

UNGBÒTA-ƆWŪTÁ TÓ BHŪKÙ

Ndrūna

[niy]

Les illustrations sur les pages 244, 254, 477, 483, 486b et 527
sont de Horace Knowles et sont reproduites avec l'autorisation de
© The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.

Les illustrations sur les pages 49, 62, 66, 85, 115, 284, 465, 564 et 585
sont de Louise Bass et sont reproduites avec l'autorisation de
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

Les illustrations sur les pages 486a et 576 sont de Horace Knowles,
revisées par Louise Bass et sont reproduites avec l'autorisation de
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

Les illustrations sur les pages 3, 4, 6, 161, 193, 199, 207,
259, 287 et 509 sont reproduites avec l'autorisation de
© 1978 David C. Cook Publishing Co.

Les illustrations sur les pages 19, 40, 78, 240, 267, 282 et 304 sont de
Graham Wade et sont reproduites avec l'autorisation de
© United Bible Societies, 1989.

Les illustrations sur les pages 21, 32, 53, 75 et 234 sont de
Darwin Dunham et sont reproduites avec l'autorisation de
© United Bible Societies, 1989.

Les cartes sont de © Alliance Biblique Universelle, 1989.

Première édition
Le Nouveau Testament en langue Ndrũna,
République Démocratique du Congo, Afrique Centrale.

Publié sous le titre
UNGBÒTA-ƆWËTÁ TÓ BHŬKÙ

2016 10M

© 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ungbòta-Ɖwútá tó bhǔkù-nyìtì ka kòhù tí dhu

Ungbòta-Ɖwútá tó bhǔkù ò ì nòtù dhu	vii
MÀTAYÒ	Màt 1
MĀRKÒ	Mrk..... 80
LUKÀ	Luk 127
YÙWANÌ	Yùw 203
UVITATÁLE-KÀSÛ	Kas..... 261
PBARÓMÁ	Ròm 335
1 PBÀKÒRITÒ	1Kò 368
2 PBÀKÒRITÒ	2Kò 401
GÀLÀTIYÀ	Gàl 422
ÈFESÒ	Èfè 433
FÌLIPÌ	Fil 444
KÒLÒSAYÌ	Kòl 452
1 TÈSÁLŌNĪKÀ	1Tè 460
2 TÈSÁLŌNĪKÀ	2Tè 467
1 TÌMŌTEWÈ	1Tì 471
2 TÌMŌTEWÈ	2Tì 480
TITÒ	Tit 487
FÌLÌMONÌ	Flm 492
PBÀÈBRÀNƲYÀ	Èbr 495
YAKOBO	Yàk 521
1 PÉTÈRÛ	1Pé 530
2 PÉTÈRÛ	2Pé 540
1 YÙWANÌ	1Yù 546
2 YÙWANÌ	2Yù 554
3 YÙWANÌ	3Yù 556
YUDHÀ	Yud 558
UPFÒTA TÓ BHŪKŪ	Upf..... 561
Odú r’ó dhu-tì.....	598

Ungbòta-Ɖwúta tó bhǔkù ò ì nòtù dhu

Ungbòta-Ɖwúta tó bhǔkù ní Yèsù Krístò dǎ rǒte bhǔkù. Ka ní Bìbìliyà-rǒrò. Ka kandí ka Yèsù ka kúgù dhu-dzidǎ. Ndirò, kà rǒte Kàgàwà akò pbindà ale nà Ungbòta-Ɖwúta dǎ. Ndi Ungbòta ídè dóná dhu ní, Kàgàwà akò làká ndàti ndi rārì kóró ale yà Yèsù Krístò à'u rí ríí fíyó Ádrùngbǎle tí ndirò Ɖgùba tí nígǔ dhu. Ndi bhǔkù arí nzí dhu kèlè òvò ìndrù tò, pbétù kǎrí ndi nòzè ale ònzi ràlǎ irèta, 'adù 'à'ù 'òpè 'òkò ípìrǒnga-Ɖwúta ǎ Yèsù Krístò-nyutsi.

Ungbòta-Ɖwúta tó bhǔkù ò ríí ní ǎyǎ kumì dóná àrùbhù nà bhǔkù. Ɛ bhǔkù nandí ní atdí kumì dóná ǎyǎ nà dóná róse dhèdhèrò ale. Abádhí andí ì bhǔkù imbò kumì atò dóná róse atò nzínzi ǎ. Ɛ bhǔkù ka kandí dhèdhèrò ǎfǎ ǎ ndirò dhèdhèrò dhu dǎ. Pbéù, abádhí kóró ò ì nòtù ídò Ɖte-nzínzi, yà abádhí nàbhù ríí atdíkpá Ɖte ní: yà Yèsù Krístò-nyutsi Kàgàwà itè ìndrù ndi ndòzè ní àzè.

Ungbòta-Ɖwúta tó bhǔkù nópè ndi ífo bhǔkù rǒrò. Ɛ ífo bhǔkù nandí ale ní: Mátayò, Mǎrkò, Lukà ndirò Yùwanì. Ɛ bhǔkù rǒte Yèsù bhà ípìrǒnga dǎ, kúdhè ìndrù tò dhu dǎ, kǎnzì kasù dǎ, kàbhà Ɖve dǎ, ndirò kǎngbè ndi Ɖve-bvù rò dhu dǎ. Kǎkò ífo bhǔkù-dzidǎ ríí ní uvitatále-kàsù tó bhǔkù. Ndi bhǔkù rí Kàgàwà bhà Ídzi Mákùrù núundo ndi íbhù kumì atò ǎ Yèrùsàlemà tó kigò (Pbàyàhúdí tó pbìrì ǎ ádrùngbǎ kigò) ò rò, ràrà àhù Rómà tó kigò (Ínzí ní Pbàyàhúdí tó ádrùngbǎ kigò) ò dhu òvò. Kà-dzidǎ ríí ní Yèsù bhà uvitatále Pòlò undí dhèdhèrò kánísá tò bhàrùwà ndirò dhèdhèrò atdídhená ale tò bhàrùwà. Kúndí ì bhàrùwà ndíí abádhí dzàna nɔnzi tí a'uta ǎ ì óko ní fíyó ípìrǒnga ǎ. Pòlò bhà ì bhàrùwà tò ríí olunǎ rò àrù bhàrùwà ní kóró ale tò ka kandí-tsí. Ndirò abádhí ríí dhèdhèrò tsàna tí. Abádhí nzínzi ǎ atdídhená-tsí ka kandí kóró ngari ònǎ aríí Yèsù ná'ù ale tò kóró ale tò ka karí dhu àndí ònǎ ǎfǎ ǎ. Ndirò ngùkpákà-tsí ka kandí dhèdhèrò kánísá tò, ndirò dhèdhèrò ale tò. Kà ríku dóná rò ní ríí Ungbòta-Ɖwúta tó bhǔkù ò bhǔkù ní Upfòta tó bhǔkù. Ndi bhǔkù rí dhu ùdhè ìndrù tò, ndàwe ɔnyu bhéyi rǒdzì ale dò dhu tó ǎfǎ ǎ ì nitè Yùwanì tò dhu. Ndirò kà rí dhu ùdhè, ndàwe Krístò rí idzi ɔnyu dhu itè rí ize mà, yà adzi ǎ dhu-tsù rí ndòdì rò Kàgàwà bhà Idzi nǒɔnzíya màlè mà màna dhu dǎ. Ndi bhǔkù ò Ɖte-nzínzi, yà Ungbòta-Ɖwúta tó bhǔkù ò Ɖte-lùkpò tí ka kádù òdyinà Ɖte ní ka kòvò kpangba: « Yà adzi ǎ ka kí idzi ɔnyu dhu tò ádrùngbǎnga tó ɔbì ríí kòmbí àlè tó Ádrùngbǎle Kàgàwà mà yà kùtri fíndà ale, Krístò màna-fǎ. Ndirò ndi idzi ràdì dhòdhòdhóna nà » (Upf 11.15).

Ndrùna ǎ yàrí Ungbòta-Ɖwúta tó bhǔkù ní ka kàndí kádù dhu à'ù kà'ò ríí Kàgàwà bhà Ɖte rāràrà àhù àhù ndi aláva t'óteta núni ale dò kóró. Ka kugèrè ka yà wemberè tí ka kandí Pbàgìrìkí t'ávàna ǎ Andítá ò rò. Ndrùna ɔte ka kí rò, ale-tù arí nzí ùbhi atdí ǎfǎ ǎ tí. Ní ndi dhu-okú dò rò, nyí nyí

ùtse ka kùtsè dhu, ale-tù, nálă atdídená andítá-nyìkpó-dǔ, ndíní dhu òzè rí ale nunda tí mběyi ɔzǎ ǎ.

Wemberè tí ka kundí Pbàgíríkí t'ávàna ǎ Andítá núuwí wà. Pbétù, kòmbí arí 'àbà ní dhèdhèrò ale núundí i Andítá-sisì kèlě. I angyè Andítá-sisì nzínzì ǎ, atdídená Andítá-ròrò náarí mbǎ. Ní ndí dhu ka kitè Ndrúna ǎ Ungbòta-Ɖwútá tó bhǔkù ò ní ize ní: [...]

Pbàgíríkí t'ávàna ǎ Andítá ò ka kútu nzá i Andítá dhèdhèrò ɔte-dòkpa ǎ. Pbétù ka kí kòtù òyà Bìbìliyà ní Fàràsǎ mà, Swàhili mà, Màngalà mà, ngǔkpà aláwà-tidò màná ǎ ka kándí. Ndrúna ǎ Ungbòta-Ɖwútá tó bhǔkù ò, ndí nàla ídzi dhu tí ní kundí Andítá dhèdhèrò ɔte-dòkpa nà ònà, ndíní dhu òzè rí ale nunda tí mběyi.

Ungbòta-Ɖwútá tó bhǔkù ò, ɔyǎ kumì dóná àrèbhù nà bhǔkù kóró dòkpa ǎ, nyí nyí abádhí ò ò nòtù ádròdrǎ dhu tí dhu nótù òtù. I ádròdrǎ dhu-tì ní 'itè bhǔkù nandí ale mà Andítá àbhǔ rí rálǔ ìndrǔ-dò mběyi ngǔkpà dhu màná. I ádròdrǎ dhu ní nzǎ ìlǎ Alafí abhù kandí Andítá-ròrò.

Yàrí bhǔkù ò, nyí nyí dhèdhèrò ize nótù òtù atdídená andítá tò angyinǎ rò ndírò olùnǎ rò. I ize ní (*) angyinǎ rò, ndírò ní (a, b, c...) olùnǎ rò. Angyinǎ rò ka kǐlì rǐtèna ní kà nà rǐí dhu-tì ka ràwe Ungbòta-Ɖwútá tó bhǔkù áríku ró, ndírò olùnǎ rò rǐí rǐtèna ní kà nà rǐí dhu-tì ka ràwe wà obvòbvò yà kà rǐí òná ngari tsìnǎ. Mǎpà rǐí ìnè átò bhǔkù áríku ró.

Màtayò

andí Yěsù Krístò bhà Ídzi Màkürù

Yàrí bhükù ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí bhükù nandí ní Màtayò. Ngätsi ndi Màtayò-òvò níí Lawì (Mrk 2.14). Ka níí Màyàhudì, ndirò ka níí pàratà tó ndombè (9.9). Ní Yěsù náanzi ka ndíní pbindà kasu nubhà tí, ndàdù òngò pbindà uvitatále nzínzi ð atdí ale tí (10.3).

Màtayò náandí pbindà bhükù fíyò ní, yà ì nùgèrè 'à'ù Yěsù Pbhàhúdí. Í Pbhàhúdí núuni Ungbòta-Ayí tó Andítá mbèyi nyá. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, kàránà pbindà andítá nípbì rò ndi Ungbòta-Ayí ò ka kandí dhu rò.

Màtayò náandí pbindà bhükù, ritè dhu kpanjangba Yěsù ràrí ndi yà Pbhàhúdí náaròdona irà rírá dhu tí Màsiyà (2.6).

Yěsù ka kugu Hèròdè ríí ádrùngbá kamà tí Pbhàhúdí tó pbirì, Ísràyeli, dó óná kàsùmì ð (2.1,15). Ní, kádù pbindà kasu òpè Gàlilayà tó pbirì ò rò, ndàrà àhù nà Yèrùsalemà, Yùdeyà tó pbirì ð ádrùngbá kígò ò. Ndi kàsùmì ð, Ísràyeli nííí Pbhàrómá tó pbirì ð kámá dó ádrùngbá kamà nónyè idzi dóná ró. Ní, wò ndi ádrùngbá kamà nóongónà ndi ndónyè idzi dýá pbirì ùndà yà ndi ndúli í pbirì ð pbalìwálí-otù ð. Ní, Yěsù-ànyá natdí ndíní ka koho tí níí líwali Pilatò.

Bhükù-nyitì ka kòhù tí dhu

- Yěsù Krístò t'ábhúna-òvò mà kugu ka kí dhu màná (1.1–2.23).
- Bàtizò nubhónà Yùwanì náanzi pbindà kasu tí dhu (3.1-12).
- Yěsù rí bàtizò àlù dhu mà pòmvò Sitanì rí Kà-afí ùmvù dhu màná (3.13–4.11).
- Yěsù rí pbindà kasu ònzi Gàlilayà tó pbirì ð dhu (4.12–18.35).
- Yěsù rí abhi òpè pbindà kasu nà Gàlilayà rò, ndàrà àhù nà Yèrùsalemà tó kígò ò dhu (19.1–20.35).
- Yěsù rí pbindà kasu ùtsa ndi ndi dóná rò kasu ònzi Yèrùsalemà tó kígò ð, ràrà àhù ndütò ka kí mùsàlabhà dó dhu ò dhu (21.1–27.66).
- Yěsù rí ndìngbè òvè-bvù rò, nditè ndi pbindà ábhàlì tó, ndàdù dhu òvò fíyò ndíní «Ídzi Màkürù» nuno tí kóró yà adzi ð ale-tsù-tidò tó dhu (28.1-20).

Yěsù t'ábhúna-òvò

(Luk 3.23-38)

1 1 Yàrí ní Yěsù *Krístò t'ábhúna-òvò. Yěsù Krístò níí Dàwudì-dhú bvù ale, ndirò Dàwudì níí Àbràhamù-dhú bvù ale.

² Àbràhamù náadhì Ìsakà, Ìsakà náadhì Yàkɔbhò, Yàkɔbhò náadhì Yudhà mà adóna màna. ³ Yudhà náadhì Pàrezì mà Zàrà nà. Abádhí-tsánà níí Tàmarì. Pàrezì náadhì Èsrómù, Èsrómù náadhì Àramù. ⁴ Àramù náadhì Àmìnàdabhù, Àmìnàdabhù náadhì Nàsɔnì, Nàsɔnì náadhì Sàlmɔnì, ⁵ ndirò, Sàlmɔnì náadhì Bòazà. Bòazà-tsánà níí Ràhabà. Bòazà náadhì Òbedè. Òbedè-tsánà níí Rútà. Òbedè náadhì Yèsè, ⁶ Yèsè náadhì Ádrùngbã kamà Dàwudì, ndirò, Dàwudì náadhì Sòlòmɔnì. Sòlòmɔnì-tsánà níí yà Ùriyà-fó rò Dàwudì akò tsibhále. ⁷ Sòlòmɔnì náadhì Rèhòbòhamù, Rèhòbòhamù náadhì Àbiyà, Àbiyà náadhì Asà, ⁸ Asà náadhì Yòsàfatà, Yòsàfatà náadhì Yòramà, Yòramà náadhì Úziyà, ⁹ Úziyà náadhì Yòtamù, Yòtamù náadhì Àhazì, Àhazì náadhì Zèkíyà, ¹⁰ Zèkíyà náadhì Mànasì, Mànasì náadhì Àmɔsè, Àmɔsè náadhì Yòsíyà, ¹¹ ndirò, Yòsíyà náadhì Yèkòniyà mà adóna màna, yà Pbàìsràyélí ka kumba kowù nà ino tí Bàbelì tó pbìrì ò nínganí.

¹² Pbàìsràyélí ka kumbà kowù nà ino tí Bàbelì tó pbìrì ò dhu-dzidò, Yèkòniyà náadhì Sàrtiyelè, Sàrtiyelè náadhì Zèrùbàbelì. ¹³ Zèrùbàbelì náadhì Àbihudì, Àbihudì náadhì Èliyàkimù, Èliyàkimù náadhì Àzɔrò. ¹⁴ Àzɔrò náadhì Zàdhokì, Zàdhokì náadhì Àkimù, Àkimù náadhì Èlihudì, ¹⁵ Èlihudì náadhì Èliyèzerì, Èliyèzerì náadhì Màtanì, Màtanì náadhì Yàkɔbhò, ¹⁶ Yàkɔbhò náadhì Yòzefù, ndi Yòzefù níí Màriyà bhà ale. Ndi Màriyà ní ndi, Yèsù, yà Krístò tí kátina ale nadhì.

¹⁷ Ní kóró i rùgànda-bvù níí yà dhu bhèyi : ròpè ndi Àbràhamù rǒ rò, ràrà àhù Dàwudì rǒ, níí atdí kumì dóná ifò nà rùgànda. Ròpè ndi Dàwudì rǒ rò, ràrà àhù Pbàìsràyélí númba ka kí kowù nà ino tí Bàbelì tó pbìrì ò dhu ò, níí atdí kumì dóná ifò nà rùgànda. Ndirò ròpè ndi Pbàìsràyélí ka kumbà kowù nà ino tí Bàbelì tó pbìrì ò dhu rǒ rò, ràrà àhù Yèsù Krístò núgu ka kí dhu ò, níí atdí kumì dóná ifò nà rùgànda.

Yèsù núgu ka kí dhu

(Luk 2.1-7)

¹⁸ Yèsù Krístò núgu ka kí dhu níí yà dhu bhèyi : kà-tsánà, Màriyà, níí iwà Yòzefù òrì ró. Pbétù, inzà ì àpè 'ùmbã rórò, Màriyà náatù ndi òna nà Ìlilã-Alafí bhà obi ní. ¹⁹ Yòzefù, yà kà mà rí 'ùmbã nà ale, níí obhónángatále. Pbétù, kǎzè nzá kà-nyè níwù ndi ndí ibí ale nzínzi ò dhu. Ní kǎzè ndòdhò ka inzà indrú núni rórò.

²⁰ Wò dhu níre kà rí rórò ní ndi, Kàgàwà bhà màlàyikà náavi ndi onyubvù kà tò ndàti : « Yòzefù, Dàwudì-dhú bvù alé, ìnzí onzi Màriyà nídyi nyi nyí pbùkù tsibhále tí dhu-òdò. Obhó tí, kà ríí nà ari ní Ìlilã-Alafí bhà obi ní kòdyi. ²¹ Kùguya kpatsibhíngba, nyadhù òvòna nòvò Yèsù tí, ka ní ndi pbìndà ale nígúya fíyó nzérenge ò rò nídhuní. »

²² Kóró wò dhu náanzi ndi, ndíní angýí Kàgàwà núuno pbìndà *nabì otù ò dhu náaká tí. Kǎti :

23 « Kàní inzà àpè kpatsibhále
núńí tsìbhíngba ní'íya
òna nà.

Ndirò kǔguya kpatsibhá
ngbángba,

kadè ɔ̀v̀d̀na nóv̀d̀ M̀anòlì tí^a. »

Kà-tì ní : « Kàgàwà rǐ'í atdíkpá àlè
m̀anà. »

24 Idhò ò rò ndi ndivà ndi rò, Yòzefù
náanzì yà Ádrùngbàle Kàgàwà bhà
m̀alàyikà núnòna f̀indà dhu. Ní kàdè
M̀ariyà nídyì p̀b̀indà tsìbháale tí.
25 P̀b̀ètù kǔp̀bà nzà kà-ngbò, r̀arà àhu
kà rǐ kpatsibhá ngbángba nùgu dhu
ò. Ní Yòzefù náadù ndi ngbángba-ɔ̀v̀d̀
nóv̀d̀ Yèsù tí.

© 1996 David C. Cook

Yèsù nùgu ka kí dhu (1.18-25)

Abho inga núni ale-akpá rǐwu Yèsù tó ngbángba nándà dhu

(Luk 2.8-20)

2 ¹Yèsù ka kugù Yùdeyà tó p̀b̀irì ò kigò, Bètèlèhemù tí kátina ò,
ádrùngbà kamà *Hèròdè bhà atò ò. Ndi nínganí, òrù-akpà-nyì rǐ
rí 'ònzì dhu dǐ inga núni ale-akpá níwú adyifò náarí ndìto inà rò, 'iwù
ùvò Yèrùsàlemà tó kigò ò. ²Ní abádhí níwú dhu ìndrù-tsù 'àti : « Yà ka
kùgù P̀b̀àyàhúdì tó ádrùngbà kamà rǐ'í ingbòrò? M̀a m̀ala kàbhà alali
òrù-akpà-nyì rǐ adyifò arí ndìto inà rò. Ní m̀a mìwù ka nífu. »

³Wò dhu ì ìrì rò, ádrùngbà kamà Hèròdè m̀a kórò Yèrùsàlemà tó kigò ò bhà
m̀anà níirè nga abho nyú, d̀oya ràdù ndinza atdídǐ. ⁴Ní kùndu *p̀b̀akùhání
tó ádròdrò ale m̀a, Mùsà bhà Úyátá tó m̀alímó m̀anà kórò, ndivù *K̀rístò
nùgu ka kàmbènà ì nga tsùyá. ⁵Ní abádhí náadù ɔ̀te kà tò 'àti : « Bètèlèhemù,
Yùdeyà tó p̀b̀irì ò. Obhó tí, Kàgàwà bhà *nabì náandí dhu angyí, ndàti :

⁶ (Ndirò inyi Bètèlèhemù, Yudhà bhà p̀b̀irì ò nyì nyí'í rò,
nyì ní nzí p̀ótsò kigò Yùdeyà ò kigò nzínzì ò.

Obhó tí, ùnú rò ní ndi atdí kamà r̀ahu.

Ndi kamà ní ndi P̀b̀àìsràyélì, p̀b̀akà ale nundaya^b. »)

⁷Wò dhu-dzidǐ, kamà Hèròdè náanzi kǒkò inga núni ale-akpá inzà ngùkpà
ale núni rǐrò, ndivù alali abádhí ala d̀òtsí ònà idhò tsùyá. ⁸Ní kàdè
abádhí nóvì Bètèlèhemù tó kigò ò, ndàdè àtìna abádhí ní : « Nyòwu nyòme
p̀é awáwù wò ngbángba dǐ. Ndirò ka nyí nyòtù rò, ní nyàdè nyìbho
m̀akàrù idù, ndíní ma madù tí àrà kífu átò. »

^a 1.23 Ìsa 7.14   ^b 2.6 Mík 5.1

⁹Ádrùngbǎ kamà Hèrɔdè bhà ɔte ì ìrì dhu-dzidɔ̄, abádhí náadì dɔya 'òwù. Nírò ní ndì yà abádhí álaná adyifɔ̄ arí ndìtɔ̄ inǎ rò alalí náadì angyi abádhí tò, ndàmbe àrà dɔ̄, ndàrà ìde yà ngbángba rǐ òná ngari dòtsírɔ̄. ¹⁰Abádhí níitdègu wò alalí nálǎ, ní abádhí-dhè níika ndì atdíɔ̄ nyú. ¹¹Ní abádhí náatsù ányì-dza, 'àdè ngbángba mà nála íyànà Màriyà mànà. Ní abádhí núuko ì ɔtdyùya dɔ̄, ì rǐfɔ̄ ndì ngbángba. Wò dhu-dzidɔ̄, abádhí núunga fɔyò bhɔɔ-tsù, 'àdè perè núbho, 'òdhè ka nǐ. I perè níí: ɔrò mà, mbèyi aróngu kàzu ò ka kòbì ndì rò *alindra-tidò mà, ndirò mbèyi aróngu akye-tidò, *mànèmanè tí kátina mànà. ¹²Wò dhu-dzidɔ̄, Kàgàwà núungo dhu ɔnyɛ-bvù abádhí tò, ìnzì ì nadù tí Hèrɔdè bhà nanǎ. Ní abádhí adè 'àdu fɔyò pbìrì ò ngàtsi otu ɔ̄.

© 1996 David C. Cook

*Ádzà-akpá rǐwu Yèsù tó
ngbángba nándà dhu (2.1-12)*

Yèsù tó ngbángba nà ka kótse Mísri tó pbìrì ò dhu

¹³Kòkò abho inga núni òrù-akpà-nyì rǔ arí 'ònzì dhu dɔ̄ ale-akpá nádu ì dhu-dzidɔ̄, Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà màlàyikà náavi ndì Yòzefù tò ɔnyɛ-bvù, ndàdè àtìna kàní: « ívǎ nyi, nyidyì ngbángba mà íyànà mànà, nyadè òku nà Mísri tó pbìrì ò. Ndirò, nyàdè nyòko ányì ràrà àhu ma mí nyávì nyádu nyì ányì rò dhu ò. Obhó tí, Hèrɔdè rǐ ngbángba nábhù kambe ònèndà dɔ̄, ndíñí ka koho tí. » ¹⁴Ní ndì iku ɔ̄ tí, Yòzefù níivà ndì idho ò rò, ndìdyì ngbángba mà íyànà mànà, ndòkù nà Mísri tó pbìrì ò. ¹⁵Abádhí adè òko ányì, ràrà àhu Hèrɔdè rǔvè dhu ò. Wòrì dhu náanzì ndì ndíñí Ádrùngbǎle Kàgàwà núungo pbìndà nabì-otù ɔ̄ dhu náaká tí. Kǎti: « Ma mánzi idhùdu rǎhu Mísri rò. »

Bètèlèhemù tó kigò ɔ̄ kpabhá nzónzo nókye ka kí dhu

¹⁶Hèrɔdè níitdègu dhu nòsù ètrǎ tí abho inga núni òrù-akpà-nyì rǔ arí 'ònzì dhu dɔ̄ ale-akpá rǔtrǎ ndì, ní kà-afí-ònga níwa ndì atdíɔ̄. Ní, kǎvì pbìndà pbànowí ròkyè ɔyò atɔ̄ nà kpabhá nzónzo mà, ìnzá àpè ɔyò atɔ̄ nísè kpabhá nzónzo mànà kórò, Bètèlèhemù tó kigò mà, tiná arǐ kórò pbanga mànà ɔ̄ rò. Kǎnzì wò dhu àdhàdhì yà ì abho inga núni ale-akpá

^c 2.15 ɔ̄se 11.1

nábhu fíndà alali ì ala òná kàsùmì dǎ awáwù rǎ. ¹⁷Nírò ní ndi yà nabi Yèrèmiyà núunɔ kpanjang dhu náaká. Kǎti :

¹⁸ « Ale-tù ìrì ndì Ramà tó kigò ò.

Ìndrù rǒdzi, ndàdù àmbe ndèhù dǎ atdíǎ.

Ràkeli ní ndi rí pbìndà inzo nódzi.

Kòzè nzá kopè afína mà,

iwà ì inzo núve nídhunǎ^d. »

Yèsù tó ngbángba nà ka kíngò Mísri tó pbìrì ò rò dhu

¹⁹Hèrɔdè nǒvè dhu-dzidǎ, Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà màlàyikà náavi ndi ɔnyu-bvù Yòzefù tó Mísri tó pbìrì ò. ²⁰Ndi màlàyikà náati Yòzefù nǐ: « Ívǎ nyi, nyidiyì ngbángba mà íyànà mànà, nyadù nyadu abádhí nà Ìsràyeli tó pbìrì ò. Obhó tí, yà ndi ngbángba nazè 'òhò ale núve wà. » ²¹Ní, Yòzefù níivà ndi, ndidiyì ngbángba mà íyànà mànà, ndàdu ndi nà Ìsràyeli tó pbìrì ò. ²²Pbétù, kítdègu dhu níri Àrkèlawù rǎrǎ ndi àbanà Hèrɔdè dzidǎ idzi nǒnyù Yùdeyà tó pbìrì ò ádrùngbǎ kamà tí, ní kǎdù ndi pbìrì ò ndi ndàrà àdi dhu-ɔdò nǒnzì. Kàgàwà òvò dhu fíndà ɔnyu-bvù dhu-dzidǎ, Yòzefù náadù àrà Gálilayà tó pbìrì ò. ²³Kǎdù àrà àdi Nàzàretì tí kátina atdí kigò ò. Ndi dhu náanzì ndi wò dhu bhèyi, ndíñí Kàgàwà núunɔ pbìndà pbànábí-otù ò dhu náaká tí. Kǎti : « Ka kanziya ka Nàzàretì ò ale tí^e. »

Bàtizò nubhónà Yùwanì rǐ Ídzi Màkǔrù núunɔ ìndrù tó dhu

(Mrk 1.1-8; Luk 3.1-18; Yùw 1.19-28)

3 ¹Wò ndi kàsùmì ò, bàtizò nubhónà Yùwanì níitò ndi Yùdeyà tó rùngù ò. Kǎmbénà Kàgàwà bhà Ídzi Màkǔrù núunɔ dǎ ìndrù tò, ndàrà àtinà rǎ: ²« Nyùgèrè nyí nyùbhà fùkú nzérenga. Obhó tí, òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà bhà idzi-tsù níndù wà ndi. »

³Yùwanì ní ndi, yà *nabi Ìsayà núunɔ dhu dònà ale, ndàti :

« Kǎnǎ atdí ale-tù rǐ ndìri rùngù ò :

⟨ Nyòbhɔɔ Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà ngudhà,

nyùtò kàbhà otu^f. »

⁴Ndi Yùwanì rǎ mùdzarù níñí *ngàmiyà tí kátina ìzǎ-ká nǐ ka kódyù. Ndirò kísonà òna asé tó kùkyè nǐ. Kǒngónà àdù ndòngù ìndù mà, ìrì ò ìti-dha mànà nǐ. ⁵Ní ìndrù nǒngónà ìwu kà-tì^ò Yèrùsàlemà tó kigò ò rò, Yùdeyà tó pbìrì ò rò kǒrǒ, ndirò Yòròdanì tó idha-akpà-bidǎ arǐ kǒrǒ mùlengù ò rò màtí. ⁶Abádhí núunɔnà fíyò nzérenga kpanjang kǒrǒ ale-ònzǎ, Yùwanì ràdù bàtizò núbho fíyò Yòròdanì tó idha-akpà ò.

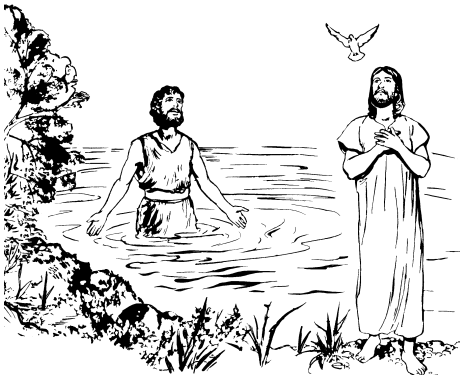
⁷Bàtizò nubhónà Yùwanì náala ábhǎ *Pbàfàrisáyò mà, *Pbàsàdùkáyò mànà tina ò rówu ìwu rǎ ndíñí ì alú tí bàtizò rǒ. Ní kǎti abádhí nǐ :

^d 2.18 Yèr 31.15   ^e 2.23 Mát 21.11   ^f 3.3 Ìsa 40.3

«Nyĩ, ámvò tó osu-tsè ! Ádhi ndi dhu nóvò fùkù ndíní nyĩ nyotse tí yà rírá Kàgàwà bhà nàwí-tsù rò ? ⁸Nyònzí iwà nyĩ nyùgèrè nyĩ, nyùbhà fùkú nzérenga dhu nàví rí dhu. ⁹Ndirò, àpé nyirè nga afíku ò, nyàti : «Àbràhamù ní abhukà ! » Ma mí dhu núvò k pangba fùkù, Kàgàwà ràdù kàkàrí odu mà nùgèrè róngò Àbràhamù t'ídhúna tí. ¹⁰Àlò ka kílí wà itsu-pfò rò, ndíní ka kí'á tí í itsu-vé nĩ. Ní kóró itsu yà ìnzí arí ídzì itsu-kpò n'ò, nùkèrè ka kí, kadù àwàná kàzù ò. ¹¹Íma, ma mí bàtizò nùbhò fùkù idha nĩ, ndíní iwà nyĩ nyùgèrè nyĩ nyùbhà fùkú nzérenga dhu navì tí. Pbéttù, dzidu dš rírá ale náaraya bàtizò nùbho rò fùkù Kàgàwà bhà Ìlílà-Alafí nĩ, ndirò kàzù nĩ. Ndi ale ríi obi nà atdíđò ròsè dùdu nã. Ma màkã nzá mwà kà-pfò rò kàyitò mà. ¹²Kàlù ònyù-ònga t'ílèta tó kanyà-tidò foná. Ndirò kà rí pbìndà odhó-dònga nátsu, ndàdù nganù-kpò nípfo kéléna ò rò. Kà rí pbìndà nganù-kpò-tsù núndù óngòlì ò, ndàdù dzéngéléna nùbì ìnzí aráve ádrùngbà kàzù ò. »

Yèsù rí bàtizò nálù dhu

(Mrk 1.9-11 ; Luk 3.21-22)

© 1996 David C. Cook

Yèsù rí bàtizò nálù dhu (3.13-17)

¹³Atdíku, Yèsù níra Gàlilayà tó pbìrì ò rò, ndìrà àhù Yùwanì-ti'ò, Yòrdànì tó idha-akpà-tsù, ndíní kàbhù tí bàtizò fíndà. ¹⁴Ní Yùwanì núuvó ndì kà-rò, ndàdù àtìnà kà nĩ : «Íma ní ndi, ma màmbènà bàtizò nálù funú, ní ádhu nyi nyádù ìrà kònzì fudú nĩ ? » ¹⁵Pbéttù, Yèsù náadù ote àdu kà tò, ndàti : « Ìnzí úvò nyi ! Ítsè kà ríi ndi dhu bhèyi. Obhó tí, kòmbí dhu àkã àlè rònzì kóró dhu Kàgàwà nózè ka dhu bhèyi. » Nírò ní ndi Yùwanì náadù Yèsù núndò dhu ná'ù, ndàdù bàtizò nàbhù kà tò.

¹⁶Bàtizò ndì ndàlù rórò tí, Yèsù ràhù idha ò rò rò, òrù-akpà-tsù náangbe ndì kà tò. Ní kàla Kàgàwà bhà Ìlílà-Alafí òrù rò rífo àmbò tó ófò ò ró, ndì àmbò ràdù àdi dóná. ¹⁷Ndirò Kàgàwà-tù náadù ndìrì òrù-akpà ò rò, ndàti : « Yàrí ní Idhùdu, atdíđò ma mózè, nyìkpòdu nòfò dhu ònzí arí ale. »

Pfòmvò rí Yèsù-afí númvù dhu

(Mrk 1.12-13 ; Luk 4.1-13)

4 ¹Wò dhu-dzidò, Kàgàwà bhà Ìlílà-Alafí náabhù Yèsù ràrà ràngù ò, ndíní Pfòmvò númvù tí afína. ²Ní Yèsù núutsi ònyù t'ònyuta-tsù ìfò

kumi idho tí, ìnzí ndàrà ònyè nónyè rǎ adyíbhengá màtí ndírò kùbhingá màtí. Ní àwù náadù kàlɛ atdíǎ. ³Nírò ní ndi pǎmvo níra àhɛ kà-tí, ndàdù àtìna kà ní: «Nyi nyapé ìí Kàgàwà t'ídhùnà nyú tí, ní áví kàrí odu rùgèrè ì, 'òngò mùgati tí.» ⁴Ní, Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: «Kàgàwà bhà Andítá ò ka kándí dhu kati:

« Ìnzí ní mùgati kèlě ndi ìndrǔ tò rǎdù ípìrǒnga nábhu,
pbétù Kàgàwà-li'ò rò àhɛ kóró ɔte ní ndi rǎdù ípìrǒnga nábhu
ìndrǔ tò^g. » »

⁵Tdíǎ, Pǎmvo náara kà nà Yèrùsàlemà, ìlǐlǎ kigò ò, ndàdù kàbhɛ rùpò Kàgàwà bhà idza dò-tsíró ɔrú ngari dò, ⁶ndàdù àtìna kàní: «Nyi nyapé ìí Kàgàwà t'ídhùnà nyú tí, ní óbè pé nyi obvò. Obhó tí, Kàgàwà bhà Andítá ò ka kándí dhu kati:

« Kàgàwà rǐ dhu núyǎ pbìndà màlàyikà tò okúnɛ dò rò,
ndíní nyi nòko tí ɔrú rò ɔtsúna-tsíró,
akye odu nóɔbena pǎmvo ní^h. » »

⁷Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: «Kàgàwà bhà Andítá ò ka kándí dhu átò kati:

« Dhu-àkǎ nzá nyumvǔ pbùkù Ádrùngbǎle Kàgàwà-affíⁱ. » »

⁸Wò dhu-dzidǎ, Pǎmvo abhù Yèsù rùpò ádzí pbìri-akpà dò. Kǎdù kóró yà adzi dǎ ádròdrǎ kámá tó pbìri mà, kóró óyá ònzì màna nítè kà tò. ⁹Kǎdù àtìna Yèsù ní: «Nyi nyapé nyòkò ɔtɔyùnu dǎ ɔnzidú nyifɛ ma, ní kóró kòrí dhu núbhò ma mí indù.» ¹⁰Ní Yèsù adù àtìna kà ní: «Índrǐ nyí àwú, Sìtaní! Obhó tí, Kàgàwà bhà Andítá ò ka kándí dhu kati:

« Dhu àkǎ nyulě Ádrùngbǎle pbùkù Kàgàwà,
nyadù kà kèlě nífɛ atdíǎ. » »

¹¹Nírò ní ndi Pǎmvo náadù ndìvǎ, ndàrà kà-tí rò. Kàgàwà bhà màlàyíkà náadù iwu Yèsù-tí'ò, adù àmbe kà kàsǔ nónzì dǎ.

Yèsù rǐ pbìndà kasu nópè Gálilayà tó pbìri ò rò dhu

(Mrk 1.14-15; Luk 4.14-15)

¹²Yèsù níitdègu bàtizò nubhónà Yùwanì ka kòsò imbi ò dhu níri, ní kǎdù àrà fíndá dhu ní Gálilayà tó pbìri ò. ¹³Ányì, kǎdì nzá Nàzàretì tó kigò ò, pbétù kǎdù àrà àdi Gálilayà tó rèrù-bidǎ aríí kigò, Kàpèrnàwumù tí kátina ò. Kàpèrnàwumù níí Zàbùlónà mà, Nèftalì màna tó mùlengù ò kigò.

¹⁴Kóró wò dhu náanzì ndì, ndíní Kàgàwà núuno pbìndà *nabì Ísayà-otù ò dhu náaká tí. Kǎti:

¹⁵« Óò! Zàbùlónà bhà pbìri mà, Nèftalì bhà pbìri màná,
ádrùngbǎ rèrù-bidò rǎrà ngudhà,

^g 4.4 Tǎr 8.3   ^h 4.6 Zàb 91.11-12   ⁱ 4.7 Tǎr 6.16

Yòròdanì tó idha-akpà-adzè nǎ rò ríí p̀bìrì, Gàlìlayà,
yà ìnzǎ ní P̀b̀ỳàh̀údí náaróko ònà p̀b̀ìrì !

16 Yà ìnò ǎ aróko kóró ale nála wà ádr̀ungbǎ awáwù.

Yà ɔve-sisì tó ìnò níibvú ndì d̀nà p̀b̀ìrì ǎ aróko ale d̀ng̀a
awáwù nǎwù wà' . »

17 Kàp̀èrnàwumù ndì ndàrà àhù rò ní ndì, Yèsù apè nd̀nò Kàgàwà bhà
Ídzi M̀àk̀ùr̀ù, ndàrà àtìnà r̀ó: « Nyùgèrè nyí nyùbhà f̀ùkù nzérenga. Obhó
tí, òr̀ù-akpà ǎ Ádr̀ungbǎ kamà bhà idzi-tsù níndù wà ndì. »

Yèsù rí ìfò *àwèr̀ù núnzi dhu

(Mrk 1.16-20; Luk 5.1-11)

18 Gàlìlayà tó r̀èr̀ù-bidǎ ndì ndúbhi r̀ór̀ò, Yèsù náala atdí ale bhà ǎyǎ
inzo. Abádhí níí àwèr̀ù. Atdí-ɔvò níí Sìmonì. Ngǎtsi ndì Sìmonì-ɔvò níí
Péterù. Ndirò kà t'ádònà-ɔvò níí Àndèrèyà. Abádhí ubhína ìbhè nókýè r̀ó
imbi ní r̀èr̀ù ò. 19 Ní Yèsù ati abádhí ní: « Nyìwù owùdu ǎ! Ma mí nyùgèrè,
nyòngò ìndr̀ù-tsù núndu r̀óngo, ndíní owùdu nungu tí ale tí. » 20 Ní urò
r̀ó tí, abádhí núbhà f̀iyó ìbhè-mbì, àdù òwu kòwù ǎ.

21 Tdítdǎ Yèsù náandri itseta ake, ndàdù Zèbèdayò bhà ǎyǎ inzo nála. I
inzo níí Yàkòbhò mà adònà Yùwanì mànà. Abádhí níí f̀iyó ìbhù ò, àbayà
Zèbèdayò mànà, f̀iyó ìbhè-mbì nòbhòlò ì í r̀ó. Ní Yèsù adù abádhí nánzi. 22 Ní
ányìr̀ò rò tí, abádhí adù àbayà núbhà ìbhù mànà, 'àdù òwu Yèsù-owù ǎ.

Yèsù rí Kàgàwà bhà Ídzi M̀àk̀ùr̀ù núnò, ndàdù andítále nígu dhu

(Mrk 1.9; Luk 4.44; 6.17-18)

23 Yèsù nóongónà ùbhi kóró ngari ònǎ Gàlìlayà tó p̀b̀ìrì ǎ. Kàránà dhu
ùdhe r̀ó unduta-dzà ǎ r̀ó, ndàdù àrà òr̀ù-akpà ǎ Ádr̀ungbǎ kamà bhà idzi
tó Ídzi M̀àk̀ùr̀ù núnò r̀ó ìndr̀ù tò. Ndirò kàránà kóró andi-tidò nígu r̀ó,
ndàdù kóró otsu-tidò nígu. 24 Ní k̀ỳyí náaká kóró Siriyà tó p̀b̀ìrì ǎ. Ndirò,
ka kowúnà dhèdhèrò andi-tidò ní arándi ale núbhà r̀ó kà-f'ò. I ale níí yà
nzére-alafí nà aríí ǎyà ale mà, símwotále mà, ndirò ngb̀yà úve ale mànà. Ní
Yèsù náaràná ì ale nígu r̀ó kóró. 25 Ábhǎ ihé-yà nóowúnà ìwu r̀ó Gàlìlayà tó
p̀b̀ìrì ò r̀ó, *Dèk̀apòlì tó p̀b̀ìrì ò r̀ó, Yèr̀ùsàlemà tó k̀ìgò ò r̀ó, Yùdeyà tó p̀b̀ìrì ò
r̀ó, ndirò Yòr̀òdanì tó idha-akpà-adzè rò màtí, ì r̀ùbhi kòwù ǎ.

Yèsù rí Ídzi M̀àk̀ùr̀ù núnò ihé-yà tò p̀b̀ìrì dǎ rò dhu

(Mrk 3.13; Luk 6.12-13)

5 1 Yèsù níitdègu ihé-yà nǎlá, ní k̀ỳpò p̀b̀ìrì dò, ndàdù àdi obvò. Ní
kàbhà *àbhàlì náadù ìwu kà-tí'ò. 2 Nírò ní ndì kàdù ndòpè ndùdhe
dhu abádhí tò, ndàmbe àtìnà dǎ:

^J 4.16 Ìsa 8.23–9.1

Hirò nɔnziya ale*(Luk 6.20-23)*

- 3 «Hirò nɔnziya ale ní
yà nǎkù tí aríí ale-afí ònǎ rò ale,
òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà bhà idzi ní abádhí tó nídhuní !
- 4 Hirò nɔnziya ale ní,
yà kòmbí aróko nyíya-dha ǎ ale,
Kàgàwà nóopéya abádhí-afí nídhuní !
- 5 Hirò nɔnziya ale ní
yà ìyònga ǎ aróko ale,
abádhí nóokoya yà adzi-kàmǎ tí nídhuní.
- 6 Hirò nɔnziya ale ní,
yà obhónánga ònzi ì í dhu tó àwù nà aríí, àdhàdhì ònyè mà idha
mànà-atdyú òho ka karí dhu bhèyi ale,
Kàgàwà náadùya abádhí ózè dhu nábhu ràkǎ abádhí tó nídhuní.
- 7 Hirò nɔnziya ale ní
izɛ nábà arí ɔdhíya dǎ ale,
Kàgàwà náabáyà izɛ abádhí dǎ nídhuní.
- 8 Hirò nɔnziya ale ní
afíya ònǎ rò ílǎ Kàgàwà-nyìkpó ǎ ale,
abádhí náalaya Kàgàwà-ngbò nídhuní.
- 9 Hirò nɔnziya ale ní,
màrùnga ǎ arí ìndrù nábhù ròkò ale,
Kàgàwà náanziya abádhí pòndà inzo tí nídhuní.
- 10 Hirò nɔnziya ale ní
obhónánga ònzi ì arí dhu-okú dò rò ka karávu rýyá ale,
òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà bhà idzi nííya abádhí tó nídhuní.
- 11 Ndirò, hirò nɔnziya ní nyí,
yà nyí ní ka karí dhu núno,
kavu rùkú,
kadù kóró nzére dhu-tidò náwe dùkú okúdu dò rò rò.
- 12 Ní nyílè nyí, nyádù òko dhèdhe ǎ, nyí nyabáyà ádrùngbǎ mùkimbà
nyú òrù-akpà ò nídhuní. Wò dhu bhèyi tí ní ndí ka kavù
angyi íí Kàgàwà bhà *pbanábí rǎ.»

Yèsù-owù núngù arí ale ní yà adzi ǎ iko mà, awáwè mànà dhu*(Mrk 9.50; Luk 14.34-35)*

13 Yèsù adù àtìnà tdítǎ ihé-yà ní: «Nyí ní iko yà adzi dǎ ale nzínzi ǎ. Pbéù,
iko-òvù náapè iku, ní ka kádù kàbhu ròkyè àdhu ní tdítǎ? Kà kàsù rǎ mbà
àdù íí tdítǎ. Kà ràdù àkǎ koyi iri, kadù àmbe ònángà nótsi dǎ ale-pfò ní.

14 Nyí ní ndi awáwù yà adzi dǔ ale nzínzi ǔ. Pbirì dǔ ka kósi kigò náarí nzi ndòru. 15 Ndirò, ka kínzǐ àdù tarà nǒbì, kadù àtsinà itǎ-tsi. Pbéù, ka kádù kòbì, kadù ilinà tarà ùlì ka karí òná ɔrú ngari ǔ. Ndi dhu bhèyi ní ndi kà rǎdù idzá ríi kóró ale-nyínga nǎwù. 16 Ní ndi dhu bhèyi tí, dhu àkǎ fùkù awáwù ràwù kóró ale-nyínga, ndíni abádhí ala tí idzi kàsùku, 'àdù òrù-akpà ò aríi Àbaku Kàgàwà nífu. »

Yèsù rǐ dhu núdhè Ʋyátá nífù ka kí dhu dǔ dhu

17 Yèsù adù àtìnà tǔdǐdǔ: « Àpé nyirè nga ma rírà Músà bhà Ʋyátá mà, pbànábi núncò dhu màná dhu núgolo. Ma mírà nzá abádhí núgolo, pbéù, ma mírà ndíni ma mabhù tí i Ʋyátá núndò dhu rònzi ì. 18 Ma mí obhó dhu núncò fùkù: òko yà adzi mà òrù-akpà màná nóko rórò, atdí andítá-nyìkpó-tútùngba mà i Ʋyátá ǔ nǎawíya nzi, ràrà àhu yà adzi ǔ dhu-tsù rǐ ndòdì dhu ò. 19 Nírò, atdí ale náape atdí akèkpá Ʋyátá-ngba mà núkò kòrì Ʋyátá nzínzi ǔ, ndàdù dhu ùdhe ngùkpá ale tò ròwù kùkò rǔ átò ndi bhèyi, ní ndi ale ní'ya ndi àkèkpá ale òrù-akpà ǔ Ádrùngbǎ kamà bhà idzi ǔ. Pbéù i Ʋyátá nífù rǐ, ndàdù dhu ùdhe ngùkpá ale tò rifu ka átò ndi bhèyi ale, ní ndi ale ní'ya ndi òrù-akpà ǔ Ádrùngbǎ kamà bhà idzi ǔ ádrùngbǎle. »

20 Obhó tí, ma mátina nyí ní: nyí nyarónzina obhónánga náapé nzi òse Músà bhà Ʋyátá tó màlímó mà, *Pbàfàrisáyó màná tó obhónánga dóná, ní nyí nyotsúya nzi òrù-akpà ǔ Ádrùngbǎ kamà bhà idzi ò. »

Yèsù rǐ dhu núdhè ìndrù rǎkò dhu dǔ dhu

21 Tǔdǐdǔ Yèsù adù àtìnà: « Nyí nyirì wà abhúku tò Kàgàwà uyá dhu ndàti: < Dhu àkǎ nzá nyohò abvo. Abvo nòhò ale nǎkǎ kòtdì ànyàna. » 22 Pbéù, ma mí dhu òvò fùkù, mati: ɔdhìnà rǔ àkò ale, nǎkǎ kòtdì ànyàna. Ndirò, ɔdhìnà nàti kìdhwà mà tí ale, nǎkǎ ádròdrò anya nítdì arí ale ròtdì anya dóná. Ndirò, ndi ale ràti ɔdhìnà ní: < Inyi ní àrítále! » Ní ndi ale àkǎ, kobvù yà ìnzì aráve dhòdhòdhónganà kàzu ò. »

23 Nyi nyapé ìi perè nábhù nyi nyí *màzàbahù dǔ rò Kàgàwà tò ró, dhu ràdù ise ùnú ànyirò rò ìnè nzére dhu rǎrǐi nzínziku ǔ adònu nà, 24 ní dhu àkǎ nyùbhà ndi perè màzàbahù-ònzǐ, nyadù nyadu, nyòwù ndi nzínziku ǔ rǐi dhu nítò angyi adònu màná. Wò dhu-dzidǔ ní ndi, nyi nyádù nyadu, nyirà pbùkù perè nábhu Kàgàwà tò. »

25 Dhu nà nyí nyarǐi nà nzínziku ǔ ɔdhìnù náapé àmbe àrà dǔ nyòbhù, nyádù òko nyámbe òwu dǔ atdíkpá ka màná dhùwanì ò, ní dhu àkǎ nyònzì ɔbi, nyirì nyí, nyítò ndi dhu, ìnzá nyí nyàpè òwu ùvò anya t'ítǔita t'ále-ònzǐ rórò. Ìmbǎ kǐi ndi dhu bhèyi rò, kà rǎdù nyabhù kòtdì ànyànu, kadù nyabhù pùrùsi ròsò nyi imbi ò. 26 Ma mí obhó dhu núncò ìndù: nyi nyí nzi àdù àhu imbi ò rò ìnzá nyi nyùbho dùnù ka kòtdì dhu rìku kórò rórò. »

Yèsù rǐ dhu núdhě mǎnyòni dǎ dhu

(Mrk 9.43,47-48)

27 Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù àtìna: « Nyǐ nyírì wà yà ka kuno dhu, kati: < Dhu àkǎ nzá nyonzi mǎnyòni. > 28 Pbétù ima, ma mátina nyǐ nǐ: atdí kpatsibhále náapé ngǎtsi ale-ve dò nga nánda, ndàdù kǎtdyú nóhò, ní ndi ale nónzi wà mǎnyòni ndi tsibhále nà afína ò.

29 Ní dhu náapé ìì, fangà tó nyìkpónu náarí nyabhǔ nyotsù nzérenga ò dhu tí, ní dhu àkǎ nyitǎ ka, nyadù ìtùna nyobvù itse rùnù rò. Obhó tí, dhu àkǎ wà nyiwǐ atdí ngbǎnu-rǎngá-ngba, ròsè kóró ngbǎnu nóbvù ka kí ìnzǐ aráve dhòdhóhonganà kàzù ò dhu dǎnǎ. 30 Ndirò, dhu náapé ìì, fangà tó ɔtsúnu náarí nyabhǔ nyotsù nzérenga ò dhu tí, ní dhu àkǎ nyotdì ka, nyadù òbvùna itse rùnù rò. Obhó tí, dhu àkǎ wà nyiwǐ atdí ngbǎnu rǎngá-ngba, ròsè kóró ngbǎnu nóbvù ka kí ìnzǐ aráve dhòdhóhonganà kàzù ò dhu dǎnǎ. »

Yèsù rǐ dhu núdhě kpatsibhále mà rǐ 'ùbhǎ

pbìndà tsibhále nà dhu dǎ dhu

(Màt 19.9; Mrk 10.11-12; Luk 16.18)

31 Tdítdǎ Yèsù adù àtìna: « Ka kati átò: < Pbìndà tsibhále nódhò rí ale náká ndàndí ùbhátá tó bhàrwà, ndàdù àbhuna kà-fó. > 32 Pbétù ima, ma mátina nyǐ nǐ: < Atdí ale mà náapé pbìndà tsibhále nódhò ìnzǎ ní mǎnyòni kònzìna dhu-okú dò rò tí, ní ndi ale nítsu wà pbìndà tsibhále mǎnyòni ò, ndi tsibhále mà rǎdù òwu 'ùmba ngǎtsi kpatsibhále nà nídhunǐ. Ndirò, ndi òdhò ka kòdhò tsibhále nà ì nùmbǎ ale nádù ìì iwà mǎnyòni nònzì átò. > »

Yèsù rǐ dhu núdhě dhu t'ótsota dǎ dhu

33 Tdítdǎ Yèsù adù àtìna: « Nyǐ nyírì wà yà abhúku tò ka kuyá dhu, kati: < Àpé nyùtsò dhu tìtò dǎ, pbétù dhu àkǎ nyónzi yà Ádrùngbǎle Kàgàwà-ònzǐ nyǐ nyótsò ònzǐ nyǐ nyónzina dhu tí dhu^k. > 34 Pbétù, ma mátina nyǐ nǐ: Àpé nyùtsò dhu akekpá màtí. Àpé nyùtsò dhu òrù-akpà-òvò rǎ màtí, Kàgàwà náaradí dóná tombi ní ndi nídhunǐ. 35 Àpé nyùtsò dhu yà adzi-òvò rǎ màtí, Kàgàwà náarí pfóna ùlì róngá ní ndi nídhunǐ. Àpé nyùtsò dhu Yèrùsàlemà tó kigò-òvò rǎ màtí, ádrùngbǎ Ádrùngbǎ kamà bhà kigò ní ndi nídhunǐ. 36 Ndirò, àpé nyùtsò dhu dùku-òvò rǎ màtí, ìnzǐ nyǐ nyádù atdí àyǐ-vé-ngba mà nábhù ròtì, ndirò ngǎtsi nǐ ròpfò nídhunǐ. 37 Obhó dhu tí rǐì dhu náká nyàtì obhó dhu tí. Ndirò, ìnzǐ ní obhó dhu tí rǐì dhu náká nyàtì ìnzǐ ní obhó dhu tí. Wò dhu dǎ ka kísèna ngǎkpà dhu nádù ìì nzére ale, Pfòmvo bhà rò ìrà dhu. »

^k 5.33 Law 19.12; ɔzt 30.3; Tòr 23.22-24

Yēsù rĩ dhu núdhě nzére dhu núbhõ ka kí nzére dhu nĩ dhu dš dhu
(Luk 6.29-30)

³⁸ Yēsù adù àtìnà tdítđđ: «Nyĩ nyĩrĩ wà yà ka kũnɔ dhu, kati: <Ale-nyĩkpó ale-nyĩkpó arĩ š, ndirò ale-kù ale-kù arĩ š'.> ³⁹ Pbéùtù ima, ma mátina nyĩ nĩ, dhu ràkã nzá nyũbho nzére dhu nzére dhu nĩ. Atdí ale náapé ngàngànũ òpbi fangà dònã rò, ní dhu àkã nyugèrè ígù dònã ngàngànũ kà ròpbi átò. ⁴⁰ Atdí ale náapé ndòzè ndàrà nyòbhù dhàwani ò, ndíni ndakò tí rùnù simisi, ní dhu àkã nyiwa rùnù kotì átò, nyabhu kà tò. ⁴¹ Atdí ale náapé nyutù òbi nĩ nyanò dònã dhu, nyarà nà atdí kilòmètèrè tí, ní dhu àkã nyanò ka, nyarà nà šyš kilòmètèrè tí. ⁴² Atdí ale náapé dhu ònzi funú, ní dhu àkã nyabhu ndi dhu kà tò. Ndirò, kápé dhu ònzi ndàwũ funú, ní dhu àkã nzá nyuvò nyi ndi dhu rš.»

Yēsù rĩ dhu núdhě òmvũ nózè ka kí dhu dš dhu
(Luk 6.27-28,32-36)

⁴³ Wò dhu-dzidš, Yēsù adù àtìnà: «Nyĩ nyĩrĩ wà yà ka kũnɔ dhu átò, kati: <Dhu àkã nyoze òdhinũ, nyadù pbàkù òmvũ nónđrò.> ⁴⁴ Pbéùtù ima, ma mátina nyĩ nĩ: Dhu àkã nyòzè fũkù òmvũ, nyàdù òwu nyĩtsò rš rùkù arávu ale dš. ⁴⁵ Ndi dhu bhěyi ní ndi, nyĩ nyàdù òngo òrù-akpà ò arĩ Ìbakũ Kàgàwà bhà inzo tí. Obhó tí, ka ní ndi adyifò nábhũ arĩ rìkà nzére dhu ònzi arĩ ale mà, ídzi dhu ònzi arĩ ale mànà dš. Ndirò kãrĩ igye nábhũ rìkš obhónánga ònzi arĩ ale dš, ònzĩ arĩ kònzĩ ale mànà. ⁴⁶ Nyĩ nyapé yà nyĩ nózè ale kèlě nózè, ní ádhu Kàgàwà adùya àbhunà fũkù perè tí? Pàratà tó pbàndómbé mà náatĩ obhó dhu nónzi átò ndi dhu bhěyi tí? ⁴⁷ Ndirò adókũ-tsũ tí nyĩ nyĩ mùlèmbè nóngù rò, ádhu ndi ádrùngbã dhu tí nyĩ nyaróznina? Ìnzã Kàgàwà ná'ù ale mà náatĩ obhó dhu ònzi ndi dhu bhěyi tí átò? ⁴⁸ Ní, dhu àkã nyĩrĩ mbã afátã nà ale tí, àdhàdhì òrù-akpà ò arĩ Ìbakũ Kàgàwà narĩ mbã afátã nà ale dhu bhěyi.»

Yēsù rĩ dhu núdhě perè núbho ka kádù tí dhu dš dhu

6 ¹ Wò dhu-dzidš, Yēsù adù àtìnà: «Nyàndà nga mběyi ònzĩ nyònzĩ ídzi dhu tí rĩrĩ dhu òndrũ tò òndrũ-nyĩkpó š rò, ndíni ka kala tí nyĩ. Ndi dhu bhěyi nyĩ nyapé kònzĩ, ní òrù-akpà ò arĩ Ìbakũ Kàgàwà rĩ nzĩ àdù perè núbho fũkù. ² Ní, perè nábhũ nyi nyĩ nyònzĩ òndrũ-dzànã nĩ rò, dhu àkã nzá nyabhu ka ikũ š, àdhàdhì òyòyò idàya nà ale náarĩ kònzĩ unduta-dzã š rò ndirò ngudhã š rò màtĩ dhu bhěyi. Abádhì náarĩ dhu ònzi ndi dhu bhěyi ndíni ka kifũ tí Ì. Ma mí obhó dhu nũnɔ fũkù: abádhì nábà wà fiyó mùkìmbà angyangyi. ³ Pbéùtù inyi, perè nábhũ nyi nyĩ nyònzĩ òndrũ-dzànã nĩ rò, dhu àkã nzá nyabhu ígù tó òtsúnũ rùni fangà tó òtsúnũ ràbhũna dhu.

¹ 5.38 Law 24.20; Tòr 19.21

4Ndi dhu bhëyi ní ndi, nyi nyàbhu perè rǎdù àdi òdhù ò. Ndirò, Àbanu Kàgàwà, yà òdhù ò dhu nálǎ arí ale, ní rǎdù mùkìmbà nábhu indù. »

Yèsù rǐ ale nítsò ka kádù tí dhu núdhě dhu

(Luk 11.2-4)

5Tdítdǎ Yèsù adù àtìnà : « Nyítsò nyí nyí rò, dhu àkǎ nzá nyònzì nyí ɔyɔyɔ idàya nà ale náarí 'ònzì dhu bhëyi. 'ítsò ì í rò, abádhí náarí 'òzè 'ítsò ì ɔrú ì ikò rórò unduta-dzà ǎ rò, ndirò otu-yàgá ǎ rò màtí, ndíní kóró ale náala tí ì. Ma mí obhó dhu núno fúkù, abádhí nábà wà fiyó mùkìmbà. 6Pbétù inyi, nyítsò nyi nyí òná kàsùmì ǎ, dhu àkǎ nyòtsù pbèkù kàluga ò, nyadyì tsùnù ányì, nyadù nyítsò yà ányì rǐ òdhù ò Àbanu Kàgàwà rǎ. Ní, òdhù ò nyi nyònzina dhu àlǎ arí ndi Àbanu Kàgàwà, rǎdù perè nábhu indù.

7Ní, nyítsò nyí nyí rò, dhu àkǎ nzá nyùnò ìmbǎ tǐya nà ɔte abho, yà inzǎ Kàgàwà ná'ù ale náaróonzina dhu bhëyi. Abádhí náarí inga nírè, abho ì òtè rò nga rǎrǐ ndi Kàgàwà rǎdù ì únɔna dhu nírì ní. 8Ní, dhu àkǎ nzá nyònzì nyí abádhí bhëyi. Obhó tí, Àbaku Kàgàwà núni wà àkǎ àkǎ fúkù dhu, inzǎ nyí nyàpè ndi dhu ònzì fóná rórò màtí.

9Ní, kǎnǐ nyí nyádù nyítsò tí dhu :

ǎ ǎrǐ-akpà ò arǐ Àbakà Kàgàwǎ,

Ábhù ɔvònu rìlè ndì,

10 ábhù idzi ònyu nyi nyí dǎkǎ òná idho rǎkǎ,

ábhù nyi nyòzè dhu ròngò ndònzì yà adzi dǎ, ǎrǐ-akpà ò arǐ ndònzì dhu bhëyi.

11 Íbhò yà bìlìnganà nyi nyaríbhona ònyù indo fǎkà.

12 Úbà fǎkǎ afátá fǎkà,

àdhàdhì mǎ marí dhu núba ɔnzikǎ dhu nùfǎ ale tò dhu bhëyi.

13 Ndirò àpé nyabhù pfòmvo rùmùvú afika,

pbétù, ǎdò mǎ wò ndi Nzére ale rǎ rò.

[Obhó tí, Idzi t'ònyuta mà, ádrùngbǎnga tó ɔbi mà, ádrùngbǎnga tó awáwù mànà náká inyi nà tí dhòdhóhóngà nà. Àmìnà.]

14Obhó tí, nyí nyapè dhu núbà ɔnzikú dhu nùfǎ ale tò, ní ǎrǐ-akpà ò arǐ Àbaku Kàgàwà rǎdù dhu núbà átò fúkù. 15Pbétù, ìnzǐ nyí nyapè dhu núba ɔnzikú dhu nùfǎ ale tò, ní Àbaku Kàgàwà rǐ nzǐ adù dhu núbà átò fúkù. »

Yèsù rǐ dhu núdhě ònyù t'ònyuta-tsù nútì ka kádù tí dhu dǎ dhu

16Tdítdǎ Yèsù adù àtìnà : « Ònyù t'ònyuta-tsù nyí nyùtsì rò, dhu àkǎ nzá nyòkò izùku ǎ, ɔyɔyɔ idàya nà ale náaróonzina dhu bhëyi. Abádhí náarí nyíya wòyò núgèrè, ndíní kóró ale náala tí ònyù t'ònyuta-tsù ì ùtsì dhu. Ma mí obhó dhu núno fúkù : abádhí nábà wà fiyó mùkìmbà angyangyi.

17Pbétù inyi, ònyù t'ònyuta-tsù nyi nyùtsì rò, dhu-àkǎ nyu'ò nyìnù rǐlǎ, nyadù ndrùù róngu akye nútri dùnu rǎ àyí ò, 18 akye kóró ale náalana

ònyù t'ónyuta-tsù nyi nyùtsi dhu nĩ. Pbétù, Àbanu Kàgàwà yà òdhù ò rfi ànyì, ní ndi àkã ndùni ka. Ndi dhu bhèyi ní ndi Àbanu Kàgàwà, yà òdhù ò nyi nyónzina dhu nálã arí, náadàya perè àbhu indù. »

Yèsù rĩ dhu núdhě òrù-akpà ò ka kí ongyéngá-tsù nùndù dhu dš dhu

(Luk 12.33-34)

19 Tdítdš Yèsù adù àtìnà : « Dhu àkã nzá nyùndu ongyéngá-tsù fùkù yà adzi dš. Ányì, akuku mà kéngézé mànà náarí dhu ìnzã, ndirò ànyì ogbotále náarí idza-tsù núkš, 'àdù òyá dhu nùmbà. 20 Pbétù, dhu àkã nyùndu ongyéngá-tsù fùkù òrù-akpà ò, yà ìnzì akuku mà kéngézé mànà náarí dhu ìnzã i, ndirò ìnzì ogbotále náarí idza-tsù núkš, 'àdù òyá dhu nùmbà i. 21 Obhó tí, pbùkù ongyéngá náarfì i nga ní ndi afínu rãdù ìfi nĩ. »

Ale-nyìkpó ní ale-ngbò rš tarà dhu

(Luk 11.34-36)

22 Wò dhu-dzidš, Yèsù adù àtìnà : « Ale-nyìkpó ní ale-ngbò rš tarà. Ní, nyìkpónu náapé ìfi idzi rš rò, ní kórò ngbõnu rãdù ìfi awáwù š. 23 Pbétù nyìkpónu náapé ìfi andi nà, ní kórò ngbõnu rãdù ìfi ìnò š. Nírò, afínu ò rfi awáwù náapé òngo ìnò tí, ní ndi ìnš-yà tí mbã àdù ìfi ádrùngbã nyú ? »

Kàgàwà-kàsù mà yà adzi dš ònzi-kàsù mànà

(Luk 16.13)

24 Yèsù adù àtìnà tdítdš : « Atdí ale mà rĩ nzì àdù óyš ádròdrš ale-kàsù nónzì atdíkpá, atdí kàsùmì š. Kà rãdù atdí ádrùngbãle nòndrò, ndàdù ngãtsi ádrùngbãle nózè. Ndirò, kà rãdù ndàpba atdí ale rš, ndàdù ngãtsi ale nídzèlè. Ní ndi dhu bhèyi tí, nyì nyì nzì àdù Kàgàwà-kàsù nónzì atdíkpá yà adzi dš ònzi-kàsù mànà. »

Ìnzá dhu àkã kitù ale-afí yà adzi š dhu nĩ dhu

(Luk 12.22-31)

25 Wò dhu-dzidš, Yèsù adù àtìnà tdítdš : « Kònyì wò dhu-okú dò rò ní ndi ma mátina nyì nĩ : dhu ràkã nzá nyitù afíku fùkù ípìrõnga mà ngbõku mànà dhu nàndà dhu nĩ, nyãambe àtìnà dš : nyì rãrì àdhu ònyu, nyì rãrì àdhu òmvù, ndirò nyì rãrì àdhu ùfš rùkù. Ìndrù bhà ípìrõnga nósè tí nzá ònyù dònã ? Ndirò, ale-ngbò nósè tí nzá mberù dònã ? 26 Nyàndà pé órú arángilì àrè : abádhí arí nzì inga nóbhì, ndirò abádhí arí nzì ònyù nógu. Abádhí arí nzì ònyù-tsù mà nùndù óngòlì ò, pbétù òrù-akpà ò arfi Àbaku Kàgàwà náarí abádhí nóngù. Ní nyì, nyì nyúdá tí nzá i àrè kórò ? 27 Ádhi pbá ale ndi nzínziku š, wò afína ndi nditù abho dhu rãdù idhòna nítrò atdí idho nĩ mâtí yà adzi dš ? 28 Ndirò, ádhu nyì nyarí afíku nítù rùkù nyì nyúfõna dhu nĩ ní ? Nyàndà pé inga š màuwà náarí inga

tí dhu : abádhí arí nzí kasu nónzi, ndirò abádhí arí nzí mberù nódyù. ²⁹Pbétù, ma mátina nyí nǐ : kóró pbìndà ònzi-íyà ǔ, ádrùngbǎ *kamà Sòlòmònì nyú mà, náafó nzá fíndá aya rákǎ àdhàdhì kǒkò màuwà nzínzi ǔ, atdí màuwà tó aya nà màtí atdí mberù mà. ³⁰Írì-bí ní indo tí ríngà inga ǔ, kadù òbvùnà tsútsǎ tí kàzù ò dhu. Pbétù, Kàgàwà náarí abádhí ùfó mbèyi nyú. Ní Kà tí nzí àdù nyúfó mbèyi nyú ròsè i írì-bí dònǎ, nyí, ákě a'uta nà alé ? ³¹Nírò, dhu àkǎ nzá nyítù afíkù nyáti : « Mǎ mí àdhu ònyu ? Mǎ mí àdhu òmvù ? Ndirò rǒkǎ mǎ mí àdhu ùfó ? » ³²Obhó tí, inzǎ Kàgàwà ná'ù ale ní i affya nítù arí, àmbe kóró kǒkò dhu nómmè dǎ. Pbétù, òrù-akpà ò arí Ì Abakù Kàgàwà núni wà nyí rǎrǐ kóró i dhu-atdyú nà.

³³Ní wemberè tí, dhu àkǎ pé nyòmè òrù-akpà ǔ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi, fíndá obhónánga mànà. Ndirò ní ndi, Àbakù Kàgàwà rádù kóró dhu-tsí námà àma tí fúkù. ³⁴Ndirò, dhu àkǎ nzá nyítù afíkù tsútsǎnga tó dhu nǐ. Tsútsǎnga tó dhu nándà nga tsútsǎnga nà tí, ndirò indonga tó àpbè náká wà indonga nà tí. »

Yèsù rǐ dhu núdhè ìndrù-ànyǎ t'ítàdǎ dǎ dhu

(Luk 6.37-38,41-42)

7 ¹Tdítdǎ Yèsù adù àtìnà abádhí nǐ : « Dhu àkǎ nzá nyítù ngǔkpà ale-ànyǎ, akye Kàgàwà náadèya ànyǎkù ìtdì nǐ. ²Obhó tí, Kàgàwà nítùdìya ànyǎkù àdhàdhì nyí nyarí ìndrù-ànyǎ nítù dhu bhèyi. Ndirò kúdhèya dhu fúkù yà nyí nyarí dhu ùdhè ngǔkpà ale tó ònǎ mǔgèrè ǔ tí. ³Ádhu nyí nyí òdhìnu-nyìkpó ò ìtsì kíkò-ngba kèlè nǎlá, ìnzí nyadù yà nyìkpónu ò rǐ ìtsukpó-tsùdó-ngba nyú nínè nǐ ? ⁴Nyí nyádù àtìnà ìngbǎ dhu bhèyi òdhìnu nǐ : « Ítsè midyi wò nyìkpónu ò rǐ ìtsukpó-ngba », àzèmbè ìtsukpó-tsùdó-ngba nyú nóongó ìnyí nyìkpónu ò ? ⁵Nyí ní ɔyɔyɔ idàna nà ale. Ípfó pé nyìkpónu ò rǐ ìtsukpó-tsùdó-ngba angyi, ndirò ní ndi, nyí nyádù òdhìnu-nyìkpó ò rǐ kíkò nídyi nyí nyí tí dhu nála mbèyi.

⁶Dhu àkǎ nzá nyǎbhù Kàgàwà tó ka kútri dhu ìtsè tò, ndirò dhu àkǎ nzá nyǎwà fúkù yòkpó àdù-ònzí, akye abádhí adùna kà-ònga òtsi pfóya nǐ, ndirò akye abádhí adùna 'ùgèrè 'ùka nyí nǐ. »

Dhu ònzi ka kí dhu mà, dhu òne ka kí dhu mà, tsátsù ìtdǎ ka kí dhu mànà

(Luk 11.9-13)

⁷Yèsù adù àtìnà tdítdǎ : « Dhu àkǎ nyònzì nyí nyí atdyúna nóho dhu, nírò ní ndi ka kádù kàbhù fúkù. Dhu àkǎ nyòmè nyí nyí atdyúna nóho dhu, nírò nǐ ndi, nyí nyádù kàbà. Ndirò dhu àkǎ nyítù tsátsù, nírò ní ndi, ka kádù kàpfò fúkù. ⁸Dhu nònzì ale tó ní ndi ka kádù ndi dhu nábhu. Dhu nònè ale ní ndi rádù ndi dhu àbà, ndirò tsátsù nítùdǎ ale ní ndi, ka kádù kàpfò fíndà. ⁹Ádhi pbá ale ndi nzínzìkù ǔ rádù odu àbhù pbì ingba tó, mǔgatì kònzì fóná rò ? ¹⁰Ndirò, ádhi pbá ale ndi ìbhè pbì

ingba ònzì fóná rò rǎdù osu àbhù kà tò? ¹¹Nyí nyú, nzére ale tírò, nyí nyarí ídzi dhu núbhò fùkú inzo tò. Ní, òrù-akpà ò aríí Àbakù Kàgàwà rǎdù àdi ìngbǎ dhu bhèyi inzá ndì ndàbhù fóná ka kònzì ídzi dhu i dhu nònzì fóná ale tò rórò?

¹²Dhu àkǎ nyònzì ídzi dhu ngǔkpà ale rǒ, àdhàdhì nyí nyòzè abádhí rònzì ka rùkú dhu bhèyi. Wòrí ní ndì Músà bhà Úyátá mà, Kàgàwà bhà *pbànábí náandí dhu màná nùunò dhu. »

Yēsù rǒte ndì nípbǒ tsǎtsù dǒ dhu

(Luk 13.24)

¹³Wò dhu-dzidǒ, Yēsù adù àtìná : « Dhu àkǎ nyòtsù ndì nípbǒ tsǎtsù ǒ. Obhó tí, yà ìndrù bhà ípìrǒnga rǎwí dhòdhódhóngà nà i ka kótsù òná tsǎtsù ríí ádrùngbǎ nyú, ànyì rárà otu rǎdù ìí ìhù nyú. Ndirò ndì tsǎtsù ǒ rótsù, 'àdù òwu ànyì ale náarádù ìí ibí nyú. ¹⁴Pbétù, dhòdhódhóngà tó ípìrǒnga nábà ka kí i, ka kótsù òná tsǎtsù narí ndì nípbǒ tsǎtsù, ànyì rárà otu rǎdù ìí ákǔkpá otù-ngba nyú. Ndirò, ndì tsǎtsù àlà rí, 'òtsù òná, 'àdù òwu ndì otu ǒ ale náarádù ìí ngúfe nyú. »

Itsu núní ka karí kpǒna rǒ dhu

(Luk 6.43-44)

¹⁵Tdítdǒ Yēsù adù àtìná : « Nyòdò nyí mbèyi tìtò tó pbànábí rǒ rò. Abádhí náarítsù nzínzìkù ǒ tàrà-ndì ì ùfǒ rǒyá rórò, pbétù afíya òná rò 'àdù ìí òrùrù tsamangèrè nyú. ¹⁶Nyí nyádù abádhí núnì fíyó nzére mùtsò rǒ. Vínyò-kpǒ nópè ka tí àdù òpè okpèna nà itsu dǒ? Ndirò mùtìni-kpǒ nópè ka tí àdù òpè ilé dǒ? ¹⁷Kóró ídzi itsu-tidò náaródhina ní ídzi itsu-kpǒ. Pbétù nzére itsu-tidò náaródhina ní nzére itsu-kpǒ. ¹⁸Ídzi itsu-tidò rí nzí àdù nzére itsu-kpǒ nódhì, ndirò nzére itsu-tidò rí nzí àdù ídzi itsu-kpǒ nódhì. ¹⁹Kóró itsu, yà ìnzí arí ídzi itsu-kpǒ nódhì, nùkérè ka karí kawà kàzù ò. ²⁰Ní ndì dhu bhèyi tí, nyí nyádù tìtò tó pbànábí núnì fíyó nzére mùtsò rǒ. »

Òrù-akpà ǒ Ádrùngbǎ kamà bhà idzi ò otsúya ale

(Luk 13.25-27)

²¹Wò dhu-dzidǒ, Yēsù adù àtìná : « Ìnzí ní kóró ale, yà mitdè arí 'àmbe àtìná dǒ : Ádrùngbǎle, Ádrùngbǎlé, i òrù-akpà ǒ Ádrùngbǎ kamà bhà idzi ò otsúya, pbétù ànyì otsúya ale ní kǎkà òrù-akpà ò aríí Àbadu Kàgàwà ózè dhu nónzì arí ale kèlè. ²²Ndi nínganí, ábhò ale nóowuya àtìná rǒ ma nǐ : « Ádrùngbǎle, Ádrùngbǎlé ! Tí obhó mà ndì Kàgàwà bhà ídzi Màkùrù mà múnò ìndrù tò ǒvònu rǒ? Tí obhó mà ndì nzére-alafí mà mipfò ìndrù ò rò ǒvònu rǒ? Ndirò tí obhó mà ndì mà manzì ábhò wiwì nyú ǒvònu rǒ? » ²³Nírò ní ndì ma maraya dhu ǒvò rǒ kpangba abádhí tò mati : « Ìnzá

ma múni nyí akekpá màtí, nyíndrĩ nyí itse tidú rò, nyí nzérenga ònzi arí ale tírò. » »

Óyǎ idza-tidò tó mbólí

(Luk 6.47-49)

²⁴Kùtsa ndì ndí dóná rò nǎ, Yěsù adù àtìnà : « Yà ma m̀nò dhu níri rí, ndàdù ònzìnà ale, ní rǎ ndílí nyìkpóna ótdyù ale, yà bhalabhala dǎ pb̀ndà idza narù bhěyi. ²⁵Igye nífíkó, idha rùtù nǎ. Ní igye-dha náakpà ndi idza-pf̀, awe ràdù òpili ɔbi nyú nà ndi idza rǎ. Pbétù, ndi idza náadù nzá ndàdrù, bhalabhala dǎ ka karù kà-pf̀ nídhuní. ²⁶Pbétù, yà ma m̀nò dhu níri rí ònzìnà ndàdù ònzìnà ale, ní rǎ ndílí nyìkpóna ǎ iwí nà ale, yà ɔsokpó dǎ pb̀ndà idza nasì bhěyi. ²⁷Igye nífíkó, idha rùtù nǎ. Ní igye-dha náakpà ndi idza-pf̀, awe ràdù òpili ɔbi nyú nà ndi idza rǎ. Ní ndi idza náadrù ndi drùù ! »

Idho rǎ òndrù náákó Yěsù núdhe dhu tí fǎyò dhu dǎ dhu

(Mrk 1.22; Luk 4.32)

²⁸Yěsù níitdègu ihé-yà tò ndì ndùbhi ùdhenà rǎ, dhu t'údheta níto, ní idho núuko i ihé-yà kà rǎ dhu núdhe fǎyò tí dhu dǎ. ²⁹Obhó tí, kàbhà dhu t'údheta níto mbà àdhàdhi Músà bhà Úyátá tó màlímó tó dhu t'údheta bhěyi, ndirò kàránà dhu núdhe rǎ ádrùngbànga tó ɔbi nyú nà.

Yěsù rǎ kíkí nà atdí ale nígù dhu

(Mrk 1.40-45; Luk 5.12-16)

8 ¹Yěsù níitdègu àwù pb̀iri dò rò, ní ihé-yà adù òwu kǎwù ǎ. ²Nírò ní ndi kíkí nà atdí ale níto ndì, ndìtsi ndòkò ɔtdyùna dǎ Yěsù-ònzí, ndàdù àtìnà kà nǎ : « Ádrùngbàlé, nyi nyòzè ka nǎ, dhu òf̀ nga nyigù ma. » ³Ní Yěsù agba ɔtsúna ndàpbalà kà-ngbò, ndàdù àtìnà kà nǎ : « Íwà ma mòzè wò nyi nyùnò dhu. Ní ǎgù ! » Ní ànyì rǎ rò tí, wòrǎ ale-rǎ kíkí náadù ògù. ⁴Wò dhu-dzidǎ, Yěsù adù àtìnà kà nǎ : « Íri dhu mběyi ! Àpé nyuno wò dhu atdí ale tò màtí. Pbétù, àrà nyitè nyi nyìli nyi tí dhu *pb̀akùhání tò. Ndirò, nyádù nyabhù yà Músà bhà Úyátá núuno perè Kàgàwà tò, ndíní iwà nyi nyògù dhu navì tí kóró ale tò. »

Yěsù rǎ pb̀anówí dǎ ádrùngbàlé bhà kasutále nígù dhu

(Luk 7.1-10; Yùw 4.46-54)

⁵Kàpèrnàwumù tò kigò ò Yěsù rǎtsù ònà kàsùmì ǎ, Pbàrómá tó pb̀iri ǎ, atdí miyà pb̀anówí dǎ atdí ádrùngbàlé níra Yěsù-tí'ò. Kádù ndìtsò kà-rǎ, ndònzì màdzànà fóná, ⁶ndàtì : « Ádrùngbàlé, pb̀akà kasutále rǎra ara dǎ ndì ndàyi idzá ró. Kà-ngbò núve wà, ní kà rǎndi atdí dǎ nyú. » ⁷Ní Yěsù adù àtìnà kà nǎ : « Àrà ma m̀ará pb̀ukù, madù kigù. » ⁸Pbétù, wò pb̀anówí

tó ádrùngbǎle náadù dhu àdu Yèsù tò, ndàti : « Ádrùngbǎlé, dhu-àkǎ nzá nyarà àhù pbàkà, inzà ma m̀li ma nyi nyádù òtsù pbì idza ale bhëyi nídhuní. Pbéù, òrì atdí dhú-ngba kèlè, ní pbàkà kasutále ràdù ògù atdí. 9Ma nyú, yà ma m̀í iró rò, ma m̀í inè dùdu-tsíró ádròdrò ale nà, ndirò ma m̀í inè ma marúvina pbànowí nà. Ma mapé àtina atdí mùnowì nì : « Àrà ndǎlù ! », ní kà ràdù àrà ányì. Ma mapé àtina ngàtsi mùnowì nì : « Írà àzú ! » Ní kà ràdù ìrà. Ndirò ma mapé àtina pbàkà kasutále nì : « Ónzi yà dhu ! » Ní kà ràdù ndi dhu ònzì. »

10 Ní wò pbànowí dǎ ádrùngbǎle núnò dhu ndì ndìrì rò, idhò núuko Yèsù atdí. Ní kǎdù àtina owùna ò rúbhi ìwu rò ale nì : « Ma mí obhó dhu núnò fùkù. Inzá ma màpè yà dhu bhëyi a'uta-tidò nà ale nálǎ atdí màtí Pbàisràyéli tò pbìrì ò. 11 Ní ma màtina kpangba nyí nì, ábhò ale nyú níwúya adyifò náarí ndìtò inǎ rò màtí ndirò adyifò náarótsù inǎ rò màtí, àdù dhu ònyè atdíkpá Àbràhamù mà, Ìsakà mà, Yàkòbhò mànà, òrù-akpà ò Ádrùngbǎ *kamà Kàgàwà bhà idzi ò. 12 Pbéù, wò ndì òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà bhà idzi ò àkǎnà 'òkò ale nyú ní ka kipfoya, kawà iri inò ò. Ányì ní'ya òdzi mà, ale-kù t'átrita mànà. »

13 Wò dhu-dzidò, Yèsù àdù àtina wò pbànowí dǎ ádrùngbǎle nì : « Àrà pbùkù ! Wò nyi nyà'ù ndònzì ràdù dhu tí dhu, nákǎ ndònzì ndì indù. » Ní wò dhu Yèsù núnò ònà kàsùmì ò tí, wò pbànowí dǎ ádrùngbǎle bhà kasutále náadù ògù dòtsi.

Yèsù rí ábhò ale nígù fìyó andi ò rò dhu

(Mrk 1.29-34; Luk 4.38-41)

14 Wò dhu-dzidò, Yèsù arà Péterù bhà. Ní idza ndì ndòtsù rò, kǎtù Péterù bhà aguna-ayi ara dǎ ayi rò, atdí andi àbhù kàzu rùtò ndì ònà nǎ nídhuní. 15 Ní Yèsù apbalá kòtsú-ngbò, kà ràdù ògù atdí. Ní kǎdù ndìvǎ, ndàdù ndòpè ndòbhòlò ònyè Yèsù tò.

16 Pbétsòngánǎ, ka kumba ábhò ale yà nzére-alafí nà arí'ò yà, kiwù nà Yèsù-tí'ò. Ní Yèsù náaranà nzére-alafí nípo rò abádhí ò rò òtèna nì tí, ndàdù andi nà ale nígu kóró. 17 Ndi dhu bhëyi ní ndi, yà Kàgàwà bhà *nabì Ìsayà núuko dhu náaká. Kǎti :

« Kítdu àlè tó ivívínga,
ndàdù àlè rò andi tó itùnga nánò^m. »

Yèsù-owù nòzè 'ùngu ale

(Luk 9.57-62)

18 Yèsù nítdègu ihé-yà nálǎ ngbòna nàkpòrò rò, ní kǎdù àtina pbìndà *ábhàlì nì : « Kàda rèrù-adzè. » 19 Nírò ní ndi Músà bhà Úyatá tó atdí

^m 8.17 Ìsa 53.4

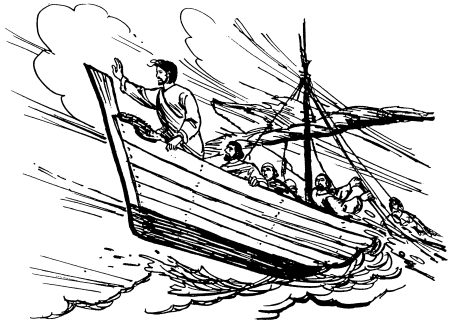

màlimò náandri Yèsù-tí'ò, ndàdù àtìna kà nǐ: « Màmimò, ma móngo ùbhi owùnù ð kóró ngari ð nyí nyúbhi ì nanǎ. » ²⁰Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: « Ayíwé mà náarí inè bhüya nà, ndirò yà òrú arángili àrè mà náarí inè idzàya nà. Pbétù, Ìndrù t'ídhùnà rǐ ndòkò, ndìli dóna obvo róngà mà náarí mbǎ. » ²¹Ndirò, kàbhà ábhàlǐ nzínzi ð atdí ale náati kà nǐ: « Ádrùngbǎlé, ítsè mara mǒtdú pé àbadu angyi. » ²²Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Írà owù-du ð, úbhà kǒkò abvo rùtdù fíyó abvo. »

Yèsù rǐ àpùpú nábhǔ ridè dhu

(Mrk 4.35-41; Luk 8.22-25)

²³Yèsù níitdègu ùpo ibhú ò, ní kàbhà ábhàlǐ náadù ùpo átò kòwù ð. ²⁴Ní kòmbómbí tí, ádrùngbǎ àpùpú náapè ndòpili atdí ð rèrù dǒ, mùkurà ràdù 'òpè 'àwà ì ibhú ò. Pbétù, Yèsù náadù ì ðdhò ndì ndòdhò ró. ²⁵Ní kàbhà ábhàlǐ náandri kà-tí'ò, 'inga ka idho ð rò, 'àti: « Ádrùngbǎlé, ígù àlè! Kànǐ àlè kúve! » ²⁶Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ádhu nyí nyí òdo ònzi nǐ? Nyí ní ákè a'uta nà ale! » Nírò ní ndi Yèsù adù ndìvǎ ndidè, ndàdù òte òrú tǔna nyú nà awe mà, rèrù ð idha mà nà nǐ, inga ràdù inè bhì. ²⁷Idho núuko ábhàlǐ atdí ð, ràdù 'òpè 'òtè nzínzi yà ð 'àmbe àtìna dǒ: « Íngbǎgà ale-tidò yà, awe mà, rèrù ð idha mà nà dhu náarí tsèná dhu níri? »

Yèsù rǐ àpùpú nábhǔ ridè dhu (8.26)

Yèsù rǐ nzére-alafí nà arí'ì òyà óyó ale nígù dhu

(Mrk 5.1-20; Luk 6.26-39)

²⁸Wò dhu-dzidò, Yèsù níitdègu àrà àhu rèrù-adzè, Pbàgèrasì tò pbìri ò, ní óyó ale yà nzére-alafí nà arí'ì òyà, núuvò yà ìndrù ùtdù ka karí òná ngari ð rò, 'iwù Yèsù-tí'ò. Ì ale ní'ì atdí ð arí òrù ale, ìnzí atdí ale mà ràdù àrà ndòzè rǒ ndùdà ndi ngari òná. ²⁹Ní abádhí adù òkù, 'àti Yèsù nǐ: « Ádhu nyi nyòzè mà nà Kàgàwà t'ídhùnà? Nyi nyìrà tí iró ndíni nyavù tí ròkà angyangyi, àdì ndi avuta-idhò nádi rórò? » ³⁰Wò ndi kàsùmì ð, àdù tò ádrùngbǎ màhò ní'ì itseta abádhí tí rò, ànyǎ ì anyu ró. ³¹Ní kǒkò ale ð rǐ'ì nzére-alafí níitsò ì Yèsù rǒ, 'àti: « Nyi nyapé nyozè nyipfo mà kǎkà ale ð rò, ní óvi mà mǒwù òtsù ndǎkà àdù tò màhò ò. » ³²Ní Yèsù adù àtìna abádhí nǐ: « Nyòwu anyì. » Ní nzére-alafí núuvò kǒkò óyó ale ð rò, 'adù òwu òtsù kǒkò àdù ò. Anyìrò rò tí, kòrì àdù tò màhò náadrú pbìri òngò rǒ rò,

ì rùpbà ì rèrù ò, 'àdù ùve ányì. ³³Ndirò, ì àdù nándà rǒ rúbhi ale náatsè oyì nà kigò ò. Ányì abádhí náawe wò ì nònzì dhu tó màkürù, kǒkò nzére-alafí nà óyǒ ale-rǒ ndì nònzì dhu mànà kǒrǒ. ³⁴Ní kigò ò ale níivà ì kǒrǒ, ì riwǔ Yèsù-tí'ò. Ní Yèsù ì àla rò, abádhí náadù Yèsù nònzì rìvà ndì ndàrà fíyó pbìrì ò rò.

Yèsù rǐ ngbǒna úve ale nígù dhu

(Mrk 2.1-12; Luk 5.17-26)

9 ¹Yèsù níitdègu ùpo ibhú ò, ní kǎdà rèrù-adzè, ndàdù àrà fíyó kigò nyú ò. ²Ní ányì kàrà àhu rò, ka kiwú ngbǒna úve atdí ale nà kà-tí'ò ótdù dǒ ka kànò rǒrò. Ní abádhí tó a'uta ndì ndàla rò, Yèsù náati wò ngbǒna úve ale ní: « Ótù afínu pbàńgbá! Pbùkù nzérenga núbà wà ndì! » ³Nírò ní ndì ányìrǒ ì'í Músà bhà Úyátá tó ngúfe màlímó náate nzínziya ò, 'àti: « Wòrí ale rǐ dhu núno nzére nyú Kàgàwà ní! » ⁴Yèsù níitdègu abádhí tó irèta núnǐ, ní kǐvú dhu abádhí-tsù, ndàti: « Ádhu nyǐ nyǐ kǒrǐ nzére irèta nà affku ò ní? ⁵Isǒ rǒ'ò dhu ní ingbàgà? Tǐ kati: « Pbùkù nzérenga núbà wà ndì », ndirò, tí kati: « Ívà nyi nyubhi? » ⁶Ma mòzè nyǎni dhu, inè Ìndrù t'ídhùnà rǎrǐ'í ádrùngbǎnga tó òbi nà ndùbà ìndrù bhà nzérenga yàrí adzi dǒ. » Ní Yèsù adù àtìna wò ngbǒna úve ale ní: « Ívà nyi, nyitdù pbùkù ótdù, nyadù àrà pbùkù. » ⁷Ní wò ale adù ndìvà ndidè, ndàdù àrà pbìndà. ⁸Ní wòrí dhu ì àla rò, òdo níisí urǒ ì'í ihé-yà ò. Ní abádhí adù Kàgàwà nífu wò dhu bhèyi ádrùngbǎnga tó òbi kíbhò ìndrù tó nídhunǐ.

Yèsù rǐ Mátayò nánzi dhu

(Mrk 2.13-17; Luk 5.27-32)

⁹Yèsù níitdègu ndìvà wò ndì ndì'í rǒrò, ní ùda ndì ndúda rǒrò, kǎla Mátayò tí kátina atdí ale pàratà núfǒ ka karí òná idza ò àdi rǒ. Ní Yèsù adù àtìna kà ní: « Írà owùdu ò. » Ní Mátayò adù ndìvà ányìrǒ rò tí, ndàrà kǒwù ò.

¹⁰Wò dhu lutìna, Yèsù adù àrà dhu ònyù Mátayò bhà idza. Ní Yèsù mà pbìndà ábhàlǐ mànà rǐ ònyù ònyu ányì-dzá rò, ábhǒ ngǔkpà ale níiwú dhu ònyù atdíkpá abádhí mànà. I ale ní'í pàratà t'úfótá tó pbàndómbé mà, nzére fíyó mùtsò nà ngǔkpà ale mànà. ¹¹Ní *Pbàfàrisáyó níitdègu wò dhu nálà, ní abádhí náadù dhu ivu Yèsù bhà ábhàlǐ-tsù 'àti: « Ádhu fùkú màlímò rǐ dhu ònyu pàratà t'úfótá tó pbàndómbé mànà, ndirò nzére fíyó mùtsò nà ale mànà ní? » ¹²Ní wò dhu ndì ndìrì rò, Yèsù adù dhu òvò k pangba abádhí tó ndàti: « Ímbǎ rǐ'í andi nà ale náarí nǐ mùngangà-atdyú nóho, pbétù andi nà rǐ'í ale kèlè ní ndì mùngangà-atdyú nóho arí. ¹³Nyòwu nyòme pé Kàgàwà bhà bhùkù ò ka kandí dhu-tì. Ndi andítá ràtina: « Ma mòzè dhu ní ìndrù dǒ ka kí izu àbà

dhu, ìnzì ní ìzǎ tó perè núbhò ka kí idù dhuⁿ. » Obhó tí, ma mírà nzá obhónángatále ale núnzi, pbétù mà mírà nzérengatále núnzi. »

Yèsù bhà irèta ònyù t'ònyùta-tsù nùtsi ka kí dhu dǔ

(Mrk 2.18-22; Luk 5.33-39)

14 Wò dhu-dzidǔ, bàtizò nubhónà Yùwanì bhà ábhàlǐ níwú Yèsù-tí'ò, 'àdù dhu ìvu kà-tsù 'àti : « Ádhu mà'i, Pbàfàrisáyó mànà, mà marí ònyù t'ònyùta-tsù nùtsi bilínganà, ìnzì pbùkù ábhàlǐ ràdù kùtsì átò nǐ ? » 15 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tó ndàti : « Nyí nyirè tí inga, àdhìngbǎ ka kùndà nǐ mùhendù ò iwù ale rǎràdù òko izùya ò, àzembè inè akpa-tsi rǐrǐ nzínziya ò rórò ? Ìnzì akekpá màtí. Pbétù, atdí idhò ní'iyà inè, yà akpa-tsi nódyì ka kí òná kowù nà abádhí-nzínzi ò rò. Ndi idhò-ònga ní ndi abádhí adùya ònyù t'ònyùta-tsù nùtsi nǐ.

16 Ìnzì atdí ale mà ràdù ngoyì-òwútá tó kèlèmù nǎpba mberù-ayí ò. Ndi dhu bhèyi kùpbǎ ka rò, ndi kèlèmù ràdù ndi mberù-ayí-ònga ùdha rùfà ndi, ndi ufàta-bhu ràdù àhu ádrùngbǎ nyú. 17 Ndirò, ìnzì ka kádù *dìvayì-òwútá nùdhò kàmudzè-ayí ò. Ndi dhu bhèyi ka kùdhò ka rò, ndi dìvayì-òwútá ràdù ìvù kàmudzè-ayí ò, ràdù ndi kàmudzè-ayí nùfà, dìvayì ràdù ndùfù obvò. Ní dhu àkǎ kùdhò dìvayì-òwútá kàmudzè-òwútá ò, ìnzì ndi kàmudzè adù tí ndùfà, dìvayì ràdù ndùfù obvò. »

Yèsù rǐ atdí tsìbhále nígù ndàdù atdí tsìbhíngba níkye dhu

(Mrk 5.21-43; Luk 8.40-56)

18 Yèsù rǐ dhu nóvò Yùwanì bhà ábhàlǐ tó òná kàsùmì ò, Pbàyàhúdì nzínzi ò atdí ádrùngbǎle níra àhu Yèsù-tí, ndìtsi ndòkò kònzì, ndàdù àtìnà kà nǐ : « Málímò, ma mùbhà ivàdù-ngba kòmbì tí afína ìtdě ró. Ní ma mòzè nyirà, ndínì nyili tí òtsúnù kà-dǔ, kà ràdù ìkye. » 19 Ní Yèsù adù ndìvà, 'àdù

òwu atdíkpá pbìndà ábhàlǐ mànà wò ádrùngbǎle-owù ò.

20 Ní, otu ò abádhí ròwu rórò, atdí tsìbhále náandrì olùnǎ rò Yèsù-tí'ò, ndàpbàlǎ kà-rǔ mùdzarù bidò-ngbò. Ndi tsìbhále ní'ì yà vèbhále tó ògòbhà tó azu nárírà rónà, ràrà àhu atdí kumì dòná òyò nà ató tí. 21 Obhó tí, ka ní'ì afína ò rírà òte rǔ, ndàmbe àtìnà dǔ : « Kà-rǔ mùdzarù-ngbò kèlě ma mapbálána gukyè, ní ma mógù

Yèsù rǐ atdí tsìbhále nígù dhu (9.20-22)

ⁿ 9.13 òse 6.6

ògù. » 22 Ní Yèsù agéré ndì, ndàndà olunga, ndàla wò tsibhále, ndàdù dhu òvò kpanjangba fìndà ndàti: « Ótù afinù pbà nǎ tsibhíngbá! Pbhàkù a'uta níngù wà nyi. » Ní ànyìrò rò tí, wò tsibhále náadù ògù atdíđ.

23 Yèsù níitdègu àrà àhù wò Pbhàhùdí tó ádrùngbàle bhà, ní kàtù rùgě ùmi rí ale mà^o ihé-yà mànà atdíđ tsiya náva ì ànyì-dzá ró. 24 Ní kàti: « Nyùvò àwù-dza rò! Wò tsibhíngba nówè nzá, pbétù kàyì àyí tí! » Ní kòrí ale náadù kà rùnna dhu gàyà nónzì ònzi tí.

25 Ní kòrí ale ndì ndàbhù rùvò idza rò rò, Yèsù atsù, ndàlǎ tsibhíngba òtsúna rǎ, kà ràdù ìkye. 26 Yèsù ònzi dhu-òyí náadù ndùgà kóró wò ndi pbìrì ò.

Yèsù rǎ óyò ndùmùndùmú-nyìkpó nángbè dhu

(Màt 20.29-34)

27 Ʋró rò Yèsù ìvà ndì rò, óyò ndùmùndùmú adù òko, 'àmbe òwu dǎ kòwù ò. Abádhí owúnà ùkù rǎ 'àmbe àtìna dǎ: « Ábà izu dǎká, Dàwudì t'Ídhùnà! » 28 Ní idza Yèsù àrà àhù rò, kòrí ndùmùndùmú náandri Yèsù ì. Ní Yèsù ivú dhu abádhí-tsù, ndàti: « Nyí nyà'ù tí wà dhu ùngbè ma ràràdù nyìkpókù nángbe? » Ní abádhí adù dhu àdu kà tò 'àti: « Ádrùngbàlé, iwà mà mà'ù. » 29 Ní Yèsù adù òtsúna núli abádhí-nyìkpó dǎ, ndàdù àtìna: « Dhu àkà ndi dhu rònzi ndì fùkù yà nyí nyà'ù ka dhu bhèyi! » 30 Ní abádhí-nyìkpó náadù 'ùngbe ànyìrò rò tí. Yèsù náadù dhu ùya òbi nyú nà abádhí tò, ndàti: « Nyìri yà ma múnna dhu mbèyi! Atdí ale mà náká nzá ndùni wò rùkù ndì nònzi dhu! » 31 Pbhétù, abádhí níitdègu 'ìvà, 'òwù Yèsù-tí rò, ní abádhí adù 'òpè 'òwù yà Yèsù ònzi ràyá dhu náwe rǎ kóró ndi pbìrì ò ale tò.

Yèsù rǎ atdí ìnzì arí òte ale níngù dhu

(Màt 12.22-24; Luk 11.14-15)

32 Abádhí rùvò, àmbe òwu dǎ ònà kàsùmì ò, ka kiwú atdí ale, yà ònà rǎ ìnzè-re-alafí nùtsì tsùna, ìnzì ròngò òte nà Yèsù-tí'ò. 33 Ní Yèsù níitdègu nzè-re-alafí nípfò wò ale ò rò, ní ndi ale náadù ndòpè ndòtè ànyìrò rò tí. Ní idho núuko ànyìrò ìì ihé-yà atdíđ, ràdù àmbe àtìna dǎ: « Ìnzá mà màpè yà dhu bhèyi dhu-tidò nálá atdíku màtí Pbhàsràyélí tó pbìrì ò. » 34 Pbhétù, Pbhàfàrisáyó náadù àtìna: « *Sitanì, nzè-re-alafí ò ádrùngbàle ní ndi arí ádrùngbànga tó òbi nábhù kà tò, kà ràmbe nzè-re-alafí nódì dǎ nǎ. »

Yèsù rǎ ìzu àbà ihé-yà dǎ dhu

35 Yèsù núubhì kígò ònǎ, ndìrò pbanga ònǎ màtí kóró. Kàránà dhu nùdhe rǎ Pbhàhùdí tó unduta-dzà ò rò. Ndìrò kàránà òrù-akpà ò Ádrùngbà

^o 9.23 Pbhàhùdí-bvù, ka kongónà rùgě ùmi arí ale mà, mbèyi aródzi vèbhàle mànà nòsò òso tí òdzi tò indrù òvè ró.

kamà Kàgàwà bhà idzi tó Ídzi Màkürù núnò rǒ ìndrù tò, ndàdù àrà kóró andi nígu rǒ, ndàdù ale-ngbò tó kóró ivívinga nígu.

³⁶Ní Yèsù níitdègu ihé-yà nùli ì tí dhu nálá, ní izu aka ka atdíí, abádhí níngyě ì, 'àdù ìfàlà, ìmbá ùndana rí ale rǐ ì tàrà bhèyi nídhuní. ³⁷Nírò ní ndi kǎdù àtìna p̀bìndà ábhàlǐ nǐ: « Ònyù nǒ'ò wà, p̀bètù ndi ònyù-tsù núnù rí ale rǐ ì ngúfe. ³⁸Ní k̀tsò ale inga-àbadhi rǒ ndíni kasutále-bvu nitró tí ònyù-tsù t'únduta tò. »

Yèsù bhà atdí kumì dòná óyǒ nà uvitatále-òvò

(Mrk 3.13-19; Luk 6.12-26)

10 ¹Wò dhu-dzidǒ, Yèsù náanzi p̀bìndà atdí kumì dòná óyǒ nà *ábhàlǐ, ndàdù nzére-alafí nípfò abádhí ràdù nǐ ìndrù ò rò, 'àdù kóró andi-tidò nígu nǐ kóró ivívinga màrà ádrùngbànga tó òbi nábhù fǐyò. ²Yàrí ní ndi ì atdí kumì dòná óyǒ nà uvitatále-òvò. Wemberè tí ní Sìmonì, Péterù tí kátina mà, adònà Àndèreyà màrà. Abádhí dzidǒ ní Zèbèdayò bhà óyǒ inzo, Yàkòbhò mà, adònà Yùwanì màrà, ³Filipò mà, Bàrtòlòmàyò màrà, ndirò Tùmasì mà, Mátayò màrà. Angyi ndi Mátayò nǐ'ì p̀arata t'úfótá tó ndòmbè. Ngǔkpà uvitatále ní Yàkòbhò, Àlùfayò t'ídhùnà mà, Tàdayò màrà. ⁴Ndirò Sìmonì, yà atdíí ndi nguyénà fǐyó p̀bìrì dǒ ale mà, Yudhà Ìskàrìyotà, yà Yèsù nipfo ndàbhù òmvù-fó màrà.

Yèsù rǐ p̀bìndà atdí kumì dòná óyǒ nà uvitatále nùvì dhu

(Mrk 6.7-13; Luk 9.1-60)

⁵Yèsù núuví kǒkò atdí kumì dòná óyǒ uvitatále, ndàdù dhu ùya fǐyò ndàti: « Àpé nyòwu ìnzì ní P̀bàyàhúdì tó p̀bìrì ò, ndirò àpé nyòtsù Sàmàriyà tó p̀bìrì ò atdí kigò ò màtí. ⁶P̀bètù, nyòwu Ìsràyeli tó p̀bìrì ò bhà, yà ùwùwí tàrà bhèyi ì nùli bvù. ⁷Ányì nyí nyówu rò, nyí nyàkà nyùnò Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù ìndrù tò, nyòwù àtìna rǒ: « Òrù-akpà ò Ádrùngbà *kamà bhà idzi-tsù nínù wà ndi. » ⁸Nyí nyàkà nyòwù anditále nígu rǒ, ndirò nyí nyàkà nyòwù ùvùve ale níkye rǒ. Nyí nyàkà nyòwù kíkítále nígu rǒ, ndirò nyí nyàkà nyòwù nzére-alafí nípfò rǒ ìndrù ò rò. Nyí nyàbà kǒkò dhu nónzi nyí nyí nǐ òbi tírǒrò, ní nyí nyàkà nyòwù ì dhu nónzi rǒ tírǒrò. ⁹Àpé nyùgu òrò mà, f̀rangà màrà nyǔfǒ ngbòku ò. ¹⁰Àpé nyùgu bhòlò abhi tò, ndirò àpé nyǔfǒ mberù òyǒyó rùkú. Ndirò, àpé nyùgu kàyitò mà, mùgò màrà. Obhó tí, kasu ònzì rí ale náká ndàbà ndi ndónyuna dhu p̀bìndà kasu ò rò.

¹¹Ìngbà tí ìli ndi kigò mà, ndirò ìngbà tí ìli ndi p̀banga ò màtí nyí nyòwu ùvò rò, nyí nyowuna nyàkò ràdù ale-tidò nómè rǒ. Ndi ale àkò nyí rò, nyí nyowuna òko rǒ kàbhà idzá ràrà àhù ányì rǒ rò nyí nyúvò, nyòwù dhu ò. ¹²Atdí ale bhà idza nyí nyòtsù rò, nyí nyowuna ányì-dzá-bhà nátsè rǒ, nyàti: « Kàgàwà àkà ndàso nyí. » ¹³Ányì-dzá-bhà nákò nyí mbèyi

rò, Kàgàwà arana abádhí àso rǒ. Pbé̀tù, inzà abádhí àko nyí mběyi rǒ, Kàgàwà arana nzí abádhí náso rǒ. ¹⁴Atdí idza ǒ ale, ndirò atdí kigò ǒ ale mà nóowuna gukyè 'ùvo rǒ ìnzí 'àko nyí, ndirò ìnzí 'ìrì nyí nyúnɔna dhu, ní nyí nyowuna òwu rǒ ányìrǒ rǒ, nyǎdù pǔ̀kɔ-tsítsíró àhù nǒ'ò ányìrǒ. ¹⁵Ma mí obhó dhu núɔ fúkù, Kàgàwà rǐ ìndrǔ-ànyǎ nítǔ ñínganí, ì kigò ǒ ale dǒ ka kitǔiya dhu ròsè yà Sòdòmò mà Gòmɔrà màna tó kigò ǒ bhà dǒ ka kítdina dhu dǔnǎ. »

Yèsù rǒte ìndrǔ rǒ ka kavùya, rǎdù àp̀bè àbà dhu dǒ dhu

(Mrk 13.9-13; Luk 21.12-17)

¹⁶Wò dhu-dzidǒ, Yèsù adù àtìna p̀bìndà uvitatále nǐ: « Kòñí ma mùvǐ nyí tàma bhěyi atdíǒ arórù tsamangèrè nzínzì ò. Ní nyàbhù nyík̀póku ròtdyù osu-nyík̀pó ótdyù dhu bhěyi, nyǎdù òko yɔ̀ɔwà ǒ àmbò bhěyi. ¹⁷Dhu àkǎ nyǒdǒ nyí mběyi! Ìndrǔ nóowuya nyípfo rǒ, 'àdù nyàbhù kitǔ ànyǎku. Ndirò abádhí nóowuya nyǔvi rǒ asé nǐ unduta-dzà ǒ rǒ. ¹⁸Ìndrǔ nóowuya òwu rǒ nyí nà *lìwali-ònzí, ndirò ádròdrǒ kámá màna dhu-ònzí okúdu dǒ rǒ, ndíñí nyí nyí'í tí p̀bàkà ngàmbì tí abádhí-ònzí, ndirò ngǔkpà ale, yà ìnzí ní P̀bàyàhúdí-ònzí màtí. ¹⁹Nyí nà ka kòwù ùvò ànyǎku nítǔ ka kí ì rǒ, àp̀é nyòwuya afíkù nítu rǒ nyí nyúnɔna dhu nǐ, ndirò nyí nyí k̀ɔ̀nɔ tí dhu nǐ. Nyí nyowuya nyí nyúnɔna dhu nábà rǒ ndi kàsùmì ǒ tí. ²⁰Ìnzí ní nyí ndi nyí nyowuya ɔte rǒ, p̀bétù Àbaku Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí náaraya ndi òte rǒ ùku nǎ rǒ.

²¹Ngǎtsi ale náaraya adǔnà nípfo rǒ ndíñí ka koho tí. Ndirò nzónzo t'ábána nóowuya dhu ònzì rǒ ndi dhu bhěyi tí fíyó inzo rǒ. Nzónzo níwàya dhu ì nódhì ale rǒ, 'àdù abádhí àbhù kókyè. ²²Kóró ale nóɔndróya nyí okúdu dǒ rǒ. P̀bétù, kǒkò dhu-dzi òndù rí kóró, ràrà àhu kóró dhu-tsù rǐ ndòdì dhu ò ale ní ndi ògù ɔgúya. ²³Yà nyí nyí'í òná kigò ǒ ka kòpè kavu rùkú, nyámbe àp̀bè àbà dǒ rǒ, nyí nyowuya òtse rǒ ngǎtsi kigò ò. Ma mí obhó dhu núɔ fúkù, nyí nyasòya nzí Ìsràyeli tó p̀bìrì ǒ kigò kóró, inzà Ìndrǔ t'ídhùnà níngò rǒrǒ.

²⁴Dhu núdhè ka kí fíndà ale bhà irèta náarí nzí òse p̀bìndà màlímò bhà irèta dǔnǎ, ndirò kasutále bhà ádrùngbǎnga náarí nzí òse kasu ònzì kà rǐ fíndà ale bhà ádrùngbǎnga dǔnǎ. ²⁵Ní, inga nòfò dhu ní, dhu ùdhè ka kí fíndà ale ròngò p̀bìndà màlímò bhěyi. Ndirò inga nòfò dhu ní, kasutále ròngò p̀bìndà kasu tó ádrùngbǎle bhěyi. Ìndrǔ ap̀é idza-àbadhi nyú nánzi Bèlizèbulì tí, ní kàbhà idzá bhà dǒ abádhí tí nzí àdù nzére ɔvo nyú nòvò! »

Ádhi ndi àkǎkǎ kònzì ɔdǔna ?

(Luk 12.2-7)

²⁶Yèsù adù àtìna tǔdíǒ ábhǎlǐ nǐ: « Dhu àkǎ nzà nyònzì kǒkò dhu bhěyi ale-ɔdò. Kóró dhu-tsí yà ì nuru, núuvòya k̀pangba. Ndirò kóró dhu-tsí, yà

ðdhũ ò aróko, núuvíya ì kpanjanga kóró ale tò. ²⁷Yà ínò ò ma mùnò fũkũ dhu náká nyòwù ìfonà rǝ awáwù ò, ndirò yà bhèlũ ò ka kúnɔna ró nyǝ nyǝrì dhu náká nyòwù ùnòna rǝ ìkũ ò idza dǝ rò.

²⁸Ní dhu àká nzá nyǝnzi ale-ngbò kèlè nóho rí, ìnzǝ ndàdù ale-afí nóhò átò ale-ɔdò. Pbétù, dhu àká nyǝnzi Kàgàwà-ɔdò, yà ale-ngbò mà, ale-afí màna nábhu rádù rògbè, yà ìnzǝ aráve dhòdhóhóngà nà kàzu ò. ²⁹Óyǝ àrè-tútũ-nzo nódzi ka ka tí obhó atdí fùrangà-kpǝ rǝ? Pbétù, atdí abádhí nzínzi ò mà náarí nzǝ ìtsì obvò inzá Àbaku Kàgàwà nózè rórò. ³⁰Nírò nyǝ, Kàgàwà nùni wà ìfe màtí dùku-ká-ve náarí ì ì dhu. ³¹Ní dhu àká inzá nyǝnzi ɔɔ. Obhó tí, nyǝ nyùdà ábhò àrè-nzo ìtse nyú. »

Yèsù Krístò bhà ale tí ka kóko dhu mà, kòdho ka kí dhu màna dhu
(Luk 12.8-9)

³²Wò dhu-dzidǝ, Yèsù adù àtina ábhàlǝ ní: « Ndi ale apé dhu òvo kpanjanga ibí ale-ònzǝ, ndàti ndi ràrǝ pbàkà ale, ní òrũ-akpà ò arǝ Àbadu Kàgàwà-ònzǝ màtí, ma madùya dhu núnò átò kpanjanga mati, ndi ale ràrǝ pbàkà ale. ³³Pbétù, ndi ale nùɔɔya gukyè dhu kpanjanga ìndrũ-ònzǝ, ndàti inzá ndi rúni ma, ní ma madùya dhu núnò átò kpanjanga òrũ-akpà ò arǝ Àbadu Kàgàwà-ònzǝ mati, inzá ma rúni ka. »

Ìndrũ-ònga rǝ ndàndò Yèsù bhà ɔte-okú dò rò dhu
(Luk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴Tdítdǝ Yèsù adù àtina ábhàlǝ ní: « Àpé nyǝrè nga ma ríra yà adzi dǝ ale àbhũ ròkò màrùngà ò. Ma míra inzá màrùngà nà, pbétù ma míra nà dhu ní ali. ³⁵Ma míra ingba mà ònga núnò òbanà nà, tsìbhíngba mà ònga núnò ìyàna nà, ndirò àdhíngbà mà ònga núnò pbìndà aguna-àyi nà. ³⁶Ìndrũ rǝ òmvũ naraya ì ò rǝ ndi ale bhà idzá bhà kèlè.

³⁷Atdí ale náapé àbanà mà, ndirò ìyàna mà nózè, ròsè dùdunǝ, ní ndi ale náká inzá ndàti ndi owùdu núngu ale tí. Ndirò, atdí ale náapé idhùnà mà, ndirò ivànà mà nózè, ròsè dùdunǝ, ní ndi ale náká inzá ndàti ndi owùdu núngu ale tí^p. ³⁸Ìnzǝ rǝ pbìndà *mùsàlabhà nánò, ndàdù owùdu ùngũ nà ale, náká inzá ndàti ndi owùdu núngu ale tí. ³⁹Pbìndà ìpìrǝnga nózè rǝ ndòdò fíndà ale níwíya ka, pbétù pbìndà ìpìrǝnga níwí rǝ okúdu dò rò ale náadùya kàbà àbà tdítdǝ. »

Yèsù-owù núngu ale nàko ale náabáya perè
(Mrk 9.41)

⁴⁰Wò dhu-dzidǝ, Yèsù adù àtina ábhàlǝ ní: « Atdí ale apé nyǝkǝ, ní iwà ma nàko átò. Ndirò, ima nàko ale ní iwà ma nivi ale nàko. ⁴¹Atdí ale

náapé Kàgàwà bhà *nabi nákw, Kàgàwà bhà nabi tí kà ríí dhu-okú dò rò, ní ndi ale náabáya Kàgàwà bhà nabi àkã ndàbà perè. Ndirò, atdí ale náapé obhónángatále nákw, obhónángatále tí kà ríí dhu-okú dò rò, ní ndi ale náabáya obhónángatále nákw ndàbà perè.

⁴²Ma mí obhó dhu núnc fúkù: atdí ale náapé ìrìre idha tó kópà-tsí dhu mà nábhù kàkà owùdu núngu ale nzínzi ð atdí àkyàkyè ale tò, owùdu kùngu dhu-okú dò rò, ní ndi ale náabáya àbà pbìndà perè. »

**Bàtizò nubhónà Yùwanì rí pbìndà ábhàlì nóvi
ròwu dhu òngù Yèsù-tsù dhu
(Luk 7.18-35)**

11 ¹Yèsù níitdègu yà pbìndà atdí kumì dóná óyð nà *ábhàlì tò ndi ndúbhi èyanà rð dhu t'úyátá níto, ní kàdù ndìvà, ndàrà ányirð rò. Kàrà dhu núdhe ìndrù tò, ndàdù àrà Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù núnò rò abádhí tò Gàlìlayà tó pbìrì ð kigò òna nã.

²Ndi kàsùmì ð, bàtizò nubhónà Yùwanì ní'í imbi ð ka kósò ró. Ní imbi ð ndi ndíí rórò, kírì *Krístò ràrà ònzìnà rð dhu-òyí. Ní kàdù pbìndà ábhàlì nzínzi ð ngúfe ale nóvi, ròwù dhu ìvu Yèsù-tsù, 'àti: ³«Nyi tí yà mà máròdona ndíí ìra tí ale, ndirò mà màkã tí mðdð vurò ale?» ⁴Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: «Nyòwu nyènc yà nyí nyírìna dhu, ndirò yà nyí nyálàna dhu Yùwanì tò. ⁵Í dhu ní: ndùmùndùmú-nyìkpó ròwu 'ungbe rð, 'adù inga àla. Òtsòtsù ale ròwu ùbhi rð mbèyi. Kíkí nà ale ràròwu ègu rð, iwí ràdù inga níri. Èvave ale ròwu ìkye rð, ndirò nàkùtále ròwu Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù níri rð. ⁶Hirò nncziya ale ní nzí yà mà múnona dhu ràbhùna ròtsù nzérenga ð ale.»

⁷Yùwanì bhà ábhàlì nívã ì, 'àmbe 'adu dð rò, Yèsù adù ndòpè ndàwe dhu ihé-yà tò Yùwanì dð. Kàpè ndòngù dhu abádhí-tsù, ndàti: «Ádhu nyí nyówù àndànà rùngù ð? Tí awe rí ònànga nùtdyã ìzò? ⁸Ádhi nyú nyí nyawù àndànà? Tí atdíð áya mùdzarù nùfð ale? Pbétù, atdíð àya mùdzarù nùfð ale náaróko ádròdrò kámá-idzã ð. ⁹Ní ádhu nyú nyí nyówù àndànà? Tí Kàgàwà bhà *nabi? Obhó tí, nyí nyówù Kàgàwà bhà nabi nándà. Pbétù ma mátina nyí nã, iwã kà ròsè Kàgàwà bhà ngùkpà pbànábí dónã màtí. ¹⁰Yùwanì ní ndi, yà Kàgàwà bhà Andítá rí dhu ènc kprangba dónã ndàti:

«Kòní ma mí pbàkà mùkèngyè nóvi angyi indù,
ndííni pbùkù otu ncbhòc tí indù^a.»

¹¹Ma mí obhó dhu núnc fúkù, yà vèbhále úgù yà adzi dð ale nzínzi ð, Bàtizò nubhónà Yùwanì bhà ádrùngbànga dónã pbìndà ádrùngbànga ósè ale rí mbã íí. Pbétù, yà ákè ale tí ka kálàna òrù-akpà ð Ádrùngbã

^a 11.10 Màl 3.1; Mrk 1.2

*kamà Kàgàwà bhà idzi ǝ ale, ní rǝ ádrùngbǎle nyú tí, ròsè Bàtizò ùbhò arí Yùwanì dònǎ. ¹²Ròpè ndì yà ndi Bàtizò ùbhò arí Yùwanì apèna ndònzì pbìndà kasu, rìrà àhu indo nga ǝ rò, òrù-akpà ǝ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi náarí inè ǝbi ní ka karúgyena ró, ndirò òròrù ale náarí kàpà fíyò ǝbi ní.

¹³Músà bhà Úyátá mà, Kàgàwà bhà pbànábí màná kóró, rìrà àhu Yùwanì ǝ, náapè ùnò dhu angyangyi òrù-akpà ǝ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi dǝ. ¹⁴Ndirò, ma múwona dhu ná'ù nyí nyádù nání, ma màmbènà àtina nyí ní, Yùwanì rǎrǎ ndi Èliyà, yà irà rìrà dhu tí ka kati. ¹⁵Inga t'frita tó bǎna nà rí ale níri yà dhu mbèyi !

¹⁶Yà indo arí ale núdhe ma mádù àdhà bhà rǝ? Abádhí ùli ì yà pbangatsi dǝ ì nùndu nzónzo bhèyi. Atdídhená ràdù òwu ǝdhíya núnzi rǝ ìkù ǝ àti :

¹⁷⟨ Mǎ mùmì mbǎ ǝbé tó adyi rùgè ǝ màtí fùkù,
ní nyí nyádù inzà ǝbè.
Ndirò mǎ màyè mbǎ izu tó adyi mà fùkù,
ní izu àdù inzà nyǎka. ⟩

¹⁸Obhó tí, Yùwanì níra, ìnzì ndàdù àrà dhu ònyu rǝ, ndirò ìnzì ndàdù àrà dhu mà nómvu rǝ. Ní ìndrù adù àtìna nzére-alafí rǎrǎ kà'ò. ¹⁹Ndi dhu bhèyi tí, ìndrù t'ídhùnà níra ndàrà dhu ònyu rǝ, ndàdù arà dhu nómvu rǝ. Ní ìndrù arádù kàtì òna óvò ale tí, ndirò atdídǝ arí ndòmvu ale tí. Ndirò abádhí arádù kàtì pàratà tó pbàndómbé mà, yà nzére dhu ònzi arí ale màná ì nòzè ale tí. Pbétù, Kàgàwà arí dhu-ǝnga òvò tí dhu tó obhónga náarí ndávì kpangba kà rǝnzina dhu-nyutsi. »

Yèsù rǝrù yà ǝyá ale nívò ì ìnzì ì a'u tí ndì ndúnwona dhu kigò dǝ dhu
(Luk 10.13-15)

²⁰Wò dhu-dzidǝ, Yèsù apè ndòrù atdídǝ yà ábhǝ wiwì nyú ndì ndónzì ǝyá kigò dǝ, inzà ì kigò ǝ ale nùgèrè ì, 'ùbhà fíyò nzérenga dhu-okú dò rò. Kǎti : ²¹« Kòràzinì mà, Bètèsàyidà màná tó kigò, yà ùkú ndì nònzì wiwì níyana gukyè Tirò mà, Sìdònà màná tó kigò ǝ ndì nónzì dhu tí, ní ì kigò ǝ ale níyana angyí ì úfǝ gòníyà mberù tí ròyá, 'àdù ohu nùtrò dòya ǝ, ndínì ì ùgèrè ì, 'ùbhà fíyò nzérenga dhu navì tí ró. Ní ndì dhu-okú dò rò, nyi nyí'ì àpbè ǝ Kòràzinì, ndirò nyi nyí'ì àpbè ǝ Bètèsàyidà. ²²Wò dhu-okú dò rò ní ndì, ma mí dhu òvò kpangba fùkù. Kàgàwà rǝ ìndrù-ànyǎ nítdì nínganí, kǐtdíya dhu dákú abhàbhó nyú, ròsè Tirò mà, Sìdònà màná tó kigò dǝ ndì ndítìdina dhu dònǎ. ²³Ndirò ìnyi, Kàpèrnàwumù tó kigò, yà ùnú ndì nónzì wiwì níyana gukyè Sòdòmò tó kigò ǝ ndì nanzì dhu tí, ní Sòdòmò níyana ìnè indo màtí. Ní ndì dhu-okú dò rò, ìnyi, Kàpèrnàwumù tó kigò, nyi nyà'ù tí dhu, ìdzì Kàgàwà rǎràdù nyidzi òrù-akpà ǝ? Ìnzì ràdù nyidzi, akekpà màtí. Pbétù, kà rǝ nyifò obvò, ndàdù nyobvù ìnzì

arave dhòdhóhonganà kàzù ò. ²⁴Ndi dhu-okú dò rò ní ndi ma mí dhu òvɔ kɔngba fùkù, Kàpèrnàwumù ð bhă, Kàgàwà rî ìndrù-ànyă nítdì nínganí, kòtdíya dhu Kàpèrnàwumù tò kigò dş abhɔ nyú, ròsè Sòdòmò tò kigò dş ndi ndótđina dhu dònă. »

Yèsù rî màhetù àbhù affiya rìngyě ì ale núnzi tina ò dhu

(Luk 10.21-22)

²⁵Tdítdş Yèsù adù àtina : « Ò, Àba Kàgàwà, òrù-akpà mà, yà adzi màna ð Ádrùngbălè, ma mífu nyi atdítdş yà inga núnzi dhu tí ka kòzùna ale-rş nyi nyarù dhu ní nyi nyábhù àkyăkyè ale nyú rùni nídhuní. ²⁶Obhó tí Ábá, nyi nyazè ndi dhu rònzi ndi wò dhu bhèyi. »

²⁷Wò dhu-dzidş, kădù àtina : « Àbadu níibho wà kóró dhu tó ádrùngbănga fudú. Atdí ale mà núnzi nzá Kàgàwà t'ídhùnà, pbétù ka núnzi ní kà t'Ábanà kèlě. Ndirò atdí ale mà núnzi nzá kà t'Ábanà, pbétù ka núnzi ní İma kà t'ídhùnà kèlě, yà ma mózè mɔvò ka fÿyò ale màna. »

²⁸Tdítdş kădù àtina : « Nyiwũ tidu ò, nyí kóró yà nyí nyìngyě nyí, nyădù řî ì nà'e ànò nà dükú rò. Ni ma mí asota nábhu fùkù. ²⁹Nyòsò yà tudú řî ì kòmò átò tukú, ndirò nyìri fùkù ma múyăna dhu. Obhó tí, İma ní ndi İyò arádi, ndirò yɔrɔwà tó afína nà ale. Ndirò ní ndi nyí nyădù asota nábà affku ò. ³⁰Obhó tí, pbàkà kòmò ní isó r'ò'ò kòmò, ndirò pbàkà ànò ní isó inzá ndi nà'e ànò'. »

Yèsù bhà irèta *sàbatù-idhò dş

(Mrk 2.23-28; Luk 6.1-5)

12 ¹Wò dhu-dzidş, sàbatù-idhò ş, Yèsù mà pbìndà *ábhàlî màna náambénà ùda dş *nganù tó inga òna nă údà otu ş. Ndi kàsùmì ş, kàbhà ábhàlî nířî àwù nà atdítdş. Ní ì ábhàlî náadù 'òpè, 'òwù otu-igì dş řî nganù náfa rş, 'ùtsèřè kpõna liya ò, 'adù ùkanà. ²Ní *Pbàfàrisáyò níitdègu wò dhu nálă, ní abádhí adù àtina Yèsù ní : « Ánda pé pbùkù ábhàlî řî inzá àkă kɔnzì sàbatù-idhò ş dhu nónzi. » ³Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti : « Nyí nyàpè tí obhó Dàwudi mà, ròná ale màna náanzì atdíku àwù nà ì řî rò dhu nózù ? ⁴Àbadhi náatsù Kàgàwà bhà idza, ndàdù perè tí ka kùbho Kàgàwà tò mùgati nùgù, ì rònnyè ròná ale màna. Wò ndi mùgati níř inzá àkă àbadhi mà, ròná ale màna rònnyè mùgati. Pbétù, kònnyè rádù ale níř *pbàkùhání kèlě vÿya dş rò. ⁵Ndirò, nyí nyózù tí obhó Músà bhà Ÿyatá ò ka kándí dhu, kati : « Sàbatù-idhò ş arí kasu ònzi Kàgàwà bhà idzá, inzi řifu ndi idho pbàkùhání, ní dş ka rărî nzi àdù ndi dhu nózù afátá tí ? » ⁶Pbétù, ma mí dhu òvɔ kɔngba fùkù : yà iró řî dhu nòsè iwà Kàgàwà bhà idza dònă màtí. ⁷Dhu říná gukyè

^r 11.30 Kà-tì ní : ma mávina nyònzì dhu ní isó r'ò'ò dhu, ndirò ma mábhùna nyànò ànò ní isó r'ò'ò ànò. ^s 12.3 1Sà 21.3-7 ^t 12.4 Law 24.9

iwà nyí nyúni yà Kàgàwà bhà Andítá rǎnɔna dhu-tì dhu tí, yà ìtí rátina : «Ma mòzè dhu ní izu àbà ka kí ìndrù dǎ dhu, ìnzí ní izà tó perè núbhò ka kí idù dhu kèlè», ní nyí nyàm̀bènà nzí anya nítì yà ìmbà ríí afátá nà ale dǎ. ⁸Obhó tí, Ìndrù t'ídhùnà ní ndi sàbatù-idhò dǎ Ádrùngbàle. »

Yèsù rǐ ɔtsúna ótsù ale nígbù dhu

(Mrk 3.1-6; Luk 6.6-11)

⁹Ʋrɔ̀ rò Yèsù níivà ndì, ndàrà òtsù fiyɔ̀ unduta-dzà ò. ¹⁰Ní ɔtsúna ótsù atdí ale nííí ànyì idza. Ànyì rǎ rǐ ale náazè 'òbhù Yèsù. Ní ndi dhu-okú dǎ rǎ, abádhí níivú dhu Yèsù-tsù, 'àti : «Àlè tó Ʋyátá návi tí àvi ìndrù kigù sàbatù-idhò ǎ?» ¹¹Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti : «Nzínzikù ǎ atdí ale náapè rǐ atdí tàrà nà tí, ndi tàrà ràdù ìtsì ádzí ibhu-akpà ò sàbatù-idhò ǎ, ní ndi ale tí nzí àdù òfo ndi ibhu-akpà ò, ndàrà kidyì ànyì rǎ? ¹²Ìndrù òsè tí nzà tàrà dǎnà! Nírò, Músà bhà Ʋyátá návi wà kɔnzì ídzìngà ìndrù tò sàbatù-idhò ǎ.» ¹³Ní Yèsù adù àtìnà wò ɔtsúna ótsù ale ní : «Ígba ɔtsúnù.» Ní ndi ale náadù ɔtsúna nígbà, ndi kǔtsù ràdù ògbù, rǒngò yà ídzì rǎ rǎ rǐ ngàtsi kǔtsù bhèyi.

¹⁴Ní P̀bàfàrisáyó núuvò, 'òwù 'ùndu, ndíní ì iri tí ì ìngbà dhu bhèyi màtí ì í Yèsù nàbhù kohò dhu dǎ.

Yèsù ní fìndà Kàgàwà ópì kasutále dhu

¹⁵Yèsù níitdègu wò dhu níri, ní kǎdù ndìvà ànyì rǎ rò ndàrà. Ní àbhǎ alé-yà náadù òwu kòwù ǎ, kà ràdù andì nà rǐí ale nígbù kóró. ¹⁶P̀bétù, kùyá dhu ɔbi nyú nà abádhí tò, ìnzí àdhi màtí ndi ndíí dhu nɔnɔ tí ìndrù tò. ¹⁷Wò dhu anzi ndi ndíní yà Kàgàwà núunɔ p̀bìndà *nabi Ísayà-otù ǎ dhu náaká tí. Kàti :

¹⁸ «Kàní ma m̀p̀p̀ì p̀bàkà ìnc-akpà,

yà atdí dǎ ma m̀zè ale, ndirò afídu arí idha nóm̀vù p̀bìndà dhu dǎ ale.

Ma mí kirà p̀bàkà ìlìlì-Alafí ní,

ndirò kà rǐ obhónánga òvɔ kóró p̀birì ǎ ale tò.

¹⁹ Kà rǐ nzí tsùna nálè atdí ale nà màtí, ndirò kà rǐ nzí ɔte ɔrú

tùna nà. Atdí ale mà rǐ nzí kà-tù ìri ngudhà ǎ rǎte ró.

²⁰ Kà rǐ nzí ndi nàtdo ízò nùkò,

ndirò kà rǐ nzí núnúnú rǎrù tarà nívé,

ràrà àhù mùlèrà nàbhù kà rǐ obhónánga tò dhu ò.

²¹ Ní kóró p̀birì ǎ ale náap̀bàya afíya kà-rǎ tí'v. »

Yèsù rǐ ɔte nádù ndi nòbhù ale tò dhu

(Mrk 3.22-30; Luk 11.14-23)

²²Nírò ní ndi ìndrù níiwú nzé-re-alafí arí ònà atdí ale nà Yèsù-tí'ò. Ndi ale níí ndùm̀ndùm̀ú, ndirò ìnzí aróte ale. Ní Yèsù igù ka, ràdù ndòpè

^u 12.7 ǎse 6.6   ^v 12.21 Ísa 42.1-4

ndòtè, ndàdù inga àla. ²³Ní idho núuko kóró ànyirò ìfi ale, abádhí ràdù àtìnà : « Tí nzi Dàwudì t'ídhùnà yà ? » ²⁴Pbétù, abádhí rùnna dhu nìrì Pbàfàrisáyó náadù àtìnà : « Yàrì ale náarí nzére-alafí nòdì Bèlìzèbulì tí kátina p̄f̄m̄v̄o ð *kamà bhà ádrùngbãnga tó obi nfi. »

²⁵Pbétù Yèsù núuni abádhí r̄r̄èna dhu, ní kãdù àtìnà abádhí nfi : « Atdí ádrùngbã kamà bhà pbìrì ð ale náapè ambe 'ùgyè d̄o n̄z̄inz̄iya ð, ní ndi ádrùngbã kamà bhà idzi-tsù rãdù ndòdì òdì tí. Atdí kigò ð ale mà, ndirò atdí òdhi mà náapè àmbe anya nónzi d̄o n̄z̄inz̄iya ð, ní i kigò náarí nzi àpèrè, ndirò i ale tó òdhi-tì náarí nzi ide. ²⁶Ní p̄f̄m̄v̄o *Sitanì náapè àdù ndòpè ndòdì p̄f̄m̄v̄o, ní ka nádù ìfi ndùgye rí ndit̄r̄ò ale. Ní kãbhà ádrùngbãnga tó idzi rãdù àpèrè ingbã dhu bhèyi ? ²⁷Ndirò, ma mapé ìfi Bèlìzèbulì bhà obi nfi ma m̄arí nzére-alafí nòdì dhu tí, ní f̄ukù inzo náarãdù kòdì àdhi bhà obi nfi ? Ndi dhu-okú d̄o rò ní ndi, abádhí n̄it̄d̄iya ndi ànyãku. ²⁸Pbétù, dhu apé ìfi Kàgàwà bhà Ìlìlã-Alafí bhà obi nfi ma m̄arí nzére-alafí nòdì dhu tí, ní òr̄u-akpà ð Ádrùngbã kamà Kàgàwà bhà idzi n̄r̄à wà àhu bvùkù. ²⁹Ìnz̄i atdí ale mà rãdù òtsù obi nfi ìdz̄idz̄ò ale bhà idza, ndàdù kãbhà idzá dhu númbà, inzà ndi ndùtsi ndi ìdz̄idz̄ò ale angyi rórò. Pbétù ka ndi ndùtsi dhu-dzid̄o nga ní ndi kà rãdù kóró kãbhà idzá dhu númbà nfi. ³⁰Ìmbã r̄fi tidu ònã rò ale ní pbàkà òmv̄ù. Ndirò ìnz̄i rí dhu-tsù ùndù* atdíkpá ma mànà ale, ní r̄i dhu ìnda ìnda tí rùdù rò. ³¹Ndi dhu-okú d̄o rò ní ndi ma mí kùnò kpangba f̄ukù : ìndr̄ù náabáya àbà kóró f̄iyó nzérenga mà, Kàgàwà ní i arí dhu ùnò nzére dhu mànà dhu tó ubàta. Pbétù, Kàgàwà bhà Ìlìlã-Alafí nfi rí dhu ùnò nzére ale, náabáya nzi ubàta akekpá màtí. ³²Ìndr̄ù t'ídhùnà nfi rí nzére dhu ùnò ale náabáya àbà ubàta. Pbétù, Kàgàwà bhà Ìlìlã-Alafí nfi rí nzére dhu ùnò ale náabáya nzi ubàta, yà kombí r̄fi kàsùmì ð màtí, ndirò olù r̄r̄à kàsùmì ð màtí. »

Itsu núnfi ka karí kpõna r̄o

(Luk 6.43-45)

³³Wò dhu-dzid̄o, Yèsù adù àtìnà : « Atdí itsu náapè ìfi ìdzì itsu-tid̄o tí, ní ndi itsu rãdù f̄onà ní ìdzi itsu-kp̄o-tid̄o. Ndirò itsu náapè ìfi nzére itsu-tid̄o tí, ní ndi itsu rãdù f̄onà ní nzére itsu-kp̄o-tid̄o. Obhó tí, itsu núnfi ka karí kpõna r̄o. ³⁴Nyí, ámv̄ò tó osu tó rùgànda t̄r̄ò, ìdzi òtè rãdù àhu ingbã dhu bhèyi liku ò rò, àzèmbè nyí nongó ìfi nzére ale nyú ? Obhó tí, ale-tsù arórìna dhu ní ale-afí àlè nfi irèta. ³⁵Ìdzi afina nà ale-afí ò rò aráhu dhu ní ìdzi dhu, ndirò nzére afina nà ale-afí ò rò aráhu dhu ní nzére dhu. ³⁶Ma mí obhó dhu núnò f̄ukù, Kàgàwà r̄i ìndr̄ù-ànyã ìtdì n̄inganí, k̄araya ìndr̄ù návi r̄o ràwe yà i ùnò ìmbã t̄ina nà dhu mà kóró. ³⁷Obhó tí, tsùnù-bvù r̄o ní ndi ka kòz̄úya nyí obhónángat̄alè tí, ndirò tsùnù-bvù r̄o ní ndi ka kòtd̄f̄ya anya d̄enú. »

^w 12.30 Iró dhu-tsù ùndù ka kí dhu-tì rãdù ìfi tàrà-tsù ùndù ka kí dhu tí, ndirò ngãtsi ní ònzì-bvù ònyù-tsù ùndù ka kí dhu tí.

Yēsù àvì ka kí rònzi wiwì dhu*(Mrk 8.11-12; Luk 11.29-32)*

38 Wò dhu-dzidǎ, Músà bhà Uyátá tó ngúfe màlímó mà, ngúfe Pbàfàrisáyó màná náati Yēsù nǎ: « Màlímó, mà mòzè nyonzi wiwì ndíní mà mala tí. »
 39 Ní Yēsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Indo arǎi ale narí nzére ale, ndirò abádhí náarí nǎ Kàgàwà ózè dhu ònzi. Abádhí òzè kònzi wiwì kèlě fǎyò, ní ka kí nǎ atdí wiwì mà nónzi abádhí tò. Pbétù, abádhí tò ka kávina dhu ní nabi Yónà rǎ ndi nanzi wiwì kèlě. 40 Àdhàdhì nabi Yónà náadhò ìbhù idhò ádrùngbá ìbhě-yà-ba ò dhu bhěyi tí, ní ndi dhu bhěyi tí, Ìndrù t'ídhùnà nòwdhóya ìbhù idhò adzi ò. 41 Nabi Yónà rǎnòna Kàgàwà bhà Ídzi Màkürè ì ìrì rò, Nínawè tó kigò ò bhà núugèrè ì, 'èbhà fǎyó nzérena. Ní ndi dhu-okú dò rò, Kàgàwà rǎ ìndrù-ànyà nítì nínaganí, Nínawè ò bhà níivàya ì 'ìkò indo arí ale-nyìkpa rǎ, 'àdù abádhí-ànyà nítì. Ndirò yà onzikú idè ale nósè wà Yónà dònà. 42 Músungú dònà rò arǎi Sabà tí kátina pbìrì ò tsìbhá ádrùngbá kamà níira yà adzi-tsù ódì ndi ì rò, ndirò yà dhu-ònga t'òvòta nani ádrùngbá kamà Sòlòmònì rǎnòna ote nírì. Ní ndi dhu-okú dò rò, Kàgàwà rǎ ìndrù-ànyà nítì nínaganí, íyàdhíyà níivàya ndi, ndidè indo arí ale-nyìkpa rǎ, ndàdù abádhí-ànyà nítì. Pbétù, yà onzikú idè ale nósè wà Sòlòmònì dònà màtí. »

Nzére-alafí rǎ ndàdù tdítǎ yà ndi ndáhu ònà rò ale ò dhu*(Luk 11.24-26)*

43 Yēsù adù àtìna tdítǎ: « Nzére-alafí náapè àhu atdí ale ò rò, ní kà rǎdù àrà, ndùbhi rǎngù ònà, ndàmbe ndi ndàrà ndàso róna nómè dǎ, ìnzì ndàdù àbàna. 44 Ní kà rǎdù àtìna afina ò: « Ma mí madù yà ma mahù ònà rò pbàkà idza ò. » Ányì kàdu ndi rò, kà rǎ ndi idza nótù tírǎrò, iwà ka kàtsù ònànga, kadù òbhòlònà mběyi nyú ró. 45 Nírò ní ndi kà rǎdù àrà àrùbhù ngǎkpa nzére-alafí, yà atdí dǎ òrù ròsè dònà nà núnzi, 'iwù òtsù màna atdíkpá ndi ale ò. Ní wò dhu-dzidǎ, ndi ale bhà ófò rǎdù ìfì nzére nyú ròsè yà angyi ìfì kàbhà ófò dònà. Ní ndi dhu ní'iyà ndi dhu bhěyi tí yà indo arí nzére ale tò. »

Yēsù tsánà mà kà t'ádóna màna*(Mrk 3.31-35; Luk 8.19-21)*

46 Yēsù rǎ dhu òvo ìndrù tò ònà kàsùmì ò, kà-tsánà mà kà t'ádóna màna níiwù òvò kà rǎfì ònà idza-lí. Ní abádhí nítsi iko irinà rò, 'àdù 'òzè ndínì ì ote tí Yēsù nà. 47 Ní atdí ale náadhù àtìna Yēsù nǎ: « Íyànù mà adónù màna rǎfì irí, ní abádhí òzè 'òtè inyì nà. » 48 Ní Yēsù adù dhu ìvu ndi ale-tsù ndàti: « Íyàdu ní àdhi, ndirò adódu ní àdhi mà ? » 49 Tdítǎ kǎdù pbìndà ábhàlì nítè òtsúna nǎ, ndàdù àtìna: « Kànì íyàdu mà, adódu màna. 50 Obhó tí, adòdu, awèdu, ndirò íyàdu ní yà òrù-akpa ò arǎi Àbadu Kàgàwà ózè dhu ònzi arí ale. »

Ɔnyù-tse òre rí ale tó mbólí

(Mrk 4.1-9; Luk 8.4-8)

13 ¹Ndi nínganí tí, Yèsù náahù idza rò, ndàdù àrà àdi rèrù-bidǎ. ²Ní, ádrùngbǎ ihé-yà nyú núundu ì, ì ràkpòrò kà-ngbò. Ní ndi dhu-okú dǎ rò, kǎdù ùpo, ndàdi ibhú ò. Ihé-yà náadù òko rèrù-bidǎ. ³Yèsù núunɔ ábhǎ dhu nyú abádhí tò mbólí ǎ, ndàti: «Atdí ale náahù ndámbe Ɔnyù-tse nórè dǎ. ⁴Ní yà Ɔnyù-tse nóre kà rí pbindà inga ǎ òná kàsùmí ǎ, atdídhená itse náawà ì otu-gì dǎ. Ní àrè náadù iwu, 'ùbhí ì itse otu-gì dǎ rò. ⁵Ngǔkpà-tsí náadù 'àwà ìmbǎ adzi ríí abhɔ dóná odu-kengere dǎ. Ì itse nǎnga kòmbómbí, ìmbǎ adzi ríí abhɔ tsìyà nídhuní. ⁶Pbétù, adyifò

Ɔnyù-tse òre rí ale tó mbólí (13.1-9)

níitdègu ìka, ní kǎdù wò ìngingà Ɔnyù-nzo núbì, ràdù òtdyù, inzà ivéya nótsù ádzàdzí adzi ò nídhuní. ⁷Atdídhená itse náawà ì okpèya nà itsukpó-nzo nzínzì ǎ. Ì okpèya nà itsukpó-nzo náadù òvi kòmbómbí, 'àdù wò ìngingà ídzi Ɔnyù nútsì. ⁸Pbétù ngǔkpà itse náawà ì ídzi adzi ǎ. Ní ì itse-tsí náá'ò, atdídhená ròdhì atdátí miyà itse, ngǔkpà ròdhì azàzá kumì itse, ndirò ngǔkpà ràdù ibhìbhú kumì itse nódhì.»

⁹Yèsù adù àtìná tǎftǎ ihé-yà ní: «Ìnga t'írìta tó bǎna nà ríí ale náká ndìrì yà ma múnɔna dhu mbèyi ! »

Ádhu Yèsù náaránà òte rǎ mbólí ǎ ní?

(Mrk 4.10-12; Luk 8.9-10)

¹⁰Wò dhu-dzidǎ ní ndi, Yèsù bhà *ábhàlǎ náandrì kà-tí'ò, 'àdù dhu nívu kà-tsù 'àti: «Ádhu nyi nyarí dhu núunɔ ihé-yà tò mbólí ǎ tí ní?» ¹¹Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: «Kàgàwà nábhù wà nyí nyùni òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà bhà idzi-nyutsì ndì nórù dhu, pbétù abádhí núni nzà ka. ¹²Obhó tí, dhu nà aríí ale tò, ka kabhùya dhu abhɔ, ràdù íí dhu nà abhɔ nyú ròsè. Pbétù, akekpá aríí dhu nà ale, ní-fǎ rò ka kakòya ndi áké fénángba mà kǎrǎ. ¹³Ndi dhu-okú dǎ rò ní ndi ma mǎrí dhu núunɔ abádhí tò mbólí ǎ, ndíní abádhí nóowu tí inga nándà rò, ìnzí 'àdù dhu nála. Abádhí nóowu tí bǎya níkpèlè rǎ, ìnzí 'àdù dhu níri, ndirò ìnzí ndi dhu ràdù dɔya nála. ¹⁴Ndi dhu bhèyi ní ndi, *nabì Ìsayà núunɔ dhu ràdù àká. Kǎti:

Kàgàwà ràtina: «Nyí nyí inga níri ìri mbèyi nyú, pbétù ìnzí yà nyí nyíri dhu ràdù dɔku àlu akekpá màti.

Nyĩ nyĩ inga nándà àndà mběyi nyú, pbetù ìnzĩ nyädù atdí dhu mà nála.

15 Obhó tí, atdí dhu mà náarí nzĩ kàrí ale-aff-ngbò núbèlè.

Abádhí núrĩ b̄ya,
ndirò abádhí núp̄bĩ nyìkpóya,
akye ì alana nga n̄,
akye ì irina nga n̄,
ndirò akye dhu alúna d̄ya,
'adù 'ùgèrè 'ùbhà fiyó nzérenga,
madù ì nígu n̄.^x »

16 Pbéttù, nyĩ ní ndi hirò nyĩ nyónzì, yà nyìkpókù náarí inga nálá, ndirò b̄kù ràdù inga níri rò. 17 Ma mí obhó dhu núnɔ f̄kù, ibi pbánábí mà, obhónánga ònzì arí ale màna, náazè 'àla yà kombí nyĩ nyálána dhu, pbétù abádhí náadù nzá kàla. Abádhí náazè 'irì yà nyĩ nyírina kòmbí dhu, pbétù abádhí náadù nzá k̄irì. »

Ḑnyù-tse òre rí ale tó mbólí-tì

(Mrk 4.13-20; Luk 8.11-15)

18 Yèsù adù àtìnà tdítđ p̄bìndà ábhàlì n̄: « Nyĩri pé yà Ḑnyù-tse nóre rí ale tó mbólí-tì. 19 Ḑrù-akpà ǝ Ádrùngbã kamà Kàgàwà r̄ idzi Ḑnyù indrù d̄ dhu d̄ ka kúnɔna dhu níri rí ale, ìnzĩ ndi dhu ràdù d̄ya àlù, núli ì yà itse náawà ì òyá otu-gì-dò bhěyi. P̄f̄mvo r̄adù ìrà, ndàdù yà abádhí-afí ò ka kòzò ɔte núwa abádhí-afí ò rò.

20 Ngǝkpà ale núli ì yà itse náawà ì òyá, ìmbã ábh̄ adzi nà dòná odu-kengere-dò bhěyi. Abádhí r̄ Kàgàwà bhà ɔte níri, 'adù àkònà dhèdhe nyú nà ányir̄ rò tí. 21 Abádhí r̄ nzĩ àdù kàbhù ivéna ròdì ndi afíya ò. Pbéttù, abádhí r̄adù ì àpba ndi ɔte r̄ ákě kàsùmì kèlè tí. Ní yà àpbe mà, avuta màna nópe ì Kàgàwà bhà ɔte-okú d̄ rò rò, abádhí r̄adù fiyó a'uta núbhà ányir̄ rò tí.

22 Ngǝkpà ale-tsí tdítđ, núli ì yà itse náawà ì nzínziya ǝ okpèya nà itsukpó-nzo bhěyi. Abádhí r̄ Kàgàwà bhà ɔte níri, pbétù yà adzi ǝ irèta mà, yà adzi d̄ ònzì náaràbh̄na tìtò tò dhèdhe màna dhu ràdù ndi ɔte nút̄sì ìnzĩ ròdhì itse. 23 Ndirò, ngǝkpà ale núli ì yà itse náawà ì ònà ídzi adzi bhěyi. Ì ale náarí Kàgàwà bhà ɔte níri, 'adù à'ùnà. Ndirò abádhí ní ì itse òdhì ràdù: atdídhená ròdhì ka atdátđ miyà, ngǝkpà ròdhì ka azàzá kumì, ndirò ngǝkpà-tsí ràdù ibh̄bh̄ kumì nódhì. »

*Nganù nzínzi ǝ ìngà nzére irí-tidò tó mbólí

24 Wò dhu-dzid̄, Yèsù náawe ngàtsi mbólí ihé-yà tò ndàti: « Kàn̄ Ḑrù-akpà ǝ Ádrùngbã kamà Kàgàwà bhà idzi nóf̄ò ndi nà dhu: Atdí

^x 13.15 Ìsa 6.9-10

ale náazò ídzì nganù-tse p̀b̀ndà inga ǵ. ²⁵Ní atdíku kúbhingánǎ, idhò ò kóró ale rǵí rórò, òmvũ nfíra, ndòzò nzére írí-tidò tó itse ndi nganù nzínzì ǵ, ndàdù àrà. ²⁶Wò nganù níitdègu inga, ndòvì, ndàdù nditù, ní wò nzére írí-tidò náadù inga, ndòvì átò. ²⁷Ní wò inga-àbadhi bhà kasutále níiwù kà-tí'ò, 'ìvũ dhu kà-tsù, 'àti : < Ádr̀ngbǎlé, nyí nyazò inga ǵ dhu ní'ì tí obhó ídzì nganù-tse ? Olu, wò nzére írí-tidò nádù irà àdhà rò ? > ²⁸Wò inga-àbadhi náadù dhu àdu kasutále tò ndàti : < Òmvũ ní ndi wò dhu nónzì. > Kǵkò kasutále náadù dhu ìvu tditdǵ kà-tsù 'àti : < Nyí nyòzè tí nzá mǵwù i nzére írí nǵdrù ? > ²⁹Ní inga-àbadhi náadù dhu àdu abádhí tò, ndàti : < Inzá ma mòzè nyǵwù kǵdrù, akye nyí nyadùna nganù nǵkpò átò kǵdrù nyí nyí rò nǵ. ³⁰Nyitse pé abádhí rovi atdíkpá, ràrà àhu nganù nǵtsè ka kowuya òná idhò ò. Ndi nínganí ní ndi ma matiya nganù nǵtse rí ale nǵ : Nyǵdrù pé wò nzére írí nyǵtsì d̀na tí, ndíní kubì tí kàzù ò. Ndirò, nyàdù nyǵtse nganù, nyàdù ùndunà nyǵli óngǵlǵ ò. > »

Hàradalì-kpǵ tó mbólí

(Mrk 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹Tditdǵ, Yèsù adù ngǵtsi mbólí náwe ihé-yà tò, ndàti : « Òr̀-akpà ǵ Ádr̀ngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi níli ndi p̀b̀ndà inga ǵ atdí ale níidyì ndòzò *hàradalì-kpǵ bhèyi. ³²Ndi hàradalì-kpǵ ní ákǵkpá dhu-tútù-ngba nyú kóró itse nzínzì ǵ. P̀b̀tù kǵpé inga, ndàdù òvì, ní kǵràdù òse yà inga ǵ ka karí òzòna kóró itsukpò d̀nǎ. Ndirò, kǵràdù òngo itsú-yà-ba tí, àrè mà ràdù òwu idzàya nǵsì rǵ ópbina nzínzì ǵ. »

Afi tó mbólí

(Luk 13.20-21)

³³Yèsù adù yàrí ngǵtsi mbólí náwe tditdǵ abádhí tò, ndàti : « Òr̀-akpà ǵ Ádr̀ngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi níli ndi yà tsìbhále rǵdyina ndàngbò nganù-ra tó ǵyǵ kumì d̀nǎ imbò nà kilo ò afi bhèyi. Ní ndi dhu ràdù ndi idyi nábhù rìvù kóró. »

Ádhu Yèsù náaràna òte rǵ mbólí ǵ nǵ ?

(Mrk 4.33-34)

³⁴Yèsù náawe kóró kǵrí dhu mbólí ǵ ihé-yà tò. Kǵràna nǵ atdí dhu mà núnò rǵ abádhí tò inzá ndi ndàwe mbólí ǵ rórò, ³⁵ndíní Kàgàwà bhà nabì núnò dhu náaká tí. Kǵti :

« Ma munɔya dhu abádhí tò mbólí ǵ,

ndirò ma maweya yà òdhù ò aróko yà Kàgàwà anzina yà adzi òná idhò ò rò kóró dhu abádhí tò. »

Nzére irí-tidò tó mbólí-tì

36 Wò dhu-dzidò, Yèsù núubhà wòrí ihé-yà, ndàdù òtsù idza. Ní kàbhà ábhàlì náadù òtsù kà-tí'ò, 'àdù àtìnà kà nǐ: « Áwě pé wò inga ð inga nzére irí-tidò tó mbólí-tì fákà. » 37 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàtì: « Yà ídzi itse òzò rí ale ní Ìndrù t'ídhùnà. 38 Itse òzò ka kí òná inga ní yà adzi. Ndi ídzi itse ní òrù-akpà ð Ádrùngbà kamà Kàgàwà rí idzi ònyu dòyá ale. Nzére irí-tidò ní Nzére ale, Pfdmvo bhà inzo. 39 Yà ndi nzére irí-tidò nózò òmvù ní Pfdmvo. Nganù nótse ka kí inga ð rò dhu ní yà adzi ð dhu-tsù rí ndòdì òná idhò. Ndirò, nganù òtse rí ale ní Kàgàwà bhà màlàyíkà. 40 Ní ádhàdhì ka karí nzére irí núndù inga ð rò kubì kàzù ð dhu bhèyi, ndi dhu onziya ndi ndi dhu bhèyi tí, yà adzi ð dhu-tsù ritsi ndòdì nínganí. 41 Ní, Ìndrù t'ídhùnà náaviya pbìndà màlàyíkà riwù yà ngùkpà ale nábhù arí rònzi nzérenga ale mà, yà nzérenga nónzi arí ale mànà nífo pbìndà ádrùngbànga tó idzi ð rò. 42 I màlàyíkà náadùya abádhí nàwà yà ìnzì aráve dhòdhóhóngà nà kàzù ð. Ányì n'íya odzi mà, ale-kù t'átrita mànà. 43 Ní, obhónángatále náambèya ùmbìli dō adyifō bhèyi òrù-akpà ð arí'ì Àbayà Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó idzi ð. Inga t'írìta tó bina nà rí'ì ale, nákà ndìrì yà ma múncna dhu. »

Inga ð ka kórù ábhò odzina nà dhu tó mbólí

44 Tdítdō Yèsù ati: « Òrù-akpà ð Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà idzi níli ndi inga ð ndi nórù ábhò odzina nà dhu bhèyi. Atdí ale náapé kàbà, ní ndi ale rādù kidyì, ndòrù tdítdō ndi inga ð tí. Wò dhu-dzidò, ábhò dhèdhe-okú dō rò, kà rādù àrà, ndùdzì kórò fóná arí'ì dhu-tsí, ndàdù ìrà ndi inga nódzi fíndà. »

Ábhò odzina nà yòkpó tó mbólí

45 Wò dhu-dzidò, Yèsù ati ihé-yà nǐ: « Òrù-akpà ð Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà idzi níli ndi ùyùya yòkpó nóme rí ndòdzì dhu t'údzítátále bhèyi. 46 Òrù odzina rí'ì atdí yòkpó ndi ndàbà rò, ní kà rādù àrà, ndùdzì kórò fóná arí'ì dhu, ndàdù ndi yòkpó nódzi. »

Ìbhè-mbì tó mbólí

47 Yèsù adù àtìnà tdítdō abádhí nǐ: « Òrù-akpà ð Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà idzi níli ndi rèrù ð ka kùpe ìbhè t'òhota tó imbi bhèyi. Ndi imbi rādù kórò ìbhe-tidò nótì. 48 Kápé àle ìbhè nǐ, ní ka nùpenà ale rādù kàdhà, 'ípfo idha-bidò, 'àdù òko obvò ìbhè-ònga t'òvòta tò. Abádhí rādù ídzi ìbhè núdò fíyó sèngè ð, 'àdù nzére-tsí nàwà. »

49 Dhu onziya ndi ndi dhu bhèyi tí yà adzi ð dhu-tsù rí ndòdì nínganí. Kàgàwà bhà màlàyíkà níiwúya, 'àdù nzérenga ònzi arí ale nífo

obhónángatále nzínzi ð rò. ⁵⁰ Abádhí náadùya i nzérenгатále náwà inzí aráve dhòdhòdhónganà kàzù ò. Ányì ní'ya ódzi mà, ale-kù t'átrita mànà. »

Dhu-òwátá mà, dhu-ayí mànà tó mbólí

⁵¹ Wò dhu-dzidò, Yèsù adù dhu ìvu pbìndà ábhàlì-tsù, ndàti : « Yà màwè kóró dhu nálù tí wà dèkù ? » Ní abádhí adù dhu àdu kà tó, 'àti : « Ìwà dòka nálù. » ⁵² Ní Yèsù adù atìnà abádhí ní : « Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, òrù-akpà ò Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà idzi dò ka kúdhe dhu fìndà Músà bhà Úyátá tó atdí màlimò, ràdù ndìli atdí idza-àbadhi, yà pbìndà ongyéngá nòdò ndì ndarí ònà dhu ò rò arí dhu-òwátá mà, dhu-ayí mànà nípfò bhèyi. »

Nàzàretì tó kigò ð bhà ná'ù nzá Yèsù dhu

(Mrk 6.1-6; Luk 4.16-30)

⁵³ Yèsù nítdègu kòkò mbólí t'áweta níto, ní kádù ndìv à ndàrà ányìrò rò. ⁵⁴ Kádù àrà yà ndì ndavi ònà kigò ò. Kádù ndòpè ndàrà dhu núdehe rò ìndrù tó fìyó unduta-dzà ð rò. Ní yà kà rùnona dhu níri rí ale idho núuko atdíidò. Abádhí náambénà àtìnà dò : « Wò inga t'únita-tidò mà wiwì t'ónzita tó óbi mànà ní kábà àdhà ? ⁵⁵ Ka tí obhó sàpàti t'ídhùnà ? Kà-tsánà-òvò tí obhó Màriyà ? Ndirò, kà t'ádóna tí obhó Yàkòbhò mà, Yòzefù mà, Sìmonì mà, Yudhà mànà ? ⁵⁶ Ndirò kóró kà t'áwéna nàtí obhó òko ìrò àlè-nzínzi ð ? Ní kóró kòkò dhu kábà àdhà ? » ⁵⁷ Ní wò dhu-okú dò rò, abádhí nóowúnà nzí kà rùnona dhu ná'ù rò. Nírò ní ndi Yèsù adù atìnà abádhí ní : « Nabì nífù ka karí kóró ngari ð. Pbétù, ndì nyú ka kadhì ònà kigò ð, ndirò fì-dzà bhà nzínzi ð, kàrfì mbà ifuta nà. » ⁵⁸ Ní wò ìmbà abádhí rí'ì a'uta nà dhu-okú dò rò, Yèsù adù nzá ábhò wiwì nónzi ányìrò.

Bàtizò nubhónà Yùwanì bhà òve

(Mrk 6.14-29; Luk 9.7-9)

14 ¹ Hèròdè ní'ì Gálilayà tó pbìrì ð *lìwali tí ònà kàsùmì ð, kírì Yèsù dò ka kùnona dhu. ² Ní kádù atìnà pbìndà kasutále ní : « Bàtizò nubhónà Yùwanì ní wò ndì nìngbè òve-bvù rò. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, kà rí'ì wiwì t'ónzita tó óbi nà. »

³ Wò ndi Hèròdè ní ndi uyátá nabhù kosò Yùwanì, kadù ùtsìnà kidò imbi ò. Kánzi ndi dhu, adòná Filipò-ve, Hèròdiyà-okú dò rò.

⁴ Obhó tí, Yùwanì ongónà atìnà inzà dhu ràkà Hèròdè ridyì Hèròdiyà venà tí. ⁵ Ní wò dhu-okú dò rò, Hèròdè nóongónà ndòzè ndàbhù Yùwanì kohò. Pbétù, kóngónà ihé-yà ódò nónzi, kóró ale núuni dhu Yùwanì ràrì Kàgàwà bhà *nabì nídhunì.

⁶ Ní atdíku, Hèròdè rí ndì ka kadhì ònà idho níre nìnganì, Hèròdiyà bhà tsìbhìngba náabè yà Hèròdè núnzìnà ale-ònzì, ndi óbé ràdù Hèròdè-nyìkpò

nófò atdíídǎ. ⁷Ní ndi dhu-okú dǎ rǎ, kǎdù dhu ɔtsǎ ndàti, ndi rǎrǐ kórǎ dhu-tsí yà ndi tsìbhíngba rǎnzina-fóná nábhǎ kà tǎ. ⁸Ní íyànà òvǎ fíndà dhu-okú dǎ rǎ, ndi tsìbhíngba náadù àtìnà Hèrǎdè ní: «Íbhò bàtizò ùbhǎ arí Yùwanì-dǎ fudú irǎ tsàlìtsalì dǎ!» ⁹Ní izu núuka ádrùngbǎ *kamà Hèrǎdè atdíídǎ wǎ dhu-okú dǎ rǎ. Pbéttù, angyangyi ndi ndòtsǎnà dhu yà ndi ndùnzìnà ale-ònzǐ rǎ dhu-okú dǎ rǎ, kǎdù dhu èya ndínì kabhù tí Yùwanì-dǎ kà tǎ. ¹⁰Ní kǎdù atdí ale návi rǎrà Yùwanì-dǎ nókèrè imbi ò rǎ. ¹¹Wǎ ale adù irà Yùwanì-dǎ nà tsàlìtsalì dǎ rǎ, ndàdù àbhunà wǎ tsìbhíngba-fǎ, kà ràdù àrà àbhunà íyànà-fǎ. ¹²Yùwanì bhà *ábhàlǐ náadù iwu kǎ-bvǎ nídyì, 'òwù òtdùnà. Abádhí adù òwu wǎ ndi nǎnzì dhu òyǐ nà Yèsù tǎ.

Yèsù rǐ imbò lufù ale nóngù dhu

(Mrk 6.30-44; Luk 9.10-17; Yùw 6.1-14)

¹³Bàtizò nubhónà Yùwanì nǎvè dhu ndi ndìrì rǎ, Yèsù níivà ndi urǎ rǎ ibhú ò, ndàrà atdí rǎ atdí rùngù tí rǐrǐ ngari ò. Pbéttù, kà rǎrà dhu nìrì ihé-yà náadù ùvǎ fíyǎ kigǎ ò rǎ, 'òwù kǎwù ò pfǎya dǎ, idha-gì dǎnà.

¹⁴Ibhú ò rǎ ndi ndàhu rǎ, Yèsù náala ádrùngbǎ ihé-yà, ndàdù izu nábà atdíídǎ abádhí dǎ. Ní kǎdù ndòpè ndìgǎ abádhí iwù nà anditále.

¹⁵Pbítsòngǎnǎ, Yèsù bhà ábhàlǐ níiwù kà-tǐ'ò, 'àdù àtìnà kà ní: «Ínga náti iwà, ndìrǎ irǎ nga rǐrǐ igi. Ní ávǐ kǎkǎ ale ràdù ì pbanga-tsidǎ, ndínì ì udzǐ tí ònyè fíyǎ.» ¹⁶Ní Yèsù adù dhu àdu pbìndà ábhàlǐ tǎ ndàti: «Ínzà dhu àkǎ abádhí rǎwù pbanga-tsidǎ! Nyàbhù ònyè nyǐ-tírǎ abádhí tǎ.» ¹⁷Pbéttù, abádhí náadù dhu àdu Yèsù tǎ, 'àti: «'Ònyè tí mǎ mǐrǐ nà irǎ dhu ní imbò mùgatì mà, óyǎ ìbhè mànà kèlè.» ¹⁸Yèsù adù àtìnà abádhí ní: «Nyíwù ì dhu nà àzú fudu ò.» ¹⁹Nírǎ ní ndi Yèsù náadù kǎrǐ alé-yà návi ròkò obvǎ irǐ dǎ. Kǎdù kǎkǎ imbò mùgatì nùgù, óyǎ ìbhè mànà ndùlǎ fóná. Tdítdǎ kǎdù òrù-akpà ò nga nándà, ndàdù Kàgàwà nónzì ràso ì dhu. Wǎ dhu-dzidǎ, kǎdù mùgatì-ònga núkǎ, ndùbho pbìndà ábhàlǐ-fǎ, abádhí ràdù èndǎnà ihé-yà-fǎ. ²⁰Kórǎ ale náanyè dhu, ì rùlè ní àkǎkǎ dhu-bvǎ. Wǎ dhu-dzidǎ, Yèsù bhà ábhàlǐ núundu òdòdì ònyè-go-tsù, ì rǐrà idre dǎnà óyǎ nà sèngè ní. ²¹Dhu nanyè ale-bvǎ nírǐ mbèmbè imbò lufù kpabhále, inzà ka kòzù vèbhále mà, nzónzo mànà rǎrǎ.

Yèsù rǔbhi rèrù dǎ dhu

(Mrk 6.45-52; Yùw 6.15-21)

²²Ányǐrǎ rǎ tí, Yèsù náavi pbìndà ábhàlǐ rùpò ibhú ò, ndínì ada tí angyi fíndà rèrù-adzè, ihé-yà návi ndi ndí ràdu ì ibha ònà nǎ. ²³Abádhí ndi ndàdu dhu lutìnǎ, kǎdù ùpo pbìrì dǎ, ndàrà ndìtsǎ. Ní inga náti rǎ, kǎtù ndi atdírǎ ányì. ²⁴Ibhú náadù ìrǐ iwà ndi ndàrà itse nyú idha-bidǎ rǎ rǎ. Mùkurà núubhìnà ndùpbì rǎ ibhú rǎ, awe ròpili tùm̀bà tí abádhí-nyìkpa rǎ nídhunì.

²⁵Ní à'ǎ-akpà-òngǒ ǒ, Yèsù adì ndàmbe ìrà dǒ p̀b̀indà ábhàlì-tì'ò idha dǒ ndì ndúbhi rórò. ²⁶Ní, idha dǒ kà rùbhi dhu ì àla rò, ɔɔɔ nń́sì atdí dǒ abádhí ò, 'àdù àtìna : « Mìgìngò ní yà ! » Ní abádhí náapè 'àmbe ùkù dǒ ɔɔɔ rǐ 'ònzì dhu-okú dǒ rò. ²⁷Nírò ní ndi Yèsù náadù tũna nápfò abádhí tò ndàti : « Nyòtù afiku ! Ìma ní yà, ìnzì nyònzì ɔɔɔ ! » ²⁸Ní Péterù adù àtìna kà nǐ : « Ádrùngbálé, ìnyi tí kápé ì'ì, ní áví ma marà tìnù ò idha dǒ. » ²⁹Ní Yèsù adù àtìna kà nǐ : « Írà nà ! » Ní Péterù ifo ìbhú ò rò, ndàmbe ùbhi dǒ idha dǒ Yèsù-tì'ò ndì ndàrà rò. ³⁰Pbétù, awe rǒpili ɔbi nà dhu ndì ndàla rò, ɔɔɔ nń́sì àbadhi ò. Ní idha ò ndì ndòpè ndòsù rò, kákù : « Ádrùngbálé ígǔ ma ! » ³¹Ányìrò rò tí, Yèsù adù ɔtsúna nágbà, ndàlǔ ka, ndàdù àtìna kà nǐ : « Ìnyi, ákè a'uta nà ale, ádhu afìnù rùguru nǐ ? » ³²Ní abádhí náadù ùpò ɔyǒ rò kóró ìbhú ò, awe ràdù opilita núbhà. ³³Nírò ní ndi ìbhú ò ì'ìnà Yèsù bhà ábhàlì nùukò ì kònzì, ì rífù ka, 'àdù àtìna : « Obhó nyú, nyi ní Kàgàwà t'ídhùnà. »

Yèsù rǐ Gènèzàretì tó màlengù ǒ andítale nígǔ dhu

(Mrk 6.53-56)

³⁴Yèsù mà p̀b̀indà ábhàlì màna níitdègu rèrù náda, ní abádhí awù ùvo Gènèzàretì tó p̀b̀irì ò. ³⁵Ndi p̀b̀irì ǒ bhà nùunì Yèsù. Ní abádhí náadù ìndrù núvi ròwù dhu nóvò kóró kyèròkyèrò rǐ'ì pbanga òna nǎ. Ní ìndrù náadù andi nà rǐ'ì kóró ale nùmbà Yèsù-tì'ò. ³⁶Abádhí náadùnà Yèsù nítdè ìtdè tí rùbhà ì andítale rùpbàlǎ ròná màdzarù-bidò-ngbò kèlè. Ní ka nùpbàlǎ ale nóowúnà ùgu rǒ dòtsí.

Pbàyàhúdí t'ábhúya nóongónà ùdhenà màndu

(Mrk 7.1-13)

15 ¹Wò dhu-dzidǒ, P̀b̀àfàrisáyó mà Músà bhà Úyátá tó màlímó màna níiwù Yèrùsalemà tó kigò ò rò, 'iwù ùvò Yèsù-tì'ò, 'àdù dhu ìvu kà-tsǔ, 'àti : ²« Ádhu p̀b̀ukù *ábhàlì náarí nzì àlè t'ábhúna tó màndu nífǔ nǐ ? Obhó tí, abádhí náarí nzì ɔtsúya nú'ò tdǔ ì ɔnyu dhu rò. » ³Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tó, ndàti : « Olu nyǐ, ádhu nyǐ nyarí nzì Kàgàwà bhà Úyátá nífǔ, p̀b̀étù nyàdù abhúku tó màndu kèlè nífù nǐ ? ⁴Obhó tí, Kàgàwà náati : « Ífǔ àbanu mà íyànu màna. » Ndirò kǎti : « Àbanà nǐ ndirò íyàna nǐ màtí dhu nùndò ale, náká kohò, ròvè. » ⁵Pbétù nyǐ, nyǐ nyarí àtina, atdí ale rapé dhu òvò kpangba àbanà tò, ndirò íyàna tó màtí, ndàti : « Dzùnànu nónzi ma màmbènà nǐ fudú rǐ'ì dhu, ní ma mùtri wà perè tí Kàgàwà tò. » ⁶Ní ndi ale rǐ mbà àbanà mà íyàna màna dzùnà ònzì ndì ndí dhu-atdyú nà. Ní ndi dhu bhěyi, nyǐ nyóhò wà Kàgàwà bhà Ɔte fùkú màndu-okú dò rò. ⁷Nyǐ, ɔyɔyɔ idàya nà alé ! *Nabì Ìsayà nùunò obhó dhu nyú dèkú, ndàti :

⁸« Kàrì ale náarí mífǔ tsùya-kpò dǒ tí, afíya ràdù ì'ì itse nyú rùdú rò.

9 Yà abádhí arí mulě ní ulétá ní kòkórò nga tó.
Abádhí náarúdhěna ìndrù tò ní ìndrù tó ɥyátá' »

Ìndrù nábhu rádù ròtì Kàgàwà-nyìkpó ǎ dhu

(Mrk 7.14-23)

10 Wò dhu-dzidǎ, Yèsù anzi ihé-yà, ndàdù àtìna abádhí ní: « Nyìri yà ma múncna dhu, nyàdù àlunà mběyi dũku ò. 11 Ìnzǎ ní ale-lí òtsù dhu ndi ìndrù nábhu rádù ròtì Kàgàwà-nyìkpó ǎ. Pbétù, ìndrù nábhu rádù ròtì Kàgàwà-nyìkpó ǎ dhu ní ndi ale-lí'ò rò àhu dhu. »

12 Ní Yèsù bhà ábhàlǎ náadù ìndri kà-tí'ò, 'àdù àtìna kà ní: « Nyi nyùni tí wà *Pbàfàrisáyó-ǎnga níwà ndi tí, wò nyi nyùncna dhu níri ì í rò dhu? » 13 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Kóró itsukpó, yà inzà òrù-akpà ò arfì Àbadu Kàgàwà náazò ní ka kɔngbéya kóró ivéya mànà. 14 Nyùbhà abádhí. Ndùmùndùmú ní kǎkò rí ndùmùndùmú nùnda. Ndirò, atdí ndùmùndùmú náapé àmbe ngàtsi ndùmùndùmú nùnda dǎ, ní abádhí rádù 'àwà ɔyó kóró ibhu ò. »

15 Ní Péterù adù àtìna kà ní: « Áwě pé wòrí mbólí-tì fǎkà. » 16 Ní Yèsù adù àtìna kà ní: « Nyí nyú mà, kàlě tí obhó dũku átó? 17 Nyí nyùni tí nzá dhu kóró dhu-tsí yà ale-lí rótsù, ràràdù ùda ale ò, ndàdù àhu ale ò rò ɔtsó dò ka kòwù rò? 18 Pbétù, ale-tsù aròrina dhu ní ale-afí ò rò àhu dhu. Ndirò ndi dhu ní ndi arádù ìndrù àbhu ròtì Kàgàwà-nyìkpó ǎ. 19 Obhó tí, ìndrù-afí ò rò nga ní ndi nzére dhu náarúvò ní. Í dhu ní: nzére irèta, abvo òho ka kí dhu, mènnyòni ònzi ka kí dhu, màkunì ònzi ka kí dhu, ogbo ònzi ka kí dhu, tìtò núnò ka kí ale t'òdhina dǎ dhu, ndirò ìndrù ní ka kí dhu ùncò nzére dhu mànà. 20 Kòrí ní ì ìndrù àbhu rádù ròtì Kàgàwà-nyìkpó ǎ. Pbétù, ònyè nónyu ka kí inzà ka kù'ò ale-òtsú rórò dhu, ní rí nzí àdù ìndrù nábhu ròtì Kàgàwà-nyìkpó ǎ. »

Atdí ìnzǎ ní Mùyàhudì-àyi rí Yèsù ná'u dhu

(Mrk 7.24-30)

21 Wò dhu-dzidǎ, Yèsù níwà ndi ɥrò rò, ndàrà Tirò mà, Sìdònà mànà tó pbìri ò. 22 Ní ndi pbìri ǎ arádi Kànanà tó pbìri ǎ atdí tsìbhále níira àhu Yèsù-tí'ò, ndàdù ndòpè ndùkù, ndàmbe àtìna dǎ: « Ádrùngbàlè, Dàwudi t'Ídhunǎ, ábà izu dùdù! Nzére-alafí rávu atdí dǎ ivádú-ngba rǎ. » 23 Pbétù Yèsù adù nzá atdí dhu mà nádu kà tò. Ní Yèsù bhà ábhàlǎ náandri Yèsù-tí'ò, 'àdù àtìna kà ní: « Áví wò tsìbhále ràdu ndi àlě-owù ǎ rò, ìkù nà kà rùbhi àlě-owù ǎ nídhuní. » 24 Ní Yèsù adù dhu àdu ábhàlǎ tò, ndàti: « Kàgàwà ívi ma Ísràyeli tó pbìri ǎ bhà-okú dǎ rò, kǎkà ùwùwí tàrà bhěyi ì nùlí ale. » 25 Pbétù, wò tsìbhále náadù irà, ndòkò ndi ɔdyèna dǎ Yèsù-ònzǎ, ndàdù àtìna kà ní: « Ádrùngbàlè,

ʸ 15.9 Ìsa 29.13

ónzi dzànàdu ! » ²⁶Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Inzá dhu òfò nga kidyi nzónzo tó ònyè, kadù òbvùnà itsè-nzo tò. » ²⁷Wò tsìbhále adù dhu àdu Yèsù tò, ndàti: « Wò nyi nyùnò dhu ní obhó dhu nyú, Ádrùngbálé. Pbéù, itsè-nzo mà náarí abáya rí dhu ònyè dóná rò mizà dǒ rò ì nàwà ònyè-ú'ù nónyè. » ²⁸Nírò ní ndi Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: « Ìgyò ! Yà tsìbhálé, pbùkè a'uta ríí ádrùngbà nyú. Wò nyi nyòzè dhu náká ndònzì ndì indù yà nyi nyú nyi nyòzè ka dhu bhèyi. » Ní, wò tsìbhále t'ívaná-ngba náadù ògù ànyìrǒ rò tí.

Yèsù rí ábhǒ ale nígǔ fíyó andi ǒ rò dhu

(Mrk 7.31-37)

²⁹Wò dhu-dzidǒ, Yèsù níwà ndì uró rò, ndàrà Gàlìlayà tó rèrù-bidò. Ní ànyì kǎdù ùpo atdí pbìrì dò, ndàdù àdi obvò. ³⁰Nírò ní ndi abhàbhó ale nà òyá ihé níiwú ngbǒya úve kóró ale mà, ndùmùndúmú mà, otsutále mà, iwí mà, ndìrò ábhǒ ngǔkpà andítále mà nà 'iwù ùlinà Yèsù-ònzì, kà ràdù abádhí igu. ³¹Ní idhò núukò ihé-yà atdíidǒ nyú iwí rǒte dhu, ngbǒya úve ale-ngbò rǔgu dhu, otsutále rǔbhi dhu, ndìrò ndùmùndúmú mà rí inga àlǎ dhu ì àla rò. Ní abádhí náadù 'òpè ì rífu Pbhàìsráyélí tó Kàgàwà atdíidǒ nyú.

Yèsù rí ifò lufù ale nóngù dhu

(Mrk 8.1-10)

³²Wò dhu-dzi dǒ, Yèsù náanzi pbìndà ábhàlì, ndàdù àtìnà abádhí nǐ: « Ma mí kǎkàrì ale-izè ònzì atdíidǒ. Kònzì mà mòkò ìbhùku abádhí mà nà mbàlìmbàlì, ndìrò abádhí rǒnyèna dhu ríí mbá. Ní ma mòzè nzá mabhù abádhí ròwù inzá dhu ònyè rórò, akye sàzì arana abádhí àbhù ràwà ì otu ǒ nǐ. » ³³Ní Yèsù bhà ábhàlì náadù dhu ìvu Yèsù-tsù, 'àti: « Yàrí rùngù ǒ, àlè kówu yà dhu bvù tí ihé-yà nóngù àlè kí nǐ ònyè nábà àdhà ? » ³⁴Ní Yèsù adù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti: « Nyí nyíí *mùgati nà ife ? » Ní abádhí adù dhu àdu kà tò 'àti: « Àrùbhù, ndìrò ngúfe ìbhè nzo mà nà. » ³⁵Nírò ní ndi Yèsù adù ihé-yà návi ròkò obvò.

Yèsù rí ifò lufù ale
nóngù dhu (15.34-38)

³⁶Wò dhu-dzidǒ, kǎdù kǒkò àrùbhù mùgati mà, kǒkò ìbhè mà nà nùgù ndùlǔ fóná, ndàdù òtsò nábhu Kàgàwà tò. Tdítdǒ, kǎdù kǒkò mùgati-ònga núkò, ndùbho pbìndà ábhàlì-fó, abádhí ràdù ùndòna ihé-yà tò. ³⁷Kóró ale náanyè dhu 'ùlè nǐ àkáká dhu bvù. Ní Yèsù bhà ábhàlì náadù òdòdì ònyè-go-tsù núndu, rùlè àrùbhù sèngè ǒ. ³⁸Dhu nanyè ale-bvu nǐí ifò lufù kpabhále, inzá ka kòzè vèbhále mà nzónzo mà nà

rórò. ³⁹Kòrí ihé-yà ndì ndàvi ràdu ì ibha dhu-dzidǎ, Yèsù adù ùpo ibhú ò, ndàdù àrà Màngàdanì tí kátina p̀birì ò.

Pbàfàrisáyó mà, *Pbàsàdùkáyó mà nà rí Yèsù náyí r̀nzi wiwì dhu

(Mrk 8.11-13; Luk 12.54-56)

16 ¹*Pbàfàrisáyó mà, *Pbàsàdùkáyó mà nà náawù ùvò Yèsù-tí'ò. Ní kà-afí ì omvú tí nǐ, abádhí náavì ka rítè òrù-akpà ò rò ìrà atdí ize fíyò. ²Pbétù, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Inga ràti rò, nyí nyáróngo àtìna: < Igye rí nzi ìkǎ, òrù-akpà-nyì-r̀ngà nílilu tí nídhunǐ. > ³Ndirò bhòtsungá, nyí nyaràdù àtìna: < Indo igye r̀gye ògye, òrù-akpà-nyì-r̀ngà nítì ìtì tí nídhunǐ. > Nyí nyúni dhu ní òrù-akpà-nyì r̀ rǎ nyí nyàla dhu rítèna dhu kèlè, ìnzì nyàdù ìrà rírà kàsùmì ò rí nd̀nzi dhu núnì. ⁴Indo arí ale ní nzère ale, ndirò abádhí náarí nzi Kàgàwà ózè dhu ònzi. Abádhí ózè k̀nzi wiwì fíyò. Pbétù ka kí nzi atdí wiwì mà ǹnzi abádhí tò. Abádhí tò ka kávína dhu ní *nabì Ỳnà r̀ ndì nanzì wiwì kèlè. » Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù abádhí núbhà, ndàdù àrà findá dhu nǐ.

Pbàfàrisáyó mà, Pbàsàdùkáyó mà nà tó afi

(Mrk 8.14-21)

⁵Yèsù mà, p̀bìndà *ábhàlǐ mà nà níitdègu ada r̀rèrè-adzè, ní m̀gati nídyì ì ì dhu náadzò Yèsù bhà ábhàlǐ ò nà rò. ⁶Ní Yèsù adù àtìna abádhí nǐ: « Ò! Nyàndà nga mbèyi! Nyòdò nyí Pbàfàrisáyó mà, Pbàsàdùkáyó mà nà tó afi r̀ rò. » ⁷Ní Yèsù bhà ábhàlǐ náadù 'òpè 'òtè nzínziya ò, 'àmbe àtìna dǎ: « Ka r̀tè wò dhu bhèyi inzà àlè kidyì m̀gati dhu-okú dò rò. » ⁸Ní Yèsù náasè abádhí r̀nɔna dhu, ndàdù dhu ìvu abádhí-tsù ndàti: « Ádhu nyí nyátina nzínziku ò, ìmbà àlè kí fí m̀gati nà dhu-okú dò rò dhu r̀rǐ ndì nǐ? Nyí ní ákè a'uta nà ale! ⁹Kàpè tí obhó d̀ku àlè? Nyí nyàpè tí nzá imbò m̀gati-ònga ma mukò, imbò lufù ale ràdù ònyùnà dhu ìrè? Ndirò nyí nyìrè tí inzà yà nyí nyadù òwunà òdòdì m̀gati-go tó sèngè-bvu? ¹⁰Nyí nyìrè tí inzà àr̀bhè m̀gati-ònga ma mukò, ìfò lufù ale r̀nyù dhu? Ndirò nyí nyìrè tí inzà yà nyí nyadù òwunà òdòdì m̀gati-go tó sèngè-bvu? ¹¹Èngbà dhu bhèyi dhu, inzà nyí nyadù dhu ùni, ìnzì r̀rǐ m̀gati ma m̀tè d̀nà, yà ma mí dhu òvò f̀kè matì, nyí r̀dò nyí Pbàfàrisáyó mà, Pbàsàdùkáyó mà nà tó afi r̀ rò rò. » ¹²Ní r̀dò ní ndì Yèsù bhà ábhàlǐ nádù dhu ùni, Yèsù r̀tè d̀na dhu r̀rǐ nzi m̀gati ǹnzi ka karí nǐ afi. Pbétù, kà r̀tè d̀nà dhu r̀rǐ Pbàfàrisáyó mà Pbàsàdùkáyó mà nà náarúdhèna ìndrù tò dhu.

Péterù rí Yèsù náti Krístò tí dhu

(Mrk 8.27-30; Luk 9.18-21)

¹³Wò dhu-dzidǎ, Yèsù mà p̀bìndà ábhàlǐ mà nà náawù Kàyìsàriyà-Filipì tó kigò-bidǎ r̀fí p̀birì ò. Ní kívú dhu p̀bìndà ábhàlǐ-tsù, ndàti: « Ádhu

indrũ nàarúnɔna Ìndrũ t'ídhùnà dǎ ? » ¹⁴Ní abádhí adù dhu àdu kà tò, 'àti : « Atdídhena ale náarátina nyi rǎrǎ Bätizò nubhónà Yùwanì. Ngǔkpà ale náarádù àtìnà nyi rǎrǎ nabi Èliyà. Ndirò ngǔkpà ale-tsi náarádù àtìnà nyi rǎrǎ nabi Yèrèmiyà, ndirò ngǎtsi nǎ nyi rǎrǎ Kàgàwà bhà pbànábí nzínzi ǎ atdí nabi. » ¹⁵Ní Yèsù adù dhu ìvu abádhí-tsù ndàti : « Olu nyí, nyí nyarátina ma rǎrǎ àdhi ? » ¹⁶Ní Sìmonì Péterù náadù dhu àdu kà tò, ndàti : « Nyi ní *Krístò, ìnzǎ aróvè Kàgàwà t'ídhùnà. » ¹⁷Nírò ní ndi Yèsù adù atìnà Péterù nǎ : « Nyi nyònzǎ wà hirò, Sìmonì, Yùwanì t'ídhùnǎ ! Ìnzǎ ní ìndrũ ndi wò dhu nàbhu nyuni. Pbétù ka nàbhu nyuni ní òrù-akpà ò arǎi Àbadu Kàgàwà. ¹⁸Ní, ma mátina nyi nǎ : Nyi ní Péterù, bhalabhala tó odu. Ndi bhalabhala tó odu dǎ ní ndi ma mǎsǎya pbàkà *Kànìsà. Dve-bvù ka kótsù ònà tsǎtsù nǎnzǎiya nǎ atdí dhu mà ndi Kànìsà rǎ. ¹⁹Ma mabhùya òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ *kamà Kàgàwà bhà idzi ò ka kótsù nǎ fùngulà funú. Kóró dhu-tsi yà adzi dǎ nyi nyùtsi, nóngo ìi iwà ndi nùtsi òrù-akpà ò màtí. Ndirò kóró dhu-tsi yà adzi dǎ nyi nyùnga, nóngo ìi iwà ndi nùnga òrù-akpà ò màtí. » ²⁰Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù dhu nùya pbìndà ábhàlǎ tò ìnzǎ dhu núnɔ tí atdí ale tò màtí ndi rǎrǎ Krístò.

Yèsù rǎ ndi ndóvè, kòtdù ndi, ndàdù ndìngbè dhu nóvɔ dhu

(Mrk 8.31–9.1 ; Luk 9.22-27)

²¹Ròpè ndi ànyìrǎ rò, Yèsù apè ndòvò dhu k pangba pbìndà ábhàlǎ tò ndàti, dhu rǎkà wà ndàrà Yèrùsàlemà tó kigò ò, ndínǎ *pbàkùrǎ mà, *pbàkùhání tó ádròdrǎ ale mà, ndirò Músà bhà Úyátá tó màlímó mànà náabhù tí ndi ndàbà àpbè abhɔ ànyì. Abádhí rǎrǎ ndàbhǎ kohò ndi, kadù ndòtdù, ndirò ìbhù idhɔ dzidǎ, ndi radùya ndìngbè dve-bvù rò. ²²Ní Péterù adù kidyì ndàrà nà igi, ndàdù ndòpè ndòrù kà-dǎ, ndàti : « Ádrùngbǎlé, Kàgàwà àkǎ ndòdò ngbǎnu ! Ìnzǎ dhu àkǎ wò dhu rònzǎ ndi rùnú. » ²³Pbétù, Yèsù adù ndàgere, ndàti Péterù nǎ : « Ìndrǎ nyi itse tidú rò pfòmvo *Sitanǎ ! Nyi nyí dhu ònzǎ nyitsu ma nzérénga ò. Obhó tí, nyi nyí nǎ inga nírè Kàgàwà náarǎ inga ìrè dhu bhèyi, pbétù nyi nyí inga nírè ìndrũ náarǎ inga ìrè dhu bhèyi. »

²⁴Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù atìnà pbìndà ábhàlǎ nǎ : « Ndi ale náapé ndòzè ndùbhi owùdu ǎ, ní kǎkǎ ndàdzo róná rò, ndàdù ndà'ù ndànò pbìndà *mùsàlabhà, ndàdù ùbhi owùdu ǎ. ²⁵Pbìndà ìpìrǎnga nòzè ndìgǎ ale níwíya ka. Pbétù okúdu dǎ rò rǎ pbìndà ìpìrǎnga níwí ale, náadùya kàbà àbà tdítǎ. ²⁶Ìndrũ rǎ yà adzi ǎ dhu nóngyè kóró, pbìndà ìpìrǎnga ràdù àwǎ dhu tó ìdzìnga ní àdhu ? Atdí dhu mà tí ìnè, yà ìndrũ ràdù àbhunà pbìndà ìpìrǎnga nùwè tí ? ²⁷Obhó tí, Ìndrũ t'ídhùnà nǎfaya Àbanà Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó awáwù ǎ pbìndà màlàyíkà mànà. Nírò ní ndi kǎdùya ìngbàtǎ ìli ndi ale mà nùbho ndi ale bhà kasu-bvu rǎ. ²⁸Ma mí obhó dhu núnɔ fùkù : ngǔkpà ale kǎkǎ ìrǎ ìrǎ ale nzínzi ǎ,

núuvèya nzí inzá ì àla Ìndrù t'ídhùnà rìrà pbìndà idzi tó ádrùngbànga ÿ dhu rórò. »

Yèsù-wòyò rí ndùgèrè dhu

(Mrk 9.2-13; Luk 9.28-36)

17 ¹Azà idho dzidò, Yèsù núugu Péterù mà, Yàkòbhò mà, ndirò Yàkòbhò t'ádònà Yùwanì màna, 'adù òwu nà lèngèlèngè ádzí pbìri-akpà dò.

²Ní Yèsù-wòyò núugèrè ndì abádhí-nyìkpó ÿ rò. Kà-nyì náadù ndòpè ndùmbìlì adyifò bhèyi, kà-rò mùdzarù ràdù òwu tdyé awáwù bhèyi.

³Nírò ní ndi Músà mà Èliyà màna núuto ì, 'adù àmbe òte dò Yèsù màna. ⁴Ní Péterù adù àtìna Yèsù ní: « Ádrùngbálé, dhu òfò nga àlè ròkò iró. Ní nyi nyòzè ka nì, ma mí ìbhu hemè-dzà núpè iró, atdí ní pbùkù, ngàtsi ní Músà bhà, ndirò ngàtsi ní Èliyà bhà. »

⁵Wò dhu núno Péterù rí rórò ní ndi, inga àwù rí ádrùngbà àpbù níibvù ndì, ndàtsì abádhí sisìna nì. Ndirò ndi àpbù ò rò, atdí ale-tù náadù ndìri, ndàti: « Yàrí ní Idhùdu, atdíidò ma mózè ale. Kàrí nyìkpódu nòfò dhu ònzi. Ní, nyìri kà-tsù dhu. »

⁶Yèsù bhà ábhàlì níitdègu wòrí ale-tù níri, ní òdo nísí atdíidò abádhí ò. Abádhí adù 'àwà obvò, ì rùpbà nyìya adzikpa nyú rò. ⁷Ní Yèsù náandri abádhí-ti'ò, ndàpbàlā abádhí-ngbò, ndàdù àtìna: « Nyìvā nyì, Ìnzì nyònzì òdo! » ⁸Ní kòkò ábhàlì níivà ì 'àndà nga, 'adù Yèsù kèlè nála atdíró.

⁹Pbìri dò rò abádhí ráwù ònà kàsùmì ÿ, Yèsù adù dhu núya abádhí tò ndàti: « Àpé nyàwe yà nyì nyàla dhu atdí ale tò màtí, ràrà àhu Ìndrù t'ídhùnà rí ndìngbè òve-bvù rò dhu ò. » ¹⁰Wò dhu-dzidò, Yèsù bhà ábhàlì náadù dhu ìvu Yèsù-tsù 'àti: « Ádhu Músà bhà Úyátá tó màlímó náarátina Èliyà ràkà pé ndìrà angyi nì? » ¹¹Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Obhó tí, Èliyà nàkà wà ndìrà, kóró dhu nyitì ndì ndohú tí. ¹²Pbétù, ma màtina Èliyà nírà wà àhu, ìnzì ìndrù ràdù Èliyà tí kà rí'ì dhu núni. Ndirò abádhí náadù àvu kà-rò afíya nózè dhu bhèyi. Ní ndi dhu bhèyi tí, abádhí náavùya Ìndrù t'ídhùnà rò. » ¹³Nírò ní ndi Yèsù bhà ábhàlì náadù dhu ùni, yà Yèsù rùbhi òte rò dònà fíyò ale ràrí Bàtizò nubhónà Yùwanì.

Yèsù rí símvò nà ngbángba nígù dhu

(Mrk 9.14-29; Luk 9.37-43a)

¹⁴Yèsù mà, pbìndà ìbhu ábhàlì màna níitdègu ìwu ùvò ihé-yà rí'ì ró, ní atdí ale níindri Yèsù-ti'ò, ndòkò ndì òtdyùna dò kònzì, ¹⁵ndàdù àtìna kànì: « Ádrùngbálé, àbà ìzuv idhùdu dò. Kà rí'ì símvò nà, ndirò kàrí àndi atdíidò. Bìlìnganà kàrí ndàwà kàzuv ò, ndirò idha ò màtí. ¹⁶Ma mìrà kà nà ndínì pbùkù ábhàlì níigù tí, ní abádhí àdù nzà kìgu. » ¹⁷Ní Yèsù adù àtìna: « Hàkà! Nyì, ìmbà a'uta nà ale tó rùgànda, ndirò nzére ale! Àlè

kokoya nyí mànà ife kàsùmì tí? Ndirò fùkú dhu-dzi ma mondúya ràrà àhù ife idhò tí? Nyiwú ndi ngbángba nà àzú fudu ò!» 18 Yèsù adù òtè orú tūna nyú nà wò ngbángba ò ríí nzére-alafí dǒ, ndi nzére-alafí ràdù àhù ndi ngbángba ò rò. Ní ndi ngbángba náadù ògù ányirǒ rò tí.

19 Ní Yèsù bhà ábhàlì náadù òndri Yèsù-tí'ò atdíró kà ríí rórò, 'adù dhu ìvu kà-tsǔ, 'àti: «Ádhu inzá mǎ mìpfo wò nzére-alafí nǐ?» 20 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: «Nyí nyìpfo nzá ka fùkú ákě a'uta-okú dò rò. Ma mí obhó dhu núnò fùkú: fùkú a'uta nǐnǎ gukyè *hàradali-kpǒ náarfí dhu bvùtí màtí, ní nyí nyambènà àtina yàrí pbìrì nǐ: <Íngbè nyi iró rò nyarà ndálù,> ní ndi pbìrì àmbènà àdù ndìngbè ányirǒ rò. Ndirò, lèmakú nónzi rí atdí dhu mà nambènà ìí mbǎ. [21 Pbéù, wǒrí nzére-alafí-tidò nábhù ràdù ràhù dhu ní itsòta mà, ònyè t'ónyuta-tsù t'útsita mànà kèlě.]]

Yèsù rí ndi ndóvè, kòtdù ndi, ndàdù ndìngbè dhu nóvò tdítǒ dhu

(Mrk 9.30-32; Luk 9.43b-45)

22 Yèsù mà pbìndà ábhàlì mànà níitdègu 'òtù atdíkpá Gàlilayà tó pbìrì ò, ní Yèsù adù dhu òvò abádhí tò, ndàti: «Ka kí Ìndrù t'ídhùnà nípfò, kabhù ìndrù-fó. 23 Ní i ale rí kòho, kadù òtdùnà. Pbéù ìbhù idhò dzidǒ, kǎdùya ndìngbè òvè-bvù rò.» Ní wò dhu ì ìrì rò, izu náadù Yèsù bhà ábhàlì náka atdíǒ.

Yèsù mà Péterù nà rí Kàgàwà bhà idza-dò tó pàratà núfǒ dhu

24 Yèsù mà, pbìndà ábhàlì mànà níitdègu owu òvò Kàpèrnàwumù tó kigò ò, ní Kàgàwà bhà idza-dò tó pàratà t'úfótá tó pbàndómbé níndri Péterù-tí'ò, 'adù dhu ìvu kà-tsǔ, 'àti: «Fùkú màlìmò náatí Kàgàwà bhà idza-dò tó pàratà núfǒ òfó?» 25 Ní Péterù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: «'Úfǒ arúfǒna.» Ní idza Péterù òtsù rò, Yèsù náapè òtè angyi, ndivú dhu kà-tsǔ ndàti: «Ádhu nyi nyirè wò dhu dǒ, Simoní? Ádhi ndi yà adzi ò ádròdrò kámá tó pàratà núfǒ ràdù? Ndirò, ádhi ndi ùdzina ndi ndí dhu-dò nátsà ràdù abádhí tó? Tí abádhí tó pbìrì ò ale nyú? Ndirò ngàtsi nǐ, tí ìwǔ tí íwǔ ndi pbìrì ò ale?» 26 Ní Péterù adù dhu àdu kà tò, ndàti: «Ìwǔ tí íwǔ ndi pbìrì ò ale.» Ní Yèsù adù àtìnà kànǐ: «Wǒrí ní ìtí ka kátina, ndi pbìrì ò ale nyú ràrǐ nzí àdù kùfó. 27 Pbéù, dhu àkǎ nzá àlě ràbhù abádhí ròtsù nzérenga ò. Ní, ndi dhu bhèyi kà ríí rò, àrà rèrù ò, nyadù ìnè nóbvù idha ò. Ní angyi nyi nyíbvùna ìbhè-li'ò nga nyángbè, nyadù fùrangà-kpǒ nídyi lina ò rò. Ndi fùrangà ní ndi nyi nyádù pàratà náfó ní àlě tò, óyǒ kóró.»

Ádrùngbǎ ale nyú ròsè ní àdhi?

(Mrk 9.33-37; Luk 9.46-48)

18 1 Ndi kàsùmì ò, Yèsù bhà *ábhàlì níndri Yèsù-tí'ò, 'adù dhu ìvu kà-tsǔ, 'àti: «Òrù-akpà ò Ádrùngbǎ *kamà Kàgàwà bhà idzi ò,

ádrùngbã ale nyú ròsè ní àdhi ? » ²Ní Yèsù adù atdí ákě ngbángba nánzì, ndìli ridè abádhí-ònzí. ³Kádù àtìna : « Ma mí obhó dhu náno fùkù : ìnzí nyí nyapè nyùgèrè, nyúli nyí níní nzónzo bhèyi, ní nyí nyotsúya nzí òrù-akpà ð Ádrùngbã kamà Kàgàwà bhà idzi ð akekpá màtí. ⁴Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, ndifò rí obvò nditírò, ndìli ndì yàrí ngbángba bhèyi ale, ní'ya ndi òrù-akpà ð Ádrùngbã kamà Kàgàwà bhà idzi ð ádrùngbã ale. ⁵Ndirò, yà dhu bhèyi ngbángba nákwò rí okúdu dò rò ale, ní iwà ima nàko ima nyú tírò ale. »

Ìndrù àbhù ka kí ròtsù nzérenga ð dhu-rò rò dhu àkã kòdò ale dhu

(Mrk 9.42-48 ; Luk 17.1-2)

⁶Wò dhu-dzidò, Yèsù adù àtìna ábhàlì ní : « Yà ma ná'ù nzónzo nzínzì ð, atdí ngbángba mà nábhù rí ròtsù nzérenga ð ale, ní dhu òfò nga mbèyi nyú kosò ádrùngbã odu-ba ndi ale-tú, kadù ndi ale nídò ádrùngbã rèrè tó lùlù ð. ⁷Àpè ní ndi yàrí adzi tò, ìndrù àbhù kàrí ròtsù nzérenga ð dhu-okú dò rò. Obhó tí, ìndrù ràdù òtsù òtsù nzérenga ð. Pbéù, ìndrù nábhù rí ròtsù nzérenga ð ale rí'ì àpè ð. ⁸Dhu apé ì'ì òtsúnù mà, ndirò pfònnù mà náarí nyabhù nyotsù nzérenga ð dhu tí, ní òtdì ndi òtsúnù mà ndi pfònnù mà nà, nyadù àwà nà itse nyú rùnù rò. Dhu òfò nga mbèyi nyú, nyotsù atdí òtsúnù nà, ndirò atdí pfònnù nà dhòdhòdhóngà tó ípìrònga ð, ròsè òyò òtsúnù mà, òyò pfònnù mà nódo nyi nyí indù, kadù nyobvù nà ìnzí aráve dhòdhòdhóngà kàzù ð dhu dòná. ⁹Ndirò, dhu apé ì'ì nyìkpónù náarí nyabhù nyotsù nzérenga ð dhu tí, ní ítà ka, nyadù iwà nà nyobvù itse rùnù rò. Dhu òfò nga mbèyi nyú, nyotsù dhòdhòdhóngà tó ípìrònga ð atdí nyìkpónù nà, ròsè òyò nyìkpónù nódo nyi nyí indù, kadù nyobvù ìnzí aráve dhòdhòdhóngà kàzù ð dhu dòná. »

Àwáwí, ndàdù ndàbà tàrà tó mbólí

(Luk 15.3-7)

¹⁰Tdítdò, Yèsù adù àtìna ábhàlì ní : « Nyòdo nyí mbèyi, ìnzí nyònzì kàkàrí nzónzo nzínzì ð atdí ngbángba mà gàyà. Ma mí obhó dhu náno fùkù : òrù-akpà ð arí'ì abádhí tó màlàyíkà náaróko bilínganà, 'àmbe òrù-akpà ð arí'ì Àbadu Kàgàwà-nyìkpa nándà dò. [¹¹Obhó tí, Ìndrù t'ídhùnà níra àwáwí ale nígu.]

¹²Ní, ádhu nyí nyírèna yà dhu dò ? Atdí ale náapè ì'ì atdí miyà tàrà nà, atdí ràdù àwí abádhí nzínzì ð rò, ní ndi ale tí nzí àdù kòkò àrùgyètdí kumì dòná àrùgyètdí nà ngùkpà tàrà núbhà pbìrì dò rányù ró, ndàdù àrà yà àwáwìnà tsí nómè ? ¹³Kápé kàbà, ní ma màtina nyí ní : kà ràdù ì'ì ádrùngbã dhèdhe nyú nà ndi tàrà-okú dò rò, ròsè yà àrùgyètdí kumì dòná àrùgyètdí nà ngùkpà tàrà, yà inzà ùwìnà dòná. ¹⁴Ní ndi dhu bhèyi tí, òrù-akpà ð arí'ì Àbakù Kàgàwà nózè nzá atdí ngbángba mà ráwí kàkàrí nzónzo nzínzì ð rò dhu. »

Dhu nàfǎ nyi nǐ ɔdhìnu nɔnzì nyi nyádù tí dhu

15 Yèsù adù àtìna tdítdǎ ábhàlǐ nǐ: « Ɔdhìnu náapé dhu àfǎ nyi nǐ, ní dhu àkǎ nyarà kòtù, nyadù kàbhà afátá nɔvò kà tò ɔyɔ rò nyǐ nyǐnǐ kà mànà rórò. Kǎpé nyi nyùnò dhu níri, ní nyi nyìgǔ wà ndi ɔdhìnu. 16 Pbéttù, kǎpé ndùvò ìnzǐ ndìrì tsùnù dhu, ní ádù nyidyì atdí ale mà, ndirò ngǎtsi nǐ ɔyɔ ale mà, nyòwù mànà kà-tí'ò, ndínǐ ɔyɔ, ndirò ngǎtsi nǐ ìbhù ngàmbi mà núnò dhu-bvù rǎ ka kadù tí ndi dhu nɔbhòlò. 17 Pbéttù, kǎpé ndùvò ìnzǐ ndìrì abádhí-tsù dhu, ní ádù nyipfo ndi dhu Kàgàwà ná'ù ale tó mùtù nzínzì ò. Ndirò kǎpé ndùvò ìnzǐ ndìrì ì ale mà, ní ádù nyozú ka ìnzá Kàgàwà ná'ù ale tí, ndirò ádù nyozú ka pàratà t'úfótá tó atdí ndòmbè bhèyi. »

Dhu ùtsi ka kí dhu mà, dhu ùngǎ ka kí dhu mànà

18 Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù àtìna ábhàlǐ nǐ: « Ma mí obhó dhu núno fùkù: Kóró dhu-tsí yà adzi dǎ nyǐ nyùtsì, nóngo ìnǐ iwà ndi nùtsi òrù-akpà ò màtí. Ndirò kóró dhu-tsí yà adzi dǎ nyǐ nyùnga, nóngo ìnǐ iwà ndi nùnga òrù-akpà ò màtí. 19 Ma mí obhó dhu núno tdítdǎ fùkù: nzínzikù ɔ ɔyɔ ale mà náapé ìri yà adzi dǎ, 'ònzì yà ò zè kóró dhu-tsí, ní òrù-akpà ò arǐnǐ Àbadu Kàgàwà rǎdù ndi dhu nábhù àbhù abádhí tò. 20 Obhó tí, ɔyɔ ale mà, ngǎtsi nǐ ìbhù ale mà núndu ì ɔvòdu rǎ ró, ní ma mǐnǐ ìnè abádhí nzínzì ɔ. »

Dhu àkǎ kùbà dhu ale t'ódhìna tò dhu

21 Wò dhu-dzidǎ, Péterù náandrì Yèsù-tí'ò ndàdù dhu ìvu kà-tsù, ndàti: « Ádrùngbǎlé, ma mádù dhu ùbà ìfe-gùna dhu nàfǎ ɔnzidú ɔdhìdu tò? Ma tí àdù dhu ùbà kà tò àrùbhù-gùna? » 22 Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Ma mí nzǐ atina nyi rǎrǎdù dhu ùbà kà tò àrùbhù-gùna. Pbéttù, dhu àkǎ nyubà dhu kà tò àrùbhù kumì, àrùbhù-rǎdǎ-gùna. »

23 Wò dhu-okú dǎ rò ní ndi ma máтина, òrù-akpà ɔ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi rǐli ndi atdí ádrùngbǎ kamà yà pbìndà wànzá nà arǐnǐ pbìndà kasutále nazè rùbho ì wànzá bhèyi. 24 Ní, kítdegù ì wànzá nà arǐnǐ ale-ɔvò nópè ndùnzi, ní ka kiwú atdí kasutále, yà fùrangà tó lufù-tsù tó wànzá nà rǐnǐ nà kà-tí'ò. 25 Wò ndi ale rǐ ndi wànzá núbhò nǐ atdí dhu mà níinǐ mbǎ kà-fó. Ní kàbhà ádrùngbǎlé náadù dhu ùya, ndínǐ ka kudzí tí ndi ale mà, pbìndà tsìbhále mà, pbìndà nzónzo mà, kóró foná arǐnǐ dhu mànà, ndínǐ ka kùbhò tí ndi wànzá ní. 26 Ní wò kasutále náakò ndi ɔtdyèna dǎ pbìndà ádrùngbǎlé-ònzǐ, ndàdù ndìtsò kà-rǎ ndàti: « Ádrùngbǎlé, ùbà dhu idù, nyadù nga òdò ake. Ùbhò ma mí wò wànzá núbhò kóró ìndù. » 27 Ní wò ádrùngbǎlé náadù izu àbà atdítdǎ kà dǎ, ndàdù àtìna ìnzǐ kà rǎrǐ atdí dhu mà núbhò fìndà. Ní kǎdù kàbhà rǎrà. 28 Ní uró rò ndivà ndi rò, wò kasutále náatù yà ì arǐ kasu ònzì mànà ale nzínzì ɔ atdí ale. Ndi ale níinǐ

mbembè atdí miyà *dinarì tó kabhà wànzá nà. Ní, kǎkò wò ale dàna-tsi rǎ, ndi ripbò dàna-tsi, ihèna rǎrì, ndàdù àtìna nǐ: «Úbhò pbàkà wànzá!»²⁹ Ní wò kà t'òdhìna náakò ndi ɔɔdyàna dǎ kà-pfǎ rǎ, ndàdù ndìtsò kà-rǎ, ndàtì: «Úbà dhu idù, nyadù nga òdò ake. Úbhò ma mí pbùkù wànzá núbhò.»³⁰ Pbéù, wǎrì ale náazè nzá ndìrì kà rúnɔna dhu. Ní, kǎdù kabhù kosò imbi ò, kòdò ndi ndí rùbho pbìndà wànzá dhu òna nǎ.

³¹ Ní, yà abádhí arí kasu nɔnzi mànà atdíkpá ngǔkpá kà t'òdhina, nítdègu wò ndi nònzì dhu nálǎ, ní izu núuka abádhí atdídǎ. Ní abádhí adù òwu wò ndi nònzì dhu náwe kórɔ fíyɔ ádrùngbǎle tò.³² Nírò ní ndi wò ádrùngbǎle náavi kanzi ndi kasutále, ndàdù àtìna nǐ: «Nyi ní nzére kasutále nyú! Nyi nyètsò nyi rùdú dhu-okú dò rò, ma màtì ìnzì nyi rǎrǐ atdí dhu mà núbhò idù.»³³ Ní nyi nyàmbènà àdù dhu ùbà átò ɔdhìnu tò, àdhàdhì ma màbà dhu indù dhu bhèyi.»³⁴ Ní wò ádrùngbǎle náakò atdídǎ, ndàdù wò kasutále nábhu kosò imbi ò, kòdò ndi ndí ndíní kórɔ pbìndà wànzá nubhò tí dhu ònǎ.»

³⁵ Yèsù adù àtìna tdítǎ ábhàlǐ nǐ: «Ndi dhu bhèyi tí ní ndi, òrù-akpá ò arǐ Ábadu Kàgàwà rǎdù dhu ònzì rùkú, inzà ìngbàtǐ fli ndi ale mà nzínziku ò núbà dhu atdí afina nyú nà adòna tò rò.»

Yèsù rǐ dhu núdhè kpatsìbhále mà rǐ 'ùbhà pbìndà tsìbhále nà dhu dǎ dhu
(Mrk 10.1-12)

19¹ Yèsù nítdègu yà ndi ndúbhi ùdhenà rǎ dhu t'údheta níto, ní kiva ndi Gàlilayà tó pbìrì ò rò, ndàrà Yùdeyà tó pbìrì-alàdò, yà Yòròdanì tó idha-apkà-adzèná rò arǐ ò.² Ní abhàbhó ale nà òyá ihé náadù òwu kòwu ò, kà ràdù abádhí nzínzi ò andi nà ale nígu ányì.

³ Ní ngúfe *Pbàfàrisáyó níiwú Yèsù-tí'ò ndíní ì omvú tí kà-afí. Ní, abádhí níivú dhu kà-tsù 'àtì: «Àlǎ tó Úyátá návi tí wà atdí kpatsìbhále mà ròdhò pbìndà tsìbhále ìngbǎ tí fli ndi afátá-okú dò rò màtǐ?»⁴ Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàtì: «Nyǐ nyàpè tí obhó Kàgàwà bhà Andítá náarúnɔna kpangba dhu nòzè? Kǎrátina: «Mùhàngú ò rò, Kàgàwà náanzì kpatsìbhále mà, tsìbhále nà.»⁵ Ndirò kǎrátina: «Ndi dhu-okú dò rò, kpatsìbhále rǎdù àbanà mà, íyànà mànà núbhà, 'àdù 'ùngbò pbìndà tsìbhále nà. Ndirò, abádhí óyò rò rǎdù òngo atdí ale-ngbò tí.»⁶ Ní ndi dhu bhèyi tí, abádhí ní nzǐ àdù rǐ óyò ale tdítǎ, pbéù abádhí nóngò wà atdí ale-ngbò tí. Ní dhu àkǎ nzá atdí ale mà rùtu Kàgàwà ùngbò ale-ǎnga.»

⁷ Ní Pbàfàrisáyó adù dhu ìvu tdítǎ kà-tsù, 'àtì: «Olu, ádhu Músà núuyá dhu ndàtì, dhu rǎràdù àkǎ kandǐ ùbhátá tó bhàrwà kabhu tsìbhále-fó, ndi tsìbhále òdì ka kí rò nǐ?»⁸ Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàtì: «Músà náabhè nyǐ nyòngo fùkú vèbhále nòdì odú afíku náar'ò dhu-okú

^z 19.7 Tòr 24.1-4

dò rò. Pbétù mànhàngú ò rò, ndi dhu níí mbă wò dhu bhëyi. ⁹Ma mí obhó dhu núnc fükù : atdí kpatsìbhále náapé pbìndà tsìbhále nódho, ndàdù òdinà, inzà ní m̀nyòni kèlè ǹnzì ngàtsi kpatsìbhále nà dhu-okú dò rò, ní ngàtsi tsìbhále ndì ndàmbà rò, ka nádù ìí iwà m̀nyòni ǹnzì. »

¹⁰Ní Yèsù bhà ábhàlì náadù àtìna Yèsù ní: « Wò dhu bhëyi kpatsìbhále mà nzínzi ò dhu ríí tsìbhále màna rò, ìndrù rí 'ùmbà dhu tó ídzinga ríí mbă. » ¹¹Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti : « Ìnzì ní kórò ale wòrí Ɔte náarí d̀ya àlù, pbétù kàrí d̀ya àlù ale ní kàkà Kàgàwà ábhu kà ràlù d̀ya ale kèlè. ¹²Kpabhále-tsù àtò rádù ìnzì rùmbà vèbhále dhu-tsù ríí ibí. Obhó tí, atdídhená kpabhále náarí nzì vèbhále ùmbà ùdhí tí ka kudhí ì *àmă tírò dhu-okú dò rò. Ngùkpà kpabhále náarí nzì vèbhále númbă, òbi ní ka ka kùgèrè ì, 'òngò àmă tí dhu-okú dò rò. Ndirò ngùkpà-tsì náaróko àmă bhëyi, ìnzì 'ùmbà vèbhále òrù-akpà ò Ádrùngbă *kamà Kàgàwà bhà idzi-okú dò rò. Yà mà m̀nò dhu rí d̀na àlù ale náká kà ràlù d̀na ! »

Yèsù rí ǹnì nzónzo násò dhu

(Mrk 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³Wò dhu-dzidò, ìndrù níiwú ǹnì nzónzo nà Yèsù-tí'ò, ndíní kùli tí ɔtsúna d̀yá, ndàdù ndìtsò d̀yá. Pbétù, Yèsù bhà ábhàlì náadù òko 'àmbe òrù d̀ ì ale d̀. ¹⁴Ní Yèsù adù àtìna pbìndà ábhàlì ní: « Nyùbhà nzónzo rìwú tidu ò, ndirò ìnzì nyàtò abádhí-tsù, òrù-akpà ò Ádrùngbă kamà Kàgàwà bhà idzi ní abádhí bhëyi ì nùli ale tó nídhuní. » ¹⁵Ní Yèsù adù ɔtsúna nùli ì nzónzo d̀, ndi dhu-dzidò, ndàdù ndìvà ndàrà ànyìrò rò.

Yèsù mà r̀te atdí ònzítale nà dhu

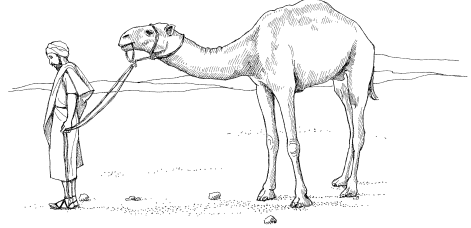
(Mrk 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶Wò dhu-dzidò, atdí ale níira Yèsù-tí'ò, ndàdù dhu ìvu kà-tsù ndàti : « Màlimò, àdhu ndi ídzi dhu tí mà màká m̀nzì, ndíní mà mabá tí dhòdhòdhóngà tó ípìr̀ngà ? » ¹⁷Ní Yèsù adù dhu ìvu kà-tsù, ndàti : « Ádhu nyi nyí dhu ìvù tsùdú ídzi dhu tí ríí dhu d̀ ní ? Atdí ale kèlè ní ndi ídzi ale tí ríí. Nyi nyapé nyozè nyòtsù dhòdhòdhóngà tó ípìr̀ngà ò, ní dhu àká nyífu Músà bhà Úyátá. » ¹⁸Ní wò ale adù dhu ìvu Yèsù-tsù, ndàti : « Íngbàgà Úyátá ì ? » Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti : « Dhu àká nzá nyohò abvo, dhu àká nzá nyònzì m̀nyòni, dhu àká nzá nyònzì ogbo, ndirò dhu àká nzá nyòndò títò ɔdhìnu d̀. ¹⁹Dhu àká nyífu àbanu mà íyànu màna, ndirò dhu àká nyozè ɔdhìnu yà nyi nyú nyi nyozè nyi nyi-tírò dhu bhëyi^a. »

^a 19.19 Uvt 20.12-16; Law 19.18; Tòr 5.16-20

²⁰Ní wòrí kpatsibhíngba náadù àtìna Yèsù ní: « Ma mífu wà kǒkòrí Úyátá kóró, ní ádhu ndi àkáká mǎnzì tǎítǎ? » ²¹Ní Yèsù adù àtìna kà ní: « Nyi nyapé nyoze nyí'ì àkáká ale tí, ní árà, nyadù kóró nyi nyarí'ì nà dhu núdzi, nyadù i dhu ò rò nyi nyòngyè fùrangà nándò nǎkùtále tò. Ndi dhu bhèyi ní ndi nyi nyadùya ònzì nábà òrù-akpà ò. Wò dhu-dzidò, nyadù nyira, nyadù owùdu núngu. » ²²Pbétù, wò kpatsibhíngba níitdègu wò ɔte níri, ní kǎdù àrà ányìrò rò atdíidò izu nùka ndi rórò, atdíidò ndi ndónzì nídhuní.

²³Nírò ní ndi Yèsù adù àtìna pbìndà ábhàlì ní: « Ma mí obhó dhu núno fùkù: ònzítale rǒtsù òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ò dhu ní odú dhu nyú. ²⁴Ndirò, ma mí obhó dhu núno fùkù tǎítǎ: *ngàmìyà rǒtsù, ndàdà sìndanì-bhu ò dhu rí'ì isó. Pbétù, ònzítale rǒtsù òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ò dhu rí'ì odú nyú ròsè. »

*Ngàmìyà rǒtsù ndàdà
sìndanì-bhu ò dhu (19.20-24)*

²⁵Ní wòrí ɔte ì ìrì rò, idho núuko Yèsù bhà ábhàlì atdíidò. Ní abádhí ambénà dhu òngù dǒ tsùyá nzínziya ò, 'ámbe àtìna dǒ: « Wò dhu bhèyi kà rí'ì rò, ádhi pbá ale ndi ògù rádù ògù? » ²⁶Ní Yèsù andà abádhí, ndàdù àtìna abádhí ní: « Ìndrù tò ndi dhu rí nzi àkà, pbétù Kàgàwà tò kà rí àkà àkà. »

²⁷Nírò ní ndi Péterù adù ɔte òpè, ndàti: « Íri, mǎ mábhà kóró dhu mǎdù owùnù núngu, ní ádhu ndi mǎ mabáya? » ²⁸Ní Yèsù adù àtìna abádhí ní: « Ma mí obhó dhu núno fùkù: yà adzi dǒ kóró dhu rí 'ùwù, 'òngò ɔwútána tí rò, Ìndrù t'ídhùnà náadiya pbìndà ádrùngbǎnga tó awáwè tó tombi dǒ. Ndi nínganí, nyí, yà owùdu nyí nyúngu rò, nyí nyokoya átí atdí kumì dǒnǎ òyò nà tombi dǒ, nyámbe atdí kumì dǒnǎ òyò nà Pbàìsràyélí tó rùgànda-tsù-ànyǎ nítdì dǒ. ²⁹Ndirò ìngbàtí íli ndi ale mà, yà okúdu dò rò rí pbìndà idza, adóna, awéna, àbanà, íyànà, pbìndà inzo, ndirò pbìndà ɔnzibvu mà núbha, náabáya i dhu atdí miyà-gùna ròsè. Ndirò, kǎdùya dhòdhódhóna tó ípìrǒnga nábà. ³⁰Pbétù, ábhò ale yà kòmbí arí'ì wemberè tí nóongoya olù ale tí, ndirò yà olù ale tí arí'ì kòmbí ale náadùya òngo wemberè tí. »

Vínyò tó inga ò kasu nanzì kasutále tó mbólí

20 ¹Tǎítǎ Yèsù adù àtìna pbìndà *ábhàlì ní: « Obhó tí, yàrí ní ndi Òrù-akpà ò Ádrùngbǎ *kamà Kàgàwà bhà idzi nǒfò ndi nà dhu: Atdí idza-àbadhi náahù bhòtsungánǎ idza rò, ndámbe kasutále nómè dǒ, ndíní owu tí kasu ònzì pbìndà vínyò tó inga ò. ²Abádhí níri ì i kasutále

màna atdí ònari-kpǎ dǎ atdíku idhǎ tǎ kasu tǎ mùkimbà tí. Kǎdù i ale nòvì rǒwù vǐnyò tǎ pbìndà inga-bvù.

³Tdítdǎ, kǎhù ìbhù adyifǎ-sisì kútsingá nga tǎ ð, ndàdù ngǔkpà ale nála pbanga-tsidǎ róko ìmbǎ kasúna ró. ⁴Ní kǎdù àtìna i ale ní: «Nyí mà átò, nyòwu nyònzì kasu vǐnyò tǎ pbàkà inga ò, tdǔ ma mádù fùkú mùkimbà núbho àkǎkǎ dhu bhèyi.» ⁵Ní i ale náadù òwu ndi vǐnyò tǎ inga ò. Wò idza-àbadhi náahù tdítǎ azà adyifǎ-sisì adyìbhengá nga tǎ ð, ndirò àrùgyètí adyifǎ-sisì adyídǎ nga tǎ ð, ndàdù dhu ònzì ndi dhu bhèyi tí. ⁶Kà rǐku dǎnǎ rò ní, kǎhù atdí kumì dǎnǎ atdí nà adyifǎ-sisì pbítsòngǎ nga tǎ ð, ndàdù ngǔkpà ale nála pbanga-tsidǎ òkò, ìnzì ì í atdí dhu mà nónzì rórò ró. Ní kǎdù dhu ìvu abádhí-tsǔ, ndàti: «Ádhu, rǒpè ndì kútsingánǎ rò rìrà àhù kòmbí, nyí nyòkò ìrò ìnzì nyí nyí atdí dhu mà nónzì rórò ní?»

⁷Ní abádhí adù dhu àdu kà tò, 'àti: «Ìnzá ní atdí ale mà nǎpè mìtsù pbìndà kasu ò.» Ní kǎdù àtìna i ale ní: «Olu nyí mà átò, nyòwu nà nyònzì kasu pbàkà vǐnyò tǎ inga ò.» ⁸Ní pbítsòngánǎ, wò inga-àbadhi náati pbìndà kasutále tǎ ádrùngbǎle ní: «Únzì kasutále, nyadù fiyó mùkimbà núbho. Nyí nyí kǒpè yà olù kasu nǒpè ale rǎ rò, nyadù àrà kùtsǎ yà angyi kasu nǒpènà ale rǎ.» ⁹Ní yà atdí kumì dǎnǎ atdí nà adyifǎ-sisì pbítsòngǎ nga tǎ ð kasu nǒpè ale níwú, kadù ngǎtsi ale bhà atdí ònari nábhu ndi ale tò. ¹⁰Yà angyi kasu nǒpènà ale níwú ùvò átò. Abádhí níirè nga fiyò ka kúbhòna mùkimbà rǎròse òse yà olù kasu nǒpènà ale tǎ mùkimbà dǎnǎ. Pbétù, abádhí mà átò náadù atdátí ònari kèlè nába. ¹¹Ní kǎkǎ ì í rò, kǎkò ale náapè 'àmbe ònu dǎ inga-àbadhi ní. ¹²Abádhí ati kà ní: «Kǎkà kasutále níwù ùvò olù, 'àdù kasu nónzì atdí adyifǎ-sisì kèlè tí. Ní nyi nyadù tí mùkimbà núbho abádhí tò àdhàdhì mà màna, àzèmbè mà'i ní ndi bilí mà mǎnzì kasu, adyifǎ ràdù mǎbì rò?» ¹³Ní wò ale adù dhu àdu atdí abádhí nzìnzì ð ale tò, ndàti: «Pbǎlé ma mǎnzì nzá nyi nzére. Nyi nyà'ùnà tí nzá atdí ònari rò nyi nyí kasu nónzì atdí idhǎ ð dhu?» ¹⁴Nírò, ákǎ indú mùkimbà, nyadù àrà indú dhu ní. Ma mòzè mabhù ka wò olù ìràna ale tò àdhàdhì indù ma mabhù ka dhu bvù tí. ¹⁵Ma mádù pbàkà fùrangà néndò ma mòzè ka dhu bhèyi. Tí nzì obhó? Ndirò yà ma mǎnzì idzì dhu nyi nyàla tí nzére dhu ma mǎnzì dhu tí?»

¹⁶Ní Yèsù adù àtìna tdítǎ: «Yà kòmbí arí'ì olù ale tí ale nóongoya wemberè tí, ndirò yà kòmbí arí'ì wemberè tí ale náadùya òngo olù ale tí.»

Ìbhù rí kùsè ní Yèsù rí ndì ndòvè kǎtdù ndì, ndàdù ndìngbè dhu nòvò dhu
(Mrk 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷Yèrùsàlemà tǎ kigò ò ndì ndúpo rórò, Yèsù náanzi pbìndà atdí kumì dǎnǎ óyǎ nà ábhàlì igi. Ní otu ð ì ówu rórò, kǎdù àtìna abádhí ní: ¹⁸«Kànì àlè kùpo Yèrùsàlemà tǎ kigò ò, ní ànyì ka kí Ìndrù t'ídhùnà nípfò kabhu

*pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, Músà bhà Úyátá tó màlímó màná fò. Abádhí rí anya nótù kà-dò ndíni ka koho tí ka, ¹⁹'àdù kàbhù ìnzí ní Pbàyàhúdí-fò. † ale rí kòzù àkyàkyè ale tí, 'àdù kàvi asé ní. Ndirò abádhí rí kùtò *mùsàlabhà dò, ròvè, kadù òtdùna. Pbétù, ìbhù idhò dzidò, kàdùya ndìngbè òve-bvè rò.»

Zèbèdayò bhà ìngba-tsánà rí ádrùngbànga nónzi
Yèsù-fò pbìndà óyò inzo tò dhu
(Mrk 10.35-45)

²⁰Wò dhu-dzidò, Zèbèdayò bhà ìngba-tsánà mà, pbìndà óyò inzo màná náandri Yèsù-tí'ò. Ní ndi ìngba-tsánà náakò ndi òtdyèna dò Yèsù-ònzí, ndíni ndi ndonzi tí dhu kà-fò. ²¹Ní Yèsù ivú dhu kà-tsù ndàti: «Ádhu nyi nyòzè?» Ní kàdù dhu àdu Yèsù tò, ndàti: «Pbùkù ádrùngbànga tó idzi ò, ábhù kàkà pbàkà óyò inzo ròkò tinú, atdí ràdi indú fangà dònà rò, ngàtsi ràdù àdi ígù dònà rò.» ²²Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti: «Nyí nyèni nzá wò nyí nyónzina fudú dhu. Nyí tí àdù yà ma mómùna àpè tò kópà-tsù nómù òmvù?» Ní wò ìngba-tsánà mà náadù dhu àdu Yèsù tò, àti: «Òmvù mà mádù òmvùna.» ²³Ní Yèsù adù àtina abádhí ní: «Obhó tí, òmvù nyí nyòmùya ma mómùna kópà-tsù. Pbétù ìndrù níli ka kí ràdi idú fangà dònà rò, ndirò idú ígù dònà rò dhu ní nzí òtèdu. † ngari ní yà Àbadu náabhòlò ka fíyò ale tó.»

²⁴Wò dhu ì ìrì rò, atdí kumì ngùkpà ábhàlì náadù àkò àkò tí kòkò óyò atdí iya bhà ale rò. ²⁵Ní Yèsù adù pbìndà ábhàlì nánzi tina ò, ndàdù àtina abádhí ní: «Nyí nyèni wà yà ìndrù dò ádròdrò ale tí ka kátina ale náaràdù ì ale núli fíyò ino tí, 'àmbe avu dò ràyá dhu. Ndirò, nyí nyèni wà yà ádròdrò ale náaràdù òbìya à'è ìndrù dò tí dhu. ²⁶Pbétù, dhu àkà nzá ndònzì ndi ndi dhu bhèyi nzínzìkù ò. Atdí nzínzìkù ò ale náapè ndòzè ndàdi ádrùngbàlé tí, ní kà ràdù àkà ndí'ì fùkú kasutále tí. ²⁷Ndirò atdí nzínzìkù ò ale náapè ndòzè ndàdi wemberè tí, ní ndi ale ràdù àkà ndí'ì fùkú ino tí. ²⁸Ndi dhu bhèyi ní ndi, Ìndrù t'ídhùnà nírà nzá ndíni ka kónzi tí kasu fíndà. Pbétù kírà ndíni ndonzi tí kasu ngùkpà ale tò, ndàdù pbìndà ípìrònga nábhù ábhò ale nùwè tí.»

Yèsù rí óyò ndùmùndúmú nígù dhu
(Mrk 10.46-52; Luk 18.35-43)

²⁹Yèsù mà rùvò pbìndà ábhàlì màná Yèrikò tó kígò ò rò ònà kàsùmi ò, ábhò ihé-yà náadù òwu Yèsù-owu ò. ³⁰Ní yà otu-gì dò ì òkò ró ì'ì óyò ndùmùndúmú níri Yèsù rãda dhu. Ní abádhí adù 'òpè 'ùkú, 'àmbe àtina dò: «Ádrùngbàlé, Dàwudi-dhú bvù alé, ábà izu dòkà!» ³¹Ihé-yà náadù òkò 'àmbe òrù dò abádhí dò, 'àdù abádhí návi rìnè. Pbétù kòkòrì ndùmùndúmú náadù ùkú òrú tùya nyú nà tdítdò, 'àti: «Ádrùngbàlé, Dàwudi t'ídhùnà, ábà izu dòkà!» ³²Ní Yèsù

adù ide, ndànzi abádhí, ndàdù dhu ivu tsùyá, ndàti: «Ádhu nyí nyòzè mənzi fùkù?»³³ Ní abádhí adù dhu àdu kà tò, 'àti: «Ádrùngbálè, ábhù nyìkpòka ràla inga.»³⁴ Ní Yèsù adù izu nábà abádhí dǒ, ndàdù abádhí-nyìkpò-ngbò núpala. Ní ányirǒ rò tí, kǒrí óyǒ ale náadù 'òpè 'àla inga, 'adù òwu Yèsù-owù ǒ.

Yèsù rǒtsù Yèrùsàlemà tó kigò ò dhu
(Mrk 11.1-11 ; Luk 19.28-40 ; Yùw 12.12-19)

21 1Íkyèrǒ Yèsù mà, p̀bìndà *ábhàlì mànà nókò Yèrùsàlemà tó kigò ò ì owu tí ùvò rǒrò, ní abádhí núuto ì Bètèfagè tí kátina pbanga ò. Ndi pbanga níí'ì *mìzèyituni tí kátina itsu náarí'ì dóná p̀bìrì-ɔngò rǒ. Ní Yèsù náavi óyǒ p̀bìndà ábhàlì rǒwù angyi, 2ndàdù àtìna abádhí nǐ: «Nyòwu wò angyi rǐ'ì fùkù pbanga ò. Ní ndi pbanga ò nyí nyòtsù rǒrò, nyí nyí *kayinǒ-yà nótù òsò ka kòsò rǒ, p̀bìndà ingba ràdù ì'ì tiná. Ní, nyùnga ka, nyádù iwu abádhí nà kǒrǒ tidu ò. 3Ní atdí ale mà nùunɔna gukyè dhu abádhí dǒ, ní nyí nyadùna àtìna: <Ádrùngbàlè rǐ'ì abádhí-atdyú nà.> Ní ányirǒ rò tí, ka kadùna abádhí núbhà nyíwù nà.»

4Wǒrǐ dhu náanzì ndì ndí'ì angyí *nabì Zàkàriyà nùunɔ dhu náaká tí. Kǎti:

5 «Nyàti Sàyuni tó kigò ǒ tsibhíngba nǐ:

    <Ándà ! Kànǐ p̀bùkù kamà rǐrà tinu ò !

    Kà rǐrà ìyùnga nyú ǒ, kayinǒ-yà dǒ ndì ndàdi rǒrò,

    kayinǒ-yà bhà ingba dǒ ndì ndàdi rǒrò^b. »

6Ní ábhàlì náawù, 'adù yà Yèsù àvinà fíyò dhu nónzì. 7Abádhí níiwú kayinǒ-yà nà p̀bìndà ingba mànà, 'adù rǒyá ɔrú mùdzarè núhu dǒyá, Yèsù ràdù àdi dóná. 8Ábhǒ ihé-yà núuhu rǒyá mberè otu ǒ. Ngǔkpà ale náadù itsu-dòkà nókò, 'adù ùhunà otu ǒ. 9Ní yà angyi rǒwu Yèsù-ònzǐ ale mà, kǒwù ǒ rǐwu ale mànà náambénà ùkù dǒ, 'àti: «Hòsanà ! Ilèta náká kabhu Dàwudi-dhú bvù ale tò ! Kàgàwà náká ndàso Ádrùngbàlè-ɔvò rǒ rǐrà ale ! Hòsanà ! Ilèta náká kabhu òrù-akpà ò arǐ'ì Kàgàwà tò ! »

10Ní Yèsù rǒtsù Yèrùsàlemà tó kigò ò rò, kǒrǒ ale-tsi náava ndì, 'àmbe àtìna dǒ: «Wǒrǐ ale tí àdhi ? » 11Ní ihé-yà noowúnà dhu àdu rǒ abádhí tò, 'àti: «Nabì Yèsù ní yà, Nàzàretì-ale, Gálilayà tó p̀bìrì ǒ.»

Yèsù rǐ Kàgàwà bhà idzá rò rǐ dhu núdǐ ale nódǐ dhu
(Mrk 11.15-19 ; Luk 19.45-48 ; Yùw 2.13-22)

12Wò dhu-dzidǒ, Yèsù náatsù Kàgàwà bhà-dza ò, ndàdù ányì-dzá rò rǐ dhu òdzi ale mà, ányì-dzá rò rǐ dhu ùdzǐ ale mànà dhu nódǐ kǒrǒ. Kǎdù fùrangà-ǔnga núwù rǐ ale rǐ fùrangà núwù dóná rò mìzà mà, àmbò núdǐ rǐ ale nókò dǒyá tombi mànà dhu nátdi.

^b 21.5 Zàk 9.9

Yësù rǒtsù Yèrùsàlemà tó kigò ò dhu (21.1-11)

13 Wò dhu-dzidǒ, kǎdù àtìná i ale ní: « Kàgàwà bhà bhǔkù ò Andítá rǎtina: « Pbakà idza ní ka kanziya itsòta-dzà tí, pbétù nyí, nyí nyàdù kùgèrè rǒngò ogbotále náarí 'ùru òná ngari tí. » »

14 Wò dhu-dzidǒ, ndùmùndúmú mà, otsutále màná níiwú Yësù-tí'ò Kàgàwà bhà idza ò, ka ràdù ì nígù. 15 Ní *pbakùhání tó ádròdrǒ ale mà, Músà bhà Úyátá tó màlímó màná náakó yà Yësù rǎnzina wiwì ì àla rò, ndirò nzónzo rǔkǔ Kàgàwà bhà idzá dhu ì ìri rò. I nzónzo ambénà àtìná dǒ: « Hòsanà ! Ilèta náká kabhu Dàwudì dhú-bvǔ ale tò. » 16 Abádhí adù dhu ivu Yësù-tsù, 'àti: « Nyi tí kǒkò nzónzo rǔnǒna dhu níri ìri ? » Ní Yësù adù dhu àdu abádhí tó, ndàti: « Ìri ma mírina ! Nyí nyàpè tí nzá Kàgàwà bhà bhǔkù ò ka kándì dhu nǒzù ? Ndi Andítá rǎtina: « Nyi nyábhù nzónzo mà, ndirò iré-nzo màná dhu ràmbe nyifù dǒ. » » 17 Wò dhu-dzidǒ, Yësù adù ndìvà pbakùhání tó ádròdrǒ ale mà, Músà bhà Úyátá tó màlímó màná tí rò, ndàdù àhu kigò ò rò, ndàrà Bètaniyà tí kátina pbanga ò. Ányì ní ndì kǎdù àrà òdhò.

Yësù rǐ mùtini tí kátina itsu nófù dhu

(Mrk 11.12-14,20-25)

18 Tsútsǎ nínnganí kútsingánǎ Yësù rǐngo Yèrùsàlemà tó kigò ò òná kàsùmì ò, kǐrì àwù ná. 19 Ní kǎla mùtini tí kátina atdí itsu otu-gì dǒ, ndàdù òndri tina ò. Pbetù kǎdù ndi itsu-bǐ kèlǐ nótù. Ní kǎdù ndi itsu nófù ndàti:

«Ròpè ndi indo, atdí itsu-kpɔ mà nákă nzá ndò'ò dùnú tđítđ. » Ní ànyirɔ rò tí wò itsu náadù òtɔyù atdíđđ.

²⁰Yèsù bhà ábhàlǐ náala wò dhu, idho ràdù ùkò atdíđđ. Ní abádhí adù dhu ìvu Yèsù-tsǔ, 'àti: « Wòrí mùtinì nótɔyù atdíđđ kòmbómbí tí ìngbà-dhu bhěyi ? » ²¹Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ma mí obhó dhu núno fùkù, nyí nyapé ìí a'uta nà ìnzí afíku ràdù ùguru, ní nyí nyí nzí àdù wò itsu rɔ ma m̀onzi dhu kèlě ǹonzi. Pbétù, nyí nyádù àtìna yà pbìrì nǐ màtí: < Ìngbè nyi urɔ rò, nyadù àrà ìtsi ádr̀ungbǎ r̀er̀ù ò ! > Ní ndi dhu ràdù nd̀onzi yà nyí nỳonò ka dhu bhěyi tí. ²²Nyí nyapé ìí a'uta nà, ní nyí nyádù fùkù ìtsòta ð nyí nỳonzi k̀orɔ dhu-tsí nábà àbà. »

Yèsù bhà ádr̀ungbǎnga nírà àdhà rò ?

(Mrk 11.27-33; Luk 20.1-8)

²³Wò dhu-dzidđ, Yèsù atsù Kàgàwà bhà idza, ndàdù ndòpè ndùdhe dhu ìndrù tò. Ní pbàkùhání tó ádr̀òdrɔ ale mà, Pbàyàhúdí-bvù *pbàkùrù mànà náandrì Yèsù-tí'ò, 'adù dhu ìvu kà-tsù 'àti: « Ádhi nyi návi nyongò k̀orɔ k̀orí dhu ǹonzi ? Ádhi ádr̀ungbǎnga tó òbi nábhu ìndù nyongò ò dhu ǹonzi nǐ ? » ²⁴Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ma mí atdí dhu kèlě níwù tsùkù. Nyí nyapé ndi dhu nádù idù, ní ma mádù ma mǎrí ò dhu ǹonzi pbìndà òbi nǐ ale núno fùkù. ²⁵Ádhi Yùwanì nivi r̀rà bàtizò núbho ìndrù tò ? Tí Kàgàwà, ndirò ngàtsi nǐ tí ìndrù ? » Pbétù abádhí náadù 'òpè 'ìrè nga nzínziya ð, 'àmbe àtìna dđ: « Àlě kapé dhu àdù Kàgàwà r̀arí ndi ka nivi, ní kádùna dhu ìvu àlě-tsù ndàti: < Olu, ádhu ìnzá nyí nyadù Yùwanì núno dhu ná'ù nǐ ? > ²⁶Ndirò àlě kapé àtìna, ìndrù r̀arí ndi ka nivi, ní àlě kí ihé-yà-òdò ǹonzi, k̀orɔ ale náarí Yùwanì nòzè Kàgàwà bhà nabì tí nídhuní. » ²⁷Nírò ní ndi abádhí adù dhu àdu Yèsù tò, 'àti: « Ìnzá mǎ m̀ni. » Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ìma nyú mà átò, ma mí nzí ò dhu ǹonzi ma mǎrí nǐ òbi núno fùkù. »

Atdí àba bhà óyɔ kpabhínzo tó mbólí

²⁸Wò dhu-dzidđ, Yèsù adù dhu ìvu tđítđ abádhí-tsù, ndàti: « Ádhu nyí nyìrè yà ma mǎwèna mbólí dđ ? Atdí ale ní'ì óyɔ pbìndà kpabhínzo nà. Ní k̀no dhu atdí ìngba tò ndàti: < Pbà'ngbá, àrà nyonzi kasu vinyò tó ìnga ò indo. > ²⁹Wò ìngba náadù dhu àdu àbanà tò, ndàti: < Ìnzí ma mǎrà àwólò ! > Pbétù olù nyú, k̀gèrè pbìndà ìr̀eta, ndàdù ndìvà, ndàrà vinyò tó ìnga-bvù. ³⁰Tđítđ wò ale núno àdhàdhì dhu kèlě ngàtsi pbìndà ìngba tò. Ní ndi-tsí náadù dhu àdu àbanà tò, ndàti: < Àrà ma mǎrà àbà. > Pbétù kádù nzá àrà ndi ìnga-bvù. » ³¹Ní Yèsù adù dhu ìvu pbàkùhání tó ádr̀òdrɔ ale mà Pbàyàhúdí ð pbàkùrù mànà-tsù ndàti: « Ádhi ndi k̀kò óyɔ kpabhínzo nzínzi ð, àbanà òzè dhu nanzí ? » Ní abádhí adù dhu àdu Yèsù tò, 'àti: « Yà angyi àbanà àvinà r̀àrà kasu ònzí ìngba. » Nírò ní ndi

Yēsù adù àtìna abádhí ní: «Ma mí obhó dhu núnɔ fùkù, pàratà t'úfótá tó pbàndómbé mà, m̀nyò̀nì tó vèbhále mà̀nà nòowuya ùvò angyi r̀kù Ádr̀ngbà kamà Kàgàwà bhà idzi ð. ³²Obhó tí, bàtizò nubhónà Yùwanì níira bv̀kù, ndàdù obhónánga tó otu nítè fùkù, ní nyí nyadù nzá kà r̀nɔna dhu ná'ù. Pbétù pàratà t'úfótá tó pbàndómbé mà, m̀nyò̀nì tó vèbhále mà̀nà ní i kà r̀nɔna dhu na'u. Ndirò wò ndi dhu mà nyí nyàla r̀ò, nyí nyadù nzá nyùgèrè, nyùbhà fùkù nzérenga, nyàdù Yùwanì r̀nɔna dhu ná'ù.»

Vĩnyò tó inga ð rí kasu ònzi òr̀r̀r̀ kasutále tó mbóli

(Mrk 12.1-12; Luk 20.9-19)

³³Wò dhu-dzidš, Yēsù adù àtìna pbàkùhání tó ádr̀òdr̀ ale mà Pbàyàhúdí ð pbàkùr̀ mà̀nà ní: «Nyìri ngàtsi mbóli. Atdí ale náazò pbìndà vĩnyò tó inga, ndàdù ngb̀na nákpòr̀ k̀r̀wà ní. Kàdù ndi vĩnyò-kp̀ náhà ka kóngo òná ibhu nógyè, ndàdù ini nòsì ndi inga ð ódótále t̀. Wò dhu-dzidš, àbadhi mà náadù 'r̀r̀ ndi inga-kàsù nónzi r̀ngò ale mà̀nà, ndínì i owu tí ndi inga ð ò'ò dhu-ònga núnò r̀ i ale mà̀nà. Wò dhu-dzidš, kàdù ndìv̀à ndàrà abhi ð. ³⁴Ní ndi vĩnyò-kp̀ nópè ka kí òná kàsùmì ð, kàvì ngúfe ale pbìndà kasutále nzínzi ð r̀òwù f̀ndà ka kútù vĩnyò-kp̀-tsí náko, ndi inga-kàsù nónzi arí ale-f̀. ³⁵Pbétù, k̀r̀r̀ ale náadù k̀k̀k̀ ùvì ka kùvì ale nùlù ùlù tí. Abádhí náavì atdí, 'àdù atdí nóhò, ndirò 'àdù ìbhù rí k̀sè-tsí nùbvù odu ní. ³⁶Tdítdš wò inga-àbadhi náavì ibí ngùkpà kasutále, ròsè yà angyi f̀i d̀na nã. Ní k̀k̀k̀ vĩnyò tó inga-kàsù nónzi arí ale náadù i ale nónzi yà angyi f̀i ale i anzi dhu bhèyi tí. ³⁷Ní kà r̀iku d̀nà r̀ò ní, wò inga-àbadhi náavì idhùnà nyú r̀àrà k̀k̀k̀ pbìndà inga-kàsù nónzi arí ale-ti'ò. Kàdù inga ìr̀e affina ð ndati: «'f̀f̀ abádhí r̀i idhùdu nyú níf̀.» ³⁸Pbétù, wò vĩnyò tó inga kàsù nónzi arí ale nítdègu wò inga-àbadhi t'ídhùnà nálà, ní abádhí atè nzínziya ð 'àti: «Kòní, inga-àbadhi tí ongoya olù ale nyú ní wò. Kòwu kòho ka, ndínì inga adù tí àdi àlè t̀.» ³⁹Ní abádhí náalù inga àbadhi t'ídhùnà, 'ìpfo inga ð r̀ò, 'àdù òhòna!»

⁴⁰Ní Yēsù adù dhu ìvu pbàkùhání tó ádr̀òdr̀ ale mà, Pbàyàhúdí ð pbàkùr̀ mà̀nà-tsù, ndàti: «Nyí nyùnì r̀ò, wò inga-àbadhi r̀r̀à àhu nínganí, k̀nziya wò vĩnyò tó inga-kàsù nónzi arí ale ìngbà dhu bhèyi?» ⁴¹Ní abádhí adù dhu àdu Yēsù t̀, 'àti: «K̀kyeya k̀k̀k̀ nzére ale ìmbà izú na, ndàdù ndi vĩnyò tó inga-kàsù nábhù ngùkpà ale-f̀. I ale ní i, kà t̀ò r̀ngò àdù òwu yà kà t̀ò i ùtù vĩnyò-kp̀-tsí nábhù r̀ò, ndi vĩnyò-kp̀ ì òpè òná kàsùmì ð.»

⁴²Tdítdš Yēsù adù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti: «Nyí nyàpè tí obhó Kàgàwà bhà bhùkù ð ka kándi dhu òzù? Ndi Andítá r̀àtina:

«Yà odu-dzà nòsì arí ale náabvù igi odu,
ní ndi adù òngò idza-pbidò nòdò rí ádr̀ngbà odu tí.

Ádrùngbàle Kàgàwà ní ndi ndi dhu nanzì,
ndirò ndi dhu ní idhò rĩ àlě nákò nĩ. »

⁴³Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, ma mátina nyí nĩ: ka kakòya Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà idzi fukú rò, kadù àbhùnà yà ndi idzi-ònga nà àkà itse nòdhì rádù ale tò. ⁴⁴[Yà ndi òbvù ka kabvù odu dǒ rítsi ale ní ònga níikòya ndi ìkò tí, ndirò ndi odu rítsi dòná ale ní ònga kinyiriya ìnyiri tí. »]

⁴⁵Ní, pbàkùhání tó ádròdrǒ ale mà, *Pbàfàrisáyó mànà níitdègu kǒkò Yèsù àwe mbólí níri, ní abádhí adù dhu nòsù ì ràrĩ ndi Yèsù rǒte dǒyá. ⁴⁶Ní abádhí adù 'òpè 'òmè Yèsù nálǔ ìfì ònà otu. Pbétù, abádhí náadù ihé-yà-òdò nónzi, kóró ale náuni dhu Yèsù ràrĩ Kàgàwà bhà nabì nídhuní.

Àdhìngbà ka kùndà nĩ m̀hèndù tó mbólí

(Luk 14.15-24)

22 ¹Wò dhu-dzidǒ, Yèsù náapè ndòvò dhu tdítǒ ihé-yà tò mbólí ò, ndàti: ²« Kàní òrù-akpà ò Ádrùngbà *kamà Kàgàwà bhà idzi nǒfò ndi nà dhu: « Atdí ádrùngbà kamà náahù ndònzì m̀hèndù idhùnà bhà ndrù-àyi ka kùndà rò. ³Ní kùvì pbìndà kasutále ròwù ndi m̀hèndù ò iwú tí ndi ndúnzi ale návi rìwù. Pbétù, ì ale náadù nzá 'òzè 'ìwù m̀hèndù ò. » ⁴Ní kǎdù ngǔkpà kasutále núvi tdítǒ ròwù, ndàdù dhu nùya fíyò, ndàti: « Nyàti, yà m̀hèndù ò iwú tí ma múnzi ale nĩ: m̀hèndù tó ònyè níye wà, pbàkà ìkyì-akpá mà, ivu nà ìzǎ mànà ní ka kàzè wà. Kóró dhu-tsi àkà wà, ní nyìwù àdhìngbà ka kùndà nĩ m̀hèndù ò. » ⁵Pbétù, wò ka kùnò dhu náatdú nzá kǒkò ùnzi ka kùnzi ale-afí mà. Abádhí adù òwu ì òzè dhu nyú nónzi. Atdí ale náarà pbì inga-bvù, ngǎtsi ale adù àrà pbìndà udzítá tó dhu-otù ò, ⁶ngǔkpà ale-tsi náadù wò ádrùngbà kamà bhà kasutále nùlù, ì ràvu rǒyá nzère nyú, 'adù òkyèná. ⁷Ní wò ádrùngbà kamà náakó atdídǒ. Kǎdù pbìndà pbànowí nóvi ròwù kǒkò pbìndà kasutále nòkyè ale nòkyè, ndirò ràdù ì ale tó kigò nùbì. ⁸Wò dhu-dzidǒ, kǎdù àtìná òdòdì kasutále nĩ: « Àdhìngbà ka kùndà nĩ m̀hèndù tó ònyè níye wà. Pbétù, ndi ònyè nònyu tí ma múnzi ale náká nzá 'òtsù m̀hèndù-idzà ò. ⁹Ní nyòwu otu-yàgá ònǎ, nyǎdù ányì nyí nyótùna ale núnzi kóró, rìwù m̀hèndù ò. » ¹⁰Ní kǒkò kasutále náawù ádròdrǒ ngùdhà ò, ì rùndu kóró ányì ì òtù ale, nzère dhu ònzi arí ale mà, ìdzìnga ònzi arí ale mànà, m̀hèndù-idzà-ònga ràlè ìndrù nĩ. ¹¹Nírò ní ndi ádrùngbà kamà náaròtsù m̀hèndù-dzà ò, ndàhu kǒkò ka kùnzi ale nándà. Ní kǎla atdí ale ìnzá m̀hèndù tó mberù nǎfò ró. ¹²Ní kìvú dhu wò ale-tsù ndàti: « Pbǎlé, nyí nyìtsù ìngbà dhu bhèyi àzú-dza, ìmbà nyí nyí m̀hèndù tó m̀dzarè nà rórò? » Pbétù, wò ale ràdùna dhu nĩ m̀bà atdí màtí. ¹³Ní kamà adù àtìná pbìndà kasutále nĩ: « Nyùtsi wò ale-pfò, kǒtsú mànà, nyǎdù kítidù, nyòbvù iri ìnò ò. Ányì ní òdzi mà, ale-kù t'átrita mànà tó ngari. » ¹⁴Yèsù adù àtìná tdítǒ ihé-yà nĩ: « Ùnzi ka kùnzi ale rĩì abhò, pbétù òvò ka kòvò ale rĩì ngúfe. »

Ìndrũ rĩ dhu òngù Yèsù-tsũ pàratà t'áfótá dš dhu*(Mrk 12.13-17; Luk 20.20-26)*

15 Wò dhu-dzidš, *Pbàfàrisáyó náawù m̀hanurà nónzì, 'àdù 'irì ìngbà dhu bhèyi ìí dhu ìvũ Yèsù-tsũ, ndíní ì omvú tí kà-afí nĩ dhu dš. 16 Ní abádhí adù ngúfe fíyó *ábhàlĩ mà, Hèròdè bhà ale mànà nòvì ròwù àtìnà Yèsù nĩ: « M̀limò, mà múni wà dhu nyi rarí obhó dhu núnɔ. Nyi nyarí obhó dhu núdhě Kàgàwà òzè ìndrũ ròkò tí dhu dš. Ndirò nyi nyarí nzi ìndrũ rãdù ìrènà dhu ɔdò nónzi, ìnzí nyi nyarí ìndrũ bhà ádr̀ngbãnga nándà nídhunĩ. 17 Ní, ádũ pé dhu fãkà yà mà mívũna tsùnù dhu dš. Àlě tó Uyátá návi tí àvì àlě rùfš ádr̀drš kámá dš kamà Kàyisarà bhà pàratà ? »

18 Pbétù Yèsù núuni abádhí r̀rènà nzére dhu angyangyi. Ní kãdù àtìnà abádhí nĩ: « Nyĩ ɔyɔɔ idàya nà alé, ádhu nyĩ nyĩ afídu númvũ nĩ ? 19 Nyìtè pé ndi pàratà núfš ka kárí nĩ f̀rangà-kpš mandà. » Ní abádhí adù atdí f̀rangà-kpš nábhu Yèsù-fš. 20 Ní Yèsù adù dhu ìvu abádhí-tsũ, ndàti: « Yà ka kòbhòlò nyina-wòyš, kadù ɔvòna nándi ìrò ale ní àdhi ? » 21 Ní abádhí adù dhu àdu kà tò, 'àti: « Ádr̀drš kámá dš kamà Kàyisarà. » Nírò ní ndi Yèsù adù àtìnà abádhí nĩ: « Nyùbho Kàyisarà bhà dhu-tsí Kàyisarà-fš ò, nyãdù Kàgàwà bhà dhu-tsí nùbho Kàgàwà-fš'ò. »

22 Wò dhu bhèyi Yèsù àdu fíyò dhu ì ìrì rò, idhu náadù abádhí náko atdídš. Ní abádhí náadù Yèsù nùbhà, àdù òwu fíyó dhu nĩ.

*Pbàsàdùkáyó rĩ dhu òngù Yèsù-tsũ**ùvũvè ale rĩ 'ùngbè ɔve-bvù rò dhu dš dhu***(Mrk 12.18-27; Luk 20.27-40)*

23 Ndi nínanganí tí ngúfe Pbàsàdùkáyó níiwú Yèsù-ti'ò. Abádhí ní i arátina ìnzí ùvũvè ale rungbeyà ì ɔve-bvù rò. Ní abádhí níiwú dhu Yèsù-tsũ, 'àti: 24 « M̀limò, Músà náati atdí ale rapé tsìbhále námba, ndàdù òvè ìnzá ì òdhì atdí ngbángba mà r̀rò, ní dhu ràkã ndi ale t'ádònà r̀ndu yà pbìndà kpatsìbhále ɔvè tsìbhále-tsù. Ndi dhu bhèyi ní ndi abádhí rãdù nzónzo nódhì wò àvãvè adònà-ɔvò dš^c. 25 Ní ndi dhu bhèyi tí, f̀aràbvũ atdí ale níí k̀pabhínzo nà àr̀bhù. Ní sengba náambà tsìbhále, ndàdù òvè ìnzá ì òdhì atdí ngbángba mà r̀rò. Kãdù venà nùbhà lunatìnã adònà-fš. 26 Dhu adù ndònzì ndi dhu bhèyi tí kà-dzidš kà t'ádònà rš, ndirò ìbhu rí kìsè kpatsìbhíngba rš màtì, r̀rà àhu kóró kškò àr̀bhù k̀pabhínzo rĩku dhu ò. 27 Kóró kškò k̀pabhínzo náve dhu lutìnã, wò ndi tsìbhále náadù òvè átò. 28 Ní ùvũvè ale rĩ 'ùngbè ɔve-bvù rò nínanganí, wòrì tsìbhále ní'ya àdhi-ve, kóró kškò àr̀bhù ale núumbá ka nídhunĩ ? » 29 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Nyĩ nyùwĩ itse nyù f̀ukú ìrèta š, ìnzá nyĩ nyùni

^c 22.24 ɔpt 38.8; Tòr 25.5-8

Kàgàwà bhà Andítá rǔnɔna dhu mà, ndirò Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó ɔbi mà dhu-okú dǒ rò. ³⁰Obhó tí, ùvǔvè ale rǐ 'ùngbĕ ɔve-bvù rò nínganí, kpabhále mà vèbhále màná núumbáya nzi ì. Pbétù abádhí nókoya Kàgàwà bhà màlàyíká náaróko òrù-akpà ò dhu bhĕyi. ³¹Ndirò, yà ùvǔvè ale rǐ 'ùngbĕ ɔve-bvù rò dhu dǒ, nyǐ nyàpè tí nzá Kàgàwà núuno kpanya fùkù dhu nózù ? Kǎti : ³²«Ima ní Àbràhamù bhà Kàgàwà, Ìsaka bhà Kàgàwà, ndirò Yàkòbhò bhà Kàgàwà. » Kàgàwà ní ipiròrò arǐ ale tó Kàgàwà, ìnzǐ ní ùvǔvè ale tó Kàgàwà. »

³³Wò Yèsù ùnò dhu ì ìrì rò, idho núuko ihé-yà atdíǒ kà rǔdhĕna dhu dǒ.

Ádrùngbǎ Úyátá ròsè kóró Úyátá dǔnǎ

(Mrk 12.28-34; Luk 10.25-28)

³⁴Pbàfàrisáyó níitdĕgu Yèsù àdu Pbàsàdùkáyó tó dhu nábhù abádhí rìnè dhu ìrì, ní abádhí náadù 'àndu 'òtè. ³⁵Nírò ní ndi abádhí nzínzi ò atdí ale, Músà bhà Úyátá tó màlímò, náazè ndòmvù Yèsù-afí. Ní kǐvù dhu Yèsù-tsù ndàti : ³⁶« Màlímò, ádrùngbǎ Úyátá ròsè kóró Músà bhà Úyátá dǔnǎ ní ìngbǎ Úyátá ? » ³⁷Ní Yèsù adù dhu àdu kà tó, ndàti : « Dhu àkǎ nyoze pbùkù Ádrùngbǎle Kàgàwà kóró afínù màná, kóró atdyúnù màná, ndirò kóró pbùkù irèta màná. ³⁸Wòrǐ ní ndi wemberè tó ádrùngbǎ Úyátá ròsè kóró Úyátá dǔnǎ. ³⁹Ndirò, yàrí ní ndi ɔyo rǐ kǐsè Úyátá, yà ndi nòfò angyi rǐ Úyátá nà : Dhu àkǎ nyoze ɔdhìnù yà ìnyi nyú nyi nyoze nyi nyitfòrò dhu bhĕyi. ⁴⁰Kóró Músà bhà Úyátá mà, Kàgàwà bhà *pbànábí náarúdhĕna kóró dhu màná nípbì ì kǒkò ɔyò Úyátá rò. »

Krístò nátí Dàwudì t'ídhùnà ?

(Mrk 12.35-37; Luk 20.41-44)

⁴¹Pbàfàrisáyó níí'ì ùndù ì ùndu ì ró. Ní Yèsù níivù dhu abádhí-tsù, ndàti : ⁴²« Ádhu *Krístò dǒ nyǐ nyárǐ ìrĕna ? Ádhi t'ídhùnà ndi ? » Ní abádhí adù dhu àdu kà tó, 'àti : « Krístò ní Dàwudì t'ídhùnà. » ⁴³Ní Yèsù adù àtìnà abádhí nǐ : « Olu ádhu, Kàgàwà bhà Ìlǐlǎ-Alafǐ rǐ ndùnda rò, Dàwudì náati ka pbìndà Ádrùngbǎle tí nǐ ? Ndi Dàwudì ati :

⁴⁴« Ádrùngbǎle Kàgàwà rǎtina pbàkà Ádrùngbǎle nǐ :

ìrà nyadì idú fangà dǔnǎ rò,

ràrà àhù ma mí pbùkù òmvù nábhù nyòbè dǔya dhu ò^d. »

⁴⁵Ní Dàwudì rǐ'ì Ádrùngbǎle tí rǐ Krístò nánzi, ní Krístò rǎdù ì'ì ìngbǎ dhu bhĕyi kà t'ídhùnà tí ? »

⁴⁶Ní Pbàfàrisáyó nzínzi ò atdí ale mà náadù nzá atdí dhu mà nádu Yèsù tó. Ndirò ròpè ndi ànyǐrò rò, atdí ale mà náadù nzá ndòmvù ndòngù dhu Yèsù-tsù tǎdíǒ.

^d 22.44 Zàb 110.1

**Yèsù rî ìndrũ-nyìkpó nítidyũ Pbàfàrisáyó mà
Músà bhà Uyátá tó màlímó mànà rǎ rò dhu**

(Mrk 12.38-40; Luk 11.39-52; 20.45-47)

23 ¹Wò dhu-dzidǎ, Yèsù náavò dhu ihé-yà mà, pbìndà *ábhàlǐ mànà tò, ndàti: ²«Músà bhà Uyátá tó màlímó mà, *Pbàfàrisáyó mànà ní tó kasu narí 'àwe Músà bhà Uyátá-tì ìndrũ tò. ³Ní dhu àkǎ nyǐrǐ abádhí-tsǔ dhu, nyǎdù abádhí àvi fùkù kóró dhu ònzì. Pbétù, dhu àkǎ nzá nyǒnzì nyǐ abádhí náarí 'ònzì dhu bhèyi. Obhó tí, abádhí náarí nzǐ àdù yà ì údhèna ìndrũ tó dhu nónzì. ⁴Abádhí náarí ì nà'e ànò nùtsi, 'àdù ùgbana ìndrũ-udǎ, pbétù ìnzǐ 'àdù 'òzè 'ùpbàlǎ ì ànò-ngbò ɔtsúya-dò nǐ màtí. ⁵Abádhí náarí kóró fíyó dhu nónzì ndínǐ ìndrũ náala tí. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi abádhí náarí yà nyǐya-ndrǐnǎ màtí, ndirò tsuyatsùnǎ màtí ì arúsóna ísòwǎ-nzo^e nóbhòlò rǐrǐ ìhìhù. Ndirò abádhí arádù fíyó mberù-bidò rǎ bhèlèbhèlé nónzì rǐrǐ ádzàdzǐ nyú. ⁶Mùhendù ǎ, abádhí arí 'òzè 'òkò ndàvǐ rǐ ngari ǎ. Ndirò unduta-dzà ǎ, abádhí arí 'òzè 'òkò angyinǎ rò rǐrǐ ifuta tó tombi dǎ. ⁷Pbanga-tsidǎ ìndrũ arí 'ùndù òyá ngari ǎ, abádhí arádù 'òzè katsè ì ifuta nyú nà, 'àdù 'òzè kanzì ì <Màlímó> tí.

⁸Pbétù, nyǐ nyàkǎ nzá nyǎbhu nyǐ kambe nyǔnzì dǎ <Màlímó> tí. Obhó tí, nyǐ nyǐrǐ Màlímò nà atdí tí, ndirò nyǐ ní atdí àba bhà ale. ⁹Ndirò yà adzi dǎ, dhu àkǎ nzá nyǎnzì atdí ale mà àbaku tí. Obhó tí, nyǐ nyǐrǐ Àbaku nà atdí tí. Ndi Àbaku ní Kàgàwà, yà òrù-akpà ǎ arǐrǐ ale. ¹⁰Ndirò dhu àkǎ nzá nyǎbhu nyǐ kambe nyǔnzì dǎ <Ìndrũ ùnda arí ale> tí. Obhó tí, nyǔnda arí ní atdí ale kèlè. Ndi ale ní Krístò. ¹¹Nzínziku ǎ ádrùngbǎle tí rǐrǐ ale náadiya fùkù kasutále tí. ¹²Ndìdzǐ rǐ ndìtírò ɔrú ale, ní Kàgàwà ifoya ifò tí. Ndirò ndifò rǐ ndìtírò ale, ní Kàgàwà idziya idzǐ tí. »

Yèsù rǒrǎ ɔyɔɔ ale-idà-dò nà ka kírǐ dhu dǎ dhu

(Mrk 12.40; Luk 11.39-42,47-52; 20.47)

¹³Yèsù adù àtìnà tdítidǎ: «Nyǐ nyǐrǐ àpbè ǎ, Músà bhà Uyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó mànǎ, nyǐ ní ɔyɔɔ idàya nà ale dhu-okú dò rò! Nyǐ nyǎrǐ òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ò ka kótsù ònǎ tsàtsù nǎpǐ ìndrũ rǎ. Nyǐ nyǎrǐ nzǐ ɔtsù ányì nyǐ-tírò màtí, ndirò nyǐ nyǎrǐ nzǐ àdù ányì ì nòzè 'òtsù ale mà nǎbhu ròtsù ányì. ¹⁴[Nyǐ nyǐrǐ àpbè ǎ, Músà bhà Uyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó mànǎ, nyǐ ní ɔyɔɔ idàya nà ale dhu-okú dò rò! Nyǐ nyǎrǐ abvo-ayí-fó dhu nùdhǎ kóró, nyǎdù àmbe nyǐtsò dǎ ádzàdzǐ, ndínǐ kati tí nyǐ ídzi ale tí. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi ka kòtdíya anya dükú ròsè ngùkpà ale dònǎ.]

¹⁵Nyǐ nyǐrǐ àpbè ǎ, Músà bhà Uyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó mànǎ, nyǐ ní ɔyɔɔ idàya nà ale dhu-okú dò rò! Nyǐ nyarùbhi kóró ngari ǎ yà

^e 23.5 ì ísòwǎ-nzo ò abádhí ulínà dhu nírǐ Uyátá ka kúndí dǎyá dhu.

adzi dǎ, ndirò rèrè dònǎ màtí, ndíní nyí nyabá tí atdí ale mà, nyùgèrè róngò fùkù ábhàlǐ tí. Ndi ale nyí nyàbà rò, nyí nyarádù kàbhu róngò ìnzí aráve dhòdhóhonganà kàzù ò ogbeya ale tí zyo-gùna ròsè dèku nǎ.

16 Nyí nyí òpè ð, yà ndùmùndùmú tírò nyí nyárí ìndrù nánda rò ! Nyí nyarátina, atdí ale rapé dhu òtso *Kàgàwà bhà idza-òvò rǎ, ní ndi dhu rǎnzina dhu rǎrǐ mbǎ. Pbéù, ndi ale rapé dhu òtso Kàgàwà bhà idzá dhu ka kòbhòlò ní òrò-òvò rǎ, ní dhu rǎràdù àkǎ ndi ale rǎnzì wò ndi ndòtsò dhu okúna dò rò dhu. 17 Nyí ní ìmbǎ dòya nà ale, ndirò ndùmùndùmú ! Ádhu ndi ádrùngbǎ dhu nyú ròsè ? Tí òrò, ndirò tí Kàgàwà bhà idza, wò ndi òrò nùgèrè róngò Kàgàwà-nyìkpó ð ìlǎ dhu tí ? 18 Nyí nyarádù àtina átò, atdí ale rapé dhu òtso *màzàbahù-òvò rǎ, ní ndi dhu rǎnzina dhu rǎrǐ mbǎ. Pbéù, ndi ale rapé dhu òtso ndi màzàbahù dǎ rǐ perè tí ka kàbhu Kàgàwà tò dhu-òvò rǎ, ní dhu rǎràdù àkǎ ndi ale rǎnzì wò ndi ndòtsò dhu okúna dò rò dhu. 19 Nyí ní ndùmùndùmú ! Ádhu ndi ádrùngbǎ dhu nyú ròsè ? Tí yà Kàgàwà tò ka kàbhu perè ? Ndirò, tí màzàbahù, wò ndi perè nùgèrè róngò Kàgàwà-nyìkpó ð ìlǎ dhu tí ? 20 Atdí ale náapè dhu òtso màzàbahù-òvò rǎ, ní kòtsò wà dhu ndi màzàbahù-òvò rǎ, kóró dònǎ rǐ dhu mànà. 21 Atdí ale náapè dhu òtso Kàgàwà bhà idza-òvò rǎ, ní kòtsò wà dhu ndi Kàgàwà bhà idza-òvò rǎ, ndirò ànyì-dzá arádi Kàgàwà-òvò rǎ. 22 Atdí ale náapè dhu òtso òrù-akpà-òvò rǎ, ní kòtsò wà dhu Kàgàwà bhà tombi-òvò rǎ, ndirò kòtsò wà dhu ndi tombi dǎ àdi Kàgàwà-òvò rǎ.

23 Nyí nyí òpè ð, Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó mànǎ, nyí ní zyo-òvò idàya nà ale dhu-okú dò rò ! Nyí nyárí ònyù-dzi nábhù arí rǎngù mbèyi ìrì-bǐ-tidò mà, pbabì òbhòlò ka karí ní ìrì-bǐ-tidò mà, ònyù àbhù arí ròvù mbèyi ìrì-bǐ-tidò mà nà tó atdínga idrè dǎ núbhò perè tí Kàgàwà tò. Pbéù, nyí nyarádù Músà bhà Úyátá nízinzì ð ádròdrò Úyátá nyú núbhà ìnzì nyífu. I Úyátá ní : Obhó dhu nǎnzì ka kí dhu mà, izu àbà ka kí ìndrù dǎ, kadù dhu ùbà fìndà dhu mà, ndirò dhu ka kòtsò okúna dò rò dhu ònzì ka kí dhu mànà. Kòkò ní ò àkǎkǎ nyònzì dhu, ìnzá nyí nyùbhà ngùkpà Úyátá nífù nyí nyí dhu rórò. 24 Nyí, ndùmùndùmú tí rò nyí nyárí ìndrù nánda rò ! Nyí nyárí òmvèna nyí nyí dhu nérò ùrò tí, akye nyungnyung mà nùdàna ònà nǎ, pbéù nyí nyarádù *ngàmiyà nyú nótò ùkù !

25 Nyí nyí òpè ð, Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó mànǎ, nyí ní zyo-òvò idàya nà ale dhu-okú dò rò ! Nyí nyárí kópà mà sǎnì mànà-ngbò nù'ò, pbéù ò kópà mà, ò sǎnì mànà ònga ràdù ì'ì ùlè tí ò ùlè ogbo ð nyí nyùwè dhu mà, ìndrù-fó rò nyí nyùdhǎ òbi ní dhu mànà ní. 26 Ìnyí, ndùmùndùmú tó Mùfàrisayò, ú'ò pé kópà ò nga angyi rǐlǎ, ndirò ní ndi kà-ngbò ràdù ìlǎ átò.

27 Nyí nyí òpè ð, Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó mànǎ, nyí ní zyo-òvò idàya nà ale dhu-okú dò rò ! Nyí nyúli nyí ùtrì ka kùtri ròwù

adzi-dɔ bhëyi. I adzi-dɔ rãdù ùya atdíð ìri nã rò, pbétù òyà rò 'àdù ìí ùlè tí ì ùlè ùvùve ale-kpa mà, kórɔ ùmùmɔ dhu-tidò mànà nĩ rɔ. ²⁸Nyĩ nyú mà átò, nyĩ nyarólo ídzi ale bhëyi nyàndà rí ale-nyìkpó ð. Pbétù afíku ònã rò pbání ùlè tí nyĩ nyùlè ɔyɔyɔ ale-idà mà, nzérenga mànà nĩ rórɔ. »

²⁹Tdíð, Yèsù adù àtìnà abádhí nĩ: «Nyĩ nyíí àpbè ð, Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, Pbàfàrìsáyó mànã, nyĩ ní ɔyɔyɔ idàya nà ale dhu-okú dò rò! Nyĩ nyárfi íbhù nógýe Kàgàwà bhà *pbànábí ka kutdú tí òyà, nyãdù obhónángatále-adzi-dɔ tɔrò nónzì. ³⁰Ndirò nyĩ nyarádù àtìnà: «Má mi'ina gukyè yà abhúka nííí ònã kàsùmì ð, ní mà mirina nzí mà abádhí mànà màfù Kàgàwà bhà pbànábí-azù.» ³¹Wò dhu bhëyi ní ndi, nyĩ nyà'ù wà dhu nyĩ-tírò, nyĩ rãrã yà Kàgàwà bhà pbànábí nakyè ale tó pbàdzukuru. ³²Nírò, nyònzì ì abhúku náapè kasu, nyòwù ùtsànà !

³³Nyĩ ní osu ! Atdíð arórù ámvò ! Nyĩ nyugùya ìngbã dhu bhëyi anya ìtì ka kí dükú kawà nyĩ yà ìnzí aráve dhòdhódhonganà kàzu ò dhu ð rò ? ³⁴Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, ma mí Kàgàwà bhà pbànábí mà, dhu-ònga t'òvòta núni ale mà, Músà bhà Úyátá tó màlímó mànà núvì ròwù bvùkù. Nyĩ nyòkyeya atdíðhená ale abádhí nzínzì ð, nyãdù ngùkpà nútɔ *mùsàlabhà dð. Nyĩ nyadùya ngùkpà nòvì asé nĩ fùkú unduta-dzà ð rò, nyãdù àvu ròyá kórɔ kígò ònã nã. ³⁵Ndi dhu bhëyi ní ndi, ka kitdìya yà ìmbã afátá na ndì nufu azu-ànyã kórɔ dükú, ròpè ndì Àbèlì, obhónángatále-azù rð rò, ràrà àhu Zàkàriyà, Bèrèkiyà t'ídhùnà-azù ò. Ndi Zàkàriyà nyĩ nyahò màzàbahù mà yà «atdíð ìlã ngari» tí kátina kàluga mànà nzínzì ð rò. ³⁶Ma mí obhó dhu núno fùkù: Kàgàwà níitdìya kórɔ kòrí ale-azù-ànyã kãkà indo arfi ale dð ! »

Yèsù rĩ dhu òzu Yèrùsàlemà tó kígò dð dhu

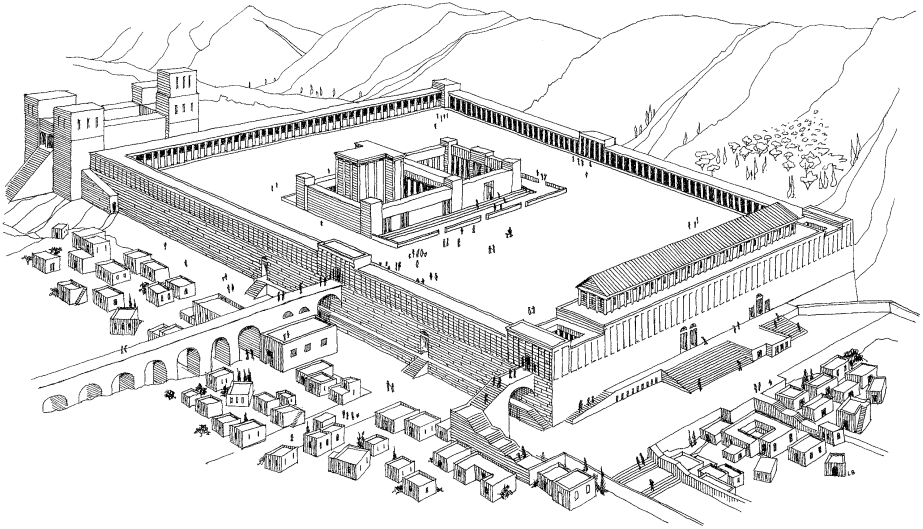
(Luk 13.34-35)

³⁷Wò dhu-dzidð, Yèsù apè ɔte ndàti: «Yèrùsàlemã, Yèrùsàlemã, Kàgàwà bhà pbànábí nòkye nyĩ nyarí, nyãdù Kàgàwà òvì tinu ò ale núbvù odu ní rò, ma mómvu mandu ùnú aróko ale-tsù ife-gùna, àdhàdhì à'ù-yà-ba náarí pbìndà inzo nándù pékéléna-tsi dhu bhëyi. Pbétù nyi nyãdù nzá ndi dhu nózè ! ³⁸Nírò, kànĩ Kàgàwà rĩ pé yà ùnú arfi pbìndà idza núbha ròngò ròngù tí. ³⁹Ma mí dhu ùno fùkù: Ròpè ndì kombí nyĩ nyí nzí malã tdíðð, ràrà àhu nyĩ nyowuya àtìnà ima nĩ: «Kàgàwà àkã ndàso Ádrùngbãle-ɔvò rð rírá ale» dhu ò ! »

Yèsù rĩ Kàgàwà bhà idza ka kugoloya dhu nòvò dhu

(Mrk 13.1-2; Luk 21.5-6)

24 ¹Yèsù àhu Kàgàwà bhà idza rò ndàmbe àrà dð ònã kàsùmì ð, kàbhà *àbhàlì náandri kà-tí'ò, 'àdù Kàgàwà bhà idza ka kòsì tí dhu níte kà tò. ²Nírò ní ndi Yèsù adù àtìnà abádhí nĩ: «Nyĩ nyàla tí wà

Yèsù rĩ Kàgàwà bhà idza ka kugoloya dhu nóvo dhu (24.1-2)

kóró kǎkò dhu ? Ma mí obhó dhu náno fǔkù : ngàtsi nínnganí atdí odu mà nóvódiya nzĩ ngàtsi odu dǒ yà iró ka kòrù odu nzínzi ǒ, inzà ka kùgolo ndì rórò. »

Yèsù rǒte tdǔ ndì ndingo òrù-akpà ò rò rò òndrǔ abáya àpbè dǒ dhu
(*Mrk 13.3-13; Luk 21.7-19*)

³Yèsù àdì *Mìzèyìtùnì tí kátina itsu náaríi dóná p̀bìrì dǒ rórò, kàbhà ábhàlì náawù òyá kà-tì'ò, 'àdù dhu ìvu kà-tsù 'àti : « Ùno pé wò dhu nóvónziya ndì òná kàsùmì fàkà. Ndirò, ádhu ndi nyi nyíngo òná, ndirò kóró yà adzi ǒ dhu-tsù rĩ ndòdì òná kàsùmì nitèya fàkà ? »

⁴Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti : « Nyàndà nga mbèyi, ndirò àpé nyàbhè atdí ale mà rùtrá nyí. ⁵Ábhǒ ale nóowuya ìvu rǒ vòdu rǒ, 'àdù àtìnà : « Ìma ní *Krístò. » Ndirò abádhí núutráya ábhǒ ale nyú. ⁶Nyí nyiriya ìla-òyí mà, 'ònzì rí ìla-gìritì mànà. P̀bétù, àpé nyàbhèya ódo rìsì ùkù. Obhó tí, dhu àkà wà kóró kǎkò dhu rònzi ì. P̀bétù, wòrì ní'iya nzĩ yà adzi ǒ dhu-tsù rĩ ndòdì kóró dhu. ⁷Atdídhená ale-tidò nóowuya 'ùgyè rǒ ngǔkpa ale-tidò mànà. Ndirò atdí ádrùngbǎ *kamà bhà p̀bìrì ǒ ale mà, nóowuya 'ùgyè rǒ ngàtsi ádrùngbǎ kamà bhà p̀bìrì ǒ ale mànà. Àgàyì mà mùtiti mànà ní'iya dhèdhèrò ngari òná. ⁸Kóró ndì àpbè ní'iya àdhàdhì yà ari òpè ndàkà ndì òná tsìbhále náarábàna àpbè bhèyi.

⁹Kǎkò dhu rĩ 'ònzì òná kàsùmì ǒ, òndrǔ nóowuya nyípfò rǒ ndínì ka kavù tí rùkú, kadù nyòkyè. Kóró ale yà inzà Kàgàwà núnì nóvónróya nyí okúdu dò rò. ¹⁰Wò ndì kàsùmì ǒ, ábhǒ ale nyú núubhàya fíyó a'uta. Abádhí nóvónróya

ì nzínziya ǝ. Ndirò nzínziya ǝ, abádhí nóowuya ì nípfò rǝ, 'ùbho ì òmvũ-fó. ¹¹Títò tó ábhǝ *pbànábí núnnyàya ì, 'àdù ábhǝ ale nyú nátra. ¹²Nzérénga nóotrɔya yà adzi dǝ, ràdù ábhǝ ale tó àzè nábhù ràzo. ¹³Pbétù, kǝkò dhu-dzi òndù rí kóró, ràrà àhu kóró dhu-tsù rǝ ndòdì dhu ò ale ní ndi ògù ɔgúya.

¹⁴Ka kúnɔya pé òrù-akpà ǝ Ádrùngbǝ kamà Kàgàwà bhà idzi tó Ídzi Màkǝrù angyi kóró yà adzi ǝ, ndíní kóró ale adù tí ìrìnà. Ndirò ní ndi yà adzi ǝ dhu-tsù náadùya ndòdì. »

Yèsù rǝte ɔdòna rǝ'ò ìndrù-tse òtdì rí dhu dǝ dhu

(Mrk 13.14-23; Luk 21.20-24)

¹⁵Wò dhu-dzidǝ, Yèsù adù àtìnà pbìndà ábhàlǝ ní: « Nyí nyalaya yà Kàgàwà bhà nabì Dànyelè núnno ɔdòna rǝ'ò atdíǝ òndrò ka kòndrò atdíǝ ale ɔ tí ka kátina ale, Kàgàwà bhà idzá ìlǝlǝ ngari ò idè ró. Yàrí dhu òzù rí ale náká ndàlǝ ka mbèyi dóna ò ! ¹⁶Ní ndi nínganí, Yúdeya tó pbìrì ǝ ì nòtù ale náakáya òtse pbìrì-akpá dò. ¹⁷Pbì idza dò ka kòbhòlò okota tò ngari ò ndi nòtù ale, náakáya nzì ndifò, ndìrà pbì idzá dhu númbà ndòkù nà. ¹⁸Ndirò, inga-bvù ndi nòtù ale náakáya nzì ndòngò ìbha, ndàrà róná ɔrú mùdzarù nídyì. ¹⁹Ndi nínganí, òya nà rǝ rǝ vèbhále mà, ìba nóndo rí nzónzo rǝ foyá vèbhále mà nà ní'íya ádrùngbǝ àpbè ǝ ! ²⁰Nyìtsò nyí Kàgàwà rǝ, ìnzì nyí nyángìli dhu ní'íya tí yà igye àmǝ ònà ádrùngbǝ gùrì nà kàsùmì mà, ndirò sàbatù-idhò mà nà ǝ. ²¹Ndi nínganí, ìndrù náabáya àpbè abho nyú, ròsè kóró yà ì abà yà Kàgàwà náanzìna yà adzi rò rìrà àhu indo àpbè dónà. Ndirò ndi àpbè-tidò ní'íya mbǝ tdítǝ akekpá màtí. ²²Ìnzì Kàgàwà núungòna gukyè wòrì idhò-ǝnga, ní atdí ale mà náagùna nzì. Pbétù kùngò ndi idhò-ǝnga ròngò idò yà fìndà oko tí ndi ndavò ale-okú dò rò.

²³Atdí ale mà náatiya gukyè nyí ní: « Nyàndà ! Kànǝ Krístò rǝ rǝ iró ! » ndirò ndàtì: « Ndǝnǝ kà rǝ rǝ ndòró ! », ní àpé nyá'uya ka. ²⁴Títò tó Krístò mà, títò tó pbànábí mà nà núnnyàya ì, 'àmbe ádròdrò wiwì mà, ìnzà apèna 'ònzì angyi ìndrù-nzínzi ǝ dhu mà nà dhu ònzì dǝ, ndíní ì ɔtrá tí fìndà Kàgàwà avò ale mà, àkáká fǝyò ní. ²⁵Kòní, ma mǝvò wà ndi dhu angyangyi fǝkù !

²⁶Ìndrù owuya gukyè àtìnà rǝ nyí ní: « Nyàndà, ndǝnǝ kà rǝ rǝ rùngù ò, » ní àpé nyòwuya òwu rǝ ányì. Ndirò, ìndrù owuya gukyè àtìnà rǝ: « Kànǝ kà rǝ rǝ kàluga ǝ, » ní àpé nyá'uya ì ale rúnɔna dhu. ²⁷Obhò tí, Ìndrù t'ídhùnà rǝrà dhu níliya ndi àdhàdhi ɔvo náaràmbìli òrù-akpà rǝ, ndìtò ndi adyifò náarí ndìtò ìnǝ rò, ndùdà adyifò náaròtsù ìnǝ rò dhu bhèyi. ²⁸Abvo rǝ rǝ róna ní ndi pbàsègè núunduya ì òyá. »

Ìndrù t'ídhùnà rǝngò dhu

(Mrk 13.24-27; Luk 21.25-28)

²⁹Yèsù adù àtìnà tdítǝ ábhàlǝ ní: « Wòrì ádrùngbǝ àpbè dzidǝ tí adyifò núutíya, àbì ràdù inga t'áwùta núbhà. Alali náawáya ì òrù-akpà-nyì rǝ

rò, ndirò ádròdrò obi nà aríí òrù-akpà ò dhu-tsí níviya. ³⁰Nírò ní ndi ka kalaya Ìndrù t'ídhùnà ríngo dhu itè rí dhu òrù-akpà-nyí rǒ. Ní yà adzi ǒ kóró ale-tidǒ náambèya 'èhè dǒ atdíǒ. Abádhí náalaya Ìndrù t'ídhùnà, òrù-akpà ò rò rírà ádrùngbǎ àp̀b̀ù dǒ, ádrùngbǎnga tó obi nà, ndirò ádrùngbǎnga tó awáwè ǒ ró. ³¹Ádrùngbǎ wàndà nǒngóyá, Ìndrù t'ídhùnà, ràdè p̀b̀ìndà màlàyíká núvi ifo yà adzi-p̀b̀ìdǒ ònǎ, ndíní f̀ìndà ndi ndavò ale-tsù nundu tí, ròpè ndi yà adzi náapè ndi i rò, r̀àrà àhè k̀à-tsù náarà ndòdì i. »

Mùtini tí kátina itsu tó mbólí rǎvina dhu

(Mrk 13.28-31; Luk 21.29-33)

³²Wò dhu-dzidǒ, Yèsù adè àtìna p̀b̀ìndà ábhàlì ní: « Nyìrè pé mùtini-kpa dǒ rǒte mbólí r̀ànɔna dhu: yà k̀à-b̀yí nípb̀ànà ndi tsànda ǒ rò, k̀ǒp̀bí náapè ìǎ, b̀ina ràdè ndòpè ndàtà, ní nyèni dhu láb̀h̀ù tó k̀àsùm̀i r̀ìrà wà. ³³Ní ndi dhu bhèyi tí, nyí nyalaya gukyè k̀òk̀òrí dhu r̀í 'ònzì dhu, ní nyí nyèniya dhu Ìndrù t'ídhùnà ríngo ònǎ k̀àsùm̀i ràk̀à wà, ndirò k̀à r̀àr̀í tsàtsùnǎ. ³⁴Ma mí obhó dhu núɔ f̀ùk̀ù, k̀àk̀à k̀òmbí r̀íí ale r̀í nzí ève kóró inzà k̀òk̀ò dhu nónzì ì r̀órò. ³⁵Òrù-akpà mà, yà adzi mànà núudàya èdà, p̀b̀étù p̀b̀àk̀à ɔte núudàya nzí akekpa màtí. »

Atdí ale mà núni nzá Yèsù ingoya ònǎ idho dhu

(Mrk 13.32-37; Luk 17.26-30,34-36)

³⁶Yèsù adè àtìna tdítdǒ ábhàlì ní: « Atdí ale mà núni nzá i dhu nǒɔnzìya ì òyá idho mà ndi k̀àsùm̀i mànà, ìmbǎ r̀íí òrù-akpà ò aríí màlàyíká màtí, ndirò ìmbǎ r̀íí K̀àg̀awà t'ídhùnà màtí. P̀b̀étù ka núni ní Àba K̀àg̀awà k̀èlè atdíró.

³⁷Obhó tí, yà Nwà bhà atò ǒ ì nanzì dhu nǒɔnzìya ì ndi dhu bhèyi tí yà Ìndrù t'ídhùnà ríngo nínganí. ³⁸Obhó tí, angyinǎ rò, tdè idha núutú r̀àmbìlì kóró yà adzi rò, ìndrù ongónà 'ònyù, 'àdè 'òmvè. Abádhí ongónà 'èmba, 'àdè f̀iyó nzónzo nábhu r̀àmbǎ ì, r̀àrà àhè Nwà r̀òtsù *sàfinà ò ònǎ idho ò. ³⁹Ìndrù níli nzá af̀iya atdí dhu dǒ màtí, r̀àrà àhè idha r̀ùtù r̀àmbìlì yà adzi, ràdè ìndrù-tse nót̀dì kóró dhu ò. Ní ndi dhu nǒɔnzìya ndi ndi dhu bhèyi tí Ìndrù t'ídhùnà ríngo nínganí. ⁴⁰Ndi nínganí, óyǒ rò ì nòtù inga-bvè ale nzínzì ǒ rò, ka kowuya atdí ale nód̀yì rǒ, kadè ngàtsi ale núbhà. ⁴¹Ndirò, óyǒ rò ì nòtù dhu ò'ù íí odu dǒ ró vèbhále nzínzì ǒ rò, ka kowuya atdí tsìbhále nód̀yì rǒ, kadè ngàtsi núbhà. ⁴²Nírò, nyàndà nga mbèyi, inzà nyí nyèni f̀ùk̀ù Ádrùngbǎle níiraya ònǎ idho nídhuní. ⁴³Ndirò, nyàlè yà ma m̀únɔna dhu mbèyi dèk̀u ò: idza-àbadhi náapè àdè ogbotále r̀ìrà p̀b̀ìndà k̀úb̀hingá ònǎ k̀àsùm̀i núni angyangyi, ní k̀à ràdè àdi íp̀ìrò rò, ìnzí ndàdè p̀b̀ìndà idza-tsù nábhu ogbo r̀ùk̀ò, ndàdè ònǎ dhu èmbà. ⁴⁴Ní ndi dhu-okú dò rò, nyí nyú mà átò, nyí nyàk̀à nyòk̀ò

ípirɔ̀ rɔ̀. Obhó tí, Ìndrú t'ídhùnà nńíraya yà inzá nyí nyírè kà ràdù ìrà ònà dhu tí kàsùmì ǔ. »

Ídzi kasutále mà nzére kasutále mànà tó mbólí

(Luk 12.41-46)

⁴⁵ Wò dhu-dzidɔ̀ Yèsù adù àtìnà p̀bìndà ábhàlì nńí: « Ádhi p̀bà kasutále yà ndì nífù, ndirò nyìkpóna ótdyù, yà p̀bìndà kasu tó ádrùngbàle níli kasutále dɔ̀ ádrùngbàle tí, r̀ngò ònyù núbho kasutále tò àkákà kàsùmì ǔ? ⁴⁶ Hirò nɔnzíya ní wò ndì kasutále, yà ndàdù ndì ndí r̀ò p̀bìndà kasu tó ádrùngbàle r̀òtuna f̀f̀ndà ka kavì kasu nónzi arí ró ale. ⁴⁷ Ma mí obhó dhu núnɔ̀ f̀k̀k̀, kàbhà kasu tó ádrùngbàle níliya ka ádrùngbàle tí, r̀ngò kóró p̀bìndà dhu-tsí nódò! ⁴⁸ P̀bétù, ndi kasutále níí'íya gukyè nzére ale tí, ndàdù àtìnà afína ò: « P̀bàkà kasu tó ádrùngbàle ní nńí ndì nadùya tsàkàtsàkà, » ⁴⁹ ndàdù ndòpè ndòvì ì arí kasu ònzi mànà atdíkpá ɔ̀dhína, 'àdù òwu dhu ònyù r̀ò, 'àdù dhu òmvù atdíkpá òri aróri ale mànà, ⁵⁰ ní kàbhà kasu tó ádrùngbàle r̀ì ndàdù inzá k̀r̀ènà idho ǔ, ndirò inzá k̀nì kàsùmì ǔ nínganí, ⁵¹ kòdíya ka kasu ǔ r̀ò, ndàdù ànyàna nòtdì àdhàdhì ɔ̀yɔ̀yɔ̀ idàya nà ale-ànyà nítdì ka karí dhu bhèyi. Ànyì ní'íya ɔ̀dzi mà, ale-kù t'átrita mànà. »

Ídrè inzá àpè kpabhále núní vèbhínzo tó mbólí

25 ¹ Wò dhu-dzidɔ̀, Yèsù adù àtìnà p̀bìndà *ábhàlì nńí: « Òrù-akpà ǔ Ádrùngbà *kamà Kàgàwà bhà idzi níliya ndì yà dhu bhèyi: Ídrè inzá àpè kpabhále núní vèbhínzo núugu f̀f̀yó tarà ndíní ì owu tí amba-akpà-tsí náko. ² Ní imbò abádhí nńínzi ǔ ní'ì p̀bàdhómá, ndirò imbò nadù ì'ì nyìkpóya ótdyù. ³ P̀bàdhómá tó imbò tsí núugu f̀f̀yó tarà, ìnzí 'àdù olù dzùnàya nɔnzina tarà ò idha nídyì. ⁴ P̀bétù, yà nyìkpóya ótdyù tsí, náadù f̀f̀yó tarà nùgù, 'àdù olù dzùnàya nɔnzina tarà ò idha nídyì ngàtsi wítù ǔ. ⁵ Ní ìnzí amba-akpà-tsí r̀írà tsàkàtsàkà r̀ò, k̀k̀k̀ idrè vèbhínzo-nyìkpó náapè 'òrì, idho ràdù 'òdyì.

⁶ Nírò ní ndi ikù náarà àta iku-alíkpa ǔ: « Kàní amba-akpà-tsí níra wà! Ní nyùvò nyòwù kàko! » ⁷ Ní k̀k̀k̀ idrè vèbhínzo níivà ì idho ò r̀ò, 'àdù 'òpè 'òbhòlò f̀f̀yó tarà. ⁸ Ní p̀bàdhómá tó vèbhínzo náati yà nyìkpóya ótdyù tsí nńí: « Kàní f̀aká tarà ràve, ní nyìbho f̀ukú tarà ò idha ake f̀aká. » ⁹ Ní yà nyìkpóya ótdyù tsí náadù dhu àdu abádhí tò 'àti: « Ìnzí f̀aká r̀í'ì idha r̀aká àlè tò atdíkpá nyí mànà! Ní nyòwu nyòdzi f̀ukú k̀dzí arí ale-f̀ó. » ¹⁰ Ní k̀k̀k̀ p̀bàdhómá tó vèbhínzo náadù òwu tarà ò idha nódzi. P̀bétù, ànyì abádhí òwù ró ní ndi, amba-akpà-tsí adù ndìtò. Ní yà imbò vèbhínzo, nyìkpóya ótdyù, yà angyangyi r̀úbhi kòdò r̀ò, náadù òtsù atdíkpá àbadhi mànà amba ka k̀ndà ní m̀hèndù ò, kadù tsàtsù nàpbi atdíf̀d̀. ¹¹ Ní olù nyú ní ndi, ngùkpà imbò vèbhínzo níiwú ùvò.

Idrè vèbhínzo tó mbólí (25.1-13)

Atdí ale bhà ìbhu kasutále tó mbólí

(Luk 19.11-27)

14 Tdítđ Yēsù adù àtìna p̀bìndà ábhàlì nì: « Òr̀-akpà ǝ Ádr̀ungb̀á kamà Kàgàwà bhà idzi ǹlì ndì yà dhu bh̀eyi: Atdí ale náazè ndàrà abhi ò. Nì k̀anzi p̀bìndà kasutále, ndàd̀ù p̀bìndà malì ǹndò f̀oyá. 15 Atdí ale-f̀ k̀abh̀ù imbò tàlatà^f, ng̀atsi-f̀ k̀abh̀ù ǝỳ tàlatà, ndir̀ ìbhu r̀i kisè ale-f̀ k̀abh̀ù atdí tàlatà. Ng̀atsi ale t̀ò k̀aránà k̀abh̀ù r̀ ndì ale bhà ádr̀ungb̀anga t̀ò ǝbi-bv̀u r̀. Ẁò dhu-dzid̀, k̀àd̀ù ndìv̀à ndàrà abhi ò. 16 Nì ányìr̀ r̀ò tí, yà imbò tàlatà nabà ale náarà mùtùruzi ònzì ndì f̀uràngà d̀, ndàd̀ù ng̀atsi imbò tàlatà ǹngyè. 17 Yà ǝỳ tàlatà nabà ale náanzì dhu ndì dhu bh̀eyi tí, ndàd̀ù ng̀atsi ǝỳ tàlatà ǹngyè. 18 P̀bét̀ù, yà atdí tàlatà nabà ale náarà ìbhu ǹgyè, ndàd̀ù p̀bìndà kasu t̀ò ádr̀ungb̀ale bhà malì ǹót̀d̀ù ònà.

19 Nì ábh̀ò idh̀o nyú dzid̀, ẁò kasu t̀ò ádr̀ungb̀ale náarà ndàdu abhi ò r̀ò. Nì k̀àd̀ù p̀bìndà kasutále ǹnzì ndì ǹ ng̀atsi ale ǹǹò tí ìngb̀a dhu bh̀eyi matì ndì nd̀onzì kasu f̀oná ka kabh̀ù tàlatà nì dhu. 20 Nì yà imbò tàlatà ka kabh̀ù f̀oná ale ǹfira, ndìt̀è yà ndì nd̀ongyè ng̀atsi imbò tàlatà, ndàd̀ù àtìna: « Ádr̀ungb̀alé, nyi nyibho imbò tàlatà fudú, nì k̀ànì ma m̀ongyè ng̀atsi imbò tàlatà. » 21 K̀abh̀à kasu t̀ò ádr̀ungb̀ale náad̀ù àtìna kà nì: « Ídzì dhu nì ẁò! Nyi nì ídzì kasutále, ndir̀ò mb̀eyi ar̀í f̀oná ka k̀ilì dhu òd̀o ale. Nyi nyódd̀ò yà funú ma mabh̀ù ák̀èkpá dhu nyú mb̀eyi. Nì ndì dhu-okú d̀ò r̀ò, ma mí nyilì nyongò p̀bakà ádr̀ungb̀a malì nyú ǹódd̀ò. Írà àlè r̀onzi dh̀èdhe atdíkpá nyi mànà! » 22 Ẁò dhu-dzid̀, yà ǝỳ tàlatà nabà ale ǹfira, ndàd̀ù àtìna: « Ádr̀ungb̀alé, nyi nyibho ǝỳ tàlatà fudú. Nì k̀ànì ma m̀ongyè ng̀atsi ǝỳ ng̀ukpá tàlatà. » 23 K̀abh̀à kasu t̀ò ádr̀ungb̀ale náad̀ù àtìna kà nì: « Ídzì dhu nì ẁò! Nyi nì ídzì kasutále, ndir̀ò mb̀eyi ar̀í f̀oná ka k̀ilì dhu òd̀o ale. Nyi nyódd̀ò yà funú ma mabh̀ù ák̀èkpá dhu nyú mb̀eyi. Nì ndì dhu-okú d̀ò r̀ò, ma mí nyilì nyongò p̀bakà ádr̀ungb̀a malì nyú ǹódd̀ò. Nì írà àlè r̀onzi dh̀èdhe atdíkpá nyi mànà. » 24 Kà r̀iku d̀oná r̀ò nì, yà atdí tàlatà nabà ale ǹfira át̀ò,

^f 25.15 Atdí tàlatà nì mb̀embè imbò àbì t̀ò kasu t̀ò mùk̀imbà P̀bagìr̀íkì t̀ò p̀birì ǝ.

ndàdù àtìná : <Ádrùngbálé, ma muni dhu nyi rari atdidò aròrù ale. Nyi nyari dhu ògu inzà nyi nyazò dhu òná inga ð, ndirò nyi nyari ònyù-tsù nùndù inzà nyi nyarè itse òná inga ð. ²⁵Ma miñi òòò nà atdidò, ní ndi dhu-okú dò rò, ma marà pbèkù tàlatà nòtdù adzi ò. Ní, ákò pbèkù malì fudú rò.> ²⁶Kàbhà kasu tó ádrùngbàle adù dhu àdu kà tò ndàti : <Nyi ní nzére, ndirò ngbòna áyì kasutále ! Nyi nyuni wà dhu ma rarí dhu ògu inzà ma mazò dhu òná inga ð, ndirò ma rarí ònyù-tsù ùndù inzà ma marè itse òná inga ð. ²⁷Ní dhu akána tí obhó nyarà pbàkà fùrangà nílì yà fùrangà òòò arí ale-fó, ndíní ma mí madù nínganí, ma madùya t'ítsi àkòná iwà òná nìdò ròrò.> ²⁸Wò kasu tó ádrùngbàle náadù àtìná tditdò : <Nyàkò wò atdí tàlatà kà-fó rò, nyàdù àbhùnà yà idrè tàlatà nà ríí ale tò. ²⁹Obhó tí, dhu nà aríí ale tò ka kabhùya dhu, àbadhi ràdù íí dhu nà abhò nyú ròsè. Pbétù, ìmbà aríí dhu nà ale-fó rò, ka kakòya yà akekpá kàríí nà dhú-ngba mà. ³⁰Ní nyidiyi wò àkyàkyè kasutále, nyòbvù iri ìnò ò. Ányi nííya òdzi mà ale-kù t'árita màna.>>

Ìndrù t'ídhùnà itdiya ìndrù-ànyà tí dhu

³¹Wò dhu-dzidò, Yèsù adù àtìná pbìndà àbhàlì ní : « Ìndrù t'ídhùnà mà ríwu pbìndà ádrùngbànga tó awáwù ð kórò pbìndà màlàyíkà màna nínganí, kàdiya ádrùngbànga tó awáwù tó pbìndà tombi dò. ³²Ní kórò yà adzi dò ale-tidò núunduya ì kònzì, kà ràdù òyànga nùndò àdhàdhì tàma nùnda arí ale náarí tàma mà nzínzì ònga nútù ìndrì màna dhu bhèyi. ³³Kùliya tàma pbìndà fangà ònà rò, ndàdù ìndrì nùlì pbìndà ígù ònà rò. ³⁴Nírò ní ndi Ádrùngbà kamà náadùya àtìná pbìndà-fangà ònà rò ríí ale ní : <Nyìwù, nyí yà Àbadu náaso nyí rò, nyòkò yà angyangyi kàbhòlò fùkù yà adzi ndi ndanzì nínganí Ádrùngbà kamà bhà idzi-kàmà tí. ³⁵Obhó tí, ma miñi àwù nà, ní nyí nyibho ònyù mònyù. Ma miñi idha-atdyú nà, ní nyí nyibho idha mòmù. Ma miñi olo tí, ní nyí nyakò ma mbèyi. ³⁶Ma miñi tíròrò, ní nyí nyafó ma. Ma miñi andi nà, ní nyí nyiwú màndà. Ndirò ma miñi imbi ò, ní nyí nyiwú màndà.> ³⁷Nírò ní ndi obhónángatále nòngúya dhu kà-tsù, 'àti : <Ádrùngbálé, íngbàngá nga ndi mà mala nyi àwù nà nyíí ró, màdù ònyù nábhu nyòmnyè ní ? Íngbàngá nga ndi mà mala nyi idha-atdyú nà nyi nyíí ró, màdù idha nábhu nyòmnyè ní ? ³⁸Íngbàngá nga ndi nyi nyíí olo tí, màdù nyakò mbèyi ní ? Ndirò, íngbàngá nga ndi mà mala nyi tíròrò nyi nyíí ró, màdù mberù núfò rùnù ní ? ³⁹Íngbàngá nga ndi, mà mala nyi andi nà nyi nyíí ró, màdù òwu nyandà ní ? Ndirò, íngbàngá nga ndi mà mala nyi imbi ò nyi nyíí ró, màdù òwu nyandà ní ?> ⁴⁰Ní Ádrùngbà kamà, adùya dhu àdu abádhí tò, ndàti : <Ma mí obhó dhu núnò fùkù, dhu apé íí iwà nyí nyanzì kòkò dhu yà ìnzì ka karòzùna dhu tí adòdu nzínzì ð atdí ale rò màtí dhu tí, ní nyí nyanzì wà ka rùdú.>

⁴¹Tditdò, Ádrùngbà kamà náadùya àtìná fìndá ígù ònà rò ríí ale ní : <Nyìndrì nyí itse tidú rò, yà Àba Kàgàwà afù nyí rò. Nyòwu yà kàbhòlò

Pfòmvo mà, pbìndà màlàyíkà mànà tò ìnzì aráve dhòdhóhónganà kàzu ò! ⁴²Obhó tí, ma mií àwù nà, ní nyí nyibho nzá dhu mòmnyè. Ma mií idha-atdyú nà, ní nyí nyibho nzá idha mòmnyè. ⁴³Ma mira olo tí bvùkù, ní nyí nyakò nzá ma. Ma mií tíròrò, ní nyí nyufó nzá ma. Ma mií andi nà, ndirò ma mií imbi ò ka kòsò ma ró, ní nyí nyiwú nzá mandà. » ⁴⁴Ní kòkò ígù dònà rò ìnà ale náadùya dhu òngù átò kà-tsù, 'àti : « Ádrùngbálé, íngbàngá nga ndi mà mala nyi àwù rí nyoho ró, idha-atdyú rí nyoho ró, olo tí nyi nyirà fàràbvù ró, tíròrò nyi nyí ró, andi nà nyi nyí ró, ndirò imbi ò ka kòsò nyi ró, ìnzì màdù atdí dhu mà nónzì ìndù ní? » ⁴⁵Ní Ádrùngbá kamà náadùya dhu àdu abádhí tò, ndàti : « Ma mí obhó dhu nánò fùkù, kòkò ìnzá nyí nyanzì yà ìnzì ka karòzèna dhu tí adódu nzínzì ò atdí ale-rò màtí dhu, ní nyí nyanzì nzá rùdú. » ⁴⁶Ní abádhí nóowuya dhòdhóhóngà tò àpè ò, pbétù obhónángatále náadùya òwu dhòdhóhóngà tò ípìrònga ò. »

Pbàyàhúdì tò ádròdrò ale rí 'iri Yèsù ì oho tí dhu

(Mrk 14.1-2; Luk 22.1-2; Yùw 11.45-53)

26 ¹Yèsù níitdègu yà ndì ndúbhi ùdhenà rò ìndrù tò dhu t'údheta níto kóró, ní kàdù àtìna pbìndà *ábhàlì ní: ²« Nyí nyèni wà dhu *Pásika tò Mùhendù ràrì òyò idho dzidò. Ní ka kí Ìndrù t'ídhùnà nípfò, kabhu òmvù-fó, ndínì ka kutó tí *mùsàlabhà dò. »

³Wò ndi kàsùmì ò ní ndi, *pbàkùhání tò ádròdrò ale mà, Pbàyàhúdì tò *pbàkùrù mànà, núundu ì Kàyafà bhà ádrùngbá idzá-yà-ba ò. *Kàyafà níì pbàkùhání dò kamà. ⁴Ní, abádhí níri ì ndínì ì alú tí Yèsù ìnzá kóró ale núnì rórò, 'àdù àbhùnà kohò. ⁵Pbétù, abádhí náadù àtìna : « Dhu àkà nzá àlè ràlè ka mùhendù ò rò, akye ìndrù níivàna dhu ní. »

Yèsù-dòtsirò nútrì atdí tsibhále rí ndrùù róngu akye ní dhu

(Mrk 14.3-9; Yùw 12.1-8)

⁶Yèsù níì Bètaniyà tí kátina pbangá-ngba ò, Sìmonì tí kátina atdí ale bhà idzá. Ndi Sìmonì ní yà kíkí nà ìì ale. ⁷Ní atdí tsibhále náandri kà-tíò. Ndi tsibhále níì *àlbatrò tí kátina odu ní ka kòbhòlò tsúpà nà fónà. Ndi tsúpà ò ìì dhu ní ndrùù róngu, ndirò orú odzina nà akye. Ní ònyè nónnyè Yèsù rí ònà kàsùmì ò, kàdhò ndi akye Yèsù-dòtsírò. ⁸Ní wò dhu ì àla rò, Yèsù bhà ábhàlì náapè 'ònu nzínziya ò, 'àmbe àtìna dò : « Hòkò! Ádhu kà rí wòrì akye nínzá wò dhu bhèyi ní? ⁹Ka kàmbènà tí obhó ndi akye nábhù kodzì orú odzi ò, kàdù ndi fùrangà núndò nàkùtále tò? » ¹⁰Ní Yèsù níitdègu wò abádhí rùnòna dhu nòsù, ní kàdù àtìna abádhí ní : « Ádhu nyí nyèva wò tsibhále-tsi ní? Yà rùdú kònzì dhu ní idzì dhu nyú ròsè. ¹¹Obhó tí, nyí nyóngo òko nàkùtále mànà bìlìnganà, pbétù àlè kí nzì ongo òko nyí mànà bìlìnganà. ¹²Wò akye kòdhò dùdu-tsírò dhu ní, kòbhòlò wà ngbòdu angyangyi otú tò. ¹³Ma mí obhó dhu nánò fùkù :

kóró ngari ð, yà Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù núnc ka kí yà adzi ð inanà, ka kóngò yà tsibhále nónzi dhu àwe ìndrú tò, kowù kirè rǒ róná. »

Yudhà rǐ Yèsù ònzi ndàbhù òmvú-fó dhu

(Mrk 14.10-11 ; Luk 22.3-6)

14 Wò dhu-dzidǒ, idre dóná òyǒ nà Yèsù bhà ábhàlǐ nzínzi ð atdí ale, Yudhà Ìskàriyotà tí kátina, náara pbàkùhání tó ádròdrǒ ale-tǐ'ò, 15 ndàdù àtìna abádhí nǐ: « Ádhu nyǐ nyòzè nyǐbhò idù ndínǐ ma mipfo tí Yèsù mabhù fukú? » Ní abádhí náadù Pbàyàhúdí-bvǔ ìbhù kumì fùrangà-kpǒ nózù, 'àbhù kà-fó. 16 Ányìrǒ rǒ tí, Yudhà náadù Yèsù nípfǒ ndì ndí, ndàbhù abádhí-fó nǐ ídzi otu nópè ndòné.

Yèsù rǐ Pásika tó mǔhendù tó ònyù náví kòbhòlò dhu

(Mrk 14.12-21 ; Luk 22.7-14 ; 21-23 ; Yùw 13.21-30)

17 Ìmbà ònà afi nà mǔgatì ka konyúnà ònà mǔhendù tó wemberè tó idhò ð, Yèsù bhà ábhàlǐ náawù dhu ìvu Yèsù-tsǔ 'àti: « Ádhà nga ndi nyi nyòzè Pásika tó ònyù mǔbhòlò indù nǐ? » 18 Ní Yèsù adù àtìna pbìndà ábhàlǐ nǐ: « Nyòwu kígè ò atdí ale bhà, nyàdù àtìna kà nǐ, Màlimò rátina iwà pbìndà òve tó kàsùmì-tsù rìndù ndì. Ní ì rǎrǐ Pásika tó mǔhendù tó ònyù ònyu atdíkpá pbìndà ábhàlǐ mànà pbù idzá rò. » 19 Ní Yèsù bhà ábhàlǐ náanzì yà kàvinà fíyò dhu, 'àdù Pásika tó mǔhendù tó ònyù nóbhòlò.

20 Ìnga níitdègu àti, ní Yèsù mà náadù òko ònyù-tsùnǎ pbìndà atdí kumì dóná òyǒ nà ábhàlǐ mànà. 21 Ní dhu nònyu ì í ònà kàsùmì ð, Yèsù náati abádhí nǐ: « Ma mí obhó dhu núnc fǔkù, nzínzikù ð atdí ale rǐ mipfǒ, ndàbhù ma òmvú-fó. » 22 Ní izu núuka Yèsù bhà ábhàlǐ atdíð nyú, 'àdù 'òpè 'òngù dhu atdátdírà ð kà-tsǔ, 'òwù àtìna rǒ: « Tǐ ima ndi Ádrùngbǎlé? » 23 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Yà atdíkpá mǎ mǔfǒ òtsúka nà kyàwì ð ale ní ndi rǐ mipfǒ, ndàbhù ma òmvú-fó. 24 Ìndrú t'ídhùnà rǒvè yà Kàgàwà bhà Andítá rùnncna dóná dhu bhèyi. Pbétù, kípǒ rǐ ndàbhù òmvú-fó ale rǐ'ì ádrùngbǎ àpbè ð! Dhu akána nzí kòdhì ndi ale mà! » 25 Ní Yudhà, yà Yèsù nípfǒ rǐ ndàbhù òmvú-fó ale, náakò òte, ndivù dhu kà-tsǔ, ndàti: « Tǐ ima ndi Màlimò? » Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Nyi ní ndi ka nyi nyùnò. »

Ádrùngbǎle Yèsù nábhù rǐ kirè ònyù

(Mrk 14.22-26 ; Luk 22.15-10 ; 1Kò 11.23-25)

26 Dhu ònyu ì'í ònà kàsùmì ð, Yèsù idyi mǔgatì, ndàlǔ fóná. Ní òtsò ndì ndàbhù Kàgàwà tò dhu-dzidǒ, kǔkò kà-ònga, ndàdù ùndòna pbìndà ábhàlǐ-fó, ndàdù àtìna abádhí nǐ: « Nyàkò yà dhu, nyàdù ònyùnà. Ngbǒdu ní yà. » 27 Tdítdǐ kǐdyi *dìvayi rǐ'ì ònà kópà ndàlǔ fóná. Ní òtsò ndì ndàbhù Kàgàwà tò dhu-dzidǒ, kǎdù kàbhù abádhí tò, ndàdù àtìna: « Nyǐ'ì kóró, nyòmùvù ka.

28 Yàrí ní azùdu, yà ìndrù nùngbò Kàgàwà mànà azu, ndirò ábhǎ ale-okú dò rò ndì nùfù, ndíní Kàgàwà nùubà tí ìndrù tó nzérénga abádhí tò. 29 Ma mátina nyí ní: Ròpè ndì kòmbí, ma mí nzí yàrí ìvayì nómuvè tdítdǎ, ràrà àhu ìvayì ɔwútá nómuvè àlě kowuya atdíkpá nyí mànà Àbadu Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó idzi ǎ dhu ò. » 30 Adyí^g ì ùyè dhu-dzidǎ, abádhí adù òwu *mizèyìtunì tí kátina itsu náarfí dóná p̀bìrì d̀. »

Yèsù rí Péterù rí ndòdho dhu nóvò dhu

(Mrk 14.27-31; Luk 22.31-34; Yùw 13.36-38)

31 Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù àtìna p̀bìndà ábhàlì ní: « Indo, yàrí iku ǎ, nyí kóró, nyí nyí mubha atdíró. Obhó tí, Kàgàwà bhà bhùkù ò ka kándí dhu kati:

« Ma mohoya tàrà t'úndatátále,
tàrà ràdù ìfàlà kóró ngari ònà^h. »

32 P̀bétù, ma m̀ngbè ma dhu-dzidǎ, ma madùya àrà nyòdò Gàlilayà tó p̀bìrì ò rò. » 33 Ní Péterù apè ɔte, ndàdù àtìna Yèsù ní: « Ngùkpà ale mà rí mbà nyubha, ní ma mí nzí nyubha akekpa màtí. » 34 Ní Yèsù adù àtìna kà ní: « Ma mí obhó dhu núnò indù: « Indo, yàrí iku ǎ, inzà àǎ-akpa nàpè òngò rórò, nyí nyí'ina iwà nyí nyàti ìbhu-gùna inzà nyí rúnì ma ró. » » 35 Ní Péterù adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Ma mí nzí àtina akekpa màtí inzà ma rúnì nyí, ìmbà dhu ì'ina atdíkpà àlě kúve nyí mànà dhu màtí. » Ndirò kóró ngùkpà ábhàlì náadù dhu ùnò ndì dhu bhèyi tí.

Yèsù rí ndìtsò Gètèsèmanì rò dhu

(Mrk 14.32-42; Luk 22.39-46)

36 Tdítdǎ, Yèsù mà p̀bìndà ábhàlì mànà náawù ùvò Gètèsèmanì tí kátina atdí ngari ò. Ní kàdù àtìna abádhí ní: « Nyòko ìró ndàlè ma m̀rà mitsò òna nà. » 37 Ní kàdù Péterù mà, Zèbèdayò bhà ǎyǎ inzo mànà núnzì, 'àdù òwu mànà ányì. Ní kǎ'ì izu nà atdítdǎ, afina ràdù ndòpè ndinza ndì. 38 Nírò ní ndì kàdu àtìna abádhí ní: « Afídu rǎ'ì ábhǎ izu nyú nà, akye ma m̀vè dhu bhèyi. Ní nyòko ìró, ndirò nyòko ìpìrò, yà ma mádi dhu bhèyi. » 39 Kàdù àrà itseta ake, ndàdù ndìbvu obvò, ndàp̀bà nyina adzikpa nyú rò. Ní kàdù ndìtsò, ndàti: « Àbá, ndì dhu ràdù ndònzì nánì, ìndrì wò àp̀bè tó kópà itse rùdú rò. P̀bétù, ndì dhu àkà nzà ndònzì ndì ma mòzè ka dhu bhèyi, kàkà ndònzì ndì yà nyí nyú nyí nyòzè ka dhu bhèyi. » 40 Ní kàdù ndàdu kòkò ìbhu ábhàlì-tí'ò, ndàdù abádhí nótù iwà ùdho ró. Ní kàdù dhu ìvu Péterù-tsù, ndàti: « Nyí nyàdù tí obhó òko ìpìrò rò ma mànà atdí adyifò-sisì màtí? » 41 Nyòko ìpìrò, ndirò nyètsò nyí akye nyí nyotsúna umvútá ò ní. Alafí nózè ndònzì ìdì dhu, p̀bétù ale-ngbò rí ndì ì'ì ivíi ì dhu t'ónzita tò. »

^g 26.30 Ka kuyàna ní Zàb 113–118 ^h 26.31 Zàk 13.7

42 Ɔyo rí kisé nǐ, kíndrí ndì itse tdítdǒ abádhí-tí rò, ndàdù ndítsò yà dhu bhèyi : « Abadú, yàrí àpè tó kópà náapè ìí ìnzí rúda dùdu nǎ inzà ma mòm̀vù rórò dhu tí, ní ítsè afínù òzè dhu rónzi ndì ! » 43 Ní, ábhàlì-tí'ò ndì ndàdu ndì rò, kǎdù abádhí òtù iwà ùdho ró, atdítdǒ idho ríí nyìkpóya ǒ nídhuní. 44 Yèsù níivà ndì, ndíndrì ndì itse tdítdǒ abádhí-tí rò. Ní ìbhu rí kisé nǐ, kǎdù ndítsò, ndùnò yà angyi ndì ndàrà ùnònà rǒ ɔte kèlè. 45 Tdítdǒ kǎdù ndì ábhàlì i, ndàdù àtìna abádhí ní : « Nyí pbání òko nyí nyòko òdhò nyí nyódhò ró ! Nyí pbání nyǎǎ nyí ? Nyàndà ! Kànì Ìndrù t'ídhùnà nábhù ka kí nzérenгатále-fó ní kàsùmì náká wà. 46 Ní nyìvà nyí, kòwu ! Kànì ma àbhù rí òmvù-fó ale níra wà ! »

Yèsù nálǎ ka kí kosò dhu

(Mrk 14.43-50; Luk 22.47-53; Yùw 18.3-12)

47 Yèsù rǒte ònanǎ, Yudhà, atdí kumì dòná Ɔyǒ nà kàbhà ábhàlì nzínzì ǒ atdí ale, níitò ndì ábhǒ ihé-yà mànà owùna ǒ. I ale-fó níí obhí-akpá mà, mùgò mànà. Abádhí nívi níí pbàkùhání tó ádròdrǒ ale mà, Pbàyàhúdì ǒ pbàkùrǔ mànà. 48 Ndi Yudhà yà Yèsù nípfò rí ndàbhu rí òmvù-fó ale, níí iwà ndì ndònzina Yèsù ka kuni tí róná dhu nùnònà ihé-yà tò. Kǎti abádhí ní : « Ma mámbòna ale ní'ina ndì nyí nyí atdyúna òho ale. Ní nyàlǎ ka dòtsí. » 49 Ní Yudhà náandri ányirǒ ró tí Yèsù-tí'ò, ndàdù kàtsè ndàti : « Yǎmbù Màlimò ! » Kǎdù kàmbo. 50 Ní Yèsù adù dhu àdu kà tó ndàti : « Ɔdhí, Ɔnzi nyí nyìrà ònzìnà dhu ! » Nírò ní ndì ngùkpà ale náadù ìndri, àlǎ Yèsù, àdù òsònà. 51 Ní Yèsù mà níí mànà ale nzínzì ǒ, atdí ale nídhá pbìndà ìla tó obhì-akpá, ndù'á pbàkùhání tó ádròdrǒ ale dǒ kamà bhà kasutále-bì ní. 52 Ní Yèsù àdù àtìna kà ní : « Ádù pbùkù obhì fìndá ngari ò. Obhó tí, kóró ale yà obhì ùgu arí ìndrù tò, núuvèya obhì ní tí. 53 Nyí nyìrè tí dhu ìnzí ma ràmbènà mùdzùnà nónzi Àbadu Kàgàwà-fó, ràdù atdí kumì dòná Ɔyǒ nà dònǎ róse ìla t'úgyeta tó pbìndà màlàyíká tó pìkò níbhò idù ányirǒ rò tí ? 54 Pbétù, ndi dhu bhèyi kíí rò, yà àndí ka kandí Kàgàwà bhà Andítá ò dhu náakána ìngbà dhu bhèyi ? Obhó tí, ndi Andítá rǎtina kà rǎká ndònzì ndì ndi dhu bhèyi. »

55 Ndi kàsùmì ǒ, Yèsù adù àtìna ihé-yà ní : « Ádhu nyí nyíwu ma nálù fukú obhí-akpá mà, mùgò mànà nà, ogbotále nálù ríwu ale bhèyi ní ? Bìlìnganà ma múbhì àdì rò mambe dhu ùdhe dǒ Kàgàwà bhà idza ǒ rò, ìnzí nyàdù ma àlù. 56 Pbétù, kóró kǒkò dhu nónzì ì ndíní Kàgàwà bhà *pbánábì náandí dhu náaká tí. » Nírò ní ndi kóró ábhàlì náubhà àbadhi, 'àdù òtse.

Yèsù ríí Pbàyàhúdì-bvù ádròdrǒ anya nítdì arí ale-ònzí dhu

(Mrk 14.53-65; Luk 22.54-55,63-71; Yùw 18.13-14,19-24)

57 Yà Yèsù nòsò ale náawù kà nà *pbàkùhání tó ádròdrǒ ale dǒ kamà, Kàyafà tí kátina bhà, yà Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, pbàkùrǔ mànà

núndu ì i. ⁵⁸Péterù adù àdi itseta ndàmbe àrà dš Yèsù-owù š, ndàrà àhu pbàkùhání tó ádròdrš ale dš kamà bhà idza-li'ò. Ní kàtsù idza-ngbò ka kákpòrò ní kàlì ò, 'àdù òko obvò atdíkpá sàndíri mànà, ndíní ndì ndala tí wò dhu rǎrà ìku tí dhu.

⁵⁹Ní pbàkùhání tó ádròdrš ale mà, Pbàyàhúdì-bvù ádròdrš anya nítdì arí ngùkpà ale mànà kóró, náambénà tìtò dš màtí ka kí Yèsù nóbhu dóná dhu nónè dš, ndíní kadù tí kòhò. ⁶⁰Pbétù, ìmbà tìtò tó ábhš ngàmbì mà níiwú, 'ùnò tìtò kà-dš, ní abádhí náabà nzá atdí dhu mà. Nírò ní ndì óyš ale núuto ì, ⁶¹'àdù àtìnà : « Wòrí ale áti : ndì rǎràdù Kàgàwà bhà idza nùgolo, ndàdù òsinà tdítdš ìbhu idho š. »

⁶²Ní pbàkùhání tó ádròdrš ale dš kamà níivà ndì, ndidè, ndàti Yèsù nǐ : « Nyi tí obhó dhu àdù ? Ádhu kǎkò ale rǎnɔna dènú ? » ⁶³Pbétù, Yèsù adù ìnè ìnè tí. Ní wò kamà adù àtìnà kà nǐ : « Yà ìnzí aróvè Kàgàwà-ɔvò rš, ma mòzè nyòtsò dhu nyú. Nyi tí Krístò, Kàgàwà t'ídhùnà nyú ? » ⁶⁴Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti : « Ìnyi ní ndì ka nyi nyùnò. Pbétù, ma mí obhó dhu núno fùkù : Ròpè ndì kòmbí, nyí nyí Ìndrù t'ídhùnà nálǎ ádrùngbǎnga tó ɔbi nà arí Kàgàwà bhà fangà dónǎ rò àdi ró. Ndirò, nyí nyalaya ka átò ádrùngbǎ àpbù dš rírà òrù-akpà ò rò ró. » ⁶⁵Ní pbàkùhání tó ádròdrš ale dš kamà núufa róná mberù-šnga, ndàdù àtìnà ihé-yà nǐ : « Kùnò dhu nzére nyú Kàgàwà nǐ ! Ìmbà àlè kǐí ngàmbì-atdyú nà tdítdš. Nyí nyìrì wà kùnò Kàgàwà nǐ dhu. ⁶⁶Ní ádhu nyí nyìrè kà dš ? » Ní ihé-yà adù dhu àdu kà tò 'àti : « Kàkǎ wà ndòvè. »

⁶⁷Wò dhu-dzidš, abádhí núuso iso Yèsù-nyìkpò ò, 'àdù kùdù ùngùrù ì ùngùrù ɔtsúya nǐ. Ngùkpà ale nóowúnà kùpbì rš, ⁶⁸'àdù àtìnà kà nǐ : « Ìnyi Krístò, áti pé nyi nòpbì ale fàkà ! »

Péterù rǎtina ìnzá ndì rúnì Yèsù dhu

(Mrk 14.66-72; Luk 22.56-62; Yùw 18.15-18, 25-27)

⁶⁹Péterù nííí irí ndì ndàdi idza-lí ró. Ní kasu tó atdí tsìbhále níindri kà-tí'ò, ndàdù àtìnà kà nǐ : « Ìnyi mà átò, nyí nyíí atdíkpá Yèsù, Gàlìlayà tó pbìrì š ale mànà. » ⁷⁰Pbétù, Péterù adù wò dhu nágò kóró ale-ònzí rò, ndàti : « Ìnzá ma mènì wò nyi nyúnɔna dhu. »

⁷¹Wò dhu-dzidš, Péterù adù ndìvǎ, ndàrà idza-ngbò ka kákpòrò ní kàlì-li'ò. Ní kasu tó ngǎtsi tsìbhále náala ka, ndàdù àtìnà ànyìrò ìí ale nǐ : « Yàrí ale mà nííinà atdíkpá Yèsù, Nàzàretì ale mànà ! » ⁷²Ní Péterù adù wò tsìbhále ùnò dhu nágò tdítdš, ndàdù dhu nyú òtsò, ndàti : « Ìnzá ma mènì wò ale. » ⁷³Ní ìnzá kàsùmì núdà abho màtí rórò, ànyìrò ìí ale náandri Péterù-tí'ò, 'àdù àtìnà kà nǐ : « Obhó nyú, nyi ní abádhí nzínzì š atdí ale. Obhó tí, mà mènì nyi yà nyi nyóte tí dhu rò. » ⁷⁴Ní Péterù ádù ɔte nópè, ndàti abádhí nǐ : « Kàgàwà náká ndòtdì ànyǎdu ! Ma mòtsò wà dhu matì, ìnzá ma rúnì wò ale ! » Ní ànyìrò rò tí à'ù-akpà náadù ùngò.

75 Nírò ní ndi Péterù adù yà Yèsù núnònà findà dhu nírè. Kàti: « Inzá à'ù-akpà nàpè òngò rórò, nyi nyi'ina iwà nyi nyàti ìbhù-gùna, inzá nyi rúni ma ró. » Ní Péterù adù àhu iri, ndàdù ndòpè ndòdzì ádrùngbà izu nyú nà.

Yèsù nà ka kówu ùvò Pilatò-ònzí dhu

(Mrk 15.1; Luk 23.1-2; Yùw 18.28-32)

27 ¹ Kútsingánà nyú, *pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, Pbàyàhúdí ò *pbàkùrù mànà kórò, níiri ò atdíkpá, ndíní ò abhù tí Yèsù kohò. ² Ní abádhí náabhù ka kutsì, 'adù òwu àbhunà Pilatò-fò. Ndi Pilatò ní'ì Pbàró má tó pbìrì ò *lìwalì.

Yudhà rí ndùtsi dhu

(Kas 1.18-19)

³ Yudhà, yà Yèsù nípfò ndàbhù òmvù-fò ale, níitdègu kà-dò ka kòtdì anya ndíní ka kohò tí dhu níri, ní kápè ndìrè nga yà ndì ndònzì dhu dō, izu ràdù ndùka atdídō. Ní kídyi yà ndì ndàkò ìbhù kumì fùrangà-kpò, ndàrà àdunà pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, Pbàyàhúdí ò pbàkùrù mànà f'ò. ⁴ Kàdù àtìnà abádhí ní: « Ma máfà dhu nzére nyú, ìmbà afátá nà ale ma mípfò òve tó nídhunì. » Pbétù, abádhí adù dhu àdu kà tó 'àti: « Inzá wò dhu àndà mà. Òtèny ní ndi! » ⁵ Ní Yudhà adù wò fùrangà nívdò Kàgàwà bhà idzá, ndàdù àhu, ndàrà ndùtsì.

⁶ Pbàkùhání tó ádròdrò ale núwá wò fùrangà-kpò, 'adù àtìnà: « Àlè tó Uyátá návi nzá àlè rùli yàrí fùrangà perè tí ka kùbho Kàgàwà bhà idzá fùrangà nùlì ka karí ònà *sàndukù ò. Obhó tí, ndi fùrangà ní ìndrù-azù ka kòdzì rónà fùrangà. » ⁷ Abádhí níitdègu 'iri ndi fùrangà dō, ní abádhí adù òwu ità òru arí ale bhà inga nódzi kà-rò, ndíní ka kongó tí ìnzí ní Pbàyàhúdí nútdu ònà. ⁸ Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, ndi inga nánzi ka kárfi indo màtí « azu tó inga » tí. ⁹ Ndi dhu bhèyi ní ndi, yà Kàgàwà bhà *nabì Yèrèmiyà núunò dhu náaká. Kàti: « Abádhí níidyì ìbhù kumì fùrangà-kpò yà Pbàìsràyélí níiri ò dónà ka ka kodzi tí rónà. ¹⁰ Abádhí adù ndi fùrangà nídyì, 'àbhù ità nòru arí ale bhà inga rò, yà Ádrùngbàle Kàgàwà núuyá idù dhu bhèyi'ì. »

Pilatò rí dhu nóngù Yèsù-tsù dhu

(Mrk 15.2-5; Luk 23.3-5; Yùw 18.33-38)

¹¹ Wò dhu-dzidò, Yèsù níidè lìwalì-ònzí. Ní lìwalì níivú dhu kà-tsù ndàti: « Nyi tí Pbàyàhúdí tó Ádrùngbà *kamà? » Ní Yèsù adù dhu àdu kà tó ndàti: « Inyi ní ndi ka nyi nyùnò. » ¹² Tdítdò pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, pbàkùrù mànà náadù kòbhù, pbétù kàdù nzá atdí dhu mà nádu.

ⁱ 27.10 Yèr 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15; Zàk 11.12-13

13 Nírò ní ndi Pilatò adù àtìnà kà nǎ: « Nyi nyèrì tí nzá wò kóró ka kùndò dùnú dhu ? » 14 Pbéttù, Yèsù adù nzá atdí dhu mà nádu kà tò, idhò ràdù lǐwalì núkò atdíddǎ.

Yèsù-ànyà nótìdì ka kí ndíní ka koho tí dhu
(Mrk 15.6-15; Luk 23.13-25; Yùw 16.39–19.16)

15 Bìlì, yà *Pàsìka tó mùhendù-idhò náarírà dhu bhèyi, lǐwalì bhà màndu níí ndikòlò atdí ale, yà ihé-yà nòzè kikòlò imbi ò rǐí ale nzínzi ò rò. 16 Ní ndi nǎnganí, yà atdíddǎ òvòna òtò ndi Bàrabà tí kátina atdí ale, níí imbi ò ka kòsò ró. 17 Ní ihé-yà níitdègu 'àndù, ní Pilatò ivú dhu abádhí-tsù, ndàti: « Ádhi nyè nyòzè mikòlò fùkù ? Tí Yèsù Bàrabà ? Ndirò tí Yèsù, yà *Kístò tí kátina ale ? » 18 Pilatò nùuni dhu mbèyi nyú abádhí rìwù kà nà fóna ò kàdhà nónzi ì í dhu-okú dò rò.

19 Ní Pilatò àdi anya t'ítàtita tó tombi dǎ rórò, kà-ve níivi tǔna kà tò, ndàti: « Nzítù nyi wò ìmbà rǐí afátá nà ale bhà dhu ò. Obhó tí, indo kúbhingá, ma màbà àpè abhò nyú onyù-bvù kòkú dò rò. » 20 Pbéttù, pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, pbàkùrù màná níitsu dhu ihé-yà-dò ò, ndíní Bàrabà nonzi tí kikòlò, kadhè Yèsù nóhò. 21 Ní lǐwalì náakò ote tdítdǎ, ndivù dhu abádhí-tsù ndàti: « Ádhi ndi kàkà óyò ale nzínzi ò nyè nyòzè mikòlò fùkù ? » Ní abádhí adù dhu àdu kà tò 'àti: « Bàrabà ! » 22 Ní lǐwalì adù dhu ivu tdítdǎ abádhí-tsù, ndàti: « Olu, ádhu ndi Yèsù Kístò tí ka kátina ale nǎ ma mónzina ? » Ní kóró ale náadù dhu àdu kà tò, 'àti: « Útò ka *mùsàlabhà dǎ ! » 23 Ní Pilatò níivú dhu tdítdǎ ndàti: « Ádhu nyú ndi kǎfǎ ? » Nírò ní ndi abádhí adù idù àrì nyú tí, 'àti: « Útò ka mùsàlabhà dǎ dhé ! » 24 Dhu ònzì lèmana dhu mà, ìndrù-tsi àva ndi tí dhu màná dhu ndi ndàla rò, Pilatò níidiyi idha, ndù'o otsúna ní ihé-yà-ònzì rò, ndàdù àtìnà abádhí ní: « Wò ale-azù àbhù ka kí rùfù ndi dhu ò ma mí mbà ìí ! Ìtèku ní ndi. » 25 Ní kóró ihé-yà adù dhu àdu kà tò 'àti: « Kǎzù àkǎ ndàdi dǎka-tsírò fàkǎ nzónzo màná. » 26 Nírò ní ndi Pilatò adù Bàrabà níkòlò abádhí tò. Kadhè Yèsù àbhù kuvi asé nǎ, ndàdù àbhunà kowù ètònà mùsàlabhà dǎ.

Pbànowí rǐ Yèsù iwǎ dhu
(Mrk 15.16-20; Yùw 19.2-3)

27 Pilatò bhà pbànowí náawù Yèsù nà lǐwalì bhà ádrùngbà idzá-yà-ba ò, kóró pbànowí tó pìkò ràdù 'àndu ròná. 28 Ní abádhí nùuwa kà-rǎ mùdzarù, 'àdù òlòlù kanzù' náfo kà-rǎ. 29 Tdítdǎ abádhí akpòro okpèna nà itsukpónzo tó mùkàkù, 'àdù àfónà kà-dò rǎ. Abádhí adù ízò^k nábhu kà ràlǎ fangá tó otsúna nǎ. Wò dhu-dzidǎ, abádhí nóowùnà 'ùkò rǎ otdyùya dǎ kònzì,

^j 27.28 Òlòlù kanzù níí Pbarómá tó pbànowí nùufónà mberù. ^k 27.29 Ndi ízò nùuwù dhu níí ádrùngbà kamà-fò mùgò.

'adù òwu kàwa rǝ, 'òpbì sàlutì findà, 'adù àtìna kàní: « Yàmbù Pbàyàhúdì tó Ádrùngbà kamà! » ³⁰ Abádhí nóowúnà isò núso rǝ kà-dò, 'adù òwu ízò nídha rǝ kà-fǝ rǝ, 'ètì kà-dòtsirò ní. ³¹ Wò dhu bhèyi ì àvu kà-rǝ dhu-dzidǝ, abádhí níwa òlòlù kanzù kà-rǝ rǝ, 'adù kà-rǝ mùdzarù nyú náfó kà-rǝ tdítǝ. Wò dhu-dzidǝ, abádhí adù òwu kà nà, 'òwu ètónà mùsàlabhà dǝ.

Yèsù nútǝ ka kí mùsàlabhà dǝ dhu

(Mrk 15.21-32; Luk 23.26-43; Yùw 19.17-27)

³² Yèrùsàlemà tó kigd ò rǝ ì úvò rǝrǝ, abádhí náatù ì Kùrenì tó kigd ò atdí ale nà. Ndi ale-òvò níí Sìmónì. Ní pbànowí adù kètu rànò Yèsù bhà mùsàlabhà. ³³ Ní abádhí awù úvò atdí ngari Gǝlǝgotà tí kátina ò. Gǝlǝgotà-tì ní ale dǝ-kpa tó ngari. ³⁴ Anyì abádhí náabhè tdyokpó nà ka kàngbǝ *dìvayì ndíńí Yèsù òmvú tí. Ní ka ndì ndìnè rǝ, Yèsù adù nzá kòzè ndòmù. ³⁵ Wò dhu-dzidǝ, abádhí nútǝ ka mùsàlabhà dǝ, 'adù kà-rǝ mùdzarù nùndò foyá ngalà ò ì òvì rǝrǝ. ³⁶ Wò dhu-dzidǝ, abádhí adù òko obvò, 'àmbe kà-ngbò nódò dǝ. ³⁷ Kà-dòná, abádhí apbà àndí ka kàndí dhu dòná bháwù-ngba. † andítá níí kà-ànyá ka kòtdì ndíńí ka koho tí okúna dǝ rǝ afátá nítè rí. Ndi andítá níí: « Yàrí ní Yèsù, Pbàyàhúdì tó Ádrùngbà kamà. » ³⁸ Ndirò ka kutó óyò ogbotále mùsàlabhà dǝ kà màná, atdí ale kà tó fangà dòná rǝ, ndirò ngàtsi ale kàbhà ígù dòná rǝ.

³⁹ Anyìrǝ rúda ale nóowúnà dhu nùndò rǝ kà ní, 'adù òwu dýa nóbhì rǝ. ⁴⁰ Abádhí owúnà àtìna rǝ ka ní: « Inyi, yà Kàgàwà bhà idza nyi nyátsù

Yèsù nútǝ ka kí mùsàlabhà dǝ dhu (27.32-44)

nyugolo, nyadù òsìnà ìbhù idhò ð rò, ígù pé nyi nyi-tírò ! Nyi nyapé ìí Kàgàwà t'ídhùnà nyú tí, ní ífo pé mùsàlabhà dǎ rò. »

⁴¹Pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, Músà bhà Ùyátá tó màlímó mà, Pbàyàhúdí ð pbàkùrù mànà nùngbó ka ndi dhu bhèyi tí, 'àti : ⁴²« Kíggù ngùkpà ale, pbétù kà rí nzi àdù ndìgu ndítírò ! Ka ná tí Pbàìsràyélí tó Ádrùngbà kamà ? Kìfo pé kombí mùsàlabhà dǎ rò, ndirò ní ndi mà madùna kà'ù. ⁴³Kǎ'u Kàgàwà, ndirò kàti : « Ìma ní Kàgàwà t'ídhùnà. » Ní kàndà pé Kàgàwà rí kígù kombí dhu. » ⁴⁴Ndirò kǎkǎ kà-tí ka kùtǎnà mùsàlabhà dǎ gbotále nùngò dhu kà ní ndi dhu bhèyi tí.

Yèsù rǒvè dhu

(Mrk 15.33-41 ; Luk 23.44-49 ; Yùw 19.28-30)

⁴⁵Ròpè ndi azà adyifò-sisì adyíbhengá nga tó ð rò, ràrà àhù àrùgyètdí adyifò-sisì adyídǎ nga tó ð, ìndù-yà níubvú ndi kórò ndi pbiri ð. ⁴⁶Ní mbèmbè ndi àrùgyètdí adyifò-sisì ð, Yèsù náakù orú tùna nyú nà, ndàti : « Èloyì, Èloyì, lamà sàbàkàtanì ? » Kà-ti ní : « Pbàkà Kàgàwà, pbàkà Kàgàwà, ádhu nyi nyùbhà ma ní ? » ⁴⁷Ngúfe ale kǎkǎ ànyì rǎ ìí ale nzínzi ð níri wò dhu, 'àdù àtìnà : « Kà rí Èliyà nánzi. » ⁴⁸Ní abádhí nzínzi ð atdí ale náakù, ndìdyì sífongò, ndàfǎ ògyògyè dìvayi ð. Wò dhu-dzidǎ, kǎdù kìwà ndòtù ízò-tsù dǎ, ndàdù àvanà Yèsù-tsù ndíní kǎndú tí ònà rí dìvayi. ⁴⁹Pbétù, ngùkpà ale àdù àtìnà : « Kàndà pé Èliyà rìrà kìgu dhu. » ⁵⁰Yèsù adù òkù tǎtǎdǎ àrì nyú tí, afina ràdù ìtǎ. ⁵¹Ànyìrǎ rǎ tí, Kàgàwà bhà idzá ka kúsò mberù náadù ndifa, ònànga rùtù ndi oyo, ròpè ndi orù rò, ràrà àhù obvò. Mùtiti náabhè adzi rivi, bhalabhala tó odu ràdù 'ùfa. ⁵²Ndirò, ìndrù ka kùtdú òyà ìbhù-lì'ò náadù 'ùngbe. Ní yà Kàgàwà bhà ale tí ì arí rórò ùvè ale náadù 'ùngbe. ⁵³Abádhí núuvò ìbhù ð rò. Ní Yèsù ìngbè ndi dhu-dzidǎ, abádhí àdù òtsù Yèrùsàlemà ìlìlǎ kígò ð ábhǎ ale nyú ràdù ì àla ànyì. ⁵⁴Pbàrómá tó pbiri ð atdí miyà pbànowí dǎ ádrùngbàle mà, yà Yèsù-ngbò nódò rǎ ùbhìnà pbànowí mànà, náala mùtiti nábhu adzi ràmbe ìvi dǎ dhu, kórò ndi ònzì dhu mànà. Ní odo nífí atdí dǎ abádhí ð, abádhí ràdù àtìnà : « Obhó nyú, yàrí ale ní Kàgàwà t'ídhùnà. »

⁵⁵Ábhǎ vèbhále níí ànyì rò 'àmbe 'ònzì rí dhu àndà dǎ itse rò. Í vèbhále níí Gàlìlayà tó pbiri ð rò íwù Yèsù-owù ð, 'òwù kà-kàsù nónzì rǎ vèbhále. ⁵⁶Abádhí nzínzi ð ìí ní : Màgàdalà tó kígò ð Màriyà mà, Màriyà, Yàkòbhò mà Yòzefù mànà tsànà, ndirò Zèbèdayò bhà inzo tsànà mànà.

Yèsù nótǎdù ka kí dhu

(Mrk 15.42-47 ; Luk 23.50-56 ; Yùw 19.38-42)

⁵⁷Pbítsòngǎnǎ, atdí ònzònzì ale níira àhù Pilatò bhà. Ndi ale níí Àrìmàtayò tí kátina kígò ð ale, ndirò kǎvò níí Yòzefù. Ka níí Yèsù bhà

^l 27.46 Zàb 22.2

*ábhàlì átò. ⁵⁸Ní kàrà Pilatò-ti'ò, ndàdù Yèsù-abvò nónzi. Ní Pilatò àdù ndi abvo návi kabhu kà-fó. ⁵⁹Ní Yòzefù adù ndi abvo nídyi, ndàkpòrò ngbòna yà abvo òtdù ka karí òná mberù-òwútá ní. ⁶⁰Kádù àrà kòtdù yà ndi nyú ka kòtdúya tí òná ndi ndabhù kogyè bhalabhala ò ibhu ò. Wò dhu-dzidò, kádù ádrùngbà odu-íyà-ba nígèrè ndàpbi ndi ibhu-li'ò ní, ndàdù àrà. ⁶¹Màgàdalà tó kigò ò Màriyà mà, ngàtsi Màriyà màna náadù òko ányirò, ibhu-tsùná.

Pbànowí rí Yèsù-adzidò-ngbò nódò dhu

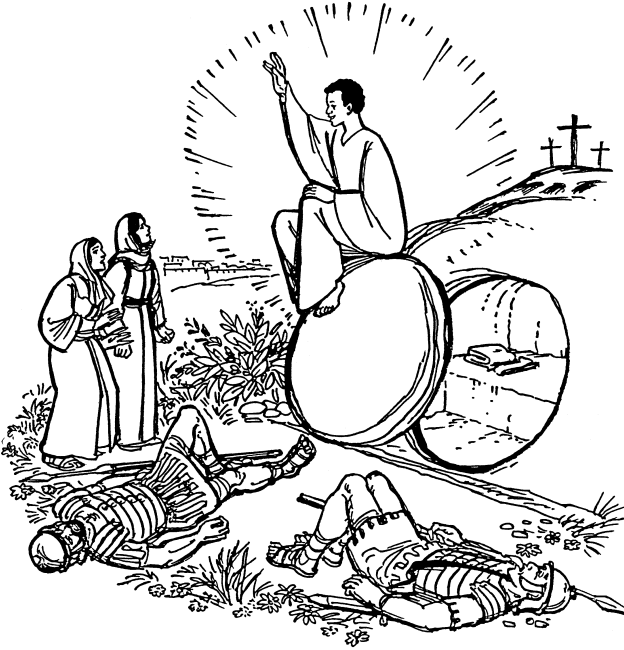
⁶²Tsútsá nínganí, *sàbatù-idhò tó ìndrù òbhòlóná ò òná idhò dzidò ùbho inga ò, pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, *Pbàfàrisáyó màna náawù atdíkpá Pilatò bhà. ⁶³Abádhí adù àtìna kà ní: «Ádrùngbálé, wò títò-ba núunò inzà ndi ndàpè òvè rórò dhu nísè wà òká. Kàti, ìbhu idhò dzidò ndi ringbèya ndi òve-bvù rò. ⁶⁴Ní ndi dhu-okú dò rò, dhu àkà nyavi kòdò wò adzidò-ngbò ràrà àhù ìbhu idhò ò. Obhó tí, kàbhà ábhàlì ràdù iwu kà-bvò nówè, 'òwù nà, 'àdù àtìna ìndrù ní iwà kà ringbè ndi òve-bvù rò. Ní wò ndi títò nádù ìi nzére nyú, ròsè yà angyi ìi dòná.» ⁶⁵Ní Pilatò adù àtìna abádhí ní: «Kànì pbànowí sàndìrì tí oko tí. Ní nyòwu, nyàdù ndi adzidò-ngbò nábhu kòdò mbèyi yà nyí nyòzè ka dhu bhèyi.» ⁶⁶Ní abádhí awù, 'àdù ize níli ibhu-tsù ka kàpbi ní odu rò, 'àdù pbànowí núli ràmbe ndi adzidò-ngbò nódò dò.

Yèsù rí ndìngbè dhu

(Mrk 16.1-10; Luk 24.1-12; Yùw 20.1-10)

28 ¹Tsútsá nínganí, sàbatù-idhò dzidò rùbho inga ò, Màgàdalà tó kigò ò Màriyà mà, ngàtsi Màriyà màna náawù màmbì ò Yèsù ka kòtdù róngà nándà. ²Ní urò rò tí, ádrùngbà mùtiti níisí, Kàgàwà bhà màlàyikà ràdù ìfo òrù-akpà ò rò. Kádù odu nógèrè igi, ndàdù àdi dòná. ³Kíli ndi òvo nàmbìli dhu tó awáwù bhèyi, kà-rò mùdzarù ràdù òwu tdyé, mbìlikàkù bhèyi. ⁴Ní ádrùngbà òdo níisí yà ibhu-ngbò òdò rò rúbhi sàndìrì ò. Abádhí adù 'òpè 'àmbe ìvi dò, ndirò 'àdù 'àwà òbvò iwà òve ale bhèyi. ⁵Ní màlàyikà náapè òte, ndàti vèbhále ní: «Ìnzì nyònzì òdo. Ma muni wà dhu nyí nyómèna ale ràrì Yèsù, yà *mùsàlabhà dò ka kútò ale. ⁶Kà rí mbà ìi irò, kíngbè wà ndi yà ndi ndunò dhu bhèyi. Nyiwù nyàndà pé kà-bvò ka kíli ràyi róngà. ⁷Ní nyòwu nyùnò dhu tsàkàtsàkà kàbhà *ábhàlì tó nyàti, ka ringbè wà ndi òve-bvù rò, ndirò kà ràrì àrà nyòdò kòmbì Gàlilayà tó pbìrì ò rò. Ànyì nga ràrì ndi nyí nyí ndàlã ní. Kònì ma mii nà fùkù ma munò tí dhu ní wò.»

⁸Ní abádhí níivà ò, 'òwù tsàkàtsàkà ibhu-tsùná rò, ùlè tí ò ùlè òdo mà, ábhò dhèdhe màna ní rórò. Ndirò abádhí adù òtse 'òwù màkùrù nà Yèsù bhà ábhàlì tó. ⁹Ànyirò rò tí, Yèsù ira, ndirà ndùsò abádhí màna, ndàdù

Yèsù rĩ ndìngbè dhu (28.1-10)

abádhí nátsè, ndàti: «Yàmbù.» Abádhí adù indri kà-tí'ò, 'ùlù ì kà-pfò rǒ, 'àdù kífú. ¹⁰Ní Yèsù adù àtìnà abádhí nǐ: «Ìnzì nyònzì ɔɔɔ. Nyòwu nyùnò dhu adódu tò, ròwù Gàlìlayà tó p̀bìrì ò. Ànyì nga ní ndì, abádhí rĩ malá nǐ.»

Pbànowí ròwu Yèsù ìngbè ndì dhu nówò dhu

¹¹Otu ǝ kǝkò vèbhále rĩrì rórò, yà Yèsù adzìɔ-ngbò nówò rǝ rúbhi pbànowí nzínzì ǝ ngúfe ale náadù ì Yèrùsalemà tó kigò ò. Abádhí náawù kǝkò kóró ì nònzì dhu náwe *pbàkùhání tó ádròdrò ale tò. ¹²Ní ì pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, Pbàyàhúdì ǝ *pbàkùrù mànà núundu ì, 'àdù 'ìrì ndínì ì ubhò tí ábhǝ fùrangà nyú pbànowí tò. ¹³Abádhí adù dhu òya ì pbànowí tò 'àti: «Nyì nyowuna dhu òvò rǝ kpangba nyàti, kàbhà ábhàlì riwù kà-bvò nówe kúbhingá òdhò nyì nyòdhò ró. ¹⁴Ndirò *lìwalì nírìna gukyè ndì dhu, ní mà m̀nì wà mà mí kà-afì nábhù rùkò ndì tí dhu, ndirò màdù nyìgu ìnzì nyábá tí àp̀bè!» ¹⁵Ní kǝkò Sàndìrì náakò fùrangà, 'àdù wò fìyò ka kùyà dhu kèlè nónzì. Ní ndì màkùrù náadù ndùgà Pbàyàhúdì nzínzì ǝ, rìrà àhu indo màtì.

Yèsù rĩ ndàvì pbìndà ábhàlì tò dhu

(Mrk 16.14-18; Luk 24.36-49; Yùw 20.19-23; Kas 1.5-8)

¹⁶Yèsù bhà atdí kumì dóná atdí nà ábhàlì náawù Gàlìlayà yà kàtènà fìyò p̀bìrì dò. ¹⁷Ní ábhàlì níitdègu Yèsù nálá, ní abádhí níifu ka. Pbétù,

dhèdhè abádhí nzínzì ǒ ale náa'u nzá dhu Yěsù nyú rǎrǎ ndi. ¹⁸Ní Yěsù adù indri abádhí-tí'ò, ndàdù àtìnà abádhí nǎ: « Kàgàwà níibho wà kóró ádrùngbǎnga fudú òrù-akpà ò dhu-tsí dǎ, ndirò yà adzi ǒ dhu-tsí dǎ màtí. ¹⁹Nírò, nyòwu kóró pbìrì ǒ ale-bvù, nyǎdù abádhí nábhù rùgèrè ì, 'òngò pbàkà ábhàlǐ tí. Ndirò, nyùbho bàtizò abádhí tò, Àba Kàgàwà-òvò rò, ka t'ídhùnà-òvò rò, ndirò Ìlǐlǎ-Alafí-òvò rǎ. ²⁰Ndirò, nyùdhe dhu abádhí tò rìfu yà kóró ma muya fùkù dhu. Ndirò, nyèni dhu ma rǎrǎ inè atdíkpá nyǐ mànà, rǎrà àhù kóró yà adzi ǒ dhu-tsù náaraya ndòdì òná idhò ò. »

Mărkò

andí Yèsù Krístò bhà Ídzì Mākūrù

Yàrí bhükù ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí bhükù nandí ní Mărkò, yà átò ka kanzínà Yùwanì Mărkò tí. Ka ní'ì Màriyà t'ídhùnà, ndirò ndi Màriyà ní'ì Yèrùsàlemà tó kigò ò *Kànisa ò bhà nzínzi ò atdí ale (Kas 12.12, 25). Mărkò nyú ndítírò ní'ì nzí uvitatále, pbétù ka ní'ì Péterù t'òdhìnà, yà atdíkpá abádhí arí kasu ònzi mànà (1Pé 5.13). Ndirò, Péterù-tsù ní ndi kírì Yèsù dǝ róte Ídzì Mākūrù. Mărkò ùnda andànà Bàrnabà mà uvitatále Pòlò mànà fiyó wemberè tó abhi ò (Kas 12.25 ; 13.5). Olùnà rò, Bàrnabà nídyi Mărkò ndíní ara tí Ídzì Mākūrù núnò tdítdǝ Kìpurò tó pbìrì ò bhà tò (Kas 15.36-39). Olùnà rò nyú tdítdǝ ní ndi, Mărkò mà náadù òwu 'òtù Pòlò nà yà wemberè tí ka kósò Pòlò Rómà tó kigò ò òná kàsùmì ò (Fìl 1.24 ; Kòl 4.10).

Mărkò andí pbìndà bhükù yà ònzí ní Pbàyàhúdì tó *pbàkrístò tò. Ndi bhükù ò, kǝlì pbìndà òte-ivé Yèsù-kàsù dǝ, ònzí ní kárúdhèna dhu dǝ. Kítè Yèsù «Kàgàwà t'ídhùnà tí» (1.1 ; 15.39), pbétù Yèsù nyú ndítírò ràdù ndàtì «Ìndrù t'ídhùnà tí» (8.31,38) «Ìndrù t'ídhùnà-tì» ní, Kàgàwà ábhù kóró dhu dǝ ádrùngbànga tó òbì fóná ale. Kà rǝ dhu itè átò, Yèsù rǝ òndrù obhó nyú.

Yèsù apè pbìndà kasu Gàlilayà tó pbìrì ò rò (1.1–9.50), ndàdù àrà àhu nà Yùdeyà tó pbìrì ò, ròsè dòtsí ní Yèrùsàlemà tó kigò ò (10.1–16.20).

Bhükù-nyitì ka kòhù tí dhu

- Bàtizò nubhónà Yùwanì rǝ Yèsù Krístò bhà Ídzì Mākūrù núnò òndrù tó dhu (1.1-13).
- Yèsù rǝ pbìndà kasu òpè Gàlilayà tó pbìrì ò rò, ndàdù àrà àhu nà Yèrùsàlemà tó kigò ò dhu (1.14–10.52).
- Yèsù rǝvè, kòtdù ndi, ndàdù ndìngbè òve-bvù rò dhu (11.1–16.8).
- Yèsù rǝ nditè pbìndà ábhàlǝ tó tdù ndi ndòdzí òrù-akpà ò rò dhu (16.9-20).

Bàtizò nubhónà Yùwanì rǝ Kàgàwà bhà Ídzì Mākūrù núnò òndrù tó dhu (Màt 3.1-12; Luk 3.1-18; Yùw 1.19-28)

1 ¹Yàrí ní Yèsù Krístò, Kàgàwà t'ídhùnà dǝ róte Ídzì Mākūrù náapè ndi tí dhu. ²Àdhàdhì *nabì Ìsayà náandí dhu pbìndà bhükù ò dhu bhèyi, ndàtì : «Kàgàwà ràtina : <Ma mí pbàkà mùkèngyè nóvì angyi òndù.

Kà rĩ otu nówè indù^a. > ³Ndi mùkèngyè rĩ dhu òvɔ ɔrú tũna nyú nà rùngù ò, ndàti: «Nyòbhòɔ ngudhà Ádrùngbàle tò, nyütò kà rübhi òná otu^b!»

⁴Ní Yùwanì níitɔ ndì rùngù ò, ndàmbe bàtizò núbho dǔ ìndrú tò, ndàdù àrà dhu nówɔ rǔ abádhí tò ndàti: «Nyùgèrè nyí nyübhà fùkú nzérenga, nyádù bàtizò nálɔ, ndíní Kàgàwà adù tí fùkú nzérenga núbà fùkù.»
⁵Yùdeyà tó pbìrì ò ábhǔ ale nyú, Yèrùsàlemà tó kigò ò ale màna níiwúna kórɔ kà tí'ò. Abádhí núunónà fiyó nzérenga kpangba, Yùwanì ràdù bàtizò núbho fiyò Yòròdanì tó idha-akpà ò. ⁶Yùwanì náafónà *ngàmiyà tí kátina ìzà-ká nǐ ka kódyù mùdzarù, ndàdù mvuna'ò níso asé tó kùkyé nǐ. Kǒngúnà ndì indù mà nǐ, irí ò ìti-dha màna. ⁷Kàránà dhu núndò rǔ ihé-yà tò ndàti: «Olù rírá dzidu dǔ ale rǐí ádrùngbànga tó ɔbi nà atdíð ròsè dùdunà. Ma màkà nzá mòkò ma munga kàpfò rǔ kàyitò-mbì^c mà. ⁸Ima, ma marí bàtizò núbhò fùkù idha nǐ. Pbétù, àbadhi náaraya bàtizò núbho rǔ fùkù ìlǐlǎ-Alafí nǐ.»

Yèsù rĩ bàtizò nálɔ dhu

(Màt 3.13–4.11; Luk 3.21-22; 4.1-13)

⁹Yùwanì arí bàtizò ùbhò òná kàsùmì ò, Yèsù níira Gàlìlayà tó pbìrì ò atdí kigò, Nàzàretì tí kátina ò rò, ndìrà àhu Yòròdanì tó idha-akpà ò, Yùwanì ràdù bàtizò nábhu fìndà. ¹⁰Ní idha ò rò Yèsù ràhu rò, kàla òrù-akpà-li'ò ndìkpa rí ró, ìlǐlǎ-Alafí ràdù ifo òná kà-dǔ àmbò tó ɔfò ò. ¹¹Ndirò, kǐrì atdí ale-tù òrù-akpà ò rò róte ró, ndàti: «fnyì ní Idhùdu, yà atdíð ma mòzè ale, idhèdu náarí ndìkà okúnɔ dò rò.»

¹²Ní ányìrǔ rò tí, ìlǐlǎ-Alafí núutu Yèsù ràrà rùngù ò. ¹³Ní kǎnzì ifo kumì idho ányì, *Sitanì ràdù àmbe kà-afí númvu dǔ. Kǎdì irí ò ìzà náaróko òná ngari ò, màlàyíkà ràdù àmbe dzènanà nónzì dǔ.

Yèsù rĩ wemberè tó pbìndà ábhàlǐ núnzì dhu

(Màt 4.12-22; Luk 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴Yùwanì ka kósò imbi ò dhu-dzidǔ, Yèsù náarà Gàlìlayà tó pbìrì ò, ndàmbe Kàgàwà bhà Ídzì Màkürù núndò dǔ ìndrú tò. ¹⁵Kàránà àtina rǔ: «Kàsùmì náká wà. Òrù-akpà ò Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà Idzi-tsù níndù wà ndì. Ní, nyùgèrè nyí nyübhà fùkú nzérenga, ndirò nyà'u Ídzì Màkürù.»

¹⁶Gàlìlayà tó rèrù-bidǔ ndì ndúbhi rórò, Yèsù náala jýò àwèrù, Simoni^d mà adónà Àndèreyà nà, ìbhè nóho rí imbi nǐ rèrù ò ró. ¹⁷Ní Yèsù náati abádhí nǐ: «Nyìwù owùdu ò, ma mí nyùgèrè nyòngò ìndrú tó àwèrù^e tí.»
¹⁸Ní uró rò tí, abádhí núubhà fiyó ìbhè-mbì, 'adù owu kòwù ò.

^a 1.2 Màl 3.1   ^b 1.3 Ìsa 40.3   ^c 1.7 Ale-pfò rǔ kàyitò-mbì t'úngata nǐ'ì ino-kàsù.

^d 1.16 Ndi Simoni-ovò ní Péterù átò (Mrk 3.16).   ^e 1.17 Kà-tì ní: Ìndrù-tsù ùndu róngo Kàgàwà-owù nungu tí ale.

19 Tdítdǎ, Yěsù náandri itseta ake, ndàdù Zèbèdayò bhà inzo, Yàkɔbhò mà Yùwanì nà nála. Abádhí nííí fíyó íbhú ò, fíyó íbhè-mbí nɔbhɔɔ íí ró. 20 Ní ányírǎ rò tí, Yěsù náanzi abádhí. Ní, abádhí adù àbayà Zèbèdayò núbhà íbhú ò kasutále mànà, 'àdù òwu Yěsù-owù ǎ.

Yěsù rǐ nzére-alafí nà arǐí atdí ale níǵǵ dhu

(Luk 4.31-37)

21 Yěsù mà pbindà ábhàlǐ mànà náawù ùvò Kàpèrnàwumù tí kátina kíǵò ò. Ní, Pbayàhúdí tó *asota-dhò ǎ, Yěsù náatsù unduta-dzà ò, ndàdù ndòpè ndúdhe dhu ányì-dzá íí ale tò. 22 Ní Yěsù rǎnɔna dhu níri rí ale ídhɔ núukɔ atdíǵ, kàrǐ dhu núdhě tí dhu dǎ. Obhó tí, kàbhà dhu t'údheta nííí mbǎ Músà bhà Úyátá tó màlímó tó dhu t'údheta bhěyi. Ndirò, kǎmbénà dhu núdhe dǎ ádrùngbǎnga tó ɔbí nyú nà.

23 Ní wò kàrǐ dhu núdhě òná kàsùmì ǎ tí, nzére-alafí nà arǐí atdí ale náatsù ndi unduta-dzà ò, ndàdù òkù ndàti: 24 « Ádhu nyi nyòzè mà nà Yěsù, Nàzàretì tó kíǵò ǎ alé? Nyi nyirà tí tséka nyi nyɔtdí tí? Ma m̀ni wà dhu mběyi nyú nyi rǎrǐ àdhi. Nyi ní Kàgàwà ívì Ìlǐlǎ ale. » 25 Ní Yěsù náarù wò ale ò rǐí nzére-alafí dǎ, ndàti: « Ínè, áhù wò ale ò rò! » 26 Ní wò ndi nzére-alafí níiyà wò ale-ǵnga ɔbí nyú nà, ndàdù àhɔ kà ò rò ádrùngbǎ ìkù nyú nà. 27 Kóró ale ídhɔ núukɔ, ràmbe dhu nɔngù dǎ tsùyá nzínziya ǎ, 'àmbe àtìnà dǎ: « Íngbà dhu-tidò wò? Màkùrù-ɔwútá nyú ní yà ádrùngbǎnga tó ɔbí nyú nà ka kùnò! Yàrí ale rǐ dhu núyǎ nzére-alafí tò màtí, ràdù tsùnà dhu níri! » 28 Ní Yěsù rǎnzina dhu-òyǐ núugà ndi kòmbómbí kóró Gálilayà tó pbìrì ǎ.

Yěsù rǐ andi nà ábhǎ ale níǵǵ dhu

(Màt 8.14-17; Luk 4.38-41)

29 Unduta-dzà ò rò ì 'ùvò dhu-dzidǎ, Yěsù mà náadù òwu ɛrɔ rò tí Sìmonì mà Àndèreyà nà mà t'ídza. Abádhí awù atdíkpá Yàkɔbhò mà Yùwanì mànà nà. 30 Ní ányì-dzá, Sìmonì bhà aguna-àyi nííí ara dò ndi ndàyi ró, atdíǵ kàzɔ ùtò ndi òna nǎ nídhunǐ. Ní, yà Yěsù irà àhɔ rórò tí, ka kavò íyàdhíyà rǎndi dhu kà tò. 31 Ní Yěsù náandri kà ì, ndàlǎ kǔtsú, ndàdù kivà ɔrù. Ní kà-ǎ íí kàzɔ náavè, kà ràdù àdi ndàmbe ònyù ùbho dǎ abádhí tò. 32 Pbítsòngǎ, adyifò nótsù dhu-dzidǎ, ka kowúnà iwu ró andi nà arǐí kóró ale nà Yěsù tí'ò, nzére-alafí nà arǐí ale mànà. 33 Ní, kíǵò ǎ ale núundu ì kóró Yěsù rǐí ònà ídza-lí. 34 Ní Yěsù níǵú dhèdhèrò andi-tidò nǐ arándi ábhǎ ale nyú. Kǎránà nzére-alafí nípfò rǎ átò ábhǎ ale ò rò. Ndirò, kǎránà nzǐ ì nzére-alafí núbhà rǎ ròtè, iwà abádhí nùni Yěsù rǎrǐ àdhi dhu nídhunǐ.

Yèsù rĩ Kàgàwà bhà Ídzì Mākūrù núno Gàlilayà tó pbìrì ð dhu
(Luk 4.42-44)

³⁵Tsútsă nínganí bhòtsungá, inzá inga nápè àwù rórò, Yèsù níwà ndì ndàhu kigò ð rò, ndàrà igi rùngù ð ndàdù ndòpè ndìtsò ndì ànyì. ³⁶Ní, Sìmonì mà òdhína màrà náawù kòmè. ³⁷Ní Yèsù ì àla rò, abádhí náati kà nĩ: « Ádrùngbálé, kóró ale rĩ nyome. » ³⁸Pbétù Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Kòwu kyèròkyèrò rĩ ngùkpà pbanga ð. Ànyì, ma màkă munò Kàgàwà bhà Ídzì Mākūrù átò, ndi dhu-okú dò rò ma mira nídhuní. » ³⁹Nírò ní ndi kàdù ùbhi Gàlilayà ð kóró ngari ð, ndàrà Ídzì Mākūrù núno rò ndi pbìrì ð unduta-dzà ð rò, ndàdù àrà nzére-alafí nípfò rò abádhí rĩ ðyà ale ð rò.

Yèsù rĩ kíkí nà ale nábhù rilă Kàgàwà-nyìkpó ð dhu
(Mât 8.1-4; Luk 5.12-16; 17.12-19)

⁴⁰Atdíku, *kíkí nà atdí ale ní'ira Yèsù ì, ndìtsi ndòkò òtdyùna dō kònzí, ndàdù ndìtsò kàrò ndàti: « Nyi nyòzè ka nĩ, nyi nyínè nyabhu ma mìlă Kàgàwà-nyìkpó ð. » ⁴¹Ní Yèsù náabà izu kàdò, ndàdù òtsúna nágba, ndàpbàlă kàngbò, ndàdù àtìnà kà nĩ: « Ìwà ma mòzè. Ílănà ! » ⁴²Ní ànyìrò rò tí, kíkí níikù wòrí ale rò rò, kà ràdù ìlă. ⁴³Wò dhu-dzidò, Yèsù uyá dhu kà tò òbi nyú nà, ndàdù kàvi ràrà, ⁴⁴ndàti nĩ: « Àndà nga mbèyi, àpé nyuno wò dhu atdí ale tò màtí. Pbétù àrà nyitè nyi nyògù dhu *kùhanì tò, ndirò nyádù nyabhù yà *Músà bhà Uyátá núuyá perè Kàgàwà tò, ndíní nyi nyògù dhu nitè tí kóró ale tó'f. » ⁴⁵Pbétù wòrí ale níitdègu àrà, náadù ndòpè ndàrà ròná ndì nònzì dhu náwe rò atdíð nyú, ndùgà ndi dhu-òyí kóró ngari ònă. Wò ndi dhu-okú dò rò, Yèsù náadúnà nzí àrà òtsù rò kpanya atdí kigò ð màtí, pbétù kàràrà àdi rò lèngèlèngè. Ní, ìndrù owúnà ìwu rò kà-tí'ò kóró ngari ònă rò.

Yèsù rĩ ngbõna úve ale nígù ndàdù pbìndà nzérenga núbà dhu
(Mât 9.1-8; Luk 5.17-26)

2 ¹Ngúfe idho dzidò, Yèsù níingo tdítð Kàpèrnàwumù tó kigò ð, kóró ale ràdù dhu ìrì, ìnè kà ràr'í idzá^g. ²Ní ábhù alé-yà núundu ì Yèsù rĩ'ò ònà idza ð, ìmbă ale-pfò kafó róngà mà rĩ'ò ndi idza-lí màtí. Yèsù náadù àdi ndàmbe Kàgàwà bhà Òte núdhe dō abádhí tò. ³Nírò ní ndi ngùkpà ale níiwú ngbõna úve ale nà Yèsù-tí'ò, ìfò ale nánò òtdù dō rórò. ⁴Pbétù, abádhí rĩ ndi ale nítsù Yèsù-tí'ò dhu ní'ò òbi tí ihé-yà-okú dò rò. Ní abádhí nùungbe idza-dòtsirò yà Yèsù nádi ònà ngari dō rò, 'àdù

^f 1.44 Law 14.2-31   ^g 2.1 Ndi idza ní'ò ngàtsi ní Simonì mà Àndèreyà màrà màtò (Mrk 1.29).

wòrí ale nífo òná ótdù mànà Yèsù-ònzí. ⁵Ní kòrí ale tó a'uta ndì ndàla rò, Yèsù ati wò ngbòna úve ale ní: « Òdhí, ma mùbà wà pbùkù nzérenge. »

⁶Ní, yà ányírò ì òkò ró íí *Músà bhà Úyátá tó ngúfe màlímó, náambénà inga níre dǒ affya ò, 'àmbe àtìna dǒ: ⁷« Ádhu wò ale rí dhu ùnò nzére nyú Kàgàwà ní ní? Ádhi ìndrù bhà nzérenge núbà rádù, inzà ní Kàgàwà kèlè atdíró núbà ka rò? » ⁸Ní uró rò tí, Yèsù nùni abádhí rìrèna affya ò dhu, ndàdù dhu ìvu abádhí-tsù ndàti: « Ádhu nyí nyí wòrí irèta-tidò nà ní? ⁹Kati ngbòna úve ale ní: « Ma mùbà wà pbùkù nzérenge », ndirò kati: « Ívà nyí, ítdù indú ótdù, nyadù àrà », ní kòrí óyó dhu nzínzi ò isó ró dhu ní àdhu? ¹⁰Nírò, ma mòzè nyùni dhu, inè *Índrù t'ídhùnà ràrífí ádrùngbànga tó òbí nà, ndùbà ìndrù bhà nzérenge yà adzi dǒ. » Nírò ní ndi kádù àtìna wò ngbòna úve ale ní: ¹¹« Ma mátina inyí ní: Ívà nyí, ítdù indú ótdù, nyadù àrà pbùkù. » ¹²Ní ányí rǒ rò tí, wòrí ale níivà ndì kóró ale-nyìkpó ò rò, nditdù fíndá ótdù, ndàdù àrà pbìndà. Idho nyú nùuko uró ì alé-yà kóró atdífǒ, rádù Kàgàwà nífu 'àti: « Ínzà mà màpè yà dhu bhèyi dhu-tidò nálá! »

Yèsù rí Lawì nánzi owùna nungu tí dhu

(Màt 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³Wò dhu-dzidǒ, Yèsù náadù ndì Gàlìlayà tó rèrù-bidò. Ní, ihé-yà nóowúnà ìwu rǒ kà ì, kà rádù àmbe dhu ùdhe dǒ fíyò. ¹⁴Ní ùda ndì ndúda rórò, kàla Lawì^h, Àlùfayò t'ídhùnà pàratà t'úfótá-dzà ò àdi ró. Ní Yèsù ati kà ní: « Írà owùdu ò. » Ní, Lawì adù ndìvà ndàrà kòwù ò.

¹⁵Wò dhu-dzidǒ, Yèsù mà pbìndà ábhàlì mànà náawù dhu nónyù ndi Lawì bhà idza. Ní, pàratà tó ibí pbàndómbé mà, nzérenge tó ngùkpà ale mànà níí atdíkpá abádhí mànà ndi ònyù-tsànà. Obhó tí, ibí ì dhu bhèyi ale-tidò nóongónà ndi ùbhi kòwù ò. ¹⁶Ní *Pbàfàrisáyó nzínzi ò *Músà bhà Úyátá tó màlímó níí inè ányírò. Ní abádhí níitdègu Yèsù mà rí dhu ònyù ì nzérengeatále mà, pàratà tó pbàndómbé mànà dhu nálá, náati Yèsù bhà ábhàlì ní: « Ádhu kàrí dhu nónyù pàratà tó pbàndómbé mà ndirò nzérengeatále mànà ní? » ¹⁷Ní, wò dhu ndì ndìrì rò, Yèsù adù atìna abádhí ní: « Ìmbà ríí andi nà ale náarí nzí mùngangà-atdyú nóho, pbétù mùngangà-atdyú òho arí ale ní andi nà ríí kèlè. Ínzà ma mira obhónangatále núnzi, pbétù ma mira ùnzìnà ní nzérengeatále. »

Yèsù bhà irèta ònyù t'ònyuta-tsù t'útsita dǒ

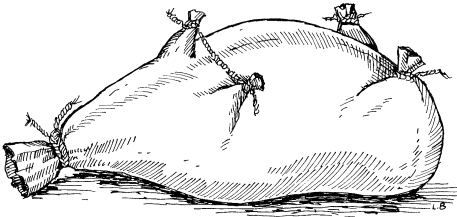
(Màt 9.14-17; Luk 5.33-39)

¹⁸Bàtizò nubhónà Yùwanì bhà ábhàlì mà Pbàfàrisáyó mànà nóongónà ònyù t'ònyuta-tsù nùtsi. Ní atdíku, ìndrù iwú dhu ìvu Yèsù-tsù, 'àti:

^h 2.14 Ngàtsi ndi Lawì óvò níí Màtayò (Màt 9.9).

«Ádhu Yùwanì bhà ábhàlì mà Pbàfàrisáyó tó ábhàlì màná náarí ònyè t'ònyuta-tsù nùtsi, ìnzì pbùkù ábhàlì ràdù kùtsi átò nǐ?»¹⁹ Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò mbólí ð ndàti: «Nyí nyirè tí nga àdhìngbǎ ka kùndà nǐ m̀hèndù ð iwù ale r̀ràdù ònyè t'ònyuta-tsù nùtsi, àzèmbè inè akpa-tsi r̀r̀i ǹzìnzìya ð r̀r̀? Ìnzì akekpá màtí! Kóró kàsùmì yà inè ì r̀r̀ òná atdíkpá akpa-tsi màná ð, abádhí r̀r̀ ǹzì àdù ònyè t'ònyuta-tsù nùtsi.²⁰ Pbétù, atdí idho nǐ'ìya inè, yà akpa-tsi nódyì ka kí òná abádhí ǹzìnzì ð r̀. Ndi idho r̀kǎ ǹnganì nǐ ndi, abádhí nùtsiya ònyè t'ònyuta-tsù.

²¹ Ndirò, ìnzì atdí ale mà ràdù ngoyì-òwùtá tó kèlèmù nàpba mberù-ayí ð, akye ndi kèlèmù náadùna ndàduru ndi mberù ka kù'o r̀, ndàdù ndi mberù-ayí nùfà, ndi ufàta-bhu ràdù àhu íhù nyú tdítǎ nǐ.²² Ndi dhu bhèyi tí, ka kí ǹzì àdù *dìvayi-òwùtá nǐsì *kàmudzè-ayí ð, akye ndi dìvayi ǹfivùna kàmudzè-ayí ð, ràdù ndi kàmudzè nùfà, ndi dìvayi ràdù ndùfù obvò nǐ. Nírò dhu-òfò nga kisì dìvayi-òwùtá kàmudzè-òwùtá ð.»

Pbàyàhúdì nùudhónà dìvayi òná kàmudzè (2.22)

Yèsù bhà irèta Pbàyàhúdì tó sàbatù-idhò dǎ
(Màt 12.1-8; Luk 6.1-5)

²³ Atdíku Pbàyàhúdì tó *sàbatù-idhò ð, Yèsù mà pbìndà ábhàlì màná náambénà òwu dǎ *nganè tó inga òna nǎ údà otu ð. Ní, Yèsù bhà ábhàlì náadù 'òpè 'òwù otu-igì dǎ r̀r̀i nganè náfà r̀. ²⁴ Ní wò dhu nàla Pbàfàrisáyó náati Yèsù nǐ: «Ándà pé dhu, ádhu pbùkù ábhàlì r̀r̀ ìnzá àlè tó uyátá ávi dhu ònzì sàbatù-idhò ð nǐ?»²⁵ Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: «Nyí nyàpè tí ìnzá Dàwudì náanzì dhu nòzù? Atdíku, àbadhi mà r̀óná ale màná nǐ'ì àwù nà, ìmbǎ ì ònyuna dhu ràdù ì'ì. ²⁶ Ní, kàtsù Kàgàwà bhà idza, ndàdù perè tí ka kùbho Kàgàwà tò mùgatì nídyì ndònyè. Obhó tí, àlè tó *Uyátá ràtina wò ndi mùgatì nònyè ràdù r̀r̀i *pbàkùhání kèlè v̀iya dǎ r̀. Pbétù Dàwudì nídyì ka ndònyè, ndàdù kàbhu átò ì ùbhi màná pbìndà ale tò. Wò ndi dhu náanzì ndi Àbìyàtarì nǐ'ì *pbàkùhání tó àdròdrò ale dǎ kamà tí ǹnganì.»

²⁷ Yèsù adù àtinà tdítǎ abádhí nǐ: «Ìndrù ka kanzì nzá sàbatù-idhò tò, pbétù sàbatù-idhò ka kanzì ìndrù tò. ²⁸ Ndi dhu-okú dò r̀ò nǐ ndi, ima *Ìndrù t'ídhùna, ima nǐ ndi Ádrùngbǎle sàbatù-idhò dǎ màtí.»

ⁱ 2.24 Tòr 23.25   ^j 2.25 1Sà 21.1-6

Yèsù rĩ ɔtsúna ótsù ale nígũ sàbatù-idhò ð dhu

(Mât 12.9-14; Luk 6.6-11)

3 ¹Ngãtsi nínganí sàbatù-idhò ð, Yèsù náatsù tdítdð unduta-dzà ð. Ní ɔtsúna ótsù atdí ale níĩ ànyì-dza. ²Ányirð ìĩ ngũkpà ale náambénà Yèsù nándà dð atdyúya nyú nà, ndíní 'ala tí, kàrà tí wò ale nígĩgũ sàbatù-idhò ð, ndíní 'adù tí kòbhù ndi dhu-okú dò rò. ³Ní Yèsù ati wò ndi ɔtsúna ótsù ale nĩ: «Ívã nyi, nyidè uró kóró ale nzínzi ð.» ⁴Tdítdð kãdù dhu nívu yà ányirð ìĩ ale-tsù ndàti: «Àlè tó *Uyátá návi tí kɔnzì ídzi dhu ìndrù tò, ndirò tí kɔnzì nzéere dhu ìndrù tò sàbatù-idhò ð? Tí kigũ ìndrù bhà ípirõnga, ndirò tí kubhà ndi ale ròvè?» Pbéttù abádhí adù ìnè ìnè tí. ⁵Ní, Yèsù náandà abádhí-dò nga kóró akótá nyú nà, izu ràdù ndùka atdítdð abádhí tó odú ale-afí-okú dò rò. Ní kãdù àtìnà ndi ale nĩ: «Ígba ɔtsúnũ!» Kà ràdù kigbà. Ní kòtsú náadù ðgù ányirð rò tí.

⁶Ní ányirð rò tí, *Pbàfàrisáyó núuvò unduta-dzà ð rò, 'adù 'undu *Hèrɔdè bhà ale mànà, ndíní 'iri tí ì ingbã dhu bhèyi màtí ka kí Yèsù nábhũ kohò dhu dð.

Ihé-yà ríwu kóró ngari ðnã rò Yèsù rĩĩ i dhu

(Mât 4.23-25; 12.15-16; Luk 6.17-19)

⁷Wò dhu-dzidð, Yèsù mà pbìndà ábhàlĩ mànà nídhá ì Gàlilayà tó rèrù-bidð, ábhð ale tó ihé-yà ràdù òwu owùya ð. I alé-yà níiwú Gàlilayà tó pbìrì ð rò, Yùdeyà tó pbìrì ð rò, ⁸Yèrùsàlemà tó kigò ð rò, Ídùmeyà tó pbìrì ð rò, Yòrðdanì tó idha-akpà-adzèná rò arĩĩ pbìrì ð rò. Ndirò abádhí iwú Tirò mà Sìdonà mànà tó kigò tó mùlengù ðnã rò. I ábhð ale tó ihé-yà níiwú Yèsù i, kãrónzina dhu-òyĩ ì ìrì dhu-okú dò rò. ⁹Ní, Yèsù adù pbìndà ábhàlĩ návi rìlì atdí íbhú fíndà, akye ndi ihé-yà níipbóna ndi nĩ. ¹⁰Obhó tí, íbí ale nígũ kãrì dhu-okú dò rò, kóró ale andi nà rĩĩ nóowúnà 'òdzi rð kà rĩĩ i, ndíní 'apbálá tí kàngbð. ¹¹Ndirò Yèsù ì àla rò, nzéere-alafí nóowúnà yà ì arĩĩ òyà ale nábhũ rð rùkò ì ɔtdyèya dð Yèsù-ònzì, 'adù òwu abádhí àbhũ rð rùkù, 'àmbe àtìnà dð: «Inyi, nyi ní Kàgàwà t'ídhùnà nyú.» ¹²Pbéttù Yèsù adúnà àrà dhu núya rð ì nzéere-alafí tó ɔbi nyú nà, ìnzì àdhi màtí ndi ndĩĩ dhu nũnɔ tí.

Yèsù rĩ atdí kumì ðnã ɔyð nà ale nóvò ndùlì uvitatále tí dhu

(Mât 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³Wò dhu-dzidð, Yèsù núupò atdí pbìrì dð, ndàdù ndi ndòzè ndùnzi ale núnzi, ì ale ràdù iwu tina ð. ¹⁴Kãdù atdí kumì ðnã ɔyð nà ale núlì, ndàdù ɔvòya nóvò «uvitatále» tí. Kèlì abádhí ndíní 'ongó tí oko mànà atdíkpà. Kèlì abádhí, ndíní ndongó tí ùvinà ròwù Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù núnò ìndrù tò, ¹⁵ndirò ndíní ìĩ tí àdrùngbãnga tó ɔbi nà 'òwù nzéere-alafí nípfo rð nĩ ìndrù ð rò.

16 Yàrí ní ndi yà kǎvò atdí-kumì dǎnǎ ǎyǎ nà Uvitatále-ǎvò : Sìmoni (Yèsù adù ngǎtsi kǎvò nǎvò Péterù tí), 17 Yàkǎbhè mà adǎnǎ Yùwanì nà. Abádhí ǎyǎ kǎrǎ ní ǎ Zèbèdayò bhà inzo. Yèsù adù ngǎtsi abádhí-ǎvò nǎvò Bòwànergè tí, kà-tì ní ǎvò bhà inzo. 18 Àndèreyà, Filipò, Bàrtòlòmàyò, Mátayò, Tùmasì, Yàkǎbhè (Àlùfayò t'ídùnà), Tàdayò, Sìmoni, yà atdíǎ ndi ngyénà fíyǎ pǎbìrì dǎ ale, 19 ndirò Yudhà Ìskàrìyòtǎ, yà Yèsù ìpfo adù àrà ndàbhù òmvù-fǎ ale.

**Yèsù àti ka kí dǎna ìnza ndi dhu tí
ndirò nzére-alafí rǎí ònǎ dhu tí dhu**

20 Wò dhu-dzidǎ, Yèsù náadù ndi idza. Ní, ihé-yà náadù 'àndu tdítǎ kà-tí, Yèsù mà pǎbìndà ábhàlì mànà rǎ ònyù nǎnyu ònǎ kàsùmì mà ràdù ìí mbǎ. 21 Ní wò dhu ì ìrì rò, kà mà t'ídzá-bhà náadù kàtì iwà dǎna ìnza ndi dhu tí. Ní, abádhí adù iwu kòdyì òwùnà.

22 Ndirò, Yèrùsàlemà tó kíǎ ò rò iwù Yèsù-tí'ò *Mùsà bhà Úyátá tó màlímò náambénà àtìnǎ dǎ : « Pǎfǎmvǎ *Bèlizèbulì rǎí kà ò. » Ndirò abádhí ambénà àtìnǎ dǎ : « Wò ndi nzére-alafí ǎ ádrùngbǎle ní ndi arí kàbhù ròdì kǎkǎ ì nzére-alafí. » 23 Ní Yèsù anzi abádhí, ndàdù dhu ùnò fíyǎ *mbólì ǎ ndàtì : « Nzére-alafí dǎ ádrùngbǎle, *Sìtanì, ràdù ndòdì ìngbǎ dhu bhèyi nditírò ? 24 Atdí ádrùngbǎ kamà bhà pǎbìrì ǎ ale náapè àmbe 'ùgyè dǎ nzínziya ǎ, ní ndi kamà bhà idzi náarí nzí àpèrè. 25 Ndirò, atdí òdhi náapè àmbe anya nǎnzi dǎ nzínziya ǎ, ní ì ale tó òdhi-tì náarí nzí ide. 26 Nírò, Sìtanì náapè àdù ndòpè ndùgyè ndi nditírò, kàbhà idzi-ònga ràdù ndùtu, ní kàbhà ádrùngbǎnga rǎ nzí adù àpèrè, kàbhà idzi-tsù ràdù ndòdì.

27 Ìnzí atdí ale mà ràdù òtsù òbì ní ìdzidzò ale bhà idza, ndàdù kàbhà idzá dhu númbà, ìnzá ndi ndàlù pé ka ndùtsi angyi rórò. Ka ndi ndàlù ndùtsi dhu-lutinǎ ní ndi, kà ràdù kàbhà idzá dhu númbà. 28 Ma mí obhó dhu núnǎ fùkù, ìndrù náabáyà àbà kǎrǎ fíyǎ nzérenga tó ùbàta, ndirò abádhí náabáyà àbà Kàgàwà ní ì arí dhu ùnǎ nzére dhu tó ùbàta mà. 29 Pǎbètù, Ìlìlǎ-Alafí ní rí dhu ùnò nzére ale náabáyà nzí ùbàta akekpá màtí. Obhó tí, kàbhà nzérenga ní dhòdhòdhònga nà rádi nzérenga. » 30 Yèsù atè wò dhu bhèyi abádhí ní, abádhí àti ndi rǎrǎí nzére-alafí dǎ ádrùngbǎle nà ònǎ dhu-okú dǎ rò.

Ádhi mà nyú ndi Yèsù-tsánà, kà t'ádóna, kà t'áwéna mànà ?

(Mát 12.46-50 ; Luk 8.19-21)

31 Tdítdǎ, Yèsù-tsánà mà kà t'ádóna mànà níiwú ùvò Yèsù rǎí ònǎ idzálí. Abádhí itsi ìko irinǎ rò, 'àdù atdí ale návi rànzi Yèsù idza rò. 32 Ihé-yà níí kà-tí ì òkò, 'àkpòrò kàngbò ró. Ní ka kadù àtìnǎ kà ní : « Kànì íyànù mà adónù mà awénù mànà rǎí ìrì. Abádhí rǎ nyòmè. » 33 Ní Yèsù adù dhu àdu ndàtì : « Ádhi ndi íyàdu, ndirò ádhimà ndi adódu ? » 34 Tdítdǎ kǎdù

yà tiná ókò 'àkpòrò ngbõna ale dõ nga nándà, ndàdù àtìnà : « Kànĩ íyàdu mà adódu mànà. ³⁵ Kàgàwà òzè dhu nónzi rí ale ní ndi, adòdu, awèdu, ndirò íyàdu. »

Ûnyù-tse òre rí ale tó mbólí

(Mât 13.1-9; Luk 8.4-8)

4 ¹ Wò dhu-dzidõ, Yèsù ivà ndì ndàrà Gàlìlayà tó rèrù-bidò. Ní ányì ndì ndàrà àhu rò, kápè ndàmbe dhu ùdhe dõ tdítð ìndrù tò. Ní, ádrùngbã ihé-yà nyú núundu ì, 'àkpòrò kàngbò. Ndi dhu-okú dõ rò, kãdù ùpo íbhú ð, ndàdi ányì. Ndi íbhú níí rèrù dõ, ihé-yà ràdù òko rèrù-bidò. ² Ní kãmbénà ábhõ dhu nyú núdhe dõ abádhí tó mbólí ð. Ndi pbìndà dhu t'údheta ð, kãwe dhu abádhí tò ndàti : ³ « Nyìri pé! Atdíku, atdí ale náahù ndàrà ònyù-tse nórè inga ð. ⁴ Ní yà ònyù-tse nóvo kàrì òná kàsùmì ð, atdídhena ítse náawà ì otu ð. Ní, àrè adù iwu, 'ùbhí ì itse otu ð rò. ⁵ Ngùkpà-tsí náawà ì ìmbã adzi ríí dòná abho odu-kengere dõ. Kòrí itse náadù inga kòmbómbí, ìmbã adzi ríí dòyá abho nídhuní. ⁶ Ní adyifò níitdègu ìka, náadù wò ìngingà ònyù-nzo nóbi, ràdù òtdyù, ìmbã ivéya ríí ádzàdzí nídhuní. ⁷ Atdídhena ítse náawà ì okpèna nà itsukpó nzínzi ð, ì okpèna nà itsu náadù àta, 'àdù òvi, 'àdù wò ìngingà ídzi ònyù nátsì, ìnzí ràdù ò'ò. ⁸ Pbétù, ngùkpà itse náawà ì ídzi adzi ð. Ní ì ònyù níinga, 'òvi, 'àdù ò'ò mbèyi nyú. Atdídhena náadhì itse ìbhu kumì-gùna ròsè, ngùkpà náadhì azà kumì-gùna ròsè, ndirò ngùkpàkà-tsí náadù òdhi atdí-miyà-gùna ròsè. » ⁹ Ní Yèsù adù àtìnà abádhí ní : « Inga t'írìta tó bína nà ríí ale níri ka. »

Yèsù rí ònyù-tse òre rí ale tó mbólí-tì nàwě dhu

(Mât 13.10-17; Luk 8.9-10)

¹⁰ Yèsù níitdègu ndìndrì itse ihé-yà rõ rò, ní yà kà-tí aróko ale mà, kãbhà atdí-kumì dòná óyõ nà ábhàlì mànà náavi ka ràwe kòkò mbólí-tì. ¹¹ Ní kãdù dhu abádhí tò ndàti : « Fùkù nyú, ka kítè wà òrù-akpà ð Ádrùngbã kamà Kàgàwà bhà Idzi-nyu-tsi ndì nórù dhu. Pbétù, ngùkpà ale náarí kóró dhu níri mbólí tó ófò ð,

¹² « ndínì ì owu tí inga àndà rõ, pbétù ìnzí 'àdù atdí dhu mà nála, ndirò 'àdù nga níri, pbétù ìnzí atdí dhu mà ràdù dòya nálu, akye ì owuna 'ùgèrè fíyó nzérenga ð rò, Kàgàwà ràdù dhu núbà fíyò ní^k ! »

¹³ Tdítð, Yèsù adù àtìnà abádhí ní : « Nyí nyùnì tí nzá yàrí mbólí rùncna dhu ? Olu, nyí nyádù kóró ngùkpà mbólí rùncna dhu núni ìngbã dhu bhèyi ? ¹⁴ Yàrí ní ndi ònyù-tse nóre rí ale tó mbólí-tì : Ònyù-tse òre

^k 4.12 Ìsa 6.9-10

rí ale nórè dhu ní Kàgàwà bhà Ɖte. ¹⁵Ngǔkpà ale núli ì yà Kàgàwà bhà Ɖte nàwà ì òná otu bhěyi. Abádhí rí ndi Kàgàwà bhà Ɖte níri, ányìrǒ rò tí Pfo mvo ràdù ìrà, ndàdù ndi òre ka kòrè Ɖte nífo abádhí-afí ò rò. ¹⁶Ngǔkpà ale núli ì odu-kengere-do yà ìmbà adzi rířì dóná abho bhěyi. Kàgàwà bhà Ɖte ì ìri rò, abádhí ràdù kà'ù dhèdhe nyú nà ányìrǒ rò tí. ¹⁷Pbétù, abádhí rí nzi àdù kàbhù ivéna ròdì ndi affiya ò, 'àdù 'àpba kà-rǒ ákě kàsùmì kèlě tí. Ní, yà àpbe mà avuta mànà nópè ì Kàgàwà bhà Ɖte abádhí á'ù dhu-okú dǒ rò rò, abádhí ràdù 'àwà dòtsí fiyó a'uta ǒ rò. ¹⁸Ngǔkpà ale-tsí núli ì okpèna nà itsu nzínzi ǒ itse nàwà ì òná inga bhěyi. Abádhí náarí Kàgàwà bhà Ɖte níri, ¹⁹pbétù, yà adzi dǒ ka kóko tí dhu tó ìrèta mà, ònzi náaríbhona Ɖtrátá tó dhèdhe mà, ngǔkpà dhu-atdyú mànà ràdù òtsù abádhí-afí ò. Ní, kóró kòrí dhu ràdù ndi Ɖte nétsì, 'àdù àbhunà ìnzì ròdhì itse. ²⁰Ndirò ngǔkpà ale núli ì ídzi adzi ǒ itse nàwà ì òná inga bhěyi. I ale náarí Kàgàwà bhà Ɖte níri, 'àdù à'unà. Ndirò, ì ale náarádù ídzi itse nódhì : atdídhená ale ròdhì ka ìbhù kumì-gùna ròsè, ngǔkpà ròdhì ka azà kumì-gùna ròsè, ndirò ngǔkpà-tsí ràdù kòdhì atdí-miyà-gùna ròsè. »

Tarà tó mbólí mà Kàgàwà bhà Ɖte rí ìndrù-do àlù dhu tó mbólí mànà
(Luk 8.16-18)

²¹Tdítdǒ, Yèsù ivú dhu abádhí-tsǔ ndàti : « Ka katí tarà òbòbi, kadù àtsinà ità-tsi ? Ndirò, ka katí kòbòbi, kadù ìlinà ara-tsi ? Ka ka tí nzi kòbi kilì ɔrú, mběyi kàřì inga nàwù ró ? ²²Obhó tí, kóró dhu-tsí yà ndi narù náalaya ndi kpongba, ndirò kóró dhu-tsí yà òdhǔ ò arádi náaviya ndi kpongba awáwù ò. ²³Inga t'írìta tó bina nà rířì ale náká ndirò ka ! »

²⁴Yèsù adù àtìnà tdítdǒ abádhí ní : « Nyàndà nga mběyi yà nyí nyírìna dhu nà. Ka kudhèya dhu fùkù àdhàdhì yà nyí nyarí dhu núdhè ìndrù tó òná mùgèrè ǒ, kadù àmànà àma tí. ²⁵Obhó tí, dhu nà arířì abho ale tò, ka kabhùya dhu abho nyú ròsè. Pbétù, ìmbà dhu arířì abho fóná ale-fó rò, ka kakòya yà ake kàřìřì nà dhu mà^l. »

Viyà dǒ rò rínga itse tó mbólí

²⁶Yèsù adù àtìnà tdítdǒ : « Yàrí ní ndi òrù-akpà ǒ Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà Idzi nófò ndi nà dhu : Atdí ale nířìvà ndi ndòrè *nganù-tsè pbì inga ǒ. ²⁷Ní yà inga náarátì, ndàdù ùbho dhu bhěyi, kàráyi inga náti rò, ndàdù ndìvà inga núbho rò. Wò ndi kàsùmì ǒ ònyù-tsè

^l 4.25 Wò dhu-tì ní, fìndà ka kùdhe dhu arí dóna àlù ale, ní ka kabhùya rùni nga abho. Pbétù, ìnzì dóna arí fìndà ka kùdhe dhu àlù ale, ní do ò rò ka kipfoya yà kàřìřì nà ákě ìrètá-ngba mà kóró.

náaráta, ndàdù ìnga inzá àbadhi nùni ìngbã dhu bhëyi màtí kà rínga dhu rórò. ²⁸Adzi rädù wòrí nganù n'wò ndìtírò. Wemberè tí kà rí kàbhù rìngà, ɔɔ rí kisé nì ndàdù kàbhù ròvi, kà ríku dō ná rò nì, ndàdù kàbhù ritù ndì, rädù ò'ò. ²⁹Wò nganù n'ò'ò dhu-dzidò ní ndi, wò ale rädù kasu nópè pòndà obhi nì, nganù t'ótseta tó kàsùmì náka wà nídhunì. »

*Hàràdali-kpò-tútù-ngba tó mbólí

(Màt 13.31-32, 34; Luk 13.18-19)

³⁰Yèsù adù àtìna tdítò: « Ádhu àlè kádù àtìna òrù-akpà ò Ádrùngbã kamà Kàgàwà bhà Idzi nófò ndì nà dhu tí? Ndirò, ìngbà mbólí ndi kà dō àlè kádù àwenà ritè ka? ³¹Kòfò ndì hàràdali tó itsukpò-tse nà. Adzi ò ka kí kòzò ònà kàsùmì ò, ka ní àkè dhu-tútù-ngba nyú ròsè kórò yà adzi ò itse dònà. ³²Pbétù, yà ní ka kí kòzò adzi ò, ní kà ròvi, ndàdù òngo ádrùngbã itsukpò tí, ròsè kórò itsukpò-tidò dònà. Kòpí rädù òvi ádzàdzí nyú, àrè mà rädù idzàya nòsì kà-bì tó sísí ò^m. »

³³Ndi dhu bhëyi tí, Yèsù núunónà Kàgàwà bhà Ɔte kórò ale tó ábhò yàrí mbólí-tidò ò. Kùnónà ka àdhàdhì yà ndì ndùnóna dhu níri rí ale-dò nálu rädù dhu bhëyi. ³⁴Kòténà nzì abádhí nà inzá ndì ndùnò mbólí ò rórò. Pbétù, òyá ì òtù ì pòndà ábhàlì mànà ònà kàsùmì ò, kòngónà àdù ì mbólí-tì náwe kórò abádhí tò.

Yèsù rí àpùpú nábhù rìdè dhu

(Màt 8.18,23-27; Luk 8.22-25)

³⁵Ndi nínnganí tí pòtòdngã, Yèsù náati pòndà ábhàlì nì: « Kàda rèrù-adzè. » ³⁶Ní, Yèsù bhà ábhàlì núubhà ihé-yà, 'àdù òtsù yà Yèsù rí'ò ònà ibhú ò, 'àdù òwu. Ngùkpà ibhú náadù ì'ì inè ànyìrò. ³⁷Nírò ní ndi àpùpú náapè ndòpìlì ɔbi nyú nà, mùkurà rädù 'òpè 'àwà ì ibhú ò, ibhú rädù àmbe àle dō idha nì. ³⁸Yèsù náadù ì'ì ibhú tó kòbhé ò ndì ndàyi ndìpbi dònà kùsé rò, idho rädù ndòdù ró. Ní kàbhà ábhàlì níngà ka idho ò rò, 'àdù àtìna kà nì ìkù nyú ò: « Màlimò, yà àlè kúve dhu nátdù tí obhó afínù akekpa màtí? » ³⁹Ní idho ò rò ndì ndìvà ndì rò, Yèsù náarè awe dō, ndàdù àtìna rèrù nì: « Ínè ! Útsi tsùnù ! » Ní awe náadù opilita núbhà, ìnga rädù inè bhì. ⁴⁰Ní Yèsù adù àtìna pòndà ábhàlì nì: « Ádhu nyí nyí ɔɔ nónzi nì? Nyí nyàpè t'óbhò ì'ì a'uta nà? » ⁴¹Ní, ádrùngbã ɔɔ nyú níisí abádhí ò, abádhí rädù 'òpè 'òtè nzínziya ò 'àmbe àtìna dō: « Ádhi pbá ale yà, awe mà, rèrù mànà dhu náarí tsùnà dhu níri? »

^m 4.32 Zèk 17.23; 31.6 Dàn 4.12,21

Yèsù rĭ nzére-alafí nà arí'ì ònà ale níǵǵ dhu

(Màt 8.28-34; Luk 8.26-39)

5 ¹Wò dhu-dzidǵ, Yèsù mà pbìndà ábhàlĭ mànà náawù ùvò Gàlĭlayà tó rèrù-adzè, Pbàgèrasiⁿ tó pbìrì ò. ²Ní yà Yèsù ìfò ibhú ò rò rórò tí, atdí ale náahù ìndrù ùtdǵ ka karí ònà ngari ò rò, ndìrà kà-tí'ò. Ndi ale ní'ì nzére-alafí nà arí'ì ònà ale. ³Kòngónà òdhò ndi ngari ò, ndirò kà sòwòrò nónzi rí ndùtsì àdrà-mbí ní atdí ale mà ní'ì mbă. ⁴Obhó tí, bìlĭnganà ka kutsínà kàpfò sĭngà-mbí ní, kadù kòtsú nútsì àdrà-mbí ní. Ní kòngónà àdù ì àdrà-mbí nátdi, ndàdù sĭngà-mbí nátdi átò. Ndirò, kàlǵ rí ndònzì lèmanà ale ní'ì'nà mbă atdí màtí. ⁵Bìlĭnganà, yà inga náarátì, ndàdù ùbho dhu bhèyi, kítúnà ndì ndàmbe ùbhi dǵ ìndrù nùtdǵ ka karí inană, ndirò pbìrì dònă, ndàmbe ùkǵ dǵ, ndàdù àrà ngbòna àzè rǵ kpùwăkpùwă odu ní.

⁶Ní kăla Yèsù itse rò, ndàdù òku tina ò. Kădù, ndibvu kònzĭ, ndàkò ndì ɔtdyùna dǵ. ⁷Kădù òkù àrĭ nyú tí ndàtì: « Ádhu nyi nyòzè ma nà Yèsù, kóró dhu dǵ arí'ì Kàgàwà t'ídhùnă? Ma mìtdè nyi ìtdè tí, Kàgàwà-ɔvò rǵ, ìnzĭ àvǵ rùdú. » ⁸Wò dhu kǹkò okúna dò rò dhu ní, Yèsù aránà àtìnà rǵ kà ní: « Nzére-alafí, áhǵ wò ale ò rò! » ⁹Ní Yèsù adúnà àrà dhu ìvu rǵ kà-tsǵ ndàtì: « ɔvònu ní àdhi? » Kà ràdù dhu àdu Yèsù tò ndàtì: « ɔvòdu ní <Ihé>, ibí rò mà mí'ì nídhunĭ. » ¹⁰Ní, kădúnà àrà Yèsù nónzi rǵ atdyúna nyú nà, ìnzĭ ì nzére-alafí nabhù tí ròwù itse ndi pbìrì ò rò.

¹¹Ányirò, àdù tó ádrùngbă màhò-yà ní'ì pbìrì-ɔngò rǵ ì ányu ró. ¹²Ní ì nzére-alafí náadù Yèsù ìtdè ìtdè tí, 'àtì: « Óvì mà mǒwù ndákà àdè nzínzi ò, ndínĭ màdè tí ùtsǵ abádhí ò. » ¹³Ní Yèsù adù ndi dhu ná'ù abádhí tò. Nírò ní ndi kǹkò nzére-alafí núuvò wò ale ò rò, 'àdù òwu òtsù àdù ò. Ní kóró kǹkò àdù tó màhò-yà, mbèmbè ɔyǵ lufù, náadrú pbìrì-ɔngò rǵ rò, ì rùpbà ì rèrù ò, tsèya ròtdì ì. ¹⁴Kǹkò àdù núnà rǵ rúbhi ale náatsè, 'òwù ɔyi nà kigò ò, ndirò igigi rĭ'ì pbanga òna nă. Ní ìndrù náadù ìwu, 'ìwù wò ndì nònzì dhu àndà. ¹⁵Abádhí níiwú ùvò Yèsù tí, 'àdù wò ndi ibí nzére-alafí arúbhi ĭ'ì rǵ ònà ale nála. Ndi ale ní'ì obvò ndì ndàdì, ndùfǵ rónà mùdzarù, pbìndà ìrèta ràdù ndàdu ró. Ní ɔdò náadù ìsĭ abádhí ò. ¹⁶Yà ndì nònzì dhu nàlanà ale náadù wò nzére-alafí nà ale mà àdù mànà rǵ ì nònzìnà dhu náwe abádhí tò. ¹⁷Ní abádhí náadù òpè 'ìtdè Yèsù ndínĭ ndì nivà tí, ndàrà fĭyǵ pbìrì ò rò.

¹⁸Ní yà Yèsù rùpo ibhú ò ònà kàsùmì ò, yà nzére-alafí núvònà ònà rò ale nítdè Yèsù ndínĭ 'owu tí mànà atdíkpá. ¹⁹Ní Yèsù náa'ù nzá ndi dhu kà tò. Pbétù kădù àtìnà ndi ale ní: « Ádù nyi pbùkù, ìndú ale-tí'ò, nyadù yà ìndù Ádrùngbăle ònzì kóró dhu náwe abádhí tò, izu kàbà dènú dhu mànà. » ²⁰Ní wò ale náadì dóna ndàrà, ndàdù ndòpè ndùnò yà Yèsù nónzi

ⁿ 5.1 Ndi pbìrì ní'ì ìnzĭ ní Pbàyàhúdì tó pbìrì.

fìndà kóró dhu *Dèkàpolì tí kátina pbìrì ÿ. Ní, yà kà rùnɔna dhu nìrì ale kóró ní idhɔ núuko atdíǎ.

Yàhirò bhà tsìbhíngba mà Yèsù rǎ mùdzarù-ngbò nàpbalá tsìbhále màna

(Màt 9.18-26; Luk 8.40-56)

²¹Tdíǎ Yèsù náada ìbhú ÿ rèrù-adzè. Ní idha-gì dǎ kìdè rórò, ádrùngbǎ ihé-yà náandu ndì ndàkpòrò kà-ngbò. ²²Ní, unduta-dzà ÿ ádròdrǎ ale nzínzì ÿ atdí ádrùngbǎle, Yàhirò tí kátina, níra àhù ányìrǎ. Ní Yèsù ndì ndàla rò, kíbvú ndì obvò kà-pfò rǎ. ²³Kǎdù kítde atdyúna nyú nà, ndàti : « Ìvǎdú-ngba rǎ ãfina rǎ ka kóɔna ró. Ní, ìrà ɔtsúnù nyi nyeli tí kà-dǎ, ndíñ kǒgú tí, ndàdù àdi nyìkpóna nà. » ²⁴Yèsù mà náadù òwu Yàhirò nà, ádrùngbǎ ihé-yà ràdù ndìdhò owùya ÿ Yèsù ì ìpbò nzínziya ÿ rórò.

²⁵Ì ale nzínzì ÿ ní ã atdí tsìbhále, atdí kumì dóná ÿyǎ nà atɔ tí azu nóongónà ìrà róná. ²⁶Kǎbà àpbè abhɔ nyú ìbí pbàngángá-bvùnǎ, ndàdù kóró fóná ongyéngá-tse nótdí ànyì. Pbéù ndi dhu adúnà nzí àrà kà dzùnà nónzì rǎ, kà rǎ andi ràdù àrà òtrɔ rǎ atdíǎ. ²⁷Ní, Yèsù dǎ ka kúnɔna dhu ndì ndífrì dhu-okú dǎ rǎ, kíra ihé-yà nzínzì ò, ndàpbalǎ kà-rǎ mùdzarù-ngbò olùnǎ rǎ. ²⁸Ka ní ãfina ò rírá òte rǎ ndàmbe àtìna dǎ : « Ma mapé kà-rǎ mùdzarù-ngbò nàpbalǎ, ní ma mógù ògù. » ²⁹Ní Yèsù rǎ mùdzarù-ngbò kàpbalǎ rórò tí, yà kà-rǎ arírá azu náadù ìde, kà ràdù ndìnè iwà ndì ndògù pbìndà andi ÿ rǎ ró. ³⁰Wò ndi kàsùmì ÿ tí, Yèsù níinè ndì iwà ìndrù t'ígútá tǎ pbìndà ɔbí nónzì kasu ró. Ní kǎgéré ndì ihé-yà nzínzì dǎ, ndìvù dhu ndàti : « Ádhi rùdú mùdzarù-ngbò nàpbalǎ ? » ³¹Ní kàbhà ábhàlǎ adù dhu àdu kà tò 'àti : « Ádrùngbǎlé, nyi nyàla wà ihé-yà nákpòrò ngbònu 'ìpbò nyi tí dhu. Ní, nyi tí àdù dhu ìvu tdíǎ rǎ ãdhi ngbònu nàpbalǎ ? » ³²Pbéù Yèsù adù ndàgere ndàndà kóró ihé-yà-dǎ nga, ndíñ ndì ndala tí rǎ ãdhi ndi dhu nònzì. ³³Ní ndi tsìbhále adù àdi ndàmbe ìvi dǎ ɔɔ ní, iwà ndì ndèni róná ndì nònzì dhu nídhunǎ. Ní kǎdù ìrà ndìbvù ndì Yèsù-pfò-rǎ, ndàdù kóró obhó dhu núndò fìndà. ³⁴Yèsù adù àtìna kà ní : « Pà ní tsìbhíngbá, pbùkù a'uta nígù wà nyi. Ní, àrà mbèyi, nyadù ògù pbùkù àpbè ÿ rǎ. »

³⁵Wò dhu núɔ Yèsù rǎ rórò ní ndi, ɔyi nà ríwu unduta-dzà ÿ ádrùngbǎle Yàhirò bhà rǎ ale núuto ì, 'àdù àtìna kà ní : « Pùkù tsìbhíngba nóvè wà, ní ádhu nyi nyí Málímò-tsi àvǎ tdíǎ ní ? » ³⁶Pbéù Yèsù náadù nzá ãfina mà níli abádhí rùnɔna dhu dǎ. Kǎdù àtìna Yàhirò ní : « Ìnzì ɔnzì ɔɔ, ã a'uta nà tí. » ³⁷Kǎdù nzá atdí ale mà nózè rùndà ndì ànyì, pbétù kǎdù ùnzìnà rùndà ndì ní Péterù mà, Yàkòbhò mà, adónà Yùwanì màna kèlé. ³⁸Ní abádhí awù ùvò unduta-dzà ÿ ádrùngbǎle bhà. Ní ànyì, Yèsù náatù ìndrù tsiya náva ì, 'àmbe òdzi dǎ, 'àdù àmbe ùkù dǎ ɔrú túya nyú nà ró. ³⁹Ní kǎtsù idza, ndàdù àtìna abádhí ní : « Ádhu wò dhu bhèyi tsìku náva ndì ní ? Ádhu nyí nyódzi ní ? Yàrí ngbángba nóvè nzá, pbétù kòdhò òdhò

tí. » 40 Pbéù, abádhí náadù Yèsù rüncna dhu-gàya ònzì ònzì tí. Ní Yèsù adù abádhí nífo idza rò kóró, ndàdù ndi ngbángba t'ábanà mà kà-tsánà, ndirò pbìndà ìbhu ábhàlì mànà kèlè núnzi, 'òtsù mànà ndi ngbángba-abvò ríi ònà kàluga ò. 41 Ní kálú ndi ngbángba òtsúna rò, ndàdù àtìna nì: « Tàlità kumì. » Kà-tì ní: « Tsibhíngbá, ma mátina: « Ívà nyi, nyidè ! » » 42 Ní ányìrò rò tí, wò tsibhíngba níivà ndi ndidè, ndàdù ndòpè ndùbhi. Obhó tí, kàbhà atò níi iwà áhu atdí kumì dòná óyò nà atò tí. Wò dhu ì àla rò, idhò núuko ányìrò íi kóró ale atdí d'nyú. 43 Yèsù adù dhu náya abádhí tò atdí d', ìnzì ndi dhu nabhù tí atdí ale mà rüni. Tdí d' kádù àtìna ndi ngbángba t'ále nì: « Nyàbhu ònyù ake kà rònyù ! »

Nàzàretì tó kigò ò bhà ná'ù nzá Yèsù dhu

(Màt 13.53-58; Luk 4.16-30)

6 1 Wò dhu-dzidò, Yèsù níivà ndi ányìrò rò, ndàrà ndi ndavi ònà kigò ò, pbìndà ábhàlì ràdù òwu owùna ò ányì. 2 Ní *sàbatù-idhò ò, kádì ndàmbe dhu núdhe d'ò ìndrù tò unduta-dzà ò rò. Ní ábhò ale yà kà rüncna dhu ìri rí, ní idhò núuko atdí d'. Abádhí ambénà àtìna d'ò: « Kóró wò òte-tidò nà kírà àdhà rò? Wòrì dhu-ònga t'òvòta-tidò mà, ndirò wò wíwì nónzi kàri ní òbi mànà dhu kàbà àdhà? 3 Tí obhó ka ndi sàpàti, Màriyà t'ídhùnà? Ka tí obhó Yàkòbhò mà, Yòsè mà, Yudhà mà, Sìmonì mànà t'ádònà? Ndirò kà t'áwéna t'òbhò òko atdíkpá ìrò àlè mànà? » Ní wò dhu-okú d'ò rò, ìndrù nóowùnà nzì kà rüncna dhu ná'ù rò. 4 Ní Yèsù adù àtìna abádhí nì: « Nabì nífù ka karí kóró ngari ò. Pbéù, yà ndi nyú ka kadhì ònà kigò ò, ndirò fìndá ale nzínzi ò, ndirò pbi idzá-bhà nzínzi ò màtí, ka karí nzì kífù. » 5 Yèsù náadù nzá atdí wíwì mà nónzi ányìrò, pbétù kádù òtsúna núli ngúfe anditále d'ò tí, ì ale ràdù ègu fíyò andi ò rò. 6 Ní idhò núuko Yèsù atdí d', ìmbà fíyò kigò ò bhà ríi a'uta nà dhu-okú d'ò rò.

Yèsù rí pbìndà atdí kumì dòná óyò nà ábhàlì núvì dhu

(Màt 9.35; 10.1,5-14; Luk 9.1-6)

Yèsù náarànà ùbhi rò kóró kyèròkyèrò ríi pbanga ònà, ndàmbe dhu ùdhe d'ò ìndrù tò. 7 Ní kánzi pbìndà atdí kumì dòná óyò nà ábhàlì, ndàdù ndòpè ndùvì abádhí óyòyò rò. Kúvì abádhí iwà ndi ndàbhu nzère-alafí nòdì abádhí ràdù nì ádrùngbànga tó òbi fíyò rórò. 8 Kádù dhu náya abádhí tò ndàti: « Àpé nyidyi atdí dhu mà abhi tò, pbétù nyùgu mùgò kèlè. Àpé nyùgu mùgatì mà, bhòlò mà, fùrangà mà ngbòku ò. 9 Nyùfò kàyitò pfòku rò, pbétù àpé nyùfò mberù óyòyò rùkú. » 10 Ndirò, kádù àtìna abádhí nì: « Nyì ka kàkò atdí idza ò rò, nyì nyowuna òko rò ányì-dzà, ràrà àhù ányìrò rò nyì nyúvò nyòwù dhu ò. 11 Atdí pbanga ò ale nóowuna gukyè 'ùvo rò ìnzì 'àkò nyì, ndirò ìnzì 'rì nyì nyúncna dhu, ní nyì nyowuna òwu rò ányìrò rò, nyàdù pfòku-tsítsírò àhù n'ò, ndíni abádhí tó afátà nitè tí abádhí tò. »

12 Ní kǒkò ábhàlǐ náawù Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù núnò ìndrù tò, 'òwù àtìna rǒ, dhu rākǎ abádhí rùgèrè ì 'ùbhà fìyó nzérenga. 13 Abádhí nóowúnà ábhǎ nzére-alafí nípfo rǒ ìndrù ò rò, 'àdù òwu andi nà ábhǎ ale nùtri rǒ akye nǐ, i ale ràdù ùgu.

Bàtizò nubhónà Yùwanì bhà ɔve

(Màt 14.1-12; Luk 9.7-9,19-20)

14 Ádrùngbǎ kamà Hèròdè^o níiri Yèsù dǎ ka kúnɔna dhu, kǒvò nótò ndì kórǒ ngari ǒ nídhuní. Atdídhená ale nóowúnà àtìna rǒ: « Bàtizò ùbho rǒ arúbhi Yùwanì níngbè wà ndì ɔve-bvù rò. Ndi dhu-okú dǎ rò ní ndì, kǎbà wìwì t'ònzita tó ɔbì. » 15 Pbéù, ngǎkpà ale owúnà àtìna rǒ: « Èliya ní wò. » Ngǎkpà ràdù àtìna tditdǎ: « Angyí ìì pbanábí nzínzi ǒ atdí nabi bhèyi ale ní wò. » 16 Ní wò dhu ndì ndìrì rò, Hèròdè ati: « Bàtizò ùbho rǒ arúbhi Yùwanì ní wò. Ma mábhù kàdɔ kotdì, ní ka ní wò wà ndì níngbè. »

17 Wò ndì Hèròdè nyú ndítírò ní ndi uyátá nabhù kosò Yùwanì, ndàdù àbhunà kutsì, kadù ìlìnà imbi-dzà ò. Hèròdè náanzi ndi dhu, adónà Filipò-fó rò ndì ndakò tsìbhále nóokú dǎ rò. Ndi tsìbhále-ɔvò ní'ì Hèròdiya. 18 Kǎnzì ndi dhu, Bàtizò nubhónà Yùwanì nóongónà àdù àtìna kà nǐ, inzà dhu rākǎ kà rākɔ adónà-ve nídhuní. 19 Hèròdiya náakó atdí dǎ Yùwanì rǒ, ndàdù kòzè ndàbhù kohò. Pbéù, ndi dhu náadù ìì odú kà tò. 20 Obhó tí, Hèròdè nóongónà Yùwanì-ɔdǎ nónzi obhónángatále tí, ndirò Kàgàwà-nyìkpó ǒ flǎ ale tí ndì ndùni ka dhu-okú dǎ rò. Ní kǒngónà àdù Yùwanì-ngbò nódǎ atdí dǎ. Yùwanì rǎnɔna dhu níri ndì ndí rò, Hèròdè bhà irèta nóongónà àdù ndìnza atdí dǎ, pbéù kǒngónà àdù kà rǎnɔna dhu òzè ndìrì atdí dǎ.

21 Ní atdíku, Hèròdiya náabà Yùwanì àbhù ndì ndí kohò òná otu. Ndi dhu ní'ì yà Hèròdè rǐ ndì ka kadhi òná idhò níre òná m̀hèndù-idhò ǒ dhu. Ní Hèròdè unzi rìwù ndi m̀hèndù ò ale ní'ì: yà ì arí kasu ònzi mànà ádròdrò ale mà, pbìndà pbanówí tó ádròdrò ale mà, ndirò Gàlilaya tó pbìrì ǒ pbangá-nzo òná arí'ì ifuta nà atdí dǎ ale mànà. 22 Ní Hèròdiya bhà tsìbhíngba náatsù m̀hèndù-dzà ò, ndàdù òbè atdí dǎ. Ndi ɔbé náafò Hèròdè-nyìkpó atdí dǎ yà ndì ndùnzìnà ale mànà. Ní ádrùngbǎ kamà Hèròdè adù àtìna wò tsìbhíngba-ɔwú nǐ: « Ónzi afínù òzè dhu fudú, ní ma mí ndi dhu àbhù àbhù indù. » 23 Kǎdù dhu nótò ndì tsìbhíngba-ònzí ndàti: « Ma m̀òtsò wà dhu ndíní ma mabhù tí nyi nyónzina dhu indù, ìmbà ì'ina yà idzi ma m̀ónyè dóná pbìrì tó atdínga ɔyǎ dǎ mà nábhù ma mí indù dhu màtí. » 24 Ní wò tsìbhíngba náahù àwú-dzà rò, ndàdù dhu nívu íyànà-tsù ndàti: « Ádhu ndi ma màkǎ monzi? » Ní kà-tsánà adù dhu àdu ndàti: « Bàtizò nùbhò arí Yùwanì-dɔ. » 25 Ní tsìbhíngba náangbó ndì

^o 6.14 Ndi Hèròdè-ɔvò ní'ì Àtipasì. Ka ní'ì Gàlilaya tó pbìrì ǒ Ádrùngbǎ kamà.

kòmbómbí ádrùngbá kamà-tí'ò, ndàdù dhu ònzì fóná ndàti: « Ma mòzè nyibhò Bàtizò ùbhò arí Yùwanì-dò kòmbí fudú tsàlìtsalì dǎ rò. » ²⁶Ní izu núuka ádrùngbá kamà atdíǎ nyú. Pbéti, kà rí ndùvò Yùwanì-dò rǎ dhu níí'í obi tí, yà ndí ndùnzìnà ale-ònzí rò ndí ndòtsòná dhu dhu-okú dǎ rò. ²⁷Ní ányìrǎ rò tí, kǎdù ngbòna nódo arí pbànowí nzínzì ò atdí mùnowì nóvì, ndùyá dhu fíndá ndíní ira tí Yùwanì-dò nà fóná. Ní wò mùnowì níivà ndí ndàrà imbi-dzà ò, ndìtsì Yùwanì-dò nókèrè. ²⁸Wò dhu-dzidǎ, kǎdù irà ndí ale-dò nà tsàlìtsalì dǎ rò, ndàdù àbhunà wò tsibhíngba-fó, ndí tsibhíngba ràdù àbhunà íyànà-fó. ²⁹Ní Yùwanì bhà ábhàlì níitdègu wò dhu níri, ní abádhí adù iwu, 'àdù kǎ-bvò nídyì 'òwù òtdùnà.

Yèsù rǎ imbò lufù ale nóngù dhu

(Màt 14.13-21; Luk 9.10-17; Yùw 6.1-14)

³⁰Yèsù bhà uvitatále náandu ì kà-tí, 'àdù yà ì ònzì kóró dhu mà, ndirò yà ì ùdhe ìndrù tò kóró dhu màná dhu náwe kà tò. ³¹Wò ndí kàsùmì ò, abádhí-tí'ò ríwu ale mà, abádhí tí ò rò rí 'àdù ale màná níí'í abhò nyú, ònyù nónyu abádhí rǎ òná kàsùmì mà ràdù íí mbá. Ní Yèsù adù àtìnà pbìndà uvitatále ní: « Nyìwù rùngù tí rǎí atdí ngari ò, ndíní nyí nyaso tí nyí aké. » ³²Ní abádhí náadù òwu víyà dǎ rò ibhú ò rùngù tí rǎí atdí ngari ò. ³³Pbéti, ábhò ale nyú náala abádhí rǎwu dhu, 'àdù abádhí rǎwu ì nga núnì. Ní ìndrù náadù 'íva kóró kigò òná rò, 'òwù tsàkàtsàkà nyú pfǎya dǎ ányì, 'àdù òwu ùvò angví abádhí rǎ.

³⁴Ní Yèsù náhu ibhú ò rò rò, kǎla wò ádrùngbá ihé-yà, abádhí-izù ràdù ndàlu atdíǎ, ìmbá ùndana rí ale rǎí tàrà tò màhò bhéyi abádhí nùlì ì nídhuní. Yèsù adù àdi ndàmbe ábhò dhu nyú nùdhe dǎ abádhí tò. ³⁵Inga rǎti dhu níitdègu ndìndù, ní kàbhà ábhàlì níindri kà-tí'ò, 'àdù àtìnà kà ní: « Író nga rǎí rùngù tí, ndirò inga náti wà. » ³⁶Ní, áví kǎkò ale ròwù inga nóbhì ka karí òyà ngari ò, ndirò kyèròkyèrò rǎí pbanga ò, ndíní ònyù nudzì tí fíyò. ³⁷Yèsù adù òte nádu abádhí tò ndàti: « Nyàbhù ònyù abádhí tò nyí-tírò! » Ní ábhàlì náadù dhu nívu Yèsù-tsù 'àti: « Nyí nyòzè tí mòwù mùgatì nódzì óyò miyà òinarì^p rǎ, ndíní mà mabhù tí abádhí rònyù? » ³⁸Ní Yèsù adù dhu nívu abádhí-tsù, ndàti: « Ífe mùgatì nyí nyí'í nà? Nyàndà pé ka. » Ní kà-bvu ì ùni rò, abádhí adù dhu nádu kà tò àti: « Mà mí'í imbò mùgatì nà, ndirò óyò ìbhè nà. » ³⁹Wò dhu-dzidǎ, Yèsù avi pbìndà ábhàlì ràbhù kóró ale ròkò tsùna rǎ obvò irí dǎ. ⁴⁰Abádhí adù òko tsùna tí: atdídhená ngari ò atdátí miyà ale, ndirò ngùkpà ngari ò imbìmbó kumì ale. ⁴¹Nírò ní ndí Yèsù núugu kǎkò imbò mùgatì, óyò ìbhè màná ndùlù fóná. Ní, òrù-akpà ò nga àndà ndí ndí rórò, kǎdù òtsò nábhù Kàgàwà tò. Kǎdù mùgatì-ònga núkò, ndùbho pbìndà ábhàlì-fó, ndíní

^p 6.37 Yèsù bhà kàsùmì ò, atdí òinarì ní'í atdíku idhò tò kasu tò mùkìmbà.

abádhí núnúdu tí ìndrù tò. Kǎdù kǎkò ÿyǎ ìbhè núnúdu átò abádhí-fó kóró. ⁴²Ányìrǒ ìí kóró ale náanyè dhu 'ùlè nǎ. ⁴³Yèsù bhà ábhàlǐ náadù òdì òdì m̀gati-go-tsù núnúdu, ìbhè-go màná, 'àdù atdí kumì d̀nà ÿyǎ nà s̀ngè nǎ. ⁴⁴Ndi m̀gati nanyè ale nzínzì ð, kpabhále níí'ì imbò lǎfù tí.

Yèsù r̀bhi idha d̀ dhu

(M̀t 14.22-33; Ỳw 6.16-21)

⁴⁵Wò dhu-dzidǎ tí, Yèsù náabhè pb̀ndà ábhàlǐ r̀pò ibhù ò, ndíní ada tí angyi f̀ndà r̀r̀-àdzè, Bètèsàydà tò kigò inǎ r̀ò, yà ndì nyú t̀r̀ò ndì ndí ihé-yà náví r̀wù ibha ònanǎ. ⁴⁶Ihé-yà nà ì ùbhǎ ì dhu-dzidǎ, kǎdù àrà pb̀rì d̀, ndàrà ndìtsò. ⁴⁷Ìnga nǎtì r̀ò, ibhù níí'ì r̀r̀-àlikpa ò ábhàlǐ nà, Yèsù ràdù ndùbhà atdí r̀ò olù idha-adzè. ⁴⁸Ní Yèsù ala òbi tí ibhù t'òtùta r̀í'ì pb̀ndà ábhàlǐ tò dhu, t̀mbà tí awe r̀pili abádhí-nyìkpa r̀ò nídhuní. Ní à'ù-akpà-òngǎ ð, kǎrà pb̀ndà ábhàlǐ-tí'ò, ndàmbe ùbhi d̀ idha d̀. Kǎdù dhu ònzì angyi ndúda abádhí tò dhu bhèyi. ⁴⁹Ní, kà r̀bhi idha d̀ dhu ì àla r̀ò, abádhí náadù kàtì m̀gìngò tí, 'àdù 'òpè 'ùkù, ⁵⁰ábhò òdò nyú nà kàlǎ rí kóró ale níí'ì nídhuní. Pb̀tù wò r̀ò tí, Yèsù adù t̀na àpfò abádhí tò ndàtì : « Nyòtù afikù, ima ní yà ! Ìnzì nyònzì òdò ! » ⁵¹Tdítdǎ, kǎdù ùpo ibhù ò abádhí-tí'ò, awe ràdù opilata nùbhà atdí d̀. Ní idho nùkò abádhí atdí d̀ nyú. ⁵²Obhó tí, Yèsù ònzì wiwì, ndìtrǎ m̀gati dhu náalù nzá abádhí-ò : abádhí tò ir̀eta r̀í ndi dhu-tì nálù dhu níí'ì odù.

Yèsù r̀ Gènèzàretì tò pb̀rì ð andítale nígù dhu

(M̀t 14.34-36; Ỳw 6.22-25)

⁵³Yèsù mà pb̀ndà ábhàlǐ màná níitdègu r̀r̀ náda, ní abádhí náasò f̀yǎ ibhù kifukù ð, 'àdù òtsù Gènèzàretì tò pb̀rì ò. ⁵⁴Ní ibhù ò r̀ò abádhí núnú r̀òr̀ tí, ìndrù náadù Yèsù núní. ⁵⁵Ní abádhí náadù àngili kóró ndì pb̀rì ònǎ, 'àdù 'òpè 'ùmbà andítale, 'òwù òwu r̀ò nà ótdù d̀, Yèsù-bvù ka kò'ì òyà kóró ngari ònà nǎ. ⁵⁶Ndí r̀ò, kóró ngari ð Yèsù r̀bhi inanǎ, pbanga ònǎ, kigò ònǎ, ndì r̀ò inga nòbhi ka karí inǎ màtí, ìndrù nóowúnà ìwu r̀ò andítale nà, 'ùlì pbanga-tsidǎ ìndrù náarí 'ùndù òyà ngari ð. Abádhí adúnà òwu Yèsù nónzì r̀ò r̀bhà ì ale r̀pbalǎ r̀nà m̀dzarù-bidò-ngbò kèlè. Ní ìngbàtí ìlì ndì ale mà yà kàbhà m̀dzarù-bidò-ngbò ǹpbalǎ, náaràná ògù r̀ò d̀tsí.

Pb̀yàhúdí tò màndù

(M̀t 15.1-9; Luk 11.37-41)

7 ¹Pb̀fàrisáyò mà Yèrùsàlemà tò kigò ò r̀ò ìwù Mùsà bhà Úyátá tò ngúfe màlímò màná núnúdu ì Yèsù tí. ²Ní, abádhí náala Yèsù bhà ábhàlǐ nzínzì ð ngùkpa ale, òtòtì òtsúya nǎ r̀owu dhu nónnyè r̀ò, kà-tì ní inzá ì 'ùò òtsúya yà f̀yǎ sò mà tò màndù nónzì ka dhu bhèyi r̀òr̀.

³Pbàfàrisáyó mà, kóró ngǔkpà Pbàyàhúdì mà nà nífu abhúya tó màndu atdí. Ní, abádhí nónnyúnà nzí ònyè inzá ì ù'ò ɔtsúya mběyi nyú rórò. ⁴Ndirò kòbì ò rò ì ìngò rò, abádhí nónnyúnà nzí dhu inzá ì ù'ò ì rórò. Abádhí nífu yà í abà ábhǒ ngǔkpà màndu átò. Í màndu ní: kópà nú'ò ka kí mběyi nyú dhu, ìtā mà, sùma nǐ ka kòbhòlò ìtā mà, dòyá ka karóyì dhu mà nà nú'ò ka kí mběyi nyú dhu mà nà. ⁵Ní, Pbàfàrisáyó mà Músà bhà Úyátá tó màlímó mà nà níwú dhu Yèsù-tšǔ 'àti: « Ádhu inzá pbùkù ábhàlǐ nífu àlè t'ábhúna tó màndu, 'àdù àmbe dhu nónnyè dǒ òtòtì ɔtsúya ní ní? » ⁶Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Nabi Isayà númɔ obhó dhu nyú dǎkú. Nyí ní ɔyɔyɔ afíya nà ale yà kǎndí dhu bhěyi tí, ndàti: < Kàgàwà ràtina: kàrí ale náarí mifǔ tsùya ǒ tí, afíya ràdù ì itse nyú rùdú rò. ⁷Abádhí náarí mulè kòkórò. Abádhí arúdhèna ìndrù tò dhu ní ìndrù tó úyátá kèlè. »

⁸Yèsù adù àtina tdítdǒ: « Nyí nyarí Kàgàwà bhà Úyátá núbha igi, nyàdù nyǎpba ìndrù òvò fùkù dhu rǒ tí. ⁹Nyí nyarí Kàgàwà bhà Úyátá nódhɔ, nyàdù afíkù nǎpba fùkú màndu rǒ tí. ¹⁰Obhó tí, Músà núyá dhu fùkù ndàti: nyi rǎkǎ nyifu àbanu mà íyànù mà nà, ndirò àbanà mà íyànà mà nà nǐ dhu nènò ale rǎkǎ kohò òho tí. ¹¹Pbétù nyí nyú, nyí nyarí dhu òvɔ ìndrù tò nyàti: ndi ale rapé dhu ùnɔ kpangba àbanà tò, ndirò íyànà tò màtí ndàti: < Dzènanu nónzi ma màmbènà nǐ fudú rǐ dhu ní Kòrbanì, kà-tì ní: Kàgàwà tò ka kùtri perè. » ¹²Ní ndi ale rǐ mbǎ àbanà mà, ndirò íyànà mà dzènanu nónzi ndì ndí dhu-atdyú nà. Ní nyí nyaràdù ndi dhu kèlè ná'ù ndi ale tò. ¹³Ní ndi dhu nǐ, nyí nyarí Kàgàwà bhà ɔte-òvǔ níto, yà nyí nyarúdhèna fùkù nzínziku ǒ fùkú màndu nǐ. Ndirò, nyí nyarí ndi dhu bhěyi dhu-tidò nónzi abhò nyú. »

Ìndrù nábhu rádù ròtì Kàgàhà-nyìkpó ǒ dhu

(Màt 15.10-20)

¹⁴Wò dhu-dzidǒ, Yèsù náanzi ihé-yà tdítdǒ, ndàdù àtina nǐ: « Nyí kóró, nyíri yà ma múnɔna fùkù dhu, ndirò nyàlè ka dèku ò. ¹⁵Inzǐ iri rò rótsù ìndrù ò atdí dhu mà, ràdù ìndrù nábhu ròtì Kàgàwà-nyìkpó ǒ. Pbétù, ìndrù-afí ò rò àhu dhu ní ndi kàbhù rádù ròtì Kàgàwà-nyìkpó ǒ. ¹⁶[Inga t'írìta tó bǐna nà rǐ ale, náka ndirò wò ma mènò dhu'. »]

¹⁷Yèsù níitdègu ihé-yà núbha ndàdù òtsù idza, ní kàbhà ábhàlǐ náadù wò ndi mbólí-tì nívu kà-tšǔ. ¹⁸Ní Yèsù adù àtina abádhí nǐ: « Nyí nyú mà, kǎlè t'óbhó dèku átò? Nyí nyèni t'óbhó dhu, ìnzǐ iri rò rótsù ìndrù ò atdí dhu mà rǎràdù ìndrù nábhu ròtì Kàgàwà-nyìkpó ǒ? ¹⁹Obhó tí, ndi dhu nótsù nzá ndi ale-afí ò, pbétù kòtsù ndi ale-fi-tšǔ ò, ndàdù àhu kà-ò rò ɔtsó dò ndi ale àrà rò. » Wò ndi ndènò ɔte ǒ, Yèsù náavò dhu kpangba

⁹7.7 Ìsa 29.13   ⁷7.16 Wòrí andítá rǐ mbǎ ábhǒ anyè andítá ò.

ònyu ka ràràdù kóró ònyù-tidò nónyù. ²⁰Ní kǎdù àtìná tǎítǎ: « Ìndrù-afí ò rò àhù dhu ní ndí rádù ìndrù nábhu ròtì Kàgàwà-nyìkpò ǎ. ²¹Obhó tí, ìndrù-afí ò rò arúvò nzére irèta náarí ndi ìndrù nábhu rónzì nzére dhu. I nzére dhu ní: m̀nyò̀nì t'ònzìta, ogbo t'ònzìta, abvo t'òhota, ²²m̀kuni t'ònzìta, ngàtsi ale-fó ríí dhu dǎ ka kí ale-afí ìlì dhu, òrù ka kórù dhu, ìndrù t'útrátá, ìnzì ka kí uyátá-òdò nónzi dhu, adha t'ònzìta, ìndrù ní ka kí dhu ùnò nzére dhu, ale òyò ka kí dhu, àrì bhèyi ka kí ale ònzi dhu. ²³Kóró kòrì nzére dhu náarúvò ìndrù-afí ò rò, rádù ìndrù nábhu ròtì Kàgàwà-nyìkpò ǎ. »

Ìnzì ní M̀yàhudi-àyi rì Yèsù ná'u dhu

(M̀t 15.21-28)

²⁴Uró rò, Yèsù ivà ndì ndàrà Tirò tí kátina kigò tó m̀lengù ò. Ní kǎtsù atdí idza ò, ìnzì ndàdù atdí ale mà nòzè r̀nì ànyìrò ndì ndíí dhu. Pbéù, kà rí ndòru dhu nííí odú. ²⁵Obhó tí, atdí tsìbhále yà nzére-alafí náarávu pbìndà tsìbhíngba rò, níri Yèsù dǎ ka káwèna dhu. Ní ànyìrò rò tí, íyàdhíyà náadù irà Yèsù-tí'ò, ndàdù ndìbvu obvò kàp̀fò rò. ²⁶Ndi tsìbhále níí ìnzì ní M̀yàhudi-àyi, pbéù ka níí Sìrò-Fòyìnìkì tó pbìrì ǎ ale. Ní kǎtsò ndì Yèsù rò, ndíí nzére-alafí nìpfo tí pbìndà tsìbhíngba ò rò. ²⁷Pbéù, Yèsù adù àtìná kà ní: « Òbhà pé ǹzónzo r̀nyù dhu 'ùlè ní angyi. Obhó tí, dhu òfò nzá nga kidyi ǹzónzo tó ònyù, kadù òbvùnà ìtsè-nzo tò. » ²⁸Íyàdhíyà náadù dhu àdu kà tò ndàtì: « Obhó Ádr̀ngbàle, pbéù mizà tsìná ríí ìtsè mà náarí ǹzónzo-fó rò ì nàwà ònyù-ú'ù-nzo mà nónyù. » ²⁹Ní rò ní ndì Yèsù adù àtìná kà ní: « Wò nyi nyàdu òte-okú dò rò, ádùnà nyi pbèkù, iwà nzére-alafí náhu pbèkù tsìbhíngba ò rò. » ³⁰Ní kǎdù ndì pbìndà, ndàdù pbì ingba nótù ara dǎ àyi ró, iwà nzére-alafí náhu ònà rò ró.

Yèsù rì ìnzì arí inga ìri ndirò ìnzì ndàdù òte atdí ale nígù dhu

(M̀t 15.29-31)

³¹Wò dhu-dzidǎ, Yèsù ivà ndì tǎítǎ Tirò tó m̀lengù ǎ rò, ndèdà Sidonà tó kigò ònǎ, ndàdù ìngo Gàlìlayà tó r̀r̀-ù-bidò, Dèkàpolì tó pbìrì ònǎ ndì ndèdà rórò. ³²Ní, ka kiwú ìnzì bina arí nga ìri, ndirò ìnzì aróte mbèyi atdí ale nà Yèsù tí 'ò. Ka kadù kítè ìtè tí, ndíí òtsúna nìlì tí ndì ale dǎ. ³³Ní Yèsù náadù kidyi atdí rò ndàrà nà lèngèlèngè ihé-yà ǎ rò. Kǎdù òtsúna-kpò náfo wò ale-bì ò, ndàdù iso nìsò òtsúna-kpò rò, ndàpbalá kídà-ò-ngbò ní. ³⁴Tǎítǎ, Yèsù andà òrù-akpà ò nga, ndàdha ihèna, ndàdù àtìná wò ale ní: « Èfatà! » Kà-tì ní « Àngbè nyi! » ³⁵Ní uró rò tí, wòrì ale-bì núungbe ì, idàna ràdù ò'ò isò òte tò, ndàdù ndòpè ndòtè mbèyi. ³⁶Yèsù adù kóró ale nìsò ìnzì ndi dhu nuno tí atdí ale tò màtì, pbéù yà kàrì abádhí nòsò dhu náarà nà ìndrù názi rò àzì tí r̀ambe òte dǎ ndi dhu dǎ. ³⁷Ní idho náadù abádhí nùkò atdí dǎ nyú

ròsè, 'àmbe àtìna dǎ: «Kà rǎnzina dhu ní kóró ídzi dhu nyú. Ndirò, kà rǎrà bǐya úrí ale-bì mà núngbe rǎ, ndàdù ìnzǐ aróte ale mà nábhu rǎtè.»

Yèsù rǐ ìfò lufù ale nóngù dhu

(Mât 15.32-39; Mrk 6.30-44)

8 ¹Ndi nínganí, ádrùngbǎ ihé-yà náandu ì tdítǎ. Ní ìmbǎ abádí rǐ ònyuna ì í dhu nà nídhunǐ, Yèsù anzi pbìndà ábhàlǐ ndàdù àtìna abádí nǐ: ²«Ma mǐ ìzù nà atdíǎ kǎkǎ ale dǎ. Mǎ mòkò wà abádí mànà ìbhàku mbàlìmbàlì, ndirò abádí rǐ mbǎ ì ònyuna ì í dhu nà. ³Ma mapé abádí àví ròwù àwù nà firábvù, ní sàzi rǎrà abádí nábhu rǎwà ì otu ǎ. Obhó tí, abádí nzínzi ǎ atdíǎhená ale níwù itse rò nyú.» ⁴Ní, kàbhà ábhàlǐ náadù dhu àdu kà tǎ 'àti: «Ka kówu abádí nóngù ka kí nǐ ònyè nótù àdhà yàrí rùngù ǎ?» ⁵Ní Yèsù adù dhu ìvu abádí-tsù ndàti: «Nyǐ nyǐ *mùgati nà ìfe?» Ní abádí adù dhu àdu 'àti: «Mǎ mǐ mùgati nà àrùbhù.» ⁶Ní Yèsù avi ihé-yà ròkò obvò. Kǎdù kǎkǎrǐ àrùbhù mùgati nùgù ndùlù fóná, ndàdù òtsò nábhu Kàgàwà tǎ. Wò dhu-dzidǎ, kǎdù ì mùgati-ǎnga náko ndùbho pbìndà ábhàlǐ-fó, ndínǐ abádí undò tí ihé-yà tǎ. Ní ì ábhàlǐ náadù ì mùgati nùndò ì ale tǎ.

⁷Abádí níí ñgúfe ìbhě-nzo nà átò. Ní Yèsù adù òtsò nábhu Kàgàwà tǎ kǎkǎrǐ ìbhè dǎ, ndàdù pbìndà ábhàlǐ návi rùndò ì ìbhě-nzo átò. ⁸Kóró ale náanyè dhu 'ùlè nǐ àkǎkǎ dhu bhèyi. Ní ábhàlǐ náadù òdòdì mùgati-go-tsù nùndu, rùlè àrùbhù sèngè ǎ. ⁹Ányìrǎ, ìndrù níí mbèmbè ìfò lufù ráhu dhu bvù. Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù abádí àvi ròwù. ¹⁰Ányìrǎ rò tí, Yèsù mà pbìndà ábhàlǐ mànà nùpò ìbhú ò, 'adù òwu Dàlmànuta tí kátina pbìri ò.

Pbàfàrisáyó rǐ Yèsù àví rǎnzì wiwì dhu

(Mât 16.1-4; 12.38-39)

¹¹Atdíku, Pbàfàrisáyó níwù ùvò Yèsù-tǐ'ò, 'adù 'òpè 'àgò ì kà nà kǎfǐ ì omvù tí. Ní, abádí náavi ka rǎnzì atdí wiwì, ndínǐ Kàgàwà bhà rò kàbhà ádrùngbǎnga tǎ òbì níra dhu navi tí. ¹²Ní ndi dhu adù ìnze Yèsù rǎ atdíǎ, ndàdù àtìna: «Heè! Ádhu indo arǐ ale nózè wiwì kèlè 'àla nǐ? Ma mí obhó dhu núnò fùkù: ka kí nzǐ atdí wiwì mà nónzi abádí tǎ.» ¹³Wò dhu-dzidǎ, Yèsù ìvà ndì abádí-tǐ rò, 'adù ùpò ìbhú ò pbìndà ábhàlǐ mànà, 'adù àda rèrè-adzè.

Pbàfàrisáyó tǎ afi mà, Hèròdè bhà afi mànà

(Mât 16.5-12)

¹⁴Mùgati níyì ì í àkǎkǎ dhu bvùtǐ dhu náadzò Yèsù bhà ábhàlǐ ònǎ rò, abádí ràdù 'òtù atdí mùgati kèlè nà foyá ìbhú ò. ¹⁵Ní Yèsù nùuyá dhu abádí tǎ ndàti: «Nyàndà nga mbèyi, nyòdò nyǐ Pbàfàrisáyó tǎ *afi' mà, Hèròdè bhà

^s 8.15 Yèsù rǎtina afi tí dhu ní, ìnzǐ Pbàfàrisáyó mà, Hèròdè bhà ale mànà rǐ dhu à'u dhu.

afi màna dhu rǒ rò.» ¹⁶Ní, Yèsù bhà ábhàlǐ náatè nzínziya ǒ, 'àmbe àtìna dǒ ìmbà ì rǎrǎ m̀gati nà. ¹⁷Ní Yèsù náasù abádhí r̀nna dhu, ndàd̀ dhu ìvu abádhí-tsù ndàti: «Ádhu nyí nyátina, ìmbà nyí rǎrǎ m̀gati nà ní? Ndi dhu àpè t'óbhó d̀ku àlǎ? Nyí nyàpè tí nzá ndi dhu àlǎ d̀ku ǒ? F̀kú irèta d̀nà dhu òsè t'óse tí? ¹⁸Nyìkpóku r̀nè, ní nyí t'óbhó inga nálǎ? B̀ku r̀nè, ní nyí t'óbhó inga níri? Nyí nyirè t'óbhó ¹⁹ife sèngè ǒ màtí nyí nyundu òd̀d̀ m̀gati-go-tsù r̀lè dhu, yà ìmbò m̀gati-ǎnga ma m̀ku ìmbò luf̀ ale tò nínganí?» Abádhí ad̀ dhu àdu 'àti: «Atdí-kumi d̀nà ǒyǒ nà sèngè ǒ.» ²⁰Ndir̀ Yèsù ad̀ dhu ìvu tdítǒ ndàti: «Yà àr̀bhè m̀gati-ǎnga ma m̀ku ìfo luf̀ ale tò nínganí, nyí nyundu òd̀d̀ m̀gati-go-tsù r̀lè ìfe sèngè ǒ?» Ní abádhí ad̀ dhu àdu, 'àti: «Àr̀bhè sèngè ǒ.» ²¹Nír̀ ní ndi Yèsù ad̀ dhu àtìna abádhí ní: «Ní ndi dhu àpè tí nzá d̀ku àlǎ kòmbí màtí?»

Yèsù rí atdí ndùmùndùmú níǎ dhu

(Mrk 10.46-53; Yùw 9.1-11)

²²Wò dhu-dzidǒ, Yèsù mà pb̀ndà ábhàlǐ màna náawù ùvò Bètèsàiyidà tí kátina pbanga ǒ. Ní ányì, ìndr̀ níiwú atdí ndùmùndùmú nà Yèsù-tí'ò, 'ad̀ 'ìtsò Yèsù rǒ ndíni kà-ngbò napbálá tí. ²³Ní Yèsù náalé wòrí ndùmùndùmú ǒsúna rǒ, 'ùvò nà pbanga ǒ rò. Tdítǒ kǎd̀ ìsò k̀nyìkpó rǒ, ndàd̀ ǒsúna núli kà dǒ. Ndir̀ Yèsù ad̀ dhu nívu kà-tsù ndàti: «Nyí tí atdí dhu mà nálǎ àlǎ?» ²⁴Ní wò ndùmùndùmú náangbe nyìkpóna, ndàd̀ àtìna: «Ma mí ìndr̀ nálǎ itsu bhèyi rólo ró, pbètù abádhí r̀bhi ùbhí.» ²⁵Yèsù ad̀ ǒsúna núli tdítǒ k̀nyìkpó dǒ, kà ràd̀ inga nála k̀pangba. Ndir̀, kǎd̀ ògù atdí, ndàd̀ kóró dhu àla mbèyi nyú. ²⁶Ní Yèsù ad̀ k̀vi ràdu ndi pb̀ndà, ndàd̀ àtìna: «Àpè nyotsú wò pbanga ǒ.»

Péterù rí Yèsù náti Krístò tí dhu

(Màt 16.13-20; Luk 9.18-21; Yùw 6.67-71)

²⁷Wò dhu-dzidǒ, Yèsù mà pb̀ndà ábhàlǐ màna náawù K̀yisàriyà-Filipì tó kigò tí rǎrǎ pbangá-nzo ǒ. Ní otu ǒ, k̀vú dhu abádhí-tsù ndàti: «Ìndr̀ arátina ma rǎrǎ àdhi?» ²⁸Abádhí ad̀ dhu àdu kà tò 'àti: «Atdíhená ale náarátina nyí rǎrǎ bàtizò nubhóna Yùwanì. Ng̀kpà ale náaràd̀ àtìna nyí rǎrǎ *Èliyà^u. Ndir̀, ng̀kpà ale-tsí náaràd̀ àtìna nyí rǎrǎ angyí ìí ng̀kpà pb̀nábí nzínzi ǒ atdí ale.» ²⁹Yèsù ad̀ dhu ìvu abádhí-tsù ndàti: «Olu nyí, nyí nyarátina ma rǎrǎ àdhi?» Ní Péterù ad̀ dhu àdu kà tò ndàti: «Ìnyì, nyí ní *Krístò.» ³⁰Nír̀ ní ndi Yèsù ad̀ abádhí níso ìnzí wò dhu nuno tí atdí ale tò màtí.

^t 8.18 Yèr 5.21; Zèk 12.2   ^u 8.28 Èliyà níí mbèmbè ìmbò miyà ató ǒ angyinà rò Yèsù tò. Ndir̀, Pb̀yàhúdì ongónà inga irè kà riraya angyinà rò M̀siyà tò (Màl 3.23).

Yèsù rĩ ndì ndóvè kòtdù ndì, ndàdù ndìngbè dhu nóvò dhu

(Mât 16.21-28; Luk 9.22-27)

31 Wò dhu-dzidõ, Yèsù náadì ndàmbe dhu núdhe dõ pbìndà ábhàlì tò. Kãti: « Dhu àkã Ìndrù t'ídhùnà ràbà àpbè atdíidõ. Pbanga ð *pbàkùrù mà, *pbàkùhání tó ádròdrõ ale mà, Músà bhà *Uyátá tó màlímó mànà nóvdhoya ka. Ndirò, ka kohoya ka, kadù òtdùnà. Pbétù ìbhù idhò dzidõ kãdùya ndìngbè. » 32 Kũnò wò dhu abádhí tò kpangba nyú. Ní Péterù adù kìdyi ndàrà nà igi, ndàdù ndòpè ndòrù dòná. 33 Ní Yèsù agéré ndì ndàndà pbìndà ábhàlì, ndàdù òrù Péterù dõ ndàti: « Ìndrì nyi itse tidú rò Pfdmvo *Sitaní! Nyi nyí nzí inga nìrè Kàgàwà náarí inga ìrè dhu bhèyi nídhuní, pbétù nyi nyí inga nìrè ìndrù bhèyi. »

34 Tdítdõ, Yèsù náanzi ihé-yà pbìndà ábhàlì mànà, ndàdù àtìnà abádhí nì: « Ndi ale náapè ndòzè ndùbhi owùdu ð, ní ndì ale àkã ndàdzo ròná rò, ndàdù ndà'ù ndànò pbìndà *mùsàlabhà', ndàdù ùbhi owùdu ð. 35 Obhó tí, pbìndà ípìrõnga nõzè ndòdõ fíndà ale níwíya ka. Pbétù, okúdu dõ rò, ndirò Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù-okú dõ rò rí pbìndà ípìrõnga níwí ale, nígúya ka. 36 Ndirò, ìndrù rĩ yà adzi ð ònzì nábà, ndàdù pbìndà ípìrõnga níwi dhu tó ídzìnga ní àdhu? 37 Ìndrù ràdù àbhùnà pbìndà ípìrõnga nduwè tí nì atdí dhu mà tí'ì inè? 38 Indo arí'ì ale ní nzérenga ònzì arí ale, ndirò ìnzì arí 'òdò Kàgàwà tò ale. Ní ndì ale-nyì náapè ìwu okúdu dõ rò, ndirò pbàkà òte-okú dõ rò kòrì í ale nzínzì ð, ní Ìndrù t'ídhùnà-nyì níwíyaya átò kòkú dõ rò ì itsi ìwu ìlìlã màlàyíkà mànà Àbanà bhà ádrùngbãnga tó awáwù ð nínganí. »

9 1 Yèsù adù àtìnà tdítdõ abádhí nì: « Ma mí obhó dhu núvò fùkù: yà ìrò rí'ì ale nzínzì ð, ngùkpà ale núuvèya nzí inzà ì àla òrù-akpà ð Ádrùngbã kamà Kàgàwà bhà Idzi rìrà ádrùngbãnga tó òbi nà dhu rórò. »

Yèsù-wòyõ rĩ ndùgèrè dhu

(Mât 17.1-13; Luk 9.28-36)

2 Azà idhò dzidõ, Yèsù náanzi Péterù mà, Yàkòbhò mà, Yùwanì mànà, 'àdù ùpo mànà ádzì pbìrì-akpà dõ. Ányì abádhí náatù ì òyá. Ní Yèsù-wòyõ núugèrè ndì abádhí-nyìkpò ð rò. 3 Kà-rõ mùdzarù náapè ndùmbìlì atdíidõ, ràdù òwè tdyé, ìnzì yàrì adzi dõ atdí ale mà ràdù dhu òbhòlò ròwè dhu bhèyi. 4 Tdítdõ, *nabì *Èliyà mà Músà mànà núuto ì abádhí tí, 'àdù àmbe òte dõ Yèsù mànà. 5 Nìrò ní ndì Péterù náati Yèsù nì: « Màlímò, dhu òfò nga àlè ròkò ìrò. Mã mí ìbhù hemě-dzà núpě, atdí ìndù, atdí Músà tò, ndirò atdí Èliyà tò. » 6 Péterù núuni nzà àdhu mà núvò ndì ndí dhu. Obhó

¶ 8.34 Pbìndà mùsàlabhà nánò ìndrù rĩ dhu-tì ní, ndì ale rĩ ndà'ù ndàbà àpbè àdhàdhì Yèsù abà àpbè dhu bhèyi dhu.

tí, àbadhi mà ngǔkpà ábhàlì mànà níí'ì ɔɔɔ nà atdíɔ. ⁷Ní ádrùngbǎ àp̀b̀ù níibvú ndì, ndàtsì abádhí sisìna nǎ. Ndirò atdí ale-tù náadù ndìrì wò àp̀b̀ù ò rò, ndàti: « Yàrí ní Idhùdu, atdíɔ ma mózè ale. Nyìrì kà-tsù dhu. » ⁸Ányìrò rò tí, kǔkòrí ábhàlì náandà tiyá nga, pbétù ìnzì àdù atdí ale mà nála. Yèsù kèlě náadù ì atdíró abádhí-tí.

⁹Pbìrì dò rò abádhí rǎwù òná kàsùmì ð, Yèsù núuyá dhu abádhí tò ndàti: « Àpé nyàwe yà nyí nyàla dhu atdí ale tò màtí, ràrà àhu ima, *Ìndrù t'ídhùnà, ma mí mingbè dhu ò. » ¹⁰Ní abádhí náalú wò fíyò ka kùyàna dhu dǔya ò, àzèmbè ì í dhu òngù tsùyá nzínziya ð rórò, 'àmbe àtìnà dǔ: « Ìndrù rǎ ndìngbè ɔve-bvè rò dhu-tì ní àdhu? » ¹¹Wò dhu-dzidǔ, abádhí níivú dhu Yèsù-tsù 'àti: « Ádhu Músà bhà Úyátá tó màlímó náarátina, Èliyà rǎkǎ pé ndìrà angyi nǎ? » ¹²Ní Yèsù adù dhu abádhí tò ndàti: « Obhó tí, Èliyà nǎkǎ wà ndàdu ndì angyi, ndìrà kóró dhu-nyìtì nòhù*. Pbétù, ádhu Kàgàwà bhà Andítá náarátina átò ìndrù t'ídhùnà rabáya àp̀b̀è abhò, kadù ìtsìna nónzì ní? » ¹³Pbétù, ma mí dhu òvò fùkù: Èliyà bhèyi atdí ale níira wà àhù, ìndrù ràdù àvu róná ì òzè dhu bhèyi', àdhàdhì Andítá nòvò kà dǔ dhu bhèyi.

Yèsù rǎ nzére-alafí ipfò ìnzì aróte, ìnzì ndàdù inga ìrì ngbángba ò rò dhu

(Mát 17.14-21 ; Luk 9.37-43a)

¹⁴Yèsù mà kǔkò ìbhù ábhàlì mànà níiwú ùvò ngǔkpà ábhàlì-tí. Ní abádhí náala ádrùngbǎ ihé-yà ì ábhàlì-ngbò nàkpòrò ró. Ndirò Músà bhà Úyátá tó màlímó náadù òko 'àmbe 'àgò dǔ abádhí mànà. ¹⁵Ní, ìndrù níitdègu Yèsù nálǎ, ní idhò núukò abádhí atdíɔ, 'àdù òtse 'òwù Yèsù nátsè. ¹⁶Yèsù adù dhu ìvu pbìndà ábhàlì-tsù ndàti: « Ádhu abádhí mànà nyí nyí nyàgò dóná? » ¹⁷Ní ihé-yà nzínzì ð atdí ale náadù dhu àdu kà tò ndàti: « Màlimò, ma mìrà idhùdu nà fànù ò. Nzére-alafí yà kàbhù arí ìnzì ràmbe òte dǔ ní rǎ'ì kà ò. ¹⁸Kóró ngari ð, ndì nzére-alafí níva dhu kà rǔ ró, kǎrí kà-ònga níbvù obvò, isó-yà rùpbò ndì liná, ràdù àmbe kùna nátri dǔ, kàngbò ràdù ndìfirì ndìdzò. Ní ma màvi pbùkù ábhàlì rìpfo ndì nzére-alafí kà ò rò, pbétù abádhí nádù nzá kà-lèmà nónzì. » ¹⁹Ní Yèsù adù dhu núnò abádhí tò kpangba ndàti: « Hàkà! Nyí ìmbǎ a'uta nà alé! Àlě kokoya nyí mànà ìfe kàsùmì tí tdítdǔ? Ma mí fùkù dhu-dzi nòndù ràrà àhu ìfe idhò tí? Nyìwù ndì ngbángba nà tidu ò. » ²⁰Ní ka kadù ìwu kà nà Yèsù-tí'ò. Úró rò tí, wò nzére-alafí níitdègu Yèsù nálǎ, ní kíyà ndì ngbángba-ònga ɔbi nyú nà, ràdù ìtsì obvò, ràmbe ndùbolo dǔ adzi ð, isó-yà ràdù ndùpbò liná. ²¹Yèsù adù dhu ìvu kà t'ábanà-tsù ndàti: « Wò dhu ɔpè ndì ìngbátíngá kà rǔ? » Kà t'ábanà náadù dhu àdu ndàti: « Àdǎ kàdì ngbángba nyú tí rórò. ²²Ndirò ìbì-gùna nyú, nzére-

^w 9.11 Mál 3.23   ^x 9.12 Mál 3.24   ^y 9.13 Mrk 6.14-29; Yùw 1.19-27

alafí náarí kàbhù ràwà ndì kàzù ò màtí, ndirò idha ò màtí, ndíní óvé tí. Ní, ìmbà màtí dhu ìi, ndi dhu ònzì nyi nyádù nání, ábà izu òkà nyonzi dzùnàka. » 23 Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: « Nyi pbání àtina, ndi dhu ònzì nyi nyádù nání? Kóró dhu ràdù àkà a'uta nà ríí ale tò. » 24 Ní ányirò rò tí, wò ngbángba t'ábanà náafà ndì ndàti: « Ìnè ma míí a'uta nà! Ní ónzi dzùnàdu nyitrò ka! »

25 Wò dhu-dzidò, Yèsù ala ihé-yà tiya ò rítse ró. Ní kàdù òrù ndi nzére-alafí dò, ndàti kà ní: « Yà ngbángba nábhù arí ìnzì ràmbe òte dò, ndirò ìnzì ràmbe nga níri dò nzére-alafí, ma màtina nyi ní: « Áhù yà ngbángba ò rò, ndirò àpé nyadù nyi tdítò kà ò. » » 26 Ní wòrí nzére-alafí náakù, ndiyà wò ngbángba-ònga òbi nyú nà, ndàdù àhù kà ò rò. Wò ngbángba níli ndì iwà òvè ale bhéyi, ányirò ìí ábhò ale ràdù àmbe àtina dò: « Fwà òvè. » 27 Pbétù, Yèsù náadù kàlù ótsúna rò, ndivà, ridè.

28 Yèsù níitdègu ndàdù idza, kàbhà ábhàlì ràdù 'òtù òyá kà mànà, ní abádhí adù dhu ìvu kà-tsù 'àti: « Ádhu inzà mǎ mipfo wò nzére-alafí ní? » 29 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Ìnzì vurò dhu ràdù wòrí nzére-alafí-tidò nípfo. Pbétù kípfo ràdù ní itsòta kèlè. »

Yèsù rí ndì ndóvè kòtdù ndì, ndàdù ndìngbè dhu nóvo tdítò dhu

(Màt 17.22-23; Luk 9.43b-45)

30 Wò dhu-dzidò, Yèsù mà pbìndà ábhàlì mànà níivà ò ányirò rò, 'àdù ùda Gàlìlayà tò pbìrì òna nǎ. Kǎzè nzá kuni ìngbòró màtí ò fí pbìndà ábhàlì mànà dhu. 31 Obhó tí, kǎmbénà dhu ùdhe dò abádhí tò, ndámbe àtina dò abádhí ní: « Ka kí mipfò, ima Ìndrù t'Ídhùnà, kabhù ma ìndrù-fó. Ní ò ale rí moho, kadù mótù. Ndirò ìbhù idhò dzidò, ma màdù mìngbè ìngbè. » 32 Pbétù, wòrí óte náalú inzà kòkò ábhàlì-dò, ndirò abádhí adù kà-tsù ò í dhu òngù dhu-òdò ónzi ònzì tí.

Ábhàlì nzínzi ò ádrùngbàle nyú ròsè ní àdhi?

(Màt 18.1-5; Luk 9.46-48)

33 Yèsù mà pbìndà ábhàlì mànà náawù ùvò Kàpèrnàwumù tí kátina kíò ò. Ní, idzá ò fí rórò, Yèsù níivú dhu pbìndà ábhàlì-tsù ndàti: « Ádhu nyí nyúbhi nyàgò rò dónà otu ò? » 34 Pbétù abádhí náadù ìnè ìnè tí. Obhó tí, otu ò, abádhí ubhína 'àgò rò nzínziya ò, ndíní ò uní tí ádrùngbàle ròsè nzínziya ò rǎrì àdhi. 35 Ní Yèsù adì obvò, ndàdù atdí kumì dónà óyò nà ábhàlì núnzi, ndàdù àtina abádhí ní: « Ndi ale náapè ndòzè ndíí wemberè t'ále tí, ní ndi ale àkà ndíí kóró ale tò arádi olù ale tí, ndàdù ìí kóró ale tò arí kasù ònzi ale tí. » 36 Tdítò, kǎdù àkè ngbángba nídyì, ndìli ridè abádhí-ònzì. Kídyi ndi ngbángba ndàtdù, ndàdù àtina pbìndà ábhàlì ní: 37 « Yàrí ngbángba bhéyi atdí ngbángba nàkò okúdu dò rò ale, nàdù ìí iwà ima nàkò ale. Ndirò ima nàkò ale nàkò inzà ima kèlè, pbétù kàkò ima nívi ale átò. »

Ìmbà rí'ì àlè tó òmvù tí ale ní àlè-tí'òná rò rí'ì ale

(Luk 9.49-50)

³⁸ Yùwanì náati Yèsù nǐ: «Màlimö, mã màla atdí ale nzére-alafí nípfö rí ìndrù ò rò òvònu rǒ ró. Ní mã màtsù mǐsǒ ndi dhu kà tò, ìnzǐ ndi ale náarúbhi atdíkpá àlè màná nídhunǐ.» ³⁹ Pbéù, Yèsù adù dhu àdu ndàti: «Ìnzǐ nyìsǒ ndi dhu kà tò, ìnzǐ ìndrù ràdù wíwì nónzì òvòdu rǒ, ndàdù òte nzére ima nǐ kòmbómbí tí nídhunǐ. ⁴⁰ Ìnzǐ ndi ale náapé ì'ì àlè tó òmvù tí, ní ka ní àlè-tí'òná rò rí'ì ale. ⁴¹ Obhó tí, ma mí obhó dhu núno fùkù: idha mà nábhù rí nyòmvù Krístò bhà ale tí nyí nyí'ì dhu-okú dò rò ale, náadiya nǐ ìnzá ndi ndàbà pbìndà perè rórò.»

Nzérénga rǒrò dhu àkà kòdò ale dhu

(Màt 18.6-9; Luk 17.1-2)

⁴² Yèsù adù àtìna tdítǒ: «Yà ma ná'ù nzónzo nzínzì ò atdí ngbángba mà nábhù rí ròtsù nzérénga ò ale-tú, dhu òfò nga mbèyi nyú kosò dhu ò'ù ka karí dóná odu-ba, kadù ndi ale nídò ádrùngbà rèrù ò. ⁴³ Dhu apé ì'ì òtsúnù náarí nyabhù nyòtsù nzérénga ò dhu tí, ní òtdì ka. Dhu òfò nga atdíídò ìndù, nyòtsù atdí òtsúnù nà dhòdhódhóna tó ìpìrònga ò, ròsè òyǒ òtsúnù nà nyí nyàrà ìnzǐ aráve dhòdhódhónanà kàzù ò dhu dóná. ⁴⁴ [Ányì, ale-ngbò nónyù rí rìpbà ndi asa náarí nǐ ève, ndirò ányì kàzù náarí nǐ àve akekpa màtí.] ⁴⁵ Dhu apé ì'ì pǒnù náarí nyabhù nyòtsù nzérénga ò dhu tí, ní òtdì ka. Dhu òfò nga nyòtsù atdí pǒnù nà dhòdhódhóna tó ìpìrònga ò, ròsè òyǒ pǒnù nà ka kí nyòbvù ìnzǐ aráve dhòdhódhónanà kàzù ò dhu dóná. ⁴⁶ [Ányì ale-ngbò nónyù rí rìpbà ndi asa náarí nǐ ève, ndirò ányì kàzù náarí nǐ àve akekpa màtí.] ⁴⁷ Ndirò, dhu apé ì'ì atdí nyìkpónù náarí nyabhù nyòtsù nzérénga ò dhu tí, ní ítù ka nyòbvù. Dhu òfò nga nyòtsù òrù-akpa ò Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà idzi ò atdí nyìkpónù nà, ròsè òyǒ nyìkpónù nà ka kí nyòbvù ìnzǐ aráve dhòdhódhónanà kàzù ò dhu dóná. ⁴⁸ Ányì ale-ngbò nónyù arí rìpbà ndi asa náarí nǐ ève, ndirò ányì kàzù náarí nǐ àve akekpa màtí. ⁴⁹ Obhó tí, Kàgàwà nú'oya kórò ale kàzù nǐ rìlà nyìkpóna ò, àdhàdhì ka karí perè tí ka kùbhòna kà tò dhu nú'ò iko nǐ rìlà kà-nyìkpò ò dhu bhèyi^a.

⁵⁰ Iko ní ídzì dhu nyú. Pbéù, iko-òvù náapé ìku, ní ka kádù kàbhù ròkyè àdhu nǐ tdítǒ? Nyàbhù òvùkù rí'ì iko nǐ ka kòsì dhu-òvù náarí'ì dhu bhèyi, nyòkò màrùngà ò nzínzìkù ò.»

Yèsù rǐ dhu ùdhè kpatsibhále mà rǐ 'ùbhà pbìndà tsibhále nà dhu dǒ dhu

(Màt 19.1-12; Luk 16.18)

10 ¹ Wò dhu-dzidǒ, Yèsù níivà ndi Kàpèrònawumù rò, ndàrà Yùdeyà tó pbìrì ò, ndàdù àda Yòròdanì tí kátina idha-akpa-adzè. Ní, ábhò

^z 9.48 Ìsa 66.24   ^a 9.49 Law 2.13

ihé-yà náadù 'undu kàtí tdítdǒ, kà ràdù dhu òpè ndùdhe tdítdǒ fíyò yà bílǐnganà ndì ndarónzina dhu bhěyi.

²Ní ngúfe Pbàfàrisáyó níuwú kà i ndíní ì omvú tí kǎfí. Abádhí níwú dhu Yèsù-tsǔ àtí: « Músà bhà *Uyátá návi tí wà kpatsìbhále ròdhò pbìndà tsìbhále ndàdù òdinà ? » ³Ní Yèsù adù dhu ìvu abádhí-tsǔ ndàtí: « Ádhu Músà bhà Uyátá núuno fùkù ndi dhu dǒ ? » ⁴Abádhí adù àtìnà: « Músà náati, kpatsìbhále ràràdù ubhátá tó bhàruwà náandi, ndàbhu ndi pbìndà tsìbhále-fó, ndàdù kòdì^b. »

⁵Ní Yèsù adù àtìnà abádhí ní: « Músà náandí wòrì Uyátá fùkù odú afíkù náaró'ò dhu-okú dǒ rò. ⁶Pbétù mùhàngú ò rò, Kàgàwà náanzì kóró dhu nínganí, kǎnzì kpatsìbhále mà tsìbhále nà^c. ⁷Ní ndi dhu-okú dǒ rò, kpatsìbhále ràdù àbanà mà íyànà mànà núbhà, 'àdù òwu 'ùngbò atdíkpá pbìndà tsìbhále mànà, ⁸abádhí óyǒ rò ràdù òngo atdí ale tí. Ndi dhu bhěyi ní ndi, abádhí ní nzí óyǒ ale tdítdǒ, pbétù abádhí nóngò iwà atdí ale tí. ⁹Nírò, dhu àkǎ nzá atdí ale mà rùtu Kàgàwà úngbò ale-ǎnga. »

¹⁰Wò dhu-dzidǒ, Yèsù mà pbìndà ábhàlǐ mànà níitdègu 'àdù idza, ní kàbhà ábhàlǐ náadù dhu òngù kà-tsǔ tdítdǒ ndi dhu dǒ. ¹¹Ní, Yèsù adù àtìnà abádhí ní: « Atdí kpatsìbhále náapé pbìndà tsìbhále nódhò, ndàdù ngǎtsi tsìbhále nídyì, ní ndi kpatsìbhále nónzì wà mènỳòni, ndàdù dhu àfa angyì pbìndà tsìbhále-ǎnzǐ. ¹²Ndi dhu bhěyi tí, atdí tsìbhále náapé pbìndà kpatsìbhále núbha, ndàdù ndòkù ngǎtsi kpatsìbhále tò, ní ndi tsìbhále nónzì wà mènỳòni. »

Yèsù rǐ nìní nzónzo násò dhu

(Màt 19.13-15; Luk 18.15-17)

¹³Atdíku, ìndrù níwú nzónzo nà Yèsù-tí'ò, ndíní kǔlì tí òtsúna dòyá, ndàdù àsonà. Ní Yèsù bhà ábhàlǐ náadù òrù òrù tí i ale dǒ. ¹⁴Ní, wò dhu ndi ndàla rò, Yèsù-ǎnga náadù ndìwà pbìndà ábhàlǐ rǒ, ndàdù àtìnà abádhí ní: « Nyùbhà nzónzo rìwù tidu ò, ìnzǐ nyùtò abádhí-tsǔ. Obhó tí, òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi ní abádhí bhěyi ì nùlì ale tó. ¹⁵Ma mí obhó dhu núno fùkù: ìnzǐ rí òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi nákö ngbángba náarí dhu àkǒ dhu bhěyi ale, náadùya nzí òtsù ànyì akekpá màtí. » ¹⁶Wò dhu-dzidǒ, kǎdù nzónzo númbo, ndùlì òtsúna dòyá, ndàdù abádhí násò.

Yèsù mà rǒte atdí ònzitále nà dhu

(Màt 19.16-30; Luk 18.18-30)

¹⁷Yèsù níitdègu ìsǐ otu ò ndàmbe àrà dǒ, ní atdí ale níikù ongu tí kà-tí'ò. Kǐtsi ndòkò òdyèna dǒ Yèsù-ǎnzǐ, ndàdù dhu ìvu kà-tsǔ ndàtí: « Ìdzi Màlimò, ádhu ndi àkǎ mǎnzì ndíní ma mabá tí dhòdhódhóngà tó

^b 10.4 Tòr 24.1   ^c 10.6 Opt 1.27; 2.24

ípirǒnga ? » ¹⁸Ní Yěsù adù àtìna kà nǐ: « Ádhu nyi nyí manzi ídzi ale tí nǐ? Ìmbǎ ídzi ale rǐrǐ atdí màtí, pbétù Kàgàwà kèlě atdírd. ¹⁹Nyi nyùni wà Kàgàwà bhà Úyátá: « dhu àkǎ nzá nyohò abvo, dhu àkǎ nzá nyonzi m̀nyonzi, ndirò dhu àkǎ nzá nyonzi ogbo. Dhu àkǎ nzá nyadi t̀t̀t̀ tó ngàmbi tí odhìnu rǒ, ndirò dhu àkǎ nzá nyugù ngǔkpà ale tó dhu utrátá ǎ. Dhu àkǎ nyifu àbǎnu mà íyànu nà. » ²⁰Wò ale náadù dhu àdu Yěsù t̀ ndàti: « M̀limò, ma m̀fù kǔk̀rǐ Úyátá kóró r̀p̀p̀ ndì idú ngbàngba ò r̀. » ²¹Ní Yěsù adù kàndà àzè nyú nà, ndàdù àtìna kà nǐ: « Atdí dhu ní ndi r̀nù ndi nùbhà: Árà, nyadù kóró nyi nyarǐ nà dhu nùdzi, nyadù nyi nyongyè f̀rangà nùndò nǎkùtále t̀, ndi dhu bhèyi ní ndi nyi nyabáya ònzi òr̀-akpà ò. Wò dhu-dzidǎ, ádù nyira, nyadù owùdu ǹng̀. » ²²Pbétù wò ale níitdègu wò ɔte níri, ní k̀nyì-ǒnga náadù ìfà ìfà tí, ndàdù àrà izu nyú nà, ábhǎ ònzi nyú nà ndi ndǐrǐ dhu-okú d̀ r̀.

²³Ní, Yěsù náandà tiná nga, ndàdù àtìna pbìndà ábhàlǐ nǐ: « Ònzitále r̀òtsù *Kàgàwà bhà Idzi ò dhu ní odú dhu nyú! » ²⁴Ní, idhò ǹukò ábhàlǐ atdírd nyú wò dhu ì r̀r̀ r̀. Pbétù, Yěsù adù àtìna t̀f̀t̀d̀ abádhí nǐ: « P̀b̀ǹǹzó, òr̀-akpà ǎ Ádr̀ngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi ò ka kòtsù dhu ní odú dhu nyú. ²⁵Ngàmìyà r̀òtsù nd̀d̀d̀ s̀ndanì-bhu ònǎ dhu r̀r̀r̀ isó nyú. Pbétù ònzitále r̀òtsù òr̀-akpà ǎ Ádr̀ngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi ò dhu r̀r̀r̀ odú nyú r̀òsè. » ²⁶Idhò náadù ábhàlǐ ǹukò atdírd nyú r̀òsè angyi ìnà d̀nǎ, abádhí ràdù 'òpè 'òngù dhu tsùyá nzínziya ǎ, 'àmbe àtìna d̀: « Olu, ádhi nyú ndi ògù rádù ògù ? » ²⁷Ní, Yěsù andà pbìndà ábhàlǐ, ndàdù àtìna abádhí nǐ: « Ìndr̀ t̀ ndi dhu r̀r̀ nzi àdù àkǎ, pbétù Kàgàwà t̀ kà ràdù àkǎ àkǎ. Obhó tí, Kàgàwà t̀ kóró dhu náarí àkǎ àkǎ. »

²⁸Nírò ní ndi Péterù apè ɔte ndàti kà nǐ: « Íri, mǎ m̀bhà kóró dhu, mǎdù owùnu ǹng̀. » ²⁹Ní, Yěsù adù dhu àdu kà t̀ ndàti: « Ma mí obhó dhu ǹnò f̀k̀k̀: atdí ale mà náapè pbìndà idza, adóna, awéna, íyàna, àbana, pbìndà nzónzo mà, pbìndà ɔnzibvu màna nùbha okúdu d̀ r̀, ndirò Kàgàwà bhà Ídzi M̀k̀r̀-okú d̀ r̀, ³⁰ní yà kòmbí àlè kǐr̀ ònǎ kàsùmì ǎ, kǎbáya idza, adóna, awéna, ayína, inzo, ɔnzibvu màna atdí miyà-gùna r̀òsè, kadù àvu r̀óná átò. Ndirò olù r̀r̀à kàsùmì ǎ, kǎdùya dhòdhòhóngà tó ípirǒnga nábà. ³¹Pbétù, ábhǎ ale yà kòmbí arǐr̀ wemberè tí, nóokoya olù ale tí. Ndirò yà olù ale tí arǐr̀ kòmbí ale nóokoya wemberè t'ále tí. »

**Ìbhu rí kìsè nǐ, Yěsù rǐ ndì ndóvè, kòtdù ndì,
ndàdù ndìngbè dhu nòvò dhu
(M̀t 20.17-19; Luk 18.31-34)**

³²Ndi kàsùmì ǎ, Yěsù mà pbìndà ábhàlǐ màna nír̀ Yèr̀usàlemà ì úpo ònǎ otu ǎ. Ní, Yěsù náadi ndàmbe àrà d̀ angyi abádhí t̀. Ní idhò ǹukò kàbhà ábhàlǐ atdírd, ndirò kà-dzidǎ r̀iwu ale náadù ìr̀ ɔdò nà. Ní Yěsù

náanzi atdí-kumì dòná ÿyð nà ábhàlì tina ò tdítđđ, ndàdè ndòpè ndàwe ròná rí ndònzì inzà òtrò kàsùmì ÿ dhu fÿyð. ³³Käti abádhí nĩ: «Nyìri dhu, kànĩ àlě kúpo Yèrùsàlemà. Ní ànyì, ka kí Ìndrű t'Ídhùnà nábhũ pbàkùhání tó ádròdrö ale mà, Músà bhà Úyátá tó màlímó mànà-fó. Abádhí rĩ anya òtdì kà-dö ndínĩ ka koho tí, ndirò abádhí rĩ kàbhũ ìnzì ní Pbàyàhúdì-fó. ³⁴I ale rĩ kà gàyà nónzi, ì rùso iso kà-dö, 'èvi ka asé nĩ, 'àdè kòhò, kadè kòtdè. Ndirò, ìbhu idho dzidö, kädüya ndìngbè.»

Yàkòbhò mà Yùwanì nà rĩ ádrùngbànga nónzi Yèsù-fó dhu

(Màt 20.20-28)

³⁵Wò dhu-dzidö, Zèbèdayò bhà inzo, Yàkòbhò mà Yùwanì nà níiwú Yèsù-tí, àdè àtìnà kà nĩ: «Mă mòzè nyònzì funú mă mónzina dhu fäkà.» ³⁶Ní Yèsù adè àtìnà abádhí nĩ: «Ádhu nyì nyòzè mɔnzì fükè?» ³⁷Ní, abádhí adè dhu àdu kà tò àti: «Pbükù Idzi tó ádrùngbànga tó awáwè ò nyì nyótsù nínganí, nyì nyabhüya mă mökò tinú, atdí ale ràdì indú fangà dòná rò, ngätsi ale ràdè àdì ígù dòná rò.» ³⁸Pbétù Yèsù adè àtìnà abádhí nĩ: «Nyì nyèni nzá wò nyì nyònzì dhu. Nyì tí àdè yà ma mómwèna àpbè tó kópà-tsè nómwè òmwè? Ndirò nyì tí àdè yà ma málüna àpbè tó bàtizò nálü àlè?» ³⁹Ní abádhí adè dhu àdu kà tò àti: «Ònzì mă mádè lèmana nónzi.» Ní Yèsù adè àtìnà abádhí nĩ: «Obhó tí, òmwè nyì nyòmvyàya ma mómwèna àpbè tó kópà-tsè, nyädè ma málüna àpbè tó bàtizò nálü. ⁴⁰Pbétù, ìndrű nílĩ ka kí ràdì idú fangà dòná rò, ndirò idú ígù dòná rò dhu ní nzì òtèdu. I ngari ní Kàgàwà náabhòlò ka fÿyð ale tó.»

⁴¹Wò dhu ì ìrì rò, atdí-kumì ngükpà ábhàlì náadè àkò àkò tí Yàkòbhò mà Yùwanì nà rĩ. ⁴²Ní Yèsù adè abádhí nánzi kóró, ndàdè àtìnà abádhí nĩ: «Nyì nyúni wà yà ìndrű ùnda rí dhu tí ka kátina ale náarádè 'à'e yà ì údana ale dš tí dhu. Ndirò, nyì nyúni wà ìndrű dš ádròdrö ale tí ka kátina ale náarádè òko 'àmbe òbiya kèlè nívi dš ìndrű tò dhu. ⁴³Pbétù, dhu àkà nzá ndònzì ndì wò ndì bhèyi nzínzikü ÿ. Atdí nzínzikü ÿ ale náapè ndòzè ndì'ì ádrùngbàle tí, ní kàkà ndì'ì fükú kasutále tí. ⁴⁴Ndirò, atdí nzínzikü ÿ ale náapè ndòzè ndì'ì wemberè t'ále tí, ní kàkà ndì'ì kóró ale tó ìno tí. ⁴⁵Obhó tí, ima Ìndrű t'Ídhùnà, ma mira nzá ndínĩ ma mabhè tí ìndrű rònzi kasü idù, pbétù ma mira ìndrű-kàsü ma mɔnzì tí, madè pbàkà ìpìrönga nábhü kóró ale nùwè tí.»

Yèsù rĩ Bàràtimayò tí kátina ndùmùndúmú nígè dhu

(Màt 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶Wò dhu-dzidö, Yèsù mà pbìndà ábhàlì mànà níiwú ùvò Yèrikò tí kátina kígò ò. Ní ndì kígò ò rò abádhí rüvò pbìndà ábhàlì mànà, ndirò ádrùngbà ihé-yà mànà ònà kàsùmì ÿ, atdí ndùmùndúmú Bàràtimayò tí kátina, Timayò t'Ídhùnà, náadè otu-igì dš ndàmbe dhu núnzi dš ìndrű-fó.

47Ní, kítdègu dhu níri Yèsù, Nàzàretì ð ale rārì wò rírà, ní kápè ndùkù, ndàmbe àtìna dǎ: « Yèsù, Dàwudì t'Ídhùnǎ, ábà izu dùdú ! » 48 Ábhǒ ale náambénà òrù dǎ kǎdǎ ndínì kìnè tí. Pbéù, kǎdù àdi ndàmbe ùkù dǎ àrì nyú tí tdítdǎ, ndàmbe àtìna dǎ: « Dàwudì t'Ídhùnǎeè, ábà izu dùdú ! » 49Ní Yèsù adù ide, ndàdù àtìna: « Nyànzi pé ka ! » Ní abádhí náadù wò ndùmùndúmú nánzi, 'àdù àtìna ní: « Ótù afínù ! Ívǎ nyi, kànì kà rì nyanzi ! » 50Ní kǎbvù pbìndà òrù mùdzarù, ndàdù ndìbè ndidè, ndàdù àrà Yèsù-tì'ò. 51Ní Yèsù níivú dhu kà-tsù ndàti: « Ádhu nyi nyòzè mǎnzì indù ? » Ní wò ndùmùndúmú náadù òte kà tò ndàti: « Mǎlimò, ma mòzè mala nga tdítdǎ. » 52Ní Yèsù adù àtìna kà ní: « Àrà, iwà pbùkù a'uta níǵù nyi. » Ní ànyìrǒ rò tí kǎdù nga nópè ndàla, 'àdù òwu atdí otu ð Yèsù màna.

Yèsù rǒtsù Ádrùngbǎ kamà bhèyi Yèrùsàlemà tó kigò ò dhu

(Màt 21.1-11 ; Luk 19.28-40 ; Yùw 12.12-19)

11 1Yèsù mà pbìndà ábhàlì màna rì Yèrùsàlemà tó kigò níndù òná kàsùmì ð, abádhí náawù ùvò íkyèrǒ Bètèfagè mà Bètàniyà màna tí kátina pbangá nzo tí. I pbangá nzo níí'ì *Mizèyitunì tó pbìrì-òngò rǒ. Ní Yèsù avì pbìndà ábhàlì nzínzi ð óyǒ ale, 2ndàdù àtìna abádhí ní: « Nyòwu wò angyi rí'ì fùkù pbanga ò. Ní ànyì nyí nyótsù rǒrǒ tí, nyí nyí atdí kayinǒ-ngba nótù òsò ka kòsò ró, yà inzà atdí ale mà nápè ùbhi dóná angyi. Ní nyènga ka, nyǎdù iwu nà irǒ. 3Ndirǒ, atdí ale mà níivúna gukyè dhu tsùkù ndàti: « Ádhu nyí nyí wò dhu ònzi okúna dò rò ? » Ní nyí nyadèna àtìna ndi ale ní: « Ádrùngbǎle rì kǎtdyú nóho, ndirǒ kà rì kǎdù kòmbí tí. »

4Ní abádhí náadù òwu, àdù kayinǒ-ngba nótù irí, tsǎtsù tí ka kòsò ngudhà-bidǎ rǒ. Ní abádhí adù kùnga. 5Ngúfe ale, wò ànyìrǒ ì'ì ale nzínzi ð, níivú dhu abádhí-tsù 'àti: « Ádhu wò nyí nyónzina ? Ádhu nyí nyí wò kayinǒ-ngba nángǎ ní ? » 6Ní kǎkǎ óyǒ ábhàlì náadù yà Yèsù òvòna fiyò òte kèlé nádu abádhí tò, kǎdù abádhí nùbhà ròwù. 7Abádhí níiwú wò kayinǒ-ngba nà Yèsù-tì'ò. Abádhí adù ròyá òrù mùdzarù núwà, 'ùhu ndi kayinǒ-ngba dǎ, Yèsù ràdù àdi dóná. 8Íbì ale náadù ròyá òrù mùdzarù núwà, 'ùhu otu ð. Ndirǒ ngǔkpà ale náadù yà inga ð ì à'á àwǎ-dòká núhu otu ð. 9Ní, yà angyi rówu Yèsù-ònzì ale mà, kòwù ð ríwu ale màna náambénà ùkù dǎ 'àti:

« Hòsanà^d !

Ádrùngbǎle Kàgàwà nǎkǎ ndàso òvòna rǒ rírà ale !

10 Kàgàwà nǎkǎ ndàso yà rírà àlè t'ábanà, ádrùngbǎ kamà Dàwudì bhà Idzi !

Hòsanà òrù-akpà ò arí'ì Kàgàwà tǒ^e ! »

^d 11.9 Pbàyàhúdí t'ávàna ð, Hòsanà-tì ní: Íǵù mà kòmbí. ^e 11.10 Zàb 118.25-26

11 Ní Yèsù náarà àhù Yèrùsàlemà tó kigò ò, ndàdù òtsù Kàgàwà bhà idza. Ní, tiná ríí kóró dhu ndì ndàndà dhu-dzidó, abádhí náadù ùvò 'òwù pbìndà atdí-kumì dóná óyó nà ábhàlì mànà Bètàniyà tí kátina pbanga ò, inga rírà ndíní ndatì tí nídhuní.

Yèsù rí ìnzí aró'ò *mùtini tí katina itsu nófù dhu

(Màt 21.18-19)

12 Tsútsá nínganí, Yèsù mà pbìndà ábhàlì mànà rùvò Bètàniyà rò òná kàsùmì ó, Yèsù níí'ì àwù nà. 13 Ní itse rò, kála *mùtini tí kátina itsu atdídó bína núkú ró. Ní kádù àrà ndì itsu dò nga nánda, ndíní ndotú tí itsu-kpó kádò. Ní íkyèrò ndì ndàrà àhù ndì itsu-tí rò, kátù kà-bí kèlè, ndì kàsùmì níí ìnzí ndì itsu-tidò náaró'ò òná nídhuní. 14 Ní Yèsù atè wò itsu ní ndàti : «Dhu àkà nzá atdí ale mà ròtò dùnú ró'ò itsu-kpó ìngbàngá màtí ! » Kàbhà ábhàlì náadù wò kùnò dhu níí.

Yèsù rí Kàgàwà bhà idzá rò rí dhu núdzí ale nódi dhu

(Màt 21.12-17; Luk 19.45-48; Yùw 2.13-22)

15 Yèsù mà pbìndà ábhàlì mànà náawù ùvò tdító Yèrùsàlemà tó kigò ò. Ní kátsù Kàgàwà bhà idza, ndàdù ndòpè ndòdì ányì-dzá rò rí dhu núdzí ale. Kàránà fùrangà-ǵnga núwù ka kí dóná rò mizà nótdì ró, ndàdù àmbò núdzí rí ale nókò dýá kitì náwà. 16 Ndirò kàránà nzí atdí ale mà nábhù rǵ rànò dhu dóná, ndùdà nà Kàgàwà bhà idza òna nà. 17 Ní kádù dhu ùdhe abádhí tò ndàti : « Ìlìlǵ Andítá ò, Kàgàwà ràtina : <Pbàkà idza ka katiya itsòta-dzá tí kóró pbìrì ó ale tò^g.> Pbétù nyí, nyí nyádù kùgèrè ròngò ogbotále náarí 'òtù òná ngari tí^h. »

18 Ní Pbàkùhání tó ádròdró ale mà Úyátá tó màlímó mànà nííri wò ndì nònzì dhu. Ní abádhí adù 'òpè 'òné Yèsù nábhù í í kohò òná otu. Obhó tí, abádhí ambénà kǵdò ònzì dǵ, kóró ale núkò rǵ idhò rǵrǵ kà rùdhèna dhu dǵ dhu-okú dǵ rò. 19 Inga ràti dhu-tsù dǵ, Yèsù mà pbìndà ábhàlì mànà náadù ùvò 'òwù Yèrùsàlemà rò.

Yèsù rí dhu ùdhè a'uta mà dhu t'úbàta mànà dǵ dhu

(Màt 21.20-22)

20 Tsútsá nínganí kútsingánǵ, otu ó 'úda róró, Yèsù mà pbìndà ábhàlì mànà náala yà Yèsù ófùnà mùtini tí kátina itsu iwà òtdyù ivéna mànà ró. 21 Ní Péterù adù yà Yèsù únóná ndì itsu ní dhu níré, ndàdù àtìna kànì : « Màlímò, ánda pé yà nyí nyófùnà mùtini nótdyù wà atdídó dhu. » 22 Ní

^f 11.15 Fùrangà-ǵnga t'úwutátale níí yà Pbàyàhúdí tó fùrangà rǵ rádù Pbàrómá mà Pbàgìrìkí mànà tó fùrangà núwù ale. Í fùrangà dǵ ríí ale-nyí-wòyó níí afátá Pbàyàhúdí tǵ. ^g 11.17 Ìsa 56.7 ^h 11.17 Yèr 7.11

Yësù adù àtìna p̀b̀ìndà ábhàlì nì: « Nyà'ù Kàgàwà. ²³Ma mí obhó dhu núnɔ f̀ükù, atdí ale náapé atina yàrí p̀b̀ìrì nì: « Íngbè nyí ɔ́rò r̀ò, nyadù àrà ìtsì ádr̀ungb̀á r̀èr̀ù ð ». Ní, ìnzì káffì náapé ùguru, p̀b̀étù kà r̀ádù yà ndì nd̀ùnò dhu r̀ì nd̀onzi dhu ná'ù, ní ndì dhu r̀ádù nd̀onzi ndì dhu bh̀eyi tí kà t̀ò. ²⁴Ndì dhu-okú d̀ò r̀ò ní ndì ma mátina nyí nì, Kàgàwà-f̀ó nyí nyónzina its̀òta ð k̀órò dhu, náká nyà'ù iwà nyí r̀àbà ndì dhu. Ní kà r̀ádù ndì dhu nábhù f̀ükù. ²⁵Ndir̀ò, nyí nyìkò nyámbe nyíts̀ò d̀ò Kàgàwà r̀ò òná kàsùmì ð, nyí nyapé ì ìnè dhu nà af̀ìkù ð ɔdhìkù d̀ò, ní dhu àká nyùbà ndì dhu kà t̀ò, ndíńì ðr̀ù-akpà ð ar̀í Ìbaku náadù tí f̀ükú afátá núbà f̀ükù. [²⁶Pbétù, ìnzì nyí nyapé dhu núbà ngùkpà ale t̀ò, ní ðr̀ù-akpà ð ar̀í Ìbaku r̀ì nzì àdù f̀ükú afátá núbà f̀ükù akekpà m̀atí.] »

Yësù ar̀ì p̀b̀ìndà kasu ònzì àdhi bhà ádr̀ungb̀anga t̀ò ɔbì nì ?

(M̀at 21.23-27; Luk 20.1-8)

²⁷Yësù mà p̀b̀ìndà ábhàlì mànà náadù ì t̀dítd̀ò Yèr̀usàlemà t̀ò kig̀ò ð. Ní Kàgàwà bhà idzá Yësù r̀úbhi òná kàsùmì ð, p̀b̀àkùhánì t̀ò ádr̀òdr̀ò ale mà, Músà bhà Hyátá t̀ò màlímó mà, P̀b̀àyàhúdì t̀ò p̀b̀àkùr̀ù mànà níiwú kà ì. ²⁸Ní abádhí níiwú dhu kà-tsù 'àtì: « K̀òk̀òr̀ì dhu nónzi nyí nyárí àdhi-tù r̀ò ? Ádhi ádr̀ungb̀anga t̀ò ɔbì nábhù indù nyongò ì dhu nónzì nì ? » ²⁹Ní Yësù adù dhu àdu abádhí t̀ò ndàtì: « Ma mí atdí dhu k̀èl̀è níwù tsùkù. Nyí nyapé ndì dhu nádù idù, ní ma m̀ádù yà ma marì ì dhu nónzi p̀b̀ìndà ádr̀ungb̀anga t̀ò ɔbì nì ale núnò f̀ükù. ³⁰Ádhi Yùwanì níwì r̀ìrà bàtizò núbho ìndr̀ù t̀ò ? Tí Kàgàwà, ndir̀ò tí ìndr̀ù ? Nyàdu pé ka idù. » ³¹Pbétù abádhí náapè 'ìrè inga nzínziya ð, 'àmbe àtìna d̀ò: « Àlè kapé dhu àdù: « Kàgàwà ní ndì ka níwì », ní k̀ádùna dhu ìvu àlè-tsù, ndàtì: « Olu, ádhu ìnzá nyí nyádù Yùwanì núunɔ dhu ná'ù nì ? » ³²Ndir̀ò, àlè kapé àtina: « Ìndr̀ù ní ndì ka níwì... » Abádhí náambénà ihé-yà-ɔd̀ò nónzì d̀ò, k̀órò ale núunì dhu Yùwanì r̀àr̀ì Kàgàwà bhà obhóná nabì nyú nídhunì. ³³Ní abádhí adù dhu àdu Yësù t̀ò 'àtì: « Ìnzá m̀à m̀ùnì. » Ní Yësù adù dhu àdu ndàtì: « Nír̀ò, ima mà átò, ma mí nzì ì dhu nónzi ma marì nì ɔbì núno f̀ükù. »

V̀inyò t̀ò inga ð r̀ì kasu ònzì ðr̀òr̀ù kasutále t̀ò mbólì

(M̀at 21.33-46; Luk 20.9-19)

12 ¹T̀dítd̀ò, Yësù náapè ndàwe ɔte mbólì ð abádhí t̀ò ndàtì: « Atdí ale náazò v̀inyò t̀ò inga, ndàdù ngb̀òna nákp̀òr̀ò k̀òr̀owà nì. K̀ádù ndì v̀inyò-kp̀ò náhà ka k̀óngo òná ìbhù nób̀h̀òl̀ò, ndàdù ìni nòsì ɔd̀ótále t̀ò. Wò dhu-dzid̀ò, k̀ádù ndì inga núbhà kasu ònzì r̀óngo kà ð ale-f̀ó, ndàdù àrà abhi ð. ²Ní ndì v̀inyò-kp̀ò nópè ka kí òná kàsùmì náká r̀ò, k̀ävì atdí p̀b̀ìndà kasutále r̀àrà f̀ìndà ka kútù v̀inyò-kp̀ò-tsì náko ndì inga-kàsù nónzi ar̀ì ale-f̀ó. ³Pbétù, abádhí náalú wò ka k̀ìvìnà ale 'òngb̀ù, 'àdù àdunà r̀óngò

otsúna-kpa nà. ⁴Ní, inga-àbadhi náavì ngätsi kasutále ràrà abádhí-tí'ò. Ní abádhí núuvi ndi ale-dò-tsirò, 'àdù dhu ùnò nǎ. ⁵Inga-àbadhi náavì ngätsi ale tdít'dò ányì, abádhí ràdù ndi-tsí nóhò. Ndirò, kùvì ibí ngùkpa kasutále ányì, ní abádhí náavì atdídhená-tsí, 'àdù ngùkpa kà nókýè. ⁶Ní, wò inga-àbadhi-fó arà òdì ní atdí kà t'ídhùnà yà atdí'dò kòzè kèlè. Ní kà ríku dòná rò nǎ, kàvì ndi idhùnà abádhí i, ndàdù inga nírè affina ò ndàti : <ífù abádhí rí idhùdu nífù.> ⁷Pbétù, wò vǎnyò tó inga-kàsù nónzi arí ale náadù òte nzínziya ò 'àti : <Kòní inga-àbadhi tí ongoya olù ale ní wò. Kòwu kòho ka, ndíní ndi inga náadiya tí àlè tò.> ⁸Ní abádhí náalú kà t'ídhùnà 'òhò, 'àdù abvòna nóbvù itse ndi inga ò rò. » ⁹Ní Yèsù adù dhu ìvu ndàti : « Ádhu nyú wò inga-àbadhi ràdù ònzìnà ? Kà ràdù ìrà, ndòkýè wò inga-kàsù nónzi arí ale, ndàdù ndi vǎnyò tó inga nábhù ngùkpa ale-fó. ¹⁰Nyǎ nyózù tí nzá yà Kàgàwà bhà Andítá ò ka kándi dhu :

<Yà odu-dzà nòsì arí ale náabvù igi odu',
náadù òngo idza-pbidò nódò arí odu tí.

¹¹ Kòní Ádrùngbàle Kàgàwà náanzì dhu,
ndirò ndi dhu ní idhò rǎ ìndrù ùkò nǎ atdí'dò dhu'. »

¹² Ní Pbàyàhúdí ò kámá náasù dhu ì rǎrǎ ndi Yèsù rǎ ì ùnò mbólí ò. Ní abádhí apè 'òmè Yèsù nálù ì í ònà otu, pbétù abádhí adù ihé-yà-òdò nónzi. Ní abádhí adù kùbhà, 'àdù òwu fìyó dhu nǎ.

Ìndrù rǎ dhu òngù Yèsù-tsù pàratà t'úfótá dō dhu

(Màt 22.15-22; Luk 20.20-26)

¹³ Pbàyàhúdí ò kámá náavì ngúfe *Pbàfàrisáyó mà *Hèròdè bhà ale mànà Yèsù-tí'ò, ndíní kà-ida-dò nidyi tí otèna ò. ¹⁴Ní abádhí náawù, 'àdù àtìnà kà nǎ : « Màlimò, mà múni wà dhu nyi rǎrǎ obhó dhu núno, ndirò nyi rǎrǎ nzǎ atdí ale-òdò mà nónzi. Obhó tí, nyi nyarí nzǎ ìndrù-nyì-kpa nándà, pbétù nyi nyarí Kàgàwà bhà otu núdhè ìndrù tò obhóna dō. Ní, àlè tó Úyatá návi tí àvì àlè rùfò Ròmà tó pbirì ò kámá dō ádrùngbà kamà bhà pàratà ? Ndirò, kǎsò tí ka ìsò ? Àlè tí àdù kùfò ùfò, ndirò àlè tí nzǎ àdù kùfò ? » ¹⁵Pbétù, òru tí abádhí òru yà ì ìrèna affiya ò dhu dhu ndi ndèni rò, Yèsù adù àtìnà abádhí nǎ : « Ádhu nyǎ nyǎ afídu númvù nǎ ? Nyìbho pé atdí fùrangà-kpò fudu ò, ndíní mandá tí. » ¹⁶Ní abádhí náadù ìwu fùrangà-kpò nà atdí Yèsù-fò ò. Yèsù adù dhu ìvu abádhí-tsù ndàti : « Yà ka kòbhòlò nyìna-wòyò, kadù òvòna nándi ale ní àdhi ? » Ní abádhí adù dhu àdu kà tò 'àti : « Kámá dō ádrùngbà kamà Kàyìsarà. » ¹⁷Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti : « Ndi dhu bhèyi kà rǎrǎ rò, nyùbho kámá dō ádrùngbà kamà Kàyìsarà bhà dhu-tsí Kàyìsarà tò, nyàdù Kàgàwà bhà dhu-tsí núbho Kàgàwà tò. » Wò dhu bhèyi Yèsù àdu dhu náadù abádhí àbhù idhò rùkò atdí'dò.

ⁱ 12.10 Odu rǎtèna ní Màsiyà ^j 12.11 Zàb 118.22-23

Pbàsàdùkáyó rí dhu òngù Yēsù-tṣǔ ùvǔvè ale núungbeya ì dhu dǎ dhu
(Mât 22.23-33; Luk 20.27-40)

18 Wò dhu-dzidǎ, ngúfe *Pbàsàdùkáyó níiwú Yēsù-tí'ò. Abádhí ní ndí arátina ìnzǐ ùvǔvè ale rǔngbeya ì ɔve-bvù rò. Ní abádhí níiwú dhu Yēsù-tṣǔ 'àti : 19 « Málímò, Músà náandí dhu yà dhu bhěyi fākà : < Atdí ale t'ádǒnà náapé òvè, ndàdù tsìbhále núbhà ìmbà atdí ngbángba nà màtí fóná, ní dhu àkǎ ndí ale rùndu adǒnà ùbhà abvo-àyi-tṣǔ, 'adù nzónzo nódhì nà yà òvòvè adǒnà-ɔvò dǎ. »

20 Ní, atdí ale ní'í kpbahínzo nà àrùbhù. Ní sengba náambà tsìbhále, ndàdù òvè ìnzǐ ndùbhà atdí ngbángba mà. 21 Ní kà lutǐnǎ kpatsìbhíngba náadù wò abvo-àyi-tṣǔ núndu, ndàdù òvè átò ìnzǐ ndùbhà atdí ngbángba mà. Ndi dhu náanzì ndì ndi dhu bhěyi tí ìbhu rí kǐsě kpatsìbhíngba rǎ. 22 Ní kóró kǎkò àrùbhù kpbahínzo wò tsìbhále númbà ndí fǐyò, núuvè kóró ìnzǐ 'ùbhà atdí ngbángba mà. Abádhí núve kóró dhu-dzidǎ, wò tsìbhále náadù òvè átò. 23 Ní kòmbí, kóró ùvǔvè ale rí 'ùngbè ɔve-bvù rò nínganí, wòrǐ tsìbhále ní'iya àdhi bhà ? Obhó tí kóró kòrǐ àrùbhù kpbahínzo núumbá wà ì ndí tsìbhále nà. » 24 Ní, Yēsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti : « Nyǐ nyùwǐ wà fùkú irèta ǎ : nyǐ nyùni nzá Kàgàwà bhà Andítá núnò dhu mà, ndirò nyǐ nyùni nzá Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó ɔbi mà. 25 Obhó tí, ùvǔvè ale rí 'ùngbè ɔve-bvù rò nínganí, kpbahále mà vèbhále mànà núumbáya nzǐ ì, pbétù abádhí nókoya Kàgàwà bhà màlàyíká náaróko òrù-akpà ò dhu bhěyi. 26 Ndirò, yà ùvǔvè ale rí 'ùngbè ɔve-bvù rò dhu dǎ, nyǐ nyàpè tí nzá atdí ngari nǒzù Músà bhà Andítá ò, yà kàzɔ rǒrù róná ìnzǐ rógbe rórò kǐdzùmbà dǎ ? Anyìrò nga ní ndí Kàgàwà ati Músà nǐ : < Ima, Ima ní Àbràhamù bhà Kàgàwà, Ìsakà bhà Kàgàwà, ndirò Yàkòbhò bhà Kàgàwà'. » 27 Yēsù adù àtinà tdítǎ : « Kàgàwà ní nzǐ ùvǔve ale tó Kàgàwà, pbétù ka ní ípirò rò arǐí ale tó Kàgàwà. Ní nyǐ, nyǐ nyùwǐ atdí dǎ nyú fùkú irèta ǎ. »

Ádrùngbǎ Úyátá ròsè kóró Úyátá dǒnǎ
(Mât 22.34-40; Luk 10.25-28)

28 Músà bhà *Úyátá tó màlímó nzínzi ǎ atdí màlímò níiri Yēsù mà rí 'àgò Pbàsàdùkáyó mànà dhu. Kǎla Yēsù nádu dhu mběyi nyú Pbàsàdùkáyó tò dhu. Ní kǎndrǐ Yēsù ì, ndàdù dhu ìvu tsùnà ndàti : « Íngbà Úyátá ndí kóró Úyátá dǒnǎ ósè ? » 29 Ní Yēsù adù dhu àdu kà tò ndàti : « Kànǐ kóró Úyátá dǒnǎ ósè Úyátá : < Íri dhu Ìsràyelǐ, àlě tó Ádrùngbǎle Kàgàwà ní ndi atdí rǎ Ádrùngbǎle. 30 Dhu àkǎ nyozè pbùkù Ádrùngbǎle Kàgàwà kóró afínɔ nà, kóró atdyúnɔ nà, kóró

^k 12.19 Tòr 25.5-10   ^l 12.26 Úvt 3.1-6

pbùkù irèta nà, ndirò kóró òbìnu mànà^m. » ³¹Ndirò kànì òyò rí kisé Ùyátá: « Dhu àkà nyoze òdhìnà yà nyi nyú nyi nyóze nyi nyi-tírò dhu bhèyi. » Kòkòrí òyò Ùyátá dòná ròse ngàtsi ùyátá ríì mbàⁿ. » ³²Ní Músà bhà Ùyátá tó màlimò náadù àtìnà Yèsù ní: « Nyi nyòtè mbèyi nyú Màlimò. Nyi nyùnò dhu ní obhó dhu: Ádrùngbàle Kàgàwà ní ndi atdirò Ádrùngbàle, ndirò ngàtsi kà bhèyi Kàgàwà ríì mbà. » ³³Ní dhu àkà ìndrù ròze Kàgàwà kóró afína nyú nà, kóró pbìndà irèta nyú nà, ndirò kóró òbìna nyú mànà. Ndirò dhu àkà kà ròze òdhìnà yà ndi nyú ndi ndòze ndi nditírò dhu bhèyi. Wòrí ní ndi ídzi dhu nyú ròse Kàgàwà tò ka kí ìzà tò perè núbi *màzàbahù dš, kadù kóró perè-tidò núbho kà tò dhu dòná. »

³⁴Yèsù náala wò Músà bhà Ùyátá tó màlimò nádu dhu fìndà mbèyi nyú ndirò ídzi irèta nyú nà dhu. Ní kádù àtìnà kà ní: « Ìmbà nyi nyíì itse òrù-akpà ò Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà Idzi rš rò. » Wò dhu-dzidš, atdí ale mà náamvù nzá ndivù dhu tdítđ Yèsù-tsù.

Krístò ná tí Dàwudì t'ídhùnà nyú?

(Màt 22.41-46; Luk 20.41-44)

³⁵Yèsù rí dhu núdhè ìndrù tò Kàgàwà bhà idzá rò ònà kàsùmì ò, kívú dhu ndàti: « Músà bhà Ùyátá tó màlimò náaratina ìngbà dhu bhèyi *Krístò ràrì Dàwudì t'ídhùnà? » ³⁶Ìlìl-Àlafí rí ndùnda rò, ádrùngbà kamà Dàwudì nyú nditírò náati:

« Ádrùngbàle Kàgàwà náati pbàkà Ádrùngbàle ní:

ìrà nyadì idú fangà dòná rò,

ràrà àhù ma mí pbùkù òmvù nábhè nyòbè dòya dhu ò. »

³⁷Dàwudì nyú nditírò rí kànzi Ádrùngbàle tí. Ní kà ràdù ìì ìngbà dhu bhèyi àtò Dàwudì t'ídhùnà tí? »

Yèsù rí ihé-yà návì ròdò ì Músà bhà Ùyátá tó màlimò rš rò dhu

(Màt 23.1-36; Luk 20.45-47)

Ábhš ihé-yà núubhìnà Yèsù rùnòna dhu níri rš atdyúya nyú nà. ³⁸Yà ndi ndúdhèna ìndrù tò dhu ò, Yèsù ubhìnà àtìnà rš i ale ní: « Nyòdo nyí Músà bhà Ùyátá tó màlimò rš rò. Abádhí aròzèna dhu ní 'ùbhi ádzàdzí kanzù ì ùfš rórò, 'àdù ìndrù nóze ràtsè ì ifuta nyú nà ìndrù arí 'ùndù òyá ngari ò. » ³⁹Unduta-dzà ò, abádhí arí 'òze 'òkò ádròdrš ale tò ka kòbhòlò ngari ò, ndirò m̀hendù ò, 'àdù òze 'òkò ifuta tó ngari ò. » ⁴⁰Abádhí arí abvo-ayí-idzà ò dhu òvo kóró, àzèmbè ìì 'ìtsò ádzàdzí ndíni ka kati tí ì ídzi ale tí rórò. Wò dhu-okú dò rò, ka kitdiya anya abádhí dš òbi nyú nà. »

^m 12.30 Tòr 6.4-5   ⁿ 12.31 Law 19.18   ^o 12.36 Zàb 110.1

Nǎkù tó abvo-àyi rí perè nábhù Kàgàwà tò dhu

(Luk 21.1-4)

41 Wò dhu-dzidǎ, Yèsù náadi Kàgàwà bhà idzá, Kàgàwà tò ka karí perè nédǎ ònà *sàndukù-tí. Ní kǎdì ndàmbe ìndrù rí fùrangà nédǎ ndi sàndukù ò tí dhu nándà dǎ. Ònzi tó ibí ale nùwò fùrangà abhàbhó. 42 Ní nǎkù tó atdí abvo-àyi níira, ndàdù ìnzí rí ábhǎ kasu mà nónzi óyǎ fùrangà-kpǎ-nzo kèlě níddò wò sàndukù ò. 43 Ní Yèsù anzi pbìndà ábhàlǐ, ndàdù àtìna abádhí ní: «Ma mí obhó dhu núnò fùkù: Wòrǐ nǎkù tó abvo-àyi níddò fùrangà sàndukù ò ròsè kóró ale dóná. 44 Kóró kǎkò ngùkpà ale núbho ìmbà rí rí kasu nà fíyò fùrangà kèlě foyá rí fùrangà dǎ rò. Pbétù pbìndà nǎkù ò, wò abvo-àyi núbho dzànàna nónzi àmbènà pbìndà ípìrǎnga ò fóná rí fùrangà kóró.»

Yèsù rí Kàgàwà bhà idza ka kugoloya dhu núnò dhu

(Màt 24.1-2; Luk 21.5-6)

13 1 Yèsù ráhu Kàgàwà bhà idza rò ònà kàsùmì ò, kàbhà ábhàlǐ nzínzi ò atdí ale náati kà ní: «Màlimò, ándà pé! Ìngbàtí ùya odu kǎkà! Ìngbàtí ka kasì ósí-tidò yà!» 2 Ní, Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: «Nyi nyàla tí wà kǎkà ósí-abábá? Kàrǐ ósí-abábá ka kósì ní odu nzínzi ò, atdí odu mà rí nzí ndùbha ngàtsi odu dǎ. Ka kí abádhí nùgòlò kóró.»

Yèsù rǎte yà adzi ò dhu-tsù rí ndòdì ònà idhò nitèya ize dǎ dhu

(Màt 24.3-14; Luk 21.7-19)

3 Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adì *Mizèyitunì tó pbìrì dǎ, ndàmbe *Kàgàwà bhà idza nándà dǎ nyàna-kpa tí. Ní óyá ò òtù ò Yèsù màna rò, Péterù mà, Yàkòbhò mà, Yùwanì mà, Àndèyèyà màna níwú dhu Yèsù-tsù 'àti: 4 «Énò pé ìngbà kàsùmì ò màtí wò nyi nyànò dhu nónziya ndi dhu fàkà? Ndirò, ìngbà ize ndi kóró kǎkò dhu rí 'ònzì ònà kàsùmì nitèya?»

5 Ní Yèsù adù dhu òvò abádhí tò ndàti: «Nyàndà nga mbèyi, ìnzí nyàbhu nyí atdí ale mà rùtrá nyí. 6 Ábhǎ ale nóowuya ìwu rǎ óvòdu rǎ, 'òwù àtìna rǎ: «Ìma ní Krístò». Ndirò abádhí nùwtráya ábhǎ ale nyú. 7 Ndirò, nyí nyòpéya gukyè nyí rí ìla rí ndònzì dhu mà, ìla dǎ ka kúnona dhu màna, ní àpé nyónziya ódo. Dhu àkǎ wà kǎkò dhu rònzi ò, pbétù wò dhu ní'ya nzí iwà yàrǐ adzi ò dhu-tsù nódì ndi dhu. 8 Atdí pbìrì ò ale nùugyeya ò ngàtsi pbìrì ò ale màna. Ndirò atdí ádrùngbà kamà bhà pbìrì ò ale nùugyeya ò ngàtsi ádrùngbà kamà bhà pbìrì ò ale màna. Ndi kàsùmì ò, mùtiti náabhùya dhèdhèrò pbìrì rivi, ndirò àgàyi níitsiya yà adzi ò. Ndi dhu ní'ya àdhàdhì ari rí ndòpè ndàkà ndi uguta tò dhu bhèyi.

9 Pbétù nyí, nyàndà nga mbèyi. Ka kowuya nyàbhu rǎ anya ùnò arí ale rìtdì ànyàkù. Ka kowuya nyàbhu rǎ kùvi nyí unduta-dzà ò rò. Ka kowuya

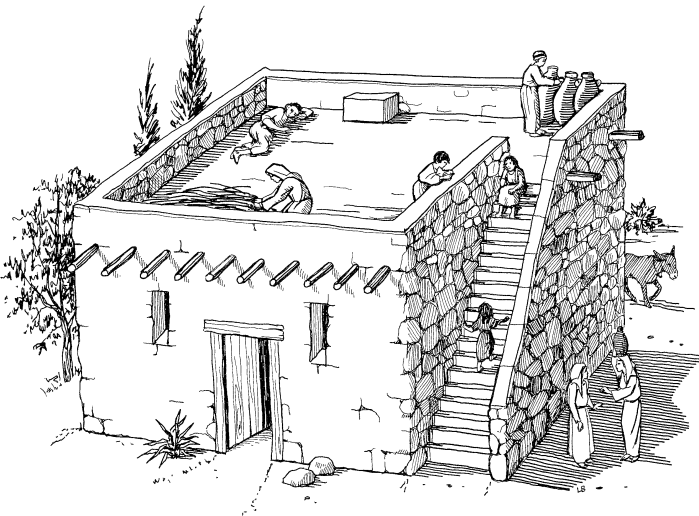

nyäbhu rǒ nyǒnzì mùsambà lìwálí-ònzì rǒ, ndirò ádròdrǒ kámá-ònzì rǒ okúdu dǒ rǒ, ndíní nyí nyí'í tí pbàkà ngàmì tí abádhí-ònzì. ¹⁰Obhó tí, dhu àkǎ pé kunò Kàgàwà bhà Ídzi Màkürè angyinǎ rǒ kóró pbìrì ò ale tǒ. ¹¹Ndirò, nyí nà abádhí òwù ànyǎku ka kitdì tí rǒ, àpé nyòwuya afíku nítu rǒ angyangyi nyí nyúnóna dhu nǐ. Pbétù, dhu akáya nyòwù tsùku dǒ isí òte kèlè núnò rǒ ndi kàsùmì ò. Obhó tí, i òte nóowuya nzì ùvò rǒ ùkù rǒ, pbétù Ìlǎ-Àláfí náaraya ndi kili rǒ tsùku dǒ. ¹²Ìndrù náaraya adónà nífo rǒ ndàbhu kohò, ndirò ingba t'ábanà náaraya dhu ònzì rǒ ndi dhu bhèyi tí pbì ingba rǒ. Nzónzo níwàya dhu ì nǒdhi ale rǒ, 'àdù abádhí àbhu kǎkyè. ¹³Kóró ale nǒòndrǒya nyí okúdu dǒ rǒ. Pbétù Kàgàwà nígúya ale ní kǒkò dhu-dzi nóndù rí kóró rǎrà àhu i dhu rǐku dhu ò ale. »

Yèsù rǒte ádrùngbǎ àpbè dǒ dhu

(Mát 24.15-28; Luk 21.20-24)

¹⁴Yèsù adù àtìna tǒfídǒ: «Nyí nyalaya gukyè <òdóna rǒ'ò atdídǒ òndrò ka kòndrò atdídǒ ale> tí ka kátina ale, yà inzà ndì ndàkànà ndidè òná ngari ò idè rǒ (Yàrí dhu òzù rí ale náká ndàlè ka mbèyi dóna ò), ní Yùdeyà ò ì nòtù ale náakáya 'òtsè pbìrì-akpá dǒ. ¹⁵Pbì idza dǒ ka kóbhòlò okota tǒ ngari ò ndì nòtù ale, náakáya nzì ndifò, ndirò ìnzì ndòtsù ndàhu atdí dhu mà nídyì idza rǒ. ¹⁶Ndirò, ònzi-bvè ndì nòtù ale náakáya nzì ndòngò ibha, ndàrà róná òrú mùdzarè nídyì. ¹⁷I idho ò, òya nà rǐ'í vèbhále mà, iba òndo rí nzónzo rǐ'í foyá vèbhále màna ní'íya àpbè ò. ¹⁸Nyítsò nyí Kàgàwà rǒ, ìnzì kǒkò dhu nǒònzìya tí ì ádrùngbǎ giri tǒ kàsùmì ò. ¹⁹Obhó tí ì idho ò, ìndrù náabáya àpbè abho, ròsè yà Kàgàwà anzìna yàrí adzi

Idza-dòtsirò ò ka kóbhòlò asota tǒ ngari (13.15; Kas 10.9)

rò, rìrà àhụ indo ì arí àbàna àpèè dònǎ. Ndirò ì àpèè-tidò níí'ya ìmbǎ akekpa màtí tdítdǎ. ²⁰ Ìnzí Ádrùngbǎle Kàgàwà náadùna gukyè wòrí idhò-ǎnga, ní atdí ale mà náagùna nzí. Pbétù kǎdù ndi idhò-ǎnga ròdì ídǎ, fíndà ndi ndòvò pbìkì ale-okú dǎ rò. ²¹ Atdí ale mà náatiya gukyè nyí nǐ: «Nyàndà, kànì Krístò ríí iró!» Ndirò ngǎtsi nǐ, «nyàndà, ndǎnǐ kà ríí ndòró!» Ní àpé nyǎ'uya ka! ²² Obhó tí, títò tó krístò mà, títò tó pbànábí mànà núnyàya ì ùnyà. Abádhí náambèya wiwì mà, idhò rí ìndrù ùkǎ nǐ dhu mànà nónzì dǎ, ndíí'í 'utrá tí yà Kàgàwà óvò fíndà ale nǐ, àkǎ ka rádù àkǎ fíyò nǐ. ²³ Ní nyí, nyàndà nga mbèyi! Ma mòvò wà kóró dhu fùkù angyangyi.»

Ìndrù t'ídhùnà ríngo dhu

(Màt 24.29-31; Luk 21.25-28)

²⁴ Kǎdù àtìna tdítdǎ: «Pbétù ì idhò ǎ, wò àpèè tó kàsùmì dzidǎ, adyifò núutíya, àbǐ ràdù inga t'áwùta núbhà. ²⁵ Alali náawáya ì òrù-akpa-nyí rǎ rǎ, ndirò ádròdrǎ òbì nà aríí òrù-akpa ò dhu níivíya^p. ²⁶ Nírò ní ndi ka kalaya ìndrù t'ídhùnà òrù-akpa ò rò rírá ádrùngbǎ àpbù ǎ, ádrùngbǎnga tó òbì nà, ndirò ádrùngbǎnga tó awáwù ǎ rǎ^q. ²⁷ Ní kúvíya pbìndà màlàyíká ífò yà adzi-pbidò ònǎ, rùndu yà ndi ndavò fíndà pbìndà ale-tsù, ròpè ndi yà adzi-tsù náapè ndi ì rò, ràrà àhụ kà-tsù arà ndòdì í'.»

Mùtini tí kátina itsu tó mbólí rítèna àlè tò dhu

(Màt 24.32-35; Luk 21.29-33)

²⁸ Tdítdǎ kǎdù àtìna: «Nyìrè pé *mùtini tí kátina itsu tó mbólí rǎvona dhu: kǎpbí náapè í'ǎ, kà-bǐ ràdù ndòpè ndàtá, ní nyí nyùni wà dhu adyifò tó kàsùmì rǎrǐí íkyèrǎ. ²⁹ Ní ndi dhu bhèyi tí, nyí mà átò, nyí nyalaya gukyè kǎkòrí dhu rí 'ònzì dhu, ní nyí nyuniya dhu kà ríngo dhu rǎrǐí íkyèrǎ, ndirò kà rǎrǐí tsàtsùnǎ. ³⁰ Ma mí obhó dhu núno fùkù, yà kòmbí ríí rùgànda rí nzí ùda inzà kóró kǎkò dhu nónzì ì rǎrǎ. ³¹ Òrù-akpa mà yà adzi mànà núudàya ùdà, pbétù pbàkà òte núudàya nzí akekpa màtí.»

Kàgàwà kèlè atdíró nùni ndi Yèsù ingoya ònǎ idhò dhu

(Màt 24.36-44)

³² Kǎdù àtìna tdítdǎ: «Ma míngo ònǎ idhò mà, ndi kàsùmì mànà dhu nàndà dhu nǐ, atdí ale mà nùni inzà ka, ìmbǎ ríí òrù-akpa ò ríí màlàyíká màtí, ìmbǎ ríí Kàgàwà t'ídhùnà màtí. Pbétù ka nùni ní Àba Kàgàwà kèlè atdíró.»

^p 13.25 Ìsa 13.10; 34.4; Zèk 32.7; Yòw 2.10; 3.4 ^q 13.26 Dàn 7.13 ^r 13.27 Tòr 30.4; Nèh 1.9; Zàk 2.10

³³Nyàndà nga mběyi, nyòko nyìkpókù nà, inzà nyí nyùni ndi kàsùmì nídhuní. ³⁴Ndi dhu níliya ndì àdhàdhì abhi ò rárà ale náarí dhu ònzi dhu bhèyi : kà rāhu pbi idza rò, ndùbhà ndi idza kasutále-fó. Kà rí i ale nzínzi ò ngàtsi ale rōnzina kasu nítè ndi ale tò, ndàdù dhu núya idza-li'ò nódò rí sàndírì tò ràdi nyìkpóna nà. ³⁵Nírò, nyòko nyìkpókù nà, inzà nyí nyùni idza-àbadhi rīngo ònà kàsùmì nídhuní. Nyí nyùni nzà dhu kà ràtí ndàdù pbítsòngānā, ngàtsi nī iku-alikpa ò, ngàtsi nī à'ù-akpà-òngò ò, ndirò ngàtsi nī kútsingānā. ³⁶Kìtò ndi inzà nyí nyirè kàsùmì ò nī, dhu àkà nzà kà ròtù nyí òdhò nyí nyòdhò ró. ³⁷Yà fùkù ma mùnò dhu ní ma mùnò wà kórò ale tò. Nyòko nyìkpókù nà ! »

Pbàyàhúdì ò ádròdrò ale rí ìrì Yèsù nálù ka kí, kadù òhònà dhu dō dhu

(Mât 26.1-5; Luk 22.1-2; Yùw 11.45-53)

14 ¹*Pbàyàhúdì tó Pásika tó m̀hèndù mà, *ìmbā ònà afi nà m̀gati tó m̀hèndù mà nà níí'í ɔyo idhòya nódì ró. Ní *Pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, *Músà bhà Hyátá tó màlímó mà nà náapè ònè Yèsù nálù í'í inzà kórò ale ùni rórò ònà otu, ndíní 'adù tí àbhunà kohò. ²Obhó tí, abádhí owúnà àtìnà rō nzínziya ò : « Dhu àkà nzà àlè rālù ka m̀hèndù ò rò, akye ìndrù níivàna dhu nī. »

Atdí tsibhále rí ndrùù róngu akye nódhò Yèsù-dòtsírò dhu

(Mât 26.6-16; Luk 7.36-50; 22.3-6; Yùw 12.1-8)

³Yèsù níí'í Bètàniya tí kátina pbanga ò, Sìmonì tí kátina ale bhà idzá. Ndi ale níí'í *kíkí nà angyinā rò. Ní ònyè nónyè Yèsù rí ònà kàsùmì ò, atdí tsibhále náatsù *àlbatrò tí kátina odu nī ka kòbhòlò tsúpà nà fóná. Ndi tsúpà ò í'í dhu ní ɔrú odzina nà ndrùù róngu akye. Ndirò ndi akye níí'í *nardò tí kátina irí-ví nī ka kòbhòlò akye. Ní íyàdhíyà núukò ndi tsúpà-tsù, ndàdù ndi akye nódhò Yèsù-dòtsírò. ⁴Ní ányirò í'í ale nzínzi ò, dhèdhè ale náakó, 'adù àmbe òte dō nzínziya ò àti : « Ádhu kārì wòrì akye nínzà wò dhu bhèyi nī? ⁵Ka kambènà tí obhó kàbhù kodzi ìbhu miyà dònā róse fùrangà-kpò rō, kadù ndi fùrangà núndò nākùtále tò ! » Abádhí náadù àkò atdí d'ò nyú wòrì tsibhále rō. ⁶Pbétù, Yèsù adù àtìnà abádhí nī : « Nyùbhà wò tsibhále ràdi. Ádhu nyí nyèva kà-tsi nī? Yà rùdú kònzì dhu ní ídzì dhu nyú. ⁷Obhó tí, nyí nyóngo òko nākùtále mà nà bilínganà. Ndirò, nyí nyòzè ka ònà kórò kàsùmì ò, nyí nyóngo adù abádhí-dzùnà nónzi ònzi. Pbétù ima, àlè kínzì ongo òko nyí mà nà bilínganà. ⁸Íyàdhíyà ònzì dhu ní lèmana nónzi ndi ndí dhu : kùtri wà ngbòdu, ndòbhòlò angyangyi ɔtdé tò. ⁹Ma mí obhó dhu núno fùkù : Kàgàwà bhà Ídzì Màkùrù núno ka kí yà adzi ò kórò ngari ò inana, ka kóngo yà tsibhále nónzi dhu náwe ìndrù tò átò, kadù òwu kìrè rō rónā. »

^s 14.5 ìbhu miyà fùrangà-kpò ní mbèmbè atdí atɔ tó kasu tó mùkimbà.

Yudhà rĭ Yēsù ònzi ndipfo, ndàbhũ pbàkùhání ǔ ádròdrǔ ale-fó dhu
(Màt 26.14-16; Luk 22.3-6)

10 Yēsù bhà idre dóná ǔyǔ nà ábhàlĭ nzínzi ǔ atdí ale, Yudhà Īskàriyotà tí kátina, náarà *pbàkùhání tó ádròdrǔ ale-tí'ò, ndíni ndi ndipfo tí Yēsù ndàbhũ abádhí-fó. 11 Ní, Yudhà ùnò dhu ì ìrĭ rò, abádhí-dhè níika ndi atdí. Abádhí adù àtina ì rārĭ fùrangà nábhũ kà tò. Ní Yudhà náadù ndòpè ndòmè Yēsù ipfò ndi ndí ndàbhũ abádhí-fó òná idzi kàsùmì.

Yēsù mà rĭ Pásika tó m̀hendù tó ònyè nònyu pb̀ndà ábhàlĭ mànà dhu
(Màt 26.17-25; Luk 22.7-14,21-23; Yùw 13.21-30)

12 *Īmbă òná afi nà m̀gatì tó m̀hendù tó wemberè tó idhò, yà tàrà-akpá-nzo-ză ka kùbínà òná ǔ, Yēsù bhà ábhàlĭ níivú dhu kà-tsũ 'àti : « Ádhànga ndi nyi nyòzè m̀wù *Pb̀yàhúdí tó Pásika tó ònyè nóbhòlò òná indù ? » 13 Ní, Yēsù adù pb̀ndà ábhàlĭ nzínzi ǔ ǔyǔ ale nóvi, ndàdù àtina abádhí ní : « Nyòwu kigò ǔ, ní nyi nyi atdí ale nótu idha nànd andu ǔ ró. Ní nyàdù nyòwu kòwù ǔ. 14 Ní kà rāră òtsù idza ró, nyĭ nyatina ndi idza-àbadhi ní : « M̀limò níivú dhu ndàti : Mă mí *Pb̀yàhúdí tó Pásika tó ònyè nònyu òná rò pb̀kà ábhàlĭ mànà kàluga rĭrĭ ngbòrò ? » 15 Ní, kàd̀na ɔ̀ràná rò rĭrĭ ádr̀ngbă kàluga nítè f̀k̀k̀, yà angyangyi ka kòbhòlò kòrò dhu òná. Ányì nga ní ndi, nyĭ nyòbhòlona ònyè àlè tò ní. » 16 Ní, kòkò ǔyǔ ábhàlĭ níivà ì 'òwù kigò ǔ. Abádhí náadù kòrò dhu nótu yà Yēsù núnòná ka f̀yò dhu bhèyi tí, 'àd̀ *Pásika tó ònyè nóbhòlò.

17 Pb̀ts̀ngánă, Yēsù mà pb̀ndà atdí kumì dóná ǔyǔ nà ábhàlĭ mànà náawù ùvò wò ka kòbhòlòná ngari ǔ. 18 Ní, yà abádhí òkò 'àmbe dhu ònyè dǔ mizà dǔ rò òná kàsùmì ǔ, Yēsù ati : « Ma mí obhó dhu núnò f̀k̀k̀, nzínzikũ ǔ atdí ale rĭ ima nípfò ndàbhũ ma òmvũ-fó. Ndi ale ní yà atdíkpá mă mí dhu ònyu mànà ale. » 19 Ní, izu náuka kòkò ábhàlĭ atdí. 20 Yēsù adù dhu àdu abádhí tó ndàti : « Ndi ale ní nzínzikũ ǔ atdí ale, yà atdí kumì dóná ǔyǔ nà nyĭ nyĭrĭ rò, yà atdíkpá mă mí ɔ̀ts̀ka ùf̀ mànà sàni ǔ ale. 21 Obhó tí, ìndrũ t'Ídhùnà ròvè yà *Kàgàwà bhà Andítá núnò dóná dhu bhèyi. Pb̀t̀, ìndrũ t'Ídhùnà nípfò rĭ ndàbhũ òmvũ-fó ale rĭrĭ àpè ǔ ! Dhu akána nzĭ kòdhì ndi ale mà ! »

Ádr̀ngbăle Yēsù nábhũ rĭ kirè ònyè
(Màt 26.26-35; Luk 22.7-20; 1Kò 10.16-17; 11.23-26)

22 Yēsù mà pb̀ndà ábhàlĭ mànà rĭ dhu ònyu òná kàsùmì ǔ, Yēsù níidyi m̀gatì ndàlũ f̀oná. Ní ̀ts̀ ndi ndàbhũ Kàgàwà tò dhu-dzidǔ, k̀k̀k̀ kà-ǔnga, ndàdù ùndòná pb̀ndà ábhàlĭ-fó, ndàdù àtina abádhí ní : « Nyàkò yà dhu, ngbòdu ní yà. » 23 Tdítdǔ kidyi *divayi rĭrĭ òná kópà ndàlũ f̀oná.

Ní òtsò ndì ndàbhù Kàgàwà tò dhu-dzidǎ, kǎdù kàbhù abádhí tò, abádhí kóró ràdù òmvùnà. ²⁴Yèsù adù àtìna abádhí nǐ: «Yàrí ní azùdu, yà ìndrù nùngbò Kàgàwà mànà azu, ndirò yà ábhǎ ale-okú dǎ rò ndì nùfù. ²⁵Ma mí obhó dhu núnc fùkù, ma mí nzǐ òvayì nómuvù tǎftǎdǎ akekpá màtí, ràrà àhù òvayì-òwútá nómuvù ma maraya òrù-akpá ò Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi ò ònà idhò ò.» ²⁶Adyi' ì ùyù dhu-dzidǎ, abádhí náadù òwu *Mìzèyìtunì tó pbìrì dǎ.

Yèsù rǐ Péterù rǐ ndòdhò dhu nóvò dhu
(Màt 26.31-35; Luk 22.31-34; Yùw 13.36-38)

²⁷Yèsù ati pbìndà ábhàlǐ nǐ: «Nyǐ kóró, nyǐ nyǐ mubha ùbha. Obhó tí, Kàgàwà bhà Andítá ò ka kándí dhu kati: «Ma mohoya tàrà t'ùndatátale, tàrà ràdù ìfàlò kóró ngari ònà.» ²⁸Pbétù, ma mǎngbè ma dhu-dzidǎ, ma madùya àrà nyòdò Gàlìlayà tó pbìrì ò rò.» ²⁹Pbétù, Péterù adù àtìna kà nǐ: «Ngùkpà ale mà rǐ mbǎ nyubha, ní ima, ma mí nzǐ nyubha.» ³⁰Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàtì: «Ma mí obhó dhu núnc indù, indo yàrí iku ò tí, inzà à'ù-akpà nàpè òngò òyò-gùna rórò, nyi nyi'ina iwà nyi nyàtì ìbhù-gùna inzà nyi rùni ima ró.» ³¹Pbétù, Péterù adù àtìna tǎftǎdǎ òbi nyú nà: «Ma matina nzǐ akekpá màtí inzà ma rùni nyi, ìmbà dhu ì'ina atdíkpá àlè káve dhu màtí.» Ndirò kóró ngùkpà ábhàlǐ náadù dhu ùndò ndì dhu bhèyi tí átò.

Yèsù rǐ ndìtsò Gètèsèmanì tí kátina inga ò rò dhu
(Màt 26.36-46; Luk 22.39-46)

³²Wò dhu-dzidǎ, Yèsù mà pbìndà ábhàlǐ mànà náawù ùvò atdí ngari Gètèsèmanì tí kátina ò. Ní Yèsù adù àtìna pbìndà ábhàlǐ nǐ: «Nyòko irò mitsò ma mára ònanà.» ³³Nírò ní ndì kǎdù Péterù mà, Yàkòbhò mà, Yùwanì mànà nùgù 'òwù mànà. Ní, kǎpè ndì'ì ádrùngbǎ òdò nà, ndàdù ì'ì ábhǎ izu nà. ³⁴Ní kǎdù àtìna abádhí nǐ: «Afídu rǐ'ì ábhǎ izu nyú nà, akye ma móvè dhu bhèyi. Ní, nyòko irò, ndirò nyòko ípìrò rò.» ³⁵Kǎdù àrà itseta ake, ndàdù ndìbvù obvò. Ní kǎdù ndìtsò Kàgàwà rǎ, ndí'ì kàkǎ nǐ, ndì àpè tó kàsùmì nùudà tí dònà nà. ³⁶Ní kǎmbénà àtìna dǎ: «Òò Àbá, lèmanù ònzi rǐ dhu náarí'ì mbǎ. Ní ìndrǐ wò àpè tó kópà itse rùdú rò. Pbétù ndì dhu àkǎ nzà ndònzì ndì ma mòzè ka dhu bhèyi, kàkǎ ndònzì ndì nyi nyú nyi nyòzè dhu bhèyi.» ³⁷Wò dhu-dzidǎ, kǎdù ndàdu kǎkò ìbhù ábhàlǐ-tí'ò, ndàdù abádhí nótù iwà ùdhò ró. Ní kǎdù àtìna Péterù nǐ: «Simonì, nyi tí òdhò òdhò tí? Nyi nyàdù tí obhó àdi ípìrò rò atdí adyi màtí? ³⁸Nyòko ípìròrò, ndirò nyìtsò nyǐ, akye nyǐ nyòtsúna umvútá ò nǐ. Alafí nózè wà kònzì ídzì dhu, pbétù ale-ngbò rǐ'ì ivíví.»

^t 14.26 Zàb 113–118

³⁹Tdítdǒ, Yēsù indrí ndì abádhí tí rò, ndàdè ndìtsò ndènò yà angyi ndì ndènòna ɔte kèlě. ⁴⁰Wò dhu-dzidǒ, kǎdè ndàdu pbìndà ábhàlì-tí'ò, ndàdè abádhí nótù iwà èdho ró, atdíđǒ idho ríi nyìkpóya ǒ nídhuní. Ní abádhí náadè nzá kà tò ì ádúna dhu núnì. ⁴¹Ìbhu rí kisè nǐ, Yēsù adù ndì pbìndà ábhàlì-tí'ò, ndàdè àtìna abádhí nǐ: « Nyì nyòko tí òko òdhò nyì nyódhò ró? Nyì tí nyàsò nyì nyì ró? Íwà àkǎ wò dhu-bvùtí! Kàsùmì náká wà! Nyàndà, kànǐ ka kí Ìndrù t'ídhùnà nípfò kabhu nzérenгатálefó. ⁴²Nyìvà nyì, kòwu! Kànǐ ma nípfò rí ndàbhu ma òmvù-fó ale nírà wà àhu íkyèrǒ!»

Yēsù nòsò ka kí dhu

(Màt 26.47-56; Luk 22.47-53; Yùw 18.3-12)

⁴³Ní ànyìrǒ rò tí, yà Yēsù rǒte ònanǎ, Yudhà, yà idre ònà ǒyǒ nà ábhàlì nzínzì ǒ atdí ale, níitò ndì ihé-yà mànà owùna ǒ. I ale-fó nǐi obhi-akpá, mùgò mànà. Abádhí nivì nǐi *pbàkùhání tó ádròdrǒ ale mà, *Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, *pbàkùrǔ mànà. ⁴⁴Yudhà, yà Yēsù nípfò rí ndàbhu òmvù-fó ale, nǐi iwà ndì ndònzina Yēsù ka kuni tí ròná dhu nènòna ihé-yà tò. Kǎtì: « Ma mámbòna ale nǐina ndì yà nyì nyì atdyúna nóho ale. Ní nyì nyalúna ka, nyǎdè òwu nà mbèyi nyì nyóđona rórò. » ⁴⁵Yudhà níitdègu ndìtò, ní kǎndrì Yēsù-tí'ò, ndàdè àtìna kà nǐ: « Màlimò! » Wò dhu-dzidǒ, kǎdè kàmbò. ⁴⁶Ngǔkpà ale náadè Yēsù nǎlu, 'àdè òsòna. ⁴⁷Ní, ànyìrǒ ìi ale nzínzì ǒ atdí ale nídhá pbì obhi-akpá, ndìtsà pbàkùhání tó ádròdrǒ ale dǒ kamà bhà kasutále-bì nǐ. ⁴⁸Yēsù adè àtìna abádhí nǐ: « Íma àlu nyì nyíwu rò, nyì nyàdè tí iwu fukú obhi-akpá nà mùgò mànà, ogbotále nǎlu ríwu ale bhèyi? ⁴⁹Bilínganà ma múbhi àdi rǒ tikú, madè àmbe dhu núdhe dǒ Kàgàwà bhà idza ǒ rò, ìnzì nyǎdè malu. Pbétù, wò dhu rí ndònzì ndíní Andítá únò dhu náaká tí. » ⁵⁰Nírò ní ndì ábhàlì núbhà àbadhi, 'àdè òtse kórò. ⁵¹Atdí kpatsìbhíngba náadì ndàmbe àrà dǒ Yēsù-owù ǒ, atsita tó mberù kèlě ndì ndòbvù ròná rórò. Ní ka kadè àbadhi nǎlu. ⁵²Pbétù, kǎdè ndì mberù nángòlò ròná rò, ndàdè òku nzínzì rò.

Yēsù ríi Pbàyàhúdì-bvù ádròdrǒ anya nítdì arí ale-ònzì dhu

(Màt 26.57-68; Luk 22.54-55,63-71; Yùw 18.13-14,19-24)

⁵³Yà Yēsù nòsò ale náawù kà nà *pbàkùhání tó ádròdrǒ ale dǒ kamà bhà, yà kórò *pbàkùhání tó ádròdrǒ ale mà, *pbàkùrǔ mà, *Músà bhà Úyátá tó màlímó mànà núndu ì i. ⁵⁴Péterù adè àdi itseta, ndàmbe àrà dǒ Yēsù-owù ǒ, ndàrà òtsù *pbàkùhání tó ádròdrǒ ale dǒ kamà bhà idza-ngbò ka kákpòrò nǐ kàlì ò. Ní ànyì, abádhí náadè òko atdíkpá sàndìrì mànà, 'àmbe kàzu nóvò dǒ. ⁵⁵Pbàkùhání tó ádròdrǒ ale mà, kórò ngǔkpà ale yà Pbàyàhúdì bvù ádròdrǒ anya nítdì arí mànà, náambénà Yēsù nóbhu ka kí

dóná dhu nónè dǎ, ndíni 'adù tí ànyàna nótdì kohò. Pbétù, abádhí náaba nzá atdí dhu mà. ⁵⁶Obhó tí, ábhǎ ale nóowúnà iwu rǎ, 'adù Yèsù nǒbhù títò dǎ, pbétù abádhí-ǎtǎ nóowúnà nzí 'àsò rǎ. ⁵⁷Ngúfe ale níivà ì, 'òbhù ka títò dǎ, 'àti : ⁵⁸« Mǎ mírì kà ràtina : « Ma mí yà ìndrǔ asì ɔtsúya nǐ Kàgàwà bhà idza nùgòlò, madù ngàtsi-tsí, yà ìnzí ìndrǔ rǐ kàsùna nónzi ɔtsúya nǐ nòsì ìbhù idhò ǎ. » ⁵⁹Ní wò ndi ɔbhuta dǎ màtí, abádhí-ǎtǎ náasò nzá ì. ⁶⁰Ní *pbàkùhání tó ádrǒdrǒ ale dǎ kamà níivà ndì ndidè kóró ale-ònzí, ndàdù dhu ìvu Yèsù-tsǔ ndàti : « Nyi t'òbhó dhu àdù kǒkò ale rǎnɔna dùnú dhu dǎ ? » ⁶¹Pbétù, Yèsù adúnà àrà ìnè rò ìnè tí, ìnzí ndàdu atdí dhu mà. Ní *pbàkùhání tó ádrǒdrǒ ale dǎ kamà níivú dhu tdítdǎ kà-tsǔ ndàti : « Nyi tí *Kístò, yà mǎ mǎrí ìfùna Kàgàwà t'Ídhùnà ? » ⁶²Ní, Yèsù adù dhu àdu ndàti : « Obhó, ìma ní ndi. Ndirò nyí kóró, nyí nyalaya *Ìndrǔ t'Ídhùnà ádrùngbànga tó ɔbi nà arǐ Kàgàwà bhà fangà dónà rò àdi ró. Ndirò, nyí nyalaya ka átò òrù-akpà-nyí rǎ àpbù ǎ rǐrà ró. » ⁶³Ní wò dhu ndì ndìrì rò, *pbàkùhání tó ádrǒdrǒ ale dǎ kamà núufà róná mberù-ònga nàwí-okú dò rò, ndàdù àtina : « Ádhu tó ngàmì àlǎ kǐrì atdyúna nà tdítdǎ ! ⁶⁴Nyí nyírì wà kùndò dhu nzére nyú Kàgàwà nǐ dhu. Ní, ádhu nyí nyírè kà dǎ ? » Ní, kóró ale adù anya ɔtdì kà-dǎ, 'àti kà ràkǎ kohò. ⁶⁵Abádhí nzínzi ǎ atdídhena ale náapè 'ùso iso Yèsù dǎ. Abádhí owúnà kà-nyí nátsì rǎ, 'adù kùdù ɔtsúya nǐ. Ndirò abádhí owúnà àtina rǎ kà nǐ : « Nyi nyèni rò, áti pé nyi nòpbi ale fǎkà. » Ndirò sàndìrì náalú Yèsù, 'adù ùpbinà ɔtsúya nǐ.

Péterù ràtina inzà ndì rúni Yèsù dhu

(Màt 26.69-75 ; Luk 22.56-62 ; Yùw 18.15-18,25-27)

⁶⁶Péterù àdi pbàkùhání tó ádrǒdrǒ ale dǎ kamà bhà idza-lí òná kàsùmì ǎ, ndi kamà bhà kasu tó vèbhále nzínzi ǎ atdí tsìbhále níitò ndì. ⁶⁷Ní, kǎla Péterù kàzu nóvo rí ró, ndàdù nyìkpóna nódi róná, ndàdù àtina nǐ : « Inyi átò, nyi nyírì atdíkpá Yèsù yà Nàzàretì ǎ ale màna. » ⁶⁸Pbétù, Péterù adù wò kùndò dhu nágò ndàti : « Inzá ma mùni, ndirò inzà dùdu àlǔ wò nyi nyèndò dhu. » Ní, Péterù adù ndìvà ndi idza-lí rò, ndàrà idza-ngbò ka kákpòrò nǐ kàlì-li'ò, [à'ù-akpà ràdù òngò.] ⁶⁹Pbétù, wò kasu tó tsìbhále náala àbadhi, ndàdù ndòpè ndèndò dhu tdítdǎ ànyìrǎ ìrì ale tò ndàti : « Yàrí ale ní abádhí nzínzi ǎ atdí ale ! » ⁷⁰Péterù adù ndi dhu nágò àgò tí tdítdǎ. Ní ákǎ kàsùmì dzidǎ, ànyìrǎ ìrì ale náati Péterù nǐ tdítdǎ : « Obhó nyú, nyi ní abádhí nzínzi ǎ atdí ale, nyi ní Gàlilayà tó pbìrì ǎ ale átò nídhuní. » ⁷¹Ní, Péterù adù ɔte òpè ndàti : « Dhu apé ì títò núnɔ ma mí dhu tí, ní Kàgàwà àkǎ ndòtdì ànyàdu. Ma mòtsò wà dhu nyú, inzà ma mùni wò nyí nyúnɔna ale. » ⁷²Wò ndi kàsùmì ǎ tí, à'ù-akpà náadù òngò ɔvo rí kùsè nǐ. Ní, Péterù adù yà Yèsù ùndà fíndà dhu níre : « Inzá à'ù-akpà nàpè òngò ɔvo-gùna rórò, nyi nyí'ina iwà nyi nyàti ìbhù-gùna inzà nyi rúni ma ró. » Nírò ní ndi Péterù adù ndòpè ndòdzì.

Yēsù rǐ ì Lìwalì Pìlatò-ònzí dhu

(Mât 27.1-2,11-14; Luk 23.1-5; Yùw 18.28-38)

15 ¹Kútsingá nyú, *Pbàkùhání tó ádròdrǒ ale mà núundu ì *pbàkùrǔ mà, *Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, kóró ngǔkpà ale yà *Pbàyàhúdí bvǔ ádròdrǒ anya nítì arí mànà, ndíní ì iri tí ì Yēsù dǒ. Ní, abádhí adù Yēsù àbhù kùtsì, 'adù òwu nà 'òwù àbhùnà *Pìlatò-fò ò. ²Ní Pìlatò ivú dhu Yēsù-tsǔ ndàti: « Ìnyi, nyi tí Pbàyàhúdí tó ádrùngbǎ kamà ? » Ní Yēsù adù dhu àdu kà tò ndàti: « Ìnyi ní ndi ka nyùnò. » ³Pbàkùhání tó ádròdrǒ ale náambénà Yēsù nóbhù dǒ ibí otu ǔ. ⁴Ní Pìlatò adù dhu nívu kà-tsǔ tdítǔ ndàti: « Nyi nyàdu tí nzá atdí dhu mà ? Nyi nyìrì wà abádhí rǐ nyòbhù dóná kóró dhu ! » ⁵Pbétù, Yēsù adù nzá atdí dhu mà nádu, idhò ràdù Pìlatò nùkò atdí dǔ nyú.

Yēsù-ànyǎ nótì ka kí, ndíní ka koho tí dhu

(Mât 27.15-26; Luk 23.13-25; Yùw 18.39-19.16)

⁶Yà *Pbàyàhúdí tó Pásìka tó m̀hèndù-idhò nàarírà dhu bhèyi, Pìlatò nóongónà atdí ale níkòlò yà imbi ò rǐ ò ale nzínzì ǔ rò. Ndi ale nongónà ì ì yà ihé-yà nózè kikòlò fǐyò ale. ⁷Ní, Bàrabà tí kátina atdí ale níí ì imbi ò ka kòsò ró. Ka kusó abádhí atdíkpá yà abvo nóhò ale mànà. I ale náahò ndi abvo yà dhu ì ìv à ìnzì àmbe kamà-tsǔ dhu níri dǒ ònà kasumì ǔ. ⁸Ní, ihé-yà níivà ì 'òwù Pìlatò bhà, 'adù kàvi rìkòlò atdí ale fǐyò, yà bilí ndi ndarónzina Pásìka tó m̀hèndù ǔ dhu bhèyi. ⁹Pìlatò adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Nyí nyòzè tí mikòlò Pbàyàhúdí tó ádrùngbǎ kamà fǔkù ? » ¹⁰Obhó tí, kǎni dhu mbèyi nyú, *pbàkùhání tó ádròdrǒ ale rìwù Yēsù nà fona ò kǎdhà ònzì ì ì dhu-okú dò rò. ¹¹Pbétù, *pbàkùhání tó ádròdrǒ ale níitsu dhu ihé-yà-dò ò, ndíní Bàrabà kèlě nonzi tí kikòlò fǐyò. ¹²Ní, Pìlatò níivú dhu tdítǔ ihé-yà-tsǔ ndàti: « Ádhu nyú nyí nyòzè m̀onzi yà Pbàyàhúdí tó ádrùngbǎ kamà tí nyí nyarí ànzina ale ní ? » ¹³Ní, abádhí adù dhu àdu kà tò ìkù nyú ǔ àti: « Útǔ ka mùsàlabhà dǔ ! » ¹⁴Ní, Pìlatò adù dhu nívu abádhí-tsǔ, ndàti: « Ádhu nyú ndi k̀onzi nzère dhu tí ? » Ní, abádhí adù idù àrǐ nyú tí 'àti: « Útǔ ka mùsàlabhà dǔ ! » ¹⁵Pìlatò náazè ndònzì ihé-yà-dhè níká rí dhu. Ní kǎdù Bàrabà níkòlò abádhí tò. Wò dhu-dzidǔ, kǎdù Yēsù nábhu kùvi asé ní, ndàdù àbhùnà kowù ùtònà mùsàlabhà dǔ.

Pbànowí rǐ Yēsù ìkpò dhu

(Mât 27.27-31; Yùw 19.2-3)

¹⁶Pbànowí náawù Yēsù nà lìwalì bhà ádrùngbǎ idzá-yà-ba-ngbò ka kákpòrò ní kàlì ò. Abádhí adù kóró pbànowí tó pìkò núnzi rìwù ànyìrò. ¹⁷Ní, abádhí náafó òlòlù ǔrú mùdzarù Yēsù rǔ, 'adù okpèna nà itsu-d̀kà

tó mùkàkú nákpòrò, 'àfò kà-dò rǒ. ¹⁸Wò dhu-dzidǒ, abádhí náapè 'àtsè Yèsù 'òwù àtìna rǒ: « Yǎmbù, Pbàyàhúdí tó ádrùngbǎ kamà ! » ¹⁹Abádhí nóowúnà kà-dòtsirò nòvì rǒ ízò nǐ, 'àdù isò núso kà-dò. Ndirò, abádhí adúnà òwu 'ùkò rǒ otidyàya dǒ, 'àgù ì obvò nyú kònzǐ. ²⁰Ka ì ikpò dhu-lutinǎ, abádhí níiwa òlòlù orú mùdzarè kàrǒ rò, 'àdù kàrǒ mùdzarè núfò kàrǒ tǒfǒdǒ. Wò dhu-dzidǒ, abádhí adù ùvò kànà iri, 'àdù òwu kèto mùsàlabhà dǒ.

Yèsù nútǒ ka kí mùsàlabhà dǒ dhu

(Màt 27.32-44; Luk 23.26-43; Yùw 19.17-27)

²¹Kùrenì tó kigò ǒ atdí ale, Sìmonì tí kátina, núubhínà ùda rǒ ányìrǒ inga bvù rò ndì ndíra rórò. Ndi ale ní 'Àlìsandurè mà Rufù nà mà t'ábanà. Ní pbànowí núutu ka rànò Yèsù bhà mùsàlabhà. ²²Abádhí náawù Yèsù nà, 'òwù ùvò nà Gǒlògotà tí kátina ngari ò. Gǒlògotà-tì ní « ale-dò-kpa tó ngari. » ²³Abádhí náatsú 'àbhu *mànèmanè tí kátina itsu-dha nà ka kàngbò *divayì Yèsù tò. Pbétù, Yèsù adù nzá kòmvù. ²⁴Wò dhu-dzidǒ, abádhí náadù kèto mùsàlabhà dǒ. Abádhí adù kàrǒ mùdzarè nùndò foyá, ngalà ǒ ì òvì rórò. Abádhí avì ngalà ndínì ì ùni tí ngàtsi ale ràrǐ ngbǎgàtsí nábà. ²⁵Ka kutó ka mùsàlabhà dǒ ìbhu adyifò-sisì kútsingá nga tó ǒ. ²⁶Kòho ka kí okúna dè rò dhu ka kètè ònà andítá náati: « Pbàyàhúdí tó ádrùngbǎ kamà. » ²⁷Ndirò, abádhí nútó ǒyǒ ogbotále átò mùsàlabhà dǒ Yèsù tí: atdí ale ka kutó, kòdì Yèsù bhà fangà dònǎ rò, kadù ngàtsi ale nútó, kòdì Yèsù bhà ígù dònǎ rò. ²⁸[Ndi dhu bhèyi ní ndì, yà Kàgàwà bhà Andítá ò ka kandí dhu náaká. Ndi Andítá ràtina: « Ka kazù ka nzérenatále nzínzi ò^u. »]

²⁹Ní, ányìrǒ rúda ale nóowúnà dèya nóbhì rǒ, 'àdù dhu ùnò kà nǐ, 'àti: « Òhǒ ! Inyi, yà nyi nyátsù nyugolo Kàgàwà bhà idza, nyadù tí òsìnà ìbhu idho ǒ rò, ³⁰ígǔ pé nyi nyi-tírò, nyadù ìfo mùsàlabhà dǒ rò ! » ³¹Ndi dhu bhèyi tí, *pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, *Músà bhà Úyátá tó màlímó mànà núugbó Yèsù, 'àdù òwu àtìna rǒ nzínziya ǒ: « Kígú ngǔkpa ale, pbétù kàrǐ nzǐ àdù ndìgù ndítírò ! ³²Dhu àkǎ *Krístò, Pbàìsràyélí tó ádrùngbǎ kamà, rìfò kòmbí mùsàlabhà dǒ rò, ndínì mà mala tí, màdù kà'ù. » Yà Yèsù tí ka kùtòná mùsàlabhà dǒ ale, náambénà dhu ùnò dǒ átò kà nǐ.

Yèsù rǒvè dhu

(Màt 27.45-56; Luk 23.44-49; Yùw 19.28-30)

³³Adyíbhengá nga tó azà adyifò-sisì ǒ, ìnǒ-yà níibvú ndì kóró ndì pbìrì ǒ, ràrà àhu adyídǒ nga tó àrùgyètí adyifò-sisì ò. ³⁴Ní adyídǒ nga tó àrùgyètí

^u 15.28 Ìsa 53.12

adyifò-sisì ð, Yèsù náakù orú tũna nyú nà ndàti : «Èloyì, Èloyì, lamà sàbàkàtanì.» Kàtì ní : «pbàkà Kàgàwà, pbàkà Kàgàwà, ádhu nyi nyùbhà ma ní?»³⁵ Ányìrò ìí ale nzínzi ð, wò dhu nìrì atdídhená ale náadù àtìnà : «Nyìri pé, kà rí nabi *Èliyà nánzi !»³⁶ Atdí ale abádhí nzínzi ð náakù ndidyì sífongò, ndáfò ògyògyè divayì ð. Kàdù kìwà ndòtù ìzò-tsù-dò, ndàbhù ndíní Yèsù andú tí ònà ríí divayì ndòtò. Kàdù àtìnà : «Nyitse pé! Kàndà pé Èliyà ràtì kifo ifò mùsàlabhà dò rò!»³⁷ Ní Yèsù adù òkù àrì nyú tí, affina ràdù ìtdé.

³⁸ *Kàgàwà bhà idza ð ka kúsò ádrùngbà mberù-ònga náadù ndifa ònànga rùtù ndì ɔyɔ, ròpè ndì orù rò risì obvò. ³⁹ Pbarómá tó pbìrì ð atdí miyà pbànowí dò ádrùngbà ale níí Yèsù-ònzì ndì ndidè ró. Ní Yèsù òvè tí dhu ndì ndàla rò, kàtì : «Yàrí ale níí obhó nyú Kàgàwà t'Ídhùnà!»⁴⁰ Ngúfe vèbhále níí átò ányìrò, 'àmbe dhu àndà dò itse rò. Abádhí nzínzi ð ìí ní, Màngàdalà tó pbanga ð Màriyà mà, Màriyà, Yàkòbhò-ngba mà Yòsè mànà-tsànà mà, Sòlòmì mànà. ⁴¹ Abádhí núubhì Yèsù-owù ð, 'adù òwu kà-kàsù ònzì rò Gàlìlayà tó pbìrì ð kíí rò. Ibí ngùkpà vèbhále yà kà mànà upò atdíkpà 'òwù Yèrùsàlemà tó kigò ð níí inè átò ányìrò.

Yèsù nòtdù ka kí dhu

(Màt 27.57-61 ; Luk 23.50-56 ; Yùw 19.38-42)

⁴² Inga ràtì dhu-tsù dò, yà tsútsà nínganí *Sàbatù níí'ina rórò ìndrù rí ì òbhòlò ònà idhò ð, ⁴³ Yòzefù nííra àhù. Ka níí Àrìmàtayò tí kátina pbanga ð ale. Ndirò, ka níí atdí dò ka kífu Pbàyàhúdì-bvù ádròdrò anya nítdì arí ale nzínzi ð atdí ale. Ndirò, ka níí átò arí òrù-akpà ð Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà Idzi rìrà dhu nòdò atdyúna nà ale. Ní, kàrà ìmbà ònà òdóna Pilatò bhà, ndàdù Yèsù-abvò nónzi kàfó. ⁴⁴ Pbetù, idhò núukò Pilatò atdí dò iwà Yèsù òvè dhu ndì ndìrì rò. Ní kàdù Pbarómá tó pbìrì ð atdí miyà pbànowí dò ádrùngbàle návi kanzi, ndàdù angyí màtì Yèsù nòvèna dhu nívu tsunà. ⁴⁵ Ní wò pbànowí dò ádrùngbàle nádu fìndà dhu ndì ndìrì rò, kàdù Yòzefù návi ridyì Yèsù-abvò. ⁴⁶ Yòzefù náadù abvo t'òtdùta tó mberù' nòdzì. Kàdù Yèsù-abvò nífo mùsàlabhà dò rò, ndàkpòrò ndì mberù ð. Kàdù àrà ndì abvo nà, ndàrà òtdànà, ndìli bhalabhala ð ka kòbhì ròtsù ibhu ð. Wò dhu-dzidò, kàdù ádrùngbà odu-íyà-ba nígèrè, ndàpbì ndì ibhu-lì'ò nì. ⁴⁷ Màngàdalà tó pbanga ð Màriyà mà, Màriyà Yòsè-tsànà mànà, náadù òko 'àmbe kòtdù ka kí ró nga nándà dò.

Yèsù rí ndìngbè ɔve-bvù rò dhu

(Màt 28.1-8 ; Luk 24.1-12 ; Yùw 20.1-10)

16 ¹ *Sàbatù-idhò nùdà dhu-dzidò, Màngàdalà tó pbanga ð Màriyà mà, Màriyà, Yàkòbhò-tsànà mà, Sòlòmì mànà núudzí ndrùò róngu

^v 15.46 Abvo t'òtdùta tó mberù níí kitanì tí kátina itsukpò-nzo-imvò nì ka kódyù mberù.

akye, ndíni 'owu tí Yèsù-abvò-ngbò nútri ní. ²Ní kútsingá nyú, *Sàbatù dzidǎ rúbho nga ǎ, adyifǎ rǐ ndìto rórò, abádhí náawù Yèsù ka kǒtdù i. ³Ní otu ǎ, abádhí owúnà dhu òngù rǒ tsùyá nzínziya ǎ, 'ámbe àtìna dǎ: «Ádhi wò odu-íyà-ba nógere rǐ àlètò ibhu-lí rǒ?» ⁴Pbétù, yà ì ùbè nga 'àndà rǒ, abádhí ala wò odu iwà ka kògèrè igi rǒ. Obhó tí, ndi odu íǐ ádrùngbǎ nyú. ⁵Ní abádhí atsù ibhu ò, 'àdù òwǒwù kanzù nǎfǎ kpatsibhíngba" nála fangà dǎnǎ rǒ àdi ányíró. Ní ǒdǒ náadù ìsǐ atdíǎ abádhí ò. ⁶Ní, wò kpatsibhíngba adù àtìna abádhí ní: «Ínzǐ nyǒnzi ǒdǒ, nyǐ nyǒnena ní Yèsù, Nàzàreti ǎ ale, yà mùsàlabhà dǎ ka kútǎ. Kìngbè wà ndì, ní kǎrǐ ìmbǎ iró. Nyàndà, kǎnǐ kǎ-bvò ka kili ràyi rǒ nga. ⁷Nyòwu nyùnǒ dhu Péterù mà tǒ, ngǔkpà ábhàlǐ mànà nyǎti, kà rǎrǐ àrà nyǒdǎ Gàlilayà tǒ pbìri ò rǒ. Ányì ní ndi nyǐ nyǐ kǎlǎ, yà fǔkù kǔnǒ ka dhu bhèyi.» ⁸Ní abádhí núuvò ibhu ò rǒ, 'àdù òtse itse nyú ndi ibhu tí rǒ. Obhó tí, abádhí ambèna ìvi dǎ, idhǒ ràdù 'ùkò atdíǎ. Ndirò abádhí núunǒ nzá atdí dhu mà atdí ale tǒ màtǐ, ǒdǒ nà ì fǐ dhu-okú dǒ rǒ.

Yèsù rǐ ndàvǐ Màngàdalà tǒ kigò ǎ Màriyà tǒ dhu

(Màt 28.9-10; Yùw 20.11-18)

⁹[Yèsù níitdègu ndìngbè, ní sàbatù-idhò dzidǎ wemberè tǒ idhǒ ǎ, kǎvi ndì angyi Màngàdalà tǒ pbanga ǎ Màriyà tǒ. Ndi Màriyà ní ndi àrùbhù nzére-alafǐ kǐpfo ònà rǒ. ¹⁰Íyàdhíyà adù àrà ndi dhu núnò yà Yèsù mà nííǐ mànà ale tǒ. I ale nííǐ izu nà, 'àdù àmbe òdzi dǎ. ¹¹Pbétù, abádhí níitdègu Màriyà ràtina Yèsù rìngbè wà ndì, ndirò iwà ndì ràla ka dhu níri, ní abádhí náadù nzá kà rǔnǒna dhu ná'ù.

Yèsù rǐ ndàvǐ pbìndà ábhàlǐ nzínzi ǎ ǒyǎ ábhàlǐ tǒ dhu

(Luk 24.13-35)

¹²Wò dhu-dzidǎ, Yèsù náavi ndì pbìndà ábhàlǐ nzínzi ǎ ǒyǎ ale tǒ. Kǎvi ndì abádhí tǒ ìnzǐ abádhí rǐ ndùnǐ ònà vurò woyò ǎ. I ábhàlǐ núubhína òwu rǒ atdí pbanga ò. ¹³Ní i ábhàlǐ náadù 'àdu, 'òwù ndi dhu nóvò ngǔkpà ábhàlǐ tǒ. Pbétù i ábhàlǐ náadù nzá abádhí rǔnǒna dhu ná'ù.

Yèsù rǐ ndàvǐ pbìndà idre dǎnǎ atdí nà ábhàlǐ tǒ dhu

(Màt 28.16-20; Luk 24.36-49; Yùw 20.19-23; Kas 1.6-8)

¹⁴Kà rǐku dǎnǎ rǒ ní, Yèsù náavi ndì pbìndà idre dǎnǎ atdí nà ábhàlǐ tǒ, ònyù nǒnyu abádhí rǐ ònà kàsùmì ǎ. Ní Yèsù apè ndòrù abádhí dǎ ndàti: «Nyǐ nyǐǐ mbǎ a'uta nà, ndirò afǐku rǐǐ odú nyú, ìnzá nyǐ nyà'ù yà ma mǐngbè ma dhu nàla ale rǔnǒna dhu dhu-okú dǒ rǒ.» ¹⁵Wò dhu-dzidǎ, kǎdù àtìna abádhí ní: «Nyòwu yà adzi ǎ kóró ngari ònǎ, nyǎdù

^w 16.5 Ndi kpatsibhíngba níí Kàgàwà bhà màlàyikà.

Kàgàwà bhà Ídzì Mākūrè núnò kóró ale tò. ¹⁶Nyí nyúnɔna dhu ná'u rí, ndàdù bàtizò nálɛ ale nógúya ògù. Pbéù ìnzí rí nyí nyúnɔna dhu ná'u ale dǒ ka kòtdíya anya. ¹⁷Kàrí ní i yà nyí nyúnɔna dhu nà'ù ale núni rǒ ka kowuya rǒyá ize : abádhí nóowuya nzéɛ-alafí nípfo rǒ ìndrǔ ò rò ɔvòdu rǒ. Abádhí nóowuya òte rǒ yà ìnzá ì àpè ùnǎna angyangyi aláwà ǒ. ¹⁸Abádhí nóowuya mbǎ osu mà núlɛ rǒ ɔtsúya nǎ, 'àdù ìndrǔ òho rǐ itsu mà nómù, ní atdí nzéɛ dhu mà náaraya nzí ndònzì rǒ abádhí rǒ. Abádhí nóowuya ɔtsúya núli rǒ andítále dǒ, i ale ràdù ùgɛ. »

Yēsù rǐ ndàdù Kàgàwà i òrù-akpà ò dhu

(Luk 24.50-53; Kas 1.9-11)

¹⁹Wò dhu bhěyi Ádrùngbǎle Yēsù nǒvò dhu pòndà ábhàlǐ tò dhu-dzidǒ, Kàgàwà náadù kòdyì tina ò òrù-akpà ò, kà ràdù àdi Kàgàwà bhà fangà dǒnǎ rǒ. ²⁰Ní Yēsù bhà ábhàlǐ adù òwu Kàgàwà bhà Ídzì Mākūrè núnò kóró ngari ònǎ. Ádrùngbǎle Kàgàwà náaràna abádhí-dzùnà nǒnzì rǒ ndi kasu ǒ, ndàdù àrà abádhí rúnɔna ɔte tó obhóna nábhɛ rǒ ràvi ndì wíwì-otù ǒ^x.]

---

^x 16.20 Mrk 16.9-20 rǐ ìmbǎ íbì ngǔkpà angyè Andítá ò.

Lukà

andí Yèsù Krístò bhà Ídzì Mākūrù

Yàrí bhükù ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí ní Lukà tí kátina ádrùngbà mùngangà (Kòl 4.14) náandí Yèsù Krístò bhà Ídzì Mākūrù. Kándí ka Rómà tó kigò ò rò, mbèmbè azà kumì atò mà àrèbhù kumì atò mànà nzínzi ò Yèsù Krístò ka kùgù dhu-dzidò. Ndi Lukà ní nzi Yèsù bhà uvitatále, pbétù kàtè Yèsù nànda ale mànà ndíní ndi nduni tí Yèsù bhà ípirònga ní nzi yà adzi ò tí dhu. Ndirò, kúnda Yèsù bhà uvitatále Pòlò Ídzì Mākūrù t'úncta tó atdíghená kàbhà abhi ò (Kas 16.10-17 ; 20.5–21.1). Ka ní nzi Màyàhudì (Kòl 4.10-14).

Lukà andí ndi bhükù Tòfilò tí kátina Mùgìrikì tò. Ndi ale ì nzi òrú ngarí ò. Kòvò-otù ò, Lukà ambénà dhu òvò dó yà ìnzì ní Pàyàhúdì-tidò tó pbàkrístò tò. Kàzè dhu ní abádhí-dò ràlù dhu Yèsù rira ì nígu átò atdíkpá Pàyàhúdì mànà.

Lukà àndà nga nà atdídò ale ní itsiya ònzi ka karí ale : vèbhále, nzónzo, nzérenatále, nàkùtále, andítále, nzére-alafí írà ale, ndirò ìnzì ní Pàyàhúdì. Kàbhà òtè-lùkpò ní : itsòta, Hìlã-Alafí, hirò ònzi ka kí dhu, nzérenga t'úbàta, ndirò dhu àkà kòdò ale ádrùngbàle Yèsù ríngo dhu tò dhu.

Ungbòta-òwúta ò, kándí ndi «Uvitatále kàsù tó bhükù.»

Bhükù-nyitì ka kòhù tí dhu

- Bhükù-dòkpa (1.1-4).
- Bàtizò nubhónà Yùwanì ògu ka kí dhu mà Yèsù ògu ka kí dhu mànà dhu (1.5–2.52).
- Bàtizò nubhónà Yùwanì rí Ídzì Mākūrù ònctò dhu (3.1-20).
- Yèsù rí bàtizò àlù dhu mà pòmvò Sitanì rí kà-afí òmvù dhu mànà dhu (Luk 3.21–4.13).
- Gàlilàyà tó pbìrì ò Yèsù anzi kasu (4.14–9.50).
- Yèrùsàlemà tó kigò ò ndi ndàrà ònà kàsù ò Yèsù anzi kasu (9.51–19.44).
- Yèrùsàlemà ndi ndàrà àhu rò Yèsù anzi dhu mà kùdà òyá dhu mànà (19.45–24.53).

Yàrí bhükù Lukà andí okúna dò rò dhu

(Kas 1.1-3)

1 ¹Ádrùngbàle Tòfilò, ábhò ale nyá nómvù wà ì rándì dhu yà àlè nzínzi ò ndi nónzi dhu dó. ²Abádhí nándí ì dhu àdhàdhì, yà ì dhu

rĩ 'òpè 'ònzì ì dhu nala nyìkpóya nyú nĩ ale náawe àlě tò dhu bhěyi. 1 ale ní i adù 'òpè 'ùnò ndi òte indrũ tò. 3 Ní ima mà átò, ma màdù kóró i dhu tó obhóna nónè muni mběyi nyú, ròpè ndi yà i dhu náapè ì rórò. Ní ádrùngbàle Tòfilò, ndi dhu-okú dò rò ní ndi, ma mòzè mandí yà ma mónè muni findá obhóna dhu indù, 4 ndíní nyi nyuni tí dhu, yà indù ka kúdhe dhu ràrĩ obhó dhu nyú.

Bàtizò nubhónà Yùwanì núgu ka kí dhu tó màkùrù

(Zòz 13.12; 1Sà 1.1)

5 Hèròdè ní'ì Yùdeyà tó pbìrì ð ádrùngbã kamà tí òná kàsùmì ð, Zàkàriyà ní'ì kùhanì. Ndi Zàkàriyà ní'ì atdí kùhanì yà Àbiyà bhà pbàdzukurù tí ì'ì pbàkùhání nzínzì ð. Kàbhà tsìbhále-òvò ní'ì Èlìzàbetì, Àròni-dhú bvù tsìbhíngba. Ndirò, ndi Àròni ní'ì pbàkùhání tó ádròdrò ale dǎ kamà. 6 Ní Zàkàriyà mà Èlìzàbetì màna òyǎ kóró ní'ì obhónángatále Kàgàwà-ònzì, ndirò Ádrùngbàle Kàgàwà bhà Uyatá ní'ù arí atdí dǎ ale. 7 Pbétù abádhí ní'ì ìmbà atdí ngbángba nà màtí, Èlìzàbetì ní'ì ìngò-àyi nídhunì. Ndirò abádhí òyǎ kóró ní'ì iwà óngò mùlà tí ale.

8 Ní atdíku, yà Zàkàriyà mà náarí kasu ònzì màna atdíkpá pbàkùhání tó rùwù ð, Zàkàriyà adì ndàmbe pbìndà kasu nónzì dǎ Kàgàwà-ònzì. 9 Ní, yà pbàkùhání tó màndu núnò dhu bhěyi, òdhína náavò Zàkàriyà ngalà nĩ, ndíní otsú tí yà pbàkùhání kèlě víyà dǎ rò nóotsúnà òna Ádrùngbàle Kàgàwà bhà idzá kàluga ð. Kàhù ndrùu aróngu alindra-tidò nòbì perè tí màzàbahù dǎ. 10 Wò ndi kàsùmì ð, kóró ngùkpà ale náadù òko àmbe 'ìtsò dǎ irinà rò. 11 Nírò ní ndi Ádrùngbàle Kàgàwà bhà màlàyikà ní'ì ndi Zàkàriyà tí, ndàdù ide alindra nùbì kà rĩ òná rò màzàbahù tó fangà òná rò. 12 Ní wò màlàyikà ndi ndàla rò, Zàkàriyà-afí náabè ndi atdí dǎ, òdo ràdù ì'ì òna. 13 Pbétù màlàyikà adù àtìna kà ní: « Zàkàriyà, nzi ònzi òdo, Kàgàwà ní'ì wà pbùkù ìtsòta nídhunì. Pbùkù tsìbhále Èlìzàbetì rĩ kpatsìbhá ngbángba núgu indù, nyadù òvòna òvò Yùwanì tí. 14 Ní kòkú dò rò, idhènu ní'ìkaya ndi, nyadù adì ádrùngbã dhèdhe nyú ð. Ndirò, ibí ale nyú nóokoya dhèdhe ð, ka kùgù ka dhu-okú dò rò. » 15 Ndi ngbángba ní'ìya ádrùngbàle Kàgàwà-nyìkpó ð. Kòmvyàya nzi òvayì mà, ndirò kòmvyàya nzi ale òrì ràdù atdí iwa-tidò mà. Kàgàwà ní'ìráya ka pbìndà Hìlã-Alafí nĩ, àdàdì íyànà-fitsù ð rórò. 16 Ndirò, ka ní ndi Pbàisràyélì nzínzì ð ibí ale nabhùya rìngò fiyó Ádrùngbàle Kàgàwà-tí'ò. 17 Kàgàwà-ònzì kùbhìya nà ale-afí-tidò, ndirò ádrùngbãnga tó òbì-tidò ní'ìya yà Kàgàwà bhà nabì Èliyà ní'ì nà ale-afí mà, ádrùngbãnga tó òbì màna-tidò. Kàbhùya inzo mà rùngbò ì abàya màna, ndàdù ìnzì arí Kàgàwà ózè dhu ònzì ale nábhu rùgèrè ì, 'òngò obhónángatále tí. Ndi dhu bhěyi ní ndi, kǎbhòloya indrũ angyangyi Ádrùngbàle Kàgàwà tò.

18 Zàkàriyà ní'ìvú dhu màlàyikà-tsù, ndàtì: « Wò nyi nyùnò dhu tó obhóna núnì ma mí àdhu rǎ? Obhó tí, ima ní mùlà-akpà nyú, ndirò

pbàkà tsìbhále bhà atò mà nàrà wà ádzí nyú átò. » ¹⁹Ní wò màlàyikà adù dhu àdu kà tò ndàti : « İma ní Gàbrìyeli, yà bilí ma marí ide Kàgàwà-ònzí, mambe kàbhà kasu ònzì dǒ ale. Ní Kàgàwà ìvi ma tinu ò, mirà wòrí ídzi màkürù nówò indù. ²⁰Pbétù yà inzà nyi nyà'ù yà ma mùnò indù dhu rí 'ònzì fìyó kàsùmì ð dhu dhu-okú dò rò, nyi nyóngo ìwí tí, ìnzí nyongò òte, ràrà àhù i dhu nóowuya 'ònzì òyá idhò ò. »

²¹Wò Zàkàriyà mà rǒte màlàyikà mànà ònà kàsùmì ð, ihé-yà náadù òko 'àmbe Zàkàriyà nódò dǒ irí rò. Ní, ìnzí kà rǎhù sese Kàgàwà bhà idzá kàluga ò rò rò, idhò núukò abádhí atdíð. ²²Ní Zàkàriyà níitdègu àrà àhù ànyì rò, ní kǎdù nzá òte ìndrù mànà. Pbétù kǎdù àdi ndàmbe inga núdhò dǒ òtsúna-kpò nǎ, ìnzí ndì ndóte rórò. Ní ìndrù adù dhu òsù, iwà Kàgàwà ràvi ndì Zàkàriyà tò onyù rǒdzì kàdò dhu bhèyi dhu tó òfò ð ndì kàluga ð.

²³Zàkàriyà mà tó rǎwù níitdègu ìku, ní kǎdù ndì ndàrà àhù pbìndà. ²⁴Ní ngúfe idhò dzidǒ, Èlìzàbetì, kàbhà tsìbhále náangò òna tí. Kǎdù ndòrù, ràrà àhù imbò àbí tí. Kǒngónà àtìna afina ò : ²⁵« Kàní Ádrùngbále Kàgàwà ònzì idù dhu. Àbadhi nípfo wà ma yà nyìdu àbhù arí ràmbe iwù dǒ ìndrù nzinzi ð dhu-ìyà ð rò. »

Yèsù núgu ka kí dhu tó màkürù

(Màt 1.18-23 ; İsa 7.14)

²⁶Atdíku, azà àbí tó òna nà Èlìzàbetì rǎrì rórò, Kàgàwà náavi pbìndà màlàyikà Gàbrìyeli ràrà Gàlìlayà tó pbìrì ò, Nàzàretì tí kátina atdí pbanga ò. ²⁷Ànyì kǎrà atdí tsìbhíngba, inzà àpè kpatsìbhále núnì tí'ò. Ndi tsìbhíngba nǎ iwà Dàwudì-dhú bvù ale, Yòzefù òrì. Kǒvò nǎ Màriyà. ²⁸Màriyà tí ndì ndàrà àhù rò, wò màlàyikà náatse ka, ndàti : « İlè nyi Màriyà, iwà nyi nyàbà Ádrùngbále Kàgàwà bhà ídzìngà, ndirò ìnè Kàgàwà rǎrì nyi nà. » ²⁹Wò òte ndì ndàrì rò, Màriyà-afí náabè ndì atdíð. Kǎrè nga afina ò ndàti : « Yàrí mùlèmbè-tì nyú ní àdhu ? » ³⁰Ní màlàyikà adù àtìna kà nǎ : « İnzí onzi òdò Màriyà, Kàgàwà bhà ídzìngà nyi nyàbà wà nídhunì. ³¹Kònzì nyi nyóngo ènu tí, ndirò nyi nyuguya kpatsìbhà ngbángba, nyadù onvona nówò Yèsù tí. ³²Ka nǎ'ìya ádrùngbále, ndirò ka kanziya ka kóró dhu dǒ arí Kàgàwà t'ídhùnà tí. Ndirò, Ádrùngbále Kàgàwà náadùya kili ràdi abhunà, kamà Dàwudì bhà tombi dǒ. ³³Kònyuya idzi Yàkòbhò-dhú dǒ, ndirò kàbhà idzi nǎ'ìya dhòdhòdhóngà tó. » ³⁴Ní, Màriyà níivú dhu màlàyikà-tsù, ndàti : « Wò dhu rǎkǎ ìngbǎ dhu bhèyi idù, yà inzà ma màpè kpatsìbhále núnì rò ? » ³⁵Ní, màlàyikà náadù dhu àdu kà tò ndàti : « İlìlǎ-Alafí rifo dènú, ndirò kóró dhu dǒ arí Kàgàwà rǎ nyatsì pbìndà ádrùngbànga tó òbi nǎ sísì bhèyi. Ní ndi dhu-okú dò rò, nyi nyúguna ngbángba nǎ'ìya Kàgàwà òpì fìndà, ndirò ka kanziya ka Kàgàwà t'ídhùnà tí. ³⁶Kònzì, a'ènu Èlìzàbetì rǎrì azà àbí tó òna nà, àzèmbè iwà ka kati ndì ìngò-àyi tí rórò. Kà rǎ kpatsìbhíngba núgu mùlǎ dǒ rò, ³⁷imbǎ Kàgàwà

lèmà nónzi rí dhu náarífi nídhuní. » ³⁸Nírò ní ndi Màriyà náadù àtina màlàyikà ní: « Ma ní Ádrùngbàle Kàgàwà bhà incò-ayi. Ní, ítsè ndi dhu rónzi ndi yà nyi nyùnò ka dhu bhèyi. » Wò dhu-dzidò, màlàyikà náadù ndìvà ndàrà kà-tí rò.

Màriyà rǎrà Èlizàbeti nándà dhu

³⁹Wò ndi kàsùmì ò tí, Màriyà náadù ndìvà ndàrà kòmbómbí, yà Yùdhà bhà pbìrì ò arí pbìrì-akpá nzínzi ò atdí kigò ò. ⁴⁰Ní ànyì, kàtsù Zakàriyà bhà idza, ndàdù kàbhà tsibhále Èlizàbeti nátsè. ⁴¹Èlizàbeti níitdègu Màriyà nátsè ndi dhu níri, ní kà-fitsù ò rífi ngbángba náadù ndòpè ndùbè nga kà'ò. Ndirò, Kàgàwà náadù Èlizàbeti níra ìlilá-Afína ní. ⁴²Ní, Èlizàbeti náadù ndòpè ndòtè orú túna nyú nà, ndàti Màriyà ní: « Kàgàwà náso wà nyi atdíò ròsè kórò vèbhále dònà. Ndirò, kàso wà finu-tsù ò rífi ngbángba átò. ⁴³Íngbà dhu-bvùtí dhu yà, pbàkà Ádrùngbàle Kàgàwà-tsànà nyú náarírà mandà ní? ⁴⁴Ándà, nyi nyàtsè ma dhu níitdègu ìsì bídu ò, ní ànyìrò rò tí, yà fidu-tsù ò rífi ngbángba náadù ndòpè ndùbè nga fidu-tsù ò, ádrùngbà dhèdhe-okú dò rò. ⁴⁵Inyi, nyi nyònzì wà hirò, yà Ádrùngbàle Kàgàwà núnò indù dhu rí ndònzì ònzì dhu nyi nyà'ù dhu-okú dò rò. »

Màriyà rí Kàgàwà nílè dhu

(1Sà 2.1-10; Zàb 113)

⁴⁶Nírò ní ndi Màriyà ati: « Ma mí Ádrùngbàle Kàgàwà nílè atdyúdu nyú nà, ⁴⁷ndirò afidu rífi ádrùngbà dhèdhe nyú ò, Kàgàwà pbàkà ògùba ò. ⁴⁸Kàgàwà níre ma, yà ìnzì ìndrù ràdù òzùnà dhu tí pbìndà incò-ayi. Obhó tí, ròpè ndi kombí, kórò ale róngo matì hirò nónzi tsibhíngba tí. ⁴⁹Kórò dhu dǎ arífi òbi nà Kàgàwà nónzi ádròdrò dhu nyú idù. Kǒvò ní ìlilá ovc. ⁵⁰Ndirò, yà oðna ònzì arí ale dǎ kǎrí izu nábà bilínganà. ⁵¹Kǎvi òbina nyú, ndòpòlò yà idzítá tó afíya nà arífi ale-ònga. ⁵²Kífo ádròdrò kámá fíyó ádròdrònga tó tombi dǎ rò, ndàdù yà ìnzì ka karòzuna dhu tí ale nídzi, ndùli ádròdrò ngari ò. ⁵³Kǎbhu ìmbà dhu arífi foyá ale rónzi atdíò, ndàdù ònzònzì ale nítu, ndòdì ròwù otsúya-kpa nà. ⁵⁴Kònzì pbìndà incò, Pbàìsràyélí dzùnà, ndàdù pbìndà izu níre dǎyá, ⁵⁵àdhàdhì yà angyangyi ndi ndavò àlè t'ábána, Àbràhamù mà, pbìndà pbàdzukuru mà nà tò, bilínganà ndi ndongó tí ònzìnà dhu bhèyi. » ⁵⁶Ní Màriyà mà náadù òko atdíkpá Èlizàbeti mà nà, ràrà àhù mbèmbè ìbhù àbí tí. Wò dhu-dzidò, kǎdù ndìvà, ndàdu ndi pbìndà.

Bàtizò nubhónà Yùwanì nùgu ka kí dhu

(Luk 1.13-17; 3.4-9)

⁵⁷Èlizàbeti rí ndùgu òná kàsùmì níitdègu àkǎ, ní kǎdù kpatsìbhà ngbángba nùgù. ⁵⁸Ní, Èlizàbeti mà aróko mà nà atdíkpá pbanga ò ale mà,

kà mà t'ídzá-bhà mànà nítdègu Ádrùngbǎle Kàgàwà nábà izu Èlizàbeti dǔ, rùgù ngbángba dhu tó màkùrù níri, ní abádhí-idhè níika ndì atdíkpá Èlizàbeti mànà. ⁵⁹Ní, wò ngbángba nónzì atdí yengè rò, abádhí iwú, kadù kònzínga nóbhòlò. Ndirò, abádhí azè kili àbanà Zàkàriyà-òvò kà-dǔ. ⁶⁰Pbétù, wò ngbángba-tsánà Èlizàbeti náadù àtìnà: « Ìnzì ní wò dhu bhèyi. Kàkǎ kòvò òvòna Yùwanì tí. » ⁶¹Ní, kǒkò Èlizàbeti mà ríí mànà ale náadù àtìnà kà ní: « Ìmbǎ Yùwanì tí kátina òvò náarí íí pbùkù idzá-bhà nzínzì ð ale dǔ. » ⁶²Ní, abádhí adù dhu ìvu kà t'ábanà-tṣù òtsúya nǐ, ndíní ì uni tí kà ròzè kòvò pbìndà ingba-òvò àdhi tí. ⁶³Ní, Zàkàriyà adù dhu àndí karí dóná odu-afǎ-ngba nónzì òtsúna nǐ kiwù nà, ndàdù yàrí dhu àndi dóná: « Kǒvò ní Yùwanì. » Ní idhò adù kòrí ale néko kóró. ⁶⁴Ní ànyìrǔ rò tí Zàkàriyà-tṣù náadù ndàngbe, Zàkàriyà ràdù ndòpè ndòtè, ndàmbe Kàgàwà nílè dǔ òrú tǔna nyú nà. ⁶⁵Òdo níisí kóró ànyìrǔ aríí kyèròkyèrò pbanga ð ale ò. Ndirò, Yùdeyà tó pbìrì ð aríí pbìrì-akpá nzínzì ð pbanga ð, ìndrù nóowúnà wò ndì nònzì kóró dhu tó màkùrù kèlè náwe rò. ⁶⁶Ní, kǒkò ì nònzì kóró dhu dǔ ka kúnòna dhu nìrì ale náadù ì dhu afíya ò, 'adù àmbe àtìnà dǔ: « Yàrí ngbángba ní'íya ìngbà dhu bhèyi ngbángba-tidò? » Obhó tí, Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó òbí nííí ndì ngbángba nà.

Zàkàriyà rí Kàgàwà nílè, Kàgàwà bhà nabì bhèyi dhu

⁶⁷Wò dhu-dzidǔ, Kàgàwà níirá Zàkàriyà, wòrí ngbángba t'ábanà, ìlǐlǎ-Alafí ní. Ní, Zàkàriyà adù ndòpè ndòtè Kàgàwà bhà nabì bhèyi, ndàti: ⁶⁸« Ilèta náká kabhu Ádrùngbǎle, Pbàisràyélí tó Kàgàwà tò, kǐrà pbìndà ale nándà, ndàdù ùwunà nídhunì. ⁶⁹Kǎdù obhónánga tó uwuta níbhò àlè tò, pbìndà inò-akpà Dàwudì bhà idzá-bhà tírò. ⁷⁰Kàgàwà náavò dhu angyí nyú pbìndà ìlǐlǎ pbànábí-otù ð, ndàti: ⁷¹Ndì rigúya àlè àlè tó òmvù-fó rò, ndirò ndì rigúya àlè kóró ale yà àlè nóndrò-fó rò. ⁷²Ndì dhu bhèyi ní ndì kítè pbìndà izu àlè t'ábána tò, ndàdù abádhí tò ndì ndanzì pbìndà ìlǐlǎ ungbòta tó làká níré. ⁷³Kǎnzì ndì dhu àdhàdhì yà àlè t'ábanà Àbràhamù tò ndì ndatsò dhu bhèyi. ⁷⁴Kǎti, ndì rigúya àlè àlè tó òmvù-fó rò, ndíní àlè kongó tí kàsúna nónzì ìnzì àlè kí òdo ònzi rórò. ⁷⁵Ndì dhu bhèyi ní ndì, àlè kokoya ìlǐlǎ ale tí Kàgàwà-nyìkpó ð, ndirò obhónángatále tí, kóró kàsúmì yà òko àlè kòko àlè-nyìkpó nà ònà ð. ⁷⁶Ndirò ìnyi pbànǐngbá, ìnyi ní'íya kóró dhu dǔ aríí Kàgàwà bhà nabì.

Obhó tí, nyi nyadiya angyi Ádrùngbàle tò, otu nyi nyòbhòlò tí kà tò.

77 Ndirò, nyi nyadùya dhu òvò kàbhà ale tò, ndíní abádhí uní tí dhu, kà rārī ìrà ì nígu,

ndàdù fìyó nzérénga núbà fìyò.

78 Obhó tí, àlě tó Kàgàwà ní atdíđ arí ìndrù-izè nálă Kàgàwà : kàbhùya òrù-akpà ò awáwù ràwù àlě-dǒnga, àdhàdhì ndító rí adyifò náarí ale-dǒnga nàwù dhu bhěyi.

79 Kàbhùya yà ìnò ò aróko, yà òve-sisi níibvú ndì dòyá ale-nyínga ràwù.

Ndi dhu adùya àlě àbhu àlě rùngu màrùngà tó otu. »

80 Wòrí ngbángba náambénà òvi dǒ, affína ràdù àmbe òbi òtsi dǒ. Kǒngónà àdi rùngù ò, ràrà àhu Pbhàisràyélí-ònzí ndì ndaraya ndàvi kpangba òná idhò ò.

Màriyà rí Yèsù núgu dhu

(Màt 1.18-25; 5.1-2; Ìsa 9.5)

2 ¹Ndi idhò ò, ádròdrò kámá dǒ kamà Kàyìsarà Ògústò náabhù uyátá ndàti, pbìndà pbìrì ò aróko kóró ale rākă kandí físi ò. ²Wò ndi wemberè tó andítá náanzì ndì yà Kùrèniyò níí ìlìwalì tí Siriyà tó pbìrì dǒ nínganí. ³Kóró ale náawù ì àndi, ngàtsi ale ràrà ndàndi fìyó pbanga nyú ò. ⁴Ní, Yòzefù níivà ndì átò, ndùpò Gàlìlayà tó pbìrì ò pbanga, Nàzàretì tí kátina ò rò, ndàrà Yùdeyà tó pbìrì ò, ndàrà àhu Bètèlèhemù, ádrùngbă kamà Dàwudì ka kùgu òná pbanga ò. Kàrà ányì Dàwudì-dhú bvù ale tí ndì ndíí nídhuní. ⁵Àbadhi mà náawù ányì yà ndì ndòrì pbìndà tsìbhále Màriyà nà, òna nà ríí rórò, ndíní ka kandí tí ì físi ò. ⁶Ní ányì ì òwù ùvò rò, Màriyà rí ndùgu òná idhò náaká. ⁷Ní, kùgu pbìndà sengba tó kpatsìbhá ngbángba, ndàdù ngbǒna nákpòrò mberù ní. Kǎdù ndì ngbángba níli ràyi ìzà arí dhu ònyu òná kìwalì ò, ìmbă ngari ríí olo-dzà ò abádhí tò nídhuní.

Màlàyíká rí 'àvì mùtungà t'úndatatále tò dhu

(Màt 2.1-15; Ìsa 41.27)

⁸Ndi pbìrì ò, mùtungà t'úndatatále níí fìyó tàrà tó màhò nódo ìí kùbhingá irí ò ró. ⁹Ní, Ádrùngbàle Kàgàwà bhà màlàyikà níitò ndì abádhí tí, Ádrùngbàle Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó awáwù ràdù ndàtsì abádhí dǒ. Ní òdo níisí abádhí-afí ò atdíđ. ¹⁰Pbétù, màlàyikà náadù àtìna abádhí ní: « Ìnzí nyònzì òdo, ma mìrà kóró ale-idhè rí ndìkă ní ídzì màkùrù nà fùkù nídhuní. ¹¹Indo yàri iku ò, ka kùgù Ògùba fùkù, Dàwudì bhà kigò ò. Ndi Ògùba ní Krístò Ádrùngbàle. ¹²Ndirò, kàní kùnì nyí nyí róná dhu : nyí nyí iré-ngba nótù mberù ò ka kàkpòrò ngbǒna, kadù ìlinà ràyi ìzà náarí

dhu ònyu òná kìwalì ò ró. » ¹³Ányirò rò tí ní ndi, òrù-akpà ò màlàyíkà tó ihé-yà náandu ì wòrí màlàyíkà rò, ì rilè Kàgàwà, àti :

¹⁴ « Ilèta náká kabhu òrù-akpà ò arí Kàgàwà tò !

Ndirò, màrùngà náká ndìì yà adzi dǒ ídzi affiya nà ale tò ! »

Mùtungà t'úndatatále rōwu Bètèlèhemù dhu

¹⁵Màlàyíkà níva ì tiyá rò, 'adu ì òrù-akpà ò rò, mùtungà t'úndatatále náatè nzínziya ò 'àti : « Kòwu Bètèlèhemù, ndínì àlě kala tí ányì ndì nònzi dhu, yà Ádrùngbàlè Kàgàwà núnò àlě tò dhu. » ¹⁶Ní, abádhí náawù ányì tsàkàtsàkà, 'adù Màriyà mà nótù Yòzefù mànà, ndirò ngbángba ràdù ìì ìzǎ arí dhu ònyu òná kìwalì ò ndì ndàyi ró. ¹⁷Ndi ngbángba ì àla rò, abádhí náawe yà màlàyíkà núnòna fíyò kà-dǒ dhu. ¹⁸Ní kóró ale, yà mùtungà t'úndatatále rùnɔna dhu nìrì ní idho núukɔ wò abádhí rùnɔna dhu dǒ. ¹⁹Pbétù, Màriyà náadò wò dhu kóró affina ò, ndàdù àmbe inga nìrè dǒ ònà atdíǒ. ²⁰Wò dhu-dzidǒ, mùtungà t'úndatatále náadù ì Kàgàwà nífù ìí, 'adù àmbe ilènà dǒ rórò, kóró dhu-tsí yà ì ìrì, 'adù àlanà nónzi ì yà abádhí tò màlàyíkà núnòna dhu bhèyi tí nídhunì.

Yèsù tò ngbángba-òvò nóvò ka kí dhu

²¹Atdí yengè nítdègu àká wò ngbángba ka kùgù dhu-dzidǒ, ní ka kadù kònzìnga nóbhòlò. Ka kadù ndi ngbángba-òvò nóvò Yèsù tí, àdhàdhì yà màlàyíkà núunɔ inzà kà-tsánà àpè òngo òna tí rórò dhu bhèyi.

Yèsù tò ngbángba nítè ka kówu Kàgàwà tò Kàgàwà bhà idzá rò dhu

(Law 12)

²²Yòzefù mà, Màriyà nà rí 'ù'ò 'ìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ò òná idho náaká àdhàdhì Músà bhà Úyátá núnò ka dhu bhèyi. Ní abádhí idyi Yèsù tò ngbángba 'òwù nà Yèrùsàlemà tò kigò ò, 'òwù ìtènà Ádrùngbàlè Kàgàwà tò. ²³Obhó tí, Ádrùngbàlè Kàgàwà bhà Úyátá ò ka kandí dhu kati, sengba tí ka kùgù kpatsìbhíngba nópì ka ràròngo Ádrùngbàlè Kàgàwà tò. ²⁴Ní abádhí náadù yà Ádrùngbàlè Kàgàwà bhà Úyátá núnò perè núbho átò. I perè níì òyò aliri, ngàtsi ní òyò àmbò-nzo. ²⁵Wò ndi kàsùmì ò, atdí ale, Sìmìyonì tí kátina níì ìnè Yèrùsàlemà tò kigò ò. Ndi ale níì ídzi ale nyú. Ka níì obhónángatále, ndirò Kàgàwà nífù arí atdíǒ ale. Ndirò, kóngónà Pbàìsràyélì ndì ndigú tí ríra ale nóǒ. Ní Kàgàwà níírá ka pbìndà ìlìlǎ-Alafí ní, ²⁶ndi ìlìlǎ-Alafí ràdù dhu òvò angyangyi kà tò ndàti : ìnzì kà ròvéya inzà ndì ndàla Ádrùngbàlè Kàgàwà rìvina Krístò rórò. ²⁷Ní, ìlìlǎ-Alafí rí ndùnda rò, kǎrà òtsù Kàgàwà bhà idza. Nírò ní ndi Màriyà mà, Yòzefù nà níiwú Yèsù tò ngbángba nà, ndínì yà Úyátá núnò dhu náaká tí. ²⁸Ní, Sìmìyonì náakò ngbángba ndàtdù, ndàdù òtsò nábhu Kàgàwà tò, ndàti :

29 « Ádrùngbǎle Kàgàwǎ, kòmbí nyi nyí mbǎ pbùkù ino-akpà nábha ròvè, àdhàdhì yà angyangyi nyi nyavò idù dhu bhèyi.

30 Obhó tí, ma màla wà pbùkù rò ìrà ògù nyìkpódu nyú nǎ.

31 Ndi ògù ní yà nyi nyú nyi nyabhòlò kóró ale tó.

32 Ka ní yà inzà àpè nyunǎ kóró yà adzi ò ale-nyínga nǎwù rí awáwù. Ndirò ka ní ádrùngbǎnga tó awáwù pbùkù ale Pbàìsràyélí tò^a. »

Sìmìyoni rǐ Yèsù ɔnzìya dhu nóvɔ angyangyi, Kàgàwà bhà nabì bhèyi dhu

33 Yèsù t'ábanà mà, kà-tsánà màná idhò núuko atdíǎ, wò Sìmìyoni rǎnɔna Yèsù tó ngbángba nǎ dhu níri ìí rò. 34 Sìmìyoni náaso abádhí, ndàdù àtìna kà-tsánà Màriyà nǎ: « Yàrí ngbángba rǐ Pbàìsràyélí nzínzi ò ábhò ale nábhù ràwà ì, ndàdù ábhò ale nídi. Ndirò, ka ní ize yà ìndrù àbhù rí ràgò ì nzínziya ò, 35 ndíní yà ábhò ale núuru afiya ò irèta núuvi tí ì kpangba. Ndirò inyi Màriyà, pbùkù àpè rǐ ndìlì ìla tó obhi-akpà ka kòdù, ròsù afina ale bhà àpè bhèyi. »

Tsìbhá nabì Anà rǐte Yèsù tó ngbángba dǎ dhu

36 Wò ndi kàsùmi ò tí, Kàgàwà bhà atdí tsìbhá nabì, Anà tí kátina, níí ìnè átò. Anà níí Àserì-dhú-bvù ale, Fànoli t'ívànà. Ka níí mùlà-àyí-ngba nyú. Abádhí náakò yà tsìbhíngba tí rò ì umbá ì nà ale nà àrùbhù atò kèlè tí, ndi ale ràdù òvè. 37 Ní, kǎdù àdi abvo-àyi tí, ràrà àhu àrù kumi dóná ìfò nà atò nónzi ndì ndí dhu ò. Kǒngónà nǎ ìhù iri Kàgàwà bhà idzá rò. Pbétù, kǒngónà Kàgàwà bhà idzá kasu kèlè nónzi adyíbhengá màtí ndirò kùbhíngá màtí. Kǒngónà àdù ònyù t'ònyuta-tsù nùtsi, ndàdù àmbe ndìtsò dǎ. 38 Ní, ndi tsìbhá nabì Anà nííto ndì wò Sìmìyoni rǐte òná kàsùmi ò, ndàdù ndòpè ndàbhù òtsò Kàgàwà tò. Ndirò, kǎdù ndòpè ndàwe dhu Yèsù tó ngbángba dǎ, yà Kàgàwà rǐ Yèrùsàlemà nǎwù dhu nóvɔ arí kóró ale tó.

Yèsù tó ngbángba nà ka kóngò Nàzàretì dhu

39 Yèsù t'ábanà mà, kà-tsánà màná níitdègu kóró dhu nónzì yà Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà Úyátá núnò ka dhu bhèyi, ní abádhí adù 'àdu Yèsù tó ngbángba nà Gàlìlayà tó pbìri ò fíyò kíò, Nàzàretì tí kátina ò. 40 Ní, Yèsù tó ngbángba adù àdi ndàmbe ovi dǎ, ndàdù àmbe òbi àbà dǎ. Kàgàwà nírá ka dhu-ònga t'òvòta tó irèta nǎ, kóró kà rǒnzina dhu ràdù Kàgàwà-nyìkpó nófò atdíǎ.

Yèsù rǐí Kàgàwà bhà idzá, atdí kumi dóná óyò nà atò nà dhu (Luk 2.41 ; 1Sà 1.3,7,21-28)

41 Yà atò náaríra dhu bhèyi, Yèsù t'ábanà mà kà-tsánà màná nóongónà òwu Yèrùsàlemà tó kíò ò, Pásìka tó mùhendù ò. 42 Ní, Yèsù níitdègu atdí

^a 2.32 Ìsa 42.6 ; 49.6 ; 52.10

kumì dòná òyò ná atò nísè, ní abádhí náawù atdíkpá Yèsù tó ngbángba mànà àdhàdhì yà angyi ì arónzina dhu bhèyi. ⁴³Ní, m̀hèndù ìku r̀ò, Yèsù t'ábanà mà, kà-tsánà mànà náadù ì, 'òngò ìbha. Pbé̀tù, Yèsù tó ngbángba náadù àdì Yèrùsàlemà tó kigò ò, inzà àbanà mà, ìyàna mànà nùni r̀órò. ⁴⁴Abádhí adù Yèsù àtì inè r̀íí òdhína mànà ì úbhi atdíkpá r̀ó dhu tí. Nírò ní ndì iwà ì úbhi, r̀òpè ndì kútsingánà, r̀àrà àhù pb̀ítsòngá r̀órò, abádhí apè 'òmè Yèsù, f̀iyó ale mà, òdhíya mànà nzínzì ò. ⁴⁵Pbé̀tù, abádhí náadù nzá kàla. Ní, ndì dhu-okú d̀ò r̀ò, abádhí náadù ì tdítid̀ Yèrùsàlemà tó kigò ò, 'òwù kò̀mè. ⁴⁶Ní, ìbhu idhò dzid̀ó ní ndì, abádhí náawù kòtù Kàgàwà bhà idzá àdì Úyátá tó m̀alímó nzínzì ò r̀ó. Kàmbénà Úyátá tó m̀alímó r̀ũ̀nɔ̀na dhu nírì d̀ò, ndàdù àrà dhu òngù r̀ò abádhí-tsù. ⁴⁷Kóró ale, yà kà r̀ũ̀nɔ̀na dhu nírì r̀í nùkò r̀ò idhò arána atdíid̀, kàbhà inga t'únita mà, kà r̀àrà tsùnà ka kìvù dhu nádu r̀ò tí dhu mànà dhu d̀ò. ⁴⁸Ní, kà t'ábanà mà kà-tsánà mànà níitdègu kàlã, ní idhò nùkò atdíid̀. Ní, kà-tsánà adù àtìna kà ní: «Pb̀ànngbá, ádhu wò nyì nyònzì r̀òkà? Ándà pé, ima, àbanu mànà, mà m̀ò̀nè nyì ádr̀ungbá izu nyú ná.» ⁴⁹Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàtì: «Ádhu nyì nyúbhi m̀òmè r̀ò f̀indà? Nyì nyùnì tí nzá dhu ma r̀àr̀íí Àbadu bhà idzá ma m̀ónzina kasu ná?» ⁵⁰Pbé̀tù, wò Yèsù núnò dhu náadù nzá kà t'ábanà mà, kà-tsánà mànà-dò nálu. ⁵¹Ní, Yèsù mà náadù ì àdu abádhí mànà 'òwù Nàzàretì. Kòngónà abádhí-tsù dhu nírì atdíid̀, ndirò kà-tsánà ongónà àdù k̀òkò dhu nódò kóró afina ò tí. ⁵²Ndirò, Yèsù tó ngbángba náadì ndàmbe òvi d̀ò ngbòna ò r̀ò, dhu-ònga t'òvòta tó pb̀indà irèta ràdù àmbe ndìse d̀ò. Kòngónà àdù Kàgàwà-nyìkpó nòfò r̀í dhu nónzì, ndàdù ìndr̀ũ-nyìkpó nòfò r̀í dhu nónzì átò.

Bàtizò nubhónà ìndr̀ũ tò Yùwanì nù̀nɔ̀ Ídzi Màkùrà
(Màt 3.1-12; Mrk 1.1-8; Yùw 1.6-8,19-28)

3 ¹Tibèriyò Kàyìsarà níí Pb̀àrómá tó pb̀ìrì ò kámá d̀ò ádr̀ungbá kamà. Ní, atdí kumì dòná imbò ná atò tí kònyè idzi r̀ó atò náhu r̀órò, Pòtiyò Pilatò níí Yùdeyà tó pb̀ìrì ò l̀ìwalì. Ndirò, Hèròdè níí Gálilayà tó pb̀ìrì ò ádr̀ungbá kamà, Hèròdè t'ádònà, Filipò ràdù ìí Ìtùriyò mà, Tràkònitì mànà tó pb̀ìrì ò ádr̀ungbá kamà. Ndirò, Lisàniyà níí Àbilenì tó pb̀ìrì ò ádr̀ungbá kamà. ²Wò ndì kàsùmì ò, Anà mà Kàyafà mànà níí pb̀akùhání tó ádròdrò ale d̀ò kámá. Ní, r̀ungù ò Zàkàriyà t'ídhùnà Yùwanì r̀íí r̀órò, Kàgàwà náavò pb̀indà òte kà tò. ³Wò dhu-dzid̀, Yùwanì náadù ndòpè ndùbhi Yòrdànì tó idha-akpà-bid̀ò ar̀íí kóró pb̀ìrì òna ná. Kàránà ìndr̀ũ núnzì r̀ò bàtizò tò, ndàrà àtìna r̀ò: «Nyùgèrè nyì nyùbhà f̀ùkú nzérenga, nyàdù bàtizò nálu. Ní, Kàgàwà ràdù f̀ùkú nzérenga nùbà f̀ùkù.» ⁴Wò dhu bhèyi ní ndì, nabì Ìsayà náandí pb̀indà bhùkù ò dhu náaká. Kàtì: «Kòní atdí ale-tù r̀í ndìri r̀ungù ò: ò Nyòbhòlò Ádr̀ungbàle Kàgàwà bhà ngudhà,

nyütö kà rübhi òná otu.

⁵ Ìbhà ríí òyá ngari náká nyütö adzi òyá rùlè, nyädù pbìri-akpá mà pbìrì-nzo màná nùgolo, nyöhhù ròngò kyèngyèrù tí.

Ì nútuya otu náká nyütö rikò túrútúrú, ndirò, kulukulu aríí òyá ngari náká nyöhhù mbèyi.

⁶ Ndirò ní ndi, kóró ale rí Kàgàwà rí ìndrù nígù tí dhu nálá. »

⁷ Ní, ihé-yà nóowúnà iwu rő Yüwanì-tí'ò, ndíní Yüwanì núubhò tí bàtizò fíyò. Ní, Yüwanì aránà àtìná rő abádhí ní: « Nyí ní ámvò tó osu-tse ! Ádhi ndi dhu nóvò fùkù ndàti, nyí ràrì ùgu yà rírá Kàgàwà bhà anya t'ítidita ò rò ? » ⁸ Nyònzì iwà nyí nyùgèrè nyí, nyùbhà fùkù nzére mütso dhu náví rí dhu. Ndirò, àpé nyèrè nga afíku ò nyámbe àtìná dő : « Àbràhamù ní abhukà. » Ma mí dhu núno fùkù : Kàgàwà ràdù kàrì odu mà nùgèrè ròngò Àbràhamù t'ídhúna tí. ⁹ Àlő ka kàyà wà kili itsu-pfò rő. Ní kóró itsu, yà ìnzí arí ídzì itsu-kpő ní'ò, nùkèrè ka kí, kadù àwàná kàzù ò. » ¹⁰ Ní ihé-yà níivú dhu Yüwanì-tsù 'àti : « Mă mí dhu ònzì ìngbà tí ? » ¹¹ Ní, kädù dhu àdu abádhí tò, ndàti : « Oyo ríí mùdzarù nà ale, náká ndàbhù ka atdí yà ìmbà ríí kà nà ale tò. Ndirò, ònyù ríí fóná ale náká ndùndò ka ìmbà ríí kà nà ale tò. » ¹² Pàratà tó pbàndómbé níiwú átò, ndíní ì alú tí bàtizò. Ní abádhí níivú dhu Yüwanì-tsù, 'àti : « Málímò, mă mí dhu ònzì ìngbàti ? » ¹³ Ní, kädù dhu àdu abádhí tò, ndàti : « Àpé nyòwu pàratà t'ífótá tó fùrangà-bvù nótdì rő orú nyú, ròsè yà uyátá ò ka kótdì ka tí dhu dòná. » ¹⁴ Ndirò, pbànowí níivú dhu átò Yüwanì-tsù 'àti : « Olu măí na, mă mí dhu ònzì ìngbàti ? » Ní, Yüwanì adù dhu àdu abádhí tò, ndàti : « Àpé nyòwu atdí ale-fó fùrangà mà nídha rő obi ní. Ndirò, àpé nyòwu ìndrù nóbhù rő tìtò dő, nyädù fóná fùrangà náko. Pbétù, nyòwu yà àbì dő ka karí nyùbhò ní fùkù mùkimbà kèlè nóddò rő nyälü. »

¹⁵ Urò ìí ale kóró náambénà ndònzì rí dhu nóddò dő atdyúya nyú nà, ndíní ì ala tí. Ndirò abádhí kóró náambénà nga níre dő affya ò ngàtsi ní Yüwanì ràrì ndi Kristò. ¹⁶ Ní, Yüwanì adù àtìná kóró ì ale ní : « Ìma, ma mí bàtizò núbhò fùkù idha ní. Pbétù, dzidu dő rírá ale ríí obi nà ròsè dùdu nă. Ma màká nzá munga kàpfò rő kàyitò-mbí mà. Ndi ale náaraya bàtizò núbho rő fùkù Ìlílà-Alafí ní, ndirò kàzù ní. ¹⁷ Kàlù ònyù-ònga t'ílèta tó kanyà-tidò fóná, ndíní ndipfo tí nganù-kpő ní kéléna ò rò. Ní, kùnduya nganù-kpő-tsù pbìndà óngòlì ò, ndàdù dzéngéléna núbì ìnzí aráve ádrùngbă kàzù ò. »

¹⁸ Wò dhu bhèyi ní ndi, Yüwanì náaràná Ídzì Màkürù núndò rő ìndrù tò. Kàránà ìndrù àká 'òkò tí dhu nóvò rő ìndrù tò. ¹⁹ Nírò ní ndi Yüwanì adù lìwalì Hèròdè bhà nzérenga nóvò kà tò, adòná-ve Hèròdiyà kàko dhu-okú dò rò, ndirò abho kífá ngùkpà dhu-okú dò rò. ²⁰ Ní, Hèròdè adù dhu àfa táfídő atdíddò nyú ròsè, ndàbhù Yüwanì kosò imbi ò.

Yēsù rĩ bàtizò nálǔ dhu

(Màt 3.13-17; Mrk 1.9-11; Yùw 1.32-34)

21 Kóró ale níitdègu bàtizò nálǔ, ní Yēsù adù bàtizò nálǔ átò. Ní, Yēsù rĩ ndìtsò òná kàsùmì ð, òrù-akpà-tsù náangbe ndì, 22 Hìlǎ-Alafí ràdù ifo òrù rò, àmbò tó òfò ð, ndàdi kàdǎ. Ndirò, ale-tù náadù ndirì òrù-akpà ò rò, ndàti : « Nyi ní Idhùdu, atdíðǎ ma mózè, nyìkpódu nòfò dhu ònzi arí ale. »

Yēsù t'ábhúna-òvò

(Oṽt 5; 11.10-27; Màt 1.1-17)

23 Yēsù rĩ p̀bìndà kasu nópè òná kàsùmì ð, kàbhà atò níí mbèmbè ìbhu kumì tí ndì ndáhù ró. Ní indrù ongonà dhu ìrè Yēsù ràrì Yòzefù t'ídhùnà. Yòzefù níí Heli t'ídhùnà. 24 Heli níí Mátati t'ídhùnà. Mátati níí Lawì t'ídhùnà. Lawì níí Mèleki t'ídhùnà. Mèleki níí Yanà t'ídhùnà. Yanà níí Yòzefù t'ídhùnà. 25 Yòzefù níí Mátatiyà t'ídhùnà. Mátatiyà níí Àmòsè t'ídhùnà. Àmòsè níí Nàhumù t'ídhùnà. Nàhumù níí Èsili t'ídhùnà. Èsili níí Nàgayì t'ídhùnà. 26 Nàgayì níí Matì t'ídhùnà. Matì níí Mátatiyà t'ídhùnà. Mátatiyà níí Simeyì t'ídhùnà. Simeyì níí Yòsè t'ídhùnà. Yòsè níí Yudhà t'ídhùnà. 27 Yudhà níí Yòwanà t'ídhùnà. Yòwanà níí Resà t'ídhùnà. Resà níí Zèrùbàbeli t'ídhùnà. Zèrùbàbeli níí Sàrtiyèlè t'ídhùnà. Sàrtiyèlè níí Nerì t'ídhùnà. 28 Nerì níí Mèleki t'ídhùnà. Mèleki níí Adì t'ídhùnà. Adì níí Kòsamà t'ídhùnà. Kòsamà níí Èlimàdamù t'ídhùnà. Èlimàdamù níí Eri t'ídhùnà. 29 Eri níí Yèsawà t'ídhùnà. Yèsawà níí Èliyèzerì t'ídhùnà. Èliyèzerì níí Yòrimù t'ídhùnà. Yòrimù níí Mátatà t'ídhùnà. Mátati níí Lawì t'ídhùnà. 30 Lawì níí Simiyoni t'ídhùnà. Simiyoni níí Yudhà t'ídhùnà. Yudhà níí Yòzefù t'ídhùnà. Yòzefù níí Yònamà t'ídhùnà. Yònamà níí Èliyàkimù t'ídhùnà. 31 Èliyàkimù níí Mèleyà t'ídhùnà. Mèleyà níí Ménà t'ídhùnà. Ménà níí Mátatà t'ídhùnà. Mátatà níí Nàtanà t'ídhùnà. Nàtanà níí Dàwudi t'ídhùnà. 32 Dàwudi níí Yèsè t'ídhùnà. Yèsè níí Òbedè t'ídhùnà. Òbedè níí Bòzà t'ídhùnà. Bòzà níí Sàlmònì t'ídhùnà. Sàlmònì níí Nàsònì t'ídhùnà. 33 Nàsònì níí Àmìnàdabhù t'ídhùnà. Àmìnàdabhù níí Àdìminì t'ídhùnà. Àdìminì níí Arnì t'ídhùnà. Arnì níí Hèsròmì t'ídhùnà. Hèsròmì níí Pàrezi t'ídhùnà. Pàrezi níí Yudhà t'ídhùnà. 34 Yudhà níí Yàkòbhò t'ídhùnà. Yàkòbhò níí Ìsakà t'ídhùnà. Ìsakà níí Àbràhamù t'ídhùnà. Àbràhamù níí Terà t'ídhùnà. Terà níí Nàhorì t'ídhùnà. 35 Nàhorì níí Sèrugù t'ídhùnà. Sèrugù níí Rewù t'ídhùnà. Rewù níí Pèlegì t'ídhùnà. Pèlegì níí Èberì t'ídhùnà. Èberì níí Selà t'ídhùnà. 36 Selà níí Kàyinanà t'ídhùnà. Kàyinanà níí Àrùfàsadi t'ídhùnà. Àrùfàsadi níí Semù t'ídhùnà. Semù níí Nùwà t'ídhùnà. Nùwà níí Làmekì t'ídhùnà. 37 Làmekì níí Mètùsilà t'ídhùnà. Mètùsilà níí Ènòkà t'ídhùnà. Ènòkà níí Yèredè t'ídhùnà. Yèredè níí Mähèlèlì t'ídhùnà. Mähèlèlì níí Kàyinanà t'ídhùnà. 38 Kàyinanà níí Ènòsà t'ídhùnà. Ènòsà níí Setì t'ídhùnà. Setì níí Àdamù t'ídhùnà. Àdamù nabhòlò níí Kàgàwà.

Pfõmvo rĩ Yēsù-afí númvũ dhu
(*Opt 3.1-6; Mât 4.1-11; Mrk 1.12-13*)

4 ¹Īlĭlā-Alafí nírā ndì rórò, Yēsù náadù ndì Yòròdanì tó idha-akpà ò rò, ndì Īlĭlā-Alafí ràdù ndùndà ndàrà rùngù ò. ²Ní ányì, Pfõmvo núumvú kà-afí ifó kumì idho tí. Kǒkǒrí idhó-yà núudà ìnzí kà rònyè atdí dhu mà, àwù ràdù kàlù atdídǒ. ³Ní ndì kàsùmì ǒ, Pfõmvo náati Yēsù ní: «Nyi nyapé ìĩ Kàgàwà t'ídhùnà tí, ní úgèrè pé wòrí odu ròngò m̀gati tí.» ⁴Ní, Yēsù adù dhu àdu kà tò, ndàti: «Kàgàwà bhà Andítá rătina: <Ìnzí ní m̀gati kèlě ndì ìndrũ bhà ípìrǒnga òdò rádù.» ⁵Pfõmvo náadù kàbhũ ràrà ǒrú nyú ndì nángbe ngari ò, ndàdù kàbhũ rándà yà adzi dǒ ádròdrǒ kámá tó pbìrì kóró ákě kàsùmì ǒ tí. ⁶Kǎdù àtìnà Yēsù ní: «Ma mí nyabhũ nyonyè idzi kóró kǎkàrí pbìrì dǒ, nyadù àdi i pbìrì tó ádròdrǒnga mà, òyá ònzì mànà dǒ kóró. Ka kibho wà ka idù, ní ma mádù kàbhũ ma mòzè ale tò. ⁷Nírò, nyi nyapé nyokò ònzidù, nyifu ima, ní ma mí kǒkǒrí dhu núbhò kóró ìndù.» ⁸Ní Yēsù adù ǒtè àdu kà tò, ndàti: «Andítá rătina: <Dhu àkǎ nyifu Ádrùngbǎle, pbùkù Kàgàwà, nyadù kà kèlě núle atdírdǒ.» ⁹Tdítdǒ, Pfõmvo adù Yēsù àbhũ ràrà Yèrùsàlemà tó kigò ò, ràrà àhu Kàgàwà bhà idza tó m̀narà dǒ. Kǎdù àtìnà Yēsù ní: «Nyi nyapé ìĩ Kàgàwà t'ídhùnà tí, ní ǒbè nyi iró rò nyisí obvò. ¹⁰Andítá rătina:

<Kàgàwà ràdù pbìndà màlàyikà návi ròddò ngbõnũ. >

¹¹Ndirò, ndì Andítá rătina tdítdǒ:

<Abádhí rĩ nyitdù ǒtsúya-tsíró,
akye odu abhũna pfõnũ ràvo ní^b. >>

¹²Ní, Yēsù adù dhu àdu Pfõmvo tò, ndàti: «Kàgàwà bhà Andítá rătina: <Ìnzá dhu àkǎ nyumvũ Ádrùngbǎle pbùkù Kàgàwà-afí^c. >>

¹³Ní Pfõmvo níitdègu Yēsù-afí númvũ kóró otu ǒ, ní kǎdù àrà itse Yēsù-tí rò, ràrà àhu ngǎtsi kàsùmì náraya ndìbhò dhu ò.

Yēsù rĩ ndòpè ndùdhe dhu ìndrũ tò Gálilayà tó pbìrì ǒ dhu

(*Ìsa 61.1-3; Mât 4.12-17; Mrk 1.1-15*)

¹⁴Wò dhu-dzidǒ, Yēsù náadù ndì Gálilayà tó pbìrì ò, iwà Īlĭlā-Alafí nírā ndì pbìndà ádrùngbǎnga tó ǒbì ní rórò. Ní kà rǒnzina dhu-òyĩ núugà ndì kóró ndì pbìrì ǒ. ¹⁵Kǎránà dhu núdhe rǒ ìndrũ tó Pbàyàhúdì tó unduta-dzà ǒ rò, kóró ale ràdù òwu ndì kèlě nífu rǒ.

Nàzàretì ǒ bhà rĩ 'ùvò ìnzí 'a'u tí Yēsù dhu

(*Mât 13.53-58; Mrk 6.1-6*)

¹⁶Wò dhu-dzidǒ, Yēsù náarà Nàzàretì tó pbanga yà ndì nyú ndì ndavì òná ò. Ní, sàbatù-idhò ǒ, kǎtsù unduta-dzà ò, yà bilí ndì ndarí ònzina dhu

^b 4.11 Zàb 91.11-12   ^c 4.12 Tòr 6.16

bhëyi. Ní, kiva ndi ndidè, ndíni ndi ndozú tí Kàgàwà bhà Andítá. ¹⁷Ní, ka kadè nabi Ìsayà náandí bhùkù nábhù kà-fó. Ní, kängbe ndi bhùkù, ndàdù isí yà dhu bhëyi ka kándí dhu òná ngari dǒ :

¹⁸ « Ádrùngbàle bhà Ìlilá-Alafí rǐi dudu.

Kùtri ima, ndíni ma muno tí pbìndà Ídzì Mākürù nākūtále tò.

Kívi ima, ndíni ma mowò tí imbi ò ka kúsò ale nùkùlò ka kí dhu i ale tò, madè ndùmùndúmú-nyìkpó rǐ ì nùngbè dhu nóvò i ndùmùndúmú tò.

Kívi ima, ndíni ma mukolo tí yà ròyá ka karávu ale, ino-kàsù ò rò,

¹⁹ madè ndi, Ádrùngbàle Kàgàwà rǐ pbìndà ídzìnga náví ìndrù tò òná ato nóvò ìndrù tò^d. »

²⁰Wò dhu-dzidǒ, Yèsù adè wòrí Andítá nàpbi, ndàdè àdunà unduta-dzà ò arí kasu ònzi ale-fò ò, ndàdè àdi obvò. Ní wò unduta-dzà ò ìi kóró ale náadè nyìkpóya núdi Yèsù rǒ tí. ²¹Nírò ní ndi Yèsù adè òte òpè, ndàti abádhí nǐ: « Wò nyí nyìrì ma mójùna ró Andítá nākà wà indo. »

²²Ní kóró ale náa'u wò Yèsù rùnno dhu, idho ràdù ì ùkò kà-li'ò rò ráhù ídzi òte níri ìyì rò. Abádhí ambèná àtìna dǒ: « Tí obhó Yòzefù t'ídhùnà nyú wò? »

²³Ní, Yèsù adè àtìna abádhí nǐ: « Obhó tí, nyí nyíne ìi nyùnò yàri mbàyi idù, nyàti: « Mùngangá, ígù pé nyi nyi-tírò. » Ndirò, nyí nyíne ìi nyàti ima nǐ átò: « Mǎ mírì wà Kàpèrnàwumù tò kigò ò nyi nyónzi kóró dhu. Nírò, ónzi pé i dhu átò yà fùkú kigò ò. » ²⁴Wò dhu-dzidǒ, kǎdè àtìna: « Ma mí kèno kprangba fùkù, obhó dhu nyú ní ndi: Kàgàwà bhà atdí nabi mà nākò ka karí nǐ mbèyi yà ndi nyú ka kùgù òná pbanga ò. ²⁵Ma mí obhó dhu nuno fùkù: Nabi Èliyà bhà ato ò, abvo-ayí nǐi inè ibí nyú Pbàisràyélí tò pbìri ò. Ndi ato ò, igye náadi ìnzì ndikò ìbhù ato dóná azà àbì nà tí, ádrùngbà àgǎyi ràdù ìtsì kóró ndi pbìri ò. ²⁶Ní, Kàgàwà náavi nzá nabi Èliyà ràrà kóró i abvo-ayí-bvè. Pbétù, kǎdè kòvì ràrà pbìndà ní Sìdonà tò pbìri ò Sàrèpatá tí kátina kigò ò atdí abvo-ayi kèlè. ²⁷Ndirò, Kàgàwà bhà nabi Èlisà bhà ato ò, kíkítále nǐi inè ibí nyú Pbàisràyélí tò pbìri ò. Ní, abádhí nzínzi ò atdí ale mà rǒ kíkí náagù nzá. Pbétù, róná kíkí náagù ní Sìriyà tò pbìri ò atdí ale, Nàmanì tí kátina kèlè. »

²⁸Ní, wò Yèsù ùnò dhu ì ìrì rò, kóró wò Pbàyàhúdì tò unduta-dzà ò ìi ale náakò atdí. ²⁹Ní abádhí adè ìvǎ, 'adhà Yèsù, 'ìpfo kigò ò rò. Ndi dhu-dzidǒ abádhí adè ùpo kà nà ndi kigò ka kòsì dóná pbìri dè-tsirò ò, ndíni 'idzi tí ka ròbòlò pbìri-ongò rò, ràrà ìtsì pbìri-pfò ò. ³⁰Pbétù, Yèsù adè ndàwili abádhí nzínzi ò rò, ndàdè àrà fìndá dhu nǐ.

Yèsù rǐ nzère-alafí náarávu róná ale nígù dhu

(Màt 4.13-16; 8.14-18; Mrk 1.21-39)

³¹Wò dhu-dzidǒ, Yèsù náarà Kàpèrnàwumù tò kigò ò, Gàlilayà tò pbìri ò. Ní ányì kǎdì, ndàmbe dhu núdhe dǒ ìndrù tò sàbatù-idhò ò. ³²Ní

^d 4.19 Ìsa 61.1-2   ^e 4.27 2Ká 5.1-14

kóró ale idho núuko atdíđ, kà rĩ dhu núdhě ádrùngbàle bhěyi nídhunĩ. ³³Ndirò, nzére-alafĩ náaravu róná atdí ale nířĩ unduta-dzà ǝ. Ní, ndi ale akù àrĩ nyú tí ndàti : ³⁴« Àà ! Ádhu nyi nyòzè mǎ nà Yèsù, Nàzàretì tó kigò ǝ alé ? Nyi nyirà tí tséka nyi nyotdí tí ? Ma m̀ni wà dhu mběyi nyú nyi r̀rĩ àdhi. Nyi ní Kàgàwà bhà ĩlĩlǎ ale. » ³⁵Ní, Yèsù náarù ǝrú tũna nyú nà wò ale ò rĩřĩ nzére-alafĩ dǝ, ndàti : « ĩnè ! Áhũ wò ale ò rò ! » Ní wò nzére-alafĩ níubvú wò ale-ǝnga kóró ale-ǝnzĩ, ndàdù àhu kà-ò rò inzà ndì ndònzì atdí nzére dhu mà kà-rǝ rórò. ³⁶Ní, kóró ale idho núuko atdíđ, 'àdù àmbe ǝte dǝ nzínziya ǝ, 'àmbe àtìnà dǝ : « ĩngbà dhu bhěyi ǝte-tidò wò ? Wò ale rĩ dhu náyǎ nzére-alafĩ tò ádrùngbàle bhěyi, ndirò ádrùngbànga tó ǝbi nyú nà, i nzére-alafĩ ràdù ùvò indrũ ò rò ! » ³⁷Ní, Yèsù-ǝyĩ náadù ndùgà kóró Gàlìlayà tó pbìrì ǝ.

Yèsù rĩ ábhǝ ale nígũ fiyó andi ǝ rò dhu

(Màt 8.14-17 ; Mrk 1.29-34)

³⁸Wò dhu-dzidǝ, Yèsù náahù unduta-dzà ò rò, ndàdù àrà Simoni bhà idza. Ányì idzá, Simoni bhà aguna-àyi nířĩ atdíđ kàzũ ùtò ndì òna nǎ ró. Ní, ka kadù Yèsù návi, ndĩnĩ ka nígũ tí. ³⁹Ní, ányì-dza ndì ndòtsù rò, Yèsù náagú ndì aguna-àyi dǝ, ndàdù ǝrù ǝrú tũna nyú nà kàbhà andi dǝ, ndi andi ràdù ǝgù. Ní, wò aguna-àyi adù ndìvǎ ányìrǝ rò tí ndòyè ǝnyù indrũ tò. ⁴⁰Adyifò ròtsù rórò, yà dhèdhèrò andi-tidò nà ale nà rĩřĩ idzàya ònǎ kóró ale, níiwú i anditále nà Yèsù-ti'ò. Ní, Yèsù núuli ǝtsúna i anditále dǝ, i ale ràdù ǝgu. ⁴¹Nzére-alafĩ náadù ùvò átò ibi anditále ò rò, 'àdù ǝwu ùkũ rǝ, 'àmbe àtìnà dǝ : « Nyi ní Kàgàwà t'ídhùnà ! » Pbétù, Yèsù náarànà ǝrù rǝ i nzére-alafĩ dǝ, ĩnzĩ ndàdù abádhĩ à'ù ròtè, iwà abádhĩ ǹni ndì r̀rĩ Krístò nídhunĩ !

Yèsù rĩ Kàgàwà bhà Ídzi Màkũrù núno Yùdeyà tó pbìrì ò dhu

(Màt 4.23 ; Mrk 1.35-39)

⁴²ĩnga níitdègu ubho, ní Yèsù ahù Kàpèrnawumù tó kigò ò rò, ndàdù àrà atdí ngari lèngèlèngè rĩřĩ ò. Ní, ihé-yà adù 'òpè òmè ka. Abádhĩ níitdègu owu kòtù, ní abádhĩ adù 'ùvo kàrǝ ĩnzĩ ara tí nzínziya ǝ rò. ⁴³Pbétù, Yèsù adù àtìnà abádhĩ nĩ : « Ma ka kivi, ndĩnĩ ma m̀no tí ǝrù-akpà ǝ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi tó Ídzi Màkũrù kóró kigò ònǎ. Ní ndi dhu-okú dò rò, dhu àkà marà kùnò átò ngũkpà kigò ò. » ⁴⁴Ní kǎdù ndòpè ndànò ka Yùdeyà tó pbìrì ǝ unduta-dzà ònǎ.

Yèsù rĩ pbìndà ábhàlĩ nòpè ndúnzì dhu

(Màt 4.18-22 ; Mrk 1.16-20 ; Yùw 1.35-51 ; 21.1-11)

5 ¹Atdíku, Yèsù idè Gènèzàretì tó r̀r̀r̀-ǝbidò. Ní, ihé-yà adù 'àndu fkyèrǝ nyú kàtĩ, ndĩnĩ ĩ iri tí kà r̀ǹona Kàgàwà bhà ǝte. ²Ní, Yèsù ala ǝyǝ

ibhú rèrù-bidš. I ibhú ò ì ì àwèrù náadù ifo, 'àmbe fíyó ìbhè-mbí nú'ò dš. ³Ní, Yèsù adù ùpo i ibhú nzínzi š atdí ibhú ò. Ndi ibhú ní ì Simonì bhà ibhú. Ní kǎdù Simonì àvi ròtù ibhu rèrù-bidš rò, ròndrì ake idha ò. Wò dhu-dzidš, Yèsù adù àdi ibhú ò, ndàdù ndòpè ndùdhe dhu ihé-yà tò. ⁴Ní, Yèsù itdègu ndì ndúbhi ùdhenà rǎ dhu nítò, ní kǎdù àtìna Simonì ní: « Ótù ibhú, ròndrì ádzì idha rí ì rǎ. » Wò dhu-dzidš, nyàdù nyùpe fùkú ìbhè-mbí idha ò. ⁵Ní, Simonì adù àtìna Yèsù ní: « Ádrùngbǎlé, mà mònzì kasu kurà, ìnzì màbà atdí dhu mà. Pbétù, nyì nyàvi ka dhu bhèyi, ma mí kùpè ùpè. » ⁶Ní, ìbhè-mbí ì ùpe rǎ, Simonì mà òdhína màna náadù ábhš ìbhè-íyà nyú nòtsì, abádhí tǎ ìbhè-mbí rǎdù 'òpè 'ùdru ì ìbhè à'è ndì dhu ní. ⁷Simonì mà adù ngǎtsi ibhú ò ì ì òdhíya nánzi, rìwù dzùnàya ònzì. Ní, i abádhí t'òdhíya níiwú, 'àdù kǎkǎ òyǎ ìbhú níra ìbhè ní. I ibhú náadù 'òpè 'àmbe usu dš idha ò, ìbhè ná'è ì atdí dš òyà nídhunì. ⁸Simonì Péterù níitdègu wò dhu àlǎ, ní kǎdù ndòkò òdyàna dš Yèsù-ònzì, ndàdù àtìna kà ní: « Ìndrì nyì itse tidú rò, Ádrùngbǎlé, ima ní nzérenгатále nídhunì. » ⁹Obhó tí, òdò níisí atdí dš nyú Simonì mà, yà atdíkpá ì fí màna kǎrǎ òdhína màna ò yà abhò nyú ì òkyè ìbhè dhu-okú dš rò. ¹⁰Simonì t'òdhína: Yàkòbhò mà, Yùwanì màna ò òdò níisí ndì dhu bhèyi tí. I kà t'òdhína ní ì Zèbèdayò bhà inzo. Pbétù, Yèsù adù àtìna Simonì ní: « Ìnzì ònzì òdò, Simonì! Ròpè ndì indo, nyì nyóngo ìndrù tǎ àwèrù tí. » ¹¹Nírò ní ndì abádhí náawù fíyó ibhú nà inga-kpa dš, 'àdù kǎrǎ foyá ì ì dhu núbhà ányìrǎ, ndì dhu-dzidš 'àdù Yèsù-owù nángu.

Yèsù rí kíkí nà atdí ale nígù dhu

(Màt 8.1-4; Mrk 1.40-45; Luk 17.12-19)

¹²Atdíku, Yèsù ní ì Gálìlayà tǎ pbìrì š atdí kígò ò. Ní, kíkí álù ngbǎna kǎrǎ atdí ale nítò ndì, ndàdù Yèsù nála. Ní kǎra, ndìtsì ndìbvù Yèsù-ònzì, ndàpǎ nyina adzikpa nyú rǎ, ndàdù ndìtsò Yèsù rǎ ndàti: « Ádrùngbǎlé, nyì nyòzè ka ní, dhu òfò nga nyígù ma. » ¹³Ní Yèsù agba òtsúna, ndàpǎlǎ kàngbò, ndàdù àtìna kà ní: « Íwà ma mòzè ka. Ní ògù nà ! » Ní ányìrǎ rò tí, wòrì ale rǎ kíkí náadù ndàwù. ¹⁴Wò dhu-dzidš Yèsù adù dhu ùya wò ale tò, ndàti: « Ápè nyùnò wò dhu atdí ale tò màtí. Pbétù, àrà nyitè nyì nyògù dhu kùhani tò, nyadù yà Músà bhà Úyátá núùnò perè nábhu Kàgàwà tò, ndínì iwà nyì nyògù dhu navi tí kǎrǎ ale tò. » ¹⁵Wò Yèsù ònzì dhu-òyì núugà ndì atdí dš. Ní, ihé-yà náadù àndu Yèsù tí, ndínì ì iri tí kà rùnòna dhu, ndìrò ndínì kǎgù tí nyuyatsì rí ì andì. ¹⁶Pbétù, Yèsù adúnà àrà ndìvǎ rǎ, ndàrà àdi lèngèlèngè rí ì ngari ò, ndàdù àmbe ndìtsò dš ányì.

Yèsù rí ngbǎna úve ale nígù dhu

(Zàb 103.3; Màt 9.1-8; Mrk 2.1-12)

¹⁷Atdíku Yèsù adì ndàmbe dhu nùdhe dš ìndrù tò. Ní, Pbàfàrisáyò mà, Úyátá tǎ màlímó màna níiwú, 'òkò Yèsù tí. Abádhí níiwú Gálìlayà mà

Yùdeyà màna tó pbiri ð kóró pbanga ònà rò, ndirò Yèrùsàlemà tó kigò ònà rò màtí. Ndirò, yà Yèsù ríí nà Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó òbi náaránà kàbhù rò rìgù andi nà ale fìyó andi ð rò. ¹⁸Nírò ní ndi ìndrù níwú ngbóna úve atdí ale nà ótdù dǝ ì ànò rórò. Abádhí ambénà dhu ònzì dǝ idza ì itsu tí ka, 'àdù ìlinà Yèsù-ònzí. ¹⁹Pbétù, abádhí rí kitsù tí ányì-dza dhu níí òbi tí, ihé-yà-okú dò rò. Ní, abádhí núupò kà nà idza dǝ, 'àdù idza dǝ-tsirò núngbe, 'ìfo wò ale pbìndà ótdù màna imbi rò ònà, 'àdù ìlinà ihé-yà nzínzì ð Yèsù-ònzí. ²⁰Ní, Yèsù itdègu kòrí ale ríí nà a'uta nálà, ní kàdù àtìnà wò ngbóna úve ale ní: « Yà alé, pbùkù nzérenga núbà wà ndì. » ²¹Ní, Úyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó màna náadù òko 'àmbe inga nírè dǝ afíya ò, 'àmbe àtìnà dǝ: « Ádhi pbá ale wò wò dhu bhéyi rí dhu ùnò nzére nyú Kàgàwà ní? Ádhi ndi ìndrù tó nzérenga núbà rádù inzà ní Kàgàwà kèlè atdí rò núbà ka rò? » ²²Ní, Yèsù asù abádhí tó irèta, ndàdù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti: « Ádhu nyí nyí wòrí irèta-tidò nà afíku ò ní? » ²³Ádhu ndi isó ró'ò ùnòna ka kí rò? Tí kati: « Pbùkù nzérenga núbà wà ndì », ndirò tí kati: « Ívà nyi, nyubhi? » ²⁴Pbétù ma mòzè nyùni dhu ìnè Ìndrù t'ídhùnà ràríí ádrùngbànga tó òbi nà yà adzi dǝ, ndùbà ìndrù tó nzérenga. » Nírò ní ndi kàdù àtìnà wò ngbóna úve ale ní: « Ma mátina ìnyi ní: « Ívà nyi, nyitdù indú ótdù, nyadù àrà pbùkù! » » ²⁵Ní ányìrò rò tí, wòrí ale níivà ndì ndidè, kóró ale-ònzí, ndàdù yà ndì ka kànòna dònà ótdù nídyi, ndàdù àràna pbìndà Kàgàwà nílè rò ndì ndàrà rórò. ²⁶Ní kóró ale idhò núuko atdí dǝ. Abádhí ambénà Kàgàwà nílè dǝ atdí dǝ, ùlè tí ì ùlè òdò ní rórò, 'àdù àmbe àtìnà dǝ: « Indo mà màla dhu ní idhò rí ìndrù ùkò ní dhu! »

Yèsù rí Lawì nánzi dhu

(Màt 9.9-13; Mrk 2.13-22)

²⁷Wò dhu-dzidǝ, Yèsù ahù idza rò, ndàdù pàratà tó atdí ndòmbè, Lawì tí kátina nála pàratà t'úfótá tó bìrò ð àdi ró. Ní, Yèsù adù àtìnà kà ní: « Írà owùdu ð. » ²⁸Ní Lawì adù ndivà, ndùbhà kóró fóná rí dhu-tsí, ndàdù àrà kòwù ð.

²⁹Wò dhu-dzidǝ, Lawì adù ádrùngbà m̀hèndù nónzì Yèsù tò pbìndà dzá. Ányì-dzá, abádhí níí ònyè-tsùnà atdíkpá pàratà t'úfótá tó ibí pbàndómbé màna, ndirò ngùkpà ale màna. ³⁰Ní, Pbàfàrisáyó mà, fìyó Úyátá tó màlímó màna náambénà ònu dǝ nzínziya ð. Ní, abádhí ivú dhu Yèsù bhà ábhàlì-tsù 'àti: « Ádhu nyí nyí dhu ònyu, nyàdù dhu òmvù atdíkpá pàratà t'úfótá tó pbàndómbé mà, ndirò nzérengatále màna ní? » ³¹Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ímbà ríí andi nà ale náará ní m̀ngàngà-atdyú nóho. Pbétù kàtdyú òho arí ní andi nà ríí ale kèlè. ³²Ma m̀rà nzà ídzi ale núnzi. Pbétù, ma m̀rà ùnzìnà ní nzérengatále, ndíni ì nùgèrè tí 'ùbhà fìyó nzérenga. »

Yèsù bhà irèta ònyù t'ònyuta-tsù t'útsita dǔ

(Màt 9.14-17; Mrk 2.18-22)

33 Wò dhu-dzidǔ, Pbàfàrisáyó mà, nzínziya ǔ Úyátá tó màlímó màna náati Yèsù ní: « Bâtizò núbhò arí Yùwani bhà ábhàlì mà, fàkà ábhàlì màna náarí ònyù t'ònyuta-tsù nútsi, 'àdù àmbe 'ítsò dǔ àpàpì. Pbétù, pbùkù ábhàlì kèlè náaràdù òko 'àmbe dhu ònyù dǔ, 'àdù àmbe dhu òmvù dǔ. » 34 Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Nyí nyirè tí dhu nyí ràràdù àdhìngbǎ ka kùndà ní mùhendù ò iwù ale nágo obi ní ìnzí ònyù nonyu tí, àzèmbè ìnè ì níí atdíkpá akpa-tsi màna òná kàsùmì ǔ? » 35 Pbétù, idhò ní'íya ìnè, yà akpa-tsi níva ka kí abádhí nzínzi ǔ rò òná. I idhò ǔ ní ndi, abádhí núutsiya ònyù t'ònyuta-tsù. »

36 Yèsù adù yàrí mbólí náwe átò abádhí tò. Kǎti: « Ìnzí atdí ale mà ràdù kèlèmù tí ndì ndíliina dhu nífa mberù-òwútá ǔ rò, ndàdù àpbanà mberù-ayí ǔ. Kǎpe kònzì ndi dhu bhèyi, ní ràdù ndi mberù-òwútá nínta ìnzǎ tí. Ndirò, ndi kèlèmù mà rí nzí àdù ì àko mberù-ayí nà. » 37 Ndirò, ìnzí ka kádù ònyù-òwútá nùdhò andu-ayí ò, akye ndi ònyù níwuna i andu-ayí ò, ràdù i andu nòtrè, ndi ònyù ràdù ndùfù obvò ní. 38 Nírò, dhu òfò nga kudhò ònyù-òwútá andu-òwútá ò. 39 Ndirò, ìnzí ònyù-ayí òmvù ale ràdù ndòzè ndòmvù ònyù-òwútá tdítǔ, kà ràdù àtìna ònyù-ayí rǎrǎ ndi òvòvò nídhuní. »

Yèsù bhà irèta sàbatù-idhò dǔ

(Màt 12.1-14; Mrk 2.23-3.6; Luk 13.10-17; 14.1-6)

6 1 Atdíku, sàbatù-idhò ǔ, Yèsù mà pbìndà ábhàlì màna náakò 'àmbe owu dǔ nganù tó inga òna nǎ úda otu ǔ. Ní kàbhà ábhàlì náadù 'òpè 'òwù otu-igì dǔ ríí nganù náfa rǔ, 'àdù owu ìnyina rǔ òtsúya-tsírò, 'àdù kpǔna náka. 2 Ní, ngúfe Pbàfàrisáyó náadù dhu ìvu Yèsù bhà ábhàlì-tsù 'àti: « Ádhu nyí nyí ìnzá àlè tó Úyátá návi kònzì sàbatù-idhò ǔ dhu nónzi ní? » 3 Ní, Yèsù adù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti: « Nyí nyàpè tí obhó Dàwudì anzì atdíku, àwù nà ì fí róná ale màna rò dhu nózù? » 4 Ábadhi náatsù Kàgàwà bhà idza, ndàdù perè tí ka kùbho Kàgàwà tò mùgatì nùgù ndònyù. Kádù kùbhà átò róná ale tò, àzèmbè àlè tó Úyátá nóongó àtìna ndi mùgatì ònyù ràdù rǎrǎ pbàkùhání kèlè víya dǔ rò? » 5 Yèsù adù àtìna tdítǔ abádhí ní: « Ìndrù t'ídhùnà, ní sàbatù-idhò dǔ ádrùngbǎle. »

Yèsù rí òtsúna ótsù ale nígù dhu

(Màt 12.9-14; Mrk 3.1-6)

6 Ngǎtsi nínganì sàbatù-idhò ǔ, Yèsù náatsù unduta-dzà ò, ndàdù ndòpè ndùdhe dhu ìndrù tò. Ní, atdí ale, fangà tó òtsúna ótsù níí anyì-dzá. 7 Ní Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó màna náambénà Yèsù nándà

dǎ atdyúya nyú nà, ndíní ì ala tí kàrà tí àdù wò ale nígù ìgù sàbatù-idhò ð. Obhó tí, abádhí azè 'àbà kòbhù ì ádù dòná dhu. ⁸ Pbéttù, Yèsù núuni abádhí rírèna dhu. Ní, kǎdù àtìnà wò ɔtsúna ótsù ale ní: « fva nyi, nyidè ndoró kóró ale-ònzí. » Ní, wò ale adù ndivà, ndidè wò Yèsù itè ró. ⁹ Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù àtìnà abádhí ní: « Ma mí dhu níwù tsùkú: àlè tó Uyátá návi tí àvì kònzì ídzì dhu mà, ndirò ngàtsi ní kònzì nzére dhu mà ìndrù tò? Ndirò, kǎvi tí àvì kígù ìndrù bhà ípìrònga, ndirò ngàtsi ní, kubhà ndi ale ròvè? » ¹⁰ Wò dhu-dzidǎ, Yèsù andà kóró kòrí ale dò nga, ndàdù àtìnà wò ɔtsúna ótsù ale ní: « Ígba ɔtsúnu ! » Wò ale náadù ɔtsúna nígbà: ndi ɔtsúna ràdù ndàto, ndògù. ¹¹ Pbéttù, abádhí náakó atdíǎ, 'àdù 'òpè 'àgò ì nzínziya ð, àdhu mà àkǎ ì rònzì Yèsù-ró dhu dǎ.

Yèsù rí pbìndà atdí kumì dòná óyǎ nà uvitatále nóvò dhu

(Màt 10.1-4; Mrk 3.13-19; Kas 1.13)

¹² Atdíku Yèsù núupò pbìrì dò, ndàrà ndítsò. Ní, kǎdì ànyì, ndítsò ndì kurà Kàgàwà rò. ¹³ Ní inga núbho rò, Yèsù núunzi pbìndà ábhàlì, ndàdù atdí kumì dòná óyǎ nà ale nóvò nzínziya ð rò. Kǎdù abádhí ɔvò nóvò uvitatále tí. Yàrí ní ndi ì ale-ɔvò: ¹⁴ Sìmonì, yà Yèsù adù ɔvòna nóvò átò Péterù tí mà, adòna Àndèryè màna. Yàkòbhò mà Yùwanì nà. Filipò mà Bàrtòlòmàyò nà. ¹⁵ Mátayò mà, Tàmasi nà. Yàkòbhò, Àlùfayò t'ídhùnà mà, Sìmonì, yà atdíǎ ndì nuyénà fiyó pbìrì dǎ ale màna. ¹⁶ Yudhà, Yàkòbhò t'ídhùnà mà, Yudhà Ìskàriyòtà, yà Yèsù nífo ndàbhu òmvù-fó màna.

Yèsù rí dhu núdhè, ndàdù àrà andi nà ale nígu ró dhu

(Màt 4.23-25; 5.2-12; Mrk 3.7-13)

¹⁷ Wò dhu-dzidǎ, Yèsù mà, pbìndà atdí kumì dòná óyǎ nà uvitatále màna náawú pbìrì dò rò, 'iwù ùvò kyèngyèrè dǎ, yà ábhò ngùkpa pbìndà ábhàlì ríí ró. Ànyì rǎ, ábhò ihé-yà nííí átò. Í ale níiwù Yùdeyà tó pbìrì ò rò, Yèrùsàlemà tó kígò ò rò, ndirò ádrùngbǎ rèrù-bidǎ aríí kígò, Tìrò mà Sìdònà nà tí kátina ò rò. ¹⁸ Abádhí níiwù, ndíní ì iri tí Yèsù rùnɔna dhu, ndirò, ndíní kígú tí nzínziya ð ríí andi nà ale. Ní Yèsù adù abádhí nzínzi ð nzére-alafí náarávu ròyá ale nígu. ¹⁹ Kóró ale, yà andi nà ríí, nóowúnà 'òzè rǎ 'àpbalà Yèsù-ngbò. Obhó tí, kà-nyutsi rò ráhu ádrùngbǎnga tó ɔbi náaràna kóró ale nígu rǎ fiyó andi ð rò.

Hirò nònzìya ale mà, àpbè ð okoya ale màna

(Màt 5.1-12)

²⁰ Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù pbìndà ábhàlì dò nga àndà, ndàdù àtìnà ì ábhàlì ní:

« Nyí nyònzì wà hirò yà nǎkù tí nyí nyíí rò,
Kàgàwà nòɔnyuya idzi dèkú nídhuní.

- 21 Nyĩ nyònzì wà hirò yà àwù nà nyĩ nyarí kòmbí rò,
nyĩ nyulèya ònyè ní nídhunĩ.
Nyĩ nyònzì wà hirò yà nyĩ nyarí òdzi kòmbí rò,
nyĩ nyokoya ɣgbótá ǔ nídhunĩ.
- 22 Nyĩ nyònzì wà hirò yà ìndrũ nón-drò nyĩ, 'àdè nyĩtu nzínziya ǔ rò,
'àdè òwu dhu ùnò rǔ nyĩ ní, ndirò 'àdè òwu nyǔzè rǔ nzére
ale tí Ìndrũ t'ídhùnà-okú dò rò rò.
- 23 Nyàbhũ idhèku rìka ndi, ndirò nyòbhè nyĩ dhèdhe-okú dò rò, fùkú
perè ní'íya ádrùngbá nyú òrù-akpa ò nídhunĩ. Obhó tí wò
dhu bhèyi tí abádhí t'ábáyá náavù pbànábí rǔ.
- 24 Pbétù, nyĩ nyí'í àpbè ǔ, nyĩ ònzítale tí rò,
nyĩ nyábà wà nyàbhũ rí nyònzì hirò dhu nídhunĩ.
- 25 Nyĩ nyí'í àpbè ǔ yà kòmbí nyĩ nyarí ònyè nà abhàbhó rò,
nyĩ nyokoya àwù nà nídhunĩ.
Nyĩ nyí'í àpbè ǔ, yà kòmbí nyĩ nyarí òko ɣgbótá ǔ rò,
nyĩ nyokoya izu ǔ, ndirò nyàdè àmbe òdzi dǔ nídhunĩ.
- 26 Nyĩ nyí'í àpbè ǔ yà kóró ale náarí nyí'ìlè rò,
ndi dhu bhèyi tí, abádhí t'ábhúya níilè títò tó pbànábí nídhuní'f. »

Yèsù rĩ dhu núdhè òmvù nózè ka kí dhu dǔ dhu

(Mât 5.38-48; 7.12a)

27 « Pbétù, nyĩ yà nyĩ nyí ma múncna dhu níri rò, ma máтина nyĩ ní :
Nyòzè fùkú òmvù. Nyònzì ídzìnga yà nyĩ nón-drò ale tò. 28 Nyàso nyòfù
arí ale. Ndirò, nyítsò nyĩ nyèdhũ arí ale dǔ. 29 Atdí ale náapè atdídhená
binu-bhu nópbì, ní ágèrè ngàtsi kà rǔpbì átò. Ndirò, atdí ale náapè pbùkù
òrú mùdzarè nídyì, ní àpè nyúvò nyi ìnzì kà rìdyì pbùkù sìmisì átò.
30 Dhu nònzì funú ale tò dhu àkà nyarà ndi dhu àbhũ rǔ. Ndirò, atdí ale
náapè indú dhu nídyì, ní dhu àkà nzá nyudyǔ ka. 31 Ónzì dhu ngùkpa ale
tò àdhàdhì nyi nyòzè abádhí rònzì ka indù dhu bhèyi. 32 Nyĩ nyapè yà
nyĩ nózè ale kèlè nózè, ní nyĩ nyèrè tí nga nyĩ ràràdè ídzìnga nábà àbà ?
Nzéréngatále mà nózè yà ì nózè ale átò ! 33 Ndirò nyĩ nyapè ídzìnga nónzi
yà fùkù arí kònzì ale tò tí, ní nyĩ nyèrè tí nga nyĩ ràràdè ídzìnga nábà
àbà ? Nzéréngatále mà náarí dhu ònzì átò ndi dhu bhèyi tí ! 34 Nyĩ nyapè
dhu ùwũ yà nyĩ nyà'ù ndi dhu àdu rádù fùkù ale tò tí, ní nyĩ nyèrè tí nga
nyĩ ràràdè ídzìnga nábà àbà ? Nzéréngatále mà átò náarí dhu ùwũwũ
yà fíyò rádù kàdu ale tò ! 35 Pbétù nyĩ, nyòzè fùkú òmvù, nyàdè ídzìnga
nónzi fíyò. Ndirò, nyàdè nyùwũ dhu ìndrũ tò, ìnzá nyĩ nyèrè nga abádhí
ràdùna fùkù dhu dǔ rǔrò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyĩ nyabáyá ádrùngbá
perè. Ndirò Kàgàwà, yà kóró dhu dǔ arí'í ale náanziya nyĩ pbìndà inzo

^f 6.26 Ìsa 5.22

tí. Obhó tí, kǎrí ídzìngà nónzì yà ìnzì arí fíyò ka kònzì dhu tó ídzìngà núní ale tò, ndirò nzére dhu ònzì arí ale tò màtí átò. ³⁶Nyàvi fùkú ídzìngà ìndrù tò, àdhàdhì Àbaku Kàgàwà náarí kàvì dhu bhèyi. »

Yèsù rí dhu núdhè ìndrù-ànyà t'ítàtà dš dhu

(Màt 7.1-5)

³⁷«Dhu àkǎ nzá nyùnò ìndrù-ànyà, akye Kàgàwà náaraya ànyàku ùnò nì. Dhu àkǎ nzá nyítàì anyà ìndrù dš, akye Kàgàwà náaraya anyà itàì dükú nì. Dhu àkǎ nyǎbà dhu ìndrù tò, ndínì Kàgàwà náadùya tí dhu ùbà fùkù. ³⁸Dhu àkǎ nyǎbhù fùkú ríí dhu ìndrù tò, ndínì Kàgàwà adùya tí dhu àbhù fùkù. Ka kitròya dhu fùkú ísòwù ò ídzì mǔgèrè š, rǎlè, ròyì ndì, kadù òsònà, kape, kadù ìranà mbèyi nyú. Obhó tí, ka kudhèya dhu fùkù àdhàdhì yà nyí nyarí dhu núdhè ngǔkpà ale tò òná mǔgèrè š. »

³⁹Yèsù adù yàrí mbólí ùnò átò abádhí tò, ndàtì : «Atdí ndùmùndùmú t'ádù ngǎtsi ndùmùndùmú nùndà ùnda ? Ìnzì akekpá màtí : abádhí rǎdù 'àwà šyš kórš íbhu ò. ⁴⁰Ìnzì atdí ábhàlì bhà ìrèta mà náaróse pbìndà màlímò bhà ìrèta dònà. Pbétù, mbèyi ka kùdhe dhu fìndà ábhàlì bhà ìrèta rǎdù àkǎkǎ pbìndà màlímò bhà ìrèta nà. ⁴¹Ádhu nyí nyádù nyoze nyala òdhìnu-nyìkpó ò ìtsì kǐkš-ngba kèlè, ìnzì nyadù nyìkpónu ò ìtsì itsukpó-tsùdó-ngba nyú nínè nì ? ⁴²Nyí nyádù àtìnà ìngbà dhu bhèyi òdhìnu nì : «Òdhí, ìsè midyi nyìkpónu ò ríí kǐkš, » àzèmbè nyí nyongó ìí ìnzì nyí nyí nyìkpónu ò ríí itsukpó-tsùdó-ngba nyú nínè ró ? Ìnyì, òyòyò idàna nà alé, ídyì pé nyìkpónu ò ríí itsukpó-tsùdó-ngba angyi, ndirò ní ndì nyí nyádù òdhìnu-nyìkpó ò ríí kǐkš nídyì nyí nyí tí dhu nála mbèyi. »

Yèsù rí dhu núdhè itsu núní ka karí kpóna rš dhu dš dhu

(Màt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³Wò dhu-dzidš, Yèsù adù àtìnà : « Ìnzì ídzì itsu-tidò rǎdù nzére itsukpó n'ò. Ndirò, ìnzì nzére itsu-tidò rǎdù ídzì itsu-kpó n'ò. ⁴⁴Kórš itsu-tidò núní ka karí kpóna nyú rš. Ìnzì ka kádù mùtìnì-kpó nópè ilé dš, ndirò ìnzì ka kádù vinyò-kpó nópè okpèna nà itsu dš. ⁴⁵Ídzì afína nà ale náafí ò rò aráhù dhu ní ídzì dhu. Ndirò, nzére afína nà ale náafí ò rò aráhù dhu ní nzére dhu. Ale-tsù náarí òrìna dhu ní ale-afí rùbhi ìrènà rš atdídš dhu. »

Šyš idza-tidò tó mbólí

(Màt 7.24-27)

⁴⁶«Ádhu nyí nyarí mitdè, nyámbe àtìnà dš : «Ádrùngbǎle ! Ádrùngbǎlé, ìnzì nyádù ma múnóna fùkù dhu ònzì ní ? ⁴⁷Ma mí pé tidu ò rírà ale, ndirò ma múnóna dhu, ndàdù ndì dhu ònzì, ní rǎdù ndòfò nà ale nítè fùkù. ⁴⁸Ndì ale níli ndì yà pbìndà idza napè ndòsì ale bhèyi. Kǎgyè pbìndà idza-bhu mbèyi nyú ndàrà isì bhalabhala dš, ndàdù idza-pfò nórù ndì

bhalabhala dǎ. Ní, igye níkǎ, idha rùtù nǐ rò, idha náakpà ndi idza-pfǎ, ìnzǐ ngbǎna mà ràdù ndàyà, mběyi nyú ka kasì ndi idza nídhunǐ. ⁴⁹Pbétù, ma múncna dhu níri rí, ìnzǐ ndàdù ndi dhu nónzì ale, níli ndì yà adzi-ví ǎ p̀b̀ìndà idza nasì inzà ndì ndògyè bhùna rórò ale bhěyi. Igye níkǎ, idha rùtù nǐ rò, idha náakpà ndi idza-pfǎ, ràdù ndùgòlò ànyìrǎ rò tí, ràdrù ndì atdíǎ. »

Yèsù rǐ p̀b̀anówí tó ádr̀ungbǎle bhà kasutále nígǔ dhu

(Màt 8.5-13; Yùw 4.46-54)

7 ¹Yèsù níitdègu yà ndì ndúbhi ùnòna rǎ ìndrù tò dhu t'úncta níto, ní kǎdù àrà Kàpèrnawumù tó kigò ò. ²Ányì, P̀b̀arómá tó p̀b̀ìrì ǎ atdí miyà p̀b̀anówí dǎ ádr̀ungbǎle bhà kasutále nííí afína rǎ ka kódcna ró. Ndirò ndi kasutále nííí atdíǎ kòzè. ³Ní wò ádr̀ungbǎle níitdègu Yèsù dǎ ka kúnncna dhu níri, ní kǎvi P̀b̀àyàhúdí nzínzì ǎ ngúfe p̀b̀akùrǔ ròwù Yèsù nánzì, ndíní ìra tí p̀b̀ìndà kasutále nígu. ⁴Kǒkò p̀b̀akùrǔ náawù ùvò Yèsù-tí'ò, 'àdù 'òpè 'ìtsò ì atdíǎ Yèsù rǎ, 'àti: « Yà mà nivì tinu ò ádr̀ungbǎle náká wà nycnzì dzùnàna. ⁵Ábadhi nózè tikàdò atdíǎ. Ndirò, ka ní ndi fàká unduta-dzà nábhɛ kòsì. » ⁶Ní, Yèsù mà náadù òwu atdíkpá kǒkò p̀b̀akùrǔ mànà. Ní, íkyèrǎ abádhí òkò wò p̀b̀anówí dǎ ádr̀ungbǎle bhà idza-lí'ò ì owu tí ùvò rórò, ndi ádr̀ungbǎle náadù òdhína nóvì ròwù dhu ùnò Yèsù tò, 'àti: « P̀b̀anówí dǎ ádr̀ungbǎle rǎtina nyi nǐ: <Ádr̀ungbǎlé, nzítù afínù! Inzá ma mìli ma nyi nyádù òtsù p̀b̀ìndà idza ale bhěyi. » ⁷Ndi dhu-okú dǎ rǎ átò ní ndi, ma màdinà ìnzǐ marà ma-tírò tinu ò. P̀b̀étù, òrì atdí dhu kèlè, ní p̀b̀akà kasutále ràdù ògù ògù. ⁸Ìma nyú, yà ma mǐí rǎ, ma mǐí ìnè dùdu-tsírǎ ádr̀òdrǎ ale nà. Ndirò, ma mǐí ìnè ma marúvina p̀b̀anówí nà. Ma mapé àtina atdí mùnowì nǐ <Árà! > Ní kà ràdù àrà. Ndirò ma mapé àtina ngǎtsi nǐ <Írà! >, ní ndi tsí ràdù ìrà. Ndirò, ma mapé àtina p̀b̀akà kasutále ní <Ónzì yà dhu! >, ní kà ràdù kònzì. » ⁹Ní Yèsù níitdègu wò p̀b̀anówí dǎ ádr̀ungbǎle núnò dhu ìri, ní idho núukò atdíǎ. Ní, Yèsù adù ndàgere ndàti yà owùna ǎ rúbhi ìwu rǎ ihé-yà ní: « Ma mátina nyí nǐ: ìnzà ma màpè yà dhu bhěyi a'uta-tidò nà ale nálá P̀b̀àisràyélí tó p̀b̀ìrì ǎ màtí. » ¹⁰Kǒkò p̀b̀anówí dǎ ádr̀ungbǎle nóvinà Yèsù-tí'ò òdhína níitdègu 'àdù, 'ìwù ùvò idza, ní abádhí náatù wò andi nà ìínà kasutále iwà ògù ró.

Yèsù rǐ atdí abvo-àyi bhà ingba níkyè dhu

¹¹Wò dhu-dzidǎ, Yèsù náarà Nàyinà tí kátina p̀b̀anga ò. Kàbhà ábhàlǐ, ábhǎ ihé-yà mànà náadù kùndà ànyì. ¹²Ní, p̀b̀anga ò kótsù ró kàrà àhu rò ní ndi, ka kubhína òwu rǎ atdí abvo nà, ndíní ka kowu tí òtdùnà. Ndi abvo nííí atdí tí arǐí atdí abvo-àyi-fǎ ngbángba-abvò. Ndi p̀b̀anga ǎ ábhǎ ale nyú nííí atdíkpá ì owu ndi abvo-àyi mànà kàbhùlì ò ró. ¹³Ní ka ndì ndàla rò, Ádr̀ungbǎle Yèsù náabà izu atdíǎ kǎdǎ, ndàdù àtina

kà ní: « Nzǎdzi iyá! » ¹⁴Ní kǎdù ìndri ndàlù ótdù-ngbò, ka nàndò ale ràdù ìko. Ní Yèsù adù àtìna: « Mǔlě-ngbá, ma mátina nyí ní: ívà nyí. » ¹⁵Ní wò òvòvèná ale níivà ndì, ndàdi sùnátù dǎ, ndàdù ɔte nǒpè. Ní Yèsù adù kàdu íyànà-fò ò. ¹⁶Wò dhu-dzidǎ, ɔdɔ níisí kórɔ ale ò. Ní, abádhí níilè Kàgàwà, 'àdù àtìna: « Kàgàwà bhà ádrùngbǎ *Nabì náhu wà àlě-nzínzì ò, ndirò Kàgàwà nírá iwà pbìndà ale-kùmbà nǒnzì. » ¹⁷Wò Yèsù ònzì dhu-òyí náadù àkǎ kórɔ Yùdeyà tó pbìrì ò, tiná arí ngǔkpà pbanga mànà.

Bàtizò nubhónà Yùwanì bhà ábhàlì ròwù dhu ìvu Yèsù-tsǎ dhu
(Màt 11.2-19)

¹⁸Wò dhu-dzidǎ, Yùwanì bhà ábhàlì náadù wò Yèsù ònzì dhu náwe kórɔ fíyɔ màlimò tò. Ní, Yùwanì náanzi óyò ale abádhí nzínzì ò, ¹⁹ndàdù òvìna ròwù dhu ìvu Ádrùngbǎle Yèsù-tsǎ 'àti: « Nyí tí yà mǎ marí òdɔna, ndíní ira tí ale? Ndirò mǎ màkǎ tí mǎdò vurò ale? » ²⁰Kǎkò Yùwanì nívì ale níitdègu ìwu òvò Yèsù-tí'ò, ní abádhí níivù dhu Yèsù-tsǎ 'àti: « Bàtizò nubhò arí Yùwanì nívì mǎ míwù dhu ìvu tsùnù, nyí ràtí yà mǎ marí òdɔna, ndíní ira tí ale, ndirò mǎ rǎkǎ tí mǎdò vurò ale? » ²¹Wò ndì kàsùmì ò tí, Yèsù níigú ibí ale nyú fíyɔ andì mà, nzére arí ònzì dhu mànà ò rò. Kǎránà nzére-alafí nípfò rò ìndrù ò rò, ndàdù ibí ndùmùndùmú-nyìkpó nábhù rùngbe ò. ²²Nírò ní ndì kǎdù dhu àdu Yùwanì òvìna ale tò, ndàti: « Nyòwu nyáwe yà nyí nyálàna dhu mà, yà nyí nyírìna dhu mànà Yùwanì tò. Kà tò nyí nyáwèna dhu ní: ndùmùndùmú-nyìkpó rǎròwu 'ùngbe rò, 'àdù inga àla. Ótsòtsù ale rǎròwu ùgu rò, 'àdù ùbhi mbèyi. Kíkí nà ale rǎròwu ùgǔ rò, ìwí ràdù òwu inga níri rò. Èvǎve ale rǎròwu ìkye rò, ùtdù ka kùtdù ale ràdù 'ùngbe. Ndirò, nǎkùtǎle rǎròwu Ídzì Mǎkùrù níri rò. ²³Hirò nǒnziya ale ní yà ònzì rí 'àwà okúdu dò rò ale. »

²⁴Kǎkò Yùwanì òvìna ale níitdègu 'ìvǎ 'òwù, ní Yèsù adù ndòpè ndàwe dhu ihé-yà tò Yùwanì dǎ. Kǎpè ndòngù dhu abádhí-tsǎ, ndàti: « Ádhi nyí nyawù àndàna rùngù ò? Tí awe rí ònánnga núttyǎ ízò? ²⁵Ádhi nyú nyí nyawù àndàna? Tí ɔrú odziya nà mùdzarù nǎfǎ ale? Pbétù, ɔrú odziya nà mùdzarù nǎfǎ ale, 'àdù òko ònzì ò, nótù nyí nyádù ádròdrò kámá-idzà ò. ²⁶Ní ádhi nyú nyí nyawù àndàna olu? Tí Kàgàwà bhà nabì? Obhó tí, nyí nyawù Kàgàwà bhà nabì nándà. Pbétù ma mátina nyí ní, iwà kà ròsè nabì dǎnǎ màtí. ²⁷Kòkú dò rò nga ní ndì ka kandí dhu kati:

< Kòní ma mòvì pbàkà mùkèngyè angyi indù,
ndíní nyí nyúbhi òná otu nòbhòlò tí? »

²⁸Ma mátina nyí ní, yà tsìbhále nyú núugu yà adzi dǎ ale nzínzì ò, Yùwanì dǎnǎ òsè ale rí mbǎ. Pbétù, yà ákě ale tí ka kálàna òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ò ale, nòsè wà Yùwanì dǎnǎ.

§ 7.27 Uvt 23.20; Màl 3.1

²⁹Yùwanì rǔncna dhu níri kóró ale, pàratà tó pbàndómbé mànà, náa'u Kàgàwà ózè ì rònzi dhu, 'àdù bàtizò àlǔ Yùwanì-fó. ³⁰Pbétù, Pbàfàrisáyó mà, Úyátá tó màlímó mànà náadhò Kàgàwà òzè 'ònzì dhu. Ní ndi dhu-okú dò rò, abádhí náadù nzá 'òzè 'àlǔ bàtizò Yùwanì-fó.

³¹Yà indo arí ale nyú núdhe ma mádù àdhà bhà rǔ ? Abádhí núli ì àdhà bhà bhèyi ? ³²Abádhí núli ì yà pbanga-tsidǔ ì nùndu nzónzo bhèyi. Atdídhená rádù òwu òdhiya núnzi rǔ ìkǔ ǔ, 'àti : < Mǎ mèmì mbǎ óbé tó adyi rǔgě ǔ màtí fúkù, ní nyí nyàdù nzá òbè. Ndirò, mǎ màyù mbǎ làngáyí tó adyi mà fúkù, ní nyí nyàdù nzá òdzi. > ³³Obhó tí, bàtizò nubhónà Yùwanì níira, ìnzí ndàrà ònyù nónyù rǔ, ìnzí ndàdù dhu mà nómvu. Ní, nyí nyàdù àtìnà, nzére-alafí rǔrǔ kà-ò. ³⁴Ndi dhu bhèyi tí, Ìndrǔ t'ídhùnà nírà, ndàrà dhu ònyù rǔ, ndàdù dhu òmvù. Ní, nyí nyarádù kàtì òna óvò ale, ndirò atdídǔ arí ndòmvù ale tí. Ndirò, nyí nyarádù kàtì pàratà tó pbàndómbé mà nzéreatále mànà ì nózè ale tí. ³⁵Pbétù, dhu-ònga t'òvòta tó obhóna náarí ndáví kà-nyutsi rò àhù dhu-otù ǔ. »

Yèsù rǔ dhu núbà nzérenga tó tsibhále tò dhu

(Màt 26.6-13; Mrk 14.3-9; Yùw 12.1-8)

³⁶Atdí Mùfàrisayò náanzi Yèsù 'òwù dhu ònyù mànà pbìndà. Ní, Yèsù arà, ndòtsù kàbhà idza, ndàdù àdi ndàmbe dhu ònyù dǔ. ³⁷Ní kòmbómbí tí, ndi kigǔ ǔ nzérenga tó atdí tsibhále níiri Yèsù rǔ dhu ònyù Mùfàrisayò bhà idzá rò dhu. Ní kǎdù ìrà àlǔbatrò tí kátina odu nǐ ka kóbhòlò tsúpà nà fóná Yèsù-tí'ò. Ndi tsúpà ò ìi dhu ní ndrùù róngu akye. ³⁸Ní, kǐtsi ìde Yèsù tí olù nǎ rò, ndàdù ndòpè ndòdzì. Ní òdzi ndi ndòdzi rórò, kǎdù ndàgu ndàmbe Yèsù-pfò-ngbò nímo dǔ nyina-dha nǐ, ndàdù ùndonà dònaká nǐ. Tdítdǔ, kǎdù Yèsù-pfò námbo, ndàdù ndrùù róngu akye núdho dǔyá. ³⁹Ní wò Yèsù nànzina ònyù tò Mùfàrisayò níitdègu wò dhu nálá, náadù ndòpè ndàmbe àtìnà dǔ afina ò : « Yàrí ale fíná gukyè Kàgàwà bhà nabì nyú tí, ní kàmbènà pé wò ngbóna núlǔ rí tsibhále rǔrǔ àdhi dhu núní. Kàmbènà pé dhu núní íyàdhiyà rǔrǔ nzérenga tó tsibhále. » ⁴⁰Ní, Yèsù apè òte ndàtì wò Mùfàrisayò nǐ : « Sìmoní, ma mòzè munò atdí dhu indù. » Ní Sìmonì adù àtìnà : « Màlimò, únò nà ndi dhu. » ⁴¹Ní Yèsù adù àtìnà : « Atdí ale náabhù fùrangà óyǔ ale rùwu fóná : atdí ale tò kǎbhù imbò miyà fùrangà-kpǔ, ndirò ngǎtsi ale tò kǎbhù imbò kumì fùrangà-kpǔ. ⁴²Ní ìmbǎ kǔkǔ óyǔ ale rǔrǔ kóró, wò ì uwù fùrangà nádù ìi nǐ fangà nà rò, wò ale náadù dhu ùbà óyǔ kóró abádhí tò, ìnzí rùbho fíyó wànzá. Ní, ádhi ndi nyi nyùnì rò, kǔkǔ óyǔ ale nzínzi ǔ atdídǔ rádù wò fùrangà nùwù fíndà ale nózè ? » ⁴³Sìmonì adù dhu àdu Yèsù tò, ndàtì : « Ma mùnì rò, atdídǔ rádù wò ale òzè ale ní yà ábhǔ fùrangà tó wànzá ka kùbà fíndà ale. » Ní, Yèsù adù àtìnà Sìmonì nǐ : « Nyi nyùnò wà obhó dhu nyú. » ⁴⁴Wò dhu-dzidǔ, Yèsù adù ndàgere, ndàndà wò tsibhále, ndàdù

àtìna Sìmonì ní : « Nyi nyàla tí wà wò tsìbhále, Sìmonì ? Àndà, ma mìtsù pbùkù idza, ní nyi nyìbhò nzá ale-pfò tó idha mà idù. Pbétù, wò tsìbhále nú'ò pfòdu nyìna-dha nyú nǎ, ndàdù ngbòna núndo dóna-ká nyú nǎ. ⁴⁵Nyi nyàmbòna nzá ima, nyi nyí makò rò. Pbétù, yà pbùkù idza ma mìtsùnà rò, íyàdhiyà rǎí inè pfòdu námbo rò ndì ndàrà ró. ⁴⁶Nyi nyìtdèna nzá akye mà dùdu-tsí ró. Pbétù, íyàdhiyà núdho ndrùu róngu akye nyú pfòdu dǎ. ⁴⁷Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, ma mí dhu nóvò kpangba indù. Wò tsìbhále návi ádrùngbà àzè nyú idù. Ní, ndi dhu-okú dò rò, ma màbà wà kàbhà nzérenge kóró. Pbétù, akekpá dhu ka kùbà fìndà ale bhà àzè narí áké kèlè yà fìndà dhu nùbà ale tò. » ⁴⁸Yèsù adù àtìna wò tsìbhále ní : « Ma màbà wà pbùkù nzérenge. »

⁴⁹Ní kǎkò Yèsù mà rùbhi dhu ònyù rǎ màna ale náadù 'òpè 'àmbe àtìna dǎ affya ò : « Íngbà ale-tidò yà ìndrù bhà nzérenge mà nùbà rádù ìndrù tò ? » ⁵⁰Pbétù, Yèsù adù àtìna wò tsìbhále ní : « Pbùkù a'uta nígbù wà nyi. Ní àrà mbèyi. »

Yèsù-owù ò ubhì vèbhále

8 ¹Wò dhu-dzidǎ, Yèsù núubhì kígbò ònǎ, ndirò pbanga ònǎ màtí. Kàránà Ídzi Màkùrù núnò rǎ, ndàdù àrà òrù-akpà ò Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà idzi tó màkùrù nóvò rǎ ìndrù tò. Ní, atdí kumì dóná óyò nà kàbhà ábhàlì mà, ²yà kípfò nzére-alafí òyà rò, ndirò yà kígbù fíyó andi ò rò ngúfe vèbhále màna, nóowúnà ùbhi rǎ atdíkpá kà màna. Yàrí ní i vèbhále-òvò : Màgàdalà tó kígbò ò Màriyà, yà àrùbhù nzére-alafí Yèsù ipfo ònà rò, ³Zàni, Kuzà bhà ingba-tsánà. Ndi Kuzà níí Hèròdè bhà malì nòdónà ale. Ndirò níí Sùzanà mà, ibí ngùkpà vèbhále màna. I vèbhále ní yà Yèsù mà pbìndà ábhàlì màna ní dzùnà ònzì rǎ owúnà foyá dhu ní vèbhále.

Ònyù-tse òre rí ale tó mbólí

(Màt 13.1-9; Mrk 4.1-9)

⁴Atdíku, ìndrù níiwú Yèsù-tí'ò dhèdhèrò pbanga ònǎ rò. Ní, ádrùngbà ihé-yà náandu íí Yèsù-tí. Nírò ní ndi kǎdù yàrí mbólí náwe abádhí tò, ndàtì : ⁵« Atdí ale níivà ndì, ndàrà ònyù-tse nóre pbìndà inga ò. Ní yà ònyù-tse nóre kà rǎ inga ò ònà kàsùmì ò, atdídhená itse náawà i ndi inga-gìnà údà otu ò, ìndrù ràdù òyànga nótsì pfòya nǎ. Ndirò, àrè adù ìwu, 'ùbhi i itse otu ò rò. ⁶Ngùkpà-tsí náawà i ìmbà adzi rǎí dóna abho odu-kengere dǎ. Ní, i tsí nǎnga, adyifò ràdù ìtdyunà, ìmbà òdòdù adzi rǎí abho dòyá dhu-okú dò rò. ⁷Ndirò, ngùkpà itse náawà i okpèya nà itsukpó-vé rǎí ònà adzi ò. Ní, i okpèya nà itsu-kpó náadù àta, 'òvi atdíkpá kò ìngingà ònyù màna, 'àdù i òvi róvi ònyù nútì ìnzì ràdù ò'ò. ⁸Pbétù, ngùkpà itse náawà i ìdzi adzi ò. Ní, i tsí nǎnga, 'òvi, 'àdù ò'ò, ngàtsi ràrà atdí miyà

itse nódhì rǒ. » Yěsù adù àtìnà ihé-yà nǐ tǎfídǒ: « Inga t'írìta tó bǐku nà nyǐ nyapé ìí, ní nyìrì nga mběyi ! »

Ádhu Yěsù náaránà òte rǒ mbólí ǒ nǐ?

(Màt 13.10-17; Mrk 4.10-12)

⁹Ní wòrí mbólí ì ìrì dhu-lutinǎ, Yěsù bhà ábhàlǐ níivú ndì mbólí-tì kà-tsǔ. ¹⁰Ní, Yěsù adù dhu àdu abádhí tò ndàtì: « Nyǐ nyú, nyǐ nyúni wà òrù-akpà ǒ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi-nyutsì ndì nórù dhu. Pbétù, ngǔkpà ale tó ka karí kàwě mbólí tó ǒfǒ ǒ,

ndínlǐ abádhí owu tí inga àndà rǒ, pbétù ìnzǐ 'àdù atdí dhu mà nála,

'àdù òwu inga níri rǒ, pbétù ìnzǐ atdí dhu mà ràdù dǒya nálu^h. »

Yěsù rǐ ònyù-tsè tó mbólí-tì nàwě dhu

(Màt 13.18-23; Mrk 4.13-20)

¹¹« Yàrí ní ndì wòrí mbólí-tì: Ònyù-tsè ní Kàgàwà bhà ǒte. ¹²Atdídhéná ale núli ì yà itse náawà ì òná otu bhěyi. Kàgàwà bhà ǒte abádhí ìrì rǒ, Pǎmvo rádù ìrà, ndípfo ndì ǒte abádhí-afí ò rǒ, ìnzǐ abádhí a'u tí dhu, 'àdù ùgu. ¹³Ngǔkpà ale núli ì yà ìmbǎ adzi rǐí dǒnǎ abho odu-kengere-dǒ bhěyi. Kàgàwà bhà ǒte ì ìrì rǒ, abádhí rǐ kà'u dhèdhe nyú nà. Pbétù, abádhí rǐ 'àpbǎ ákě kàsùmì kèlě tí Kàgàwà bhà ǒte rǒ, ìnzǐ 'àdù kàbhù ivéna rǒdì ndì afíya ò. Ní, ale-afí ùmvù rǐ dhu-tidǒ nǒpè ndì rǒ, abádhí rádù fíyǒ a'uta núbhà atdíǒ. ¹⁴Okpèna nà itsu-vé nà adzi bhěyi ì núli ale ní, yà Kàgàwà bhà ǒte níri arí, ìnzǐ yà ì ìrìnà ǒte ràdù itse nódhì. Obhó tí, yà adzi ǒ dhu-tsí tó ìrèta mà, yà adzi dǒ ònzì mà, ndirò yà adzi dǒ ka kóko dhu tó dhèdhe màná, náarádù abádhí-afí nùtsì. ¹⁵Ídzì adzi bhěyi ì núli ale ní, yà Kàgàwà bhà ǒte níri arí atdí afíya nyú nà, 'àdù òdǒnà afíya ò, 'àdù 'àpba rǒnǎ ale. »

Tarà tó mbólí

(Mrk 4.21-25)

¹⁶Wò dhu-dzidǒ, Yěsù adù àtìnà: « Atdí ale mà rǐ nzǐ 'àdù tarà nóbì, ndàdù àtsì nà ìtǎ-tsi. Ndirò, kà rǐ nzǐ 'àdù kòbì, ndàdù ìlinà ara-tsi. Pbétù, ka kádù kòbì kili ǒrú, ndínlǐ idza rítsù ale-nyínga nawù tí. ¹⁷Kóró dhu tsí, yà ùru ì nuru núuviya ì kpangba. Ndirò, kóró dhu-tsí yà òdhǔ ò aróko, ní ka kuniya kóró, ràdù 'ùvi kpangba awáwù ò. ¹⁸Nyàndà nga mběyi yà fǔkù ka kúnǒna dhu níri nyǐ nyárí tí dhu nà. Obhó tí, dhu nà aríí abho ale náabáya dhu abho nyú ròsè. Ndirò, ìmbǎ aríí kà nà ale-fó rò ka kakòya yà kǎrí ìrèna ndì ndíí nà dhu tí dhu mà. »

^h 8.10 Ìsa 6.9

Yèsù-tsánà mà Yèsù t'ádóna mànà

(Mât 12.46-50; Mrk 3.31-35)

19 Wò dhu-dzidɔ, Yèsù-tsánà mà, kà t'ádóna mànà níwú Yèsù rĩĩ i. Pbétù, abádhí rǒwu ùvò kà-tí dhu níĩĩ obi tí ihé-yà-okú dò rò. 20 Ní, ka kadù dhu òvò Yèsù tò, kati: « Íyànũ mà adónũ mànà níkò irí. Ní, abádhí òzè 'àla ngbõnu. » 21 Pbétù, Yèsù adù àtìnà yà tiná ìĩ kóró ale ní: « Íyàdu mà, adódu mànà ní yà Kàgàwà bhà Ɔte níri arí, 'adù kùnò dhu ònzì ale. »

Yèsù rĩ àpúpú nábhũ rìdè dhu

(Mât 8.18,23-27; Mrk 4.35-41)

22 Atdíku, Yèsù mà, pbìndà ábhàlĩ mànà núupò atdí ibhú ò. Ní, kǎti abádhí ní: « Kàda rèrù-adzè. » Ní, abádhí adù abhi òpè 'òwù ányì. 23 Ní idha dǒ ì ówu rórò, Yèsù náayi, idho ròdyi ndì. Ní, kòmbómbí tí àpúpú náapè ndòpili rèrù dǒ, idha ràdù ndòpè ndòtsù ibhú ò. Ní, ibhú ìĩ ìkyèrǒ ndíní ndì ndabì tí abádhí nà idha ò. 24 Nírò ní ndi ábhàlĩ náandrì Yèsù-tí'ò, 'inga ka idho ò rò, 'adù àtìnà: « Ádrùngbǎlé, Ádrùngbǎlé, àlè kìku wà ! » Ní, Yèsù níivà ndì, ndìsɔ awe mà, mùkurà mànà rikò. Ányìrǒ rò tí, awe núubhà opilita, idha ràdù ìnè bhìi. 25 Nírò ní ndi kǎdù àtìnà pbìndà ábhàlĩ ní: « Nyĩ nyàpè tí obhó ìĩ a'uta nà ? » Ní ɔdɔ níisí abádhí ò, idho ràdù 'ùkɔ. Abádhí ambénà ɔte dǒ nzínziya ɔ, 'àmbe àtìnà dǒ: « Íngbà dhu bhèyi ale-tidǒ yà ? Kǎrɔte awe mà, idha mànà dhu dǒ, ràdù tsùnà dhu ìrì ! »

Yèsù rĩ nzére-alafí náarí àvu róná atdí ale nígũ dhu

(Mât 8.28-34; Mrk 5.1-20)

26 Yèsù mà, pbìndà ábhàlĩ mànà náawù ùvò Pbàgèrasì tó pbìrì ò. Ndi pbìrì níĩĩ Gàlìlayà tó rèrù-adzèná rò. 27 Ní, ibhú ò rò Yèsù ìfò, ndàhũ idha-bidò rò, kigò ɔ atdí ale níira àhũ kònzì. Ndi ale níĩ ibí nzére-alafí náarí'ì ònà. Ndirò, kǎĩ mbǎ mberù nà róná ábhǒ idho nyú tí. Kǒngónà nzì àdi atdí idza ɔ màtí. Pbétù, kǒngónà àdi kàbhùlì ò. 28 Ní, Yèsù ndì ndàla rò, kǎkù, ndàdù ìrà ndìbvũ obvò Yèsù-ònzì. Ndirò, kǎdù dhu òvò Yèsù tò ɔrú-tùna nyú nà, ndàti: « Hĩ ! Àdhu àlè nzínzi ɔ rĩĩ Yèsù, yà kóró dhu dǒ aríĩ Kàgàwà t'Ídhùnǎ ? Ma mìtsò ma ìtsò tí nyú rànú, nzì àvù rùdú. » 29 Obhó tí, Yèsù adù àdi ndàmbe dhu núya dǒ wò ale ò rĩĩ nzére-alafí tò, ndíní àhũ tí kà ò rò. Ndirò, ibí-gùna ndi nzére-alafí ongónà dhu ìvà kà rǒ. Ní, ka kongónà àdù ndi ale nódò àdrà-mbì ní ka kùtsì rórò, ndirò sǐngà-mbì ní ka kùtsì pǎfona mà rórò. Pbétù, kǒngónà kǒkò ndì ka kùtsì ní imbi nátdí kóró. Ndirò, kà'ò rĩĩ nzére-alafí nóongónà àdù kìdzì ràrà ìmbǎ ìndrũ aríĩ ì nanǎ. 30 Ní, Yèsù níivú dhu wò ale-tsũ, ndàti: « Ɔvòndũ ní àdhi ? » Ní, kǎdù dhu àdu Yèsù tò, ndàti: « Ɔvòdu ní (Ihé-yà.) » Obhó

tí, ibí nzére-alafí nyú náatsù kà ò. ³¹Ndirò, ì nzére-alafí níítsò ì Yèsù rǒ, ìnzǐ dhu nnyá tí fíyò 'òwù òyí ò.

³²Wò ndi kàsùmì ò, àdù tó màhò níí'ì ìnè ànyìrǒ ì ànyu p̀bìrì-òngò rǒ ró. Ní, kǒkò nzére-alafí náadù 'ítsò Yèsù rǒ, ndíní rusà nufà tí fíyò, 'òwù òtsù ì àdù ò. Ní, kǎdù ndi rusà ùfà abádhí tò. ³³Kǒkò nzére-alafí náadù 'ùnyà wò ì fí ònà ale ò rò, 'àdù òwu òtsù àdù ò. Nírò ní ndi ì àdù tó màhò náadù àdrù p̀bìrì-òngò rǒ rò, 'òwù 'ùpbà ndi p̀bìrì-pfò ò rǐfí r̀r̀r̀ ò, tsèya r̀òtdì ì. ³⁴Wò ndi ònzì dhu ì àla rò, kǒkò àdù núnà rǒ r̀b̀h̀i ale náatsè kóró, 'àdù ndi dhu òyí nùgà kigò ò bhà tò, ndirò pbanga ònǎ màtí. ³⁵Ìndrù náawù wò ndi ònzì dhu nánà. Ní abádhí adù òwu Yèsù-tí'ò, 'àdù wò nzére-alafí núvò ònà rò ale nótù kà-tí nyú àdi r̀òná mberù mànà, ndirò ìdzì rǒ rò nyú ró. Ní, ɔ̀ɔ̀ náadù ìsǐ atdíð abádhí ò. ³⁶Wò ì ònzì kóró dhu nàla ale náawe wò nzére-alafí náarí àvu r̀òná ale nógù tí dhu kǒkò iwù iwù ale tò. ³⁷Ní P̀b̀àg̀èrasì tó p̀b̀ìrì ò ale kóró náadù Yèsù nónzi r̀ìv̀à ndi f̀r̀àb̀v̀ù rò, atdíð ìfí ɔ̀ɔ̀ nónzi nídhuní. Wò dhu-dzidò, Yèsù adù ùpo ìbhú ò, ndàdù ndàdu abádhí-bvù rò. ³⁸Wò nzére-alafí núvònà ònà rò ale níítsò ndi, ndíní ì owu tí atdíkpá Yèsù mànà. P̀b̀étù, Yèsù adù ndùvo ùvò tí kàrò, ndàtì: ³⁹« Ádù nyi p̀b̀ùk̀ù nyadù Kàgàwà ònzì r̀ùnù kóró dhu náwe. » Nírò ní ndi wò ale náadù àrà, ndàdù àmbe Yèsù ònzì f̀ìnd̀à dhu náwe ò ìndrù tò kigò ò kóró ngari ò.

Yèsù rǐ Yàhirò bhà tsibhíngba mà atdí tsibhále mànà nígù dhu

(Màt 9.18-26; Mrk 5.21-43)

⁴⁰Yèsù níitdègu ndàdù, ndàdà r̀èr̀ù-adzè, ní ànyì ihé-yà nyú náadù kàkò, angyangyi ì ùbhi kòdò rǒ nídhuní. ⁴¹Ní kombómbí tí, Yàhirò tí kátina atdí ale níira àhu ànyìrǒ. Ka ní'ì P̀b̀àyàhúdí tó unduta-dzà ò ádr̀ungb̀àle. Ní, kíbvú ndi Yèsù-ònzì, ndàdù ndítsò kàrò, ndíní ara tí p̀b̀ìnd̀à. ⁴²Kítsò ndi ndi dhu bhèyi, yà atdí tí arí'ì f̀ónà tsibhíngba rǐfí afína rǒ ka kòɔ̀na ró dhu-okú ò rò. Wò ndi tsibhíngba ìfí mb̀èmb̀è atdí kumì ònà òyò nà atò nà. Ní, Yàhirò bhà Yèsù r̀àrà ònà kàsùmì ò, ihé-yà nyú níibòlò ì kà-rò, 'ìpbò ka átsí. ⁴³Ndirò, atdí tsibhále, yà vèbhále tó ɔ̀gòbhà tó azu náarí ìrà r̀òná, r̀àrà àhu atdí kumì ònà òyò nà atò tí, ní'ì ìnè abádhí nínzi ò. Ka ní'ì iwà f̀ónà ongyéngá-tse nótđi p̀b̀àngàngá ònà ndi ndarí ùbhi ró. P̀b̀étù, atdí m̀ngàngà mà náadù nzá kìgu. ⁴⁴Ní, wò tsibhále náawè ndi Yèsù-dzidò nǎ rò, ndàp̀bàlǎ kàrò mùdzarù-bidò-ngbò. Ní ànyìrǒ rò tí wò tsibhále rǒ arí ìrà azu náadù ìde. ⁴⁵Ní, Yèsù ivú dhu ihé-yà-tsù ndàtì: « Ádhi ngbòdu nàp̀bàlǎ? » Ní kóró ale adù 'àgò àgò tí. P̀b̀étù, Péterù adù dhu òvò Yèsù tò ndàtì: « Hòkò M̀àlìmò, ihé-yà nyú ní ndi ngbònu nàkpòrò, 'ìpbò nyi átsí! » ⁴⁶Ní Yèsù adù àtìnà kà ní: « F̀wà atdí ale nàp̀bàlǎ ngbòdu! Ma mùni wà dhu mbèyi nyú, atdí ɔ̀bì r̀àhu wà nyudutsi rò. » ⁴⁷Ní, wò tsibhále níitdègu iwà Yèsù nòsù wò ndi ndònzì

dhu dhu nálá, ní kǎdù ìrà ìvì ndì ndívi rórò, ndìbvù ndì Yèsù-ònzí : Ní, kóró ale-ònzí rò, kǎdù Yèsù rǒ mǎdzarù-bidò-ngbò ndì ndàpbalà okúna dò rò dhu mà, ndirò ndì ndògù ányìrò rò tí dhu màná dhu náwε. ⁴⁸Ní Yèsù ádù àtìna íyàdhiyá ní : « Pba ní tsìbhíngbá, iwà pbùkù a'uta nígù nyi ! Ní árà màrùngà ð. »

⁴⁹Àzèmbè Yèsù rǒte òná kàsùmì ð, atdí ale níra Pbayàhúdí tó undutadzà ð atdí ádrùngbǎle, Yàhirò tí kátina bhà rò. Ní, kítsi àtìna ndì Yàhirò ní : « Ádrùngbǎlé, ivànù-ngba nóvè wà ! Ní nzí àvǎ Màmìdò-tsi. » ⁵⁰Pbétù, Yèsù níitdègu wò Yàhirò tó ka kùnò dhu níri, ní kǎdù àtìna ndì Yàhirò ní : « Nzí onzi odo ! Fí a'uta nà tí ! Ní pbùkù tsìbhíngba rǒgù ògù. » ⁵¹Ní Yàhirò bhà ndì ndàrà àhù rò, Yèsù náa'u nzá atdí ale mà ròtsù idza owùna ð. Pbétù, kǎ'u ní Péterù mà, Yùwanì mà, Yàkòbhò mà, wò ngbángba t'ábanà mà, kà-tsánà màná kèlè. ⁵²Ányìrò ìfí kóró ale náambénà òdzi dǒ, izu ràdù 'ùka atdí dǒ wò ngbángba bhà òvε-okú dò rò. Pbétù, Yèsù adù àtìna abádhí ní : « Ìnzí nyòdzi, inzá wò ngbángba nóvè ! Kòdhò òdhò tí. » ⁵³Ní ìndrù adù Yèsù rúnona dhu ùgbò ùgbò tí, ì ùni dhu iwà wò tsìbhíngba ròvè nídhuní. ⁵⁴Pbétù, Yèsù adù wò tsìbhíngba nǎlε otsúna rǒ, ndàdù dhu òvò fíndà o'ré tǔna nyú nà, ndàti : « Pbaníngbá, ívǎ nyi ! » ⁵⁵Ní, kà-afí náadù ingo, ndàdù ndìvǎ ndì kàsùmì ð tí. Ní Yèsù adù ònyù àvi kabhù kà tò. ⁵⁶Ní wò tsìbhíngba t'ábanà mà, kà-tsánà màná nùkò ìdho adù atdí dǒ. Ndirò, Yèsù adù abádhí níso ìnzí wò ndì ònzì dhu òvò tí atdí ale tò màtí.

Yèsù rí atdí kumì dòná óyò nà pbìndà ábhàlì núvì dhu

(Màt 10.5-15; Mrk 6.7-13)

9 ¹Yèsù andu atdí kumì dòná óyò nà pbìndà ábhàlì-tsù, ndàbhù ádrùngbǎnga tó obi fíyò. Ndi obi nífí kóró nzére-alafí nípfo abádhí ràdù ní ìndrù ò rò, 'àdù dhèdhèrò andi-tidò nà ale nígu ní ádrùngbǎnga tó obi. ²Ní, kúvì abádhí ròwù òrù-akpà ð Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi tó màkùrù núnò ìndrù tò, 'àdù andi nà ale nígu. ³Kùyá dhu abádhí tò ndàti : « Àpé nyìdì atdí dhu mà abhi tò. Àpé nyùgu mùgò mà, bhòlò mà, mùgati mà, ndirò fùrangà màná. Ndirò, àpé nyùgu mberù o'óyó. ⁴Nyí ka kàkò òná idza ð, nyí nyowuna òko rǒ, ràrà àhù ányìrò rò nyí nyí nyíwǎ nyòwù dhu ò. ⁵Ndirò, inzá ka kàkò nyí òná kigò ð rò, nyí nyowuna òvò rǒ, nyàdù p'òku-tsítsírò àhù n'ò'ò ányìrò, ndíní abádhí tó afátá nitè tí abádhí tò. » ⁶Ní kǒkò ábhàlì nívǎ ì 'òwù, ì rùbhi dhèdhèrò pbanga òna nǎ, 'àmbe Ídzi Màkùrù núnò dǒ, 'àdù òwu ìndrù nígu rǒ kóró ngari òná.

Hèròdè-dò rí ndìnzá Yèsù rǒnzina dhu ìri ndì ndí rò dhu

(Màt 14.1-12; Mrk 6.14-29)

⁷Ádrùngbǎ kamà Hèròdè níiri Yèsù rǒnzina dhu-òyí. Ní ndi dhu adù kàdò àbhù rìnza ndì atdí dǒ. Atdí dhená ale nóowúnà àtìna rǒ, bàtizò ùbho

rǎ arúbhi Yùwanì rìngbè wà ndì. ⁸Ngǔkpà ale adúnà òwu àtìna rǎ, Èliya rǎrǎ wò ndì nìtò. Ndirò ngǔkpà-tsí náadúnà òwu àtìna rǎ, yà angyí uvè pbànábí nízínzi ð atdí ale rǎrǎ wò ndì nìngbè. ⁹Pbétù, Hèròdè adù àtìna : «Ma mávi wà bàtizò ùbho rǎ arúbhi Yùwanì-dò kòkèrè. Nírò, ádhi pbá ale nyú wò ma mára ònzina rí dhu-òyí nírì rǎ ? » Nírò ní ndi Hèròdè adù ndòzè ndàla Yèsù.

Yèsù rǎ imbò lufù ale nóngù dhu

(Màt 14.13-21 ; Mrk 6.30-44 ; Yùw 6.1-15)

¹⁰Yèsù bhà uvitatále níitdègu 'àdú, ní abádhí adù ì ònzi dhu àwe Yèsù tò kóró. Ní, Yèsù mà, ì ábhàlǐ màna adù ùvò atdíkpá, 'òwù lèngèlèngè rǎrǎ ngari ò, Bètèsàyidà tí kátina kigò-tí'. ¹¹Pbétù ihé-yà níitdègu abádhí òwù ndi ngari ò dhu ìri, ní ihé-yà adù òwu ányì átò. Ní, ányì ì òwù ùvò rò, Yèsù adù abádhí àkò, ndàdù òtè òpè ndàwe fíyò òrù-akpà ð Ádrùngbá kamà Kàgàwà bhà Idzi dǎ. Ndirò, kǎdù ì nòzè ndìgù ì ale nígu átò. ¹²Ní inga níitdègu ndòpè ndàti, ní Yèsù bhà ábhàlǐ náadù iwu kà-tí'. Ní abádhí adù dhu òvò kà tò, 'àti : « Ìró àlè kǎrǐ rùngù ò. Ní, óvi ihé-yà ròwù kyèròkyèrò rǎrǐ pbanga mà, inga òbhi ka karí òyá ngari màna ònǎ. Ányì nga ní ndi abádhí rǎ ònyù mà, idho tó ngari màna dhu nába ní. » ¹³Pbétù, Yèsù adù àtìna abádhí ní : « Nyàbhu ònyù abádhí tò nyí-tírò ! » Ní, ábhàlǐ adù dhu àdu kà tò 'àti : « Mǎ mí imbò mùgati mà óyò ìbhè kèlè màna nà. Ní, nyí nyòzè tí mǒwù ònyù ùdzi mà-tírò kǎkò alé-yà tò kóró ! » ¹⁴Ányìrò kpabhále ìrǐ mbèmbè imbò lufù tí. Ní, Yèsù adù pbìndà ábhàlǐ àvi ràbhu kǎkò ale, ròkò obvò, imbìmbó kumì rò tsùna tí. ¹⁵Ì ábhàlǐ adù dhu ònzi ndi dhu bhèyi tí, 'àbhu kóró ale ròkò obvò. ¹⁶Wò dhu-dzidǎ, Yèsù ugu kǎkò imbò mùgati mà, óyò ìbhè màna, ndùlǎ fóná. Ní, kǎdù òrù-akpà-ònga àndà, ndàdù wòrǐ ònyù náso. Tdítdǎ, kǎdù mùgati-ònga náko, ndùbho pbìndà ábhàlǐ-fó, ndínǎ abádhí núundò tí ihé-yà tò. ¹⁷Ní, kóró ale náadù dhu ònyù 'ulè ní. Yèsù bhà ábhàlǐ náadù òdòdì mùgati-go mà, ìbhè-go màna-tsù núndu, 'àdù atdí kumì dóná óyò nà séngè níra ní.

Péterù rǎ Yèsù náti Kàgàwà bhà Krístò tí dhu

(Màt 16.13-19 ; Mrk 8.27-30 ; Yùw 6.66-71)

¹⁸Atdíku, Yèsù núubhínà ndìtsò rǎ atdíró, inè pbìndà ábhàlǐ rǎrǐ tiná rórò. Ní, kívú dhu abádhí-tsù, ndàti : « Yà ìndrù rǎtè dùdú rò, abádhí náaróngo àtìna ma rǎrǐ àdhi ? » ¹⁹Ní abádhí náadù òtè kà tò 'àti : « Atdídhena ale náarátina nyi rǎrǐ yà bàtizò nubhónà Yùwanì. Ngǔkpà ale náarátina nyi rǎrǐ Èliya. Ndirò, ngǔkpà ale-tsí náarádù àtìna nyi rǎrǐ angyí uvè pbànábí nízínzi ð rò ndì nìngbè atdí ale. » ²⁰Ní, kǎdù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti : « Olu, nyí nyú, nyí nyarátina ma rǎrǐ àdhi ? » Ní, Péterù adù dhu àdu, ndàti : « Nyí ní Kàgàwà bhà Krístò. »

Yēsù rĩ ndì ndòvèya kòtdù ndì, ndàdù ndìngbè dhu nóvò dhu

(Màt 16.20-28)

21 Yēsù adù abádhí nísò òbì nyú nà ìnzĩ ndi dhu núnò tí atdí ale tò màtí. 22 Kadù àtìnà pbìndà ábhàlĩ nĩ tdítđđ: « Dhu àkǎ Ìndrũ t'ídhùnà ràbà àpbè atdíđđ. Pbanga ǎ pbàkùrũ mà, pbàkùhání tó ádròdrǒ ale mà, Úyátá tó màlímó mànà dhu nóvdhòya ka. Ka kohoya ka, kadù òtdùnà. Ndirò, ìbhu idhò ǎ, kǎdùya ndìngbè. »

Yēsù-owù núngǎ ka kí tí dhu

(Mrk 8.30-9.1)

23 Tdítđđ, Yēsù adù àtìnà ányìrǒ ìĩ kóró ale nĩ: « Ndì nòzè ndùbhi owùdu ǎ ale náká ndàzò rónà rò, ndàdù ndà'ù ndànò pbìndà mùsàlabhà kóró kàsùmì ǎ, ndàdù owùdu núngu. 24 Pbìndà ìpìrǒnga nòzè ndòđđ fìndà ale níwíya ka. Pbétù, okúdu dò rò rí pbìndà ìpìrǒnga níwí ale, níígúya ka. 25 Ìndrũ rĩ yà adzi ǎ kóró ònzi nábà, pbìndà ìpìrǒnga ràdù ndìnza, ngǎtsi nĩ ndì nyú ndàdù àwí dhu tó ìdzìnga ní àdhu ? 26 Ìndrũ-nyì náapé ìwù okúdu dò rò, ndirò pbàkà òte-okú dò rò màtí, ní Ìndrũ t'ídhùnà-nyì níwùya átò kókú dò rò ndì ndítsi ìrà pbìndà ádrùngbǎnga tó awáwù mà Àbanà bhà awáwù mà ndirò ìlìlǎ màlàyíká tó ádrùngbǎnga tó awáwù mànà ǎ nínganí. 27 Ma mí obhó dhu núnò fúkù: ngǔkpà ale, yà iró rĩ rĩ ale nzínzi ǎ, nùuvèya nzi ìnzá ì àla Kàgàwà rĩ idzi nónyu ìndrũ đđ dhu rórò. »

Yēsù-wòyǒ rĩ ndùgèrè dhu

(Màt 17.1-9; Mrk 9.2-10)

28 Mbèmbè àrù idhò dzidǎ, wò dhu ndì ndótè rórò, Yēsù náanzi Péterù mà, Yùwanì mà, Yàkòbhò mànà, 'àdù ùpò nà pbìrì dò, ndínì ì itsò tí ì. 29 Ní, Yēsù rĩ ndítsò ònà kàsùmì ǎ, kà-nyì-wòyǒ nùugèrè ndì, kà-rǒ mùdzarù ràdù òwù, ndàmbe ùmbìlì đđ ale-nyìkpò nóho rí dhu bhèyi. 30 Ní ányìrǒ, ǒyǒ ale nùuto ì, 'àmbe òte đđ Yēsù mànà. † ale nĩ'ì Músà mà Èliya nà. 31 Ní ádrùngbǎnga tó awáwù ǎ ì ùtò ì rò, abádhí náambénà òte đđ Yèrùsàlemà Yēsù rǎrà pbìndà kasu nùtsà nĩ abhi đđ. 32 Péterù mà, òdhína mànà ní'ì iwà idhò nùdà nà atdíđđ ró. Ní, idhò ò rò ì ìvà ì rò, abádhí náala Yēsù bhà ádrùngbǎnga tó awáwù, kǒkò tiná ìkò ǒyǒ ale mànà. 33 Ní, kǒkòrì ale rĩ Yēsù nùbha ònà kàsùmì ǎ, Péterù náadù àtìnà Yēsù nĩ: « Màlímò, dhu òfò nga àlě ròkò iró. Kùdĩ ìbhu hemě-dzà, atdí indù, ngǎtsi Músà tò, ndirò ngǎtsi Èliya tò. » (Péterù nùuni ìnzá àdhu mà núnò ndì ndí dhu.) 34 Wò dhu nóte kà rĩ rórò ní ndì, ádrùngbǎ àpbù níibvú ndì, ndàtsi abádhí sisìna nĩ. Ní òdò níisí Yēsù bhà ábhàlì ǎ, wò àpbù rĩ ndàtsi dòyá dhu ì àla rò. 35 Wò àpbù ò rò, atdí ale-tù níirì ndì, ndàtì: « Yàrì ní Idhùdu, idù ma mǒpì ale. Ní, nyìrì kà-tsù dhu. » 36 Wò

dhu-dzidǒ, Yèsù náadù ndòtù atdíró tí ányìrǒ. Kàbhà ábhàlǐ náadù wò ì àla dhu nódǒ afíyà ò tí, ìnzǐ àdù atdí dhu mà núnò ìndrù tò.

Yèsù rí nzére-alafí náaràvu róná ngbángba níǵù dhu

(Màt 17.14-21 ; Mrk 9.14-29)

³⁷Tsútsǎ nínɡaní, Yèsù mà, kǒkò ìbhù pbìndà ábhàlǐ mànà náawù pbìrì dò rò. Ní, ihé-yà náadù ìwu Yèsù tí ò. ³⁸Ní, i ihé-yà nzínzi ò atdí ale náavò dhu ɔrú tǔna nyú nà Yèsù tò, ndàti : « Málímò, ma mìtsò mà ìtsò tí nyú rùnù, ágèrè pé nyi nyàndà idhùdu. Obhó tí àbadhi arǐ atdíró tí fudú. ³⁹Nzére-alafí òtsù kà ò rò, ní ányìrǒ rò tí kǎròkù, ndi nzére-alafí ràdù ònánɡa níyà ɔbi nyú nà, isó-yà ràdù ndùpbò liná. Ndi nzére-alafí náarí àrà kùbhà pbǎ ngbòrò rò, iwà ndi ndàbhù ka rìngyè ndi, ndùvè kpàna atdíǒ nyú rórò. ⁴⁰Ní, ma mìtsò ma pbùkù ábhàlǐ rǒ, ndíní wò nzére-alafí nípfo tí kà ò rò. Pbétù, abádhí àdù nzá kà-lèmə ònzì. » ⁴¹Ní, Yèsù adù àtìnà : « Hàkà ! Nyí indo arǐ ale tí rò, nyí ní ìmbǎ arǐ a'uta nà ale ! Ndirò, nyí ní nzére ale ! Àlè kokoya atdíkpá nyí mànà ìfè kàsùmì tí ? Ndirò, ma mondúya fùkú dhu-dzi ràrà àhù ìfè idhò tí ? » Nírò ní ndi Yèsù adù àtìnà wò ngbángba t'ábanà ní : « Írà ndi idhùnù nà iró ! » ⁴²Ní, Yèsù-tí'ò ndi ngbángba rǒndri ònà kàsùmì ò, nzére-alafí níibvù kà-ǝnɡa obvò, ndàdù kà-ǝnɡa níyà ɔbi nyú nà. Pbétù, Yèsù náadù ɔrù wò nzére-alafí dǒ, wò ngbángba ràdù ògù. Wò dhu-dzidǒ, kǎdù ndi ngbángba nádu àbanà-fò ò. ⁴³Ní, idhò nùukò ɔrò ì kórò ale atdíǒ, Kàgawà bhà ádrùngbǎnɡa tó ɔbi ì àla rò.

Yèsù rí ndi ndóvè, kòtdù ndi, ndàdù ndìngbè dhu nónvò tdítǒ dhu

(Màt 17.22-23 ; Mrk 9.30-32)

Òko ìndrù òko idhò rǐ 'ùkǒ Yèsù ònzì dhu dǒ rórò, ní kǎdù dhu òvò pbìndà ábhàlǐ tò. ⁴⁴Kǎtí : « Nyùdǐ bǐku nyírì yà fùkù ma múnɔna ɔte mbèyi : Obhó tí, ka kí Ìndrù t'ídhùnà nípfò kabhù ìndrù-yà-fó. » ⁴⁵Pbétù, wò ɔte náadù nzá abádhí-dò àlu. Obhó tí, ndi ɔte-tì náarù ndi òru tí abádhí rǒ ìnzǐ abádhí ɔni tí. Ndirò, abádhí adù Yèsù-tsù ì'í ndi ɔte-tì nívvù dhu-ɔdò nónzì ònzì tí.

Ádrùngbǎle nyú ròsè ní àdhi

(Màt 18.1-5 ; Mrk 9.33-37)

⁴⁶Í ábhàlǐ náadù 'òpè 'àgò ì nzínziya ò. Abádhí ambénà dhu òngù dǒ tsùyá nzínziya ò, 'ámbe àtìnà dǒ : « Àlè nzínzi ò ádrùngbǎle nyú ròsè ní ádhi ? » ⁴⁷Pbétù, Yèsù nùuni abádhí tó irèta angyangyi. Ní, kǎdù ákè ngbángba nídyì ndìlì ridè tiná nyú, ⁴⁸ndàdù dhu òvò pbìndà ábhàlǐ tò, ndàti : « Yàrì ngbángba nàkò ɔvòdu rǒ ale nàkò wà ma. Ndirò, ima nàkò ale nàkò wà yà ima nívi ale. Obhó tí, nzínziku ò kórò, ákè ale tí rǐ'í ale ní ndi ádrùngbǎle. »

Ìnzĩ ndi ale náapé ìyì àlě tó òmvù tí, ní ndi ale ní àlě nzínzì ò ale
(Mrk 9.38-41)

49 Yùwanì adù dhu òvò Yèsù tò, ndàti : « Màmìò, mã màla atdí ale òvòndu rǎ rǎ nzére-alafí nípfò ìndrù ò rò ró. Ní mã mìsǎ ka ìnzĩ kǎrí ùbhi atdíkpá mã mànà owùnù ǎ dhu-okú dò rò. » 50 Pbéù, Yèsù adù dhu òvò kà tò, ndàti : « Ìnzĩ nyìsǎ ndi dhu kà tò. Obhó tí, ìnzĩ ndi ale náapé ìyì àlě tó òmvù tí, ní ndi ale ní àlě nzínzì ò ale. »

Sàmàriyà ǎ bhà rǎ 'ùvò ìnzĩ 'àkò Yèsù dhu

51 Yèsù rǒdzì yà adzi ǎ rò, ndàrà òrù-akpà ò ònà idho níyì iwà ndi ndìndù ndi ró. Ní ndi dhu-okú dò rò, kǎkà ndàrà Yèrùsàlemà tó kigò ò. 52 Ní, kǎdù pbìndà mùkèngyè nóvì ròwù angyi fìndà. Ní i ale uvò 'òwù, 'òwù òtsù Pbàsàmàriyá tó atdí pbanga ò, ndínì ò òbhòlò tí kǎkǎ ka kí tí dhu. 53 Pbéù, ndi pbanga ǎ bhà adù nzá Yèsù àkò fìrǎbvù, Yèrùsàlemà tó kigò ò kà rǎrà dhu-okú dò rò. 54 Ní, Yèsù bhà ábhàlǐ, Yàkòbhò mã Yùwanì mànà nítdègu wò dhu àlǎ, ní abádhí adù dhu òvò Yèsù tò, 'àti : « Ádrùngbǎlé, nyi nyòzè tí wà mǒnzì kàzù rìfò òrù-akpà ò rò, ròtdì kǎkò ale-tsè ? » 55 Pbéù, Yèsù adù ndàgere ndàndà abádhí dò nga, ndàdù òrù abádhí dǎ. 56 Wò dhu-dzidǎ, Yèsù mã pbìndà ábhàlǐ mànà náadù ùvò, 'òwù ngǎtsi pbanga ò.

Yèsù-owù nòzè 'ùngu ale
(Màt 8.19-22)

57 Otu ǎ kǎkò ale ròwu rórò, atdí ale náavò dhu Yèsù tò ndàti : « Ádrùngbǎlé, mã mǒngo ùbhi owùnù ǎ, kóró ngari ǎ nyi nyúbhi i nanǎ. » 58 Ní, Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti : « Ayíwě mã náarfì inè bhüya nà. Ndirò, yà ǒrú arángìlì àrè mã náarfì inè idzàya nà. Pbéù, Ìndrù t'ídhùnà, rǎ ndòkò, ndìlì dǒna obvò róngà mã náarfì òmbǎ. » 59 Ndirò, Yèsù adù àtìnà ngǎtsi ale ní : « Írà owùdu ǎ ! » Pbéù, ndi ale adù dhu àdu kà tò, ndàti : « Ádrùngbǎlé, úfà rusà idù, màrà pé àbadu òtdù angyi. » 60 Ní, Yèsù adù dhu òvò kà tò, ndàti : « Ébhà kǎkò abvo rùtdù fíyó abvo. Pbéù, ára nyùnò òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi tó Mǎkǎrù ìndrù tò. » 61 Ngǎtsi ale náati tdítǎ Yèsù ní : « Ádrùngbǎlé, mã mòzè mungu owùnù. Pbéù, úfà pé rusà angyi idù, màrà pbàkà idzá-bhà nóvì. » 62 Ní, Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti : « Íwà inga nòpè ndòbhì ale náapé olùnga àndà, ní ndi ale àkǎ nzá ndònzì kasu òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi ǎ. »

Yèsù rǎ pbìndà àrùbhù kumì dòná óyǎ nà ábhàlǐ núvì óyóyó rò dhu
(Màt 10.7-16)

10 1 Wò dhu-dzidǎ, Ádrùngbǎlé Yèsù náavò àrùbhù kumì dòná óyǎ nà ngǎkpà ale. Kǎdù i ale núvì óyóyó rò ròwù angyi fìndà, yà

ndi nyú ndítírò ndi ndákàna ndàrà òyà kóró kigò mà, kóró ngari màna ò.
 2 Tdú abádhí òwu rò, kádù dhu òvò abádhí tò, ndàti: « Ònyè t'óguta-kàsù ríi abhò nyú, pbétù ndi ònyè ògu rí ale ríi ngúfe. Ní nyítsò nyí inga-àbadhi rò, ndíní ònyè t'óguta-kàsù t'ále-bvu nitró tí. 3 Nírò, nyòwu: Kòní ma mùvì nyí tàrà bhéyi tsamangèrè nzínzi ò. 4 Àpé nyùgu ísòwù mà, bhòlo màna. Ndirò, àpé nyùgu kàyitò. Àpé nyòwu ìko rò ìko tí otu ò, atdí ale mà nátse nyí nyí rò. 5 Atdí idza ò nyí nyòtsù rò, nyí nyowuna ányì idzá-bhà àtsè rò angyi nyàti: « Màrùngà àkà ndíi àzú-dzá. » 6 Màrùngà nòzè atdí ale mà níi ányì-dzá rò, ní wò nyí nyòzè ríi ányì-dzá màrùngà náarana íi rò ndi ale tò. Pbétù, ìmbà nyákò rí màrùngà ò ale níi rò, ndi màrùngà arana ndàdu rò fukù ò. 7 Nyí ka kàkò òná idza ò, nyí nyowuna òko rò ányì-dzá tí. Ndirò nyí nyowuna fùkù ka kàbhù dhu kèlè nónyè rò, nyädù fùkù ka kàbhù dhu kèlè nómuvè. Obhó tí kasutále náká ndàbà pbìndà mùkìmbà. Àpé nyòwu ùda rò atdí idza ò rò ngàtsi idza ò. 8 Atdí kigò ò nyí nyòtsù, kadù nyákò rò, nyí nyowuna fùkù ka kàbhù dhu nónyè rò ònyè. 9 Nyí nyowuna ndi kigò ò andi nà ale nígu rò, nyädù àtìna ndi kigò ò bhà ní: « Kàgàwà rí idzi ònyè dükú òná kàsùmì nìndù wà ndi. » 10 Pbétù, atdí kigò ò nyí nyòtsù, ìnzí kadù nyákò rò, nyí nyowuna ùvò rò ndi kigò-tsìdò ngudhà ò, nyädù àtìna ndi kigò ò bhà ní: 11 « Kàní, mà m'ò wà pfòka-tsìsírò ì nùpbà fùkù kigò ò àhù ròngò dükù. Pbétù nyùni dhu, Kàgàwà rí idzi nónyè ìndrù dò òná kàsùmì rìndù wà ndi. » 12 Ma mí dhu òvò fùkù: Kàgàwà rí ìndrù-ànyà nítdì nínganí, wòrì kigò dò kòtdíya anya, ròsè Sòdòmò tó kigò dò ndi ndatdi anya dòná. »

Òyá ale núvò ì ìnzí 'a'u tí Yèsù dhu
(Màt 11.20-24)

13 Tdítò, Yèsù adù àtìna: « Nyí nyíi àpbè ò Kòràzìni tó kigò, ndirò nyí nyíi àpbè ò Bètèsàyidà tó kigò! Obhó tí, yà ùkú ì nònzì wíwì nííyana gukyè Tirò mà, Sìdònà màna tó kigò ò ì nónzì dhu tí, ní ì kigò ò ale nííyana angyí nyú ì ugèrè ì, 'ùbhà fíyò nzére mùtsò ró. Abádhí ííyana iwà ì ufò gòníyà mberù tí ròyá, 'adù ohu nùtrò dòya ò ró. 14 Nírò, Kàgàwà rí ìndrù-ànyà nítdì nínganí, kítìyia dhu dükú abhàbhó nyú, ròsè Tirò mà Sìdònà màna tó kigò dò ndi nditdi dhu dòná. 15 Ndirò inyí Kàpèrnàwumù, nyí nyà'ù tí dhu ìdzí Kàgàwà ràràdù nyidzi òrù-akpà ò? Pbétù kà rí nyifò obvò, ndàdù nyabhù nyarà àhù òve-bvù. »

16 Tsàkú dhu nìrì ale nìrì wà tsùdú dhu. Ndirò, ìnzá nyí nàkò ale nákò nzá ima átò. Ndirò, ìnzá ima nàkò ale nákò nzá yà ima nívi ale. »

Àrùbhù kumì dòná óyò nà ábhàlì rí ì adù dhu

17 Kòkò Yèsù ùvinà àrùbhù kumì dòná óyò nà pbìndà ábhàlì náadù ì atdídò nyú idhèya níka ì rórò. Ní, abádhí adù àtìna Yèsù ní: « Àdrùngbálé,

nzére-alafí mà nírì tsùká dhu, ɔ̀v̀ɔ̀nɔ̀ rɔ̃ mã mòdì ì rò ! » 18 Ní Yèsù adù àtìna abádhí nǐ: « Ma màla àlǎ Sitanì òrù-akpà ò rò rítì, ràm̀bìlì ɔ̀v̀ɔ̀ bhèyi ró. 19 Kòní ma màbhù wà ádr̀ngbànga tó ɔ̀bì f̀k̀k̀, ndíní nyí nyɔ̀bé tí osu mà áwìya nǐ arí indr̀ù ùb̀í àwũ-tidò màna-ɔ̀nga nǐ. Ndirò ma màbhù wà ɔ̀bì f̀k̀k̀ ndíní nyí nyɔ̀nzi tí wò òmvũ bhà kóró ɔ̀bì lè mà nǐ. Ndirò, nyɔ̀nzi rí nzére atdí dhu mà rǐ ìmbà. 20 Pbé̀tù, dhu àkǎ nzá idhèkù rìka ndì nzére-alafí r̀owu tsùkú dhu ìrì rɔ̃ dhu-okú dò rò. Dhu àkǎ kà rìka ndì iwà ka kúndí ɔ̀v̀ɔ̀kù òrù-akpà ò dhu-okú dò rò. »

Yèsù-idhè rǐ ndìkǎ dhu

(Màt 11.25-27; 13.1-17)

21 Wò ndi kàsùmì ɔ̃ tí, Kàgàwà bhà ìl̀l̀l̀-Alafí náabhù Yèsù idhèna rìka ndì atdí. Ní kǎtì: « Ɔ̀ò Àba Kàgàwà, òrù-akpà mà yà adzi màna ɔ̃ Ádr̀ngbǎlé, ma mìlè nyi atdí dnyú, yà inga núni, 'àdù dhu-ɔ̀nga t'òvòta núni ale rɔ̃ nyi nyarù dhu ní nyi nyábhù ìnzǐ ka kádù òz̀nà dhu tí ale nyú r̀ani dhu-okú dò rò. Obhó tí Àbá, wò dhu bhèyi ní ndi nyi nyazè ndi dhu r̀onzi ndì. 22 Àbadu níibho wà kóró dhu fudú, ndirò atdí ale mà núni nzá àdhi mà r̀arì Kàgàwà t'ídhùnà, pbé̀tù ka núni ní kà t'Àbanà kèlè. Ndirò, atdí ale mà núni nzá Àba r̀arì àdhi mà dhu, pbé̀tù ka núni ní kà t'ídhùnà kèlè, ndirò yà kòzè ndìtè ka f̀ỳɔ̀ ale màna. »

23 Wò dhu-dzidɔ̃, Yèsù agéré ndì pbìndà ábhàlì dò, ndàdù dhu òv̀ɔ̀ f̀ỳɔ̀ tí òyá, ndàtì: « Hirò ǹnzi ale ní yà nyí nyálàna dhu àlǎ rí ale. 24 Obhó tí, ma màtina nyí nǐ: ábhò pbànábí nyú, ábhò ádr̀dr̀ pbàkámá màna níí dhu-atdyú nà 'àla yà nyí nyálàna dhu, pbé̀tù abádhí adù nzá i dhu nála. Ndirò, abádhí ìrì dhu-atdyú nà ìrì yà nyí nyírìna dhu, pbé̀tù abádhí adù nzá i dhu nírì. »

Ídzì afina nà M̀sàmàriyà tó mbólí

(Màt 22.34-40; Mrk 12.28-34)

25 Ɔ̀yátá tó atdí màlìmò níivà ndì ndìvũ dhu Yèsù-tsù kà-afí ndì ndomvũ tí nǐ, ndàtì: « Màlìmò, ádhu ndi àkǎkǎ m̀onzi, ndíní ma mabá tí dhòdhòdhónga tó ìpìr̀nga ? » 26 Ní, Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàtì: « Ádhu àlè tó Ɔ̀yátá ò ka kándí? Ádhu kà ò nyi nyarì òz̀nà ? » 27 Wò ale náadù dhu àdu ndàtì: « Dhu àkǎ nyozè pb̀k̀k̀ Ádr̀ngbǎlé Kàgàwà kóró afínu nyú nà, kóró atdyúnù nà, kóró ɔ̀bìnù nà, ndirò kóró pb̀k̀k̀ irèta màna. Ndirò, dhu àkǎ nyozè ɔ̀dhìnù yà nyi nyú nyi nyozè nyi nyi-tírò dhu bhèyi. » 28 Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàtì: « Nyi nyòtè mbèyi nyú. Ɔ̀nzi ka, ní nyi nyádù ìpìr̀nga nábà. » 29 Pbé̀tù, wò Ɔ̀yátá tó màlìmò náazè ndòlè dhu f̀indà. Ní kádù dhu ìv̀ Yèsù-tsù, ndàtì: « Ɔ̀dhìdu ní àdhi ? » 30 Nírò ní ndi Yèsù adù yàrí mbólí náwe. Kǎtì: « Atdí ale núubhìna àwũ rɔ̃ Yèr̀usalemà tó kigò ò rò, ndàmbe àrà d̃ Yèr̀ikò tó kigò ò. Ní otu ɔ̃, ogbotále náakèrè ka, 'àdù k̀ngb̀, »

'adè kàrɔ̀ m̀dzarè nùdha, 'adè òwu f̀yɔ́ dhu nĩ, 'ùbhà àbadhi iwà ɔ̀ve-
ngbò nòfò rɔ́. ³¹ Nĩ p̀bã ngbɔrɔ́ rò, atdí *kùhanè núubhínà ùda rɔ́ wò otu
ɔ́. Nĩ ndi ale ndi ndàla rò, wò *kùhanè núudà otu-igi dò, ndàdù àrà findá
dhu nĩ. ³² Ndirò, atdí M̀lawaì nĩra àhɛ ànyirɔ́ ndi dhu bhèyi tí. Nĩ, kãndri
ndàla wòrí ale, ndàdù p̀bindà otu nága igi, ndàdù àrà. ³³ P̀bétù, Sàmariyà
tò p̀biri ɔ́ atdí ale, wò ndi otu ɔ́ rárà, náarà àhɛ wò ngbòna àvo ale tí. Nĩ ka
ndi ndàla rò, àbadhi náadù izu àbà atdí dɔ́ kàdɔ́. ³⁴ Nĩ, kãdù òndri tdít dɔ́
f̀kyèrɔ́ nyú kà-ti'ò, ndi r̀dho akye, *d̀ivayi mànà kà-rɔ́ otú dɔ́, ndàdù ndi
otú nùtsi. Tdít dɔ́, kãdù kitdù ndili p̀bindà kayinò dɔ́, ndàdù àràna olo-dzà ò.
Ányì, kãdù kàngbò nòdò mbèyi nyú. ³⁵ Tsútsá nínganí, kidyi ɔ́yɔ́ f̀urangà-kpò
ndàbhɛ olo-dzà-àbadhi-fò, ndàdù àtina kà nĩ: « ɔ́do yàrí ale mbèyi. Tdít dɔ́
ma múda irɔ́ rò, ma mítsi kòkú dò rò nyi nyiwí tdít dɔ́ dhu núbho indè ma-
tírò. » ³⁶ Wòrí mbólí dzidɔ́, Yèsù adù dhu ìvu ndati: « Ádhi ndi kòkò ìbhɛ
ale nzínzi ɔ́ ndi nàvi nyìkpónɛ ɔ́ wò ogbotále angbè ale t'òdhià tí? » ³⁷ Nĩ,
Uyátá tò màlimò náadù dhu àdu, ndati: « Yà ídzinga nònzì kà tò ale. » Nĩ
Yèsù adù àtina kà nĩ: « Nyi nyú mà átò, àrà, nyadù dhu ònzì ndi dhu bhèyi. »

Yèsù rĩ'ì M̀arità mà, M̀ariyà mànà mà t'ídzá dhu

³⁸ Yèsù mà, p̀bindà ábhàlì mànà rĩ'ì abhi ɔ́ rò, ní abádhí awù òtsù atdí
pbanga ò. Ndi pbanga ɔ́, M̀arità tí kátina atdí tsibhàle náakò abádhí p̀bi
idzá. ³⁹ Ndi M̀arità ní'ì inè M̀ariyà tí kátina awènà nà. Nĩ, ndi M̀ariyà

© 1996 David C. Cook

*Yèsù rĩ'ì M̀ariyà mà M̀arità
mànà mà t'ídzá dhu (10.42)*

náadi Ádr̀ungbàle Yèsù tí f̀kyèrɔ́
nyú, ndàmbe kà r̀nɔ̀na dhu níri
dɔ́. ⁴⁰ P̀bétù, M̀arità adù ì'ì atdí dɔ́
idzá ábhò kasu náva tsina rɔ́. Nĩ,
íyàdhíyà arà Yèsù-ti'ò ndi dhu-
okú dò rò. Kãti: « Ádr̀ungbàlé, wò
awèdu ùbhà ima, mambe kasu ònzì
dɔ́ atdí rò dhu nònzì tí nzá atdí dhu
mà r̀nù? Nírò, áví ka r̀rà dz̀nàdu
ònzì. » ⁴¹ Nĩ, Ádr̀ungbàle Yèsù adù
dhu àdu kà tò, ndati: « M̀arità!
M̀arità! Nyi nyí inga ìrè abho, tsinɛ
ràdù ndàva ábhò dhu-okú dò rò.
⁴² Atdí dhu kèlè ní ndi àkàkà dhu

tí rĩ'ì. M̀ariyà òvò ídzì dhu nyú, yà ìnzì atdí ale mà ràdù àkòna f̀oná rò. »

**Yèsù rĩ ale ìtsò ka kãdù tí dhu núdhè p̀bindà ábhàlì tò dhu
(M̀at 6.9-13; 7.7-11)**

11 ¹ Atdíku Yèsù náadi ndàmbe ndìtsò dɔ́ atdí ngari ɔ́ rò. Nĩ
kítdegu ìtsòta níto, ní kàbhà ábhàlì nzínzi ɔ́ atdí ale náati kà nĩ:

«Ádrùngbǎlé, údhě mã màkǎ mǒngò mǐtsò tí dhu fǎkǎ, àdhàdhi Bàtizò nubhónà Yùwanì núudhè ka pbìndà ábhǎlǐ tò dhu bhěyi.» ²Ní Yěsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: «Nyǐtsò nyǐ nyǐ rò, nyòngò àtìnà:

«Ábakǎ,

ɔvònyu àkǎ kuni ìlǐlǎ ɔvo tí.

Ábhǔ dǒkǎ nyi nyǐ idzi ònyu òná idho rǎkǎ.

³Óngò mã'ì nà rǎkǎ ònyu ònbhò fǎkǎ bìlǐnganà.

⁴Úbà fǎkǎ nzérenga fǎkǎ,

átò mã marí dhu ùba ɔnzìkǎ dhu nùfǎ ale tò nídhunǐ.

Ndirò, àpé nyabhǔ mã mǒtsù umvútá ò.»

⁵Tdítdǒ, kǎdù àtìnà abádhí nǐ: «Atdí nzínzìku ǒ ale rǐ'ì ɔdhìnà nà, ndàdù ndìvǎ ndàrà iku-alìkpa ǒ ndì ɔdhìnà bhà, ndìtsì àtìnà kà nǐ: «Dhí, ìbhò pé ìbhu mǔgati mǔwɔ funú, ⁶atdí ɔdhìdu nǐrà àhɔ pbàkǎ, abhi òná rò, ní ma mábhǔna kà rònyu dhu rǐ'ì ìmbǎ akekpá màtí fudú.» ⁷Ní, idza nǎ rò wò ale náapé àdù dhu àdu ndàti: «Ìnzǐ ávǎ tsidu. Tsǎtsù ka kǎpǐ wà. Mã mòyì wà pbàkǎ inzo mànà. Ní, ma mí nzǐ mǐvǎ marà mǔgati àbhɔ indù.» ⁸Ní ma mí dhu òvo kpangba fǔkù: wò ale rǐ mbǎ àdù àdi ìnzǐ ndìvǎ ndì, ndìrà mǔgati àbhɔ kà tò ɔdhìnà tí kà rǐ dhu-okú dǒ rò, pbétù kà rádù ndìvǎ, ndàdù kóró dhu yà kà rǐ atdyúna òho nábhu kà tò dhu ní, ìnzǐ ndì ndǐ ndǐngyě rórò kà rǐbhi kònzì rǒ dhu.

⁹Nírò, ma mátina nyǐ nǐ: dhu àkǎ nyònzì dhu, ndirò ní ndi ka kádù kàbhɔ fǔkù. Dhu àkǎ nyòné dhu, ní ndi nyǐ nyádù kàbà. Ndirò dhu àkǎ nyǐtdǒ tsǎtsù, ní ka kádù kǎpfò fǔkù. ¹⁰Obhó tí, dhu nònzì ale tò ka kádù dhu àbhɔ. Dhu nòné ale, rádù dhu àbà. Ndirò, tsǎtsù nǐtdǒ ale ní tò ka kádù tsǎtsù àpfò. ¹¹Ádhi pbá ale t'ábanà ndi idhùnà nónzì ìbhè fóná rò rádù osu nábhu kà tò? ¹²Ndirò ngǎtsi nǐ, idhùnà nónzì à'ù-bhǐ fóná rò, kà t'ádù áwina nǐ arí ìndrú ùbǐ àwú-tidò nábhu àbhǔ kà tò? ¹³Nírò nyǐ nyú ngà, nzére ale tírò nyǐ nyárí ídzi dhu núbhò fǔkù nzónzo tò rò, òrù-akpà ò arǐ'ì Àbaku rádù àdi ìngbà dhu bhěyi ìnzǐ ndàbhɔ ìlǐlǎ-Alafí ka nònzì fóná ale tò?»

Yěsù rǐ ɔte nádù ndì nòbhù ale tò dhu

(Mát 12.22-30; Mrk 3.22-27)

¹⁴Atdíku Yěsù adì ndàmbe atdí ale nábhu ròngò iwǐ tí nzére-alafí nǐpfo dǒ ndi ale ò rò. Ní nzére-alafí nǐtdègu àhɔ, ní ndi ale adù ndòpè ndòtè, idho rádù ihé-yà núkɔ atdítdǒ. ¹⁵Pbétù, ngúfe ale adù àtìnà: «Kǎrǐ nzére-alafí nódì *Bèlìzèbulì tí kátina nzére-alafí dǒ ádrùngbǎle bhà ɔbì nǐ.» ¹⁶Ngǔkpǎkǎ-tsí náazè 'òmvù Yěsù-afí. Ní, abádhí náavì ka rònzì atdí wíwì, ndínǐ òrù-akpà ò rò kàbhà ɔbì írà dhu navì tí. ¹⁷Pbétù Yěsù núuni abádhí rǐrèna dhu angyangyi. Ní kádù àtìnà abádhí nǐ: «Atdí ádrùngbǎ kamà bhà pbìrì ǒ ale-ǒnga náapé àdù ndùndò, ní ndi ádrùngbǎ

kamà bhà idzi-tsù rǎdù ndòdì òdì tí, òná idza rǎdù 'ùgolo, atdídhéná idza rǎdrù ì ngǔkpà idza dǎ. ¹⁸ Ní Pǎmvo náapé àmbe ndùgyè dǎ ndítírò, ní kàbhà idzi rǎdù àdi ìngbà dhu bhèyi ìnzì tsùna ròdì ndì, wò nyí nyátina Bèlizèbulì bhà òbi nǐ ma rarí nzére-alafí nódì rò? ¹⁹ Ndirò, dhu apé ìì Bèlizèbulì bhà òbi nǐ ma marí nzére-alafí nódì dhu tí, ní fùkú ale náarádù kòdì àdhi bhà òbi nǐ? Ndi dhu-okú dò rò ní ndì, ì fùkú ale núunoyà ndi ànyǎku. ²⁰ Pbéttù, dhu apé ìì ma marí nzére-alafí nípfò modì ìndrù ò rò Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó òbi nǐ dhu tí, ní nyùnì dhu Kàgàwà rǐ idzi ònyu dǎkú òná idho náká wà.

²¹ Òbi nà atdí ale, ndàdù ìì kóró findá màtsùmù nà, náapé àmbe pbìndà pbanga-ngbò nódò dǎ, ní kàbhà dhu-tsí rǎdù òko mbèyi, ìnzì kinza. ²² Pbéttù ngǎtsi ale yà ìdzìdzò ròsè kà dǎnǎ náapé àdù ìrà àhù, ndàdù kà lèmà nónzì, ndùdhǎ yà kǎrí ndòyò ròyá kóró kà-fó màtsùmù, ní ndì ale rǎdù kà-fó rò ndì ndùdhǎ dhu núndò òdhína tò. ²³ Ìmbǎ rǐì tidu ònǎ rò ale ní pbàkà òmvù, ndirò ìnzì rǐ dhu-tsù ùndù atdíkpá ima mànà ale ní rǐ dhu ìnda ìnda tí.»

Nzére-alafí rǎdù ndàdu ndì ndahù ònà rò ale-ò tdítdǎ dhu

(Màt 12.43-45)

²⁴ Yèsù adù àtìna tdítdǎ: «Nzére-alafí náapé àhù atdí ale ò rò, ní ndì nzére-alafí náarí àrà, ndùbhi rùngù ònǎ màtí ndàmbe ndì ndàrà ndàso rǒnga nómè dǎ. Ní ìnzá ndì ndàbà ka rò, kà rǎdù àtìna: «Ma mí madù yà ma mahù ònà rò pbà idza ò.» ²⁵ Ányì ndì ndàrà àhù rò, kà rǐ ányì-dzá nga nótù iwà ka kǎtsù, kadù nyìnati òhù mbèyi nyú ró. ²⁶ Nírò ní ndì kà rǎdù àrà àrùbhù ngǔkpà nzére-alafí, atdídǎ fíyò nzérenga-òbi òsè pbìndà òbi dǎna nǎ núnzì, 'iwù òko mànà atdíkpá ndì ale ò. Ní wò dhu-dzidǎ, ndì ale bhà òfò rǎdù ìì nzére nyú ròsè yà angyi ìì kàbhà òfò dǎnǎ màtí.»

Hirò nǎnziya ale

²⁷ Wò dhu bhèyi Yèsù rǒte òná kàsùmì ò, atdí tsìbhále náati kà nǐ ihé-yà nǎnzì ò rò: «Ìndú ari ayò finatsù ò, nyadù ibàna òndò tsìbhále nónzì wà hirò.» ²⁸ Pbéttù, Yèsù adù dhu àdu ndàti: «Hirò nyú nónzì ale ní yà Kàgàwà bhà òte nírì arí, 'àdù ndì òte rǎnna dhu nónzì ale.»

Yèsù rǒte ihé-yà nózè kǎnzì wiwì fíyò dhu dǎ dhu

(Màt 12.38-42)

²⁹ Ihé-yà níitdègu 'òpè 'àndu ì Yèsù tí, ní Yèsù adù òte òpè ndàti: «Indo aríì ale naríì nzére ale nyú. Abádhí nózè kǎnzì wiwì kèlǎ fíyò. Pbéttù, ka kí nǐ atdí ngǎtsi wiwì mà nítè abádhí tò, ìnzá ní Yǒnà rǎ ndì nanzì dhu kèlǎ nádi wiwì tí abádhí tò rò. ³⁰ Àdhàdhì yà nabì Yǒnà rǎ ndì nanzì dhu níì wiwì tí Nìnawè ò bhà tò dhu bhèyi, Ìndrù t'ídhùnà rǎ rǐ ndònzì

dhu ní'íya wiwì tí kǎkà indo arí'í ale tò. ³¹Ndirò indrù-ànyǎ nítdì ka kí nínganí, Sabà tó pbìrì ð ádrùngbǎ tsibhá kamà níivàya ndì, ndidè indo arí ale-nyìkpa rǒ, ndàdù abádhí-ànyǎ nítdì. Obhó tí, kíra yà adzi-tsù adì ndì i rǒ, ndìrà dhu-ònga t'òvòta nuni ádrùngbǎ kamà Sòlòmòni rǎnɔna dhu níri. Ndirò nyùni dhu, yà ɔnzìkú idè ale nòsè wà Sòlòmòni dònǎ màtí. ³²Ndirò, indrù-ànyǎ nítdì ka kí nínganí, Nìnawè ð bhà níivàya ì, 'ìkò kǎkà indo arí ale-nyìkpa rǒ, 'àdù abádhí-ànyǎ nítdì. Obhó tí, Nìnawè ð bhà núugèrè ì, 'ùbhà fiyó nzére mùtsɔ Yǒnà rǎnɔna dhu ì ìrì rǒ. Ndirò nyùni dhu ìrǒ rí'í ale rùdà wà Yǒnà dònǎ màtí. »

Ale-nyìkpó ní ale-ngbò rǒ tarà

(Màt 5.15; 6.22-23)

³³Tdítdǒ Yèsù adù ɔte ìse ndàti : « Atdí ale mà rí nzí àdù tarà nóbì, ndàdù ìlinà ndì nórú ngari ð, ngǎtsi nǐ ndàdù àtsinà ìtǎ-tsi. Pbétù kà rǎdù kòbì, ndàdù àgùrànà ɔrú, ndíni idza rítsù ale-nyínga nawù tí. ³⁴Nyìkpónu rí'í àdhàdhì ngbònu nàwù rí tarà bhèyi. Nyìkpónu náapé ì'í idzi rǒ rǒ, ní kóró ngbònu rǎdù ì'í awáwù ð. Pbétù nyìkpónu náapé ì'í mbǎ idzi rǒ rǒ, ní kóró ngbònu rǎdù ì'í ìnò ð. ³⁵Ní dhu ðfò nga nyòdǒ afínu ð rí'í awáwù mbèyi, ìnzí ongo tí ìnò tí. ³⁶Ndirò kóró ngbònu náapé àwù, ìmbǎ rùnù atdí ngari mà rí'í ìnò ð, ní kóró ngbònu rǎdù àwù, àdhàdhì yà atdí dǒ ráwù tarà nátdyi ngbònu dhu bhèyi. »

Yèsù rǒrù Pbàfàrisáyó mà, Úyátá tó màlímó mànà dǒ dhu

(Màt 23.1-36; Mrk 12.38-40; Luk 20.45-47)

³⁷Wò Yèsù rǒte ònǎ kàsùmì ð ní ndì, atdí Mùfàrisayò náanzi ka ràrà ðnyù nónyù pbìndà. Ní, Yèsù atsù kàbhà idza, ndàdì ðnyù-tsùnǎ. ³⁸Ní, idho núuko wò Mùfàrisayò atdí dǒ nyù yà Yèsù rí ðnyù nópè ndònyù inzà ndì ndù'o ɔtsúna rórò dhu ndì ndàla rǒ. ³⁹Pbétù, Ádrùngbǎle Yèsù adù àtinà kànì : « Nyí, Pbàfàrisáyó tírò, Nyí nyá rí kópà mà sǎnì mànà ngbò kèlè nú'ò, pbétù afíku ònǎ rò nyǎdù ì'í ùlè tí nyí nyùlè ogbo t'ònzita mà, nzérenga t'ònzita mànà-atdyú nǐ rǒ. ⁴⁰Nyí ní ìmbǎ dǒya nà ale. Kàgàwà, yà ale-ngbò nanzi, náanzi tí obhó ale-afí átò ? ⁴¹Ní dhu àkǎ nyùbho afíku nyù ð rò àhu dhu perè tí Kàgàwà tò. Ndi dhu bhèyi ní ndì nyí nyádù ìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ð.

⁴²Nyí Pbàfàrisáyó tírò, nyí nyí'í àpbè ð ! Nyí nyá rí ðnyù nábhù arí ròvù irí-bí-tidǒ mà, kóró ìtò-tidǒ mànà tó atdínga idre dǒ núbhò perè tí Kàgàwà tò, nyádù àdzo obhónánga ðnzi nyí nyí dhu mà, Kàgàwà òzè nyí nyí dhu mànà dhu rǒ rǒ. Kǒkò ní i àkǎkǎnà nyònzì dhu, inzà nyí nyádzo kǒkò angyangyi nyí nyarónzina ngùkpà dhu rǒ rǒ rórò. ⁴³Nyí Pbàfàrisáyó tírò, nyí nyí'í àpbè ð ! Pbàyàhúdì tó unduta-dzà ð, nyí nyá rí nyòzè nyòkò angyinǎ rò rí'í tombi dǒ, ndìrò indrù arí 'ùndù òyá ngari ð, nyí nyá rí

nyözè kowù nyätsè rǎ ifuta nyá nà ! 44 Nyí nyí ãpè ð ! Nyí nyúli nyí ìnzí arí 'àlǎ adzidɔ, yà ìndrú arúbhi dɔyá inzá ì ùni rórò bhèyi. »

45 Tdítdǎ, Úyátá tó atdí màlimò náati Yèsù ní: « Màlimò, wò nyi nyótèna ɔte ð, nyi nyùnò wà dhu mà nǎ átò. » 46 Ní Yèsù adù dhu àdu kà tó ndàti: « Nyí, Úyátá tó màlímó tírò, nyí nyí ãpè ð átò ! Obhó tí, nyí nyáí odú rǎ'ò ànòna ka kí rò ànò núgbǎ ìndrú dǎ, ìnzí nyädù nyözè nyäpbàlǎ ì ànò-ngbò ɔtsúku-dɔ nǎ màtí. 47 Nyí nyí ãpè ð ! Nyí nyáí Kàgàwà bhà pbànábi-adzidɔ nórú, àzèmbè pbání abáku kèlè náakyè abádhí rórò ! 48 Wò dhu bhèyi ní ndi nyí nyítè dhu kpanya iwà nyí rà'ù abáku anzí dhu. Obhó tí, abádhí náakyè Kàgàwà bhà pbànábi, ndirò nyí nyarádù ì pbànábi-adzidɔ nórú. 49 Wò dhu-okú dò rò ní ndi, Kàgàwà náavò dhu kpanya dhu-ɔnga t'òvòta tó pbìndà irèta nǎ ndàti: « Ma mí pbàkà pbànábi mà, pbàkà uvitatále màna núvǎ abádhí nzínzi ð. Ní abádhí nókkyeya kǎkò ma mòvǎ ale nzínzi ð atdídhena ale, 'adù àvu ngùkpà-tsí rǎ. » 50 Ndi dhu bhèyi ní ndi, Kàgàwà níitdiya yà indo arí ale-ànyǎ, yà yà adzi Kàgàwà anzina rò ndi nufu Kàgàwà bhà pbànábi-azù-okú dò rò, 51 ròpè ndi Abèli-azù rǎ rò, ràrà àhu Zàkàriyà-azù ð. Ndi Zàkàriyà ka kahò Kàgàwà bhà idzá màzàbahù mà atdíð ìlǎ ngari màna nzínzi ð rò. Obhó tí, ma mí kùnɔ kpanya fùkù, Kàgàwà níitdiya yà àkye ka kakyè ale-abvò-ànyǎ yà indo arí ale dǎ. 52 Nyí, Úyátá tó màlímó tírò, nyí nyí ãpè ð ! Nyí nyíwà inga t'únita tó tsátsù tó fúngulà, ìnzí nyädù nyözè nyòtsù nyí-tírò ndi tsátsù ð, ndirò nyädù nyúvo ì nòzè 'òtsù kà ð ale rǎ ìnzí ròtsù ! »

53 Yèsù níitdègu ndivà uró rò, ní Úyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó màna náakó atdíð kà rǎ, 'adù 'òpè 'òngù ábhǎ dhu nyú kà-tsù. 54 Abádhí nòowúnà kà-afí nómvu rǎ ɔte nǎ ndíní ì idyi tí kà-idà-dɔ 'adù kòbhù dónà.

Yèsù rǎ pbìndà ábhàlǐ-nyíkò níitdyú dhu

(Màt 10.26-27)

12 1 Wò ndi kàsùmì ð, ábhǎ ihé-yà náandu ì Yèsù tí, 'àkpòrò kà-ngbò, ale-pfò kafó róngà mà ràwǎ. Nírò ní ndi Yèsù apè ndòtè pbìndà ábhàlǐ tó angyi, ndàti: « Nyòdɔ nyí mbèyi Pbàfàrisáyó tó afi rǎ rò. Ndi afi ní abádhí tó ɔyɔyɔ ale-idà. 2 Kóró dhu-tsí yà ì nuru núuniya ì kpanya. Ndirò kóró dhu-tsí yà ðdhù ð aróko núuniya ì kpanya. 3 Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, yà ìnd ð rò nyí nyòtè kúbhingá dhu náaraya ndiri rǎ kpanya awáwù ð. Ndirò, yà bhèlù ð nyí nyòtè káluga ð rò dhu núku rǎ ka kowuya ìkù ð idza dǎ rò. »

Ádhi ndi àkǎkǎ kònzí ɔdòna ?

(Màt 10.28-31)

4 Yèsù adù àtìnà tdítð: « Ɔdhídù, ma mí yà dhu núno fùkù: dhu àkǎ nzá nyònzí yà ngbòku kèlè nóho rǎ, ndi dhu-dzidǎ ìmbǎ 'adù ì rùkú ì

ónzina ngätsi dhu nà ale-ɔdò. ⁵Ma mí ɔdòna àkǎ nyǒnzi ale nítè fùkù. Nyí nyàkǎ nyǒnzi ɔdòna ale ní Kàgàwà, yà ìndrù ndì ndòhò rò rádù ìí ádrùngbànga tó ɔbì nà ndòbvù ndi ale ìnzì aráve dhòdhódhonganà kàzu ò ale. Obhó tí, ma mátina nyí nǐ: ndi ale ní ndi nyí nyàkǎ nyǒnzi ɔdòna.

⁶Imbò àrè-tútù-nzo nódzi ka ka tí obhó ɔyǒ fùrangà-kpǒ-nzo rǒ tí? Pbétù, atdí kǒkò àrè-tútù-nzo nzínzi ɔ mà náarí nzi àdzo Kàgàwà ònǎ rò ìnzì kà ròdò ngbòna. ⁷Ndirò Kàgàwà úni wà dèku-ká-vé-bvu mà kóró. Ní ìnzì nyǒnzi ɔdò! Obhó tí, fùkú ípirǒnga nósè wà ábhǒ àrè-tútù-nzo tó ípirǒnga dònǎ màtí. »

Yèsù bhà ale tí ka kóko dhu mà, kòdhò ka kí dhu màna

(Màt 10.32-33; 12.32)

⁸Tdítdǒ kǎdù àtìna: « Ma mátina nyí nǐ: ndi ale náapé dhu ùno kpangba ábhǒ ale-ònzì ndàti ndì rǎrì pbàkà ale, ní Ìndrù t'ídhùnà náadùya àtìna átò Kàgàwà bhà màlàyíká-ònzì, ndi ale rǎrì pbìndà ale. ⁹Pbétù, mòdhò rí ìndrù-ònzì ale ní ma mòdhòya átò Kàgàwà bhà màlàyíká-ònzì. ¹⁰Ndirò, Ìndrù t'ídhùnà nǐ rí dhu ùno nzére ale, náabáya àbà pbìndà nzérenga tó ubàta. Pbétù Kàgàwà bhà Ìlǐlǎ-Alafí nǐ rí dhu ùno nzére ale, náabáya nzi ubàta akekpa màtí. ¹¹Nyí nà ka kówu ànyàku kitdì tí unduta-dzà ɔ rò màtí, pbàkámá-ònzì rò màtí, ndirò ngätsi nǐ pbanga ɔ ádròdrò ale-ònzì rò màtí rò, ní àpè nyòwuya afíku nítu rǒ nyí nyí rùkú dhu nísò tí dhu mà, ndirò nyí nyúnɔna dhu mà nǐ. ¹²Obhó tí, Ìlǐlǎ-Alafí náaraya ndi nyí nyúnɔna ndi kàsùmì ɔ dhu núdhe rǒ fùkù. »

Kpóna ɔ iwí nà ònzitále tó mbólí

¹³Ihé-yà nzínzi ɔ rò, atdí ale náati Yèsù nǐ: « Màlimò, áví adòdu rùndò yà àbadu núubhà òvè ndì ndóvè rò dhu-ǒnga fóká. » ¹⁴Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: « Ádhi ndi ima níli ndíni mongó tí ànyàku núnò, madù fùkú dhu núnò fukú? » ¹⁵Tdítdǒ, Yèsù adù àtìna kóró ale nǐ: « Nyàndà nga mbèyi! Nyòdò nyí ábhǒ ongyéngá-atdyú òho nyí nyí nyàbà dhu rǒ rò. Obhó tí, ìnzì ní ábhǒ ongyéngá ndi ìndrù tò rádù ípirǒnga nábhu. »

¹⁶Nírò ní ndi Yèsù náadù yàrí mbólí náwe ihé-yà tò. Kǎti: « Ònzònzì atdí ale bhà inga ɔ ònyù náanzì, ndàdù ɔ'ò mbèyi nyú. ¹⁷Ní kǎdù ndòpè ndirè nga afína ò, ndàti: « Ádhu ndi àkǎ àkǎ mɔnzì yà ìmbǎ ma mí ìí pbàkà ònyù-tsè-tsù núnù ma mí ònǎ ngari nà rò? ¹⁸Kànǐ ma mǒnzina dhu: ma mí pbàkà ɔngòlǐ nùgòlò, madù ádròdrò ngùkpà-tsí núsí. Wò dhu-dzidǒ, ma mí kóró pbàkà ònyù-tsè mà, kóró pbàkà ngùkpà ongyéngá màna núnù mǎli i ɔngòlǐ ò. ¹⁹Nírò ní ndi ma mí inga ìrè afídu ò matí: nyi nyí ìnè nyòdò rí ibí atò nyú tí ábhǒ dhu-tsí-yà nà. Ní ásò nyi, ɔnyu nyi, ɔmvù nyi, ndirò ɔnzì mùhendù. » ²⁰Pbétù, Kàgàwà náadù àtìna kànǐ: « Ìnyí, nyíkpóna ɔ iwí nà alé, indo yàrí iku ɔ, nyi nyí yàrí adzi núbha! Ní,

yà nyi nyúndu nyòdù dhú-yà núbhà nyi nyí àdhi tò ? » ²¹ Wò dhu bhèyi tí ní ndi ndi dhu ríí yà dhu-tsù ùndù arí fíndà, ìmbà ndàdù ìí ònzítále tí Kàgàwà-nyìkpó ÿ ale tò. »

Kàgàwà arí pbìndà ale dzùnà ònzi tí dhu

(Màt 6.25-34)

²² Tdítdǒ Yèsù adù àtìnà pbìndà ábhàlì ní : « Kòní, wò dhu-okú dò rò ní ndi ma mátina nyí ní : dhu ràkǎ nzá nyítù afíku fùkú ípìrǒnga-okú dò rò, ndirò ngbǒku-okú dò rò nyàti, nyí rǎrǎ àdhu nónyu, ndirò nyí rǎrǎ àdhu náǎfǒ rùkú. ²³ Obhó tí, ìndrù bhà ípìrǒnga nòsè wà ònyè dǎnǎ, ndirò ale-ngbò nòsè wà mùdzarè dǎnǎ. ²⁴ Nyàndà pé àkǔrù ! Abádhí náarí nzí dhu òzò, ndirò abádhí náarí nzí ònyè ògu ɔnzi-bvè rò. Ndirò abádhí-fó, ònyè òdɔ ka karí òyà àrǒ mà, ɔngǒlì mànà náaríí mbǎ. Pbétù Kàgàwà náarí ndi abádhí nǒngù ! Nírò, fùkú ípìrǒnga nòsè wà atdíǒ kǒkǒrǎ àrè tó ípìrǒnga dǎnǎ ! ²⁵ Ádhi-pbá ale ndi nzínzìku ÿ, wò afína ndi ditù ndámbe ìrènà dǒ dhu bhèyi, rádù idhòna nítrɔ yà adzi ÿ atdí idhɔ ní màtí ? ²⁶ Ní, dhu ríí ìnzí nyí nyádù kǒkǒ isó rǒɔ dhu bhèyi rólo dhu sòwòrò nǒnzí dhu tí, ní ádhu nyí nyádù afíku nítu ngǔkpà dhu-tsí ní ní ? ²⁷ Nyàndà pé kǒkǒ inga ÿ arí inga dhu-tsí náarípǒ tí dhu. Abádhí náarí nzí kasu nǒnzi, ndirò abádhí náarí nzí mberù nódýù. Pbétù ma mí obhó dhu náno fùkù : ádrùngbǎ kamà Sòlòmɔnì nyú mà, kóró pbìndà ònzi-iyà ÿ, náafó nzá kòrǎ itsu-opfò nzínzi ÿ atdí itsu-opfò tó aya dǎnǎ màtí fíndá aya rǔda mùdzarè. ²⁸ Írì-bí ní indo tí rí ndàlǎ inga ÿ, tsútsǎ ràdù òtdyù, kadù òbvùnà kàzu ò dhu. Pbétù Kàgàwà náarádù abádhí ùfò mbèyi nyú. Ní kà tí nzí àdù nyǔfò mbèyi nyú ròsè i írì-bí dǎnǎ màtí, nyí ákè a'uta nà alé ? ²⁹ Ní nyí, dhu àkǎ nzá nyítù afíku, nyámbe nyí nyónyuna dhu mà, nyí nyómvùna dhu mànà dhu nónè dǒ. ³⁰ Obhó tí, kóró kǒkǒ dhu nónè arí ìnzí ìí ìngyè rǒrò ale ní yà adzi ÿ ale, yà ìnzá Kàgàwà ná'ù. Pbétù nyí, Àbaku Kàgàwà núnì wà dhu nyí rǎrǎí i dhu-atdýù nà. ³¹ Nírò, nyòme pé Kàgàwà bhà idzi angyi, ndirò ní ndi kà rádù kǒkǒ nyí nyí atdýúya òho dhu námà àma tí fùkù. ³² Ìnzí nyònzì ɔdɔ, wò ákè tàrà tó màhò-ngba bhèyi nyí nyíí ngúfe rò ! Obhó tí, Àbaku-nyìkpó dhu ɔfò wà, ndàbhù pbìndà Idzi fùkù. »

Ɔrù-akpà ò ka kí ongyéngá-tsù núndù dhu

(Màt 6.19-21)

³³ Kǎdù àtìnà tdítǒ : « Nyùdzí fùkú aríí dhu-tsí, nyádù nyí nyòngyè fùrangà núbho perè tí nǎkùtále tò. Nyòbhɔlɔ ìnzí rádù ìnza ísòwù, nyádù fùkú ongyéngá-tsù núndu Ɔrù-akpà ò. Ányì, kà rí nzí àdù ndi ìnza, ogbotále mà rí nzí àdù òwu ùvò ányì, ndirò akuku mà rí nzí àdù dhu òbhè ányì. ³⁴ Obhó tí, pbùkù ongyéngá ríí i nga ní ndi afínu rádù ìí ònà átò. »

Kasu tó Ádrùngbàlè ríngò dhu náká kòdò tí dhu

(Mât 24.36-44; 25.1-30; Mrk 13.33-37)

³⁵Tdítdǎ Yèsù adù àtìnà p̀bìndà ábhàlǐ ní: «Nyòko kengè dǎ, nyǎdù mvùkù'ò níso kùkyě nǐ, fùkù tarà ràdù òko òrù ì òrù rórò. ³⁶Ndirò, dhu àkà nyǎlǐ nyǐ átò yà fìyò kasu tó ádrùngbàlè nódo rí ríngò àdhìngbà ka kùndà nǐ m̀hèndù ò rò kasutále bhèyi. Ní, kìrà àhu, ndìtsi tsàtsù nítò rò, abádhí ràdù tsàtsù náfò kà tò ányirò rò tí. ³⁷Ní, hirò ǹnziya kasutále ní yà fìyò ádrùngbàlè rǐrà àhu dhu nóotúya ípirò rò ale. Ma mí obhó dhu núno fùkù, wò kasu tó ádrùngbàlè rǐrà àhu rò, kǎfóya kasu tó p̀bìndà mberù róná. Wò dhu-dzidǎ, kǎdèya p̀bìndà kasutále nóhù, ròkò ònyù-tsùnǎ, ndàdù ònyù nábhù abádhí r̀nyù. ³⁸Iku-alíkpa ð màtí, ngàtsi nǐ à'ù-akpà-òngò ð màtí kìrà àhu rò, hirò ǹnziya ní yà ípirò rò kà r̀tùna ale.

³⁹Nyàlǐ yà ma m̀nɔna dhu mbèyi dùku ò. Idza-àbadhi náapè àdù ogbotále rǐrà òná kàsùmì núni, ní rǐ nzi àdù p̀bìndà idza-tsù nábhù ogbotále r̀kò. ⁴⁰Ní, nyǐ nyú mà átò, nyòko nyìkpókù nà, Ìndrù t'ídhùnà níraya inzà nyǐ nyìrènà ndì ndàdù ìrà òná dhu tí kàsùmì ð nídhunǐ. »

Ndì nífu kasutále tó mbóli

(Mât 24.45-51)

⁴¹Péterù adù dhu ìvu kà-tsù ndàti: «Ádrùngbàlé, nyi tí wòrí mbóli nǎwè fàkà tí, ndirò nyi tí kàwè kórò ale tò?» ⁴²Ní, Ádrùngbàlè adù dhu àdu ndàti: «Ádhi-pbá kasutále nyìkpóna ótdyù, yà f̀ndà ka kàvinà dhu ònzi arí? Ndi ale ní ndì yà p̀bìndà kasu tó ádrùngbàlè náadèya ìlinà p̀bìndà ale dǎ ádrùngbàlè tí, r̀rà ònyù núndò rǎ abádhí tò àkàkà kàsùmì ð. ⁴³Ní hirò ǹnziya kasutále ní yà p̀bìndà ádrùngbàlè ríngò rò kà r̀tùna yà f̀ndà ka kavì kasu ǹnzi arí ró ale. ⁴⁴Ma mí obhó dhu núno fùkù, kàbhà kasu tó ádrùngbàlè níliya ka kórò p̀bìndà dhu-tsí dǎ ádrùngbàlè tí. ⁴⁵Pbétù, wò kasutále náapè àdù inga nǐrè afina ò ndàti: pbàkà kasu tó ádrùngbàlè ní dhu úmbè wà, ndàdù ndòpè ndòvì yà ì arí kasu ònzi mànà atdíkpá kpabhále mà, vèbhále mànà, ndàdù àrà ndònyù rǎ, ndàdù ndòmvù, ndòrì, ⁴⁶ní kàbhà kasu tó ádrùngbàlè rǐ ndàdù inzà kìrènà idho ð, ndirò inzà kùnina kàsùmì ð rò, ndì ádrùngbàlè náabhèya atdídǎ òrù màlìpò kà tò', ndàdù kòbvù yà ìnzǐ arí fìyò ka kàvi dhu ònzi ale nzínzi ò. ⁴⁷Ndi kasutále, yà iwà ndì ndúni p̀bìndà kasu tó ádrùngbàlè-afí nózè dhu r̀rò rádi ìnzǐ ndòbhòlò ndì, ìnzǐ ndàdù p̀bìndà ádrùngbàlè ózè dhu ònzì, náabáya mùgò abho nyú ròsè. ⁴⁸Pbétù inzà ndì ndúni p̀bìndà kasu tó ádrùngbàlè-afí ózè dhu dhu-okú dò rò rí dhu àfà ale, ndì afátá ràdù kòzè kùvi, ní ndì ale náabáya mùgò ngúfé tí. Abho ka kubhò dhu f̀nà

ⁱ 12.46 Kà-tì ní, kàbhà kasu tó ádrùngbàlè núu'aya kà-ònga ràhu ɔɔ.

ale-fó ka konziya dhu abho, ndirò abho nyú ròsè ka kùbhà dhu fóná ale-fó ka kadàya dhu ònzì abho nyú ròsè. »

Ìndrũ-žnga rĩ ndũndũ Yēsũ-okú dò rò dhu

(Màt 10.34-36)

49 « Ma mĩrà kàzũ ma mivó tí yà adzi dš, ní ma mòzè wà ndì kàzũ rĩrũ. 50 Ma mí atdí bàtizò nà ma málũna. Ní, itũ kà ršw rùdũ dhu bhěyi, kàkà wà ndònzì ndì. »

51 « Nyĩ nyĩrè tí nga ma rĩrà màrũngà níbhò yà adzi š ? Ìnzĩ ní ndi dhu bhěyi, akekpá màtĩ. Pbétũ ma mĩrà ìndrũ-žnga nábhũ rũndò i. 52 Obhó tí, ròpè ndì kòmbĩ, imbo rò aróko atdí idza š ale-žnga náarana ndùtũ rš ɔɔ, ìbhũ ale ròndrò šyš ale, ndirò šyš ale ràdũ ìbhũ ale nòndrò. 53 Àbanà náaraya idhùnà nòndrò rš, idhùnà ràdũ àbanà nòndrò. Íyànà náaraya ivànà òndrò rš, ivànà ràdũ íyànà nòndrò. Agũna-àyi náaraya pbìndà àdhìngbã nòndrò rš, àdhìngbã ràdũ pbìndà agũna-àyi nòndrò. »

Kombĩ ràdũ ndònzì dhu núnĩ ka kí-dhu

(Màt 16.2-3)

54 Yēsũ adũ àtìnà átò ihé-yà nĩ : « Nyĩ nyapé àpbũ nálã adyifò arótsũ inã rò rĩrà ró, ní nyĩ nyarĩ àdũ àtìnà ànyĩrò rò tí ìkš igye rārĩ ìkš, ndi dhu ràdũ ndònzì ndi dhu bhěyi tí. 55 Ndirò, nyĩ nyapé awe àlã mùsũngú dònã rò rĩrà ró, ní nyĩ nyarĩ àdũ àtìnà ìka adyifò rārĩ ìka, ndi dhu ràdũ ndònzì ndi dhu bhěyi tí. 56 Nyĩ ní ɔɔ-ɔɔ idàya nà ale. Nyĩ nyarĩ yà adzi dš rĩ 'ònzì dhu mà, òrũ-akpà-nyĩ rš rĩ 'ònzì dhu mànà dhu núnĩ mběyi nyú. Ní, ádhu ìnzĩ nyĩ nyarĩ àdũ yà kòmbĩ rĩ ìkàsũmĩ š rĩ 'ònzì dhu rũnɔna fũkũ dhu núnĩ ní ? »

Ìndrũ mà rĩ 'ĩrĩ ndì nòbhũ ale nà dhu

(Màt 5.25-26)

57 « Ádhu ìnzĩ nyĩ nyarĩ dhu-žnga òvò nyĩ-tírò, ndínĩ nyĩ nyuni tí obhónãnga tó dhu tí rĩrĩ dhu nĩ ? 58 Dhèwanì ò nyĩ nyówu nyi nòbhũ ale mànà rò, dhu àkã nyɔnzì ɔbi nyĩrĩ nyĩ ndi ale nà, nyĩtò ndi dhu òko nyĩ nyòko otu š rórò. Ìnzã nyi nyònzì ka ndi dhu bhěyi rò, kà ràdũ àrà nyabhũ anya t'ítàtã t'ále-fó, i ale ràdũ nyabhũ pùrũsi-fó, ndi pùrũsi ràdũ nyosò imbi ò. 59 Ma mí obhó dhu nũnɔ indũ : nyi nyĩ nzi àdũ àhũ imbi ò rò ìnzã nyi nyùbhò dũnú ka kòtdì dhu, riku kóró rórò. »

Ìndrũ rĩ 'ũgèrè 'ùbhà fiyó nzére màtsɔ dhu

13 1 Ndi kàsũmĩ š, ngúfe ale níiwú Gàlilayà tó pbìrì š bhà rš ndì nònzì dhu náwe Yēsũ tò. Abádhĩ ati, Pilatò ràbhũ i ale kòkyè, azùya rùngbò ndì yà abádhĩ rùbhõna perè tí ìzã-azù mànà. 2 Ní Yēsũ adũ àtìnà

abádhí ní : « Nyí nyìrè tí dhu kǒkò i Gàlìlayà ǝ bhà ríí i nzéngatále ròsè Gàlìlayà tó pbìrì ǝ kóró ngǔkpà ale dǒnǎ, wò dhu bhěyi ka kakyè abádhí dhu-okú dǝ rò ? ³Ma mátina nyí ní, ìmbǎ kà ríí ndi dhu bhěyi. Pbétù, ìnzí nyí nyapé nyǔgèrè, nyǔbhà fùkú nzére mùtsò, ní nyí nyáve kóró átò ! ⁴Ndirò, atdí kumì dǒnǎ àrù nà ale, yà Silòamù tó mùnarà núugòlò ndi dǝyá rève, ní nyí nyìrè tí dhu abádhí ríí nzéngatále ròsè Yèrùsàlemà tó kigò ǝ kóró ngǔkpà ale dǒnǎ ? ⁵Ìnzí akèkpá mǎtí. Pbétù, ìnzí nyí nyapé nyǔgèrè, nyǔbhà fùkú nzére mùtsò, ní nyí nyavèya kóró ndi dhu bhěyi. »

Ìnzí arí ǝ'ǝ mùtini-kpa tó mbólí

⁶Tdítdǝ Yèsù adù yàrí mbólí náwe átò ndàti : « Atdí ale nííí mùtini-kpa nà pbìndà vinyò tó inga ǝ. Ní kǐra ndííí ndǝpé tí itsu-kpǝ ndi mùtini-kpa dǝ, pbétù kǎdù nzá atdí dhu mà nótù kà dǝ. ⁷Ní kǎdù àtìnà ndi vinyò tó inga kàsù nǒnzi arí ale ní : « Àndà pé ! Kànǐ ató náhu wà ìbhu nyú yà ma marí ìrà mùtini-kpǝ ma mǝpé tí yàrí mùtini-kpa dǝ ró, ní ma marí nzí atdí dhu mà nótù kà dǝ. Ní ǝkèrè ka, inga-ǝnga nííí kǎrí kǝkórò dhu-okú dǝ rò. » ⁸Wòrí kasutále náadù dhu àdu kà tó ndàti : « Ádrùngbǎlé, ìtsè kà radì pé yàrí ató ǝ tí. Ma mí kà-pfò-rǝnga nóbhì, madù ìkyí-zì nùtrò rǒnǎ. ⁹Ní ngǎtsi ní, kǎdùya ǝ'ǝ ǝ'ǝ tdítdǝ rírá ató ǝ. Ndirò ìnzá kò'ǝ rò ní ndi nyi nyadùya kǎbhu kǝkèrè. »

Yèsù rí òtsòtsù tsibhále nígù dhu

¹⁰Atdíku, sàbatù-idhò ǝ, Yèsù adì ndàmbe dhu núdhe dǝ unduta-dzà ǝ rò. ¹¹Ní atdí tsibhále nííí ìnè ányì idzá. Ndi tsibhále nííí yà ònà aríí nzére-alafí ábhu adzína-kpa ràtdò ndi, ìnzí ròngò ndàto ake mǎtí, ràrà àhu atdí kumì dǒnǎ àrù nà ató tí. ¹²Ní Yèsù itdègu wò tsibhále àlǎ, ní kǎnzi íyàdhíyà, ndàdù àtìnà ní : « Tsibhálé, nyi nyògù wà pbùkù andi ǝ rò. » ¹³Ní Yèsù adù ǝtsúna núli wòrí tsibhále dǝ, ányirǝ rò tí kǎdzì-kpa ràdù ndàto, íyàdhíyà ràdù ndǝpè ndífù Kàgàwà. ¹⁴Ní unduta-dzà ǝ ádrùngbǎlé níitdègu Yèsù ìgù wòrí tsibhále sàbatù-idhò ǝ dhu nǎlǎ, náakó atdítdǝ. Ní wòrí ádrùngbǎlé náati ihé-yà ní : « Ìndrǔ ràdù kasu nǒnzi ǝyá idhò náaríí aza. Ní nyòngò ìwu nyí nà kigù nyí i azà idhò ǝ, ìnzí ní sàbatù-idhò ǝ ! » ¹⁵Ádrùngbǎlé Yèsù adù dhu àdu kà tó ndàti : « Nyí ní ǝyǝyǝ idàya nà ale ! Sàbatù-idhò ǝ tí, nyí kóró, nyí nyatí nzí fùkú ìkyi-akpá mà, fùkú kayinò mànà núngǎ kǐwalì ǝ rò rí dhu ònyu rórò, nyàdù ùndànà ròwù idha nómvu ? ¹⁶Ní yàrí tsibhále ní Àbràhamù-dhú-bvǔ tsibhíngba, ndirò Sìtanì nùutsi ka ràrà àhu atdí kumì dǒnǎ àrù nà ató nyú tí. Ní dhu àmbènà tí obhò àkǎ kikòlò ka Sìtanì bhà imbi ǝ rò sàbatù-idhò ǝ ? » ¹⁷Wò dhu bhěyi Yèsù ìvù dhu rò, yà kà-rǝ òmvù tí ríí kóró ale-nyí náadù ìwu atdítdǝ. Pbétù, ihé-yà-idhè náadù ndìka atdítdǝ, yà Yèsù rǎrà ònzìnà rǝ idhò rí ìndrǔ ùkǝ ní kóró dhu-okú dǝ rò.

Hàràdali-tse tó mbólí*(Màt 13.31-32; Mrk 4.30-32)*

18 Yèsù adù àtìna tdítđđ: «Ádhu ndi òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi nófò ndi nà? Ma mádù kùdhe àdhu rǎ? 19 Kìli ndi yà atdí ale níidi ndòzò pbìndà inga ǎ hàràdali-kpǎ bhèyi. Ndi hàràdali-kpǎ níinga, ndòvì, ndàdù òngo itsukpó tí, àrè ràdù idzàya nòsì sòbina nzínzi ǎ.»

Afi tó mbólí*(Màt 13.33)*

20 Yèsù adù dhu ìvu tdítđđ, ndàti: «Ádhu ndi ma mádù Kàgàwà bhà idzi nùdhè ròná? 21 Yàrí ní ndi kǎfò ndi nà dhu: Kìli ndi yà atdí tsìbhále níidi, ndàngbǎ mbèmbè ǎyǎ kumì dòná imbò nà kilo nganù-ra tó ò afi bhèyi, ndi dhu ràdù ndi idyi nábhu rìvù kóró.»

Yèsù rǎte ndi nípbǎ tsàtsù dǎ dhu*(Màt 7.13-14, 21-23)*

22 Yèsù adì ndàmbe àrà dǎ Yèrùsàlemà tó kigò ò. Ní kǎránà dhu nùdhe rǎ ìndrù tò yà ndi ndúda òyanǎ kigò mà pbanga màna ònǎ. 23 Ní atdí ale níivú dhu kà-tsù ndàti: «Ádrùngbǎlé, tí ngúfe ale kèlè ì ùgùgùya?» Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: 24 «Nyònzì òbi nyòtsù ndi nípbǎ tsàtsù ǎ. Obhó tí, ma mátina nyí nǎ: ábhǎ ale nyú nóowuya òmvù rǎ òtsù, pbétù ndi dhu náaraya nzí àkǎ rǎ abádhí tò. 25 Atdíku, idza-àbadhi níivàya ndi, ndàdù tsàtsù nápbì idza nǎ rò. Ní iri nyí nyòtdì nyí rò, nyí nyokoya gukyè nyámbe tsàtsù òtdò dǎ, nyòwù àtìna rǎ: «Ádrùngbǎlé, ápfò tsàtsù fǎkà,» ní idza-àbadhi náaraya dhu àdu rǎ fǎkù ndàti: «Inzá ma m̀ni nyí nyìwù àdhà rò màtí dhu!» 26 Nírò ní ndi nyí nyowuya àtìna rǎ kànì: «Mǎ manyù tí obhó dhu, màdù dhu òmvù ònzínú rǎ? Ndirò nyi nyaràna tí obhó dhu nùdhe rǎ fǎkà fǎkà pbangatsidǎ ngudhà ǎ rǎ?» 27 Ní àbadhi adùya àtìna nyí ní tdítđđ: «Inzá ma m̀ni àdhà rò màtí nyí nyìwù dhu. Ní nyìndrì nyí itse nyú tidú rò, nyí kóró, yà nzére dhu ònzì nyí nyarì rò!» 28 Àbràhamù mà, Ísakà mà, Yàkòbhò mà kóró pbànábì màna nyí nyàla òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ǎ òkò rǎ, kadù nyòdì iri ányìrò rò ní ndi, nyí nyambèya òdzi dǎ, nyàdù àmbe kùku nátri dǎ. 29 Ní ìndrù níiwúya ìfò yà adzi-pbidò ònǎ rǎ, 'àdù dhu ònyù atdíkpá ndi òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ǎ. 30 Ní yà kòmbì arí olù ale tí ale, nóokoya wemberè tí, ndirò yà wemberè tí arí kòmbì ale, nóokoya olù ale tí.»

Yèsù rǎ dhu òzu Yèrùsàlemà tó kigò dǎ dhu*(Màt 23.37-39)*

31 Wò ndi kàsùmì ǎ tí, ngúfe Pbàfàrisáyó níiwú dhu òvò Yèsù tò, 'àti: «Ívǎ nyi nyarà iró rò, Hèròdè rǎ dhu ònzì ndíní ndabhù tí nyi kohò

nídhuní. » ³² Ní kǎdù àtìná abádhí nǐ : « Nyòwu nyàti wò ayíwě nǐ : Ròpè ndì indo, rǎrà àhù tsútsǎ, ma rǎrǐ nzére-alafí nípfò, modí ìndrù ò rò, ndírò ma rǎrǐ andi nà ale nígù. Ndirò ibho ma radùya pbàkà kasu nítò. ³³ Pbétù ròpè ndì indo, tsútsǎ, rǎrà àhù ibho, dhu àkǎ modí dùdu, mambe àrà dǒ. Obhó tí, dhu àkǎnà nzá nabi rǎrà òvè igi Yèrùsàlemà tó kígò rǒ rò. »

³⁴ « Yèrùsàlemà, Yèrùsàlemà, nyí nyarí pbànábí nòkye nyàdù Kàgàwà òvì tinu ò ale núbvu odu nǐ. Abho-gùna nyú ma mómvu mandu ùnú aróko ale-tsù àdhàdhì à'ù-yà-ba náarí pbìndà inzo-tsù nándù pékéléna-tsi dhu bhèyi ! Pbétù nyí nyádù nzá ndì dhu nózè. ³⁵ Nírò kòní, ka kǐ pé fùkú idza núbha fùkú. Ma mí obhó dhu núnò fùkù : nyí nyí nzi ma àlǎ tdítǒ, rǎrà àhù nyí nyowuya àtìná : Kàgàwà rǎkǎ ndàso Ádrùngbǎle-òvò rǒ rǐrà ale òná idho ò. »

Yèsù rǐ atdí ale nígù tdítǒ sàbatù-idhò ò dhu

14 ¹ Atdíku sàbatù-idhò ò, Yèsù ira dhu ònyè Pbàfàrisáyó nzínzi ò atdí ádrùngbǎle bhà idzá. Ní ìndrù adù nyìkpóya núdi, 'ámbe kàndà dǒ atdyúya nyú nà. ² Ní, òna ádhà ndì atdí ale ní'í Yèsù-ònzí. ³ Ní Yèsù, ivú dhu Úyátá tó màlímó mà Pbàfàrisáyó màná-tsù, ndàti : « Àlě tó Úyátá ná'ù tí wà ìndrù ìgu ka kádù sàbatù-idhò ò dhu ? Ndirò ngàtsi nǐ, kǎti tí ìnzí ka rǎràdù kìgu ? » ⁴ Pbétù abádhí náadù ìnè, ìnzí 'àdu òte. Ní Yèsù idyi wòrǐ ale ndìgù, ndàdù àvinà rǎrà. ⁵ Tdítǒ Yèsù adù àtìná abádhí nǐ : « Ádhi pbá ale nzínzìku ò, pbìndà ingba mà, ndírò pbìndà ìkyi mà nǐtsì dzìwò ò rò, ìnzí rǎdù kipfo ányirò rò tí ndì dzìwò ò rò sàbatù-idhò ò ? » ⁶ Ní abádhí rǎdùna wòrǐ òte dǒ dhu náadù abádhí-lèmà nónzi ònzi tí.

Mùhendù ò ka kóko òná ngari dǒ róte mbólí

⁷ Yèsù níitdègu yà ì ka kúnzìná màná ònyè tó ale nóvò angyinǎ rò rǐfí tombi, 'àdù òko dǒyá dhu nálá, ní kádù yàrǐ mbólí náwe i ale tó ndàti : ⁸ « Atdí ale nánzi nyi àdhìngbǎ ka kùndà nǐ mùhendù tó ònyè tò rò, dhu àkǎ nzá nyitsi àdi angyinǎ rò rǐfí tombi dǒ. Obhó tí, ngàtsi nǐ wòrǐ ale nádù ì'í iwà ànzìná pbùkù ifuta dǒnǎ pbìndà ifuta ósè ngàtsi ale átò. ⁹ Ní wò ngàtsi ale nítò ndì rò, wò nyí núnzìná óyò kóró ale rǎdù àrà àtìná nyi nǐ : « Ívǎ nyi, nyubhà ngari wò ale tò. » Ní nyi nyí nyivá, nyarà àdi olù rǐfí tombi dǒ dhu rǎdù nyìnu nábhu rìwè atdíǒ. ¹⁰ Ní, nyi ka kànzi mùhendù ò ònyè tò rò, dhu òfò nga nyitsi àdi olùnà rò rǐfí tombi dǒ, ndíní yà nyi nànzìná ale nǐtsù rò, kǐtsi tí ndì àtìná nyi nǐ : « Odhí, údà nyadi angyinǎ rò. » Ní, ndì dhu nádù ì'í ádrùngbǎ ifuta nyú tí ìndù yà atdíkpá nyí nyí dhu ònyè màná kóró ale-ònzí. ¹¹ Obhó tí, ndìdzí rǐ ndítirò órú ale ní ka kifoya. Ndirò, ndìfò rǐ ndítirò ale ní ka kidziya. »

Mùhendù ò rǎdù àkǎ kunzì ale-tidò

¹² Tdítǒ Yèsù adù àtìná wò ndì nànzìná ònyè tó ale nǐ : « Kútsingá nga tó ònyè, ndírò ngàtsi nǐ adyíbhengá nga tó ònyè nyi nyòbhòlò ìndrù tó

rò, dhu àkă nzá nyunzi òdhínu mà, adónu mà, fùkú idzá-bhà mà, ndirò ònzònzì òdhínu màna. Obhó tí, abádhí rǎdù òwu nyanzi átò fíyó m̀hèndù ò, nyadù yà abádhí tò nyi nyanzi dhu-arì ò nábà abádhí-fó. ¹³Pbétù, òdini nyi nyònzì rò, dhu òfò nga nyunzi ale ní: nǎkùtále mà, òtsòtsù ale mà, ùkele arúkele ale mà, ndùmùndùmú màna. ¹⁴Nírò ní ndi nyi nyádù hirò ònzì, ìmbà abádhí rǎi indù ì ádùna dhu nà dhu-okú dò rò. Obhó tí, Kàgàwà náadùya ndi yà nyi nyanzi dhu-arì ò nádu indù, yà Kàgàwà rǎ obhónángatále nábhǎ r̀ngbe ì òve-bvù rò nínganí. »

Ádr̀ngbǎ m̀hèndù tò mbóli

(Màt 22.1-14)

¹⁵Wò Yèsù ùnò dhu ndi ndirì rò, kà mà r̀bhì dhu ònyù rǎ màna atdíkpá ale nzínzi ò atdí ale náati Yèsù ní: «Hirò ǹnziya ale ní, òr̀-akpá ò Ádr̀ngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ò dhu ǹnyuya ale ! »

¹⁶Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: «Atdí ale náanzì ádr̀ngbǎ òdini ndàdù ábhǎ ale nyú núnzi ònà. ¹⁷Ní, ndi òdini tò kàsùmi àkă rò, kǎvi pbìndà kasutále r̀rà dhu ùnò yà ndi ndúnzi ale tò, ndàti: «Kóró dhu-tsí ka kòbhòlò wà, ní nyiwù kòmbí. » ¹⁸Pbétù, kóró kòrí ale náapè 'òwù ùbàta nónzi rǎ atdátdírà ò. Wemberè t'ále ati wò kasutále ní: «Ma módzi atdí inga, ní dhu àkă marà ndi inga nándà. Ní, ma mìtsò ma r̀nú atdíò, úbà dhu idù. » ¹⁹Ngǎtsi ale náati: «Ma módzi inga t'òbhita tò ìkyi-akpá idre, ní ma mí abádhí ní ma móngò kasu ònzì tí dhu nómvù. Nírò, ma mìtsò ma atdíò r̀nú, úbà dhu idù. » ²⁰Ndirò, ngǎtsi ale adù àtina kà ní: «Mǎ m̀mbǎ mǎ pbàkà tsìbhále nà ró idhò nǎpè nzá òtrò. Ní, ma mí nzí àrà àwólò. » ²¹Ní wò kasutále náadù ndi pbìndà ádr̀ngbǎle i, ndàdù kòkò ale r̀wu àdunà rǎ f̀ndà dhu náwe kóró àbadhi tò. Ní wòrí idza-àbadhi náakó atdíò, ndàdù àtina pbìndà kasutále ní: «Àrà tsàkàtsàkà kigò ò ngudhà ònǎ, ndirò otu ònǎ màtí, nyundu nǎkùtále mà, òtsòtsù ale mà, ndùmùndùmú mà, ndirò ùkele arúkele ale màna, nyirà nà irò. » ²²Ní, ànyì rò ndi ndingò rò, k̀tsi àtina: «Ádr̀ngbǎlé, ma m̀nzì wà yà nyi nyàvi dhu, pbétù ngari nódi òdi t̀díò idzá. » ²³Ní wò kasu tò ádr̀ngbǎle náadù àtina pbìndà kasutále ní: «Áhǎ, nyarà igigi pbanga ò r̀wu otu ònǎ, inga-ngbò ka kùkpòrò ní kòròwà ònǎ màtí, nyadù ìndr̀ nùtu r̀tsù, ndini idzá nga núupílí tí ndi ìndr̀ ní. ²⁴Obhó tí, ma màtina nyí ní: atdí ale mà yà ka k̀nzina ale nzínzi ò nínyèya nzí pbàkà òdini ò ònyù-dzi mà. » »

Yèsù bhà ábhàli tí ndi nòzè ndàti ale nákǎ ndònzì dhu

(Màt 10.37-38)

²⁵Wò dhu-dzidò, ábhǎ ihé-yà núubhina òwu rǎ atdíkpá Yèsù màna. Ní Yèsù agéré ndi abádhí dò, ndàdù àtina abádhí ní: ²⁶«Owùdu ò ndi nòzè ndùbhì ale náapè nzí àbanà mà, íyàna mà, pbìndà tsìbhále mà, pbìndà

nzónzo mà, adóna mà, awéna mà, ndirò pbìndà ípìrǒnga nyú mà nóndrò, ní rǐ nzǐ àdù àdi pbàkà ábhàlǐ tí. ²⁷Ndirò, ìnzǐ ndi ale náapé pbìndà mùsàlabhà nánò, ndàdù ùbhi owùdu ð, ní rǐ nzǐ àdù àdi pbàkà ábhàlǐ tí.

²⁸Ádhi pbá ale, nzínzìkù ð, idzá-yà-ba ndì ndòzè ndòsì rò, ìnzǐ rádù àdi, ndùpǐ pé ìfe màtí ndi idza t'òsìta kàsù ràdù fùrangà nónzì dhu angyi, ndàdù dhu àndà yà fóná rǐfǐ fùrangà ràtí ndi kasu nító ìto ? ²⁹Pbétù kǎpé àdù ndi idza-pfò kèlě nòsì, ndi idza-kàsù ràdù àkpa, ní kóró ale wòrì dhu nàla ràdù 'òpè 'ùgbò ndi ale, 'òwù àtìnà rò : ³⁰« Yàrí ale náapé ndòsì yà idzá-yà-ba, pbétù kà-kàsù nító kà rǐ dhu nádù wà kà-lèmà nónzì. »

³¹Ndi dhu bhèyi tí, ádhi pbá ádrùngbá kamà, ìla ùgyè ndi ndàrà ngàtsi ádrùngbá kamà nà rò, ìnzǐ rádù àdi, ndàndà fóná rǐfǐ pbànowí-bvɛ, ndíñí nduni tí dhu, pbìndà atdí kumì lufù pbànowí ràtí àdù 'ùgyè ùgye kǎkò pbìndà òmvǐ rǐrà nà òyò kumì lufù pbànowí mànà ? ³²Kǎpé ndi dhu àlǎ odú fìndà, ní kà ràdù pbìndà mùkèngyè núvi ròwù wòrì ngàtsi kamà bhà, àdì kàdì ìtse rórò, ròwù màrùngà ð ì óko nǐ otu nómè.

³³Ní ndi dhu bhèyi tí, atdí ale mà nzínzìkù ð, ìnzá fóná arǐfǐ kóró dhu nùbhà, ní rǐ nzǐ àdù àdi pbàkà ábhàlǐ tí. »

Ìmbà ònà okyeta nà iko tó mbólí

(Màt 5.13 ; Mrk 9.50)

³⁴Kádù àtìnà tdítò : « Iko ní ídzi dhu nyú, pbétù iko ò okyeta náapé ìku, ní ka kádù kàbhù ròkyè àdhu nǐ tdítò ? ³⁵Kà-kàsù rǐ mbà àdù ìfǐ akekpa màtí inga tó màtí, ndirò inga ð ka kúròna ìkyí-zì tó màtí. Ní ka kádù kòyi irí ò. Inga t'írìta tó bǐna nà rǐfǐ ale náká ndìrì dhu ! »

Àwáwí ndàdù ndàbà tàrà tó mbólí

(Màt 18.11-14)

15 ¹Àlitá bhà fùrangà-tsù nùndù arǐ pbàndómbé mà, nzére fǐyó mùtsò nà ale mànà níwú kóró Yèsù tí ð, ndíñí ì iri tí kà rùnna dhu. ²Ní, Pbàfàrisáyó mà, Úyátá tó màlímó mànà náambénà ònu dǒ nzínziya ð, 'àmbe àtìnà dǒ : « Wò ale náarí nzére fǐyó mùtsò nà ale nákò, 'àdù àmbe dhu nónyè dǒ mànà. » ³Ní, Yèsù adù yàrí mbólí náwe abádhí tò :

⁴« Atdí ale nzínzìkù ð náapé àdù ìfǐ atdí miyà tàrà nà, atdí ràdù àwǐ nzínziya ð rǒ. Ní, ndi ale tí nzǐ àdù kǎkò àrùgyètdí kumì dóná àrùgyètdí nà ngùkpà tàrà nùbhà ànyù rányu rò, ndàdù àrà àwáwìnà-tsí nónè, ràrà àhù kàbà ndì ndàrà dhu ò ? ⁵Ndirò ka ndì ndàbà rò, kà ràdù kidyì ndìlì una dǒ, atdí dǒ idhèna ìka ndì rórò, ⁶ndàdu ndì nà ìbha. Kà ràdù òdhína núnzì, tiná aróko ale mànà, ndàdù àtìnà nǐ : « Nyàbhù idhèku rìka ndì ma mànà atdíkpá, ma màbà wà àwáwìnà pbàkà tàrà nídhuní. » ⁷Ndi dhu bhèyi tí, ma màtina nyǐ nǐ : ádrùngbá dhèdhe nyú ràdù ìfǐ òrù-akpa

ò, atdí nzérenгатále núgèrè ndì ndùbhà p̀b̀ìndà nzérenга dhu-okú d̀ò r̀ò, r̀òsè àr̀ùgyèt̀dí kumì d̀òná àr̀ùgyèt̀dí nà ídzì ale, yà ìmbà r̀f̀ì ì í 'ùgèrè 'ùbhà f̀iyó nzérenга dhu-atdyú nà d̀òná. »

Àwáwí ràdù ndàbà f̀urangà-kp̀õ t̀õ mbóli

8 « Ndirò, ádhi pbá tsìbhále, idre f̀urangà-kp̀õ nà ndì ndì'ì, atdí ràdù àwí nzínziya ò r̀ò r̀ò, ìnzì ràdù tarà ǹòbì, ndàtsù idzá nga, ndàdù nga ǹónè mbèyi nyú, r̀àrà àhu kàbà ndì ndàrà dhu ò ? 9 Ndirò, ka ndì ndàbà r̀ò, íyàdhíyà ràdù òdhína núnzi, tiná aróko ale mànà, ndàdù àtìnà ní : « Nyàbhu idhèku r̀ika ndì ma mànà atdíkpá, ma màbà wà fudú r̀ò àwí idú f̀urangà-kp̀õ nídhuní. » 10 Ndi dhu bhèyi tí, ma mí k̀ùnò f̀ùkù, Kàgàwà bhà màlàyíkà-idhè ràdù ndìka atdídò, atdí nzérenгатále kèlè núgèrè ndì, ndùbhà p̀b̀ìndà nzérenга r̀ò. »

Àwáwí ndàdù àrà ìngò kpatsìbhíngba t̀õ mbóli

(Màt 7.7-8; 1Yù 3.1)

11 Yèsù adù àtìnà tdítò : « Atdí ale ní'ì kpabhínzo nà òyo. 12 Ní olù ingba náati àbanà ní : « Àbá, íbhò yà pb̀ùk̀ù ongyéngá ò r̀ò ákà kibhò dzàkà dhu-tsí fudu ò. » Ní abádhí t'ábanà núundo p̀b̀ìndà ongyéngá-ònga p̀b̀ìndà inzo-f̀ó. 13 Ní, ngúfe idhò dzidò, olù ingba núudzí f̀ìndà ka kùbho dhu-tsí, ndàdù àrà p̀b̀ìndà f̀urangà nà itse nyú ngàtsi p̀b̀ìrì ò. Ányì, kàtdì f̀oná dhu-tsè kóró, yà adzi dò dhèdhe-okú d̀ò r̀ò. 14 Kít̀dègu f̀oná f̀urangà nínzà kóró, ní àgàyì ǹísí wò ndì p̀b̀ìrì ò, àbadhi-ngbò ràdù ndòtdì atdídò. 15 Ní, àbadhi náarà òtsù ndì p̀b̀ìrì ò atdí ale bhà kasu ò. Ndi ale náadù kòvì r̀àrà p̀b̀ìndà àdù nóngù inga ò. 16 Kàránà ndòzè r̀ò ndòngù ndì àdù r̀nyuna itsu-kp̀õ ní, ndirò kà t̀ò r̀í atdí dhu mà nábhù ale náarà nà ì'ì r̀ò mbà. 17 Ní, kàpè ndìrè nga affina ò, ndàdù àtìnà : « Ífe kasutále nyú àbadu t̀ò arí kasu ǹónzi, 'àdù dhu ònyè 'ùlè ní gòna mà r̀òdì, madù àmbe òvè d̀ò irò àwù ní ! 18 Ma mí mivà madu ma àbadu bhà. Ní ma mítsi àtìnà àbadu ní : Àbá, ma máfà dhu òr̀ù-akpà-ònzì, madù dhu àfa ònzínú. 19 Ní ma màkà nzá kanzi ma tdítò p̀b̀ùk̀ù ingba tí. Ítsè madì p̀b̀ùk̀ù kasutále nzínzi ò atdí ale màtí. » 20 Urò r̀ò, kàdù ndìvà, ndàdu ndì àbanà bhà.

Ní àdì kàdì itseta nyú r̀òrò, kà t'ábanà náala ka, ndàdù izu nábà atdídò kàdò. Ní kà t'ábanà náakù kà ì, ndìtsi ndìbvù kàdò, ndàdù kàmbo. 21 Ní kà t'ídhùnà náadù àtìnà kà ní : « Àbá, ma máfà dhu òr̀ù-akpà ònzì, madù dhu àfa ònzínú. Ní, ma màkà nzá kanzi ma p̀b̀ùk̀ù ingba tí. » 22 P̀b̀étù, kà t'ábanà náadù àtìnà p̀b̀ìndà ìnc ní : « Nyònzì dhu tsàkàtsàkà nyídyì atdídò àya kanzè nyáfò kà-r̀ò. Ndirò nyídyì petè nyáfò kòtsú-kp̀ò r̀ò, nyàdù kàyitò núfò kà-p̀fò r̀ò. 23 Nyìwù òyòyò ìkyì-akpà-ngba nà nyòdù, àlè ràdù ádr̀ungbà mùhendù ǹónzi. 24 Obhó tí, yàrí pbàkà ingba náavè, ní k̀ikyè wà. Ndirò kàwí, ní kàrà wà ndàdu. » Ní, ànyìr̀ò r̀ò, abádhí adù ádr̀ungbà mùhendù ǹópè ì r̀ònzì.

²⁵Wò dhu rí ndònzí rò, wò ale bhà ádrùngbǎ ingba nííì inga bvù ndì ndàràna rǒ. Ní, ányìrò ndì ndàrà ingo rò, íkyèrò ndì ndòdì idza-li'ò nditò tí ndì ròrò, kíri adyi mà, óbé màna tò wògò. ²⁶Ní kǎnzi àbanà bhà kasutále atdí, ndivù wò rí ndònzí dhu-tì tsùná. ²⁷Ní ndì kasutále náadù dhu àdu kà tò ndàti : < Adònu nírà wà àhu. Ní, ídzi rǒ rò kàrà ingo dhu-okú dò rò, àbanu àdù òyòyò ìkyì-akpǎ-ngba nábhù kodù. > ²⁸Ní, ádrùngbǎ ingba náadù àkò, ndàdù ndùvo ìnzì ndotsú tí idza. Kà t'ábanà náadù àhu idza rò, ndàdù kà-afí nópè ndíní otsú tí idza. ²⁹Ní, kǎdù dhu àdu àbanà tò ndàti : < Yà atò-akpǎ-tsù náarí ndòvì dhu bhèyi, ma marí kasu ònzi indù inò bhèyi. Ndirò, ma màpè nzá móbè òtènu dónǎ atdíku màtí. Ní, nyi nyapèna nzá ìndrì-ngba-tsí dhu mà níbhò mozè, mǎnzì mǎhendù nǐ òdhídu màna ! > ³⁰Pbétù, wò pbùkù ingba, funú dhu-tsè natdì kóró mǎnyòni ò nàrà ingo rò ní ndì, nyi nyadù òyòyò ìkyì-akpǎ-ngba nábhù kodù kà tò. > ³¹Kà t'ábanà náadù àtìna kà nǐ : < Pbanǐngbǎ, àlě karóko nyi nà bilínganà, ndirò yà kóró fudú rǐí dhu ní pbùkù átò. > ³²Pbétù, dhu àkànà àlě rònzì mǎhendù, àlě-idhè ràdù ndìka. Obhó tí, yàrí àvǎvè adònu níkyè wà. Ndirò kǎwí, ní kàla wà ndì. >>

Nyìkpóna ótdyù kasutále tò mbólí

(Màt 6.24; 1Tì 6.17-19; 1Pé 5.2)

16 ¹Yèsù adù yàrí dhu náwe átò pbìndà ábhàlì tò : « Atdí ònzitále nííì atdí pbìndà kasutále nà. Ndi kasutále kíli ríí kóró pbìndà dhu-tsí dǒ ádrùngbǎle tí. Ní ka kadù ndì kasutále nóbhù kati, kà rarí pbìndà ádrùngbǎle bhà dhu-tsí nínzǎ. ²Ní wòrì ádrùngbǎle náanzi ka, ndàdù dhu ìvu tsùná ndàti : < Ádhu wò ma mǎrà ìrìna rǒ dùnú ka kúnona ró ? Ítè pé pbàkà dhu-tsí nòdò nyi nyárí tí dhu idù. Ròpè ndì kòmbí, nyí nǐ adi tdítǒ pbàkà dhu-tsí dǒ ádrùngbǎle tí. > ³Ní wòrì ale níirè nga afina ò, ndàti : < Ma mí dhu ònzi ingbǎ dhu bhèyi yà pbàkà ádrùngbǎle rǐ ima nípfò pbìndà dhu-tsí t'òdota-kàsù ò rò rò ? Tí mongò inga nóbhi ? Wòrì tò ma mǐí ìmbǎ óbi nà. Tí mongò dhu núnzi ìndrù-fó ? Wòrì nǐ nyèdu ràdù ìwù tí ìwù. 4Íwà ma mènì ma mónzina dhu, ndíní ìndrù ongó tí mako mbèyi firábvù nǎ, mipfò ka kí kasu ò rò rò. > ⁵Nírò ní ndì kǎpè ndùnzi pbìndà kasu tò ádrùngbǎle bhà wànzá nà arǐí ale atdátdíra ò. Angyi ndì nìtò ale-tsù kíví dhu, ndàti : < Ífe dhu nyi nyíí nà pbàkà ádrùngbǎle bhà wànzá tí ? > Ní wò ale adù dhu àdu kà tò ndàti : ⁶< Atdí miyà kàtìni akye tò. > Ní wòrì kasutále adù dhu àdu kà tò ndàti : < Kànǐ bhàruwà. Ádǐ obvò nyadù ìmbò kumì kàtìni akye tò nándi kà dǒ tsàkàtsàkà. > ⁷Tdítǒ kíví dhu ngǎtsi ale-tsù, ndàti : < Olu inyi, pbùkù ní ífe ? > Ní wò ale adù dhu àdu ndàti : < Ma mǐí atdí miyà gònǐyà nganù-kpò tò nà. > Ní wò kasutále náadù àtìna kà nǐ : < Kànǐ pbùkù bhàruwà. Ándí àrù kumì. > ⁸Ní, ádrùngbǎle níilè wò ìmbǎ obhónánga nà pbìndà kasutále atdídǒ, àbadhi ònzi dhu

nyìkpóna ótdyù ale bhèyi dhu-okú dò rò. Obhó tí, yà adzi ð ale-nyìkpó nóttyù atdíð nyú. Abádhí náarí nzínziya ð dhu nóbhòò mägèzi nà, ròsè yà awáwà ð arúbhi ale dòná.

⁹Nírò, ma mátina nyí nǐ: nyùfè olo yà ìmbà fíndá obhónánga nà otu ð nyí nyábà ongyéngá nǐ. Ndi dhu bhèyi ní ndi, dhu ìtsinà ndòtdì rùkú nínganí, i olo náadùya tí ndi nyáko yà dhòdhódhóna nà nyí nyóngo òko òyá idza ò. ¹⁰Obhónánga dǎ arí akèkpá dhú-ngba nódo ale, ní ndi rádù ádrùngbá dhu nóddò átò obhónánga dǎ. Ndirò, ìnzí arí akèkpá dhu nódo obhónánga dǎ ale, ní rí nzi àdù ádrùngbá dhu mà nóddò átò obhónánga dǎ. ¹¹Nírò, ìnzí nyí nyapé àdù yà fukú arífi yà adzi dǎ ongyéngá nóddò obhóna dǎ, ní ádhi ndi ídzi ongyéngá-tidò nábhu adùya fùkù? ¹²Ndirò ìnzá nyí nyòddò fukú ka kàbhu ngàtsi ale bhà dhu mà mbèyi rò, ádhi ndi fùkù adùya fùkù ongyéngá nyú nábhu?

¹³Ìnzí atdí kasutále mà rádù óyò ádròdrò ale-kàsù nónzi atdí kàsùmi ð tí. Obhó tí, kà rádù atdí ádrùngbáale nóndrò, ndàdù ngàtsi nózè. Ndirò ngàtsi nǐ, kà rádù ndàpba atdí rǎ, ndàdù ngàtsi nídzèlè. Ìnzí nyí nyádù Kàgàwà-kàsù nónzi atdíkpá fùrangà-kàsù mànà. »

Yèsù rǐ dhèdhèrò dhu-tidò núdhè dhu

(Màt 11.12-13; 5.31-32; Mrk 10.11-12)

¹⁴Pbàfàrisáyó, abho ì ózè fùrangà dhu-okú dò rò, núubhínà Yèsù rùnɔna dhu níri rǎ, 'àdù òko 'àmbe ndi dhu núgbò dǎ. ¹⁵Ní Yèsù adù àtìnà abádhí nǐ: « Nyí, nyí ní obhónángatále tí arí 'àbhù ìndrù rǒzù ì ale. Pbétù, Kàgàwà ùni wà afíku ò nyí nyírèna dhu. Obhó tí, yà ìndrù rǒzùna ádrùngbá dhu tí dhu ní ndi Kàgàwà óndrò atdíð dhu. » ¹⁶Músà bhà Úyátá mà, pbànábí mànà tó kàsùmi-tsù náarà ìku bàtizò nubhónà Yùwanì rǎ. Ndirò, ròpè ndi ndi Yùwanì bhà kàsùmi ò rò, ka kárúnɔna ní òrù-akpà ð Ádrùngbá kamà Kàgàwà bhà idzi tó Ídzi Màkùrù. Ní, ngàtsi ale náarí obi ònzi fíndá ndíní ndi ndotsú tí ndi idzi ò. ¹⁷Yà adzi mà, òrù-akpà mànà rádù ùda ùda isó nyú, pbétù yàri Úyátá ð atdí andítá-tútùngba mà náawíya nzi.

¹⁸« Atdí kpatsibhále mà náapè pbìndà tsìbhále nódhò, ndàdù ngàtsi tsìbhále nókù, ní ndi ale nónzi wà mùyòni. Ndirò atdí kpatsibhále mà náapè àdù pbìndà kpatsibhále ódhò tsìbhále nóku, ní ndi ale ònzi wà mùyòni. »

Ònzítale mà Làzarù nà tó mbóli

(Zàb 49.17-21; 73.4-5,19; Luk 6.20-21,24-25)

¹⁹« Atdí ale nífi ònzítale. Ndi ale nóongóna atdíð úya òrú odziya nà mberù núfò. Bìlìnganà kóngónà àdi dhèdhe ð tí, ndàdù ídzi ònyù-tidò kèlè nónyù dǎ. ²⁰Ndirò, Làzarù tí kátina ale nífi nàkùtále. Ka nífi otú

ípbà ngbõna kóró ale. Ní, kõngónà àyi wò ònzítàle bhà idza-lí. ²¹Kõngónà àdù ndòzè ndòngù ndí ònzítàle rí dhu ònyu dóná rò mizà dǎ rò rí 'àwà obvò ònyù-ú'ù-nzo ní. Ndirò ìtsé nóongónà àdù iwu, 'àmbe kà rò otú dǔnga nǔtda dǎ. ²²Ní atdíku wǎrí nǎkùtále náavè, Kàgàwà bhà màlàyíkà ràdù afína nóyì, 'òwù nà òrù-akpà ò, Àbràhamù-ti'ò. Ngàtsi idho ò, wò ònzítàle náadù òvè átò, kadú òtdùnà. ²³Ní òve-bvù, àzèmbè ndí ndí àpbè nábà abho nyú rórò, wò ònzítàle náangbe dóna, ndàndà nga, ndàdù Àbràhamù nála itse rò, Làzarù àdi tiná ró. ²⁴Ní wò ònzítàle náafà ndí ndàti : « Àbadu Àbràhamù, ábà izu dùdú ! Ávì Làzarù ròdù ɔtsúna-kpò-dò idha ò, ndàdù irà nà idàdu-dò ma midú tí ní. Obhó tí, ma mǎí ábhǎ àpbè nyú ò yàrí kazu ò. » ²⁵Pbétù Àbràhamù adù àtìnà kà ní : « Pbanǎngbá, irè pé dhu : nyi nyábà ábhǎ ídzinga nyú pbùkù ípírǒnga ò, pbétù Làzarù fǎí àpbè ò pbìndà ípírǒnga ò. Ní kòmbí Làzarù rǎí ídzinga ò, ndirò nyi nyǎí àpbè ò. » ²⁶Ndirò ròsè kóró dhu dóná, àlè-nzínzi ò nyí mànà rǎí dhu ní ádzí ibhu-akpà. Ní àzú dhená rò ìndrù rǎda tikù ò ní fangà rǎí ìmbá, ndirò tikù ònǎ rò màtí ìndrù rǎda tika ò ní fangà rǎí ìmbá átò. » ²⁷Wò ònzítàle adù àtìnà tdítǎ : « Ma mìtdè nyi atdíǎ àbadú. Ávì Làzarù ràrà àba bhà pbanga ò. » ²⁸Obhó tí, ma mǎí ìnè ìmbò adódu nà. Ní, dhu àkǎ Làzarù ràrà dhu òvò abádhí tò ngàmbi bhěyi, akye abádhí nóowuya iwu átò yàrí àpbè tó ngari ò ní. » ²⁹Ní Àbràhamù adù dhu àdu kà tò, ndàti : « Músà mà pbànábí mànà náandí dhu rǎí fǎí ìnè àwú. Ní i adónu àkǎ ì rirì i Andítá rǔnɔna dhu ! » ³⁰Tdítǎ wò ònzítàle adù àtìnà : « Ìnzá wò dhu àkǎ wò dhu bhěyi, àbadu Àbràhamù. Òve-bvù rò ndí òngbè atdí ale nyú náapé àrà dhu òvò abádhí tò, ní abádhí ràdù 'ùgèrè 'ùgèrè, 'ùbhà fiyó nzére mètso. » ³¹Pbétù Àbràhamù adù àtìnà àbadhi ní : « Ìnzí abádhí náapé Músà mà, pbànábí mànà rǔnɔna dhu níri, ní abádhí rǎ ní ibhu ò rò ndí òngbè ale rǔnɔna dhu mà níri. » »

Ìndrù àbhu ràdù ròtsù nzérenga ò dhu

(Màt 18.6-9,21-22; Mrk 9.22-28,42; 1Kò 8.9-13; 10.32)

17 ¹Yèsù ati pbìndà ábhàlǎ ní : « Ìndrù ràdì ìmbá ndí'ì ndàbhǎ rí ndòtsù nzérenga ò dhu nà dhu rǎí odú nyú. Pbétù ɔdhìnà nábhǎ rí ròtsù nzérenga ò ale rǎí àpbè ò. ²Dhu òfò nga mběyi nyú, kosò ádrùngbá odu-ba ndí ale-tú, kadù ndí ale nídò ádrùngbá rèrè ò, kǎí kàrí nzónzo nzínzi ò atdí ngbángba mà nábhǎ rí ròtsù nzérenga ò ale tí rò. ³Nírò, nyòdò nyí mběyi nyí-tírò ! »

Dhu t'úbàta

(Màt 18.15,21-22)

Ɔdhìnu náapé dhu àfǎ ɔnzínú, ní dhu àkǎ nyòvò kàbhà afátá kà tò. Kǎpé ndùgèrè ndùbhà pbìndà nzérenga, ní dhu àkǎ nyubà dhu kà tò. ⁴Ndirò

kápé dhu àfă ɔnzínú àrùbhù-gùna atdí adyi ǔ, ndàdù ndàdu àrùbhù-gùna ndìrà àtìná nyi nǐ: «Ma mǔgèrè wà ma mubhà pbàkà nzére mùtsɔ.» Ní dhu àkǎ nyarà dhu ùbà rǒ kà tǒ. »

Yèsù rǐ dhu núdhě pbìndà ábhàlì tǒ a'uta dǒ dhu

(Màt 17.19-20)

⁵Wǒ dhu-dzidǒ, pbìndà uvitatále náadù àtìná Ádrùngbǎle Yèsù nǐ: «Ádrùngbǎlé, ítrǒ fàkǎ a'uta.» ⁶Ní Ádrùngbǎle Yèsù adù dhu àdu abádhí tǒ ndàti: «Fùkú a'uta ní'íná gukyè hàràdalì tí kátina itsu-kpǒ bvǔ màtí, ní nyǐ nyàmbeà àtina yàrí itsu nǐ: «Íngbè nyi ivénu màná, nyarà nyɔdì ádrùngbǎ rèrè ǔ», ní kàmbeà àdù tsùkú dhu níri ìri.»

Yèsù rǐ dhu núdhě yà fìndà ka kàvi dhu kèlě nǒnzì kasutále dǒ dhu

⁷«Ádhi pbá ale nzínziku ǔ ndi, yà inga bvù rǒ ríngo, ngǎtsi nǐ tàrà ndi ndùndà i rǒ ríngo pbìndà kasutále ní rádù àtìná: «frà tsàkàtsàkà, ònyè nyi nyɔnyu tí!» ⁸Pbétù kà tí nzi àdù àtìná kà nǐ: «Óyè ònyè idù. Ndirò nyádù nyufó nyi mběyi, nyadù ònyè níbhò idù. Dhu ma mǒnyè madù dhu òmvù dhu-dzidǒ ní ndi, nyi nyadùna dhu ònyè, nyadù dhu òmvù átǒ.» ⁹Wǒ ádrùngbǎle t'ádù òtsɔ àbhu àbhù ndi pbìndà kasutále tǒ yà kà tǒ ndi ndàvinà dhu kònzì dhu-okú dǒ rǒ? ¹⁰Ní ndi dhu bhěyi tí, nyǐ nyú mà átǒ, nyǐ nyapé yà fùkù ka kàvinà dhu ònzi kóró, ní nyǐ nyàkǎ nyàti: «Mǎ ní ìmbǎ tǐya nà kasutále, mǎ mǒnzì yà àkǎ àkànà mǒnzì fàkǎ kasu kèlě.» »

Yèsù rǐ idrè kíkítále nígǔ dhu

(Màt 8.2-4; Luk 5.12-14)

¹¹Yèrùsàlemà tǒ kígò ǔ ndi ndàrà rǒrǒ, Yèsù núudà Sàmàriyà tǒ pbìri mà Gàlìlayà tǒ pbìri màná nzínzi ǔ ifo òna nǎ. ¹²Ní atdí pbanga ǔ kà rǒtsù rǒ, idrè kíkítále náatù ì kà màná. Ní, itseta ì ìkò rǒrǒ, ¹³abádhí apè 'ùkù, 'àmbe àtìná dǒ: «Yèsù, Màlimò, ábà izu dǒkǎ!» ¹⁴Ní, abádhí ndi ndàla rǒ, Yèsù ati abádhí nǐ: «Nyòwu nyètè nyǐ pbàkùhání tǒ.» Ní ányì ì ówu rǒrǒ, abádhí náala ì iwà ì ùgu rǒ. ¹⁵Ní abádhí nzínzi ǔ atdí ale níitdègu ndi ndògù dhu nálǎ, náadù ndi owùna-lú, Kàgàwà nífù ndi ndí ɔrú tǔna nyú nà rǒrǒ. ¹⁶Ní, kǐtsi ndìbvù Yèsù-pfǒ rǒ, ndàpbǎ nyina adzikpa nyú rǒ, ndàdù òtsɔ nábhu Yèsù tǒ. Wǒ ndi ale ní'ì Sàmàriyà tǒ pbìri ǔ ale. ¹⁷Ní, Yèsù ivú dhu ndàti: «Nǐ'ì tí obhó idrè ale ì ùgǔ ùgu kóró? Ní àrùgyètdí ngǔkpà ale rǐ'ì àdhà? ¹⁸Tǐ yà vurò pbìri ǔ atdí ale kèlě ndi ndi nàdu ndìrà Kàgàwà nífu? » ¹⁹Tdítdǒ kǎdù àtìná wǒ ndi ale nǐ: «Ívǎ nyi, nyadù àrà. Íwà pbùkù a'uta nígǔ nyi.»

Kàgàwà bhà idzi-dhò ìndù ndì dhu nítè rí dhu

(Mât 24.23-42)

20 Pbàfàrisáyó nívù Kàgàwà rí idzi nónyu ìndrù dǒ òná idho Yèsù-tšǔ rò, kǎdù dhu àdu abádhí tǒ ndàti : « Kàgàwà rí idzi nónyu ìndrù dǒ òná idho rí nzǐ ìrà ale-nyìkpó nǐ kádù àlanà ǒfǒ ǔ. 21 Ka kí nzǐ àdù àtìnà : < Nyàndà, kà rǐrǐ ìró ! > Ndirò ngǎtsi nǐ : < Kà rǐrǐ ndoró ! > Obhó tí, òrù-akpà ǔ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ní rǐrǐ ìnè nzínziku ǔ. »

22 Tdítdǒ Yèsù adù àtìnà ábhàlǐ nǐ : « Idho ní'íya ìnè yà Ìndrù t'ídhùnà bhà idho nózè nyǐ nyǐ nyàla atdí mǎtí òná, pbétù nyǐ nyadùya nzǐ kàla. 23 Ka kowuya àtìnà rǒ nyǐ nǐ : < Kà rǐrǐ ndálù ! > ngǎtsi nǐ : < Kà rǐrǐ ìró ! > Ní, àpé nyòwuya òwu rǒ ányì, ndirò àpé nyòwuya òtse rǒ ányì. 24 Obhó tí, àdhàdhì ɔvɔ náaràmbili òrù-akpà-nyì rǒ, atdídhena adzi-igì ònǎ rò, ndùdà ngǎtsi adzi-igì ò dhu bhèyi, Ìndrù t'ídhùnà bhà idho ǔ dhu ní'íya ndì dhu bhèyi tí. 25 Pbétù, dhu àkǎ pé kà ràbà àpbè abho nyú angyi, ndirò yà indo arǐrǐ ale ràdù kòdhò. 26 Nùwà bhà kàsùmì ǔ ndì nanzì dhu-tidò nóonziya ndì ndì dhu bhèyi tí Ìndrù t'ídhùnà bhà idho ǔ. 27 Ndi kàsùmì ǔ, ìndrù nóongónà 'ònyù, 'àdù 'òmù. Abádhí ongónà 'ùmba, 'àdù fíyó nzónzo nábhù rùmbǎ ì, ràrà àhù Nùwà ròtsù *sàfinà ò òná idho ò. Wò dhu-dzidǒ ní ndì, ádrùngbǎ igye níikó, idha ràdù yà adzi dǒ kóró dhu-tsí àmbili, ndàdù ìndrù-tse nótdì kóró. 28 Ndirò kǒnziya ndì átò, yà Lotì bhà kàsùmì ǔ ndì nanzì dhu bhèyi. Ndi kàsùmì ǔ, ìndrù nóongónà 'ònyù, 'àdù 'òmù. Abádhí ongónà ɔdhíya-fó dhu nùdzi, 'àdù òwu foyá dhu nùbho rǒ ɔdhíya rùdzǐ átò. Abádhí ongónà itse nùzo inga ǔ, 'àdù òwu idza nùsi rǒ. 29 Pbétù Lotì àhù Sòdòmò tó kigò ǔ rò nínganí, Kàgàwà náabhù òrù rórù odu tó kàzù rìpbà ndì òrù-akpà ò rò, ròtdì Sòdòmò ǔ bhà-tse kóró. 30 Ní, dhu nóonziya ndì ndì dhu bhèyi tí Ìndrù t'ídhùnà rí ndàvǐ ìndrù tò nínganí.

31 Ndi nínganí, pbìndà idza dò ka kóbhòlò okota tò ngari ò ndì nòtù ale, pbìndà dhu-tsí ràdù ìrǐ idza, náakáya nzǐ ndifò, ndàhù ì dhu-tsí nùgù. Ndi dhu bhèyi tí, inga bvù ndì nòtù ale náakáya nzǐ ndàdu ndì ìbha. 32 Nyìrè pé Lotì-ve rǒ ndì nanzì dhu. 33 Pbìndà ìpìrǒnga nòzè ndìgù ale níwíya ka. Pbétù pbìndà ìpìrǒnga níwí rí ale náadùya kòdò òdò. 34 Ma mí kùnɔ fùkù, ndì iku ǔ, ǒyǒ rò ì nòtù atdí ara dǒ ale nzínzi ǔ rò ka kowuya atdí ale nódyì rǒ, kádù ngǎtsi ale nùbhà. 35 ǒyǒ rò rí dhu ò'ù atdíkpá odu dǒ ró ì nòtù vèbhále nzínzi ǔ rò, ka kowuya atdí nódyì rǒ, kádù ngǎtsi nùbhà. 36 [ǒyǒ rò ì nòtù inga-bvù kpabhále nzínzi ǔ rò, ka kowuya atdí ale nódyì rǒ, kádù ngǎtsi ale nùbhà. » 37 Ní Yèsù bhà ábhàlǐ náadù dhu ìvu kà-tšǔ 'àti : « Wòrǐ dhu ɔnziya ndì àdhà Ádrùngbǎlé ? » Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tǒ ndàti : « Abvo rǐrǐ róngà ní ndì pbàsègè nùunduya ì nǐ. »

Abvo-ayi mà, anya t'ítàtà t'ále màna tò mbóli

18 ¹Yèsù awe atdí mbóli pbìndà ábhàlì tò, ndíní itè tí dhu abádhí rākā 'òngò 'ítsò bìlìnganà ìnzì ì í ìngyě rórò. ²Kàti : « Atdí kigò ð, anya t'ítàtà tò atdí ale níí ì inè. Ndi ale níí ìnzì arí Kàgàwà òdò nónzi, ndirò ìnzì arí atdí ale mà nífù ale. ³Ndirò, ndi kigò ð, atdí abvo-ayi níí ì inè átò. Ní ndi abvo-ayi ongónà ìrà anya t'ítàtà t'ále-tí'ò, ndàdù ndìtsò kà-rò, ndàti : « Ʋno ànyāka pbākà anyatāle màna. » ⁴Ní ábhò idhò nyú tí, wò anya t'ítàtà t'ále náazè nzá ndùnò ndi anya. Nírò ní ndi atdíku kíre nga, ndàti : « Ma mí mbā ìnzì ma marí Kàgàwà òdò nónzi dhu màtí, ndirò ìnzì ma marí atdí ale mà nífù dhu màtí, ⁵ní, bìlì kārí tsidu àvā dhu-okú dò rò, dhu àkà wà munò abádhí-ànyā pbìndà anyatāle màna, akye kōngóna ìrà dùdu-ŋnga ùkpà ní. » ⁶Ádrùngbāle Yèsù adù àtìna tdítdò : « Nyiri pé wò ìmbā obhóngà nà anya t'ítàtà t'ále núuno dhu ! ⁷Ní, Kàgàwà tí nzí àdù yà adyíbhengá nga mà, kùbhingá nga màna ð arí 'ítsò róná fìndà ndì ndavò ale rò dhu nútse ? Kà tí àdù ìnè ìnè abádhí rò ? ⁸Ma màtina nyí ní : kà rārādù abádhí-rò dhu nútse tsākàtsākà nyú. Pbétù, Ìndrù t'ídhùnà ríngò nínganí, kótúya tí tdù a'uta nà ale yà adzi dō ? »

Mùfàrisayò mà pàratà tò ndòmbè màna tò mbóli

(Mbà 28.13 ; 30.12-13 ; Yàk4.6,9 ; 1Pé 5.5-6)

⁹Tdítdò, Yèsù awe yàrí mbóli yà obhónángatāle tí arí 'òzù, 'àdù ngùkpà ale-gàyà nónzi ale tò. ¹⁰Kàti : « Ʋyò ale náatsù Kàgàwà bhà idza, ndíní 'ítsò tí ì. Atdí abádhí nzínzi ð ale níí Mùfàrisayò, ndirò ngātsi ale níí pàratà tò ndòmbè. ¹¹Ní, Mùfàrisayò níidè, ndàmbe ndìtsò dō afína ð, ndàti : « Ʋò Kàgàwā, ma màbhù òtsò nyú indù, ìmbā ma marí ngùkpà ale-tsí bhèyi nídhuní. I ale ní kākà ogbo ònzi arí ale, kākà ìnzì ní obhónángatāle, ndirò kākà mùnyòni ònzi arí ale. Ndirò ma ní nzí pàratà tò yàrí ndòmbè bhèyi ale. ¹²Ma márí ònyù t'ònyuta-tsù nútisi ɔyɔ-gùna atdí yengè rò. Ndirò ma marí pbākà kórò ongyéngá tò atdínga idrè dō núbhò perè tí indù. » ¹³Pbétù, wò pàratà tò ndòmbè níidè itseta, ìnzì ndòzè ndàngbe dōna, ndàndà ɔrù nga mà. Pbétù, kādì ndàmbe odrùna-dò nùpbì dō izu nà, ndàdù àmbe àtìna dō : « Ʋò Kàgàwā, ábà izu dùdú, ima nzéreatāle tírd. » ¹⁴Ma màtina nyí ní : wòrí pàratà tò ndòmbè náadù ndì pbìndà iwà Kàgàwà nòzù ndì ídzì ale tí rórò. Obhó tí, ndìdzì rí ndìtírd ɔrú ale ní ka kifoya obvò. Ndirò, ndìfò rí obvò ndìtírd ale ní ka kidzìya ɔrú. »

Yèsù rí níní nzónzo násò dhu

(Màt 18.1-4 ; 19.13-15 ; Mrk 10.13-16)

¹⁵Ìndrù nóowúnà ìwu rò ìba-tsùnā nzónzo nà Yèsù-tí'ò, ndíní kǎli tí ɔtsúna dōyá. Pbétù, wò dhu ì àlā rò, ábhàlì adù òrù òrù tí í ale dō. ¹⁶Ní

Yēsù adù i nzónzo nónzi kiwũ nà tina ò, ndàdù àtìnà p̀b̀indà ábhàlĩ nĩ: « Nyèbhà nzónzo riwũ tidu ò, ìnzĩ nyàtò tsùya. Obhó tí, Kàgàwà bhà idzi ní abádhí bhèyi ì nùli ale tó. ¹⁷Ma mí obhó dhu núno fùkù: ìnzĩ rí Kàgàwà bhà idzi nákwé ákè ngbángba bhèyi ale, nóotsúya nzĩ akekpá màtí kà ò. »

Yēsù mà r̀t̀e ònzitále nà dhu

(Màt 19.16-30; Mrk 10.17-31)

¹⁸ Atdí ádr̀ngbàle níivú dhu Yēsù-tsù, ndàti: « Ídzi màlimò, ádhu ndi àkà àkà m̀nz̀i, ndíni ma mabá tí dhòdhòdhóna tó ípir̀ngà ? » ¹⁹ Ní Yēsù adù dhu ìvu kà-tsù ndàti: « Ádhu nyi nyí ma ànzi ídzi ale tí nĩ? Ìmbà ídzi ale r̀fi atdí màtí. Kàgàwà kèlè atdí r̀ò ní ndi ídzi ale. ²⁰ Nyi nyéni wà Úyátá: « Dhu àkà nzá nyonzi m̀nyonni, dhu àkà nzá nyohò abvo, dhu àkà nzá nyonzi ogbo, dhu àkà nzá nyunò títò odhinu d̀. Ndirò, dhu àkà nyifu àbanu mà íyanu nà. » ²¹ Ní wò ale náadù dhu àdu Yēsù tò ndàti: « Ma mífu k̀k̀k̀rí Úyátá k̀r̀ó, r̀p̀è ndi idú ngbángba ò r̀ò. » ²² Ní wò dhu ndi ndiri r̀ò, Yēsù adù àtìnà kà nĩ: « Atdí dhu ní ndi ndi nèbhà t̀d̀t̀d̀ indù: dhu àkà nyudzí funú ar̀fi dhu k̀r̀ó, nyadù kà ò r̀ò nyi nyongyè f̀rangà nundò nàk̀t̀alè t̀ò, ní nyi nyádù fi ònzi nà òr̀ù-akpà ò. Wò dhu-dzidò, nyádù nyira, nyadù owùdu núngu. » ²³ Ní wò dhu ndi ndiri r̀ò, izu núka ka atdí d̀, abho ndi ndónzi dhu-okú d̀ò r̀ò. ²⁴ Yēsù níit̀d̀egu izu núka ka atdí d̀ dhu nálá, náadù àtìnà kà nĩ: « Ònzi t'ále r̀òtsù Kàgàwà bhà idzi ò dhu r̀fi obi nyú tí. ²⁵ Obhó tí, dhu r̀fi isó nyú ngamiyà r̀òtsù ndùdà sindani-bhu ònà, ròsè ònzitále r̀òtsù Kàgàwà bhà idzi ò dhu d̀nà. » ²⁶ Ní, wò Yēsù r̀ǹona dhu niri ale níivú dhu kà-tsù, 'àti: « Olu, ádhi nyú ndi ògù rádù ògù? » ²⁷ Ní Yēsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Ìndr̀-lemà ndónzi dhu r̀i nzĩ àdù Kàgàwà-lemà nónzi. » ²⁸ Nírò ní ndi Péterù adù àtìnà Yēsù nĩ: « Kàni, mà múbhà f̀kà dhu, màdù owunu núngu. » ²⁹ Ní Yēsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ma mí obhó dhu núno fùkù: Ìndr̀ náapè p̀b̀indà idza mà, p̀b̀indà ingba-tsánà mà, adóna mà, àbanà mà, íyanà mà, p̀b̀indà inzo mànà múbha òr̀ù-akpà ò Ádr̀ngbà kamà Kàgàwà bhà idzi-okú d̀ò r̀ò, ³⁰ ní, yà kòmbí r̀fi kàsùmi ò, kà r̀i dhu nába abho nyú ròsè. Ndirò, olù r̀irà kàsùmi ò, kàd̀ya dhòdhòdhóna tó ípir̀ngà nába. »

Yēsù r̀i ndi ndòvè k̀t̀d̀ù ndi, ndàdù ndingbè dhu nóvò dhu

(Màt 20.17-19; Mrk 10.32-34; Luk 9.22,44-45)

³¹ Yēsù núugu p̀b̀indà atdí kumi d̀nà òyò nà ábhàlĩ tina ò, ndàdù àtìnà nĩ: « Kàni àlè kúpo Yèr̀usàlemà. Ní k̀r̀ó dhu, yà p̀banábí náandí Ìndr̀ t'íd̀hùnà d̀, ní r̀akà ányì. ³² Obhó tí, ka kí àbadhi nípfò, kabhu yà ìnzĩ ní P̀b̀yàhúdí-f̀. Ndirò ka kí kùgbò kadù àvu r̀ónà, kadù isò núso kà d̀. ³³ Ndirò, asé nĩ ka kèvi ka dhu-dzidò, ka kad̀ya kòhò, kadù òt̀d̀nà. Ní

ìbhũ idhũ dzidǎ, kǎdùya ndìngbè. » ³⁴Pbétù wò Yèsù ùnò dhu náadù nzá abádhí-dò nálu akekpá màtí. Ndi òtè-tì náarù ndì òru tí abádhí rǎ, ìnzí abádhí ràdù àdhu dǎ màtí Yèsù rǎtè dhu nùni.

Yèsù rí atdí ndùmùndúmú nígũ Yèrikò dhu

(Màt 20.29-34; Mrk 10.46-52)

³⁵Yèsù níitdègu Yèrikò tǎ kigò nínùdù, ní kǎtù atdí ndùmùndúmú otu-ìgì dǎ àdi, ndámbe dhu núnzi dǎ ìndrù-fǎ rǎ. ³⁶Ní, wò ndùmùndúmú níri ihé-yà rǎda dhu, ndàdù dhu ìvu, àdhu mà rí ndònzì dhu ndì nduni tí. ³⁷Ní ka kadù dhu òvò kà tǎ kati: Yèsù, Nàzàretì ò ale rǎrì wò rǎda. ³⁸Ní kǎkù, ndàti: « Yèsù, Dàwudì nǎngbá, ábà izu dǎdú! » ³⁹Ní yà angyi òkò ’ámbe òwu dǎ ale náarù kà dǎ, àdù kàvi rìnè. Pbétù kǎdù òkù tdítǎ òrì nyú tí, ndàti: « Dàwudì nǎngbá, ábà izu dǎdú! » ⁴⁰Ní Yèsù adù ide ndàdù kàvi kiwù nà tina ò. Ní, ìkyèrǎ kǎrà àhu tiná rǎ, Yèsù ivù dhu kà-tsǎ ndàti: ⁴¹« Ádhu nyi nyòzè mǎnzì indù? » Ní kǎdù dhu àdu ndàti: « Ádrùngbǎlé, ma mòzè mala nga. » ⁴²Ní Yèsù adù àtìnà kà ní: « Álá nà inga! Ìwà pbùkù a’uta nígù nyi! » ⁴³Ní ànyirǎ rǎ tí, wò ndùmùndúmú-nyìkpò náadù ndòpè ndàla nga, àbadhi ràdù àrà Yèsù-owù ò, Kàgàwà-òvò nílè ndì ndí rǎrǎ. Ndirò kórǎ ale, wò ndì nònzì dhu nàla, náadù Kàgàwà-òvò nílè átò.

Zàkayò rí Yèsù nózè ndàla dhu

(Luk 5.32)

19 ¹Yèrikò tǎ kigò ò ndì ndòtsù rǎ, Yèsù náadì ndámbe ùda dǎ ndì kigò òna ná. ²Ní atdí ale Zàkayò tí kátina níí ìnè ànyì. Ndi Zàkayò níí pàratà tǎ pbàndómbé dǎ ádrùngbǎlé, ndirò ka níí ònzitále. ³Ní kǎzè ndàla Yèsù rǎrì àdhi. Pbétù, kà rí Yèsù nǎlá ihé-yà nzínzi ò dhu níí odú, ìdò ndì ndí dhu-okú dǎ rǎ. ⁴Ní kǎkù angyi, ndàdù ùpo *mùkuyù tí kátina itsu dǎ, ndíni ndì ndàla tí Yèsù, ànyirǎ kà rǎda dhu-okú dǎ rǎ. ⁵Ní, Yèsù níitdègu ìrà àhu ànyirǎ, ní kǎndà òrù nga, ndàdù àtìnà Zàkayò ní: « Zàkayò, ìfo tsàkàtsàkà. Indo dhu àkǎ mǎdhò pbùkù idzá. » ⁶Ní Zàkayò adù ìfo tsàkàtsàkà, ndàdù kàkò dhèdhe nyú nà. ⁷Ní wò dhu nàla kórǎ ale náanù affya ò, ’ámbe àtìnà dǎ: « Kàrà òdhò nzéreatále bhà nyú! » ⁸Pbétù Zàkayò níivà ndì ndidè, ndàdù àtìnà Ádrùngbǎlé Yèsù ní: « Ádrùngbǎlé, kànì ma màbhũ pbàkà ongyéngá tǎ atdínga óyǎ dǎ nǎkùtále tò. Ndirò dhu ìina gukyè ìndrù bhà dhu ma makò tìtò dǎ dhu tí, ní ma mí ndì dhu nádú ìfò-rà-dǎ ndì ale tò. » ⁹Ní Yèsù adù àtìnà kà ní: « Indo ògù nírà wà àhu àzú-dzá, yàrí ale ní Àbràhamù t’ìdhùnà átò nídhunì. ¹⁰Obhó tí, Ìndrù t’ìdhùnà ìrà ùwùwí ale nónè, ndíni ndadù tí ìgunà. »

Ìdrè *fùrangà tǎ mbólí

(Màt 25.14-30)

¹¹Yà ndì ndúnna dhu ìri rí ale tò, Yèsù adù yàrí mbólí náwe tdítǎ. Obhó tí, yà ìkyèrǎ Yèsù ríí Yèrùsàlemà tǎ kigò ò ndì ndòtsù tí dhu-okú

dò rò, ìndrù náambénà inga nírè dǒ afiýa ò, kòmbí nga rǎrǐ ndi òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi rǐ ndòpè nǐ. ¹²Ní kǎtǐ : « Atdí ale nǐ kǎmà-tidò. Ní ndi ale níivà ndi fiýó pbìrì ò rò, ndàrà itse nyú vurò pbìrì ò, ndínǐ ka kúdo tí ndi ádrùngbǎ kamà tí, ndi dhu-dzidǒ, ndàdù ìngo fiýó pbìrì ò. ¹³Ní, kúnzi idrè ale pbìndà kasutále nzínzi ò rò, ndàbhù idrè fùrangà'fóyá. Ndirò, kǎdù dhu ùya abádhí tò, ndàtì : « Nyònzì mùtùruzì wò fùrangà dǒ, ràrà àhu ma míngo dhu ò. » ¹⁴Pbétù, kà mà tó pbìrì ò ale náandrò ka atdídǒ. Ní abádhí adù ìndrù òvì ròwù kòwù ò, ròwù àtìnà : « Mǎ mòzè nzá wò ale rònyù idzi dòkǎ. » ¹⁵Ní, ádrùngbǎ kamà tí ka kúdo ndi dhu-dzidǒ, ndi ndìngò fiýó pbìrì ò rò, kǎvi kúnzi kòkò fùrangà ndi ndundò foyá pbìndà kasutále, ndínǐ ndi nduni tí ìngbǎ dhu bhèyi màtí abádhí nónzi kasu ndi fùrangà nǐ dhu. ¹⁶Ní, wemberè tó ale níira, ndàtì kà nǐ : « Ádrùngbǎlé, pbùkù fùrangà nísè ndi atdí kumì fùrangà nǐ. » ¹⁷Ní ádrùngbǎlé adù àtìnà kà nǐ : « Ídzi dhu ní wò ! Nyi ní idzi kasutále. Nyi nyódò yà funú ma mabhù ákèkpá dhú-ngba nyú mbèyi. Ní ndi dhu-okú dǒ rò, ma mí nyilǐ nyadi ádrùngbǎlé tí idrè kigò dǒ. » ¹⁸Oyo rí kisé kasutále níira ndàdù àtìnà : « Ádrùngbǎlé, pbùkù fùrangà nísè ndi ìmbò fùrangà nǐ. » ¹⁹Ní ádrùngbǎlé adù àtìnà kà nǐ : « Inyi nyú mà átò, nyi nyádi ìmbò kigò dǒ ádrùngbǎlé tí. » ²⁰Ngàtsi kasutále níira, ndàdù àtìnà : « Ádrùngbǎlé, kànǐ pbùkù *fùrangà. Ma makpòrò ka mberù ò, madù òrùnà. ²¹Obhó tí, ma marúbhi òdònu nónzi rǒ, inyi ní atdídǒ arórù ale nídhunǐ. Nyi nyárá dhu ìdyi inzá nyi nyilǐ dhu ró, ndirò nyi nyárá ònyù ògu inzá nyi nyazò dhu ró. » ²²Ní ádrùngbǎlé adù àtìnà kà nǐ : « Ma mí anya òtdì dènú tsùnù-bvù rǒ. Inyi ní nzére kasutále. Nyi nyuni wà dhu ma rǎrǐ òrù arórù ale, ma rarí dhu ìdyi inzá ma mili dhu ró, ndirò ma rarí ònyù ògu inzá ma mazò dhu ró. ²³Nírò, ádhu inzá nyi nyadù àrà idú fùrangà níli bǎkì ò nǐ, ndínǐ ma mírà àhu nínganí, ma madùya tí àkòná iwà dòná nídò rórò ? » ²⁴Wò dhu-dzidǒ, kǎdù àtìnà ányirò ìfi ale nǐ : « Nyàkò wò kà-fó rǐfǐ fùrangà, nyàdù àbhunà yà idre rǐfǐ kà nà ale tò. » ²⁵Ní i ale adù àtìnà kà nǐ : « Ádrùngbǎlé, kà rǐfǐ ìnè idrè fùrangà nyú nà. » ²⁶Ma màtina nyǐ nǐ, ka kabhùya dhu ìnè dhu rǐfǐ fóná ale tò. Pbétù yà ìmbà rǐfǐ dhu nà ale-fó rò, ka kakòya yà kà-fó rǐfǐ dhu mà. ²⁷Ndirò nyìwù pé yà inzá ma nazè mɔnyù idzi dǒyá pbàkà òmvù-tsí nà iró, nyàdù àzèná onzidú rò. »

Yèsù rǎrà Yèrùsàlemà tó kigò ò dhu

(Zàk 9.9; Màt 21.1-11; Mrk 11.1-11; Yùw 12.12-19)

²⁸Wò dhu bhèyi ndi ndòtè dhu-dzidǒ, Yèsù adù ùda ndàdi angyi ihé-yà tò, ndàdù ùpo ndàrà Yèrùsàlemà tó kigò ò. ²⁹Ní kǐtdègu Bètèfagè mà

^J 19.13 Ndi fùrangà-bvù nǐfǐ ìkyì-akpà òdzi rádù fùrangà-bvù.

Bètaniyà mànà tó pbanga nínù, Mizèyituni tó pbiri inǎ rò, ní kǎvi ǎyǎ ale pbìndà ábhǎlǐ nzínzi ǎ rò ròwù angyi, ³⁰ndàdù àtìna nǐ: «Nyòwu wò angyi rǐnǐ pbanga ò. Ní, ányì nyí nyówu ùvò rò, nyí nyí inzǎ atdí ale mà nǎpè ùbhi dóná angyi kayinò-ngba nótù òsò ka kòsò ró. Ní nyàdù nyǎnga ka, nyàdù iwu nà iró. ³¹Ndirò atdí ale mà níivúna gukyè dhu tsúkú ndàti: «Ádhu nyí nyí kùngǎ nǐ? » Ní nyí nyadùna dhu àdu kà tò nyàti ádrùngbǎle rǎrǐnǐ kǎtdyú nà. » ³²Ní kǎkò Yèsù òvi ale náawù, 'àdù kóró dhu-tsí nótù yà Yèsù núnònà fíyò dhu bhèyi tí. ³³Ní abádhí rǐ kayinò-ngba núnǎ rò ní ndi, ndi kayinò-ngba-abádhí níivú dhu abádhí-tsú, 'àti: «Ádhu nyí nyí kayinò-ngba núnǎ nǐ? » ³⁴Ní abádhí adù dhu àdu 'àti: «Ádrùngbǎle rǐnǐ kǎtdyú nà. » ³⁵Abádhí náadù òwu wòrǐ kayinò-ngba nà Yèsù-tí'ò, 'àdù ròyá òrú mùdzarù núwà, 'ùhu dóná, 'àdù Yèsù ábhǎ rùpò ndàdi ndi kayinò-ngba dǎ. ³⁶Ní yà Yèsù rǎrà angyi dhu bhèyi, indrù nóowúna ròyá mùdzarù núwà rǎ, 'ùhu otu ǎ. ³⁷Ní Yèsù itdègu Yèrùsàlemà tó kigò nínù, yà Mizèyituni tó pbiri dò rò ráwù otu ǎ, ní kòwu ǎ ríwu ábhǎlǐ tó ihé-yà náadù 'òpè 'ilè Kàgàwà òrú tǔya nyú nà, yà Yèsù rǎnzina kóró wíwí ì àla dhu-okú dò rò. ³⁸Abádhí ambénà àtìna dǎ:

«Asota náká yà Ádrùngbǎle Kàgàwà-òvò rǎ rǐrà ádrùngbǎ kamà nà. Mǎrùngà àkǎ ndǐnǐ òrù-akpà ò, ndirò, ilèta náká ndǐnǐ òrù-akpà ǎ òrú ngari òk. »

³⁹Ní ihé-yà nzínzi ǎ rǐnǐ ngúfe Pbàfàrisáyó náati Yèsù nǐ: «Màlimò, isǎ pbúkù ábhǎlǐ rìnè. » ⁴⁰Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tó ndàti: «Ma mátina nyí nǐ: abádhí nínèna gukyè, ní odu rǐ ndi ùkù. »

Yèsù rǎdzi Yèrùsàlemà tó kigò dǎ dhu

⁴¹Yèsù itdègu irà àhu íkyèrǎ Yèrùsàlemà tó kigò tí ndàdù kàla, ní kǎpè ndòdzì kà dǎ, ⁴²ndàmbe àtìna dǎ: «Yàri idho ǎ, nyi nyú mà átò nyi nyúnǐyana gukyè mǎrùngà nábà nyi nyàdù tí dhu! Pbétù kombí ndi dhu òrù wà ndi rùnù. ⁴³Obhó tí, idho ní'íya inè, yà pbúkù òmvù rǐ nyòkèrè, ì rǎkpòrò ngbònu ònà odu tó kàlì nǐ, ì rìli nyi átsí, 'àdù 'òpè 'ùgyè nyi kóró ngari ònǎ rò. ⁴⁴Abádhí rǐ nyugòlò, ì ròbè ùnúnga, inyi, kóró ùnú aróko ale mànà. Ndirò, abádhí rǐ nzǐ inyi ka kasì nǐ atdí odu mà núbha ràdi ngàtsi odu dǎ, inzǎ nyi nyuni òrù-akpà ò rò mùdzàna irà indù ònà kàsùmì nídhunǐ. »

Yèsù rǐ Kàgàwà bhà idzá rò rí dhu ùdzí ale nódì dhu

(Mát 21.12-17; Mrk 11.15-17; Yùw 2.13-17)

⁴⁵Kàgàwà bhà idza ndi ndòtsù rò, Yèsù adù ndòpè ndòdì ányì idzá rò rí dhu ùdzí ale. ⁴⁶Kǎmbénà àtìna dǎ abádhí nǐ:

^k 19.38 Zàb 118.26; Luk 2.14

« Andítá áti : < Pbakà idza ní'ya itsòta-dza > ,
pbétù nyí, nyí nyádù kùgèrè ròngò ogbotále náarí ì nùru ònà
ngari tí' . »

47Wò dhu-dzidj, Yèsù adù àdi ndàrà dhu ùdhe rj ìndrù tò bìlìnganà Kàgàwà bhà idzá rò. Ní pbàkùhání tó ádròdrj ale mà, Uyátá tó màlímó mà, ndirò Pbhàyàhúdì nízìnzì j ádròdrj ale mànà náadù 'òpè 'òmè kàbhù ì ádù kohò ònà otu. 48Pbétù abádhí nùuni inzà ì ádù ònzìnà dhu, kóró ale ròwu Yèsù rùncna dhu níri rj atdyúya nyú nà nídhuní.

Yèsù arí pbìndà kasu ònzi àdhi bhà ádrùngbànga tó òbi ní ?

(Màt 21.23-27; Mrk 11.27-33)

20 ¹Kjòkòrí idhò nízìnzì j, atdíku Yèsù adì ndàmbe dhu ùdhe dj, ndàdù àmbe Ídzi Màkùrù núnò dj ìndrù tò Kàgàwà bhà idzá rò. Ní pbàkùhání tó ádròdrj ale mà, Uyátá tó màlímó mà, ndirò Pbhàyàhúdì j pbàkùrj mànà náadù 'ùtò ányirj. ²Ní abádhí ivù dhu Yèsù-tsù 'àti : « Ùno pé àdhi bhà ádrùngbànga tó òbi ní màtí nyi nyáarí kjòkòrí dhu nónzi dhu fàkà. Ndirò, ádhi nyú ndí wò ádrùngbànga tó òbi nábhu indù ? » ³Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti : « Ìma nyú mà átò, ma mí atdí dhu níwù tsùkú : Nyàdu pé dhu idù. ⁴Yùwanì bhà bàtizò ní'í tí òrù-akpà ò rò írà ? Ka ní'í tí ìndrù-bvù rò áhu bàtizò ? » ⁵Pbétù abádhí adù 'òpè 'ìrè nga nízìnzìya j, 'àmbe àtìnà dj : « Àlè kapé dhu àdù òrù-akpà ò rò kà rírà, ní kàdùna àtìnà : < Olu ádhu inzà nyí nyadù Yùwanì rùncna dhu ná'ù ní ? » ⁶Ndirò, àlè kapé dhu àdù ìndrù-bvù rò kà ráhu, ní kóró ale adùna àlè núbvu odu ní, iwà kóró ale ná'ù dhu Yùwanì rí'í Kàgàwà bhà nabì nídhuní. » ⁷Ní, abádhí adù dhu àdu, inzà ì rúni àdhà rò màtí ndi bàtizò írà dhu. ⁸Ní Yèsù adù àtìnà abádhí ní : « Ìma nyú mà átò, ma mí nzí àdhi bhà ádrùngbànga tó òbi ní màtí ma marí ì dhu ònzi dhu núnò fùkè. »

Vínyò tó inga j arí kasu ònzi òròrù kasutále tó mbólí

(Màt 21.33-46; Mrk 12.1-12)

⁹Wò dhu-dzidj, Yèsù adù ndòpè ndàwe yàri mbólí ihé-yà tò ndàti : « Atdí ale náazò vínyò tó inga, 'adù 'ìrì ndi inga-kàsù nónzì róngo ale mànà. Wò dhu-lutinà, kàdù ndìvà ndàrà abhi ò ábhj idhò nyú tí. ¹⁰Ní vínyò-kpò t'òpèta tó kàsùmì náka rò, wòrì inga-àbadhi náavì atdí pbìndà kasutále ràrà fìndà ka kùtù vínyò-kpò náko ndi inga-kàsù nónzi arí ale-fj. Pbétù ì kasutále náadù kòngbù, 'adù kàdu ròngò òtsùna-kpa nà. ¹¹Wòrì inga-àbadhi náavì ngàtsi kasutále tdítdj ràrà ányì. Pbétù vínyò tó inga-kàsù nónzi arí ale náangbù ndi ale átò, 'ùnò dhu ní, 'adù àdunà ròngò òtsùna-kpa nà. ¹²Tdítdj kàvì ìbhù rí kùsè kasutále ràrà ányì. Ní abádhí náavì ndi tsí átò, ngbòna rùngbìli ndi otù

^l 19.46 Ìsa 56.7; Yèr 7.11

tí, 'adù òdìnà. ¹³Ní wò inga-àbadhi náati: «Ma mí dhu ònzi ìngbà tí? Òtsò! Ma mí idhùdu nyú, afídu-mbi nóvì ànyì. Ngàtsi nǐ abádhí rǐ kífù ifǔ.» ¹⁴Pbétù, kǒkǒrǐ kasutále níitdègu wòrǐ kà t'ídhùnà nálá, ní abádhí náadù òte nzínziya ò 'àti: «Kòñì inga-àbadhi tí adìya ngàtsi nínganí ale nyú ní wò. Ní kòho ka, ndíní inga adùya tí àdi àlě tò.» ¹⁵Ní abádhí adù kòdì inga ò rò, 'adù òhònà. Ní, ádhu nyú ndi wòrǐ inga-àbadhi ràdù ònzìnà kǒkǒrǐ kasutále nǐ? ¹⁶Kà ràdù ìrà, ndàbhù abádhí kǒkyè, ndàdù ndi inga-kàsù nábhù ngǔkpà ale-fó.»

Ní ìndrǔ níitdègu wò Yèsù ùnò dhu ìrì, náadù àtìnà: «Ínzá wòrǐ dhu àkà ndònzì ndi wò nyi nyúnona dhu bhèyi.» ¹⁷Ní, Yèsù andà abádhí dò nga, ndàdù dhu ìvu abádhí-tsù ndàti: «Yà Kàgàwà bhà Andítá núnò dhu-tì ní àdhu? Ndi Andítá áti:

«Yà odu-dzà nòsì arí ale náabvù igi odu,

ní ndi adù òngo idza-pbidò nódò ràdù àkàkà odu tí^m.»

¹⁸Ndi odu dǎ rǐtsì ale níikòya ndi ìkò tí kà dǎ. Ndirò kà rǐtsì dòná ale ní ònga kǐnyiriya ìnyiri tí.»

Ìndrǔ rǐ dhu òngù Yèsù-tsù pàratà t'éfótá dǎ dhu

¹⁹Wò ndi kàsùmì ò tí, Úyátá tó màlímó mà, pbàkùhání tó ádròdrò ale mànà náatsù 'alě Yèsù, pbétù abádhí náadù ihé-yà-òdò nónzì. Abádhí níñ iwà dhu nòsù ì rǎrǐ ndi Yèsù rǔbhi òte rǒ dǔyá mbólí ò. ²⁰Ní abádhí náapè 'àmbe Yèsù rǔnóna dhu mà kà rǒnzina dhu mànà nándà dǎ kóró, 'adù abhábho náli ròkò Yèsù tí ídzì ale bhèyi. I abhábho akò kà-tí ndíní 'adù tí kàlu nzére ale tí tsùna-bvu rǒ, 'adù kipfo 'abhù anya t'ítàtá t'ále mà, lǐwalì mànà-fó. ²¹Ní i abhábho níwú dhu Yèsù-tsù, ì rǎti: «Màlímò, mà múni wà dhu nyi nyári ùnóna dhu mà, nyi nyári ùdhèna ìndrǔ tò dhu mànà rǎrǐ obhó dhu nyú. Ndirò, nyi nyári ìnzì ìndrǔ-ònga nóvò, pbétù nyi nyári Kàgàwà ózè ìndrǔ ròkò tí dhu núdhè obhóna dǎ. ²²Nírò, àlě tó uyátá návi tí àvi àlě rǔfǒ Kàyìsarà bhà pàratà?» ²³Pbétù, abádhí rǐrèna dòná dhu ndi ndòsù rò, Yèsù adù àtìnà abádhí nǐ: «Nyìbho pé atdí *dìnarì fudu ò. ²⁴Ádhi yà, nyìna-wòyò mà pbìndà andítá mànà rǐñ kà dǎ?» Ní abádhí adù dhu àdu 'àti: «Kàyìsarà ní ndi.» ²⁵Ní Yèsù adù àtìnà abádhí nǐ: «Nyùbho Kàyìsarà bhà dhu-tsí Kàyìsarà tò, nyàdù Kàgàwà bhà-tsí núbho Kàgàwà tò.» ²⁶Ní abádhí rǐ kòzù nzére ale tí wò kùnò ìndrǔ tò dhu-okú dǎ rò dhu náadù abádhí lèmà nónzì ònzi tí. Pbétù, idho núkò ì atdí dǎ fǐyò kàdu òte nǐ rò, abádhí adù ìnè ìnè tí.

Pbàsàdùkáyó rǐ dhu òngù ùvǔvè ale rǐ ùngbè dhu dǎ dhu

(Màt 22.23-33; Mrk 12.18-27; 1Kò 15)

²⁷Wò dhu-dzidǎ, Pbàsàdùkáyó nzínzì ò ngúfe ale níwú Yèsù-tǐ'ò. Abádhí níñ ìnzá á'ù yà ùvǔvè kùdǔ ì ale ràdù 'ùngbe òve-bvù rò dhu ale.

^m 20.17 Zàb 118.22

Ní abádhí níivú dhu Yēsù-tsù 'àti : 28 « Màmimò, yàrí ní Músà náandí fàkà Uyatá : Atdí ale náapé òvè, ndùbhà p̀b̀indà tsìbhále ìmbà atdí ngbángba nà màtí, ní dhu àkà kà t'ádòná r̀undu ndi abvo-ayi-tsù, 'adù nzónzo òdhì mànà yà àvávè adòná-òvò dšⁿ. 29 Nírò, atdí ale níí'ì àr̀ùbhù kpabhínzo nà. Ní ádr̀ungbà ingba náakù tsìbhále, ndàdù òvè ìnzí ndùbhà atdí ngbángba mà. 30 Ní kà-lutinà kpatsìbhíngba mà, 31 ìbhù rí k̀isè mànà núundu ẁorí abvo-ayi-tsù, 'adù ùve. Ndi dhu anzi ndi wò dhu bhèyi tí k̀òkòrí àr̀ùbhù kpabhínzo r̀, r̀ùve k̀órò ìnzí 'ùbhà atdí ngbángba mà. 32 Abádhí ùve k̀órò dhu-dzidò, ndi tsìbhále náadù òvè átò. 33 Ní, ungbeta-idhò ò, ẁorí tsìbhále ní'iya àdhi bhà, yà k̀órò k̀òkòrí àr̀ùbhù kpabhínzo tò k̀í'ì tsìbhále tí r̀ò ? » 34 Ní Yēsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti : « Yà kòmbí r̀í'ì adzi ò, kpabhále mà vèbhále mànà náarí 'ùmbùmbà. 35 Pbétù yà Kàgàwà ózù àkàkàná 'òkò yà olù r̀í'ì adzi ò dhu tí ale, kà-tì ní yà 'ùngbè rí ùvùvè ale nzínzi ò r̀ò vèbhále mà kpabhále mànà, nóokoya ìnzí 'ùmbà ì. 36 Ndirò abádhí núuvèya nzí tdítò akekpá màtí, màlàyíkà bhèyi abádhí núuliya ì nídhuní. Ndirò, abádhí ní'iya Kàgàwà bhà inzo iwà abádhí ùngbe ì nídhuní. 37 Músà avò dhu k̀pangba ùngbè ùvùvè ale r̀ungbeya ì. P̀b̀indà andítá ò, yà kàzù r̀òr̀ù r̀óná k̀ìdzùmbà dš r̀óte ngari ò, k̀anzi Ádr̀ungbàle Kàgàwà Àbràhamù bhà Kàgàwà, Ìsakà bhà Kàgàwà, ndirò Yàkòbhò bhà Kàgàwà tí. 38 Nírò, Kàgàwà ní nzí ùvùvè ale tó Kàgàwà, pbétù ka ní ípìrò r̀ò ar̀í'ì ale tó Kàgàwà. Obhó tí, Kàgàwà tò k̀órò ale r̀í'ì inè ípìrò r̀ò. » 39 Ní, Uyatá tó ngúfe màlímó náakò òte 'àti Yēsù ní : « Màmimò, nyí nyòtè mbèyi nyú. » 40 Abádhí náadù nzá 'òmvù 'ìvù atdí dhu mà tdítò Yēsù-tsù.

Krístò nàtí Dàwudì t'ídhùnà ?

(Yêr 23.5-6 ; Mát 22.41-46 ; Mrk 12.35-37)

41 Tdítò Yēsù adù dhu ìvu abádhí-tsù ndàti : « Ka kádù àtìnà ìngbà dhu bhèyi Krístò r̀arí Dàwudì t'ídhùnà ? 42 Dàwudì nyú ndítírò r̀átina Zàburì^o tó bhùkù ò :

« Ádr̀ungbàle Kàgàwà r̀átina p̀b̀akà Ádr̀ungbàle ní :
Ádì idú fangà dònà r̀ò,

43 r̀àrà àhù ma mí p̀b̀ùkù òmvù nábhù nyòbè d̀òya dhu ò. »

44 Ní, Dàwudì r̀í'ì Ádr̀ungbàle tí rí k̀anzi, ní kà r̀adù ì'ì ìngbà dhu bhèyi Dàwudì t'ídhùnà tí ? »

Yēsù rí p̀b̀indà ábhàlì nàvì r̀òdò ì Uyatá tó màlímó r̀ò r̀ò dhu

(Mát 23.1-36 ; Mrk 12.37-40)

45 Àzèmbè ihé-yà nókò 'àmbe ndi ndúnona dhu ìr̀ì dš r̀órò, Yēsù adù àtìnà p̀b̀indà ábhàlì ní : 46 « Nyòdò nyí Uyatá tó màlímó r̀ò r̀ò. Abádhí

ⁿ 20.28 Tòr 25.5   ^o 20.42 Zàb 110.1

arózèna dhu ní 'ùbhi ádzàdzí kanzù ì ùfò rórò, 'àdù indrù nózè ràtsè ì ifuta nyú nà yà indrù arí 'ùndu òyá ngari ð. Abádhí arí 'òzè 'òkò 'àví rí tombi dð unduta-dzà ð, 'àdù 'òzè 'òkò angyiná rò ríí ngari ð mùhendù ð. ⁴⁷Abádhí arí abvo-ayí-fò dhu òvo kóró, 'àdù àmbe 'ìtsò dð ádzàdzí, ndííí ka kati tí ì ídzi ale tí. Ní Kàgàwà itdìya anya abádhí dð òbi nyú nà. »

Nākù tó abvo-ayi rí perè nábhù Kàgàwà tò dhu

(Mrk 12.41-44)

21 ¹Yèsù angbe ndì ndàndà nga, ndàdù ònzitále nála perè tí ì úbhõna Kàgàwà tò fùrangà nùdð rí sàndukù ð ró. ²Kàdù atdí nākù tó abvo-ayi nála átò rí òyò fùrangà-kpð-nzo nídò ndi sàndukù ð ró. ³Ní Yèsù adù àtìna ànyì idzá ìí ale ní: « Ma mí obhó dhu núnò fùkù. Wòrí nākù tó abvo-ayi nídò fùrangà abho nyú ròsè kóró ale dòná. ⁴Obhó tí, kóró kòkòrí ngùkpà ale núbho perè tí fùrangà ní yà ìmbà ríí kasu nà fíyò kèlè. Pbéù íyàdhíyà, pbìndà nākù ð, nádù kóró fóná ríí fùrangà yà dzùnàna ònzi àmbènà nídò perè tí Kàgàwà tò. »

Yèsù rí Kàgàwà bhà idza nùgòlò ka kí dhu nòvo dhu

(Màt 24.1-2; Mrk 13.1-2)

⁵Ngúfe ale náakò 'àmbe òte dð Kàgàwà bhà idza dð. Abádhí ambéna àtìna dð ka rósì ka ùyùya odu mà, Kàgàwà tò ka kúbho perè tí dhu màna ní. Ní, Yèsù adù àtìna: ⁶« Ìdho níí'ya ìnè, yà ìnzí atdí odu mà núubhàya ndì ngàtsi odu dð ìnzá ka kùgòlò rórò òyá, kòkò nyí nyálàna dhu nzínzì ð. »

Yèsù ròte tdù ndi ndingo rò ì nònzia dhu dð dhu

(Màt 24.3-14; Mrk 13.3-13)

⁷Tdítdð ì ale náadù dhu ivu Yèsù-tsù, 'àti: « Màlimò, íngbà tíngá nga ndi kòkòrí dhu nònzia ì ní? Ádhu ndi ì dhu rí 'ònzi òná kàsùmì àkà dhu nitèya fàkà? » ⁸Ní Yèsù adù dhu àdu ndàti: « Nyàndà nga mbéyi, ìnzí nyàbhù nyí atdí ale mà rùtrà nyí. Obhó tí, ábhð ale níwúya òvòdu rð, ngàtsi ale ràrà àtìna rð: « Ìma ní Krístò. » Ndirò: « Yà adzi dð dhu-tsù rí ndòdì òná kàsùmì-tsù níndù wà ndì. » Ní, àpé nyòwu òwu rð ì ale-owù ð. ⁹Nyí nyowuya gukyè ìla-òyí nírí rð, nyàdù indrù ìvà dhu ìnzí 'àmbe fíyò kámá-tsù dhu ìrì dð dhu-òyí nírí rð, ní àpé nyòwuya òdò nábhù rð ríisí ùkù. Obhó tí, dhu akáya kòkòrí dhu rònzi ì angyi, pbétù ì dhu náaviya nzí dhu yà adzi ð dhu-tsù ràrì ndòdì kòmbí tí. »

¹⁰Tdítdð Yèsù adù àtìna: « Atdídhéná ale-tidò nóowuya 'ùgyè rð ngùkpà ale-tidò màna, ndirò atdí ádrùngbà kamà bhà pbìrì ð ale nóowuya 'ùgyè rð ngàtsi ádrùngbà kamà bhà pbìrì ð ale màna. ¹¹Ádròdrò mùtiti náabhùya adzi rìvì, ndirò ozokpa mà àgàyi màna ràdù ìí dhèdhèrò ngari

òná. Ddo àbhù rí rìsì ìndrù ò dhu n'ònzíyà ì, idhò rí ìndrù ùkò nì ádròdrò dhu ràdù 'ònzì òrù-akpà-nyì rò. ¹²Pbétù, tdù kòkò dhu n'ònzì ì kórò rò, ka kulúya pé nyí, kadù àvu rùkú. Ka kubhòya nyí unduta-dzà ò ádròdrò ale-fò ndíní ka kitdì tí ànyàkù. Ka kusóya nyí imbi ò, ndirò ka kowuya nyí nà ádròdrò kámá mà, lìwálí màná ònzì, òvòdu-okú dò rò. ¹³Ndi kàsùmì-ònga ní ndi nyí nyowuya dùdú nyí nyúni dhu náwe rò abádhí tò nì. ¹⁴Ní, nyí nyàkà nyúni dhu, inzà dhu ràkàná nyítù afìkù, nyí nyí mùsambà ònzì tí dhu nì. ¹⁵Obhó tí, ima ní ndi ma maraya nyí nyúnona dhu mà, àkà àkà dhu-ònga t'òvòta tó irèta màná dhu nábhu fùkù. Ní fùkù òmvù n'òowuya nzí ìko rò nyìkù-kpa rò, 'àgò nyí nyúnona dhu. ¹⁶Abáku mà, ayìkù mà, adòkù mà, fùkù idzá-bhà mà, òdhìkù màná n'òowuya nyípfo rò, 'ùbho nyí òmvù-fò, 'àdù nzínzìkù ò ábhò ale nyú núbho kòkyè. ¹⁷Kórò ale n'òòndròya nyí okúdu dò rò. ¹⁸Pbétù, dùku rò atdí àyí-ngba mà náawíya nzí. ¹⁹Nyí nyí dhu-dzi òndù tí dhu náabhùya ndi nyòdò fùkù ípìrònga. »

Yèsù rí Yèrùsàlemà tó kigò rí ndùkò dhu n'òvò dhu

(Màt 24.15-21 ; Mrk 13.14-19)

²⁰«Nyí nyalaya gukyè Yèrùsàlemà tó kigò iwà òmvù tó pbànowí àkpòrò ngbòna rò, ní nyí nyuniya dhu ndi kigò rí ndùkò òná kàsùmì-tsù rìndù wà ndì. ²¹Ní, Yùdeyà tó pbìrì ò ì nòtù ale, náakáya 'òtse pbìrì-akpá dò. Yèrùsàlemà ì nòtù ale náakáya 'ùvò ányì rò, àdù òtse. Ndirò ngùkpa pbanga òná ì nòtù ale náakáya nzí 'òtsù Yèrùsàlemà tó kigò ò. ²²Obhó tí, ì idhò nì'íya dhu t'útsèta tó idhò, ndíní yà Andítá náarúnona kórò dhu náaká tí. ²³Ndi nínnganí, òya nà rí 'òtù vèbhále mà, iba òndo rí nzónzo rí 'òtù foyá vèbhále màná, nì'íya àpbè ò. Obhó tí, Pbàìsràyélí tó pbìrì ò bhà náabáya àpbè abho nyú, ndirò Kàgàwà bhà nàwí náadùya ndàvi kpanya abádhí dò. ²⁴Abádhí nzínzì ò atdídhená ale-tsè ka kotdíya obhi nì, kadù ngùkpàkà núso kumbà kórò ngùkpa pbìrì òná. Ndirò, ì ngùkpa pbìrì ò ale n'òóbéya Yèrùsàlemà tó kigò-dò, ràrà àhu fíyò pbìrì òná ì í 'àdù òná kàsùmì rākà dhu ò. »

Ìndrù t'ídhùnà ríngo dhu

(Màt 24.29-31 ; Mrk 13.24-27)

²⁵«Nyí nyalaya ize adyifò rò, àbí rò, ndirò alali rò màtí. Ndirò, yà adzi dò kórò pbìrì ò ale nì'íya ádrùngbà izu ò, ádrùngbà rèrè mà, mùkurà màná rònzina wògò nìrì ì í, ìnzì 'àdù àdhu mà n'ònzì ì í dhu núni rò. ²⁶Ìndrù núuvèya ùvè tí ddo nì, yà adzi rò rí ndònzì dhu n'òvò ì í rò. Obhó tí, ádròdrònga tó òbi nà arí'ì òrù-akpà-nyì rò dhu-tsí níviya kórò. ²⁷Nìrò ní ndi ka kalaya Ìndrù t'ídhùnà òrù-akpà ò rò rírà rò. Kíràya ádrùngbà àpbù nzínzì ò, ábhò ádrùngbànga tó òbi nà, ndirò ábhò ádrùngbànga tó awáwù nà. ²⁸Ní, kórò kòkòrì dhu n'òópéya gukyè 'ònzì ì, ní nyí nyikòya

mbëyi, nyǎngbe òkù, iwà nyǎkòlò ka kí àpè ò rò òná idho nínù ndi nídhuní. »

**Mùtinì tí kátina itsu mà,
kóró ngǔkpà itsu-tidò màna tó mbólí ràvina dhu**

(Màt 24.32-35; Mrk 13.28-31)

²⁹Yèsù adè yàrí mbólí náwe tidò abádhí tò ndati: «Nyàndà pé mùtinì tí kátina itsu mà, kóró ngǔkpà itsu màna. ³⁰Nyí nyapè abádhí-bí nálá iwà ì nòpè 'àtà ró, ní ka nyí nyàndà rò, nyí nyarí dhu núní nyí-tírò tí iwà lábhú tó kàsùmì rindù ndi. ³¹Ní ndi dhu bhëyi tí, nyí mà átò, nyí nyalaya gukyè kòkòrí dhu rí 'ònzì dhu, ní nyí nyuniya dhu Kàgàwà rí idzi ònyu ìndrù dǒ òná idho-tsù rindù wà ndi. ³²Ma mí obhó dhu núnò fǔkù: yà kòmbí rí rùgànda rí nzí ùda inzà kòkòrí dhu nónzì ì rórò. ³³Òrù-akpà mà, yàrí adzi màna núudàya ùdà, pbétù pbàkà òte núudàya nzí akekpà màtí. »

**Yèsù rí ìndrù náví rànà nga mbëyi,
'àdè àmbe 'ìtsò dǒ bilìngàna dhu**

³⁴«Nyàndà nga mbëyi, akye ònyú mà, iwa t'òrita mà, ndirò yà adzi ò dhu t'írèta màna náatdúna afíku ní. Ndirò, nyàndà nga mbëyi, akye ndi idho náaraya ìsì òkù inzà nyí nyuni rórò ní. ³⁵Àdhàdhì àdà náarí ìsì ìzà dǒ dhu bhëyi, ndi idho nísífyà ndi dhu bhëyi tí kóró yà adzi ò ale dǒ. ³⁶Nírò, nyòko nyìkpòku nà, nyàdè òwu nyítsò rǒ kóró kàsùmì ò. Ndi dhu bhëyi ní ndi, nyí nyadèya yà rírá kóró dhu ò rò nyí nyúgu ní, ndirò Ìndrù t'ídhùnà-ònzí nyí nyíko ní òbí nábà. »

³⁷Adyíbhengá, Yèsù arána dhu núdhe rǒ ìndrù tò Kàgàwà bhà idzá rò, ndirò kúbhingá ndàdè àrà àhu rǒ, ndàrà àyi Mizèyitunì tí kátina pbìrì dǒ. ³⁸Ndirò bhòtsungánà nyú, kóró ale nóowúnà 'ìvà rǒ, 'òwu Kàgàwà bhà idza, Yèsù-tí, ndínì ì ìrì tí kà rúdhèna dhu.

Pbàyàhúdì tó ádròdrǒ ale rí 'ìrì ndínì 'abhù tí Yèsù kohò dhu

(Màt 26.1-5; Mrk 14.1-2; Yùw 11.45-53)

22 ¹Yà ìmbà òná afi nà Mègati tó mèhendè, *Pásìka tí kátina, ní'ì iwà idhòna nínù ndi ró. ²Ní, pbàkùhání tó ádròdrǒ ale mà, Úyátá tó màlímó màna náambénà Yèsù nábhu ì ádè kohò òná otu nónè dǒ, ihé-yà-òdò nónzì ì í nídhuní.

Yudhà rí Yèsù ìpǒ ndàbhu Pbàyàhúdì tó ádròdrǒ ale-fó dhu

(Màt 26.14-16; Mrk 14.10-11)

³Nírò ní ndi Sìtanì náatsù Yudhà, Ìskàrìyòtá tí kátina ale-afí ò. Ndi Yudhà ní'ì atdí kumì dóná óyò nà Yèsù bhà ábhàlì nínzì ò atdí ale. ⁴Ní kàrà, òwu 'ìrì pbàkùhání tó ádròdrǒ ale mà, Kàgàwà bhà idza-ngbò òdò

arí sàndĩrì tó ádròdrǒ ale mànà, Yèsù nípǒ ndì ndí ndàbhũ abádhí-fó tí dhu dǒ. ⁵Ní, abádhí-idhè nǐka ndì atdíǒ, 'àdù 'ĩrì fùrangà ì abhù tí Yudhà tò. ⁶Ní Yudhà náadù ndi dhu ná'ù, ndàdù ndòpè ndòné Yèsù nípǒ ndì ndí ndàbhũ abádhí-fó òná otu, inzà ihé-yà nùni rórò.

Yèsù rí Pásika tó ònyè náyí kòbhòlò dhu

(Màt 26.17-25; Mrk 14.12-21; Yùw 13.21-30)

⁷Yà ìmbá òná afi nà Mùgati tó m̀hendù-idhò náaká. Ndi idhò nì'ì yà tàmá-nzo náze ka kí Pásika tó ònyè tí òná idhò. ⁸Ní, Yèsù avi Péterù mà Yùwanì nà ndàti nǐ: « Nyòwu nyòbhòlò Pásika tó ònyè ndíní àlè konyu tí. » ⁹Ní, abádhí ivú dhu kà-tsù 'àti: « Ádhà nga ndi nyi nyòzè m̀wù ndi ònyè òbhòlò òná ? » ¹⁰Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Kigò ò nyí nyótsù rò, nyí nyí nyàsò idha nàndò andu ò atdí ale nà. Ní, nyòwu kòwù ò tí, nyòwù òtsù kà r̀rà òtsù òná idza ò. ¹¹Ní nyí nyadùna àtina ndi idza-àbadhi nǐ: « M̀limò nívú dhu tsùnù ndàti: M̀ mí Pásika tó ònyè nónyu òná rò pbàkà ábhàlì mànà kàluga rǐ'ì àdhà ? » ¹²Ní kàdùna òrùnà rò rǐ'ì ádr̀ngbá kàluga, yà kórò dhu ka kòbhòlò òná nítè f̀kù. Ányì nga ní ndi nyí nyòbhòlona ònyè àlè tò nǐ. » ¹³Ní abádhí náawù kigò ò, 'àdù kórò dhu nótù yà Yèsù ùnòná ka f̀yò dhu bhèyi tí, 'àdù Pásika tó m̀hendù tó ònyè nòbhòlò.

Yèsù nábhũ rí kirè ònyè

(Màt 26.26-30; Mrk 14.22-26; 1Kò 11.23-25)

¹⁴Ònyè tó kàsùmì níitdègu àkà, ní Yèsù mà náakò 'àmbe dhu ònyè dǒ pbìndà uvitatále mànà. ¹⁵Ní Yèsù ati abádhí nǐ: « Atdíyudu 'ĩnà atdíǒ àlè r̀nyè yàrí Pásika tó ònyè atdíkpá nyí mànà tdù ma mabá àp̀bè rò. ¹⁶Obhó tí, ma mátina nyí nǐ, ma r̀rì nǐ kònyu tdítǒ, r̀rà àhũ òr̀-akpà ò Ádr̀ngbá kamà Kàgàwà bhà idzi ò kàraya àkà dhu ò. » ¹⁷Ní, Yèsù idyí òvayì rǐ'ì òná kópà, ndàdù òtsò àbhũ Kàgàwà tò, ndàdù àtina: « Nyàkò yàrí kópà, nyúda nzínziku ò, nyòm̀vù òná rǐ'ì òvayì. ¹⁸Obhó tí, ma mátina nyí nǐ, ma r̀rì nǐ òvayì òmvù tdítǒ, r̀rà àhũ Kàgàwà rǐ idzi nónyu ìndr̀ dǒ dhu ò. » ¹⁹Tdítdǒ kàdù mùgati nídyì, ní òtsò ndi ndàbhũ Kàgàwà tò dhu-dzidǒ, k̀kò ndi mùgati-ònga, ndàdù àbhunà pbìndà uvitatále-fó, ndàdù àtina: yàrí ní ngbòdu, okúku dǒ rò ma màbhũ. Nyòngò dhu ònzì ndi dhu bhèyi, nyàmbe mirè dǒ r̀nà. ²⁰Ònyè dzidǒ, kàdù òvayì rǐ'ì òná kópà nábhũ ndi dhu bhèyi tí abádhí tò, ndàdù àtina: « Yàrí kópà ní òwútana tí rí nỳngbò Kàgàwà nà, yà okúku dǒ rò rǐ ndèfu azùdu-otù ò. ²¹Pbétù, kànì ima nípǒ rí ndàbhũ ma òmvù-fó ale rǐ ìnè atdíkpá ima mànà ònyè-tsùnà. ²²Obhó tí, ìndr̀ t'ìdhùnà r̀rà f̀ndá dhu nǐ yà d̀ná ka kudhé dhu bhèyi. Pbétù ka nìpfo ndàbhũ òmvù-fó ale rǐ'ì àp̀bè ò. » ²³Ní, Yèsù bhà uvitatále náadù 'òpè 'òngù dhu tsùyá nzínziya ò 'àmbe àtina dǒ, r̀rì àdhi pbá ale nzínziya ò, wò dhu bhèyi dhu ònzì rádù.

© 1996 David C. Cook

Yēsù rǐ ndirè ka kóngò róná ònyù nónyù atdíkpá ábhàlǐ mànà dhu (22.20)

Ádrùngbǎle nyú ròsè ní àdhi ?

(Màt 18.1-4; Mrk 10.35-45; Yùw 13.2-17)

24 Wò dhu-dzidǎ, Yēsù bhà ábhàlǐ náakò 'àmbe 'àgò dǎ nzínzìya ǎ obi nyú nà. Abádhí ambénà dhu òngù dǎ tsùyá, rǎrǐ àdhi nyú ndi ádrùngbǎle nzínzìya ǎ ròsè. 25 Ní Yēsù adù àtìnà abádhí nǐ: « Yà adzi ǎ pbìrì dǎ ádròdrǎ kámá náarì i pbìrì-dò nónyù obi nyú nà. Ndirò i pbìrì dǎ rǐrǐ obi nà ale náarádù 'òzè kanzi ì ídzinga ònzi arí ale tí. 26 Ní, fùkù kà rǐrǐ mbá ndi dhu bhèyi. Pbétù, ádrùngbǎle tí rǐrǐ nzínzìku ǎ ale nákǎ ndìrǐ ákèkpá ale bhèyi, ndirò ìndrù ùnda rí ale nákǎ ndìrǐ ìndrù-kàsù ònzi rí ale bhèyi. 27 Nírò, ádrùngbǎle nyú ní àdhi ? Tí yà mizà dǎ rò rí ònyù nónyù ale ? Ngàtsi nǐ, tí yà ònyù nùlì mizà dǎ ale ? Tí obhó yà ònyù nónyù rí mizà dǎ rò ale kèlě ndi ádrùngbǎle ? Pbétù ma mǐrǐ nzínzìku ǎ àdhàdhì yà ònyù nùlǐ rí mizà dǎ ale bhèyi. 28 Nyǐ, nyǐrǐ ní ndi nyǐ nyádzi nyǐ, nyòndù àpbè-dzi atdíkpá ima mànà ale. 29 Ní ndi dhu-okú dǎ rò ní ndi, ma mútrì nyǐ ádrùngbǎ òrù-akpá ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi tò, àdhàdhì Àbadu Kàgàwà nùutri ma kà tò dhu bhèyi. 30 Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyǐ nyònyuya dhu, nyádù dhu òmvè atdíkpá ima mànà pbàkà idzi ǎ. Ndirò nyǐ nyadùya òko kamà tò tombi dǎ, nyámbe atdí kumì dòná óyǎ nà Pbàìsràyélí tò rùgànda-tsù-ànyà núnò dǎ. »

Yèsù rĩ Péterù rĩ ndòdhò dhu nóvò dhu

(Mât 26.31-35; Mrk 14.27-31; Yùw 13.37-38)

31 Wò dhu-dzidò, Yèsù adù àtìnà Péterù nĩ: « Simoni, Simoni, íri pé! Sítanì nónzì nyĩ, ndínì ndilè tí ùkúnga, àdhàdhì nghanù-ònga nílè ka karí dhu bhëyi. 32 Pbéttù ma mìtsò ma okúnu dò rò ìnzì pbùkù a'uta nóongo tí olù. Ní, nyi nyapé ingo tidu ò, ní dhu àkà nyabhù òbi adónu-afí tò. » 33 Ní Péterù adù àtìnà kà nĩ: « Ádrùngbálé, ma mà'ù wà dhu kusò àlè atdíkpá imbi ò, ndirò àlè ràdù ùve atdíkpá nyi mànà. » 34 Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: « Péterù, ma mátina nyi nĩ: indo, à'ù-akpà rĩ nzì òngò ìnzá nyi nyòdhò ma ìbhù-gùna nyati, ìnzá nyi rúni ma rórò. »

**Yèsù rĩ pbìndà uvitatále návì rùgù ísòwù mà,
bhòlò mà, ìla tò obhi-akpá mànà dhu**

35 Tdítdò, Yèsù ivú dhu pbìndà ábhàlì-tsù ndàti: « Yà ma muví nyĩ nyòwù ìmbà ísòwù mà, ìmbà bhòlò mà, ndirò ìmbà kàyitò na rò, ní atdí dhu mà náawí tí àwí rùkú? » Ní abádhí adù dhu àdu 'àti: « Ìnzá atdí dhu mà náawí róká. » 36 Ní Yèsù adù àtìnà abádhí nĩ: « Pbéttù kòmbí, ísòwù nà ríi ale náká ndìdyi ka, bhòlò nà ale ràdù pbìndà bhòlò nidyì. Ndirò, ìmbà ríi ìla tò obhi-akpà nà ale náká ndàbhù rónà mùdzarù kodzì, ndínì ndadù tí ìla tò obhi-akpà nódzì ndi fùrangà rò. 37 Obhó tí, ma mátina nyĩ nĩ: yà Andítá núnò dùdú dhu náká wà rònzì ndì. Ndi Andítá rätina: « Ka kazù àbadhi nzére ale nzínzì ò. » Ní obhó tí, ima nàndà dhu ní rĩ ndònzì ònzì. » 38 Ní, abádhí adù àtìnà: « Ádrùngbálé, kànì òyò ìla tò obhi-akpá. » Ní kádù àtìnà: « Ìwà àkà. »

Yèsù rĩ ndìtsò Mizèyìtunì tò pbìrì dò rò dhu

(Mât 26.36-46; Mrk 14.32-42; Yùw 18.1-2)

39 Yèsù náahù idza rò, ndàdù àrà Mizèyìtunì tò pbìrì dò, yà bilì ndì ndarí ònzina dhu bhëyi. Kàbhà uvitatále náadù òwu kòwù ò ányì. 40 Ní ányì ndì ndàrà àhù rò, kàti pbìndà ábhàlì nĩ: « Nyìtsò nyĩ, akye nyĩ nyotsúna umvútá ò nĩ. » 41 Tdítdò, kíndrí ndì itseta abádhí tí rò, mbèmbè òbvù ka kòbvù odu námbènà ìtsì róngà adzì tí, ndàdù ndòkò òtdyùna dò, ndìtsò ndì, 42 ndàti: « Àbá, nyi nyòzè ka nĩ, índrì pé yàrí kópà itse rùdú rò. Pbéttù, àpé kíi ma mòzè dhu rĩ ndònzì dhu tí, kàkà ndíi ndi nyi nyòzè dhu tí. » 43 [Nírò ní ndi màlàyikà nítò ndi òrù-akpà ònà rò, ndìrà òbi nàbhù kà tò. 44 Ádrùngbà izu núka ndi dhu-okú dò rò, kàràna ndìtsò rò ádrùngbà òbi nyú nà tdítdò, rónà rò rútdé adyò ràdù ndìli azu rútdé òbvò dhu bhëyi.] 45 Ìtsòta dzidò, kíva ndì, ndàdù ndàdu pbìndà ábhàlì-tí'ò, ndàdù abádhí òtù iwà ùdhò rò, atdítdò izu núka ì nídhunì. 46 Ní kádù àtìnà

abádhí nǐ: « Ádhu nyǐ nyódhò nǐ? Nyìvǎ nyǐ, ndirò nyítsò nyǐ, akye nyǐ nyotsúna umvútá ò nǐ. »

Yēsù nósò ka kí dhu

(Màt 26.47-56; Mrk 14.43-50; Yùw 18.3-11)

47 Àzèmbè Yēsù rǎte rórò ní ndi, ihé-yà núunya ì, Yudhà tí kátina ale ràdù àdi fiyó pìkò dò-tsíró. Ndi Yudhà ní'ì Yēsù bhà atdí kumi dóná óyò nà ábhàlǐ nzínzi ò atdí ale. Ní kǐndri Yēsù-tí'ò, ndíní ndì ndambó tí ka. 48 Ní Yēsù adù àtina kà ní: « Yudhà, tí ambótá-otù ò nga ndi nyi nyǐ Ìndrǔ t'ídhùnà nábhǔ òmvǔ-fó nǐ? » 49 Kǎkà Yēsù mànà ì'ina ale nítdègu wò rí ndàpà ndònzì ndi dhu nǎlǎ, níivú dhu Yēsù-tsǔ, 'àti: « Ádrùngbǎlé, dhu àkǎ tí mǔ'a ìndrǔ ìla tó obhi-akpá nǐ? » 50 Ní, abádhí nzínzi ò atdí ale núu'ǎ pbàkùhání tó ádròdrǔ ale dǔ kamà bhà kasutále, ndítsà fangà dónǎ bǐna. 51 Pbétù, Yēsù adù àtina: « Ìnzè, úbhà! Ìwà àkǎ wò dhu bvùtǐ! » Wò dhu-dzidǔ, Yēsù adù ndi ale-bì-ngbò nǎpbala, ràdù ògù. 52 Ní, Yēsù adù àtina kǒkò róná iwǔ pbàkùhání tó ádròdrǔ ale mà, Kàgàwà bhà idza-ngbò òdò arí sàndírì tó ádròdrǔ ale mà, pbàkùrǔ mànà nǐ: « Nyǐ nyàdù tí iwu fùkú ìla tó obhi-akpá nà, ndirò fùkú mùgò mànà ogbotále nósò ríwu ale bhèyi? » 53 Àlè kùbhì ì'ì rǔ nyǐ mànà bìlìnganà Kàgàwà bhà idzá, ìnzì nyàdù malù. Pbétù kòmbí rí kàsùmì ní fùkú, yà ìnd ò arí kasu ònzì òbi mànà. »

Péterù rǎtina inzà ndì rùni Yēsù dhu

(Màt 26.57-58, 69-75; Mrk 14.53-54,66-72; Yùw 18.12-18,25-27)

54 Yēsù ì àlǔ dhu-dzidǔ, abádhí náadù òwu kà nà pbàkùhání tó ádròdrǔ ale dǔ kamà bhà. Péterù adù àdi olùnǎ rò, ndámbe àrà dǔ abádhí-owù ò. 55 Kǒkòrì ale núuto kàzu rùwugà dǔ, 'àdù òko tsùna nǎ. Péterù adù ìrà, ndàdi átò abádhí nzínzi ò. 56 Ní, kasu tó atdí tsìbhále náala Péterù kàzu-tsùnǎ àdi ró. Ní kǎdì nyìkpóna kà rǔ, ndàdù àtina: « Yàrí ale mà ní'ina átò kà mànà. » 57 Pbétù, Péterù adù kà-tsǔ dhu nágò, ndàti: « Yà tsìbhále, inzà ma mùni wò ale! » 58 Ákè kàsùmì dzidǔ tí, ngǎtsi ale náala ka tdítǔ, ndàdù àtina kà nǐ: « Ìnyi nyú mà átò, nyi ní atdí abádhí nzínzi ò ale. » Pbétù Péterù adù àtina wò ale ní: « Ìnzì ní ma abádhí nzínzi ò ale. » 59 Tdítǔ, mbèmbè iwà atdí adyifò-sisì nyú núdà rórò, ngǎtsi ale náavò dhu òbi nyú nà ndàti: « Obhó nyú, yàrí ale mà ní'ì atdíkpá kà mànà, ka ní Gàlìlayà tó pbìrì ò ale nídhunǐ. » 60 Ní, Péterù adù dhu àdu kà tò ndàti: « Ìnzà ma mùni wò nyi nyòzè nyùnò dhu. » Wò ndi kàsùmì ò tí, àzèmbè Péterù rǎte rórò ní ndi, à'ù-akpà náadù òngò. 61 Ní, Ádrùngbǎlé Yēsù náagéré ndì, ndàndà Péterù. Nírò ní ndi Péterù adù yà Ádrùngbǎlé Yēsù núnnà fìndà dhu nírè. Kǎti: « Indo, inzà à'ù-akpà nǎpè òngò rórò, nyi nyǐ'ina iwà nyi nyòdhò ma ìbhu-ràdǔ ró. » 62 Ní Péterù adù àhu ìri, ndàdù òdzi ádrùngbǎ ìzu nyú nà.

Yèsù nǐ ka kí dhu núṅɔ, kadù àmbe òvìnà dǎ dhu

(Màt 26.57-68; Mrk 14.65; Yùw 18.12-24)

⁶³Yà Yèsù rǐi foyá ale náambénà kùgbò dǎ, 'àdù àmbe kòvì dǎ. ⁶⁴Abádhí owúnà kà-nyì àtsi rǎ, 'àdù dhu ìvu kà-tsù, 'àti: « Áti pé nyi nùtì ale fákà? » ⁶⁵Ndirò abádhí náadù ábhò ngǔkpà nzére dhu nyú núṅò kà nǐ.

Yèsù nà ka kówu ùvò Pbayàhúdì bvě ádròdrǎ anya nítdì arí ale-ònzì dhu

(Màt 26.59-66; Mrk 14.55-64; Yùw 18.19-24)

⁶⁶Ínga nítdègu ùbho, ní Pbayàhúdì tó pbàkùrǔ mà, pbàkùhání tó ádròdrǎ ale mà, Úyátá tó màlímó mànà, núundu ì, 'àdù Yèsù nábhu kowù nà firábvě ádròdrǎ anya nítdì arí ale-ònzì. ⁶⁷Ní, abádhí níivú dhu Yèsù-tsù 'àti: « Nyi nyapé ìi Krístò tí, ní únɔ pé ka fákà. » Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Ma mapé kùṅò fǔkù, ní nyí nyí nzí kà'u. ⁶⁸Ndirò, ma mapé dhu ìvǔ tsùkú, ní nyí nyí nzí dhu àdu idù. ⁶⁹Pbétù rǎpè ndì kombí, Índrǔ t'ídhùnà rǎrà àdi Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó òbì tó fangà dǎnǎ rò. » ⁷⁰Ní, kórɔ ale adù dhu ìvu kà-tsù 'àti: « Olu nyi tí ndi Kàgàwà t'ídhùnà? » Ní kǎdù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Nyí ní ndi nyí nyàti, ima rǎrǎ ndi. » ⁷¹Ní abádhí adù àtìnà: « Àlě tǐi inè ngàm̀bì-atdyú nà tdítǎ? Àlě kǐrì wà kùnò dhu àlě-bì nyú nǐ. »

Yèsù rǐ m̀sambà ònzì Pilatò-ònzì dhu

23 ¹Abádhí níivà ì kórɔ atdíkpá, 'òwù Yèsù nà, 'òwù ùvò nà Pilatò-ònzì. ²Ní abádhí apè 'òbhù ka, 'àmbe àtìnà dǎ: « Mǎ mòtù yàrí ale àlě tó pbìrì ò ale-dò ìdzǐ rí, ndíinǐ dhu níivà tí ró. Kà rǎrà ìndrǔ-tsù nátò rǎ ìnzì Kàyìsarà bhà pàratà nufó tí. Ndirò kà rǎrà ndàti rǎ ndítirò Krístò, ádrùngbǎ kamà tí. » ³Ní Pilatò ivú dhu Yèsù-tsù ndàti: « Ínyi, nyi tí Pbayàhúdì tó ádrùngbǎ kamà? » Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti: « Ínyi ní ndi ka nyi nyùnò. » ⁴Ní Pilatò adù àtìnà pbàkùhání tó ádròdrǎ ale mà, ihé-yà mànà nǐ: « Ínzá ma màla atdí afátá mà yàrí ale dǎ ka kádù anya òtdì okúna dò rò. » ⁵Pbétù abádhí náadù dhu nùtù atdíídǎ, 'àdù àtìnà: « Kà rǔdhèna dhu náarí ìndrǔ-dò nídzǐ. Kǎpè ka Gálìlayà tó pbìrì ò rò, ndùdà nà kórɔ Yùdeyà tó pbìrì ònǎ, ndìrà àhu nà ìrò. »

Yèsù rǐi ádrùngbǎ kamà Hèròdè-ònzì dhu

⁶Pilatò nítdègu wò dhu ìri, náadù dhu ìvu wò ndi ale ràtí Gálìlayà tó pbìrì ò ale. ⁷Ní, ádrùngbǎ kamà Hèròdè bhà pbìrì ò ale tí kà rǐi dhu ndì ndìrì rò, Pilatò adù kàbhù kowù nà Hèròdè-fò ò. Wò ndi kàsùmì ò, Hèròdè náadù ndòtù Yèrùsàlemà tó kigò ò ndi ndírà átò ró. ⁸Ní Yèsù ndì ndàla rò, Hèròdè-idhè níika ndi atdíídǎ. Obhó ka níi angyangyi tí ubhínà ndòzè rǎ ndàla Yèsù-ngbò, yà kà dǎ ka kúnɔna dhu níri ndi ndarí

dhu-okú dō rō. Ndirō, kǎzè ndàla kà rǎnzina atdí wiwì mà. ⁹Ní Hèrōdè náangù dhu ádzíta nyú Yèsù-tsǔ, pbétù kǎdù nzá atdí dhu mà nádu kà tō. ¹⁰Pbàkùhání tō ádrōdrō ale mà, Úyátá tō màlímó mànà níí ànyìrō. Ní abádhí adù Yèsù òbhù òbi nyú nà. ¹¹Nírō ní ndi Hèrōdè mà, yà ngbōna òdō rí pbànowí mànà, náambénà kùnò dō itsi dō. Ní ka ndi ndùgbō, ndàdù àyàya mberù náfo kà-rō dhu-dzidō, kǎdù Yèsù àdu kowù nà tdítō Pìlatō-fō ò. ¹²Ndi nínganí tí, Hèrōdè mà Pìlatō nà, náadù 'òzè òzè tí, àzèmbè òmvù tí ì árubhi ìí rō angyinǎ rō rórō.

Yèsù-ànyǎ nótđi ka kí ndíní ka koho tí dhu

¹³Pìlatō náandu pbàkùhání tō ádrōdrō ale mà, Pbàyàhúdí tō ádrōdrō ale mà, ngǔkpà ale mànà. ¹⁴Ní kǎdù àtìna abádhí ní: « Nyí nyìwù yàrí ale nà fudu ò, nyàdù àtìna kà rarí ìndrù-dō nídzí ndíní dhu nivà tí. Nírō, kǎní ma mòngù dhu kà-tsǔ nyìkpókù ò rō. Ní ma màla nzá atdí afátá mà kà-dō ka kí anya nótđi okúna dō rō. Ndirō, atdí dhu mà ríí ìmbǎ yà nyí nyòbhù ka dóná. ¹⁵Hèrōdè nyú mà nála nzá atdí afátá mà kà dō, kǎdù kàdu tdítō àlě-fō ò nídhuní. Ní, yà kǒnzì dhu ò, atdí dhu mà ríí mbǎ, yà kǎbhù rádù kohò. ¹⁶Ní, ma mí kíkòlò iwà ma màbhù ka kùvi rórō. » ¹⁷[Yà Pásìka tō m̀hèndù-ìdhò náaríra dhu bhèyi, ka kongónà atdí ale níkòlò imbi ò rō abádhí tō.] ¹⁸Ní, abádhí kóró náapè 'ùkù atdíkpá, 'àmbe àtìna dō: « Ábhù wò ale kohò, nyadù Bàrabà níkòlò fǎkà. » ¹⁹Ndi Bàrabà ka kasò imbi ò, kígò ò ndi nǒnzì wògò-okú dō rō, ndirō ìndrù kòhò dhu-okú dō rō.

²⁰Pìlatō abhù tǔna tdítō ihé-yà tō, Yèsù ndi ndòzè ndíkòlò nídhuní. ²¹Pbétù, abádhí adù idù: « Útò ka mùsàlabhà dō ! Útò ka mùsàlabhà dō ! » ²²Ìbhù rí kíse ní, kǎti abádhí ní: « Ádhu nyú ndi kǎfà ? Ínzá ma màla atdí afátá mà, yà kǎkǎ kohò okúna dō rō. Ní ma mí kǎbhù kùvi, madù ìkòlò nà rǎrà. » ²³Pbétù, abádhí náadù dhu ùtu, 'àmbe ùkù dō àrì nyú tí, ndíní ka kutó tí ka mùsàlabhà dō. Ní abádhí tō ìkù-òbì òsè dóna nǎ rō, ²⁴Pìlatō adù abádhí-afí òzè dhu nǒnzì. ²⁵Ní kíkòlò yà imbi ò ka kósò kígò ò ndi nǒnzì wògò-okú dō rō, ndirō abvo nóhò dhu-okú dō rō ale. Ndi ale níí yà abádhí rùbhi ònzì nǎ rō kíkòlò ale. Nírō ní ndi kǎdù Yèsù nábhu abádhí-fó, ndíní abádhí onzi tí afíya nózè dhu bhèyi.

Yèsù nútō ka kí mùsàlabhà dō dhu

²⁶Yèsù nà ì ówu òná kàsùmì ò, abádhí náalú Sìmonì tí kátina atdí ale inga bvù rō ríra rórō. Ndi ale níí Kùrenì tō kígò ò ale. Ní abádhí náadù mùsàlabhà nágba kà-dō, ndíní kǎnó tí, ndàmbe àrà dō nà Yèsù-owù ò. ²⁷Ábhù ihé-yà mà, vèbhále mànà náambénà òwu dō Yèsù owù ò. Í vèbhále náambénà odrùya-dō nùpbì dō izu-okú dō rō, 'adù àmbe Yèsù òdzì dō. ²⁸Ní Yèsù agéré ndi ndàndà abádhí, ndàdù àtìna: « Yèrùsàlemà

ǒ vèbhínzó, inzĩ nyòdzi ma ! Pbétù, nyòdzi nyĩ nyĩ-tírò, ndirò nyòdzi fùkú nzónzo. ²⁹Obhó tí, idho rĩĩ inè yà òyá ka kowuya àtìnà rǒ : «Hirò nònzì ní ìngò-ayí, ndirò hirò nònzì ní inzà ì nugu vèbhále, yà inzà inzo apèna ibàya-tsù nínđú vèbhále.» ³⁰Ndi nínganí, ìndrũ owuya àtìnà rǒ pbirì-akpá nĩ : «Nyàgbũ nyĩ dǒká !» Ndirò abádhí owuya àtìnà rǒ pbirì nĩ : «Nyàtsì nyĩ dǒká !» ³¹Obhó tí, yà dhu bhěyi ka kí dhu ònzi kázũ itsu rǒ rò, òtdyòtdyù itsu rǒ ka kónzina dhu nóloya ìngbã dhu bhěyi ? »

³²Wò ndi kàsùmì ǒ tí, ka kambènà òwu dǒ átò nzére dhu ònzi arí óyǒ ale nà, ndíní ka kòkye tí atdíkpá Yèsù mànà. ³³Ní, «Ale-dò-kpa» tí kátina ngari ò ì òwù ùvò rò, abádhí núútó Yèsù mùsàlabhà dǒ ànyìrò, kǒkò nzére dhu ònzi arí óyǒ ale mànà. Atdí ale ka kútó Yèsù bhà fangà dònǎ rò, kadù ngàtsi nútó kàbhà ígù dònǎ rò. ³⁴[Ní, Yèsù ambénà àtìnà dǒ : «Àbá, úbà dhu abádhí tò, inzà abádhí ùni ì ónzina dhu nídhuní.»] Abádhí náadù Yèsù rǒ mùdzarù núnđò foyá, ngàlà ǒ ì òvì rórò. ³⁵Ìndrũ náadù ìko ànyìrò, 'àmbe ndònzì rí dhu nándà dǒ. Pbétù, pbàyàhúdí tó ádròdrò ale náadù òko 'àmbe Yèsù núgbò dǒ, 'àmbe àtìnà dǒ : «Kígũ ngũkpà ale, ní kígũ pé ndì ndítírò, kápé ìĩ Krístò, Kàgàwà ópì fíndà ale tí !» ³⁶Pbànowí náambénà kùgbò dǒ átò, 'adù òwu ògyògyè òvayì náva rǒ kà-tsù. ³⁷Abádhí adúnà òwu àtìnà rǒ : «Nyi nyapè ìĩ Pbàyàhúdí tó ádrùngbã kamà tí, ní ígũ pé nyi nyi-tírò.» ³⁸Kà-dònǎ ka kadù dhu àndi yà dhu bhěyi : «Yàrí ale ní Pbàyàhúdí tó ádrùngbã kamà.»

³⁹Yà Yèsù tí ka kútó mùsàlabhà dǒ ale nzínzi ǒ atdí ale núúnò dhu kà nĩ ndàti : «Nyi tí obhó Krístò ? Ígũ pé nyi nyi-tírò, nyadù mà nígu !» ⁴⁰Pbétù ngàtsi kà t'òdhìnà náadù òrù kà dǒ ndàti : «Nyi tí obhó Kàgàwà-òdò mà nónzi, àzèmbè nyi nyongó ìĩ ndi àpbè-tidò kèlě nábà nyi nyi ?» ⁴¹Àlě kí àpbè nábà obhónánga dǒ, àlě tó afátá-okú dò rò àlě kí kàbà nídhuní. Pbétù yàrí ale náfã nzá atdí dhu mà. » ⁴²Tdítdǒ, kǎdù àtìnà : «Yèsù, ìrè nyìrè ma pbàkù idzi ò nyi nyótsù rò.» ⁴³Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò ndàti : «Ma mí obhó dhu núúnò ìndù : àlě kótsù nyi mànà indo tí *pàràdisò ò.»

Yèsù rǒvè dhu

⁴⁴Mbèmbè azà adyifò-sisì adyìbhengá nga tó ǒ, ìnǒ-yà níibvú ndì kóró ndi pbirì ǒ, ràrà àhũ àrùgyètdí adyifò-sisì adyídǒ nga tó ò. ⁴⁵Adyifò náavè, Kàgàwà bhà idza ǒ ka kúsò ádrùngbã mberù *pàziyà tí kátina-ònga ràdù ndífa átsì rò. ⁴⁶Ní Yèsù akù órú tũna nyú nà ndàti : «Àbá, ma màbhũ afídu funú.» Wò dhu ndì ndòrì dhu-dzidǒ ní ndi, kà-afí náadù ìtdě dòtsí. ⁴⁷Wò ndì nònzì dhu ndì ndàla rò, Pbàrómá tó pbirì ǒ atdí miyà pbànowí dǒ ádrùngbãle níilè Kàgàwà ndàti : «Obhó nyú, yàrí ale ní obhónángatále !» ⁴⁸Kóró alé-yà, yà ibí rò ìwùnà dhu àndà, náala wò ndì nònzì dhu. Ní abádhí náadù ì ànyìrò rò dǒya-tsirò ùlè izu nyú nà rórò. ⁴⁹Yà Yèsù núni kóró ale, Gállilayà tó pbirì ò rò ka núnđà vèbhále mànà, níikò itseta, 'àmbe ùda rúda dhu nándà dǒ.

Yèsù nótùdè ka kí dhu

50 Pbayàhúdí-bvù ádròdrò anya nítùdí arí ale nzínzi ð, Yòzefù tí kátina atdí ale níí inè. Ndi ale níí idzi ale, ndirò ka níí obhónangatále. 51 Kátsù nzá yà Yèsù dš rí ñiri ale tó ote ò màtí, ndirò abádhí rōnzina dhu ò màtí. Wò ndi Yòzefù níí Àrimátayò tí kátina Pbayàhúdí-bvù atdí kigò ð ale. Ndirò kõngónà Kàgàwà rí idzi ònyu ìndrù dš òná idho nõdò. 52 Ní kàrà Pilatò bhà, ndàrà Yèsù-abvò nõnzi kà-fš. 53 Kádù Yèsù-abvò nífo mùsàlabhà dš rò, ndàdù ngbõna nákpòrò mberù ò. Kádù àrà ndi abvo

© 1996 David C. Cook

Yèsù ka katdù òná ibhu (23.53)

nótùdè bhalabhala ò ka kóbhì ibhu ò. Ndi ibhu níí ìnzá ka kàpè atdí ale mà nótùdè òná angyi. 54 Wò dhu anzì ndi yà ìndrù rí òbhòlo ndíí *sàbatù adù tí ndòpè òná idho ð. 55 Yà Gàlìlayà tó pbìrì ò rò Yèsù nándà vèbhále, náadù òwu atdíkpá Yòzefù màná. Abádhí náala Yèsù-abvò nótùdè ka kí òná ibhu, 'adù Yèsù ka kílì ibhu ò tí dhu nála. 56 Wò dhu-dzidš, abádhí náadù 'adu firábvù, 'òwù andròko mà, ndrùù rōngù akye màná nõbhòlò. Sàbatù-idhò ð, abádhí náadù 'àso yà Úyátá nõnzi dhu bhéyi.

Yèsù rí ndìngbè dhu

(Màt 28.1-10; Mrk 16.1-8; Yùw 20.1-13)

24 1 Sàbatù-idhò dzidš rúbho nga ð, vèbhále náawù kútsingá nyú kàbhùlì ò. Abádhí awù ànyì yà angyangyi ò òbhòlò mbéyi rōngù akye màná foyá. 2 Ní, abádhí adù odu nótù iwà ka kògèrè ibhu-lí rò ró. 3 Ní abádhí atsù ndi ibhu ò, pbétù abádhí adù nzá Ádrùngbàlè Yèsù-abvò nótù. 4 Ní atdídí ò idho nùko abádhí ndi dhu dš rórò ní ndi, óyò ale nùuto ò abádhí tí, atdídí rúbhìlì mùdzarù nà ròyá. 5 Ní atdídí òdo níš òyà dhu-okú dš rò, abádhí adù dòya nùtdò obvò. Pbetù, kòrí ale adù dhu ìvu abádhí-tsù 'àti : « Ádhu nyí nyí inè ríí nyìkpóna nà ale nõme èvève ale nzínzi ð ní? 6 Kà ríí mbá ìrò, kìngbè wà ndi òve-bvù rò. Nyìrè pé yà fùkù kùno àdì ndi ndàdì Gàlìlayà tó pbìrì ò rórò dhu. 7 Kàti : <Dhu àkà kipfo Ìndrù t'ídihùnà kabhu nzérenгатále-fš, kadù ètonà mùsàlabhà dš, ndirò ìbhu idho dzidš, kà ràdù ndìngbè. >> 8 Nírò ní ndi abádhí náadù yà Yèsù unò ote níre. 9 Ní abádhí adù ò ibhu-tí'ò rò, 'òwù yà ò àla kórò dhu nùnd atdí kumì dòná atdí nà ábhàlì tò, kórò ngùkpà ale màná. 10 Ì vèbhále níí Màgàdalà tó kigò ð Màriyà mà, Zàní

mà, Yàkɔbhò-tsánà, Màriyà mànà. Ndirò, yà abádhí ìnà mànà ngǔkpà vèbhále, náadù dhu àwe ndi dhu bhěyi tí Yèsù bhà uvitatále tò. ¹¹Pbétù, kǔkò vèbhále ùnò fíyò dhu náti uvitatále adù zèze tí. Ní abádhí adù nzá ndi dhu ná'ù. ¹²Pbétù Péterù náadù ndivà, ndòkù kàbhùli ò. Ní, ndi ndàgǔ ndi ndàndà ibhu-ònga rò, kàla mberù-mbélémbèlè kèlè ányì. Wò dhu-dzidǔ, kǎdù ndàdu ndàrà pbìndà atdíǔ idhò náko ndi wò ndi nònzì dhu dǔ rórò.

Yèsù rí ndávì ǔyǔ ábhàlǐ tò Èmawù rárà otu ǔ dhu

(Mrk 16.12-13)

¹³Ndi nínganí tí, Yèsù bhà ábhàlǐ nzínzi ǔ ǔyǔ ale náakò 'àmbe òwu dǔ Èmawù tí kátina pbanga ò. Ndi pbanga ní'ì atdí kumì dóná atdí nà kilòmètèrè tí Yèrùsàlemà tó kigò rǔ rò. ¹⁴Abádhí ambénà òte dǔ yà ì nònzì kóró dhu-tsí dǔ. ¹⁵Ní wò abádhí rǔte, 'adù àmbe 'àgò dǔ òná kàsùmì ǔ, Yèsù nyú ndítirò náandri abádhí tí ò, 'adù àmbe òwu dǔ atdíkpá abádhí mànà. ¹⁶Pbétù, dhu adù abádhí-nyínga níti ìnzì rùni Yèsù. ¹⁷Ní Yèsù ivú dhu abádhí-tsú, ndàti: « Ádhu nyí nyí nyàgò dóná, àzèmbè nyí nyongó òwu ? » Ní kòrí ábhàlǐ náadù ìko, izu ràdù 'ùka atdíǔ. ¹⁸Atdí abádhí nzínzi ǔ ale, Kilìyopà tí kátina, náadù dhu ivu kà-tsù ndàti: « Nyi tí ndi atdíró Yèrùsàlemà tó kigò ǔ bhà nzínzi ǔ inzà nyi nyèni kàrí idhò nzínzi ǔ ndi nònzì dhu ? » ¹⁹Kǎdù àtìnà abádhí ní: « Ádhu ndi ? » Ní abádhí adù dhu àdu kà tò 'àti: « Yà Yèsù, Nàzàretì tó kigò ǔ ale rǔ ndi nónzì dhu. Ndi ale ní'ì ádrùngbà òbi nà nabì. Kàrà ndi pbìndà òbi návi rǔ kàsùna ǔ, ndirò òtèna ǔ màtí, Kàgàwà-ònzì ndirò kóró ale-ònzì màtí. ²⁰Ní fàkà pbàkùhání tó ádròdrǔ ale mà, fàkà ádròdrǔ ale mànà nípfò ka, 'àbhu kòtdì anya dóná ndínì ka kohò tí, 'adù kàbhù kutǔ mùsàlabhà dǔ. ²¹Mǎ nyú, mǎ múbhì dhu ìrè rǔ ka ràrì ndi Pbàìsràyélí núwǔ rí ino-kàsù ǔ rò. Pbétù ròsè kóró dhu dóná, indo kóró kòrí dhu ònzì ì ró idhò náhu wà ìbhu. ²²Ní obhó tí, nzínzìka ǔ ngúfe vèbhále nábhù idhò rùko mǎ atdíǔ. Abádhí òwùnà bhòtsungá kàbhùli ò. ²³Ní inzà ì òtù Yèsù-abvò rò, abádhí àdù ìngo, 'adù àtìnà màlàyíkà ràvi ì fíyò. Ní, ì màlàyíkà ràti ìnè Yèsù ràrì'ì nyìkpóna nà. ²⁴Yà mǎ mì'ì mànà atdíkpá ale nzínzi ǔ, ngúfe ale nádù òwu átò kàbhùli ò, 'adù ndi dhu nótù àdhàdhì yà vèbhále náwenà dhu bhěyi tí. Pbétù abádhí àdù nzá ndi Yèsù-ngbò nyú nála. »

²⁵Ní Yèsù adù àtìnà abádhí ní: « Nyí ní ìmbà ìrèta nà ale ! Ndirò nyí ní ìnzì arí pbànábí núwò kóró dhu ná'ù tsàkàtsàkà ale ! ²⁶Dhu aká tí obhó Krístò ràbà àpbè ndi dhu bhěyi tdǔ ndi ndotsú pbìndà ádrùngbànga tó awáwù ò rò ? » ²⁷Wò dhu-dzidǔ, kǎdù dóná ka kandí Kàgàwà bhà Andítá ò kóró dhu-tì nópè ndàwe abádhí tò, ròpè ndi Músà bhà Andítá ò rò, ràrà àhu kóró pbànábí náandí dhu ò.

²⁸Abádhí níitdègu yà ì úbhi òwu rǔ ònà pbanga níndù, ní Yèsù adù dhu ònzì itse rárà ale bhěyi. ²⁹Pbétù abádhí adù Yèsù àgò 'àti: « Ádí atdíkpá

mã mànà. Obhó tí, adyifò àrà wà, ndirò inga ràti kòmbí tí. » Ní Yèsù adù òtsù, 'òkò atdíkpá abádhí mànà. ³⁰Ní ònyù-tsùná ì òkò atdíkpá abádhí mànà rórò, Yèsù nídyi m̀gati ndalù fóná, ndàdù òtsò nábhu Kàgàwà t̀. Wò dhu-dzidò, kàdù m̀gati-ònga nùkò ndùndò abádhí-fò. ³¹Nírò ní ndi abádhí-nyinga náara ndùtù, 'adù Yèsù nùni. Pbéù Yèsù náadù àwí dòtsí abádhí-nyìkpò ò r̀. ³²Ní abádhí adù 'òpè 'òtè nzínziya ò, 'àmbe àtina d̀ : « Àlè-affí nígbènà tí obhó àlè ò, yà otu ò kà rùbhi Kàgàwà bhà Andítá-tì náwe r̀ àlè t̀ r̀ ? »

³³Abádhí adù 'ìvà ányirò r̀ tí, 'adu ì Yèrùsàlemà t̀ kigò ò. Ní ányì abádhí atù k̀kò atdí kumì d̀nà atdí nà uvitatále òdhiya mànà ì nandu r̀. ³⁴Ní ì uvitatále náadù àtina abádhí ní : « Obhó nyú, Ádrùngbàle Yèsù níngbè wà ndi. Kàvi wà ndi Simoni t̀. » ³⁵Ní k̀rì òyò ábhàlì náadù r̀yá ndi ǹnzì otu ò dhu mà, ìngbà dhu bhèyi màtí ì òwù Yèsù nùni m̀gati-ònga nùkò rí r̀ dhu mànà dhu náwe abádhí t̀.

Yèsù rí ndàvì p̀bìndà atdí kumì d̀nà atdí nà ábhàlì t̀ dhu

(Màt 28.16-20; Mrk 16.14-18; Yùw 20.19-23; Kas 1.1-8)

³⁶Yà Èmawù r̀ ìwù ale r̀òte ngùkpà ábhàlì mànà òná kàsùmì ò tí ní ndi, Yèsù nyú ndítirò náavi ndi abádhí nzínzi ò, ndàdù àtina abádhí ní : « Kàgàwà àkà ndàbhu nyí nyòkò màrùngà ò. » ³⁷Ní atdídò ádrùngbà òdo nísi òyà dhu-okú d̀ r̀, abádhí adù dhu àtì ale-mùlì ì àla dhu tí. ³⁸Pbéù Yèsù adù dhu nívu abádhí-tsù ndàtì : « Ádhu fùkù irèta nìza ? Ndirò ádhu wòrì irèta-tidò r̀fì affiku ò ní ? » ³⁹Nyàndà pé òtsúdu mà p̀fòdu mànà ! Ima nyú ní yà ! Nyàpbalà pé ngbòdu, ndirò nyàndà pé, ale-mùlì náarfì ìmbà ìzà nà r̀nà, ndirò kà-kpa mà náarfì ìmbà yà r̀dú nyí nyálàna dhu bhèyi. » ⁴⁰Wò dhu ùnò ndi ndí r̀, kàdù òtsùna mà, p̀fòna mànà nítè abádhí t̀. ⁴¹Pbéù wò ì fì nà ádrùngbà dhèdhe ò, abádhí rí nzì ndi ndùnona dhu ná'u, ndirò atdídò idhò adù abádhí nùkò dhu-okú d̀ r̀, Yèsù adù dhu ìvu abádhí-tsù ndàtì : « Nyí t̀fì inè ònyùnà ka kàdù dhu nà fùkù irò ? » ⁴²Ní abádhí adù ikurù ikuru ìbhè-ròrò-ngba nábhu kà t̀. ⁴³Kàdù ndi ìbhè náko, ndàdù à'ànà àzèmbè abádhí rálàna rórò. ⁴⁴Wò dhu-dzidò, kàdù àtina abádhí ní : « K̀nì yà fùkù ma mongónà ùnònà òko ale kòko atdíkpá rórò dhu ní wò. Dhu aká yà k̀rò ka kandí d̀dú Músà bhà Úyátá ò màtí, Kàgàwà bhà p̀banábí t̀ Andítá ò màtí, ndirò Zàburi ò màtí dhu r̀nzì ì k̀rò. » ⁴⁵Nírò ní ndi kàdù abádhí t̀ irèta nùngbe, ndínì abádhí alú tí Kàgàwà bhà Andítá r̀nona dhu d̀ya ò. ⁴⁶Tdítdò kàdù àtina abádhí ní : « Kàgàwà bhà Andítá ò ka kandí dhu kati : Krístò àkà ndàbà àp̀bè, kàkà ndòvè, ìbhu rí kisè idhò ò ndàdù ndìngbè. » ⁴⁷Ndirò k̀vò r̀, dhu àkà kùnò ìndrù rí 'ùgèrè, 'ùbhà fìyò nzérenge, Kàgàwà ràdù dhu ùbà fìyò dhu k̀rò p̀bìrì ò ale t̀, r̀pè ndi Yèrùsàlemà r̀. ⁴⁸Nyí ní ndi dhu t̀ ngàm̀bì. ⁴⁹Ndirò k̀nì ma mí yà Àbadu náakò findá làkà fùkù dhu

nívi fúkù. Ní nyí nyàkǎ nyòkò yàrí kigò ǒ tí, ràrà àhù òrù-akpà ò rò rírá ádrùngbǎnga tó ɔbì nábà nyí nyí dhu ò. »

Yèsù rǐ ndàdù òrù-akpà ò Kàgàwà i dhu

(Mrk 16.19; Kas 1.9-11)

⁵⁰ Yèsù adù àrà p̀b̀indà ábhàlǐ nà Bètàniyà tí kátina pbanga-tí'ò. Ní, kǎngbe ɔtsúna ndàso abádhí nǐ. ⁵¹ Ní yà abádhí násò ndì ndí òná kàsùmì ǒ, àbadhi mà núubhá i p̀b̀indà ábhàlǐ mànà, ndàdù òdzì, ndàrà òrù-akpà ò. ⁵² Ní Yèsù i ìfu dhu-lutinǎ, abádhí náadù 'àdu ádrùngbǎ dhèdhe nyú nà Yèrùsàlemà tó kigò ò. ⁵³ Abádhí nóongónà 'ùndu bilínganà Kàgàwà bhà idzá, 'àmbe Kàgàwà-ɔvò nílè dǎ.

Yùwani

andí Yèsù Krístò bhà Ídzi Màkürù

Yàrí bhükù ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Ungbòta-Ɔwátá ò, Yùwani tí ka kátina ale ríí ibí nyú. Pbéttù, yàrí bhükù nandí tsí tí ka kàrè ní Zèbèdayò mà pbìndà tsibhále Sàlòmè màná t'ídhùnà, yà Yèsù bhà uvitatále tí íí. Pbíndà bhükù ò, kà ròte dóná ndítírò, ndàtì ndì «Yèsù ózè ábhàlì» tí (21.20-25). Kündí átò dhu níí Upfòta tó bhükù, 1 Yùwani, 2 Yùwani, ndírò 3 Yùwani tó bhàrwà.

Yùwani andí yàrí bhükù mbèmbè àrù kumì dóná imbò nà atò mà nzínzi ò àrùgyètdí kumì atò nà Yèsù ka kùgù dhu-dzidò. Kándí Yèsù Krístò bhà yàrí Ídzi Màkürù, ndíní ndì ndabhè tí pbàkrístò-afí ròtsi ɔbí ní. Kándí ndì Màkürù átò yà iri íí fíyó pbìrì ò rò Pbhàhúdí tò. Abádhí nzínzi ò ábhò ale nyú náa'u nzá dhu Yèsù ràrí Màsiyà. Yùw 20.31 ò, Yùwani ràtina, ndì randí dhu ndíní indrù náa'u tí dhu Yèsù ràrí Màsiyà, Kàgàwà t'ídhùnà, 'àdù íí ípírɔnga nà kòvò rò.

Pbíndà andítá ò, Yùwani ròte ɔyò dhu dɔ: «Pbhàhúdí» (2.18-20, ndírò 5.10-16), yà Yèsù nugyèná atdíð ale, mà «a'uta.» màná. Pbhàhúdí ní Pbhàfàrisáyó mà Pbhàhúdí tó ngùkpà kámá màná (11.57). A'uta tó atdí ɔfò ríí 2.23-24 ò. Ábhò ale nyú náa'u Yèsù yà kà ràrà ònzìnà rò wíwì àlǎ ì í dhu-okú dò rò tí. Pbéttù, kà tò inga nafò ndíní ka kíí tí obhóná a'utatále tí dhu níí yà ndì ndùdhe dhu ífù ka kí atdíð dhu (8.31).

Bhükù-nyitì ka kòhù tí dhu

- Yùwani rí Yèsù àtì Kàgàwà itè rí kpangba Ɖte tí dhu (1.1-18).
- Bàtizò nubhónà Yùwani rí Yèsù, Màsiyà rírá dhu òvò dhu (1.19-34).
- Yèsù rí wemberè tó pbìndà ábhàlì òvò dhu (1.35-51).
- Yèsù rí àrùbhù ize nítè, rítè ndì ràrí Kàgàwà t'ídhùnà nyú dhu (2.1-12.50).
- Yèsù rí kà ríku dóná rò dhu ùdhè pbìndà ábhàlì tò, ndàdù ndítò abádhí dɔ dhu (13.1-17.26).
- Yèsù òsò ka kí dhu mà kà ròvè mùsàlabhà dɔ dhu màná dhu (18.1-20.9).
- Yèsù ingbè ndì ɔve-bvù rò, ndàdù ndítè pbìndà ábhàlì tò dhu (20.10-21.25).

Kàgàwà t'Ídhùnà Yèsù núugèrè ndì ndòngò indrù tí dhu

(1Yù 1.1-3; 5.20)

1 Ɔpè tí kórò dhu rí ndòpè rò, Ɖte tí ka kátina ale níí inè. Ndi Ɖte tí ka kátina ale mà níí atdíkpà Kàgàwà màná. Ndirò ndì Ɖte níí

Kàgàwà. ²Ɔpè tí kóró dhu rĩ ndòpè rò, kíí Kàgàwà-tí'ò. ³Kàgàwà náanzì kóró dhu kòtù ǎ. Ndirò Kàgàwà náanzì nzá atdí dhu mà inzà ndì ndònzì kòtù ǎ rórò. ⁴Ndi Ɖte-nyutsì ìí dhu níí ípírɔ́nga, ndi ípírɔ́nga ràdù ìí awáwù ìndrù tò. ⁵Ndi awáwù nátdyi nga ínò ǎ rò, ínò náadù nzá ndi awáwù náko. ⁶Nírò ní ndi Kàgàwà nívi atdí ale níto ndì. Ndi ale-ɔvò níí Yùwanì. ⁷Kíra ndíní ndì ndadì tí ngàmbì tí ndi awáwù tò, ndíní kóró ale náadù tí ndi awáwù ná'ù kà rúnɔna ndi awáwù dǎ dhu-okú dò rò. ⁸Ndi Yùwanì nyú ndítírò níí nzí awáwù, pbétù kíra ndíní ndadì tí ngàmbì tí ndi awáwù tò.

⁹Ndi Ɖte níí obhóná awáwù nyú, yà kóró ale-nyínga náwù ràdù yà adzi ǎ ndì ndìrà àhù rò awáwù. ¹⁰Kíí ìnè yà adzi ǎ. Ndirò Kàgàwà náanzì yà adzi kòtù ǎ, pbétù yà adzi ǎ ale náadù nzá kùni. ¹¹Kíra àhù fíyó pbìrì ǎ ale nyú nzínzì ǎ, pbétù ì ale náadù nzá kàko. ¹²Pbétù kóró ale, yà ka nakò 'àdù kà'ù tò, kǎdù ádrùngbǎnga tó ɔbi nábhù rùgèrè ì 'òngò Kàgàwà bhà inzo nyú tí. ¹³Abádhí nòngò Kàgàwà bhà inzo tí, ìnzí ní ale-ngbò tó ǎfò ǎ, ndirò ìnzí ní ìndrù-afí nózè ka dhu bhèyi ka kugù ì dhu-okú dò rò. Pbétù abádhí nòngò kà bhà inzo tí Kàgàwà ózè ka ríí ndi dhu bhèyi dhu-okú dò rò. ¹⁴Ɖte tí ka kátina ale núgèrè ndì, ndòngò ìndrù tí, ndàdù ìrà àdì àlè nzínzì ǎ, àlè tí ndì ndàlè ídzìnga mà, obhóna mànà ní rórò. Àlè kala kàbhà ádrùngbǎnga tó awáwù. Ndi awáwù ní, yà Àbanà Kàgàwà-fó ndi atdí tí arí ìí kàbhà ingba náabà. ¹⁵Kà dǎ ndì ndí dhu àwè rò, bàtizò nubhónà Yùwanì náavò dhu àrì nyú tí, ndàtì : « Yàrí ní ndi yà ma muno ale, matì : <Dzidu dǎ rírà ale ràrì Ádrùngbǎle nyú, ròsè dùdunǎ. Kíí ìnè angyangyi inzà ka kàpè mugu rórò nídhunì. >»

¹⁶Pbìndà ádrùngbǎ ídzìnga-okú dò rò, kǎso àlè, àlè ràbà ídzìnga, ídzìnga dǎ. ¹⁷Kàgàwà níibho pbìndà Úyátá àlè tò, Músà-otù ǎ. Pbétù kǎdù pbìndà ídzìnga mà, pbìndà obhóna mànà níbhò àlè tò Yèsù Krístò-otù ǎ. ¹⁸Atdí ale mà nàpè nzá Kàgàwà àlè akekpá matì. Pbétù ka nábhù àlè rùnì ní yà atdí tí arí kà t'Ídhùnà. Ndi kà t'Ídhùnà ní ndì Àbanà tí arádi, ndirò ka ní Kàgàwà.

Bàtizò nubhónà Yùwanì náawe ndítírò dònà dhu

(Màt 3.1-12; Mrk 1.1-8; Luk3.1-18; Yùw 5.33-36)

¹⁹Atdíku Yèrùsàlemà rò, Pbàyahúdí tó ádròdrò ale náavi pbàkùhání mà, pbàlání mànà ròwù dhu ìvu Bàtizò nubhónà Yùwanì-tsù ka ràrì àdhi. Ní, yàrí ní ndi Yùwanì adù àdunà dhu. ²⁰Inzá ndì ndàgò ndì rórò, kǎvò dhu kpangba ndàtì : « Íma, ma ní nzí Krístò. » ²¹Ní, abádhí adù dhu ìvu tdítǎdǎ kà-tsù 'àtì : « Olu, ìnyì ní àdhi ? Nyì tí Èliyà ? » Ní kǎdù dhu àdu, ndàtì : « Ìnzí ní ma Èliyà. » Abádhí níivú dhu tdítǎdǎ : « Nyì tí Kàgàwà bhà nabì yà mà máròdɔna ? » Yùwanì náadù dhu àdu : « Ìnzí ní ma Kàgàwà bhà Nabì. » ²²Ní abádhí adù dhu ìvu kà-tsù, 'àtì : « Olu, nyì ní àdhi, ndíní

mă madù tí òwu nyi nyádùna fǎkà dhu òvò yà mă nivìnà ale tò? Ádhu nyi nyú nyi nyùnò nyi-tírò dùnú? » ²³Ní, Yùwanì adù yà Kàgàwà bhà nabì Isayà náandí dhu nádu abádhí tò, ndàti :

« Ima ní yà rùngù ò rò rúkù, tǔna ràmbe ndìrì dǔ ale :

« Nyùtò Ádrùngbǎle bhà otu^a. » ²⁴Kǒkò ka kivìnà ale ní

Pbàfàrisáyó. ²⁵Ní abádhí níwú dhu tdítǔ Yùwanì-tsǔ, 'àti :

« Olu, ìnzǐ ní nyi Krístò mà, ndirò Èliya mà, ndirò ìnzǐ ní

nyi yà mă marí òdona Kàgàwà bhà nabì mà rò, ádhu nyi

nyárí bàtizò núbhò ìndrù tò ní? »

²⁶Ní Yùwanì adù dhu àdu abádhí tò ndàti : « Ima, ma márí bàtizò núbhò ìndrù tò idha nǐ. Pbétù nzínzikù ò atdí ale rǐ ìnè. Ndi ale ní inzà nyí nyúni ale. ²⁷Kà rǐrà dzidu dǔ, pbétù ma màkǎ nzá mǎkò ma, munga kà-pfò rǐ kàyitò-mbí mà. »

²⁸Wò dhu náanzì ndì Bètàniya tí kátina pbanga ò, yà Yùwanì ongónà bàtizò núbho ìndrù tò òná rò, Yòrdanì tí kátina idha-akpà-adzèná rò.

Yèsù ní Kàgàwà bhà Tàmǎ-ngba dhu

²⁹Tsútsǎ nínganí, Yùwanì náala Yèsù tina ò rǐrà ró, ndàdù àtìna : « Kànǐ Kàgàwà bhà Tàmǎ-ngba, yà adzi ò ale tó nzérenga nú'ò rí. ³⁰Ka ní ndi yà ma muno dhu okúna dò rò, mati : « Dzidu dǔ rǐrà ale rǐrǐ Ádrùngbǎle nyú ròsè dùdunǎ, kí ìnè angyangyi, inzà ka kàpè mugu rórò nídhunǐ. » ³¹Ima nyú mà ma muni nzá ka. Pbétù, ma mírá bàtizò núbho ìndrù tò idha nǐ, ndíni Ísràyeli ò bhà nabhù tí rùni ka. »

³²Ní kǎdù dhu òvò tdítǔ, ndàti : « Ma mala Kàgàwà bhà Ìlǐlǎ-Alafí òrù-akpà ò rò rífo àmbò tó òfò ò, ndàdi kà-dǔ ró. ³³Ndirò ima nyú mà, ma muni nzá ka. Pbétù Kàgàwà, yà ima nivi mirà bàtizò núbho ìndrù tò idha nǐ, náati ima ní : « Nyi nyálana Ìlǐlǎ-Alafí rífo, ndàdù àdi dóna ale ní ndi Ìlǐlǎ-Alafí nǐ rí bàtizò núbho ìndrù tò ale. » ³⁴Nírò, ma mála wà ndi dhu, ndirò ma mí dhu òvò kpbanga, àbadhi rǐrǐ ndi Kàgàwà t'ídhunà. »

Yèsù rǐ wemberè tó pbìndà ábhàlǐ núnzi dhu

(Màt 4.18-22 ; Mrk 1.16-20 ; Luk 5.1-11)

³⁵Tsútsǎ nínganí tdítǔ, bàtizò nubhónà Yùwanì mà ní'í yà inzì ì fǐnǎ òná ngari ò tí, pbìndà óyò ábhàlǐ màná. ³⁶Ní, Yèsù ndì ndàla ùda rúda ró rò, kǎti pbìndà ábhàlǐ ní : « Kòni Kàgàwà bhà Tàmǎ-ngba. » ³⁷Ní kǒkò óyò ábhàlǐ níri wò Yùwanì ùnò dhu, 'àdù 'ìvǎ, 'òwù Yèsù-owù ò. ³⁸Ní, àrà ndì ndàrà rórò, Yèsù náagéré ndì ndàndà olunga, ndàdù kǒkò ábhàlǐ nála owùna ò ríwu ró. Ní kǎdù dhu ìvu abádhí-tsǔ, ndàti : « Ádhu nyí nyónena? » Ní abádhí adù dhu ìvu Yèsù-tsǔ, 'àti : « Rabì, nyi nyaradí

^a 1.23 Ìsa 40.3

ingbɔrɔ? » Rabi-tì ní Màlimò. ³⁹Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Nyiwũ, ndíní nyí nyala tí ka. » Ní abádhí adù òwu, 'adù kàradí ró nga àla. Abádhí adù òko atdíkpá kà mànà ndi nínnganí. Ndi dhu ní mbèmbè idrè adyifò-sisi adyídò nga tó ð dhu. ⁴⁰Kòkò Yùwanì rúnɔna dhu nìrìnà, 'adù òwu Yèsù-owù ð ale nzínzi ð atdí ale-ɔvò ní Àndèreyà. Ndi Àndèreyà ní Sìmònì Péterù t'ádònà. ⁴¹Ní Yèsù-tí rò ì ìvà ì rò, Àndèreyà náadù àrà angyi adònà Sìmònì ríi i, ndàdù àtìnà kàní: « Mǎ màla *Màsiyà. » Màsiyà-tì ní *Krístò. ⁴²Kǎdù wò ndi adònà, Sìmònì, nùndà 'òwù nà Yèsù ríi i. Ní ànyì abádhí òwù ùvò rò, Yèsù udí nyìkpóna ndàndà Sìmònì, ndàdù àtìnà ní: « Ìnyi, nyi ní Sìmònì, Yùwanì t'ídhùnà. Ní ròpè ndi kòmbí, ka kóngo nyanzi Kefà tí. » Kà-tì ní Péterù.

Yèsù rí Filipò mà Nàtànèlì mànà núnzi owùna nungu tí dhu

⁴³Tsútsǎ nínnganí, Yèsù azè ndàrà Gàlìlayà tó pbìrì ò. Ní ànyì ndi ndàrà rórò, kǎtù Filipò, ndàdù àtìnà ní: « Filipò, ìrà owùdu ð. » ⁴⁴Wò ndi Filipò ní Àndèreyà mà Péterù mànà mà tó pbanga, Bètèsàydà tí kátina ð ale. ⁴⁵Ní Filipò arà, ndàrà àhu Nàtànèlì-tí, nditsi àtìnà kàní: « Mǎ màla wà yà pbìndà Úyátá ð Músà avò dhu okúna dò rò, ndirò yà fíyó andítá ð Kàgàwà bhà pbànábí náavò dhu okúna dò rò ale^b. Ndi ale ní Yèsù, Nàzàretì tó kigò ð ale, Yòzefù t'ídhùnà. » ⁴⁶Ní, Nàtànèlì adù dhu ìvu Filipò-tsù, ndàti: « Ídzì dhu nyú t'ádù àhu àhù Nàzàretì rò dhéè? » Ní, Filipò adù àtìnà kà ní: « Írà pé ndíní nyi nyala tí ka. »

⁴⁷Ní, Yèsù itdègu Nàtànèlì àlǎ tina ð rírá ró, ní kǎdù dhu òvò kòkú dò rò, ndàti: « Kànì Pbàìsráyélí tó pbìrì ð ale nyú ní yà, ìmbǎ utrátá ríi nyunatsi. » ⁴⁸Ní Nàtànèlì adù dhu ìvu Yèsù-tsù, ndàti: « Nyi nyùnì ma ìngbǎ dhu bhèyi? » Ní Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti: « Inzá Filipò àpè nyanzi rórò, ma màlanà nyi mùtinì-kpa-tsinǎ nyi nyidè ró. » ⁴⁹Ní Nàtànèlì adù àtìnà Yèsù ní: « Mǎlimò, ìnyi ní Kàgàwà t'ídhùnà, ndirò nyi ní Pbàìsráyélí tó Ádrùngbǎ Kamà! » ⁵⁰Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti: « Nyi nyà'ù tí dhu, yà ma màti, ma rǎlanà nyi mùtinì-kpa-tsinǎ nyi nyidè ró dhu-okú dò rò? Pbétù, nyi nyí wò dhu dònǎ róse ádròdrò dhu nyú nálǎ! » ⁵¹Yèsù adù àtìnà tdítdò: « Ma mí obhó dhu núnɔ fùkù. Nyí nyí òrù-akpà-tsù nálǎ ndi nàngbe, Kàgàwà bhà màlàyíká ràdù òwu ùpo rǎ ɔrù, 'adù ìfo obvò Ìndrù t'ídhùnà dǎ ró^c. »

Yèsù rí wemberè tó pbìndà wiwì núnzi dhu

2 ¹Ìbhu ráhu idhò ð, ka kanzi ádhìngbǎ ka kùndà ní mùhendù Kanà tí kátina pbanga ð, Gàlìlayà tó pbìrì ò. Yèsù tsánà, Màriyà, níi'ì inè ndi mùhendù ð. ²Ndirò ka kadù Yèsù mà, pbìndà ábhàlì mànà núnzi átò rìwù

^b 1.45 Tòr 18.18; Ìsa 9.5   ^c 1.51 Ɔpt 28.12

© 1996 David C. Cook

*Pbàyàhúdí náarí 'ù'ò 'ílă
Kàgàwà-nyìkpó ǔ nǐ idha nùdhǔ
ka karí òyà andu (2.6)*

ndi m̀hèndù ò. ³Ní, yà òmv̀na ka kí òvayì níku r̀ò, Yèsù tsánà náati Yèsù nǐ: «Kàrí ale r̀òmv̀na òvayì r̀í'í mbă.» ⁴Ní Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti: «Iyá, ádhu ndi nyi nyòzè m̀onzi? Inzá pbàkà kàsùmì nápè àkă.» ⁵Ní kà-tsánà adù àtìna kasutále nǐ: «Ònzi nyònzi kà r̀ávina nyònzi k̀óró dhu.» ⁶Ányìr̀ò, yà odu nǐ ka k̀òbh̀l̀ò andu-abábá ní'í inè aza. I andu ní'í yà Pbàyàhúdí náarí 'ù'ò 'ílă Kàgàwà-nyìkpó ǔ nǐ idha nùdhǔ ka karí òyà andu. Ndirò, i andu ní'í mbèmbè atdí miyà lítrè mà r̀ádù òtsù atdí ò nǐ dhu bv̀tí andu. ⁷Ní Yèsù ati k̀òkò kasutále nǐ: «Nyùtdyò idha, nyí'rá k̀òr̀í andu nǐ

k̀óró.» Ní abádhí adù i andu níra idha nǐ r̀ulè liyá.

⁸Tdítdǔ, Yèsù adù àtìna abádhí nǐ: «Nyíttyo pé ka ake, nyòwù na m̀hèndù tó ádr̀ungbàle r̀inè.» Ní abádhí adù òwu kà na ndi ádr̀ungbàle r̀inè. ⁹Wò m̀hèndù tó ádr̀ungbàle níinè yà òvayì tí Yèsù ùgèr̀è r̀ongò idha, inzi ndàdù àdhà r̀ò màtí ka kiwù ndi òvayì na dhu nuni. Pbétù yà ndi idha nùtdyòna kasutále kèlè ní i iwà ka nuni. Ní wò m̀hèndù tó ádr̀ungbàle náanzi akpatsi, ndàdù dhu ìvu tsùná, ndàti: ¹⁰«Ìgyò! K̀óró ale náarí atdí òvù òvayì nábhǔ k̀opè òmv̀ú r̀óná r̀ò angyi, kadù yà inzá òvù mbèyi-tsi níbhò olù, iwà indr̀ú òmv̀ù ì 'òr̀í r̀ór̀ò. Ní, nyi nyàdù tí atdí òvù òvayì nyú nódò r̀ìrà àhu k̀òmbíngà ò màtí?» ¹¹Wòr̀í ní ndi Yèsù anzi pbìndà wemberè tó wiwì. Kǎnzi ka Kanà tí kátina Gállilayà tó pbìr̀i ǔ atdí pbanga ò. Ndi dhu adù kàbhà ádr̀ungbànga tó awáwù nítè, kàbhà ábhàlǐ r̀ádù kà'ù.

¹²Wò dhu-dzidǔ, Yèsù mà náadù òwu Kàpèrnàwumù tí kátina pbanga ò atdíkpá, íyàna mà, adóna mà, ndirò pbìndà ábhàlǐ màna. Abádhí náadù òko ányì ngúfe idho kèlè tí.

Yèsù r̀í Kàgàwà bhà idzá r̀ò r̀í dhu ùdzí ale nódí dhu
(Màt 21.12-13; Mrk 11.15-17; Luk 19.45-46)

¹³Atdíku, *Pbàyàhúdí tó Pásika tó m̀hèndù-idhò ní'í iwà ndi ndindù ndi r̀ó. Ní Yèsù ivà ndi, ndàrà Yèr̀usalemà tó kigò ò. ¹⁴Ní ányì, kǎtsù Kàgàwà bhà idza, ndàdù ìkyi-akpá mà, tàma mà, àmbò màna nábhǔ r̀í kudzì ale mà nótù obvò òkò r̀ó. Ndirò ányì-dza kàtù ngùkpà ale ní'í f̀uràngà ǔ nga nábhǔ r̀í k̀uwu ale. ¹⁵Ní, Yèsù akyè imbi asé bhèyi, ndàdù

kòrí ale nòdì ní kóró, ndípfo Kàgàwà bhà idza rò, fíyó tàrà mà, ndirò fíyó ikýi-akpá màrà. Kǎdù yà fùrangà-ǎnga nábhù rǒ rúbhi kùwù ale tó fùrangà-ǎnga nùvò obvò, ndàdù abádhí tó mizà nátdi ràwà ì adzíya dǒ. 16 Ndirò, kǎdù àtìná àmbò nábhù rǒ rúbhi kudzì ale ní: « Nyìpfo kǒkò dhu irò rò. Ìnzì nyí nyádù Àbadu bhà idza nùgèrè ròngò dhu t'údzítá-idzà tí. » 17 Nírò ní ndi Yèsù bhà ábhàlì náadù yà Kàgàwà bhà Andítá ò ka kandí dhu nírè. Ndi andítá ràtina: « Pbhùkù idza ma mózè ní àzè náarí mǒbi àdzò bhèyi^d. » 18 Ní Pbhàhúdí tó ádròdrò ale náadù dhu ìvu Yèsù-tsù, 'àti: « Íngbàgà wíwì nyí nyávína fákà wò nyí nyònzì dhu-okú dò rò? » 19 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Nyùgolo pé wòrí Kàgàwà bhà idza, ní ma mí kòsì rìdè ìbhù idhò ǎ. » 20 Ní, kòrí Pbhàhúdí tó ádròdrò ale náadù àtìná Yèsù ní: « Hòkò! Wòrí idza ka kasì ràrà àhù ìfò kumì dóná azà nà atò nyú tí, ní nyí tí àdù kòsì òsì ìbhù idhò ǎ? » 21 Pbhétù, Yèsù ìpbé ndàmbe àtìná dǒ idza tí dhu ní ì ngbòna nyú ndì ndítírò. 22 Ní, yà ndì ndòvè, kòtdù ndì dhu-dzidǒ, Yèsù níitdègu ndìngbè ìbhù ò rò, nírò ní ndi kàbhà ábhàlì náadù yà kùvò dhu nírè. Ní abádhí adù yà Kàgàwà bhà Andítá mà, Yèsù hùvò fíyó òte màrà dhu ná'ù.

Yèsù arí ale-afí ò dhu núnì kóró dhu

23 *Pbhàhúdí tó Pásika tó mùhendù níitdègu Yèsù òtù Yèrùsalemà tó kigò ò, ní ábhò ale nyú náa'u ka yà kà ràrà ònzìná rǒ wíwì-okú dò rò. 24 Pbhétù, Yèsù nyú ndítírò náa'u nzá iwà abádhí ná'ù ndi dhu, kùni abádhí kóró nídhùnì. 25 Ndirò, kǎránà mbá ìí rǒ ngàm̀bì-atdyú nà ìndrù bhà dhu-okú dò rò, iwà ndì ndùni ndi ale-afí ò dhu kóró angyangyi nídhùnì.

Nìkòdemù mà rǒte Yèsù nà dhu

(Màt 18.3; Yùw 1.12-13; 2Kò 5.17; Zèk 36.26)

3 1 Nìkòdemù tí kátina atdí ale níí Pbhàfàrisáyó nzínzì ǎ. Ndi ale ní Pbhàhúdí tó atdí ádrùngbàle. 2 Ní atdíku, kìvà ndì ndìrà àhù kùbhingáná Yèsù-tí'ò, ndàdù àtìná kànì: « Màlimò, mà múni wà dhu nyí ràrì Kàgàwà ìvì rìrà dhu ùdhe fákà ale. Obhó tí, atdí ale mà rí nzì àdù kǒkò nyí nyarònzina wíwì-tidò nónzì ìmbá Kàgàwà ìí atdíkpá ndì nà rò. » 3 Ní Yèsù adù àtìná kànì: « Ma mí obhó dhu núnvò indù. Atdí ale mà rí nzì àdù òtsù òrù-akpà ǎ Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà idzi ò inzà ka kùgù ndì òwútána tó uguta ní rǒrò^e. » 4 Ní, Nìkòdemù adù dhu ìvu Yèsù-tsù, ndàti: « Íwà óngò mùlà tí ale nùgù ka kádù ìngbà dhu bhèyi tǎítǎ? Ndi ale tí àdù ndàdu tǎítǎ ìyànà-fitsù ò, kádù ndùgù òvò rí kìsè uguta ní? » 5 Ní Yèsù adù dhu àdu Nìkòdemù tò, ndàti: « Ma mí obhó dhu núnvò indù: ìnzì ndi ale náapé ndàbhù kùgù ndì idha mà ìlìlǎ-Alafí màrà-otù

^d 2.17 Zàb 69.10   ^e 3.3 Kà-tì ní, Kàgàwà rí ìndrù ùgu afina ònà rò dhu.

ǎ, ní ndi ale rĩ nzi àdè òtsù òrè-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ǎ. ⁶ Ìndrù òdhi arí ngbǒna ònǎ rò ní ìndrù. Ndirò ìndrù òdhi arí afina ònǎ rò ní Kàgàwà bhà Ìlǎ-Alafí. ⁷ Ní, dhu àkǎ nzá idhò rùkò nyi yà ma mátina dhu rǎkǎ kugù nyí ɔwútána tó uguta nǐ dhu-okú dò rò. ⁸ Awe náarópili, ndàmbe àrà dǎ afina òzè i, nyadù àmbe túna níri dǎ. Pbéù, nyi nyí nzi àdè àdhà rò màtí ka rǐrà dhu, ndirò àdhà màtí kà rǎrà dhu núni. Ní ndi dhu rǐrì ndi dhu bhèyi tí, Kàgàwà bhà Ìlǎ-Alafí-otù ǎ ndi núgù ale tò. » ⁹ Ní, Nìkòdemù adù dhu ìvu Yèsù-tsù, ndàti : « Wòrì dhu rǎdù ndònzì ìngbà dhu bhèyi ? » ¹⁰ Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti : « Ìnyi ní atdíǎ ndi núni Pbàìsràyélí tó pbìri ǎ màlimò nyú, ní nyi nyúni tí ìnzá wò dhu ? » ¹¹ Ma mí obhó dhu nɔnɔ ìndù. Mǎ marúnɔna dhu ní ùnǐ mǎ múni dhu. Ndirò mǎ maróko fíndá ngàmbi tí dhu ní nyìkpóka nǐ mǎ mála dhu, pbéù nyí nyárí nzi àdè mǎ múnɔna dhu ná'ù. ¹² Yà ìnzì nyí nyárí fùkù ma múnɔna yà adzi dǎ arí 'ònzì dhu ná'u rò, ní nyí nyádù fùkù ma múnɔna òrè-akpà ǎ arí 'ònzì dhu ná'ù ìngbà dhu bhèyi ? ¹³ Atdí ale mà núpò nzá ányì. Pbéù ányì úpò ní Ìndrù t'ídhùnà kèlè, yà ányì rò ifo ale. ¹⁴ Ní àdhàdhì Músà níidì osu-wòyò itsu dǎ rò ɔrú rùngù ǎ dhu bhèyi, dhu-àkǎ kidì Ìndrù t'ídhùnà ɔrú, ¹⁵ ndíní ka nà'ù ìngbà tí ìli ndi ale mà náadùya tí dhòdhòdhóngà tó ípìrònga nábà. ¹⁶ Obhó tí, Kàgàwà náazè yà adzi ǎ ale atdíǎ. Ní kǐbho yà atdí tí arí Ìdhùnà yà adzi ǎ, ndíní ka nà'ù ìngbà tí ìli ndi ale mà náadùya tí nzi àwí, pbéù ndi ale adùya tí dhòdhòdhóngà tó ípìrònga nábà. ¹⁷ Obhó tí, Kàgàwà nívi nzá Ìdhùnà rǐrà yà adzi ǎ ale-ànyǎ nítdì, pbéù kǐvi ka rǐrà ndíní yà adzi ǎ ale núgù tí otùna ǎ. ¹⁸ Ndì ale náapé kà'u, ní ndi ale dǎ Kàgàwà adùya nzi anya ɔtdì. Pbéù, ìnzá ka ná'ù ale dǎ kòtdì wà anya angyangyi, ìnzá kǎ'ù Ìdhùnà dhu-okú dò rò. ¹⁹ Yàrì ní ndi Kàgàwà nítdìya anya ìndrù dǎ okúna dò rò dhu. Awáwù níra àhu yà adzi ǎ, pbéù ìndrù náadù ìnd ǎ ì óko dhu nózè atdíǎ, ròsè ndi awáwù dònǎ, nzére dhu ònzì ì arí dhu-okú dò rò. ²⁰ Obhó tí, nzérena ònzì arí ale náarí awáwù òndrò òndrò tí, ìnzì ndàdù ndòzè ndàhu awáwù ò, akye ndi ndarónzina nzére dhu náadùna àrà ndàla rǎ kpangba nǐ. ²¹ Pbéù, obhó dhu ònzì arí ale náarí ndòzè ndùbhi awáwù ǎ, ndíní ndi ndarónzina dhu náala tí ndi Kàgàwà ózè dhu bhèyi ndi ndarónzina dhu tí. »

Yèsù ní Ádrùngbǎle ròsè Yùwanì dònǎ

(Yùw 1.19-24)

²² Wò dhu-dzidǎ, Yèsù mà pbìndà ábhàlǐ mànà náawù Yùdeyà tó pbìri ò. Ní ányì, abádhí náakò ngúfe idhò tí, 'àdè òwu bàtizò núbho rǎ ìndrù tò. ²³ Yùwanì náarànà bàtizò núbho rǎ átò ìndrù tò Sàlimù tí kátina pbanga

^f 3.5 Zèk 36.25-27; Yùw 7.37-39   ^g 3.14 ɔzt 21.9

tí arí ngátsi pbanga, Àyìnónì tí kátina ǝ. Obhó tí, ndi pbanga ǝ idha níí abho nyú. Ní ìndrú nóowúnà ìwu rǝ Yùwanì ríí i, kà ràdù bàtizò núbho fíyò. ²⁴Wò ndi kàsúmì ǝ, Yùwanì níí inzá ka kàpè òsòna imbi ò ró.

²⁵Nírò ní ndi Yùwanì bhà ábhàlì mà atdí Mùyàhudì mànà náakò 'àmbe 'àgò dǝ ìndrú rí ndù'ò ndilá Kàgàwà-nyìkpó ǝ tí dhu dǝ. ²⁶Ní, i ábhàlì níiwú Yùwanì-tí'ò, 'àdù àtìnà kànì: « Màmìò, yà Yòròdanì tó idha-akpà-adzè nyí nyí mànà atdíkpà ale, yà nyí nyú tírò nyí nyóvò dhu dòná fàkà ale, ní ríí bàtizò ùbhò ndì ndí ìndrú tò ró. Ndirò kóró ale ròwu òwu rǝ kà-tí'ò. » ²⁷Ní Yùwanì adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ìndrú ràdù àbànà dhu ní òrù-akpà ò rò ka kibhò fíndà dhu kèlè. ²⁸Nyí nyú nyí-tírò, nyí ní yà ma muno dhu tó ngàmbì. Ma máti ima ràrì nǝ Krístò, pbétù ma ràrì Kàgàwà ívi angyinà rǝ kà tò ale. ²⁹Àdhìngbǝ-òwútá nà ríí ale ní ndi ìndi àdhìngbǝ bhà ale. Pbétù ndi kà bhà ale t'òdhìnà, yà kà-tí idè ndàmbe kà rǝnɔna dhu ìrì dǝ, nídhè ràdù ndìka atdí dǝ kà-tù ìrì ndi ndí rò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, ma mǝ dhèdhe nà, ndirò ndi dhèdhe náka wà atdí dǝ nyú kòmbí. ³⁰Ní dhu àkà wà Yèsù-òvò ràmbe ndòtò dǝ, òvòdu ràdù àmbe àwí dǝ. »

Yùwanì rí Yèsù àti òrù-akpà ò rò írà ale tí dhu

³¹Wò dhu-dzidǝ, Yùwanì náadù dhu-òvò tdít dǝ, ndàti: « Òrù-akpà ò rò írà ale ní ndi ríí kóró ale dǝ. Pbétù, yà adzi ǝ ka kùgù ale ní yà adzi ǝ ale kèlè, ndirò kà ràdù òte yà adzi ǝ dhu dǝ tí. Òrù-akpà ò rò írà ale ríí kóró ale dǝ. ³²Kàrúnɔna dhu ní nyìkpóna nyú nǝ ndi ndála dhu, ndirò ní bǝna nyú nǝ ndi ndírì dhu. Pbétù, ìndrú arí nǝ àdù kà rǝnɔna dhu ná'ù. ³³Kà rǝnɔna dhu nà'ù ale návi dhu kpangba Kàgàwà ràrì obhó dhu ùnɔ arí ale. ³⁴Obhó tí, Kàgàwà ívi ale náarí Kàgàwà bhà òte núnɔ, atdí dǝ kírà ndi pbìndà Ìlìlǝ-Alafí nǝ dhu-okú dò rò. ³⁵Kàgàwà ózè Idhùnà atdí dǝ. Ní ndi dhu-okú dò rò, kàdù kóró dhu tó ádrùngbǝnga nábhu kà-fí. ³⁶Kàgàwà t'ídhùnà nà'ù ale, ní ràdù dhòdhódhóngà tó ípìrɔnga nábà. Pbétù, ndi nùvò ìnzì ndirò kà t'ídhùnà-tsù dhu ale, náabáya nǝ dhòdhódhóngà tó ípìrɔnga, pbétù Kàgàwà bhà nàwí rɔngo àdi dhòdhódhónganà ndi ale dǝ. »

Yèsù mà rǝte Sàmàriyà tó pbìrì ǝ atdí tsìbhále nà dhu

(Ìsa 55.1; Yùw 7.37-39; Kas 8.25)

4 ¹Wò ndi kàsúmì ǝ, Yùdeyà tó pbìrì ǝ Pbàfàrisáyó níri ìndrú rǝnɔna Yèsù dǝ dhu. Abádhí ambénà àtìnà dǝ, Yèsù ràrì àrà ibí ale nyú nùgèrè rǝ ròngò pbìndà ábhàlì tí, ndàdù àrà bàtizò núbho rǝ ábhò ale nyú tò, ròsè yà Yùwanì arí kònzì tí dhu dòná. ²Pbétù, Yèsù nyú ndítírò náaranà nǝ bàtizò núbho rǝ ìndrú tò, kùbho rǝ owúnà ní kàbhà ábhàlì. ³Ní, Yèsù adù ndìvà Yùdeyà tó pbìrì ò rò, ndàdu ndi Gàlìlayà tó pbìrì ò.

4Ní ànyì ndì ndàrà rò, káká ndùdà Sàmàriyà tó pbìrì òna nă. 5Ní kàrà àhù Sàmàriyà tó pbìrì ǒ atdí pbanga, Sìkarì tí kátina ò. Ndi pbanga ní'ì kyèròkyèrò yà idhùnà Yòzefù tó Yàkòbhò náabhù adzi tí. 6Ndirò, Yàkòbhò bhà dzìwò ní'ì ànyìrò. Ní, Yèsù itsi àdi wòrì dzìwò-bidò atdí dǒ ndì ndìngyě ndì abhi nǐ dhu-okú dǒ rò. Ndi dhu ní'ì mbèmbè azà adyifò-sisì adyìbhengá nga tó ǒ dhu. 7Ní, Sàmàriyà tó pbìrì ǒ atdí tsìbhále nfira idha nítidyò. Ní Yèsù adù àtìna kà nǐ: «Íbho pé idha mòmuvè.» 8Wò ndi kàsùmì ǒ, Yèsù bhà ábhàlì náadù ì'ì kigò ò ì òwù ònyè núdzi ndínì ì ònyè tí rǒ. 9Ní, wò Sàmàriyà tó pbìrì ǒ tsìbhále náadù dhu àdu Yèsù tò, ndàti: «Hòkò! Íngbà dhu bhèyi dhu, ìnyi Mùyàhudì tí rǒ, nyi nyí idha nónzi fudú ndínì nyi nyòmuvé tí, àzèmbè ima nongó ì'ì Mùsàmàriyà-àyi?» Obhó tí, ìrita ní'ì ìmbà Pbàyàhúdì mà nzínzi ǒ Sàmàriyà ǒ bhà màna. 10Ní, Yèsù adù dhu àdu kàtò ndàti: «Nyi nyí'ina gukyè Kàgàwà arábhùna ìndrù tó dhu núni ale tí, nyadù yà funú rí idha nónzi ndòmuvè ale rǎrì àdhi dhu núni, ní nyi nyàmbènà ndi idha nónzi kà-fó, kà ràdù ipìrǒnga àbhù rí ìndrù tó idha nábhù indù.» 11Ní wò tsìbhále adù dhu ìvu Yèsù-tsù, ndàti: «Ádrùngbálé, idha itdyò nyi nyádù nǐ ngemekù mà rǐ'ì mbà funú, ndirò yàrí dzìwò rǐ'ì ádzì nyú. Ní nyi nyí wò ndi ipìrǒnga àbhù rí idha nába àdhà? 12Abhukà Yàkòbhò ní ndi yàrí dzìwò nùbhà fàkà. Ka nyú ndítírò, kàbhà inzo mà, kà bhà mùtungà màna, núumvú kà ǒ idha átò. Ní ìnyi, nyi tí ndi adrùngbàle ròsè ndi abhukà Yàkòbhò dònǎ?» 13Ní Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti: «Íngbàtí fli ndi ale mà yàrí dzìwò ǒ idha nòmuvè, nóhò idha-atdyú ràdù òho tdítǒ. 14Pbétù, yà ima nyú ma mábhùna idha nómuvè rí ale, nóhò idha-atdyú rǐ nǐ adù tdítǒ akekpá màtí. Obhó tí, ma mábhùna ndi ale tó idha ràdù òngo dhòdhóhóngà tó ipìrǒnga nábhù rí ìndrù tó idha rǒngo ìtu òna rò idha-dòti tí.» 15Ní wò tsìbhále adù àtìna Yèsù nǐ: «Ádrùngbálé, íbhò wòrì idha idù, ìnzì idha-atdyú nóongó tí mohò, ndirò ìnzì ma mongó tí ìrà idha nítidyò ìrǒ tdítǒ.» 16Ní Yèsù adù àtìna kà nǐ: «Árà nyanzi pbùkù kpatsìbhále, nyádù ìwu màna ìrǒ.» 17Ní wò tsìbhále adù dhu àdu Yèsù tò, ndàti: «Ìmbà ma mǐ'ì kpatsìbhále nà.» Ní Yèsù adù àtìna kà nǐ: «Nyi nyàdu dhu mbèyi nyú nyati, ìmbà nyi rǎrǐ'ì kpatsìbhále nà. 18Obhó tí, nyi nyúmbà nyi ìmbò kpabhále nyú tò. Ní, yà kòmbí nyí nyí'ì nà kpatsìbhále ní nǐ pbùkù ale. Ní, wò nyi nyànò dhu ní obhó dhu nyú.» 19Ní, wò tsìbhále adù dhu àdu Yèsù tò, ndàti: «Ádrùngbálé, iwà ma mùni dhu nyi rǎrǐ Kàgàwà bhà nabì nyú. 20Abhúka nóongónà Kàgàwà núle yàrí pbìrì dǒ rò, pbétù nyí Pbàyàhúdì-tírò, nyí nyaràdù àtìna, Yèrùsalemà tó kigò rǎrǐ ndi Kàgàwà núle ka kádù òwu òna rò kigò.» 21Ní, Yèsù adù àtìna kà nǐ: «Yàrí tsìbhálé, á'u yà ma múncna indù dhu. Atdí kàsùmì ní'ìya ìnè, yà ìnzì nyí nyuléya àlè t'Ábanà Kàgàwà yàrí pbìrì dǒ rò màtí, ndirò Yèrùsalemà tó kigò ǒ rò màtí òná. 22Nyí, Sàmàriyà tó pbìrì ǒ bhà tírò, nyí nyàrí Kàgàwà núlè ìnzà nyi nyúni mbèyi

rórò. Pbétù má, Pbàyàhúdí tírò, má mári kùlě iwà má múni mběyi nyú rórò. Obhó tí, Kàgàwà ríbhona ìndrú tò ògù ráhù Pbàyàhúdí nzínzi-bvű rò^h. ²³Pbétù, kàsùmì nìndù wà ndì, ndirò ndi kàsùmì náká wà. Wò ndi kàsùmì ní, yà Kàgàwà-nyìkpó nòfò dhu bhěyi arí Kàgàwà ùlě ale rí 'òpè 'ùlě ka afíya ò, ndirò obhóna nyú dǎ òná kàsùmì. Obhó tí, àlě t'Ábanà Kàgàwà arónena ní ndi dhu bhěyi rí ndùlě ale-tidò. ²⁴Kàgàwà ní Alafí. Ní dhu àkà kùlě rí ale rùlě ka afíya ò, ndirò obhóna nyú dǎ. » ²⁵Ní wò tsibhále adù àtìnà Yèsù ní: « Ma m̀ni wà dhu M̀siyà, Krístò tí kátina ale riraya irà. Ní, kà rírà nínganí, káweya kóró dhu fákà. » ²⁶Ní Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti: « Ima ní ndi Krístò, yà inyi nà ma móte. » ²⁷Wò ndi kàsùmì ò ní ndi, Yèsù bhà ábhàlì náadù 'ùtò ányìrò. Ní idhò núukò abádhí atdí, ì àla Yèsù mà rǎte atdí tsibhále nà dhu-okú dò rò. Pbétù, atdí ale mà abádhí nzínzi ò náadù nzá ndòm̀vù ndivù dhu Yèsù-tsù, r̀rì àdhu Yèsù r̀rì atdyúna nà, ndirò r̀rì àdhu abádhí rǎte d̀nà wòrì tsibhále mànà. ²⁸Nírò ní ndi wò tsibhále núubhà fónà idha-andù uró, ndàdù òngo ndàrà kigò ò. Kàdù àtìnà ányì ndi ndòtù ale ní: ²⁹« Nyiwù nyàndà pé yà kóró ma marónzina dhu nàwe idù ale! Ngàtsi ní, pbà ìnzì Krístò ndi. » ³⁰Ní kòrì ale náadù 'ìvà, 'òwù Yèsù r̀rì i. ³¹Wò ndi kàsùmì ò, pbìndà ábhàlì núutù Yèsù 'àti: « M̀limò, ónyu dhu ake. » ³²Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: « Ma m̀fì ìnè ma m̀onyuna ònyù nà. Ndi ònyù ní ìnzà nyì nyùnì ònyù. » ³³Ní i ábhàlì náadù 'òpè 'òngù dhu tsùyà nzínziya ò 'àmbe àtìnà dǎ: « Atdí ale mà nírà tí irà ònyù nà kàtò? » ³⁴Ní Yèsù adù àtìnà abádhí ní: « Pbàkà ònyù ní m̀onzi yà ma nívi ale-afí òzè dhu, madù yà kìbhò ndíni ma m̀onzi tí kasu nónzi mítò. ³⁵Tí obhó nyì ndi nyì nyarí àtina: « Ìnga ò rǎ'ò ònyù nógu ka kí òná àbì núbhà ndi ìfò àbì tí. » Pbétù ima, ma mátina nyì ní, nyì r̀ngbe pé d̀uku nyàndà inga. Ònyù nǎ'ò wà inga ò, ndirò kàkà wà oguta nà! ³⁶Ònyù-tsù nùndu inga ò rò ale náarí pbìndà mùkimbà nábà. Ndirò k̀rì ònyù-tsù nùndù dhòdhòdhóna tó ìpìr̀ngà tò. Ndi dhu bhěyi ní ndi, yà ònyù-tsè nazò inga ò ale mà, kà-tsù nùndu adù inga ò rò ale mànà-idhè r̀dù ndika atdíkpá. ³⁷Obhó tí, yàrí mbólì núnò dhu ní obhó dhu nyú: « Atdí ale náarí ònyù-tsè nózò inga ò, ngàtsi ale r̀dù ndi ònyù nógù inga ò rò. » ³⁸Ní ima, ma móvì nyì nyòwù ònyù ògù ìnzà nyì nyazò dhu òná inga ò. Ngùkpà ale náanzì ndi kasu kà ò angyinà rò, nyàdù ìdzìnga nábà abádhí tó kasu-nyu-tsì. »

³⁹Ní, wòrì kigò ò aróko Sàmàriyà ò ábhò ale nyú náa'u Yèsù, wòrì tsibhále náwenà fíyò dhu-okú dǎ rò. Kàti: « Kàwe ma m̀onzi dhu kóró idù. » ⁴⁰Ní, Sàmàriyà ò ale níitdègu ìwu ùvò Yèsù-tí'ò, ní abádhí adù kònzì ndíni adì tí ì mànà firábvű. Ní Yèsù mà náadù òko abádhí mànà óyò idhò tí. ⁴¹Ní, ábhò ngùkpà ale nyú náadù Yèsù ná'ù, yà kà r̀nona

^h 4.22 Ìsa 2.3

ndi nyú tírò ɔte-okú dò rò. ⁴²Abádhí owúnà àtìnà rǒ wò tsìbhále nǐ: « Mǎ mà'ù Yèsù, ìnzǐ ní nyi nyùnò dhu-okú dò rò tí, pbétù mǎ mà'ù ka yà bǐka nyú nǐ mǎ mìrì kà rúnɔna dhu dhu-okú dò rò. Ndirò, mǎ màni wà dhu ka nyú rǎrǐ ndi yà adzi ǒ ale tó Ǫgùba. »

Yèsù rǐ Gàlìlayà tó pbìrì ǒ atdí ádrùngbǎle bhà ìngba nígù dhu

(Màt 8.5-13; Luk 7.1-10)

⁴³Ǫyǒ idhɔ ndi ndònzì Sàmàriyà dhu-dzidǒ, Yèsù ivà ndi ndàrà Gàlìlayà. ⁴⁴Obhó tí, ka ní'ì iwà áti ndi nyú tírò, ìnzǐ ka rarí nabì nífù pbìndà pbìrì nyú ǒ. ⁴⁵Pbétù, Gàlìlayà tó pbìrì ò Yèsù àrà àhù rò, ányì bhà náakò ka mbèyi nyú, iwà ì awù átò Yèrùsalemà, *Pásìka tó m̀hèndù-idhò ǒ, 'àdè kà rǎnzina kóró dhu àla nídhunǐ.

⁴⁶Nírò ní ndi Yèsù adù àrà tdítǒ Kanà tí kátina atdí pbanga ò, Gàlìlayà tó pbìrì ò. Ndi pbanga ní ndi kùgèrè idha róngò òwàyì tí ònà. Gàlìlayà, Kàpèrnàwumù tí kátina pbanga ǒ, àlità bhà kasu tó atdí ádrùngbǎle ní'ì ìnè. Ndi ale t'ídhùnà ní'ì andi nà. ⁴⁷Ní, Yèsù ìrà Yùdeyà rò ndìrà àhù Gàlìlayà dhu ndi ndìrì rò, wò ádrùngbǎle náará Yèsù-tí'ò. Kǎdè ndìtsò Yèsù rǒ ndí'ì awù tí, ndàrà idhùnà nígu Kàpèrnàwumù. Ndi kà t'ídhùnà ní'ì afina rǒ ka kóɔna ró. ⁴⁸Ní Yèsù adù àtìnà kànǐ: « Nyǐ nyí nzi dhu à'u, ìnzá nyǐ nyàla wiwì mà, ìnzá apèna 'ònzì angyi ìndrù nzinzi ǒ dhu mànà dhu rò ! » ⁴⁹Ní wò ádrùngbǎle adù àtìnà Yèsù nǐ: « Ádrùngbǎlé, ìrà nyawù pbàkà ìnzá pbàkà ìngba-afí nǎpè ìtdè rórò. » ⁵⁰Ní Yèsù adù àtìnà kà nǐ: « Àrà ìbha ! Ìnè idhùnù rǐ'ì nyìkpóna nà. » Ní wò ádrùngbǎle náa'u Yèsù ùnò fìndà dhu, ndàdè ndìvà, ndàrà. ⁵¹Ní ìbha ndi ndóngo rórò, abádhí núusò ì otu ǒ pbìndà kasutále mànà, ì ale ràdè àtìnà iwà kà t'ídhùnà rògù. ⁵²Ní wò ale adù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti: « Kǒgùnà ìfe adyifò-sisì ǒ ? » Ní, abádhí adù dhu àdu kàtò 'àti: « Kǒgùnà ìnzì, àrùbhè adyifò-sisì adyìbhengá nga tó ǒ. » ⁵³Ní wò ngbàngba t'ábanà adù dhu òsù ányìrò rò tí, wò ndi kàsùmì ǒ tí Yèsù rátinà ndi nǐ: iwà pbìndà ìngba rògù. Ní àbadhi mà, kóró pbìndà idzá-bhà mànà náadè Yèsù ná'ù atdíǒ. ⁵⁴Wò dhu bhèyi ní ndi, Yèsù anzi ɔyɔ rí kìsè pbìndà wiwì, Yùdeyà rò ndi ndìrà àhù Gàlìlayà rò.

Yèsù rǐ ngbòna úve atdí ale nígù dhu

5 ¹Wò dhu-dzidǒ, yà Pbàyàhúdì rǐ fiyò sòmà tó atdí m̀hèndù nónzi ònà kàsùmì ǒ, Yèsù ivà ndi ndàrà Yèrùsalemà tó kigò ò. ²Ndi kigò ò ka kótsù ònà atdí tsàtsù-ɔvò ní'ì « Tàmà tó Tsàtsù. » Ní, ùye ka kúyè idha ní'ì ndi tsàtsù tí. Pbàyàhúdì t'ávàna ǒ, ndi idha-ɔvò ní'ì Bètèsàyidà. Ndirò, kǐgì rǒ ka kasì imbò *mbàràzà. ³Ní, dhèdhèrò andi-tidò nà ale nóongónà

ⁱ 4.44 Màt 13.57

òyì ì mbàràzà tsìnǎ. Ɛ ale ní ń ndùmùndúmú mà, òtsòtsù ale mà, ndirò ngbǒya éve ale màná. [4Ní, abádhí ongónà òyì ányìrǒ, 'ámbe Kàgàwà bhà màlàyìkà rí ndi idha-ǵnga nángbǒ dhu òdò dǒ. Obhó tí, atdí kàsùmì ǒ, Kàgàwà bhà màlàyìkà nóongónà ifo òrù-akpà ò rò, ndòtsù ndi idha ò, ndàdù ònángà àngbo. Ní, wemberè tí òtsù ndi idha ò ale nóongónà àdù ògù dòtsí p̀b̀ìndà andi ǒ r̀ò.] 5Ní, ányìrǒ Ɛ atdí ale ní ń iwà andi alú ndi r̀ó atò árà àhù ìbhù kumì d̀òná àr̀ù nà atò tí ale. 6Ní, wò ale ndi ndàla àyàyi r̀ó, ndàdù dhu ùni iwà ka r̀ónzì ábhǒ idhò nyú andi nà r̀ò, Yèsù ivú dhu kà-tsù, ndàti : «Nyi nyòzè tí iwà nyògù?» 7Ní wò ale adù dhu àdu Yèsù t̀ò ndàti : «Ádr̀ungb̀álé, idha-ǵnga màlàyìkà àngb̀ò r̀ò, ma marí mbá àdù Ɛ ì mitdu r̀í, ndàf̀ǒ ma ndi idha ò ale nà. Ndirò, yà ma mí momvù ndíni ma mofo tí idha ò r̀ò, ngàtsi ale k̀élé náaràdù òfo angyi r̀údú ndi idha ò.» 8Ní Yèsù adù àtìná wò ale ní : «Ív̀à nyi, nyit̀dù indú ara, nyadù àrà.» 9Ní ányìrǒ r̀ò tí, wò ale náagù, ndàdù p̀b̀ìndà ara nítdù ndàrà nà.

Wò dhu r̀í nd̀ònzì òná idhò ní ń *sàbatù-idhò. 10Ní P̀b̀àyàhùdí t̀ò ádr̀òdr̀ǒ ale náadù àtìná wò ògògù ale ní : «Indo r̀í ń sàbatù-idhò ! Ní dhu àkà nzá nyanò p̀b̀ùkù ara nyambe ùbhi d̀ǒ nà.» 11Ní, wò ale adù dhu àdu abádhí t̀ò ndàti : «Íma nìgù ale ní ndi àti ima ní, ma r̀itdu p̀b̀àkà ara, madù àrà nà.» 12Ní k̀òk̀ò P̀b̀àyàhùdí t̀ò ádr̀òdr̀ǒ ale adù dhu ivu kà-tsù 'àti : «Ádhi p̀b̀á ale ndi nyi ní àti, nyi r̀itdu p̀b̀ùkù ara, nyadù àrà nà?» 13P̀b̀étù, wò ka k̀ìgù ale náadù nzá àdhi mà ùnd̀nà ndi dhu dhu núni. Obhó tí, wò ndi kàsùmì ǒ, Yèsù adù Ɛ iwà ndi ndàwìlì ndi, ndàrà ányìrǒ Ɛ ihé-yà ǹínzì ǒ r̀ò r̀ó. 14Wò dhu-dzidǒ, Yèsù adù àrà wò ale nótu Kàgàwà bhà idzá, ndàdù àtìná kà ní : «K̀òní nyi nyògù wà. Ní àp̀e nyònzì nzérenga tdítǒ, ak̀ye nzére dhu nyú ròsè ẁòrí d̀òná náarana nyabà tdítǒ ní.» 15Ní wò ale náadù àrà, ndìtsi àtìná P̀b̀àyàhùdí t̀ò ádr̀òdr̀ǒ ale ní, Yèsù r̀àr̀í ndi ndi nìgùná. 16Ndi dhu-okú d̀ò r̀ò ní ndi, Ɛ ádr̀òdr̀ǒ ale náadù 'òp̀è 'ònè Yèsù, ndíni Ɛ abhù tí kohò, sàbatù-idhò ǒ kà r̀àrà indr̀ù ìgù r̀ǒ nídhunì. 17P̀b̀étù, Yèsù adù àtìná abádhí ní : «Àbadu Kàgàwà r̀í ìnè k̀òmbí màtí ndi ndí kasu ònzì r̀ó, ní ima mà átò, ma mí ń kasu ònzì ma mí r̀ó.» 18Ndi dhu-okú d̀ò r̀ò ní ndi, P̀b̀àyàhùdí t̀ò ádr̀òdr̀ǒ ale náadù 'òp̀è 'ònè Yèsù tdítǒ atdyúya nyú nà, ndíni Ɛ abhù tí kohò. Abádhí ambénà k̀ònè d̀ǒ, ìnzì ní ìnzá k̀ífu sàbatù-idhò dhu-okú d̀ò r̀ò tí, p̀b̀étù k̀àràdù Kàgàwà àti àbanà nyú tí, ndi dhu ràdù ndàbhù Ɛ àdhàdhì Kàgàwà nà dhu-okú d̀ò r̀ò.

Kàgàwà t̀ídhùnà, Yèsù bhà ádr̀ungb̀ànga

19Wò dhu-dzidǒ, Yèsù adù àtìná P̀b̀àyàhùdí t̀ò ádr̀òdr̀ǒ ale ní : «Ma mí obhó dhu núno f̀ùkù : Kàgàwà t̀ídhùnà r̀í nzí adù atdí dhu mà nónzì d̀òna r̀ǒ, p̀b̀étù kà ràdù ònzìnà dhu ní yà Àbanà r̀ònzina r̀ó ndi ndálàna dhu k̀élé. Obhó tí, Àbanà ar̀ònzina dhu nónzì kà t̀ídhùnà ràdù átò. 20Obhó tí, Àbanà ózè Idhùnà, ndàdù ndi ndar̀ònzina k̀órò dhu núvi kà t̀ò. Kàr̀í yà ndi

ndónzì dhu ònǎ róse ádròdrǒ dhu núvì tǎítǎ òndì Idhùnà tò, ndínì idho adù tí nyúko nǐ atǎítǎ. ²¹ Àdhàdhì Àbadu náarí ùvǔve ale nábhǔ rǔngbe ì ɔve-bvù rǒ, ndàdù ípírǒnga ùbho fǐyò dhu bhěyi tí, ní ka t'Ídhùnà rǎdù ípírǒnga núbho yà ndì ndòzè ndùbho ka fǐyò ale tò. ²² Ndirò, Àbadu náarí nzì ìndrù-ànyǎ nítǎ, pbétù kǐbhò anya t'ítǎtǎ tó ádrǔngbǎnga tó ɔbì kóró Idhùnà-fó, ²³ ndínì kóró ale nífu tí Idhùnà, àdhàdhì ì arí Àbanà nífù dhu bhěyi. Ní, ìnzì arí Kàgàwà t'Ídhùnà nífù ale, nífu nzá yà ka nívi Àbanà. ²⁴ Ma mí obhó dhu núnɔ fǔkù : Yà ma múnɔna dhu níri rí ale, ndàdù yà ima nívi ale ná'ù, nába wà dhòdhódhónga tó ípírǒnga. Ndirò, ka kòtǎfya nzì anya kà dǒ, pbétù kǔdà wà ɔve òna nǎ, ndàdù òtsù ípírǒnga ò. ²⁵ Ma mí obhó dhu núnɔ fǔkù : kàsùmì níndù wà ndì, ndirò ndì kàsùmì àkǎ wà. Ndi kàsùmì ní yà ùvǔvè kǔtǔ ì ale rǐ Kàgàwà t'Ídhùnà-tù níri òná, ndirò kà-tù ìri rí ale rǎdù ípírǒnga nába. ²⁶ Obhó tí, àdhàdhì Àba Kàgàwà náarí ìpírǒnga nà nyunatsì dhu bhěyi, ní kǎbhu Idhùnà rǐ ìpírǒnga nà átò nyunatsì. ²⁷ Ndirò, kǎdù ìndrù-ànyǎ t'ítǎtǎ tó ádrǔngbǎnga tó ɔbì nábhù Idhùnà tò, Ìndrù t'Ídhùnà ní ka dhu-okú dǒ rǒ. ²⁸ Ní, àpé nyàbhu idho rùko nyì ndì dhu dǒ. Obhó tí, kàsùmì níndù wà ndì, yà kóró ale kǎkà ùvǔvè kǔtǔ ì rǐ tǔdu ìri òná, ²⁹ àdù 'ùngbe ɔve-bvù rǒ. Ní yà ídzì nga ònzi ì arí rórò uvè ale núngbeya ì, 'àdù dhòdhódhónga tó ípírǒnga nába. Pbétù, yà nzérénga ònzi ì arí rórò uvè ale, núngbeya ì, kǎdù anya nítǎ dǔyá' . »

Yèsù rǐ pbìndà ádrǔngbǎnga návi rí ìndrù tò dhu núnɔ dhu

³⁰ Tǎítǎ Yèsù adù dhu òvò Pbàyàhúdì tó ádròdrǒ ale tò, ndàtì : « Ima nyú, ma mí nzì àdù atǎí dhu mà nónzì dùdu rǒ, pbétù ma mǎdù ìndrù-ànyǎ nótǎ Àbadu Kàgàwà núnɔ ka idù dhu bhěyi. Ndirò ndì anya nótǎ ma mǎdù obhónanga dǒ. Obhó tí, ma marí nzì ma mòzè dhu nónzi, pbétù ma marónzina dhu ní yà ima nívi ale nózè dhu kèlě. ³¹ Ma mapé àdù àdì pbàkà ngàmbi tí ma-tírò, ní ma múnɔna dhu ní nzì àdù ì ì obhó dhu. ³² Pbétù, ngǎtsi ale ní ndì pbàkà ngàmbi, ndirò ma mùni wà dhu, kà rúnɔna dùdú dhu rǎrǐ obhó dhu. ³³ Nyì nyóvi ìndrù ròwù dhu òngù bàtizò núbhò arí Yùwanì-tsǔ, ní kǎdù obhó dhu tí rǐ ì dhu núnò fǔkù ì ale dǒ. ³⁴ Ima nyú, ma mózè nzá ìndrù rǎdì pbàkà ngàmbi tí dhu, pbétù ma mí yàri dhu núnɔ fǔkù ndínì nyì nyugù tí. ³⁵ Yùwanì fǐ nzínziku ò àdhàdhì ɔbì ka kòbì ràmbe inga náwù dǒ tarà bhěyi. Ndirò, nyì nyádù idhèku nábhù rǐka ndì ákě kàsùmì kèlě tí kà rúnɔna fǔkù dhu tó awáwù ò. ³⁶ Ní ima nyú, ma mǐ ìnè Yùwanì unɔ dhu ònǎ òsè ngǎtsi dhu nà. Obhó tí, ndì dhu ní yà Àbadu Kàgàwà ìbhò ndínì ma múnzi tí rǎkǎ kasu, yà ìnè rǐ ònzi ma múnzina ró. Ní ì kasu arí ndì dhu àvì, Àbadu Kàgàwà

^J 5.29 Dàn 12.2

ràrì ndi ima nívi. ³⁷Yà ma nívi Àbadu ní átò pbàkà ngàm̀bì. Ní, nyí nyàpè nzá kà-tù níri akèkpá màtí, ndirò nyí nyàpè nzá kà-nyì-kpa nàlá. ³⁸Ndirò, nyí nyí'ì mbà kàbhà òte nà afíku ò, inzà nyí nyá'ù yà kívi ale dhu-okú dò rò. ³⁹Nyí nyóze nyögyè Kàgàwà bhà Andítá-ònga, nyí nyá'í inga ìrè kòtù ò nyí ràràdù dhòdhòdhóngà tó ípìrònga nábà dhu-okú dò rò. Ní, i Andítá ní i pbàkà ngàm̀bì. ⁴⁰Pbétù, nyí nyóze nzá nyíwù tidu ò, ndíní nyí nyabá tí obhóná ípìrònga. ⁴¹Ma móze nzá ìndrù rí milè dhu. ⁴²Pbétù, ma múni wà nyí: nyí nyóze nzá Kàgàwà. ⁴³Ima, ma mírà Àbadu Kàgàwà-òvò rò, ní nyí nyádù nzá makò. Pbétù, ngàtsi ale náapè àdù ìrà òvòna nyú rò, ní nyí nyádù ndi ale àkò akye. ⁴⁴Nyí nyádù dhu à'ù ìngbà dhu bhèyi, yà nyí nyóze nyífu nyí nyí-tírò nzínziku ò, ìnzí nyádù Kàgàwà atdíró rí nyí'fù dhu ònè rò? ⁴⁵Àpé nyìrè nga ima r̀arì ndi ma mí nyòbhu Àbadu-fó. Pbétù nyòbhu rí ní Músà, yà atdí'ò nyí nyá'ù tsùnà dhu ale^k. ⁴⁶Obhó tí, nyí nyá'ùyana gukyè Músà náandí dhu, ní nyí nyá'ùyana ma múncna dhu à'ù átò, okúdu dò rò kándí i dhu nídhuní. ⁴⁷Ní yà inzà nyí nyá'ù kándí dhu rò, nyí nyádù ma múncna òte ná'ù ìngbà dhu bhèyi' ? »

Yèsù rí imbò lufù ale nóngù dhu

(Màt 14.13-21 ; Mrk 6.30-44 ; Luk 9.10-17)

6 ¹Wò dhu-dzidò, Yèsù adà Gàlilayà tó r̀r̀è-àdzè. Ndi r̀r̀è-ka kanzina átò Tibèriyà tí. ²Ní ádr̀ngbà ihé-yà náadù òwu kòwù ò, andi nà ale rò ka r̀rà ònzina rò wiwì nála rò ì ówu nídhuní. ³Ní Yèsù núpò pbìri dò, 'adù òko obvò ányì pbìndà ábhàlì mànà. ⁴Wò ndi kàsùmì ò, Pbàyàhúdì tó mùhendù, *Pásìka tí kátina-idhò ní'ì iwà ndìndù ndi rò. ⁵Ní Yèsù ubè nga ndàndà, ndàdù ihé-yà nála tina ò ríwu rò. Ní kàdù dhu ìvu Filipò-tsù, ndàti : « Àlè kówu mùgati òdzi àdhà ndíní kàkà ale ònyu tí ? » ⁶Kívú wò dhu Filipò-tsù, àbadhi-afí kèlè ndi ndomvú tí nì. Obhó tí, kùni wà ndi ndádù ònzina dhu. ⁷Ní Filipò adù dhu àdu kàtò, ndàti : « Àlè kí mbà mùgati nòdzi óyò miyà f̀rangà-kpò rò màtí, kadù ùndòna nìní màtí kòrì ale-fó, ní rí nzí àkà abádhí rò. » ⁸Yèsù bhà ábhàlì nzínzi ò, Àndèrèyà tí kátina atdí ale, Simoni Péterù t'ádòna, náadù àtina Yèsù nì : ⁹« Atdí kpatsibhíngba rí'ì ìnè ìrò sàyiri tí kátina nganù-ra nì ka kòbhòlò imbò mùgati nà, dònà óyò ìbhè nà. Pbétù wò ndi dhu mà r̀nzina yà dhu bvù tí ale rò dhu ní àdhu ? » ¹⁰Ní Yèsù adù àtina pbìndà ábhàlì nì : « Nyàvi ìndrù ròkò obvò. » Ányì'ò ìrì ní'ì ìnè abhò. Ní ihé-yà adù òko obvò ndi ìrì dò. † ale-bvu ní'ì mbèmbè imbò lufù kpabhále. ¹¹Ní Yèsù ugu kòkò imbò mùgati ndùlù fónà. Ní òtsò ndi ndàbhu Kàgàwà tó dhu-dzidò, kàdù i mùgati àbhu kùndò urò ì'ì ale tó. Ndirò, kàdù ìbhè nàbhu átò kùndò abádhí tò, abádhí nà rákà dhu bhèyi. ¹²Ihé-yà níitdègu dhu ònyu 'ùlè nì,

^k 5.45 Tòr 31.26-27   ^l 5.47 Tòr 18.15

ní Yësù adù àtìnà pbindà ábhàlì ní: «Nyùndu òdòdì mùgati-go-tsù, akye ndì ninzana kòkòrò nǎ.» ¹³Ní Yësù bhà ábhàlì náadù kòkò ònyu ka kònyù imbò mùgati ò rò òdì mùgati-go-tsù núndu, rùlè atdí kumì dòná òyò nà sèngè ð. ¹⁴Ní wò Yësù ònzì wiwì ì àla rò, ihé-yà adù òte òpè nzínziya ð, 'àmbe àtìnà dǎ: «Obhó nyú, yàrí ale ní yà ka kúnò ìrà iraya yà adzi ð dhu tí Kàgàwà bhà nabì nyú.» ¹⁵Ní Yësù itdègu abádhí rǎ dhu ònzì ndínì ì alá tí ndì, 'ùdò ndì fíyò ádrùngbà kamà tí dhu ùnǎ, ní kádù ndìdha abádhí nzínzi ð rò, ndàdù àrà atdíró pbirì dò.

Yësù rùbhi rèrù dǎ dhu
(Màt 14.22-33; Mrk 6.45-52)

¹⁶Inga níitdègu àtì, ní Yësù bhà ábhàlì náawù pbirì dò rò, iwù ùvò rèrù-tsù. ¹⁷Ní abádhí núpò atdí ibhú ò, 'adù abhi òpè 'àmbe òwu dǎ rèrù-adzè, Kàpèrnàwumù tó pbanga ò. Inga níí ìwà ndì ndàtì ró, Yësù ràdù ìí inzà ndì ndàpè ìrà àhù abádhí ì ró. ¹⁸Ndirò idha adù ìí atdíð tsina àva ndì awe ròpili òbì nyú nà dhu-okú dò rò ró. ¹⁹Ní Yësù bhà ábhàlì níí ìwà ì òtù ibhú ràrà mbèmbè imbò kilòmètèrè tí, ndirò ngàtsi ní mbèmbè azà kilòmètèrè tí rèrù-alìkpa ò ró. Nírò ní ndì abádhí náala Yësù idha dǎ rùbhi pǎna dǎ, ndàmbe ìrà dǎ ibhú ì ró. Ní òdò níisí atdíð abádhí ò. ²⁰Pbétù, Yësù adù àtìnà abádhí ní: «Ìnzì nyònzì òdò! Ima ní yà.» ²¹Ní abádhí náatsú 'àbhù Yësù rùpò ibhú ò, ní kòmbómbí tí ibhú náadù àrà àhù adzèná idha-bidò, yà abádhí rùbhi àda rǎ inǎ rò.

Ihé-yà rǎ Yësù òne ndínì ì ala tí dhu
(Màt 14.34-36; Mrk 6.53-56)

²²Tsútsǎ nínganí, rèrù-adzè ì nùbhàná ihé-yà níirè dhu atdí tí ibhú rǎínà idha-tsùnǎ. Ndirò, abádhí irè dhu Yësù rùpòná nzá ndì ibhú ò, 'adà atdíkpá pbindà ábhàlì mànà, pbétù ì ábhàlì rówùnà òyá. ²³Ní, ngúkpa ibhú náadù iwu Tìbèriyà tó kigò ònǎ rò, iwù ùvò ìkyèrò yà òtsò ndì ndàbhù Kàgàwà tò dhu-dzidǎ, Yësù ábhuná mùgati ihé-yà rònyù ró. ²⁴Ní ihé-yà níitdègu dhu àlǎ, ìmbǎ Yësù mà, pbindà ábhàlì mànà rǎrǎí nzínziya ð, ní abádhí adù ùpo Tìbèriyà rò iwù ibhú ð, 'òwù Yësù ònè Kàpèrnàwumù tó kigò ò.

Yësù rǎ ndàtì ípirònga nábhu rádù indrù tò mùgati tí dhu

²⁵Kòkò ihé-yà náawù ùvò rèrù-adzè, 'adù Yësù òtù ányì. Ní abádhí níivú dhu kà-tsù 'àtì: «Màlimò! Nyì nyìrà àhù ìngbǎ tí ngá àzú?» ²⁶Ní Yësù adù dhu àdu abádhí tò, ndàtì: «Ma mí obhó dhu núno fǎkù: nyí nyí mone dhu ní mùgati nyí nyónyùnà nyùlè ní dhu, ìnzì ní yà ma mǎrónzina wiwì nyí nyála, nyǎdù à'ùnà dhu. ²⁷Ní, dhu àkǎ nzá nyònzì kasu ndìnza rádù ònyù-okú dò rò. Pbétù, dhu àkǎ nyònzì kasu

dhòdhóhóngá tó ípìrǒngá nábhu rádù fùkù ònyè-okú dò rò. Ndi ònyè àbhu rádù fùkù ní Ìndrù t'ídhùnà. Obhó tí, ka ní ndi Àbanà Kàgàwà níli pbìndà ádrùngbǎngá tó ize róná ale, ndíní ndi ndívi ndi ka dhu naví tí. »
²⁸Ní kǒkò ihé-yà adù dhu ìvu Yèsù-tsù 'àti: « Ádhu ndi àkǎkǎ mǒnzì, ndíní mà mǒnzì tí Kàgàwà bhà kasu ? »
²⁹Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Kàgàwà bhà kasu ní, nyá'ù yà ndi nyú tírò ndi ndívi ale. »
³⁰Abádhí adù dhu ìvu tdítǒ kà-tsù 'àti: « Íngbà wíwí nyi nyónzina màla, ndíní mà madù tí nya'ù? Ádhu ndi nyi nyónzina? »
³¹Abhúka náanyè *manà tí kátina m̀gati r̀ngù ǒ, àdhàdhì yà Kàgàwà bhà Andítá r̀ncna dhu bhèyi. Ndi Andítá r̀tina: « Kàgàwà nábhu òr̀-akpà ò rò ìrà m̀gati abádhí r̀nyè^m. »
³²Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ma mí obhó dhu ǹnc fùkù: ìnzí ní Músà ndi òr̀-akpà ò rò ìrà m̀gati nabhù fùkù. Pbétù, Àbadu Kàgàwà ní ndi òr̀-akpà ò rò ìrà obhóná m̀gati nábhu rí fùkù. »
³³Obhó tí, Kàgàwà bhà m̀gati ní òr̀-akpà ò rò ìrà m̀gati. Ndirò, ndi m̀gati ní dhòdhóhóngá tó ípìrǒngá nábhu rí yà adzi ǒ ale tò m̀gati. »
³⁴Ní, ihé-yà adù àtina Yèsù ní: « Ádr̀ngbǎlé, óngò ẁr̀r̀ m̀gati níbhò fǎkà bìl̀nganà. »
³⁵Ní Yèsù adù dhu òvò abádhí tò kpangba, ndàti: « Ima ní ndi yà ípìrǒngá nábhu rádù ìndrù tò m̀gati. Ndi ale náapè ìrà tidu ò, ní r̀r̀ nzí àdù àwù nínè akekpá màtí. Ndirò, ndi ale náapè ma'u, ní r̀r̀ nzí àdù òmv̀na ndi ndí dhu-atdyú nóhò akekpá màtí. »
³⁶K̀ǹ ma m̀nò wà i dhu fùkù. Nyí nyála wà ma, pbétù nyí nyàpè nzá ma'u. »
³⁷Àba Kàgàwà níbhò idù ale nǎkǎ 'iwù kóró tidu ò. Ndirò, tidu ò ìrà ale nódi ma mí nzí àdù iri. »
³⁸Obhó tí, ma mírà òr̀-akpà ò rò, ndíní ma mǒnzì tí yà ma nívi ale-afí ózè dhu. Pbétù, ma mírà nzá ndíní ma mǒnzì tí afídu ózè dhu. »
³⁹Yàrí ní ndi yà ma nívi Àbadu-afí ózè dhu: « Dhu àkǎ nzá mabhu yà fudú kíbhò ale nzínzì ǒ atdí ale mà ràwí. Pbétù, yà adzi ǒ dhu-tsù r̀tsi ndòdì nínganí, dhu akáya mabhu abádhí r̀ngbe ì. »
⁴⁰Tdítǒ Yèsù adù àtina: « Yàrí ní ndi Àbadu ózè dhu: kóró ale yà Idhùnà àlà rí, 'àdù à'ùnà, rádù dhòdhóhóngá tó ípìrǒngá nábà. Ndirò, ma madùya abádhí nábhu r̀ngbe ì yà adzi ǒ dhu-tsù r̀tsi ndòdì nínganí. »
⁴¹Ní wò dhu ì ìr̀ rò, Pbàyàhúdì tó ádr̀dr̀ ale náapè 'àmbe ònu dǒ nzínziya ǒ Yèsù-okú dò rò. Abádhí anù wò Yèsù àti, ndi ràr̀ òr̀-akpà ò rò ìrà m̀gati nídhuní. »
⁴²Ní, abádhí ambénà àtina dǒ nzínziya ǒ: « Tí obhó Yèsù, Ỳzefù t'ídhùnà nyú yà? Àlè k̀ni wà kà t'ábanà mà, kà-tsánà mànà. Ní, kà rádù àtina ìngbǎ dhu bhèyi ndi r̀rà òr̀-akpà ò ròⁿ? »
⁴³Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ìnzí nyònu nzínzìkù ǒ. »
⁴⁴Ìnzí atdí ale mà rádù ìrà tidu ò, ìnzí ní yà ima nívi Àbadu Kàgàwà kèlè nábhu ndi ndìrà tidu ò rò. Ndi ale ní ndi ma madùya àbhùnà r̀ngbe ndi, yà adzi ǒ dhu-tsù r̀tsi ndòdì nínganí. »
⁴⁵Kàgàwà bhà pbànábí náandí dhu 'àti: « Kàgàwà nyú ndítírò núudhèya »

^m 6.31 Uvt 16.4,15; Zàb 78.24   ⁿ 6.42 Mrk 6.3; M̀t 13.55; Luk 4.22

dhu kóró ale tò°. > Àbadu Kàgàwà rǎncna dhu nìrì, ndàdù à'ùnà ale ní ndi rádù ìrà tidu ò. ⁴⁶Atdí ale mà nápè nzá Àbadu àlà. Pbétù, ka nála ní yà Kàgàwà-tí'ò rò ìrà ale kèlě atdíró. ⁴⁷Ma mí obhó dhu núnc fúkù: Yèsù nà'ù ale ní rǐi dhòdhódhóngà tó ípìrǒngà nà. ⁴⁸Ìma ní ndi dhòdhódhóngà tó ípìrǒngà nábhu arí ìndrù tò m̀gati. ⁴⁹Abhúku náanyù manà tí kátina m̀gati r̀ngù ò, ní abádhí adù wà ùve. ⁵⁰Pbétù, yàrí ní ndi òr̀-akpà ò rò ìrà m̀gati. Ndi m̀gati ǹnyù ale rǐ nzí àdù òvè. ⁵¹Ìma ní ndi ípìrǒngà tó ndi m̀gati, yà òr̀-akpà ò rò ìrà. Ndi ale apé ndi m̀gati ǹnyù, ní ndi ale adùya dhòdhódhóngà tó ípìrǒngà nábà. Ma mábhùna ndi ale r̀nyù m̀gati tí dhu ní ngbòdu. Ma mí ndi ngbòdu nábhù, ndíní yà adzi ò ale náabá tí ípìrǒngà otùna ò. »

⁵²Wò dhu ì ìrì rò, Pbàyàhúdí adù 'òpè 'àgò ì òbi nyú nà nzínziya ò. Abádhí ambénà dhu òngù dǒ tsùyá, 'àmbe àtìna dǒ: « Hòkò! Yàrí ale r̀dù ngbòna níbhò ìngbà dhu bhèyi àlě r̀nyù? »

⁵³Ní Yèsù adù àtìna abádhí ní: « Ma mí obhó dhu núnc fúkù: Ìnzí nyí nyapé Ìndrù t'ídhùnà-ngbò ǹnyù, ìnzí nyàdù kàzù ǹmvù, ní nyí nyí nzí àdù dhòdhódhóngà tó ípìrǒngà nábà. ⁵⁴Ndi ale apé ngbòdu ǹnyù, ndàdù azùdu òmvù, ní ndi ale r̀dù dhòdhódhóngà tó ípìrǒngà nábà, ndirò ma madùya ndi ale àbhu r̀ngbè ndi yà adzi ò dhu-tsù rǐtsi ndòdì nínganí. ⁵⁵Obhó tí, ngbòdu ní obhóná ònyù, ndirò azùdu ní obhóná òmvù. ⁵⁶Ní ndi ale apé ngbòdu ǹnyù, ndàdù azùdu òmvù, ní ma mǐi ìnè ndi ale nyutsi, ndirò ndi ale rǐi ìnè nyudutsi. ⁵⁷Ìma nívi Àbadu Kàgàwà náarfǐ ìnè ípìrǒngà nà, ndirò ma mǐi ìnè ípìrǒngà nà kòkù dò rò. Ní ndi dhu bhèyi tí, ngbòdu ǹnyù ale ní r̀dù ìi ípìrǒngà nà otùdu ò. ⁵⁸Yàrí ní ndi òr̀-akpà ò rò ìfò m̀gati. Ndi m̀gati rǐi mbà yà abhúku náanyù m̀gati bhèyi. Ndi m̀gati ì ònyù dhu-dzidǒ, abádhí náadù wà ùve. Pbétù, ndi ale náapè yàrí m̀gati ǹnyù, ní rǐ nzí àdù òvè ìngbà tí ngá matí. »

⁵⁹Wòrí ní ndi Yèsù unc dhu, yà Kàpèrnàwumù tó pbanga ò unduta-dzà ò rò ndi ndí dhu núdhè ìndrù tò òná kàsami ò.

Dhòdhódhóngà tó ípìrǒngà nábhù rí ìndrù tò òte

(Èbr 4.12-13)

⁶⁰Wò Yèsù ùnò dhu ì ìrì rò, kàbhà ábhàlǐ nzínzi ò ábhò ale nyú náadù 'òpè 'àmbe àtìna dǒ: « Yàrí ale r̀dhèna ìndrù tò dhu nídzò ìdzò tí. Ní ádhi pbá ale ndi k̀r̀ rádù? » ⁶¹Yèsù itdègu kòkò ale r̀onu nzínziya ò yà ndi ndùdhe fíyò dhu-okú dò rò dhu núní, ní kàdù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti: « Wò ma m̀nò dhu nábhu tí nyí nyòtsù nzérenga ò? ⁶²Olu, nyí nyáláyana gukyè Ìndrù t'ídhùnà òr̀-akpà ò rúpo yà angyi ndi ndíi ì rò, ní ádhu nyí nyúnòyana? ⁶³Ìlǐlǐ-Alafí ní ndi dhòdhódhóngà tó ípìrǒngà

° 6.45 Ìsa 54.13

nábhù arí indrù tò ale. Pbétù, indrù nyú rǎdù ònzìnà dhu rǐrǐ ìmbǎ. Yà fùkù ma mǎnò òte ní Ìlǐlǎ-Alafí ìbhò mǎnò fùkù òte. Ndirò, ndi òte ní dhòdhòdhóngà tó ìpìròngà nábhù rí indrù tò òte. ⁶⁴Pbétù, nzínziku ð ngǔkpà ale ná'ù nzá ndi òte. » Obhó tí, angyangyi nyú, Yèsù núuni wà abádhí nzínzì ð inzà ndi ná'ù ale mà, ndi nipfoya ndàbhu ndi òmvù-fó ale màná. ⁶⁵Ní kǎdù àtìnà tdítǎ abádhí ní: « Kòní wò dhu-okú dò rò nga ní ndi, ma mǎvò dhu fùkù mati: ìnzǐ atdí ale mà rǎrǎdù ìrà tidu ò, inzà Àba Kàgàwà kèlè nábhù ndi ndìrà rò. »

⁶⁶Ní ròpè ndi ɛrò rò, Yèsù bhà ábhàlǐ nzínzì ð ábhò ale nyú núudhá ì olù, 'àdù 'òpè ìnzǐ 'òwù ùbhi rò kòwù ð tdítǎ. ⁶⁷Ní wò dhu ndi ndàla rò, Yèsù adù dhu ìvu pbìndà atdí kumì dòná óyò nà ábhàlǐ-tsù, ndàti: « Nyǐ nyú mà nyǐ nyòzè tí nyòwù átò? » ⁶⁸Ní Simoni Péterù adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Àdrùngbǎlé, mà mǎwù àdhi bhà? Nyi nyarúnona òte ní dhòdhòdhóngà tó ìpìròngà nábhù rǎdù indrù tò òte. ⁶⁹Ní kòmbí mà'í na, mà mà'ù wà nyi. Ndirò mà mǎni wà dhu nyi rǎrǐ Kàgàwà bhà rò ìrà Ìlǐlǎ ale. » ⁷⁰Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Yà atdí kumì dòná óyò nà nyǐ nyǐrǐ rò, tí obhó ima ndi ma mavò nyǐ? Pbétù nzínziku ð rǐrǐ atdí ale ní Pǎmvo nyú! » ⁷¹Yèsù ambénà òte dǎ dòná ní Yudhà, Simoni Ìskàriyotà t'ídhùnà. Obhó tí, ndi Yudhà ní'í ndi Yèsù ìpǎ rí ndàbhu òmvù-fó ale, àzèmbè ndi ndongó ìrǐ kàbhà atdí kumì dòná óyò nà ábhàlǐ nzínzì ð atdí ale.

Yèsù t'ádóna rǐ 'ùvò ìnzǐ à'ù ka dhu

7 ¹Wò dhu-dzidǎ, Yèsù ubhì Gàlilayà tó pbìrì ònǎ. Obhó tí, kǎzè nzá ndùbhi Yùdeyà tó pbìrì ònǎ, Pbàyàhúdì tó ádròdrò ale ròwu ndòné rò, ndíni ì abhù tí ndi kohò ndi dhu-okú dò rò. ²Wò ndi kàsùmì ð, Pbàyàhúdì tó hemě-dzà tó mǎhendù-ìdhò ní'í iwà ndìndù ndi ró. ³Ní Yèsù t'ádóna náati kà ní: « Ívǎ nyi ìrò rò, nyarà Yùdeyà tó pbìrì ò, ndíni pbùkù ábhàlǐ náala tí nyi nyarónzina dhu átò. ⁴Ìnzǐ ndi nòzè kuni ndi ale rǎdù ndi ndarónzina dhu núrù ùru tí. Ní kǎkò nyi nyarónzina dhu àkǎ nyarà ònzìnà rò kóró ale rǎdù àlanà. » ⁵Obhó tí, i Yèsù t'ádóna nyú mà ìtírò náa'ù nzá kàbhà dhu. ⁶Ní Yèsù adù àtìnà abádhí ní: « Idù ìdzi kàsùmì nǎpè nzá àkǎ. Pbétù, fùkù kóró kàsùmì ní ìdzi kàsùmì. ⁷Yà adzi ð ale rǐ nǐ àdù nyòndrò. Pbétù, ima abádhí óndrò atdí, yà ma mǎrǎdù dhu ùnò kpangba mati: abádhí arónzina dhu rǎrǐ nzère dhu dhu-okú dò rò. ⁸Ní nyǐ, nyòwu mǎhendù ò. Imá na, ma mí nǐ àrà wò mǎhendù ò, inzà ányì ma mǎrà ní pbàkà kàsùmì àpè àkǎ nídhunǐ. » ⁹Wò dhu ndi ndànò abádhí tò rò, Yèsù adù àdi Gàlilayà tó pbìrì ò.

Yèsù rǐ dhu ùdhè hemě-dzà tó mǎhendù ð dhu

(Law 23.34)

¹⁰Yèsù t'ádóna nítdègu òwu mǎhendù ò, ní kǎdù ndìvǎ ndàrà átò ányì. Kàrà ányì ìnzǐ ndìtè ndi kpangba indrù tò. ¹¹Ní, Pbàyàhúdì tó ádròdrò

ale náambénà kònè dǝ wò ndi m̀hendù ǝ. Abádhí owúnà dhu òngù rǝ 'àmbe àtìnà dǝ: « Ka nyú rǝ ìngbòrǝ ? »

12 Wò ndi kàsùmì ǝ, ihé-yà náambénà 'àgò dǝ atdí dǝ nyú nzínziya ǝ Yèsù nàndà dhu dǝ. Atdí dhená ale nóowúnà àtìnà rǝ: « Wòrí ale ní ídzi ale nyú. » Ngǝkpà ale ràdù òwu àtìnà rǝ: « Ìnzì ní wò dhu bhèyi ! Wòrí ale náarí ìndrù nùtrǝ atdí dǝ. » 13 Pbétù, abádhí nzínzi ǝ atdí ale mà náarána nzì ndì ndòzè ndùnò Yèsù dǝ dhu nóvò rǝ kpangba, Pbàyàhúdì tó ádròdrǝ ale-òdò nónzi ìyì dhu-okú dò rò.

14 Ní, iwà m̀hendù-ǝnga náli ndi rórò ní ndi, Yèsù atsù Kàgàwà bhà idza ò, ndàdù ndòpè ndùdhe dhu ìndrù tò. 15 Ní idhò nùukò Pbàyàhúdì atdí dǝ nyú. Abádhí adù 'òpè 'òngù dhu tsùyá, 'àmbe àtìnà dǝ: « Yàrí ale nyú nùni Andítá ìngbǝ dhu bhèyi, àzèmbè ìnzá ndì ndózè dhu rórò ? » 16 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Yà ma marúdhèna ìndrù tò dhu ní nzì dùdu ò rò áhù dhu, pbétù ndi dhu aráhù yà ma nívi Àbadu Kàgàwà-dò ò rò. 17 Kàgàwà ózè dhu nòzè ndònzì ale ní ndi rádù dhu ùni, yà ma marúdhèna dhu ràtí Kàgàwà údhe idù dhu, ndirò ngàtsi ní, yà ma marúnona òte ràtí dùdu ò rò àhù òte. 18 Dòna ò rò àhù dhu dǝ tí arí ndòzè ndidè ale ní ndi nòzè kifù ndi ale. Pbétù, yà ndi nívi ale nòzè kifù ale rádù obhó dhu nùnò. Ndirò, nzére dhu mà rǝ nzì àdù àhù kà-ò rò. 19 Músà nùubhà tí nzá Úyátá fùkù ? Pbétù, atdí ale mà nzínziku ǝ náarí nzì àdù ndi Úyátá nífu. Ní ádhu nyì nyárí mone ndínì nyì nyabhù tí ma kohò ní ? » 20 Ní ihé-yà adù dhu àdu Yèsù tò, 'àti: « Nyì nyí nzerè-alafí nà ùnù ! Ádhi ndi nyone rí ndínì ndi ndabhù tí nyi kohò ? » 21 Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ma mónzì atdí dhu kèlè sàbatù-idhò ǝ, idhò ràdù nyùkò kórò. 22 Músà nùuyá dhu fùkù nyòngò fùkù kpabhínzo-ònzìnga nóbhòlò. (Pbétù ndi dhu nyú napè ní nzì Músà. Ka napè ní abhùkù). Ní, nyì nyaràdù kpabhínzo-ònzìnga nóbhòlò *sàbatù-idhò ǝ màtí. 23 Nyì nyárí fùkù kpabhínzo-ònzìnga nóbhòlò sàbatù-idhò ǝ màtí, ìnzì ndi dhu ràdù nyábhu nyùkò Músà bhà Úyátá. Ní ádhu ìndrù-ngbùlù nyú ma mìgù sàbatù-idhò ǝ rò nyì nyádù àkò rùdú ní ? 24 Ìnzì nyòngò ìndrù-ànyá nítìdì yà nyìkpókù ǝ nyì nyálàna dhu-okú dò rò tí. Pbétù, nyòngò ìndrù-ànyá nítìdì obhónánga dǝ. »

Ìndrù rǝ dhu òngù Yèsù ràtí yà Kàgàwà unò ìrìraya dhu tí Ògùba dhu

25 Wò Yèsù ùnò dhu ì ìrì rò, Yèrùsalemà tó kigò ǝ atdí dhená ale náapè 'òngù dǝ tsùyá, 'àmbe àtìnà dǝ: « Hòkò ! Tí obhó yà ka kùbhi ònèna rǝ ndínì kabhù tí kohò ale nyú wò ? 26 Nyàndà pé kà rǝte kpangba, ìnzì kadù atdí dhu mà nónzì rònà ! Àlè tó ádròdrǝ ale nyú nùni tí nzá wà dhu, yàrí ale ràrì obhó nyú Krístò ? 27 Pbétù, àlè kùni wà ádhà rò màtí yàrí ale níra dhu. Krístò rǝrà nínganí, atdí ale mà nùuniya ìnzì ádhà rò màtí kírà dhu. »

²⁸Nírò ní ndi Kàgàwà bhà idza ǝ rò ndi ndí dhu ùdhě ìndrù tò rórò, Yèsù atè ɔrú tǔna nyú nà, ndàti: «Nyí nyùni wà ma, ndirò nyí nyùni wà àdhà ale màtí ma míí dhu. Pbétù, ma mírà nzá ɔvòdu dǝ ma-tírò. Ima nívi ale ní àkǎ àkǎ nyǎ'ù ale, ndirò ndi ale ní inzá nyí nyùni ale. ²⁹Pbétù, ma múni wà àbadhi. Obhó tí, ma mírà kà bhà rò, ndirò Ka ní ndi ima nívi ale.» ³⁰Ní, abádhí adù dhu ònzí ndíní ì alú tí Yèsù, pbétù atdí ale mà náadù nzá ɔtsúna níli kà-rǝ, inzá kà bhà kàsùmi nápè àkǎ nídhuní.

³¹Pbétù, ihé-yà nzínzi ǝ ábhǝ ale nyú náadù Yèsù à'ù. I ale nóowúnà àtinà rǝ: «Krístò rǝrà nínganí, kǝnziya tí ònzí idhɔ rí ìndrù ùkǝ ní dhu ròsè yàrí ale rǝrà ònzínà rǝ dhu dǝnǎ?»

³²Pbàfàrisáyó níitdègu kǝkǝ ihé-yà rǝnɔna obvò tǔyá na Yèsù dǝ dhu níri, ní pbàkùhání tǝ ádròdrǝ ale mà, Pbàfàrisáyó mànà, náavi Kàgàwà bhà idza-ngbò nǝdɔ arí sàndírì, ròwù Yèsù nǝsò. ³³Ní abádhí níwù ùvò tiná rò Yèsù ati: «Àlě kòko òko atdíkpá nyí mànà ákě kàsùmi tí tǝtǝdǝ. Ndi dhu-dzidǝ, ma mí madù yà ima nívi ale-tí'ǝ. ³⁴Ní, nyí nyowuya ima nǝmè rǝ, ìnzí nyádù mala. Obhó tí, yà ma mǎrà ì nga ní ìnzí nyí nyádù òwu ùvò ì nga.»

³⁵Ní, Pbàyàhúdí tǝ ádròdrǝ ale náadù 'òpè 'òngù dhu tsùyá nzínziya ǝ, 'àmbe àtinà dǝ: «Hòkǝ! Kà rí ndìvǎ ndàrà àdhà, ìnzí àlě kadù tí ndàla? Kà tí àrà yà Pbàgíríkí-bvùnà ì nífàlǎ Pbàyàhúdí-bvù? Kà tí àrà dhu ùdhe Pbàgíríkí tò? ³⁶Nyàndà pé kàti, àlě rǝrǝ ndǝne ìnzí àlě ràdù ndàla, ndirò ndi ndàrà ì nga rǝrǝ ìnzí àlě ka kádù òwu ùvò ònà ngari. Ní wò dhu-tì ní àdhu?»

Yèsù rǝte dhòdhódhóngà tǝ ípìrǝngà àbhǝ rí idha dǝ dhu

³⁷Hemě-dzà tǝ mùhendù ríku ònà idhɔ níí ndi ádrùngbǎ idhɔ nyú. Ní, ndi nínganí, Yèsù ivà ndi ndidè ihé-yà-ònzí, ndàdù dhu òvò abádhí tò ɔrú tǔna nyú nà, ndàti: «Idha-atdyú nà rǝí ale nǎkǎ ndìrà tidu ò, ndíní ndadù tí idha nǝmvù. ³⁸Àdhàdhì yà Kàgàwà bhà Andítá rǝnɔna dhu bhěyi tí, ima nà'ù ale-afí ò rò dhòdhódhóngà tǝ ípìrǝngà nǎbhǝ rí ìndrù tò idha ràdù àhù, rìli ndi yà bhùna ǝ rókù idha-akpà ǝ idha bhěyi.» ³⁹Yèsù ɔnɔ wò dhu, yà Kàgàwà ràdù ndi nà'ù ale ìra ní Ìlìlǎ-Alafí-okú dǝ rò. Wò ndi kàsùmi ǝ, Kàgàwà nííí inzá ndi ndàpè pbìndà Ìlìlǎ-Alafí nívi rìrà yà adzi dǝ rǝ. Obhó tí, Kàgàwà nííí inzá ndi ndàpè Yèsù idzǝ, ndìli pbìndà ádrùngbǎngà tǝ awáwù ǝ rǝ.

⁴⁰Ní wò Yèsù ùnò dhu ì ìrì rò, ihé-yà nzínzi ǝ atdídhénà ale náati Yèsù ní: «Yàrí ale ní obhó nyú Kàgàwà bhà nabì nyú.» ⁴¹Ngǝkpà ale adù àtinà: «Yàrí ale ní Krístò.» Ndirò, ngǝkpà-tsí náadù àtinà: «Hǝyì! Krístò tí adù ìrà ìrà Gàlìlayà tǝ pbìrì ò rǝ? ⁴²Kàgàwà bhà Andítá nǎtí obhó àtina Krístò rahùya Dàwudì-dhú bvù rǝ? Ndirò, kǎtí obhó àtina àbadhi rahùya Bètèlèhemù, yà Dàwudì adì ònà pbanga ǝ rǝ?» ⁴³Nírò ní ndi ihé-yà-ònga

náadù ndèndò Yèsù-okú dò rò. ⁴⁴Ní atdídená abádhí nzínzi ð ale náatsú 'òsò Yèsù, pbétù atdí ale mà náadù nzá ɔtsúna nfi kà-rò.

Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale rí 'ùvò ìnzí 'à'ù Yèsù dhu

⁴⁵Wò dhu-dzidò, yà pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, Pbàfàrisáyó mànà nòvìnà ròwù Yèsù òsò sàndìrì níitdègu 'àdù, ní i ale níivú dhu i sàndìrì-tsù, 'àti: « Ádhu inzá nyí nyìwù Yèsù nà nì? » ⁴⁶Ní kòkò sàndìrì náadù dhu àdu 'àti: « Ìnzá atdí ale mà nàpè òte angyi wòrì ale rǎrà òte rǒ dhu bhèyi! » ⁴⁷Pbàfàrisáyó adù dhu ivu abádhí-tsù 'àti: « Nyí nyú mà, nyí nyèbhà tí nyí kà rùtrǎ nyí átò? » ⁴⁸Nyí nyála tí àlǎ àlè tó ádròdrò ale nzínzi ð atdí ale mà, ndirò Pbàfàrisáyó nzínzi ð atdí ale mà ka ná'ù ró? ⁴⁹Pbétù, kòkò ka ná'ù ihé-yà ní inzá àlè tó Úyátá núni ale. Ndirò, i ale ní òfù tí ka kófù ale. »

⁵⁰Wò ndi kàsùmi ð, Nìkòdemù, yà kùbhingánǎ arà àhu Yèsù-tí'ò ale ní'ì inè i Pbàfàrisáyó nzínzi ð. Ní kǎdù dhu ivu abádhí-tsù, ndàti: ⁵¹« Àlè tó Úyátá návi tí àvì kòtdì anya ìndrù dǒ, inzá ka kìrì ndi ale rùnɔna dhu mà, ndirò inzá ka kùni ndi ale ònzì dhu mà rórò? » ⁵²Ní abádhí adù dhu àdu Nìkòdemù tó 'àti: « Nyí nǎtí átò Gálilayá tó pbìrì ð ale? Óne pé Kàgàwà bhà Andítá ò nga mbèyi! Ní nyí nyí dhu àlǎ, inzá Kàgàwà bhà nabì ràpè àhu atdí màtí Gálilayá tó pbìrì ò rò. » [⁵³Wò dhu-dzidò, ngàtsi ale adù ndivà ndòdì dóna, ndàrà pbìndà.

Mùnyòni tó tsìbhále nà ka kíwu ùvò Yèsù-tí'ò dhu

(Zàb 50.18)

8 ¹Wò dhu-dzidò, Yèsù ivà ndi ndàrà mìzèyituni tí kátina itsu náarfí dóná pbìrì dò. ²Ní, tsútsǎnǎnganí kútsingá nyú, kǎdù ndi tditdò Kàgàwà bhà idza, kórò ale ràdù 'àndu tiná. Ní kǎdì obvò, ndàdù ndòpè ndùdhe dhu ìndrù tò. ³Nírò ní ndi Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó mànà, níiwú atdí tsìbhále nà Yèsù-tí'ò, 'àdù àbhunà ridè kórò ale-ònzí. Ndi tsìbhále ní'ì mùnyòni ònzi rí ró ka kòtdì. ⁴Ní abádhí ati Yèsù nì: « Màlimò, yàrí tsìbhále mà ka kòtdì mùnyòni ònzi rí ró. ⁵Músà núuyá dhu fǎkà ndàti, i dhu bhèyi vèbhále núbvù mà ròngò odu nì, ràve. Ní nyí nyú, nyí nyátina ìngbǎ dhu bhèyi yàrí tsìbhále nì? »

⁶Abádhí níivú wò dhu Yèsù-tsù, 'òmvù kà-afí nì, ndíní ì idyi tí kǎ-dà-dò, 'àdù kòbhà okúna dò rò. Pbétù, Yèsù adù ndàgu obvò, ndàdù àdi ndàmbe dhu àndi dǒ ɔtsúna-kpò nì adzikpa dǒ. ⁷Ní Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, Pbàfàrisáyó mànà nútù dhu, 'àmbe dhu òngù dǒ tsùnǎ tí rò, Yèsù angbe ndi, ndàdù àtìnà abádhí nì: « Nzínzikù ð, inzá àpè dhu àfǎ atdíku màtí ale nǎkǎ ndi ndòpè ndùbvù ka wemberè tí odu nì. »

⁸Yèsù adù ndàgu tditdò, ndàmbe dhu àndi dǒ adzikpa dǒ. ⁹Ní abádhí níitdègu wò kènò dhu níri, ní abádhí adù 'òpè 'ùwé ì atdátírá ð ányirò

rò, ròpè ndi kàkà iwà atòya ówù angyi ale rǒ rò. Yèsù mà náadù 'ùbhà ÿyǒ rò tí wò ndi onzínà idèna tsìbhále mànà. ¹⁰Nírò ní ndi kǎngbe ndi tdítǒ, ndàdù àtìna wò tsìbhále ní: « Hòkò! Kòkò nyòbhù rǒ rúbhi ale rǐ ìngbòrò? Atdí ale mà nótǒ tí obhó anya dùnú? » ¹¹Ní wò tsìbhále adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Ádrùngbǎlé, inzà atdí ale mà nótǒ anya dùdú. » Ní Yèsù adù àtìna kà ní: « Ma nyú mà, ma mí nzǐ anya òtǒ dùnú. Ní árà, ndirò àpé nyònzǐ nzérenga tdítǒ. »]

Yèsù rǐ ndàti yà adzi ð ale-nyǐnga àwù rí awáwù tí dhu

(Yùw 1.4-5; 12.46)

¹²Wò dhu-dzidǒ, Yèsù adù dhu òvò tdítǒ ihé-yà tò ndàti: « Ìma ní ndi yà adzi ð ale-nyǐnga àwù rí awáwù. Ndi ale náapé owùdu núngǔ, ní rǐ nzǐ àdù ùbhi ìnò ð akekpa màtí, pbétù, kà ràdù ì ìpìrǒnga nábhù rí awáwù nà. » ¹³Ní, Pbàfàrisáyó adù àtìna Yèsù ní: « Nyi nyarádi nyi-tírò nyi nyarònzina dhu tó ngàmǐ tí. Ní, nyi nyarúnona dhu ní nzǐ obhó dhu. »

¹⁴Ní, Yèsù adù àtìna abádhí ní: « Ìmbà dhu rǐ ì ma marádi pbàkà ngàmǐ tí ma-tírò dhu màtí, ní ma marúnona dhu ní obhó dhu. Obhó tí, ma múni wà àdhà rò màtí ma mǐrà dhu, ndirò ma múni wà àdhà màtí ma mǐrà dhu. Pbétù, nyǐ nyúni nzà àdhà rò màtí ma mǐrà dhu, ndirò nyǐ nyúni nzà àdhà màtí ma mǐrà dhu. ¹⁵Nyǐ nyá rí ìndrù-ànyà nítǒ yà adzi ð ale náarí ìndrù-ànyà nítǒ ònà òfò ð. Pbétù, ma marí nzǐ atdí ale-ànyà mà nótǒ. ¹⁶Ndirò, ma mapé àdù ìndrù-ànyà nótǒ, ní ma mádù kòtǒ obhónga dǒ. Obhó tí, ma mǐ mbà atdí ndi anya t'ítǒ ð, pbétù mà mǐ yà ìma nívi Àbadu mànà. ¹⁷Fùkú Úyátá ð ka kándí dhu kati, ÿyǒ ale rapé òko atdí dhu tó ngàmǐ tí, ní i ale ùnò dhu rǎràdù ì obhó dhu. ¹⁸Ní ma marádi pbàkà ngàmǐ tí ma-tírò, ndirò yà ma nívi Àbadu ní átò pbàkà ngàmǐ. » ¹⁹Ní Pbàfàrisáyó adù dhu ìvu Yèsù-tsù 'àti: « Ndi Àbanu rǐ àdhà? » Ní Yèsù adù dhu àdu, ndàti: « Nyǐ nyúni nzà ma, ndirò nyǐ nyúni nzà Àbadu. Nyǐ nyúnìyana gukyè ìma, ní nyǐ nyúnìyana ùnì Àbadu átò. »

²⁰Yèsù ambénà wò dhu ùnò dǒ Kàgàwà bhà idzá ndi ndàdi ndàmbe dhu ùdhe dǒ ìndrù tò rǒrò. Kádí yà perè tí ka kúbhòna Kàgàwà tò fùrangà núdǒ ka ká rí ònà sàndukù tí. Pbétù, atdí ale mà náadù nzà kòsò, inzà kàbhà kàsùmì nápè àkà nídhunì.

Yèsù ràtina ìndrù rǎ rǐ nzǐ àdù òwu ndi ndàrà i dhu

²¹Tdítǒ, Yèsù adù àtìna Pbàyàhúdí ní: « Kànì ma màrà wà, ní nyǐ nyǐ nyòpè nyònè ma, pbétù, nyǐ nyúve ùvè tí fùkú nzérenga ð. Ma mǐrà i nyǐ nyǐ nzǐ àdù òwu ùvò. » ²²Ní, Pbàyàhúdí adù 'òpè 'òngù dhu tsùyá nzínziya ð, 'àmbe àtìna dǒ: « Kà tí ndòho òho tí, wò kà ràtina ìnzǐ àlè rǎràdù òwu ùvò ndi ndàrà i rò? »

²³Ní Yèsù adù àtìna abádhí ní: « Nyǐ ní obvò bhà, pbétù ìma ní òrù ale. Nyǐ ní yà adzi ð bhà, pbétù ìma ní nzǐ yà adzi ð ale. ²⁴Ndi dhu-okú

dò rò ní ndi ma màti, èvè tí nyí ràrǔve fùkú nzérenga ǝ ní. Obhó tí, ìnzí nyí nyapé dhu à'ù ima rǎrǎ ndi yà ìí aríí ale, ní nyí nyáve èvè tí fùkú nzérenga ǝ. »

²⁵Pbàyàhúdí adù dhu ìvu Yèsù-tsù 'àti: «Nyí nyú, nyí ní àdhi? » Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: «Ìma ní yà mùhàngú ò rò ndi napèna rò ma marúnɔna fùkú ale. ²⁶Ma mǐí ábhǝ dhu nyú nà okúku dò rò ma múɔna. Ndirò, ma mǐí dǔkú ma mádu anya ìtdi okúya dò rò dhu nà abho nyú. Pbétù, yà ima nívi ale náarúnɔna dhu ní obhó dhu. Ndirò, ma márádù òvɔnà yà adzi ǝ ale tò dhu ní kà-tsù ma mǐrì dhu. »

²⁷Ní Pbàyàhúdí náadù nzá dhu èni Àbanà Kàgàwà-okú dò rò kà rǎrǔbhi òte rǝ fíyò. ²⁸Ní Yèsù adù àtìnà abádhí ní: «Ìndrú t'ídhùnà nútǝ nyí nyí mùsàlabhà dǝ nínganí ní ndi nyí nyuniya dhu ma rǎrǎ ndi yà ìí aríí ale. Ndirò, nyí nyadùya dhu èni, ìnzí ma rarí atdí dhu mà nónzi ma mòzè ka dhu bhèyi, pbétù, ma marúnɔna dhu rǎrǎ Àbadu Kàgàwà núudhè idù dhu kèlè. ²⁹Yà ima nívi Àbadu náaríí ìnè atdíkpá ma mànà. Kùbhà nzá ma atdíró, yà ma márónzina bilínganà dhu ní kà-nyìkpó nófò dhu kèlè nídhuní. » ³⁰Nírò ní ndi wò dhu bhèyi Yèsù òtè rò, ábhǝ ale nyú náadù kà'ù.

Àbràhamù bhà pbàdzukuru nyú ní àdhi mà?

(Ròm 6.14; Gàl 3.7,29; 1Yù 3.8-10)

³¹Wò dhu-dzidǝ, Yèsù adù àtìnà yà ndi nà'ù Pbàyàhúdí ní: «Nyí nyapé yà ma mùnò fùkú dhu nífù, ní nyí ní'ina obhó nyú pbàkà ábhàlì. ³²Nyí nyí obhóna núní, ndi obhóna ràdù nyǎbhu nyíí dǔkú nyí-tírò. » ³³Ní kǝkò Pbàyàhúdí náadù dhu ìvu Yèsù-tsù, 'àti: «Mǎ ní Àbràhamù bhà pbàdzukuru. Ndirò, mǎ mapèna nzá òko atdí ale bhà ìɔ mà tí. Ní ádhu nyí nyátina, mǎ rǎrǎ mùgèrè mǐí dǝkà mǎ-tírò ní? » ³⁴Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: «Ma mí obhó dhu núɔ fùkú: Ndi ale náapè àmbe nzérenga nónzi dǝ, ní ndi ale ní nzérenga tó ìɔ. ³⁵Ìɔ ní ìnzí ràdù àdi idzá ale nyú tí bilínganà ale. Pbétù, ale t'ídhùnà nyú náarádi idzá ale tí bilínganà. ³⁶Nírò, Kàgàwà t'ídhùnà nyú náapè àdù nyípfo ìɔ-kàsù ò rò, ní nyí nyádù ìí obhó tí dǔkú nyí-tírò. ³⁷Ma múni wà dhu nyí rǎrǎ Àbràhamù bhà pbàdzukuru. Pbétù, nyí nyarádù mɔnè, ndíní nyǎbhù tí ma kohò, ìnzí yà ma múɔna dhu náarádù ngari àbà afíku ò dhu-okú dò rò. ³⁸Ma marúnɔna dhu ní Àbadu Kàgàwà bhà ma mála dhu. Pbétù, nyí nyarónzina dhu ní yà àbaku núɔ fùkú dhu. »

³⁹Ní Pbàyàhúdí adù dhu àdu Yèsù tò 'àti: «Àbakà níí Àbràhamù. » Ní kǎdù àtìnà abádhí ní: «Nyí nyí'iyana gukyè Àbràhamù bhà ìɔ nyú tí, ní nyí nyóngòyana Àbràhamù anzì kasu nónzi. ⁴⁰Ma múnò yà Kàgàwà níitè idu obhó dhu fùkú. Pbétù, nyí nyarádù mɔnè ndíní nyí nyǎbhù tí ma kohò. Àbràhamù náanzì nzá dhu wò nyí nyarónzina dhu bhèyi. ⁴¹Nyí nyarónzina dhu ní àbaku arónzina dhu. » Ní abádhí adù àtìnà Yèsù ní:

«Mă ní nzi mũnyòni ð ka kódhì nzónzo. Àbakà rĩĩ atdí tí. Ndi Àbakà ní Kàgàwà.»

42 Ní Yèsù adù àtìna abádhí nĩ: «Kàgàwà f̄iyana gukyè Àbaku tí, ní nyĩ nyózèyana ma òzè, Àbadhi-tí'ò rò ma mírà, ndirò kivi ndi ima nídhunĩ. Ma mírà nzá òvòdu dǒ ma-tírò, pbétù ima nívi nì Àbadhi ndítírò. 43 Ní ádhu ìnzĩ ma múncna dhu náarí dũku àlũ ní? Obhó tí, kãrí nzi dũku àlũ, ìnzĩ nyĩ nyádù fũkù ma múncna dhu ìrì dhu-okú dò rò. 44 Nyĩ ní àbaku Pfòmvo bhà inzo. Ndirò, nyĩ nyaróžèna nyònzì dhu ní ndi àbaku ózè dhu kèlè. Mùhàngú ò rò, àbadhi ní'ì indrũ-tsè òtdì arí ale. Kãpèna nzá obhó dhu nũnc akekpá màtí, ìmbã obhóngã náarĩ kà ò nídhunĩ. Títò ùnc ndi ndí rò, kãrónzina dhu ní pbìndà màndu nyú. Obhó tí, àbadhi ní títò ùnc arí ale, ndirò ka ní títò t'ábanà. 45 Pbétù ima, ma marúncna dhu ní obhó dhu. Ní, ndi dhu-okú dò rò nyĩ nyarí nzi àdù ma múncna dhu ná'ù. 46 Ádhi pbá ale ndi nzínziku ð rádù pbàkà nzérenga nítè? Ádhu obhó dhu nũnc ma mí fũkù rò, nyĩ nyarí nzi àdù ma múncna dhu ná'ù ní? 47 Kàgàwà bhà inzo rádù kàbhà òte ìrì. Pbétù, nyĩ nyarí nzi kàbhà òte ìrì, nyĩ ní nzi kàbhà inzo dhu-okú dò rò.»

Yèsù rĩ ndàti ádrùngbãle tí Àbràhamù rǒ dhu

48 Wò dhu-dzidǒ, Pbàyàhúdì náadù dhu àdu Yèsù tò 'àti: «Mă mũnò obhó dhu nyú, yà mă màti nyi rari Sàmariyá tò pbìrì ð ale, ndirò nzére-alafí rari'ì ùnù rò.» 49 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò ndàti: «Nzére-alafí rĩĩ mbã ùdù. Ma mári Àbadu Kàgàwà nífũ, pbétù nyĩ nyarí nzi àdù mifũ. 50 Ma mári nzi indrũ rĩ mifũ dhu nóne. Pbétù, indrũ rĩ mifũ dhu nóne arí, ndàdù indrũ-ànyã ìtdì atdí ale rĩĩ inè. 51 Ma mí obhó dhu nũnc fũkù. Ndi ale náapé ma múncna dhu nífũ, ní ndi ale náalaya nzi òve-ngbò akekpá màtí.»

52 Ní Pbàyàhúdì adù àtìna Yèsù nĩ: «Òtsò! Kòmbí nga ní ndi mă mà'ù dhu inè nzére-alafí rari'ì ùnù nĩ. Àbràhamù náavè wà, ndirò Kàgàwà bhà pbànábì mà núuvè wà átò. Ní nyi nyádù àtìna ìngbã dhu bhèyi nyi nyúncna dhu nífũ rí ale ralaya nzi òve-ngbò akekpá màtí? 53 Nyi tí ádrùngbãle nyú, ròsè yà àvãvè abhukà Àbràhamù dǒnã? Ndirò, Kàgàwà bhà pbànábì mà núuvè wà átò. Ní nyi nyú, nyi nyózù nyi àdhi tí?»

54 Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: «Dhu f̄iyana gukyè ma-tírò ma mári mifũ dhu tí, ní ndi ifuta n̄f̄iyana mbã t̄ina nà. Pbétù, mifũ arí ní Àbadu Kàgàwà, yà nyĩ nyarátina fũkù Kàgàwà tí. 55 Nyĩ nyúni nzá Àbadhi, pbétù ma múni wà ka. Ma mapé àdù àtìna ìnzá ma rúni ka, ní ma nádù ìĩ iwà ma mòngò títòtálè tí átò nyĩ bhèyi. Pbétù ma múni wà ka, ndirò ma mári kà bhà òte nífũ. 56 Abhukà Àbràhamù núuni dhu, àhũ ndi raraya àhu ma mírà yà adzi ð ònã idhò ò. Ní ndi idhò ndi ndàla pbìndà a'uta ð rò, kǐdhè níika ndi atdídǒ.» 57 Ní Pbàyàhúdì adù dhu ìvu Yèsù-tsũ 'àti: «Nyi nyú, nyi nyàpè nzá

imbò kumì atɔ mà nísě. Ní, nyi nyala tí àlǎ Àbràhamù ? » ⁵⁸Ní Yěsù adù àtìna abádhí nǐ: « Ma mí obhó dhu núnɔ fúkù: Ìnzá ka kàpè Àbràhamù núgu rórò, ma mí ì inè. » ⁵⁹Nírɔ ní ndi, Pɔ̀yàhúdí náadù 'òpè 'ùwà odu, ndíní ì ubvú tí ka nǐ. Pɔ̀bétù, kǎdù ndòrù dòtsí, ndàdù àhu Kàgàwà bhà idza ò rò.

Yěsù rǐ ndùmùndúmú tírò ka kugù atdí ale nígù sàbatù-idhò ð dhu

(Mrk 8.22-25; 10.46-52)

9 ¹Otu ð ì ówu p̀bìndà ábhàlǐ mànà rórò, Yěsù ala ndùmùndúmú tírò ka kugù atdí ale. ²Ní kàbhà ábhàlǐ náadù dhu ìvu kà-tsù 'àti: « M̀lìimò, ádhì nzérenga nanzi ndíní wòrí ale nabhè tí kugù ndùmùndúmú tírò ? Tí ka nyú ndi ndítírò nzérenga nanzi ? Ndirò ngàtsi nǐ, tí kà t'ábanà mà kà-tsánà mànà ì nzérenga nanzi ? » ³Ní, Yěsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ìnzí ní àbadhi bhà nzérenga mà ndi, ndirò ìnzí ní kà t'ábanà mà kà-tsánà mànà tó nzérenga mà ndi. Pɔ̀bétù, wòrí dhu anzi ndi kà-rò ndíní Kàgàwà bhà ádr̀ungbǎnga tó ɔ̀bi náavi tí ndi kà-nyutsi. ⁴Ní, dhu àkǎ àlě r̀onzi yà ma nívi ale bhà kasu àdi inga àdi adyíbhengá nga tí ró. K̀oní inga rírà ndíní ndatì tí, yà ìnzí atdí ale mà rǎdù kasu ònzi iku ð nǐ. ⁵Yà àdǐ ma màdi yà adzi dǔ òná kàsùmì ð, ima ní ndi yà adzi ð awáwù. »

⁶Wò dhu bhèyi ndi ndòtè dhu-dzidǔ, Yěsù isò isɔ obvò, ndàdù ɔ̀tɔ nòbhòlò ndi isɔ nǐ. Tdítdǔ, kǎdù ndi ɔ̀tɔ nídyi ndàbòlò, ndàdù àtrina wò ndùmùndúmú-nyìkpó rǔ. ⁷Kǎdù àtìna kà nǐ: « Árà nyu'ò nyìkpónu Silòamù tí kátina ùye ka kúyè idha ð. » (Silòamù-tì ní: ìvi tí ka kivi ale.) Ní wò ndùmùndúmú arà idha ð, ndàdù nyìkpóna nú'ò. Ní, ányì rò kà rǐ ndàdù rò, kǎdù ndòpè ndàla inga mbèyi.

⁸Ní, yà atdíkpá abádhí aróko mànà ale mà, yà kàlǎ arí dhu ùnzí rí ìndrù-fó ró ale mànà, náapè 'òngù dhu tsùyá, 'àmbe àtìna dǔ: « Tí obhó yà obvò arádi, ndàmbe dhu ùnzi dǔ ìndrù-fó ale yà ? » ⁹Atdídhéná ale náambénà àtìna dǔ: « Ka nyú ní yà, » ngùkpà rǎdù àtìna: « Títò ! Ìnzí ní ka wò ! Kà mà ɔ̀fí ì nà ale ní wò. » Pɔ̀bétù, wò ndùmùndúmú náadù dhu à'ù ndítírò, ndàti: « Ìma nyú ní yà. » ¹⁰Ní kòrí ale adù dhu ìvu kà-tsù 'àti: « Olu, nyìkpónu nyú núngbe ì ìngbǎ dhu bhèyi ? » ¹¹Ní kǎdù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Yěsù tí kátina ale ní ndi ɔ̀tɔ nàbòlò, ndàtri nyìkpódu rǔ, ndàdù àtìna ma nǐ, ma r̀ara maru'ò nyìkpódu Silòamù ð. Ní ma màrà ányì, mu'ò nyìkpódu, madù m̀pè mala inga dòtsí. » ¹²Kòrí ale adù dhu ìvu tdítdǔ kà-tsù 'àti: « Wò ndi ale rǐ ìngbòrò ? » Ní kǎdù dhu àdu, ndàti: « Ìnzá ma m̀ni. »

P̀bàfàrisáyó rǐ dhu òngù

nyìkpóna ùngbe ndi ndùmùndúmú-tsù dhu

¹³Wò dhu-dzidǔ, ka kǎdù ówu wòrí ale nà, kowù ùvònà *P̀bàfàrisáyó-ònzí. ¹⁴Obhó tí, wò Yěsù àbòlò ɔ̀tɔ, ndùngbe ndùmùndúmú-nyìkpó nǐ òná idhò ní'ì sàbatù-idhò. ¹⁵Ní ndi dhu-okú dò rò ní ndi, P̀bàfàrisáyó

ma átò níivú dhu wòrí ale-tsù 'àti : « Nyìkpónu nyú núngbe-ndì ìngbã dhu bhëyi ? » Ní kädù dhu àdu abádhí tò, ndàti : « Yèsù idyì ɔtdo ɔtsúna-kpò rò, ndàtri nyìkpódu rò, madù àrà nyìkpódu nú'o idha ò. Ní, kòmbí ma mí inga nálã àlà. » ¹⁶Ní Pbàfàrisáyó nzínzi ð atdídhená ale náadù àtìnà : « Wòrí dhu nònzì ale nírà nzá Kàgàwà bhà rò, inzà kifù *sàbatù-idhò nídhuní. » Pbétù, ngùkpà-tsí náadù àtìnà : « Nzérenгатáale ràdù wòrí wiwì-tidò nónzi ìngbã dhu bhëyi^p ? » Wò dhu adù abádhí-žnga nábhu rùndò ndì ùndo tí. ¹⁷Ní Pbàfàrisáyó adù dhu ìvu tdítđ wò ìgù Yèsù ìgù ndùmùndùmú-tsù, 'àti : « Olu ìnyi nyú, nyi nyátina ìngbã tí wò nyìkpónu nábhu rùngbe ì ale ní ? » Ní kädù dhu àdu abádhí tò ndàti. « Wòrí ale ní Kàgàwà bhà nabì. »

¹⁸Pbétù, ì Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale^q núuvò ì dòtsì ìnzì à'ù dhu, wòrí ale ríì ndùmùndùmú, ní kà ròpè wà ndàla nga kòmbí. Ndi dhu-okú dò rò ní ndì, abádhí núunzi kà t'ábanà mà, kàtsánà màna riwù. ¹⁹Ní abádhí ìwù ùvò rò, ì ádròdrò ale níivú dhu, 'àti : « Tí yà ndùmùndùmú tírò ka kugù dhu tí nyí nyaratina idhùku nyú yà ? Olu kädù ndòpè ndàla nga ìngbã dhu bhëyi kòmbí ? »

²⁰Ní wò ndùmùndùmú t'ábanà mà, kàtsánà màna náadù dhu àdu abádhí tò 'àti : « Mă nyú, mă m̀ni dhu ní, yàrí ní idhùkà nyú. Ndirò, mă m̀gu ka ndùmùndùmú tírò. ²¹Pbétù, kädù ndòpè ndàla nga ìngbã dhu bhëyi màtí kòmbí dhu ní mă m̀ni nzá. Ndirò, àdhi mà nábhu kà-nyìkpò rùngbe ì dhu mă m̀ni nzá. Àbadhi ní iwà óvi ale. Ní nyivù dhu kà-tsù, ndíní kädù tí róná dhu àwe ndítírò. »

²²Kà t'ábanà mà, kàtsánà màna náadù dhu wò dhu bhëyi Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale tò, abádhí-ɔdò nónzi ì ì dhu-okú dò rò. Obhó tí, ì Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale níì iwà ì níri angyangyi ndíní ì ongó tí Yèsù nàtì Krístò tí ìngbatí fli ndì ale mà nípfò, 'òdi unduta-dzà ð rò, ìnzì kadù òzèna Màyàhudi tí tdítđ. ²³Ndi dhu-okú dò rò ní ndì, wò ndùmùndùmú t'ábanà mà, kà-tsánà màna náadù àtìnà Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale ní : « Àbadhi ní iwà óvi ale, ní nyivù dhu kà-tsù nyú. »

²⁴Ní ɔyo rí kisè nì, Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale náanzi wò ndùmùndùmú tí arúbhi ìì rò ale, 'adù dhu òvò fíndà 'àti : « Ótso pé dhu Kàgàwà-ònzì, nyi ràrí obhó dhu nyú núno. Mă nyú, mă m̀ni wà dhu wòrí ale ràrí nzérenгатáale. » ²⁵Ní wòrí ale adù àtìnà abádhí ní : « Nzérenгатáale mà tí kà ríì dhu ma m̀ni nzá. Pbétù, ùnì tí ma m̀ni atdí dhu ní, ima níì ndùmùndùmú, ní kòmbí ma mí inga nálã àlà. »

^p 9.16 Pbàyàhúdí-bvù, ka kòzúnà ɔtdo àbòlò ka kí kadù ìndrù ìgu ní dhu iwà ka kònzì kasu dhu tí. Ní ì kasu-tidò ònzì ka kí sàbatù-idhò ð dhu ka kisó ìsò tí. Ní, wò Yèsù ònzì dhu níì afátá, ràdù kàbhu kòzè nzérenгатáale tí. ^q 9.18 Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale tí ka kátina ìrò ale ní Pbàfàrisáyó tí ka kàtì ale kèlè.

²⁶Ní abádhí adù dhu ìvu wòrí ale-tsù 'àti : « Ádhu nyú wòrí ale nónzì indù ? Kàbhù nyìkpónù rùngbe ndì ìngbà dhu bhèyi ? » ²⁷Ní kádù dhu àdu abádhí tò, ndàti : « Ma màwe wà wò dhu fùkù, pbétù nyí nyàdù nzá ma múnɔna dhu ìrì. Ní ádhu nyí nyòzè mawe nyírì tdítǎ ? Nyí nyòzè tí nzá wà nyǒngò átò kàbhà ábhàlì tí ? »

²⁸Nírò ní ndi Pbàyàhúdì tó ádròdrǒ ale núɔno dhu wòrí ale ní 'àti : « Ìnyi nyú, nyi ní ndi kàbhà ábhàlì. Pbétù mà, mà'ì ní Músà bhà ábhàlì. ²⁹Mà nyú, mà múnì wà dhu Kàgàwà mà ratè Músà nà. Pbétù, àdhà rò màtí wòrí alé ìrà dhu mà múnì nzá. » ³⁰Ní wò ale adù àtìnà kǒkò Pbàyàhúdì tó ádròdrǒ ale ní : « Hòkò ! Kòní idhò rì ìndrù ùkǒ ní dhu nyú ní ndi wò, wò nyí nyátina inzá nyí rùni àdhà rò màtí kǐrà dhu. Pbétù nyìkpòdù na kùngbe wà ! ³¹Mà múnì iwà dhu, Kàgàwà ràrì nǐ àdù nzéngatále tó itsòta nírì. Pbétù, ka ràdù pbìndà itsòta nírì ale ní, pbìndà Úyátá nífù arí, ndàdù ndi ndózè dhu ònzì ale. ³²Yà mùhàngú ò rò ndi napèna rò, ka kapèna nzá dhu ìrì atdí ale mà rùngbe yà àdhi tí ka kadhì ndùmùndùmú tírò ale-nyìkpó. ³³Ìnzì dhu fínà gukyè Kàgàwà bhà rò wòrí ale ìrà dhu tí, ní kàmbènà nǐ atdí dhu mà nónzì. » ³⁴Nírò ní ndi Pbàyàhúdì tó ádròdrǒ ale adù dhu ìvu wòrí ale-tsù, 'àti : « Ìnyi nyú, ìnyi ka kadhì òdhi tí ngbùlùnu nyú mànà pbùkù nzérenga ð. Ní nyi tí ndi àdù dhu ùdhe fàkà ? » Wò dhu-dzidǎ, abádhí adù kípfo, ràhù unduta-idzà ò rò.

Ìnzá Yèsù ná'ù ale ní ndùmùndùmú afína ònǎ rò

(Luk 10.21 ; 2Kò 4.3-6)

³⁵Yèsù itdègu Pbàyàhúdì tó ádròdrǒ ale nípfò wòrí ale ìri unduta-idzà ò rò dhu nírì, ní kǎrà ndi ale-tí'ò, ndàdù ìtsi àtìnà kà ní : « Ìnyi nyú, nyi nyá'ù tí wà Ìndrù t'ídhùnà ? » ³⁶Ní, kádù dhu ìvu Yèsù-tsù, ndàti : « Màlimò, àdhi pbá ale ndi, ndínì ma madù tí à'ùnà ? » ³⁷Ní Yèsù adù dhu kàtò, ndàti : « Nyi nyàla wà ka ! Ndirò ka ní yà nyí nyóte nà kòmbí ale. » ³⁸Ní, wò ale adù dhu òvò kpanya Yèsù tò, ndàti : « Ádrùngbálé, iwà mà mà'ù nyi. » Kádù ndòkò ɔtdyùna dǎ Yèsù-ònzì, ndifu ka.

³⁹Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù àtìnà : « Ma mírà yà adzi ð, ndínì ma múnò tí yà adzi ð ale-ànyà. Ma mírà, ndínì yà adzi ð ndùmùndùmú nóɔpé tí 'àla nga, yà inga àlà arí ale ràdù 'ùgèrè 'òngò ndùmùndùmú tí. » ⁴⁰Nírò ní ndi yà Yèsù mà ìfì mànà atdíkpá ngúfe Pbàfàrisáyò' náadù dhu ìvu kà-tsù, 'àti : « Mà nyú mà, mà nátì ndùmùndùmú átò ? » ⁴¹Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti : « Nyí nyúnìyana gukyè dhu nyí ràrì ndùmùndùmú, ní ka kàmbènà nǐ àtina nyí ràrìfì nzérenga nà. Pbétù kòmbí nyí nyarádù àtìnà àlà nyí rarí inga àlà. Ní ka kùni wà dhu, fùkù nzérenga ràrìfì otùna nyú ð. »

^r 9.40 Ózà 18 otu ð ka kàndì dhu

Tàmà t'úndatatále tó mbólí

(Zàb 23; Zèk 34.1-4; 1Pé 2.24-25; 5.1-4)

10 ¹Wò dhu-dzidò, Yèsù adù àtìna tdítdò kòkò Pbàfàrisáyó nǐ: «Ma mí obhó dhu núnò fùkù. Ìnzì arótsù kàlì-lí^s, tàmà tó kàlì ò ale, pbétù yà kàlì dònà arúpo ndòyò ndì kàlì ò ale ní ogbotále, ndirò ka ní òbi nǐ arí dhu ùdhà ìndrù-fó rò ale. ²Pbétù, yà kàlì-lí arótsù ale ní ndi tàmà ùnda arí ale. ³Kà tò nga ní ndi kàlì-lí^ò òdò arí ale rǎdù kàlì-átù ùngbe kà ròtsù ònà kàlì ò, tàmà rǎdù kùni túna rò ní. Ní, kà rǎdù pbìndà tàmà nyú núnzi òvòya rò, ndàdù ìpfonà rùvò kàlì ò rò^t. ⁴Ní kóró ndì ndìpfo pbìndà tàmà, rùvò kàlì ò rò dhu-dzidò, kà rǎdù àdi ndámbe àrà dǎ angyi abádhí dò-tsírò, abádhí rǎdù òdhò owùna ò, kà-tù ì ùni dhu-okú dò rò. ⁵Tàmà rǐ nzí àdù òwu olo tí rǐfí ale-owù ò, pbétù abádhí rǎdù òtse òtse tí kà-tsù rò, ìnzá ì ùni kà-tù nídhuní.»

⁶Yèsù ùnò wòrì mbólí Pbàfàrisáyó tò, pbétù wò kùnò abádhí tò dhu náadù nzá abádhí-dò nálù.

Yèsù ní ídzi undataba

⁷Yèsù adù àtìna tdítdò abádhí nǐ: «Ma mí obhó dhu núnò fùkù, ima ní ndi tàmà tó kàlì tó tsàtsù. ⁸Kóró ale yà angyinà rò íwù idù nǐfí ogbotále, ndirò òbi nǐ arí dhu ùdhà ìndrù-fó rò ale. Pbétù, tàmà ádù nzá abádhí-tù núnì. ⁹Ní, ima ní ndi kàlì tó tsàtsù. Ndi ale náapè ìtsù ùdunà, ní rǎdù ògù ògù. Kà rǎdù òtsù kàlì ò, ndàdù àhu kàlì ò rò. Ndirò kà rǎdù ònyù nábà àbà. ¹⁰Ogbotále náarírà dhu kèlè ndì nduwé tí. Ndirò kǎrì ìrà, ndíñí ndì ndòkye tí dhu, ndàdù dhu ìnza. Pbétù ima nyú, ma mǐrà ndíñí ìndrù abá tí ìpìrònga, ndirò ndíñí abádhí abá tí ka abhò nyú ròsè.

¹¹Ima ní ídzi undataba. Ídzi undataba náarí pbìndà ìpìrònga nádzì òve tò pbìndà tàmà-okú dò rò. ¹²Tàmà ùnda arí ndíñí ka kubhò tí ndì ale ní nzí tàmà-àbadhi. Kǎpè nyàmàsò rǐrà dhu nálà, ní kà rǎdù òku tí òku, ndàdù tàmà ùbhà víyà dǎ rò. Ní, nyàmàsò rǎdù atdídhená tàmà númbà ndàrà nà, ndàdù ngùkpà-ònga nífàlà. ¹³Obhó tí, fùrangà-okú dò rò rí kasu ònzi ale, náafí àtdu tàmà rǔve dhu rǐ nzí àdù. ¹⁴Ima ní ndi ídzi undataba. Ma múni wà pbàkà tàmà, ndirò pbàkà tàmà núnì wà ma. ¹⁵Àdhàdhì Àbadu núnì ma, madù Àbadu núnì dhu bhèyi, ma mǎdzi wà pbàkà ìpìrònga òve tò pbàkà tàmà-okú dò rò. ¹⁶Ndirò, ma mǐfí ìnè ngùkpà pbàkà tàmà nà, kǎkà ìmbà rǐfí yàrì kàlì ò. Ní, ma mǎkà marà ì tsí nídì átò madu kàlì ò. Abádhí rǎdù túdu ìrì ìrì. Ndi dhu bhèyi ní ndi, tàmà tó màhò rǎdù ìfí atdí tí, ùndana rí ale rǎdù ìfí atdí tí átò.

^s 10.1 Pàlèstìnà tó pbìrì ò, ka kitsúnà tàmà kàlì ò kúbhingá, kadù atdí undatatále ìlì ròdò ndi kàlì-lí^ò. ^t 10.3 Pàlèstìnà tó pbìrì ò, tàmà okónà màhò ò. Ndirò kóró ì màhò nóongónà ìfí fíyò undatatále nyú nà.

17 Àbadu ózè ma, pbàkà ípìrǒnga ma mádzi ɔve tò, ndíní madùya tí àbànà tdítǔ dhu-okú dò rò. 18 Pbàkà ípìrǒnga nódyi rí atdí ale mà rǐí mbǎ, pbétù, ma mí pbàkà ípìrǒnga nádzǐ ma-tírò ɔve tò. Ma mǐí ìnè ádrùngbǎnga tó ɔbì nà madzi pbàkà ípìrǒnga ɔve tò, ndirò ma mǐí ìnè ɔbì nà mabà ndí ípìrǒnga tdítǔ. Wǒrí ní ndí Àbadu núyǎ idù dhu. »

19 Ní wò Yèsù ùnò ɔte-okú dò rò, Pbàyàhúdí-ǒnga náadè ndùndò ùndo tí tdítǔ. 20 Abádhí nzínzì ǔ, ábhǒ ale nyú náambénà àtìna dǒ : « Ìnè pfòmvo rǐí yàrí ale ò. Àrí rǐí kà dǒ. Ní ádhu nyí nyí kà-tsù dhu ìrì ní ? » 21 Pbétù ngùkpà-tsí ambénà àtìna dǒ : « Ìnzǐ pfòmvo rǐí ònà ale ráǔdù ɔte wò dhu bhèyi. Pfòmvo tí àdù ndùmùndúmú-nyìkpò ùngbe ùngbè ? »

Ìndrù rǐ Yèsù àpà 'ùbvù odu nǐ dhu

22 Yèrùsalemà tó kígò ǔ, Pbàyàhúdí náambénà yà Kàgàwà bhà idza ka kitsu tdítǔ dhu nírè ka kongónà nǐ mùhendù nónzì dǒ. Ndi kàsùmì nǐí ádrùngbǎ gírì tó kàsùmì. 23 Ní ndí idhò ǔ, Yèsù ambénà ùbhi dǒ Kàgàwà bhà idza-lí, « Sǒlòmònì bhà mbàrazà » tí kátina mbàrazà-tsinǎ. 24 Ní ngúfe Pbàyàhúdí andu ì, 'àkpòrò kà-ngbò, 'àdù dhu ìvu kà-tsù, 'àtì : « Nyi nyú, nyi nyabhèya afíka ràgùrù ndí ràrà àhu ìfe idhò tí ? Nyi nyapè ìí Krístò nyú tí, ní ɔvo pé ndí dhu kpangba fǎkà. »

25 Ní Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàtì : « Ma móvò wà wò dhu fùkè, pbétù nyí nyá'ù nzá ndí dhu. Yà Àba Kàgàwà-ɔvò rǒ ma mǎrónzina wiwì, náarí ndí àdhi-pbá ale màtí ma mǐí dhu nítè. 26 Pbétù, nyí nyá'í nzí ndí dhu ná'u, ìnzǐ nárí nyí pbàkà tàrà nzínzì ǔ tàrà dhu-okú dò rò. 27 Pbàkà tàrà náarí túdu ìrì ìrì. Ma múni wà abádhí, ndirò abádhí náaràdù owùdu núngu. 28 Ndirò, ma mí dhòdhódhóngà tó ípìrǒnga nábhè owùdu núngu ale tò. Ní abádhí núuwíya nzí akekpá màtí afíya ònǎ rò. Ndirò, atdí ale mà núudháya nzí abádhí fudú rò. 29 Àba Kàgàwà yà abádhí nibho fudú, ní ádrùngbǎle ròsè kórɔ ale dònǎ. Ndirò, atdí ale mà rǐí ìmbǎ ɔbì nà ndìdhǎ atdí dhu mà Àbadu-fó rò. 30 Ìma, Àbadu Kàgàwà mànà, mǎ'í ní atdí ale nyú. »

31 Ní, Pbàyàhúdí náadù odu ùwa tdítǔ, ndíní ì ubvù tí Yèsù nǐ. 32 Pbétù, Yèsù adù àtìna abádhí nǐ : « Ma mábhè nyí nyála ábhǒ ìdzì dhu nyú yà Àba Kàgàwà ìbhò idù ɔbì nǐ. Ní, ádhu ndí kǒkò ì dhu nzínzì ǔ, nyí nyí mapà nyùbvù ma odu nǐ okúna dò rò ? » 33 Ní Pbàyàhúdí adù dhu àdu Yèsù tò, 'àtì : « Ìnzǐ ní ìdzì dhu-okú dò rò nga ndí mà mí màpà mùbvù nyí nǐ. Pbétù, mà mòzè mùbvù nyí okúna dò rò dhu ní, nyí nyùnò dhu nzére nyú Kàgàwà nǐ dhu. Ìnyi ní ìndrù-tsí dhu, ní nyí nyádù àtìna ìngbǎ dhu bhèyi, nyí rǎrǐ Kàgàwà ! » 34 Yèsù adù dhu àdu tdítǔ abádhí tò, ndàtì : « Fùkú Hyátá" ò ka kándí tí nzá dhu, kati : < Ìma Kàgàwà, ma

^u 10.34 Zàb 82.6

máti nyí nǐ, nyí rǎrǐ mǎngǔ-nzo ? » ³⁵ Àlě kúni wà dhu atdí ale mà rǎrǐ nzí àdù Kàgàwà bhà Andítá-tì nùgere. Kàgàwà átí p̀bìndà ɔte ka kùnò fíyò ale-ɔvò mǎngǔ-nzo tí. ³⁶ Ní, Àba Kàgàwà ɔpì ndi ima, ndivì ma yà adzi ɔ. Ní, yà ma máti, ima rǎrǐ kà t'Ídhùnà rò, nyí nyádù àtìna ìngbà dhu bhěyi ma rùnò dhu nzére nyú kà nǐ ? ³⁷ Dhu apé ìì ìnzí ma mǎrí Àbadu bhà kasu ònzi dhu tí, ní dhu àkǎ nzá nyà'ù ma. ³⁸ Pbéù, dhu apé ìì ònzi ma mǎrí kàbhà kasu ònzi dhu tí, ní ìnzá màtí nyí nyà'ù ima nyú rò, dhu àkǎ nyà'ù yà ma mǎrónzina kasu. Ma m̀nò wà dhu, ndíni ndi dhu alú tí dùku, nyádù dhu ùni mběyi nyú Àbadu rǎrǐ nyudutsi, ndirò ma rǎrǐ kà-nyutsi. » ³⁹ Ní, P̀bàyahúdí tó ádròdrò ale náadù dhu ònzi t̀dítdò ndíni ì alú tí Yèsù 'òsò. Pbéù, Yèsù adù ndàwili abádhí-fò rò, ndàrà.

⁴⁰ Ní Yèsù adù ndàdu, ndàrà t̀dítdò Yòròdanì tó idha-akpà-adzè, yà Yüwanì úbhi bàtizò ùbho rò angyinà rò ìndrù tò i, ndòngò àdi ànyì. ⁴¹ Ní ànyì, ábhò ale nyú nóowúnà iwu rò kà i, 'adù òwu àtìna rò nzínziya ɔ : « Obhó tí, Yüwanì nónzi nzá atdí wiwì mà. Pbéù, yàrí ale dò kǎrà àwenà rò kórò dhu nǐ obhó dhu nyú. » ⁴² Ní ábhò ale nyú náadù Yèsù à'ù ànyì.

Làzarù bhà ɔve

(Yüw 5.21 ; 6.40)

11 ¹ Làzarù tí kátina atdí ale níì andi nà. Ndi ale nóongónà àdi Bètaniyà tí kátina pbanga ɔ. Ndirò, Bètaniyà ní M̀ariyà mà, awènà M̀arità màna, mà tó pbanga. ² Ndi M̀ariyà ní ndi, yà Ádrùngbàle Yèsù-pfò dò adù àrà ndrùù róngu akye nòdhò, ndàdù kà-pfò-ngbò núndo dóna-ká nǐ. Ndirò, ka níì ndi wò andi nà ìì Làzarù t'áwènà. ³ Ní, Làzarù t'áwèna náavi ìndrù ràrà dhu ɔvò Yèsù tò, ndàti : « Ádrùngbàlé, kànǐ yà atdítdò nyi nyòzè ale, Làzarù rǐì andi nà. » ⁴ Ní wò dhu ndi ndirò rò, Yèsù adù àtìna wò ale nǐ : « Wò Làzarù rǎndi nǐ andi rǐ nzí kàbhù ròvè dòtsi. Pbéù, ndi andi àlù ka ndíni Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó ɔbi nitè tí, ndàdù kà t'Ídhùnà bhà ádrùngbànga tó ɔbi nitè átò. »

⁵ Yèsù azè M̀arità mà, awènà M̀ariyà màna, ndàdù Làzarù nózè átò. ⁶ Ní, Làzarù rǎndi dhu ndi ndirò rò, Yèsù adù ɔyò idho nyú nónzi, yà ndi andi tó màkùrù òtù ndi òná ngari ò. ⁷ Wò dhu-dzidò, kǎdù àtìna p̀bìndà ábhàlì nǐ : « Kàdu àlě Yùdeyà tó p̀bìrì ò. » ⁸ Ní, ábhàlì adù dhu ìvu kà-tsù 'àti : « Hòkò M̀alimò ! Kòmbí tí ní P̀bàyahúdí nàpà 'ùbvù nyi odu nǐ. Ní nyi nyòzè tí nyadu nyi ànyì t̀dítdò ? » ⁹ Ní Yèsù adù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti : « Adyíbhengá nga ɔ, adyifò-sisi náatí obhó ongo ìì atdí kumi dóna ɔyò nà ? Ní ìndrù apé àmbe ùbhi dò adyíbhengá, ní ndi ale rǐ nzí àdù ndàgìli nditsi, yà adzi dò awáwù nǎlǎ ndi ndí dhu-okú dò rò. ¹⁰ Pbéù, kǎpé àmbe ùbhi dò kùbhingá, ní kà rǎdù àrà ndàgìli rò nditsi, ìnzí ndi ndí inga nǎlǎ dhu-okú dò rò. » ¹¹ Wò dhu ndi ndùnò dhu-dzidò, Yèsù adù àtìna p̀bìndà ábhàlì nǐ : « Àlě t'òdhìna Làzarù nòdhò òdhò tí. Pbéù, ma mǎrà ndíni ma mitsi tí

kìngà idho ò rò. » ¹²Ní, Yèsù bhà ábhàlì adù dhu àdu 'àti : « Ádrùngbálé, kápé ìí òdhò tí òdhò dhu tí, ní kà rǒgù ògù. » ¹³Obhó tí, Yèsù azè ndùndò dhu níí, iwà Làzarù rǒvè. Pbétù, kàbhà ábhàlì adù dhu ìrè idho nyú dǒ kà rǎrǒte. ¹⁴Ní, Yèsù adù dhu òvò kpangba abádhí tò, ndàti : « Làzarù òvè wà. ¹⁵Ndirò, idhèdu nìka okúku dò rò dhu ní, ìmbà ma mìí ànyì dhu. Ní, wò ndi dhu ònzì ndì, ndíni nyí nyadù tí ma à'ù. Ní, kòwu pé ndi Làzarù òvè i. » ¹⁶Nírò ní ndi Yèsù bhà ábhàlì nzínzi ò atdí ale, Tùmasì tí kátina, yà ka kongónà àdù ànzìnà átò Didimò' tí, náadù àtìnà ngùkpa ábhàlì ní : « Kòwu átò ànyì, ndíni àlè kuvè tí atdíkpá Màlimò mànà. »

**Yèsù ní ìndrù àbhù rádù rìngbè ndì,
ndirò ípirǒnga àbhù rádù ìndrù tò ale dhu**

¹⁷Yèsù itdègu àrà àhu Bètàniyà, ní kǎtù Làzarù iwà ka kótdù ka ró idho àhu ìfò ró. ¹⁸Ndi Bètàniyà tò pbanga níí mbèmbè ìbhù kilòmètèrè tí Yèrùsàlemà tò kigò rǒ rò. ¹⁹Ní, Pbàyàhúdí nznzi ò ábhò ale nyú níwú Màrità mà Màriyà mànà-tí'ò, ndíni ì opé tí abádhí-afí adùyà Làzarù bhà òve-okú dò rò. ²⁰Ní, Màrità níitdègu Yèsù rǎrà dhu ìri, ní kǎdù ndìvà, ndàrà kàkò otu ò rò. Pbétù, Màriyà adù àdi idza. ²¹Ní, Màrità itsi àtìnà Yèsù ní : « Ádrùngbálé, nyi nyíyana gukyè iró, ní adòdu óvèyana nzí. ²²Pbétù, ma m̀ni wà dhu, kòmbí màtí Kàgàwà rǎrǎ fóná nyi nyónzina kóró dhu nábhù àbhù indù. » ²³Ní, Yèsù adù àtìnà Màrità ní : « Adònu rǎ ndìngbè ìngbè ibhu ò rò. » ²⁴Ní, Màrità adù àtìnà kà ní : « Ma m̀ni wà dhu, yà adzi ò dhu-tsù rǎ ndòdì nínganí, yà ùvùvè ale kóró rǎ 'ùngbè rò, àbadhi rìngbèyà ndi ìngbè átò. » ²⁵Ní, Yèsù adù àtìnà kà ní : « Ima ní ndi ìndrù àbhù rádù rìngbè ndì, ndàdù ípirǒnga nábhù ìndrù tò ale. Ní, òvè tí màtí ima ná'ù ale náapé òvè, ní rǎdù ípirǒnga nábà àbà. ²⁶Ndirò, ìnè rǎí p̀bìndà ípirǒnga nà, ndàdù ma'ù ale, ní rǎ nzí adù òvè akekpa màtí. Nyi nyà'ù tí wà yà ma m̀ndò dhu ? » ²⁷Ní, Màrità adù dhu àdu Yèsù tò, ndàti : « Iwà ma mà'ù ndi dhu Ádrùngbálé. Ma mà'ù wà dhu ìnyì rǎrǎ ndi Krístò, Kàgàwà t'ídhùnà, yà yàrí adzi ò rǎrà dhu tí ka kati ale. »

Yèsù rǎ Làzarù òdzi dhu

²⁸Wò dhu bhèyi ndi ndàdu dhu Yèsù tò dhu-dzidǒ, Màrità náadù àrà awènà Màriyà nánzi. Ní, idza ndi ndòtsù Màriyà ì rò, Màrità náadù dhu òvò kàtò bhèlù ò, ndàti : « Màlimò ìrà wà. Ní kà rǎ nyanzi. » ²⁹Ní wò Màrità ùndò dhu ndi ndìri rò, Màriyà adù àhu àrǎ nyú tí, ndàrà Yèsù rǎí i.

³⁰Wò ndi kàsùmi ò, Yèsù ìí inzà ndi ndàpè ìtsù pbanga ò ró. Pbétù, kǎdù ìí àdi ndi ndàdì yà Màrità mànà ì òtùnà ì òná ngari ò ró. ³¹Pbàyàhúdí níí atdíkpá Màriyà mànà idzá, 'àdù àmbe kà-afí nópè dǒ. Ní, Màriyà

^v 11.16 Didimò-tì ní ozo tí ka kùgù ale.

ìvà ndì, ndàhù àrì nyú tí dhu ì àla rò, abádhí adù 'ìvà átò, 'òwù kòwù ð. Abádhí ati ka yà Làzarù ka kótdù i ràrà, ndàrà òdzi ányì rò dhu tí.

³²Ní, yà Yèsù ríí ró ndì ndàrà àhù rò, Màriyà nítdègu Yèsù àlà, ní kàdù ndìbvu obvò kà-pfò rò, ndàdù àtìnà kà nǐ: « Ádrùngbálé, nyi nyíyana gukyè iró, ní adòdu óvèyana nzi. » ³³Ní Màriyà mà, yà owùna ð iwù Pbàyàhúdì mànà ròdzi dhu ndì ndàla rò, izu núuka Yèsù atdídǎ, afina ràmbe inga ìrè dǎ. ³⁴Nírò ní ndi Yèsù adù dhu ivu abádhí-tǎ, ndàti: « Nyí nyótdù ka ìngbòró? » Ní abádhí adù dhu àdu kà tò 'àti: « Ádrùngbálé, frá ndíni nyi nyala tí ányiró nga. » ³⁵Nírò ní ndi Yèsù adù òdzi. ³⁶Ní, Pbàyàhúdì adù òko 'àmbe àtìnà dǎ: « Ìgyò! Nyàndà pé kòzè Làzarù tí dhu! » ³⁷Pbétù, abádhí nízini ð atdídhená ale náadù àtìnà: « Hòkò! Wò ale nyú ní ndi ndùmùndùmú-nyìkpó nábhù rùngbe ndì. Ní kàbhùyana tí obhó Làzarù ìnzì ròvè? »

Yèsù rí Làzarù nábhù rìngbè ndì òve-bvù rò dhu

³⁸Kòkò Pbàyàhúdì rùnna dhu ndì ndìrì rò, izu náadù Yèsù ùka atdídǎ nyú. Ní, abádhí adù òwu Làzarù ka kótdù i. Ka katdù ka ònà ibhu nǐ bhalabhala ò ka kógyè, kadù lina'ò nápbì odu-íyà-ba nǐ ibhu. ³⁹Ní, ányì ì òwù ùvò rò, Yèsù ati yà tiná íí ale nǐ: « Nyògere wò odu ibhu-lí rò. » Ní Làzarù-bvù t'áwènà Màrità náadù Yèsù ìso, ndàti: « Ìnzè Ádrùngbálé! Wò abvo nópè wà ndòngù atdídǎ. Kònzì wà ífo idho nyú ibhu ò. » ⁴⁰Pbétù, Yèsù adù dhu àdu Màrità tò, ndàti: « Ma màtìnà tí obhó nyi nǐ, nyi rapé ima ná'u, ní nyi ràrì adù Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó awáwù nála? » ⁴¹Ní, ka kadù odu nógèrè ibhu-lí rò. Wò dhu-dzidǎ, Yèsù adù nyìkpóna náva ndàndà òrù nga, ndàdù ndìtsò, ndàti: « Àba Kàgàwà, ma màbhù òtsò indù, tsùdú dhu

nyi nyìrì nídhunǐ. ⁴²Obhó tí, ma mùni wà dhu ìrì nyi raróngo tsùdú dhu ìrì bìlìnganà. Pbétù, ma mìtsò ma wò dhu bhèyi dhu ní, ndíni kàkà ngbòdu nàkpòrò iró ale náa'u tí dhu ìnyì ràrì ndi nyi nyìvì ma. »

⁴³Wò dhu ndì ndòrì dhu-dzidǎ, Yèsù adù Làzarù nánzi òrù tǔna nyú nà, ndàti: « Làzarù, àhù wòrì ibhu ò rò. » ⁴⁴Ní, Làzarù adù àhù ibhu ò rò, òtsúna mà, pǎna mànà ka kèndìlì

Làzarù ka katdù ònà bhalabhala tó odu ò ka kógyè ibhu (11.44)

abvo ùtdù ka karí òná mberù nǐ, kadù nyìna níso mbě̀rèse nǐ rórò. Wò dhu-dzidò, Yèsù adù àtìna ihé-yà nǐ: «Nyùnga Làzarù, nyàdù ùbhàna ràrà ibha.»

Yèsù òne ka kí ndíní ka koho tí dhu

(Zàb 71.10; Màt 26.1-5; Mrk 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵Yà Màriyà mǎrǎbvù iwùna, 'àdù Yèsù ònzì Làzarù rǒ dhu àla Pbàyàhúdì nínzì ð, ábhǒ ale nyú náadù Yèsù à'ù. ⁴⁶Pbétù, abádhí nínzì ð atdídhená ale náadù òwu Pbàfàrisáyó-tí'ò, 'àdù yà Yèsù ònzì dhu àwe abádhí tò. ⁴⁷Ní, ndi dhu ì ìrì rò, pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, Pbàfàrisáyó màna, náadù yà Pbàyàhúdì-bvù ádròdrò anya nítì arí ale-tsù núndu. Nírò ní ndi abádhí náadù 'òpè 'òngù dhu tsùyá nínziya ð, 'àmbe àtìna dǒ: «Wòrí ale ràrà ábhǒ wiwì nyú nónzì rǒ. Ní ádhu ndi àkǎ àkǎ àlě rònzì? ⁴⁸Àlě kapé kùbha ràmbe ndi dhu ònzì dǒ, ní kóró ale rǐ kà'u. Ndirò Pbàrómá tó pbìrì ð ádròdrò ale náadùya iwu, 'ùgolo àlě tó Sòmǎ-dzà, 'àdù àlě tó pbìrì nínza.»

⁴⁹Kǒkò ì Pbàyàhúdì-bvù ádròdrò anya nítì arí ale nínzì ð, atdí ale-òvò ní'ì Kàyafà. Ní ndi atò ð, ka ní'ì ndi pbàkùhání tó ádròdrò ale dǒ kamà. Ní, kǎti òdhína nǐ: «Nyí nyú nyí nyèni nzá atdí dhu mà wò dhu ò. ⁵⁰Nyí nyèni tí obhó dhu, dhu rǎkǎna atdí ale kèlě ròvè kóró ale tó ngari ð, ìnzì àlě tó pbìrì ð kóró ale-tsè náadù tí ndòtdí?» ⁵¹Kǎno nzá wòrí dhu dǒna nyú ò rò àhu rórò. Pbétù, wò ndi atò ð ndi ndi'ì ndi pbàkùhání tó ádròdrò ale dǒ kamà tí dhu-okú dò rò, kǎvò dhu angyangyi, Kàgàwà bhà Nabì bhèyi, ndàti: Yèsù rǎkǎ ndòvè Pbàyàhúdì tó ngari ð. ⁵²Ndirò, kǎti átò kà rǎrǐ nzǐ òvè Pbàyàhúdì tó ngari ð tí, pbétù kà rǎkǎ ndòvè ndíní ndi ndundu tí yà adzi ð ì nifàlǎ Kàgàwà bhà inzo-tsù, ròkò atdíkpá.

⁵³Ní, ròpè ndi ndi idho ð rò, Pbàyàhúdì-bvù ádròdrò ale náapè 'òné Yèsù ndíní ì adù tí àbhunà kohò. ⁵⁴Wò dhu-okú dò rò ní ndi, Yèsù adù ndòpè ìnzì ndàrà ùbhi rǒ kpanya Pbàyàhúdì nínzì ð. Pbétù àbadhi mà, pbìndà ábhàlǐ màna, náadù 'ìvǎ 'òwù yà rùngù-tí'ò arí'ì mùlengù ð atdí pbanga Èfùràyimù tí kátina ð, 'àdù òko ànyì.

⁵⁵Wò ndi kàsùmì ð, Pbàyàhúdì tó *Pásìka tó mùhendù-idhò ní'ì iwà ndi ndindù ndi ró. Ní, ábhǒ ale nyú níiwú fíyó pbanga ònǎ rò, 'ìwù ùvò angyinǎ rò Pásìka tó Yèrùsàlemà tó kigò ð, ndíní ì u'ò tí ì, 'ìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ð'. ⁵⁶Ní, Yèrùsàlemà ì òwù ùvò rò, abádhí ambénà Yèsù òné dǒ. Ní Kàgàwà bhà-dzá ì fí rórò, abádhí ambénà dhu òngù dǒ tsùyá nínziya ð, 'àmbe àtìna dǒ: «Ádhu nyí nyìrè kà-dǒ? Tí ìnzì kà rǎrǐ ìrà mùhendù ð?» ⁵⁷Pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, Pbàfàrisáyó màna náadù dhu ùya ìndrù tó 'àti: «Atdí ale mà náapè Yèsù rǐ'ì ró nga núní, nǎkǎ nditè ka ndíní kadù tí òwu kòsò.»

^w 11.55 Pbàyàhúdì tó màndu ní'ì 'ù'ò ì, 'ìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ð Pásìka tó mùhendù tò, àdhàdhì yà fíyó sòmá tó màndu nòzè ka dhu bhèyi (2 ì nanzi 30.17-20).

Màriyà rî Yèsù-pfɔ́ nùtrî ndrùù róngu akye nǐ dhu

(Màt 26.6-13; Mrk 14.3-9; Luk 7.36-50)

12 ¹Azà idho tí *Pásika tó m̀hèndù-idhò núbhà ndì rórò, Yèsù ivà ndì ndàrà Bètaniyà tí kátina pbanga ò. Ndi pbanga nií yà kàbhù rìngbè ndì òve-bvù rò Làzarù mà tó pbanga. ²Ní ànyì, ka kabhù ònyù kà tò. Màrità náambénà ònyù nùndò dǎ abádhí tò, Làzarù ràdù ìí átò ndì ònyù ònyù rí atdíkpá Yèsù mànà ale nzínzi ð.

³Nírò ní ndi Màriyà níidi ndrùù róngu akye tó atdí lítrè-ònga ka kùndò ɔɔ tó atdínga, ndòdhò Yèsù-pfɔ́ dǎ. Ndi akye nií nardò tí kátina irí-ví nǐ ka kòbhòlò, odzina ràdù ìí ɔrú nyú akye. Wò dhu-dzidǎ, Màriyà adù Yèsù-pfɔ́-ngbò nùndo d̀na-ká nǐ, ndi akye-dzi ràdù nditu, ndàkǎ kórò ànyì-dzá. ⁴Ní wò dhu ndì ndàla rò, Yèsù bhà ábhàlì nzínzi ð atdí ale, Yudhà Ìskàriyotà tí kátina, yà Yèsù ipfo arana ndàbhù òmvù-fó ale, níivú dhu, ndàti: ⁵« Ádhu inzà ka kàbhù wòrì akye kodzi ìbhù miyà ònarì* rǎ, kadù ndi fùrangà nùndò nàkùtále tò ní? » ⁶Kùno nzà wò dhu nàkùtále-izù ndì ndàla dhu-okú dǎ rò. Pbétù, kùno ka ogbotále tí ndì ndíí dhu-okú dǎ rò. Obhó tí, kǒngónà ndi fùrangà tó ísòwù nódò, ndàdù àrà ndi fùrangà núwe rǎ afína òzè dhu bhèyi. ⁷Ní, Yèsù adù dhu àdu Yudhà tò, ndàti: « Ëbhà Màriyà radì! Ítsè ka ròdò wòrì akye ima ka kotdúya òná idho tò. ⁸Nyí nyóngo òko nàkùtále mànà bilínganà, pbétù àlè, àlè kí nzi ongo òko nyí mànà bilínganà. »

Pbàkùhání tó ádròdrǎ ale rí ìri, ndíní ì abhù tí Làzarù kohò dhu

⁹Pbàyàhúdì tó ihé-yà níitdègu Yèsù ríí Bètaniyà dhu ìri, ní abádhí adù òwu ànyì. Abádhí awù nzà ànyì Yèsù-okú dǎ rò tí, pbétù abádhí awù ànyì ndíní ì adù tí yà Yèsù ábhù rìngbè ndì òve-bvù rò Làzarù-ngbò mà nála átò. ¹⁰Nírò ní ndi pbàkùhání tó ádròdrǎ ale náadù ìri ndíní ì abhù tí Làzarù kohò átò. ¹¹Obhó tí, ábhǎ Pbàyàhúdì nyú nóowúnà ùvò rǎ abádhí nzínzi ð rò, 'adù Yèsù ná'ù kòkú dǎ rò.

Yèsù rǒtsù Yèrùsàlemà tó kigò ò dhu

(Màt 21.1-11; Mrk 11.1-11; Luk 19.28-40)

¹²Tsútsǎ nínganí, yà Pásika tó m̀hèndù ò íwù Yèrùsàlemà tó kigò ò ihé-yà níiri dhu, Yèsù ràríí otu ð ndì ndíra átò Yèrùsàlemà tó kigò ò ró. ¹³Ní, abádhí adù ngazì-kpa-dòkà nókò, 'ùvò nà, 'òwù Yèsù àko nà otu ò rò. Ní, Yèsù ì àla rò, abádhí apè 'ùkú, 'àmbe àtìna dǎ: « Hòsanà! Ilèta

* 12.5 ìbhù miyà ònarì nií mbèmbè atdí atò nyú tó kasu tó mùkimbà.

† 12.13 Pbàyàhúdì t'ávàna ð, Hòsanà-tì nyú ní « ìrà nyonzi dzùnàka. » Pbétù, iró kà-tì ní: « Kàgàwà àkǎ ilèta nà. »

nákă kabhu yà Ádrùngbăle Kàgàwà-ɔvò rǒ rírà Pbàìsràyélí tó Ádrùngbă Kamà tò ! »

14 Nírò ní ndi Yèsù abà kayinö-ngba, ndàdù ùpo, ndàdi ònà, yà Kàgàwà bhà Andítá ò ka kandí dhu bhëyi. † Andítá ràtina :

15 « Nyí Sàyuni tó kigò^z ǒ bhă, ìnzí nyònzì ɔɔɔ.

Kòní fùkú Ádrùngbă Kamà rírà,
kayinö-ngba dǒ ndì ndàdi rǒrò. »

16 Wò dhu náalú nzá Yèsù bhà ábhàlì-dɔ. Pbétù, Yèsù ɔdzì òrù-akpà ò pbìndà Ádrùngbănga tó awáwù ǒ dhu-dzidǒ ní ndi, abádhí awù dhu ìrè, yà Kàgàwà bhà Andítá ò ka kandí dhu, ka randí Yèsù-okú dò rò. Ndirò, ka rádù ndi dhu ònzì kà-rǒ ndi dhu bhëyi tí.

17 Ábhǒ ale nyú, yà Yèsù rǐ Lázàrù ànzì rìngbè ndì ɔvɛ-bvù rò ró ìí, náadù òko 'ámbe Yèsù ɔnzì dhu àwe dǒ ìndrù tò. 18 Ní, kǎrì wíwì ònzì dhu ì ìrì dhu-okú dò rò, ihé-yà náadù òwu Yèsù àkɔ otu ò rò. 19 Nírò ní ndi Pbàfàrisáyó náadù 'òpè 'òtè nzínziya ǒ, 'ámbe àtina dǒ : « Nyí nyàla tí wà ! Nyí nyí nzí yà dhu lèma ònzì. Kóró ale òkò wà 'ámbe òwu dǒ kòwù ǒ tí. »

Ngúfe Pbàgìríkí rǐ Yèsù òne ndíni ì ala tí dhu

20 Yà *Pásìka tó mùhendù ò ìwù Yèrùsàlemà tó kigò ò, 'ìwù Kàgàwà ùle ale nzínzì ǒ, ngúfe Pbàgìríkí níí ì inè átò. 21 Ní, ì Pbàgìríkí níndri Fìlipò tí kátina ábhàlì-tí'ò. Ndi Fìlipò níí Gàlìlayà tó pbìrì ǒ atdí pbanga, Bètèsàyidà tí kátina ǒ ale. Ní, abádhí avò dhu Fìlipò tò, 'àti : « Ádrùngbălé, mã mòzè mãla Yèsù-ngbò. »

22 Ní Fìlipò adù àrà wò dhu ɔvò Àndèreyà tí kátina ngàtsi ábhàlì tò. Wò dhu-dzidǒ, abádhí adù 'ìvà 'òwù wò dhu ɔvò atdíkpá Yèsù tò. 23 Ní, Yèsù adù àtina ɛrǒ ìí ale ní : « Àba Kàgàwà rǐ Ìndrù-t'ídhùnà-ɔvò nábhù rìlè ndì ònà kàsùmì nírà wà. 24 Ma mí obhó dhu núnc fùkù : ìnzí nganù-kpǒ náapè ìtsì adzi ò, ndàdù òmò, ní ndi nganù-kpǒ rádù àdi atdíró tí. Pbétù kǎpè òmò, ndàdù ìnga, ní ndi rádù ábhǒ itse nyú nódhì. 25 Pbìndà ípìrǒnga nózè rí ndòdò fìndà ale níwíya ka. Pbétù, pbìndà ípìrǒnga nózè rí ndìwí okúdu dò rò yà adzi ǒ ale, náadùya kòdò dhòdhódhóngà tó ípìrǒnga tò. 26 Ndi ale náapè ndòzè ndònzì kàsùdu, ní ndi ale àkă ndùngɛ owùdu. Ndirò, ma mǐí ró, pbàkà kasutále rádù ìí átò. Ndi ale náapè kàsùdu ònzì, ní Àba Kàgàwà rádù ndi ale ìfu. »

Yèsù rǒte ndì ndóvè dhu dǒ dhu

27 Wò dhu-dzidǒ, Yèsù adù àtina : « Afídu rǐ ìnga ìrè atdídǒ kòmbí. Ní, ma mátina ìngbà tí ? Ma tí àtina : Àba Kàgàwà, ígǔ ma yà yàrí kàsùmì ǒ rí ndàpà ndònzì ndì rùdú dhu ǒ rò ? Pbétù, ma mírà wò ndi kòmbí rí

^z 12.15 Sàyuni tó kigò-tì ní Yèrùsàlemà tó kigò.

ndàpà ndònzì ndì dhu-okú dò rò. ²⁸Ní Ábá, ábhǎ ɔvònu rilè ndì. » Nírò ní ndì atdí ale-tù náadù ndírì òrù-akpà ò rò, ndàti: « Ma màbhù wà ɔvòdu rilè ndì, ndirò ma mí kàbhǎ àbhǎ rilè ndì tdítǎ. » ²⁹Ní, ányìrò ì ìkò ró ìí ihé-yà nííri wò dhu, 'àdù àtìna: « Ìgyò! Ɔvo nyú ní wò àtà! » Ngǎkpà ale adù àtìna: « Hòkò! Kàgàwà-bhà màlàyikà ní wò dhu nùnò kà tò. » ³⁰Pbétù, Yèsù adù àtìna abádhí nǐ: « Wò nyí nyìri ale-tù núnò nzá dhu idù, pbétù kùnò ka fùkù. ³¹Kòmbí rǐrà kàsùmì ní yà Kàgàwà rǐ yà adzi ǒ ale-ànyà nítdì òná kàsùmì. Ndirò, ndi kàsùmì ní ndi Kàgàwà rǐ Pfmvo, yà adzi ǒ ádrùngbǎle, nípfò òná, ndòdì yà adzi ǒ rò. ³²Pbétù ima, yà adzi ǒ rò ka kí modyì marà ɔrù rò, ma madùya kórò ale-tsù nándu tidu ò. » ³³Wò ndì ndùnò dhu ǒ, Yèsù azè ndìtè dhu ní ingbà dhu bhéyi ɔve-tidò nǐ màtí ndì ndòvè dhu.

³⁴Ní ihé-yà adù dhu ìvu Yèsù-tsǔ, 'àti: « Mǎ mǔzù dhu Músà bhà Uyátá ò, Krístò radíya dhòdhóhónganà. Ní, ádhu nyi nyádù àtìna Ìndrù t'ídhùnà rǎkǎ pé ndàrà òrù-akpà ò nǐ? Ndirò, ndi Ìndrù t'ídhùnà nyú ní àdhi? » ³⁵Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Awáwù rǐí inè nzínzikù ǒ ákè kàsùmì kèlè tí. Ní, dhu àkǎ nyǔbhi yà inè nyí nyíí ndi awáwù nà ró, akye ínò adùna tsùku ɛtò nǐ. Obhó tí, ínò ǒ rúbhi ale rǐ nzí àdù àdhà màtí ndì ndàrà dhu núnì. ³⁶Ní dhu àkǎ nyá'ù ndi awáwù, yà òko nyí nyòko atdíkpá kà mànà òná kàsùmì ǒ, ndíní nyí nyadùya tí òko awáwù ǒ nzónzo tí. » Wò dhu ndì ndùnò dhu-dzidǒ, Yèsù adù àrà ndòrù itse ihé-yà rǒ rò.

Pbàyàhúdí rǐ 'ùvò ìnzí 'à'ù Yèsù dhu

³⁷Yèsù anzì mbǎ ábhǎ wíwì mà Pbàyàhúdí-ònzí, ní abádhí adù nzá kà à'ù. ³⁸Wò ndì dhu anzì ndì ndíní yà Kàgàwà bhà nabì Ìsayà núunò dhu náaká tí. Kǎti:

« Ádrùngbǎle Kàgàwǎ, ádhi tsùká dhu na'u ?

Ndirò, ádhi ndi Ádrùngbǎle Kàgàwà níitè pbìndà ɔbi fìndà^a ? »

³⁹Ndirò, ndi Ìsayà kèlè núunò inzà Pbàyàhúdí náa'u dhu okúna dò rò dhu. Kǎti:

⁴⁰« Kàgàwà níiti abádhí-nyǐnga ròngò ndùmùndúmú tí, ìnzí inga nala tí.

Ndirò, kǎdù abádhí-afí nábhù rò'ò odú,

akye dhu alúna dòya, ràdù 'ùgèrè 'ùbhà fíyó nzérénga, ndíní ndadù tí abádhí nígu nǐ. »

⁴¹Nabì Ìsayà núunò wǎrì dhu Yèsù bhà ádrùngbǎnga tó awáwù ndì ndala angyangyi, ndàdù òte kà dǒ dhu-okú dò rò.

⁴²Pbétù, nabì Ìsayà núunò mbǎ wò dhu mà, ní Pbàyàhúdí tó ádròdrǒ ale nzínzi ǒ màtí, ábhǎ ale nyú náa'u Yèsù. Ní, abádhí adùna nǐ òwu

^a 12.38 Ìsa 53.1

ndi dhu àvi rǝ kpangba, Pbàfàrisáyó-ǝdò nónzi ì í dhu-okú dò rò, akye ka kadùna òwu 'ìpfo, kodì ì unduta-idzà ǝ rò nídhuní. ⁴³ Abádhí náaze ìndrù rí 'ífù dhu, ròsè Kàgàwà rí 'ífù dhu dòná.

Kàgàwà níitdiya ìndrù-ànyá Yèsù bhà ǝte-bvu rǝ dhu

⁴⁴ Wò dhu-dzidǝ, Yèsù apè ǝte ǝrú tǔna nyú nà, ndàti : « Ndi ale náapé ima ná'u, ní kà'ù nzá ima kèlè, pbétù kà'ù wà yà ima nivi mirà yà adzi ǝ ale mà átò. ⁴⁵ Ndirò, ndi ale apé ima àlǎ, nála wà yà ima nivi yà adzi ǝ ale mà átò. ⁴⁶ Ima, yà adzi ǝ awáwù tírò, ma mirà ndíni ìnzí ima nà'ù ale náadù tí àdi ìnò ǝ. ⁴⁷ Ndi ale náapé ma múncna dhu ìri, ìnzí ndàdù ndi dhu níli afína ò, ní ndi ale-dǝ rádù anya òtdì ní nzí ima. Obhó tí, ma mirà nzá ndíni mìtdì tí anya yà adzi ǝ ale dǝ, pbétù ma mirà ndíni ma migú tí yà adzi ǝ ale ìgú tí. ⁴⁸ Ndi ale apé ima nódho, ìnzí ndàdù ma múncna dhu ná'ù, ní ndi ale nábà wà ànyàna òtdì rí dhu. Yà ma mùnò ǝte ní ndi kà-ànyá nòtdíya yà adzi ǝ dhu-tsù rí ndòdì nínganí. ⁴⁹ Obhó tí, yà ma marúncna dhu núnc ma marí nzí ràhu ùdù rò ma-tírò. Pbétù kàráhu Àbadu Kàgàwà, yà ima nivi mirà yà adzi ǝ ale bhà rò. Ka nyú ndítírò ní ndi dhu nýyá idù ma màkǎ mùnò dhu mà, ma màkǎ mùvò ìndrù tò dhu mànà dhu dǝ. ⁵⁰ Ndirò, ma mùni wà dhu yà kúyá dhu rǝrǝ ndi dhòdhòdhóna tó ípiróna níbhò rádù ìndrù tò dhu. Ní, yà ma múncna dhu núnc ma mí àdhàdhí Àbadu Kàgàwà nýyá ka idù dhu bhèyi. »

Yèsù rí pbìndà ábhàlì-pfò nú'ò dhu

13 ¹ Tsútsǎ nínganí *Pbàyàhúdí tó Pásika tó mùhendù ní'ina rórò, Yèsù ùni dhu, yà adzi ǝ rò ndi ndí ndìvǎ, ndàrà Àbanà Kàgàwà bhà òná kàsùmi rǎkǎ wà. Ní Yèsù, yà atdídǝ yà adzi ǝ arfí pbìndà ale nazè, náadù abádhí òzè tdítǝ ìnzí rádù ìku àzè ní.

² Ní pbítòngǎnǎ, Yèsù mà ní'í ònyù-tsùnǎ pbìndà ábhàlì mànà. Nírò ní ndi Pfòmvo níitsu dhu Yudhà, Sìmonì Ìskàrìyòtǎ t'ídhùnà-afí ò, ndíni Yèsù nìpfo tí ndàbhu òmvù-fó. ³ Pbétù, Yèsù nyú núuni dhu, iwà Àbanà Kàgàwà ribho kóró dhu dǝ ádrùngbǎnga tó ǝbi fóná. Ndirò, kùni wà dhu, ndi nyú ndi ríra Àbanà Kàgàwà-tí'ò rò, ní ndi rǝrǝ ndàdù Àbanà-tí'ò. ⁴ Ní, Yèsù ivà ndi ònyù-tsùnǎ rò, ndìwà róná ǝrú mùdzarù, ndìli igi. Wò dhu-dzidǝ, kǎdù bǝrèse nídyì ndisò mvuna 'ò ní. ⁵ Tdítǝ, kǎdù idha idyì ndòdhò ádrùngbǎ sǎni ǝ, ndàdù ndòpè ndù'ò pbìndà ábhàlì-pfò ní, ndàdù àrà ùndonà rǝ yà mvuna 'ò ndi ndisónà ní bǝrèse ní. ⁶ Ní, Yèsù níitdègu àrà àhu Sìmonì Péterù tí, ní Péterù adù dhu ìvu kà-tsù, ndàti : « Inyi nyú pbàkà Ádrùngbǎlé tírò, nyi nyòzè tí nyu'ò pfòdu ? » ⁷ Ní, Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti : « Yà ma múnzina dhu núni nyi nyí nzí kòmbí, pbétù, nyi nyaraya kùni olù. » ⁸ Ní, Péterù adù àtìnà Yèsù ní : « Nyi nyí nzí pfòdu ù'ò akekpá màtí. » Ní, Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti :

*Yèsù rĩ pbìndà ábhàlĩ-pfò nú'ò
ndàdù ùndonà dhu (13.5)*

tí, Yèsù nǎuni ndìpfò rí ndàbhu ndì òmvù-fò ale angyangyi. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi kǎti pbìndà ábhàlĩ nĩ : « Nyĩ kóró, nyĩ nyilǎ nzá Kàgàwà-nyìkpò ǎ. »

¹² P bìndà ábhàlĩ-pfò ndi ndù'o dhu lutinǎ, Yèsù adù yà róná rò ndi ndìwànà mùdzarè nidyì ndàfò róná, ndàdù ndàdu ònyè-tsù. Nírò ní ndi kǐvú dhu pbìndà ábhàlĩ-tsù, ndàti : « Nyĩ nyùnì tí ùnǐ yà ma mǎnzì rùkú dhu-tì? ¹³ Nyĩ nyá rí ima nánzi Màlimò tí, ndirò Ádrùngbǎlé tí. Ní ndi dhu ní obhó dhu. Obhó tí, ima ní ndi Màlimò. Ndirò, ima ní ndi Ádrùngbǎlé. ¹⁴ Nírò ima, fùkú Màlimò tí rò nyú, ndirò fùkú Ádrùngbǎlé tí rò nyú, ma mù'o pfòku rò, dhu àkǎ nyòngò pfòku ù'o nzínziku ǎ átò. ¹⁵ Obhó tí, yà fùkù ma mìtè dhu ní ǎfò, ndínǐ nyĩ nyongó tí dhu ònzì átò òdhíku rò yà rùkú ma mǎnzì dhu bhèyi. ¹⁶ Ma mí obhó dhu núno fùkù : Kasutále bhà ádrùngbǎnga nòsè nzá pbìndà kasu tó ádrùngbǎlé bhà ádrùngbǎnga dònǎ. Ndirò, òvì ka kòvì ale bhà ádrùngbǎnga nòsè nzá yà ndi nòvì ale bhà ádrùngbǎnga dònǎ^b. ¹⁷ Kòní, kòmbí nyĩ nyùnì wà kòkò dhu. Ní, nyĩ nyádù hirò ònzì ì dhu nyĩ nyònzì nǐ. »

¹⁸ Tdítdǎ Yèsù adù àtinà pbìndà ábhàlĩ nĩ : « Ma mùnò nzá wò dhu okúku dò rò kóró. Ma mùnì wà ima nyú ma móvò nzínziku ǎ ale. Pbéttù, Kàgàwà bhà Andítá arúnona dhu ná kǎ rònzi ndi. Ndi Andítá arátina : « Yà atdíkpá mǎ marí dhu ònyu mǎnà ale, nóngò wà rùdú òmvù tí. » ¹⁹ Ma mòvò wò dhu angyangyi fùkù, inzá ndi dhu àpè ndònzì rórò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, ndi dhu rĩtsi ndònzì nínganí, nyĩ nya'uya dhu, ima rǎrì « ĩ ĩ arĩ ale. » ²⁰ Ma mí obhó dhu núno fùkù : ma mòvì ale nàko ale, náko wà ima átò. Ndirò, ima nàko ale náko wà yà ima nivi mirà yà adzi ǎ ale átò. »

^b 13.16 Yùw 15.20

« ĩnzì ma mapé pfònu nú'ò, ní àlè kǐ ĩ mbǎ ĩrita nà inyì mǎnà. » ⁹ Ní, Simonì Péterù adù dhu àdu Yèsù tò, ndàti : « Ádrùngbǎlé, wò dhu bhèyi kà rĩ ĩ rò, nyì nyì nzì pfòdu kèlè nú'ò, pbétù, nyì nyì ǎsúdu mà, dùdu mǎnà nú'ò átò ! » ¹⁰ Ní, Yèsù adù àtinà kànĩ : « ĩwà ndi nù'o ale rĩ ĩ mbǎ ndi ndí ndù'ò tdítǎ dhu-atdyú nà. Pbéttù kà rádù àkǎ ndù'o pfòna kèlè, iwà ndi ndilǎ kóró otu ǎ nídhunǐ. Nyĩ nyú, nyĩ nyilǎ wà Kàgàwà-nyìkpò ǎ. Pbéttù, nyĩ kóró nyĩ nyilǎ nzá kà-nyìkpò ǎ. » ¹¹ Obhó

Yèsù rï Yudhà rï ndipfö, ndàbhü ndi òmvũ-fö dhu nóvö dhu
(Màt 26.20-25; Mrk 14.17-21; Luk 22.21-23)

21 Wö dhu bhëyi ndi ndõtè dhu-dzidö, Yèsù-afí náadù àdi ndàmbe inga nírè dö atdíidö. Ní, kädù dhu òvö k pangba pbìndà ábhàlï tò, ndàti: « Ma mí obhó dhu núvö fükù. Nzínziku ö atdí ale rï ndi mipfö, ndàbhü ma òmvũ-fö. » 22 Ní, Yèsù bhà ábhàlï adù òko, 'àmbe 'àndà dö nzínziya ö, ìnzï 'àdù àdhi dö màtí kà röte dhu núni. 23 Wö ndi kàsümi ö, yà atdíidö Yèsù ózè pbìndà ábhàlï nzínzi ö atdí ábhàlï níï Yèsù-tí ndi ndàdi ònyù-tsüná ró. 24 Ní, Simoni Péterù adù kàvi iwína ö rivü dhu Yèsù-tsü, ràrï àdhi ndi kà rübhi öte rö döná. 25 Ní, wö ábhàlï adù ndilò Yèsù dö, ndàdù dhu ìvu kà-tsü, ndàti: « Ádrüngbälé, ádhi ndi? » 26 Ní, Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Ndi ale ní yà ma mí mügati-afà nídyi modù supü ö, madù àbhünà fìndà ale. » Nírö ní ndi Yèsù adù mügati-afà nídyi, ndòdù supü ö, ndàdù àbhünà Yudhà, Simoni Ìskàriyotà t'ídhùnà tò. 27 Yudhà níitdègu wö mügati-afà àkö, ní Sìtanì adù òtsü kà-afí ö. Ní Yèsù adù àtinà Yudhà ní: « Wö nyi nyòzè nyonzi dhu, náká nyonzi tsàkàtsàkà. » 28 Kökò uró ìï ale nzínzi ö, atdí ale mà núni nzá àdhu-okú dö rò màtí Yèsù rï wö dhu núvö kà tò dhu. 29 Yà fùrangà tó ísòwü nóvö Yudhà arí dhu-okú dö rò, abádhí nzínzi ö atdíidhená ale náadù dhu àti, Yèsù àvi ka rüdzí mähendù tò àká kudzi dhu dhu tí. Ndirö ngätsi ní, abádhí adù dhu àti Yèsù àvi ka ründò fùrangà nàkütále tò dhu tí. 30 Pbétù, mügati-afà ndi ndàkò Yèsù-fö rò, ndàdù ònyùnà dhu-dzidö, Yudhà náadù àhu dötsí ndàrà. Wö ndi kàsümi ö, inga náadù ìï iwà ndi ndàti ró.

Uyátá-öwútá

31 Yudhà àhu idza rò dhu-dzidö, Yèsù adù àtinà pbìndà ábhàlï ní: « Kömbí nga ní ndi Ìndrú t'ídhùnà-övö ilè ndi ní. Ndirö, kömbí nga ní ndi Kägawà-övö ilè ndi kà-nyutsi ní. 32 Kägawà-övö náapé ndilè kà-nyutsi, ní Kägawà adùya kövö àbhü rilè ndi átò nyunatsi, ndirö kàrï ndi kövö àbhü rilè ndi kömbí tí. 33 Pbànñzó, àlè k'ï atdíkpá nyï mànà áké kàsümi kèlè tí. Nyï nyí mone òne. Ní àdhàdhì yà ma mènò Pbàyàhúdí tò dhu bhëyi tí, ma mátina nyï ní átò, yà ma mára i nyï ràrï nzï àdù òwu òvö. 34 Ní, kànï fükù ma mabhà uyátá öwútá: nyòzè nyï nzínziku ö. Àdhàdhì yà ima nyú ma mózè nyï dhu bhëyi, dhu àká nyòzè nyï átò nzínziku ö. 35 Nyï nyapé nyòzè nzínziku ö, nírö ní ndi kóró ale rádù dhu ùni, nyï ràrï pbàkà ábhàlï nyú. »

Yèsù rï Péterù rï ndòdhu dhu nóvö dhu
(Màt 26.31-35; Mrk 14.27-31; Luk 22.31-34)

36 Wö dhu-dzidö, Simoni Péterù adù dhu ìvu Yèsù-tsü, ndàti: « Ádrüngbälé, nyi nyàrà àdhà? » Ní, Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti: « Nyi nyí nzï ìrà owùdu

ǎ kòmbí, yà ma mára i. Pbéù, nyi nyaraya ìrà owùdu ǎ olù. » ³⁷Ní Péterù adù dhu ìvu tdítǎ kà-tsù, ndàti: « Ádrùngbálé, ádhu ìnzí ma mára kòmbí owùnù ǎ okúna dǎ rǎ? Ma mòzè wà miwí pbàkà ípìrǒnga okúnù dǎ rǎ. » ³⁸Ní, Yèsù adù dhu ìvu kà-tsù, ndàti: « Ìnyi nyú nyi nyòzè tí wà nyiwí pbùkù ípìrǒnga okúdu dǎ rǎ? Ma mí obhó dhu núno indù, ìnzá à'ù-akpà nápè òngò rǎrǎ, nyi nyí'ina iwà nyi nyòdhò ma ìbhù-gùna, nyàti ìnzá nyi rúni ma ró. »

Yèsù ní Kàgàwà-tí'ò rí ìndrù àbhù ràrà àhù otu dhu

14 ¹Yèsù adù àtìna tdítǎ pbindà ábhàlì ní: « Ìnzí nyàbhù afíku rirè ìnga abhó. Nyí nyàkǎ nyá'ù Àba Kàgàwà, ndirò nyí nyàkǎ nyá'ù ma átò. ²Àba Kàgàwà bhà idzá, òyá ka kóko ngari rí'ì abhó. Ìmbǎ kà rí'ì ndi dhu bhèyi nání, ma màmbènà nzí àtìna ma ràrà wà ngari òbhòlò fùkù. ³Ndirò, ma mára, madù ngari òbhòlò fùkù rò, ma mí madù àdù mirà nyùgù, ndíní ma mára àdi ró, nyí nyadùya tí òwu òko átò. ⁴Ndirò, yà ma mára i ràrà otu nyí nyúni wà. »

⁵Ní, Tùmasì adù àtìna Yèsù ní: « Ádrùngbálé, mà muni nzá nyi nyàrà i nga. Olu, mà madù ànyì ràrà otu núni ìngbà dhu bhèyi? » ⁶Ní, Yèsù adù dhu àdu kà tǎ, ndàti: « Ìma ní ndi otu, obhónga, ndirò ípìrǒnga. Atdí ale mà rí nzí àdù àrà àhù Àbadu Kàgàwà i, ìnzá ndi ndùdà otùdu ònǎ rǎrǎ. ⁷Dhu apé ì'ì iwà nyí nyúni ma dhu tí, ní nyí nyúni wà Àbadu átò. Ní, rǎpè ndi kòmbí, nyí nyúni wà ka, ndirò nyí nyàla wà ka. »

⁸Ní, Fìlipò adù àtìna Yèsù ní: « Ádrùngbálé, itè pé ndi Àbanù mà ràla, wǎrì kèlè ní ndi àkǎ àkǎ fǎkà dhu. » ⁹Ní, Yèsù adù dhu àdu Fìlipò tǎ, ndàti: « Hòkò, Fìlipò! Àlè kókò wà nyí màna ábhò idhó nyú tí, ní nyi nyàpè tí nzá muni? Ìma nála ale, nála wà Àbadu átò. Ní ìngbà dhu bhèyi dhu nyi nyádù àtìna, ma rìtè pé Àbadu nyala ní? ¹⁰Nyi nyá'ù tí nzá dhu, ma rǎrí'ì Àbadu-nyutsi, ndirò Àbadu rǎrí'ì nyudutsi? Yà ma maráwèna fùkù dhu ní nzí ùdù rǎ àhù dhu. Pbéù, yà nyudutsi arádi Àbadu ní ndi arí pbindà kasù ònzi. ¹¹Nyá'ù ima, yà ma mátìna nyí ní, ima rǎrí'ì Àbadu-nyutsi, ndirò Àbadu rǎrí'ì nyudutsi rǎ. Ìmbǎ kí'ì ndi dhu bhèyi rǎ, nyá'ù ima yà nyudutsinǎ rǎ rí ndònzì kasù-okú dǎ rǎ. ¹²Ma mí obhó dhu núno fùkù: ndi ale apé ima ná'ù, ní yà ma márónzina kasù nónzì ndi ale rǎdù ònzi átò. Ndirò, kà rǎdù kònzì abhó nyú ròsè yà ma márónzina-tsí dónǎ, Àbadu bhà ma mára nídhuní. ¹³Òvòdu rǎ nyí nyònzì kóró dhu-tsí, nónzì ma móngo ònzi, ndíní Àbadu-òvò náadù tí ndilè Idhùnà-nyutsi. ¹⁴Nyí nyapè óngo dhu nónzì fudú òvòdu rǎ, nónzì ma móngo ònzi fùkù. »

Yèsù rí Kàgàwà rí Ìlilá-Alafí níbhò dhu nóvo dhu

(Yùw 16.5-15)

¹⁵Tdítǎ, Yèsù adù àtìna pbindà ábhàlì ní: « Nyí nyapè ì'ì ima nyí nyòzè dhu tí, ní nyí nyàkǎ nyí'fù pbàkà uyátá. ¹⁶Ìma, ma mí Àbadu

Kàgàwà nónzi ribhò ngãtsi Mùdzùnàba fùkù, ndíní nyí nyongó tí òko màrà dhòdhóhónganà. ¹⁷Ka ní obhóna núdhě arí indrù tò Ìlílà-Alafí. Obhó tí, yà adzi ǔ ale rí nzí àdù kàkò, ìnzí ì í kàlǎ, ndirò inzà ì úni ka dhu-okú dò rò. Pbétù nyí, nyí nyúni wà ka, atdíkpá nyí nyaróko ka màrà, ndirò afíku ò kàrádi dhu-okú dò rò.

¹⁸Ma mí nzí nyùbha ìzè tí, ma míngo ìngo tikù ò tdítǔ. ¹⁹Inzá òtrò idhò ǔ, yà adzi ǔ ale rí nzí malǎ tdítǔ. Pbétù nyí, nyí nyí malǎ àlǎ, inè ma mí'íya nyìkpòdu nà, ndirò inè nyí nyí'íya nyìkpòku nà átò dhu-okú dò rò. ²⁰Ndi idhò rǎkǎ nínganí ní ndi, nyí nyuniya dhu, ima rarí inè Àbadu-nyutsi, nyí rarí inè nyudutsi, ndirò ma rarí inè nyukutsi.

²¹Pbàkà ɣyátá nà'ù, ndàdù ìfunà ale, ní ndi ma nózè ale. Ima nózè ale, nózè Àbadu rǎdù átò. Ndirò, ma mǎdù kòzè átò, mǎdù mitè fíndà. »

²²Nírò ní ndi Yudhà, ìnzí ní Yudhà Ìskàriyotà, níwú dhu Yèsù-tsù, ndàti : « Àdrùngbǎlé, ádhu ndi nyi nyádù nyitè fǎkà tí, ìnzí nyádù nyitè yà adzi ǔ ngùkpà ale tò ní ? » ²³Ní, Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti : « Ndi ale náapé ima nózè, ní ndi ale rǎdù ma múnna dhu nífu. Àbadu rǎdù ndi ale nózè átò. Ndirò, mǎ mǎdù ìwu Àbadu màrà ndi ale bhà, mǎdù mǎ móko róna nòbhòlò kàbhà. ²⁴Pbétù, ìnzí ndi ale náapé mozè, ní rí nzí àdù ma múnna dhu nífu. Yà nyí nyírina ma múnna ró dhu ní rí nzí àhu ùdù rò. Pbétù, kà rǎhu yà ma níwí Àbadu ò rò.

²⁵Kòní, ma mùnò ndi dhu fùkù, àdì ma mǎdì nzínziku ǔ rórò. ²⁶Ní, Àbadu ríwina ɔvòdu rǔ Mùdzùnàba, Ìlílà-Alafí, róngo kóró dhu núdhe fùkù, ndàdù àrà yà fùkù ma múnò kóró dhu nábhu rǔ nyírè.

²⁷Ma màbhà màrùngà fùkù, ma màbhù pbàkà màrùngà nyú fùkù. Ndirò, ma màbhù nzá ka fùkù àdhàdhì yà adzi ǔ ale náarí kàbhù indrù tò ònà ǔfò ǔ. Ní, afíku àkǎ nzá ndirè nga abhò, ndirò nyí nyàkǎ nzá nyònzì ɔdò. ²⁸Nyí nyíri wà yà fùkù ma múnò dhu, mati : « Ma màrà wà, ndirò ma mí madù àdù tikù ò. » Ní nyí nyíiná gukyè ima nyí nyózè dhu tí, ní idhèku àmbènà ndìkǎ ikǎ tí Àbadu i ma màrà rò. Obhó tí, ndi Àbadu bhà ádrùngbǎnga nósè wà pbàkà ádrùngbǎnga dònǎ. ²⁹Kòní, ma mùnò wà ka fùkù kòmbí inzà ndi dhu àpè ndònzì rórò, ndíní ndi dhu rí ndònzì nínganí, nyí nyadùya tí dhu à'ù. ³⁰Ma mí nzí òte abhò nyí màrà tdítǔ. Obhó tí, kòní yà adzi ǔ kamà Pfòmvo ríra. Pbétù, rùdú kà rónzina atdí dhu mà rí mbǎ. ³¹Pbétù, kà ríra, ndíní yà adzi ǔ ale núuni tí dhu iwà ma rózè Àbadu, ndirò ma rarí dhu ònzì kùyǎ idù dhu bhéyi. Nírò, nyivà nyí, kòwu írò rò. »

Yèsù rí ndàti vinyò-kpa nyú tí dhu

15 ¹Wò dhu-dzidǔ, Yèsù adù àtìna pbìndà ábhàlǐ ní : « Ima ní ndi vinyò-kpa nyú^c. Ndirò, Àbadu Kàgàwà ní ndi vinyò-kpa-

^c 15.1 Ungbòta-Ayí ò, vinyò-kpa rítèna dhu ní Pbàisràyélí (Ìsa 5.1-7).

ngbò ìbhòlò arí ale. ²Ní kóró ɔpbídu, yà ìnzí arí itsu-kpò ì'ò, nú'a kà rǎdù ù'á tí rùdú rò. Ndirò, yà mběyi arí itsu-kpò ì'ò ɔpbídu-ngbò núwa kà rǎdù, ndíní adù tí itsu-kpò ì'ò abhò nyú tdítǎ. ³Ní nyí, ɔpbídu tírò, nyí nyílǎ wà Àbadu-nyìkpó ð, yà fùkù ma mǒvò ɔte-okú dò rò. ⁴Nírò, dhu àkǎ nyòkò nyudutsì, àdhàdhì ma marádi nyukutsì dhu bhěyi. Vínyò-ɔpbí rí nzí àdù ð'ò, ìmbǎ ndì ndí'ì ndi vínyò-kpa rǒ rórò. Ní, ndi dhu bhěyi tí, nyí nyí nzí àdù atdí dhu mà nónzì inzà nyí nyòkò nyudutsì rò.

⁵Ima ní ndi vínyò-kpa, ndirò nyí ní vínyò-ɔpbí. Ní, nyudutsì rádi, madù àdi nyunatsì ale, rǎdù itse nódhì abhò nyú. Obhó tí, inzà nyí nyòkò nyudutsì rò, nyí nyí nzí àdù atdí dhu mà nónzì. ⁶Inzá àdi nyudutsì ale, nóbvù ka kádù

Vínyò-kpa (15.1-15)

igi, àdhàdhì yà ìnzí arí itsu-kpò ì'ò vínyò-ɔpbí nú'a ka karí, kadù òbvùnà igi dhu bhěyi. Kà rǎdù òtdyù, kadù àndunà kawà kàzù ð, rǎdù ògbe. ⁷Pbétù, nyí nyapé òko nyudutsì, nyǎdù pbàkà ɔte nódò afíku ð, ní nyònzì nyí nyòzè kóró dhu Àbadu-fó, ní ka rǎdù ndi dhu àbhù fùkù. ⁸Nyí nyapé ídzi kasu tó itse nódhì abhò, nyǎdù dhu itè nyí rǎrì pbàkà ábhàlì nyú, ní Àbadu-ɔvò rǎdù ndilè. ⁹Àdhàdhì

Àbadu ózè ma dhu bhěyi, ma mǒzè nyí átò. Ní dhu àkǎ nyòkò ndi ma mǒzè nyí ní àzè ð. ¹⁰Nyí nyapé pbàkà uyátá nífù, ní nyí nyádù òko nyí ma mǒzè ní àzè ð, àdhàdhì ma mífu Àbadu bhà uyátá, madù àdi kòzè ma ní àzè ð dhu bhěyi.

¹¹Ma màndò wò dhu fùkù ndíní nyí nabhù tí nyí'ì pbàkà dhèdhe nà, ndi fùkù dhèdhe rǎdù àkǎ. ¹²Yàrí ní ndi pbàkà uyátá fùkù : < Nyòzè nyí nzínzìku ð, àdhàdhì ma mǒzè nyí dhu bhěyi. > ¹³Ìndrù rí ndàdzì ndòvè ɔdhína tó ngari ð ní àzè dònǎ róse ngàtsi àzè rí'ì mbǎ. ¹⁴Nyí nyádù òko ɔdhídu tí, yà fùkù ma màyǎ dhu nyí nyífu rò. ¹⁵Ma mí nzí nyǎnzì tdítǎ pbàkà kasutále tí, ìnzí kasutále rǎdù pbìndà kasu tó ádrùngbàle rǎnzina dhu núnì nídhunì. Pbétù, ma mǎrì nyǎnzì ɔdhídu tí, Àbadu-tsù ma miri dhu ní ma mǒvò wà kóró fùkù nídhunì. ¹⁶Ìnzí ní nyí ndi nyí nyòvò ma, pbétù ima ní ndi ma mǒvò nyí. Ní, ma mòvì nyí nyòwù, ndíní nyí nyòdhi tí dhòdhòdhonganà róngo àdi itse. Ndi dhu bhěyi ní ndi, Àbadu rǎdù fóná nyí nyònzì ɔvòdu rǒ kóró dhu-tsí nábhu fùkù. ¹⁷Nírò, fùkù ma màyǎ dhu ní, nyí rǎkǎ nyòzè nyí nzínzìku ð. »

Yà adzi ǝ ale rǝ Yësù mà pbìndà ábhàlǝ mànà nóndrò dhu

(Màt 10.22-33; Yùw 16.1-3,33)

18 Tdítdǝ Yësù adù àtìnà pbìndà ábhàlǝ nǝ : « Yà adzi ǝ ale náapé nyǝndrò, ní nyùnì dhu abádhí rónndrò wà ima átò angyinǎ rò fùkù. 19 Nyǝ nyǝyana gukyè yà adzi ǝ ale tí, ní abádhí ádùyana nyòzè òzè tí, fǝyó ale ní nyǝ nídhunǝ. Pbétù ima, ma mòvò nyǝ abádhí nzínzi ǝ rò, muli nyǝ igi. Ní nyǝ ní nzǝ yà adzi ǝ ale tdítdǝ. Ní ndì dhu-okú dò rò ní ndì abádhí óndrò nyǝ. 20 Nyirè pé yà fùkù ma múnò dhu, mati : Kasutále bhà ádrùngbǎnga ròsè nzá pbìndà kasu tó ádrùngbǎle bhà ádrùngbǎnga dǝnǎ. Ní, dhu apé ìǝ abádhí ávu rùdú dhu tí, ní abádhí ràvu àvù rùkú átò. Ndirò, dhu apé ìǝ abádhí ífù ma múdhe fǝyò dhu dhu tí, ní abádhí rǝ nyǝ nyúdhèna fǝyò dhu nífù ífù átò. 21 Obhó tí, abádhí rǝngò kóró kǝkò dhu ònzì rùkú okúdu dò rò, inzà ì úni ima nívi mirà yà adzi ǝ ale dhu-okú dò rò. 22 Inzá ma mirà yà adzi ǝ, madù dhu òvò abádhí tò nánǝ, abádhí únǝyana nzǝ nzérénga nà ì fǝ dhu. Pbétù, kòmbí abádhí dǝ ka kí izu àbà kubà fǝyó nzérénga tí dhu rǝ mbǎ. 23 Ima nóndrò ale nóndrò wà Àbadu átò. 24 Inzá ma mónzi yà inzà atdí ale mà nápè ònzina dhu abádhí nzínzi ǝ nánǝ, abádhí únǝyana nzǝ nzérénga nà ì fǝ dhu. Pbétù, kòmbí abádhí àla wà ma mónzi dhu. Ní iwà ì àla ì dhu rórò màtí, abádhí òko òko ima ì óndrò, 'adù Àbadu nóndrò átò ró. 25 Abádhí ónzì kòrí dhu kóró, ndínǝ fǝyó uyátá ò ka kuno dhu náaká tí. Ndi uyátá ò ka kati : « Abádhí óndrò ima ìmbǎ tǝnǎ na^d. »

26 Tdítdǝ Yësù adù àtìnà pbìndà ábhàlǝ nǝ : « Àbadu Kàgàwà-tǝ'ò rò, ma mí Mùdzùnàba nívi ìvi fùkù. Ndi Mùdzùnàba ní kà bhà rò rǝrà obhónka tó Ìlǝlǝ-Alafí. Ní kà rǝrà àhu rò, ka níyia ndì pbàkà ngàmbi. 27 Ndirò, nyǝ nyú mà átò, nyǝ níyia pbàkà ngàmbi, yà ndì napèna rò, àlè karǝ ìnè atdíkpá nyǝ mànà dhu-okú dò rò. »

16 1 Tdítdǝ, Yësù adù àtìnà pbìndà ábhàlǝ nǝ : « Ma mòvò wò dhu angyangyi fùkù, akye nyǝ nyowuya nyǎwà fùkú a'uta ǝ rò nǝ. 2 Ka kowuya nyǝpfo rǝ, kodì nyǝ *unduta-dzà ǝ rò. Ndirò, yà rǝrà kàsùmì ǝ, nyǝkye rǝ ale nóowuya dhu ùni rǝ Kàgàwà rǝrǝ yà ì úlèna. 3 Ndirò, abádhí owuya ndì dhu ònzì rǝ inzà ì úni Àbadu Kàgàwà mà, ndirò inzà ì úni ima mà dhu-okú dò rò. 4 Nírò, ma mòvò wò dhu angyangyi fùkù, ndínǝ ndì kàsùmì rǝkǝ rò, nyǝ nyirèya tí dhu, iwà ma ravò ka fùkù. »

Kàgàwà bhà Ìlǝlǝ-Alafí-kàsù

Yësù adù àtìnà tdítdǝ pbìndà ábhàlǝ nǝ : « Ma mòvò nzá wò dhu angyangyi fùkù, òko àlè kòko atdíkpá nyǝ mànà dhu-okú dò rò. 5 Nírò,

^d 15.25 Zàb 69.5

kànĭ kòmbí ma màdu wà ma yà ma nívi mirà yà adzi ǒ ale-tí'ò. Ndirò, nzínziku ǒ atdí ale mà nívi nzá dhu tsùdú, ndàti: «Nyí nyàrà àdhà?»⁶ Obhó tí, wò dhu bhëyi mà mòvò fùkù dhu nábhu wà nyí izu rùka nyí atdíǒ! ⁷Nírò, kànĭ ma mí obhó dhu nòvo fùkù kòmbí: ídzì dhu tí àkǎ atdíǒ fùkù dhu ní marà Àbadu Kàgàwà-tí'ò. Obhó tí, inzà ma màrà kà-tí'ò rò, kàbhà rò àmbènà ìrà Mùdzènàba rí nzi àdù ìrà tiku ò. Pbéù, ma mapé àrà, ní ma mádù ndi Mùdzènàba nívi ìvi rìrà tiku ò. ⁸Ní kà rìrà àhu rò, kà rǒngo yà adzi ǒ ale tó nzérenga nítè abádhí tò, ndàdù abádhí àkànà 'ùbhi òná obhónánga tó otu nítè abádhí tò. Ndirò, kà rǒngo àdù Kàgàwà níítíya anya ìndrù-dǒ tí dhu nítè átò abádhí tò. ⁹Kà rǒngo inzà abádhí ná'ù ima dhu tó nzérenga nítè abádhí tò. ¹⁰Kà rǒngo obhónánga nítè fùkù, ma mí madù Àbadu-tí'ò, ìnzí nyádù òwu ma àla rǒ tdítdǒ nídhunĭ. ¹¹Ndirò, kà rǒngo Kàgàwà rí anya ìtdì ìndrù dǒ tí dhu nítè, iwà kǎtdì anya angyangyi yà adzi ǒ ádrùngbǎle Pǒmvo dǒ dhu-okú dò rò.

¹²Ma mǎi ìnè fùkù ma mánona tdítdǒ ábhǒ dhu nyú nà. Pbéù, ì dhu rí nzi àdù dǎku àlu kòmbí. ¹³Ndi Īlĭlǎ-Alafí, yà obhóna nítè rí ìndrù tò rìrà àhu rò, kà rǒngo nyǔndà kóró obhóna^e tó otu ǒ. Obhó tí, kà rí nzi ongo ònà rò nyú àhu dhu núnò ìndrù tò. Pbéù, kà rǒngo ùnòná fùkù dhu ní Àbadu-tsù ndi ndírina dhu. Ndirò, kà rǒngo òvòná fùkù dhu ní ì nòziya dhu. ¹⁴Kàraya vòdu nábhu rǒ rìlè ndi, ma maraya dhu náwe rǒ kà tò, kà ràdù ùdàná fùkù dhu-okú dò rò. ¹⁵Àbadu-fó rǎi kóró dhu ní pbàkà dhu. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi ma màti nyí nĭ, obhóna tó ndi Īlĭlǎ-Alafí raraya ma màwe fíndà dhu núdà rǒ fùkù.»

Yèsù bhà ábhàlĭ tó izu rí ndùgèrè ndòngò dhèdhe tí dhu

¹⁶Tdítdǒ, Yèsù adù àtìnà pbìndà ábhàlĭ nĭ: «Ngúfe idho ǒ, nyí nyí nzi malá. Ndirò, ngúfe idho dzidǒ, nyí nyí malá àlà tdítdǒ.»

¹⁷Ní, kàbhà ábhàlĭ nzínzi ǒ atdídhená ale náadù 'òpè 'òngù dhu tsùyá nzínziya ǒ, 'àmbe àtìnà dǒ: «Wò kà rǎwèna àlè tò dhu-tì ní àdhu? Kà rǎtina: «Ngúfe idho dzidǒ, nyí nyí nzi malá, ndirò ngúfe idho dzidǒ, nyí nyí malá àlà tdítdǒ.» Ndirò, kà rǎtina átò: «Ma màrà Àbadu Kàgàwà-tí'ò.»» ¹⁸Abádhí adù òko, 'àmbe dhu òngù dǒ tsùyá tdítdǒ, 'àmbe àtìnà dǒ: «Wò kà rǎnna ngúfe idho-tì nyú ní àdhu?» Ní, abádhí adúnà òwu dhu àdu rǒ ìtírò tí, 'àti: «Inzá àlè kùni wò kà rǎnna dhu-tì.»

¹⁹Ní, Yèsù unĭ dhu abádhí rǎrĭ dhu ònzi ndínĭ ì ivú tí dhu tsùnà. Ní kǎdù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti: «Nyí nyátí dhu òngù tsùkú nzínziku ǒ, yà ma mùnò dhu dǒ? Ma màti, ngúfe idho dzidǒ nyí rǎrĭ nzi malá, ndirò, ngúfe idho dzidǒ, nyí rǎrĭ malá àlà tdítdǒ. ²⁰Ma mí obhó dhu núnò fùkù: Nyí nyòdziya, izu ràdù nyùka atdíǒ fùkù àpbè-okú dò rò. Pbéù, ndi

^e 16.13 14.6

dhu adüya yà adzi ǔ ale-idhè nábhu rika ndi ikä tí. Ndirò, nyí nyokoya izàku ǔ, pbétù fùkù izu náadüya ndùgèrè, ndòngò dhèdhe tí. ²¹ Òna rí ndàkà tsibhále, náaróngo ìí izu ǔ, ndi ndí ndùgu òná kàsümü nindù wà ndi nídhuní. Pbétù ndi ndùgù ndi rò, kà rí nzi àdù yà ndi ndàbànà àpbè nírè tdítǔ. Ngbángba ndi ndùgù yà adzi ǔ dhu ìka idhèna dhu-okú dò rò. ²² Nírò, nyí nyú mà átò, nyí nyíí izu nà kòmbí. Pbétù, ma mí nyälä àlà tdítǔ. Nírò ní ndi idhèku níikaya ndi, ìnzí atdí ale mà ràdù ndi fùkù dhèdhe nótdi. ²³ Ndi idho rírà nínganí, nyí nyowuya nzi atdí dhu mà nívu rò tsùdú. Ma mí obhó dhu núno fùkù: ɔvòdu rò nyí nyònzì kóró dhu, nábhu Àbadu Kàgàwà róngo àbhù fùkù. ²⁴ Rírà àhu kòmbínga ò, nyí nyàpè nzá atdí dhu mà nónzi kà-fó ɔvòdu rò. Nírò, nyòngò dhu ònzi kà-fó, ní kà róngo àdù ndi dhu nábhu àbhù fùkù, ndíí idhèku náadù tí ndika atdíǔ. »

Yèsù rätina iwà ndi rònzi yà adzi lèma dhu

²⁵ Yèsù adù àtinà tdítǔ pbìndà ábhàlí ní: « Ma màno kǔkǔ dhu fùkù mbólí ǔ. Pbétù, kàsümü rírà ìrà, yà ìnzí ma móngo dhu ɔvò òná fùkù mbólí ǔ. Ndi kàsümü ǔ, ma móngo Àbadu Kàgàwà dǔ dhu nóvò kpangba fùkù. ²⁶ Ndirò, ndi kàsümü ǔ, nyí nyóngo dhu ònzi ɔvòdu rò Àbadu-fó. Ma màti nzá nyí ní, ma ràrì ndi òngo mitsò Àbadu rò okúku dò rò. ²⁷ Obhó tí, Àbadu nyú nditíró nózè wà nyí, nyí nyózè ima, nyädù dhu à'ù, ma rírà Kàgàwà-ti'ò rò dhu-okú dò rò. ²⁸ Ima nyú, ma mírà Àbadu-ti'ò rò, mírà àhu yà adzi ǔ. Ní kòmbí, ma mí mivà yà adzi ǔ rò, madu ma kà i. »

²⁹ Ní, Yèsù bhà ábhàlí àdù àtinà kà ní: « Kòní, kòmbí nga ní ndi nyí nyòtè kpangba fàkà, ìnzí nyùnò atdí dhu mà mbólí ǔ ní. ³⁰ Ndirò kòmbí mà màni wà dhu, nyí rúni wà kóró dhu, ndirò nyí rarí ìndrù rířèna ndíí ndi ndivú tí dhu núní angyangyi. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, mà mà'ù wà dhu nyí rírà Kàgàwà-ti'ò rò. »

³¹ Ní, Yèsù àdù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti: « Nyí nyà'ù tí wà dhu kòmbí? ³² Kàní kàsümü rírà, ndirò, ndi kàsümü nyú náká wà. Ní, nyí nyí nyíndà rùdú rò, ngàtsi ale ròdyi otùna, nyädù mubhà atdíró. Pbétù, ma mí nzi mubha atdíró, ìnè Àbadu ríí atdíkpá ima màna nídhuní. ³³ Ma mòvò wò dhu fùkù ndíí nyí nyabá tí màrùngà nyudutsi. Obhó tí, yà adzi ǔ nyí nyí àpbè nábà àbà. Pbétù, àpé nyònzì ɔɔ, ma mònzì wà yà adzi-lèma nídhuní. »

Yèsù rí nditsò Àbanà rò pbìndà ábhàlí-okú dò rò dhu

(Ròm 8.34; Èbr 7.24-25)

17 ¹ Wò dhu bhèyi ndi ndòtè dhu-dzidǔ, Yèsù agéré ndi, ndàndà òrù-akpà ò nga, ndàdù nditsò, ndàti: « Àba Kàgàwà, kàsümü náká wà. Ní, àbhù Idhùnù-ɔvò rilè ndi, ndíí Idhùnù adù tí ɔvònu àbhù rilè ndi átò.

²Nyi nyábhũ ka rîî ádràngbǎnga tó ɔbi ná kóró ale dǎ. Ndi dhu bhěyi ní ndi, kà rǒngo dhòdhódhóngá tó ípírǒnga nábhũ fóná nyi nyábhũ kóró ale tò. ³Ndi dhòdhódhóngá tó ípírǒnga ní: abádhí rùni inyi kèlě atdíró rǎrǎ ndi obhóná Kàgàwǎ, ndirò abádhí rùni Yèsù Krístò, yà nyi nyívi rǎrà yà adzi ǎ ale. ⁴Ma mábhũ wà ɔvònu rìlè ndì yà adzi dǎ, madù yà fudú nyi nyibho ndíní ma mɔnzi tí kasu nónzi mitò. ⁵Ní kòmbí, inyi Àbá, ábhũ ɔvòdu rìlè ndì tinú ò, àdhàdhì yà inzà nyi nyàpè yà adzi òbhòlò rórò, ɔvòdu níilè ndì tinú ò dhu bhěyi.

⁶Ma mábhũ wà ɔvònu, yà adzi ǎ ale nzínzi ǎ rò nyi nyóvò, nyibhò fudú ale rùni. Abádhí nǎi pbùkù ale, ní nyi nyádù abádhí níbhò fudú. Ndirò, abádhí nódò wà pbùkù ɔte afíya ò. ⁷Ní kòmbí, abádhí nùni wà dhu, yà fudú nyi nyíbhò kóró dhu ráhu funú rò. ⁸Obhó nyú, ma múdà wà yà abádhí tò ma múdà tí nyi nyíbhò fudú ɔte abádhí tò, abádhí ràdù àkɔnà mběyi nyú. Abádhí úni wà dhu, obhó tí ma rǎrà tinu ò rò, 'àdù dhu à'ù átò nyi rívi ndi ima.

⁹Abádhí-dǎ nga ní ndi ma mí mitsò nǎ. Ma mí nzǎ mitsò yà adzi ǎ ngǔkpà ale-dǎ. Pbétù, ma mí mitsò yà fudú nyi nyíbhò ale dǎ, pbùkù ale tí abádhí rǎi dhu-okú dò rò. ¹⁰Kóró ale, yà fudú rǎi ní pbùkù ale, ndirò yà funú rǎi kóró ale ní pbàkà ale. Ndirò ɔvòdu náarí ndilè abádhí-nyutsi. ¹¹Àbá, ma mí nzǎ àdi tdítò yà adzi ǎ. Pbétù, abádhí nóko òko yà adzi ǎ. Ndirò kòmbí ma mǎrà tinu ò. Ní ìlǎlǎ Àba Kàgàwǎ, ɔdɔ abádhí yà dùdú nyi nyóvò ɔvònu-ɔbì nǎ. Ndi dhu bhěyi ní ndi, abádhí ràdù òko atdí ale tí, àdhàdhì àlě ní atdí ale inyi mànà dhu bhěyi. ¹²Yà abádhí mànà mà mǎi atdíkpá ònà kàsùmi ǎ, ma mòdò abádhí, yà dùdú nyi nyavò ɔvònu-ɔbì nǎ. Ndirò, ma mòdò abádhí mběyi nyú, ìnzǎ atdí ale mà ràwǎ nzínziya ǎ rò. Pbétù, abádhí nzínzi ǎ rò àwǎ atdí ale ní, yà pbùkù Andítá' ò ka kandí dhu dóná, àwǎwíya dhu tí ale kèlě, ndíní ndi Andítá náadù tí àkà. ¹³Ò! Àba Kàgàwǎ, kàni kòmbí ma mí madù tinu ò. Ní ma mǔte wò dhu bhěyi, àdì ma màdì yà adzi ǎ rórò, ndíní pbàkà dhèdhe nírá tí abádhí. ¹⁴Ima, ma mǔvò pbùkù ɔte abádhí tò, ní yà adzi ǎ ale nádù abádhí òndrò òndrò tí. I ale òndrò abádhí, abádhí ní nzǎ yà adzi ǎ ale, àdhàdhì ima mà átò, ima ní nzǎ yà adzi ǎ ale dhu bhěyi dhu-okú dò rò. ¹⁵Àbá, ma mí nzǎ mitsò rùnù, ndíní nyi nyugu tí abádhí yà adzi ǎ rò. Pbétù, ma mí mitsò rùnù, ndíní nyi nyòdò tí abádhí Nzére ale, Pfòmvo rǎ rò. ¹⁶Obhó tí Àbá, abádhí ní nzǎ yà adzi ǎ ale, àdhàdhì ima mà átò, ima ní nzǎ yà adzi ǎ ale dhu bhěyi. ¹⁷Ní, útrí abádhí ròkò pbùkù ale tí obhóngá-otù ǎ. Ndi obhóngá ní pbùkù ɔte. ¹⁸Nyi nyívi ma mirà yà adzi ǎ. Ní ndi dhu bhěyi tí, ma mòvì abádhí átò ròwù yà adzi ǎ ale nzínzi ò. ¹⁹Abádhí-okú dò rò ní ndi, ma mábhũ ma kóró ima nyú tíró indù, ndíní abádhí adù tí 'àbhũ átò indù obhóngá-otù ǎ.

^f 17.12 Zàb 41.10; Yùw 13.18

Yësù rí ndítsò olù ndì na'uya ngǔkpà ábhàlì dǎ dhu

20 Ábá, ma mí nzi mitsò yà fudú nyi nyíbhò ale-okú dǎ rǎ tí. Pbéttù, ma mí mitsò átò yà abádhí rǒvǒna pbùkù obhónɡa tǎ ɔte níri rí, 'àdù ma'ù ale-okú dǎ rǎ màtí. 21 Ma mí mitsò átò, ndíní abádhí kǒrǒ níí'í tí atdí ale tí, àdhàdhì inyi Ábá, nyi nyarí'í nyudutsì, madù ì'í nyunutsì dhu bhèyi. Ma mí mitsò átò ndíní abádhí ì'í tí atdí ale tí àlě-nyutsì, ndíní yà adzi ǎ ale náa'ù tí dhu, nyi rívi ndi ima, mirà yà adzi ǎ. 22 Ma mábhù wà abádhí-ɔvǎ rìlè ndì, àdhàdhì nyi nyábhù ɔvǎdu rìlè ndì dhu bhèyi, ndíní abádhí ì'í tí atdí ale tí, àdhàdhì àlě karí'í atdí ale tí inyi mànà dhu bhèyi. 23 Ma mí'í abádhí-nyutsì, nyadù ì'í nyudutsì, ndíní abádhí oko tí kǒrǒ atdí ale nyú tí, yà adzi ǎ ale ràdù dhu ùni nyi rívi ndi ima yà adzi ǎ. Ndirò, abádhí ràdù dhu ùni nyi rǒzè ì, àdhàdhì nyi nyózè ima dhu bhèyi.

24 Ndirò Àba Kàgàwǎ, nyi nyíbhò ndi abádhí fudú. Ní, ma mòzè mǒwù òko atdíkpá abádhí mànà yà tinú ma mǎrà àdi rǎ, ndíní abádhí ala tí pbàkà ádrùngbǎnga tǎ awáwù. Ndi ádrùngbǎnga tǎ awáwù nyi nyibho idù, nyi nyazè ma inzà nyi nyàpè yà adzi òbhǒlǒ rǒrǒ dhu-okú dǎ rǎ. 25 Obhónánɡa tǎ Àba Kàgàwǎ, yà adzi ǎ ábhǎ ale mà nókò mbǎ ìnzí 'ùni nyi, ní ima, ma múni wà nyi. Ndirò, yà fudú nyi nyíbhò ale nùni wà dhu nyi rívi ndi ma, mirà yà adzi ǎ. 26 Ma mábhù wà ɔvǎnu abádhí rùni. Ndirò, ma mí kàbhù àbhù olù ríwu ngǔkpà ale mà rùni átò. Ma mí wò dhu ònzi, ndíní yà nyi nyózè ma ní àzè-tidò náadù tí àdi abádhí-afí ò, ndirò madù àdi abádhí-afí ò átò. »

Yësù nálǎ ka kí kosò dhu

(Màt 26.47-56; Mrk 14.43-50; Luk 22.47-53)

18 1 Wò dhu bhèyi ndi ndítsò ndi dhu-dzidǎ, Yësù mà pbàndà ábhàlì mànà núuvò, 'àdù àda Kìdròni tí kátina idhá-ngba-adzè. Ní ányì, atdí inga ní'í ìnè. Ní, abádhí adù òtsù ndi inga ò. 2 Yudhà, yà Yësù ipfò rí ndàbhù òmvù-fǎ ábhàlì, ní'í iwà ányìrǎ nga nùni átò. Obhó tí, Yësù mà pbàndà ábhàlì mànà, nóngónà òwu 'ùndu bilínganà ányìrǎ. 3 Ní, Yudhà idè fìndá pìkò-dòtsírǎ ale níiwú ùvò ndi inga ò. Ndi pìkò ǎ ní'í pbànowí mà, yà pbàkùhání tǎ ádrǒdrǎ ale mà Pbàfàrisáyó mànà nívi sàndírì mànà. Abádhí-fǎ ní'í, òrù rǒrù tarà mà, mùle rǎ kàzu mà, màtsùmù mànà. 4 Ní Yësù, yà angyangyi rǒnà rí ndònzì kǒrǒ dhu nùni, náandrì abádhí tí ò, ndàdù dhu ìvu tsùyá, ndàti: « Ádhi nyí nyónena ? » 5 Ní, abádhí àdù dhu àdu kà tò 'àti: « Mǎ mónena ní Yësù, Nàzàretì tǎ kígò ǎ ale. » Ní, Yësù àdù àtìnà abádhí ní: « Ìma ní ndi. » Ndi kàsùmì ǎ, Yudhà yà Yësù ipfò rí ndàbhù òmvù-fǎ ale, ní'í ìnè átò abádhí nzínzì ǎ. 6 Ní, Yësù itdègu ndètè abádhí tò, ndàti: « Ìma ní ndi. » Ní abádhí adù 'àdu dziyà-dǎ ní olù, 'àdù 'àwà obvò. 7 Yësù ìvú dhu tdítdǎ abádhí-tsù, ndàti: « Ádhi nyí nyónena ? »

Ní, abádhí adù dhu àdu Yèsù tò 'àti: « Mǎ mónena ní Yèsù, Nàzàretì tó kigò ǝ ale. » ⁸Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ma mǎnò wà dhu fùkù mati, ima rǎrǎ ndi. Ní, dhu apé ìí ima nóne nyí nyí dhu tí, ní nyùbhà kǎkǎ ngǔkpà ale ròwù. » ⁹Yèsù atè wò dhu bhěyi, ndíni yà angyinǎrò ndi ndùnnà dhu náaká tí. Kǎti: « Àba Kàgàwǎ, yà fudú nyi nyíbhò ale nzínzi ǝ rò, ma mábhù nzá atdí ale mà rǎwíǝ. »

¹⁰Simonì Péterù nííì pbindà obhi-akpà nà. Ní, kídhá ka òdhǎna ò rò, ndù'á pbàkùhání tó ádròdrǝ ale dǝ kamà bhà kasutále ní, ndítsà fangà dónǎ bína. Ndi kasutále-òvò níí Malkò. ¹¹Pbétù, Yèsù adù àtina Péterù ní: « Péterù, ádù pbùkù obhi-akpà òdhǎna ò! Nyi nyòzè tí obhó yà Àba Kàgàwǎ ìbhò ndíni ma mòmuvú tí àpbè tó kópà-tsù mòmuvù ? » ¹²Nírò ní ndi pbànowí tó pìkò, òyá ádrùngbǎle mà, Pbàyàhúdí tó sàndíri màna, náalú Yèsù 'òsò, 'àdù ɔtsúna nùtsì.

Yèsù nà ka kówu ùvò *pbàkùhání tó ádròdrǝ ale dǝ kamà, Anà-ònzí dhu

(Mát 26.57-58; Mrk 14.53-54; Luk 22.54)

¹³Wò dhu-dzidǝ, kǝkò Yèsù nòsò ale náawù kà nà wemberè tí Anà bhà. Ndi Anà níí Kàyafà bhà aguna-akpà. Ndirò, wò dhu rǎ ndònzì òná atò ǝ, Kàyafà níí ndi *pbàkùhání tó ádròdrǝ ale dǝ kamà. ¹⁴Wò ndi Kàyafà ní ndi dhu navò Pbàyàhúdí tó ádròdrǝ ale tò, ndàti: « Dhu àkǎ atdí ale kèlè ròvè àlè tó pbìri ǝ kóró ale tó ngari ǝ. »

Péterù rǎtina inzà ndi rúni Yèsù dhu

(Mát 26.69-70; Mrk 14.66-68; Luk 22.55-57)

¹⁵Yèsù nà ka kówu Anà bhà òná kàsùmì ǝ, Simonì Péterù mà, Yèsù bhà ngǎtsi ábhàlǎ màna, náambénà òwu dǝ átò Yèsù-owù ǝ ányì. Wò ndi ngǎtsi ábhàlǎ níí iwà ndi pbàkùhání tó ádròdrǝ ale dǝ kamà úni angyangyi. Ní, ndi ábhàlǎ adù òtsù Yèsù-owù ǝ, ndi pbàkùhání tó ádròdrǝ ale dǝ kamà bhà idza-ngbò ka kákpòrò ní kàlì ò. ¹⁶Péterù adù ndùbhà irinǎ rò tsǎtsùnǎ. Ní, wò Yèsù-owù ǝ òtsù ngǎtsi ábhàlǎ, yà iwà pbàkùhání tó ádròdrǝ ale dǝ kamà úni angyangyi náahù iri, 'iwù ɔte yà tsǎtsù-ngbò òdò rí tsibhá sàndíri nà. Ndi sàndíri adù Péterù àvi ròtsù kàlì ò. ¹⁷Ní, kàlì ò Péterù òtsù rò, wòrǎ tsibhá sàndíri níivú dhu kà-tsù, ndàti: « Nyi nyú, nyi tí nzí átò wò ale bhà ábhàlǎ nzínzi ǝ atdí ale ? » Ní, Péterù adù dhu àdu kàtò, ndàti: « Hóó ! Ìnzí ní ma kàbhà ábhàlǎ. » ¹⁸Wò ndi kàsùmì ǝ, gírì ambénà ǝwò dǝ atdí. Ní, pbàkùhání tó ádròdrǝ ale dǝ kamà bhà kasutále mà, Kàgàwǎ bhà idza-ngbò òdò arí sàndíri màna, náadù òko 'àmbe yà ì ètò kàzù òvò dǝ. Ní, Péterù adù àdi átò, ndàmbe kàzù òvò dǝ atdíkpá abádhí màna.

Anà rǐ dhu òngù Yēsù-tsǔ dhu*(Màt 26.59-66; Mrk 14.55-64; Luk 22.66-71)*

19 Wò Péterù mà rǐ kàzù òvò òná kàsùmì ð, Anà, pbàkùhání dǔ ádrùngbǎ kamà, náadù ndòpè ndòngù dhu Yēsù-tsǔ, kàbhà ábhàlǐ mà, ndírò yà ìndrù tò kǎrúdhèna dhu màna dhu dǔ. 20 Ní, Yēsù adù dhu àdu kàtò, ndàti: « Ma mǎrà dhu òvò rǔ kpanya kórò ale tò. Ndirò, ma mǎrà dhu ùdhe rǔ bilínganà Pbàyàhúdì tò, yà abádhí núndu ì fíyò unduta-dzà ð màtí, ndírò, Kàgàwà bhà idza ð màtí òná kàsùmì ð, ìnzǐ madù àrà atdí dhu mà nórù rǔ abádhí rǔ. 21 Ní, ádhu nyi nyí dhu òngù tsùdú nǐ? Nyi nyàkǎ nyongù yà tsùdú abádhí ìrǐ fíyò ma múnɔna ró dhu abádhí-tsǔ. Abádhí úni ndi fíyò ma múnò dhu mběyi. »

22 Ní, wò dhu ùnɔ Yēsù rǐ òná kàsùmì ð ní ndi, ányìrǔ ìrǐ atdí sàndìrì níndri Yēsù-tǐ'ò, ndòpbi kà-bi-bhù, ndàdù dhu ìvu tsùnà, ndàti: « Nyi tí àdù ɔte àdu wò dhu bhěyi pbàkùhání tò ádrùngbǎ kamà tò? » 23 Ní, Yēsù adù dhu àdu kàtò, ndàti: « Ma mapé ìrǐ nzére ma mètè dhu tí, ní itè pé ndi nzére ma mùnò dhu. Ndirò, dhu apé ìrǐ mběyi ma màdu dhu kàtò dhu tí, ní ádhu nyi nyí ima núpbi okúna dò rò? » 24 Wò dhu-dzidǔ, Anà náadù Yēsù àbhù kowù nà ètsi ka kùtsi ɔtsúna rórò pbàkùhání tò ádròdrǔ ale dǔ kamà Kàyafà bhà.

Péterù ràtina tdítǔ inzà ndì rúni Yēsù dhu*(Màt 26.71-75; Mrk 14.69-72; Luk 22.58-62)*

25 Wò ndi Yēsù nà ka kówu Kàyafà bhà òná kàsùmì ð, Sìmonì Péterù adì kàzù-tsùnǎ tí, ndàmbe kàzù òvò dǔ. Ní, ka kivú dhu kà-tsǔ, kati: « Nyi tí nzǐ átò wò ka kówu nà ale bhà ábhàlǐ nzínzi ð atdí ale? » Ní, Péterù adù ndàgò, ndàti: « Hòò! Ìnzǐ ní ma wò ale bhà ábhàlǐ. » 26 Ní, Anà bhà kasutále nzínzi ð atdí ale náadù dhu ìvu Péterù-tsǔ, ndàti: « Hòkò! Ma màlanà tí obhó nyí atdíkpá wò ale màna inga ð? » Wò ndi ale ní, yà Péterù ù'ana, ndìtsà bína ale mà t'ídzá ale. 27 Ní, Péterù adù ndàgò àgò tí tdítǔ, ányìrǔ rò tí, à'ù-akpà ràdù òngò.

Pbàrómá tò pbirì ð Lìwalì rǐ dhu òngù Yēsù-tsǔ dhu(Màt 27.1-2, 11-14; Mrk 15.1-5; Luk 23.1-5)*

28 Wò dhu-dzidǔ, ka kuvò Yēsù nà kútsingá nyú Kàyafà bhà rò, kowù nà Lìwalì Pilatò bhà idzá-yà-ba ò. Pbétù, kǔkò Yēsù nà òwù ányì Pbàyàhúdì náadù 'ùvo ùvò tí, ìnzǐ 'òtsù Pilatò bhà idza-ngbò ka kákpòrò ní kàlì ò. Abádhí anzì ndi dhu, akye ì owuna òtì Kàgàwà-nyìkpò ð, ìnzǐ 'adù *Pásika tò mùhendù tò ònyè nónyè nǐ. 29 Ní, Pilatò náadù àhu ndàrà abádhí-tǐ'ò, ndàdù dhu ìvu abádhí-tsǔ, ndàti: « Ádhu nyí nyòbhù yà ale okúna dò rò? » 30 Ní, abádhí adù dhu àdu Pilatò tò, 'àti: « Ìnzǐ kí'íná gukyè nzére

dhu ònzi arí ale tí, ní mǎ màmbènà nzǐ kòsò mǐwũ nà fɛnɛ ò. » ³¹Ní, Pìlatò adù àtìnà abádhí nǐ: « Nyídyi ka nyǒtdí ànyǎna nyí nyú tírò yà fùkú ɛyátá núnò ka dhu bhěyi. » Ní, kǒkò Yèsù nà òwù ányì Pbàyàhúdí náadù àtìnà Pìlatò nǐ: « Ìmbǎ mǎ mǐfí indrũ-ànyǎ nótđí mǎ mǐ, ndíní ka koho tí nǐ rusà nà. » ³²Wò dhu anzì ndì, ndíní yà Yèsù avò angyangyi ìngbà dhu bhěyi ɔve-tidò nǐ màtí ndì ndɔvéya dhu náaká tí^h.

³³Wò dhu-dzidò, Pìlatò adù ndàdu pbàndà idzá-yà-ba ò, ndàdù Yèsù ànzì ndivũ dhu tsùnà, ndàti: « Nyi nyú, nyi tí Pbàyàhúdí tó ádrùngbǎ kamà? » ³⁴Ní, Yèsù adù dhu ìvu kà-tsù, ndàti: « Nyi nyú, nyi tí wò dhu ìvũ afínɛ nyú ò rò àhu rórò? Ndirò ngǎtsi nǐ nyi tí kìvù ngǔkpà ale náwe ndi dhu indù dùdú dhu-okú dò rò? » ³⁵Pìlatò ìvù dhu tdítđ Yèsù-tsù, ndàti: « Ìma tí Màyàhudi? Fùkú pbìrì ð ale nyú mà, pbàkùhání tó ádròdrò ale mànà nípfo ndi nyi 'ìbhò nyi fudú. Ní ádhu nyú nyi nyáfá? » ³⁶Ní, Yèsù adù dhu àdu kàtò, ndàti: « Pbakà idzi ní nzǐ yà adzi ð idzi-tidò. Pbakà idzi fínà gukyè yà adzi ð idzi-tidò tí, ní pbakà ale àmbènà 'ùgye ùgye dùdú ìnzǐ ka kipfo tí ìma, kabhu ma Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale-fó. Pbéttù, kòmbí pbakà idzi ní nzǐ yà adzi ð idzi-tidò. » ³⁷Pìlatò adù dhu ìvu Yèsù-tsù tdítđ, ndàti: « Olu ìnyi, nyi tí ádrùngbǎ kamà? » Ní Yèsù adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Ìnyi ní ndi nyi nyátina ìma rǎrǐ ádrùngbǎ kamà. Ìma ka kùgù yà adzi ð, madù ìrà ndíní ma mongó tí obhóngà nítè indrũ tò. Obhóngà nózè 'ùni ale rǎdù tũdu níri ìri. » ³⁸Ní, Pìlatò adù dhu ìvu Yèsù-tsù, ndàti: « Obhóngà nyú ní àdhu? »

Yèsù-ànyǎ nótđí ka kǐ ndíní ka koho tí dhu

(Mát 27.15-31 ; Mrk 15.6-20 ; Luk 23.13-25)

Wò dhu bhěyi ndì ndivũ dhu Yèsù-tsù dhu-dzidò, Pìlatò adù àhu tdítđ kǎlì ò rò, ndàrà Pbàyàhúdí-tí'ò. Ní kǎdù dhu òvò abádhí tò, ndàti: « Ma màla nzá wò ale dǒ ka kǐ anya nótđí okúna dò rò atdí dhu mà. » ³⁹Pbéttù, yà fùkú màndu núnò ka dhu bhěyi, ma marí imbi ò ka kòsò atdí ale níkòlò bílínanà fùkù yà Pásika tó mùhendù náarí ìrà dhu bhěyi. Ní, nyí nyòzè tí mìkòlò Pbàyàhúdí tó ádrùngbǎ kamà fùkù? » ⁴⁰Ní, abádhí àdù dhu àdu ìkũ nyú ð Pìlatò tò, 'àti: « Ìnzǐ ní wò ale ndi mǎ mòzè kíkòlò! Pbéttù, mǎ mòzè kíkòlò ale ní Bàrabà! » Wò ndi Bàrabà ní'ì arí ònzi arí aleⁱ.

19 ¹Wò dhu bhěyi ihé-yà nádu dhu fíndà dhu-dzidò, lìwalì Pìlatò náadù Yèsù àvi kalù, kùvi asé nǐ. ²Nírò ní ndi pbànowí náadù okpèna nà itsu-dòkǎ tó mùkàkú nákpòrò, 'áfó Yèsù-dò rǒ, 'adù òlòlù kanzè náfo kà-rǒ. ³Abádhí nóowúnà ìwu rǒ Yèsù-tí'ò, 'adù kǎtsè, 'àti: « Yǎmbù, Pbàyàhúdí tó ádrùngbǎ kamà! » Ndirò, abádhí adúnà òwu kà-bi-bhù nòpbì rǒ átò.

^h 18.32 2. 32-33 ⁱ 18.40 Ndi Bàrabà ka kasò imbi ò, kigò ð ndi nǒnzì wògò-okú dò rò, ndirò indrũ kòhò dhu-okú dò rò.

4 Pilatò náahù tdítdǎ kàlì ò rò, ndàrà ihé-yà i, ndàdù àtìna abádhí nǐ : « Kǎnǐ, ma mí wò ale náví kuvò nà kàlì ò rò, ndíńí nyí nyùni tí dhu inzà ma ràla kà-dǎ ka kí anya òtdì okúna dǎ rò atdí dhu mà. » 5 Nírò ní ndi Yèsù adù àhù kàlì ò rò dǎna rǎ okpèna nà itsu-dǎká tó mùkàkù nà, ndirò róná òlòlù kanzù nà. Ní, Pilatò àdù àtìna ihé-yà nǐ : « Kànǐ ndi fùkù ale ! » 6 Ní, pbàkùhání tó ádròdrǎ ale mà, Kàgàwà bhà idza-ngbò òdò arí sàndírì màna níitdègu Yèsù àlà, ní abádhí náadù 'òpè 'ùkù, 'àmbe àtìna dǎ Pilatò nǐ : « Ábhù kutǎ mùsàlabhà dǎ ! Ábhù kutǎ mùsàlabhà dǎ ! » Pilatò adù àtìna abádhí nǐ : « Nyídyi ka nyútǎ nyí-tírò ndi mùsàlabhà dǎ. Obhó tí, ima nyú, ma màla nzá kà-dǎ ka kí anya nótdì okúna dǎ rò atdí dhu mà. » 7 Ní, Pbàyàhúdì náadù dhu àdu Pilatò tò, 'àti : « Mǎ mfì inè atdí uyátà nà. Ndi uyátà rǎtina kà rākà ndòvè, Kàgàwà t'Ídhùnà tí kǎrí ndàti ndítírò dhu-okú dǎ rò. »

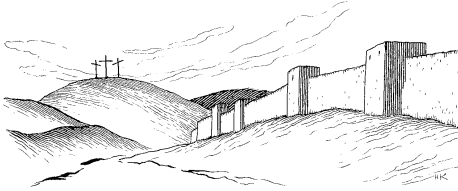
8 Pilatò itdègu wò ɔte ìri, ní ɔdò adù ìsì kà-ò atdí dǎ ròsè yà angyinǎrò kǐfina nà dǎnǎ màtí. 9 Ní, pbìndà idzá-yà-ba ò ndi ndàdu ndi tdítdǎ rò, Pilatò àdù dhu ìvu Yèsù-tsù, ndàti : « Nyi ní àdhà ale ? » Pbétù, Yèsù adù nzá atdí dhu mà nádu kà tò. 10 Pilatò adù dhu ìvu tdítdǎ kà-tsù, ndàti : « Nyi nyòzè tí obhó nyadu ɔte idù ? Nyi nyùni tí obhó dhu, ma rǎrǐ inè ádrùngbǎnga tó ɔbi nà mikòlò nyi ? Ndirò, nyi nyùni tí obhó dhu, ma rǎrǐ inè ádrùngbǎnga tó ɔbi nà mabhù nyi kutǎ nyi mùsàlabhà dǎ ? » 11 Ní, Yèsù adù dhu àdu Pilatò tò, ndàti : « Hòkò ! Ìmbǎ nyi nyífì atdí ádrùngbǎnga tó ɔbi nà màtí dùdú, inzà Kàgàwà kèlè nábhù ka indù òrù-akpà ò rò rò. Ndi dhu-okú dǎ rò, ma màtina nyi ní : Yà ma nìpfo ndàbhù ma funú ale bhà nzérenge nòsè wà pbùkù nzérenge dǎnǎ màtí. »

12 Ní, ròpè ndi uró rò, Pilatò adù ndòpè ndònè Yèsù ìkòlò ndi ndí ònà otu. Pbétù, Pbàyàhúdì tó ihé-yà náadù 'òpè 'ùkù, 'àmbe àtìna dǎ Pilatò nǐ : « Nyi nyú nyi nyapè wòri ale ìkòlò, ní nyi nífina inzà nyi nyòzè Pbàrómá tó pbìrì ò kámá dǎ ádrùngbǎ kamà ale. Ndi ale apé ndàti ndítírò ádrùngbǎ kamà tí, ní ndi ale ní ndi kámá dǎ ádrùngbǎ kamà nà arí ndùgye ale. » 13 Ní, kǎkò ale ùnò dhu ndi ndírì rò, Pilatò adù Yèsù àvi kuvò nà iri, ndàdù àdi odu nǐ ka kórù, rìvà ndi ɔrú ngari ò. Pbàyàhúdì t'ávàna ò, ka kí kànzi Gábata tí. 14 Wò dhu rǐ ndònzì ònà idhò nífì yà Pásika tó mùhendù tó indrù rǐ 'òbhòlò ònà idhò. Ndirò, ndi dhu anzì ndi mbèmbè azà adyifò-sisì adyíbhengá nga tó ò. Ní, Pilatò ati Pbàyàhúdì tó ihé-yà nǐ : « Kǎnǐ fùkù ádrùngbǎ kamà ! » 15 Pbétù, kǎrí ihé-yà náadù 'òpè 'ùkù, 'àmbe àtìna dǎ Pilatò nǐ : « Kākà ndòvè ! Kākà ndòvè ! Ábhù ka kutǎ mùsàlabhà dǎ ! » Pilatò adù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti : « Nyí nyòzè tí mabhù fùkù ádrùngbǎ kamà kutǎ mùsàlabhà dǎ ? » Ní, pbàkùhání tó ádròdrǎ ale náadù dhu àdu Pilatò tò, 'àti : « Ìmbǎ mǎ mfì ngàtsi ádrùngbǎ kamà nà ! Fàkà ádrùngbǎ kamà ní kámá dǎ ádrùngbǎ kamà kèlè. » 16 Nírò ní ndi Pilatò adù Yèsù àbhù abádhí-fó, ndíńí ka kowu tí ùtòna mùsàlabhà dǎ.

Yèsù nútõ ka kí mùsàlabhà dõ dhu

(Mât 27.32-44; Mrk 15.21-32; Luk 23.26-43)

Pilatõ àvi ì dhu-okú dõ rò, Ihé-yà adù Yèsù ìdyì 'òwùnà kigò ð rò, ndíní ì owu tí ùtõnà mùsàlabhà dõ. ¹⁷Ní, kigò ð rò ì ùvò rò, Yèsù anò

Gòlògotà tó pbìrì (19.17)

ndùtõ ka kí dòná mùsàlabhà ndítírò, ndàmbe àrà dõ nà ale-dõ-kpa tó ngari tí ka kátina ngari ð. Pbàyàhúdí t'ávàna ð, ka kí kànzi *Gòlògotà tí. ¹⁸Ányì ní ndi pbànowí nútõ Yèsù mùsàlabhà dõ. Ka kutó abádhí dhèdhèrò mùsàlabhà dõ òyõ ngùkpa ale mànà. Ka kutó atdí ale, kòdì Yèsù bhà fangà dòná rò, kadù ngàtsi ale nútõ, kòdì Yèsù bhà ígù

dòná rò. ¹⁹Pilatõ adù dhu àvi kandí, kapbá mùsàlabhà dõ kà-dòná. Ndi andítá ní: « YÀRÍ NÍ YÈSÙ, NÀZÀRETÌ TÓ KIGÒ ð ALE, PBÀYÀHÚDÍ TÓ ÁDRÛNGBÁ KAMÀ. » ²⁰Ní, ábhõ Pbàyàhúdí nyé nóowúna wò dhu òzè rõ. Obhó tí, yà Yèsù ka kùtõ mùsàlabhà dõ róngá níí ìkyèrõ kigò tí. Ndirò ndi dhu ka kandí Pbàyàhúdí t'ávàna mà, Pbàrómá t'ávàna mà, ndirò Pbàgìríkí t'ávàna mànà ð. ²¹Ní, pbàkùhání tó ádròdrõ ale náadè òwu Pilatõ ìsò, 'ati: « Nzändí dhu ka rårì Pbàyàhúdí tó ádrùngbá kamà. Pbétù, ándí dhu nyati: Ábadhi ráti ndi, ndi rårì Pbàyàhúdí tó ádrùngbá kamà. » ²²Pbétù, Pilatõ adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Yà ma màndí dhu ní ma màndí wà! »

²³Yèsù ì ùtõ mùsàlabhà dõ dhu-dzidõ, pbànowí adù kà-rõ mùdzarè nùgù, 'ùndò òyángá ìfò àdhàdhì, 'adù ùndòná foyá, ngàtsi ale ridyì atdíngá ìfò dõ fìndà. Úrò adù ndùbhà ní kà-rõ kanzù kèlè. Ndi kanzù ní inzá ka kùpbá ùpbá tí. Pbétù, ka ní atdí-nyina kèlè tí ka kódyù, ròpè ndi tùna ð rò, ràrà àhu pfoa ð. ²⁴Ní, kòkò pbànowí adù òte nzínziya ð, 'àti: « Apé kùfa wò kanzù-ònga ùfá tí, pbétù, kàkà àlè ròvì ngàlà ð, ndíní àlè kala tí kà rádi fìndà ale. » Wò dhu anzì ndi, ndíní Kàgàwà bhà Andítá ð ka kandí dhu náaká tí. Ndi Andítá rätina:

« Abádhí ùndò rùdú mùdzarè foyá,
'adù rùdú kanzù nóvì ngàlà ð. »

Wòrí ní ndi pbànowí anzì Yèsù rõ dhu.

²⁵Yà Yèsù ka kùtõ dòná mùsàlabhà tí ikò ìkyèrõ ní: Màriyà, Yèsù-tsánà mà, ndi kà-tsánà t'ávèná nà, ndirò ní Màriyà, Kìlìyòpà bhà ingba-tsánà mà, Màgàdalà tó kigò ð Màriyà mànà. ²⁶Ní Yèsù itdègu íyàna nàlã, ndàdù

yà atdíídǎ ndì ndòzè pbìndà ábhàlǐ nála kà-tí idè átò ró, ní kǎdù àtìna íyànà nǐ: « Iyá, kòñí idhùnù. » ²⁷Tdítdǎ, kǎdù àtìna wò ábhàlǐ nǐ: « Pbalé, kòñí íyànù. » Ní, ròpè ndì uró rò, wò ábhàlǐ náadù Yèsù-tsánà nídyì ndàrà nà pbìndà.

Yèsù rǒvè dhu

(Màt 27.45-56; Mrk 15.33-41; Luk 23.44-49)

²⁸Wò dhu-dzidǎ, Yèsù ùni dhu, yà ndì ndira ònzìnà yà adzi ǎ kasu rǎkǎ wà kóró. Ní, ndíní Kàgàwà bhà Andítá ò ka kandí dhu náaká tí, kǎdù àtìna: « Ma mǐí idha-atdyú nà^k. » ²⁹Wò ndì kàsùmì ǎ, òdyògyè òdìvayì rǐí ònà atdí andu nǐí inè ànyìrǎ. Ní, pbànowí adù *sifòngò nídyì, 'òdù ndì òdìvayì ò, 'àdù ndì *sifòngò òtù *hìsòpò tí kátina itsukpó-tsù-dǎ, 'àva Yèsù-tsù. ³⁰Ní, Yèsù itdègu ndì òdìvayì àndù ndòtò, ní kǎdù àtìna: « Kóró dhu àkǎ wà. » Wò dhu-dzidǎ, kǎdù dóna iyù, afína ràdù itdè dòtsí.

Atdí mùnowì rǐ Yèsù-òngò-kpa òdù àlǐ nǐ dhu

³¹Wò dhu anzì ndì ònà idhò nǐí, *sàbatù tò indrù rǐ 'òbhòlò ònà idhò. Obhó tí, ndì sàbatù-idhò nǐí ádrùngbǎ idhò nyú Pbàyàhúdì tò. Ní, Pbàyàhúdì tó ádròdrǎ ale náazè nzá abvo rǒko mùsàlabhà dǎ ndì idhò ǎ dhu. Ní, ndì dhu-okú dǎ rò, abádhí náawù Pìlatò bhà, 'òwù i abvo nónzì, ndíní ka kùkò tí agàya-kpa, kadù ifonà mùsàlabhà dǎ rò. ³²Ní pbànowí náawù, 'àdù itsi mùsàlabhà dǎ íí Yèsù mànà ale-agà-kpa nùkò. Abádhí nùkò wemberè t'ále-agà-kpa, 'àdù oyo rí kisé ale-agà-kpa nùkò átò. ³³Pbétù, Yèsù-tí ì iwù ùvò rò, abádhí adù kòtù iwà afína itdè ró, ìnzí 'àdù agàna-kpa nùkò. ³⁴Ní, kǒkò pbànowí nzínzì ǎ atdí mùnowì náadù Yèsù-òngò-kpa àlǐ nǐ. Ányìrǎ rò tí, azu mà idha mànà ràdù 'ìsòlò ndì kǒngò-kpa ò rò. ³⁵Wòrǐ dhu rǐ ndònzì dhu nala nyìkpóna nyú nǐ ale náawe ka kpangba. Ndirò kùni dhu, ndì ràwe obhó dhu nyú, ndíní nyí nyú mà nyí nya'u tí ka átò. ³⁶Obhó tí, wò Yèsù-rǎ ndì nanzì dhu náanzì ndì, ndíní yà Kàgàwà bhà Andítá ò ka kandí dhu náaká tí. Ndi Andítá ràtina: « Kà-kpa nzínzì ǎ atdí ale-kpa mà ka kùkòya nzí! » ³⁷Ndirò, ngàtsi ngari ǎ, ndì Andítá ràtina tdítdǎ: « Abádhí agéréya pé ì, 'àndà yà òngòna-kpa ì udù àlǐ nǐ ale^m. »

Yèsù nótdù ka kí dhu

(Màt 27.57-61; Mrk 15.42-47; Luk 23.50-56)

³⁸Wò dhu-dzidǎ, Yòzefù yà Àrimàtayò tí kátina kigò ǎ ale, náarà Pìlatò bhà, ndàdù Yèsù-abvò nónzì kà-fó, ndíní ka kifo tí mùsàlabhà dǎ rò. Ndi Yòzefù nǐí átò Yèsù bhà ábhàlǐ. Pbétù, kǎbhù nzá kùni ndì Yèsù bhà

^k 19.28 Zàb 69.22   ^l 19.36 Uvt 12.46; Zàb 34.21   ^m 19.37 Zàk 12.10

ábhàlì tí, Pbayàhúdì tó ádròdrò ale-òdò nónzi ndì ndarí dhu-okú dò rò. Ní, Pilatò níitdègu wò Yòzefù ùnò dhu ná'u, ní kädù àrà, ndädù Yèsù-abvò nífo mùsàlabhà dǎ rò. ³⁹Wò ndi kàsùmì ÿ, Nìkòdemù, yà atdíku arà àhu Yèsù-tí kúbhingá ale, náadù ìrà àhu átò Yòzefù-tí. Kíra yà mbèyi aróngu akye-tidò tó mbèmbè ìbhu kumi kilo nà fóná. Ndi akye ní'í *mànèmanè tí kátina itsu-dha mà, kàdzagulé-dha mà nà ka kángbò atdíkpá. ⁴⁰Ní, Yòzefù mà Nìkòdemù nà níitdu Yèsù-abvò, 'àkpòrò ngbòna wò ndi ndrùù róngu akye ì ùdho dóná mberù ní. Abádhí anzi ndi dhu àdhàdhì yà fíyó màndu ÿ Pbayàhúdì náarónzina abvo òtdù ì í rò dhu bhèyi. ⁴¹Wò ndi Yèsù ka kütònà mùsàlabhà dǎ ró, atdí inga ní'í inè. Ndirò, ndi inga ÿ, atdí ibhu-òwútá yà inzà ka kàpè ìndrù òtdù angyi ònà náadù ì'í inè átò. ⁴²Ní, sàbatù tó Pbayàhúdì rí 'òbhòlo dhu-okú dò rò, ndirò ìkyèrò ndi ibhu nótù ndi dhu-okú dò rò, Yòzefù mà Nìkòdemù nà náadù ùvò Yèsù òtdù ndi ibhu ò.

Yèsù rí ndìngbè dhu

(Màt 28.1-8; Mrk 16.1-8; Luk 24.1-12)

20 ¹Yengè-idhò ÿ bhòtsungá, inzà inga àpè ùbho mbèyi rórò, Màngàdalà tó kigò ÿ Màriyà níivà ndì, ndàrà Yèsù ka kótdù i. Ní, kätù ibhu lí'ò ka kápbi ní odu-íyà-ba iwà ka kògèrè igi ró. ²Ní, kángbò ndi owùna-lú, ndòkè wò dhu àwe Simoni Péterù mà, ngàtsi ábhàlì yà atdídǎ Yèsù azè mà nà tò, ndàti: «Iwà ka kítdu àlè tó Ádrùngbàle-abvò ibhu ò rò, kowù nà. Ní, àlè kùni nzà ka kòwù kili ró-nga ! » ³Ní Péterù mà, wò ndi ngàtsi ábhàlì mà nà, náadù owu Yèsù ka kótdù i. ⁴Abádhí ambénà òtse dǎ ÿyò rò atdíkpá. Pbéttù, wò ngàtsi ábhàlì náadù òku, ndèbhà Péterù olù, ndàdù àrà àhu angyi yà Yèsù ka kótdù i. ⁵Ní, kítsi ndàgu, ndàndà ibhu-ònga, ndàdù yà Yèsù-abvò-ngbò ka kákpòrò ní mberù kèlè nála ányì. Pbéttù kädù nzà òtsù ányì. ⁶Tdítdǎ, yà olù ndi nùbhàna Simoni Péterù, níira àhu ányirò, ndàdù òtsù ibhu ò. Ní, kàdu yà Yèsù-abvò-ngbò ka kákpòrò ní mberù mà, ⁷yà kà-dò ka kátsi ní bérèse mà nà kèlè nótù ndi ibhu ò. Ndi bérèse mà ní'í mbà atdíkpá abvo-ngbò ka kákpòrò ní mberù mà nà, pbéttù kǎ'í atdírdò ka kòkò kili ró. ⁸Nírò ní ndi yà angyi àrà nà àhu ábhàlì náadù òtsù ibhu ò átò. Ní kàla wò dhu, ndàdù dhu à'ù iwà Yèsù rìngbè ndi. ⁹Obhó tí, Kàgàwà bhà Andítá ò ka kúnò Yèsù dǎ dhu ní'í inzà ndi ndàpè kàbhà ábhàlì-dò àlè ró. Ndi Andítá ràtina: ìngbè kà rìngbèya ndi òvebvù ròⁿ. ¹⁰Wò dhu-dzidǎ, kòkò ÿyò ábhàlì náadù 'àdu, 'òwù firábvù.

Yèsù rí ndàvì Màngàdalà tó kigò ÿ Màriyà tò dhu

(Màt 28.9-10; Mrk 16.9-11)

¹¹Kòkò ábhàlì òwù dhu-dzidǎ, Màngàdalà tó kigò ÿ Màriyà níira àhu átò Yèsù ka kótdù ró, ndàdù itsi ìde ndi ibhu tí ndàmbe òdzi dǎ. Ní, òdzi

ⁿ 20.9 Zàb 16.10-11

ndì ndódzi rórò, kǎgú ndì, ndàndà ibhu-ònga. ¹²Kǎdù Kàgàwà bhà óyǒ mǎlàyíká nála ányì òkò ró. I mǎlàyíká núúfó òwǒwù mberù, 'àdù òko yà Yèsù-abvò ka kili ràyi ró. Atdí mǎlàyíkà náadì kà-dò ka kili ràyi inǎ rò, ngǎtsi ràdù àdi kà-pfò inǎ rò. ¹³Ní i mǎlàyíká níivú dhu Màriyà-tsù, 'àti : «Iyá, ádhu nyi nyódzi ní?» Ní, Màriyà àdù dhu àdu abádhí tò, ndàti : «Ka kítdu wà pbàkà Ádrùngbǎle-abvò ibhu ò rò kòwù nà. Ní ma m̀ni nzá àdhà màtí ka kòwù kili dhu.»

¹⁴Ní wò dhu ndì ndùnò rò, Màriyà agéré ndì, ndàndà olù nga, ndàdù Yèsù nála ìdìdè ró. Pbétù, k̀ni nzá dhu Yèsù rǎrì ndì. ¹⁵Ní, Yèsù ivú dhu kà-tsù ndàti : «Iyá, ádhu nyi nyódzi ní? Ádhi nyi nyónena?» Ní wò Yèsù ka kòtdù òná inga-àbadhi tí ndì ndí Yèsù àti rò, Màriyà adù àtinà k̀ni : «Pbǎlé, dhu apé ìi nyi nyítdu ndi pbàkà Ádrùngbǎle-abvò, nyarà nà dhu tí, ní itè nyi nyàrà kili ró nga idù, ndíni ma madù tí àrà k̀dyi.» ¹⁶Ní, Yèsù adù k̀nzi óvòna rǒ, ndàti : «Màriyà!» Nírò ní ndi Màriyà náagéré ndì, ndàdù àtinà kà ní Pbàyàhúdí t'ávàna ò : «Ràbuni!» Kà-tì ní : «M̀limò.» ¹⁷Ní, Yèsù adù àtinà kà ní : «Ìnzí ùtò tsùdu! Obhó tí ma màpè nzá madù Àbadu-ti'ò. Pbétù, àrà nyòvo dhu adódu tò nyati, ma rǎrì àrà Àbadu-ti'ò. Ndi Àbadu ní Àbaku átò. Ka ní pbàkà Kàgàwà, ndirò ka ní fùkú Kàgàwà átò.» ¹⁸Ní, M̀gàdalà tó kigò ò Màriyà náadù àrà dhu òvò Yèsù bhà ábhàlì tò, ndàti : «Ma màla Ádrùngbǎle!» Kǎdù yà Yèsù àvinà ndùnò abádhí tò dhu náwe abádhí tò.

Yèsù rǐ ndávì pb̀ndà ábhàlì tò dhu

(M̀t 28.16-20; Mrk 16.14-18; Luk 24.36-49)

¹⁹Ndi yengè-idhò ò tí, pb̀tsòngǎ, Yèsù bhà ábhàlì náandu i atdí idza ò, 'àdù tsǎtsù ùpbi idzanǎ rò, Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale-òdò nónzi i i dhu-okú dò rò. Nírò ní ndi Yèsù ito ndì, ndidè abádhí nzínziya ò, ndàdù àtinà abádhí ní : «Nyòko màrùngà ò!» ²⁰Wò dhu ndì ndòrì dhu-dzidò, Yèsù adù ótsùna-tsirò mà, óngòna-kpa màna nítè pb̀ndà ábhàlì tò. Ní i ábhàlì-idhè náadù ndìka atdíò, f̀yó Ádrùngbǎle i àla nídhuni. ²¹Yèsù àdù àtinà tdítò abádhí ní : «Nyòko màrùngà ò. Ádhàdhì yà Àba Kàgàwà níivi ma mirà yà adzi ò dhu bhèyi, ma mòvi nyí átò.» ²²Wò dhu ndì ndòrì dhu-dzidò, k̀vò ihèna abádhí dò, ndàdù àtinà : «Nyàko Kàgàwà bhà Ìlǎ-Alafí!» ²³F̀yó nzérenga nyí nyùbà f̀yò ale tò, Kàgàwà r̀ngò dhu ùbà átò. Ndirò, inzà nyí nyùbà f̀yó nzérenga f̀yò ale tò, kà rǐ nzí ongo àdù dhu ùbà átò.»

Yèsù rǐ ndávì T̀masi tò dhu

²⁴Wò Yèsù rǐ ndávì idzá pb̀ndà ábhàlì tò òná k̀sumì ò, k̀bhà atdí kumì d̀nà óyò nà ábhàlì nzínzi ò atdí ale, T̀masi tí k̀tina níi ìmbà. Ngǎtsi ndi T̀masi-òvò níi D̀dimò°. ²⁵Ní, T̀masi ìrà àhu nzínziya ò rò,

° 20.24 D̀dimò-tì ní ozo tí ka k̀gu ale.

kǒkǒ ábhàlì adù àtìnà kà nǐ : « Mǎ màla wà àlě tó Ádrùngbǎle ! » Pbé-tù, Tùmasì adù àtìnà abádhí nǐ : « Ìnzá ma màla kǒtsú-tsíró mùsùmalì-bhu, madù ɔtsúdu-kpò nótù ndi mùsùmalì-bhu ò, ndirò kǒngò-kpa rǒ àlì-bhu ò rò, ma mí nǚ wò dhu ná'u akekpá màtí ! »

²⁶ Ní atdí yengè dzidǒ, Yèsù bhà ábhàlì náandu tsùya tdítǒ idzá, Tùmasì ràdù ìí átò nzínziya ǒ. Ní, àzèmbè inè tsàtsù rǐí idzanǎ rò ka kàpbì ró rórò, abádhí ala Yèsù iwà idè nzínziya ǒ ró. Ní Yèsù adù àtìnà abádhí nǐ : « Nyòko màrùngà ǒ ! » ²⁷ Tdítdǒ, kǎdù àtìnà Tùmasì nǐ : « Írà ɔtsúnù-kpò nà iró, ndirò, ándà pé ɔtsúdu-tsíró nga. Ígba ɔtsúnù, nyadù ɔtsúnù-kpò nótù ɔngòdu rǒ àlì-bhu ò. Nzàbhù afínù rùgùrù, dhu àkǎ nya'ù dhu à'u tí. » ²⁸ Ní, Tùmasì adù àtìnà Yèsù nǐ : « Ìnyi ní pbàkà Ádrùngbǎle, pbàkà Kàgàwà. » ²⁹ Yèsù adù àtìnà kànǐ : « Nyi nya'ù tí ma nyìkpónu nyú nǐ nyi nyàla ma dhu-okú dò rò ? Hirò nónzi ale ní, yà ìnzá ì àla dhu rórò arí dhu à'u ale ! »

Yùwanì andí pbìndà bhùkù okúna dò rò dhu

³⁰ Yèsù anzì ábhǒ ngùkpà wìwì nyú pbìndà ábhàlì-ònzǐ. Ní, i wìwì àndi ka kadù nzá yàrí bhùkù ò. ³¹ Pbé-tù, yàrí bhùkù ò ka kandí wìwì-tsí, ní ka kandí, ndínǐ ìndrù náa'u tí dhu, Yèsù rǎrǐ Krístò, Kàgàwà t'ídhùnà. Ndirò ka kandí ka ndínǐ ka nà'ù ale, náadù tí ípìrǒnga nábà kǒvò rǒ.

Yèsù rǐ ndàvì pbìndà àrùbhù ábhàlì tò dhu

(Màt 4.18-22; Mrk 1.16-20; Luk 5.1-11)

21 ¹ Wò dhu-dzidǒ, Yèsù avì ndì tdítǒ àrùbhù pbìndà ábhàlì tò, Tìbèriyà tí kátina rèrù-bidǒ^p. Yàrí ní ndi, kǎvì ndì abádhí tò tí dhu. ² Wò ndi kàsùmì ǒ, Sìmonì Péterù mà, Tùmasì Dìdimò tí kátina mà, Nàtanelì, Gàlìlayà tó pbìri ǒ atdí pbanga, Kanà tí kátina ǒ ale mà, Zèbèdayò bhà inzo mà, ndirò Yèsù bhà ǒyǒ ngùkpà ábhàlì mànà, nííí atdíkpá. ³ Ní pbítsǒngǎ, Sìmonì Péterù ati ɔdhína nǐ : « Ma màrà wà ìbhè ùpe. » Ní, i kà t'ódhína adù àtìnà kà nǐ : « Mǎ'ì mà átò, mǎ mówu atdíkpá nyi mànà. » Ní ànyìrǒ rò tí, abádhí adù ìvǎ 'òwù, 'àdù ùpo ibhú ò. Pbé-tù, ndi iku ǒ, abádhí abà nzá atdí dhu mà.

⁴ Nírò ní ndi màmbì òzè ndì rò, Yèsù idè rèrù-bidǒ. Ní, ka ì àla rò, ábhàlì adù nzá dhu ùnì Yèsù rǎrǐ ndi. ⁵ Ní, Yèsù adù dhu ìvu abádhí-tsù, ndàti : « Nzónzò, nyí tǐí inè ònyù nà ake màtí ? » Ní, abádhí adù dhu adu kàtò, 'àti : « Ìmbǎ ! » ⁶ Ní Yèsù adù àtìnà abádhí nǐ : « Nyàpe pé imbi fangà dònǎ rò ibhú tò, ní nyí nyí dhu nábà àbà. » Ní, abádhí adù imbi nápe yà Yèsù ìtè ró, ndi imbi ìdha abádhí rǐ dhu ràdù abádhí lè mà nónzi ònzi tí, abhò ìbhè rǐí kà ò dhu-okú dò rò. ⁷ Ní, wò dhu ndì ndàla rò, yà atdíǒ Yèsù ózè pbìndà ábhàlì náadù àtìnà Péterù

^p 21.1 Ngàtsi ndi Tìbèriyà tó rèrù-ɔvò ní Gàlìlayà tó rèrù.

ní: «Hàkà! Ádrùngbàle Yěsù ní wò!»
 Ní, Péterù itdègu fíyó Ádrùngbàle tí kà
 ríí dhu níri, náadù mberù àfò róná, ìwa
 ndì ndìwà róná rò ró ndi m̀̀dzarù íí
 nídhuní. Wò dhu-dzidò, kǎdù ndibvu
 idha ò. ⁸Ngǔkpà ábhàlì náadù òko
 'àmbe ìwu dò ìbhú ò, ìbhè-mbì àdha ì í
 rórò. Ndi imbi níí abho nyú ìbhè nòtsì,
 ndalè ní. Ndirò, ì ábhàlì níí mbà itseta
 nyú idha-bidò rò. Abádhí íí mbèmbè
 atdí miyà mètèrè kèlè tí idha-bidò rò.

⁹Ní, ìbhú ò rò ì ifò 'ùdà idha-bidò
 rò, abádhí ala kàzù-li ìbhè ka kùli
 ràmbe ìbi dò dóná, ndirò m̀̀gati
 ràdù íí átò tiná ró. ¹⁰Ní, Yěsù adù
 àtinà abádhí ní: «Nyìwù pé kòkò nyí
 nyòkyè ìbhè-rórò nà.» ¹¹Ní, Sìmonì
 Péterù adù ùpo t̀̀fídò ìbhú ò, 'adù
 imbi ìpfo ìbhú ò rò áyà-bvudò. Ndi imbi níí
 iwà ndì ndalè atdí miyà, imbo
 kumì dóná ìbhù nà ádròdrò ìbhè ní ró.
 Pbétù, ìmbà dhu íí wò dhu bvùtí
 m̀̀tí ìbhè àlè kà 'ò dhu tí, ní ndi imbi
 náadù nzá ndùdru. ¹²Ní, ìbhè níbi
 dhu-dzidò, Yěsù adù pbìndà ábhàlì
 nánzi, ndàti: «Nyìwù nyònyu dhu!»
 Wò ndi kàsùmì ò, ábhàlì nzínzi ò atdí
 ale mà náadù nzá dhu ìvu Yěsù-tsù
 ndàti, kà r̀̀rì àdhi. Obhó tí, abádhí
 nùm̀ni wà dhu fíyó Ádrùngbàle r̀̀rì
 ndi. ¹³Ní, Yěsù adù ìndri abádhí-tí'
 ò, ndìdyì m̀̀gati, ndàdù ùndòná
 abádhí-fó. Kǎdù ìbhè nùgù átò,
 ndùndò abádhí-fó. ¹⁴Wòrí níí
 ìbhù rí k̀̀sè ní Yěsù rí ndàvì
 pbìndà ábhàlì tò, òve-bvù rò ndi
 ndíngbè ndi dhu-dzidò dhu.

© 1996 David C. Cook

*Yěsù bhà ábhàlì rí ìbhè òkyè
 abho nyú dhu (21.1-6)*

Yěsù rí Péterù ìlì ràdi pbìndà tàrà t'ùndatátalè tí dhu

¹⁵Ònyù pbìndà ábhàlì ònyù dhu-dzidò, Yěsù adù dhu ìvu Sìmonì Péterù-
 tsù, ndàti: «Sìmonì, Yùwanì t'ídhùnà, nyi nyú, nyi nyòzè tí wà ma, ròsè
 kórò kǎkà ngǔkpà òdhiñu nózè ima tí dhu dónà?» Ní, Péterù adù dhu àdu
 kà tò, ndàti: «Íwà Ádrùngbàlé! Nyi nyú, nyi nyùnì wà dhu iwà ma rózè
 atdíídò.» Ní, Yěsù adù àtinà kà ní: «Óngù pbàkà tàrà.» ¹⁶Òyò rí k̀̀sè ní,
 Yěsù ìvú dhu Sìmonì-tsù, ndàti: «Sìmonì, Yùwanì t'ídhùnà, nyi nyòzè
 tí wà ma?» Ní, Sìmonì adù dhu àdu kàtò, ndàti: «Íwà Ádrùngbàlé! Nyi
 nyùnì wà dhu iwà ma rózè nyi.» Ní, Yěsù adù àtinà kà ní: «Ádí pbàkà
 tàrà t'ùndatátalè tí.» ¹⁷Ìbhù rí k̀̀sè ní, Yěsù ìvú dhu Sìmonì-tsù, ndàti:
 «Sìmonì, Yùwanì t'ídhùnà, ìnyi nyú nyi nyòzè tí wà ma?» Ní, wò dhu
 ndi ndìrì rò, ìzù náadù Sìmonì ùka atdíídò, ìbhù-gùna Yěsù ìvù dhu tsùnà,
 ndàti: «Nyì nyòzè tí wà ma?» dhu-okù dò rò. Ní, Sìmonì adù dhu àdu

Yèsù tò, ndàti : « Ádrùngbàlé, inyi nyú nyi nyúni wà kóró dhu. Ní, nyi nyùnì wà dhu iwà ma rózè nyi. » Ní, Yèsù adù àtìnà kà nǐ: « Óngù pbàkà tàmà. ¹⁸Ma mí obhó dhu núnò indù. Ìndrù-ɔwú tí nyi nyí'ì òná kàsùmì ǔ, nyi nyongónà rùnù dhu ìso nyi-tírò, nyadù àrà afínù òzè i. Pbétù, màlà tí nyi nyóngo rò, nyi nyóngo okùnù náyi⁹, ngàtsi ale ràdù ndi rùnù dhu ìso, ndàdù dènu òtdì, ndàrà nyi nà inzà afínù òzè i. » ¹⁹Yèsù avò dhu wò dhu bhèyi Péterù tò, ndínì ìngbà dhu bhèyi ɔve-tidò nǐ màtí Péterù ɔvéya dhu nitè tí, ndi kàbhà ɔve ràdù Kàgàwà-ɔvò àbhù rìlè ndi. Wò dhu ndi ndùnò dhu-dzidǔ, Yèsù adù àtìnà Péterù nǐ: « Éngù owùdu. »

Yèsù rǐ dhu àwě Péterù tò yà atdíǔ ndi ndòzè pbìndà ábhàlǐ dǔ dhu

²⁰Ní, òwu ì ówu rórò, Péterù agéré ndi, ndàndà olùnga, ndàdù yà atdíǔ Yèsù ózè pbìndà ábhàlǐ nála owùya ǔ rírà ró. Wò ndi ábhàlǐ ní ndi yà ònyù-tsùnà ì fǐ rórò ndi nilo Yèsù-dò, ndivù dhu kà-tsù, ndàti : ràrǐ àdhi ndi kípǔ rǐ ndàbhù òmvù-fó. ²¹Ní, Péterù itdègu wò ábhàlǐ àlǎ, ní kǎdù dhu ìvu Yèsù-tsù, ndàti : « Olu Ádrùngbàlé, ádhu ndi wò atdíǔ nyi nyózè pbùkù ábhàlǐ rǔ ndi nɔnzìya ? » ²²Ní, Yèsù àdù dhu àdu Péterù tò, ndàti : « Ma mapé kòzè ràdi, ìnzǐ ròvè, ràrà àhù òrù-akpà ò rò ma míngo tdítǔ yà adzi ǔ òná idhò ò, ní ndi dhu àndà tí inyi ? Pbétù, ma màtina nyi nǐ : « Éngù owùdu ! » » ²³Wò dhu bhèyi Yèsù ùnò dhu-òyǐ náadù ndùgà ka ná'ù ale nzínzi ǔ, ì ale ràdù àmbe àtìnà dǔ, ìnzǐ wò atdíǔ kòzè ábhàlǐ rɔvéya. Obhó nyú, Yèsù ati nzà ìnzǐ kà rɔvéya, pbétù, kǎti Simonì nǐ: ndi rapé ndi ábhàlǐ nózè ìnzǐ ròvè, ràrà àhù òrù-akpà ò rò ndi ndíngo tdítǔ yà adzi ǔ òná idhò ò, ní ndi dhu ràndà tí ka.

²⁴Kòrǐ dhu nawe, ndàdù àndìnà ale ní yà atdíǔ Yèsù azè ábhàlǐ. Ndirò, mà mà'ù wà dhu kǎndí dhu ràrǐ obhó dhu nyú. ²⁵Yèsù anzi ábhò ngùkpà dhu nyú. Ní, ka kandíyana gukyè ì dhu atdátídirà ǔ, ní kóró ì dhu ka kǎndí òyà bhùkù náakána nǐ yà adzi ǔ.

⁹ 21.18 Péterù rǐ okùna òyǐ, ngàtsi ale ràdù rónà dhu ìso dhu tí Yèsù ati dhu ní, màsàlabhà dǔ ka kùtòya Péterù dhu.

Uvitatále-kàsũ tò bhũkù

Yàrí bhũkù ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí Uvitatále-kàsũ tò bhũkù nandí ní Lukà tí kátina ale. Ka kirè nga kà randí ka azà kumì ato mà azà kumì dòná ìfo nà ato mà nà nzínzi ò, Yèsù ka kúgù dhu-dzidò.

Kándí ndi bhũkù Tòfilò tí kátina ale tò. Ka kirè dhu ní ndi Tòfilò ríí orú ngari ò aríí ìndrũ nzínzi ò atdí Mùgirikì. Kòvò-otù ò, Lukà ambénà dhu òvò dò pbàkrístò tí ríí ìnzí ní Pbàyàhúdí mà Pbàyàhúdí nyú tí ríí tsí mà nà tò.

Ndi bhũkù ò kándí dhu ní Yèsù Krístò adzì, ndàrà òrù-akpà ò tí dhu mà (1.9-11), Kàgàwà adù Ìlìlǎ-Alafí ivì tí dhu mà nà (1-2). Ndi Ìlìlǎ-Alafí ní ndi òbì nabhù Uvitatále tò, ràbhù *Kànìsà rùndò ndi rāká kóró ngari ònǎ, ròpè ndi Yèrùsàlemà tò kigò ò rò, rùdà Yùdeyà tò pbìrì ò, Sàmàriyà tò pbìrì ò, ndirò ràrà àhù ìnzí ní Pbàyàhúdí-bvù màtí. Ndi bhũkù ò ka kòtè dòyá abhò nyú ale ní òyò uvitatále: yàrí ní Péterù (1-2), ndirò ní Pòlò (13-28).

Bhũkù-nyitì ka kòhù tí dhu

- Yèsù òdzì, ndàrà òrù-akpà ò dhu-dzidò, kàbhà ábhàlì rí Ìlìlǎ-Alafí rí 'rà dhu nódò dhu (1.1-26).
- Yèsù dò Ídzi Màkùrù ùnò ka kí Yèrùsàlemà tò kigò ò, ndirò Yùdeyà mà, Sàmàriyà mà nà tò pbìrì ò dhu (2.1-12.25).
- Pòlò bhà wemberè tò abhi ò kà rí Ídzi Màkùrù núno Kipurò tò pbìrì ò bhà tò, ndirò Gàlilayà tò pbìrì ò atdífhená kigò ò bhà tò dhu (13.1-14.28).
- *Kànìsà ò pbàkùrù tò wemberè tò unduta Yèrùsàlemà tò kigò ò (15.1-35).
- Pòlò bhà òyò rí kìsè abhi ò kà rí Ídzi Màkùrù núno Pbàgirikí tò pbìrì ò bhà tò dhu (15.36-18.22).
- Pòlò bhà ìbhù rí kìsè abhi ò kà rí Ídzi Màkùrù núno Èfesò tò kigò ò bhà tò, Àziyà-Ngba tò pbìrì ò dhu (18.23-20.38).
- Pòlò rí Ídzi Màkùrù ùnò ìnè ndi ndíí imbi ò rórò Yèrùsàlemà mà, Kàyìsàriyà mà, Ròmà mà nà tò kigò ò dhu (21.1-28.31).

Yèsù rí dhu òyà pbìndà *uvitatále tò tdũ ndi ndòdzí òrù-akpà ò rò dhu

1 Tòfilò pbǎlé, yà angyi ma mándí ìndù bhũkù ò, ma máwe Yèsù anzì kóró dhu, kùdhè ìndrũ tò dhu mà nà, ròpè ndi dònà-kpà ò rò, ² ràrà

àhu kà rǒdzi òrù-akpà ò ònà idho ò. Tdũ ndi ndodzi rò, kùyá dhu Kàgàwà bhà ìlilá-Alafí bhà obi nǐ, yà fíndà ndi ndóvò uvitatále tò abádhí róngò ònzínà dhu dǒ. ³Ndi ndóvè kòtdè ndi, ndàdù ndìngbè òve-bvù rò dhu-dzidǒ, Yèsù itè ndi ibí otu nyú ò p̀bìndà uvitatále tò, ìfò kumì idho nzínzì ò. Kǎnzì wò dhu ndínǐ ìnè ndi ndíí ìpìrǒ rò nyìkpóna nà dhu tó obhóngà nitè tí abádhí tò. Kǎránà dhu òvò rǒ abádhí tò òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi dǒ.

⁴Ní atdíku, atdíkpá Yèsù mà rǐí ònyù-tsùnǎ p̀bìndà uvitatále mànà rórò, kùyá dhu abádhí tò, ndàti: « Àpé nyivà nyí Yèrùsalemà tó kigò ò rò. P̀bétù, nyòdò yà fùkù ma mǒvò Ábadu Kàgàwà náakò fùkù làkà. ⁵Obhó tí, bàtizò nubhónà Yùwanì núubhónà bàtizò ìndrù tó idha nǐ. P̀bétù ngúfe idho dzidǒ, nyí, nyí nyí ìlilá-Alafí tó bàtizò nálǔ. »

Yèsù rǒdzi òrù-akpà ò dhu

(Màt 28.18-20; Mrk 16.15-19; Luk 1.1-4; 24.33-51; Èfe 4.8-10)

⁶Yèsù-tí ì nùndu kàbhà uvitatále níuvú dhu kà-tsù, 'àti: « Ádrùngbǎlé, tí kòmbí nga ndi nyí P̀bàìsràyélí tó idzi nádú abádhí-fò ò nǐ? » ⁷Ní, Yèsù adù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Ìnzí ní òtèku ndi nyèni ndi idho mà, ndi kàsùmì mànà. Ábadu náatdi ka atdíró p̀bìndà ádrùngbǎnga tó obi-bvu rǒ. ⁸P̀bétù, nyí nyabáya ádrùngbǎnga tó obi ìlilá-Alafí rǐfo dükú nínaganí. Ní, nyí nyadùya òngo pbàkà ngàmbi tí Yèrùsàlemà tó kigò ò, Yùdeyà tó pbìrì ò, ndìrò Sàmàriyà tó pbìrì ò, ràrà àhu yà adzi-tsù náadi ndi i. » ⁹Wò dhu ndi ndòtè dhu-dzidǒ ní ndi Yèsù náapè ndòdzi òrù-akpà ò, àzèmbè abádhí rǎndàna rórò, àpbù ràrà ndiwi abádhí-nyìkpó ò rò^a. ¹⁰Ní, òko abádhí òko nyìkpóya ì ùdǐ 'àmbe Yèsù àràna òrù-akpà ò ì nga nándà dǒ rórò ní ndi, òwòwò mùdzarù nùfò ròyá óyò ale núuto ì abádhí-tí, ¹¹'adù àtina abádhí nǐ: « Gàlìlayà ò bhǎ, ádhu nyí nyòkò uró, nyámbe òrù-akpà ònga nándà dǒ ní? Wò Yèsù, nzínzikù ò rò ndi nìvà ndòdzi òrù-akpà ò ale, náadùya ndi ányì rò àdhàdhì wò nyí nyàla kà rǎrà ányì dhu bhèyi tí. »

Màtíyà nóvò ka kí rùwù Yudhà ìskàriyòtà dhu

(Zàb 133; Luk 24.52-53)

¹²Wò dhu-dzidǒ, Yèsù bhà uvitatále náadù ì pbìrì dò rò, 'òwù Yèrùsàlemà tó kigò ò. Ndi pbìrì-òvò nǐí *Mizèyitunì, ndìrò ndi pbìrì ìí fkyèrò Yèrùsàlemà tó kigò tírò mbèmbè atdí kilòmètèrè tí^b. ¹³Ní, abádhí níitdègu òwu ùvò Yèrùsàlemà tó kigò ò, ní abádhí atsù idza, 'adù ùpo orùnǎ rò ka kóbhòlò ányìdzá kàluga ò. Ndi kàluga nǐí angyinǎrò màtí

^a 1.9 Wò ndi dhu náanzì ndi Bètànìyà tí kátina pbanga-tí arǐí pbìrì dǒ (Luk 24.50).

^b 1.12 Wòrǐ ní ndi sàbatù-idhò ò ka kavì kongò ùbhi dhu-adzì nga. P̀bàgìrìkí t'ávàna ò ka kí kàtì « sàbatù tó otu » tí.

abádhí arí 'undũ ðná bilínganà kàluga. I uvitatále ní'í Péterù, Yùwanì, Yàkòbhò, Àndèreyà, Filipò, Tùmasì, Bàrtòlòmàyò, Mátayò, Yàkòbhò, Àlùfayò t'ídhùnà, Simonì, yà atdíđđ ndì nугyénà fiyò pbìrì đđ ale, ndirò Yudhà, Yàkòbhò t'ídhùnà. ¹⁴ Abádhí andu ì atdíkpá, 'òngò 'ìtsò bilínganà atdyúya nyú nà. Ndirò, abádhí nzínzi ð ì'í átò ní'í Màriyà, Yèsù tsánà mà, ngũkpà vèbhále mà, ndirò Yèsù t'ádóna mànà.

¹⁵ Ní atdíku, kòrí ale núundu ì mbèmbè atdí miyà dòná òyò kumì nà ale tí rò. Ní ndi nínganí, Péterù ivà ndì ndidè abádhí nzínzi ð, ndàdù àtìnà : ¹⁶ « Àbanínzó, dhu àkã wà yà ìlìlã-Alafí náavò ìlìlã Andítá ð dhu ràkã. Ádrùngbã kamà Dàwudi-otù ð, kàvò dhu angyangyi Yudhà-okú đđ rò^c. Ndi Yudhà ní ndi yà Yèsù òsò rówu ale tó pìkò-đòtsírò idè ale. ¹⁷ Ka ní'í àlè nzínzi ð ale nyú, ndirò kà-kàsù ní'í inè. ¹⁸ Kãdzì atdí inga inzà àkã otu ð ndì ndóngyè fùrangà rò. Pbétù, ndi inga ð kítsi, nyìna-ndri ròpbì ndì wemberè tí adzi rò, ðna rìkpà ndì, tsùna maramàrà ràdù ndùvò adzi-bvù. ¹⁹ Ní Yèrùsàlemà ð bhà kórò ní'í kà-rò ndì nònzì dhu, 'adù ndi inga-òvò òvò Àkèldamà tí àvaya ð. Àkèldamà-tì ní: «Azu tó inga.» ²⁰ Zàburì tó bhũkù ð ka kándì dhu, kati :

«Kàbhà pbanga ròngo rùngù tí,
ìnzì atdí ale mà rùbhà ndì ðná^d.»

Ndirò kà ràtina átò :

«Kàbhà kasu àbhù ka kí ngãtsi ale tò^e.»

²¹ Yà Yèsù-owù ð àlè kùbhì ùbhi rò mànà atdíkpá ale rí'í inè, ²² ròpè ndì ndi Yèsù rí bàtizò àlù Yùwanì-fò dhu ð rò, ràrà àhu kà ròdzì òrù-akpà ð ðná idhò ð. Ní, dhu àkã wà àlè ròvò abádhí nzínzi ð atdí ale, ndí'í àlè koko tí mànà Yèsù ìngbè ndì dhu tó ngàmì tí.»

²³ Ní, abádhí adù òyò ale-òvò ní'ífo : Yòzefù mà Mátíyà nà. Yòzefù ka kanzínà átò Bàrisabà tí, ndirò itdèta tó kòvò ní'í Yèsitò. ²⁴ Wò dhu-dzidò, Péterù mà náadù 'ìtsò ì ràti : «Ádrùngbãle Kàgawã, nyi nyúni kórò ale-afí ð dhu. Ní, ítè pé kãkà òyò ale nzínzi ð nyi nyú nyi nyòvò ale, ²⁵ ndí'í uvitatále tó kasu nònzì tí yà Yudhà úbhà ngari ð, ndàdù àrà yà pbìndà dhu tí ndì ndúni ngari ð.» ²⁶ Nírò ní ndi Péterù mà òdhína mànà náadù ngalà òvò. Ndi ngalà adù Mátíyà àlu, Mátíyà ràdù kòkò atdí kumì dòná atdí nà ì nùbhà Yèsù bhà uvitatále-bvù níse.

Kàgawà bhà ìlìlã-Alafí rífo *Pèndèkòtè-idhò ð dhu

2 ¹ Pèndèkòtè-idhò^f níitdègu àkã, ní Yèsù ná'ù ale ní'í atdíkpá ì àndu tsùya atdí ngari ð rò. ² Ní kòmbómbí, awe ròpili òbì nyú nà dhu

^c 1.16 Zàb 41.10 ^d 1.20 Zàb 69.25 ^e 1.20 Zàb 109.8 ^f 2.1 Pbàgìrìkí t'ávana ð Pèndèkòtè-tì ní ìmbò kumì rí idhò isè idhò. Pbàyàhúdí tó màndu ð ka ní'í Pásika tó màhèndù dzidò rí ìmbò kumì rí idhò isè idhò ð ka kanzínà màhèndù (Law 23.15-21 ; Tòr 16.9-11).

bhëyi ró'w dhu tó wògò nírí ndì òrù-akpà ò rò rífo ró, ndi dhu ràdù abádhí òkò òná idza níra. ³Nírò ní ndi abádhí ala kàzù-idà-dò bhëyi rólo dhu-idà-dò ányìdzá, ònánga ràdù ndùndò ròkò abádhí-dòtsírò. ⁴Ní Kàgàwà bhà Ìlílá-Alafí nírá abádhí kóró, abádhí ràdù 'òpè 'òtè dhèdherò ale t'ávàna-tidò àdhàdhì Ìlílá-Alafí nítè ka fíyò dhu bhëyi.

⁵Wò dhu rí ndònzì òná idhò ð, yà adzi ð kóró pòbìrì òná rò íwù, Kàgàwà rò affíya nápbà Pòbàhùdí, ní'í inè átò Yèrùsàlemà tó kigò ð. ⁶Ní, wòrì wògò ì ìrì rò, ìndrù náandu ì Yèsù ná'ù ale rí'í ró, idhò ràdù 'ùkò atdíð ngàtsi ale rí abádhí ìrì ávànà nyú nóte rí ró dhu-okú dò rò. ⁷Ní, idhò núukò abádhí atdíð, 'àdù àmbe àtìna dò: «Hòkò! Kòkò róte ale kóró tí obhó Gàlìlayà ð bhà nyú? ⁸Ní, ádhu ngàtsi ale rí abádhí ìrì ávànà nyú nóte rí ró ní? ⁹Kàkà àlè nzínzi ð rí'í atdíðhená ale níwù Pòbàpartè tó pòbìrì ò rò, Pòbàmedì mà Pòbàèlamù màna tó pòbìrì ò rò. Ndirò, ngùkpà ale níwù Mèzòpòtàmíyà mà, Yùdeyà mà, ndirò Kàpàdòkiyà màna tó pòbìrì ò rò. Ngùkpà-tsí níwù Pòtò mà Àziyà màna tó mùlengù ò rò, ¹⁰ngùkpà ràdù ìwu Fùrùgiyà rò, Pàfùliyà rò, Mísrì rò, ndirò kyèròkyèrò Libiyà tó pòbìrì ð atdí pòbanga Kùrenì tí kátina ò rò. Ndirò, ngùkpà ale íwù Ròmà tó kigò mà, Krètè tó pòbìrì mà, Àràbiyà tó pòbìrì màna ò rò. ¹¹Atdíðhená ale ní Pòbàhùdí nyú, ndirò ngùkpàkà ní ùgèrè tí ì nùgèrè, 'òngò Pòbàhùdí tó sòmà tó Úyátá nífu ale. Pòbètù, àlè kí abádhí ìrì Kàgàwà anzì ádròdrò dhu tó màkùrù àwè rí àlè t'ávànà nyú ð ró.»

¹²Ní, idhò núukò kòrì ale, fíyò irèta riku. Abádhí ambénà dhu òngù dò tsùyá nzínziyà ð, 'àmbe àtìna dò: «Wò dhu-tì nyú ní àdhu?» ¹³Pòbètù, ngùkpà ale-tsí náambénà Yèsù ná'ù ale rùnòna dhu gàyà nónzì dò ònzì tí, 'àdù àmbe àtìna dò: «Íwà kòkò ale òrì atdíð.»

Péterù rí dhu òvò ihé-yà tò dhu

¹⁴Nírò ní ndi Yèsù bhà uvitatále tírò ì ikò atdíkpà atdí kumì dòná atdí nà ngùkpà òdhína màna rórò, Péterù apè ndòvò dhu órú tìna nyú nà ihé-yà tò. Kàti: «Nyí Pòbàhùdí tírò, ndirò nyí kóró Yèrùsàlemà tó kigò ð nyí nyí'í rò, nyìkpèlè bíku nyí'í yà ma múnòna dhu mbëyi. ¹⁵Kòrì ale nòrì nzá wò nyí nyí'èna dhu bhëyi, àlè kòkò òko ìbhù adyifò-sisì kútsingá nga tó ð tí nídhunì. ¹⁶Pòbètù, wò rí ndònzì dhu ní yà Kàgàwà bhà nabì Yòwelè náavò ìndrù tò dhu. Kàti:

¹⁷«Kàgàwà ràtina: yà adzi ð dhu-tsù rí ndòdì nínganí,
ma miráya kóró ale Afídu ní.

Ní fùkú kpabhínzo mà vèbhínzo màna nóongoya pòbànábì tí,
Fùkú zàdhà náalaya dhu ónyu bhëyi ródzì dòyà dhu tó ófò ð,
Fùkú mùlà-akpá tò, madù dhu òvò ònyù ð.

¹⁸Obhó tí, ndi nínganí, ma miráya pòbàkà ìnò-akpá mà, pòbàkà ìnò-
ayí màna Afídu ní,

ràdù òngo pbànábí tí.

19 Ma mǎnzíya yà inzá apèna 'ònzí angýi ìndrù-nzínzì ð dhu òrù-akpà-nyì rǒ,

madù wíwì ònzì yà adzì dǒ. † dhu ní'íya azu mà, kàzú mà, ndírò àpbù bhěyi ùtì ikò màná.

20 Tdǔ wò ndi Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà idhò náaká rò,

adyifò núugèrèya ndi ndòngò ínò tí,

ndírò àbí núugèrèya ndi ndòlù azu bhěyi.

Ndi idhò ní'íya ádrùngbǎ idhò nyú.

Ndirò, ndi idhò ní'íya Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó awáwù rǐ ndávǐ kpanya òná idhò.

21 Nírò ní ndi Kàgàwà araya ɔ̀v̀na nànzì ìngbàtí ìli ndi ale mà nígu rǒ. >

22 Nyǐ Pbàìsràyélí tó pbìrì ð bhǎ, nyìri yà ma múnc̄na fùkù dhu. Kàgàwà nítè wà dhu ndi rǒpì ndi Yèsù, yà Nàzàretì tó kigò ð ale. Obhó tí, kòtù ð, Kàgàwà ònzì wà wíwì mà, yà inzá apèna 'ònzí angýi ìndrù-nzínzì ð dhu màná, ndàdù ize nítè nzínzikú ð. Ní nyǐ nyúni ì dhu mběyi nyú. 23 Wò ndi ale ka kipfo kabhu fukú, àdhàdhì yà angyangyi Kàgàwà udhé, ndírò angyangyi kǎpǐ dhu bhěyi. Ní, nyǐ nyǐpfo ka, nyǎbhú inzá àpè Kàgàwà ùnǐ ale ròhò, 'ùtò mùsàlabhà dǒ. 24 Ka kótdù ka, pbétù Kàgàwà ádù kabhu rìngbè ndi ɔ̀ve-bvù rò, ndi dhu ràdù kabhu ràhu ɔ̀ve tó àpbè ð rò, ìmbà ɔ̀ve ní'ì ɔ̀bi nà kà dǒ nídhunǐ. 25 Obhó tí, ádrùngbǎ kamà Dàwudì náavò dhu kǒkú dò rò, ndàtì :

< Ma mongónà Ádrùngbǎle Kàgàwà àla ɔ̀nzidú bìlǐnganà.

Kà rǐ'ì ìnè idú fangà dǒnǎ rò, ní ùdúnga rǐ nzǐ ìvi ɔ̀dò nǐ.

26 Kòní wò dhu-okú dò rò ní ndi afídu rǐ'ì dhèdhe nà,

dhèdhe tó ɔ̀te ràdù ì'ì idàdu dǒ.

Ndirò ma mùni wà dhu, ɔ̀ve-bvù màtǐ ngbòdu ràdìya inga t'òdota nà tí.

27 Obhó tí, nyǐ nyubhàya nzǐ afídu ràdì ɔ̀ve-bvù.

Ndirò, nyǐ nyadùya nzǐ ima, pbùkù ìlǐlǎ ale-abvò nyú núbhà ròmò ibhu ò.

28 Nyǐ nyítè wà ìpìrǒnga tó otu idù,

ndírò, ɔ̀nzìnú ma mí motù nínganí,

ìdhèdu níikaya ndi atdíð nyú^h. >>

29 Tdítdǒ Péterù adù àtìna ìhé-yà nǐ: « ɔ̀dhídù, ma mòzè mɔ̀vò dhu kpanya fùkù *àlè t'ábhunà-nzìnzì, ádrùngbǎ kamà Dàwudì-okú dò rò: kǎvè, kadù ndòtdù. Ndirò indo màtǐ, kǎ-dzìdò rǐ'ì ìnè àlè-rábvù. 30 Pbétù ka ní'ì Kàgàwà bhà nabì. Ní, kǎni dhu angyangyi Kàgàwà ratsò dhu ndàtì, ndi rilíya kabhà pbàdzukuru nzínzì ð atdí ale ràdì kǎrì dǒ ádrùngbǎ kamà

g 2.21 Yòw 3.1-5   h 2.28 Zàb 16.8-11

tí. ³¹Ádrùngbǎ kamà Dàwudì náala ndì nɔnzɪya dhu angyangyi. Ní ndì dhu bhèyi ní ndì kǎvɔ̄ dhu angyangyi Krístò n'fingbèya ndì ɔve-bvè rò dhu dǎ. Kǎti :

◁ Kàgàwà núbhàya nǎ ka ɔve-bvè.

Ndirò, kǎ-bvò nɔómóya nǎ ibhu ò'. ³²Kàgàwà abhè wà wò ndì Yèsù rìngbè ndì ɔve-bvè rò. Ní àl'è'ì kóró, àl'è ní ndì dhu tó ngàm̀bì. ³³Nírò, Kàgàwà ábhù wà ka ròdzì òrù-akpà ò, ràdù àdì fìndá fangà dònǎ rò. Ndirò, kǎkò wà yà Àbanà akò fìndá làkà Ìlìlǎ-Alafí. Ní, kírǎ wà mà kà ní. Wò ndì Ìlìlǎ-Alafí rǔnzina dhu ní ndì wò nyí nyálǎna nyǎdù àm̀be ìrìnà dǎ kòmbí. ³⁴Ádrùngbǎ kamà Dàwudì núupò nzá òrù-akpà ò, pbètù kǎti :

◁ Ádrùngbǎle Kàgàwà náati pbàkà Ádrùngbǎle nǎ :

Ádǎ pbàkà fangà dònǎ rò,

³⁵ràrà àhù ma mí pbùkù òmvú nábhù nyòbè dǎya dhu ò'. ³⁶Nírò, kóró Pbàìsràyélí tó pbìrì ò bhà náká ì r̀ani dhu mbèyi nyú, Yèsù wò nyí nyábhù kutò mùsàlabhà dǎ ale, ní Kàgàwà rábhù wà r̀ongò Ádrùngbǎle tí, ndirò M̀asiyà tí. »

³⁷Ní, wò Péterù òvò f̀iyò dhu ì ìrì rò, ndì dhu náasù ihé-yà atdíǎ. Ní abádhí adù dhu ìvu Péterù mà ngùkpà uvitatále mànà-tsù, 'àti : « Àbanǎnzó, mà màkà m̀onzi dhu ìngbàtí ? » ³⁸Ní Péterù adù dhu àdu abádhí tò ndàti : « Nyùgèrè nyí nyùbhà f̀ukú nzérenga. Ndirò nyàlù bàtizò Yèsù Krístò-òvò rò, ndíni Kàgàwà ubà tí f̀ukú nzérenga, nyǎdù kàbhà Ìlìlǎ-Alafí tó perè nákò. ³⁹Obhó tí, Ádrùngbǎle Kàgàwà náakò ndì làkà f̀ukù f̀ukú nzónzo mànà. Ndirò kǎkò ka átò yà ndì ndúnzina kóró ale, yà itse ar̀f̀ì r̀ukú rò tò. »

⁴⁰Péterù unò ábhò ngùkpà dhu nyú tdítǎ abádhí tò, ndíni abádhí nabhù tí rà'ù ndì ndènò dhu, ndirò ndíni abádhí-afí nabhù tí ròtsi ɔbi. Kǎvò dhu abádhí tò, ndàti : « Nyàbhù nyí Kàgàwà r̀igù nyí, ìnzí nyí nyabá tí kǎkò nzére ale tó ɔfò. » ⁴¹Wò Péterù unò dhu nà'ù ale kóró náadù bàtizò à'ù kubho f̀iyò. Ní ndì n'nganí, Yèsù ná'ù ale-bvù níisè ndì mbèmbè ìbhù lufù ale nǎ. ⁴²Ní ì ale náapbá af̀iya atdíǎ, 'òngò Yèsù bhà uvitatále r̀udhèna f̀iyò dhu ìrì. Abádhí andu tsùya, 'òngò òko atdíkpá, 'òngò dhu ònyù atdíkpá, ndirò 'òngò '̀itsò atdíkpá.

Yèsù ná'ù ale nóongónà òko tí dhu

⁴³Ɔdò ongónà ìsì kóró ale ò, yà Yèsù bhà uvitatále r̀onzina yà ìnzá apèna 'ònzì angyi ìndrù-nzínzi ò dhu mà, abádhí r̀onzina wìwì mànà dhu àlà ì ì rò. ⁴⁴Kóró ale, yà Yèsù ná'ù, nóongónà òko atdíkpá. Ndirò,

ⁱ 2.31 Zàb 16.10   ^j 2.35 Zàb 110.1

abádhí ongónà foyá dhu ùli atdíkpá kàsüya nɔnzi tí. ⁴⁵Abádhí ongónà foyá dhu-tsí mà foyá ongyéngá mànà núdzi, 'àdù ì òngyè fùrangà nùndò foyá, ngàtsi ale ràbà ka dzùnàna nyú ònzì rádù dhu-bvùtí. ⁴⁶Abádhí ongónà tsüya àndu kóró idhò ð Kàgàwà bhà idzá. Ndirò, abádhí ongónà idzàya ònà ònyù nónyù atdíkpá dhèdhe nyú nà, ndirò atdí afíya nyú nà. ⁴⁷Abádhí ongónà Kàgàwà ilè, kóró ale ràdù abádhí ifu. Ndirò, yà inga náarúbo dhu bhèyi, Àdrùngbàle Kàgàwà nóongónà àrà abádhí-bvu nise rð yà òwútána tí ndì nà'ù ale nì.

Péterù mà Yùwanì nà rì atdí òtsòtsù ale nígù dhu

(Kas 4.9-22; 9.32-35; 14.8-10)

3 ¹Atdíku, Péterù mà Yùwanì nà náava ì ndínì ì owu tí 'ìtsò Kàgàwà bhà idza ð rò, arùgyètí adyifò-sisì adyidò nga tó ð. ²Ní, Kàgàwà bhà idza ka kòtsù ònà tsàtsù-tí, abádhí atù òtsòtsù rórò ka kugù atdí ale. Wò ndì tsàtsù-òvò ní'ì «Àyàya Tsàtsù.» Bìlìnganà ka kongónà ndì ale nítdù, kiwù ilinà ràdì ndì tsàtsù-tí, ràmbè mùdzùnà núnzi dò ányì dza rótsù ale-fó. ³Ní, wò ale itdègu Péterù mà Yùwanì nà nálá Kàgàwà bhà idza rótsù ró, ní kàdù ndòpè ndàmbe dhu ùnzi dò abádhí-fó. ⁴Ní, Péterù mà Yùwanì nà nùudí nyìkpóya wò ale rð, Péterù ràdù àtìnà kà nì: «Ándà pé dòkà nga.» ⁵Ní wò ale adù abádhí dò nga nándà atdyúna nyú nà, dhu òdò ndì ndí ndínì ndì ndabá tí abádhí-fó dhu-okú dò rò. ⁶Pbétù, Péterù adù àtìnà kà nì: «Ma m'ì ìmbà òrò mà, ndirò fùrangà tí kátina sùma mà

nà màtí. Indè ma mábhùna ní fudú r'ì dhu kèlè. Ní ma màtina inyì nì: «Nàzàretì ð ale Yèsù Krístò-òvò rð, íva nyì nyidè, nyadù ùbhi.»»

⁷Wò dhu-dzidò, Péterù adù wò ale àlu fangà tó òtsúna rð, ndìva òrù. Ní urò rò tí, kà-pfò mà kà-pfò-kilità mànà náadù òbì nábà. ⁸Ní wò ale ibe ndì ndidè pfóna dò, ndàdù abhi òpè. Àbadhi mà náadù òtsù atdíkpá Kàgàwà bhà idza, Péterù mà Yùwanì mànà nà. Ní àrà ndì ndàrà rórò, wò ale ambénà ndòbhè dò òbhè tí, Kàgàwà nílè ndì ndí

Péterù mà Yùwanì nà rì òtsòtsù rórò ka kugù ale nígù dhu (3.6)

rórò. ⁹Kàgàwà bhà idzá ì'ì kóró ale náala ka ùbhì rúbhi ndàdù àmbè Kàgàwà ilè dò ró. ¹⁰Ní, abádhí itdègu kùnì yà Kàgàwà bhà idza tó «Àyàya Tsàtsù» tí kátina tsàtsù-tí aràdì ndàmbe mùdzùnà ùnzi dò ìndrù-fó ale tí, ní òdò níisì abádhí ò, idhò ràdù abádhí ùkò atdíidò wò ale rð ndì nònzì dhu-okú dò rò.

Péterù rí dhu òvò ihé-yà tò dhu

(Kas 2.22-36; 4.5-12; 5.30-32)

11 Wò ale náapbá ndi atdíđ Pétérù mà Yùwanì mànà rǒ. Ní abádhí adù òwu atdíkpá, 'òwù òko Kàgàwà bhà idza tó mbàrazà-tsìnà. Ndi mbàrazà-òvò ní 'i « Ádrùngbà kamà Sòlòmònì bhà mbàrazà. » Nírò ní ndi ìndrù náadù ìtse, ì ràndu ì abádhí-tí, idho ùko ì atdíđ dhu-okú dò rò. 12 Ní, Péterù itdègu wò dhu àlà, náadù dhu ìvu abádhí-tsù ndàti: « Nyí, Pbàìsràyélí tó pbìrì ð bhà tírò, ádhu nyí nyàbhu nyí idho rùko nyí wò ale ògù dhu-okú dò rò ní? Ndirò, ádhu nyí nyùdí nyìkpóku ròká, nyámbe màndà dǒ fàkà ádrùngbànga tó òbì ní mà màbhu ka rògù dhu bhèyi ní? Ndirò ngàtsi ní, Kàgàwà ózè dhu ònzi mà marí dhu-okú dò rò mà màbhu ka ròpè ndùbhi dhu bhèyi ní? 13 Àlè t'ábhúna Àbràhamù, Ìsakà, Yàkòbhò mà tó Kàgàwà ní ndi pbìndà ino-akpà Yèsù Krístò, yà nyí nyípfo nyàbhu òmvù-fó ale nòvò nàbhu rilè ndi. Nyí nyuvó nyí liwalì Pilatò rǒ ìnzì ka nìkòlò tí imbi ò rò, àzèmbè iwà àbadhi òtdì kà-ànyà ndínì ndi ndikòlò tí rórò. 14 Nyí nyadhò yà Kàgàwà-nyìkpó ð ìlā ale nyú, ndirò obhónángatále nyú, nyàdù abvo òkye arí ale nyú nàbhu kìkòlò imbi ò rò. 15 Ní ndi dhu-otù ð, nyí nyàbhu kohò ale ní yà ípìrǒnga nàbhù arí ìndrù tò ale nyú. Pbétù, Kàgàwà ábhu wà ka rìngbè ndi òve-bvù rò. Ní mà ní ndi dhu tó ngàmbì. 16 Wò nyí nyálàna ale nyí nyúni wà mbèyi nyú. Ní ka nàbhu ràbà òbì dhu ní yà mà má'ù Yèsù-òvò bhà ádrùngbànga tó òbì. Yèsù ná'u ka kí dhu nàbhu ndi ka rògù atdíđ wò nyí nyálàna dhu bhèyi.

17 Ní àbanìnzó, kòmbí mà mùni wà dhu wò nyí nyónzì fùkú ádròdrò ale mànà Yèsù rǒ dhu, ní nyí rónzì inzá nyí nyèni nga dhu-okú dò rò. 18 Pbétù, wò Kàgàwà ádù ònzìnà kà-rǒ dhu ní yà angyangyi ndi ndavò kórò pbìndà pbànábi-otù ð dhu. Kàti pbìndà *Màsiyà rabáya àpbe^k. 19 Nírò, nyùgèrè nyí nyùbhà fùkú nzérenga, nyàdù ingo Kàgàwà-tì'ò, ndínì kàdù tí fùkú nzérenga níndò. 20 Ndi dhu bhèyi ní ndi Ádrùngbàle Kàgàwà rí nyí nyí nyàsò òná kàsùmì nàbhù ràkà, ndàdù Yèsù, yà angyangyi ndi ndapì Màsiyà nívi rìrà fùkù. 21 Kòmbí dhu àkà kà ràdì òrù-akpà ò, ràrà àhu Kàgàwà rí kórò dhu-tsí nùgèrè ròngò òwútána tí òná idho ò. Kàgàwà avò wà ndi dhu angyangyi nyú pbìndà ìlìlā pbànábi-otù ð'. 22 Obhó tí, Músà ati: « Ádrùngbàle fùkú Kàgàwà níipfoya ìma bhèyi atdí pbìndà nabi fùkù nzìnzìkù ð rò. Ní dhu akáya nyòngò kà rùnòna fùkù kórò dhu níri. 23 Ìnzì róngo ndi nabi rùnòna dhu ìrì ale-tsè nòtdì Kàgàwà róngo àdù kórò pbìndà ale nzìnzì ð rò^m. »

24 Péterù adù dhu ìse átò ihé-yà tò, ndàti: « Kàgàwà bhà pbànábi kórò, ròpè ndi Sàmòlè rǒ rò, ràrà àhu dzina dǒ uvò kórò ngùkpà pbànábi ò,

^k 3.18 Luk 24.26-27   ^l 3.21 Ìsa 34.4; 51.6; 65.17   ^m 3.23 Tòr 18.15, 18, 19

náavò dhu átò ì idho ÿ ì nanzíya dhu dǎ. ²⁵Nyí ní pbànábí tó inzo. Ní kǎkò pbìndà pbànábí-otù ÿ Kàgàwà anzì làkà ní kǎnzì fùkù. Ndirò nyí nyùngbò wà nyí Kàgàwà nà yà abhúku mànà Kàgàwà mà núngbò ì dhu-otù ÿ. Obhó tí, Kàgàwà ati Àbràhamù ní: «Pbùkù pbàdzukuru-otù ÿ, ma masoya yà adzi ÿ rùgànda-tsù kóróⁿ.» ²⁶Ndi dhu bhèyi ní ndi Kàgàwà ívì pbìndà inc-akpà Yèsù Krístò fùkù wemberè tí, ndíní nyí naso tí ndàbhù nyí nyùgèrè nyí nyùbhà fùkù nzérenge.»

Péterù mà Yùwanì nà núsò ka kí, kadù dhu òngù tsùyá dhu

4 ¹Wò Péterù mà Yùwanì nà rí dhu òvo ihé-yà tò òná kàsùmì ÿ ní ndi *pbàkùhání mà, Kàgàwà bhà idza-ngbò òdo arí sàndìrì tó ádrùngbàle ale mà, *Pbàsàdùkáyó mànà nùtò ì ányìrǎ. ²Ní, abádhí-idhè níika nzá ndi wò Péterù mà Yùwanì nà rí dhu ùdhè ihé-yà tò Yèsù ingbè ndi òve-bvù rò dhu dǎ rò. Ndi dhu rítèna dhu ní ìkye ùvùve ale rǎdù ìkye dhu, ndirò ùngbè ùvùve kutdù ì ale rǎdù ùngbe òve-bvù rò dhu. ³Ní, abádhí adù Péterù mà Yùwanì nà núsò. Ní inga rǎti nídhuní, abádhí adù Péterù mà Yùwanì nà núli imbi ò, rǎrà àhu tsútsǎ nínganí nga ò. ⁴Pbétù, ihé-yà nzínzi ÿ ábhǎ ale nyú, kǎkò ÿyǎ ábhàlǎ rùdhèna ìndrù tò dhu nìrì, náa'u Yèsù, ndi dhu rǎdù Yèsù ná'u ale-bvu nábhù risè ndi, ràhu mbèmbè imbò lufù ale tí.

⁵Tsútsǎ nínganí, Pbàyáhúdì tó ádròdrǎ ale mà, pbàkùrù mà, Músà bhà Uyátá tó màlímò mànà náandu ì Yèrùsàlemà tó kigò ÿ. ⁶Abádhí náandu ì atdíkpá pbàkùhání tó ádròdrǎ ale dǎ kamà Anà mà, Kàyafà mà, Yùwanì mà, Àlisandurù mà, ndirò pbàkùhání tó ádròdrǎ ale dǎ kámá-idzà ÿ bhà mànà. ⁷Ní, kǎkò ì nàndu ale náavi Péterù mà Yùwanì nà kiwù nà nzínziya ò, 'àdù dhu òpè 'òngù tsùyá. Abádhí ati: «Nyí nyú, nyí nyígù wò òtsòtsù ale àdhi bhà ádrùngbànga tó òbi ní, ndirò àdhi-òvò rǎ?»

⁸Ní, Kàgàwà bhà Ìlílá-Alafí nírá Péterù, rǎdù dhu àdu abádhí tò, ndàti: «Nyí ádròdrǎ ale mà, pbàkùrù mànà tírò, ⁹kòní indo nyí nyí dhu òngù tsùkà wò òtsòtsù ale rǎ mà mǎnzì ídzinga mǐgù ka dhu-okú dò rò. ¹⁰Nyí nyàkǎ nyùni, nyí kóró Pbàisràyéli tó pbìrì ÿ bhà mànà dhu ní, nyí nyábhù Yèsù Krístò, Nàzàretì tó pbanga ÿ ale, kutǎ mùsàlabhà dǎ dhu. Ní, Kàgàwà ádù wà kàbhù rìngbè ndi òve-bvù rò. Kǎvò-okú dò rò nga ní ndi wò ale idè ònzikú idzi rò rò ní. ¹¹Ndi Yèsù ní ndi Kàgàwà bhà Andítá nǎvò dhu okúna dò rò ndàti:

«Yà nyí nyabvù igi odu, nyí, idza òru arí ale tírò,
ní ndi òngò idza-pbidò nódò rǎdù odu tí°.»

¹²Ògù rǎdù ndàbà kòtù ÿ tí atdírò, ìmbǎ ngàtsi ale-òvò rǎi yà adzi ÿ atdí màtí, yà Kàgàwà íbhò ndíní ìndrù ugù tí otùna ÿ nídhuní.»

ⁿ 3.25 Opt 22.18; 26.4 ° 4.11 Zàb 118.22

13 Ní wò dhu bhëyi Péterù mà Yùwanì nà àdu dhu fíyò ìmbă òyá òdó nà dhu náadù Pbàyàhúdí-bvù ádròdrò anya ìtdì arí ale àbhu idhò rùkò atdíđđ. Ndirò, abádhí asù dhu Péterù mà Yùwanì nà rārì inzà inga nùni ndirò inzà dhu nózù ale. Ndirò abádhí asù dhu átò Yèsù mànà arúbhi ùbhi rò atdíkpá ale rārì i. 14 Pbétù, wò ògògò òtsòtsù ale nálá ì í nzínziya ò idè ró rò, abádhí rùncna dhu náadù àwí àwí tí. 15 Ní, abádhí adù Péterù mà Yùwanì nà návi rùvò dhèwani-dzà ò rò, 'adù 'òpè 'àgò ì nzínziya ò. 16 Abádhí ambénà àtina đđ nzínziya ò: « Àlě kí kòrí ale ònzi ingbà dhu bhëyi? Obhó tí, Yèrùsàlemà tó kigò ò bhà kóró nùni wà wò abádhí ònzi wiwì mbëyi nyú. Ní, àlě kí nzí adù ndi dhu àgò. 17 Pbétù, dhu àkă nzá ndi dhu-òyí rùgà ndi kóró ale nzínzi ò. Àlě kàkă àlě risò abádhí ìnzí Yèsù-òvò nati tí tdítđđ atdí ale-bì ò màtí. »

18 Ní wò dhu-dzidđ, kòkò ádròdrò ale adù Péterù mà návi rìtsù tdítđđ tiya ò. Abádhí adù dhu ìsò Péterù mà tò ìnzí Yèsù-òvò nati tí akèkpá màtí, ndirò ìnzí dhu nudhè tí tdítđđ ìndrù tò Yèsù-òvò rò. 19 Pbétù, Péterù mà Yùwanì nà náadù dhu àdu abádhí tò, 'àti: « Nyòtdì pé yà anya nyí nyú tírò. Ádhu Kàgàwà-nyìkpò nòfò: tí kirì tsùkú dhu, ndirò, tí kirì tsùnà dhu? 20 Mǎ'í na ní ndi, ìnzí mǎ mǎdù iwà mǎ màla dhu mà, ndirò iwà mǎ mìrì dhu mà nòvò mǎ mí ìndrù tò dhu nùbhà. »

21 Ní, abádhí đđ ì òrù tdítđđ dhu-dzidđ, kòkò Pbàyàhúdí tó ádròdrò-anya ìtdì arí ale náadù abádhí ùkòlò ròwù. Í ádròdrò ale ala nzá abádhí đđ ì í anya òtdì okúna đò rò atdí dhu mà. Obhó tí, kóró ale adù òko 'àmbe Kàgàwà ìlè đđ wò ndi nònzí dhu-okú đò rò. 22 Wò ndi Péterù mà Yùwanì nà náanzí wiwì róná 'ìgù ale ní'í iwà pbìndà atò ísè ndi ròsè ìfò kumì atò đòná ale.

Yèsù ná'ù ale rí 'ìtsò Kàgàwà rò dhu

23 Ì ka kùkòlò dhu-dzidđ, Péterù mà Yùwanì nà náadù òwu òdhíya rí'í i, 'adù yà pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, pbàkùrù mànà nòvò fíyò dhu náwe abádhí tò. 24 Ní wò dhu ì ìrì rò, kòkò Yèsù ná'ù ale náadù 'ìtsò Kàgàwà rò, 'àti: « Òò Ádrùngbǎlé, nyi nyanzi ndi òrù-akpà mà, yà adzi mà, ádròdrò rèrù-abábá mànà òyá arí'í kóró dhu mànà. 25 Pbùkù Ìlǎ-Àlafí nǎ nyi nyabhù pbùkù ìnc-akpà, abhukà, ádrùngbǎ kamà Dàwudì ròvò dhu ìndrù tò. Kǎti:

« Ádhu wò dhu bhëyi inzà Kàgàwà nùni ale-tsi àva ndi ní? »

Ndirò, ádhu ìndrù òko 'àmbe ìmbă tǎya nà dhu ùdhe đđ ndíní ì onzi tí ní? »

26 Yà adzi ò ádròdrò ale nòbhòlò wà ì ìla t'úgyeta tò. Ndirò, kámá nádù wà 'ìrì atdíkpá, ndíní ì ugye tí ì Ádrùngbǎle Kàgàwà nà, pbìndà *Màsiyà mànà^p. » 27 Obhó tí, ádrùngbǎ kamà

Hèròdè mà, liwali Pòtiyò Pilatò mà, inzì ní Pbàyàhúdí mà, Ìsràyeli tó pbìrì ð bhà mànà núndu wà ì yàrí kígò ð. Abádhí ùndu ì, ndínì ì ugye tí Yèsù, pbùkù ìlìlǎ inc-akpá, yà nyi nyú nyi nyútri ale. ²⁸Ndi dhu bhèyi ní ndi abádhí ònzì pbùkù ádrùngbǎnga tó òbi nǐ yà nyi nyú nyi nyudhè ndirò nyi nyazè rònzì ndì angyangyi dhu. ²⁹Nírò kòmbí Ádrùngbǎle Kàgàwǎ, ándà pé kǒkò ale rǎpàna 'ònzì ròkà dhu. Ábhù pbùkù inc ròwù pbùkù ɔte òvò rǒ ìndrù tò ìmbǎ òyá ɔdɔ na. ³⁰Ígba ɔtsúnú, ndínì ìndrù nigú tí, ràdù wiwì mà, yà inzà apèna 'ònzì angyi ìndrù-nzínzì ð dhu mànà nónzì pbùkù ìlìlǎ inc-akpà Yèsù-òvò rǒ. »

³¹Ní Yèsù ná'ù kǒkò ale níitdègu itsòta níto, ní yà abádhí ì'ì ì àndu ì ró nga náadù ndòpè ndivi, Kàgàwǎ ràdù abádhí ìra pbìndà ìlìlǎ-Alafí nǐ. Ní, abádhí adù 'òpè 'ùnò Kàgàwǎ bhà ɔte ìmbǎ òyá ɔdɔ na.

Yèsù ná'ù ale rǐ foyá dhu núlì atdíkpá ròngò dzùnàya ònzì dhu
(Luk 12.33; Kas 2.44-47; 2Kò 8.13-15; 1Yù 3.16-19)

³²Yèsù ná'ù ale ní'ì atdí ale bhèyi afíya mà, atdyúya mànà ò rò. Atdí ale mà abádhí nzínzì ð nóongónà nǐ fóná dhu àtì pbìndà dhu nyú tí. Pbétù, abádhí ongónà kóró foyá dhu núlì atdíkpá. ³³Abádhí ongónà àdù Ádrùngbǎle Yèsù ingbè ndì ɔve-bvù rò dhu tó màkùrù nòvò ìndrù tó ádrùngbǎ òbi nyú nà. Ndirò Kàgàwǎ ongónà àdù abádhí àso kóró atdí. ³⁴Dhu òtdì ndì róná ale ní'ìnà mbǎ abádhí nzínzì ð atdí màtí. Obhó tí, inga nà ale mà kóró, idza nà ale mànà kóró, nóongónà ì dhu-tsí núdzi, 'àdù iwu ì òngyè fùrangà nà, ³⁵'ùbho Yèsù bhà uvitatále-fó. Ì uvitatále ongónà àdù ndì fùrangà núndò kóró ale tò, ngàtsi ale ràbà ka dzùnàna ònzì ràdù dhu-bvùtí.

³⁶Ndi dhu bhèyi tí, Yòzefù tí kátina atdí Mùlawì ní'ì inga nà. Ka ní'ì Kìpurò tí kátina pbìrì ò ka kugu ale. Yèsù bhà uvitatále ongónà àdù kànzi átò Bàrnabà tí. Bàrnabà-tì ní ìndrù-afí òpè arí ale. ³⁷Ní kǎbhù pbìndà inga kodzì, ndàdù ìrà ndi fùrangà nà, ndìrà àbhù nà Yèsù bhà uvitatále-fó.

Ànàniyà mà pbìndà tsibhále Sàfirà nà rǒ ndì nanzì dhu
(Tǐr 23.21-23; 2Ká 5.20-27; Kas 4.35-37)

5 ¹Pbétù, Ànàniyà tí kátina ale mà ní'ì ì pbìndà tsibhále Sàfirà nà 'àbhù fíyó inga kodzì. ²Ní, Ànàniyà idyi ndi inga ka kodzì róná fùrangà-ròrò fìndà, iwà pbìndà tsibhále ùni átò rórò. Wò dhu-dzidò, kǎdù àrà ndi fùrangà-go àbhù Yèsù bhà uvitatále-fó. ³Ní Péterù ivú dhu Ànàniyà-tsù, ndàtì: « Ànàniyǎ, ádhu nyi nyàbhù pfòmvo *Sìtanì rìrà afínu nǐ? Nyi nyùtrǎ Kàgàwǎ bhà ìlìlǎ-Alafí, nyadù inga nyi nyàbhù kodzì rò

nyi nyàbà fùrangà-ròrò nídyi indù. ⁴Inzá nyi nyàpè ndi inga àbhǎ kodzi rò, ka nǐ t'òbhó pbùkù? Ndirò, iwà màtí nyi nyàbhù ka kodzi rò, nyi nyòngyè fùrangà nǐ t'òbhó pbùkù kèlè? Ní, ádhu nyú nyi nàbhù nyonzi dhu wò dhu bhèyi? Nyi nyùnò nzá títò indrù tò, pbétù nyi nyùnò ka Kàgàwà tò.»

⁵Ní wò Péterù ùnò dhu ndi ndìrì rórò tí, Ànàniyà nítsi obvò, ndàdè òvè dòtsí. Ní kóró ale, wò Ànàniyà rǒ ndi nònzi dhu nìrì ò òdo isí atdíð. ⁶Wò dhu-dzidǒ, kpabhínzo adù iwu, 'àkpòrò Ànàniyà-abvò-ngbò mberù^q ò, 'adù òwu òtdùnà.

⁷Mbèmbè ìbhù adyifò-sisì tí Ànàniyà òvènà ró adyifò-sisì ùdà rórò ní ndi, kàbhà tsibhále, Sàfirà náatsù tdítdǒ Péterù mà-tí'ò. Kǎni nzá pbìndà ale rǒ ndi nònzi dhu. ⁸Ní, Péterù ivú dhu kà-tsù, ndàti: «Éno pé! Tí nyí nyàbhù inga kodzi ròná fùrangà-bvu yà?» Ní, Sàfirà adù dhu àdu ndàti: «È! Ka ní wò.»

⁹Ní Péterù adù àtìnà Sàfirà ní: «Nyí nyàdù nyíri ìngbà dhu bhèyi pbùkù ale nà, nyòwù Kàgàwà bhà Hìlǎ-Alafí nyú nátra? Ándà! Kònǐ pbùkù ale òtdù òwu kpabhínzo rítsù kòkò dǒ. Ní, abádhí rǐ avònù itdu átò, 'òwu òtdùnà.» ¹⁰Uró rò tí, Sàfirà nítsi gbùò obvò Péterù-ònzǐ, ndàdè òvè dòtsí. Ní, idza ì itsù rò, kpabhínzo adù Sàfirà òtù iwà òvè ró, 'adù kǎ-bvò itdù, 'òwu òtdùnà átò yà kàbhà ale ì òtdùnà ró.

¹¹Ní, òdo níisí atdíðǒ *kànìsà ò, wò Ànàniyà mà Sàfirà nà rǒ ndi nònzi dhu ì irì rò.

Yèsù bhà uvitatále rǐ andi nà ibí ale nígù dhu

¹²Yèsù bhà uvitatále náanzì ábhǒ wíwì mà, yà inzà apèna 'ònzì angyi indrù-nzínzi ò ábhǒ dhu mànà indrù nzínzi ò. Ndirò, Yèsù ná'ù ale kóró nóongónà 'àndu bilínganà. Abádhí ongónà òko atdíkpá «Ádrùngbǎ kamà Sòlòmónì bhà mbàrazà» tí kátina mbàrazà-tsinà.

¹³Ndirò, yà inzà Yèsù ná'ù ale nzínzi ò, atdí ale mà nóongónà nzǐ ndòmùvù ndàngbò ndi abádhí nzínzi ò. Pbétù, indrù ongónà adù àmbe Yèsù ná'ù ale ilè dǒ atdíðǒ. ¹⁴Ábhǒ kpabhále mà vèbhále mànà nóowúnà Ádrùngbǎle Yèsù à'ù rǒ, ndi dhu ràdù àrà ka ná'ù ale-bvu àbhù rǒ risè ndi atdíðǒ.

¹⁵Ní, indrù nóowúnà andi nà ale númbà rǒ 'iwù nà ngùdhà ò. Abádhí owúnà ì ale núli rǒ ròyì fíyó ara mà fíyó ótdù mànà dǒ, ndíní Péterù rǐda ányirò òná kàsùmì ò, àbadhi-sisì nyú mà náara tí ndìbvù rǒ atdí ale dǒ màtí. ¹⁶Ábhǒ ale nyú nóowúnà iwu rǒ andi nà ale nà, nzére-alafí náaravu ròyá ale mànà yà kyèròkyèrò rǐfí Yèrùsàlemà tó kíçò-tí pbanga ònǎ rò. Ní ì ale owúnà ùgu rǒ kóró.

^q 5.6 Ndi mberù-tidò nǐ abvo-ngbò t'ákpòròta tò tí ka kapì.

Yēsù bhà uvitatále núsò ka kí, kadù dhu òngù tsùyá dhu

(Ìsa 65.13; Kas 4.5-12; 12.3-11; 18.20)

17Wò dhu-dzidš, pbàkùhání tó ádròdrš ale dš kamà, yà ì ìì mànà atdíkpá Pbàsàdùkáyó tó mùtù nzínzì š ale mànà, náambénà Yēsù bhà uvitatále rōnzina dhu-adhà ònzì dš atdíđš. 18Ní abádhí adù Yēsù bhà uvitatále àbhù kusò, kudo kóró ale tó imbi-dzà ò. 19Pbétù kùbhingá nà, Ádrùngbàle Kàgàwà bhà atdí màlàyikà náadù ìrà imbi-dzà-tsù núpfo, ndàdù Yēsù bhà uvitatále àbhù rùvò iri. Ndirò, ndi màlàyikà adù àtìnà abádhí nì: 20« Nyòwu nyìkò Kàgàwà bhà idzá, nyàdù ìpìrōnga-owútá dš róte kóró màkùrù nówò ìndrù tò. » 21Ní, Yēsù bhà uvitatále adù ìvā bhòtsungá nyú, 'òwù Kàgàwà bhà idza ò, 'adù 'òpè ùdhe dhu ìndrù tò.

Pbàkùhání tó ádròdrš ale dš kamà mà, yà ì ìì mànà atdíkpá ale mànà níwù ùvò rò, abádhí adù Pbàyàhúdì-bvù ádròdrš-anya ìtdì arí pbàkùrù-tsù àndu. Ndirò, abádhí adù sàndìrì àvi ròwù Yēsù bhà uvitatále ùgù, 'ìwù nà imbi ò rò. 22Ní imbi-dzà ò ì ìwù ùvò rò, kškò sàndìrì adù nzá ì uvitatále òtù abádhí ka kudo ònà kàluga ò. Ní abádhí adù 'adu anya t'ítđita t'ále-tì'ò, 'adù dhu òvò fìyò, 'àti: 23« Mă mòwù ùvò imbi-dzà-lì'ò, ní mă mòtù ndi imbi-dzà-tsù mběyi nyú ka kùpbì ró. Ndirò, sàndìrì nřì ìnè fìyò ngari š tí ì ìkò ró. Pbétù, mă mìtdègu tsàtsù ùpfo, ní mă màdù nzá atdí ale mà nótù kàluga ò. »

24Ní wò Kàgàwà bhà idza-ngbò òdo arí sàndìrì tó ádrùngbàle mà, pbàkùhání tó ádròdrš ale mànà níitdègu wò dhu ìri, ní abádhí-dò ò nga adù ìkù tí ìku. Ní abádhí adù 'òpè 'òngù dhu tsùyá nzínziya š, 'àmbe àtìnà dš: « Ádhu nyú wò ndi nònzì kškò ale-rš ? » 25Nírò ní ndi atdí ale itò ndì, nditsì àtìnà kškò ádròdrš ale nì: « Nyìri dhu ! Kškò nyì nyábhù kusò, kudo imbi ò ale rřì Kàgàwà bhà idzá ì ìkò, 'àmbe dhu ùdhe dš ìndrù tò ró. »

26Ní, sàndìrì tó ádrùngbàle mà, róná ngùkpà sàndìrì mànà náawù Kàgàwà bhà idza, ndínì ì ugu tí Yēsù bhà uvitatále 'ìwù nà anya t'ítđita t'ále-ònzì. Pbétù, abádhí núulú nzá ì uvitatále obi nř ìwù nà, ìndrù rādù 'ùbvù odu nř dhu-òdò ònzì ì 'í dhu-okú dò rò.

27Wò dhu-dzidš, sàndìrì abhù Yēsù bhà uvitatále rìwù ùvò ádròdrš anya ìtdì arí ale-ònzì. Ní, pbàkùhání tó ádròdrš ale dš kamà náadù ndòpè ndòngù dhu abádhí-tsù, ndàti: 28« Mă mísš wà nyì ìnzì nyì nyowu tí dhu ùdhe rš wò ale-òvò rš. Ní, nyàndà pé nyì nyóznì dhu: Yèrùsàlemà tó kigò š bhà núlè wà ùlè tí fìyò nyì nyúdhèna wò ale dš dhu nì. Ndirò nyì nyòzè nyífo wò ale-azù dšká átò ! » 29Ní Péterù mà ngùkpà uvitatále mànà náadù dhu àdu kà tò, 'àti: « Àkākā dhu tí kifù Kàgàwà ùnò dhu, ndirò tí kifù ìndrù ùnò dhu ? » 30Nyì ní ndi nyì nyabhù Yēsù kutš mùsàlabhà dš ròvè, kadù òtdùnà. Pbétù, abhúka tó Kàgàwà nàbhù wà ka rìngbè ndì òve-bvù rò. 31Ndirò, Kàgàwà àbhù wà ka ròdzì òrù-akpà ò, ndàdù àbhùnà

ràdi findá fangà dònǎ rò. Kǎbhu ka ràdi Kamà tí ndirò Ògùba tí, ndíní otu nabhù tí Pbàisràyélí tò rùgèrè ì, 'ùbhà fiyó nzérenga, ràdù ubàta tó otu àbà. ³²Mǎ ní ì ì nónzì dhu tó ngàmbì. Ndirò, Kàgàwà ùnò dhu ifù arí ale nírá kǎrí nǎ pbìndà Ìlǎ-Àlafí ní ì dhu tó ngàmbì átò. »

³³Ní wòrí òte ì ìrì rò, ádròdrò anya ìtdì arí ale náakó atdíds, 'àdù dhu òzè ndíní ì abhù tí Yèsù bhà uvitatále kòkyè. ³⁴Pbétù, abádhí nzínzì ò Gàmàliyeli tí kátina atdí Mùfàrisayò ní'í inè. Ndi ale ní'í Músà bhà Uyátá tó màlimò, ndirò ka ní'í atdíds kóró ale arífùna ale. Ní, kǐvǎ ndì ndidè òrú ádròdrò anya ìtdì arí ale nzínzì ò, ndàdù Yèsù bhà uvitatále àvi kipfo iri ákè kàsùmì tí. ³⁵Ní kòkò uvitatále ùvò iri dhu-dzidò, kǎdù dhu òvò ádròdrò anya ìtdì arí ale tò, ndàti: «Nyí Pbàisràyélí tó pbìrì ò bhǎ, nyàndà nga mbèyi kòkò ale rǒ nyí nyápàna nyónzì dhu nà. ³⁶Kòní, tdèku tí Tèwudhà nívǎ ndì, ndàrà ndàti rǒ ádrùngbǎle tí, mbèmbè ìfo miyà ale ràdù 'òdhò owùna ò. Ní ka kóhò ka, yà kà-tsù dhu ná'ù ale ràdù 'ífalà, wò abádhí ítsò dhu ràdù inè.

³⁷Tèwudhà-dzidò, Gàlilayá tó pbìrì ò atdí ale, Yudhà tí kátina nívǎ ndì ndì dhu bhèyi tí yà ìndrù òzù ka kǐ ònǎ kàsùmì ò, ihé-yà ràdù 'òdhò owùna ò. Pbétù, ka kòhò ka rò, yà kà-tsù dhu ná'ù ale nádù 'ífalà átò. ³⁸Ní kòmbí ma mátina nyí ní: «Nyùvò kòkò ale tó dhu ò rò. Nyùbhà abádhí ròwù. Wò abádhí ùdhe ì ònzi tí dhu mà, wò abádhí rónzina dhu mànà ní'ina gukyè ìndrù ò rò àhu dhu tí, ní ì dhu rìnè ìtírò. ³⁹Pbétù, ì dhu apé 'í Kàgàwà nyú ùdhè ndì ndónzi tí dhu tí, ní nyí nyí nǎ ì dhu àbhù rìnè. Nyàndà nga mbèyi! Akye nyí nyowuna nyótù Kàgàwà nà nyí nyí nyúgye ró.» Ní kòkò ádròdrò anya ìtdì arí ale náadù wò Gàmàliyeli òvò fíyò dhu ìrì.

⁴⁰Abádhí adù uvitatále àvi rìtsù tiya ò. Ní idza abádhí ìtsù rò, ì ádròdrò ale adù abádhí àbhu kuvì, 'àdù dhu ìso fíyò ìnzí Yèsù-òvò nati tí tdítò ìndrù nzínzì ò. Wò dhu-dzidò, ì ale adù abádhí ùkòlò, ròwù. ⁴¹Ní Yèsù bhà uvitatále uvò kòrí ale-ònzí rò dhèdhe nyú nà, ì ka kòzù iwà àkǎ 'àbà àpbè Yèsù-òvò-okú dò rò ale tí nídhuní. ⁴²Ndirò, Kàgàwà bhà idza ò màtí, idzàya ònǎ màtí, abádhí ùbhà nzá kóró idhò ò ì 'í dhu ùdhè ìndrù tò dhu. Ndirò abádhí ùbhà nzá Yèsù rǎrí Másiya dhu tó Ídzì Màkùrù nòvo ì 'í ìndrù tò dhu.

Yèsù bhà uvitatále dzùnà ònzì róngo àrùbhù ale nòvò ka kǐ dhu

(Uvt 18.13-26; 1Tì 3.8-13)

6 ¹Kòkò ì idhò ò, Yèsù bhà ábhàlǐ-bvu náadì ndàrà ndise rǒ. Ní yà Pbàgìríkí t'ávàna òte arí Pbàyàhúdí' náadù 'òpè 'ònu yà ávaya nyú nòte arí Pbàyàhúdí' nǎ, fíyò abvo-ayí ròwu ùdzò tí ùdzo rǒ bìlǐngànà ònyè

^r 6.1 Ì ale ka kanzínà átò Èlènistè tí. ^s 6.1 Ì-tsí nǎ'í Pbàèbrànìyà.

ùndo ka kí ìndrù tò òná kàsùmì ð dhu-okú dò rò. ²Ní, atdí kumì dòná òyò ná Yèsù bhà uvitatále náandu Yèsù bhà ábhàlì-tsù kóró, 'àdù àtìná ní: « Ìnzá dhu àkǎ àlě rùbhà Kàgàwà bhà Ɖte ùno àlě kí ìndrù tò dhu ònyù-okú dò rò. ³Nírò àbanǎnzó, dhu àkǎ nyòvò àrùbhù ale nzínziku ð, ndíní mǎ madù tí ndi kasu àbhù foyá. † ale àkǎ ìí ìdзи mùtsò ná ale tí, Kàgàwà bhà Ìlìlǎ-Alafí írá ale tí, ndirò dhu-ònga t'òvòta nùni ale tí. ⁴Ndi dhu bhèyi ní ndi kàsùka nádù ìí ìndrù dǎ mǎ mí mìtsò dhu mà, Kàgàwà bhà Ìdzi Màkùrù ùno mǎ mí ìndrù tò dhu màná dhu kèlě. »

⁵Ní, wò dhu adù Yèsù bhà ábhàlì-nyìkpó nófò kóró. Ní, abádhí avò Stìfanù ádrùngbǎ a'uta ná ale, ndirò Kàgàwà bhà Ìlìlǎ-Alafí írá ale mà, Filipò mà, Pòròkòrò mà, Nìkànòrà mà, Tìmonì mà, Pàràminà mà, Nìkùla màná. Nìkùla níí Àtìyòkiyà tó kigò ð ale^t, yà Pbàyàhúdì tó sòmà ò ndi nùgèrè ale. ⁶Wò dhu-dzidǎ, abádhí adù kǎkò ì òvò ale nítè Yèsù bhà uvitatále tò. Nírò ní ndi Yèsù bhà uvitatále adù ìtsò ɔtsúya ì ùlì abádhí dǎ-tsírò rórò.

⁷Wò ndi kàsùmì ð, Kàgàwà bhà Ɖte adù ndànga atdíð ìndrù nzínzi ð. Ndirò, Yèsù bhà ábhàlì-bvu náadù àdi ndàrà ndise rǎ atdíð Yèrùsàlemà tó kigò ð, ibí pbàkùhání mà ràdù Yèsù ná'ù àtò.

Stìfanù òsò ka kí dhu

⁸Kàgàwà nírá Stìfanù pbìndà ìdzìnga mà, pbìndà ádrùngbǎnga tó ɔbi màná ní. Ní, kǎránà yà ìnzá apèna 'ònzì angyi ìndrù-nzínzi ð dhu mà, wíwì-abábá màná nónzì rǎ ìndrù nzínzi ð. ⁹Ní ngúfe ale, yà « Ìno-kàsù ð rò ka kùkòlo ale » tí kátina *unduta-dzà ð ale nzínzi ð, náadù 'òpè 'àgò ì kà ná. † ale níí Kùrenì tó kigò ð Pbàyàhúdì, Àlìsàndùriyà tó kigò ð Pbàyàhúdì, Kìlìkiyà tó kigò ð Pbàyàhúdì, ndirò Àziyà tó mùlengù ð Pbàyàhúdì. ¹⁰Pbétù, abádhí anzì nzá Stìfanù lèmà, kǎí dhu-ònga t'òvòta tó màgèzi ná, ndirò Kàgàwà bhà Ìlìlǎ-Alafí ambénà kàndà dǎ kǎ rǎte rò nídhunì. ¹¹Nírò ní ndi abádhí adù ìndrù nódzi fàrangà rǎ ndíní ì ale ɔvo tí dhu 'àti: « Mǎ mírì wò ale nzère nyú rí dhu ùno Músà ní ndirò Kàgàwà ní ró. » ¹²Abádhí adù dhu ìtsu ihé-yà mà, pbàkùrù mà, Músà bhà Úyátá tó màlímó màná-dò ò, ndíní dhu nivà tí Stìfanù rǎ. Nírò ní ndi abádhí alú ka 'òsò, 'àdù òwu ná, 'òwù ùvò ná ádròdrǎ anya ìtdì arí ale-ònzì. ¹³Abádhí adù òwu tìtò dǎ rí Stìfanù òbhù ale ná àtò ànyì, ndíní ka nòbhù tí 'àti: « Ìnzì ndi ndi ndàngyě rórò, wò ale náarí dhu ùno nzère nyú àlě tó Kàgàwà bhà Ìlìlǎ idza ní, ndirò Músà bhà Úyátá ní. ¹⁴Mǎ mírì wà ka ìtí rátina: Yèsù, Nàzàretì tó kigò ð ale rǎrì Kàgàwà bhà idza nùgòlò, ndàdù yà Músà ùbhà àlě tò àlě tó màndu nùgere. »

¹⁵Ní, wò anya t'ìtdita-idzà ð ìí ale kóró nùudì nyìkpóya Stìfanù rǎ, 'àdù kà-nyì àla Kàgàwà bhà màlàyikà-nyì bhèyi rólo ró.

^t 6.5 Ka kanzìná ka àtò pròzèlìtè tí.

Stìfanù rĩ dhu òvò ìndrũ tò anya t'ítàta-idzá ò rò dhu

7 ¹Wò dhu-dzidò, pbàkùhání tó ádròdrò ale dò kamà níwú dhu Stìfanù-tsù, ndàti : « Wò dùnú ka kùnò dhu tí obhó dhu ? » ²Ní Stìfanù adù òtè òpè, ndàti : « Abádù ndirò adódù, nyìri yà ma múnona fùkù dhu. Ádrùngbànga tó awáwù nà arĩ Kàgàwà náavì ndì àlè t'ábhunà Àbràhamù tò Mèzòpòtamiyà tó pbìri ò kà rĩ rórò, tdù kàra àdi Hàranì tó pbìri ò rò. ³Ní, kàti Àbràhamù ní : « Ívà nyi fùkù pbìri ò rò, ndirò fù-dzá-bhà nzínzì ò rò, nyarà yà indù ma mítèna pbìri ò. »

⁴Ní Àbràhamù ivà ndì Kàlìdeyà tí kátina pbìri ò rò, ndàrà àdi Hàranì. Àbràhamù t'ábanà òvè dhu-dzidò, Kàgàwà adù Àbràhamù àbhù rìvà ndì Hàranì rò, ràrà àdi yà kòmbí nyí nyí ònà pbìri ò. ⁵Ní ndi pbìri ò, kàbhù nzá atdí adzi mà, ndirò pfóna-owù kili róngà bvùtí ngarí-ngba mà kà tò. Pbéù, kàkò wà làkà Àbràhamù tò ndàti, àbhù ndì rabhùya ndi pbìri kà tò pbìndà pbàdzukuru màna. Kùnò wò dhu ìmbà Àbràhamù arĩ atdí ngbàngba nà màtí rórò. ⁶Kàgàwà ati yà dhu bhèyi : « Pbhùkù pbàdzukuru nóowuya òko ngùkpà ale tó pbìri ò. Anyì, ka kabhùya abádhí róngò ìno tí, kadù àvu ròyá, ràrà àhu ìfò miyà atò tí. » ⁷Kàgàwà ati átò : « Ma mitdiya ndi anya nyàbhù òyá ale rĩ nyòngò ìno tí pbìri ò ale-dò. Ndi dhu-dzidò ní ndi, ma mabhùya abádhí rùvò ndi pbìri ò rò, rìwù òko, 'òngò ima núle yàrí ngari ò rò. » ⁸Wò dhu-dzidò, Kàgàwà adù kpabhínzo-ònzíngà òbhòlo ka kí dhu nídi ize tí ndíni Àbràhamù màna ì ùngbò ì dhu nitè tí. Ndi dhu bhèyi ní ndi, Ísakà ka kùgù rò, Àbràhamù abhù kònzíngà kòbhòlò àrù rí idhò isè idhò ò. Ísakà anzì dhu ndi dhu bhèyi tí idhùnà Yàkòbhò-rò, Yàkòbhò ràdù kònzì ndi dhu bhèyi tí atdí kumì dòná òyò nà idhúna, àlè t'ábhúna-nzínzì rò.

⁹Adòyà Yòzefù-adhà ònzì ì arí dhu-okú dò rò, ì àlè t'ábhúna-nzínzì náabhù ka Mísri tò pbìri ò bhà ròdzì. Pbéù, Kàgàwà ìfì ìnè atdíkpà kà nà. ¹⁰Ní, kàdù kabhù ràrà ùda rò ndì ndábàna kórò àpbè ònà. Ndirò, Kàgàwà abhù ka ràbà ìdzíngà Mísri tò pbìri ò ádrùngbà kamà Fàrawù-ònzì, ndàdù dhu-ònga t'òvòta tó màgèzì àbhù kà tò. Ní, Fàrawù adù Yòzefù ìli Mísri tò pbìri ò *lìwali tí. Ndirò, kàdù kili ádrùngbàle tí pbìndà idzá kórò dhu-dò.

¹¹Wò dhu-dzidò, àgàyì níisí Mísri tò pbìri ò ndirò Kànanà tó pbìri ò màtí. Ndi dhu nífì ádrùngbà àpbè nyú. Ndirò, àlè t'ábhúna rĩ ì ònyuna dhu mà àbà ró nga mà nífì ìmbà. ¹²Ní, Yàkòbhò itdègu ìnè ònyù rĩfì Mísri dhu ìri, náadù àlè t'ábhúna" nóvì, ròwù wemberè tó abhi ní anyì". ¹³Òyò rí abádhí tó abhi níisè anyì abhi ò, Yòzefù adù nditè abádhí tò abádhí t'ádòna nyú tí. Nírò ní ndi ádrùngbà kamà Fàrawù adù Yòzefù mà-dzá-bhà núni átò. ¹⁴Wò dhu-dzidò, Yòzefù adù àbanà Yàkòbhò mà, kórò fì-dzá-bhà màna návi rìwù

^u 7.12 f àlè t'ábhúna nífì kàbhà inzo. ^v 7.12 Opt 42-45

òko Mísri tó pbìrì ò. I ale-bvù kóró nǐ òrùbhù kumì dóná imbò nà ale. ¹⁵Ní, Yàkòbhò adù òtse Mísri. Àbadhi mà, pbì inzo àlè t'ábhúna màná náawù uvè ányì. ¹⁶Ka kadúnà òwu abádhí-abvò númbà rǒ, kiwǔ òtdunà Sikemù tó pbìrì ò, yà àlè t'ábhunà Àbràhamù náadzì fùrangà rǒ Hèmòrà bhà inzo-fó ibhu ò.

¹⁷Ní, yà Àbràhamù tò Kàgàwà akò làkà rākā òná kàsùmì níitdègu ndìndù, ní àlè tó ale-bvù níisè ndì ndòtrò atdíđ Mísri tó pbìrì ò. ¹⁸Nírò ní ndì yà inzà Yòzefù núnì ádrùngbǎ kamà náanyù idzi Mísri tó pbìrì dǒ. ¹⁹Ní ndì ádrùngbǎ kamà nùutrá àlè tó ale, ndàdù àvu àlè t'ábhúna rǒ. Kǎdù abádhí òtu átò rùbhǎ foyá nzónzo ndínì uvè tí. ²⁰Wò ndì kàsùmì ò ní ndì, ka kugù Músà. Músà nǐ atdíđ áya, ndàdù Kàgàwà-nyìkpó òfò ngbángba. Ní ka kadò ndì Músà tó ngbángba ibhu àbì tí àbanà bhà idzá. ²¹Íyànà itdègu Músà tó ngbángba òbha, ní ádrùngbǎ kamà Fàrawù t'ìvànà adù kìdyì, ndàrà ìvinà pbìndà ngbángba nyú bhèyi. ²²Ní ányì-dzá, ka kudhè Mísri ò bhà tò ka karúdhèna dhu-tsí-tidò kóró Músà tò, àbadhi ràdù òrù ádrùngbǎnga tó òbì nyú nà òtèna ò, ndirò kàsùna ò màtí.

²³Ní atdiku, ìfo kumì atò nà ndì ndí òrò, Músà núudhé dhu ndì rākā ndàrà adóna Pbàisràyélí nándà. ²⁴Ní, kǎtù abádhí nzínzi ò atdí ale róná Mísri ò atdí ale rǎvu ró. Ní, kǎzè ndìsò kà-rǒ dhu. Ní, adònà-rǒ dhu ndì ndutsè tí, kǎdù wò Mísri ò ale nóhò òho tí. ²⁵Kǎtì dhu ònǐ adóna Pbàisràyélí rǐ dhu ònǐ, Kàgàwà rívi ndì ndì, ndínì ndì nduwù tí ò ino-kàsù ò rò dhu tí. Pbétù abádhí adù nzà ndì dhu ònǐ.

²⁶Tsútsǎ nínganí, Músà atù óyò Pbàisràyélí 'òngbù rí ró. Ní kǎzè ndùkòlò abádhí-ònga ròkò màrùngà ò. Ní, kǎtì abádhí nǐ: « Àbanínzò, nyǐ ní atdí òdhi! Ní ádhu nyǐ nyávu rùkú nyǐ-tírò nǐ? » ²⁷Pbétù, yà òdhinà rǒ rúbhi àvu rǒ ale níidzi Músà, ndàdù àtìnà nǐ: « Ádhi ndì inyì níli dòkà kamà tí? Ndirò ádhi ndì nyì níli ndínì nyì nyongó tí ànyàka ònò? » ²⁸Nyì nyòzè tí nyohò ma yà inzì nyì nyòhóná Mísri tó pbìrì ò ale dhu bhèyi? » ²⁹Ní, wò dhu ndì ndírì rò, Músà akù dòtsí, ndàrà àdì Pbàmìdìyanì tó pbìrì ò. Ányì kǎdhi kpabhá nzónzo óyo.

³⁰Ífo kumì atò dzidò, Kàgàwà bhà màlàyikà náavì ndì kà tò Sinayi tí kátina pbìrì-akpà tí arǐ òrùngù ò, kàzù rǒrù róná ònzì rógbe rórò kìdzùmbà ò. ³¹Ní idhò nùuko Músà atdíđ wò dhu ndì ndàla rò. Pbétù, yà ndì ndòndri ndínì ndì ndandá tí dhu mbèyi rò, Músà òrì Ádrùngbǎle Kàgàwà-tù wò kàzù ò rò róte ró. ³²Kǎtì: « Ìma ní abhúnù tó Kàgàwà. Ìma ní Àbràhamù mà, Ìsakà mà, Yàkòbhò màná tó Kàgàwà. » Ní, òdò nǐ ndì ndívi dhu-okú dò rò, Músà adù nzà ndòmvù ndàndà ndì kàzù-dònga mà tdítđ. ³³Wò dhu-dzidò, Ádrùngbǎle Kàgàwà adù àtìnà kànì: « Úwa pfònu rǒ kàyitò, wò nyì nyidè ró nga ní òlǐlǎ ngari nídhunǐ. » ³⁴Obhó tí, ma màla wà pbàkà ale rǎbàna Mísri tó pbìrì ò bhà fò àpbè! Ndirò, ma màrì wà abádhí rǐ 'òhù tí dhu. Ní, ma mìfò wà òrù-akpà ò rò, ndínì ma mìpfo tí abádhí ndì àpbè ò rò. Ní, òrà! Kòmbì ma mí nyovì Mísri. » »

³⁵Stifanù adù dhu òvò tdiídǎ, ndàti: «Wò ndi Músà Pbàisràyélí adhò angyinǎ rò. Abádhí ati kànǎ: «Ádhi ndi inyí nǎli dǎká kamà tí? Ndirò ádhi ndi nyí nǎli ndíní nyí nyongó tí ànyáka ùnò?» Ndi Músà kèlé ní ndi Kàgàwà adù òvìnà ràrà kamà tí, ndirò Pbàisràyélí ùkǎlǎ rí inò-kàsù ò rò ale tí. Kítè ndi kà tò pbìndà màlàyikà-otù ò, yà ìnzǎ rógbe rórò kàzu rǎrù róná kǐdzàmbà ò. ³⁶Ndi Músà ní ndi, Pbàisràyélí nipfo Mísri rò, yà ìnzá apèna 'ònzí angyi ìndrù-nzínzì ò dhu mà, ize mànà nónzì ndi ndí dhu-otù ò. Kǎnzì ì dhu Mísri tó pbìrì ò «*Òlòlù ádrùngbǎ rèrù» tí kátina ádrùngbǎ rèrù ò, ndirò rùngù ò ìfo kumì atò ò. ³⁷Ndi Músà kèlé ní ndi dhu navò Pbàisràyélí tò ndàti: «Kàgàwà níipfoya ima bhèyi atdí pbìndà *nabí fùkù nzínziku ò rò.» ³⁸Pbàisràyélí àndu tsùya rùngù ò rò, kǒngónà ndi ide àlè t'ábhúna mà nzínzì ò yà Sinayi tó pbìrì dò rò rí dhu òvò fíndà Kàgàwà bhà màlàyikà mànà. Kǎkò ndi ípìrǒnga tó òte, ndàdù ùdàna àlè tò. ³⁹Pbétù, àlè t'ábhúna náazè nzá 'ífù Músà rúnona dhu. Abádhí ongónà kà-tsù dhu àsà àsa tí, atdyúya ràdù ìfí ndíní ì adù tí ì Mísri tó pbìrì ò.

⁴⁰Ní atdíku, abádhí ati Àrǒnì^w ní: «Mǎ màni nzá yà Mísri rò mǎ nábhu mǔvò Músà rǒ ndi nìpè yà kǎrà ì dhu. Ní, òbhòlò mǔngù-nzo-wòyǎ^x fǎkà, ndíní ka kongó tí ànòna kambe òwu dǎ nà angyi fǎkà.» ⁴¹Ní abádhí abhòlò ìkyí-ngba-wòyǎ, 'àdù ìzǎ tó perè ùbì ndi *sànamù-ngba-ònzǎ. Ndirò abádhí anzì m̀hèndù dhèdhe nyú nà ndi ìtírò ì òbhòlò dhu-okú dò rò. ⁴²Ní, Kàgàwà ugèrè dzinà-dò abádhí tò, ndùbhà rǒngò àmbe òrù-akpà-nyè rǒ dhu núle dǎ, Kàgàwà bhà pbànábí tó bhùkù ò ka kandí dhu bhèyi. Ndi andítá áti:

«Ìsràyeli ò bhǎ,

yà rùngù ò nyí nyónzì ìfo kumì atò ò, nyí nyúbì tí ùbì ìzǎ tó perè onzìdù?

Ndirò, nyí nyúbho tí ùbhò ngùkpà dhu-tsí tó perè idù?

⁴³Ìnzá akekpá màtí! Pbétù nyí nyúbhì Mòloki^v bhà hemè nánò rǎ, nyádù òwu fùkù mǔngù-ngba Rèfanì^z bhà alali-wòyǎ nánò rǎ.

Ì dhu-wòyǎ nyí nyabhòlò ndíní nyí nyongó tí ùlenà.

Ní, ndi dhu-okú dò rò ní ndi ma mí nyǎbhù kumbà nyí, karù nyí nà àrù tí Bàbeli tó pbìrì ònǎ^a.»

⁴⁴Rùngù ò ì ìfí nínnganí, àlè t'ábhúna níí'ì ìnè Kàgàwà ríí'ì nzínziya ò dhu ìtè rí hemè-dzà nà. Ndi idza ka kupe àdhàdhì yà Kàgàwà nyú níitè ka Músà tò ònǎ òfò ò. ⁴⁵Olùnǎ rò, abáya adù ndi hemè-dzà ùdà àlè t'ábhúna-fò'. Ndirò, Yèsuwà arí 'ùnda ònǎ kàsùmì ò, àlè t'ábhúna náadù kidyì 'iwù nà yà òyá ale Kàgàwà ábhu 'òdì pbìrì ò. Ndi hemè-dzà náadì abádhí

^w 7.40 Àrǒnì níí'ì Músà t'ádòna drùngbǎ. ^x 7.40 Uvt 32.1-6 ^y 7.43 Mòloki ní Kànanà ò bhà tó mǔngù-ngba. ^z 7.43 Rèfanì ní Mísri ò bhà ongónà ùlenà alali-òvò. ^a 7.43 Àmò 5.25-27

nzínzi ð, ràrà àhù ádrùngbà kamà Dàwudì bhà kàsùmì ð. ⁴⁶Dàwudì tò Kàgàwà itè pbìndà ídzinga atdíðð. Ní Dàwudì adù rusà ònzì ndíní ndì ndòbhwò tí adita tó ngari àlè t'ábhunà Yàkòbhò bhà Kàgàwà tò^b. ⁴⁷Pbétù, idza òsì adù Kàgàwà tò ale ní Sòlòmònì^c. ⁴⁸Pbétùngatí, yà kóró dhu dō arí Kàgàwà náarí nzí àdi ìndrù-òtsú asì idza ð. Wòrí ní ndi Kàgàwà bhà nabì núuno dhu, ndàti :

⁴⁹ Òrù-akpà ní pbàkà tombi,

ndirò yà adzi ní pfòdu ùlì ma marí dòná dhu.

Ní íngbà tí ìli ndì idza ndi idù nyí nyòsina ?

Ndirò íngbà tí ìli ndì ngari ndi ma mádù maso òná ?

⁵⁰ Tí obhó òtsúdu ndi i dhu nabhòlò kóró^d ? »

⁵¹ Stìfanù adù àtìnà tdítðð : « Nyí atdíðð dōya ídzo alé, ndirò affya mà bīya mànà nútì Kàgàwà rō alé, bilínganà nyí nyarí nzí Kàgàwà bhà Ìlìl-Àlafí rōvona fùkù dhu ìri. Nyí nyí dhu ònzì abhúku bhēyi ! ⁵² Ádhi pbá ale ndi Kàgàwà bhà pbànábi nzínzi ð inzà abhúku ávu róná ? Abádhí akyè yà angyangyi dhu navò Obhónángatále rìrà dhu dō ale. Nyí ní ndi nyí nyípfò ndi Obhónángatále nyàbhù òmvù-fó. Ní kòmbí, nyí nyòngò wà ka nahò ale tí. ⁵³ Ndirò, nyí nyábà Kàgàwà bhà Úyátá kàbhà màlàyíkà-otù ð, pbétù, nyí nyádù nzá ndi Úyátá nífu. »

Stìfanù ùbvù ka kí odu nī ròvè dhu

⁵⁴ Anya t'ítàta-idzà ð ìfì ale nítdègu wò Stìfanù ùnò dhu ìri, ní abádhí akó atdíðð, 'àdù kùya àtri Stìfanù-okú dō rò, nàwí rí 'òri nídhuní. ⁵⁵ Pbétù, Kàgàwà bhà Ìlìl-Àlafí ìrà ndi dhu-okú dō rò, Stìfanù adù òrù-akpà ò nga àndà. Ní anyì, kàla Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó awáwù, ndàdù Yèsù àla Kàgàwà bhà fangà dòná rò idè ró. ⁵⁶ Ní, Stìfanù adù àtìnà : « Ma mí òrù-akpà-li'ò àlè ndi nàngbe ró. Ndirò, ma mí Ìndrù t'ídhunà nálà Kàgàwà bhà fangà dòná rò idè ró. »

⁵⁷ Ní, wò dhu nìrì ale nídù ìkù nà kóró, 'àdù òtsúya-kpò núfò bīya-bhu ò akyè ì irina kà rùnona dhu tdítðð ní. Abádhí náalà ì atdíkpá kàdò, 'òdì ì kà-dò, ⁵⁸ 'àdhà ka 'ìpfò iri kigò ò rò, 'àdù kòpè 'ùbvù odu nī ndíní óvè tí. Wò dhu tó ngàmbì tí ìfì ale, núuwa ròyá mùdzarù 'ùlì Sàwùlò tí kátina kpatsìbhíngba-pfò tí. ⁵⁹ Yà odu nī ka kí ndùbvù òná kàsùmì ð, Stìfanù ambénà nditsò dō, ndàti yà dhu bhēyi : « Ádrùngbàle Yèsù, ákò afídu ! » ⁶⁰ Wò dhu-dzidð, kàdù ndòkò òtdyèna dō, ndàdù òkù órú tūna nyú nà ndàti : « Ádrùngbàlé, àpé nyozú wòrí nzérenga abádhí dō. »

Wò dhu ndi ndòrì rórò ní ndi, kà-afí náadù ìtdè atdíðð.

^b 7.46 Atdíðhená andítá rí kàti Yàkòbhò bhà pbàdzukuru tò ka kí idza òsì dhu tí.

^c 7.47 Ndi Sòlòmònì nífì ádrùngbà kamà Dàwudì t'ídhunà. ^d 7.50 Ìsa 66.1-2

8 ¹Sáwúlò adù dhu òlè òlè tí kǎkǎ Stìfanù nòhò ale tò.

Sáwúlò rävu *Kànisa rǎ dhu

(Yùw 6.70; Kas 11.21; Fil 1.12)

Wò Stìfanù ka kòhò ònà idhò ǎ tí, ka kapè kavu atdíđđ kànisa rǎ Yèrùsàlemà tó kigò ǎ. Ní, Yèsù ná'ù ale uvò Yèrùsàlemà rò, 'ìfàlà ì Yùdeya tó pbìrì mà Sàmàriya mànà ònà. Pbétù, Yèsù bhà uvitatále kèlè náadù 'ùbhà viya dǎ rò Yèrùsàlemà tó kigò ǎ. ²Kàgàwà bhà Úyátá ìfù arí ngùkpà ale náadù Stìfanù-abvò ìdyì 'òwù òtdùnà, 'àdù kòdzì atdíđđ.

³Pbétù, wò ndi kàsùmi ǎ tí, Sáwúlò náazè ndùgolo kànisa. Ní ndi dhu-okú dò rò, kǎlú idza tsùnà rǎ ndàrà ùtsù rǎ òyà, ndàdù ányì-dzá ndi ndòtù Yèsù ná'ù kpabhále mà vèbhále mànà nípfò obi nǎ, ndàrà àwànà imbi-dzá ò.

⁴Kigò ǎ rò ì nífàlà ale núubhì dhèdhèrò ngari ònà, 'àmbe Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù núnò dǎ indrù tò.

Filipò rǎ Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù núnò Sàmàriya tó pbìrì ǎ dhu

⁵Ndi dhu bhèyi ní ndi, Filipò^e náawú Sàmàriya tó pbìrì ǎ atdí kigò ò, ndàrà dhu òvò indrù tò Masiya dǎ. ⁶Ní, ihé-ya náapbá afíya atdíkpá Filipò rǎnǎna dhu rǎ, kà rǎrà ònzìnà rǎ wíwì-òyì ì ìrì, 'àdù ì dhu nála nyìkpóya nyú nǎ dhu-okú dò rò. ⁷Obhó tí, nzére-alafí nóowúnà ùvò rǎ ádrùngbǎ ìkù nà yà ì arávu ròyà ábhǎ ale nyú ò rò. Ndirò, ábhǎ ale kǎkà ngbóya éve, ndirò òtsòtsù, nóowúnà ègù rǎ. ⁸Ní, ndi dhu abhù indrù-idhè rika ndi atdíđđ ndi kigò ǎ.

⁹Wò ndi kigò ǎ, Simonì tí kátina atdí ale ní'ì inè. Ndi ale ní'ì màzítále. Kǒngónà Sàmàriya ǎ bhà àbhù idhò rùkò atdíđđ. Ndirò, kǒngónà àdù ndàtì ndìtírò ádrùngbǎle tí. ¹⁰Ní kóró ale, nzónzo mà, ádròdrò ale mànà nóongónà afíya àpba atdíđđ kà rǎnǎna dhu rǎ. Abádhí adúnà òwu àtìnà rǎ: « Yàrí ale ní Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó obi, yà <Ádrùngbǎ Obi> tí ka karátina. » ¹¹Abádhí apbá afíya kà rǎ dhu ní, angyíta tí kǒpè ndi, ndàrà indrù àbhù rǎ idhò rùkò atdíđđ pbìndà màzì ǎ ndi ndónzina dhu-okú dò rò dhu. ¹²Pbétù, indrù níitdègu Filipò rǎnǎna fíyò òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi tó Ídzi Màkürù mà, Yèsù Krístò dǎ Ídzi Màkürù mànà ná'u, ní abádhí àdù bàtizò àlù Filipò-fó. Í ale ní'ì kpabhále mà vèbhále mànà. ¹³Ní, Simonì náa'u dhu átò, ndàdù bàtizò àlù. Wò dhu-dzidǎ, kǎdù ndàpba atdíđđ Filipò rǎ. Ndirò, wíwì mà, inzà apèna 'ònzì angyì dhu mànà dhu ndi ndàla rò, idhò adúnà àrà kùkò rǎ atdíđđ nyú.

¹⁴Ní, Yèrùsàlemà tó kigò ǎ ì nòtù Yèsù bhà uvitatále níitdègu iwà Sàmàriya ǎ bhà ní'ì Kàgàwà bhà Ote 'àdù à'ùnà dhu ènǎ, ní

^e 8.5 Filipò ní yà Yèsù bhà uvitatále dzànà ònzì ongó tí ka kavò àrùbhù ale nzínzì ǎ atdí ale (Kas 6.5).

abádhí adù Péterù mà Yùwanì nà nóvi ròwù ányì. ¹⁵Ní, kǎkǎ ǎyǎ uvitatále nówù ùvò Sàmàriyà tó pbìrì ò rò, abádhí itsò ì ndì pbìrì ǎ Yèsù ná'ù ale dǎ ndíní Kàgàwà bhà Ìlìlǎ-Alafí nabá tí. ¹⁶Obhó tí, abádhí ìì bàtizò kèlè ì álǎ Ádrùngbǎle Yèsù-ǎvò rǎ, 'adù ìì inzà Kàgàwà bhà Ìlìlǎ-Alafí àpè ìfo nzínziyà ǎ atdí ale dǎ màtí rǎ. ¹⁷Ní, Péterù mà Yùwanì nà núuli ǎtsúya abádhí dǎ, ràdù Kàgàwà bhà Ìlìlǎ-Alafí àbà.

¹⁸Ní, Sìmonì itdègu ìndrù àbà Kàgàwà bhà Ìlìlǎ-Alafí kǎkǎ ǎyǎ uvitatále ùlì ǎtsúya dǎyá rò dhu nǎlǎ, ní kǎdù fùrangà àbhù Péterù mà Yùwanì mànà tǎ. ¹⁹Kǎdù àtìnà abádhí ní: «Nyìbho wò nyí nyí ì nà ádrùngbǎnga tó ǎbi-tidò átò idù, ndíní ǎtsúdu ma mìlì dǎnà ale nóongó tí Ìlìlǎ-Alafí nabà átò.» ²⁰Pbétù, Péterù adù dhu àdu kà tǎ, ndàtì: «Nyí nyàkǎ tsèkù ròtdì ì kóró wò pbùkù fùrangà mànà, nyi nyàtì dhu fùrangà rǎ ka kǎdù yà tírǎrò Kàgàwà arábhùna dhu òdzi dhu tí nídhuní. ²¹Nyi nyí ìmbǎ nyi nyábàna ndirò nyi nyóznzina yà mà mǎnzina dhu ò dhu nà, ìmbǎ afínù ríì tǔmbà tí Kàgàwà-ǎnzí nídhuní. ²²Nírò, úgèrè nyi nyubhà wò pbùkù nzére irèta. Ndirò, itsò nyi Ádrùngbǎle Kàgàwà rǎ, ndíní kǔbà tí wò afínù ò ríì nzére irèta indù, àkǎkǎ ní. ²³Obhó tí, ma màla wà afínù ògyè tí dhu, ndirò ma màla wà nzérenga ùtsì afínù tí dhu.» ²⁴Ní, Sìmonì adù àtìnà Péterù mà Yùwanì mànà ní: «Nyìtsò nyí nyí-tírò dùdú Ádrùngbǎle Kàgàwà rǎ, ìnzí wò nyí nyúnɔna dhu nóɔnzì tí ndì rùdú.»

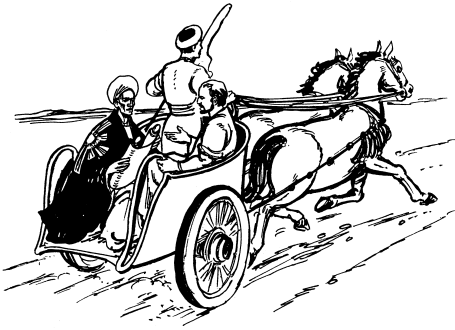
²⁵Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà Ote tó obhóna ì itè, 'adù òvònà ìndrù tó dhu-dzidǎ, Péterù mà Yùwanì mànà náadù òwu Yèrùsàlemà tó kigò ò. Abádhí adúnà òwu Kàgàwà bhà Ídzì Mǎkǔrù núnò rǎ ìndrù tó yà ì úda òna nǎ Sàmàriyà tó pbìrì ǎ ibì pbanga ònǎ.

Filipò mà rí 'òtù Ètìyòpiyà tó pbìrì ǎ atdí ádrùngbǎle nà dhu

²⁶Wò dhu-dzidǎ, Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà màlàyikà náavò dhu Filipò tǎ, ndàtì: «Ívǎ nyi irǎ rǎ, nyarà mùsùngú dǎ, yà Yèrùsàlemà tó kigò ò rǎ ráwù ndàrà Gǎzà tí kátina kigò ò otu ò. Ndi otu ǎ ìndrù arí nzí ùbhi gbòkà.»

²⁷Ní ányìrǎ rǎ tí, Filipò ivǎ ndì ndàrà ányì. Ní otu ǎ, kǎtù Ètìyòpiyà tó pbìrì ǎ atdí ale. Ndi ale níì *àmǎf, ndirò ka níì Ètìyòpiyà tó pbìrì ǎ tsìbhǎ ádrùngbǎ kamà, Kàndakè^s tí kátina bhà kóró malì dǎ ádrùngbǎle. Ní, kǔbhínà ndàdu rǎ Yèrùsàlemà tó kigò ò ndì ndàrà Kàgàwà ùle inǎ

^f 8.27 Angyè Ungbòta ò, Àmǎ-tì ní pbànowí dǎ ádrùngbǎle. Oyo rí kisé ní, àmǎ-tì ní ɔnzínánaga ǎvè ale, ndirò ngǎtsì ní ǎbi ní ka kóhò ɔnzínánaga ale (1Ká 22.9; 2Ká 9.32; Èst 1.12; Yèr 38.7; Mát 19.12). ^g 8.27 Kàndakè ní Ètìyòpiyà ǎ ádròdrǎ vèbhǎ kámá-ǎvò, àdhàdhì Fàrawè níì Mísrì ǎ kámá-ǎvò dhu bhèyi.

Mùhàgù arádhana gèrègèrè-tidò (8.28)

nyózùna dhu àlǔ tí àlǔ dùnu ? » ³¹Ní, wò ale adù dhu àdu Fìlipò tò, ndàti : « Ìmbǎ ndi dhu-tì àwě rí idù ale ìí rò, kà rǎdù dùdu àlǔ ìngbà dhu bhèyi ? » Wò dhu-dzidǒ, kǎdù Fìlipò àvi rùpò ràdi tiná gèrègèrè ò. ³²Wò ndi kǎmbénà òzùnà dǒ Andítá ò ngari ní yà dhu bhèyi rátina : « Kǐli ndi yà òzènà ka kowu tí ka kówu nà tàrà bhèyi.

Àdhàdhì ikána àze ka kǐ tàrà-ngba náarinè ìnzǐ ndàpfò tsùna mà dhu bhèyi,

kǐnè ìnzǐ ndàpfò tsùna mà.

³³Ka kazù nzá ka dhu tí, ndirò ka katdì nzá kà-ànyǎ ndi anya nyú àkànà kotdì dhu bhèyi.

Ádhi pbá ale ndi, kàbhà pbàdzukuru dǒ dhu naweya, iwà ka kadù kàbhà ípìrǒnga níwi yà adzi ò rò nídhuní^h ? »

³⁴Ní wò Ètiyòpiyà ò ale adù dhu ìvu Fìlipò-tsǔ, ndàti : « Ma mìtdè nyi ìtdè tí ! Ádhi nyú ndi wò Kàgàwà bhà nabi rí dhu àwě dóná ? Kà t'óte dóná nditirò, ndirò kà t'óte vurò ale dǒ ? » ³⁵Ní Fìlipò adù òte òpè, ndòvò Yèsù dǒ Ídzì Màkùrù kà tò wò ndi Andítá tò ngari ò rò tí. ³⁶Ní otu ò ì ówu rórò, abádhí awù òvò idha ríí òná ngari ò. Ní, wò Ètiyòpiyà ò ale adù dhu ìvu Fìlipò-tsù ndàti : « Kànǐ idha ríí ìnè iró ! Ní ádhu ndi ndùvo rádù rùdú ìnzǐ ma malú tí bàtizò funú ? » ³⁷[Ní Fìlipò adù dhu àdu kà tò, ndàti : « Nyi nyapé Yèsù à'u atdí afínu nyú nà, ní nyi nyádù bàtizò àlǔ àlǔ. » Ní wò ale adù àtinà Fìlipò nǐ : « Ma mà'ù wà dhu Yèsù Krístò rari Kàgàwà t'Ídhùnà. »] ³⁸Wò dhu-dzidǒ, kǎdù gèrègèrè àvi kòdì rí ale rǎlǔ ridè. Ní, abádhí adù òfo idha ò òyò rò Fìlipò màrà, Fìlipò rádù bàtizò àbhù kà tò. ³⁹Ní, idha ò rò ì òvò rò, Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà Ìlǐlǎ-Alafí adù Fìlipò òdyì ndàrà nà, ìnzǐ Ètiyòpiyà ò ale rádù àlanà tdítǒ. Pbéù, wò ndi Ètiyòpiyà ò ale náadù fíndá otu òngù, ndàmbe àrà dǒ ádrùngbǎ dhèdhe nyú nà.

^h 8.33 Ìsa 53.7-8

⁴⁰Wò dhu-dzidš, Filipò adù àrà ndòtù Àzòtò tí kátina kigò ò. Kǎdù àdi ndàrà Kàgàwà bhà Ídzì Mǎkūrù núnò rǒ ìndrù tò yà ndì ndúda ònanǎ kigò š, ndàrà àhu nà Kàyisàriyà tó kigò ò.

Yēsù rǐ Sǎwúlò ànzi owùna nungu tí dhu

(Kas 22.6-16; 26.12-18)

9 ¹Wò ndi kàsùmì š, Sǎwúlò tí kátina ale azè dhu ní ndàvu Ádrùngbǎle Yēsù bhà ábhǎlǐ rǒ, ndínǐ ùvè tí. Ní kǐvǎ ndì, ndàrà pbàkùhání tó ádròdrǒ ale dš kamà bhà. ²Kǎrà bhàrwà àko kà-fó, ndínǐ ndì ndarana tí ìtènà rǒ Dàmàsìkì tó kigò š unduta-dzà š ádròdrǒ ale tò. † bhàrwà ní rúsà nǐfà rǐ kà tò rùsò ndì kigò š kà rǒtùna Ádrùngbǎle Yēsù bhà otu núngǔ arí ró kpabhále mà vèbhále màna, ndùmbà, ndàrà nà àdrà-mbí dš ka kùsò rǒrǒ Yèrùsàlemà tó kigò ò. ³Ní, otu š kà rǎrà rǒrǒ, ìkyèrǒ kòdì Dàmàsìkì ndì ndotsú tí rǒrǒ ní ndì, awáwù nífí òrù-akpà ò rǒ, ndàtdyi ka atdírd. ⁴Ní, Sǎwúlò ìtsi obvò, ndàdù atdí ale-tù ìrì, ràti: « Sǎwúlò, Sǎwúlò, ádhu nyi nyávu rùdú nǐ ? » ⁵Ní, Sǎwúlò adù dhu ìvu kà-tsù, ndàti: « Ádrùngbǎlé, ìnyi nyú ní àdhi ? » Ní wò ale-tù adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Ima ní Yēsù, wò nyi nyávu rùdú rò. ⁶Ní, ìvǎ nyi nyotsù kigò ò. Ányì nga ní ndi ka kǐ nyi nyàkǎ nyonzi dhu nóvò ìndù nǐ. » ⁷Kǒkò Sǎwúlò mà rùbhi òwu rǒ màna atdíkpá kà t'òdhína níko, idho rùko ì, ìnzǐ 'àdù tsùya mà nǎpfò. Abádhí ambénà ale-tù kèlě níri dš, pbétù ìnzǐ 'àdù ndì ale mà nála. ⁸Ní, Sǎwúlò ìvǎ ndì obvò rò, ndidè. Kǎngbe nyìkpóna, ìnzǐ ndàdù inga àla akekpá màtí. Ní, kà t'òdhína adù kàlu òtsùna rǒ 'òwùnà, 'òwù òtsùnà Dàmàsìkì tó kigò ò. ⁹Ányì, kǎnzi ìbhu idho ìnzǐ ndì ndí inga àlǎ rǒrǒ. Ndirò kǎnyè nzá dhu mà, ìnzǐ ndàdù dhu mà nómvè.

¹⁰Wò ndi Dàmàsìkì tó kigò š, Yēsù bhà atdí ábhǎlǐ, Ànàniyà tí kátina ale ní'ì ìnè. Ní, Ádrùngbǎle Yēsù avì ndì kà tò onyù rǒdzì kàdò dhu bhèyi dhu tó ófò š, ndànzi ka ndàti: « Ànàniyà ! » Ní Ànàniyà adù dhu àdu ndàti: « Ádrùngbǎlé, kǎnǐ ima iró. » ¹¹Ní, Ádrùngbǎle Yēsù adù àtìnà kǎnǐ: « ìvǎ nyi nyarà yà †Túrútúrú ìdè ngudhà » tí kátina ngudhà ò, nyadù òtsù Yudhà tí kátina atdí ale bhà idza. Ndirò nyádù nyivú Sǎwúlò, Tǎrsò tó kigò š ale ányì-dzǎ-bhà-tsù. Obhó tí, ndi ale rǐ'ì ìnè ndìtsò ndì ndí ró. ¹²Ndirò, kà tò ma mòvò wà dhu onyù bhèyi rǒdzì kàdò ófò š, matí: Ànàniyà tí kátina ale rǎròtsù ányì idza, ndàdù òtsùna ùli kà-dš, ndínǐ kǎdù tí ndòpè ndàla nga tǎfǐdš. » ¹³Ànàniyà adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Ádrùngbǎlé, mà míri wà ábhǒ ale nyú wò ale bhà dhu àwé rí ró. Ndirò mà míri wà Yèrùsàlemà tó kigò š kǒnzi ìnyi ná'ù ale rǒ kǒró nzère dhu. ¹⁴Ndirò, iró kǐrà nà ádrùngbǎnga tó obi ní pbàkùhání tó ádròdrǒ ale àbhu kà tò, ndínǐ kùsò tí onvò rǒ rǐ 'ìtsò ale. »

¹⁵Pbétù, Ádrùngbǎle Yēsù adù àtìnà Ànàniyà nǐ: « Àrà yà mà mòvì nyi ì. Mà mòvò wà wǒrǐ ale kàsùdu nonzi tí: kà rǐ onvòdu àbhǔ rǒtò ndì

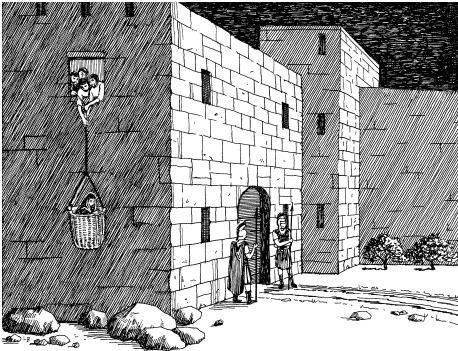
kóró ìnzì ní Pbhàhúdí mà, kóró ádròdrò kámá mà, kóró Pbhàsràyélí màná nzinzi ð. ¹⁶Ndirò ima nyú, ma mí okúdu dò rò kà rābàna àpè nítè kóró kà tò. » ¹⁷Ní, Ànàniyà adù ndìvā, ndārā Yudhā bhā idza. Ní ányì, kùlì ɔtsúna Sávúlo dḡ, ndādù àtìna ní: « Àbanngba Sávúlo, Ádrāngbāle Yēsù àvi ndì indù otu ð àzú nyi nyírā rórò. Ní kivi ma tinu ð ndíni nyi nyala tí inga tdítḡ, Kàgàwà bhā Ìlìlā-Alafí ràdù nyira. »

¹⁸Ní urò rò tí, ìbhè-kélé bhèyi ì nùli dhu náadù 'ùpba Sávúlo-nyìkpò ð rò, Sávúlo ràdù ndòpè ndàla nga tdítḡ. Wò dhu-dzidḡ, kādù àrà bàtizò àḡ. ^{19a}Nírò ní ndi kányù dhu, ndādù obi àbà tdítḡ.

Sávúlo rí Kàgàwà bhā Ídzi Màkūrù núnò ìndrù tò Dàmàsikì tó kigò ð dhu

^{19b}Sávúlo mà náadù òko ngúfe idho tí atdíkpá ábhàlì màná Dàmàsikì tó kigò ð. ²⁰Ní ányìrò rò tí, kādù ndòpè ndārā dhu òvò rò ìndrù tò undutadzà ð rò, ndārā àtìna rò, Yēsù rārì Kàgàwà t'Ídhùnā. ²¹Ní, wò dhu nìrì ale kóró núko rò idho arānā atdíḡ. Abádhí adúnā òwu àtìna rò: « Hòkò! Tí obhó yārì ale nyú yā Yēsù-òvò rò ì nìtsò ale rò arúbhi àvu rò Yèrùsàlemā tó kigò ð? Ndirò kìrā àzú okúna dò rò dhu tí obhó ndíni ndì ndusò tí ì ale, ndārā nà p̀bàkùhání tó ádròdrò ale-fò ð? »

²²Pbétù, Sávúlo adúnā àrà dhu òvò rò abádhí tò obi nyú nà. Ní, Dàmàsikì tó kigò ð ì nòtù Pbhàhúdí ràdùna kà tò dhu adúnā àrà àwí rò àwí tí yā Sávúlo rí dhu itè kpanya Yēsù rārì Masiyā rò.

*Pólò ð ka kipfo Pòlò ràwù sèngè
ð kàlì-kutì rò dhu (9.25)*

²³Ní, ábhò idho nyú dzidḡ, Pbhàhúdí adù 'ìrì ndíni ì oho tí Sávúlo. ²⁴Pbétù, Sávúlo adù abádhí ìrì ì dònā dhu ùni angyangyi. I Pbhàhúdí ambénā kigò tó tsátsù òdò dḡ adyíbhengá nā ndirò kùbhingánā màtì, ndíni Sávúlo ràhu rò, 'adù tí kòhò. ²⁵Ní, wò dhu ì ìrì rò, Sávúlo bhā ábhàlì adù àbadhi ìdyì kùbhingá, 'ìpfo iri pólò ð, imbi rò ka kòsò sèngè-yà-ba ð rò, ràwù kigò-ngbò ka kákpòrò ní kàlì-kutì rò.

Sávúlo rí ndādù Yèrùsàlemā tó kigò ð dhu

²⁶Sávúlo itdègu àrà àhu Yèrùsàlemā tó kigò ð, ní kām̀vù ndì ndòtsù Yēsù bhā ábhàlì nzinzi ð. Pbétù, ì ábhàlì adù kòdò ònzì ònzì tí, inzā ì à'ù dhu, iwā kà rùgèrè ndì, ndòngò Yēsù bhā ábhàlì nyú tí dhu-okú dò rò. ²⁷Ní,

Bàrnabà tí kátina atdí ábhàlì náadù Sáwúlò idyi, 'òwùnà atdíkpá Yèsù bhà uvitatále-tí'ò. Ní, kǎdù ìngbà dhu bhèyi màtí Sáwúlò ála Ádrùngbǎle Yèsù, Dàmàsìkì rǎrà otu ǝ dhu mà, ndirò òdhu mà ndi Ádrùngbǎle Yèsù òvò kà tò dhu màná dhu àwe abádhí tò. Ndirò, Bàrnabà adù ìngbà dhu bhèyi màtí Sáwúlò ùnò Yèsù-òvò rǝ, ìmbǎ òná ǝdó na Dàmàsìkì tó kigò ǝ bhà tò dhu àwe átò kóró abádhí tò. ²⁸Ányìrǝ rò tí ní ndi, Sáwúlò mà náadù òko atdíkpá Yèsù bhà uvitatále màná, 'adù òwu ùbhi rǝ kóró ngari òná Yèrùsàlemà tó kigò ǝ. Kǎdúnà àrà dhu òvò rǝ Ádrùngbǎle Yèsù-òvò rǝ ìmbǎ òná ǝdó na. ²⁹Sáwúlò mà adúnà òwu 'òtù rǝ átò yà Pbagìríkì t'ávàna òte arí Pbayàhúdì màná, 'adù àmbe 'agò dǝ abádhí màná. Pbéù, kǝkò ì Pbayàhúdì adúnà òwu dhu ònzì rǝ, ndínì ì oho tí ka. ³⁰Ní, wò dhu ì ìrì rò, Yèsù ná'ù ale adù kùndà, rǎrà Kàyisàriyà tó kigò ò. Ányìrǝ rò, abádhí adù kàbhù rǎrà Tǎrsò tí kátina kigò ò. ³¹Wò ndi kàsùmì ǝ, *Kànìsà ongónà òko màrùngà ǝ Yùdeyà tó pbirì mà, Gàllìlayà tó pbirì mà, Sàmàriyà tó pbirì màná ǝ. Abádhí adù òko, 'àmbe ǝbi àbà dǝ afíyà òná rò, 'adù àmbe Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà Uyátá nífù dǝ mbèyi nyú. Ndirò abádhí-bvù ongónà adù àmbe ndise dǝ, Kàgàwà bhà Hìlǎ-Alafí rǎrà dzùnàya ònzì rǝ dhu-okú dǝ rò.

Péterù rí Àyineyà tí kátina ale nígù dhu

³²Wò ndi kàsùmì ǝ, Péterù adì ndàrà ùbhi rǝ kóró pbanga òná. Ní atdíku, kǎrà ùbhi átò Ludà tí kátina pbanga ǝ arí Yèsù ná'ù ale-bvù. ³³Ní ányì, kǎtù Àyineyà tí kátina atdí ale iwà ara dǝ ndì ndaráyi ró atò àrà àhù àrù atò nyú tí ró. ³⁴Ní kǎtì wò ale ní: « Àyineyǎ, Yèsù Krístò ìgù wà nyi. Ní, ívà nyi ara dǝ rò, nyadù ndi ara núhu nyi-tírò. » Ní ányìrǝ rò tí, wòrì ale ívà ndì ndidè ǝrú. ³⁵Ní Ludà ǝ bhà mà Sàronì tó kyèngyèrù ǝ arí pbanga ǝ bhà màná náala wò dhu, 'adù 'ùgèrè kóró, 'à'ù Ádrùngbǎle Yèsù.

Péterù rí Tàbìtǎ ìkyè dhu

³⁶Yèsù ná'ù atdí tsìbhále ní'í inè Yòpà tí kátina kigò ǝ. Ndi tsìbhále-òvò ní'í Tàbìtǎⁱ. Ndirò, ndi ǝvò-tì ní « Ísà ». Kǝngónà ídzi dhu ònzì abhò nyú ìndrù tò, ndàdù àrà nǎkùtále dzùnà ònzì rǝ. ³⁷Ní atdíku, andì alú ka, ràdù òvè dòtsí. Ní ka kadù kǎ-bvò ù'ò, kufó, kadù ìtdùnà kupò nà, kowù ìlinà ràyi ǝrùnà rò rí'í kàluga ò. ³⁸Ludà tó pbanga ní'í ìkyèrò Yòpà tó kigò-tí rò. Ní Yòpà rí'í Yèsù bhà ábhàlì níitdègu dhu ìrì Péterù rǎrí'í ndi pbanga ǝ, ní abádhí adù ǝyó ale nóvì ròwù Péterù ànzì, 'àti: « Mǎ mìtdè nyi ìtdè tí nyú. Írà kòwu atdíkpá tsàkàtsàkà fàràbvù. »

³⁹Ní ányìrǝ rò tí, Péterù mà adù òwu atdíkpá abádhí màná. Ní, Yòpà Péterù àrà àhù rò, ka kunda ka rùpò ndàrà àhù yà Tàbìtǎ-abvò ka kìlì òná kàluga ò. Kóró abvo-ayí náadù 'àndu Péterù-tí, 'àmbe òdzi dǝ. Abádhí

ⁱ 9.36 Pbagìríkì t'ávàna ǝ, kǝvò ní Dòríkà.

adúnà òwu yà àdì ndì ndàdì nyìkpóna nà rórò Tàbítà òbhòlò mberù mà ɔrú mùdzarù mà nà nítè rǒ Péterù tò. ⁴⁰Nírò ní ndì Péterù aví kóró ale rùvò kàluga ò rò. Kǎdù ndòkò ɔtɔyàna dǒ, ndàmbe ndìtsò dǒ Kàgàwà rǒ. Wò dhu-dzidǒ, kǎdù ndàgere abvo dǒ, ndàdù àtìnà: « Tàbítà, ívā nyi. » Ní, íyàdhíyà náadù nyìkpóna àngbe. Ní Péterù ndì ndàla rò, kǎdù ndàngbe, ndàdì sùnátù dǒ. ⁴¹Péterù adù ɔtsúna nágbà, ndàlǔ Tàbítà ní, ndìvā ɔrù. Tdítǒ, kǎdù Yèsù ná'ù ale mà abvo-ayí mà núnzì rìwù, ndàdù Tàbítà nítè fíyò iwà ìkyè rórò. ⁴²Ní Yɔpà tó kigò ǒ, kóró ale níri wò dhu-òyí, ábhǒ ale nyú ràdù Ádrùngbǎle Yèsù ná'ù. ⁴³Wò dhu-dzidǒ, Péterù adù ábhǒ idhò nyú nónzì Yɔpà tó kigò ǒ, yà ɔròhò nɔnyína Sìmonì tí kátina ale bhà idzá.

Kòrnòliyò dò dhu rǒdzì ɔnyu tó ɔfò ǒ dhu

10 ¹Kàyisàriyà tó kigò ǒ, Kòrnòliyò tí kátina atdí ale ní'í inè. Ka ní'í « Itàliyà tó pbìrì ǒ pbànowí tó pìkò » tí kátina pbànowí'í dǒ ádrùngbǎle. ²Àbadhi mà pbì idzá-bhà mà nà kóró nòongónà Kàgàwà ùle, 'àdù Kǒdò ònzì. Kòngónà ábhǒ mùdzùnà nyú nónzì Pbàyàhúdì nzínzì ǒ nǎkùtále tò, ndàdù àrà ndìtsò rǒ Kàgàwà rǒ kóró kàsùmì ǒ.

³Ní atdíku, àrùgyètdí adyifò-sisì adyídǒ nga tó ǒ, dhu adzì kà dò ɔnyu tó ɔfò ǒ. Ní, kǎla Kàgàwà bhà màlàyikà pbì idza rítsù ró, ràdù kànzì, ndàtì: « Kòrnòliyò ! » ⁴Ní, Kòrnòliyò adù nyìkpóna òdì wò màlàyikà rǒ ɔdò ònzì ndì ndí rórò, ndàdù dhu ìvu tsùnà, ndàtì: « Ádrùngbǎlé, ádhu nyi nyí ima ànzì ní ? » Ní, màlàyikà adù dhu àdu kà tò, ndàtì: « Kàgàwà ìrì wà pbùkù itsòta. Ndirò, nyi nyarùbhòna nǎkùtále tò perè návi wà ndì kɔngba Kàgàwà-ònzì. Ní, ndì dhu-okú dò rò, Kàgàwà àdzo nzá rùnù rò. ⁵Ní kòmbí, óvì ìndrù ròwù Yɔpà, ròwù Sìmonì tí kátina ale ànzì. Ngàtsi ndì Sìmonì-ɔvò ní Péterù. ⁶Ndì ale rí'í yà ɔròhò ɔnyi arí Sìmonì bhà idzá, ndì idza ràdù ì'í ádrùngbǎ rèrù-bidǒ. »

⁷Ní, wò Kòrnòliyò mà rùbhi òte rǒ nà màlàyikà nítdègu àwí kà-nyìkpò ǒ rò, ní kǎdù pbìndà kasu tó ɔyǒ ale mà, atdí pbìndà mùnowì mà núnzì. Ndì mùnowì ní'í Kàgàwà bhà Hyátá ní'í arí ale, ndàdù Kòrnòliyò-tsù dhu ìrì atdíǒ. ⁸Ní, Kòrnòliyò awe wò ndì nònzì dhu kóró abádhí tò, ndàdù abádhí òvì ròwù Yɔpà.

Péterù dò dhu rǒdzì ɔnyu tó ɔfò ǒ dhu

⁹Tsútsǎ nínganí, kǒkò Kòrnòliyò óvínà ale ní'í abhi nà tí. Ní, azà adyifò-sisì adyíbhengá nga tó ǒ, abádhí ì'í ìkyèrò ndínì ì ɔtsú tí Yɔpà tó kigò ò. Nírò ní ndì Péterù upò ndàrà ndìtsò idza-dòtsirò ò ka kòbhòlò asota tò ngari ò rò^k. ¹⁰Ní àwù alú ka atdíǒ, ràdù ndòzè ndònyè dhu. Ní ɔnyè

^j 10.1 Ndì pìkò ní'í atdátí miyà pbànowí tó azà mùtè. ^k 10.9 Mrk 13.15

òyè ka kí kà tò òná kàsùmì ð ní ndi, dhu adzi kà-dò ònyu bhëyi. ¹¹ Ní kála òrù-akpà-li'ò ndì nàngbe ró, ádrùngbã mberù bhëyi ndì nili atdí dhu ràdù àmbe ifo dš òrù-akpà ò rò ifo pbinàdò rš ka kùlù ndì rórò, rìrà àhu yà adzi dš. ¹² Wò ndi ádrùngbã mberù ò ì'ì dhu ní : ifo pföya dš arúbhi ìzã-tidò mà kóró, òya dš arí 'àdha yà adzi dš ìzã-tidò mà, orú arángili àrè-tidò màna kóró.

© 1996 David C. Cook

*Péterù tò Kàgàwà itè
onyu-bvù dhu (10.12)*

¹³ Ní, Péterù iri atdí ale-tù dhu òvo rí fíndà ró, ndàti : « Péterù, ívà nyi nyazè kòrì ìzã, nyadù à'ànà. »

¹⁴ Ní, Péterù adù dhu àdu, ndàti : « Ìnzì ní wò dhu bhëyi Ádrùngbãlé ! Ìnzà ma mapèna yà Kàgàwà isò ìnzì

ka kongó tí à'ànà ìzã-tidò ná'a. Ndirò, ma màpè nzá Kàgàwà-nyìkpò ð òtì ìzã-tidò ná'a. » ¹⁵ Oyo rí kùsè nì, Péterù iri wò ale-tù ràti : « Péterù, iwà Kàgàwà ú'o rilã nyìkpóna ð dhu náká nzá nyati òtòtì dhu tí. » ¹⁶ Wò dhu adù ndì ndònzì ndì ìbhu-gùna. Ìbhu ka nìsè dhu-dzidš, ka kadù wòrì ádrùngbã mberù ìdha ányìrò rò tí ròdzì òrù-akpà ò.

¹⁷ Péterù adì ndàmbe inga ìrè dš wò ndì ndàla dhu dš. Nírò ní ndi kòkò Kòrnòliyò íviná ale níiwú, ìtsì ìko Péterù rí'ì òná idza-ngbò ka kákpòrò nì kàlì-lí, iwà ì òngù dhu kóró ngari òná, óròhò ònyi arí Simoni bhà idza ràrì'ì ngbòrò rórò. ¹⁸ Ní, abádhí anzi dhu, 'àdù dhu ìvu ányì-dzá-bhà-tsù, 'àti : « Simoni Péterù tí kátina ale nátì àdi àzú-dzá ? »

¹⁹ Wò ndi kàsùmì ð, Péterù ní'ì inè wò ndì ndàlanà dhu dš tí ndì ndì inga ìrè tdítò ró. Nírò ní ndi Kàgàwà bhà Ìlìlã-Alafí adù dhu òvò kà tò, ndàti : « Péterù, kòní ìbhu ale rí nyòmè. ²⁰ Ní ívà nyi nyawù tsàkàtsàkà, nyàdù òwu abádhí màna atdíkpá ìnzì afínù rùguru rórò, ima nyú ma mìvì ndì abádhí nídhunì. » ²¹ Ní Péterù ìfò, ndìrà àhu kòrì ale-tì'ò rò, kàti : « Ìma ní ndi yà nyì nyòmèna ale. Ní, ádhu nyì nyìwù ìrò okúna dò rò ? » ²² Ní, abádhí adù dhu àdu, 'àti : « Mã nìvì ní Kòrnòliyò, pbanóví dš ádrùngbãlé. Ndi ale ní obhónángatále, ndirò ka ní Kàgàwà-òdò ònzì arí ale. Ndirò, kóró Pbayàhúdì arí ìdzì dhu kèlè àwè kà-dš. Ní Kàgàwà bhà màlàyikà návi ndì kà tò, ndàdù kàvi rànzi ìnyi pbindà, ndínì ndirì tí nyì nyáwèna fíndà dhu. » ²³ Nírò ní ndi Péterù adù kòrì ale náko ròtsù idza, ndàdù abádhí àbhu ròyì mbëyi nyú.

Péterù rí'ì Kòrnòliyò bhà idzá dhu

Tsútsã nínganí, Péterù mà kòkò Kòrnòliyò ívì ale mà, Yòpà tó kigò ð Yèsù ná'ù ale nzínzi ð ngúfe ale màna níivà ì Yòpà rò, 'òwù Kòrnòliyò bhà

Kàyisàriyà tó kigò ò. ²⁴Ní tsútsānínnganí tdítđ, Péterù arà àhù Kàyisàriyà tó kigò ò. Ní ányì, Kòrnòliyò ìfì abádhí òđo ndì ndí ró, atdíkpá yà ndì ndùnzìnà kóró fí-dzá bhà mà, atdíđ ndì ndózè ɔdhína màna. ²⁵Ní, idza Péterù ròtsù òná kàsùmì ð, Kòrnòliyò ahù kàkò. Ní kàkò ndì ɔtdyùna đ, ndìbvù ndì kǒnzì-tsù ð, ndùlě ka. ²⁶Pbétù, Péterù adù kàlù ndìvà ɔrù, ndàdù àtìnà kà nì: «Ívà nyi ɔrù. Ima mà átò ní inyi bhěyi ale kèlě.» ²⁷Ní, idza ì ɔtsù àzèmbè ì ɔte Kòrnòliyò nà rórò rò, Péterù atù ábhš ale nyú idzá ì nàndu ró. ²⁸Ní, kǎdù dhu òvò kpangba abádhí tò, ndàti: «Nyí, nyí nyùni wà dhu mběyi nyú Úyátá rísò dhu atdíđ, Mùyàhudì rākā nzá ndìfì inzì ní Mùyàhudì t'òdhìnà tí, ndirò kà rākānà nzá ndòtsù inzì ní Mùyàhudì bhà idza. Pbétù, Kàgàwà nyú ndítírò nówò dhu idù, ndàti: Inzá ma rākā mɔzù atdí ale mà inzá ílǎ nyìkpóna ð ale tí, ndirò inzà àkǎ kokò màna atdíkpá ale tí. ²⁹Nírò, kǎnì ndi dhu-okú đò rò nga ní ndi, yà nyí nyòvì ìndrù ròwù manzi rò, ma mivà ma mirà àzú inzì pfòdu rùguru rórò. Ní kòmbí, ma mòzè muni àdhu-okú đò rò màtí nyí nyànzì ma mirà àzú dhu.» ³⁰Ní Kòrnòliyò adù dhu àdu Péterù tò, ndàti: «Indo idhò àhù wà ìfò, yà mbèmbè yàrí kàsùmì ð tí ma mádi mambe mitsò đ òná pbà idzá rò àrùgyètdí adyifò-sisì adyíđ nga tó ð. Ní ányìrò rò tí, ma mála atdí ale iwà idè ɔnzìdù, ùmbilì rùmbilì mùdzarù ndì ndùfò róná rórò. ³¹Ní ndi ale áti ima nì: «Kòrnòliyò, Kàgàwà ìrì wà pbùkù itsòta. Ndirò, kàla wà nākùtále tò nyi nyarùbhòna perè. ³²Nírò, óvì ìndrù ròwù Yɔpà, ròwù Sìmonì tí kátina ale ànzì. Ngàtsì ndi Sìmonì-òvò ní Péterù. Ndi ale rífì yà ɔròhò ònyi arí Sìmonì bhà idzá, ndi idza ràdù ìfì ádrùngbǎ rèrù-bidò.» ³³Ní ányìrò rò tí, ma mòvì ìndrù pbùkù ròwù nyanzi. Ní, nyi nyàdù dhu ònzì mběyi màtí nyirà. Nírò, kǎnì àlě kǎfì kóró kòmbí Kàgàwà-ònzì, ndínì mǎ miri tí Ádrùngbǎle Kàgàwà óvò indù ndínì nyi nyawe tí fākà dhu kóró.»

Péterù ròte Kòrnòliyò bhà idzá rò dhu

³⁴Ní, Péterù apè ɔte, ndàti: «Kòmbí ma màni wà dhu obhó tí, inzì Kàgàwà rarí ìndrù-ònga òvò. ³⁵Ndirò kóró pbìrì ð, Kàgàwà ará'una ale ní yà ɔdòna ònzì arí ndàdù obhónánga ònzì ale. ³⁶Kàgàwà íbhò pbìndà ɔte Pbàisràyélí tò. Ndi ɔte ní, màrùngà tó Ídzì Màkùrù Yèsù Krístò-otù ð. Ndirò, ndi Yèsù Krístò ní ndi kóró ale tó Ádrùngbǎle. ³⁷Nyí, nyí nyùni wà kóró Yùdeyà tó pbìrì ð ndì nónzì dhu, ròpè ndì Gàlìlayà tó mùlengù ò rò, yà Yùwanì óvò ìndrù tò bàtizò dzidò. ³⁸Ndirò, nyí nyùni wà ìngbà dhu bhěyi màtí Kàgàwà írǎ Yèsù, Nàzàretì tó kigò ð ale pbìndà Hìlǎ-Aláfì bhà ádrùngbǎnga tó ɔbì nì dhu. Ndi Yèsù úbhi kóró ngari òná, ndàrà ídzi dhu ònzì rò ìndrù tò, ndàdù àrà Pfòmvo arávu ròyá kóró ale nígu rò, Kàgàwà ìfì ndì màna nídhunì. ³⁹Mǎ'ì ní yà Yèsù ònzì Pbàyàhúdì tó pbìrì mà, Yèrùsàlemà tó kigò màna ð kóró dhu tó ngàmbì. Ka kóhò ndi Yèsù, kutš mùsàlabhà đ, kadù òtdùnà. ⁴⁰Pbétù ìbhù rí kisè idhò ð, Kàgàwà

ádù kàbhù rìngbè ndì ibhu ò rò, ndàdù kàbhù rìtè ndì kpangba. ⁴¹Kítè nzá ndì kóró ale tò. Pbétù, kítè ndì fákà yà Kàgàwà avò mǎ mǎ p̄bìndà ngàm̄bì tí ale tírò. Kàbhà ingbèta dzidǎ, mǎ m̄onyù dhu, mǎdù dhu òmvù atdíkpá kà mànà. ⁴²Ndirò, kǎdù dhu ùya fákà, ndíní mǎ m̄ovɔ tí dhu ìndrù tò, mǎdù dhu ìtè kpangba, ndì rǎrǐ ndì Kàgàwà avò ndì ndíní ndì nditd̄iya tí ùvùvè ale mà, ípìròrò rǐfì ale mànà-ànyǎ. ⁴³Ndirò, Kàgàwà bhà pbànábí náavò dhu kókú dò rò, 'àti: <Yèsù-ovò rǎ, Kàgàwà arí Yèsù nà'ù ìngbàtí fìi ndì ale mà ní bhà nzéren̄ga núbà kóró ndì ale tò.>»

Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí rǐfo ìnzǐ ní Pbàyàhúdí dǎ dhu

⁴⁴Wò Péterù rǎtè ònǎ kàsùmì ò, Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí níifo kǒkò Péterù rǎn̄ona fǐyò dhu ìrì rǎ rúbhi kóró ale dǎ. ⁴⁵Ní, kǒkò Péterù mà níwù mànà atdíkpá Yèsù ná'ù Pbàyàhúdí idhò nùukò atdídǎ, ìnzǐ ní Pbàyàhúdí tò Kàgàwà àbhù p̄bìndà ìlìlǎ-Alafí tò perè átò dhu-okú dò rò. ⁴⁶Obhó tí, ì Pbàyàhúdí nǐrì kǒkò ì ale inzǎ ì apèna ìrina angyi aláwà-tidò òtè rí, 'àdù àmbe Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga ìlè dǎ ró. Ní, Péterù adù dhu ìvu Pbàyàhúdí-tsù, ndàti: ⁴⁷«Kòmbí, kǎkà ale nábà wà Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí átò àlè bhèyi. Ní ádhu ndì ndùvo rádù abádhí rǎ ìnzǐ bàtizò nalú tí?» ⁴⁸Nírò ní ndì Péterù adù bàtizò àvi kubho kǒkò ìnzǐ ní Pbàyàhúdí tò Yèsù Krístò-ovò rǎ. Wò dhu-dzidǎ, kǒkò bàtizò nàlǎ ale náadù Péterù àgo, 'òkò mànà atdíkpá ngúfe idhò tí.

Yerùsàlemà tò kigò ò Péterù rǐ ndì nónzì dhu àwè dhu

11 ¹Yùdeyà tò p̄bìrì ò ì nòtù uvitatále mà, Yèsù ná'ù ngǔkpà ale mànà nǐrì dhu yà ìnzǐ ní Pbàyàhúdí mà ní rìrì wà Kàgàwà bhà òtè átò. ²Ní, Péterù itdègu ndàdù Yerùsàlemà tò kigò ò, ní Yèsù ná'ù ndì kigò ò Pbàyàhúdí náadù 'òpè 'àmbe òrù dǎ kà-dǎ, 'àti: ³«Nyi nyàrà òtsù ìngbà dhu bhèyi ìnzǐ ní Pbàyàhúdí' n̄zínzì ò, nyǎdù dhu ònyù atdíkpá abádhí mànà?»

⁴Nírò ní ndì Péterù adù ndì nónzì dhu òpè ndàwe tsùnàrò abádhí tò. Kǎti: ⁵«Ma mǎfì Yòpà, ní ma mádi mambe mitsò dǎ adyídǎ, dhu ràdù òdzì dùdù ònyu bhèyi. Ní, ma mála ádrùngbǎ mberù bhèyi ndì n̄lì atdí dhu òrù-akpà ò rò rífo, ndàmbe àwù dǎ dùdù ìfo p̄bìnàdò rǎ ka kùlǎ ndì rórò. ⁶Ní, yà ma mùdì nyìkpódu mambe wò dhu àndà dǎ rò, ma mála yà adzi dǎ arúbhi ìfo p̄f̄oya dǎ ìzǎ mà, ìrì ò ìzǎ mà, òya dǎ arí 'àdha ìzǎ mà, òrú arángilì àrè mànà. ⁷Wò dhu-dzidǎ, ma mǎrì atdí ale-tù dhu òvò rí idù ró, ndàti: <Péterù, ìvǎ nyi nyazè kòrì ìzǎ, nyadù à'ànà.> ⁸Ní, ma mǎdù dhu àdu, matì: <Ìnzǐ ní wò dhu bhèyi Ádrùngbǎlé! Ìnzǎ ma mapèna yà Kàgàwà isò ìnzǐ ka kongò tí à'ànà ìzǎ-tidò à'a. Ndirò ma màpè nzá

¹ 11.3 ìnzǐ ní Pbàyàhúdí tí ka kátina ale nátì ka kí átò inzǎ ka kòbhòlò ònzìyànga ale tí.

Kàgàwà-nyìkpó ð òtì ìzà-tidò ná'a. > 9Dyc rí kisè nǐ, ma mǐrì wò ale-tù òrù-akpà ò rò róte ró, ndàti: < Péterù, iwà Kàgàwà ú'o rìlǎ nyìkpóna ð dhu náká nzá nyati òtòtì dhu tí. > 10Wò dhu nádù ndì ndònzì ndì ìbhù-gùna. Ìbhù ka nisè dhu-dzidò, ka kádù wòrì ádrùngbà mberù idha ányìrò rò tí ròdzì òrù-akpà ò.

11Wò ndi kàsùmì ð tí ní ndi, rùdú ka kivi Kàyìsàriyà tó kigò ò rò ìbhù ale nádù 'ùtò yà ma mǐrì ònà idza-lí. 12Ní, Kàgàwà bhà Ìlǎ-Alafí ádù dhu òvò idù ndàti, mà ròwu atdíkpá abádhí mànà ìnzì afídu rǔguru rórò. Kàkà nyí nyálǎna írò azà òdhídu nádù munda ányì Kàyìsàriyà, màdù ìtsi òtsù yà ima nànzì Kòrnòliyò bhà idza. 13Nírò ní ndi Kòrnòliyò ádù ìngbà dhu bhèyi màtí Kàgàwà bhà màlàyikà àvi ndì fíndà pbìndà idzá dhu náwe fàkà. Màlàyikà áti kà nǐ: < Óvì ìndrù ròwù Yòpà, ròwù Sìmonì tí kátina ale nánzì. Ngàtsi ndi Sìmonì-òvò ní Péterù. 14Ndi ale rǐ ndi inyì mà, kórò pbùkù idzá-bhà mànà rǔgu nǐ òte nàwě indù. > 15Ní, òte ma mòpè mawe ndi Kòrnòliyò bhà idzá-bhà tò dhu-dzidò, Kàgàwà bhà Ìlǎ-Alafí nádù ifo abádhí dǒ, àdhàdhì yà wemberè tí ndì ndifò àlè dǒ dhu bhèyi. 16Ní, ndi dhu ádù mabhù mǐrè yà Ádrùngbàle Yèsù ɛno àlè tò dhu. Kàti: < Bàtizò nubhónà Yùwanì núubhò bàtizò ìndrù tò idha nǐ. Pbétù nyí, nyí nyí Ìlǎ-Alafí tó bàtizò àlè. > 17Kàgàwà úbho yà Ádrùngbàle Yèsù Krístò àlè ka'u nínaganì ndì ndubhò àlè tò perè átò abádhí tò. Ní, ima nǐ'nyana àdhi ndínì ma muvó tí ma Kàgàwà rǒ ìnzì rònzì pbìndà kasu ? »

18Wò òte ì ìrì rò, kǒkò Péterù mà rúbhi 'àgò rǒ mànà ale náadù afíya òtù, 'àdù 'òpè 'ilè Kàgàwà, 'àmbe àtinà dǒ: « Hàkà ! Kàgàwà pbánì àbhù rádù ìnzì ní Pbàyàhúdì mà nábhu rùgèrè fíyò mùtsò, ràdù obhónà ípìrònga nábà átò ! »

*Kànisa rǐ ndòpè Àtiyòkiyà tó kigò ð dhu

19Stifanù ka kòhò dhu-dzidò, ndì ndòpè Yèsù ná'ù ale rǒ avuta náabhù ì ale rífalà ì dhèdhèrò kigò ònà. Atdídhénà ale náatsè Fòyinikè, ngùkpà ale náatsè Kìpurò, ndirò ngùkpà-tsí náadù òtse Àtiyòkiyà. Abádhí owúnà Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù núnò rǒ Pbàyàhúdì tò tí. 20Pbétù, yà abádhí nzínzì ð ì nòtù Kùrenì ð ngúfe ale mà, Kìpurò ð ngúfe ale mànà náawù ùvò Àtiyòkiyà, 'àdù 'òpè 'ùnò Ádrùngbàle Yèsù dǒ róte Ídzi Màkùrù ìnzì ní Pbàyàhúdì tò. 21Ádrùngbàle Kàgàwà náabhù òbi atdíð abádhí tò, ndì dhu ràdù àrà yà abádhí rǐ dhu òvò fíyò àbhò ale nyú nábhu rǒ rùgèrè ì, 'àdù Ádrùngbàle Yèsù ná'ù.

22Wò abádhí rònzina dhu-òyí níitdègu àrà òtsi Yèrùsàlemà tó kigò ð kànisa ð bhà-bì ò, ní ì ale adù Bàrnabà nóvì ràrà Àtiyòkiyà. 23Bàrnabà níitdègu àrà àhu ányì, ndàdù Kàgàwà àso Yèsù ná'ù ale dhu nóvù, ní kǐdhè adù ndìka atdíð. Kádù ì ale-afí àbhù ròtsi òbi ndínì ì napbá tí atdíð Ádrùngbàle Yèsù rǒ tí. 24Ndi Bàrnabà nǐ'í idzi ale, atdíð Ìlǎ-Alafí

íră ale, ndirò ádrùngbă a'uta nà ale. Ndi dhu bhëyi ní ndi, ábhǒ ihé-yà nyú náadù Ádrùngbăle Yësù ná'ù.

²⁵Wò dhu-dzidǒ, Bàrnabà adù àrà Sáwúlò nómè Társò tí kátina kigò ò. ²⁶Ní ka ndi ndàla rò, kǎdù kidyì iwù màrà atdíkpá, iwù ùvò nà Àtiyòkiyà. Ndi Àtiyòkiyà tó kigò ǒ kànìsà ǒ, abádhí anzì atdí atɔ nyú. Ndirò ndi kànìsà ǒ, abádhí udhè dhu ábhǒ ale nyú tò. Wò ndi Àtiyòkiyà tó kigò ǒ nga ní ndi wemberè tí ka kapè kunzì Yësù bhà ábhàlì *pbàkrístò tí nǐ.

²⁷Ndi kàsùmì ǒ, Kàgàwà bhà pbànábí núuvò Yèrùsàlemà tó kigò ò rò, 'òwù Àtiyòkiyà. ²⁸Abádhí nzínzì ǒ atdí ale-ɔvò ní'ì Àgabhù. Ní, Kàgàwà bhà ìlǐlǎ-Alafí unda ka ròvò dhu ndàti, ádrùngbă àgǎyì rǎrǐ ìsì yà adzi dǒ kóró pbìrì ǒ. Obhó tí, ndi àgǎyì adù ìsì yà Klòdiyò ní'ì kámá dǒ ádrùngbă kamà tí òná kàsùmì ǒ^m. ²⁹Wò ndi kàsùmì ǒ tí ní ndi, Yësù bhà ábhàlì adù 'rì, 'ìtsà foyá dhu, ngǎtsi ale ràrà kìbhò rǒ fóná ndi nàbà dhu-bvu rǒ, ndínì ì ɔnzì tí ɔdhíya dzèná nǐ Yùdeyà tó pbìrì ò. ³⁰Perè ì ìtsà dhu-dzidǒ, abádhí adù kàbhù Bàrnabà mà, Sáwúlò màrà ròwù àbhùnà Yèrùsàlemà tó kigò ǒ kànìsà ǒ *pbàkùrǔⁿ-fò Yèrùsàlemà tó kigò ò.

Yàkòbhò òho ka kí, kadù Péterù òsò dhu

12 ¹Wò ndi kàsùmì ǒ, ádrùngbă kamà Hèròdè apè ndàvu *Kànìsà ǒ bhà nzínzì ǒ atdídhená ale rǒ. ²Ní, kàbhù Yàkòbhò, Yùwanì t'áddòná kòkèrè dóna ìla tó obhi-akpà nǐ, ròvè. ³Kítdegù wò ndi ndàbhù kɔnzì dhu àlǎ Pbàyàhúdì-nyìkpó nǒfò ró, ní kǎdù Péterù àvi kosò. Wò ndi dhu anzì ndi yà *ìmbà òná afi nà mùgati tó mùhendù tó kàsùmì ǒ. ⁴Ní, Péterù ka kòsò dhu-dzidǒ, Hèròdè adù kàbhù kidò imbi-dzà ò. Kǎdù ìfifó pbànowí tó ìfò mùtù nùlì, ròdò kà-ngbò ànyì-dzá. Kùdhè dhu ní, *Pásika tó mùhendù-idhò rǔda rò ndi ndi kàbhù kòtdì ànyàna ibí ale nzínzì ǒ rò dhu. ⁵Ní, ka kambéna Péterù-ngbò òdò dǒ imbi-dzà ò, pbétù Kànìsà ǒ bhà adù òko, 'àmbe 'ìtsò dǒ Kàgàwà rǒ kòkú dò rò ìnzì ì í òná nga òtdì rórò.

Kàgàwà bhà màlàyikà rǐ Péterù ìkòlò imbi ò rò dhu

⁶Yà tsútsǎ nínnganí Hèròdè rǐ dhu ònzì ndi ndàbhù tí Péterù kòtdì ànyàna òná idhò tó iku ǒ, Péterù ì'ì ɔyǒ pbànowí nzínzì ǒ ndi ndàyi ró, ɔtsúna ràdù ì'ì ɔyǒ àdrà-mbì nǐ ka kùtsì ró. Ndirò, sàndírì adù ì'ì tsátsù-ngbò òdò ì í ró. ⁷Ní kòmbómbí tí, inzà kǒkò ale ùnì kàsùmì ǒ, Ádrùngbăle Kàgàwà bhà màlàyikà níftɔ ndi, awáwù ràdù Péterù mà rǐ'ì òná kàlugá-ngba ǒ nga àtdyi, ràwù hwé. Ní, wò màlàyikà náaya Péterù-ngbò ɔngòna rǒ rò, ndìnga idhò ò rò, ndàdù àtìna ní: «Ívǎ nyì tsàkàtsàkà.» Ní, Péterù-ɔtsú rǒ ì'ì àdrà-mbì náadù 'ìtdì 'ìtrò, 'àwà ì obvò. ⁸Wò màlàyikà adù àtìna

^m 11.28 Kǐ'ì kámá dǒ ádrùngbă kamà tí Pbàrómá tó pbìrì ǒ. ⁿ 11.30 Pbàkùrǔ ní kànìsà ǒ ádròdrò ale.

tdítđđ kà nǐ : « Ísò mvunụ ò, nyadù pfõnụ rǒ kàyitò-mbǐ iso mběyi. » Ní, Péterù adù wò málàyikà àvi fíndà dhu ònzì. Wò dhu-dzidǒ, málàyikà adù atinà tdítđđ kà nǐ : « Áfǒ rùnù ɔrú mùdzarù, nyadù irà owùdu ǒ. » ⁹Ní, Péterù adù àhụ, ndàrà kòwù ǒ. Kǔni nzá dhu, wò málàyikà rǒnzina dhu rǎrǐ obhó dhu. Pbéttù, kǎmbénà dhu àtì dǒ ɔnyụ rǐ ndònyụ dhu tí. ¹⁰Ní, abádhí udà wemberè tó sàndírì tó mùtù tí. Tdítđđ abádhí udà ɔyɔ rí kisè sàndírì tó mùtù tí. Wò dhu-dzidǒ ní ndì, abádhí awù ùvò yà dòtsí ka kúvò nǐ kigò ò tsumà tó tsàtsù-tí. Ní ndì tsàtsù adù ndàpfò ndítírò abádhí tò, abádhí ràdù ùvò iri, 'adù òko àmbe òwu dǒ ngudhà ǒ. Ní kòmbómbí tí, wò málàyikà adù àwí Péterù-tí rò.

¹¹Nírò ní ndì wò róná ndì nònzì dhu arà Péterù-dò àlụ. Ní kǎtì : « Kòmbí, ma m̀ni wà dhu Ádrùngbǎle Kàgàwà nyú ní yà pb̀indà málàyikà nìbhò r̀rà mikòlò Hèròdè-fó rò, ràdù mabhụ m̀gè yà Pb̀yàhúdì r̀bhi àpàna rǒ rùdú ì ɔnzi tí kóró dhu ǒ rò. » ¹²Wò dhu àlù d̀na rò ní ndì, kǎdù àrà M̀riyà, Ỳwanì-tsánà bhà. Ngǎtsi ndì Ỳwanì-ɔvò ní'ì M̀rkò. Ní ndì M̀riyà bhà idzá, ibí ale nyú ní'ì ì àndu ì, 'àmbe 'ìtsò dǒ ró. ¹³Ní, Péterù itsi tsàtsù ìtɔ irinǎ rò, Ròdhà, kasu tó atdí tsìbhíngba ràdù òndri ìkyèrǒ tsàtsù tí. ¹⁴Ní, Péterù ndì nd̀ni túna rǒ rò, kǐdhè ìka ndì atdíđđ. Ní, ìnzá ndì ndàpfò tsàtsù mà kà tò rórò, kǎdù ndàngbo, ndòkù Péterù rǐ'ì tsàtsùnǎ dhu òvò idza rǐ'ì ale tò. ¹⁵Ní ì ale adù dhu àdu Ròdhà tò, 'àtì : « Tí àrì d̀nù rǐ'ì dhé ? » Pbéttù, Ròdhà adù àdi ndàmbe ìnè Péterù rǐ'ì obhó tí tsàtsùnǎ dhu kèlè nòvò dǒ abádhí tò. Ní abádhí adù àtìna wò tsìbhíngba nǐ : « Péterù-m̀lì ní wò. » ¹⁶Pbéttù, Péterù adù àdi, ndàmbe tsàtsù kèlè nòtdò dǒ. Nírò ní ndì ka kawù tsàtsù àpfò, kà ràdù òtsù idza. Ní, ka ì àla rò, idhò adù idza ì'ì ale ùkò atdíđđ. ¹⁷Ní, Péterù adù abádhí nágo ɔtsùna nǐ ìnzì ɔte tí. Kǎdù ndòpè ndàwe ìngbà dhu bhèyi màtí Ádrùngbǎle Kàgàwà àbhụ ndì ndàhụ imbi ò rò dhu abádhí tò. Tdítđđ, kǎdù àtìna abádhí nǐ : « Nyòwu nyàwe wò rùdú ndì nònzì dhu Ỳkòbhò mà tò, ngùkpà àlè t'òdhina màna. » Wò dhu-dzidǒ, kǎdù àhụ idza rò, ndàdù àrà ngǎtsi ngari ò.

¹⁸Ní ìnga ùbho rò, pb̀anówí-tsi ava ndì atdíđđ, 'àmbe dhu òngù dǒ tsùyà nzínziya ǒ, 'àtì : « Péterù nyú àrà àdhà ? » ¹⁹Ádrùngbǎ kamà Hèròdè adù kàvi kòmè kóró ngari ònǎ, pbétù ka kǎdù nzá kàbà. Nírò ní ndì kǎdù dhu àvi kòngù Péterù-ngbò òdò rǒ r̀bhi sàndírì-tsù, ndàdù àbhunà kòkyè kóró. Wò dhu-dzidǒ, Hèròdè adù ndìvà Ỳdeyà tó pb̀irì ò rò, ndàrà Kàyisàriyà tó kigò ò, ndàrà àdi ànyì ákè kàsùmì tí.

Ádrùngbǎ kamà Hèròdè rǒvè dhu

²⁰Ádrùngbǎ kamà Hèròdè náakó atdíđđ Tirò mà Sídona màna tó kigò ǒ bhà rǒ. Ní, atdíku, abádhí iri ì ndínì ì oví tí ìndrù ɔvòya rǒ Kàyisàriyà tó kigò ò, ròwù ɔte Hèròdè nà. Ní, ndínì ndì dhu aká tí fíyò, abádhí adù 'ìrì

Blästò tí kátina ale nà. Ndi ale niñ ádrùngbã kamà bhà idho tó kàluga ð dhu dǝ ádrùngbãle. Ní abádhí awù 'ònzì ndíní ì oko tí màràngà ð Hèròdè mànà, abádhí tó pbìrì ð bhà òngù rí ðnyè ongónà ìrà ádrùngbã kamà Hèròdè bhà pbìrì ò rò nídhuní. ²¹Ní, yà abádhí ìrì ì ndíní ì òte tí ádrùngbã kamà mànà ònà idho ð, ndi kamà núúfó ndì pbìndà ádrùngbãnga tó màdzarè ní, ndàdè àdi pbìndà ádrùngbã kamà tó tombi dǝ. Wò dhu-dzidǝ, kǎdè òte ðpè, ndàmbe dhu òvò dǝ ihé-yà tò. ²²Ní wò kà rǝte ònà kàsùmì ð, ihé-yà adù idù 'àti: « Ìgyò ! Ìnzì ní ìndrù nyú yà rǝte dhemà ! Mùngù-ngba nyú ní yà rǝte ! » ²³Ní ànyìrǝ rò tí, Ádrùngbãle Kàgàwà bhà màlàyikà náapbì Hèròdè, inzà kàbhè ifuta Kàgàwà tò dhu-okú dò rò, asa ràdè àkanà, rǝvè dòtsí.

²⁴Pbétù wò ndi kàsùmì ð, Kàgàwà bhà Òte adù àdi ndàmbe ndànga dǝ, ndàdè àmbe ndùndò dǝ kóró ngari ònà. ²⁵Bàrnabà mà Sàwúlò mànà nítdègu fíyò ka kavi 'òwù ònzànà Yèrùsàlemà tó kigò ð kasu níto, ní abádhí adù 'àvà, 'àdu ì Àtiyòkiyà. Ányì abádhí adù òwu atdíkpá Yùwanì tí kátina atdí ale mànà. Ngàtsi ndi Yùwanì-òvò niñ Mǎrkò.

**Kàgàwà bhà Ìlǐlǎ-Alafí rǝ Bàrnabà mà Sàwúlò mànà
nóvò Kàgàwà bhà kasu tò dhu
(Gál 2.7-9; 2Tì 3.8-9)**

13 ¹Àtiyòkiyà tó kigò ð *kànìsà ð ale nzínzì ð, Kàgàwà bhà pbànábí mà, ìndrù tò arí dhu ùdhé ale mànà níñí inè. Í ale niñ Bàrnabà, Nìgerì tí kátina Simiyonì, Lùkiyò, Kùrenì tó kigò ð ale, Mànàyenì, yà atdíkpá avì ádrùngbã kamà Hèròdè mànà ale, ndirò Sàwúlò.

²Ní atdíku, yà abádhí rǝ Ádrùngbãle Kàgàwà ùlé, 'àdè ðnyè t'ónyuta-tsù nùtsì ònà kàsùmì ð, Kàgàwà bhà Ìlǐlǎ-Alafí ati abádhí ní: « Nyòpì Bàrnabà mà Sàwúlò nà idù, nyèli igi, ndíní yà ma munzi ì fíyò kasu nǝnzì tí. »

³Ní, ðnyè t'ónyuta-tsù ì ùtsì, 'àdè àmbe 'ìtsò dǝ átò dhu-dzidǝ, abádhí adù òtsúya núli Bàrnabà mà dǝ Sàwúlò nà, 'àdè ùbhànà rǝwù.

**Bàrnabà mà Sàwúlò nà rǝwu Kàgàwà bhà Ídzi Mǎkùrù
ùnd Kìpurò tó *sòngà ð bhà tò dhu**

⁴Wò Kàgàwà bhà Ìlǐlǎ-Alafí nóvì ì ì ì ówu rò, Bàrnabà mà Sàwúlò nà náawù ùvò Sèlèkiyà tó kigò ð. Ní ànyìrǝ rò, abádhí adù òtsù ádrùngbã ibhú ð, 'òwù Kìpurò tí kátina sòngà dǝ. ⁵Ní, Sàlaminò tí kátina kigò ð ì òwù ùvò rò, abádhí apè 'ùnd Kàgàwà bhà Òte ìndrù tò Pbàyàhúdì tó unduta-dzà ð rò. Yùwanì níñí inè átò atdíkpá abádhí mànà, ndàdè arà abádhí dzèna ònzì rǝ. ⁶Ní iwà ì ùdà Kìpurò tó sòngà ònà kóró rǝrǝ, abádhí awù ùvò ndi sòngà ð kigò, Pafò tí kátina ð. Ní, ndi kigò ð, abádhí atù Bàrà-Yèsù tí kátina màzítále. Àbadhi niñ átò Pbàyàhúdì nzínzì ð tìtò

tó nabì. 7 Abádhí ongonà òko atdíkpá Kipurò tó sòngà ð lìwalì, Sèrgiyò Pòlò tí kátina ale, yà atdíð ìnga núni mànà. Ní, ndi lìwalì avì Bàrnabà mà Sáwúlò nà kunzì, riwũ tina ð, Kàgàwà bhà Ɔte ndì ndòzè atdíð ñdìrì nídhuní. 8 Pbéttù wò màzítále, Èlemà, wòrí ní ndi kòvò-tì Pbagìríkí t'ávàna ð, náadù àdi, ndàmbe ndàgò dš abádhí mànà. Kǎdù dhu ònzì ndíní ndugéré tí lìwalì-afí, ìnzì dhu na'ú tí. 9 Nírò ní ndi Kàgàwà bhà Ìlìl-Àlafí ìrà ndi rò, Sáwúlò, yà Pòlò tí kátina átò núudí nyìkpóna wò màzítále Èlemà rš, 10 ndàdù àtina ní: « Nyi nyarí ñ nzére màgèzì nà abhò. Ndirò nyi nyarí ìndrù ùtrǎ abhò. Ìnyi ní Pfoṃvo t'ídhùnà nyú, ndirò ìnyi ní obhónánga rš òmvú. Nyi nyubhàya tí obhó Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà tǎrúttǎrú idè otu t'útdyata? 11 Ní Kòmbí, Ádrùngbǎle Kàgàwà-òtsù ìsì wà dènú. Nyi nyóngo ndùmùndúmú tí, ìnzì nyala adyifò-nyìkpò atdí kàsùmì ð màtí. » Ní urò rò tí, Èlemà-nyínga núutì mbìlì, ìnš-yà ribvú ndi dóná. Ní, kǎdù ndòpè ndòrì ndi, ndàmbe ndùnda rí ale ònè dš. 12 Ní, lìwalì itdègu wò ndi ònzì dhu àlǎ, náadù Yèsù à'ù, Ádrùngbǎle Yèsù bhà Ídzi Màkùrù ùdhè ka kí dhu òsù ndi atdíð nídhuní.

Pòlò mà Bàrnabà nà ròwu ùvò Àtìyòkiyà tí kátina atdí pbanga ð dhu

(Kas 7.1-50; 10.36-43)

13 Wò dhu-dzidš, Pòlò mà òdhína mànà núupò ibhú ð Pafò rò, 'òwù, 'òwù ùvò Pergà tí kátina Páfùliyà tó pbìrì ð atdí pbanga ð. Ányìrò ní ndi, Yùwanì^o náadù abádhí núbhà, ndàdù ndàdu, ndàrà Yèrùsàlemà tó kigò ð. 14 Ní, abádhí adù abhi òpè Pergà rò, 'òwù, 'òwù ùvò Pìsìdiyà tó pbìrì ð atdí pbanga, Àtìyòkiyà tí kátina ð. Ní sàbatù-ìdhò ð, Pòlò mà òdhína mànà náatsù unduta-dzà ð, 'àdù òko obvò.

15 Nírò ní ndi ka kazù Músà bhà Úyátá tó bhùkù ð ka kandí dhu mà, Kàgàwà bhà pbànábí náandí dhu mànà. Wò dhu-dzidš, unduta-dzà ð ádròdrò ale náadù ìndrù òvì, ròwù dhu ùnò abádhí tò, 'àtì: « Àbanzò, nyí nyapè ì ìndrù tò nyí nyòvona abádhí-afí nyí nyopé tí ñ Ɔte nà, ní nyòvo ka kòmbí. » 16 Ní, Pòlò ivà ndi ndidè, ndàdù ìndrù àpe Ɔtsúna ní, rìnè. Nírò ní ndi kǎpè Ɔte ndàtì: « Ìsràyèlì tó pbìrì ð bhǎ, ndirò nyí yà Kàgàwà-òdò ònzì nyí nyarí rò, nyèrì yà ma múvona dhu. 17 Àlè, Pbàìsràyélí tírò, àlè tó Kàgàwà náavò ndi àlè t'ábhúna. Ní, Mírì tó pbìrì ð abádhí aróko ònà kàsùmì ð, kǎdù abádhí àbhù ròtrò, ròngò ábhš alé-yà nyú tí. Wò dhu-dzidš, kǎdù abádhí ipfo, rùvò ányì rò pbìndà Ɔbì nyú ní. 18 Kǎdù abádhí-ngbò nóddò rùngù ð, ràrà àhù mbèmbè ifò kumì atò tí. 19 Ndirò, kǎdù àrùbhù dhèdhèrò ale-tidò-tsù tó rùgànda-tse nótdì Kànanà tó pbìrì ð rò, ndàdù ndi pbìrì àbhù àlè t'ábhúna tò. 20 Kórò kǎkò dhu anzì ì, ràrà àhù mbèmbè ifò miyà dóná imbò kumì nà atò tí. Wò

^o 13.13 Ngàtsi ndi Yùwanì-òvò ní'ì Màrkò.

dhu-dzidŏ, Kàgàwà adù àlě t'ábhúna-ànyă nítdì róngo ale núli abádhí nzínzi ŏ, ràrà àhũ p̀b̀indà nabi Sàmɔlè nídì ndì ndaraya abádhí nzínzi ŏ òná kàsùmì ò. ²¹Ndirò, r̀p̀è ndì uró r̀, àlě t'ábhúna náadù kamà ònzi Kàgàwà-f̀s. Nírò ní ndi Kàgàwà adù Sàwulò nídì abádhí dŏ kamà tí, r̀nỳỳ idzi abádhí dŏ, r̀ràrà àhũ ìf̀o kumì atɔ́ tí. Ndi Sàwulò ní'í Kisi t'ídhùnà. Ndirò Kisi ní'í Bènyàminì-dhú-bv̀ỳ ale. ²²Kàgàwà níitdègu Sàwulò níf̀ò ádr̀ungb̀a kamà t̀o tombi dŏ r̀, ní kàd̀ù Dàwudì nídì tdítđ abádhí dŏ ádr̀ungb̀a kamà tí. Kàd̀ù dhu òv̀ò át̀ò Dàwudì-okú d̀ò r̀, ndàti : <Ma màbà wà Dàwudì, Yēsè t'ídhùnà, atdídŏ afídu ózè ale. Ka ní ndi ma mòzè dhu ònzi róngo kóró ale. > ²³Dàwudì bhà p̀b̀ádzukuru nzínzi ŏ r̀ ní ndi, Kàgàwà ipfo Yēsù, ndìdì P̀b̀àìsràyélí t̀o Ūg̀ỳba tí, àdhàdhì yà angyangyi ndì ndakò f̀indá làkà dhu bh̀ỳi. ²⁴Tđ Yēsù ira r̀, bàtizò nubhónà Ỳuwanì náav̀ò dhu Ìsràyeli t̀o p̀b̀iri ŏ bhà t̀ò kóró, ndíní ì ǹg̀èrè tí, 'ùbhà f̀iỳo nzérenga, 'àd̀ù bàtizò àlũ. ²⁵Ní, p̀b̀indà kasu-tsù àmbènà àrà ndòdì òná kàsùmì ŏ ní ndi, Ỳuwanì ivú dhu P̀b̀àìsràyélí-tsù, ndàti : <Nyí nyáí inga ìrè ima r̀àr̀ì àdhi ? Ima ní nzí ẁò nyí nyaròd̀ona ndíní ira tí ale. P̀b̀ét̀ù, kàní dzidu dŏ r̀ràrà ale ní inzà ma màkà m̀unga p̀f̀ona r̀ò kàyitò-mbì mà ale. > ²⁶Nírò nyí adóđđ, yà Àbràhamù bhà p̀b̀ádzukuru tí nyí nyí'í r̀, ndirò nyí, yà Kàgàwà-òd̀ò ònzi nyí nyarí r̀, àlě t̀ò nga ní ndi Kàgàwà ìbhò yàr̀ì òg̀ù t̀o ɔ̀te ní. ²⁷Obhó tí, Ỳerùsàlemà t̀o kigò ŏ bhà mà f̀iỳò ádr̀òdr̀ò ale mànà núuni nzá dhu Yēsù r̀àr̀ì àdhi. Ndirò, yà bilí ka karòz̀una sàbatù-idhò ŏ, yà Kàgàwà bhà p̀b̀anábì unò dhu mà náadù nzá abádhí-d̀ò nálũ. P̀b̀ét̀ù, abádhí adù ì dhu àbhũ r̀akã, yà Yēsù-dŏ ì abh̀ù kòtdì anya ndíní ka koho tí dhu-otù ŏ. ²⁸Ní, inzà ì àbà atdì dhu mà, yà Yēsù-ànyă òtdì ka kàd̀ù okúna d̀ò r̀ò r̀òr̀ò, abádhí anzi ka Pilatò-f̀s, ndíní ka nabh̀ù tí kohò. ²⁹Ní kòkú d̀ò r̀ò ka kandí kóró dhu ì àbhũ r̀ònzi ì dhu-dzidŏ, abádhí náabh̀ù kã-bv̀ò kifo mùsàlabhà dŏ r̀, 'àd̀ù òtd̀ùnà. ³⁰P̀b̀ét̀ù, Kàgàwà adù àbadhi àbhũ r̀ingb̀è ndì ɔ̀ve-bv̀ù r̀. ³¹Ẁò dhu-dzidŏ, kàd̀ù ndàvi ibí idhò nyú ŏ yà Gàlilayà r̀ò ì iwú mànà atdíkpa, 'iwũ òv̀ò Ỳerùsàlemà t̀o kigò ò ale t̀ò. Kòmbì ì ale ní ì kàbhà ngàm̀bì P̀b̀àìsràyélí-ònzí. ³²Mã nyú mà, mã m̀ɔ̀v̀ona dhu ní ndi Ìdzi Màkùr̀ù, yà àlě t'ábhúna t̀ò Kàgàwà náakò f̀indá làkà. ³³Ní, Kàgàwà náabh̀ù wà ndi làkà r̀akã àlě t̀ò, abádhí t̀o p̀b̀ádzukuru tír̀ò. Kàbh̀ù Yēsù r̀ingb̀è ndì ɔ̀ve-bv̀ù r̀, àdhàdhì yà Zàburì t̀o bh̀ùkù' ò ka kandí ɔ̀v̀ò r̀í kisè kà t̀o ngari ŏ dhu bh̀ỳi. Ndi andítá r̀ätina :

<Inyi, inyi ní Idhùdu.

Ndirò indo ndì ǹp̀è r̀, ima ní Àbanũ. > ³⁴Ndirò, Yēsù nábh̀ù ndì ndí r̀ingb̀è ndì ɔ̀ve-bv̀ù r̀ò ìnzí abv̀ona r̀òmò dhu kàv̀ò angyangyi. Kàti :

«Ma mí nyasö nĩ asota ní ìlǐlǎ, ndirò kóró ale rá'una, yà angyangyi ma makò fíndá làkà Dàwudí tò asota^q.» ³⁵Ndi dhu-okú dò rò ní ndi kà rätina átò Zàburí^r tó ngätsi ngari ð :

«Nyi nyabhüya nzi pòkù Ìlǐlǎ-Ale-abvò ròmò ibhu ò.» ³⁶Obhó tí, pòndà idzi ð, ádrüngbǎ kamà Dàwudí náanzì Kàgàwà ózè dhu. Ní, kǎvè, kadù ndòtdù abhúna ka kutdú ró, abvòna ràdù òmò. ³⁷Pbétù, yà Kàgàwà àbhü rìngbè ndi ibhu ò rò Yèsù-abvò nómò nzá.

³⁸Nírò adódí, nyèni dhu kòtù ð nga rǎrǐ ndi ìndrǐ tó nzérenge rǐ ndùba dhu rǐ ndòvò fǔkù nĩ. Ndirò, Músà bhà Hyátá mà náabhü nzá nyí kòzù nyí obhónángatále tí. ³⁹Yèsù-otù ð nga ní ndi ìngbàtí fli ndi ale mà yà ka nà'ù, nòzù ka kádù obhónángatále tí nĩ. ⁴⁰Nírò, nyàndà nga mbèyi adódí, akye yà Kàgàwà bhà pònábí unò dhu nòzònzina ndi rùkú nĩ. Abádhí ati :

⁴¹«Nyàndà dhu, nyí, ìndrǐ-tsi ònzi nyí nyarí rò.

Nyàbhü nyí idhò rùkò nyí, ndirò nyàbhü nyí tséku ròtdì ndi.

Obhó tí, ma mí atdí dhu ònzi, yà ìnè nyí nyí nyìkpòku nà òná kàsümü ð. Ndi dhu ní ìnzí nyí nyádù à'ùnà ngätsi ale náwe fǔkù rò dhu^e.»

⁴²Wò dhu-dzidò, Pòlò mà Bàrnabà mànà nítdègu ùvò unduta-dzà ò rò, ní iyé-yà náadù abádhí ònzi ndíni iwúya tí tdítò rǐ sàbatù-idhò ð, 'iwù wò òte kèlè nádu 'àwe tdítò fíyò. ⁴³Wò unduta-dzidò, ábhò Pbàyàhúdì mà ábhò ngǔkpà ale yà Pbàyàhúdì tó *dìni ò ò nùgèrè 'òngò Kàgàwà ùle mànà, náadù ùvò, 'òwù Pòlò mà Bàrnabà mànà-owù ð. Nírò ní ndi kòkò óyò ale adù dhu òvò abádhí tò 'òpè abádhí-afí nĩ, ndíni ò napbá tí 'òngò òkò pòtsò Kàgàwà bhà ídzìnga tó otu ð tí.

Pbàyàhúdì rǐ Pòlò mà Bàrnabà mànà rǒvona fíyò òte nódhò dhu

⁴⁴Tdítò rǐ sàbatù-idhò ð, mbèmbè Àtiyòkiya tó pbanga ð kóró ale núundu ò ndíni ò iri tí Ádrüngbǎle Kàgàwà bhà òte. ⁴⁵Ní Pbàyàhúdì nítdègu wò ihé-yà àlǎ, ní adha tó ale-afí mà agòta mànà náadù abádhí ìra, ràdù 'òpè 'àgò Pòlò rǎvona fíyò dhu, ndirò 'àmbe dhu ùnò dò nzère kà nĩ. ⁴⁶Ní Pòlò mà Bàrnabà mànà náadù dhu òvò abádhí tò ìmbà óyá ódò na, 'àti: «Fǔkù nga ní ndi Kàgàwà bhà yàrì òte nákà kùnò wemberè tí nĩ. Pbétù, nyí nyòdhò ka, nyádù nyòzù nyí-tíró ìnzá àkà 'àbà dhòdhóhonga tó ípìrnga ale tí dhu-okú dò rò, mà mí mǔgèrè kòmbí mòwù kùnò rǐ ìnzí ní Pbàyàhúdì tò. ⁴⁷Obhó tí, Ádrüngbǎle Kàgàwà uyá wà ka ndi dhu bhèyi tí fǎkà. Kāti:

«Ma míli nyí kóró pòrì ð ale tó awáwù tí,

ndíni nyí nyí tí ògù tó Ídzi Màkùrù òvò rí kóró ale tò ale tí, ràrà àhu yà adzi-tsù náadì ndi ò.»

^q 13.34 Ìsa 55.3   ^r 13.35 Zàb 16.10   ^s 13.41 Hàb 1.5

48 Ní, ìnzí ní Pbayàhúdí níitdègu wò ɔte ìrì, ní abádhí-idhè náadè ndìka atdíḍ, 'adù 'òpè 'ilè Ádrùngbàle Kàgàwà bhà ɔte. Ndirò kórò ale, yà Kàgàwà apì dhòdhòdhóngà tó ípìròngà nabáya tí, náadè Kàgàwà à'ù.

49 Ádrùngbàle Kàgàwà bhà ɔte adù ndùndò kórò ndi Pisidiyà tó pḃìrì ǝ. 50 Pbéṭù, Pbayàhúdí adù dhu ìtsu Kàgàwà ùlè arí ì návi vèbhále mà, kigò ǝ ádròdrò ale mànà do ò, ndíní dhu nìvà tí Pòlò mà Bàrnabà mànà rǝ. Ní, abádhí adù 'òpè 'àvu Pòlò mà Bàrnabà mànà rǝ, 'adù ìpfonà 'òdi fìyò pḃìrì ǝ rò. 51 Pbéṭù, kǝkò ǝyǝ ábhàlì náadè pǝyà-tsítsírò àhù nǝ'ò abádhí-okú dǝ rò. Wò dhu-dzidǝ, abádhí adù 'ìvà, 'òwù Ìkòniyò tó kigò ǝ. 52 Ndirò Yèsù-owù núngu ale-idhè náadè ndìka atdíḍ, Kàgàwà bhà Hìlā-Alafì ràdè 'ira.

**Pòlò mà Bàrnabà nà rǝ Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù
núno Ìkòniyò tó kigò ǝ dhu**

14 1 Ìkòniyò tó kigò ǝ ì òwù ùvò rò, Pòlò mà Bàrnabà nà náatsù átò Pbayàhúdí tó unduta-dzà ò. Ní ányìdzá, abádhí ɛno Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù, ndi dhu ràdè Pbayàhúdí mà Pbagìrìkì mànà tó ábhǝ ihé-yà nyú nábhù rà'ù Yèsù. 2 Pbéṭù, yà ì nùvò ìnzí 'à'ù Yèsù Pbayàhúdí náadè dhu ìtsu ìnzí ní Pbayàhúdí-do ò, 'àbhù affiya rìnza ì ndíní dhu nìvà tí kǝkò Yèsù ná'ù adóya rǝ. 3 Ní, àzèmbè wò dhu rǝ ndònzì rǝrò tí, Pòlò mà Bàrnabà nà náadè òko ábhǝ idhò nyú tí Ìkòniyò tó kigò ǝ. Abádhí adúnà òwu Ádrùngbàle Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù núno rǝ kpangba, ìmbà ǝyá ɔdǝ na, kà-rǝ ì ìpḃì ì nídhunì. Ndirò, Ádrùngbàle Kàgàwà adúnà àrà yà abádhí rúnɔna pḃìndà ìdzìngà dǝ dhu tó obhóngà nábhù rǝ ràvi ndi kpangba, yà abádhí rǝnzina wiwì mà yà ìnzá apèna 'ònzì angyi ìndrù-nzìnzì ǝ dhu mànà dhu-otù ǝ. 4 Ní wòrì kigò ǝ ale-òngà núundò ndi ɔyo, atdídhena ale ròlè ì Pbayàhúdí-tì'òná rò, ngǝkpà ale ràdè 'òlè Yèsù bhà uvitatále-tì'òná rò. 5 Wò dhu-dzidǝ, Pbayàhúdí mà ìnzí ní Pbayàhúdí mànà, ǝyá ádròdrò ale mànà náadè 'ìrì ndíní ì ɔpè tí 'àvu Pòlò mà Bàrnabà mànà rǝ, 'adù abádhí àbhù kubvù odu nǝ rǝve. 6 Ní, Pòlò mà Bàrnabà mànà níitdègu wò dhu òsù, ní abádhí uvò Ìkòniyò ǝ rò, 'òtsè Likàòniyà tó pḃìrì ǝ pbanga, Lístrà mà Dèrbè mànà, tìyá arǝ'ì kyèròkyèrò pḃìrì mànà ò. 7 Anyì abádhí adù òko 'òwù Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù núno rǝ ìndrù tó.

Pòlò mà Bàrnabà nà rǝ'ì Lístrà tó kigò ǝ dhu

8 Lístrà tó kigò ǝ, ìnzí aríde pǝɔna dǝ atdí ale ní'ì inè. Ndi ale ní'ì òdhi tí ka kadhì òtsòtsù rǝrò ale. Ndirò ka ní'ì ìnzá apèna ùbhi yà ka kadhìna ndi rò ale. 9 Ní, atdíku kǝdì ndàmbe Pòlò rúnɔna dhu ìrì dǝ. Ní Pòlò udí nyìkpóna kà-rǝ, kà'ù dhu ògù ndi ràmbènà ògù dhu ndi ndàla rò. 10 Ní, Pòlò adù dhu òvò kà tó ɔrú túna nyú nà, ndàti: « f'và nyi, nyidè túrútúru pǝɔnu dǝ. » Ní wò ale níibe ndi ndidè, ndàdè ndòpè ndùbhi. 11 Ní wò Pòlò ònzì dhu ì àla rò, ihé-yà náapè 'òtè ɔrú túya nyú nà Likàòniyà ǝ bhà t'avàna ǝ, 'àmbe àtìna dǝ: « Mǝngǝ-nzo ùgèrè wà ì 'òngò ìndrù tí, 'ìtsù

àlě nzínzi ò. » ¹² Abádhí adù Bàrnabà nàtì Zěwù tí, 'àdù Pólò nàtì Hérmè tí. Obhó tí, Pólò ní ndi aránà ɔte ùdà rǒ ìndrǔ tò. Ndirò, yà Lístrà tó kigò ò ka kótsù ró ní'í ndi Zěwù tí kátina Pbagìríkí tó mǔngǔ-ngba bhà sòmá-dzà. ¹³ Ní wò ndi kàsùmì ǒ, Zěwù bhà atdí kùhanì náadù ìrà ìkyì-akpá nà, iwà ndi ndùkpòrò itsu-opfò tó mùkàkú ndùfǒ dǒya rǒ rórò, ndìrà àhu nà kigò ò ka kótsù òyá tsàtsù tí. Abádhí ní'í iwà ì nìrì ihé-yà mànà ndínì ì ubhò tí ì ìkyì-akpá perè tí kǒkò ǒyǒ uvitatále tò. ¹⁴ Ní, Pólò mà Bàrnabà nà níitdègu kǒkò ale rǎpàna ndínì ì ɔnzi tí dhu ìrì, núufa rǒyá ɔrú mùdzarù-ǒnga, 'àdù òtse ihé-yà nzínzi ò, 'àmbe ùkú dǒ, 'àtì: ¹⁵ «Hòkò! Ádhu wò nyí nyápàna nyǒnzi dhemǎ? Mǎ'í nyú, mǎ ní ìndrǔ àdhàdhì nyí ní ìndrǔ dhu bhèyi. Ndirò, yà fùkù mǎ mòvò dhu ní Kàgàwà bhà Ídzi Màkǔrù, ndínì nyí nyùbhà tí nyí nyarǒnzina ìmbǎ tǐya nà dhu, nyàdù nyùgèrè nyǒngò yà ìnzì arǒvè Kàgàwà bhà ale tí. Ndi Kàgàwà ní ndi yà adzi mà òrù-akpà mà ndirò rèrù-abábá mà, òyá arǐ kóró dhu mànà nanzì ale. ¹⁶ Angyíta nyú Kàgàwà ùbhà pé kóró pbìrì ǒ ale rǒngò ùbhi afíya ozè otu ǒ. ¹⁷ Pbéù, kùbhà nzá ndi ndí ndìtè abádhí tó yà ndi ndǒnzina ídzìngatò ǒ dhu. Obhó tí, kǎrí igye àbhù rìkǒ òrù-akpà ò rò fùkù, ndàdù inga ǒ dhu àbhù rǒ'ò fíyó kàsùmì ǒ. Ndirò indo màtí, kǎradù nyǒngù, ndàdù afíku níra pbìndà ídzìngà tó dhèdhe ní.» ¹⁸ Pólò mà Bàrnabà nà náatè mbà wò dhu bhèyi màtí, ní abádhí rǐ ihé-yà nísǒ ìnzì ìzà tó perè nubhò tí fíyò dhu ní'í ɔbi tí.

¹⁹ Wò dhu-dzidǒ, Pbayàhúdì níwú Àtiyòkiyà^t tí kátina kigò ò rò, ndirò Ìkòniyò tí kátina kigò ò rò màtí, 'iwù ùvò Lístrà. Ní abádhí nítsu dhu ihé-yà-dò ò, rǒpè 'ùbvù Pólò mà odu ní, ndínì ɔvè tí. Wò dhu-dzidǒ, abádhí adù Pólò àdhà 'ípfo iri kigò ò rò, iwà òvè dhu tí ì í kàtì nídhuní. ²⁰ Pbéù Yèsù ná'ù ale níitdègu 'àndù 'àkpòrò Pólò-ngbò, ní àbadhi adù ndìvà, ndidè, ndàdù ndàdu ndi kigò ò. Ní tsútsǎ nínganí, abádhí adù òwu Bàrnabà nà Dèrbè tí kátina kigò ò.

Pólò mà Bàrnabà nà rǐ 'àdù Àtiyòkiyà tó kigò ò dhu

²¹ Dèrbè tó kigò ò ì òwù ùvò rò, Pólò mà Bàrnabà nà náapè 'ùnò Kàgàwà bhà Ídzi Màkǔrù ìndrǔ tò. Ní, àbhǒ ale nyú núugèrè ì, 'à'ù Yèsù. Wò dhu-dzidǒ, abádhí náadù 'àdu Dèrbè rò, 'òwù Lístrà. Lístrà rò, abádhí adù 'ìvà, 'òwù Ìkòniyò ndirò Àtiyòkiyà, Pìsidiyà tó pbìrì ò. ²² Kóró kǒkò kigò ònǎ, abádhí owúnà Yèsù ná'ù ale-afí nópè rǒ, 'àdù òwu ì ale àvi rǒ rìkò pòtsó fíyó a'uta ǒ. Abádhí adúnà òwu dhu òvò rǒ ì ale tò, 'àtì: «Dhu àkǎ àlě rùdà ádrùngbǎ àpbè nyú òna nǎ, ndínì àlě kòtsú tí òrù-akpà ǒ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà idzi ò.» ²³ Kóró *kànísá òna nǎ, Pólò mà Bàrnabà nà náadúnà òwu ìndrǔ òvò rǒ, 'ùlì ndi kànísá ǒ pbàkùrù tí. Ònyù t'ónyuta-

^t 14.19 Ndi Àtiyòkiyà ní'í Pìsidiyà tí kátina atdí pbìrì ǒ kigò.

tsù ì ùtsì, 'àdù àmbe 'ìtsò dǔ dhu-dzidǔ, abádhí adúnà òwu yà ì óvò ale ùlì rǔ yà ì á'ù Ádrùngbǎle Yèsù-fó.

24 Wò dhu-dzidǔ, abádhí nùudà Pisìdiyà tó pbirì ònǎ, 'àdù òwu ùvò Páfùliyà tó pbirì ò. 25 Ní, Pergà tí kátina ndi pbirì ǔ kigò ǔ bhà tò ì ùnò Kàgàwà bhà Ɔte dhu-dzidǔ, abádhí adù 'àsòlò, 'òwù Àtaliyà tí kátina kigò ò. 26 Ndi kigò ǔ rò, abádhí adù 'ìvǎ 'òwù ibhú ǔ, 'òwù ùvò Àtiyòkiyà, Sìriyà tó pbirì ò, yà abhi ì apè ònǎ rò kigò ò. Wò ndi kigò ǔ rò nga ní ndi, ka kabhu abádhí Kàgàwà ràso wò abádhí òwù ùtsànà pbindà kasu-okú dò rò.

27 Ní, Àtiyòkiyà ì òwù ùvò rò, abádhí andu Yèsù ná'ù ale-tsù, 'àdù Kàgàwà àbhù ì 'ònzì kóró dhu náwe fiyò. Ndirò, abádhí adù ìngbà dhu bhèyi màtí ì àpfò a'uta tó tsàtsù ìnzì ní Pbàyàhúdì tó dhu náwe átò abádhí tò. 28 Wò dhu-dzidǔ, Pòlò mà Bàrnabà nà náadù òko ábhǔ idho nyú tí Yèsù ná'ù ale mànà Àtiyòkiyà tó kigò ǔ.

Yèsù ná'ù ale tó unduta Yèrùsàlemà tó kigò ò

(Ɔpt 2.1-9)

15 ¹Yùdeyà tó pbirì ò rò iwù Àtiyòkiyà tó kigò ò ngúfe ale, náapè 'ùdhe dhu Yèsù ná'ù ale tò, 'òwù àtìnà rǔ ìtí: « Ìnzì nyí nyapè nyàbhù kòbhòlò ɔnzìkúnga yà Músà bhà Ɔyatá nónzì ka dhu bhèyi, ní Kàgàwà rǔ nzì nyígù fùkú nzérenga ǔ rò. » ²Ní Pòlò mà Bàrnabà nà náadù ndi dhu òdhò atdíǔ, ádrùngbǎ agòta nyú ràdù ìtsì nzínziyà ǔ ì ale mànà wò dhu-okú dò rò. Nírò ní ndi abádhí adù dhu ùtsì atdíkpá, ndíñí Pòlò mà Bàrnabà nà ndirò Àtiyòkiyà ǔ ngúfe ngùkpà ale mànà nóowu tí Yèrùsàlemà tó kigò ò, 'òwù òte ndi dhu dǔ Yèsù bhà uvitatále mà, pbàkùrù mànà-ònzì rò. ³Ní, Àtiyòkiyà ǔ *kànisa náadù abádhí dzùnà nónzì àkǎkǎ dhu bhèyi ndi abhi tò. Ní Fòyinikè mà Sàmariyà mànà tó pbirì ònǎ ì úda ì nanǎ, abádhí owúnà ìngbà dhu bhèyi màtí ìnzì ní Pbàyàhúdì nùgèrè ì Kàgàwà tò dhu nówò rǔ ìndrù tò, ndi dhu ràdù àrà Yèsù ná'ù ale àbhù rǔ idhèya rika ndi atdíǔ. ⁴Ní, kǔkǔ ale níitdègu owu ùvò Yèrùsàlemà tó kigò ò, ní ndi kigò ǔ kànisa mà Yèsù bhà uvitatále mà ndi kànisa ǔ pbàkùrù mànà, náakò abádhí mbèyi nyú. Abádhí náadù Kàgàwà àbhù 'ònzì dhu náwe kóró kǔkǔ ì nàkò ale tò. ⁵Pbétù, atdídhená ale, Yèsù ná'ù Pbfàrisáyó tó mùtù nzínzì ǔ, náadù 'ìvǎ 'àtì: « Dhu àkǎ kòbhòlò Yèsù ná'ù ìnzì ní Pbàyàhúdì-ònzìnga, kadù dhu ùya fiyò ròngò Músà bhà Ɔyatá nífu. » ⁶Nírò ní ndi Yèsù bhà uvitatále mà, Kànisa ǔ pbàkùrù mànà, náandu ì ndíñí ì andá tí kǔkǔ ale ùnò dhu-ònga. ⁷Ní, atdíǔ ì àgò ì dhu-dzidǔ, Péterù ivà ndi ndidè, ndàdù àtìnà: « Àbanǎnzó, nyí nyùnì wà dhu Kàgàwà rówò wà mà angyíta tí nzínziku ǔ rò, ndíñí ma mongó tí pbindà Ídzì Màkùrù núnò ìnzì ní Pbàyàhúdì tò, ndíñí abádhí níri tí 'àdù dhu à'ù. ⁸Ndirò Kàgàwà, yà ìndrù-afí ò dhu mà núní arí ale, nítè wà dhu iwà ndi rákò abádhí, yà abádhí ndi ndírǎ pbindà Ìlǎ-Alafí nǎ, àdhàdhì yà ndi ndírǎ àlè dhu bhèyi

dhu-otù ǝ. ⁹Kǝndò nzá àlě-ǝnga abádhí mànà akekpá màtí, kǝ'ò abádhí-afí rìlǎ nyìkpóna ǝ, a'uta-otù ǝ nídhuní. ¹⁰Nírò, ádhu kòmbí nyí nyí Kàgàwà-afí númvù wò dhu bhěyi, nyámbe ndì nà'e ànò núgba dǝ Yèsù bhà ábhàlǝ dǝ nǝ? Nyí nyí ndi ànò núgbǝ abádhí dǝ àzembè inzà àlě t'ábhúna nyú mà, ndirò àlě nyú mà àlě kanzi kànò àlě kí dhu-lèmà rórò! ¹¹Ndirò, àlě kà'ù wà dhu àlě rùgu wà àlě tó nzérenge ǝ rò, Ádrùngbǎle Yèsù bhà ídzinga-okú dò rò, àdhàdhì abádhí núgu dhu bhěyi. » ¹²Ní, Pòlò mà Bàrnabà nà rǝ Kàgàwà àbhù 'ònzì inzǝ ní Pbàyàhúdí nzínzì ǝ wiwì mà, yà inzà apèna 'ònzì angyi ìndrù-nzínzì ǝ dhu mànà dhu nǎwě rò, kǝkǝ ì nàndunà ale náadù ìnè bhìì, 'ámbe abádhí rǎwěna dhu níri dǝ. ¹³Ní Pòlò mà Bàrnabà nà níitdègu ìnè, ní Yàkòbhò apè ǝte ndàtì: « Àbanǝnzó, nyìri yà ma múncna fǝkù dhu. ¹⁴Sìmiyonì nǎwe wà ìngbà dhu bhěyi màtí, mùhàngú ǝ rò, Kàgàwà arí pbìndà ale nòpì ìnzǝ ní Pbàyàhúdí nzínzì ǝ rò tí dhu àlě tò. ¹⁵Wò ndi dhu nǎkò wà ndì Kàgàwà bhà pbànábí náandí dhu nà. Ndi andítá rǎtina:

¹⁶ « Ádrùngbǎle Kàgàwà rǎtina: wò dhu-dzidǝ, ma mí madù mirà wò ndì nadrù ádrùngbǎ kamà Dàwudì bhà idza nòsì tdítdǝ. Ní ma mí ndi idza-dúdù nángbě, madù idìna rìdè pfǝna dǝ.

¹⁷ Ndi dhu bhěyi ní ndi, yà ì nùbhà ale-go rǝ 'òpè 'òmè Ádrùngbǎle, i ale ní kǎkà ǝwòdu ka kánzì dǝyá ale.

Obhó nyú, kóró ìnzǝ ní Pbàyàhúdí, yà pbàkà ale nyú tí oko tí ma múnzì ale rǝ 'òpè 'òmè ma.

Wòrì ní ndi yà ndi dhu ònzì rǝ Ádrùngbǎle núnno dhu".

¹⁸ Ndi Ádrùngbǎle ní ndi i dhu nábhù ìndrù rùni yà mùhàngú ǝ rò ndì napèna rò ale. »

¹⁹Tdítǝ, Yàkòbhò adù àtìna: « Ìma, ma màla dhu ní, dhu rǎkǎ nzá kòbhìlì kǝkǝ ì núgèrè Kàgàwà tò ìnzǝ ní Pbàyàhúdì-tsù. ²⁰Pbétù, abádhí tò dhu rǎkǎ kandí dhu, kati: « Nyí nyàkǎ nzá nyòngò sànamù tò ka kùbho perè tí izǎ ná'a". Ndirò, nyí nyàkǎ nyòngò nyòdò mùnyòni rǝ rò, ìnzǝ nyàdù dàna-tsi ka kípò ǝbi nǝ ròvè izǎ mà, ànzùbhà mànà ná'a. » ²¹Obhó tí, angyí ndì napèna rò, ìndrù náarǝ ìnè Músà bhà Úyátá nòvò ì arí ìndrù tò kóró kigò ònǎ ró. Kóró sàbatù-idhò ǝ, abádhí náarǝ i Úyátá nòzù ìndrù tò unduta-dzà ǝ rò. »

Yèrùsàlemà ì nùndu ale rǝ bhàruwà àbhù Àtiyòkiyà ǝ *Kànisa tò dhu

²²Wò dhu-dzidǝ, Yèsù bhà uvitatále mà, Kànisa ǝ pbàkùrù mà, Yèrùsàlemà ǝ kóró Kànisa mànà náatè nzínziya ǝ. Abádhí níri ì ndíni ì ovó tí nzínziya ǝ ale, 'àdù òvinà ròwù atdíkpá Pòlò mà Bàrnabà mànà nà Àtiyòkiyà, Sìriyà tó pbìri ǝ. Ní, abádhí avò Yudhà mà Sílà nà. Ngàtsi ndi

^u 15.17 Àmò 9.11-12 ^v 15.20 Ndi izǎ nótì wà Kàgàwà-nyìkpò ǝ.

Yudhà-ɔvò níř Bàrisabà. Ɖdhíya pbàkrístò nzínzi ʒ, abádhí ʒyʒ kóró níř atdíđ ka kífú ale. ²³Ní, abádhí adù kòrí ale nóvi ròwù bhàrɔwà nà. Ndi bhàrɔwà ka kandí yà dhu bhěyi: « Mǎ'i ɔdhíku, Yěsù bhà uvitatále mà, Kànisa ʒ pbàkùrě mànà, mǎ mòvi nyí atdíđ ɔdhíká, ìnzí ní Pbhàyahúdí tírò nyí nyíř Àtiyòkiyà mà, Sìriyà mà, Kilikiyà mànà tó pbìrì ò rò. ²⁴Mǎ mírì dhu, nzínzika ʒ rò, atdídhená ale rówù inzà mǎ mùfà rusà fíyò rórò, 'òwù dàku ìnza àwú ɔtěya ní, ndi dhu ràdù izu nábhu afíku ò. ²⁵Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, mǎ mìrì mǎ mòvò ìndrù, mǎdù òvinà ròwù tíku ò. Abádhí ròwu atdíkpá yà atdíđ mǎ mòzè ɔdhíka, Pòlò mà Bàrnabà mànà nà. ²⁶Ndi Pòlò mà nádzi wà fíyó ípìrɔnga ɔve tò àlě tó Ádrɔngbále Yěsù Krístò bhà kasu-okú dò rò. ²⁷Nírò, kòní mǎ mòvi Yudhà mà Sílà nà, ndíní yà bhàrɔwà ʒ mǎ màndí ɔte nɔvo tí tsěya ʒ fùkù. ²⁸Obhó tí, Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí mà, mǎ nyú mànà, mǎ màla dhu ní, dhu rākǎ nzà mǔgbǎ ndi nà'e vurò ànò tdíđ dükú, ròsè yàri uyátá dònǎ. ²⁹Ndi uyátá ràtina: « Nyí nyākǎ nzà nyǔngò sànamù tò ka kùbho perè tí ìzǎ mà, ànzùbhà mà, dǎna-tsi ka kípò ɔbi ní ròvè ìzǎ mànà ná'a. Ndirò nyí nyākǎ nyǔngò nyòđdò mùnyòní rǎ rò. Kòkò dhu nyí nyířu dhu ní ndi àdù ìř iwà nyí nyònzì ídzì dhu dhu. Mběyi nyòko. » ³⁰Nírò ní ndi kòkò òvi ka kòvi ale níivà ì 'òwù wò bhàrɔwà nà Àtiyòkiyà. Ní ànyì ì 'òwù ùvò rò, abádhí andu Yěsù ná'ù ale-tsù, 'àdù ndi bhàrɔwà àbhu abádhí ròzè. ³¹Ní wò bhàrɔwà ì 'òzè rò, kòrí ale-ìdhè níika ndi atdíđ ndi bhàrɔwà ʒ ka kòpè afíya tí dhu-okú dò rò. ³²Kàgàwà bhà pbànábi tí ì àdù 'òtù dhu-okú dò rò, Yudhà mà Sílà nà náadù ɔte ádzíta nyú kòkò Yěsù ná'ù ale mànà, ì ròpè abádhí-afí, 'àdù abádhí àbhu ròtsì ɔbi fíyó a'uta ʒ. ³³Ngúfe idho ì ònzì Àtiyòkiyà dhu-dzidǎ, kòkò abádhí t'òdhíya náadù abádhí ùbhà ràdu ì, 'òwù yà ì nívi ale-tí'ò. ³⁴[Pbétù Sílà adù ndòzè ndàdi Àtiyòkiyà. Ní Yudà adù àrà atdírò Yèrùsàlemà.] ³⁵Pòlò mà Bàrnabà nà adù òko Àtiyòkiyà. Ibí ngǔkpà ale mànà, abádhí owúnà dhu ùdhe rǎ, 'àdù Kàgàwà bhà Ɖte tó Ídzì Mākùrù núnò átò ìndrù tò.

Pòlò mà Bàrnabà nà ʒnga rí ndùndò dhu

(Màt 13.23; 18.20; Yùw 6.44-45)

³⁶Ngúfe idho-dzidǎ, Pòlò ati Bàrnabà ní: « Ɖdhí, kàdu pé àlě, àlě ròwù àlě t'òdhína nándà yà angyi àlě kúnò Ádrɔngbále Kàgàwà bhà Ɖte ʒyá kígò òna nǎ kóró, ndíní àlě kala tí ìngbà dhu bhěyi màtì abádhí aróko dhu. » ³⁷Ní, Bàrnabà azè ndidyì Yùwanì Mǎrkò, ndíní ì owu tí mànà atdíkpá. ³⁸Pbétù, Pòlò adù nzà ndi dhu òzè, Pàfùliyà tó pbìrì ò rò Yùwanì Mǎrkò adù ndi owùya ʒ rò, ìnzì ndònzì kasu atdíkpá ì mà nà dhu-okú dò rò. ³⁹Ní wò dhu-okú dò rò, Pòlò mà Bàrnabà nà náagò ì atdíđ, ndi dhu ràdù 'àbhu 'ùndò ì. Nírò ní ndi Bàrnabà adù Mǎrkò nídyì, 'òwù nà atdíkpá ibhú ʒ Kìpurò tó pbìrì ò. ⁴⁰Ndirò, Pòlò adù Sílà òvò. Ní, Yěsù ná'ù

ale itsò ì ddyá, ndíńí Ádrùngbàle Kàgàwà aso tí ì dhu-dzidò, abádhí adù ìvà, 'òwù ányìrò rò. ⁴¹Ní, kùdà Sìriyà tó p̀bìrì mà, Kilikiyà tó p̀bìrì màná òna nà, ndàrà kànísá-afí òpè rò, ndíńí òbì notsi tí fíyó a'uta ð.

Timòtewù rí ndàp̀bá Pòlò mà Bàrnabà màná owù ð dhu

(Ròm 16.21 ; Gàl 4.13-15 ; Fil 2.19-22)

16 ¹Wò dhu-dzidò, Pòlò arà àhu Dèrbè. Ányì rò, kàdù ùda Lístrà tí kátina kigò ò. Ní ányì, kàtù Timòtewù tí kátina atdí ale. Ndi ale ní ì iwà Yèsù ná'ù ale. Kà-tsánà ní ì iwà Yèsù ná'ù Mùyàhudi-àyi, ndirò kà t'ábanà ní Mùgìrikì. ²Ní, Lístrà mà Ìkòniyò màná tó kigò ð, Yèsù ná'ù ale owúnà ídzi dhu nyú náwe rò Timòtewù dó. ³Ní, Pòlò-afí adù ndòtdì, ndíńí ì ongó tí ùbhi atdíkpá kà màná. Ní, Pòlò adù kònzínga àbhu kòbhòlò, wò ndi mùlengù ð arí ì P̀b̀yàhúdí-okú dò rò, ì ale ní ì kóró iwà dhu náni Timòtewù t'ábanà rí Mùgìrikì nídhuní. ⁴Kóró kigò, yà ì ùbhi òná ð, Pòlò mà Síla nà nóowúnà Yèsù bhà uvitatále mà, *Kànísà ð p̀b̀akùrù màná nútì Yèrùsàlemà tó kigò ð ì undu ì rò uyátá òvò rò Yèsù ná'ù ale tó, 'àdù òwu abádhí àvi rò rífù ndi dhu. ⁵Nírò ní ndi kànísà apè 'àmbe ídzo dó fíyó a'uta ð, bvèya ràdù àmbe ndise dó bílìnganà.

Onyù rí Pòlò ònyù Màkèdòniyà rò ka kí ndànzi dhu-rò dhu

⁶Wò dhu-dzidò, Kàgàwà bhà Ìlìl-Àlafí náagó Pòlò mà Síla nà, ìnzì owu tí Kàgàwà bhà Òte ùnò Áziyà tó p̀bìrì ò. Ní, abádhí ùda Fùrùgiyà mà Gàlàtiyà màná tó p̀bìrì ònà. ⁷Ní, Mìsiyà tó p̀bìrì ð ì ótsù ní ifo ð ì òwù ùvò rò, abádhí azè 'òwù Bitiniyà tó p̀bìrì ò. P̀b̀étù, Yèsù bhà Ìlìl-Àlafí adù abádhí àgo ìnzì owu tí ányì. ⁸Ní, abádhí ùda Mìsiyà tó p̀bìrì ònà, 'àdù 'àsòlò, 'òwù ùvò Tròwà tó kigò ò. ⁹Ní atdíku kùbhingá, dhu adzi Pòlò dò onyù bhèyi. Ndi onyù-bvè, Màkèdòniyà tó p̀bìrì ð atdí ale níidè kònzì, ndàmbe ndìtsò dó kà-rò, ndàti : « Áda Màkèdòniyà tó p̀bìrì ð nyarà dzùnàka ònzì. » ¹⁰Ní, wò dhu Pòlò àla dhu-dzidò, mà madù m̀p̀pè m̀b̀bhòlò mà ányìrò rò tí, ndíńí mà mowu tí Màkèdòniyà. Obhó tí, mà muni dhu Kàgàwà rànzi wà mà ndíńí mà mowu tí p̀b̀indà Ídzi Màkùrù núnò ndi p̀bìrì ð bhà tò.

Lùdiyà rí Ádrùngbàle Yèsù à'u Filipì tó kigò ð dhu

(Màt 13.23 ; 18.20 ; Yùw 6.44-45)

¹¹Ní mà muvò Tròwà rò, mùpò ibhú ð, m̀owù túrútúré Sàmòtiraki tí kátina sòngà dò. Òbhó nínganí, mà madù ùvò ányìrò rò, m̀owù ùvò Nèyàpòlì tó kifukù ð. ¹²Ányìrò rò, mà madù òwu Filipì. Ndi Filipì ní M̀k̀kèdòniyà tó p̀bìrì ð kigò nzínzi ð ádrùngbà kigò nyú, ndirò ka ní P̀b̀arómá ónyù idzi dòná kigò. Ní, mà manzi ngúfe idhò ányì. ¹³Sàbatù-idhò ð, mà muvò kigò ð rò, m̀owù atdí idha-akpà-bidò. Mà mirè nga ányìrò nga r̀arí ndi itsòta tó ngari. Ní ányì mà m̀owù ùvò rò, mà makò obvò, màdù àmbe òte dó ányìrò ì nàndu vèbhále màná.

14 Abádhí nzínzi ŷ, Lùdiyà tí kátina tsibhále níí inè. Ka níí Tùwàterà tó kigò ŷ tsibhíngba. Ní, kǒngónà ùbhi òlòlù mùdzarè nà ndàmbe ùdzinà dǎ, ndirò kǒngónà Kàgàwà ɔdò ònzì. Ní, kǎdì ndàmbe mà múncna dhu ìrì dǎ, Ádrùngbǎle Kàgàwà ràdù afína àngbe, ndíní kǎdù tí ndàpba Pòlò mà rǔncna dhu rǎ. 15 Wò dhu-dzidǎ, íyàdhíyà mà, pbìndà idzá-bhà mà nà níitdègu bàtizò àlě, ní kǎdù mànzì, ndàdù àtìnà: « Nyi nyapé dhu ùnǐ iwà mà rà'ù Ádrùngbǎle Yèsù, ní nyìwǔ nyǒngò òko pbàkà idzá. » Obhó tí, kǎdù màtu mǒwù pbìndà.

Pòlò mà Sílà nà núsò ka kí dhu

(Kas 19.23-24; Fil 1.12; 1Tè 2.2; 1Pé 4.12-13)

16 Atdíku, mà makò màmbe òwu dǎ itsòta-bhùdò. Ní kasu tó atdí tsibhíngba níira, màdù màsò ndì mànà otu ŷ. Ndi tsibhíngba ò íí nzére-alafí níí ndònzì araya dhu itè arí angyangyi indrù tò alafí. Ní, kà rǒnzina dhu-otù ŷ, kàbhà kasu tó ádròdrǎ ale ongónà dhu òngyè abhò nyú. 17 Ní, kǎdì ndàmbe irà dǎ owùka ŷ Pòlò nà, ndàdù àmbe ùkù dǎ, ndàrà àtìnà rǎ: « Kǎkà ale ní yà kórú dhu dǎ aríí ɔrú Kàgàwà bhà inc-akpá. Ndirò, abádhí rǐ nyí nyúgu ònà otu òvò fùkù. » 18 Kǎnzì wò dhu ibí idhò nyú tí. Nírò ní ndi atdíku, wò dhu àrà ndìngye rò, Pòlò agéré ndì, ndàtì wò tsibhíngba ò rǐí nzére-alafí ní: « Ma mí dhu ùyà indù Yèsù Krístò-òvò rǎ, áhù wò tsibhíngba ò rò. » 19 Ní kàbhà kasu tó ádròdrǎ ale níitdègu fíyò ongyéngá-otù rǐ ndòtdì dhu òsù, ní abádhí adù Pòlò mà Sílà nà nùlu, 'adù òwu nà pbanga-tsidǎ rùwugà dǎ, Pbarómá tó pbìrì ŷ anya t'ítidita tó ádròdrǎ ale-ònzì. Ní kǎkò anya t'ítidita tó kǒngò-ònzì ì òwù ùvò rò, 20 abádhí itè Pòlò mà Bàrnabà nà i ale tò, 'adù àtìnà: « Kàrí ale níí wògò àlě tò pbanga ŷ. Abádhí ní Pbayàhúdì, 21 ní abádhí arí yà àlě tò ka kǐsǎ ìnzì àlě ka'u tí, ndirò ìnzì àlě kongó tí ònzìnà màndu núdhè àlě tò Pbarómá tírò. » 22 Ní, ányìrò íí ihé-yà náadù dhu iwà átò Pòlò mà rǎ Sílà nà. Ní kǎkò anya t'ítidita t'ále adù Pòlò mà Sílà nà rǎ mberù àbhù kùwà, 'adù àvinà kùvi bhélébhélé asé ní. 23 Abádhí ì àbhù kùvi atdídǎ asé ní dhu-dzidǎ, kǎkò anya t'ítidita t'ále náadù abádhí àbhù kusò imbi ò. Ányì abádhí adù dhu ùya Sàndìrì tò, ndíní Pòlò mà Sílà nà-ngbò nòdò tí mběyi nyú. 24 Ní wò úyátá ndì ndìrì rò, Sàndìrì níitsu Pòlò mà Sílà nà átsì rǐí kàluga nyú ò, ndàdù pǎyà nùbe kòmò ò. 25 Ní mbèmbè iku-alíkpa ŷ, Pòlò mà Sílà nà náakò 'àmbe 'itsò dǎ, 'adù àmbe adyi nùyè dǎ, 'ifu Kàgàwà ònà. Wò ndi kàsùmì ŷ, ùsò ka kùsò ngùkpà ale adù òko 'àmbe abádhí rǒnzina dhu kèlě níí dǎ. 26 Nírò ní ndi ádrùngbǎ mùtiti níísì, imbi-dzà-pfò rǒpè ndivi. Wò ndi kàsùmì ŷ tí tsàtsù nùupfò ì kórú, ùsò ka kùsò ale-pfò rǎ ádrà-mbì ràdù 'itdì kórú. 27 Nírò ní ndi wò Sàndìrì atdà idhò ò rò, ndàdù imbi-dzà-tsù nótù iwà ì nùpfò rǎ. Ní kǐdhá pbìndà ìla tó obhi-akpà, ndàdù dhu ònzì ndíní ndì ndodú tí ndì ndìtìrò ní, ndòvè, iwà òtsè dhu tí ndì ndí ùsò ka kùsò ale nàtì rò. 28 Pbétù, Pòlò adù òkù ɔrú tùna nyú nà, ndàtì: « Pǎrà, nzǒnzì nzére dhu

*Pòlò mà Sílà nà-pfò ka kubé
òná kòmò (16.24)*

tí kúbhingánà, Sàndírì adù Pòlò mà Sílà nà ùgù, ndù'ò ròyá otù. Kòkò ale-rò otù ndì ndù'ò rórò tí, àbadhi mà kórò pòndà idzá-bhà mànà náadù bàtizò àlù. ³⁴Nírò ní ndi kádù Pòlò mà Sílà nà ùgù ndàrà nà pòndà idza, ndàdù ònyè àbhù fíyò. Ní wò ale mà, kórò pòndà idzá-bhà mànà-idhè náadù ndìka atdíð Kàgàwà ì à'ù dhu-okú dò rò.

³⁵Inga níitdègu ùbho, ní anya t'ítàtì t'ále avi ìndrù ròwù dhu òvò Sàndírì tò, 'àti: «Ékòlò kòkò ale ròwù.» ³⁶Ní Sàndírì adù wò màkùrù òvò Pòlò tò, ndàti: «Ádròdrò ale àvi wà ima, ndíñí ma mùkòlò tí nyí. Nírò, kòmbí dhu àkà nyùvò, nyàdù òwu màrùngà ò.» ³⁷Pbétù Pòlò adù dhu àdu kòkò ka kivi ale tò, ndàti: «Kòkò anya t'ítàtì t'ále àbhù kùvi mà asé ní ibí ale nzínzi ò rò, inzà ì ùnò ànyàka mà rórò, 'àdù mùso imbi ò àzèmbè mà mongó ì Pbàrómá tó pòrì ò ale nyú. Ní kòmbí abádhí òzè tí 'ùkòlò mà inzà kórò ale ùni rórò? Ìnzí rákà akekpa màtí! Abádhí àkà 'ìwù mùkòlò ì nyú tírò.» ³⁸Ní kòkò ìvì ka kivìnà ale náadù 'àdu 'òwù wò Pòlò ùnò dhu náwe anya t'ítàtì t'ále tò. Ní ndi dhu ì ìrì rò, òdò níisí abádhí ò atdíð, Pòlò mà Sílà nà ní Pbàrómá tó pòrì ò ale nyú dhu ì ìrì dhu-okú dò rò. ³⁹Ní kòkò ádròdrò ale adù ìwu, 'àdù ùbàta ònzì Pòlò mà Sílà nà-fò. Wò dhu-dzidò, kòkò ádròdrò ale náadù abádhí 'ùkòlò imbi ò rò, 'àdù àvinà rùvò 'òwù kigò ò rò. ⁴⁰Ní Pòlò mà Sílà nà níitdègu ùvò imbi ò rò, ní abádhí adù òwu Lùdiyà bhà. Ányì abádhí ala ì Yèsù ná'ù ale mànà. Í ale-afí ì òpè dhu-dzidò, abádhí adù 'ìvà, 'òwù ányìrò rò.

Pòlò mà Sílà nà ròwu ùvò Tèsàlònìkà tó kigò ò dhu

(Yùw 15.19-21,25; 16.2-3; Fìl 4.16; 1Tè 1.4-7; 2.11-16; 5.21)

17

¹Wò dhu-dzidò, Pòlò mà Sílà nà núudà Àmùfipoli mà Àpòlòniyà nà tó kigò òna nà, 'òwù ùvò Tèsàlònìkà tó kigò ò. Ndi kigò ò, Pbayàhùdí tó

atdí unduta-dzà níî inè. ²Ní yà bilí ndi ndaróznina dhu bhëyi, Pólò atsù ndi unduta-dzà ò. Ní, ìbh-gùna mbàlimbàli sàbatù-idhò ð, abádhí owúnà 'àgò rǒ Kàgàwà bhà Andítá dǒ unduta-dzà ð rò anyì-idzá rǐ ale mànà. ³Ndi agòta ð, kǎránà dhu àwe rǒ indrǔ tò, ndàdù àrà dhu itè rǒ Krístò raká wà ndàbà àpè, ndirò kà raká wà ndìngbè ndi òve-bvè rò. Ndirò, kǎránà àtìnà rǒ: « Yà fùkù ma mí dhu òvo okúna dò rò Yèsù ní ndi Krístò. » ⁴Ní abádhí nzínzi ð ngúfe ale náa'u Pólò mà Sílà nà rúnona dhu, 'àdù 'àpba abádhí-rò. Ndirò, Kàgàwà òdò ònzi arí ábhǒ Pbagíríkí mà, atdíð tǔya arí 'iri vèbhále mànà náadù dhu ònzi átò ndi dhu bhëyi tí. ⁵Pbétù, Pbayàhúdí náadù ndi dhu-adhà nónzi ònzi tí. Ní abádhí andu ngudhà ð arí ùbhi ìmbà dǔya nà àkyàkyè ale-tsù, 'àdù àbhunà rìvà dhu ihé-yà nzínzi ð, ndi dhu ràdè wògò nífi kigò ð. Wò dhu-dzidǒ, abádhí awù Pólò mà Sílà nà òmè Yàsonà bhà, ndíní ì ulú tí 'iwù nà ihé-yà-ònzí. ⁶Pbétù ànyì ì òwù ùvò rò, abádhí atù nzá kǒkò ale. Ní abádhí adù Yàsonà mà kèlè núlu Yèsù ná'ù ngúfe ale mànà, 'iwù nà kigò ð anya t'ítàta t'ále-ònzí. Abádhí adù 'òpè 'ùkù, 'àmbe àtìnà dǒ: « Yàrí adzi dǒ kórò pbirì-tsì náva ale níwù wà 'unya átò irò kòmbí. ⁷Ní Yàsonà ákò abádhí pbi idzá. Ndirò ì ale kórò nífu nzá kámá dǒ ádrùngbà kamà bhà òyátá, pbétù abádhí arádù àtìnà inè Yèsù tí kátina ngàtsi ádrùngbà kamà rǎrǐ. » ⁸Ní kǒkò ale ùnò dhu ì irì rò, ihé-yà mà anya t'ítàta t'ále mànà-dò níinza ndi atdíð. ⁹Nirò ní ndi anya t'ítàta t'ále adù fùrangà itdi Yàsonà mà òdhina mànà dǒ abádhí rùbho, 'àdù abádhí ùkòlò ròwù.

Pólò mà Sílà nà ròwu Bèroyà tó kigò ò dhu

¹⁰Inga níitdègu àti, ní Yèsù ná'ù ale náavi Pólò mà Sílà nà ròwù Bèroyà. Ní ànyì ì òwù ùvò rò, abádhí atsù Pbayàhúdí tó unduta-dzà ò. ¹¹Ndi kigò ð bhà níî ídzi afíya nà ale ròsè Tèsàlònikà ð bhà dònà. Abádhí a'u Kàgàwà bhà Òte kòmbómbí nyú. Ndirò abádhí ongónà Kàgàwà bhà Andítá òzè bilínganà, ndíní ì ala tí yà Pólò mà náarúnona fíyò dhu ràtí obhó dhu. ¹²Ní abádhí nzínzi ð ábhǒ ale nyú náa'u Kàgàwà bhà Òte. Ndirò Pbagíríkí nzínzi ð, atdíð ka kárfí ìfùna vèbhále mà ábhǒ kpabhále mànà náa'u Kàgàwà átò. ¹³Pbétù, Tèsàlònikà ð Pbayàhúdí níitdègu Pólò rǐ Kàgàwà bhà Òte nǒvo átò Bèroyà ð bhà tò dhu iri, ní abádhí adù 'ivà 'òwù ànyì. Ní ànyì ì òwù ùvò rò, abádhí itsu dhu ihé-yà-dò ò, ràdè dhu ìvà Pólò mà rǒ. ¹⁴Ní ànyìrǒ rò tí, Yèsù ná'ù ale adù Pólò àvi rǎrà ádrùngbà rèrù-bidò. Pbétù, Sílà mà Tìmòtewù nà náadù òko Bèroyà. ¹⁵Kǒkò Pólò nàndà ale náawù kà nà, 'òwù ùvò nà Àtenè tó kigò ò. Wò dhu-dzidǒ, abádhí adù 'adu Bèroyà ìwà Pólò òyà dhu fíyò ndíní Sílà mà Tìmòtewù nà navì tí rìwù ndòtù tsàkàtsàkà nyú rǒrò.

Pólò rǐ dhu ùdhè Àtenè tó kigò ð dhu (Zàb 69.10; Kas 14.14-17; 26.17-20; 1Kò 1.18-25)

¹⁶Àtenè tó kigò ð rò ndi ndí Sílà mà Tìmòtewù mànà òdò òná kàsùmì ð, idho núukò Pólò atdíð àlè tí ndi kigò-ònga nálè *sànamù-nzo ní dhu-okù

dò rò. ¹⁷Ní kàránà dhu òvò rǝ unduta-dzà ǝ rò Pbàyàhúdí mà, Kàgàwà ùlě arí ìnzí ní Pbàyàhúdí mànà tò. Ndirò bilínganà, àbadhi mà náadúnà òwu 'àgò rǝ pbanga-tsidǝ rùwugà dǝ rò tiná rǝwu 'ùtò rǝ ale mànà. ¹⁸Ndirò, yà abho inga nùni ale-akpá, Èpikurò mà Sitòyikò mànà tó irèta rǝ ì nípò ale nzínzi ǝ ngúfe ale mà, nóowúnà iwu rǝ 'àmbe òte dǝ kà mànà. Atdídhená ale abádhí nzínzi ǝ nóowúnà dhu òngù rǝ, 'àmbe àtìnà dǝ: « Ádhu nyú wò tsùna arópe atdídǝ ale òzè ndùnò ìndrú tò ? » Ndirò ngǝkpàkà adúnà òwu àtìnà rǝ: « Kà rǝ'ò vurò pbìri ǝ mǝngǝ-nzo dǝ rǝte dhu bhěyi. » Obhó tí, abádhí owúnà òte rǝ wò dhu bhěyi yà Pòlò rǝ dhu ùdhě Yèsù dǝ dhu mà, ùvǝvè ale núungbeya ì òve-bvù rò dhu mànà dhu dǝ dhu ì ìri rò. ¹⁹Ní, abádhí adù Pòlò ìdìyì 'òwù nà, 'òwù ùvò nà Àrèòpagò tí kátina unduta-bhǝdè. Abádhí adù dhu ìvu kà-tsǝ, 'àti: « Nyi nyàmbènà tí tdǝ wò òwútána tí nyi nyúdhèna ìndrú tò dhu-tì àwě fǝkà ? » ²⁰Obhó tí, wò nyi nyáwěna dhu rǝ òlo nyú tí fǝkà. Ní, mà mòzè nyawe ì dhu-tì fǝkà. » ²¹Wò ndi kàsùmì ǝ, Àtenè tó kigò ǝ kóró ale mà, kà-ǝ aróko iwù tí íwù ale mànà, nóowúnà fíyò ábhǝ kàsùmì nyú núdà rǝ òte ì óte ró, ndirò àwěna ka kí màkǝrù òwútá níri ì ì ró. ²²Nírò ní ndi Pòlò ìvà ndì ndidè Àrèòpagò-ònzí, ndàdù òte nópè, ndàti: « Àtenè ǝ bhǝ, ma màndà nyí, madù nyòtù kóró dhu-tsí-tidò ǝ atdídǝ fíyò sòmà nífu ale tí. » ²³Obhó tí, kóró ngari ǝ ma mùbhi fùkú kigò ǝ inanǝ rò, ma mǝrà fùkú mǝngǝ-nzo-wòyǝ nála rǝ. Ndirò, ma mìtdě atdí fùkú màzàbahù dǝ, yà ka kándí dhu ròná, kati: « Ìnzá ka kùni mǝngù tò. » Ní Kàgàwà, yà nyí nyarúlěna ìnzá nyí nyùnì rórò, ní ndi yà ma mǝrà òvònà fùkù. ²⁴Kàgàwà, yà adzi nanzì òná arí kóró dhu-tsí mànà ale, ní ndi yà adzi mà òrù-akpà mànà dǝ Ádrùngbǝle. Kǝrí nzí àdi ìndrú-òtsù náasi sòmǝ-dzà ǝ. ²⁵Ndirò, kǝrǝ mbǝ ìndrú rǝdù dzùnàna ònzì ní òtsúya ní ì ònzì dhu-atdyú nà. Obhó tí, Ka ní ndi kóró dhu àbhǝ arí ìndrú tò ale: ìpìrǝnga mà, ale-ìhè mà, ndirò kóró dhu-tsí mànà. ²⁶Ndirò, kǝnzì kóró ale-tidò tó mùlǝngò rùvò atdí ale-nyutsì rò, ndíni okoya tí yà adzi dǝ. Kǝpí abádhí tó kàsùmì-bvu, ndàdù abádhí rǝngò òko òyá pbìri-ifò núfa. ²⁷Kǝnzì ì dhu, ndíni ìndrú ongó tí ndòmè onzi òbè ì rò, ndíni abádhí adù tí ndùmvu ùmvù tí màtí 'òwù ndàbà, tàmanyà pbánì ìnè ndì ndíni ìkyèrǝ kóró ale nzínzi ǝ rórò. ²⁸Obhó tí, kà-nyutsì ní ndi àlě kábà ìpìrǝnga, àlě kárùbhi, ndirò àlě kǝrǝ. Ndirò, fùkú andítátále nzínzi ǝ, ngúfe ale ùno dhu ndi dhu bhěyi tí átò, 'àti: « Àlě'i átò, àlě ní kàbhà rùgànda. » ²⁹Ní àzèmbè àlě'i ní Kàgàwà bhà rùgànda rò, dhu àkǝ nzá àlě rìrè nga Kàgàwà bhà ófò ríli ndì òrò mà, ndirò ngǝtsi ní fùrangà tó suma-tidò mà ní ka kóbbhòlò mǝngǝ-ngba bhěyi. Ndirò ngǝtsi ní, dhu àkǝ nzá àlě rìrè nga kà ríli ndì odu ní màtí ìndrú òbhòlò òtsúya ní yà fíyò irèta nálǝ ka òná ófò ǝ dhu bhěyi. ³⁰Ìnzá ìndrú

àpè inga ùní òná kàsùmì ǎ, Kàgàwà andà nzá nga ìndrű arónzina nzérenga nà. Pbétù, kòzè kòmbí dhu ní kóró ale, kóró ngari òná, ràkǎ 'ùgèrè ì 'ùbhà fíyó nzérenga. ³¹Obhó tí, kǎli wà atdí idhò ìndrű-ànyǎ ndì ndítǎyà tí òná obhónánga dǎ, yà ndì ndópì ndi anya nitǎyà tí ale-otù ǎ. Ndi otu ǎ nga ní ndi kítè pbìndà obhónánga kóró ale tò. Kǎbhù ka rìngbè ndì ǎve-bvè rò. »

³²Pbétù, kòrí ale níitǎgègu Pòlò rǎte ìndrű rǐ 'ùngbè ǎve-bvè rò dhu dǎ dhu ìri, ní atdíǎhená ale náadù ndi dhu gàyà nónzì ònzi tí. Ndirò, ngǔkpǎkǎ-tsí náadù àtìnà, tdǔ ì rǎrǐ Pòlò rǎnǎna dhu ìri tdítǎdǎ ngǎtsi idhò ǎ. ³³Nírò ní ndi Pòlò adù ndìvǎ ndàhù, ndàrà abádhí nzínzì ǎ rò. ³⁴Pbétù, ngúfe ale adù 'àpba Pòlò-rǎ, 'àdù Yèsù ná'ù. I ale nzínzì ǎ ní'ì Dènesì, Àrèǎpagò^w tí kátina unduta ǎ atdí ale mà, Dàmàrìyà tí kátina atdí tsìbhále mà, ngǔkpǎ ale mànà.

Pòlò rǎrà Kòritò tó kigò ò dhu

(1Kò 1.1-9; 2.1-5; 2Kò 11.5-12; 12.12-13)

18 ¹Wò dhu-dzidǎ, Pòlò ivǎ ndì Àtenè tó kigò ǎ rò, ndàrà Kòritò tó kigò ò. ²Ní ányì ndì ndàrà àhù rò, abádhí atù ì Àkilà tí kátina atdí Mùyàhudi nà. Ndi Àkilà ní'ì Pòtò tí kátina pbìrì ǎ ale. Ndirò, abádhí ní'ì kòmbí tí íwù Ìtǎliyà tó pbìrì ò rò pbìndà tsìbhále Pèrèsílà mànà, 'iwù ùvò Kòritò tó kigò ǎ. Obhó tí, wò ndi kàsùmì ǎ, kámá dǎ ádrùngbǎ kamà, Klòdiyò ní'ì iwà dhu náyǎ, ndàti: Kóró Pbàyàhúdì ràkǎ 'ùvò Ròmà tó kigò ǎ rò. Ní Pòlò arà Àkilà mà, Pèrèsílà nà-tí'ò, ³'àdù 'ìrì 'òngò òko atdíkpá, 'àdù òwu kasu ònzi rǎ atdíkpá abádhí mànà. Obhó tí, abádhí ní'ì atdí kasu-tidò kèlè nónzi arí ale. Ndi abádhí-kàsù ní'ì hemè t'òdyùta. ⁴Ní, yà sàbatù-idhò nàarìrà dhu bhèyi, Pòlò ongónà àrà unduta-dzà ò, ndàrà dhu òvò rǎ Pbàyàhúdì mà Pbàgìrìkì mànà tò, ndí'ì ì mǔgèrè tí 'à'ù ndì ndúnǎna fíyò dhu. ⁵Pbétù, Sílà mà Tímòtewù mànà níitǎgègu iwu Màkèdòniyà rò, 'iwù ùvò Kòritò, ní Pòlò adù ndàpba Kàgàwà bhà ǎte t'únǎta rǎ tí. Kǎránà dhu òvò rǎ kpangba Pbàyàhúdì tò, ndàti, Yèsù rǎrǐ ndi Krístò. ⁶Nírò ní ndi yà atdíǎdǎ Pbàyàhúdì rǐ 'àgò ndì nà, 'àdù àmbe dhu ùnò dǎ nzére nyú ndì ní rò, Pòlò a'ò ròná mùdzarù-ǎnga ndàdù àtìnà abádhí ní: « Azùku àkǎ ndòdzì dùku-tsírò nyú. Ma mùtsù wà ma fùkú dhu ò rò. Ròpè ndì kòmbí, ma mí mǔgèrè mongò Kàgàwà bhà Ídzì Màkùrù núnò ìnzǐ ní Pbàyàhúdì tò. » ⁷Wò dhu-dzidǎ, Pòlò adù ndìvǎ ndàrà Titò Yèsitò tí kátina ale bhà. Ndi ale ní'ì atdíǎdǎ arí Kàgàwà ǎdò ònzi ale. Ndirò ndi ale bhà idza náadù 'ì ìkyèrǎ unduta-dzà tí. ⁸Ní Pòlò rǎnǎna Kàgàwà bhà Ídzì Màkùrù ì ìrì rò, Krìsipò mà kóró pbìndà idzá-bhà mànà náadù Yèsù ná'ù. Ndi Krìsipò

^w 17.34 Àrèǎpagò ní Àtenè tó kigò ǎ ka kundúnà ale anya t'ítǎtǎ tò dònà pbìrì-ǎvò.

niñ unduta-dzà ð ádrùngbàle. Ndirò, Kòritò tó kigò ð ábhş ale nyú náadù Yèsù à'ù átò, 'àdù bàtizò àh. ⁹Nírò ní ndi atdíku kúbhingá, Ádrùngbàle Kàgàwà náavi ndi Pòlò tò onyu bhèyi ródzi kà-dò dhu tó ófò ð, ndàdù àtina kànì: « Àpé nyonzi odo Pòlò. Dhu àkà nyambe dhu kèlě òvò dş ìndrù tò ìnzì nyi nyínè rórò. ¹⁰Obhó tí, ma mfì ìnè atdíkpá nyi mànà. Ndirò, atdí ale mà rí nzì ótsúna ìlì rùnù, ndònzì nyi ní nzéere. Ndirò, dhu àkà nyuni dhu átò ìnè pbàkà ale ràrřì ibí nyú yàrí kigò ð. » ¹¹Ní Pòlò adù àdi ndi kigò ð atdí ató nyú tí dónà azà àbí nà, ndòngò Kàgàwà bhà Óte núnò ìndrù tò. ¹²Gàliyò níitdègu òngò Àkayà tó pbìrì ð lìwalì tí, ní kóró Pbàyàhúdì iri ì Pòlò dş, 'àdù kòsò 'òwù nà dhèwanì ð lìwalì Gàliyò-ònzì. Ní abádhí ati kànì: ¹³« Yàrí ale arí ìndrù-afí ùlě ràmbe Kàgàwà ifu dş, ìnzì ní yà àlě tó uyátá nónzì ka dhu bhèyi. » ¹⁴Ní yà Pòlò àmbènà ote òpè ònà kàsùmì ð ní ndi *lìwalì Gàliyò adù ndi ote òtdì òtdì tí, ndàti Pbàyàhúdì nř: « Dhu fřiná gukyè abvo mà kòhò dhu tí, ndirò atdíð káfà dhu mà dhu tí, ní ma màmbènà madzì àdzì mirì nyí nyáwěna kà-dş dhu třna dş. ¹⁵Pbétù, wò nyí nyí nyàgò okúna dş rò dhu ní fùkú somà tó màndu mà, oyo mà, ndirò fùkú uyátá mànà. Ní ndi dhu àndà nyí. Inzá ma mòzè múnò kşkò dhu bhèyi dhu-tsí-ànyà nzínziku ð. » ¹⁶Wò dhu-dzidş, kàdù abádhí ùnyà iri dhèwanì-dzà ð rò. ¹⁷Nírò ní ndi kóró kòrì ale náalú unduta-dzà ð ádrùngbàle, Sòsitèni tí kátina, 'àdù òpènà 'òvì dhèwanì-ònzì rò. Pbétù, lìwalì Gàliyò náadù nzà afina mà nátdu abádhí tó dhu nř.

Pòlò rř ndàdù Àtiyòkiyà dhu

(Kas 20.16; 21.23-26)

¹⁸Wò dhu-dzidş, Pòlò mà náadù pé òko ibí idho nyú tí atdíkpá Kòritò tó kigò ð Yèsù ná'ù ale mànà. Nírò ní ndi abádhí adù 'ìva 'òwù ibhú ð atdíkpá Pèrèsílà mà Àkilà mànà nà Sìriyà tó pbìrì ð. Ní ányì ì ówu rórò, abádhí itdègu òwu ùvò Kèkùreyà tí kátina kifukù ð, ní tdş ì ópé abhi ányirò rò rò, kàdù dóna-ká àbhù kakpà, angyangyi ndi ndatsò dhu Kàgàwà-ònzì dhu dhu-okú dş rò. ¹⁹Ní Èfesò tí kátina kigò ð ì òwù ùvò rò, Pòlò adù Pèrèsílà mà Àkilà nà núbhà òyá ányirò, ndàdù ndìva ndòtsù unduta-dzà ð. Ní ányì-dzà abádhí adù 'òpè 'àgò ì Pbàyàhúdì mànà. ²⁰È Pbàyàhúdì adù kàtdyú òhò ndínì ì oko tí mànà ibí idho tí. Pbétù, Pòlò adù nzà ndi dhu ná'ù abádhí tò. ²¹Abhi òpè ndi ndí rórò, kàdù dhu àdu abádhí tò, ndàti: « Kàgàwà òzè ka nř, ma mí madù àdù tdítð mirà nyàndà. » Wò dhu-dzidş, Pòlò adù òtsù ibhú ð Èfesò rò, ndàrà Kàyisàriyà. ²²Ní Kàyisàriyà ndi ndàrà àhu rò, kàdù pé àrà Yèrùsàlemà tó kigò ð, ndàrà *kànìsà àtsè angyi. Wò dhu-dzidş, kàdù dóna òdì ndàrà Àtiyòkiyà, Sìriyà tó pbìrì ð. ²³Kítègu ngúfe idho òdhò Àtiyòkiyà tó kigò ð, ní kàdù ndìva ndi kigò ð rò, ndàdù ndòpè ndùbhi dhèdhèrò kigò ðna nř, Gàlätìyà mà Fùrùgiyà mànà tó pbìrì ð, ndùbhi Yèsù ná'ù ale-afí òpè rò.

Àpòlò rǎrà àhù Èfesò mà Kòritò mànà tó kigò ò dhu

(Kas 15.41; 16.4-6; 1Kò 3.4-8)

24 Wò ndi kàsùmì ò, Àpòlò tí kátina atdí Mùyàhudi nǎira àhù Èfesò tó kigò ò. Kà nǐ Ì Àlèsàndùriyà tó kigò ò ale. Ndirò, kà nǐ atdí òtè nòtsì, ndàdù Kàgàwà bhà Andítá arúnona dhu ùni mběyi nyú ale. 25 Ndirò, kà nǐ iwà ka kúdhe dhu fǐndà atdí òtè Ádrùngbàle Yèsù bhà otu dǒ ale. Ní, kǒngónà àdù Yèsù dǒ rǒtè Ídzi Màkùrù nǒvò ìndrù tó fǐndá obhónanga nyú dǒ atdyúna nyú nà. Pbétù, kùni dhu ní yà bàtizò nubhónà Yùwanì bhà bàtizò kèlè. 26 Ní. Èfesò ò unduta-dzà ò ndì ndòtsù rò, kǎpè ndòtè ìmbà ònà òdó na. Ní, Pèrèsílà mà Àkilà nà níitdègu kà rǎwèna dhu ìri, ní abádhí adù kidyì 'òwù mànà atdíkpá, 'adù Kàgàwà bhà otu tó obhónanga nítè fǐndà. 27 Wò dhu-dzidǒ, Apòlò náazè ndàrà Kòritò tó kigò ò, Àkayà tó pbìri ò. Ní, kà t'òdhina náadù ndi dhu ná'ù à'u tí kà tò, 'adù dhu àndi ndi pbìri ò Yèsù ná'ù ale tò, ndí nǐ adù tí kàkò mběyi nyú. Ní, Kòritò ndì ndàrà àhù rò, kǎnzì yà pbìndà ídzìnga-okú dǒ rò Kàgàwà úbà dhu fǐyò rà'ù Yèsù ale ní dzùnà atdí òtè. 28 Obhó tí, yà Pbàyàhúdì mànà ì í 'àgò kóró ale-ònzì rò rò, kǎdúnà àrà abádhí-lèmà nónzì rǒ ònzì tí. Andítá-otù ò, kǎránà dhu ìtè rǒ kpangba Yèsù rǎrǐ ndi Krístò.

Pòlò rǐ *kànisa ìdì Èfesò tó kigò ò dhu

(Kas 5.15-16; 8.14-17; Ròm 15.25-27)

19 1 Àdì Apòlò àdì Kòritò tó kigò ò rǒrò, Pòlò núubhì ndùdà Fùrùgiyà tó pbìri ò pbìri-akpá ònǎ, ndàrà àhù Èfesò tó kigò ò. Ní, ànyì ndì ndàrà àhù rò, kǎtù atdí dhená ábhàlǐ, 2 ndàdù dhu ìvu tsùyá ndàtì: « Yà Yèsù nyǐ nyá'ù nǎnganí, Kàgàwà ìrà tí ìrà nyǐ pbìndà Ìlǐlǎ-Alafí nǐ? » Ní kòrì ale adù dhu àdu kà tò, 'àtì: « Inzá mà màpè Kàgàwà òpè ndìrǎ ìndrù pbìndà Ìlǐlǎ-Alafí nǐ dhu ìri. » 3 Pòlò adù dhu ìvu tǎitǎitǎ abádhí-tsù ndàtì: « Olu, wò nyǐ nyálǔ bàtizò nǐ ìngbà bàtizò-tidǒ? » Abádhí adù dhu àdu Pòlò tò, 'àtì: « Mǎ málǔ bàtizò ní Yùwanì bhà bàtizò. » 4 Ní, Pòlò adù àtìnà abádhí nǐ: « Yùwanì úbhì úbhonà rǒ bàtizò nǐ yà ìndrù ùgèrè ndì, ndùbhà pbìndà nzérenga dhu ìtè rǐ bàtizò. Ndirò kùbhì dhu òvò rǒ ìndrù tò, ndí nǐ yà olù rǐrà fǐndà ale na'ù tí. Ndi ale ní Yèsù. » 5 Ní, wò Pòlò ùnò dhu ì ìrì rò, kǒkò ábhàlǐ adù bàtizò àlu Ádrùngbàle Yèsù-òvò rǒ. 6 Pòlò adù òtsúna ùlì abádhí dǒ, Kàgàwà ràdù abádhí ìra pbìndà Ìlǐlǎ-Alafí nǐ. Ní ànyìrò rò tí, kòrì ale náadù 'òpè 'òtè yà inzá ì àpè ùnǎna angyi aláwà-tidǒ, 'adù òwu dhu òvò rǒ ìndrù tò, àdhàdhì Kàgàwà bhà pbànábì arí dhu òvò ìndrù tó dhu bhěyi. 7 Ì ale nǐ mbèmbè atdí kumì dòná óyò nà ale.

8 Wò dhu-dzidǒ, Pòlò anzì ìbhù àbì nyú, ndòngò àrà unduta-dzà ò. Ní ànyì-dzá, kǎdúnà àrà Ídzi Màkùrù nǒvò rǒ atdyúna nyú nà ìndrù tò, 'adù àmbe 'àgò dǒ ì ale mànà. Ndirò, kǎdúnà àrà ndòzè rǒ, ndùgèrè ìndrù-afí rà'ù òrù-akpá ò

Ádrungbã Kamà Kàgawà bhà idzi dš ndì ndúnɔna dhu. ⁹Pbétù atdídhená ale abádhí nzínzi š níŋ odú afiŋa nà ale. Ní, i ale-tsí náadúnà òwu 'ùvo rš inzí i a'u tí Pòlò ršɔna fŋyò Ádrungbã Kamà Yèsù bhà otu dš dhu. Abádhí adúnà òwu dhu ènè rš nzéere nyú ndi otu núngu ale ní. Ní, Pòlò adù abádhí èbhà, ndàdè ábhàlì kèlè nóvò, 'òwù mànà. Ní, bilínganà kádè àdi ndòngò dhu ùdhe i ábhàlì tò, Tìranò tí kátina atdí ale bhà dàrasã-dzà š rò. ¹⁰Wò dhu anzì ndì ràrà àhu mbèmbè óyó atò nyú tí. Ndi dhu bhèyi ní ndi, Àziyà tó pbìrì š ale, Pbàyàhúdì mà, inzí ní Pbàyàhúdì mànà níri Ádrungbãle Yèsù dš ɔte.

Sikewà bhà inzo rì nzéere-alafí nómvù 'òdi dhu

¹¹Èfesò tó kíòò š Pòlò ríŋ òná kàsùmì š, Kàgawà anzì idho rì ìndrù èkš ní ábhš wiwì nyú kòtù š. ¹²Ní ìndrù owúnà Pòlò-ngbò nùpbàlã lesò mà mberù mànà nùgù rš, 'òwù andi nà ale-ngbò nùpbala ní, i ale ràdè òwu ègu rš, ndirò nzéere-alafí nà ale š rò, i nzéere-alafí ràdè òwu ùvò rš.

¹³Wò ndi kàsùmì š, atdídhená Pbàyàhúdì níítú i 'òwù ùbhi rš kóró ngari òná, ndíni i owu tí nzéere-alafí nípfò rš, 'òdi ìndrù š rò Ádrungbãle Yèsù-ɔvò rš. Abádhí owúnà àtìnà rš i nzéere-alafí ní: «Yà Pòlò arúbhi pbìndà Ídzi Màkürù ènè rš Yèsù-ɔvò rš, nyùvò wò ale š rò!» ¹⁴Wò ndi dhu nanzì ale níŋ Sikewà tí kátina atdí ale bhà àrùbhè kpabhínzo. Ndi Sikewà níŋ Pbàyàhúdì tó pbàkùhání tó ádròdrò ale dš atdí kamà. ¹⁵Nírò ní ndi atdíku, yà abádhí òtè ní nzéere-alafí náadù ɔte abádhí tò, ndàti: «Yèsù ma múni wà, ndirò ma múni wà dhu Pòlò ràrì àdhi pbá ale. Ní nyí nyú, nyí ní àdhi mà?» ¹⁶Ní, wò nzéere-alafí ríŋ òná ale náalà ndi kórí ale dš, ndòpè ndòngbù, ndònzì lèmàya kóró. Ní kórí ale núunya i idza rò nzínzi rò, ùlè tí ngbòya ùlè otú ní kórò, 'òtsè. ¹⁷Ní, wò dhu-òyí níítègu ndùgà Èfesò tó kíòò š, kóró Pbàyàhúdì mà, inzí ní Pbàyàhúdì mànà dhu rìrì, ní ɔòò adù isì atdíð abádhí è. Ndi dhu adù abádhí nábhù rifu Ádrungbãle Yèsù-ɔvò atdíð.

¹⁸Wò dhu-dzidš, Yèsù ná'ù ábhš ale nyú nóowúnà i aróonzina nzéenga nóvò rš kpangba. ¹⁹Ndirò, abádhí nzínzi š, yà òndrù òndrù rš arúbhi ábhš ale nyú náadè iwu ndi òndrù òndrù i arí ní bhúkù nà, 'èbì kóró ale-ònzí rò. Ní, kòkò èbì ka kèbì bhúkù-òdzi ka kèpì, náahè mbèmbè imbò kumì lufù fùrangà tí*. ²⁰Wò dhu bhèyi ní ndi, Ádrungbãle Kàgawà bhà ɔbi náabhè kàbhà ɔte rùgà ndi kóró ngari š, ràdè iŋ ɔbi nà atdíð.

Pòlò rìrèna ndíni ndi ndònzì tí dhu

(*ɔvt 9.17; 1Kò 15.32; 16.8-9; 2Kò 1.8-10*)

²¹Kòkò dhu ónzì i dhu-dzidš, Pòlò irè dhu afína è, ndi ràkànà ndàhu Èfesò rò, ndàrà Yèrùsàlemà tó kíòò è. Ní, ányì ndi ndara tí, dhu ràkà

* **19.19** Ndi dhu níŋ atdí miyà dónà imbò kumì nà atò š ka kònzì kasu tó màkìmbà-bvù.

ndùdà Màkèdòniyà mà Àkayà mà nà tó pbìrì ònǎ. Ndirò, kǎdù àtìnà : Yèrùsàlemà ndì ndàrà àhù rò, ndì rǎràdù ùda átò, ndàrà àhù Ròmà tó kigò ò. ²²Nírò ní ndi kǎdù yà dzùnàna ònzi arí óyó ale, Tímòtewù mà Rǎstò nà nóvi, ròwù angyi fíndà Màkèdòniyà tó pbìrì ò, ndì nyú, ndàdù ndùbhà ngúfe idhò tí tdítò Ìziyà tó pbìrì ò.

Dèmètriyò rí Èfesò tó kigò ò bhà àbhǎ rìvǎ dhu Pòlò rǎ dhu

²³Wò ndi kàsùmì ò, ádrùngbǎ wògò náatà ìndrù nzínzi ò Èfesò tó kigò ò, Ádrùngbǎle Yèsù bhà otu ùngǔ ka kí dhu-okú dò rò. ²⁴Obhó tí, ndi kigò ò, Dèmètriyò tí kátina atdí àlì-ba níí ìnè. Ndi ale ongónà suma nódu, ndàdù ùyǔya dhú-nzo-wòyó nóbhòlò ní. Ní, àbadhi mà, ì arí kasu ònzi atdíkpá mà nà ale mà nà nóongónà Àrìtemù tí kátina tsìbhá mǎngù bhà sòmǎ-dzà-wòyó tó *sànamù nóbhòlò ndi suma ní, ndi dhu ràdù àrà 'àbhù rǎ, 'òngyè fùrangà abhò nyú. ²⁵Ní atdíku, kǎndu òdhína-tsù yà ndi kasu-tidò ònzi arí ngǔkpá ale mà nà. Kǎdù dhu òvò abádhí tò, ndàti : « Àbanínzó, nyí nyùni wà dhu, yà àlè karábàna ongyéngá raráhu yà àlè kárónzina àlè tó kasu ò rò. ²⁶Ní, nyí nyàla wà, ndirò nyí nyìrì wà Pòlò tí kátina ale rǎrà ábhò ale nyú-afí núle rǎ, rùgèrè ì àlè tó mǎngǔ-nzo rǎ rò dhu. Kà rǎrà àtìnà rǎ, ale-òtsú ní ka kóbhòlò mǎngǔ-nzo rǎrì nzí *mǎngǔ. Wò ndi dhu kǎnzì nzá Èfesò tó kigò ò tí, pbétù, kǎnzì ndi dhu mbèmbè kóró Ìziyà tó pbìrì ò. ²⁷Ní, wò dhu ríí ìnè ndìbhò àpbè àlè tó kasu tò. Ndirò, kà ríí ìnè átò ndàbhù Àrìtemù, àlè tó ádrùngbǎ tsìbhá-mǎngù núlè ka karí ònǎ rò sòmǎ-dzà ìnzí kòzù dhu tí. Ndirò, kà rí yà ndi kóró Ìziyà tó pbìrì ò bhà mà, kóró yà adzi ò ale mà nà dhu náarúlèna mǎngǔ, Àrìtemù bhà ádrùngbǎnga nábhù rìtsì. »

²⁸Ní, wòrì òtè ì ìrì rò, kǎkò Dèmètriyò àndunà-tsùya ale náakó atdidò, 'àdù àmbe ùkù dǎ, 'àti : « Èfesò ò bhà tírò, àlè tó mǎngǔ Àrìtemù ní ádrùngbǎ tsìbhá-mǎngǔ nyú ! » ²⁹Wòrì dhu tó wògò náanga ndi, ndàkǎ kóró ndi kigò ò. Nírò ní ndi ìndrù núulú Màkèdòniyà tó pbìrì ò óyó ale, Gáyò mà Àstarikò nà, ì ròmè ì nà yà ádròdrò ìkpa ìkpa ka karí ònǎ rò idza ò. I Gáyò mà Àstarikò nà níí Pòlò mà náarúbhi mà nà atdíkpá ale. ³⁰Ní, Pòlò azè ndi, ndòtsù átò ihé-yà ríí ì, pbétù Yèsù ná'ù ale náadù nzá ndi dhu ná'ù kà tò. ³¹Ndirò, Ìziyà tó pbìrì ò àlìtá tó atdídhená ale níí kà mà nà ì nózè. Ní, ì ale adù ìndrù àvi átò ròwù kìsò ìnzí otsú tí ìkpa-dzà ò.

³²Ndi kàsùmì ò, ányì-dzá ì nàndu ale-dò níinza ndi atdidò. Abádhí ambénà ùkù dǎ, atdídhená ale ràmbe ìnzá ndi nǎfò ngǔkpá ale rǎnɔna dhu nà dhu ùnò dǎ. Ndirò, ábhò ale nyú abádhí nzínzi ò, núni nzá àdhu-okú dò rò màtí ìndrù àndu tsùya ányì-dzá dhu. ³³Nírò ní ndi Pbhàyahúdì abhù Àlìsandurù tí kátina atdí ale ràdà angyinǎ rò ihé-yà tò, ihé-yà nzínzi ò rò atdídhená ale ràdù wòrì ndònzì dhu-tì náwe fíndà. Ní, kǎgò ìndrù òtsúna ní, ndíní ndi ndòvò tí dhu fíyò. ³⁴Ní, ihé-yà itdègu

dhu òsù Àlisandurù rârì Mùyàhudì, ní abádhí adù òko 'àmbe ùkú dš atdíkpá, rârà àhu mbèmbè òyš adyifš-sisì nyú tí. Abádhí ambénà àtìnà dš: « Èfesò š bhà tírò, àlě tó mǔngù Àrìtemù ní ádrùngbǎ tsibhá-mǔngù nyú ! »

³⁵Ní, wò kigò š atdí ndombè náarà indrù àbhù rìnè. Kǎdù ɔte òpè, ndàti : « Èfesò š bhǎ, ádhi pbá ale ndi nzínziku š inzà àpè dhu ùnì, Èfesò tó kigò rârì ndi ádrùngbǎ mǔngù Àrìtemù ùlě ka karí òná rò idza-ngbò òdɔ arí, yà òrù-akpà ò rò ísì wòyɔna tó sànamù mànà ? ³⁶Wò dhu àgò rí ale ríi mbǎ. Ní, dhu àkǎ pé nyìnè, nyǎdù inga irè tdù nyí nyonzi atdí dhu rò. ³⁷Kǔkò nyí nyiwù nà iró ale ní inzà atdí dhu mà nǎfǎ àlě tó sòmǎ-dzà nǎ, ndirò abádhí ùnò nzà dhu nzére àlě tó tsibhá-mǔngù nǎ màtí. ³⁸Ní, Dèmètriyò mà yà ì arí kasu ònzi mànà ale mànà náapè ìi ì òzè 'òbhù ale nà, ní anya t'únɔta-idhò arí inè òngò ìi, ndirò ádròdrò ale aríi inè. Ní, abádhí àkǎ 'òwù dhu òbhù ányì. ³⁹Ndirò, nyí nyapè ìi nyí nyòzè kòbhòlò ngǔkpà dhu-tsí nà, ní i-tsí òbhòlò ka kǎdù yà kóró ale únì unduta-dhò š. ⁴⁰Àlě kǎi inè kòbhù àlě yà indo ndi nònzi dhu-okú dš rò. Obhó tí, àlě kǎi mbǎ atdí dhu nà màtí, yà iró àlě kùndu àlě okúna dš rò dhu tí àlě kǎdù àtìnà. » ⁴¹Wò dhu bhéyi ndi ndòtè dhu-dzidš ní ndi, kǎdù kǔkò ì nànduna ale návi rùndò ì uró rò.

Pòlò rǎrà tdítđš Mǎkèdòniyà mà Pbagiríkí mànà tó pbìrì š

Yèsù ná'ù ale-afí àbhù ròtsi ɔbi dhu

(Ròm 15.25-27; 1Kò 16.1-7; 2Kò 7.5)

20 ¹Wò wògò-íyà àrà inè dhu-dzidš, Pòlò andu Yèsù ná'ù ale-tsù. Ní, abádhí-afí ndi ndàbhù ròtsi ɔbi dhu-dzidš, kǎdù abádhí nóvi, ndàdù ndìvǎ ndàrà Mǎkèdòniyà tó pbìrì ò. ²Ndi pbìrì ònǎ ndi ndúda rò, kǎránà Yèsù ná'ù ale-afí àbhù rǎ ròtsi ɔbi yà abhɔ-gùna ndi ndúnɔna Kàgàwà bhà ɔte nǎ. Nírò ní ndi kǎdù àrà Pbagiríkí tó pbìrì ò, ³ndàdù ìbhù àbì nódhò ányì. Ní Siriyà tó pbìrì ò ndi ndara tí ìbhú š ndi ndí dhu ònzi rórò, kírì dhu iwà Pbayàhúdì rìrì ì dòná. Ní, kǎdù ndàdu tdítđš Mǎkèdòniyà, ndàrà àhu ndi pbìrì š kigò Filipì tí kátina ò. ⁴Ndi abhi š, ka nunda ale nií Sòpàterè, Bèɔyà tó kigò š ale Pirò t'ídhùnà. Ngǔkpà ale nií Tèsàlònikà tó kigò š ale, Àsitarikò mà Sèkundò nà. Ngǔkpà ale nií Gǎyò, Dèrbè tó kigò š ale mà, Tìmdewù nà. Ndirò nií Àziyà tó pbìrì š ale Dòkíkò mà Tròfìmò nà. ⁵Ní Filipì rò, kòrí ale adù ùda angyi fǎkàv, 'òwù mǎdò Tròwà tó kigò ò rò. ⁶Pbétù mǎí na, yà ìmbǎ òná afi nà mùgatì tó mùhendù dzidš, mǎ madù mǎvǎ Filipì tó kigò š rò, mǎpè abhi ìbhú š. Ní ìmbò idhɔ-dzidš, mǎ madù òwu abádhí òtù Tròwà tó kigò ò. Ndi kigò š ní ndi mǎ madù atdí yengè nyú nónzi.

ʸ **20.5** Yàrí bhùkù nandí ale, Lukà mà náawù 'òtù Pòlò nà Filipì tó kigò š (Kas 16.12).

Pólò rĩ Ètikò tí kátina kpatsibhíngba ìkyě dhu*(1Ká 17.17-24; 2Ká 4.32-37; Kas 9.36-42)*

7Sàbatù-idhò ǝ p̀b̀íts̀ngǎǎ^z, mǎ mundu mǎ ndíní mǎ mukò tí Yèsù bhà ɔve ìrè mǎ mí nĩ *m̀g̀atì-ǝngǎ, mǎd̀h̀ ònyùnà. Ní, Pólò ad̀h̀ àdì ndámbe dhu òv̀ ò d̀ ìndr̀ú t̀ò. Kǎd̀h̀ ndì ɔte àdhà ádzì nyú, r̀àrà àh̀h̀ azà adyif̀-̀sisì k̀úbhíngǎ nga t̀ó ò, tsútsǎ nínganì ndì ndarana nídhunì. 8Yà ndì mǎ m̀ndu mǎ ònǎ ɔr̀ùnǎ k̀àluga ǝ, inga àẁh̀ rí tarà nííí abhò nyú. 9Ní, Ètikò tí kátina atdí kpatsibhíngba adì ndì k̀àluga t̀ó atdí p̀ól̀-̀bid̀, ndámbe ɔte ìrì d̀. Ní, ádzíta nyú ɔte r̀àrà dhu-okú d̀ò r̀ò, Ètikò-nyìkp̀ó adì ndámbe òrì d̀. Ní idhò ò r̀ò k̀ítsi obvò, ẁò ìbh̀h̀ ka kágbǎ d̀ỳá idza t̀ó ɔr̀ùnǎ idza t̀ó p̀ól̀ ǝ r̀ò. Ka kad̀h̀ k̀ivà iwà òv̀è r̀ór̀ò. 10Ní, ɔr̀h̀ r̀ò ndì ndàẁ r̀ò, Pólò itsi ndàgu k̀à d̀, ndàd̀h̀ k̀ivà ndàmbò f̀ónǎ, ndàd̀h̀ àt̀ìnǎ: « Ìnzì nyit̀ú afíku. Ìnè k̀à r̀íí ìp̀ir̀ǝngǎ nà. » 11Wò dhu-dzid̀, Pólò ad̀h̀ ùp̀ò t̀dítd̀ ẁò ɔr̀ú k̀àluga ò, ndàd̀h̀ m̀g̀atì-ǝngǎ ùk̀ò, ndàd̀h̀ ònyùnà. Nír̀ò ní ndì kǎd̀h̀ ɔte t̀dítd̀ r̀àrà àh̀h̀ inga r̀ùbhò dhu ò. Wò dhu-dzid̀, kǎd̀h̀ ndìv̀à ndàrà f̀indá dhu ní. 12Ní, ka kad̀h̀ ẁò kpatsibhíngba ùndà f̀ir̀ábv̀h̀ ìp̀ir̀òr̀ò, ndì dhu r̀àd̀h̀ ìndr̀ú àbh̀h̀ r̀òt̀ú afíya atdítd̀.

Pólò rĩ ndìv̀à Tròwà r̀ò, ndàrà Miletò Yèr̀ùsàlemà nd̀úda r̀ór̀ò dhu*(Màt 7.15-20; 1Tè 2.1-12; Tit 1.9-14; 1Pé 5.1-4; 2Pé 2.1-3)*

13Wò ndì k̀àsùmì ǝ tí, mǎ muvò, m̀d̀d̀ d̀òka m̀òẁù angyi Àsosi ibh̀ú ǝ, Pólò r̀àd̀h̀ ìrà p̀f̀ónǎ d̀ò olù. Ní, mǎ mudhè dhu m̀id̀yì Pólò ibh̀ú ǝ Àsosi r̀ò. 14Ní, k̀it̀d̀ègu ìrà m̀òt̀ù Àsosi, k̀ùp̀ò ibh̀ú ò, mǎd̀h̀ òwu atdíkp̀á m̀òẁù ùv̀ò Mìtilenì. 15Tsútsǎ nínganì, mǎ mad̀h̀ m̀iv̀à ányìr̀ò r̀ò, m̀òẁù ùv̀ò Kiyò tí kátina *s̀òngǎ-tì'ò. Ndir̀ò ní ndì mǎ mad̀h̀ òwu ùv̀ò Sàm̀sì tí kátina *s̀òngǎ d̀ò. Tsútsǎ nínganì t̀dítd̀, mǎ mad̀h̀ òwu ùv̀ò Miletò tí kátina kigò ò. 16Pólò azè ndì nd̀ùbhi ibh̀ú ǝ tí, ìnzì ndòtsù Èfèsò t̀ó kigò ò, akye ndì ndad̀h̀na f̀indá k̀àsùmì ìwi Àziyà t̀ó p̀b̀irì ò nídhunì. Obhó tí, ka níí iwà dhu núdhè afína ò, ndì r̀àmbènà àrà àh̀h̀ Yèr̀ùsàlemà t̀ó kigò ò angyinǎ r̀ò P̀èndèk̀òt̀è-idhò t̀ò, ndì dhu r̀àd̀h̀ àk̀à f̀indá nánì.

Pólò rĩ dhu òv̀ò Èfèsò t̀ó kigò ǝ *k̀ànìsà ǝ p̀b̀àk̀ùr̀ú t̀ò dhu

17Miletò r̀ò, Pólò avì ìndr̀ú r̀òẁù Èfèsò t̀ó kigò ǝ *k̀ànìsà ǝ p̀b̀àk̀ùr̀ú ùnzì. 18Ní, ì p̀b̀àk̀ùr̀ú itd̀ègu ìwu ùv̀ò k̀à-tì, ní kǎv̀ò dhu abádhí t̀ò, ndàtì: « Nyí nyùnì wà ìngbà dhu bhèyi m̀atì ma mádi nzínzìku ǝ dhu, r̀òp̀è ndì yà Àziyà t̀ó f̀ùk̀ú p̀b̀irì ǝ ma mira àh̀h̀ ònǎ idhò ò r̀ò. 19Ma m̀ónzì Ádr̀ùngbàle

^z 20.7 P̀b̀àyàh̀údì-bv̀h̀, idhò-ɔẁt̀á nóongónà ndòp̀è adyif̀ò r̀òtsù r̀ó r̀ò. Ní Sàbatù-idhò ǝ p̀b̀íts̀ngǎngǎ níí abádhí t̀ó yengè t̀ó wemberè t̀ó idhò r̀í ndòp̀è dhu. Yèsù ná'ù ale t̀ó ka ní yengè t̀ó idhò.

Yēsù bhà kasu yɔɔwà nyú nà, nyidu-dha ǝ, ndirò yà Pbàyàhúdí rìrèna ì ɔnzi tí rùdú nzére dhu tó àpè ǝ. ²⁰Nyí nyèni wà dhu átò inzà ma rórù atdí dhu mà, yà dzùnàku ònzi rádù dhu nzínzi ǝ. Ma mára kóró dhu òvò rǝ fùkù, madù ùdhenà fùkù rùwugà dǝ rò màtí, ndirò fùkù idzá rò màtí. ²¹Ma mára dhu òvò rǝ kpangba Pbàyàhúdí tò, ndirò ìnzí ní Pbàyàhúdí tò, ndíní ì nugèrè tí Kàgàwà tò, 'adù àlè tó Ádrùngbàle Yēsù Krístò ná'ù.

²²Nírò, kàní ma mára kòmbí Yèrùsàlemà tó kigò ò, àdhàdhì yà Ìlìlā-Alafí nátu ima ndíní ma mɔnzi tí ka dhu bhèyi. Ma m̀ni nzà àdhu mà rí mabà ányì dhu. ²³Pbétù Ìlìlā-Alafí àbhù m̀ni yà ma múbhi òyaná kóró kigò ǝ dhu ní, ima òdò rí dhu rārì usótá mà àpè mànà. ²⁴Ma mòzè nzà pbàkà ípìrǝnga rìí ádrùngbà dhu tí idù. Atdí ma mòzè dhu ní, mɔnzi pbàkà kasu yà Ádrùngbàle Yēsù ibho fudú, marà ùtsànà. Ndi kasu ní m̀nò Kàgàwà bhà izu tó Ídzi Màkùrù indrù tò.

²⁵Kòmbí, ma m̀ni wà dhu nyí rārì nzí nyidu-kpa àlā tdítǝ, nyí yà ma múbhi nzínziku ǝ, mambe òrù-akpà ǝ Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà Idzi tó Màkùrù núnò dǝ fùkù rò. ²⁶Ndi dhu-okú dǝ rò ní ndi indo ma mátna nyí nǝ, nzínziku ǝ rí ndàbhù ndàwí ale-azù níí'ya ndi ale-dò-tsíró nyú. ²⁷Obhó tí, ma múbhà nzà atdí dhu mà inzà ma mòvò fùkù rórò, yà Kàgàwà ózè kɔnzi dhu nzínzi ǝ. ²⁸Nírò, nyòngò nyòdǝ mbèyi nyí-tírò, nyàdù Ìlìlā-Alafí úli nyí nyòngò ùndàna Kàgàwà bhà Kànisa ùndà mbèyi. Ndi Kànisa ní yà Idhùnà-azù nyú rǝ Kàgàwà adzi fìndà Kànisa. ²⁹Ma m̀ni wà dhu yà nzínziku ǝ rò ma mí mìvà marà dhu-dzidǝ, tsamangèrè bhèyi órù atdíǝ ale rārì itsù nzínziku ǝ, ìnzí 'adù òwu Kàgàwà bhà tàrà-izè ònzi rǝ. ³⁰Ndirò, nzínziku ǝ rò màtí, atdídhená ale rùvò ùvò, 'àmbe tìtò ùnò dǝ indrù tò, ndi tìtò ràdù àrà indrù àbhù rǝ rùgèrè ì, 'òngò fìyó àbhàlì tí. ³¹Nírò, nyàndà nga mbèyi, nyàdù àmbe yà ìbhù atò ǝ ma múdhe nyidu-dha nyú nà nzínziku ǝ kóró ale tò, adyìbhengà nga mà kùbhingà nga mànà ǝ dhu ìrè dǝ.

³²Ní, kòmbí ma mùbhà nyí Kàgàwà-fó. Ndirò, ma mùbhà nyí yà Kàgàwà ózè àlè dhu dǝ rǝte ɔte ongó tí nyòdǝ. Ndi ɔte rí nyòsì, ndàdù nyàbhù nyàbà yà pbìndà dhu tí ríí ale kóró tò Kàgàwà akò fìndà làkà asota. ³³Yà àlè kǝ atdíkpá nyí mànà ònà kàsùmì ǝ, ma mòhò nzà atdí ale bhà fùrangà-atdyú mà, ɔrò-atdyú mà, ndirò mberù-atdyú mà. ³⁴Nyí nyú mà, nyí nyúni wà dhu yà dzùnàdu nónzi dhu mà, mà marí òko mànà atdíkpá ale dzùnà nónzi dhu mànà ma rónzi kàkà ɔtsúdu nyú ní. ³⁵Ma marí dhu itè bìlìnganà fùkù, dhu ràkàna nyònzi kasu ndi dhu bhèyi, ndíní nyí nyàdù tí òwu ìmbà ríí ɔbi nà ale dzùnà ònzi rǝ ní. Dhu àkà nyíre yà Ádrùngbàle Yēsù ùno dhu, ndàti: dhu nàbhù indrù tò ale rónzi wà hirò, ròsè yà ndi dhu ndi ndàbhù fìndà ale dònà^a. »

³⁶Wò dhu ndi ndùnò dhu-dzidǝ, Pòlò mà pbàkùrù mànà nùukò ì ɔtdyàya dǝ, Pòlò ràdù ndìtsò. ³⁷Nírò ní ndi kóró ale adù 'òpè 'àmbe òdzi

^a 20.35 Màt 10.8b

dǎ, 'adù Pòlò àmbo, ì ròvì ka ní. ³⁸Abádhí nabhù izu rùka atdíđ dhu níř Pòlò àtinà abádhí rărř nř nyina-kpa àlă tđđđ dhu. Wò dhu-dzidđ ní ndi pbàkùrù adù Pòlò ùndà, ràrà òtsù *bàtǎ ò.

Pòlò rǔda Tirò mà Kàyisàriyà mànà tó kigò ònă

Yèrùsàlemà ndi ndàrà rórò dhu

(Kas 8.5,40; 20.22-24,36-38)

21 ¹Èfesò *Kànisa ð pbàkùrù mànà mà mùbhă mà rò, mà mawù túrútúré ibhú ð, mǒwù ùvò Kosì tí kátina *sòngà dđ. Tsútsă nínganí, mà madù òwu, mǒwù ùvò Ròdò tó sòngà dđ. Ányìrǎ rò, mà madù òwu Pàtarà tí kátina kigò ò. ²Ní ányì mà mǒwù ùvò rò, mà matù atdí ádrùngbă ibhú abhi ndi ndòpé tí, ndàrà Fòyìnìkè tó pbìrì ò rí dhu ònzi ró. Ní, mà madù ùpo ndi ibhú ò, mǒwù Fòyìnìkè. ³Mă mitdègu òwu Kìpurò tí kátina sòngà nínđù, màmbè àlanà dđ ibhú ð rò, ní mà madù kànyi, màbhà ígù dđnă rò, màdù òwu Sìriyà tó pbìrì ò. Ní ányì mà mǒwù rò, mà mawù ùvò Tirò tí kátina kigò ò. Ányì nga ní ndi ka kubhínà ibhú ò ànò ìfo rǎ ní. ⁴Ndi kigò ð, mà matù Yèsù ná'ù ale. Ní ndi dhu adù màbhu mǒnzi atdí yengè nyú ányìrǎ. Ní Ìlǎ-Àlafí òvò dhu fíyò dhu-okú dò rò, ì ale adù Pòlò ìsò ìnzí ara tí Yèrùsàlemà tó kigò ò. ⁵Pbétù wò atdí yengè itdègu ìku, ní mà madù ùvò Tirò rò, mǒwù. Ní, Yèsù ná'ù ale mà, fíyó vèbhále mà, fíyó nzónzo mànà kóró nùnda mà mùvò kigò ò rò, mǒwù ádrùngbă rèrù-tsù. Ní ányì mà mǒwù ùvò rò, mà mukò mà òdyùka dđ atdíkpá, màdù mǐtsò. ⁶Wò dhu-dzidđ, mà madù mǒvì abádhí mànà, màdù ùpo ibhú ò, mǒwù. Pbétù kǒkò mà nùnda ale adù 'adu 'òngò bvùyà nană.

⁷Tirò rò mà mùvò rò, mà mawù ibhú ð, mǒwù ùvò Tǎlèmayì tí kátina kigò ò, màtsà idha-adzí-kpa dđ abhi. Ndi kigò ð, mà matse mà Yèsù ná'ù ale mànà, màdù atdí idho ònzi atdíkpá abádhí mànà. ⁸Tsútsă nínganí mà mívà mà rò, mà mawù ùvò Kàyisàriyà tí kátina kigò ò. Ndi kigò ð, mà matsù mǒngò òdhò Filipò tí kátina ale bhà-dzá. Ndi Filipò níř Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù t'únòta t'ále. Ndirò ka níř yà Yèrùsàlemà tó kigò ð ka kavò ìndrù dzànà t'ònzita tò àrùbhù ale nzínzi ð atdí ale. ⁹Ndirò, ndi ale ìř inzà àpè kpabhále ùnř vèbhínzo nà ìfo. Ì vèbhínzo níř Kàgàwà bhà pbànábí. ¹⁰Ní, mà mitdègu ibí idho ònzi Kàyisàriyà tó kigò ð, ní Kàgàwà bhà nabi Àgabù ira Yùdeyà tó pbìrì ò rò, ndìrà àhu ndi kigò ò. ¹¹Ní tiká ndi ndìrà àhu rò, kídya Pòlò bhà kùkyé, ndùtsì pfóna mà òsúna mànà ní. Kădù dhu òvò kpangba fákà ndàti: « Kànì Ìlǎ-Àlafí òvò idù dhu. Kàti: <Yèrùsàlemà ò yà kùkyé àbadhi rărà àhu rò, Pbàyàhúdí rř kùtsi yà dhu bhëyi, 'adù àbhùnà ìnzí ní Pbàyàhúdí-fó.> » ¹²Ní wò dhu mà mìrì rò, mà Kàyisàriyà ð bhà mànà, mà madù Pòlò ìsò ìnzí ara tí Yèrùsàlemà tó kigò ò. ¹³Pbétù, Pòlò adù dhu àdu fákà, ndàti: « Ádhu wò nyìku-dha nyú nà nyí nyápàna nyǒnzi? Nyí nyòzè tí nyùkò afídu? Nyí nyàkă nyùni dhu ní

ima, ma mà'ù wà ìnzí ní m̀tsi ka kí dhu kèlè, pbétù ma mà'ù wà moho ka kí m̀vè Ádr̀ngbàlè Yèsù-òvò-okú d̀ r̀ Yèr̀sàlemà t̀ kigò ð dhu mà át̀. » 14 Ní, ìnzí kà rí mǎ m̀nɔna dhu à'u r̀, mǎ madù ìnè tí ìnè, mǎdù àtina: « Ádr̀ngbàlè Yèsù òzè dhu kèlè àkǎ ndi nd̀nzì ndì. »

15 Ní ngúfe idhɔ mǎ m̀nzì Kàyisàriyà t̀ kigò ð dhu-dzid̀, mǎ madù m̀b̀h̀l̀l̀ abhi t̀, mǎdù mǎva, m̀wù Yèr̀sàlemà t̀ kigò ð. 16 Kàyisàriyà t̀ kigò ð, Yèsù ná'ù ngúfe ale adù ùvò át̀ 'òwù atdíkpa mǎ mànà. Ní ànyì mǎ m̀wù ùvò r̀, abádhí adù m̀ndà, m̀wù M̀nàsonì tí kátina atdí ale yà mǎ mowuna ðdh̀ r̀ p̀bì-dzá bhà. Ndì M̀nàsonì ní'ì Kipur̀ t̀ s̀ngà ð ale. Ndir̀, ka ní'ì angyíta tí Yèsù ná'ù ale.

Pòlò mà rí 'òtù Kànisa ð pbàkùr̀ mànà Yèr̀sàlemà ndì ndàrà àhù r̀ dhu
(1Kò 9.19-23)

17 Mǎ mitdègu òwù ùvò Yèr̀sàlemà t̀ kigò ð, ní ànyì, Yèsù ná'ù ale akò mǎ dhèdhe nyú nà. 18 Tsútsǎ nínganí, mǎ madù òwù Pòlò mànà Yàkòbh̀^b bhà, ndir̀ kórò pbàkùr̀ adù ìwu át̀ ànyir̀. 19 Ní abádhí mànà ì àtsè ì dhu-dzid̀, Pòlò adù nd̀pè ndàwe yà ìnzí ní P̀b̀yàhúdì ǹzìnzì ð Kàgàwà abhè nd̀nzì kórò p̀b̀ndà kasu tí dhu atdatdí-rà ð abádhí t̀. 20 Wò Pòlò àwe dhu ì ìr̀ r̀, abádhí ifu Kàgàwà atdíd̀. Nír̀ ní ndì abádhí adù àtina Pòlò ní: « Àbanǎgbá, nyi nyàla tí wà ábh̀ P̀b̀yàhúdì nyú nùgèrè ì à'ù Yèsù dhu? Ndir̀, nyi nyàla tí wà abádhí kórò rí'ì ìnè affya ì àp̀b̀ atdíd̀, 'àmbe Músà bhà Úyátá ifu d̀ r̀ tí dhu? 21 Ka kàwe wà dhu abádhí t̀ okúnu d̀ r̀ kati, nyi r̀r̀ dhu ùdhè kǎkà ìnzí ní P̀b̀yàhúdì ǹzìnzì ð aróko P̀b̀yàhúdì t̀ ìnzí Músà bhà Úyátá nifu tí. Ka kàwe wà dhu át̀, nyi rarí dhu ùdhè abádhí t̀ ìnzí f̀ỳ k̀p̀bhà ǹz̀ǹz̀ngà nabhè tí k̀b̀h̀l̀l̀, ndir̀ ìnzí àlè t̀ ng̀k̀p̀ mànù P̀b̀yàhúdì tír̀ nifu tí. 22 Nír̀, ka kí dhu ònzì ìngbà dhu bhèyi? Obhó tí, abádhí rí iwà nyi nyir̀ àhù ir̀ dhu ìr̀ ìr̀. 23 Ní, dhu àkǎ ǹỳnzì yà mǎ m̀nɔna indù dhu: Kànì ifo ale rí'ì ìnè ir̀. I ale ní iwà dhu nòts̀ Kàgàwà-ònzí ale^c. 24 Ní, úgu abádhí nyòwù nyú'ò mànà atdíkpa, nyílà Kàgàwà-nyìkp̀ ð. Ndir̀, ádù nyubhò yà abádhí àmbènà ùbhòna ndí'ì ka kàkpá tí d̀ya-ká dhu. Ndì dhu bhèyi ní ndì kórò ale r̀dù dhu ùni yà d̀nù ka kàwe dhu r̀r̀ ǹz̀ obhó dhu, pbétù nyi rarí Músà bhà Úyátá ifù ifù át̀. 25 P̀b̀t̀, Yèsù ná'ù ìnzí ní P̀b̀yàhúdì t̀ mǎ m̀r̀ wà mǎ m̀ndí dhu m̀ti, abádhí r̀kǎ ǹz̀ 'òngò s̀namù t̀ ka k̀b̀ho pèrè tí ìzà mǎ, ànzùbhà mǎ, dàna-tsi ka kipb̀ òbì ní r̀vè ìzà mànà ná'à. Ndir̀, mǎ m̀ndí dhu át̀ m̀ti abádhí r̀kǎ 'òngò 'òd̀ m̀nỳǹ r̀ r̀. »

26 Ní tsútsǎ nínganí, Pòlò adù k̀k̀ ale nùgù, 'òwù 'òpè 'ù'ò ì mànà atdíkpa yà f̀ỳ s̀mà t̀ mànù nòzè dhu bhèyi. Wò dhu-dzid̀, Pòlò adù

^b 21.18 Ndì Yàkòbh̀ ní'ì Yèsù t'ádd̀nà, ndir̀ ka ní'ì ndì Yèr̀sàlemà ð *Kànisa d̀ ádr̀ngbàlè (Kas 12.17; 15.13). ^c 21.23 Ozt 6.1-21

àrà, ndòtsù Kàgàwà bhà idza, ndàdù dhu òvò ànyì idzá ndàti ka ràrĩ perè ùbhò òvòya dš kóró, yà Kàgàwà-nyìkpó š ka kí ale ù'ò kilă òná dhu tí ka kópì àrùbhù idhò rákă nínganí.

Pbàrómá tó pbànowí rĩ Pólò ìgũ Pbàyàhúdì-fó rò dhu

(Kas 20.23; 24.5-19; Róm 15.30-31; 1Tì 2.15-16)

27Wò ale ù'ò ka kí kilă Kàgàwà-nyìkpó š nĩ àrùbhù idhò-tsu nítdègu ndindù ndínĩ ndikù tí, ní Àziyà tó pbìrì ò rò íwù ngúfe Pbàyàhúdì ala Pólò Kàgàwà bhà idza š. Ní, abádhí adù dhu ìtsu ihé-yà-dò ò, ndínì dhu nivà tí Pólò-rš. Ní, ihé-yà adù Pólò àlũ. 28 Abádhí adù 'òpè 'ùkũ, 'àmbe àtìnà dš: « Pbàìsràyélì tó pbìrì š bhă, nyimò mà ! Kànĩ yà kóró ngari š arí nzére dhu ùdhè kóró ale tò àlè tó pbìrì š bhà dš, Músà bhà Úyátá dš màtí, ndirò Kàgàwà bhà idza dš màtí ale ní yà. Ròsè kóró dhu dònă, kàbhũ ìnzì ní Pbàyàhúdì mà ròtsù Kàgàwà bhà idza, ndi dhu ràdù wò ìlîlă Kàgàwà-nyìkpó š ngari nábhu ròtì. » 29 Obhó tí, abádhí ní'ì iwà Pólò mà nàlanà kigò š atdíkpá rúbhi Tròffimò tí kátina ale mànà ró. Ndi Tròffimò ní'ì Êfesò tó kigò š ale. Ní, abádhí adù dhu àtì iwà Pólò ìtsu Tròffimò átò Kàgàwà bhà idza dhu tí.

30 Ní, Yèrùsàlemà tó kigò-šnga-tsi náava ndi, ihé-yà ràdù ìtse ndi kigò š kóró ngari òná rò, 'iwù ùvò Pólò mà rĩ'ì ró. Ní, abádhí alú Pólò, 'ìdhà ràhu iri Kàgàwà bhà idza-ngbò ka kákpòrò ní kàlì ò rò, 'adù ndi kàlì-li'ò núbpi ànyìrò rò tí. 31 Ní, yà abádhí rĩ dhu ònzì ndínì ì oho tí Pólò rò, Yèrùsàlemà tó kigò-šnga-tsi náava ndi kóró dhu-šyí náara àhu Pbàrómá tó pbìrì š atdí lufù pbànowí dš ádrùngbăle dš. 32 Ní, ndi dhu ndi ndirì rórò tí, wò ádrùngbăle ugu pbànowí mà fiyó ádròdrš ale mànà, 'òtsè mànà kškò Pólò nàlũ ale rĩ'ì i. Ní, ihé-yà nítdègu wò ádrùngbăle àlă owùna š pbànowí mànà ríwu ró, ní abádhí adù Pólò t'òvita ùbhà. 33 Nírò ní ndi wò ádrùngbăle andrì Pólò-ti'ò, ndàlũ ka, ndàdù àvinà kùtsi óyš àdrà-mbí nĩ. Wò dhu-dzidš, kădù dhu ìvu ihé-yà-tsú, ndàti: « Yàrí ale nyú ní àdhi ? Ádhu kònzì ? » 34 Pbétù, ihé-yà nzínzi š atdídhená ale rádùna ìkũ š dhu adúnà nzì àrà ndòfò rš ngăkpà ale rùnona dhu nà. Ní, wò dhu bhèyi ihé-yà rúkũ dhu adù wò ádrùngbăle àbhũ ìnzì ùnona ka kí fíndà dhu ràlũ dšna. Nírò ní ndi kădù pbìndà pbànowí návi rùndà Pólò, 'òwù nà yà ì arí òko òná ádrùngbă kàlì ò. 35 Pólò itdègu àrà àhu ndi kàlì ò ka kúpo kòtsù ró, ní pbànowí adù kitdù ìtdu tí òrórú, ihé-yà rĩ kàpà ndínì ì onzi tí nzére dhu-okú dš rò. 36 Obhó tí, ihé-yà ambénà òwu dš ìkũ nà Pólò-owù š, 'àmbe àtìnà dš: « Wò ale àkă ndòvè ! »

Pólò rĩ tĩna àwě adóna Pbàyàhúdì tò dhu

37 Yà pbànowí rĩ ndònzì 'ìtsu ndi fiyó ádrùngbă kàlì ò òná kàsùmì š ní ndi, Pólò ivú dhu ì pbànowí tó ádrùngbăle-tsú, ndàti: « Ma màmbènà tí

atdí dhu òvo òvo indù? » Ní, wò ádrùngbǎle adù dhu ìvu kà-tsù, ndàti : « Nyi nyúni tí wà Pbagíríkí t'ávàna ! ³⁸ Nyi tí nzí Mísri tó pbirì ò ale, yà tdèkuta tí ifò lufù ale yà nzére dhu ònzi arí-dò nídzi, ndàdù dya òdì ndàrà nà rùngù ò ? » ³⁹ Ní, Pólò adù òte òpè, ndàti : « Ima nyú, ima ní Mùyàhudì, Társò tó kigò ò ale, Kilikiyà tó pbirì ò. Ndi Társò ní yà atdídò òvòna òtò ndì kigò. Ní ádrùngbǎlé, ma mìtdè nyi òtdè tí, òtsè mòvo dhu yàrí ihé-yà tò. » ⁴⁰ Ní, wò ádrùngbǎle núfà rusà fíndà rò, Pólò idè ndi kàlì ò ka kúpo, kotsù dóná màngazì dǒ, ndàdù òndrù àgo òtsúna ní rìnè. Ní inga òmbè bhìi rò ní ndi, kǎpè òte Pbayàhúdì t'ávàna ò, ndàti :

22 ¹ « Abádù ndirò àbanínzò, nyèri yà ma mòvona kòmbí, mawe tídu òná fùkù dhu. » ² Ní, Pbayàhúdì t'ávàna nyú ò Pólò rǒte dhu ò òrì rò, ihé-yà náadù ònè atdídò nyú ròsè, inga ràdù òmbè bhìi. ³ Nírò ní ndi kǎti : « Ima ní Mùyàhudì. Ima ka kugu Társò tó kigò ò, Kilikiyà tó pbirì ò. Ndirò, ma mòvi òvi tí yàrí Yèrùsàlemà tó kigò ò. Ma mábà inga t'únita màlimò Gàmàliyeli-fò. Kùdhe ndi kórò dhu idù àlè t'ábhúna tó Úyátá òfù ka kí atdídò dhu dǒ. Ima ní atdídò Kàgàwà nòzè ndifu ale, yà kórò nyí nyónzina kòmbí dhu bhèyi tí. ⁴ Ndirò, ma mávu òndrù rò atdídò Ádrùngbǎle Yèsù bhà otu òngù abádhí rí dhu-okú dò rò, atdídhená ale rùve òvè màtí. Ma maránà kpabhále mà vèbhále mànà nábhu rò kusò, kudò imbi-dzà ò. ⁵ Pbakùhání tó ádròdrò ale dǒ kamà mà, yà ádròdrò anya òtdì arí pbakùrù tó mùtù mànà kórò ní yà ma múnona dhu tó ngàmbi. Abádhí ní ndi bhàrùwà nibho fudú, ndíní ma mara tí dóná Dàmàsiki tó kigò ò. Ní, ma mubhínà àrà rò ànyì, ndíní ma musó tí Yèsù ná'ù ale, madù òrà nà imbi dǒ rò Yèrùsàlemà tó kigò ò, ndíní ka kadù tí àbhuna ràbà àpbè. »

Pólò rí ndi ndugèrè ndi, ndà'ù Yèsù tí dhu àwè dhu

(Kas 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Tdítdò, Pólò awe dhu ndàti : « Ma mí'ì Dàmàsiki tó kigò ò ma mára rò. Ní òkyèrò ma mòdì ndíní ma motsú tí ndi kigò ò rórò ní ndi, azà adyifò-sisì adyíbhengá nga tó ò, ádrùngbǎ awáwù níisí òrù-akpà ò rò, ndàtdyi ma. ⁷ Ní, ma mitsi obvò, madù atdí ale-tù òrì manzi rí ró. Ndi ale-tù ati : « Sáwúlò, Sáwúlò, ádhu nyi nyávu rùdú ní ? » ⁸ Ní, ma madù dhu òvu kà-tsù, mati : « Ádrùngbǎlé, nyi nyú ní àdhi ? » Ní, wò ale-tù adù dhu àdu idù, ndàti : « Ima ní Yèsù, Nàzàretì tó kigò ò ale, wò nyi nyávu rùdú rò. » ⁹ Kákà atdíkpá mà mí'ì mànà ale náala ndi awáwù átò, pbétù abádhí adù nzá wò idù rí dhu òvo ale-tù òrì. Ní, ma madù dhu òvu tdítdò kà-tsù, mati : ¹⁰ « Ádrùngbǎlé, ádhu ndi ma màkà mònzì ? » Ní Ádrùngbǎle Yèsù adù dhu àdu idù, ndàti : « Ívà nyi nyarà Dàmàsiki tó kigò ò. Ànyì nga ní ndi ka kí Kàgàwà àvi ndíní nyi nyonzi tí dhu òvo kórò indù ní. » ¹¹ Ma mubhínà nzí atdi dhu mà nála rò, wò ádrùngbǎ awáwù nóhò nyìkpódu,

nyidú nga rùtì dhu-okú dō rō. Ní kǒkǒ mã mǐñ mànà ale náadù ma àlu ɔtsúdu-rǒ, 'òwù ma nà, marà àhù Dàmàsiki tó kigò ò.

12 Ányì, ma matù Ànànyà tí kátina atdí ale. Ndi ale níñ atdí dǒ arí Kàgàwà-ɔdò ònzi, ndàdù àlě tó Ƴyátá ifu ale. Ndirò ndi kigò ò, kóró Pbàyàhúdì ongónà ídzì dhu kèlě náwe kókú dō rō. 13 Ní, ndi ale ira àhù tidú, ndàdù àtìnà ima ní: « Àbanǵba Sávúlò, nyìnúnga àkǎ ndùtù ndì. » Ní ányìrǒ rō tí, nyídúnga núutù ndì, madù kàla. 14 Kǎdù àtìnà tdítǒ ima ní: « Alě t'ábhúna tó Kàgàwà nóvò wà nyi, ndíní nyi nyuni tí ndì ndózè kǔnzì dhu. Kòvò wà nyi ndíní nyi nyala tí yà obhónángatále Yēsù, nyadù lina'ò ɔte nyú níri. 15 Obhó tí, nyi nyí ndi àdì wò nyi nyàla dhu mà, wò nyi nyèrì dhu mànà tó ngàmbi tí kóró ale-ònzǐ. 16 Nírò kòmbí, ádhu nyi nyóɔɔna? Ívà nyi nyalě bàtizò, Yēsù ràdù pbùkù nzérenga ù'ò ɔvòna-rǒ nyi nyí nyítsò rórò. »

Pòlò rǐ Yēsù àvi ndì ndàrà ìnzǐ ní Pbàyàhúdì-bvù dhu àwě dhu

17 Wò dhu-dzidǒ, Pòlò adù dhu àwe, ndàtì: « Ma mitdègu madù Yèrùsàlemà tó kigò ò, ní atdíku Kàgàwà bhà-dzá rō ma mí mítsò ònà kàsùmì ò, dhu adzì dùdù ɔnyu rǐ mɔnyu dhu bhěyi. 18 Ní ndi ɔnyu-bvù, ma mala Ádrùngbǎle Yēsù. Ní kǎdù àtìnà ima ní: « Ƴnzi dhu tsàkàtsàkà nyahù Yèrùsàlemà rō. Obhó tí, ndi kigò ò bhà nóowuna nzǐ nyi nyáwěna okúdu dō rō dhu ná'ù rǒ. » 19 Ní ma madù dhu àdu kà tò, mati: « Hòkò Ádrùngbǎlé, abádhí únì wà dhu ima ràrǐ ndi yà unduta-dzà òna nǎ ma múbhi ùbhi rǒ mambe ìnyi ná'ù ale ùso dǒ, madù àrà àbhùnà rǒ kavi asé nǐ, kadù ùɔɔnà imbi-dzà ò ale. 20 Ndirò yà pbùkù ngàmbi Stìfanù-azù ka kufu nínganí, ima nyú ma mǐñ ìnè átò ányìrǒ. Ma ma'u kòho ka kí dhu átò. Ndirò, ma madù àdì mambe kòho rí ale ùwà ròyá rō ɔrú mùdzarù-ngbò nódò dǒ. » 21 Ní Yēsù adù àtìnà ima ní: « Ívà nyi nyarà, ma mòzè nyi nyarà itse nyú ìnzǐ ní Pbàyàhúdì mànà-bvù nídhuní. »

Pòlò rǐ nditè Pbarómá tó pbìrì ò ale nyú tí dhu

(Kas 16.22-23; 25.16)

22 Ihé-yà iri Pòlò ràwěna dhu, ràrà àhù kà rǐ àtina: « Ma mí nyovì nyarà itse nyú, ìnzǐ ní Pbàyàhúdì-bvù » dhu ò. Nírò ní ndi abádhí adù 'òpè 'ùkù, 'àmbe àtìnà dǒ: « Nyòho wò ale! Inzá wò dhu bhěyi ale-tidò àkǎ kùbhà ràdì nyìkpóna nà yà adzi dǒ. » 23 Abádhí ambénà ùkù dǒ, 'adù àmbe ròyá ɔrú mùdzarù òbhè dǒ, ndirò 'adù àmbe adzi-ra mà òvò dǒ ɔrù. 24 Ní wò dhu ndì ndàla rō, Pbarómá-bvù atdí lufù pbànowí dǒ ádrùngbǎle adù Pòlò àvi kitsu kàlì ò. Nírò ní ndi kǎdù àtìnà pbànowí ràkǎ 'òngù dhu kà-tsù, àzèmbè

^d 22.20 Pòlò ambénà ìrèna dǒ dhu ní, Pbàyàhúdì rapé ndì nyú ndì ndégèrè ndì tí dhu àlǎ, nùkò idho ràrǐ átdídǒ, ràdù Yēsù ná'ù.

ì í kòvì asé nǐ rórò, ndíní ndì nduni tí wò dhu bhèyi ihé-yà rùkù kà-dǎ okúna dǎ rò dhu. ²⁵Ní yà ndì ka kùtsì ndíní ka kòpé tí kòvì ndì asé nǐ rò ní ndi Pòlò ivú dhu wò tiná idè pbànowí tó atdí ádrùngbǎle-tsù, ndàti: «Ka kávi tí wà nyí nyóngò Pbarómá tó pbìrì ǎ ale nyú òvì asé nǐ, inzà ka kòtdì ànyàna rórò?» ²⁶Ní wò dhu ndì ndìrì rò, pbànowí tó ádrùngbǎle arà yà dònà-tsírò rǐì ádrùngbǎle-tí'ò, ndàdè dhu òvò fíndà, ndàti: «Nyi nyàm̀bènà dhu ònzi ìngbàtí? Wò ale pbání Pbarómá tó pbìrì ǎ ale!» ²⁷Ní wò pbànowí dǎ ádrùngbǎle andri Pòlò-tí'ò, ndàdè dhu ivu-tsùnà, ndàti: «Ádù pé dhu idù! Inyi nyú, nyi tí Pbarómá tó pbìrì ǎ ale?» Ní Pòlò adù dhu à'ù, ndàti: «Ò! Ima ní Pbarómá tó pbìrì ǎ ale nyú.» ²⁸Wò ádrùngbǎle adù àtìna tdítǎ: «Ima nyú, ma madzi Pbarómá tó pbìrì ǎ ale tí ma mí m̀gèrè mongò dhu ábhǎ malì nyú rǎ.» Ní Pòlò adù àtìna kànì: «Olu, imá na ní òdhi tí ka kadhì ma ndi *pbìrì ǎ ale nyú tí ale.» ²⁹Ní ànyìrǎ rò tí, kǎkò Pòlò-tsù àmbènà dhu òngù pbànowí ùbhà Pòlò uró. Ndirò, ɔdò náadè ìsǐ wò pbànowí dǎ ádrùngbǎle ò, iwà ndì ndàbhunà Pòlò kùtsì rórò ndì ndàrà dhu ùni Pbarómá tó pbìrì ǎ ale nyú rǎrǐ ka dhu-okú dǎ rò.

Pòlò rǐì ádròdrǎ anya itdì arí ale-ònzǐ dhu

³⁰Tsútsǎ nínaganí, wò pbànowí dǎ ádrùngbǎle azè ndì ndèni P̀b̀ỳàh̀údí òbhù Pòlò dònà dhu tó obhóngà nyú. Ní, kǎbhù Pòlò rǎ imbi kunga. Wò dhu-dzidǎ, kǎdè pbàkùhání tó ádròdrǎ ale mà, P̀b̀ỳàh̀údí-bvù ádròdrǎ anya itdì arí ngùkpà ale màna àvi r̀andu ì. Ndi dhu-dzidǎ ní ndi, kǎdè Pòlò àvi kiwù nà, kiwù ùvò nà kǎkò ale-ònzǐ.

23 ¹Kǎkò ádròdrǎ ale-ònzǐ ka kiwù ùvò ndì nà rò, Pòlò ɛdí nyìkpóna abádhí rǎ ndàndà abádhí, ndàdè àtìna: «Àbanǐnzó, rìrà àhu indo nga ò, ma marúbhi Kàgàwà bhà otu ǎ idzi afídu nyú nà, ìmbà nzére dhu tí ka kòzùna atdí dhu mà rǐì nyudutsì.» ²Ní, wò dhu Pòlò ùnò rò, pbàkùhání tó ádròdrǎ ale dǎ kamà, Ànànyà, náavi Pòlò-tí ìkò ale r̀p̀b̀ì Pòlò-tsù. ³Nìrò ní ndi Pòlò adù àtìna: «Kàgàwà rǐ ndi nyòpbi, wò mùkùngbà nǐ ka kùtri idza-kuti bhèyi nyi nyòwè rò! Nyi nyàdi uró nyambe ìndrù-ànyà ùnò dǎ àdhàdhì Músà bhà Úyátá òzè ka dhu bhèyi, pbétù inyi kèlè nyadè ndi Úyátá nùkò ima nyi nyàvi kòpbi rò.» ⁴Ní, Pòlò-tí rǐì ale náadè kìsò, 'àti: «Ìnzè! Nzùno dhu wò dhu bhèyi Kàgàwà bhà pbàkùhání tó ádròdrǎ ale dǎ kamà nǐ!» ⁵Ní, Pòlò adù àtìna abádhí nǐ: «Àbanǐnzó, inzà ní ma màni pbàkùhání tó ádròdrǎ ale dǎ kamà tí kà rǐì dhu. Obhó tí, Kàgàwà bhà Andítá r̀atìna inzà nyi r̀akà nyùnò dhu pbàkù pbìrì ǎ ádrùngbǎle nǐ^e.»

⁶Pòlò ùni wà dhu, kǎkò ànyàna unò rí ale nzínzi ǎ, atdídhená ale r̀arǐ *P̀b̀às̀àd̀ùk̀áyó, ndirò ngùkpà r̀arǐ *P̀b̀àf̀ar̀ìs̀áyó. Ndi dhu-okú dǎ rò, Pòlò

^e 23.5 Uvt 22.28

angbe tūna kòrí ale nzínzi ð, ndàti : « Àbanĩnzó, ima nyú ní Mùfàrisayò, Pbàfàrisáyó tó ingba. Ní, yà ànyádu ùnɔ ka kí okúna dò rò dhu ní, ma má'ù dhu obi nyú nà ùngbé ùvùvè kutdù ì ale rungbeya ì ɔve-bvù rò dhu. »
 7Wò dhu bhèyi Pòlò òrì dhu adù Pbàfàrisáyó mà, Pbàsàdùkáyó mà nà àbhù ràmbe 'àgò dǎ atdíǎ, ndi dhu ràdù ihé-yà-ǎnga àbhù rùndò ndi.
 8Obhó tí, Pbàsàdùkáyó ongónà àtìnà ìnzì ùvùvè kutdù ì ale rungbeya ì ɔve-bvù rò. Ndirò abádhí a'u nzá dhu inè màlàyíká mà, ndirò nzére-alafí mà ràrĩ. Pbétù, Pbàfàrisáyó ní ì kóró kǎkò dhu ná'ù ale. 9Ní, ádrùngbá wǎgò nyú nífí ndi kòrí ale nzínzi ð. Nírò ní ndi Pbàfàrisáyó nzínzi ð Músà bhà Úyátá tó ngúfe màlímó náapè 'àgò ì obi nyú nà, 'àmbe àtìnà dǎ : « Mǎ mabà nzá atdí afátá mà yàrí ale dǎ. Atdí alafí mà, ndirò ngàtsi nǐ màlàyíkà mà pbòvò tí nzá wà dhu kà tò ! »
 10Wò dhu bhèyi Músà bhà Úyátá tó màlímó ùnò dhu náabhù Pbàsàdùkáyó mà, Pbàfàrisáyó mà nà ràgò ì abhò nyú tdítǎ. Nírò ní ndi Pòlò àpà ka kí ndíní ka kùdrù tí òná nga dhu ɔdò ònzi ndi ndí rò, pbànowí dǎ ádrùngbále avì pbìndà pbànowí rìwù Pòlò òdýì ihé-yà nzínzi ð rò, 'òwù òrùnà fìyó lubhà ð.

11Ndi iku ð tí, Ádrùngbále Yèsù adù ndàvi Pòlò tò, ndàti : « Ótù affínù ! Àdhàdhì wò nyi nyidè pbàkà ngàm̀bì tí Yèrùsàlemà tó kigò ð dhu bhèyi, dhu àkǎ nyònzì dhu ndi dhu bhèyi tí Ròmà tó kigò ð nyi nyàrà àhù rò. »

Pbàyàhúdì rǐ 'ìrì ndíní ì oho tí Pòlò dhu

(Zàb 3.1-7; Kas 9.22-25; 2Kò 11.23,26)

12Tsútsǎ nínganí kútsingá, ngúfe Pbàyàhúdì ìrì ì 'òtsò dhu nyú 'àti, ìnzì ní Pòlò kèlè ì òhò ròvè nǐ, ì rǎrǐ nzǐ atdí dhu mà ònyu, ìnzì 'adù atdí dhu mà òmvù. 13Wò dhu natsò ale ní ì mbèmbè ìfò kumì dònǎ bvùya ròse ale. 14Ní, abádhí awù pbàkùhání tó ádròdrò ale mà, pbàkùrù mà nà-tí'ò, 'adù ìtsi dhu òvò fìyò, 'àti : « Mǎ mòtsò wà dhu atdíǎ nyú màti mà rǎrǐ nzǐ atdí dhu mà àfǎ lika ð, ìnzá ní Pòlò kèlè mǎ mòhò ròvè nǐ. 15Ní kòmbí, dhu àkǎ nyí mà, yà ádròdrò anya ùnɔ arí ngùkpà ale mà nà, nyòwù Pbàrómá tó pbìrì ð atdí lufù pbànowí dǎ ádrùngbále-tí'ò. Nyí nyówu Pòlò ùtsi kà rǐrà nà pbìndà dhu-ǎnga àndà nyí nyí mbèyi dhu-abhè ð. Pbétù wò ndi kàsùmì ð, mǎ madùna obi ònzi mòhò ka ìnzá àpè àrà àhù ɔnzíkú rórò. »

16Ní Pòlò t'áwènà bh'ingba ní'ì inè wò dhu ɔte ka kí ró. Ní kǎkò ale ùyí Pòlò tí dhu ndi ndirò rò, àbadhi arà lubhà ð Pòlò rǐrǐ ì, ndàdù kóró dhu àwe kà tò. 17Ní wò dhu ndi ndirò rò, Pòlò adù pbànowí tó atdí ádrùngbále nánzi. Kǎdù dhu òvò kà tò, ndàti : « Únda yàrí kpatsibhíngba, nyarà nà dükú ádrùngbále rǐrǐ ì, kà rǐrǐ àbadhi tò ndi ndóvona atdí dhu nà nídhuní. »
 18Ní wò ádrùngbále idyi wò kpatsibhíngba ndùndà, ndàrà àhù nà wò ndi fìyò ádrùngbále-tí'ò. Kǎdù ìtsi àtìnà ndi ádrùngbále nǐ : « Wò imbi ð ka kòsò atdí ale, Pòlò tí kátina nánzi ima, ndàdù mivì mundà yàrí kpatsibhíngba tinu ð. Ní kà rǐrǐ indù ndi ndóvona atdí dhu nà. »
 19Ní wò

pbànowí dš ádrùngbále alú wò kpatsibhíngba otsúna rš, ndìnrí ndì nà igi, ndàdè dhu ìvu tsúná, ndàti: « Ádhu nyú nyi nyòzè nyunò idù ? » ²⁰Ní wò kpatsibhíngba adù dhu àwe kà tò, ndàti: « Ádrùngbálé, Pbàyàhúdí ìrì wà ì ndíní tsútsá ì iwúna tí Pòlò ùtsi, nyirà nà ádròdrò anya ìtdì arí ale-ònzí, pbìndà dhu-ònga àndà ka kí mbèyi dhu àbhè š. ²¹Ní, àpé nya'u abádhí rúnona indù dhu. Wò abádhí ùpe Pòlò rš dhu ní àdà. Obhó tí, mbèmbè ìfo kumì dònà bvùya ròse ale níri wà ì, 'òtsè dhu nyú, ì ràrì nzí dhu ònyu, ndirò ì ràrì nzí dhu òmvù inzà ì òhò Pòlò rònè ròrò. Ní kòmbí, abádhí ùdhe wà ì 'àmbe nyi nyú nyi nyúnona fíyò dhu kèlè òdò dš. » ²²Ní wò ádrùngbále adù àtìnà wò kpatsibhíngba ní: « Àpé nyunò dhu atdí ale tò màtí, nyati iwà nyi ràwe ndi dhu dzàkà. » Wò dhu-dzidš, kádù wò kpatsibhíngba návi ràrà findá dhu ní.

**Pbànowí dš ádrùngbále rí Pòlò bhà anya
nábhè ràrà lìwalì Fèlisi dò dhu**

²³Wò kpatsibhíngba àrà dhu-dzidš, pbànowí dš ádrùngbále náanzi atdátdí miyà pbànowí dš ádròdrò ale oyo rìwù tina ò. Kádù dhu òvò abádhí tò, ndàti: « Nyàndà óyò miyà pbànowí mà, àrèbhè kumì pbànowí, yà mùhàgù dš arúbhi mà, ndirò foyá àlì nà óyò miyà pbànowí mànà, ndíní nyí nyòpé tí abhi mànà ìbhu adyifò-sisì kúbhingá nga tó š, nyòwù nà Kàyisàriyà tó kigò ò. ²⁴Ndirò, nyàdù nyí randá mùhàgù átò Pòlò tò, ndíní ka nunda tí ìnzí ngbòna ràvo akekpá màtí, ràrà àhu *lìwalì Fèlisi-ònzí. » ²⁵Wò dhu ndì ndùnò rò ní ndi, kádù bhàruwà àndi yà dhu bhèyi, ndàti: ²⁶« Ifuta nà àkà atdí dš lìwalì Fèlisi, ima Klòdiyò Lisiyà, ma mòvì nyi mbèyi nyú atdí dš. ²⁷Yàrí ale, yà ma mòvì kowù nà tinu ò, ní Pbàyàhúdí àlè, 'adè ònzìnà ndíní ì oho tí. Ní, ma mítdègu dhu ùnì Pbàrómá tó pbìrì š ale nyú ràrì ndi, ní ma múgù pbànowí, mòwù kídha mànà abádhí-fò rò. ²⁸Wò dhu-dzidš, ma mòzè muni Pbàyàhúdí òbhè ka okúna dò rò dhu-tì. Ní, ma mádù kàbhè kowù ùvò nà yà abádhí-bvù ádròdrò anya ìtdì arí ale-ònzí. ²⁹Ní, kàbhà dhu-ònga kòkò ale àndà rò, ma mòtù dhu ní Pbàyàhúdí ròbhè ka inzà kifù fíyò Úyátá dhu-okú dš rò. Pbétù, ima nyú ma mála nzá atdí afátá mà, yà kàbhè rádù kòtdì ànyàna kohò, ndirò ngàtsi ní kàbhè rádù kosò. ³⁰Ndirò kànì, ka kòvò wà dhu idù iwà Pbàyàhúdí rìrì ì ndíní ì oho tí ka rònè. Nírò ní ndi ma madù kòvì ànyìrò rò tí kowù nà dènè, madù dhu ùnò kòkò kòbhè arí ale tò, ndíní adù tí òwu kòbhè funú. »

³¹Wò dhu-dzidš, kòkò pbànowí anzi fíyò ádrùngbále àvi dhu. Ní abádhí idyi Pòlò, 'adè ùndànà kúbhingá tí, 'òwù ùvònà Àtipatrì tí kátina kigò ò. ³²Tsútsá nínganí, kòkò pfóya dš ùbhi pbànowí adù 'adu fíyò lubhà ò Yèrùsàlemà tó kigò ò, 'adè mùhàgù dš rúbhi-tsí kèlè ùbhà rùndà Pòlò, 'òwù ùvò nà Kàyisàriyà tó kigò ò. ³³Ní ànyì ì òwù ùvò rò, kòkò pbànowí

abhù yà fíyó ádrùngbàle àndìná bhàrùwà lìwalì-fó, 'àdù Pòlò ìtè kà tò. ³⁴Ní, wò bhàrùwà ndì ndòzè dhu-dzidò, lìwalì Fèlìsì ivú dhu Pòlò-tsù, ndàti : « Inyi ní ìngbà p̀bìrì ò ale ? » Ní Kilikiyà tó p̀bìrì ò ale tí Pòlò rířì dhu ndì ndùni rò, kádù àtìná Pòlò nì : ³⁵« Tdù ma mí p̀b̀k̀k̀ dhu-ònga nándà inyi nòbhù ale rìwu ùvò rò. » Wò dhu-dzidò, kádù Pòlò àbhù kowù nà, kowù òdòná ádrùngbà kamà *Hèròdè bhà idzá-yà-ba ò.

Pbàyàhúdì tó ádròdrò ale rí Pòlò òbhù lìwalì Fèlìsì-fó dhu

(Màt 5.11-12; Kas 6.11-12; 21.27-36)

24 ¹Imbò idhò-dzidò, p̀b̀k̀k̀hánì tó ádròdrò ale dò kamà, Ànàniyà tí kátina, níira Yèrùsàlemà rò, ndìrà àhù Kàyìsàriyà tó kigò ò. Abádhí iwú atdíkpá ngúfe p̀b̀k̀k̀rù mà, ndirò Tèrtulò tí kátina atdí ale màná, ndínì ì òbhù tí Pòlò lìwalì Fèlìsì-fó. Ndi Tèrtulò nířì *àvùkà. ²Nírò ní ndì lìwalì avì Pòlò kanzi. Ní Pòlò irà àhù tìyá rò, Tèrtulò adù kòbhù lìwalì-fó, ndàti : « Ifuta nà àkà ádrùngbàle Fèlìsì, mà maróko màrùngà ò okúnù dò rò. Ndirò p̀b̀k̀k̀ idzi ùndata-okú dò rò, nyi nyàbhù wà ábhò dhu nyú rùwu ì, rířì mbèyi yàrì Pbàyàhúdì tó p̀b̀rì ò. ³Ní mà mí wò nyi nyóznìna ì dhu nákwò ádrùngbà òtsò nyú nà kórò kàsùmì ò, ndirò kórò ngari ònà. ⁴Pbétù, akye ma miwína p̀b̀k̀k̀ kàsùmì abhò nì, ma màtdè nyi ìtdè tí p̀b̀k̀k̀ idzìngà ò, ndínì nyi nyiri tí indù ma máwèna idò kàsùmì ò tí dhu. ⁵Obhó tí, yàrì ale ní nzére ale nyú ròsè. Ndirò, àbadhi ní yà ròká rò ì nútù Nàzàretì ò bhà tó ádrùngbàle. Kàrì kórò Pbàyàhúdì-dò idzi ádròdrò ale rò kórò ngari ònà yà adzi ò. ⁶Ndirò, kòm̀vù wà ndì ndìti Kàgàwà bhà idza mà Kàgàwa-nyìkpò ò átò. Ní, mà màdù kàlù mòsò. [Mà màtsù mànò kà-ànyà àdhàdhì yà àlè tó Úyátá nózè ka dhu bhèyi. ⁷Pbétù, P̀b̀ròómá tó p̀b̀ànowí dò ádrùngbàle, Lìsiyà tí kátina, nádù irà òbi nyú nà, ndìdhà ka fòká rò. ⁸Wò dhu-dzidò, ndì ádrùngbàle ádù ka nòbhù ale avì rìwù kòbhù fànù.] Nírò nyi nyí ndì dhu òngù kà-tsù nyi-tírò, ndínì nyi nyuni tí mà m̀bhù ka okúna dò rò dhu. » ⁹Pbàyàhúdì adù wò Tèrtulò àwe dhu kèlè ná'ù 'àti, obhó dhu ràrì ndì.

Pòlò rí Pbàyàhúdì òbhù ndì okúna dò rò dhu àwè lìwalì Fèlìsì-ònzì dhu

(Luk 21.12-15; 1Pé 3.15-16)

¹⁰Wò dhu-dzidò, lìwalì Fèlìsì núufà rusà Pòlò tò, ndínì òtè tí. Nírò ní ndì Pòlò apè òtè, ndàti : « Ádrùngbàlè, mà màni wà dhu nyi nyópè nyùnò yàrì p̀b̀rì ò ale-ànyà rò atò ráhù wà abhò nyú. Ndi dhu-okú dò rò ní ndì ma mí rùdú dhu àwè òznìná, màdù dhu à'ù ìri nyi ràrì k̀r̀r̀ mbèyi nyú. ¹¹Nyi nyířì ìnè nyònè yà ma m̀ǹǹna dhu tó obhóngà nyuni. Idhò apè nzà òse atdí kumì dòná óyò nà idhò dònà màtì, yà ma màrà Yèrùsàlemà tó kigò ò, màrà Kàgàwà ùle rò. ¹²Ní ànyì, k̀k̀k̀ m̀bhù rí ale mà nótù nzà ima Kàgàwà bhà idzá màtì, unduta-dzà ò màtì, ndirò ngàtsì ngari ò kigò ò màtì mà mí màgò

indrũ nà rɔ́, ndirò ngàtsi nĩ mà mí ihé-yà-dɔ mà nídzi rɔ́. ¹³Ndirò kǎkǎ i ale mà rĩ i ðbhũ ma kòmbí okúna dɔ̀ rò dhu tɔ̀ obhónɡa itè tí dhu mà rĩ ìmbǎ.

¹⁴Pbétù, ùnĩ tí ma mùni ɔnzínú rò dhu ní, ma marí ùbhi ònǎ otu ní Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà otu. Ní, abádhí arádù ndi otu àtì nzére otu tí. Pbétù, ma marí ùlěna ale ní abhúka tɔ̀ Kàgàwà. Ndirò, ma má'ù wà Músà bhà Úyátá mà, yà Kàgàwà bhà pbànábí andí dhu màná kórɔ́. ¹⁵Ndirò, ma má'ù wà dhu Kàgàwà rǎrĩ atdí dhu ònzi ònzi. Ndirò, abádhí mà ná'ù wà ndi dhu átɔ̀. Ndi dhu ní, atdíku Kàgàwà rĩ yà ídzìnga ònzi i arí rɔ́ rò ùvè ale mà, nzérenga ònzi i arí rɔ́rò ùvè ale màná nábhũ rùngbe i ɔve-bvù rò dhu. ¹⁶Ní ndi dhu-okú dɔ̀ rò ní ndi ima nyú ma-tírò, ma marí ɔbi ònzi átɔ̀ kórɔ́ kàsùmì ɔ́, ìmbǎ nzére dhu tí ka kózùna atdí dhu mà rĩ ì nyudutsi Kàgàwà-ònzĩ, ndirò indrũ-ònzĩ. »

¹⁷Tdítdɔ́ Pɔ̀lò adù àtìna: « Ábhɔ́ atɔ̀ nyú dzidɔ́, ma mádu ma mará Yèrùsàlemà tɔ̀ kigò ò, marà fáká pbìrì ɔ́ bhà dzèna ònzi fudú malì nĩ, madù perè ùbho átɔ̀ Kàgàwà tò. ¹⁸Nírò ní ndi abádhí ótù ma Kàgàwà bhà idzá. Wò ndi kàsùmì ɔ́, ma m'fĩ iwà ma mù'ò ma mìlǎ Kàgàwà-nyìkpɔ́ ɔ́ rɔ́. Ndirò tidú tsùya nàndu ale mà, ndirò tsíya àva ndi ale mà ní ìmbǎ. ¹⁹Pbétù ngúfe Pbàyàhúdì, yà Àziyà tɔ̀ pbìrì ò rò iwú, ní ìnè ányìrɔ́. Ní kǎkǎ i tsí ní i àmbènà àkǎ 'ìwũ mɔ̀bhù funú, ma mónzi nzére dhu tí dhu nà i fĩ nánĩ. ²⁰Ndirò, kǎkǎ irɔ́ rĩ ale nyú itírò náká ndi 'ùnò yà ádròdrò anya itdì arí ale-ònzĩ ma m'fĩ nínganí i ala dùdú afátá. ²¹Ngàtsi nĩ, pbǎ nzĩ yà abádhí nzínzi ɔ́ rò ma makù àrĩ nyú tí ɔrú ma mìdè rɔ́rò dhu ndi. Ma makù, mati: « Indo nyí nyí ànyǎdu ùnɔ̀ okúna dɔ̀ rò dhu ní ma má'ù dhu ùngbè ùvuvè ale rùngbeya i ɔve-bvù rò dhu! » »

²²Wò ndi lìwalì Fèlìsì ní ì iwà dhu núni angyangyi Yèsù bhà otu dɔ́ ale. Ní ndi dhu-okú dɔ̀ rò ní ndi, kǎdù anya t'únɔta-tsù nútì, ndòdì olùnga tò. Kǎti: « Ma mí fùkú dhu-ònga àndà Pbàrómá tɔ̀ pbìrì ɔ́ atdí lufù pbànówí dɔ́ ádrùngbǎle, Lisiyà rǎrà àhu irɔ́ nínganí. » ²³Wò dhu-dzidɔ́, lìwalì adù tiná ì pbànówí dɔ́ atdí ádrùngbǎle àvi rǎrà Pɔ̀lò òdò imbi-dzà ò. Kǎdù dhu ùya ndi ádrùngbǎle tò, rùbhà hégùrà Pɔ̀lò tò, ìnzì ndùtsì, ndirò ìnzì ndàdù àrà kà dzèna ònzi rí kà t'òdhína-tsù ùtò rɔ́.

Pɔ̀lò mà rɔ́te lìwalì Fèlìsì mà, pbìndà tsìbhále Dùrùsílà màná dhu

(Zàb 95.8; Ìsa 55.6-7; Kas 17.30-32)

²⁴Ngúfe idhɔ́-dzidɔ́, lìwalì Fèlìsì mà níiwú pbìndà tsìbhále Dùrùsílà màná. Íyàdhíyà ní Mùyàhudi-àyi. Ní lìwalì adù Pɔ̀lò àvi kanzi imbi-dzà ò rò. Ní Pɔ̀lò ìrà àhu rò, wò lìwalì adù àdi, ndámbe kà rǎwěna Yèsù Krístò ná'u ka kí dhu dɔ́ dhu ìrì dɔ́. ²⁵Pbétù yà Pɔ̀lò rĩ dhu àwě Kàgàwà ózè indrũ ràdì tí dhu dɔ́ dhu mà, indrũ àkǎ ndòdò ndi ndítírò dhu dɔ́ dhu mà, ndirò Kàgàwà itdìya indrũ-ànyǎ dhu dɔ́ dhu màná náadù ɔdɔ̀ àbhũ rìsì Fèlìsì-afí ò. Ní Fèlìsì adù àtìna Pɔ̀lò ní: « Kòmbí, nyi nyákǎ wà nyarà.

Kàsùmi àbà ma mí rò ní ndi ma mí ìndrũ àví rànzi nyi. » ²⁶Fèlisi irè nga átò àbhũ Pòlò ràm̀bènà fùrangà àbhũ fìndà. Ní ndi dhu-okú dò rò, kàránà ìndrũ àvi rò ìkòlòkò rànzi Pòlò ì ròtè nà.

²⁷Ɔyŝ atò-dzidŝ, Pòrkiyò Féstò náadè ìwalì Fèlisi ùwũ. Ní, ngari ùbha ndì ndí rò, Fèlisi adè Pòlò ùbhà imbi-dzà ò, ndíni P̀b̀ỳàh̀údí-idhè nika tí.

Pòlò rí p̀b̀ìndà anya ònzi ìwalì Féstò-fó
ràrà kámá dŝ ádr̀ungbã kamà dò dhu
(Zàb 27.12; 82.5; Kas 23.12-15,30)

25 ¹Ìwalì Féstò irà àhũ Kàyisàriyà tí kátina Yùdeyà tó p̀b̀ìrì ò kigò ò rò, kìv̀à ndì ndi kigò ò rò ìbhũ idhò-dzidŝ, ndàrà Yèrùsàlemà. ²Ní ànyì p̀b̀àk̀ùh̀ánì tó ádr̀òdrò ale mà, P̀b̀ỳàh̀údí ò p̀b̀àk̀ùr̀ũ mànà níuwú Pòlò òbhè kà-fó. Ní abádhí akò 'àmbe 'ìtsò dŝ Féstò rŝ, ³ndíni Pòlò navì tí kiwũ nà Yèrùsàlemà yà ì nyú ì òzè ka dhu bhèyi. Obhó tí, abádhí nùuyí Pòlò ndíni ì adè tí òhònà òho tí otu ò rò. ⁴P̀b̀ét̀ù, Féstò adè àtìnà kòkò ale ní: « Pòlò ríni inè imbi-dzà ò ka kí ngbòna òdò Kàyisàriyà tó kigò ò rò. Ndirò ima nyú ma-tírò, ma mí madũ kòmbí tí ànyì. » ⁵Tdítdŝ kádè dhu òvò kòkò P̀b̀ỳàh̀údí tò, ndàti: « Nzínzikũ ò ádr̀òdrò ale àkã 'iwũ owùdu ò. Ndirò dhu apé ìni ndi Pòlò ríni afátá nà dhu tí, ní ì ale àkã 'ìtsì kòbhè dòtsí. »

⁶Féstò anzi nzá àr̀ù idhò mà, ndirò ngàtsi ní idre dòná Ɔyŝ nà idhò mà P̀b̀ỳàh̀údí nzínzi ò Yèrùsàlemà tó kigò ò, ndàdè ndàdu Kàyisàriyà. Ní ànyì ndì ndàrà àhũ rò, tsútsã nínganì kádì anya t'únòta tó p̀b̀ìndà tombi dŝ, ndàdè Pòlò àvi kiwũ nà onzíná. ⁷Pòlò irà àhũ rò, kòkò Yèrùsàlemà rò iwũ P̀b̀ỳàh̀údí adè Pòlò-ngbò nákpòrò, 'ìli átsí. Abádhí adè Pòlò òbhè, 'àwe itũ ró'ò ábhò afátá nyú dòná. Ndirò, abádhí rí kòkò ì afátá tó obhóna itè k pangba dhu níni odú nyú. ⁸Ní, Pòlò adè mùsambà ònzi, ndàti: « Ma màfã nzá atdí dhu mà P̀b̀ỳàh̀údí tó Úyátá ní màtí, Kàgàwà bhà idza ní màtí, ndirò P̀b̀àr̀ómá tó kamà dŝ ádr̀ungbã kamà ní màtí. »

⁹Ìwalì Féstò azè ndònzì P̀b̀ỳàh̀údí-idhè ìkã rí dhu. Ní kádè dhu ìvu Pòlò-tsũ, ndàti: « Nyi nyòzè tí wà nyarà Yèrùsàlemà tó kigò ò, ndíni ka kũnò tí ànyànũ onzidú nyú rò, wò inyi ka kòbhè d̀ỳá dhu-okú dò rò? »

¹⁰Ní Pòlò adè dhu àdu Féstò tò, ndàti: « Yà ma nyú ma mìdè onzíná ní, kámá dŝ ádr̀ungbã kamà bhà ngari ò ríni ale bhà anya t'ít̀d̀ta tó tombi. Ní dhu àkã kũnò ànyàdu ànyirò rò. P̀b̀ỳàh̀údí ní ma màfã nzá atdí dhu mà, yà nyi nyùnì ka mbèyi nyú átò dhu bhèyi. ¹¹Dhu apé ìni ma màfã dhu dhu tí, ndirò ma màfã dhu apé ìni òve nà àkã dhu tí, ní ma mòdhò nzá ima nóho ka kí dhu. P̀b̀ét̀ù, ìmbã obhóna náapè ìni kòkò ale òbhè ma d̀ỳá dhu ò, ní atdí ale mà rí mbã ndipfo ma, ndàbhũ ma abádhí-fó. Ma mònzì kámá dŝ ádr̀ungbã kamà kèlè r̀ǹò ànyàdu. » ¹²Anyà ùnò ì arí mànà atdíkpá ale nà ì òtè dhu-dzidŝ, Féstò adè dhu òvò Pòlò tò, ndàti: « Nyi nyònzì kámá dŝ ádr̀ungbã kamà r̀ǹò ànyànũ. Ní ma mí nyovì nyarà kà-ti'ò. »

Lìwalì Féstò rĩ Pòlò bhà dhu òvo
Pbàyàhúdì tó ádrùngbá kamà *Àgìripà tò dhu

(Kas 9.15)

13 Ngúfe idho-dzidǎ, ádrùngbá kamà *Àgìripà mà awènà Bèrènikè màna níiwú Kàyisàriyà tó kigò ò, iwú lìwalì Féstò àtsè. 14 Ní ányìrǎ abádhí rĩ ábhǎ idho nyú nónzì rò, ní ndi Féstò awe Pòlò bhà dhu ndi ádrùngbá kamà tò. Kàti: « Ádrùngbá kamà, àrà ndàrà rò, lìwalì Fèlìsì úbhà atdí ale imbi-dzà ǎ iró. 15 Ní Yèrùsàlemà ma mǎfì nínganí, pbàkùhání tó ádròdrǎ ale mà, Pbàyàhúdì ǎ pbàkùrǎ màna nóbhù ka fudú, 'àdù ma nónzì, ndínì ma mǎtdí tí anya kà-dǎ. » 16 Ní ma mádù dhu àdu abádhí tò, matì: « Pbarómá tó màndu ná'ù nzá kǎtdì indrù-ànyǎ, ndínì ka kohò tí inzà ka kàsò dǎya ndì nóbhù ale màna rórò, ndirò inzà mùsambà nónzì rórò. » 17 Ní mà mádù iwu atdíkpá i ale màna, mǎiwú ùvò iró. Ní inzà kàsùmì mà núdà rórò ní ndi tsútsǎ nínganí ma mádi anya t'únǎ tó pbàkà tombi dǎ, madù ndi ale Pòlò tí kátina ònzì kiwú nà. 18 Ní yà ka nóbhù ale iwú ùvò rò, i ale ádù nzá yà ma múbhi ìrènà rǎ kǎfǎ dhu tí ádrùngbá afátá mà náwe. 19 Pbétù, abádhí ádù òko 'àmbe 'àgò dǎ kà màna dǎnà dhu ní fiyó somà Pbàyàhúdì tírò tó dhu kèlè. Ndirò, abádhí ádù òko 'àmbe 'àgò dǎ dǎnà ngàtsi dhu ní, Yèsù tí kátina atdí ale, yà iwà avè kǎtdù ndì rórò ndi Pòlò arí àdù àtìna ìnè rǎfì nyìkpóna nà dhu tí. 20 Ní ma múni nzá wò dhu bhèyi agòta dǎ ma mádù ònzìnà dhu. Ní ma mádù dhu iwu Pòlò-tsǎ, matì kà ràmbènà tí nzì ndòzè, ndàrà Yèrùsàlemà rò ka kadù tí ànyàna ùnò. 21 Pbétù, kǎdù ndònzì kǎdò ndì imbi-dzà ǎ tí, ràrà àhu kámá dǎ ádrùngbá kamà araya ànyàna ùnò dhu ò. Nírò ní ndi ma mádù kàvi kongò òdǎnà imbi-dzà ǎ, ràrà àhu ma maraya kòvì, kowù nà kámá dǎ ádrùngbá kamà-fò ò ònà idho ò. 22 Àgìripà adù àtìna: « Ma mòzè mirì wò ale rǎnǎna dhu ima nyú tírò. » Ní Féstò adù dhu àdu kà tò, ndàti: « Tsútsǎ tí nyì nyí kà rǎnǎna dhu ìrì. »

23 Ní tsútsǎ nínganí, ádrùngbá kamà Àgìripà mà awènà Bèrènikè màna níiwú ùvò indrù àkǎ ka karì ònà rò ádrùngbá kàluga-lí, atdí dǎ nyú ì ùfǎ ì rórò. Ní, abádhí atsù ànyì-dza, owùya ǎ Pbarómá tó pbìrì ǎ ádròdrǎ ale mà, Kàyisàriyà tó kigò ǎ ádròdrǎ ale màna. Kǎkò ale òtsù idza dhu-dzidǎ, lìwalì Féstò adù Pòlò àvi kiwú nà. 24 Ní Pòlò ìrà àhu rò, Féstò apè òte, ndàti: « Ádrùngbá kamà Àgìripà, ndirò nyí kóró àzú-dzà àlè kǎfì nyí màna rò, nyí nyàla tí wà yà ale? Àbadhi ní ndi yà Yèrùsàlemà tó kigò ǎ ma mǎfì rò, ndirò yàrí kigò ǎ matì Pbàyàhúdì tó ihé-yà íwú tidu ò okúna dǎ rò, 'àmbe ùkù dǎ, 'àti kà rǎkǎ nzá kubhà ràdi nyìkpóna nà. 25 Ní pbàkà ǎ, ma mála dhu ní inzà kà rǎfǎ atdí dhu mà, yà kǎkǎ kohò okúna dǎ rò. Pbétù, yà angyangyi kǎnzì ndì ndítìrò ndínì kámá dǎ ádrùngbá kamà òtdí tí ànyàna dhu-okú dǎ rò, ma mádù kàvi ndínì ka kowu tí nà ndi kámá dǎ ádrùngbá kamà-fò ò. 26 Pbétù, ma mǎfì ìmbǎ kàbhà afátá nyú tí

ma mándína mabhũ kámá dǎ ádrùngbǎ kamà tò atdí dhu nà màtí. Ndi dhu-okú dǎ rò ní ndi, ma mibhò ka kiwũ nà onzìkũ ð, ròsè dòtsí onzìnũ ð nyú ádrùngbǎ kamà Àgìripǎ. Ní, óngù dhu kà-tsù, ndíní ma mabá tí kà-dǎ ma mádù àndìnà dhu. ²⁷Obhó tí, òsò ka kòsò ale òvì ka kí kámá dǎ ádrùngbǎ kamà-fò ò, ìnzí kadù pbìndà afátá ìtè dhu-tì rǐí mbǎ ! »

Pòlò rǐ Pbàyàhúdí arí ndòbhũ okúna dǎ rò dhu-tì àwě ádrùngbǎ kamà Àgìripǎ tò dhu

(Màt 10.18-20; Kas 9.1-30; 22.1-21; 1Pé 2.12)

26 ¹Wò dhu-dzidǎ, ádrùngbǎ kamà Àgìripǎ ati Pòlò ní: « Nyi nyàkǎ wà nyawe pbèkũ dhu kòmbí nyi-tírò. » Nírò ní ndi Pòlò ava otsúna, ndífũ ádrùngbǎ kamà ní, ndàdù ote ðpè, ndàtì: ²« Ádrùngbǎ kamà Àgìripǎ, idhèdu níka ndi atdí dǎ indo ma màbà kàsùmì ndíní ma mawe tí yà Pbàyàhúdí arí mabhũ okúna dǎ rò dhu-tì onzìnú nídhuní. ³Obhó tí, nyi nyúni wà àlě tó màndũ kóró àlě'í Pbàyàhúdí tírò, ndírò nyi nyúni àlě kárí àlě àgò tí dhu mànà dhu mběyi nyú. Ní ma mìtdè nyi ìtdè tí nyirì yà ma máwěna indè dhu.

⁴Kóró Pbàyàhúdí núnì wà idú ngbángba ò rò ndi nòpè rò ma móvì tí dhu. Ndirò, abádhí únì wà nzínziya ð ma mfí nà Yèrùsàlemà tó kigò nyú ð kóró pbàkà màtso, ròpè ndi dóna-kpa ò rò. ⁵Abádhí únì wà ima angyíta tí. Ní ì òzè ka rò, abádhí rǐí ìnè 'itè dhu ima rǐí *Mùfàrisayò, yà ojí nyú nà arí Músà bhà Úyátá mà, sòmà tó ngúkpà màndũ mànà nífũ fáká sòmà ð ale-tidò. ⁶Ní kòmbí, ka kídì ma írò onzìnú ànyádu ka kuno tí, yà àlě t'ábhúna tò Kàgàwà akò làkà ma má'ù dhu-okú dǎ rò. ⁷Àlě tó atdí kumì dóná óyó nà rùgànda-tsù ná'ù wà ònzi ndi dhu onziya ndi dhu. Ní ndi dhu-okú dǎ rò ní ndi, abádhí arí Kàgàwà ùlě adyíbhengá màtí, ndirò kùbhingá màtí, ìnzí ì 'í ìngyè rórò. Ní ádrùngbǎ kamà Àgìripǎ, kòní Pbàyàhúdí òbhè ma okúna dǎ rò dhu ní wò. ⁸Ní ádhu nyí Pbàyàhúdí tírò, nyí nyózù Kàgàwà rǐ ùvǔvè ale àbhǔ rùngbe ì ove-bvù rò dhu ìnzí rádù ndà'ù dhu tí ní ?

⁹Ima nyú, yà nyí nyí màndà rò, pbàkà irèta níí mongò magò ojí nyú nà Yèsù Nàzàretì tó kigò ð ale-ovò nàtì ìngbàtí ìli ndi ale mà nà. ¹⁰Wòrì ní ndi ma mójnzì Yèrùsàlemà tó kigò ð dhu: pbàkùhání tó ádròdrò ale rǒwu movì rǒ dhu-okú dǎ rò, ima nyú ma mǎrà Yèsù ná'ù ábhò ale nyú ábhũ rǒ kusò, kudo imbi-dzà ò. Ndirò, ì ale ka kòzè kòkyè rò, ma madúnà àrà ndi dhu à'ù rǒ à'ù tí. ¹¹Ndirò, ibí-gùna nyú, ma madúnà àrà ùda rǒ unduta-dzà òna nǎ, mambe àvu dǎ Yèsù ná'ù ale-rǒ. Ma madúnà àrà abádhí ùtũ rǒ rùndò dhu nzère nyú Yèsù ní. Ma mìí nàwí nà atdí dǎ abádhí rǒ. Ní ndi nàwí adù mabhũ, marà àvu rǒ abádhí rǒ ìnzí ní Pbàyàhúdí tó kigò ònǎ màtí.

¹²Wò dhu bhěyi ní ndi, atdíku ma madì mambe àrà dǎ Dàmàsìkì tó kigò ò. Wò ndi abhi tó rusà nufà idù, 'àdù Yèsù ná'ù ale núsò ma mì

nĩ ádrùngbǎnga tó ɔbì níbhò idù nĩ p̀bàkùhání tó ádròdrǒ ale. ¹³Nĩ ádrùngbǎlé, azà adyifò-sisi adyíbhengá nga tó ǒ, otu ǒ mã mówu rórò, ma mala òrù-akpà ò rò rírà awáwù, ràtdye tiká nga, yà munda rí ale mànà. Ndi awáwù bhà inga t'áwùta asè adyifò arí inga áwù tí dhu ònǎ màtí. ¹⁴Nĩ ndi dhu mã màla rò, mã mawà mã kóró obvò. Ndirò, ma madù atdí ale-tù ìrì P̀bàyàhúdí t'ávàna ǒ rí dhu òvò idù ró. Ndi ale-tù ati : <Sáwúlò, Sáwúlò, ádhu nyi nyávu rùdú nĩ? Nyi nyí tsùdu òbhi, nyambe àp̀bè àbhu dǒ indù nyi-tírò, àdhàdhì ìk̀yì arí ndòvì rí mùgò nĩ ale-tsù òbhi dhu bhèyi.> ¹⁵Nĩ ma madù dhu nívu kà-tsù, mati : <Ádrùngbǎlé, nyi nyú ní àdhi?> Nĩ kǎdù dhu àdu idù, ndàti : <Ima ní Yèsù, wò nyi nyávu rùdú rò. ¹⁶P̀bétù, ívà nyi nyidè p̀f̀õnu dǒ. Yàrí ní ndi ma màvi ma indù okúna dò rò dhu : Ma mòzè nyi nyadi p̀bàkà kasutále tí. Ndirò, ma mòzè nyi nyí yà nyi nyàla ima dhu tó ngàm̀bì tí, ndirò nyí olù ma mítèna indù dhu tó ngàm̀bì tí. ¹⁷Ma mí ngbõnu òdo òdo f̀ukú p̀birì ǒ bhà mà, ìnzì ní P̀bàyàhúdí mànà rǒ rò. Nĩ, ma mòvì nyi abádhí nzínzì ò, ¹⁸ndí nĩ nyi nyungbe tí abádhí-nyìkpó rùvò ìnò ò rò, rùdà awáwù ò. Ndirò ma mòvì nyi ndí nĩ abádhí uvò tí p̀f̀õmvo Sitanì bhà ádrùngbǎnga tó ɔbì-tsi rò, 'ùdà Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó ɔbì-tsi. Ndirò, ma mòvì nyi ányì, ndí nĩ ima abádhí à'ù rò, Kàgàwà adù tí abádhí tó nzérenga núbà abádhí tò, ràdù ngari àbà p̀bìndà ale mànà.>

¹⁹Ádrùngbǎ kamà Àgìripǎ, wò dhu bhèyi ní ndi ma muvó nzá ma ìnzì mífù yà Ádrùngbǎle Yèsù òvò idù òrù-akpà ò rò dhu. ²⁰Nĩ ma mapè munò Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù wemberè tí Dàmàsikì tó kigò ǒ rò. Wò dhu-dzidǒ, ma madù ùda kà nà Yèrùsàlemà tó kigò ò, ndirò Yùdeyà tó p̀birì ǒ kóró ngari ònǎ. Ndirò, ma madù kòvò átò ìnzì ní P̀bàyàhúdí tò. Ìndrù tò, ma maránà òvò nǎ rǒ dhu ní, abádhí ràkǎ 'ùbhà f̀iyó nzérenga, 'àdù 'ùgèrè Kàgàwà tò, ndirò abádhí tó mùtsò ràkǎ nditè dhu iwà abádhí rùgèrè ì, 'ùbhà f̀iyó nzérenga. ²¹Kò nĩ wò dhu-okú dò rò nga ní ndi P̀bàyàhúdí álù ma Kàgàwà bhà idza-ngbò ka kákpòrò nĩ lubhà ǒ rò, 'àdù dhu ònzì ndí nĩ ì oho tí ma. ²²P̀bétù, Kàgàwà ǒdò ndi ngbõdu dhu-okú dò rò ní ndi ma mífì nyìkpódu nà rìrà àhu indo nga ò, madù àmbe kàbhà Ídzi Màkùrù òvò dǒ kpangba kóró ale, nzónzo mà, ádròdrǒ ale mànà tò. Músà mà, Kàgàwà bhà ngùkpà p̀bànábì mànà núunu ì nɔnzìya dhu. Nĩ wò dhu dǒ ma marí isèna atdí dhu mà rífì mbǎ. ²³Ì dhu ní: Krístò rabáya àp̀bè ràrà àhu p̀bìndà ɔve ò, ka ringbèya ndi ndì wemberè tí ùvùvè ale nzínzì ǒ rò, ì dhu ràdù awáwù àbhu P̀bàyàhúdí mà, ìnzì ní P̀bàyàhúdí mànà tò.»

P̀lò rí ádrùngbǎ kamà Àgìripǎ àvì rà'ù Yèsù dhu

²⁴Wò dhu bhèyi P̀lò àwe P̀bàyàhúdí arí ndòbhu okúna dò rò dhu dhu-dzidǒ ní ndi lìwalì Féstò akù ɔrù-tùna nyú nà, ndàti : «P̀lò, tí àrì d̀nù rífì? Wò abho nyú nyi nyózu dhu ní dò wà àrì d̀nù!» ²⁵Nĩ P̀lò

adù dhu àdu, ndàti : « Ifuta nà àkǎ ádrùngbǎlé, ìmbǎ àrǐ rǐrǐ dùdú. Pbétù yà ma múṅṅona dhu ní obhó dhu nyú, ndirò ndi dhu ní tǐna nà dhu nyú. ²⁶Ádrùngbǎ kamà Àgìripà nyú núnì wà ndi dhu. Ndi dhu-okú dō rò ní ndi ma mí dhu àwě kònzǐ, ìmbǎ ùdú ɔdó na. Ma mà'ù dhu iwà kà rùnì i dhu kóró. Obhó tí, i dhu ónzǐ nzá ì òdhǔ ò. ²⁷Ní inyì Ádrùngbǎ kamǎ, nyì nyá'ù tí wà Kàgàwà bhà pbànábí ɛṅɔ dhu ? Ma mùni dhu iwà nyì rá'ù ka. » ²⁸Ní ádrùngbǎ kamà Àgìripà adù dhu ìvu Pòlò-tsù, ndàti : « Nyì nyòzè tí mǔgèrè ma, mongò mùkrístò tí yà ákě kàsùmì ǔ tí ? » ²⁹Ní Pòlò adù dhu àdu kà tò, ndàti : « Ìmbǎ àmbènà ìrǐ ákě kàsùmì màtí, ndirò ábhǔ kàsùmì màtí, ní ma mí mìtsò Kàgàwà rǔ, ìnzǐ ní okúnɔ dō rò tí. Pbétù, ma mí mìtsò dākú kóró, yà ma múṅṅona dhu ìrì nyǐ nyí indo rò, ndínǐ nyǐ nyugèrè tí nyǐ nyóngò ima bhèyi, ìnzǐ ní kutsì nyǐ àdrà-mbí nǐ yà ima ka kùtsì dhu bhèyi. »

³⁰Nírò ní ndi ádrùngbǎ kamà Àgìripà mà, lìwali Féstò mà, Bèrènikè mà, ndirò kǔkò ànyì-dzá ìrǐnà ngǔkpà ale mànà adù ìvǎ 'ìkò ɔrú. ³¹Ní iri ì ùvò rò, abádhí adù òko 'àmbe òte dǔ nzínziya ǔ, 'àmbe àtìna dǔ : « Yàrí ale ónzǐ nzá atdí dhu mà yà kàkǎ kosò, ndirò ngǎtsi ní kàkǎ kohò okúna dō rò. » ³²Ní, ádrùngbǎ kamà Àgìripà adù àtìna lìwali Féstò nǐ : « Ìkòlò ka kàmbènà yàrí ale ìkòlò ìnzá kònzì ndì angyangyi ndínǐ kámá dǔ ádrùngbǎ kamà ɛṅɔ tí ndi ànyǎna nánǐ. »

Pòlò nà ka kówu Rómà tó kigò ò dhu
(Zàb 107.23-31 ; Ìsa 43.1-2 ; 2Kò 11.25-26)

27 ¹Lìwali Féstò nítdègu dhu ùdhě mǎf rǎkǎ mǔwù *bàtò ǔ Ìtǎliyà tó pbìrì ò, ní ka kadù Pòlò mà, ùsò ka kúsò ngǔkpà ale mànà núbho Zǔlǐyò tí kátina atdí ale-fó. Ndi Zǔlǐyò nǐrǐ kámá dǔ ádrùngbǎ kamà tò arí kasu ònzì pbànéwí dǔ atdí ádrùngbǎlé. ²Ní mǎ mupò Àdràmìtì tó kigò ǔ atdí bàtò ò, mǔwù atdíkpá Àstarìkò tí kátina atdí ale mànà. Ndi ale nǐrǐ Màkèdòniyà tó pbìrì ǔ atdí kigò, Tèsàlònikà tí kátina ǔ ale. Ndi bàtò nǐrǐ Àziyà tó pbìrì ǔ ìbí kifukù ònǎ rúda. ³Ní tsútsǎ nínganí, mǎ mawù ùvò Sìdònà tó *kifukù ò. Ní ànyì, Zǔlǐyò anzi ìdzì dhu nyú Pòlò tó, ndùbhà ka rǎrà ɔdhína àndà, ndínǐ i kà t'ódhína náadù tí kà dzùnà ónzì kà rǐrǐ atdyúya nà dhu-tsí nǐ. ⁴Sìdònà rò mǎ mùvò rò, mǎ marì Kipurò tó *sòngà-ìgì dònǎ, awe rǔpìli tùm̀bà tí nyǐka-kpa rǔ, ràdù àmbe bàtò-tsù àtò dǔ nídhunǐ. ⁵Ní mǎ mawù ádrùngbǎ rèrù dǔ Kìlìkiyà tó pbìrì mà, Pàfùliyà mànà ìgì dònǎ, mǔwù ùvò Mirà tí kátina *kifukù ò, Likiyà tó pbìrì ò. ⁶Ndi kigò ǔ ní ndi, yà Pòlò mà ka kùbhonà fóná Zǔlǐyò, pbànéwí tó ádrùngbǎlé, náatù Ìtǎliyà tó pbìrì ò rǎrà Àlèsàndùriyà tó kigò ǔ atdí bàtò. Ní wò ádrùngbǎlé adù mǎvi mǔpò kà ò.

^f 27.1 Mǎ-tì ní Lukà, yàrí bhǔkù nandí ale, nírá ndùngbò Pòlò mà nzínzì ò dhu (Kas 21.18).

7 Ní mǎ mawù rèrè dǎ, mǔbhi ibí idhɔ nyú tí, ìnzǐ mǎ món dri rórò. Nírò ní ndi iwà mǎ màbà ábhǎ ãpè nyú rórò, mǎ mawù mǔtò Kìnidò tó kigò-nyìkpa rǎ. Ní, ìnzǐ awe rǐ mǎbhǔ mǎmbe òndri dǎ ányìnǎ rò dhu-okú dò rò, mǎ madè mǎnyì mǔwù Krètè tó *sòngà tó mùsùngú dǎnǎ rò, yà ìnzǐ awe rǒpili obi nà i nǎ rò, mǔdà ndi sòngà tó adzi-rórò, Sàlmònǎ tí kátina tí. 8 Ní mǎ marì obi nyú tí ndi p̀biri-kuti rǎ, mǎdè òwu ùvò Ídzi kífukù tí kátina atdí kífukù ò. Wò ndi kífukù ìñ kyèròkyèrò Làseyà tí kátina kigò-tí.

9 Mǎ miwí ábhǎ kàsùmì nyú, mǎ mówu abhi nà tí dhu ràdè ìñ odú nyú. Ròsè dǒtsí, ònyè t'ònyuta-tsù nùtsi ka kí ònǎ kàsùmì náadè ìñ iwà ndi ndèdà rǎ, ndi dhu ràdè dhu ìtè awe arǒpili atdí dǎ ònǎ kàsùmì rǎkǎ wà. Ní Pòlò avò dhu ɔdhína tò, ndàti: 10 « Ábanǎnzó, yàrí àlè tó abhi ǎ àlè kí ãpè àbà àbà abhɔ nyú. Ndirò, àlè kíwina dhu ní nzǐ ní yàrí bàtǎ kèlè ònǎ anò mànà, àlè kí àlè tó ìpìrǒngǎ nyú mà nǎpà àlè rìwí átò. » 11 P̀bètù, p̀bànówí tó ádrùngbǎle adè wò bàtǎ òdì rí ale mà, ndi bàtǎ tó ádrùngbǎle mànà-tsù dhu kèlè nírì, Pòlò ùnò dhu ìrì ndi ndàm̀bènà rò. 12 Kífukù ǎ ka kóko ádrùngbǎ gírì tó kàsùmì ǎ dhu níñ mǎ mbèyi. Ní ndi dhu-okú dò rò, ábhǎ ale nyú adè dhu à'ù ìndrǔ rǒpè abhi 'òwù ányìrǎ rò. Abádhí azè dhu ní, àkǎkǎ fíyò nǐ, 'òwù ùvò Fòyìnìkè tó kífukù ò, 'adè ádrùngbǎ gírì tó kàsùmì ùdà ányìrǎ. Wò ndi Fòyìnìkè níñ Krètè tó sòngà ǎ atdí kífukù, yà ìnzǐ mùsùngú mà, ngòmà nà ndirò múlayí mà ngòmà nà tí kátina awe nóongónà òpili tàm̀bà tí nyina-kpa rǎ.

Àpùpù rǐ Pòlò nà ka kówu ònǎ Ròmà tó kigò ò bàtǎ-ǒngǎ nùtdyǎ dhu

13 Wò dhu-dzidǎ, isó tí rǒ'ɔ awe náapè ndivò nga mùsùngú dǎnǎ rò. Ní, bàtǎ ò ìñ ale náadè dhu àtì àkǎ fíyò abhi àmbènà àkǎ dhu tí. Nírò ní ndi abádhí ivà *nàngà, *bàtǎ ràdè abhi òpè ndàm̀be òrì dǎ Krètè tó sòngà-bidǎ. 14 P̀bètù kòmbómbí tí, *Hèràkulò tí ka kí ɔvòna ànzi àpùpù náapè ndòpili obi nyú nà Krètè tó *sòngà dǎnǎ rò. 15 Ní ndi àpùpù náap̀bì *bàtǎ, ndàm̀be àrà dǎ nà, ndi bàtǎ ùlè ka kí rǎrà otùna ǎ dhu ràdè ìñ odú nyú. Nírò ní ndi mǎ madè bàtǎ ùbhà ùbhà tí ndi awe ràm̀be àrà dǎ nà. 16 Kàwudǎ tí kátina *sòngǎ-ngba-tí mǎ mùdà rò, mǎ màbà obi ádrùngbǎ ãpè dzidǎ, mǎlǔ yà olùnǎ rò ka kósò bàtǎ rǎ ìndrǔ t'ígútǎ tò ìbhú, mǎdzǐ bàtǎ ò. 17 Ní ka mǎ mǎdzǐ bàtǎ ò dhu-dzidǎ, bàtǎ ǎ arí kasu ònzi ale náadè dhu dzànà ònzì rádè imbi nídyì, 'adè ùkpòrònà bàtǎ rǎ, 'isò ndi bàtǎ nǐ rìdzò. Abádhí anzi Libiyà tó p̀biri ònǎ rò bàtǎ rǎtsi Sírti tí kátina ɔɔkpò-gùgù dǎ dhu-ɔdò átò. Ní abádhí adè itsu tó *nàngà ní dǎ idha dǎ, ndíñ bí bàtǎ nabhè tí ràm̀be àrà dǎ awe rǎrà dhu bhèyi. Wò dhu bhèyi ní ndi abádhí ùbhà bàtǎ awe ràm̀be àrà dǎ nà ìyò. 18 Tsùtsǎ nínganí, awe ambénà

8 27.12 Ngǔkpa ale rǐ kàti: mùsùngú mà ngòmà nà ndirò múlayí mà ngòmà nà dò nga nǎndà *kífukù tí.

òká nga nútɔya dš atdíɔš. Ní ndi dhu-okú dš rò, bàtò š arí kasu ònzi ale náadù ànò òpè 'àwà idha ò. ¹⁹Ní íbhù ráhù idho š, kòrí ale náapè 'àwà ì arí kasu ònzi ní dhu ì nyú tíró idha ò. ²⁰Ibí idho nyú núudà ònzi má ràla adyifò-nyìkpó-mbì mà, ndírò alali nyú mà. Ndi àpùpú adì ndámbe òpili dš atdíɔš nyú. Ní ndi dhu-okú dš rò, má ma'ù nzá dhu ùgù má ràrì àdù ùgu.

²¹Má ní'ì inzá mà màpè atdí dhu mà náfš lika ò, ràrà àhù ábhš idho nyú tí ró. Nírò ní ndi Pòlò ivà ndì ndidè nzínzika š, ndàti: « Àbanínzó, nyí nyíríyana gukyè ma múncna fùkù dhu ònzi ale rìvà àlè Krètè tó sòngà š rò, ní kòkò ì nínza dhu námbènà nzí 'inzá. Ndirò kòkò àlè kíwí dhu-tsí námbènà nzí ùwí. ²²Pbétù, ma mátina nyí ní, nyí ròtù afíku. Obhó tí, atdí ale mà nzínziku š ní rí nzí pbìndà ípìrònga níwí. Àlè kí *bàtò kèlè níwí. ²³Obhó tí, indo kúbhingá, yà pbìndà ale tí ma marí, ndírò yà ma marúléna Kàgàwà bhà màlàyikà nírà àhù tidú. ²⁴Ní kàti ma ní: « Pòlò, nzònzi òò! Dhu àkà wà nyarà àhù Rómà tó kigò ò, ndíní ka kunc tí ànyànu kámá dš ádrùngbá kamà-ònzí rò. Ndirò, kòní pbìndà ídzìnga š Kàgàwà ùbhà wà wò nyí nyúbhi mànà ale kórò, ròkò nyìkpóya nà. » ²⁵Ní ma mátina nyí ní, nyí ròtù afíku! Obhó tí, ma mà'ù wà dhu Kàgàwà ràrì yà idù ndì ndòvò dhu nónzi ònzi. ²⁶Ndirò, idha ràrà àlè ìvìvò atdí sòngà-ìgì dò. »

²⁷Atdí kumì dóná ìfò nà rí iku níse iku š, àpùpú í'ì inè òká nga ùtɔyà ndì ndí Àdiriyà tí kátina ádrùngbá rèrù dš ró. Ní mbèmè ndi iku-alìkpa š, wò bàtò š arí kasu ònzi ale náadù dhu àtì iwà má mìndù idha-ìgì-dò dhu tí. ²⁸Ní abádhí udhè idha tó ádzìnga, 'adù kòtù íbhù kumì dóná àrùbhù nà mètèrè tí. Bàtò itdègu òndri tdítò itseta, ní abádhí udhè ka tdítò, ràdù àhù óyò kumì dóná àrù nà mètèrè tí. ²⁹Wò dhu ì àla rò, abádhí adù bàtò ràrà ndòpbì bhalabhala rš dhu-òdò ònzi. Ní ndi dhu-okú dš rò, abádhí adù ìfò *nàngà núdo idha ò olùnà rò bàtò tò, 'adù àmbe inga rùbho dhu òdò dš atdyúya nyú nà. ³⁰Wò dhu-dzidò, bàtò š arí kasu ònzi ale náanzì dhu ndíní ì uwé tí ì, 'òtsè. Ní abádhí ìfò igútá tó íbhú bàtò ò rò rèrù ò, 'adù àtìnà: « Má mówu nàngà ùdò idha ò angynà rò bàtò tò. » ³¹Pbétù, Pòlò adù dhu òvò pbànowí tó ádrùngbàle mà, pbìndà pbànowí mànà tò, ndàti: « Ìnzí kòkò ale apé òko bàtò ò, ní nyí nyí nzí ùgu. » ³²Ní ì pbànowí adù igútá tó íbhú-mbì ìtdì, ràdù ndùbhà rèrù dš.

³³Inga òdò ì í rùbho dhu ònanà, Pòlò avì kòkò ì í'ì mànà ale kórò rònyù dhu. Kàvò dhu abádhí tò, ndàti: « Indo, idho àhù wà atdí kumì dóná ìfò nà idho tí, yà nyí nyúbhi òko rš ònzí nyá'fò atdí dhu mà likù ò ní. ³⁴Nírò, ma mìtdè nyí ìtdè tí matì, nyí rònyu dhu. Obhó tí, ònyù àkànà wà nyònyù, ndíní nyí nyotsi tí òbì ní, nyùgu. Ndirò nzínziku š, atdí ale mà rí nzí dóna rš atdí àyì-vé-ngba mà níwí. » ³⁵Wò dhu ndì ndòvò dhu-dzidò, Pòlò adù mùgati ìdyì, ndàdù ndìtsò Kàgàwà-rš kórò òdhína-ònzí rò. Kàdù ndi mùgati-ònga ùkò, ndàdù òpènà ndònyù. ³⁶Nírò ní ndi kórò ngùkpa ale adù òbì òtsì Pòlò rš, 'adù ònyù ònyù átò. ³⁷Wò ndi bàtò š má mì'ì kórò óyò mìyà àrùbhù kumì dóná azà

nà ale tí rò. ³⁸Ní kóró ale ònyè dhu `ùlè ní àkākā dhu bhëyi rò, abádhí adè *nganè ùgù bàtò ò rò, 'àwà idha ò, ndíní bàtò nabhè tí r'ò ò isó.

Bàtò rí ndìnzà ònà ale ràdù ùgu dhu

³⁹Ìnga níitdègu ùbho, ní bàtò ò arí kasu ònzi ale ùni nzá wò ò óndri tina ò pòirì. Pbétù, abádhí ala dhu ní yà rèrè òbì ndì adzi-kpa nzínzi ò rónge, ɔɔkpó-gùgù ràdù ì'í ànyìrò. Ní abádhí adè òzèna dhu ní, àkākā fíyò ní, 'àbhu bàtò ròtsù ànyì. ⁴⁰Ní ndi dhu-okú dò rò, abádhí unga nàngà-mbí bàtò r'òrò, 'adè i nàngà ùbhà ròsù idha ò. Ndirò wò ndi kàsùmì ò tí, abádhí unga ngayi-mbí, 'isò dòlòdòlò. Wò dhu-dzidò, abádhí usò awe àtò arí íhù mberù-ba, ndíní awe adè tí bàtò òpbi róná, ndàrà nà ɔɔkpó-gùgù dò. ⁴¹Pbétù, bàtò adè àrà àtsi ɔɔkpó-gùgù dò. Ní abádhí adè bàtò ùbhà ànyìrò àtsi, ɔndina-kpa ràfò ndì, ròtsù ɔɔkpó ò, ìnzì ngbõna ràmbe ndèya dò ró. Ndirò, mùkurà-òbì náadè ndi bàtò r'ò olùnà nga ùgòlò rìnza ndì.

⁴²Wò ndi kàsùmì ò, pbànowí anzi dhu ndíní ò ɔkye tí ùsò ka kúsò ale, akye yarà nanzina 'adè òtse ní. ⁴³Pbétù, i pbànowí dò ádrùngbàle azè dhu ní ndìgù Pòlò. Ní kádè i pbànowí isò ìnzì wò ò ìrèna dhu nanzì tí. Ndirò, kádè dhu òvò bàtò ò r'í ale tò, ndíní yarà t'ònzita nùni abádhí nzínzi ò ale nùbé tí ò angyi idha ò, 'adè yarà ònzi 'ùvò ndi idha ò rò. ⁴⁴Ndirò, kádè dhu òvò yà ìnzà yarà t'ònzita nùni ale-tsí tò rònzì yarà bhàwè dò, ndirò yà ò nùgolo bàtò r'ò rò dhu àpàkálá dò, 'ùvò átò idha ò rò. Wò dhu bhëyi ní ndi mà muvò kórò ádrùngbà rèrè ò rò, ìnzì mùve.

Mèlità tó *sòngà ò bhà rí Pòlò mà nákò dhu

(Màt 8.14-16; Luk 10.19; Kas 14.11-12; Èbr 13.2)

28 ¹Wò dhu bhëyi mà mùgu idha ò rò dhu-dzidò ní ndi ka kadè dhu òvò fàkà kati yà mà m'í ònà sòngà-òvò ràrì Mèlità. ²Wò ndi sòngà ò bhà níitè fàkà ídzìnga ní yà ìnzì kórò ale arónzina ídzìnga. Abádhí uto ádrùngbà kàzù-yà-ba nyú fàkà, igye rōgye, ndi dhu ràdù girì ìbhò dhu-okú dò rò. Ní abádhí adè tsùka àndu kórò ndi kàzù-tsùnà. ³Nírò ní ndi Pòlò ivà ndi ndàrà ákálí-nzo àndu, ndìrà nà okùna dò, ndìpba kàzù ò. Ní kàzù igbè róná ámvò tó osu náahè wò ákálí ò rò, ndàpbelè ndi Pòlò-òtsù-rò. ⁴Wò pbanga ò bhà itdègu osu àlã Pòlò-òtsù-rò róbhele ró, ní abádhí adè ɔte òpè nzínziya ò, 'àmbe àtìnà dò: « Obhó nyú, yàrí ale ní ìndrù òkye arí ale. Ádhu ní? Kògù idha ò rò ìnzì ndòvè, ní Kàgàwà bhà làmí nózè nzá kà ràdì nyìkpóna nà! » ⁵Pbétù, Pòlò adè ɔtsùna-ònga kèlè nýyà, osu ràdù ìtsì kàzù ò, ìnzì Pòlò ràdù atdí nzére dhu mà nínè. ⁶Ìndrù ambèna Pòlò òdò dò, ndíní ò ala tí iwà ɔtsùna òpè ró, ndirò ngàtsi ní iwà ìtsì ndòvè ró. Pbétù, abádhí adè nga ádzita nyú, ìnzì 'adè atdí nzére dhu mà àla Pòlò-rò ndi nònzì ró. Nírò ní ndi abádhí adè fíyò irèta ùgèrè, 'àmbe àtìnà dò: « Yàrí ale ní mǎngù-ngba nyú! »

7Wò dhu rĩ ndònzì rórò, Mèlità tó sòngà ÿ ádrùngbàle bhà pbanga níí ìnè kyèròkyèrò. Ndi ale-ovò níí Pùbliyò. Ní àbadhi akò mã àzè nyú nà, ndàdù mǎbhù mǎnzì ìbhù idhò pbì idzá òdhína nyú bhèyi. 8Ndi Pùbliyò t'ábanà níí andi àlè ndì, ndàdù àmbe àyi dǎ ara-dǎ ró. Kǎmbénà àndi dǎ, kàzù rùtò ndì atdí dǎ òna nǎ, ndirò ndàdù àmbe afali òpì dǎ. Ní Pòlò atsù ndàhù kàndà. Kǎdù ndìtsò kà-dǎ òtsúna ndì ndùli kà-dǎ rórò, wò dhu ràdù kàbhù rògù dòtsí. 9Mèlità tó sòngà ÿ andi nà ngùkpà ale níuwú átò Pòlò-tí, àbadhi ràdù ì nígu. 10Ní ìndrú ifu mã ábhò otu nyú ÿ. Ndirò abhi òpè mã mí rò, abádhí adù abhi tò mã mí atdyúya òho kórò dhu núbho fǎkà.

Pòlò mà rǒwu ùvò Ròmà tó kigò ò dhu

(Kas 23.11 ; Rom 1.9-15 ; 15.29)

11 ìbhù àbì mã mǎnzì Mèlità dhu-dzidǎ, mã madù òwu Àlèsàndùriyà tí kátina kigò ÿ *bàtǎ ÿ. Ndi bàtǎ-ovò níí : « Ozo tí ka kódhì mǎngǎ-nzo ». Ní ka kalú ka ridè Mèlità ádrùngbǎ girì tó kàsùmi ÿ. 12Mèlità rò mã mùvò bàtǎ ÿ rò, mã mawù ùvò Sìràkusè tí kátina kigò ÿ *kìfukù ò, mãdù ìbhù idhò nǎnzì ànyìrò. 13Ndi kìfukù ÿ rò mã mùvò rò, mã mawù idha-igì dǎnǎ, mǒwù ùvò Règiyò tí kátina kigò ÿ kìfukù ò. Ní tsútsǎ nǎnganí mã mǎpè abhi rò, mùsùngù dǎnǎ rò rírà awe náapè ndòpìli. Ní ÿyò idhò ÿ, mã madù òwu ùvò Pùtèolì tí kátina kigò ÿ kìfukù ò. 14Ndi kigò ÿ, mã matù iwà Yèsù ná'ù ale. Ní abádhí adù mǎnzì ndíni mã mǎnzì tí atdí yengè ì mǎnà. Nírò ní ndi mã madù òwu Ròmà tó kigò ò. 15Ndi kigò ÿ Yèsù ná'ù ale níitdègu mã mìwù dhu ìri, ní abádhí adù ìwu mǎdò Apiyò tí kátina kòbì ÿ rò. Ndirò ngùkpà ale-tsí náadù ìwu mǎdò Olo tó ìbhù Idza-tí rò. Ní Pòlò níitdègu abádhí àlǎ, ní kǎdù òtsò àbhù Kàgàwà tò, afína ràdù òbì òtsì. 16Ní Ròmà tó kigò ò mã mòwù ùvò rò, ka kǎdù Pòlò àvi ràrà òdhò rǎ atdí rò yà ndì ndùbho dǎna idza ÿ, atdí mùnowì kèlè ràdù àmbe ngbǎna òdò dǎ.

Pòlò rĩ Kàgàwà bhà Idzi dǎ màkǎrù núno

Ròmà tó kigò ÿ Pbàyàhúdì tò dhu

(Ìsa 49.5-6 ; Rom 11.1-11 ; Èfe 6.19-20 ; Kòl 1.24-29)

17 ìbhù idhò ndì ndònzì Ròmà tó kigò ÿ dhu-dzidǎ, Pòlò unzi Pbàyàhúdì tó ádròdrò ale rìwù tina ò. Ní abádhí àndu ì rò, Pòlò adù dhu òvò abádhí tò, ndàti : « Àbanǎnzò, ma mǎnzì nzá atdí nzére dhu mà àlè t'ále rǎ, ndirò àlè t'ábhúna tó màndu rǎ. Pbétù ka kálù ma Yèrùsàlemà tó kigò ÿ, kǎdù mabhù Pbàrómá-fó, ràdù mosò. 18Ní tsùdú ì òngù dhu dhu-dzidǎ, abádhí ózè ìkòlò ma inzà ì àla yà ima nóhò ka kǎdù dǎnǎ atdí afátá mà nídhuní. 19Pbétù, Pbàyàhúdì adù nzá kǎkò ale ùnò dhu ná'ù. Ní ma mãdù dhu àla dhu rǎkǎ monzi kámá dǎ ádrùngbǎ kamà, ndíni ànyǎdu núno tí. Ndirò, pbàkà ìrèta níí nzí mòbhè pbàkà pbìri ÿ bhà. 20Kòni wò dhu-okú dò rò nga ní ndi, ma mòzè mala nyí, mãdù dhu

òvò fùkù nǐ. Obhó tí, ma mířì yàrí imbi ò yà Pbàìsràyélí arí atdyúna òho 'àla ale-okú dò rò. »

²¹Ní, kǒkò Pbàyàhúdí tó ádròdrò ale adù dhu òvò Pòlò tò 'àti: « Yùdeyà tó pbìrì ò rò mà máko nzá pbùkù dhu dǒ róte atdí bhàrùwà mà. Ndirò, àlě t'ádóna nzínzi ò rò, atdí ale mà nírà nzá atdí nzére dhu mà náwe dènú fákà.

²²Pbétù, mà mòzè mǐrì nyi nyú nyi nyáwèna pbùkù irèta. Obhó tí, mà mùni dhu ní kóró ngari ònà ìndrù rǐ nzére dhu àwě nyi nyarǐ ònà sòmà dǒ dhu. »

²³Wò dhu-dzidǒ, kǒkò ádròdrò ale adù idho òkò, ndínì ì otú tí ì ònà Pòlò nà kàródhò ró. Ní ndi idho àkà rò, ábhǒ ale nyú náadù iwu, 'iwù Pòlò òtù ányìrò. Ní Pòlò apè ote i ale tò, ròpè ndi kútsingá nga ò rò, ràrà àhu pbítsonga nga ò. Ábadhi ambénà dhu àwe dǒ abádhí tò òrù-akpà ò Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà Idzi dǒ. Ndirò kànè dhu ndínì kǒkò ale náa'u tí Yèsù, yà abádhí tò ndi ndáwèna Músà bhà Úyátá ò ka kándì ote mà, Kàgàwà bhà pbànábí tó bhùkù ò ka kándì ote màná-otù ò. ²⁴Abádhí nzínzi ò atdídhená ale náa'u Pòlò rǎnna dhu, pbétù ngùkpà-tsí náadù nzá kà'ù. ²⁵Wò dhu bhèyi ní ndi abádhí iri nzá ì nzínziya ò. Ní abádhí rǐ dhu ònzi ì adù tí ì rò, Pòlò adù dhu òvò tdítǒ abádhí tò, ndàti: « Kàgàwà bhà Ìlǐlǎ-Alafí núnno obhó dhu nyú yà abhùku tò kǎvò dhu Kàgàwà bhà nabi Ìsayà-otù ò rò! ²⁶Kàti Ìsayà nǐ kà ràra kǒkò ale-ti'ò, ndàdù dhu òvò fiyò, ndàti: Kàgàwà ràtina:

« Nyí nyí inga níri ìri mbèyi nyú, pbétù ìnzǐ yà nyí nyìrì dhu ràdù dùku àlu akekpá màtí.

Nyí nyí inga nándà àndà mbèyi nyú, pbétù ìnzǐ nyàdù atdí dhu mà nála.

²⁷Obhó tí, atdí dhu mà náarí nzǐ kàrí ale-afí-ngbò núbèlè.

Abádhí nùrǐ bǐya,
ndirò abádhí nùpbí nyìkpóya,
akye ì alana nga nǐ,
akye ì irina nga nǐ,
ndirò akye dhu alúna dòya,
'adù 'ùgèrè 'ùbhà fiyó nzérenga,
madù ì nígu nǐ. »

²⁸Pòlò adù ote ùtsà, ndàti: « Dhu àkà nyùni dhu ní, Kàgàwà rívi wò ògù tó ote ìnzǐ ní Pbàyàhúdí tò. Ní ì ìnzǐ ní Pbàyàhúdí rǐ ndi ote níri ìri. » [29Pòlò itdègu wò dhu ùno, ní Pbàyàhúdí adù 'ìvà 'òwù atdídǒ ì 'í 'àgò nzínziya ò ròrò.]

³⁰Pòlò anzi óyó ató nyú wò dóna ndi ndubhò ndòngò òdhò ònà idza ò. Ndirò, kóngónà yà ndàndà iwù kóró ale àko ányidzá rò. ³¹Ndirò, ábadhi aránà òrù-akpà ò Ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà Idzi tó màkùrè núnò rǒ ìndrù tò, ndàdù dhu nùdhe abádhí tò Ádrùngbàle Yèsù Krístò dǒ, ìmbà ònà ódò na, ndirò ìmbà tsùna nútò rí dhu rǐrǐ ròrò.

Pbàrɔmà

tò Pɔlò andí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí bhàruwà nandí ní Pɔlò, Yèsù Krístò bhà uvitatále. Kándí ka Kòritò tó kigò ð ndì ndí, Àkayà tó p̀bìrì ò rórò, mbèmbè imbò kumì dónà àrùbhù nà atɔ údà Yèsù ka kúgù dhu-dzidò rórò. Rómà tó kigò ní inzá kàpè àrà àhù ònà angyi kigò (15.22-24).

Ndi kigò ð pbàkrístò nóongónà 'undu dhèdhèrò idza ð (16.5,10-11,14-15). Ní Pɔlò andí yàrí bhàruwà kórò ì pbàkrístò tò. Ka k̀irè nga Pèndèkòtè-idhò ð ì nùgèrè 'à'ù Yèsù Pbàyàhúdì rungbe ndí kànísá Rómà, ndirò ngàtsi ní yà Pɔlò ùtì ɔvɔya Pbàrɔmà 16 ò ale nzínzi ð atdídhená ale rungbe ndi ka.

Wemberè tí Yèsù na'ù Rómà tó kigò ð ale nzínzi ð, ábhò ale ní Pbàyàhúdì. Pbéù, Pɔlò rí p̀bìndà bhàruwà àndí rò, ndi Yèsù ná'ù inzi ní pbàyàhúdì-bvu náasè ndi atdíð Yèsù ná'ù Pbàyàhúdì-bvu dónà.

Kándí yàrí bhàruwà ìbhù dhu-okú dò rò: (1) Kàgàwà arí kórò ale yà Yèsù Krístò ná'ù nígù ní kàbhà ádrùngbànga tó ɔbi tó Ídzi Màkürù núdhè ndi ndí dhu (1.16-17), (2) Rómà tó kigò ò ndi ndàrà ní p̀bìndà abhi nóvɔ ndi ndí kigò ð bhà tò dhu (15.22-29), (3) ndirò, Spàniyà tó p̀bìrì ò ndi ndàrà ní p̀bìndà abhi tó kà rí mùdzùnà ònzi abádhí-fó dhu (15.24).

Bhàruwà-nyitì ka kòhù tí dhu

- Bhàruwà-dòkpa (1.1-17).
- Kàgàwà arí ìndrù ðzè obhónángatále tí a'uta-otù ð dhu (1.18-4.25).
- Kàgàwà bhà Ìlilá-Alafí núwu wà mùkrístò p̀bìndà ìpìrɔnga-ayí, yà nzérenga ì òbi nà kà-dò ní ðfò ð rò. Ndirò, mùkrístò mà ràdù òko màrùngà ð Kàgàwà mànà Yèsù Krístò ndi ndá'ù dhu-otù-ð, kà ràdù ì ìpìrɔnga-ɔwátá nà (5-8).
- Kàgàwà udhé ndi ndɔnzi tí p̀bìndà ale Pbàìsràyélí tò, ndirò ìnzí ní Pbàyàhúdì tò dhu (9-11).
- Kàgàwà bhà ale àkànà 'ònzì ìnzì ì ì ìngyè ró rò dhu (12-15).
- Bhàruwà ríku dónà rò ovita (16).

Pɔlò rí Rómà tó kigò ð pbàkrístò nóvì dhu

(Tit 1.1-4)

1 ¹Ima Pɔlò, Yèsù Krístò bhà ìnc-akpà ní ndi yàrí bhàruwà ma màndí. Kàgàwà ánzi ma mí'ì Yèsù bhà uvitatále tí, ndàdù mɔpì ndíni ma

muno tí pbìndà Ídzi Màkürù indrù tò.

²Ndi Ídzi Màkürù tò làká kákò angyangyi pbìndà pbànábí-otù ò Ìlílá-Andítá ò^a. ³Ndi Màkürù rǒte dóná ale ní kà t'Ídhùnà, yà ádrùngbǎ kamà Dàwudi-dhú nzínzi ò ka kugu indrù tò òfò ò ale. ⁴Ndirò, Ìlílá-Alafí nùtè ka ádrùngbǎnga tò òbi nyú nà Kàgàwà t'Ídhùnà tí, yà kǎngbè ndì òve-bvù rò dhu-otù ò. Ndi kà t'Ídhùnà ní àlè tò Ádrùngbǎle Yèsù Krístò. ⁵Ndi Krístò-otù ò, mà mǎbà Kàgàwà bhà ídzìnga mǎí uvitatále tí, ndíní mà mabhù tí kǒvò kilè, yà mà mí kóró pbìrì ò ale ùnda rà'ù ka, ràdù kifú dhu-otù ò. ⁶Nyí mà átò, nyí ní i ale nzínzi ò ale, yà Kàgàwà únzi nyí ndíní nyí nyí'í tí Yèsù Krístò bhà ale tí rò.

⁷Ma màndí dhu fùkù kóró yà atdíð Kàgàwà ózè nyí, nyǎdù ìí Rómà tò kigò ò rò. Kǎnzi nyí nyí'í pbìndà ale tí. Ní ndi àlè t'Ábanà Kàgàwà mà, àlè tò Ádrùngbǎle Yèsù Krístò mànà nákǎ 'àso nyí, 'àdù nyǎbhu nyòkò màrùngà ò.

Pòlò òzè ndàrà Rómà ò *pbàkrístò-ngbò àla dhu

(Róm 15.23-32; 1TÈ 1.1-3; 3.7-13)

⁸Wemberè tí, ma màbhu òtsò pbàkà Kàgàwà tò okúku dò rò kóró, Yèsù Krístò-òvò rǒ, fùkù a'uta tò màkürù nùndò ndì yà adzi ò kóró ngari ònǎ nídhuní. ⁹Ndi Kàgàwà, yà ma marí kàsùna ònzi kóró afídu nà kà t'Ídhùnà bhà Ídzi Màkürù t'únòta-otù ò ale, ní ndi yàrí dhu tò ngàmbì: ma marí nyíre bìlìnganà, ¹⁰kóró kàsùmì ò mà mí mitsò rò. Ma mí mitsò, Kàgàwà òzè ní, kà rǎngbe otu idù marà àhu bvùkù inzà òtrò idho ò. ¹¹Obhó tí, atdyúdu rǎí atdíð mala ngbòku, ndíní ma mabhù tí Ìlílá-Alafí bhà rò rǎrà perè fùkù, nyǎdù òbi òtsi fùkù a'uta ò. ¹²Kà-tì ní, bvùkù ma marà àhu rò, mà mí afíku àbhù ròtsi òbi pbàkà a'uta ní, ndíní nyí nyadù tí afídu àbhu ròtsi òbi átò fùkù a'uta ní.

Ídzi Màkürù ní Kàgàwà arí indrù ìgù ní òbi dhu

¹³Ábanǎnzó, ma mòzè nyùni dhu: ibí-gùna nyú ma rúbhì dhu ùdhe rǒ marà fùrábvù, ndíní pbàkà kasu nòwdhi tí itse abho nzínziku ò, àdhàdhì kǒdhì ka ngùkpà ìnzì ní Pbàyàhúdì nzínzi ò dhu bhèyi. Pbétù rǎrà àhu kòmbí nga ò, mà màdù tsùdu ùtò rǎ dhu nábà. ¹⁴Obhó tí, dhu àkǎ marà kóró ale-tidò-bvù: mà màkǎ marà yà inga nùni ale-bvù ndirò inzà inga nùni ale-bvù, dhu nózù ale-bvù ndirò inzà dhu nózù ale-bvù. ¹⁵Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, atdyúdu rǎí atdíð muno Ìdzi Màkürù átò fùkù Rómà tò kigò ò nyí nyí'í rò. ¹⁶Obhó tí, nyèdu rǎ nzi ìwà Ídzi Màkürù-okú dò rò. Ka ní ndi Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tò òbi, yà Kàgàwà arí kóró ale Yèsù Krístò ná'ù nígù ní, ròpè ndì Pbàyàhúdì rǒ rò, ràrà àhu ìnzì ní Pbàyàhúdì ò. ¹⁷Obhó tí, wò ndi Ídzi Màkürù ní ndi arí Kàgàwà rǎ indrù

^a 1.2 Ìsa 52.7; 61.1-3

òzè obhónángatále tí nyìkpóna ð òná otu itè. Ndi obhónánga nábà ka karí a'uta-otù ð tí. Ndirò, ka kádù kàbà òná ngàtsi otu ríí mbá. Àdhàdhì yà Andítá náarúnóna dhu bhèyi: « *Obhónángatále tí Kàgàwà òzè pbìndà a'uta-otù ð ale rādù ípìrōnga nábà^b. »

Ìndrù ní nzérengatále dhu

(Zàb 81.12-13; Ìsa 44.9-20; Êfe 4.17-19; 1Pé 4.3-5)

18 Òrù-akpà ò rò Kàgàwà rí dhu itè ndi raríí nàwí nà ndi nódhò ale, yà nzérenga ònzi arí rò. I ale ní yà obhóna tó otu-tsù ùtò arí fiyó nzérenga ní ale. 19 Obhó tí, Kàgàwà dǒ ka kádù ùninà dhu ríí kpangba abádhí tò, Kàgàwà nyú ndítírò nítè ka kpangba abádhí tò dhu-okú dò rò. 20 Obhó tí, ìmbà dhu ríí ìnzí ka karí Kàgàwà-wòyó àlǎ yà adzi kǎnzina rò dhu mǎtí, ní kàbhà dhòdhóhóngà tó ádrùngbǎnga tó òbi mà, Kàgàwà tí kǎríí dhu itè rí dhu màná, náarí 'àlǎ kpangba yà kǎnzi dhu-otù ð. Ní ndi dhu-okú dò rò, abádhí rādù 'ùgyè okúna dò rò dhu ríí ìmbà ìnzá ì ifu ka rò. 21 Obhó tí, iwà ì ùni Kàgàwà rórò, abádhí arí nzi kifú Kàgàwà ifú ka kàmbènà dhu bhèyi, ndirò abádhí arí nzi òtsò nábhù kà tò òtsò àkànà kabhu Kàgàwà tò dhu bhèyi. Pbétù, abádhí àdù òngo àkyǎkyè ale tí fiyó irèta ð, ndirò abádhí-afí yà ìnzí rí dhu àlǎ nádù àdi ìnò ð. 22 Yà ì í 'òzè dhu-ōnga t'òvòtatále tí rò, abádhí àdù òngo ìmbà tǐya nà ale tí. 23 Ádrùngbǎnga tó awáwù nà aríí Kàgàwà, yà dhòdhóhónganà arádi ale nùlǎ ì àmbènà rò, abádhí arí yà òvè rādù òvè ale tó ófò ð ka kòbhòlò dhu mà, àrè mà, ififó pfóya nà ìzǎ mà, òya dǒ arí 'àdha ìzǎ màná-wòyó nùle.

24 Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, Kàgàwà úbhà abádhí ràmbe afíya ózè nzére dhu ònzi dǒ, ndi dhu rādù àmbe ngbòya ìti dǒ ale-nyì ríwù ní ófò ð. 25 Abádhí arí Kàgàwà bhà obhóna nùwù títò ní, 'àdù àmbe Kàgàwà anzi dhu ùle dǒ 'àdù kasu ònzi fiyó, i dhu nanzí Kàgàwà ùlǎ ì àmbènà rò. Ilèta àkǎ kabhu ndi Kàgàwà tò tí dhòdhóhónganà! Àminà.

26 Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, Kàgàwà úbhà abádhí rònzí yà abádhí-afí ózè 'ònzí ale-nyì ríwù ní dhu. Abádhí tó vèbhále mà nùgèrè fiyó kpabhále màná ì àmbènà ònzina dhu, 'ùwù ìnzí arí 'ònzi dhu-tidò ní, 'àmbe òdhò dǒ ì nà nzínziya ð vèbhále tírò. 27 Ndi dhu bhèyi tí, kpabhále mà nùgèrè kpatsibhále mà tsibhále màná arónzina nzínziya ð dhu, 'àdù àmbe atdyúya òhò dǒ nzínziya ð kpabhále tírò. Abádhí arí ale-nyì ríwù ní dhu ònzi nzínziya ð, ndi dhu rādù abádhí àbhu ràbà fiyó uwítá nà àkǎ mùkìmbà nyuyatsi.

28 Ndi dhu bhèyi ní ndi, wò abádhí úvò ì ìnzí ì ifu tí Kàgàwà dhu-otù ð, Kàgàwà úbhà abádhí ròngò ìmbà tǐya nà fiyó irèta-owù ùngu, ndíí abádhí ònzi tí ìnzá àkànà ì rònzí dhu. 29 Abádhí ùlè ùlè tí kóró nzérengatále-tidò mà,

^b 1.17 Háb 2.4

nzére dhu-tidò mà, òdhíya-fó ríí dhu dǒ ì í affíya ùlí dhu mà, òrù mà, adha mà, abvo t'òkyeta mà, anya t'ònzita mà, utrátá mà, akye ì í dhu ònzi dhu mà, udhútá mà nǎ. ³⁰ Abádhí ní títò ùno arí ìndrú dǒ ale, Kàgàwà rǒ òmvú, ìnzí arí ìndrú ìfú ale, ìdzí arí ìtírò ale, ndirò 'òyò arí ale. Abádhí ní nyìkpóya úbho nzére dhu t'ònzita rǒ ale, ndirò ìnzí arí ì nódhì ale-tsù dhu ìri ale. ³¹ Abádhí rǐ mbà inga t'írèta tó ale-afí nà, abádhí rǐ mbà yà ì òkò fíndá làkà dhu t'ònzita tó ale-afí nà, abádhí rǐ mbà àzè tó ale-afí nà, ndirò abádhí rǐ mbà izu àbà ka kí ìndrú dǒ nǎ ale-afí nà. ³² Iwà màtí ì ùni dhu, Kàgàwà bhà obhónánga tó uyátá rarátina, kǒkò dhu-tidò ònzi arí ale rākā 'ùve ùvè tí rǒrò, abádhí arí ì dhu-tidò ònzi, 'àdù ì dhu-tidò ònzi rí ale rǒnzina dhu à'ù à'ù tí.

Kàgàwà arí ìndrú-ànyà ùno obhónánga dǒ dhu

(Ovt 12.13-14; Mát 7.1-5; Kas 10.34-35; Ròm 14.10-12)

2 ¹ Ní inyi, yà nyi nyíli nyi nyongò kǒkò nzére dhu-tidò nònzì ngǔkpà ale-ànyà ùnò rò, nyi nyí mbà nyi nyádù nyugyè okúna dò rò dhu nà, ìmbà nyi nyí àdhi pbá ale màtí. Obhó tí, nyi nyarí ngǔkpà ale-ànyà ùno, pbétù nyadù ì ale ònzi dhu-tidò kèlè nónzì. Ní ngǎtsi ale-ànyà ùno nyi nyí rò, nyi nyòtdì wà ànyànu nyitírò. ² Àlè kùni wà dhu Kàgàwà rarí anya ìtdì kǒkò dhu-tidò nònzì ale-dǒ obhónánga dǒ. ³ Ní inyi, wò ngǔkpà ale-dǒ nyi nyarí anya ìtdì yà átò nyi nyarónzina dhu-tidò dǒ rò, nyi nyèrè tí nga obhó nyú ùwa nyi rǎrǐ nyuwa Kàgàwà rǐ anya òtdì dùnú dhu ò rò? ⁴ Nyi nyàla tí Kàgàwà bhà ídzinga tó ábhónánga mà, kǎrí dhu-dzi òndù dhu mà, ádzí afína nà kǎrǐ dhu mà nà dhu ìmbà tǐya nà dhu tí? Nyi nyèni tí nzá dhu kàbhà ídzinga rǎrǐ ìnè ndàbhu nyi nyugèrè nyi, nyubhà pbùkù nzérenge? ⁵ Pbétù, inyi ní afína aró'ò odú ale, ndirò ìnzí arí afína ná'ù ndugèrè ndùbhà pbìndà nzérenge ale. Ní ndi dhu-okú dò rò, nyi nyídhà wà Kàgàwà bhà ábhò nàwí dùnù, kà rǐ ndi pbìndà nàwí mà pbìndà obhónánga tó anya t'únòta mà nà ìtè òná idho tò. ⁶ Ndi nínganí, kùbhòya ìngbàtí ìli ndì ale mà ndi ale bhà kasu-bvu nyú rǒ. ⁷ Kàgàwà abhùya dhòdhòdhónánga tó ípìrónánga yà ídzinga t'ònzita tò ì ádzi ì dhu-otù ò arí ilèta mà, ifuta mà, dhòdhòdhónánga tó ípìrónánga mà nà òne ale tò. ⁸ Pbétù, kítèya ìnzá idhèna ìka ndì dhu mà pbìndà ádrùngbà nàwí mà nà kǎkà afíya òzè dhu kèlè ònzi arí ale tò kóró. Í ale ní kǎkà kàbhà obhónánga àgò arí 'àdù 'ùbhà nzérenge-òbì ròsè dòya nǎ ale. ⁹ Í ale kóró yà nzére dhu ònzi arí, náabáya àpbè mà ádrùngbà izu mà nà: wemberè tí ka nabáya ní Pbàyàhúdí, ndi dhu-dzidǒ adùya kàbà ní ìnzí ní Pbàyàhúdí. ¹⁰ Pbétù, ìdzi dhu ònzi arí ale kóró náabáya ilèta mà, ifuta mà màrùngà mà nà: wemberè tí ka nabáya ní Pbàyàhúdí, ndi dhu-dzidǒ adùya kàbà ní ìnzí ní Pbàyàhúdí. ¹¹ Obhó tí, Kàgàwà arí nzí ìndrú-ònga òvò.

¹² Kóró ìnzí ní Pbàyàhúdí, kǎkà ìnzá ì ùni Músà bhà Uyátá rǒrò arí nzérenge ònzi ale, núuvèya ìnzá Kàgàwà ìtdì ànyàya ndi Uyátá nǎ rǒrò.

Pbétù, kóró Pbàyàhúdí, kákà iwà ì ùni ka rórò arí nzérenga ònzi ale, nányà Kàgàwà itdìya òbi nyú nà ndi Úyátá nǐ. ¹³Obhó tí, ìnzǐ ní Músà bhà Úyátá ìri arí ìri tí ale i obhónángatále tí Kàgàwà aròzùna nyikpóna ò, pbétù ndi Úyátá ùnò dhu nífù arí ale ní i obhónángatále tí kàrózùna. ¹⁴Dhu apé ǐ ǐ ìnzǐ ní Pbàyàhúdí, kákà ìnzá Músà bhà Úyátá nùni ale, náarí ndi Úyátá àvi dhu ònzi ràhu òyà rò ìtírò rò, ìnzá màtí ì ùni ndi Úyátá rórò dhu tí, ní dhu ròlo ìnè abádhí rǐ ǐ ndi Úyátá nà nyuyatsi dhu bhèyi. ¹⁵Ndi otu ò, abádhí ìtè dhu, Úyátá àvi kònzì dhu rùndí wà ì afíya ò. Abádhí-afí ní ndi dhu tó ngàmbi. Ndirò abádhí tó ìrèta ìtírò rǐ abádhí òbhù, ndirò ngàtsi nǐ kà rǐ ndùgye abádhí dǒ. ¹⁶Kòrí ní ndi ì nònzìya yà Kàgàwà rǐ ìndrù arí ùruna òdhù ò dhu-ànyà ùnò ònà idhò ò dhu. Kònzìya ndi dhu Yèsù Krístò-otù ò, àdhàdhì yà ma maròvona ìndrù tò Ídzì Mákùrù náarúnvona dhu bhèyi.

Inzá Pbàyàhúdí nífu Úyátá dhu

¹⁷Inyi Mùyàhudì tírò, nyi nyípbì nyi Úyátá rǒ nyadù àmbe nyoyò dǒ pbùkù Kàgàwà-okú dǒ rò. ¹⁸Nyi nyùni wà kòzè kònzì dhu, ndirò nyi nyí ìnè nyovò ídzì dhu tí rǐ ǐ dhu, iwà Úyátá ábhù ka nyuni dhu-okú dǒ rò. ¹⁹Nyi nyà'ù nyi nyi ràrǐ ndùmùndúmú ùnda arí ale nyú, ndirò nyi ràrǐ àdhàdhì awáwù bhèyi kákà ìnò ò rǐ ale tò. ²⁰Nyi nyà'ù nyi nyi ràrǐ ìnzá nga nùni ale nùdhò arí rùni nga ale nyú, ndirò nzónzo tò arí dhu ùdhè màlimò, Úyátá ábhù nyi nyuni nga mbèyi nyú, nyadù obhó dhu tí rǐ ǐ dhu ùni dhu-okú dǒ rò. ²¹Nírò ìnyi, yà ngùkpà ale tò nyi nyarí dhu ùdhè rò, ádhu ìnzǐ nyi nyádù dhu ùdhe ìndè nyi-tírò nǐ? Ìnyi, yà nyi nyarí dhu ùdhè ìnzá dhu rākà kònzì ogbo rò, ní ádhu nyi nyarí ogbo ònzi nǐ? ²²Ìnyi, yà nyi nyarí àtina ìnzá dhu rākà kònzì m̀nyòni rò, ní ádhu nyi nyarí m̀nyòni ònzi nǐ? Ìnyi, yà nyi nyòndrò *sànamù rò, ní ádhu nyi nyarí abádhí nùlè ka karí òyá rò somǎ-dzà ò dhu núwè nǐ? ²³Nyi nyarí nyidzǐ, nyambe àtina dǒ iwà nyi rùni Úyátá, pbétù nyadù Kàgàwà-nyì ábhù rìwù ìnzǐ nyi nyí ndi Úyátá ùnò dhu ìfù rò! ²⁴Obhó tí, àdhàdhì ǐlǐlǐ Andítá ò ka kandí Pbàyàhúdí dǒ dhu bhèyi: « Okúkù dǒ rò, ìnzǐ ní Pbàyàhúdí rǐ dhu ùnò nzére nyú Kàgàwà nǐ^d. »

²⁵Obhó tí, ònzínúnga òbhòlò ka kí dhu rǐ ǐ ídzì dhu tí ìndù Mùyàhudì tírò^e, Úyátá ùnò dhu ìfù nyi nyapé rò. Pbétù, ìnzǐ nyi nyapé Úyátá ìfù, ní nyi nyí mbà iwà ka kòbhòlò ònzínúnga dhu màtí, ní ka kòzè wà nyi ìnzǐ ní Mùyàhudì, yà ìnzá ka kòbhòlò ònzínúnga ale tí. ²⁶Ndirò ìnzá ka kòbhòlò ònzínúnga ale náapé Úyátá nùndò dhu ìfù, ní Kàgàwà tí nzǐ àdù kòzè pbìndà ale nyú, yà iwà ka kòbhòlò ònzínúnga ale tí? ²⁷Ndi ale, yà Úyátá ùnò dhu nífù ní rǐ ndi ànyànù òtdì, ìnyi Mùyàhudì yà ìnzá nyi nyífu

^c 2.22 Tòr 7.25   ^d 2.24 Ìsa 52.5   ^e 2.25 Pbàyàhúdí tò, ale-ònzínga òbhòlò ka kí dhu ní ǐ Kàgàwà bhà ale nyú tí rǐ ìndrù ìtè ize.

Uyátá rò. Ndi ale otdíya ànyānu iwà màtí nyi nyúni Uyátá ò ka kándí dhu, ndirò iwà ka kòbholò onzínunga rórò tí. ²⁸Obhó tí, obhó Mùyàhudi ní nzí yà ngbóna ònǎ rò tí ka kálǎna Mùyàhudi tí ale. Ndirò obhó nyú ka kí ale-ònzínga òbhòlo dhu ní nzí yà ale-ngbò rǒ ka kònzì rǎla ndì k pangba dhu. ²⁹Pbétù, obhó Mùyàhudi nyú ní nyunatsinǎ rò rǐrǐ Mùyàhudi tí ale. Ndirò obhó nyú ka kí ale-ònzínga òbhòlo dhu ní yà ìndrù-afí ònǎ rò ka kí ale òbhòlo Kàgàwà-ònzí dhu. Kònzì arí ní ìlǐlǎ-Alafí, ìnzí ní yà Uyátá ò ka kándí dhu ìfǔ ka kí dhu. Obhó Mùyàhudi rǎdù pbìndà ifuta àbà Kàgàwà-tí'ònǎ rò, ìnzí ní ìndrù-tí'ònǎ rò.

3 ¹Nírò, Mùyàhudi tí ka kí dhu núdà ìnzí ní Mùyàhudi tí ka kí dhu àdhu nǐ? Ndirò, ale-ònzínga òbhòlo ka kí dhu tó ìdzìnga t'ínè ìrǐ? ²Ìnè Mùyàhudi tí ka kí dhu rǐrǐ àdrùngbǎ ìdzìnga nyú nà kóró ǒfò ǒ. Pbàyàhúdì-fó nga ní ndì Kàgàwà abhù àndí ka kándí pbìndà Dte angyi nǐ. ³Nírò, àlè kí àdhu ùnò? Dhu apé ìrǐ atdídhená ale abádhí nzínzì ǒ níifu nzá yà Kàgàwà mànà ì ungbò ì rò ì akò làkà dhu tí, ní ndì dhu ìtè tí dhu Kàgàwà rǎrǐ ndì ndùnò dhu ùbha ìnzí ndífu? ⁴Ìnzí akekpá màtí! Ìmbǎ dhu rǐrǐ kóró ale narí títótále dhu màtí, ní wò dhu rǐ nzí ndùvò Kàgàwà rǒ ìnzí rǐrǐ obhó dhu ùnò arí ale tí, àdhàdhì ìlǐlǎ Andítá ò ka kándí kà-dǒ dhu bhèyi. † Andítá rǎtina :

«Kóró ale rǐ nyunǐ Obhónángatále tí òtenu ǒ.

Ndirò nyi ka kòbhù rò, nyi nyí dhu lè mà ònzì ònzí'f. »

⁵Pbétù, dhu apé ìrǐ ìnzá àlè kífú yà àlè kakò làkà dhu-otù ǒ Kàgàwà àla ndì rǐrǐ Obhónángatále tí dhu dhu tí, nírò àlè tí àtina Kàgàwà rǎrǐ ìmbǎ obhónánga nà, àlè ndì ndàbhù àlè rǎbà àpbè pbìndà nàwí-lú rò? (Ma móte ìndrù tó ǒfò ǒ.) ⁶Ìnzí akekpá màtí! Obhó tí, ìmbǎ Kàgàwà ìrǐ obhónánga nà rò, kàmbènà yà adzi ǒ ale-ànyǎ ìtdì ìngbà dhu bhèyi?

⁷Pbétù, dhu apé ìrǐ pbàkà títò, ima Mùyàhudi tírò-otù ǒ^g, Kàgàwà bhà Obhónánga àla ndì, kadù Àbadhi ìlè atdídǒ ròsè dhu tí, nírò àdhu tdítdǒ ka kádù anya òtdì dùdú nzéréngatále bhèyi nǐ? ⁸Kǎpé ìrǐ ndì dhu bhèyi, nírò dhu àkǎ tí àlè rǎtì: dhu àkǎ àlè rònzì nzére dhu, ndínní ìdzìnga ahù tí nyunatsì rò? Obhó tí, atdídhená ale rǐrǐ ìnè mǔdhǔ arí 'àmbe àtìnà dǒ, mà raróte ndì dhu bhèyi. † ale àkǎ Kàgàwà rǎtdì anya dýà.

Ìmbǎ obhónángatále rǐrǐ Kàgàwà-ònzí dhu

⁹Nírò, àdhu àlè kàkǎ àlè rùnò? Àlè Pbàyàhúdì tírò, àlè kùdà ìnzí ní Pbàyàhúdì àdhu nǐ? Àlè kùdà nzá abádhí atdí dhu nǐ màtí! Obhó tí, ma mìtè wà dhu, Pbàyàhúdì mà ìnzí ní Pbàyàhúdì mànà kóró rǎrǐrǐ nzérenga bhà òbì-tsìnǎ. ¹⁰Àdhàdhì yà ìlǐlǎ Andítá ò ka kándí dhu bhèyi :

^f 3.4 Zàb 51.6   ^g 3.7 Títò tí ka kátina iró dhu ní ìmbǎ ka kí rǐrǐ obhónánga nà dhu. Ndirò Obhónánga tí ka kátina dhu ní obhónánga (Ròm 3.5).

« Ìmbă atdí ale mà rîî obhónángatále tí !

11 Ìmbă pbìndà irèta rî dhu àlũ atdí ale mà rîî.

Ìmbă Kàgàwà òne rî atdí ale mà rîî.

12 Kóró ale úbhà wà Kàgàwà bhà otu, kóró ale úwí wà.

Ìmbă ídzì dhu ònzi arí ale rîî.

Ìmbă rîî atdí màtí.

13 Abádhí-li'ò rò ráhu ɔte ní òngu róngu, àdhàdhì lina'ò ka kàngbe
abvo ka kótdù ònà ibhu ò rò ráhu abvo-dzi bhèyi.

Abádhí-idà-dɔ ní titò t'únɔta tó.

Abádhí-li'ò rò ráhu ɔte ní atdíò rîî ɔbi nà àdhàdhì osu-dyádyà bhèyi.

14 Abádhí-li'ò nálè àlè tí ofúngá mà ògyògyè ɔte mànà nĩ.

15 Abádhí-pfò rîî isó nyú òtsè azu ùfù.

16 Abádhí rî dhu ìnzà, 'àdù ìndrù ùbhà àpè ð ì ùdà ònà kóró ngari ònà.

17 Abádhí úni nzà màrùngà ìbhò rádù otu.

18 Ndirò, abádhí arí nzí Kàgàwà-ɔdò ònzi akekpa màtí^h. »

19 Nírò, mà múni wà dhu Úyátá ùnò dhu kóró ní kà rùnò ndi Úyátá-tsiná aríí ale tò, ndíní ìngbàtí ìli ndì ale mà-tsù nɔtsi tí, ndirò ndíní ka kuni tí yà adzi ð ale kóró afátátále tí Kàgàwà-ònzí. 20 Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, obhónángatále tí Kàgàwà rɔzùna Úyátá nífù dhu-okú dò rò ale rîî mbă. Obhó tí, Úyátá arí ìndrù dzùnà ònzi rùnì iwà ndì ndònzì nzérenga dhu kèlè.

Kàgàwà arí ìndrù òzù obhónángatále tí ònà ófò

21 Pbétù kòmbí, Kàgàwà ìtè wà ndì ndádù ìndrù òzù obhónángatále tí ìnzà ka kìpbì ale Úyátá rɔ rórò ònà otu. Úyátá mà pbànábí tó andítá mànà nítè wà ndi dhu. 22 Kàgàwà arí ìndrù òzù obhónángatále tí Yèsù Krístò ka kà'ù dhu-otù ð. Ndi otu Kàgàwà ángbe kóró ale yà Yèsù ná'ù tò. Obhó tí, abádhí ùdà ì nzínziya ð nĩ dhu rîî mbă. 23 Obhó tí, kóró ale ónzì nzérenga, 'àdù Kàgàwà bhà Ádrùngbànga tó awáwù ð ì ótsù dhu-fàngá níwi. 24 Pbétù, pbìndà ídzìnga ð, Kàgàwà ózù àlè obhóngatále tí tfròrò, yà àlè núwu nzérenga ð rò Yèsù Krístò-otù ð. 25 Krístò ní ndi Kàgàwà ípfo rîî nzérenga t'úbàta tó perè tí azùna-otù ð, kà'u rí ale tò. Kàgàwà ónzì dhu ndi dhu bhèyi ndíní obhónángatále tí ndì ndíí dhu nitè tí. Angyiná rò Krístò tò, Kàgàwà ùbhà ìndrù tó nzérenga-ànyà ìnzí ndòngò ìtdìnà. 26 Kíí dhu-dzi t'òndùta tó afína nà. Ní Krístò bhà ɔve-otù ð, Kàgàwà rí dhu ìtè kòmbí rîî kàsùmì ð átò, ndì ràrì obhónángatále, ndádù Yèsù ná'ù ale òzù obhónángatále tí.

27 Nírò, ale òyò ka kí okúna dò rò dhu t'íí ìnè ? Ìmbă rîî atdí màtí ! Ádhu-okú dò rò ? Àkākā dhu ní nzí Úyátá ífù ka kí dhu, pbétù Yèsù à'u ka kí dhu dhu-okú dò rò. 28 Obhó tí, àlè kàla wà dhu, Kàgàwà rarí ìndrù òzù

^h 3.18 Zàb 5.10 ; 10.7 ; 14.1-3 ; 36.2 ; 53.2-4 ; 140.4 ; Ìsa 59.7-8

obhónángatále tí a'uta-otù ǝ, ìnzǝ ní Uyátá ìfũ ka kí dhu-otù ǝ. ²⁹Kàgàwà tí Pbàyàhúdí tó Kàgàwà kèlě ? Ndirò Ka tí ìnzǝ ní Pbàyàhúdí tó Kàgàwà átò ? Obhó nyú, Ka ní ìnzǝ ní Pbàyàhúdí tó Kàgàwà átò, ³⁰atdí tí Kàgàwà arǝ ì dhu-okú dò rò. Ndirò Ka ní ndi Pbàyàhúdí mà ìnzǝ ní Pbàyàhúdí mà nà nɔzúya obhónángatále tí a'uta-otù ǝ ale. ³¹Nírò, wò dhu-tì tí àlě ròbvù wà Uyátá a'uta-okú dò rò ? Ìnzǝ ní ndi dhu bhěyi ! Pbétù, ìdì tí nga ní ndi àlě kìdì Uyátá nǝ'.

Àbràhamù ní Pbàyàhúdí mà ìnzǝ ní Pbàyàhúdí mà nà t'abanà dhu

(Uvt 15.5-6; Zàb 32.5-7; Gàl 3.6-9,29)

4 ¹Nírò, ádhu ndi àlě kàkǎ àlě rùnò Àbràhamù, ale-ngbò ònǎ rò àlě t'ábhunà rǝ ndi nanzǝ dhu dǝ ? ²Dhu ìfina gukyè Kàgàwà azù Àbràhamù obhónángatále tí nyìkpóna nòfò dhu ònzi kà rǝ dhu-okú dò rò dhu tí, ní kǝfina ìnè ndìdzǝ ndi. Pbétù, Kàgàwà-ònzǝ kà rǝ ì mbǎ ndi dhu bhěyi. ³Obhó tí, Ìlǝlǝ Andítá rǝtina : « Àbràhamù náa'u Kàgàwà ùnò fíndà dhu. Ní Kàgàwà adù kòzù obhónángatále tí ndi a'uta-okú dò rò' . » ⁴Àlě kùni wà dhu, kasu nònzǝ ale tò ka rǝrǝ nǝ ò adù mùkimbà òzù tíròrò ka kàbhù kà tò dhu tí, pbétù ka ní àkǎkǎnà kà ràbà kàsùna-okú dò rò dhu. ⁵Kìrè pé atdí ale, yà ìnzá atdí dhu mà nònzǝ ndíni Kàgàwà níngú tí ndi, pbétù ndàdù Àbadhi kèlě ná'ù. Ní Kàgàwà, yà nzérenngatále nòzù arí obhónángatále tí ale, rǝdù ndi ale bhà a'uta òzù dhu tí, ndàdù ndi ale nòzù obhónángatále tí. ⁶Ndi dhu bhěyi ní ndi ádrùngbǎ kamà Dàwudì rǝ dhu òvo yà Kàgàwà òzù obhónángatále tí, ìnzá ndi ndàndà nga kàsùna nà ròrò ale ònzǝ hirò dhu dǝ.

⁷« Hirò nònzǝ ale ní fǝyó afátá Kàgàwà úbà ale, yà fǝyó nzérenngatále kǝndò ale.

⁸Hirò nònzǝ ale ní yà ìnzá Ádrùngbǎle Kàgàwà òzù pbìndà nzérenngatále' . »

⁹Ndi hirò ònzi rí ale tí Pbàyàhúdí, yà ònzǝyànga ka kòbhòlò ale kèlě ? Ndirò tí ìnzǝ ní Pbàyàhúdí, yà ìnzá ka kòbhòlò ònzǝyànga ale átò ? Obhó tí, mà mòvò wà dhu màti, Kàgàwà razù Àbràhamù obhónángatále tí nyìkpóna ǝ pbìndà a'uta-otù ǝ. ¹⁰Kàgàwà azù ka obhónángatále tí ìngbà kàsùmì ǝ ? Tí iwà ka kòbhòlò kònzǝnga ròrò, ndirò tí ìnzá ka kàpè kònzǝnga òbhòlò ròrò ? Ndi dhu anzǝ ndi ìnzá ka kàpè kònzǝnga òbhòlò ròrò, ìnzǝ ní iwà ka kòbhòlò ka ròrò ! ¹¹Ìnzá ka kàpè Àbràhamù-ònzǝnga òbhòlò ròrò, Kàgàwà azù ka obhónángatále tí ndi àbadhi à'ù nídhunǝ. Ndi dhu-dzidǝ nga kèlě ní ndi Kàgàwà adù kàvi ràbhù ònzǝnànga kòbhòlò ní. Ndi kònzǝnga òbhòlò ka kí dhu ní Kàgàwà òzù ka obhónángatále tí dhu ìtè rí ize. Ndi dhu bhěyi ní ndi, Àbràhamù nángò kórò ìnzǝ ní Pbàyàhúdí

ⁱ 3.31 ìdì tí ka kí Uyátá ìdì dhu-tì ní, Yèsù ka kà'ù dhu rǝdù ìndrù àbhù ròhò Uyátá ìfũ ndi ndi dhu-atdyú atdí dǝ dhu. ^j 4.3 Opt 15.6 ^k 4.8 Zàb 32.1-2

yà Kàgàwà ná'ù t'ábanà tí, inzá màtí ka kàpè onziyánga òbhòlò rórò. Ní Kàgàwà arí inzá ka kàpè onziyánga òbhòlò rórò ndi ná'ù ale mà nózù átò obhónángatále tí. ¹² Àbadhi ní átò yà onziyánga ka kòbhòlò ngbòya ònà rò rórò ádù àlě t'ábanà Àbràhamù ní'í nà a'uta-tidò-owù núngu átò Pbàyàhúdí t'ábanà. Kí'í ndi a'uta nà inzá ka kàpè onzinánga òbhòlò rórò.

A'uta-otù ǝ ka karí Kàgàwà òkò fíndá làkà dhu àbà dhu

(Gàl 3.8-18,26-28; Êbr 11.8-19)

¹³ Kàgàwà akò làkà Àbràhamù mà pbìndà pbàdzukuru mànà tò ndàti, ndi rārī yà adzi àbhù kórò abádhí tò. Ndi làkà kākò nzá uyátá Àbràhamù ifu dhu-okú dò rò, pbétù Kākò ndi làkà Àbràhamù ndi ndazù obhónángatále tí kàbhà a'uta-otù ǝ dhu-okú dò rò. ¹⁴ Obhó tí, dhu í'ina gukyè uyátá ka kifu dhu rādù ìndrù àbhù rī'í yà fíndá làkà Kàgàwà òkò dhu-kàmă tí dhu tí, ní Kàgàwà à'u ka kí dhu ní'ina kòkórò dhu. Ndirò Kàgàwà òkò làkà ní'ina mbă tīna nà. ¹⁵ Obhó tí, uyátá arí Kàgàwà bhà nàwí àngbě, inzá ka kifu ka dhu-okú dò rò. Pbétù ìmbă uyátá rī'í ró, ùkònnà ka kádù uyátá tí dhu rī'í mbă'. ¹⁶ Nírò, Kàgàwà òkò fíndá làkà dhu nábà ka karí a'uta-otù ǝ. Ndirò ndi dhu ní tíròrònga tó dhu nyú. Nírò Kàgàwà bhà làkà rī'í tīna nà fīyò ní yà Àbràhamù ò rò úvò pbàdzukuru kórò. Kà rī'í mbă tīna nà Pbàyàhúdí yà uyátá nūni ale tò tí, pbétù kà rī'í tīna nà átò kórò ale yà Àbràhamù bhēyi Kàgàwà ná'ù tò. ¹⁷ Obhó tí, Ìlílà Andítá rī ndi dhu òvò ndàti : « Ma mábhù nyi nyi'í ábhǝ pbìrì ǝ ale t'ábhunà tí^m. » Àbràhamù ní àlě t'ábanà kórò yà ndi nda'u Kàgàwà-ònzí. Ndi Kàgàwà ní ndi ùvūve ale tò arí ípìrònga àbhù, ndirò yà ìmbă arī'í dhu àbhù arí rī'í ale. ¹⁸ Ìmbă màtí ndi ndí'í Kàgàwà akò fíndá làkà fíndà dhu nábà ndi ndí ònà otu nà rórò, Àbràhamù náa'u Kàgàwà, ndàdù àmbe ndi kākò fíndá làkà dhu òdò dǝ. Ní ndi dhu bhēyi ní ndi kǎngò « ábhǝ pbìrì ǝ ale t'ábhunà » tí, àdhàdhì Kàgàwà únò Ìlílà Andítá ò dhu bhēyi : « Wò dhu bhēyi ní ndi pbàkù pbàdzukuru ní'íya abhò nyú^o. » ¹⁹ Àbadhi ní'í atò nà mbèmbè atdí miyà tí, pbétù kàbhà a'uta náadù nzá ndi olù yà iwà íngyě ndi ngbòna ndi ndirè rò, ndirò yà ìngò-àyi tí rī'í pbìndà tsibhále, Sàrà ndi ndirè rò. ²⁰ Kà-afí núuguru nzá, ìmbă ndi ndí'í a'uta nà dhu bhēyi, Kàgàwà òkò fíndà làkà dǝ. Pbétù kàbhà a'uta náabhù òbì kà tò, kà rādù àmbe Kàgàwà ilè dǝ. ²¹ Kūni dhu mbēyi nyú Kàgàwà rārī ìnè òbì nà ndàbhù yà ndi ndòkò fíndá làkà dhu rākă. ²² Wò dhu-okú dò rò nga ní ndi Kàgàwà azù Àbràhamù obhónángatále tí ní. ²³ Andítá átí : « Kàgàwà azù Àbràhamù obhónángatále tí. » Ndi dhu ka kandí nzá kòkú dò rò tí atdí'ò, ²⁴ pbétù ka kandí ka àlě-okú dò rò átò, yà Kàgàwà àkă

^l 4.15 Àkākă kuni dhu ní ìmbă uyátá rī'í ró, Kàgàwà òkò làkà rārī'í ìnè. ^m 4.17 Ɔpt 17.5 ⁿ 4.18 Ɔpt 17.5 ^o 4.18 Ɔpt 15.5

ndòzù àlě obhónángatále tí a'uta-otù ǝ rò. Obhó tí, àlě ká'ù Kàgàwà, yà àlě tó Ádrùngbàle Yēsù nabhù rìngbè ndì ǝve-bvù rò ale. ²⁵Kàgàwà ipfo ndi Yēsù ròvè àlě tó nzérenga-okú dò rò, ndàdù kàbhù rìngbè ndì, ndíní ndozú tí àlě obhónángatále tí.

Kàgàwà núungbò àlě ndì mànà Krístò bhà ǝve-otù ǝ dhu

(Ròm 8.32; 1Pé 1.3-9; 1Yù 4.9-10)

5 ¹Hwà Kàgàwà ǝzù àlě obhónángatále tí yà àlě ká'ù ndì dhu-okú dò rò rò, ní àlě kfi mārùngà nà àlě nzínzi ǝ kà mànà àlě tó Ádrùngbàle Yēsù Krístò-otù ǝ. ²Ndi Yēsù Krístò ní ndi otu náfò àlě tò, Kàgàwà ràdù ídzinga ònzì àlě tò yà àlě ká'ù ndì dhu-okú dò rò. Ndi ídzinga ǝ àlě kíkò wà pòtsò. Ndirò àlě-idhè arí ndikà okúna dò rò dhu ní, Kàgàwà bhà Ádrùngbànga tó awáwù ò àlě kí ngari òdò àlě ràbà dhu. ³Ròsè wò dhu dònà, àlě-idhè arí ndikà átò àpè àbà àlě kí ònà kàsùmì ǝ màtí. Obhó tí, àlě kàni wà dhu àpè rarí dhu-dzi àbhù àlě ròndù. ⁴Ndirò, dhu-dzi òndù àlě kí dhu náarí àlě àbhù àlě rikò pòtsò àlě tó a'uta ǝ, a'uta ǝ àlě kíkò dhu ràdù àlě àbhù àlě ròdò Kàgàwà rǝnzina àlě tó ídzinga. ⁵Ndi Kàgàwà rǝnzina ídzinga òdò àlě kí àlě ràbà dhu náarí nzí àlě èbha àlě-òtsù-kpa nà, Kàgàwà nírá wà àlě-afí pbìndà àzè nǝ, yà àlě tò ndì ndibho pbìndà ìlìlì-Alafí-otù ǝ nídhuní.

⁶Obhó tí, Kàgàwà núudhé kàsùmì ǝ, Krístò náavè nzérenga ònzì arí ale tó ngari ǝ. Ndi kàsùmì ǝ, àlě ki'ì mbà àlě kádù àlě igù nǝ atdí ǝbi nà màtí. ⁷Ìndrù rǝ ndà'u ndòvè obhónángatále tó ngari ǝ dhu rǝ ìnè ǝbi tí. Ngàtsi nǝ, ìndrù rǝ ìnè ndàbhù ndì ndòvè ídzi dhu nyú ònzì rǝ ale tó ngari ǝ. ⁸Pbétù, kànì Kàgàwà itè pbìndà àzè àlě tó tí dhu: òko àlě kòko nzérengatále tí rórò, Krístò náavè àlě tó ngari ǝ. ⁹Ní kòmbí, Kàgàwà ǝzù wà àlě obhónángatále tí nyìkpóna ǝ kàzù ufù ndì dhu-otù ǝ. Ní ndi dhu itè dhu atdí, igù Krístò rarí àlě igù Kàgàwà bhà nàwí ǝ rò. ¹⁰Obhó tí, yà Kàgàwà-rò òmvù tí àlě ki'ì rò, àbadhi ungbo àlě ndì mànà Idhùnà bhà ǝve-otù ǝ. Ní ndi dhu bhèyi kùngbò àlě ndì mànà rò, àlě kùgù ùgù kà t'Ídhùnà rǝ ipìrò rò kòmbí dhu-otù ǝ. ¹¹Ròsè wò dhu dònà, àlě rǝ dhèdhe nà Kàgàwà-okú dò rò, yà àlě núngbò kòmbí ndì mànà àlě tó Ádrùngbàle Yēsù Krístò-otù ǝ.

**Krístò bhà ǝve-nyutsi rò ahù dhu nòsè wà
Àdamù bhà nzérenga-nyutsi rò ahù dhu dònà dhu**

(Ròm 6.23; 1Kò 15.12-22,41-49,56-57)

¹²Nzérenga níitsu yà adzi ǝ atdí ale, Àdamù-otù ǝ, ndi nzérenga ràdù ǝve ìbhò. Ndi dhu bhèyi ní ndi ǝve ìbho ndì kórò ale tò, kórò ale anzì nzérenga Àdamù-nyutsi dhu-okú dò rò. ¹³Nzérenga ì ìnè yà adzi ǝ ìnzà Kàgàwà àpè Uyátà àbhù Músà-fó rò. Ndirò ìmbà Uyátà rǝ ró ka kí nzí àdù

^P 5.9 Ndi nàwí ì'iyà Kàgàwà rǝ ìndrù-ànyà itdì nínganí.

nzérenga òzù indrù dǎ. ¹⁴Pbétù, inè màtí ndi dhu rǐrǐ ndi dhu bhèyi rórò, ròpè ndi wò ndi Àdamù bhà kàsùmì ò rò rìrà àhù Músà bhà kàsùmì ò, òve náanyù idzi kóró ale dǎ, ìmbà rǐrǐ yà inzà fiyó nzérenga nófò ì Àdamù bhà nzérenga nà ale màtí.

Ndi Àdamù niǐ yà ka kongónà òdòndà ndínǐ iraya tí ale, Krístò, bhà ófò ò ale⁹. ¹⁵Pbétù, kàbhà nzérenga ò rò ahù dhu mà, Kàgàwà bhà tíròrònga tó perè, Yèsù Krístò bhà òve ò rò ahù dhu mànà rǐrǐ dhèdhèrò nyú. Obhó tí, wò ndi atdí ale, Àdamù, bhà nzérenga-okú dò rò, kóró ale náarúve. Pbétù, Kàgàwà bhà ídzìnga nòsè wà. Ndirò, wò ndi atdí ale, Yèsù Krístò-otù ò, kùndò pbìndà ídzìnga abhàbhó nyú ábhó ale nyú tò. ¹⁶Ndirò, ndi perè-nyutsi rò aráhu dhu nófò nzà ndi Àdamù bhà nzérenga-nyutsi rò aráhu dhu nà. Obhó tí, ndi kàbhà nzérenga níibho dhu ní Kàgàwà rǐ anya ìtdì indrù dǎ dhu. Pbétù, yà Kàgàwà níibho ndi pbìndà ídzìnga tó perè, náabhù ábhó ale nyú yà nzérenga nanzi kà ròzù obhónángatále tí. ¹⁷Obhó tí, wò ndi atdí ale kèlè, Àdamù bhà nzérenga-okú dò rò, òve náanyù idzi indrù dǎ, rìrà àhù indonga ò. Pbétù, atdí ale kèlè, Yèsù Krístò-otù ò, Kàgàwà abhù ábhó pbìndà ídzìnga fiyò, ndàdù òzùnà obhónángatále tí ale, níí'iya dhòdhòdhóngà tó ípìrònga nà, 'àdù idzi ònyù atdíkpá Yèsù Krístò mànà.

¹⁸Nírò, àdhàdhì atdí ale kèlè, Àdamù bhà nzérenga náabhù Kàgàwà rìtdì anya àlè-dǎ dhu bhèyi tí, atdí ale kèlè, Yèsù Krístò bhà obhónánga tó kasu, kà-tì ní kàbhà òve, rǐrǐ inè ndàbhù Kàgàwà ròzù kóró ale obhónángatále tí, ndàdù dhòdhòdhóngà tó ípìrònga àbhù fiyò. ¹⁹Atdí ale kèlè, Àdamù, níifu nzà Kàgàwà unò fìndà dhu dhu-okú dò rò, kóró ale náangò nzérengatále tí. Ní ndi dhu bhèyi tí, atdí ale kèlè, Yèsù Krístò, níifu ka dhu-okú dò rò, Kàgàwà adù ábhó ale nyú nòzù obhónángatále tí.

²⁰Uyátá náahù ndínǐ dhu nitè tí yà Àdamù anzi nzérenga ránga ndi kóró ale nzínzi ò. Pbétù, ìmbà dhu iǐ ndi nzérenga náanga ndi dhu màtí, ní Kàgàwà bhà ídzìnga náadù ndise atdí dǎ nyú ròsè. ²¹Àdhàdhì nzérenga náanyù idzi àlè dǎ, ndàdù òve ìbhò àlè tò dhu bhèyi, ní kòmbí, Kàgàwà bhà ídzìnga nònyù wà idzi àlè dǎ. Ndirò, Yèsù Krístò ónzi àlè tò dhu-okú dò rò, Kàgàwà rǐrǐ inè ndòzù àlè obhónángatále tí, ndàdù dhòdhòdhóngà tó ípìrònga níbhò àlè tò.

**Kàgàwà bhà ídzìnga arí indrù ùwù
nzérenga tó òbi-tsinà ka kíí dhu ò rò dhu
(Kòl 2.11-13; 3.1-10; Gàl 2.19-20; 1Pé 4.1-2)**

6 ¹Nírò, ádhu ndi àlè kàkà àlè rùnò ndi Kàgàwà bhà ídzìnga dǎ? Àlè kàkà tí àlè ràmbe nzérenga kèlè ònzi dǎ ndínǐ ndi ídzìnga náambè tí ndise dǎ àlè tò? ²Ínzǐ akekpa màtí! Àlè kúdà wà òve ònà, ndirò ndi

⁹ 5.14 Àdamù anzi dhu mà Krístò anzi dhu mànà ò rò ùvò dhu núupbá kóró ale-ngbò yà adzi ò, rìrà àhù indonga ò màtí.

ɔve níndà wà àlě yà angyi àlě kíí nà àlě-nyutsi nzérenga tó ɔfɔ rǒ rò. Ní, àlě kádù òko tdítǔ ìngbà dhu bhěyi àlě ràmbe nzérenga ònzì dǔ? ³Nyí nyùni wà dhu mběyi nyú, àlě kóró yà bàtizò àlě kalú Yèsù Krístò-nyutsi rò, àlě ruvè wà atdíkpá kà mànà. ⁴Obhó tí, ndi bàtizò-otù ǔ, yà angyi àlě kíí nà nzérenga tó ɔfɔ náavè, kadù ɔtdùnà kà mànà. Ní Àba Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó awáwù tó ɔbi náabhù Krístò rìngbè ndi ɔve-bvù rò, ndíni àlě mà átò àlě kubhi tí ípìrǒnga-ɔwátá nónzi ka dhu bhěyi. ⁵Obhó tí, àdhàdhì àlě kúngbò àlě Krístò nà kà mànà àlě kúve atdíkpá dhu-otù ǔ dhu bhěyi, ní Kàgàwà abhàya àbhù àlě rùngbe àlě ɔve-bvù rò átò, àdhàdhì ndi ndabhù ka rìngbè ndi ɔve-bvù rò dhu bhěyi. ⁶Àlě kàkà àlě rùni dhu, angyè àlě tó ɔfɔ ravè wà yà Krístò ka kutó mùsàlabhà dǔ rò. Ndi dhu bhěyi ní ndi, nzérenga rǐí mbà ɔbi nà àlě dǔ, ndirò àlě ní nzí kàbhà inc. ⁷Obhó tí, atdí ale mà náapè ɔve atdíkpá Krístò mànà, ní ndi ale àhù wà nzérenga tó kòmò ǔ rò, ndíí dòná ndítírò. ⁸Àlě kapé ìí Krístò mànà àlě kúve atdíkpá dhu tí, ní àlě kà'ù wà dhu àlě rǐ'ya ípìrǒnga nà atdíkpá Àbadhi mànà átò. ⁹Obhó tí, àlě kùni wà dhu Krístò rìngbè wà ndi ɔve-bvù rò, ní kà rǎrǐ nzí ɔvè tdítǔ. ɔve rǐí mbà ɔbi nà kà-dǔ akekpá màtí. ¹⁰ɔvè ndi ndòvè rò, kǎvè atdí-gùna tí ndàdù nzérenga-ɔbì nítò. Pbétù kòmí kà rǐí ípìrǒnga nà, ndirò ndi kàbhà ípìrǒnga rǐí ndíni Kàgàwà-ɔvò nabhù tí rilè ndi. ¹¹Ndi dhu bhěyi tí, kòmí nyí nyàkà nyòzè nyí iwà údà ɔve ònà ale tí, ndirò iwà ndi ɔve índà nzérenga rǒ rò ale tí. Ndirò Yèsù Krístò mànà nyí nyúngbò nyí dhu-otù ǔ, nyí nyàkà nyòzè nyí kòmí ípìrǒnga nà rǐí ndíni Kàgàwà-ɔvò nabhù tí rilè ndi ale tí.

¹²Nírò, àpé nyàbhà nzérenga rǐí ɔbi nà wò ɔve tó ngbòku dǔ, nyámbe ndi ngbòku rǐ atdyúya òho nzére dhu ònzì dǔ. ¹³Àpé nyipfo ngbòku tdítǔ ràmbe nzérenga ònzì dǔ, àdhàdhì ìnzì ní obhónánga tó dhu t'ònzita tò ka kíli wàtù bhěyi. Pbétù, nyí nyàkà nyàbhù nyí nyí-tírò Kàgàwà tò àdhàdhì ɔve-bvù rò ì nùngbe ale bhěyi. Ndirò, nyí nyàkà nyàbhù ngbòku rǐí àdhàdhì obhónánga tó kasu ònzì nyí nyí nì dhu bhěyi. ¹⁴Obhó tí, nzérenga rǐ nzí idzi ònyu tdítǔ dákú. Nyí nyíí mbà ɔyátá bhà ádrùngbànga tó ɔbi-tsinà, pbétù nyí nyíí Kàgàwà bhà ídzìnga tó ɔbi-tsinà.

¹⁵Nírò, ádhu ndi ìí rǐí? Dhu ɔfɔ tí nga àlě ràmbe nzérenga ònzì dǔ ìmbà àlě kíí ɔyátá tó ɔbi-tsinà, pbétù àlě kíí Kàgàwà bhà ídzìnga tó ɔbi-tsinà dhu-okú dò rò? Ìnzì akekpá màtí! ¹⁶Nyí nyùni tí obhó dhu, nyí rapé nyàbhù nyí-tírò nyíí atdí ale tò arí kasu ònzì ale tí, nyàdù ndi ale ìfu, ní nyí rǎrǐ wò ndi nyí nyífùna ale bhà inc? Dhu apé ìí nzérenga tó inc tí nyí nyíí dhu tí, ní nzérenga rǎdù nyùndà ònà dhu ní ɔve. Pbétù, nyí nyapè ìí Kàgàwà ìfu ka kí dhu tó inc tí, ní ndi ifuta rǎdù nyàbhù nyòkò obhónánga ǔ. ¹⁷ɔtsò nyú Kàgàwà tò! Angyi nyí níí nzérenga tó inc. Pbétù kòmí, nyí nyífu yà fùkù ka kúdhe dhu, nyàdù àkòná atdí afíku nyú nà. ¹⁸Nyí, yà Kàgàwà úkòlo nyí nzérenga ǔ rò rò, nyí nyúgèrè wà nyí nyòngò

obhónánga tó ino tí. ¹⁹Ma móte indrú tó ́fò ǔ, yà ìnzí dhu arí d̀̀k̀̀ àl̀̀ ní sese f̀̀k̀̀k̀̀ ívívínga-okú d̀̀ r̀̀. Angyi nyí nyadzì nyí atdíǎ, nyǔli ngb̀̀k̀̀k̀̀ r̀̀ng̀̀d̀̀ nzérenga mà inzá nga ǹ̀f̀̀d̀̀ dhu mànà ònzì, ndi dhu ràd̀̀ nyǎbh̀̀ ìnzí nyífu Kàgàwà. Ní kòmbí, nyí nyàkà nyǔli ngb̀̀k̀̀k̀̀ r̀̀ng̀̀d̀̀ obhónánga tó dhu ònzì, ndíní nyí nyoko tí Kàgàwà-nyìkpó ǔ ìl̀̀ ale tí.

²⁰Yà nzérenga tó ino tí nyí nyí̀̀ r̀̀, ní obhónánga ònzì nyí nyí dhu ní̀̀ mbà ̀̀bì nà d̀̀k̀̀k̀̀. ²¹Ní, ádhu ídzìnga tí nyí nyabà yà angyi nyí nyanzì dhu ̀̀ r̀̀? Indo, i dhu rí nyíku àbh̀̀ r̀̀ẁ̀, abádhí-nyutsi r̀̀ ráhu dhu ní ̀̀ve nídhuní. ²²Pbétù, kòmbí Kàgàwà ipfo wà nyí nzérenga ǔ r̀̀, ndàd̀̀ nyǔgèrè nyòng̀̀d̀̀ pbìndà kasutále tí. Ndi dhu-okú d̀̀ r̀̀, nyí nyarí Kàgàwà-nyìkpó ǹ̀f̀̀d̀̀ dhu ònzì, ndi dhu ràd̀̀ nyǎbh̀̀ nyǎbà dhòdhòdhónga tó ípìr̀̀nga. ²³Obhó tí, nzérenga arí àbh̀̀na mùkìmbà tí pbìndà ino t̀̀ dhu ní ̀̀ve, pbétù Kàgàwà arí àbh̀̀na pbìndà ino t̀̀ tír̀̀r̀̀nga tó perè ní dhòdhòdhónga tó ípìr̀̀nga, àl̀̀ t̀̀ Ádr̀̀ngbàl̀̀ Yèsù Krístò mànà abádhí ùngb̀̀ ì dhu-otù ǔ.

Dwútána tó ́fò ǔ ka kí Kàgàwà-kàsù ònzì dhu

(Gál 2.19-20)

7 ¹Àbanínzó, nyí nyùni wà yà f̀̀k̀̀k̀̀ ma múnc̀̀na dhu, iwà nyí nyúni Úyátá dhu-okú d̀̀ r̀̀. Úyátá arí̀̀ ̀̀bì nà indrú d̀̀ yà àd̀̀ ndi ale àd̀̀ nyìkpóna nà ònà kàsùmì ǔ tí. ²Atdí ndi dhu tó ́fò ní, iwà àrà ambabv̀̀ tsibhále ní umbátá tó Úyátá nátsi wà pbìndà ípìr̀̀nga ǔ pbìndà kpatsibhále nà yà àd̀̀ ndi kpatsibhále àd̀̀ nyìkpóna nà ònà kàsùmì ǔ. Pbétù, ndi kàbhà kpatsibhále náapè òvè, ní íyàdhíyà rí̀̀ mbà tdítǎ wò ndi nutsi ndi kpatsibhále nà Úyátá-tsiná. ³Nír̀̀, kápè àrà ambabv̀̀ ngàtsi ale bhà, àd̀̀ pbìndà kpatsibhále àd̀̀ nyìkpóna nà ònà kàsùmì ǔ, ní ka kí kòz̀̀ rí̀̀ mùnyòni ǹ̀nzì ale tí. Pbétù, kàbhà kpatsibhále apè òvè, ní íyàdhíyà rí̀̀ mbà tdítǎ wò ndi nutsi Úyátá-tsiná. Ndir̀̀ kà rí̀̀ mbà àrà ambabv̀̀ ngàtsi kpatsibhále bhà, nòz̀̀ ka kí nzí mùnyòni ǹ̀nzì dhu tí. ⁴Ní nyí mà àbanínzó, ndi dhu rí̀̀ ndi dhu bhèyi tí tiku ònà r̀̀. Úyátá nàndà dhu ní, nyí nyúda wà ̀̀ve ònà atdíkpá Krístò mànà, ndi ̀̀ve ràd̀̀ nyíndà Úyátá bhà ádr̀̀ngbànga tó ̀̀bì r̀̀ r̀̀. Ndir̀̀ kòmbí, nyí ní ngàtsi ale bhà ale. Ndi ale ní Krístò, yà ndi ningbè ̀̀ve-bv̀̀ r̀̀ ale. Àl̀̀ ní Krístò bhà ale nídhuní, àl̀̀ kád̀̀ Kàgàwà bhà kasu ònzì ribhò itse. ⁵Obhó tí, angyè ́fò ǔ àl̀̀ kí̀̀ ònà kàsùmì ǔ, Úyátá r̀̀z̀̀na nzére dhu tí dhu ònzì ka kí dhu-atdyú náanzì kasu àl̀̀-nyutsi ndàbh̀̀ àl̀̀ àl̀̀ r̀̀nzì i nzére dhu, yà àl̀̀ ùndà ràd̀̀ ̀̀ve ̀̀ àl̀̀-afí ònà r̀̀ dhu. ⁶Angyi àl̀̀ kí̀̀ Úyátá bhà ino tí. Pbétù, àl̀̀ kúdà wà ̀̀ve ònà Krístò mànà, ndi dhu ràd̀̀ àl̀̀ núwu Úyátá bhà ino-kàsù ǔ r̀̀. Ní kòmbí, àl̀̀ kí̀̀ ìnè àl̀̀ r̀̀nzì kasu Kàgàwà t̀̀ ̀̀wútána tó ́fò ǔ, kàbhà Ìl̀̀l̀-Àlafí bhà ̀̀ndata-tsiná, ìnzí ní angyè ́fò yà ùt̀̀ tí Úyátá arí indrú ùt̀̀ ní ǔ.

Nzérenga rĩ ndũnĩ Uyátá-otù ǒ dhu

(Róm 3.19-20; 5.20; Gàl 3.21-22)

7 Nírò àlě kí àdhu ùnɔ? Uyátá tí nzérenga? Ìnzĩ akekpá màtí! Pbéù, nzérenga tí rĩnĩ dhu nábhu mũni ní Uyátá. Obhó tí, inzá Uyátá átí dhu rākā nzá ngātsi ale-fó rĩnĩ dhu ràtdù afĩnu nánĩ, ma mũnìyana nzĩ ngātsi ale-fó rĩnĩ dhu rĩ ale-afĩ àtdù dhu rārĩ nzérenga ònzi ka kí dhu dhu. 8 Nzérenga abà otu ndi uyátá-otù ǒ, ndàbhu ma mongò kóró nzére dhu-tidò-atdyú òhò. Obhó tí, ìmbà Uyátá na, nzérenga rĩnĩ àdhàdhì iwà ǒvè dhu bhěyi nyudutsi. 9 Angyi, inzá ma màpè Uyátá rúnɔna dhu-tì ùnĩ mběyi rò, ma mongónà àdi akye. Pbéù, ma mitdègu kà-tì ùnĩ, ní nzérenga adù ide pfɔna dǒ nyudutsi, 10 ndàdù òngo ànyǎdu nòtdì ɔve tò dhu tí. Ndi dhu bhěyi ní ndi, Uyátá, yà ìndrũ àbhũ àmbènà ràbà ípìrɔnga dhu, náadù ìbhònà idù dhu ní afídu ònǎ rò ma mǒvè dhu. 11 Obhó tí, nzérenga náabà otu Uyátá-otù ǒ ndũtrǎ ma, ndi dhu ràdù mabhũ mǒvè afídu ònǎ rò. 12 Kùtsa ma mí dóná rò ní, ma mátina: Uyátá ní ìlĩlǎ dhu, ndirò kà rávĩna àlě rònzi dhu ní ìlĩlǎ dhu, obhónánga tó dhu, ndirò ídzì dhu. 13 Nírò, wò dhu t'átina wò ndi ídzì dhu, Uyátá, rahò ndi ma? Ìnzĩ ní ndi dhu bhěyi! Pbéù, ima nahò ní nzérenga, ndìdyì wò ndi ídzì dhu ndòhò ma nĩ. Ní ndi Uyátá-otù ǒ nga ní ndi nzérenga níitè ndi nzérenga nyú tí nĩ.

Nzére dhu mà ídzì dhu mànà rĩ anya ònzi ale-nyutsi dhu

14 Obhó tí, àlě kùni wà dhu Uyátá nàndà dhu nĩ, ìlĩlǎ-Alafí ríbhò ndi ka àlě tò. Pbéù imá na, ma ní ìndrũ, yà iwà ka kábhu kodzi rĩnĩ nzérenga tó ìnɔ tí ale. 15 Obhó tí, yà ma mǒnzina dhu náarí nzĩ dùdu àlě: yà ma mòzè mǒnzì dhu nónzi ma marí nzĩ àdù, pbéù yà ma mǒndrò dhu ní ndi ma marádù ònzìnà. 16 Ma mũni wà dhu yà ma mǒnzina dhu rārĩ nzére dhu. Ní ndi dhu ìtè dhu iwà ma rà'ù Uyátá ùnò dhu ídzì dhu tí. 17 Nírò kòmbí, ìnzĩ ní ima ndi ma mí ndi dhu ònzi, pbéù kònzì rĩ ní yà nyudutsi rĩnĩ nzérenga. 18 Obhó tí, ma mũni wà dhu ídzì dhu rārĩnĩ mbǎ nyudutsi. Kà-tì ní, ìndrũ tó pbàkà ǒfò ǒ, atdyúdu rĩnĩ ìnè mǒnzì ídzì dhu, pbéù ndi dhu ònzi ma mí nĩ ɔbi rĩnĩ mbǎ. 19 Obhó tí, ma marí nzĩ yà ma mòzè mǒnzì ídzì dhu ònzi, pbéù ma marádù ònzìnà ní nzére dhu yà inzá ma mǒzè mǒnzì. 20 Nírò, dhu apé ìnĩ ma marí yà inzá ma mòzè mǒnzì dhu ònzi dhu tí, ní ìnzĩ ní ima ndi ndi dhu ònzi ma marí, pbéù kònzì arí ní yà nyudutsi rĩnĩ nzérenga.

21 Nírò, ma mǒsù wà nyudutsi arí ndònzì dhu. Ndi dhu ní: yà ma mòzè mǒnzì ídzì dhu ònǎ kàsùmì ǒ, ma marádù ònzìnà ní nzére dhu. 22 Afídu ònǎ rò, idhèdu nìka ní Kàgàwà bhà Uyátá, 23 pbéù nyudutsi, ma mìne nzérenga ríbhòna ngātsi ɔbi ndùgye rĩ ndi afídu ò rĩnĩ ídzì irèta tó ɔbi nà ró. Ndi dhu ònzi ma mìnĩ yà nyudutsinǎ rò rĩ kasu ònzi ndi nzérenga bhà

ɔbi tó imbitále tí. ²⁴Ma mfì àpè ÿ ! Ní ádhi pbá ale ndi migù rí yà ɔve ð rí munda ale-ngbò-fó rò ? ²⁵Ilèta àkǎ mabhù Kàgàwà tò ! Ka ní ndi migù rí àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò-otù ÿ !

Nírò, pbàkà irèta ònǎ rò, ima ní Kàgàwà bhà Úyátá tó ino, pbétù indrù tó pbàkà ɔfò ÿ, ima ní nzérenga bhà ɔbi tó ino.

Kàgàwà bhà Ìlǎ-Alafí-otù ÿ tí ka kádù kà-nyìkpó nǎfò dhu ònzì dhu

8 ¹Nírò kòmbí, yà Yèsù Krístò nà ì nùngbò ale dǎ Kàgàwà rí nzì anya òtdì akekpa màtí. ²Obhó tí, Yèsù Krístò nà àlè kùngbò ale rò, àlè kǎ Kàgàwà bhà Ìlǎ-Alafí bhà ɔbi-tsinǎ. Ndi Ìlǎ-Alafí ní ndi àlè nùkòlo nzérenga mà ɔve mànà tó ɔbi ÿ rò, ndàdù ípìrǒnga-ɔwátá níbhò àlè tò. ³Músà bhà Úyátá tò ndi dhu akána nzì, àlè tó ale-ngbò tó ɔfò tó ivívinga nùutò kà-tsù ìnzì rònzì ndi dhu dhu-okú dò rò. Pbéù, Kàgàwà ní ndi adù kònzì. Kívi Idhùnà àlè tó ale-ngbò tó ɔfò ÿ, ndíní àlè'ì nùkòlo tí nzérenga ÿ rò. Ndi Idhùnà bhà ɔve-otù ÿ ní ndi kǎtdì nzérenga-ànyǎ. ⁴Kǎnzì dhu ndi dhu bhèyi, ndíní ndabhù tí Úyátá ònzì obhónánga rǎkǎ àlè-nyutsi. Àlè'ì ní nzì yà ì òzè dhu bhèyi arí 'ùnda itírò ale, pbétù àlè'ì ní Ìlǎ-Alafí arí ùndana ale. ⁵Obhó tí, wò ì òzè dhu bhèyi arí 'ùnda itírò ale náarí affiya itù ì í atdyúya òho dhu nǎ. Pbéù, Ìlǎ-Alafí náarúndana ale, náarí affiya itù ndi Ìlǎ-Alafí òzè 'ònzì dhu nǎ. ⁶Ale-ngbò rí atdyúya òho dhu nǎ ka kí ale-affi itù dhu náarí indrù ùnda ɔve ð. Pbéù, Ìlǎ-Alafí òzè dhu nǎ ka kí ale-affi itù dhu náarí indrù ùnda ípìrǒnga mà màrùngà mànà ð. ⁷Obhó tí, ale-ngbò rí atdyúya òho dhu átdù affiya ale ní Kàgàwà-rò òmvú. Obhó tí, abádhí nífu nzá kǎbhà Úyátá, ndírò abádhí rí kifù dhu rí'ì odú nyú. ⁸Ì òzè dhu bhèyi arí 'ùnda itírò ale rí Kàgàwà-idhè níkǎ dhu rí'ì odú nyú.

⁹Nyí'í na, nyí ní nzì ngbǒya arúndana ale, pbétù nyúnda arí ní Kàgàwà bhà Ìlǎ-Alafí, dhu apé ì'ì ndi Ìlǎ-Alafí rí'ì nyukutsi dhu tí. Ndirò, ìmbǎ Krístò bhà ndi Ìlǎ-Alafí náapé ì'ì nyukutsi, ní nyí ní nzì kǎbhà ale. ¹⁰Pbéù, dhu apé ì'ì Krístò rí'ì nyukutsi dhu tí, ní ngbǒku mà rí mbǎ òvè nzérenga-okú dò rò, ní nyí nyí ípìrǒnga àbà àbà Ìlǎ-Alafí-otù ÿ, iwà Kàgàwà ɔzù nyí obhónángatále tí nyìkpóna ÿ dhu-okú dò rò. ¹¹Yà Yèsù Krístò nabhù rìngbè ndi ɔve-bvù rò Kàgàwà ní bhà Ìlǎ-Alafí náapé ì'ì nyukutsi, ní ndi Kàgàwà rí ípìrǒnga àbhù átò wò ɔve tó ngbǒku tò, yà nyukutsi rí'ì pbìndà Ìlǎ-Alafí-otù ÿ.

¹²Nírò àbanǎnzò, àlè kǎ wànzá nà. Pbéù ndi wànzá ní nzì ale-ngbò nàndà dhu tó, yà kòzè dhu bhèyi àlè kádù òko nǎ wànzá. ¹³Obhó tí, nyí nyapé òko nyònzì ale-ngbò ózè dhu, ní nyí nyádù ùve ùvè. Pbéù, nyí nyapé nyukutsi nzére mètso nókye Ìlǎ Alafí bhà ɔbi nǎ, ní nyí nyádù

^r 8.3 Ngátsi ɔfò ÿ ka kàmbènà kùnò yà dhu bhèyi: ... àlè tó ale-ngbò tó ɔfò tó ivívinga nùutò àlè-tsù ìnzì àlè rifu ndi Úyátá àkǎkǎ dhu bhèyi dhu-okú dò rò.

dhòdhóhóngá tó ípirǒngá nába àbà. ¹⁴Obhó tí, kóró ale yà Kàgàwà bhà Alafí náarí ùndana ní Kàgàwà bhà inzo. ¹⁵Yà nyí nyabà ìlìlǎ-Alafí ní nzí ino tí rí nyǎbhù nyòkò, ndirò ɔɔɔ nà rí nyǎbhù nyíí tdítdǒ Alafí. Pbéttù, nyí nyabà ìlìlǎ-Alafí ní Kàgàwà bhà inzo nyú tí rí nyùgèrè nyòngò Alafí. Ndi Alafí ní ndi rí àlě àbhù àlě ràfà àlě, àlě ràti: «Aba, Àbadu!» ¹⁶Ndi Alafí nditírò ní ndi rí dhu itè kpangba àlě-afí ò àlě rǎrǎ Kàgàwà bhà inzo. ¹⁷Ndirò àlě kapé íí Kàgàwà bhà inzo tí, ní àlě ní'ya kàbhà dhu-kàmǎ. Àlě ní'ya Kàgàwà bhà dhu kàmǎ atdíkpá Kristò mànà. Obhó tí, dhu apé íí atdíkpá àlě kí àpè àbà Kristò mànà dhu tí, ní àlě kí'ya ngari nà átò kàbhà ádrùngbǎngá tó awáwù ò.

**Kàgàwà náabhùya pbindà inzo
ròtsù pbindà ádrùngbǎngá tó awáwù ò dhu**

¹⁸Ndirò ma màla dhu, yà kòmbí àlě kábàna àpè ní rǎkǎ nzá kudhe yà Kàgàwà udhé àlě tò ádrùngbǎngá tó awáwù nà. ¹⁹Obhó tí, yà Kàgàwà anzí kóró dhu-tsí rǒɔɔna atdyúya nyú nà dhu ní Kàgàwà rí pbindà inzo tí ríí ale itè òná kàsùmí. ²⁰Ròpè ndi mùhàngú ò rò, yà Kàgàwà abhòlò kóró dhu-tsí-ànyǎ kǎtdì wà ìmbǎ ríí yà ì akána íí nà ɔbi nà, 'ònzí ì àkǎnà 'ònzí dhu^s. Ìnzí ní ì dhu-tsí ì ndi dhu nazè, pbéttù Kàgàwà ní ndi ka nazè ríí ndi dhu bhéyi. Pbéttù ì dhu-tsí rǒɔɔna rònzí ndi dhu ríí inè. ²¹Obhó tí, Kàgàwà udhé wà yà ndi ndabhòlò kóró dhu-tsí àbhù ndi ndí rùvò yà abádhí aríí tsinanǎ ádrùngbǎngá tó ɔbi yà dhu ìnzǎ arí ǒ rò òná kàsùmí. Ndi dhu bhéyi ní ndi ì dhu-tsí núugèrèya ì, 'òngò ɔwútána tí, 'àdù íí ngari nà Kàgàwà bhà inzo tó ádrùngbǎngá tó awáwù ò. ²²Obhó tí, àlě kùni wà dhu ì dhu-tsí rarí tagà ònzí kòmbí, 'àdù àmbe àpè àbà dǒ ádhàdhì ndùgu rí tsìbhále náarí àpè àbà dhu bhéyi. ²³Pbéttù, ìnzí ní Kàgàwà abhòlò kǎkò dhu-tsí kèlě ì ndi tagà ònzí arí. Àlě mà àlě karí tagà ònzí átò àlě-nyutsi, àzèmbè àlě kí dhu òɔɔ Kàgàwà ritè àlě pbindà inzo nyú tí, ndàdù àlě-ngbò ùgèrè ròngò ɔwútána tó ale-ngbò, yà ìnzí rádù òvè tí rǒrò. Ì dhu òɔɔ àlě kí ònanǎ, àlě kábà wà Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí ríí yà kǎkò fíndá làkǎ àlě tò perè nzínzi ǒ wemberè tó perè tí. ²⁴Obhó tí, Kàgàwà ígǔ wà àlě, ndirò àlě kà'ù wà dhu ìbho kà rǎrǎ kóró dhu yà ndi ndakò fíndá làkǎ àlě tò ìbho àlě tò. Àlě kapé yà àlě tò kǎkò fíndá làkǎ dhu àlǎ, ní àlě kóɔɔna àlě ràbà tdítdǒ dhu ríí mbǎ. Àzèmbè àlǎ ka kálǎna ale-nyìkpó ní dhu nóddò ka tí àdù òɔɔ ndíni ka kabá tí? ²⁵Pbéttù, àlě kapé inzǎ àlě kàpè àlǎna dhu òɔɔ àlě ràbà, ní àlě kádù ndi dhu òddò àlě ràbà àlě-afí àlě kòtù rò.

²⁶Ndi dhu bhéyi tí, Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí rí àlě dzànà ònzí àlě tó ivívinga ǒ, inzǎ àlě kùni itsòta àkákǎ dhu bhéyi nídhuní. Pbéttù, ndi ìlìlǎ-Alafí nditírò rí nditsò òhǎnǎ Kàgàwà-rǒ àlě-okú dǒ rò, yà ìnzí ka kádù àwenà ale-tsù ǒ ǒfì

^s 8.20 ɔpt 3.17-19

ǎ. 27Ndirò Kàgàwà yà àlě-aff ò dhu àlă arí ale, núnì wà pbìndà Ìlìlă-Alafí òzè ndònzì foná dhu. Obhó tí, ndi Alafí arí ndìtsò Kàgàwà bhà ale dǎ Kàgàwà nyú nózè ka dhu bhěyi. 28Ndirò, àlě kùni wà dhu, Kàgàwà rarí kóró dhu-tsí àbhǔ rìbhò ídzìnga ndì nózè ale tò. I ale ní yà kúnzi yà ndì nyú ndì ndudhé ka dhu bhěyi ale. 29Obhó tí, Kàgàwà avò i ale angyangyi, ndàdè dhu ùdhe átò ndíní ndì ndabhùya tí abádhí rǒfò ì Idhùnà nà. Ndi dhu bhěyi ní ndi, ndi kà t'Ídhùnà náadùya ì sengba tí kóró adóna tò. 30Ndirò, i ale yà Kàgàwà avò angyangyi, ní kúnzi átò. Kǒkò kúnzi ale kǎzù átò obhónángatále tí. Ndirò, kǒkò i obhónángatále tí kǎzù ale tò kǎkò wà làkà, ndì rabhùya abádhí rǒtsù átò pbìndà ádrùngbǎnga tó awáwù ò.

Kàgàwà ózè àlě ní àzè rǒ rò rí àlě ìndà atdí dhu mà rǐrǐ mbǎ dhu

31Nírò, ádhu ndi àlě kǎkǎ àlě rùnò wò dhu-dzidǎ? Kàgàwà apé ì ì àlě-tí'òná rò, ní ádhi ndi àlě rǒ òmvù tí rádù ì? 32Àbadhi níwá nzá Idhùnà nyú mà, pbétù kípfo ka rìrà òvè àlě-okú dǎ rò kóró. Ní kà rǎdù àdi ìngbà dhu bhěyi ìnzí ndìbhò kóró dhu àlě tò ndi Idhùnà mànà? 33Ádhi pbá ale ndi Kàgàwà óvò fíndà ale nǒbhù rádù? Ìmbǎ rǐrǐ atdí màtí! Obhó tí, Kàgàwà nyú ndítírò nózè wà abádhí obhónángatále tí. 34Ádhi pbá ale ndi anya òtdí rádù abádhí dǎ? Ìmbǎ rǐrǐ atdí màtí! Obhó tí, Yèsù Krístò náavè abádhí-okú dǎ rò, ndirò ròsè ndi dhu dònǎ, kǎdù ndìngbè òve-bvù rò. Ka ní ndi àdi kòmbí Kàgàwà bhà fangà dònǎ rò, ndámbe ndìtsò dǎ àlě-dǎ. 35Ádhu ndi àlě ìndà rádù Krístò ózè àlě ní àzè rǒ rò? Tí àpbè, tí izu, tí avuta, tí àwù, tí ìmbǎ àfóna ka kí mberù rǐrǐ dhu, tí arita, ndirò tí òve? 36Ádhàdhì Ìlìlă Andítá rǒvona dhu bhěyi:

« Okúnù dǎ rò, ka karí màpà kǎkyè mà bìlìnganà Kàgàwǎ.

Ka karí mǒzù àzènà ka kówu tàrà bhěyi! » 37Pbétù kóró kǒkò dhu ǎ, àlě kábà mùlè mà atdí dǎ wò ndi àlě nózè Krístò-otù ǎ. 38Obhó tí, mà mà'ù wà dhu, ìnzí atdí dhu mà rǎrǎdù àlě ìndà Kàgàwà ózè àlě ní àzè rǒ rò: ìmbǎ rǐrǐ òve màtí, ìmbǎ rǐrǐ ípìrǒngà màtí, ìmbǎ rǐrǐ màlàyíkà màtí, ìmbǎ rǐrǐ nzére-alafí màtí, ìmbǎ rǐrǐ yà kòmbí rǐrǐ dhu màtí, ìmbǎ rǐrǐ ìrà rǐrà dhu màtí, ndirò ìmbǎ rǐrǐ ádrùngbǎnga tó òbi nà arǐrǐ ale màtí. 39Ndi dhu bhěyi tí, ìmbǎ rǐrǐ òrù-akpà ǎ òbi nà dhu màtí, ìmbǎ rǐrǐ yà adzi ǎ òbi nà dhu màtí, ìmbǎ rǐrǐ Kàgàwà abhòlò kóró ngǔkpà dhu màtí, ní rǐ nzí àdù àlě ìndà yà Kàgàwà itè àlě tò Yèsù Krístò, àlě tó Ádrùngbǎle-otù ǎ àzè rǒ rò.

**Pòlò rǐrǐ izu nà ábhǒ *Pbàìsràyélí nyú
nà'ù nzá Yèsù Krístò dhu-okú dǎ rò dhu**

9 1Krístò nà mà mùngbò mà dhu-okú dǎ rò, mà mí obhó dhu ùnò, mà mí nzí tìtò ùnò. Kàgàwà bhà Ìlìlă-Alafí rǐ munda nídhuní, afídu rǐ

^t 8.36 Zàb 44.23

ndi dhu ìtè k pangba idù. ²Ma mòzè munò dhu ní, afidu rariñi ádrungbã izu nà ndirò ìnzì ríku àpè nà. ³Ma màmbènà òzèna dhu ní miñi Kàgàwà ófù ale tí ndirò Krístò-rò rò ndi nìndà ale tí, àbanñzo, kàkà atdí rùgànda tí mà miñi mànà tó ngari ð, ndi dhu bhëyi ma mōnzì dhu dhu rādù abádhí ìgũ nání. ⁴I àbanñzo ní Pbàìsràyélí, yà Kàgàwà náavò rìñi pbìndà inzo tí. Kìtè pbìndà ádrungbãnga tó awáwù abádhí tò, kǎnzì ungbòta tó làkà abádhí t'ábhúna mànà, kǎbhù Ùyátá abádhí tò Músà-otù ð, kítè ndùle abádhí rādù tí dhu abádhí tò, ndirò kǎkò ábhò dhu tó làkà abádhí tò. ⁵Abádhí ní àlè t'ábhúna-nzìnzì tó pbàdzukuru, ndirò Krístò ka kugu ale ngbò tó ðfò ð abádhí-dhú nzìnzì ð. Ndi Krístò ní ndi Kàgàwà yà kóró dhu dǎ aríñi ale. Kàkà kilè dhòdhòdhónganà! Àmìnà.

⁶Ma màti nzá Kàgàwà akò làkà rākà nzá. Obhó tí, ìnzì ní kóró ale yà Pbàìsràyélí ð rò úvò ndi obhóná Pbàìsràyélí, ⁷ndirò ìnzì ní Àbràhamù-dhú ð rò úvò ale kóró i obhóná Àbràhamù bhà inzo. Obhó tí, Kàgàwà akò làkà Àbràhamù tò, ndàti: «Ìsakà-otù ð nga ní ndi nyi nyabáya pbùkù dhu tí ka kòzùna pbàdzukuru nĩ». ⁸Kà-tì ní, ìnzì ní kòkò ka kugu àdhàdhì ìndrù ùgu ka karí dhu bhëyi nzónzo i ka kòzùna rìñi Kàgàwà bhà inzo tí, pbétù kòkò ka kugu Kàgàwà akò làkà-otù ð nzónzo ní i ka kòzù rìñi kàbhà obhóná pbàdzukuru tí. ⁹Yàri ní ndi Kàgàwà akò làkà, ndàti: «Yà dhu bhëyi kàsùmi ð, ma mírà tdítǎ, ní Sàrà rí kpatsìbhá ngbàngba núgu».

¹⁰Ndirò, ìñi ríñi ní nzì wò dhu kèlè. Rùbhèkà rìñi inè átò. Íyàdhiyá nùugu óyò ozó-nzo Èsawù mà Yàkòbhò nà, atdí àba, àlè t'ábhunà Ìsakà tò. ¹¹Pbétù, ìnzà ka kàpè i nzónzo mà núgu rórò, ndirò ìnzà i nzónzo àpè atdí ídzi dhu mà ndirò atdí nzère dhu mà nónzi rórò, ndíñi Kàgàwà udhé dhu náaká tí, àdhàdhì kǎrì dhu òvò ònà ðfò ð, ¹²ndi ðfò ni ìnzà nga nàndà ìndrù-kàsù nà, pbétù kàndà nga yà ìndrù nunzi Kàgàwà-afí òzè dhu kèlè nà. Ní Kàgàwà avò dhu Rùbhèkà tò ndàti: «Ádrungbã-ingba nònzìya kasu olù-ingba tò». ¹³Ìlìlǎ Andítá rí dhu ðvò, ndàti: «Ma mòzè Yàkòbhò, madù Èsawù nòndrò».

Kàgàwà arí dhu ònzì ndi ndòzè dhu bhëyi pbìndà ale ní dhu

¹⁴Nírò, ádhu àlè kàkà àlè rùnò? Tí ìnzì Kàgàwà rarí obhónánga ònzì? Ìnzì akekpá màti! ¹⁵Obhó tí, kǎvò dhu Músà tò, ndàti: «Ma mí izu àbà ðnà ní ma mòzè mabà izu ðnà ale, ndirò ma mí ídzìnga ònzì fìndà ní ma mòzè mōnzì ídzìnga fìndà ale». ¹⁶Nírò, Kàgàwà bhà ídzìnga nàndà nzá nga ìndrù òzè dhu nà ndirò ndi ale rōnzina dhu nà, pbétù kàndà nga kà rí izu àbà ìndrù dǎ dhu nà. ¹⁷Ìlìlǎ Andítá ð, Kàgàwà rí dhu ðvò Mísri tó pbìrì ð ádrungbã kamà tò, ndàti: «Ma mídi nyi nyiñi ádrungbã kamà tí, ndíñi ma mítè tí pbàkà ádrungbãnga tó òbi otùnù ð, ndirò ndíñi ìndrù ìgá tí òvòdu

^u 9.7 Opt 21.12   ^v 9.9 Opt 18.10-14   ^w 9.12 Opt 25.23   ^x 9.13 Màl 1.2-3
^y 9.15 Uvt 33.19

yà adzi ǔ kórɔ ngari ònǎ^z. » 18 Nírò, Kàgàwà arí izu àbà ndì ndòzè ndàbà izu ònǎ ale-dǔ, ndírò kǎrí ndì ndòzè afína rǔ'ò odú ale-afí àbhù rǔ'ò odú.

19 Wò dhu bhèyi Kàgàwà arí dhu ònzi rò, nyi nyínè nyati ima ní: « Ádhu Kàgàwà rǔrǔ ní ìndrù dǔ tdítǔ okúna dǔ rò? Atdí ale mà tíí ìnè ndèwu kà-afí òzè ndònzì dhu? » 20 Ní kòmbí, ìnyi ní àdhi ndíni nyi nyagò tí nyi Kàgàwà nà? Adzi ní ka kòbhòlò wìtù tí àdù àtìna àti ndì nóbhòlò ale ní: « Ádhu nyi nyòbhòlò ima wò dhu bhèyi ní? » 21 Ità òru arí ale tí nzí àdù ndì ndòzè ndònzì dhu ònzì pbìndà anzi ní? Ndi atdí anzi-adì ní tí, kà tí nzí àdù ifuta nà àkǎ wìtù òbhòlò, ndàdù yà bìlinganà ka karí ngbǔya òko wìtù òbhòlò átò?

22 Ndi dhu bhèyi tí, Kàgàwà rǔí ìnè ndònzì dhu ndì ndòzè dhu bhèyi pbìndà ale ní. Kǎzè ndìtè pbìndà nàwí yà àkǎkǎnà ndìtdì ànyàya ale tò, ndíni pbìndà ádrùngbǎnga tó obi nitè tí. Pbétù kǎdù i ale tó dhu-dzi òndù atdí. 23 Kǎzè átò ndìtè pbìndà ádrùngbǎnga tó awáwù tó àbhǒnga yà izu ndì ndábà dǔyá ale tò. I ale kǎbhòlò angyangyi ndíni otsúya tí ndì pbìndà ádrùngbǎnga tó awáwù ò. 24 I ale ní àlǎ'í. Kúnzi nzá àlǎ *Pbàyàhúdì nzínzi ǔ rò tí, pbétù kúnzi àlǎ ìnzí ní Pbàyàhúdì nzínzi ǔ rò átò. 25 Ndi dhu rǔí àdhàdhì yà nabi Òseyà bhà bhúkù ò Kàgàwà avò dhu bhèyi. Kǎti:

« Ìmbǎ íí pbàkà ale tí ale

ní ma manziya <Pbàkà Ale> tí.

Yà ìnzá ma mati atdí dǔ ma mózè dhu tí ale,

ní ma manziya <Atdí dǔ ma mózè Ale> tí^a.

26 Ndirò abádhí tò ka kavò dhu ònǎ rò ngari, kati: <Nyí ní nzí pbàkà ale,>

ní ǔ rò ka kanziya abádhí Kàgàwà, yà Ípírǒnga nà aríí ale bhà Inzo tí^b. »

27 Nabi Ìsayà na náavò dhu kpanya Pbàìsràyélí-okú dǔ rò, ndàti: « Ìmbǎ Pbàìsràyélí àmbènà íí abhò àdhàdhì ádrùngbǎ rèrù-bidǔ ɔɔkpó bhèyi màtí, ní ngúfe ale kèlǎ abádhí nzínzi ǔ rí ndì ùgu. 28 Obhó tí, Ádrùngbǎle Kàgàwà rí yà adzi ǔ ale-ànyà ìtdì àkǎkǎ dhu bhèyi, yà ndì nyú ndì nduno ka dhu bhèyi, ndírò kà rí ndi dhu ònzì ìnzá ndì ndòdò nga ádzí rórò^c. » 29 Ndirò ndi nabi Ìsayà náavò dhu angyinǎ rò átò ndàti:

« Ìnzí Kàgàwà, yà kórɔ dhu dǔ aríí obi nà ale ní gǔyana gukyè àlǎ-dhú nzínzi ǔ atdíthená ale àlǎ tò,

ní àlǎ kúlíyana àlǎ Sòdòmò mà Gòmòrà nà tó kigò ǔ bhà, yà kǎtdì tsèya bhèyi^d. »

Krístò ní yà ìndrù-pfò ùbè arí bhalabhala tó odu dhu

30 Nírò, ádhu ndì àlǎ kǎkǎ àlǎ rùnò? Ìnzí ní Pbàìsràyélí yà ìnzá dhu nanè Kàgàwà ròzù ì obhónángatále tí ale, ní kòzù wà obhónángatále tí

^z 9.17 Uvt 9.16   ^a 9.25 Òse 2.25   ^b 9.26 Òse 2.1   ^c 9.28 Ìsa 10.22-23   ^d 9.29 Òpt 19.23-28; Ìsa 1.9

a'uta-otù ǝ. ³¹Pbétù Pbàìsràyélí, yà Úyátá t'ífuta-otù ǝ Kàgàwà rǝ 'òzù obhónángatále tí dhu ònè rǝ ubhínà ale, náawù nzá ùvò ndi bhëyi ka rǝ 'òzù dhu ò. ³²Ádhu-okú dǝ rǝ ? Abádhí anè nzá ndi obhónánga a'uta-otù ǝ, pbétù abádhí anè ka yà ì ònzina kasu-otù ǝ dhu-okú dǝ rǝ. Abádhí-pfǝ onzi abè wǝ ìndrù-pfǝ àbhǝ arí onzi rǝbè odu rǝ, ³³àdhàdhì Kàgàwà rǝnɔna ñlǝ Andítá ò dhu bhëyi. Kà rätina :

« Kànǝ ma mǝli ìndrù-pfǝ ùbǝ rí odu *Sàyunì tó pbìrì dǝ.

Ka ní ìndrù àbhǝ rǝ rawà ì bhalabhala tó odu.

Pbétù, kà'u rǝ ale-nyì rǝ nzǝ iwu^e. »

*Pbàìsràyélí núvǝ ì ìnzǝ 'ùngu ídzì otu dhu

10 ¹Àbanǝnzó, ma mí atdyúna òho dhu, ndirò ma mí mitsò Kàgàwà-rǝ Pbàìsràyélí-okú dǝ rǝ ní dhu ní Kàgàwà ràkǝ ndìgǝ abádhí. ²Obhó tí, ima ní yà ma múnɔna dhu tó ngàmbi : abádhí ní atdíð Kàgàwà nózè ñfu ale, pbétù ndi ifuta náhu nzá obhóná inga t'únita ò rǝ. ³Abádhí-dǝ álù nzá ìngbà dhu bhëyi màtǝ Kàgàwà arí ìndrù òzù obhónángatále tí dhu, 'àdù dhu ònè ìdì fiyó obhónánga ìtírò. Abádhí úvǝ ì ìnzǝ 'ùngu obhónángatále tí Kàgàwà rǝ 'òzù òná otu. ⁴Obhó tí, Krístò-otù ǝ, Úyátá nàrà àhu ndi ndàkànà ndàrà àhu rǝ, ndíni Krístò nà'ù ìngbàtí ìli ndi ale mà nózù Kàgàwà adù tí obhónángatále tí.

Ògù rǝñ yà Ádrùngbàle Yèsù ná'ù ale tò kóró dhu

⁵Yàrí ní Músà andí Úyátá ìfǝ ka kí dhu-otù ǝ Kàgàwà rǝ ìndrù òzù obhónángatále tí dhu dǝ dhu. Kǝti : « Úyátá únò dhu ìfǝ rí ale, ní ràdù ìpìrɔnga àbà ndi Úyátá-otù ǝf. » ⁶Pbétù, Kàgàwà rǝ ìndrù òzù obhónángatále tí a'uta-otù ǝ dhu rǝ mbǝ ññ ɔbi tí ìndrù tò. ñlǝ Andítá ò ka kándí dhu ndi dhu dǝ kati, nyi ràkǝ nzá nyati afínu ò : « Ádhi ndi òrù-akpà ò rúpo ? » Ndi dhu nádù ññ àdhàdhì Krístò àbhǝ nyi nyí rifò ányì rǝ dhu bhëyi dhu. ⁷Ndirò, nyi nyàkǝ nzá nyati : « Ádhi ndi ɔve-bvù rófo ? » Ndi dhu nádù ññ àdhàdhì Krístò àbhǝ nyi nyí rùpò ányì rǝ dhu bhëyi dhu. ⁸Pbétù, yàrí ní ndi ñlǝ Andítá únò Kàgàwà rǝ ìndrù òzù obhónángatále tí a'uta-otù ǝ dhu dǝ dhu : « Kàgàwà bhà ɔte rǝñ ìkyèrǝ tinú, kà rǝñ linú ndirò kà rǝñ afínu òg. » Ndi ɔte ní Krístò à'u ka kí dhu dǝ mà maróvɔna ìndrù tò ɔte. ⁹Nyi nyapé dhu ùnɔ kpangba tsùnɔ nyú ní nyati Yèsù ràrǝ Ádrùngbàle, nyadù dhu à'ù atdí afínu nyú nà iwà Kàgàwà rabhù ka rìngbè ndi ɔve-bvù rǝ, ní nyi nyádù ògù ògù. ¹⁰Obhó tí, ìndrù apé Yèsù Krístò ná'u afína nyú ò rǝ, nózù Kàgàwà ràdù obhónángatále tí. Ndirò, kǝpé ka ndi ndà'ù dhu ùnɔ kpangba tsùnɔ nyú ní, ní Kàgàwà ràdù kǝgu ìgǝ. ¹¹Obhó tí, ñlǝ Andítá rätina : « Ìngbàtí ìli ndi ale mà náapé kà'u, ní ndi ale rǝ nzǝ àdù dhu òzù ndàti, kòkórò ndi ra'u ka^h. » ¹²Nírò

^e 9.33 Ìsa 8.14; 28.16 ^f 10.5 Law 18.5 ^g 10.8 Tòr 30.12-14 ^h 10.11 Ìsa 28.16

Kàgàwà-ònzí, Pàyàhúdí mà ìnzí ní Pàyàhúdí mà nà nùdà ì ní dhu rí ìmbà ìí atdí màtí. Obhó tí, kóró ale ríí nà Ádrùngbàle tí ale ní atdí ale kèlè, ndirò kàrí ídzìnga ònzí kóró ale yà fóná dhu nònzì tò. ¹³ Ìlílà Andítá rí dhu òw, ndàti: « Ndi Ádrùngbàle-rò ndi nìtsò ìngbàtí ìli ndi ale mà ní rādù ògù ògùⁱ. »

¹⁴ Nírò, ìndrù rādù ìtsò ìngbà dhu bhèyi yà inzà ì á'ù Krístò-rò? Ndirò, abádhí rādù kà'ù ìngbà dhu bhèyi inzà ì àpè kàbhà màkürù ìri rórò? Ndirò abádhí rādù kàbhà màkürù ìri ìngbà dhu bhèyi ìmbà ndi dhu ùnó rí abádhí tò ale ríí rò? ¹⁵ Ndirò, ka kádù dhu ùnò abádhí tò ìngbà dhu bhèyi dhu apé ìí inzà ka kòvì ìndrù abádhí-tí'ò dhu tí? Ìlílà Andítá rí dhu òw mbèyi nyú ndàti: « Ídzì Màkürù nà ríwu ale ríwu dhu àlā ka kí dhu ní ídzì dhu^j. » ¹⁶ Pbéttù, kóró ale náa'u nzà ndi Ídzì Màkürù. Obhó tí, nabì Ìsayà náavò dhu ndàti: « Ò Ádrùngbàlé, ádhi ndi mà múnóna Ídzì Màkürù ná'ù? ^k » ¹⁷ Ní ndi dhu bhèyi tí, ìndrù arí dhu á'ù Ídzì Màkürù ì ìri rò, ndirò ndi Ídzì Màkürù ní Krístò dō rōte Ote.

¹⁸ Nírò ma mí dhu ìvù, mati: Pàyàhúdí níri tí inzà ndi màkürù? Abádhí ìri wà ka! Obhó tí, Ìlílà Andítá rätina:

« Màkürù nà ríwu ale-tù níri ndi kóró yà adzi ð, abádhí-òtè àrà àhù yà adzi ð kóró ngari ònà^l. »

¹⁹ Ma mí dhu ìvù tdítò, mati: Ndi dhu alú tí obhó Pàìsràyélí-dò? Kálú wà abádhí-dò. Obhó tí, Músà ní'ì ndi wemberè t'ále, yà Kàgàwà avò dhu otùna ð, ndàti:

« Ma mí nyàbhù nyí'ì adha tó ale-afí nà yà ìmbà arí'ì pbàkà ale tí ale dō. »

Ma mí nyàbhù nyàkò yà inzà nga nùni dhu tí nyí nyaròzùna ale rō^m. »

²⁰ Nabì Ìsayà náavò Kàgàwà ùnò fíndà ìnzí ní Pàyàhúdí dō dhu átò òbi nyú nà, ndàti:

« Ma mábà ma fíyò ale ní kàkà ìnzí úbhi mònè rō ale, ma mítè ma fíyò ale ní kàkà ìnzí úbhi dhu ònzì rō fudú aleⁿ. »

²¹ Pbéttù, Pàìsràyélí-okú dō rò Kàgàwà rätina yà dhu bhèyi: « Bìlìnganà ma márà òtsúdu ìyì rō mambe ìnzí arí inga ìri, ndirò dōya ídzò ale ùnzì dō ní ndíní ingo tí tidu ò^o. »

Kàgàwà náadhò nzà pbìndà ale *Pàìsràyélí dòtsí dhu

11 ¹ Nírò, ma mí dhu ìvù mati: Kàgàwà náadhò tí òdho pbìndà ale? Inzá akekpa màtí! Obhó tí, imá na, ima ní Mùìsràyelì, Àbràhamù bhà mùdzukurù, Bènyàminì bhà rùgànda. ² Kàgàwà náadhò nzà pbìndà ale kàkà angínà rò ndi ndapì fíndà. Nyí nyùni tí nzà yà Ìlílà Andítá

ⁱ 10.13 Yòw 3.5 ^j 10.15 Ìsa 52.7 ^k 10.16 Ìsa 53.1 ^l 10.18 Zàb 19.5 ^m 10.19 Tòr 32.21 ⁿ 10.20 Ìsa 65.1 ^o 10.21 Ìsa 65.2

náarúnɔna nabí Èliya dǎ dhu ? Pbàìsràyélí òbhu ndì ndí Kàgàwà-ònzǐ rò, kǔnɔ dhu ndàti : ³« Ádrùngbǎlé, abádhí òkyè pbùkù pbànábí, 'àdù pbùkù màzàbáhú núgolo. Ní ima, ma mòdì atdí rò, ndirò abádhí rǐ mone ndíní ì oho tí ma^p. » ⁴Ní, ádhu Kàgàwà adù àdunà kà tò ? Kǎdù dhu kà tò, ndàti : « Ma mòdò wà àrùbhù lufù ale idù. I ale ní kǎkà ì núvò ìnzǐ 'òkò ɔtdyàya-dò *Bǎli tí kátina mǔngǔ-ngba-ònzǐ ale^q. » ⁵Ndi dhu bhèyi tí, indo màtí, ì núbhà ale-go rǐ ì inè. I ale ní, yà Kàgàwà ópì fíndà pbìndà ídzinga ò àdhàdhì afína nyú nózè ka dhu bhèyi ale. ⁶Ní, dhu apé ì ì Kàgàwà ópì abádhí pbìndà ídzinga-otù ò dhu tí, ní kǔpì nzá abádhí ònzǐ dhu-okú dò rò. Ndi dhu bhèyi kí ì rò, kàbhà ídzinga ní nzǐ adù ì ì ídzinga.

⁷Ní, ádhu olu ? Pbàìsràyélí náabà tí nzá yà ì arónena Kàgàwà bhà ídzinga ? Ngúfe ale kèlè yà Kàgàwà ópì fíndà ní i ka nabà. Pbétù ngǔkpà, kǎkà òdòdì, nábhu kǎdù ròngò dòya ídzò ale tí. ⁸Obhó tí, ìlìlǎ Andítá ò ka kandí dhu katí : « Kàgàwà abhù abádhí-afí ròngò odú, ìnzǐ abádhí-nyìkpò ala tí nga, ìnzǐ abádhí-bì ràdù inga ìrì. Ní abádhí náarǐ ì inè ndi dhu bhèyi tí indo màtí. » ⁹Ádrùngbǎ kamà Dàwudì ràtina átò :

« Abádhí tó mùhendù àkǎ ndùgèrè ndì abádhí rǎ, ndòngò abádhí òtsi rǐ àdà tí,
ndíní abádhí awá tí ì, 'àdù fíyó nzérenga tó perè nába.

¹⁰ Abádhí-nyǐnga àkǎ ndùtì, ìnzǐ ràla nga,
ndirò abádhí-adzíkpa àkǎ rùtdò ì bìlìnganà^r. »

Pbàìsràyélí náadhò Krístò dhu náabhù ídzinga yà adzi ò ngǔkpà ale tò dhu

¹¹Nírò, ma mí dhu ìvù mati : Pbàìsràyélí-pfò dhu ubé tí, ràrà àhu abádhí rǐ 'àwà dòtsí dhu ò ? Inzá akekpá màtí ! Pbétù, Pbàìsràyélí ódhò Krístò dhu-okú dò rò, ìnzǐ ní Pbàìsràyélí náabà ì úgu òná otu, ndíní ì Pbàìsràyélí ambè tí adhàya ònzǐ dǎ. ¹²Ní, dhu apé ì ì Pbàìsràyélí tó afátá mà abádhí tó ivívinga mànà náabhù ídzinga yà adzi ò ngǔkpà ale tò dhu tí, ní yà Kàgàwà únzǐ Pbàìsràyélí rǐ ògù tó otu núngǔ atdídǎ rò, ndi ídzinga náadùya tí mbǎ ì ì abhò nyú ròsè ?

¹³Kòmbí ma mí dhu ùnɔ fùkù ìnzǐ ní Pbàìsràyélí tírò. Ima nyú, ima ní ìnzǐ ní Pbàìsràyélí tó uvitatále. Ní ma mí millè ndi pbàkà kasu-okú dò rò.

¹⁴Nírò, ma mí ì inè mabhù fàkǎ pbìrì ò bhà nyú rònzǐ ngǔkpà pbìrì ò ale-adhà, ìngó ma maraya tí abádhí nzínzǐ ò atdídhená ale mà nígu. ¹⁵Obhó tí, dhu apé ì ì Kàgàwà ódhò Pbàìsràyélí dhu níbhò ungbòta Kàgàwà mà nzínzǐ ò yà adzi ò ngǔkpà ale mànà dhu tí, ní Kàgàwà à'ù Pbàìsràyélí tdítǎ dhu tí mbǎ adù ì ì àdhàdhì abádhí, kǎkà iwà uvè ale bhèyi ì ì ale, nába ìpìrɔnga tdítǎ dhu bhèyi ?

^p 11.3 1Ká 19.10,14   ^q 11.4 1Ká 19.18   ^r 11.10 Zàb 69.23-24

Pólò rí ʒyʒ ʒfʒ ìbho Pbàìsràyélí mà abhúya-nzìnzì màrà dʒ dhu

16 Òbholò ka kòbhòlò mùgati-dòkpa^s nábhù ka kapé perè tí Kàgàwà tò, ní ndì nùbhà gòna nádù ìí kàbhà átò. Ndirò, Pbàìsràyélí ríí àdhàdhì òzò tí Kàgàwà azò mìzèyìtunì-kpa bhèyi. Ní, ndì mìzèyìtunì-kpa-vé náapè ìí kàbhà dhu tí, ní ndì mìzèyìtunì-kpa-ɔpbí nádù ìí kàbhà átò. 17 Ní, Kàgàwà ú'a ndì mìzèyìtunì-kpa-ɔpbí-ròrò, ndàdù nyí, ìnzí ní Pbàìsràyélí, yà irí ʒ arí ìnga mìzèyìtunì-kpa-ɔpbí núpba ndùtsì kòkò ù'á ndì ndú'a mìzèyìtunì-kpa-ɔpbí tó ngari ʒ. Ní kòmbí nyí, ìnzí ní Pbàìsràyélí tírò, nyí nyarí Pbàìsràyélí náabà ìdzìnga àbà átò, àdhàdhì irí ʒ mìzèyìtunì-ɔpbí náarí yà òzò tí Kàgàwà azò mìzèyìtunì-kpa-vé ʒ rò ráhu idha nómvù átò dhu bhèyi. 18 Nírò, nyí nyàkà nzá nyònzì kàkà ù'á Kàgàwà ú'a mìzèyìtunì-ɔpbí gàyà. Nyí nyí mbà nyí nyí nyòyò okúna dò rò dhu nà. Obhó tí, ìnzí ní nyí ndì nyí nyarí ɔbi àbhù ndì mìzèyìtunì-vé' tò, pbétù ká-vé náarí ndì ɔbi àbhù fùkù.

19 Nyí nyí ìnè nyàtì ma ní : kòrì mìzèyìtunì-kpa-ɔpbí ka kú'a, ndíní mǎ, mǎ mabá tí ngari ariya dʒ. 20 Ní, nyí nyùnò obhó dhu. Ka kú'a abádhí, abádhí uvò ì ìnzí ì a'u tí dhu dhu-okú dʒ rò. Ndirò nyí, nyí nyí ìnè pòtsó nyí nyùpbǎ nyí ndì itsu rò ró, a'uta nà nyí nyí dhu-okú dʒ rò. Ní kòmbí, nyí nyàkà nzá nyòyò nyí, pbétù nyí nyàkà nyàndà nga mbèyi ! 21 Obhó tí, dhu apé ìí ìnzá Kàgàwà ubhà kòrì itsu-ɔpbí-ayí, ròngò àmbe ʒ'ò dʒ dhu tí, ní kádùya nyùbhà ìngbà dhu bhèyi ? 22 Nírò, nyirè pé nga Kàgàwà bhà ìdzìnga dʒ, ndirò nyirè pé nga kàbhà nàwí dʒ átò. Àbadhi ní pbìndà nàwí itè arí kàkà ì núvò ìnzí 'à'ù ndì ale-okú dʒ rò ale. Pbétù, ka nádù ìí ìdzi ale fùkù, kàbhà ìdzìnga ʒ nyí nyòkò rò. Ìmbà kíí ndì dhu bhèyi rò, ní nyí nyú mà kù'aya nyí átò. 23 Ndirò, Pbàìsràyélí na náapè 'ùgèrè, 'à'ù Kàgàwà tdítð, ní kà rí ìnè ndùpbǎ abádhí tdítð, ndùtsì yà abádhí ìí ʒyá fíyò ngari ʒ. Obhó tí, Kàgàwà ríí ìnè ndùpbǎ abádhí, ndùtsì tdítð. 24 Nyí, ìnzí ní Pbàìsràyélí tírò, nyí nyí àdhàdhì irí ʒ mìzèyìtunì-ɔpbí, yà Kàgàwà ú'á ndàdù àpbanà, ndùtsì yà òzò tí ndì ndazò mìzèyìtunì-kpa rò bhèyi, ìnzí ní yà mùhàngú ʒ rò ka karí kòzò ònà ʒfʒ ʒ. Pbétù, Pbàìsràyélí ríí àdhàdhì wò ndì òzò tí Kàgàwà azò mìzèyìtunì-kpa bhèyi. Ní dhu rí ìmbà ìí odú Kàgàwà tò, ndùpbǎ yà ù'á ndì ndú'a ndì mìzèyìtunì rò rò ɔpbína, ndàdù ùtsìnà kà-rʒ tdítð.

**Kàgàwà ríí izu tó afina nà
Pbàìsràyélí mà ìnzí ní Pbàìsràyélí màrà dʒ dhu**

25 Àbanǎnzó, ma mòzè nzá nyòkò ìnzí nyùni yà orù ʒ ongónà àdi dhu, akye nyí nyozúna nyí atdíð ìnga nùni ale tí ní. Ndi dhu yà orù ʒ ongónà

^s 11.16 Ɔzt 15.19-21   ^t 11.18 Mìzèyìtunì-kpa-vé tí ka kátina iró ní Pbàìsràyélí t'ábhúna-nzìnzì.

àdi ní yàrí: atdídhéná Pbhàsràyélí nóokoya afíya róngò ò'ò odú, ràrà àhu yà Kàgàwà únzì ìnzí ní Pbhàsràyélí rí ògù-otù ùngǔ atdíðḑ dhu ò. ²⁶Nírò ní ndí Ísràyelì tó pbrìrì ḑ ábhḑ ale náugùya àdhàdhì yà ìlìlǎ Andítá ḑ Kàgàwà rǒvǒna dhu bhèyi, ndàti:

« Ʋwutaba rí ndìtò Sàyunì tó pbrìrì dḑ.

Kàrì nzére dhu ìtò Yàkǒbhò bhà pbàdzukuru nzínzì ḑ rò.

²⁷Wǒrì ní ndí yà abádhí mànà mã mungbòya mã nǐ ungbòta, abádhí tó nzérena nába ma mí abádhí tò òná kàsúmì ḑ^u. »

²⁸Ídzì Màkǔrù Pbhàsràyélí ḑdhò dhu ka kàndà rò, abádhí ní Kàgàwà rǒ òmvǔ, ndí dhu rádù ìrì mùgàsù tí fǔkù. Pbéṭù, Kàgàwà avò abádhí fíndà dhu ka kàndà rò, abádhí ní atdíðḑ Kàgàwà ózè abhúya-okú dḑ rò ale.

²⁹Obhó tí, Kàgàwà náarí nzì ìndrǔ tò ndì ndàbhù perè àkḑ ndí ale-fḑ rò. Ndirò, kàrì nzì fíndà ndì ndòvò ale òdho. ³⁰Angyi nyǐ, ìnzì ní Pbhàsràyélí tírò, nyǐ nyuvó nyǐ ìnzì nyǐrì Kàgàwà-tsù dhu, pbéṭù kòmbí, kǔbà dhu fǔkù Pbhàsràyélí úvò ì ìnzì ʼrìrì kà-tsù dhu dhu-okú dḑ rò. ³¹Àdhàdhì abádhí úvò ì kòmbí ìnzì ʼrìrì Kàgàwà-tsù dhu dhu nábhu Kàgàwà rǐrì izu tó ale-afí nà dèkù dhu bhèyi, ní kʼíya ìnè izu tó afína nà átò abádhí dḑ, abádhí rǐ ʼùgèrè ʼìngò tina ḑ rò. ³²Obhó tí, Kàgàwà ábhù Pbhàsràyélí mà ìnzì ní Pbhàsràyélí mànà rǐrì ìnzì rǐ tsùnà dhu ìrì ale tí, ndínǐ ndì ndíʼi tí izu tó afína nà abádhí dḑ kóró.

³³Ándà pé Kàgàwà bhà ìdzìnga náarǐrì ádrùngbǎ tí dhu ! Kàrì dhu-ǒnga òvò tí dhu mà, kàbhà inga t'únita mànà rǐrì abhàbhó nyú ròsè ! Ádhi pbá ale ndí kàbhà irèta àwe rádù ? Ádhi pbá ale ndí kùdhè ndì ndònzì tí dhu rádù dǒna àlu ? ³⁴Àdhàdhì yà ìlìlǎ Andítá rǒvǒna dhu bhèyi :

« Ádhi pbá ale ndí Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà irèta núnì ?

Ádhi pbá ale ndí kà tò rádù sedzà àbhù ? »

³⁵« Ádhi pbá ale ndí dhu nábhu angyi Kàgàwà tò,

ndínǐ kǎdù tí ndí dhu-arì ḑ dhu àdu fíndà ? » ³⁶Obhó tí, kóró dhu náaráhu kà-fḑ rò, kóró dhu kǎbhòlò ndí, ndirò kóró dhu rǐrì kà tò. Ní, kàkǎ ilèta nà dhòdhódhóngà nà ! Àmìnà.

Kàgàwà bhà kasu ònzì ka kí atdí ale-afí nyú na dhu

12 ¹Nírò àbanǐnzó, àdhàdhì Kàgàwà nítè pbrìndà izu tó ale-afí àlè tò dhu bhèyi, ma mìtdè nyǐ ìtdè tí, nyǔbho ngbòku kà tò, rǐrì àdhàdhì Kàgàwà tò ka kùbho ípìròrò rǐrì izà tó perè bhèyi, kà-nyìkpó ḑ ìlǎ, ndirò kà-nyìkpó nòfḑ perè bhèyi. Wǒrì ní ndí àdù ìrì obhónánga tó fḑ, yà Àbadhi ùle nyǐ nyádù nǐ. ²Nyǐ nyákǎ nzá nyònzì nyǐ àdhàdhì yà kòmbí arǐrì adzi ḑ ale náarí ʼònzì òná fḑ ḑ. Pbéṭù, nyǐ nyákǎ nyàbhù Kàgàwà rùgèrè nyǐ, ndàbhù fùkù irèta róngò ǒwútána tí, ndínǐ nyǐ nyuni

^u 11.27 Ìsa 59.20-21   ^v 11.34 Ìsa 40.13-14   ^w 11.35 Yòb 41.3

tí Kàgàwà ózè nyǒnzì dhu. † dhu ní: ídzi dhu tí ríí dhu mà, Kàgàwà-nyìkpó nǒfò dhu mà, ndirò obhónánga tó dhu nyú tí ríí dhu mànà.

³ Adhàdhì yà Kàgàwà ònzínà idù ídzìnga mií uvitatále tí dhu-bvu rǒ, ma mátina nyí nǐ kóró: atdí ale mà nzínzìkù ð náká nzá ndòzè ndì ɔrú nyú, ròsè yà ndì ndíí ònà òfò dònà. Pbéù, nyí nyàkà nyǒzè nyí yà nyí nyú nyí nyíí ònà òfò ð, ìnzì nyí nyí nyídzì rórò, àdhàdhì yà Kàgàwà ùndò fùkù fùkù a'uta-otù ð perè-bvu rǒ. ⁴ Atdí ale-ngbò rǒ, ale-ngbò-rǒngá-nzo náaríí ibí, ndirò i ale-ngbò-rǒngá-nzo rí mbà íí kóró atdí kasu nà tí. ⁵ Ní ndi dhu bhèyi tí, àlè kí mbà íí ibí rò màtí, ní àlè ní atdí ale-ngbò kèlè Krístò mànà àlè kúngbò àlè dhu-otù ð. Ndirò àlèí kóró, àlè kúngbò àlè àlè ríí atdí ale-ngbò tí, ìngbàtí íli ndì ale mà ríí pbìndà ngari ð àdhàdhì atdí ale-ngbò-rǒngà bhèyi. ⁶ P bìndà ídzìnga-bvu rǒ, Kàgàwà íbhò dhèdhèrò perè-tidò àlè tò. Ní, kàbhà *nabi bhèyi ka kí dhu òvò ìndrù tò dhu tó perè nábà ale, náká ndàrà dhu òvò rǒ ìndrù tò yà kóró àlè ká'ù obhónánga tó ɔte-bvu rǒ. ⁷ Ngùkpà ale dzùnà t'ònzita tó perè nábà ale, náká ndònzì ka mbèyi. Ìndrù tò ka kí dhu ùdhè dhu tó perè nábà ale, náká ndùdhe dhu mbèyi ìndrù tò. ⁸ Ngùkpà ale tò ka kí sedzà àbhù dhu tó perè nábà ale, náká ndàbhù sedzà mbèyi abádhí tò. Ìndrù tò ka kí perè ùbhò dhu tó perè nábà ale, náká ndùbho ka ìnzì ndì ndòzèna rórò. Ìndrù ðdò arí ale, náká ndòdò abádhí mbèyi. †zu tó ale-afí nà ka kíí ngùkpà ale dǒ dhu tó perè nábà ale, náká ndònzì ka dhèdhe nà.

Yèsù ná'ù ale àkà 'òkò tí nzínziya ð dhu

⁹ Fùkù àzè náká ndíí ìmbà ònà ɔtrátá na. Nyí nyàkà nyǒndrò kóró dhu-tsí kàkà nzére dhu tí ríí, nyàdè nyàpba ídzi dhu tí ríí dhu rǒ. ¹⁰ Nyí nyàkà nyòzè nyí nzínzìkù ð àdhàdhì atdí àba bhà ale náarí 'òzè nzínziya ð dhu bhèyi. Nyí nyàkà nyíí wemberè t'ále tí nzínzìkù ð nyí nyí nyíí dhu ð. ¹¹ Nyí nyàkà nyǒnzì Ádrùngbàle Yèsù bhà kasu atdyúku nyú nà, ìmbà itsí na, ndirò nyí nyàkà nyǒnzì ka afíku nyú nà. ¹² Nyí nyàkà nyòkò dhèdhe ð, yà àlè tò Kàgàwà ðkò findá làkà dhòdhòdhóngà tó ípìrǒngà ðdò nyí nyí nyí nyabá tí rò. Nyí nyàkà nyòndù dhu-dzi àpbè ð, nyàdè ìko pòtsó itsòta ð. ¹³ Nyí nyàkà nyǒnzì Kàgàwà bhà ale dzùnà fiyó mùhetù ð, nyàdè òwu olo tí ríí ale àkò rǒ.

Àzè àkà kitè kóró ale tò, ìmbà ríí òmvù tò màtí dhu

¹⁴ Nyí nyàkà nyàso rùkù rávu ale. Nyí nyàkà nyàso abádhí, ìnzì ní nyòfù abádhí òfù tí. ¹⁵ Nyí nyàkà nyǒnzì dhèdhe atdíkpá kàkà dhèdhe ð ríí ale mànà, nyàdè ðdzi atdíkpá kàkà ðdzi ródzi ale mànà. ¹⁶ Nyí nyàkà nyòkò ìrita nà nzínzìkù ð. Nyí nyàkà nzá nyùbhà ale ìdzì ka kí dhu ràtdù afíku, pbéù nyí nyàkà nyùbhà nyí yòròwà ð ka kóko dhu ràtdù ndi afíku. Nyí nyàkà nzá nyǒzè nyí nyí-tírò dhu-ǒngà t'òvòta nùni ale tí.

¹⁷ Nyí nyàkà nzá nyàdu nzére dhu ìndrù tò nzére dhu nǐ. Nyí nyàkà nyíí ídzìnga ònzì ka kí kóró ale tò nǐ ale-afí nà. ¹⁸ Àkàkà nǐ, tíku ònà rò, nyí nyàkà

nyŋnzì obi nyòkò màrùngà ð kóró ale màna. ¹⁹Ɖdhídù, yà atdíð ma mózè nyí rò, nyí nyàkà nzá nyùtsè rùkú dhu nyí-tírò, pbétù nyí nyàkà nyùbhà ngari Kàgàwà bhà nàwí tò rònzi ndi kasu. Obhó tí, ka kándí dhu ìlílà Andítá ò, kati: « Ìndrù rǒ dhu ùtse ka kí dhu ní kàsùdu. Ìma, Ádrùngbàle Kàgàwà ní ndi ma mutsèya rùkú dhu^x. » ²⁰Pbétù, àdhàdhì yà ìlílà Andítá náarúnona dhu bhèyi: « Rùnù arí òmvù tí ale náapé ì ì àwù nà, ní nyi nyàkà nyabhu ònyù kà tò. Kápé ì ì idha-atdyú nà, ní nyi nyàkà nyabhu idha kà ròmvi. Obhó tí, wò dhu bhèyi nyi nyònzì dhu rǎdù ì ì àdhàdhì kàzà-li nyi nyìtrò kà-dò-tsíró dhu bhèyi^y. » ²¹Nyi nyàkà nzá nyabhu nzére dhu rònzi lèmanu, pbétù nyi nyàkà nyònzì nzére dhu lèma ìdzìnga t'ònzita ní.

Àlità bhà ádròdrò ale àkà kifù dhu

13 ¹Ìngbàtí ìli ndi ale mà náká ndífu idzi nónyù ìndrù dǒ ádròdrò ale. Obhó tí, inzà áhu Kàgàwà bhà rò ádrùngbànga náarí mbà ì. Ndirò, kàkà idzi nónyù ìndrù dǒ ádròdrò ale náli ní Kàgàwà. ²Nírò, ádrùngbànga tó obi nà arí ale nà rí ndàgò ale ní Kàgàwà ùyà dhu nà rí ndàgò ale. Ndirò, ndi dhu bhèyi arí dhu ònzi ale ní iwà Kàgàwà rí anya ìtǎ dǔyá dhu nìdhà dǔyà ì tǎrò ale. ³Obhó tí, ìdzi dhu ònzi arí ale náarí nzí ádròdrò ale-òdò ònzi, pbétù abádhí-òdò ònzi arí ní nzére dhu ònzi arí ale. Nyi nyózè tí wà nyongò àdi ìnzí nyi nyí ádrùngbàle-òdò ònzi rórò ? Nírò, nyi nyàkà nyònzì ìdzi dhu, ní kà rǎdù nyífu. ⁴Obhó tí, ádròdrò ale rǒnzina ní Kàgàwà bhà kasu, ndíni nyi nabhù tí nyònzì ìdzi dhu. Pbétù, dhu apé ì ì nzére dhu ònzi nyi nyarí dhu tí, ní nyi nyàkà nyònzì abádhí-òdò. Obhó tí, ìnzí ní kòkórò nga ndi abádhí rí ìndrù tò ì ì màlipò àbhù ní ádrùngbànga tó obi nà ní. Màlipò àbhù abádhí rí nzére dhu nònzì ale tò rò, abádhí rǒnzina ní Kàgàwà bhà kasu, ndíni kàbhà nàwí nitè tí ì ale tò. ⁵Ní ndi dhu-okú dò rò, inga nòfò dhu nyú ní kifù ádròdrò ale, ìnzí ní Kàgàwà bhà nàwí-òdò ònzi ka kí dhu-okú dò rò tí, pbétù, ale-afí rí dhu ìtè átò ìdzi dhu rǎrì ndi dhu-okú dò rò.

⁶Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, nyí nyárí pàratà ùfò átò. Obhó tí, àlità bhà kasu ònzi arí ádròdrò ale náarúnzina ní Kàgàwà bhà kasu. ⁷Ní, nyí nyàkà nyàbhù ìngbàtí ìli ndi ádrùngbàle bhà obhónánga mà ndi ádrùngbàle tò. Nyí nyàkà nyùfò pàratà yà pàratà àbhù arí kufò ndombè-fó, ndirò nyí nyàkà nyàtsà *tákísi yà tákísi àtsà arí ale-fó. Nyí nyàkà nyífu ifuta nà àkà ádrùngbàle, nyàdù ilèta nà àkà-tsí nílè.

Ìndrù rí 'òzè nzínziya ð dhu ní Kàgàwà bhà Ùyátá ìfù ka kí dhu

⁸Nyí nyàkà nzá nyí atdí ale bhà wànzá nà màtí. Wànzá tí nyí nyàkà nyí nà ní atdí dhu kèlè. Ndi dhu ní, nyózè nyí nyí nzínziku ð dhu. Obhó

^x 12.19 Tòr 32.35 ^y 12.20 Mbà 25.21-22. Kà-tì ní, ngàtsi ní, wò dhu bhèyi nyi nyònzì dhu dhu rǎdù ndi ale àbhù nyina ríwù, rǎdù ndùgèrè ndùbhà pbìndà nzérenga.

tí, ɔdhìnà nòzè ale nífũ wà Ƴyátá atdíídǝ. ⁹Kàgàwà bhà Ƴyátá rĩ dhu òwɔ, ndàtì : « Dhu àkǎ nzá nyɔnzì m̀nỳò̀nì, dhu àkǎ nzá nyohò abvo, dhu àkǎ nzá nyɔnzì ogbo, ndirò dhu àkǎ nzá nyili affnu ngàtsi ale-fɔ rĩ dhu dǝz. » Kǝkǝ ì Ƴyátá mà, kórɔ ngǝkpà-tsi mà̀nà, ní ka kǝtsi yà̀rì atdí Ƴyátá ò : « Nyi nyàkǎ nyoze ɔdhìnu àdhàdhì yà inyi nyú nyi nyòzè nyi nyi-tírò dhu bhèyi^a. » ¹⁰Ɔdhìnà nòzè ale rĩ nzi àdè nzére dhu ònzì kà-rò. Nírò, ale t'òdhìnà òzè ka kí dhu ní Ƴyátá ifũ ka kí àkǎkǎ dhu bhèyi dhu.

Krístò rĩngo ònà idho àkǎ kòdò tí dhu

¹¹Nyi nyàkǎ nyòzè nyi nzínziku ð, nyi nyùni wà yà àlè kfi ònà kòmbí kàsùmì nídhuní. Obhó tí, Yèsù Krístò àlè ka'u ònà kàsùmì ð, àlè kúgu dòtsi ònà kàsùmì nífi àdì ndì ndàdì itse rɔ. Ní kòmbí, kìndù wà ndì íkyèrò nyú àlè tí. Nírò, kànì idho ò rò nyi nyi nyìvà ònà fùkú kàsùmì nàkǎ wà ! ¹²Iku-ǝnga àlì wà ndì, ndirò inga rùbho dhu níndù wà ndì. Àlè kàkǎ àlè ràwà ìndò tó m̀tsɔ igi, àlè ràdù ila ùgye àlè kí ní awáwù ð m̀tsùmù nùgù. ¹³Àlè kàkǎ àlè rĩ adyíbhengá nga nà àkǎ ídzì m̀tsɔ nà, àlè ràdù àlè òdò kǎkǎ dhu-tsi ròrò. I dhu ní : pìrà bhèyi ka kí dhu ònyu dhu, iwa t'òrita, kórɔ m̀nỳò̀nì-tidò t'ònzita, anya t'ònzita, ndirò adha tó ale-afí nà ka kfi dhu. ¹⁴Nyi nyàkǎ nyǝfɔ yà Yèsù íbhò àlè tó m̀tsùmù. Ndirò, nyi nyàkǎ nzá nyùbhà yà ngbòku rĩ atdyúya òho dhu ròvò nyi, nyámbe kòzè dhu ònzì dǝ.

Inzá ìndrú àkǎ ndòtdì ɔdhìnà-ànyǎ ònyù-okú dò rò dhu

14 ¹Nyi nyàkǎ nyǎkɔ yà ivívì a'uta nà arí ale inzá nyi nyàgò nyi nà pbìndà irèta dǝ ròrò. ²Atdí ɔfò ní, atdí ale rĩ ìnè ndònyù kórɔ ònyù-tidò pbìndà ɔbi nà a'uta-okú dò rò, pbétù ngàtsi ale ràdù ndà'ù ndònyù itò-bí^b kèlè pbìndà ivívì a'uta-okú dò rò. ³Ní, wò ndì kórɔ ònyù-tidò ònyu arí ale nàkǎ nzá ndònzì yà ìnzì arí ìzǎ ná'a ale-itsi. Ndi dhu bhèyi tí, yà ìnzì arí ìzǎ ná'a ale, nàkǎ nzá ndòtdì yà kórɔ ònyù-tidò ònyu arí ale-ànyǎ, Kàgàwà nàkɔ wà kònyu arí ale átò nídhuní. ⁴Inyi, inyi ní àdhi wò ngàtsi ale bhà kasutále dǝ nyi nyarí anya itdì rò ? Kàrì kórɔ dhu ònyu dhu mà, ndirò ìnzì kà rĩ kórɔ dhu ònyu dhu mà ní kàbhà kasu tó ádrùngbǎle-òtè. Ndirò, kàbhà Ádrùngbǎle Yèsù rĩ ìnè ɔbi nà ndìdì ka pòtsò pbìndà a'uta ð.

⁵Atdídhená ale náarí atdídhená idho òzè atdíídǝ rĩ t̃ya nà ròsè ngǝkpà idho dònǎ dhu tí. Pbétù, ngǝkpà ale arádù kórɔ idho òzè rĩ àdhàdhì. Ndi dhu bhèyi ní ndì, ngàtsi ale náarí dhu à'u àdhàdhì ndì nyú ndì ndírèna

^z 13.9 Uvt 20.13-15,17 ; Tòr 5.17-19,21   ^a 13.9 Law 19.18   ^b 14.2 Ròmà tó kigò ð
*Kànisa ð, ivívì a'uta nà ale náazè 'ònyù itò-bí kèlè, akye ì owuna yà iwà Músà bhà Ƴyátá ísò ìnzì kongò à'ana ìzǎ mà m̀ngũ-nzo tó ka kàbhù perè tí ìzǎ mà̀nà ná'a ní.

ndítírò dhu bhëyi. ⁶ Affina nitù atdí idho-okú dò rò ale, ní rí dhu ònzi ndi dhu bhëyi ndíní ndi ndifu tí Ádrùngbǎle Yësù. Kóró ònyù-tidò ònyu arí ale ní rí dhu ònzi ndi dhu bhëyi, ndíní ndi ndifu tí Ádrùngbǎle Yësù átò. Obhó tí, kà rí òtsò àbhù Kàgàwà tò pbìndà ònyù-okú dò rò. Ndirò, ìnzí arí kóró ònyù-tidò ònyu ale ní rí dhu ònzi ndi dhu bhëyi átò, ndíní ndi ndifu tí Ádrùngbǎle Yësù, ndàdù òtsò àbhù Kàgàwà tò. ⁷ Obhó tí, àlě karí mbà ípìrǒnga nà àlě kòzè àlě ríí kà nà dhu-okú dò rò. Ndirò, àlě karí nzí ùve àlě kòzè àlě rùve dhu-okú dò rò. ⁸ Kà-ti ní, àlě kapé ìí ípìrǒnga nà, ní àlě kíí kà nà Ádrùngbǎle Yësù òzè ka dhu-okú dò rò. Ndirò àlě kapé ùve, ní àlě kúve Ádrùngbǎle Yësù òzè ka dhu-okú dò rò. Nírò, dhu apé ìí àlě kíí ípìrǒnga nà dhu tí, ndirò ngàtsi ní dhu apé ìí àlě kúve dhu tí, ní àlě ìí ní Ádrùngbǎle Yësù bhà ongyéngá. ⁹ Obhó tí, Krístò avè ndàdù ndìngbè, ndíní ndi ndadì tí Ádrùngbǎle tí kàkà iwà ùve ale mà, ípìrǒnga nà ríí ale mà nà tò. ¹⁰ Pbétù inyí, ádhu nyi nyarí anya òtdì òdhìnu dǎ okúna dò rò? Ndirò ádhu inyí, nyi nyarí òdhìnu-itsì ònzi okúna dò rò? Obhó tí, àlě ìí kóró àlě kikòya Kàgàwà bhà anya t'únòta tó tombi-ònzí. ¹¹ Obhó tí, ka kándí dhu ìlìlǎ Andítá ò kati :

« Ádrùngbǎle Kàgàwà rǎtina :

« Ìma, ma mǐí ìnè nyìkpódu nà. Ní, kóró ale núukòya òtdyùya-dò ònzidú, ndirò kóró ale nóòvòya dhu k pangba 'àti : ma rǎrǐ Kàgàwà^c. » ¹² Ní ndi dhu bhëyi tí, ìngbàtí fli ndi ale mà àlě nzínzi ò náaweya ndi ndanzì dhu ndítírò Kàgàwà-ònzí.

¹³ Nírò, àlě kàkǎ nzá àlě rìtdì àlě-ànyǎ àlětírò àlě nzínzi ò. Pbétù, kǎní nyí nyàkǎ nyònzì dhu : nyí nyàkǎ nzá nyéli òdhíku-tsù ùtò rádù ìnzí rùngu Kàgàwà bhà otu dhu abádhí-ònzí, ndirò nyí nyàkǎ nzá nyònzì abádhí àbhù rádù ròtsù nzérenga ò dhu. ¹⁴ Ma mùni wà dhu madù dhu à'ù, Ádrùngbǎle Yësù-otù ò : Kàgàwà-nyìkpó ò òtì atdí ònyù-tidò mà rǎrǐí mbà. Pbétù, ndi ale apé atdí ònyù-tidò mà òzù Kàgàwà-nyìkpó ò òtì dhu tí, ní ndi ale tò ndi ònyù òtì wà. ¹⁵ Dhu apé ìí yà nyi nyónyuna ònyù-okú dò rò nyi nyàbhù òdhìnu-afí ríí izu nà dhu tí, ní nyi nyíí ìmbà àzè tó ale-afí nà. Pbùkù ònyù-okú dò rò nyi nyàkǎ nzá nyabhù wò Krístò náavè okúna dò rò ale nyú rìtsì pbìndà a'uta ò. ¹⁶ Nírò, ídzi dhu tí nyí nyòzù dhu ònzi nyí nyí dhu nákǎ nzá ndíí nzére dhu ùnò yà ìnzá Yësù ná'ù ale rádù nyí ní okúna dò rò dhu tí. ¹⁷ Obhó tí, òrù-akpà ò Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi ní nzí ònyù, ndirò ka ní nzí òmvú. Pbétù ka ní yà Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí aróonzina àlě-nyùtsì dhu. † dhu ní : kǎrí àlě àbhù àlě rònzi obhónánga tó dhu, àlě ròkò màrùngà ò àlě nzínzi ò, ndirò àlě ròkò dhèdhe ò. ¹⁸ Ní wòrí

^c 14.11 Ìsa 45.23

ǒfò ǒ àlě kí Krístò bhà kasu ònzi dhu rí ndi àlě àbhù àlě ròfò Kàgàwà-nyìkpó, ndirò ìndrù-nyìkpó.

¹⁹Ní ndi dhu-okú dò rò, àlě kàkà àlě rònè màrùngà ìbhò rádù àlě nzínzi ǒ dhu. Ndirò, àlě kàkà àlě rònzi ngùkpà ale òsi rádù fìyó a'uta ǒ dhu. ²⁰Nyi nyàkà nzá nyinza Kàgàwà rǒnzina àlě-nyutsi kasu ònyù-okú dò rò. Obhó tí, kóró ònyù-tidò ríì inè konyù, pbétù odhìnu àbhù rádù ìnzì rùngu Kàgàwà bhà otu ònyù-tidò ònyù nyi nyí dhu ní nzére dhu. ²¹Dhu rádù àkà mbèyi nyú nyubhà ìzà ìnzì nya'à, nyubhà ìvayì ìnzì nyòmùvè, nyadù àdi ìnzì nyonzi kóró dhu-tsí yà odhìnu-tsù ùtò rádù ìnzì rùngu Kàgàwà bhà otu. ²²Inyi, nyi nyàkà nyodò yà pbàkù a'uta ábhù nyozè ìdzi dhu tí Kàgàwà-ònzì dhu afínu ò. Hirò nónzi ale ní yà ìnzì arí ànyàna òtdì ndìtírò yà afína ùdhè dhu ndi ndònzì rò. ²³Pbétù, yà afína rùguru ndi ndónyuna ònyù-okú dò rò ale, nányà Kàgàwà ǒtdì wà. Obhó tí, kà rí nzì ndi dhu ònzi a'uta nónzi ka òná ǒfò ǒ. Ndirò, ònzina ka kí kóró dhu-tsí, yà ìnzá ndi nàkò a'uta nà ní nzérenga.

Inzá dhu àkà ìndrù rònzi nyìkpóna nòfò ndìtírò dhu kèlè dhu

15 ¹Àlě'í yà ǒbi nà àlě kí'í àlě tó a'uta ǒ rò, àlě kàkà àlě rònzi kàkà ìmbà rí'í ǒbi nà fìyó a'uta ǒ ale dzùnà fìyó ivívinga ǒ, ìnzì àlě rònzi àlě-nyìkpó kèlè ǒfò rí àlètírò dhu. ²Ìngbàtí ìli ndi ale mà àlě nzínzi ǒ nákà ndònzì òdhìnà-nyìkpó ǒfò rí dhu kà tò ndi ndí ìdzìnga ònzi dhu-otù ǒ, ndíní ndi dhu adù tí ndi ale òsi pbìndà a'uta ǒ. ³Obhó tí, Krístò nyú mà náanzì nzá nyìkpóna ǒfò rí ndìtírò dhu, àdhàdhì yà ìlìlǎ Andítá ò ka kandí *Màsiyà dǒ dhu bhèyi: «Yà abádhí arúnona inyi, Kàgàwà, nǐ nzére dhu tó ìtútanga náara ndà'e dùdú^d.» ⁴Ndirò kóró dhu yà angyí ka kandí ìlìlǎ Andítá ò, ní ka kandí ndíní dhu nudhè tí àlě tò. ⁵Andítá náarí àlě àbhù àlě ròndù dhu-dzi, ndàdù àlě-afí àbhù ròtsi ǒbi, ndíní àlě kabá tí yà Kàgàwà akò fìndá làkà àlě tò dhu. ⁶Nírò, Kàgàwà, yà dhu-dzi t'òndùta tó ǒbi àbhù arí ìndrù tò ndàdù ale-afí òpè ale, nákà ndàbhù nyí nyí'í ìrita nà nzínziku ǒ, Krístò Yèsù bhà ǒfò nódyi nyí nyí dhu-otù ǒ. ⁷Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyí nyádù Kàgàwà, àlě tó Ádrùngbàlè Yèsù Krístò t'ábanà, nílè atdí afíkú na ndirò atdí tükú na.

Krístò ìra Pbàyàhúdí mà ìnzì ní Pbàyàhúdí mà nà tò dhu

⁷Nírò, nyí nyàkà nyòngò nyàkò nzínziku ǒ àdhàdhì Krístò náakò nyí dhu bhèyi, ndíní Kàgàwà-òvò ilè tí ndi. ⁸Obhó tí, ma mátina kpangba nyí nǐ, Krístò ìra Pbàyàhúdí tó kasutále bhèyi, ndíní ndi ndabhù tí yà abádhí t'ábhúna tò Kàgàwà akò làkà rāká, ndi dhu rádù dhu ìtè Kàgàwà rārì yà ùnò ndi ndùnò dhu ìfù arí ale. ⁹Kíra átò ndíní ìnzì ní Pbàyàhúdí nílè tí

^d 15.3 Zàb 69.10

Kàgàwà átò pbìndà izu tó ale-afí-okú dò rò, àdhàdhì yà ìlìlǎ Andítá ò ka kándí ka dhu bhěyi. † Andítá rătina :

« Wò dhu-okú dò rò, ma móngo nyilè ìnzì ní Pbàyàhúdí nzínzì ð, ndirò ma móngo adyi ùyù mífù nyi nǐ^e. »

¹⁰ Ndirò, Andítá rătina tdítđđ :

« Nyǐ, ìnzì ní Pbàyàhúdí tírò, nyònzì dhèdhe atdíkpá Kàgàwà bhà ale mànà' ! »

¹¹ Ndirò kà rătina tdítđđ yà dhu bhěyi :

« Nyǐ ìnzì ní Pbàyàhúdí, nyilè Ádrùngbǎle.

Nyǐ kóró alé, nyilè ka^g ! »

¹² Ndirò, nabì Ìsayà rătina :

« Yēsè bhà mùdzukuru^h níitɔya ndì.

Ní, kǒnyɔya idzi ìnzì ní Pbàyàhúdí dđ,

ndirò i ale adùya nyìkpóya ìli kà-rǒ, ndínì ì nigú tí' . »

¹³ Nírò Kàgàwà, yà àlě àbhù arí àlě rùli àlě-nyìkpó ndì ndónzina dhu rǒ ale, náká ndirǎ nyǐ àkáká dhèdhe nǐ, ndàdù nyǎbhu nyòkò màrùngà ð, ka nyǐ nyá'ù nidhunǐ. Ndi dhu bhěyi ní ndi, nyǐ nyádù nyìkpókú ùli atdíđđ kà rǒnzina fùkù dhu rǒ ìlìlǎ-Alafí bhà ádrùngbǎnga tó obi nǐ.

Pɔlò rǒte ìnzì ní Pbàyàhúdí nzínzì ð ndì ndónzina kasu dđ dhu

¹⁴ Àbanǎzó, nyǐ nyú nàndà dhu nǐ, ma muni wà dhu mběyi nyú, nyǐ rùlè ùlè tí ídzinga t'ónzita nǐ, ndirò nyǐ rúni wà obhó dhu tí rǐí dhu mběyi nyú, ndi dhu ràdè nyǎbhu nyámbe sedzà àbhù dđ fùkù nzínziku ð. ¹⁵ Yàrí bhàruwà ð ngùkpà ngari ð, ma mándí dhu fùkù obi nyú nà, ndínì nyǐ nabhù tí nyǐrè yà angyi ka kúdhe fùkù dhu. Ma mǎrà kònzì rǒ ndi dhu bhěyi, ma mǎbàná Kàgàwà bhà ídzinga, ¹⁶ mí'ì Yēsù Krístò bhà kasutále tí ìnzì ní Pbàyàhúdí tò dhu-okú dò rò. Ma marí kùhanì tó kasu ònzì, múnò Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù, ndínì ma mitè tí ìnzì ní Pbàyàhúdí Kàgàwà tò perè tí. Kàgàwà ràdù ndi perè àkò iwà ìlìlǎ-Alafí ú'ò ka rìlǎ nyìkpóna ð dhu-okú dò rò. ¹⁷ Yà Yēsù Krístò mànà mǎ múngbò mǎ nidhunǐ, ma mí'ì inè milè ma Kàgàwà tò ma mónzina kasu-okú dò rò. ¹⁸ Obhó tí, ma mí nzi momvù misè vurò dhu, ìnzá ní yà Krístò ónzì otùdu ð dhu kèlè ma mòvò rò. Kònzì ndi dhu, ndínì ìnzì ní Pbàyàhúdí nùugèrè tí ì 'ífù Kàgàwà. Ndirò kònzì ka yà ndì ndábhù múnò dhu mà, ndì ndábhù múnzì dhu mànà-otù ð. ¹⁹ Kònzì ka átò yà ndì ndábhù múnzì Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí bhà ádrùngbǎnga tó obi nǐ ize mà yà ìnzá apèna 'ònzì angyi ìndrù-nzínzì ð dhu mànà tó ádrùngbǎnga tó obi-otù ð. Ndi dhu bhěyi ní ndi, ma múnò Krístò bhà Ídzi Màkùrù kóró ngari ònǎ, ròpè

^e 15.9 2Sà 22.50 ; Zàb 18.50 ^f 15.10 Tòr 32.43 ^g 15.11 Zàb 117.1 ^h 15.12 Yēsè bhà mùdzukuru tí ka kánzina iró ale ní Krístò. ⁱ 15.12 Ìsa 11.10

ndi Yèrùsàlemà tó kigò ò rò, ràrà àhu Ìlirikò' tó mùlengù ò. ²⁰Ndirò, atdí ma mí' nà irèta ní' múnò Krístò bhà Ídzi Màkürù yà inzà ndi màkürù apèna ndiri òyá kóró ngari ònã. Ma mazè múnzi ka ndi dhu bhëyi, inzí ma múnò tí Ídzi Màkürù yà iwà ngätsi ale náapè ndünò ka òyá ngari ò, ²¹àdhàdhì yà ìlìlã Andítá ò ka kàndí ka dhu bhëyi. † Andítá rí dhu òvo *Màsiyà-okú dò rò 'àti :

«Kàkà inzà ka kapèna kàbhà màkürù òvo fíyò ale, náalaya ka. Kàkà inzà ka kapèna kàwě fíyò ale ní i kädüya dòya àlu^k. »

**Polò rōte Yèrùsàlemà mà, Rómà mà,
Spàniyà màna ò ndi ndàrà ní abhi dō dhu**

²²Ídzi Màkürù ùnò ma mí yà inzà apèna kìri ale tò dhu ní ndi tsèdu nútò ibí-gùna nyú inzí marà àhu àwú fùrábvù. ²³Obhó tí ibí atò nyú ò, ma mfí dhu-atdyú nà atdíð marà nyàndà. Ní kòmbí, ma mí mbã ma múnzina tdítdò yàrí mùlengù ò kasu nà. ²⁴Ní Spàniyà tó pbìri ò ma mára rò ma múda fùrábvùnã ònã kàsúmì ò, ma mùni wà dhu ma ràrí ngbòkù àla àlà. Ndirò, iwà idhèdu ìka ndi yà atdíkpá àlě kòkò nyí màna ídò kàsúmì tí dhu-dzidò rórò, ma mòzè nyònzì dzùnàdu ányì ma mára ní pbàkà abhi ò. ²⁵Pbétù kòmbí, ma mí pé àrà mùdzùnà nà angyi Yèrùsàlemà tó kigò ò rí' Kàgàwà bhà ale tò. ²⁶Obhó tí, dhu ófò Màkèdòniyà mà Àkayà' màna tó pbìri ò Kàgàwà bhà ale-nyìkpó, rùndu malì-tsù, ndíní ì onzi tí Yèrùsàlemà tó kigò ò rí' ale nzínzì ò rí' nàkùtále dzùnà ní. ²⁷Obhó tí, abádhí ònzì ndi dhu ì nyú ì òzè ka dhu bhëyi. Pbétù dhu àkànà wà atdíð abádhí rònzì i nàkù tó Pbàyàhúdì dzùnà. Obhó tí, dhu apé ì' i ìnzí ní Pbàyàhúdì nábà yà Pbàyàhúdì tò Kàgàwà udhé ale-afí tó asota átò dhu tí, ní dhu àkànà wà i ìnzí ní Pbàyàhúdì ròwù Pbàyàhúdì dzùnà ònzì rō átò foyá rí' dhu-tsí ní. ²⁸Ní, ndi kasu ìtò ma mí, madù wò ndi tsèna ka kùndu malì àbhu abádhí-fó kóró ale-ònzí rò rò, ma múda fùrábvùnã yà Spàniyà tó pbìri ò ma mára ní pbàkà abhi ò. ²⁹Ima nyú ma mùni wà dhu, fùrábvù ma mára àhu ònã kàsúmì ò, ma ràràrà ábhò asota nyú nà fùkù Krístò inã rò.

³⁰Àbanìnzó, ma mìtdè nyí ìtdè tí àlě tó Ádrungbàle Yèsù Krístò-okú dò rò, ndirò yà Kàgàwà bhà ìlìlã-Alafí náarìbhona àlě ròzè àlě ní àzè-okú dò rò, kùngbò àlě atdíkpá itsòta ò, àlě rìtsò àlě atdíð Kàgàwà rō dùdú. ³¹Nyìtsò nyí dùdú, ndíní ìnzí nzère dhu náabá tí ima kàkà Yùdeyà tó pbìri ò arí' inzà Yèsù ná'ù ale inã rò. Ndirò nyìtsò nyí dùdú, ndíní Kàgàwà bhà ale náakò tí yà ma mára nà Yèrùsàlemà tó kigò ò mùdzùnà mbëyi. ³²Ndirò ndi dhu bhëyi Kàgàwà òzè ka rí' ní, ma mírà àhu àhù bvùkù

^j 15.19 Ìlirikò ní' Màkèdòniyà tó pbìri tí ì' kyèròkyèrò atdí mùlengù. ^k 15.21 Ìsa 52.15 ^l 15.26 Pbarómá tò ndi ní bhàruwà àndí ònã kàsúmì ò, Polò ì' Kòritò tó kigò ò Àkayà tó pbìri ò.

dhèdhe ð, madù maso ake nzínziku ð. ³³Nírò Kàgàwà, yà màràngà ìbho arí àlě tò ale, nàkà ndì'ì atdíkpá nyí mànà kóró. Àmìnà !

Pòlò rí Rómà tó kigò ð arí'ì Kàgàwà bhà ale nóvì dhu

16 ¹Ma mòzè mitè a'uta ð àlě t'áwènà, Fòyibè fùkù. Íyàdhiyà arí kasu dzùnà ònzi Kèkùreyà tó kigò ð *kànisa ð. ²Ní fùrábvù kà ràrà àhu rò, nyí nyàkà nyàkò íyàdhiyà àlě tó Ádrùngbàle-òvò rò, àdhàdhi Kàgàwà bhà ale àkànà ì rònzi ka dhu bhèyi. Nyí nyàkà nyònzì kà dzùnà kà rí atdyúna òho fukú kóró dhu ní. Obhó tí, íyàdhiyà ònzi àbhò ale nyú dzùnà. Ndirò kònzì dzùnàdu nyú mà átò.

³Òvì nyòvì Pèrèsílà mà pbìndà kpatsibhàle Àkilà nà^m. Abádhí ní yà atdíkpá mà marí Yèsù Krístò bhà kasu ònzi mànà ale. ⁴Abádhí átsù mbèmbè 'ùve pbàkà ípìrònga àpà ì í 'ìgù rò. Ní ma màdu òtsò abádhí tò. Ndirò, ìnzì ní ima kèlě ndì atdíró ma màdu òtsò abádhí tò, pbètù ìnzì ní Pbàyàhúdì tó pbìrì ð kóró kànísá nádu òtsò átò abádhí tò. ⁵Òvì nyòvì yà abádhí mà t'ídzá arí 'ùndù kànisa átò. Òvì nyòvì yà atdíð ì ma mójè Pàyinatò. Ábadhi ní ndì wemberè tí Krístò na'ù Àziyà tó pbìrì ð bhà nzínzi ð ale. ⁶Òvì nyòvì Màriyà yà atdíð aránà afína ìtu rò fùkú dhu ní ale. ⁷Òvì nyòvì Àndèrènikò mà Yùniyà nà. Abádhí ní fàkà pbìrì ð bhà, yà atdíkpá ka kusó mà mànà imbi ð. Abádhí ní *uvitatále yà atdíð ka kárfì ìfùna, ndirò abádhí ní angyinà rò Krístò ná'ù rùdú ale.

⁸Òvì nyòvì Àpùliyatò, yà atdíð ma mójè Ádrùngbàle-nyutsi ale. ⁹Òvì nyòvì Rùbanù, Krístò bhà kasu ònzi mà marí nà òdhìkà. Ndirò, òvì nyòvì Sitakì, yà atdíð ma mójè ale. ¹⁰Òvì nyòvì Àpelè, yà Krístò-nyutsi pbìndà a'uta tó obhóngà nitè kpanba ale. Òvì nyòvì Àristòbulò bhà idzá aróko ale. ¹¹Òvì nyòvì Yèrèdìyò, fàkà pbìrì ð ale. Òvì nyòvì Ádrùngbàle Yèsù ná'ù ale, kàkà Nàrkisò bhà idzá aróko. ¹²Òvì nyòvì Tìrifènà mà Tìrifòsà mànà, yà atdíð Ádrùngbàle bhà dhu arí affiya àtdù vèbhàle. Òvì nyòvì yà atdíð ma mójè Persi átò, yà atdíð Ádrùngbàle bhà dhu arí afína àtdù tsibhàle. ¹³Òvì nyòvì Rufù, yà Ádrùngbàle ópì fìndà ale. Ndirò òvì nyòvì kà-tsànà yà ma maròzùna átò íyàdu bhèyi ale. ¹⁴Òvì nyòvì Àsikritò mà, Fùlegò mà, Hérmè mà, Pàtròbà mà, Érmà mà, yà atdíkpá abádhí arí'ì mànà òdhiyà mànà. ¹⁵Òvì nyòvì Filòlogò mà Yùliyà nà, nyàdè Nèrewù mà òvì awènà mànà. Ndirò òvì nyòvì Òlipà mà yà ì arí'ì mànà atdíkpá Kàgàwà bhà kóró ale mànà. ¹⁶Òvì nyòvì nyí mbèyi nzínziku ð, nyàtsè nyí àdhàdhi òdhi arònzina dhu bhèyi. Krístò bhà kànísá kóró nóvì nyí.

Kà ríku dòná rò ní, Pòlò rí sedzà àbhù Rómà ð pbàkrístò tò dhu

¹⁷Àban'ínzó, ma mìtdè nyí ìtdè tí, nyàndà nga mbèyi kàkà ìndrù-ònga àpà arí 'ùndò ale nà. Í ale ní kàkà ngùkpà ale àbhù rádù rùvò ìdzi otu

^m 16.3 Kas 18.1-3

ǝ rò, 'àdù àmbe yà fùkù ka kúdhe dhu àgò dǝ ale. Ní nyí nyàkǎ nyùtù nyí, nyòkò itse abádhí rǝ rò. ¹⁸Obhó tí, i dhu bhèyi ale-tidò náarí kàsùna ònzi ní nzí àlě tǝ Ádrùngbǎle Krístò, pbétù abádhí arí kàsùna ònzi dhu ní òya kèlě. Ndirò, abádhí arádù kǎkǎ isísó afiya nà ale nútra òvòvù ndirò utrátá tǝ òtèya nǝ. ¹⁹Nyí nàndà dhu nǝ, kóró ale úni wà ìngbà dhu bhèyi màtí nyí nyarí Ádrùngbǎle ìfù dhu. Ní ndi dhu-okú dò rò, idhèdu ìka ndì atdíidǝ okúku dò rò. Pbétù, ma mòzè nyí dhu-ǝnga t'òvòtatále tí ídzìnga t'ònzita-otù ǝ. Ndirò nyí nyàkǎ nyòkò ìlilǎ ale tí, nyíndà nyí nzére dhu rǝ rò. ²⁰Ndi dhu bhèyi nyí nyònzì dhu rò, Kàgàwà, yà màrùnga ìbho arí ale, rǝ pǝmvo Sitanì-òbì ito, ndàbhù nyòbè dóna pǝku-tsítsíró inzà òtrò idho ǝ.

Àlě tǝ Ádrùngbǎle Yèsù Krístò bhà ídzìnga nǎkǎ ndí nǝ atdíkpá nyí mànà !

²¹Tímòtewè, kasu tǝ òdhidu nóvì nyí. Ndirò fàkǎ pbìrì ǝ bhà : Lùkiyò, Yàsónà, Sòsipátrò mànà nóvì nyí átò.

²²Yàrí bhàrwà Pòlò ávi rándí fùkù ní ima, Tèrtíyò. Ní ma mòvì nyí yà àlě nùngbò Ádrùngbǎle-òvò rǝ.

²³Gǎyò, yà ima, Pòlò nakò pbì idzá ndirò yà kànisa ǝ kóró ale nǎkǎ arí ròngò 'ùndu pbì idzá ale, nóvì nyí. Àlě t'adòna Kwartò mà, Rǎstò yà kigò ǝ malì òdò arí ale mànà nóvì nyí.

[²⁴Àlě tǝ Ádrùngbǎle Yèsù Krístò bhà ídzìnga nǎkǎ ndí nyí nà kóró. Àmìnà.]

Atdírò tí Kàgàwà àkǎ ilèta nà dhu

²⁵Kàgàwà àkǎ ilèta nà ! Àbadhi rǝ ìnè òbì nà ndàbhù nyí nyíkò pòtsó a'uta ǝ yà ma maròvona ìndrù tǝ Yèsù Krístò bhà Ídzì Màkürù-otù ǝ. Ndi Màkürù-otù ǝ, Kàgàwà ábhù kuni yà mùhàngú ò rò okónà órù ò dhu. ²⁶Ní kòmbí, àdhàdhì Àbadhi, yà dhòdhóhóngà nà arádi ale núuyá dhu bhèyi, mà mòvò yà pbànábì andí Krístò-okú dò rò dhu, ndíní kóró pbìrì ǝ ale náa'u tí ka, 'àdù kifù.

²⁷Nírò Kàgàwà, yà atdíró tí arí dhu-ǝnga t'òvòtatále tí ale, nǎkǎ ilèta nà dhòdhóhónganà Yèsù Krístò-otù ǝ kǎnzì dhu-okú dò rò ! Àmìnà.

Kòritò

ǝ *Kànisa tò Pòlò andí wemberè tí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ǝ ì nòtù ádrùndrǝ dhu tí dhu

Yàrí bhàruwà nandí ní Pòlò, Yèsù bhà uvitatále. Kǝngbe ndi Kòritò tǝ kigò ǝ Kànisa wemberè tí, mbèmbè iwà imbò kumì ato núdà Yèsù ka kúgù dhu-dzidǝ rórò (Kas 18.1-3). Kǝndí bhàruwà ndi Kànisa tò mbèmbè iwà imbò ato núdà rórò. Ndi kàsùmì ǝ kǝtù ndi Èfesò tǝ kigò ǝ.

Kòritò ní Ì Àkayà tǝ pbirì ǝ ádrùngbǝ kigò (Kòmí ka kárí ndi pbirì ànzi Pbagíríkí tǝ pbirì tí). Ndi kigò ǝ ì ì ale-tidǝ ní ì dhèdhèrò pbirì ǝ bhà: Pbagíríkí mà, Pbarómá mà, Pbayàhúdí mànà. Tǝ ì a'ù Yèsù rò, ì ale nzínzi ǝ àbhǝ ale nyú nóongónà *sànamǝ-nzo-owù nungu, 'àdù dhèdhèrò irèta-tidǝ-owù nungu átǝ.

Pòlò náabà màkùrù dhèdhèrò ale-ti'òná rò Kòritò tǝ kigò ǝ Kànisa ǝ arí ndònze dhu dǝ (1Kò 1.11 ; 5.1). Ndi kigò ǝ pbakrístò náaze dhu ní Pòlò ritè ingbà dhu bhèyi màtí ì ádù òko inzà Yèsù ná'ù ale nzínzi ǝ dhu fiyò. Ní wemberè tǝ pbindà bhàruwà ǝ, Pòlò rǝ dhu andí yà ndi ndábà màkùrù dǝ, ndàdù dhu àdu yà tsùnà ka kóngù dhu dǝ.

Bhàruwà-nyitì ka kòhù tí dhu

- Bhàruwà-dòkpa (1.1-9).
- Ìndrù-ǝnga rǝ ndùndò Kànisa ǝ dhu (1.10–4.21).
- Ìnzà ìndrù àkǝ 'ònzì mènnyòni dhu mà, ì nùmbǝ ale àkǝnà 'òkò tí fǝ-dzà dhu mànà dhu (5.1–7.40).
- Pbakrístò rǝ ì dǝyá ìtǝrò Kàgàwà-nyìkpó ǝ dhu (8.1–11.1).
- Sòmǝ-dzà ǝ vèbhále mà kpbhále mànà àkǝ 'ì nà ǝf mà, Ádrùngbǝle Yèsù àbhǝ rǝ kirè ònyè dǝ dhu mànà (11.2-34).
- Ìlǝlǝ-Alafí arùbhòna dhèdhèrò perè-tidǝ, kà ní ka kádù kasu ònzì tí Kànisa ǝ dhu mànà (12.1–14.40).
- Krístò ingbè ndi ǝve-bvù rò dhu dǝ Yèsù ná'ù ale nungbeya ì dhu nídè dhu (15.1-58).
- Bhàruwà rǝku dòná rò dhu (16.1-24).

Pòlò rǝ Kòritò tǝ kigò ǝ pbakrístò nóvi dhu

(1Kò 1.1-7; Kas 18.1-11; Fìl 1.3-6; Kòl 1.3-6)

1 Yàrí bhàruwà nandí ní ima, Pòlò, yà Kàgàwà ànzì ndi nyú ndi ndóze ka dhu bhèyi rǝ ì Yèsù Krístò bhà uvitatále tí ale. Mǝ mǝ ì

atdíkpá àlě t'ádòná Sòsitèni^a mànà. ²Ma màndí dhu fùkù, Kòritò tó kigò ð ríí Kàgàwà bhà kànìsà tírò. Nyí ní yà nyí nyú'ò nyí nyílà Kàgàwà-nyìkpó ð Yèsù Krístò nyí nyá'ù dhu-otù ð ale. Kàgàwà únzi nyí ndíní nyí nyoko tí pbìndà ale tí, kóró ngùkpà ale kàkà àlě tó Ádrùngbàlě Yèsù Krístò-òvò ìfù arí kóró ngari ð mànà. Ndi Yèsù Krístò ní abádhí tó Ádrùngbàlě, ndirò ka ní àlě tó Ádrùngbàlě átò. ³Àlě t'Ábanà Kàgàwà mà, ndi àlě tó Ádrùngbàlě Yèsù Krístò mànà nákà 'àso nyí, 'àdù nyàbhu nyòkò màrùngà ð.

Yèsù Krístò-otù ð àlě karábàna asota

⁴Ma marí òtso àbhù bilínganà pbàkà Kàgàwà tò okúkù dò rò, yà Kàgàwà ábhu nyàbà Yèsù Krístò-otù ð ídzìnga-okú dò rò. ⁵Obhó tí, Krístò mànà fùkù ungbòta-otù ð, Kàgàwà írà nyí kóró dhu ní, ròsè dòtsí ní yà ale-dò àlě rí òte ùnò nyí nyá'í dhu mà, ìnga nyí nyúni dhu mànà dhu ní^b. ⁶Krístò dǒ ka káwe dhu nábà ngari òbi nyú nà afíku ò. ⁷Ndi dhu bhèyi ní ndi, yà àlě tó Ádrùngbàlě Yèsù Krístò rí nditè kpanya òná idhò òdò nyí nyí ònanà, rùkú ndi nòtdi Ìlílà-Alafí aríbhona ìndrù tò perè rí mbà ìí atdí màtí. ⁸Ka ní ndi nyí nabhùya nyíkò pòtsó, ràrà àhù yà adzi ð dhu-tsù rí ndòdì dhu ò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyòbhu rí atdí afátá dǒ màtí atdí ale mà ní'íya ìmbà, wò ndi àlě tó Ádrùngbàlě Yèsù Krístò ríngò òná idhò ð. ⁹Kàgàwà ní ndi ndùnò dhu ìfù arí ale. Àbadhi ní ndi nyí nunzi nyùngbò nyí Idhùnà Yèsù Krístò, àlě tó Ádrùngbàlě mànà.

Ìndrù-ònga rí ndùndò Kànìsà ð dhu

¹⁰Àbanínzó, ma mìtdè nyí ìtdè tí àlě tó Ádrùngbàlě Yèsù Krístò-òvò rǒ, ndíní nyí kóró nyí nyowu tí òte rǒ atdí dhu dǒ, ìmbà ìndrù-ònga rí ndùndò dhu ràdù ìí nzínzìkù ð. Nyí nyàkà nyòkò atdínga ð, nyíí atdí ìnga t'únita nà, nyàdù ìí atdí irèta nà. ¹¹Obhó tí, àbanínzó, Klòè bhà-dzá-bhà-tsù, ma mírì dhu atsù raríí nzínzìkù ð. ¹²Ma màtina yà dhu bhèyi : ìngbàtí fli ndi ale mà nzínzìkù ð náarí vurò dhu ùnò ngàtsi ale rùncòna dhu nà. Atdí ale náarátina : « Ìma, ma ní Pòlò bhà ale, » ngàtsi ale ràdù àtina : « Ìma, ma ní Apòlò bhà ale. » Ndirò ngàtsi ale arátina : « Ìma, ma ní Kefà^c bhà ale, » ngàtsi-tsí ràdù àtina : « Ìma, ma ní Krístò bhà ale. » ¹³Ní, Krístò-ònga nùndò tí ùndò ndi ? Tí ìma Pòlò ndi ka kutó ma mùsàlabhà dǒ okúkù dò rò ? Nyí nyalú tí bàtizò, ìma, Pòlò nòvò rǒ ? ¹⁴Ma marí òtso àbhù Kàgàwà tò, ìnzá ma mábhu bàtizò nzínzìkù ð atdí ale tò màtí dhu-okú dò rò, pbétù, ma múbho ka fíyò ní Krisipò^d mà kèlě Gáyò^e nà, ¹⁵akye atdí ale mà náarana àtina, nyí rálù bàtizò òvòdu rǒ ní. ¹⁶Mbèmbè àdzo dhu ní, ma múbho bàtizò átò Stifanù bhà-dzá-bhà

^a 1.1 Kas 18.17   ^b 1.5 1Kò 5.29-31   ^c 1.12 Kefà ní Péterù Pbàgìrìkí t'ávàna ð.

^d 1.14 Kas 18.8   ^e 1.14 Kas 19.29

tò dhu'. Ròse kòrí ale dòná, ma màni nzá iwà ma mábhù bàtizò ngätsi ale tò màtí dhu.

**Yèsù Krístò ní Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó òbi mà,
kàbhà dhu-ònga t'òvòta tó òfò mànà**

¹⁷Krístò níivi nzá ma mirà bàtizò ùbho ìndrù tò, pbétù kivi ma ndíní ma mɔvɔ tí Ídzi Màkürù ìndrù tò. Kivi ma ndíní ma mara tí kòvò rɔ inzá ma mìtsu ìndrù aríi nà dhu-ònga t'òvòta tó irèta òtèdu ò rórò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, Krístò avè mùsàlabhà dɔ dhu níwí nzá ndi ndíi nà ádrùngbànga tó òbi. ¹⁸Obhó tí, Krístò avè mùsàlabhà dɔ dhu tó màkürù òvɔ ka kí ìndrù tò dhu, nózù kàkà dhòdhòdhonganà ì uwíya tí arówu ale náarádù ìmbà tina nà dhu tí. Pbétù àlè tò, yà àlè ìgù kà rí rò, ndi màkürù rítèna ní Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó òbi. ¹⁹Obhó tí, Ìlílà Andítá ò Kàgàwà ràtina :

« Ma minzaya dhu-ònga t'òvòta núni ale tó dhu-ònga t'òvòta.

Ma mabhàya yà inga t'únita nà aríi ale tó inga t'únita rùwí^g. »

²⁰Nírò, ádhi pbá ale ndi dhu-ònga t'òvòta tó irèta nà aríi ? Ádhi pbá ale ndi Úyátá tó màlimò tí ríi ? Ádhi pbá ale ndi yà kòmbí aríi adzi ò ka kádù òzùnà òte tó kòngò tí ? Kàgàwà nábhu tí nzá yà adzi ò dhu-ònga t'òvòta ríi ìmbà tina nà dhu tí ?

²¹Obhó tí, ìnzí ní ìndrù arí dhu-ònga òvò ní irèta-otù ò nga ndi ìndrù ràdù Kàgàwà ùni Kàgàwà bhà dhu-ònga t'òvòta tó òfò ò ní. Pbétù, yà àlè karòvɔna ìndrù tò Ídzi Màkürù-otù ò nga ní ndi, Kàgàwà núudhé ndìgù ndi ná'ù ale ní, ìmbà atdídhena ale mà ràmbe ndi Màkürù òzù dɔ ìmbà tina nà dhu tí. ²²Tdù ì a'ù Ídzi Màkürù rò, Pbàyàhúdí náaròzèna dhu ní, 'àla pé idhò rí 'ùkò ní ize angyi, ndirò ìnzí ní Pbàyàhúdí náarónena dhu ní, 'irí pé dhu-ònga t'òvòta tó irèta tó òte. ²³Pbétù mà'i, mà mári pbìndà Ídzi Màkürù ùnɔ ale ní Krístò, yà mùsàlabhà dɔ ka kutó ale. Ní, ndi Ídzi Màkürù ùnɔ ka kí ìndrù tò dhu náarádù Pbàyàhúdí-ònga iwà iwà tí, ìnzí ní Pbàyàhúdí ràdù kòzù ìmbà tina nà dhu tí. ²⁴Pbétù, kàkà Kàgàwà núunzi ríi pbìndà ale tí ale tò, ìmbà ríi Pbàyàhúdí màtí, ndirò ngätsi ní ìnzí ní Pbàyàhúdí màtí, Krístò rítèna dhu ní Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó òbi mà, kàbhà dhu-ònga t'òvòta tó òfò mànà. ²⁵Obhó tí, yà ìndrù ròzùnà ríi ìmbà tina nà dhu tí Kàgàwà bhà Màkürù núdà wà ìndrù tó dhu-ònga t'òvòta tó irèta. Ndirò yà abádhí ròzùnà ríi ìvíví dhu tí Kàgàwà bhà Màkürù ríi òbi nà ròse ìndrù ríi nà òbi dòná.

²⁶Nírò àbanínzó, nyirè pé nyí nyíi ònà òfò, yà Kàgàwà únzi nyí nyíi pbìndà ale tí rò : ìnzí ní ábhò ale ì nzínziku ò ríi dhu-ònga t'òvòta tó irèta nà ádhàdhì yà ìndrù rítèna dhu bhèyi. ìnzí ní ábhò ale mà ì nzínziku ò ríi ádrùngbànga tó òbi nà, ndirò ìnzí ní ábhò ale ì nzínziku ò ka kádù

^f 1.16 1Kò 16.15-17   ^g 1.19 Ìsa 29.14

òzùnà kámá-tidò tí. ²⁷Pbétù, Kàgàwà òvò yà adzi ð ale rǎdù òzùnà ìmbà tǐya nà dhu tí ale, ndíní dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta nà ale-nyì niwu tí. Ndirò kòvò ivíví dhu tí yà adzi ð ale rǎdù òzùnà ale, ndíní òbi nà ale-nyì niwu tí. ²⁸Kǎvò yà adzi ð ale rǎdù òzùnà àkyǎkyè dhu tí dhu, ndirò gàyàna ònzi abádhí rǐ dhu, yà ìmbà tǐya nà dhu tí rǐ ìndrù-nyìkpó ð dhu, ndíní yà àkǎkǎ dhu tí ìndrù rǒzùna dhu nugolo tí. ²⁹Kǎnzì ka ndi dhu bhèyi, akye atdí ale mà náarana ndìdzi ndìtírò ònzíná nǐ. ³⁰Kàgàwà ní ndi nyì núngbò Yèsù Krístò mànà. Kǎbhu Krístò rǐ ìlè tò yà ndi ndarí dhu-ǎnga òvò nǐ irèta tí. Kà-tì ní, Krístò-otù ð kǒzù àlè obhónángatále tí, kú'ò àlè àlè rǐlǎ nyìkpóna ð, ndirò kèwu àlè àlè tó nzérénga ð rò. ³¹Àdhàdhì yà ìlǐlǎ Andítá náarúnna dhu bhèyi: « Ndi nòzè ndìdzì ndi ale, náká ndìdzì ndi Àdrùngbǎle Kàgàwà-okú dò rò tí^h. »

Krístò yà mùsàlabhà dǎ ka kutó dǎ màkùrù

(2Kò 4.5-7; Èfe 3.2-11; 1Yù 2.20,27)

2 ¹Àbanǐnzó, ima nyá mà, yà fǔrǎbvù ma mǎrà àhu, madù àrà òrù ð aróko dhu yà Kàgàwà itè àlè tò nówò rǒ fǔkù òná kàsùmí ð, ma mǎrà nzá i dhu òvò rǒ fǔkù ìdzidzò òte-tidò ð, ndirò ma mǎrà nzá kòvò rǒ yà adzi ð dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta-tidò ð. ²Obhó tí, yà atdíkpá àlè kǐí nyì mànà òná kàsùmí ð, ma mudhé ndíní ma mara tí òte rǒ dóná ní atdí dhu kèlè. Ndi dhu ní Yèsù Krístò, yà mùsàlabhà dǎ kutó dǎ màkùrù. ³Ndirò, fǔrǎbvù ma mǐí nǐnganí, ma mǐí ivívínga nà, ma mǐí òdò nà, madù àmbe ìvi dǎⁱ. ⁴Ma mǎrà dhu ùdhe rǒ, madù dhu òvò fǔkù rò, ma mónzì nzá i dhu ndíní ma midha tí afǐku nyǎ'ù dhu yà dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta náarǐbhona ìndrù tò òvòvù òte nǐ. Pbétù ma mónzì i dhu Kàgàwà bhà ìlǐlǎ-Alafí bhà ádrùngbǎnga tó òbi nǐ, ⁵inzì fǔkù a'uta níidè tí ìndrù arí dhu-ǎnga òvò nǐ irèta dǎ, pbétù ndíní kǐdè tí Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó òbi dǎ.

Ìlǐlǎ-Alafí rǐ Kàgàwà arí dhu-ǎnga òvò tí dhu itè àlè tò dhu

⁶Ìnè màtí kà rǐí ndi dhu bhèyi rò, mà mǎrí dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta tó dhu nówò kǎkà iwà ò'ò afíya òná rò ale tò. I dhu ní nzǐ yà adzi ð dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta-tidò, ndirò ka ní nzǐ yà adzi dǎ idzi nónyù, yà nzǐ fíyò idzi rǎdù àpere ale tó irèta-tidò. ⁷Mǎ maróvna ní Kàgàwà bhà dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta yà òrù ð okónà. Inzá ndi ndàpè yà adzi òbhòlò rórò, kǎvò wò ndi dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta ndíní àlè kotsúya tí pbìndà ádrùngbǎnga tó awáwè ð otùna ð. ⁸Yà adzi dǎ idzi nónyù ale nzínzì ð, wò ndi dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta dǎ dhu núni atdí ale mà nǐí mbǎ. Dhu ìina gukyè abádhí ùni ka dhu tí, ní abádhí utóna nzǐ wò ádrùngbǎnga tó awáwè nà Ádrùngbǎle mùsàlabhà dǎ. ⁹Kàgàwà anzì dhu rǐí àdhàdhì yà ìlǐlǎ Andítá náarúnna dhu bhèyi:

^h 1.31 Yèr 9.23   ⁱ 2.3 Kas 18.8-10

«Yà inzá atdí ale mà náapèna àlàna, ndirò inzá atdí ale mà náapèna ìrina dhu,
yà inzá apèna ìse atdí ale-afí ò màtí dhu,
ní ndi, Kàgàwà abhòlò angyangyi kàkà ndì nòzè ale tò'.»

¹⁰ Àlè tò ní ndi Kàgàwà itè yà órù ò ndì ndili pbìndà dhu pbìndà ìlìlǎ-Alafí-otù ð. Obhó tí, ìlìlǎ-Alafí arí kóró dhu àndà, ìmbà rìí Kàgàwà údhè ndì ndonzi tí dhu, yà atdíð kádù òrùnà màtí. ¹¹ Ádhi pbá ale ndi ìndrù nzínzi ð, ngàtsi ale-afí rìrèna dhu ùni rádù, inzá ní ndi ale-afí yà kà'ò ríí kèlè nùni ka rò? Ndirò, Kàgàwà bhà irèta nùni rádù atdí ale mà ríí ìmbà, inzá ní kàbhà ìlìlǎ-Alafí kèlè nùni ka rò. ¹² Ndirò àlè, àlè kíí nà ní nzí yà adzi ð ale aríí nà ale-afí-tidò, pbétù àlè kíí nà ní ìlìlǎ-Alafí yà Kàgàwà bhà rò irà, ndíní àlè kùni tí àlè tò Kàgàwà ìbhò kóró dhu. ¹³ Ndirò, yà mà mí Kàgàwà bhà màkürù òvò ìndrù tò rò, mà marí nzí kòvò ìndrù tó dhu-ðnga t'òvòta tó irèta ò rò àhù òte-tidò ð, pbétù mà marí kòvò Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí níbhò fàkà obhóná òte-tidò ð. Ndi dhu bhèyi ní ndi, mà marí ìlìlǎ-Alafí nàndà dhu àwè ìndrù tò ndi ìlìlǎ-Alafí ìbhò fàkà òte-tidò ð.

¹⁴ Pbéù, yà adzi dð pbìndà ðfð ð tí arúbhi ale, ní rí nzí àdù ndi Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí ò rò ráhù òte à'ù. Obhó tí kà rádù kàla rìí ìmbà tína nà dhu tí fìndà, ìnzí ndi dhu rádù dóna àlù, ndirò ìlìlǎ-Alafí-otù ð tí ndi dhu rádù ale-dò àlù nídhuní. ¹⁵ Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí nà ríí ale ríí ìnè ìndrù-nyutsi ríí kóró dhu ràlù dóna, pbétù ìmbà ríí ìlìlǎ-Alafí nà ale-dò nàlù ndi Alafí nà ríí ale-nyutsi ríí dhu rí nzí.

¹⁶ ìlìlǎ Andítá ràtina :

«Ádhi pbá ale ndi Ádrùngbàle bhà irèta nùni ?

Ádhi pbá ale ndi kà tò rádù sedzà àbhù ? »

Pbéù àlè'ì, yà ìlìlǎ-Alafí nà àlè kíí rò, àlè kíí nà irèta ní Krístò bhà rò irà irèta.

Kàgàwà bhà kasutále

(1Kò 4.1-6; Èbr 5.11-14)

3 ¹ Pbakà ð àbanínzó, nzínziku ð ma míí nínganí, ma mábà nzá fangà mótè nyí mànà àdhàdhì Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí nà ríí ale bhèyi. Pbéù ma mótè nyí mànà àdhàdhì yà adzi ð dhu átdù afíya ale bhèyi, ndirò òko òko ire tí fíyó a'uta ð Krístò-nyutsi ale bhèyi. ² Ma mábhù nyí nyòmùvù dhu níí màkyí^k. Ma mábhù nzá odú r'ò'ò ònyù nyònyù, ìnzí nyí nyádù kà-lèmà ònzi ale tí nyí nyíí dhu-okú dð rò. Ndirò kòmbí màtí nyí nyí nzí àdù kà-lèmà ònzi, ³ òko nyí nyòko yà adzi ð dhu átdù afíku ró nídhuní. Obhó tí, yà òko adha mà anya mànà nóko nzínziku ð dhu, nítè tí nzá dhu, yà adzi ð dhu rátdù afíku, ndirò nyí raróko yà inzá Kàgàwà

^j 2.9 Ìsa 64.3; 52.15 ^k 3.2 Màkyí tí Pòlò ràtina dhu ní yà ndi ndudhè kàkà inzá àpè ò'ò fíyó a'uta ð ale tò isísó r'ò'ò dhu.

núni ale náaróko òná ǒfǒ ǒ ? ⁴Wò nzínzìkù ǒ atdí ale rätina : Ima, ima ní Pòlò bhà ale, ngätsi ale ràdù àtina : Ima, ima ní Apòlò bhà ale rò, ní wò nyí nyónzina dhu tí nzí inzà Kàgàwà núni ale tó ǒfǒ ǒ dhu ?

⁵Nírò, Apòlò ní àdhi ? Ndirò, Pòlò ní àdhi ? Mǎ'í ní Kàgàwà bhà kasutále, yà nyí nyá'ù Krístò otùya ǒ ale. Mǎ mónzì ndi kasu, ngätsi ale rònzì ka yà Ádrùngbàle abhù fíndà perè-bvu rǒ. ⁶Mǎ mí'í àdhàdhì yà inga ǒ kasu nanzì ale bhèyi : Ima, ma mazò itse, ndirò Apòlò adù idha ùdho kà dǒ. Pbétù, Kàgàwà ní ndi adù kàbhù ròvì. ⁷Ní, wò ndi itse nòzò ale mà, kà-dǒ idha nùdho ale màna, kóró ní nzí dhu. Kàgàwà ní ndi rǐ'í ngari nà, kàbhù ndi ndi itse ròvì dhu-okú dǒ rò. ⁸Itse nòzò ale mà, kà-dǒ idha nùdho ale màna kóró rǐ'í àdhàdhì : ndirò, Kàgàwà núubhòya ìngbàtí ìli ndi ale bhà mùkimbà mà, àdhàdhì ndi ale anzì kasu-bvu rǒ. ⁹Obhó tí, mǎ, mǎ'í ní atdíkpá arí Kàgàwà bhà kasu ònzi ale. Nyí, nyí ní Kàgàwà bhà onzìbvù.

Kàgàwà udhèya pbìndà kasutále-kàsù kàzù nǐ dhu

Nyí ní átò Kàgàwà rǒsina idza. ¹⁰Ní, yà idù Kàgàwà íbhò ídzìnga-bvu rǒ, ndirò àdhàdhì yà idza òsì arí nyìkpóna ótdyù ale bhèyi, ma mópè ndi morù idza-pfǒ [Ídzì Mǎkürù t'únòta-otù ǒ.] Ndirò kòmbí, ngätsi ale nádù ndi ndi idza òsì kà-dǒ. Pbétù dhu àkǎ ìngbàtí ìli ndi ale mà ràndà nga mbèyi, ìngbà dhu bhèyi màtí ndi ndòsì kà-dǒ dhu nà. ¹¹Obhó tí, ìmbà ngätsi idza-pfǒ òpè rádù ndòrù, yà iwà ka kórù-tsí tó ngari ǒ ale rǐ'í. Ndi idza-pfǒ ní Yèsù Krístò. ¹²Ìndrù rǐ'í ìnè ndòsì wò ndi òru ka kórù idza-pfǒ dǒ abhò rádù òdhò dhu-tidò nǐ : orò, tsumà, ndirò orù odzina nà odu-tidò mà. Ngätsi ale rǐ'í ìnè ndòsì kà-dǒ ìnzí rádù òdhò abhò dhu-tidò nǐ : itsu, tsǐtsò, ayi mà. ¹³Kàgàwà rǐ ìndrù-ànyǎ ìtdì nínganí rí ndònzì dhu nítèya ìngbà tí ìli ndi ale bhà kasu tó ǒfǒ kpangba. Obhó tí ndi nínganí, Kàgàwà núudhèya ìngbàtí ìli ndi ale bhà kasu mà kàzù nǐ, kàzù ràdù ndi ndi ale bhà kasu tó ǒfǒ nítè. ¹⁴Ní, dhu í'íya gukyè inzà yà ndi ale asì wò ndi idza-pfǒ dǒ dhu nógbè kàzù ò dhu tí, ní ndi ale náabàya mùkimbà. ¹⁵Pbétù yà ndi ale asì dhu nógbeya gukyè, ní ndi ale náabàya nzí mùkimbà. Àbadhi nyú ndítírò nógúya ògù, pbétù ndi dhu ní'íya àdhàdhì kàzù ònǎ ndi nòtò ndàdù ògù ale bhèyi.

¹⁶Nyí nyúni tí obhó dhu nyí rǎrǐ Kàgàwà bhà idza, ndirò kàbhà ìlǐlǎ-Alafí rarádi nyukutsì ? ¹⁷Obhó tí Kàgàwà bhà idza ní ìlǐlǎ idza, ní nyí ní ndi kàbhà idza. Nírò, ndi ale apé Kàgàwà bhà idza ùgòlò, ní Kàgàwà adùya ndi ale ùgolo átò.

Kàgàwà íbhò kóró dhu fùkù fùkù ídzìnga-okú dǒ rǒ

¹⁸Atdí ale mà àkǎ nzà ndùtrǎ ndi ndítírò. Nzínzìkù ǒ atdí ale mà náapé ndòzù iwà ndi ndúni dhu-ònga t'òvòta yà adzi ǒ ale tó ǒfǒ ǒ dhu tí, ní

ndi ale àkǎ ndùbhà ndi dhu-ǎnga t'òvòta-tidò. Ndi dhu bhëyi ní ndi, kà rǎdù ìí obhóná dhu-ǎnga t'òvòta nùni ale tí. ¹⁹Obhó tí, yà adzi ǎ dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta-tidò ní ìmbǎ tǐna nà irèta Kàgàwà-ǎnzǐ. Ìlǐlǎ Andítá náarátina: « Kàgàwà arí dhu-ǎnga t'òvòta ì ùni dhu tí arí 'àti ale nótisi yà ìtírò abádhí ùpe fiyó àdà ǎ'. » ²⁰Ndirò Andítá rǎtina átò: « Ádrùngbǎle Kàgàwà nùni wà dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta nà ale tí rí 'òzù ale tó irèta. Kùni wà dhu, ndi irèta rǎrǐ mbǎ tǐna nà dhu^m. »

²¹Nírò, atdí ale mà àkǎ nzá ndòyò ndi ngǎtsi ale-okú dò rò. Obhó tí, kóró dhu rǐrǐ fùkú ídzìnga tò. ²²Ima Pòlò, Apòlò, Péterù, Kàgàwà íbhò má fùkù fùkú ídzìnga tò. Ndirò yà adzi, ípìrǎnga, oye, yà kòmbí rǐrǐ dhu, olù ríwu dhu màná kóró Kàgàwà íbhò fùkù fùkú ídzìnga tò. ²³Ndirò nyǐina, nyǐ ní Krístò bhà ale, ndirò Krístò ní Kàgàwà bhà ale.

Inzá dhu àkǎ kǎnzǐ Krístò bhà kasutále gàyà dhu

(Ròm 14.10-12; 1Kò 3.5-9)

4 ¹Nírò, dhu àkǎ ìndrù ròzù máí Krístò bhà kasutále tí, ndirò Kàgàwà bhà obhónga ùdhë arí ìndrù tò ale tí. Rìrà àhu kòmbí nga ò, i obhónga náaróko órù ò. ²Nyǐ nyùni wà dhu, wò ndi ádrùngbǎnga-tidò ka kábhù fóná ale rǎrǎdù àkǎ ndìí yà fíndà ka kàvi dhu ǎnzi arí ale tí. ³Pbàkà ǎ, ìnzǐ ní àpbè ndi akekpa màtí nyùnd ànyǎdu, ndirò ngǎtsi nǐ, ìndrù-bvù dhùwanì rùndò ndi ànyǎdu. Ndirò ima nyú matírò ma mí nzǐ àdù ànyǎdu ùnd. ⁴Obhó tí, pbàkà irèta nyú mà nǒbhù nzá ma atdí dhu-okú dò rò màtí, pbétù ndi dhu rǐ nǐ àtina, ima rǎrǐ obhónángatále. Ádrùngbǎle ní ndi ànyǎdu ùnd rǎdù. ⁵Ní ndi dhu-okú dò rò, nyǐ nyàkǎ nzá nyùnd ìndrù-ànyǎ angyinǎ rò, ìnzá àkò ka kakò kàsùmì àpè àkǎ rórò. Nyǐ nyàkǎ nyòdò nga, ràrà àhu Ádrùngbǎle ríngo dhu ò. Ka ní ndi kóró dhu yà ùru ka kuru índò ò nitèya kpangba awáwù ò, ndàdù yà ìndrù aròdona afíya ò dhu núpò kpangba. Ní Kàgàwà níifuya ìngbàtí ìli ndi ale mà ndi ale bhà kasu-bvu rò.

⁶Àbanǐnzó, ma mùndò wò dhu fùkù, midyì Apòlò bhà ǎfò mà pbàkà ǎfò nyú màná okúku dò rò. Ma midyì i ǎfò, ndíní ròkǎ nyǐ nyùni tí dhu, nyǐ rǎkǎ nzá nyòwù igi Andítá rǎ rò, ndirò nzínziku ǎ atdí ale mà rǎkǎ nzá ndìdzí ndì, ndòlè ndi atdí ale ìnǎ rò, ndàdù ngǎtsi ale nídzèlè. ⁷Ádhi pbá ale ndi nyi níli nyǐí ádrùngbǎle tí ròsè ngǎkpà ale dònǎ? Tí obhó Kàgàwà ndi yà nyi nyarǐ nà kóró dhu nubhò ìndù? Kǎpé ìí wò dhu bhëyi, ní ádhu-okú dò rò nga ndi nyi nyádù àmbe nyoyò dǎ, ìnzá nyi nyabà i dhu Kàgàwà-fó dhu bhëyi nǐ?

⁸Nyǐ pbání iwà nyǐ nyábà yà nyǐ nyí atdyúya òho kóró dhu! Nyǐ pbání iwà nyǐ nyóngò ònzítále tí! Nyǐ pbání iwà nyǐ nyóngò ádròdrò kámá tí!

^l 3.19 Yòb 5.13   ^m 3.20 Zàb 94.11

Pbétù mǎ'í na, mǎ ní nzǐ ádròdrǒ kámá. Nyǐ nyǐ'íná gukyè obhóngatí ádròdrǒ kámá tí, ní mǎ mǎmbènà ì'ì átò ádròdrǒ kámá tí atdíkpá nyǐ mànà. ⁹Obhó tí, ima ní dhu rǒlo Kàgàwà úli mǎ'í, mǎ uvitatále tírò, mǐ'ì olù ale tí kóró ale rǒ dhu bhèyi. Mǎ mǐ'ì àdhàdhì ànyàya ka kítìdì ndíní ka kòkye tí ale bhèyi. Obhó tí, mǎ mǐ'ì àdhàdhì kóró yà adzi ǒ ale mà, màlàyíkà mànà dhu rǐ rǒyá rí ndònzì dhu àndà ale bhèyiⁿ. ¹⁰Mǎ pbání ndi àkyàkyè ale Krístò-okú dò rò, nyǎdù ì'ì dhu-ǒnga t'óvòta tó irèta nà ale Krístò-nyutsì. Mǎ pbání ndi ivíví ale, nyǎdù ì'ì ǒbi nà ale. Ìndrù arí itsìka ònzì, pbétù, abádhí arádù nyǐfù ! ¹¹Rìrà àhù kòmbí nga ò, mǎ mǐ'ì àwù nà, mǎ mǐ'ì òm̀v̀na mǎ mí dhu-atdyú nà, mǎ mǐ'ì ìmbǎ mùdzarù nà rǒkǎ. Ka karávu rǒkǎ, mǎdù àm̀be ùbhi dǒ, ìmbǎ mǎ móko ró nga rǐ'ì rǒrǒ. ¹²Mǎ mǎrí adyò ìv̀d̀, mǎm̀be kasu ònzì dǒ ǒtsúka nyú ní ònyè mǎ mabá tí. Mǎ'í ní ka kí dhu ùnò rò, mǎ mǎrí i ale àsò àsò tí. Ìndrù rǐ mǎbhù mǎbà àpbè rò, mǎ mǎrí dhu-dzi òndù òndù tí. ¹³Mǎ'í ka kùdhù rò, mǎ mǎrí ǒte àdù ìyònga ǒ. Kòmbí màtí ka kí mǒzù àdhàdhì yà adzi ǒ tsítsò bhèyi, ndirò kóró ale mà náarí mǒzù mǐ'ì yà adzi ǒ andrita bhèyi.

Pòlò bhà irèta yà atdídǒ ndi ndózè pbàndà nzónzo-okú dò rò

¹⁴Ma màndí nzá yà dhu fùkù ndíní nyìku nabhù tí rìwù, pbétù ma màndí ka ndíní nyìkpókù nabhù tí ròtdyù àdhàdhì pbàkà nzónzo yà atdídǒ ma mózè bhèyi. ¹⁵Obhó tí, atdí kumì lufù ale mà rǐ mbà dhu ùdhè fùkù Krístò-nyutsì ka kóko tí dhu dǒ, ní abáku rǐ mbà ì'ì ibí. Obhó tí, ima ní ndi ma módhì nyǐ Ídzi Màkùrù ma múnò fùkù dhu-otù ǒ, ndíní nyǐ nyoko tí Yèsù Krístò-nyutsì. ¹⁶Nírò, ma mìtdè nyǐ ìtdè tí, nyǐ nyàkǎ nyòdyì pbàkà ǒf. ¹⁷Wò dhu-okú dò rò ní ndi, ma mòvì Tìmòtewè tikù ò. Ka ní pbàńg̀ba yà atdídǒ ma mózè, ndirò mbèyi arí fóná ka kàbhù Ádrùngbǎle Yèsù bhà kasu ònzì. Kàrǐ ndi Krístò-nyutsì ma marádi tí dhu tó gílímá àbhù nyǐrè. Ndi gílímá ní ndi ma marúdhèna kóró ngari ònǎ kóró *kànísá ǒ.

¹⁸Nzínzìku ǒ atdídhéná ale nópè 'àm̀be inga irè dǒ ìnzǐ ma rǎrǎrà nyǎndà, ndi dhu ràdù 'àbhù 'àm̀be ìdzi dǒ. ¹⁹Pbétù, ma mǎrà àhù fùrǎbvù ìnzá òtrò idho ǒ, Ádrùngbǎle òzè ka ní. Ní ànyìrǒ ní ndi, ma mí nzǐ kǒkò i ìdzǐ arí ìtírò ale arúnona dhu kèlè núní, pbétù ma mí abádhí ràdù ònzìnà dhu nálǎ átò ! ²⁰Obhó tí, òrù-akpà ǒ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi náarí nzǐ ndìtè yà ale-tsù ǒ ka kúnona dhu-otù ǒ tí, pbétù kǎrǐ ndìtè ádrùngbǎnga tó ǒbi-otù ǒ. ²¹Nírò, nyǐ nyòzè ní àdhu ? Tǐ marà àhù fùrǎbvù fudú mùgò nà, ndirò ngǎtsì ní, tí marà àhù àzè mà ìyònga mànà ní àlè afídu nà ?

ⁿ 4.9 Ànyàya ka kítìdì ndíní ka kòkye tí ale ka kabhùna rùvò r̀wugà d̀, ndíní ì nuyè tí ǒrù tó ìzà nà, ìndrù ràdù 'àndu 'àm̀be i ale rǒ rí ndònzì dhu àndà dǒ.

Mùnyòni ònzi rí ale àkǎ kodì *Kànisa ǒ rò dhu

(Gàl 5.9; 1Tì 1.19-20; Èbr 10.22)

5 ¹Dhu arí ndiri kóró ngari ònǎ kambe àtina dǎ, nzínziku ǒ atdíghená ale rarí mùnyòni ònzi. Ndi mùnyòni-tidò ní yà ìnzí arí ndònze kǎkǎ ìnzá Kàgàwà ná'ù ale nzínzi ǒ màtí: ka karátina nzínziku ǒ atdí ale ródyì olù-íyànà° ràdi pbìndà tsibhále tí! ²Ní àzèmbè izu àmbènà nyǔkǎ, nyǎdù ndi dhu nònzì ale ìpfo, nyòdì nzínziku ǒ rò rò, nyí nyarádù òko nyámbe nyǔyò dǎ òyò tí! ³Ima, ma mǐí itse rùkú rò ale-ngbò ònǎ rò, pbétù ma mǐí ìnè atdíkpá nyí mànà ale-afí ònǎ rò. Ní, ma mòtdì wà ndi dhu nònzì ale-ànyǎ, àdhàdhì ìnè àlè kǐí atdíkpá nyí mànà dhu bhèyi. ⁴Ma mòtdì ndi ale-ànyǎ àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù-òvò rǎ. Ndirò, nyùndù nyí nyí rò, ma mǐ'íya ìnè átò atdíkpá nyí mànà ale-afí ònǎ rò, ndirò Ádrùngbǎle Yèsù bhà ádrùngbǎnga tó òbi ní'íya ìnè nzínziku ǒ. ⁵Nyí nyàkǎ nyípfo wò ndi ale, nyǎbhu pǎmvo Sitanì tò^p, ndíní kà-nyùtsì rǐí nzérénga nabhù tí riku yà kà rǎbàna àpbè-otù ǒ. Ndi dhu bhèyi ní ndi kà rǎdù ògù Ádrùngbǎle Yèsù rǐngò ònǎ idho ǒ.

⁶Nyí nyí nyǔyò nzérénga-okú dò rò dhu ní nzí ídzì dhu! Nyí nyúni tí obhó dhu, àkè afí-ngba rarí ábhǒ idyi nyú nábhù ràmò? ⁷Nírò, nyí nyàkǎ nyípfo wòrì nzérénga tó afi-ayí nyukutsì rò, ndíní nyí nyílá tí Kàgàwà-nyìkpó ǒ. Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyí nyádù ìí àdhàdhì idyi-òwútá, yà ìnzá ka kàngbò afi ònǎ bhèyi, yà kòmbí nyí nyíí ònǎ ǒfò bhèyi. Obhó tí, Kàgàwà ú'ò wà nyí nyílǎ nyìkpóna ǒ. Kǎbhù wà Krístò perè tí àlè-okú dò rò àdhàdhì Pásika tó mùhendù tó Pbàyàhúdì arózèna 'à'à tamǎ-ngba bhèyi^q. ⁸Ní ndi dhu-okú dò rò, àlè kǎkǎ àlè rònzì àlè tó Pásika tó mùhendù ìnzí ní afi-ayí rǐí ònǎ mùgatì ní. Kà-tì ní, nzérénga mà nzére dhu mànà tó afi-ayí ní. Pbétù, àlè kǎkǎ àlè rònzì ka ìmbǎ ònǎ afi nà mùgatì ní. Kà-tì ní, àlè kǎkǎ àlè ròkò ìlǎ àlè kilǎ Kàgàwà-nyìkpó ǒ rórò, ndirò obhóná dhu ònzi àlè kí rórò.

⁹Yà olù ma mándí fǔkù bhàruwà ǒ, ma mándí dhu mati, nyí rǎkǎ nzá nyòwù òko rǎ atdíkpá mùnyònitále mànà. ¹⁰Ndi bhàruwà ò ma mòtè nzá yà adzi ǒ mùnyònitále dǎ, òdhíya-fó rǐí dhu dǎ arí afíya ùlì ale dǎ, ìndrù-fó dhu ùdhǎ arí òbi ní ale dǎ, ndirò *sànamù ùlè arí ale dǎ. Obhó tí, ndíní nyí nyìndà tí nyí abádhí rǎ rò, dhu àkǎnà nyùvò yà adzi ǒ rò! ¹¹Pbétù ma mándí dhu fǔkù okúya dò rò ní kǎkǎ pbàkrístò tí arí 'àti ale. Ndi ale apé àtina ndi rǎrì mùkrístò, pbétù ndàdù ìí mùnyòni ònzi arí ale tí, ndirò òdhíya-fó rǐí dhu dǎ arí afíya ìlì ale tí, kapé ìí sànamù ùlè arí ale tí, ndàdù ìí dhu ùno arí ìndrù ní ale tí, kapé ìí iwa òri arí ale tí, ndirò òbi ní arí dhu ùdhǎ ìndrù-fó rò ale tí, ní wò dhu bhèyi ale-tidò nà nyí nyàkǎ nzá nyǔnyù ònyù mà atdíkpá!

° 5.1 Law 18.8; Tòr 23.1   ^p 5.5 Màt 18.15-20   ^q 5.7 Uvt 13.7; 12.21

¹²Inzá Yèsù ná'ù ale-ànyă t'únɔta tí òtĕdu ? Tí obhó pbàkrístò nyú i nyí nyádù ànyăya núnò ? ¹³Inzá Yèsù ná'ù ale-ànyă núnò rǎdù ní Kàgàwà. Obhó tí, ǼlǼ Andítá rătina: « Nyí nyàkă nyípfo nzére ale nyòdi nzínziku ǝ ròr. »

MùKrístò àkă nzá ndòbhù ɔdhìnà mùkrístò inzá Yèsù ná'ù anya t'ítđita t'ále-fó dhu

(Mbà 20.3; Măt 5.23-24; Ròm 12.17-18; Ėfe 5.3-8; Yàk 4.1)

6 ¹Nzínziku ǝ atdí ale mà náapé ìí anya nà iwà Yèsù ná'ù ɔdhìnà nà, ní dhu ǝfđ tí nga kà rǎrà ndi ɔdhìnà òbhù inzá Yèsù ná'ù anya t'ítđita t'ále-fó ? Inga nòfđ dhu ní kà rǎrà kòbhù Kàgàwà bhà ale-fó. ²Nyí nyúni tí nzá dhu, Kàgàwà bhà ale rǎrǐ ndi yà adzi ǝ ale-ànyă nitđiya ? Nírò, yà adzi ǝ ale-ànyă nyí nyitđiya dhu bhěyi, ádhu ìnzǐ nyí nyádù kǝkò dhu bhěyi àkyăkyè dhu nùfă ale-ànyă nítđi ní ? ³Nyí nyúni tí nzá dhu àlĕ ritđiya màlàyíkă mà-ànyă ? Ní ndi dhu bhěyi kà rǐí rò, àlĕ ní ùnɔ àlĕ kádù yà adzi ǝ ì nònzǐ dhu-ànyă ùnò olu ! ⁴Ní dhu apé ìí nyí nyíí anya nà nzínziku ǝ dhu tí, ní ádhu-okú đò rò nga ndi nyí nyádù òwu i anya nà kǝkò ìnzǐ arí òte pbàkrístò nzínzǐ ǝ dhu ǝ ale-ònzǐ ní ? ⁵Ma mènò dhu wò dhu bhěyi ndíní nyíkù nabhù tí rìwù. Obhó tí, nzínziku ǝ yà Yèsù ná'ù ɔdhína nzínzǐ ǝ dhu-ànyă ùnò rǎdù dhu-ǝnga t'óvòta núní atdí ale mà t'íí mbă ? ⁶Pbétù, ùkú nyí nyàmbènà nzínziku ǝ dhu-ǝnga àndà rò, nyí nyarádù òwu nyòbhù inzá Yèsù ná'ù ale-fó dhu-tì ní àdhu ?

⁷Obhó tí, anya nà nyí nyíí nzínziku ǝ dhu nítè wà dhu k pangba, iwà dhu rónzǐ lèmàku atdíđ. Ní ádhu ìnzǐ nyí nyádù nzére dhu-dzi òndù ní ? Ádhu ìnzǐ nyí nyádù nyèbhà kudhă fukú ongyéngă mà ní ? ⁸Pbétù nyí, nyí ní ndi nyí nyarí nzére dhu ònzi, nyòwù Yèsù ná'ù ɔdhíku òbhù iri ale-fó ! Ndirò nyí ní ndi nyí nyarí i ale tó obhónánga ùdhă ɔbi ní ! ⁹Nyí nyúni wà dhu mběyi nyú, nzére dhu ònzi arí ale ní rabáya nzǐ ngari òrù-akpà ǝ Ádrùngbă kamà Kàgàwà bhà Idzi ǝ. Ìnzǐ nyàbhù kutră nyí: mùyòdñì ònzi arí ale mà, *sànamù ùlĕ arí ale mà, kăkă inzá ì úmbă ì nà ale nà arí mùyòdñì ònzi ale mà, ndirò mùyòdñì ònzi arí nzínzìya ǝ kpabhále-tírò, ndirò vèbhále-tírò ale mà, náabáya nzǐ ngari Kàgàwà bhà Idzi ǝ. ¹⁰Ndirò, ogbo ònzi arí ale mà, ɔdhíya-fó rǐí dhu đò arí afíya ùlĕ ale mà, iwa òri arí ale mà, dhu ùnɔ arí ìndrù ní ale mà, kăkă ìndrù-fó dhu ùdhă arí ɔbi ní ale mà, ní kòrí ale kóró, náabáya nzǐ ngari òrù-akpà ǝ Ádrùngbă kamà Kàgàwà bhà Idzi ǝ átò. ¹¹Angyi, nzínziku ǝ atdídhená ale nóongónà dhu ònzi ndi dhu bhěyi tí. Pbétù kòmbí, àlĕ tó Kàgàwà nú'ò wà nyí, nyílă fùkú nzérenga ǝ rò. Kăbhù nyí nyòngò pbìndà ale tí, ndàdù nyòzè obhónángatále tí. Kǝnzǐ kóró i dhu àlĕ tó Ádrùngbăle Yèsù Krístò nyí nyá'ù dhu-okú đò rò, ndirò ǼlǼ-Alafí-otù ǝ.

† 5.13 Tòr 17.7

Yèsù ná'ù ale ní Krístò-ngbò-rǒnga dhu

(1TÈ 4.1-17; 1PÉ 1.14-19)

12 Nyí nyarátina : « Kóró dhu t'ónzita tó rusà ka kúfà wà fákà pbàkrístò tírò. » Ndi dhu ní obhó dhu, pbétù kóró dhu ní nzí àkáká kǒnzì dhu. Ima mà átò ma mínè mati : « Kóró dhu t'ónzita tó rusà ka kúfà wà idù, » pbétù mà mí nzí àdè dhu à'ù mí'í atdí dhu mà tó ino tí. 13 Ndirò nyí nyarátina átò : « Kàgàwà anzi ònyù ale-ò tò, ndirò kǎnzì ale-ò ònyù tò. » Pbétù, mà mátina kà ritòya kǒkò òyò dhu kóró. Ale-ngbò Kàgàwà anzi nzá m̀nyòni t'ónzita tò, pbétù kǎnzì ka Ádrùngbàle Yèsù bhà kasu t'ónzita tò. Ndirò ndi Ádrùngbàle rǐi ale-ngbò t'úndata tò. 14 Ndirò ròsè dòtsí, Kàgàwà yà Ádrùngbàle Yèsù nabhù rìngbè ndi ɔve-bvù rò pbìndà ádrùngbànga tó ɔbi nǐ, náabhùya àlè-ngbò rùngbe ì átò.

15 Nyí nyùni tí nzá dhu, ngbòku rǎrì Krístò-ngbò-rǒnga ? Nírò mà tí àdè Krístò-ngbò-rǒnga nyú idyì idyì, mugèrè róngò m̀nyòni tó tsibhále-ngbò-rǒnga tí ? Inzi àkekpá màtí ! 16 Ndirò, nyí nyùni tí nzá dhu ndi ale mà rapé 'ùngbò m̀nyòni tó tsibhále nà, ní róngò wà atdí ale-ngbò tí kà mànà ? Obhó tí, Ìlǐlǎ Andítá náarátina : « Abádhí òyò rò rǎdù 'ùgèrè 'òngò atdí ale-ngbò tí. » 17 Pbétù, Ádrùngbàle mànà ì nùngbò ale, ní rǎdù ndùgèrè 'òngò atdí ale tí kà mànà, ale-afí ònǎ rò.

18 Nyí nyàkǎ, nyòtsè m̀nyòni-tsù rò ! Yà ìndrù rǒnzina kóró ngùkpa nzérenga rǐi igi ndi ale-ngbò rǒ rò. Pbétù m̀nyòni nònzì ale nònzì wà nzérenga ngbòna nyú rǒ ndítírò. 19 Nyí nyùni tí nzá dhu ngbòku rǎrì yà nyukutsi arádi Ìlǐlǎ-Alafí bhà idza ? Ndi Ìlǐlǎ-Alafí nábhù fùkù ní Kàgàwà. Ndirò nyí ní nzí kàmàku nyí-tírò. 20 Obhó tí, Kàgàwà náadzì nyí ɔrú odzi nyú ð. Ní nyí nyàkǎ nyílè ka ngbòku nǐ.

Pòlò rǐ Pbàkòritò arǐi nà umbátá dǒ nzére irèta òbhòlò dhu

(Opt 2.18-25; Màt 19.3-12; Ròm 6.18-22)

7 1 Kòmbí, mà mí dhu òvo fùkù yà idù nyí nyándí dhu dǒ. Nyí nyátí : « Inga nǒfò dhu ní kpatsibhále àkǎ nzá ndòdhò pbìndà tsibhále nà. » 2 Pbétù, ndíní ìndrù oko tí ìmbà m̀nyòni rǐi nǐnzìya ð, mà mátina dhu rǎkǎ ìngbàtí ìli ndi kpatsibhále mà rǐi pbìndà tsibhále nyú nà, ndirò ìngbàtí ìli ndi tsibhále mà rǐi pbìndà kpatsibhále nyú nà. 3 Kpatsibhále nǎkǎ ndònzì pbìndà tsibhále rǐ atdyúna òho dhu, ndirò tsibhále mà nǎkǎ ndònzì pbìndà kpatsibhále rǐ atdyúna òho dhu átò. 4 Tsibhále-ngbò ní nzí ndi tsibhále bhà, pbétù ka ní kàbhà kpatsibhále bhà. Ndirò kpatsibhále-

^s 6.16 Opt 2.24   ^t 6.18 Ka kfí ìnè kugèrè ka átò yà dhu bhèyi : « Nyí nyarátina : « Yà ìndrù rǒnzina kóró nzérenga rǐi igi ndi ale-ngbò rǒ rò. » Pbétù mà mátina : m̀nyòni nònzì ale rònzì wà nzérenga ngbòna nyú rǒ ndítírò. »

ngbò ní nzi ndi kpatsibhále bhà, pbétù ka ní kàbhà tsibhále bhà. ⁵Ní, nyí nyàkà nzá nyùlè nyí, inzà ní itsòta tó kàsùmì ð tí nyí nyírì nyí nyùbhà ka ákè kàsùmì tí rò. Ndi itsòta tó kàsùmì dzidò, nyí nyádù ingo nyòkò atdíkpá tdítò, akye p̄m̄vo Sitanì náarana nyùtra fùkù ivívinga ð ní. ⁶Wò ma mènò fùkù dhu ní nzi uyátá, pbétù ndi dhu bhèyi nyí nyònzì dhu dhu ní nzi nzére dhu.

⁷Obhó tí, ma màmbènà òzèna dhu ní kóró ale ròkò ima bhèyi, ìmbà vèbhále na. Pbétù ingbatí ìli ndi ale mà nábà p̄bìndà perè nyú atdíró Kàgàwà-fó: atdí ale ràbà tsibhále nà ndi ndádi dhu tó perè-tidò, ngàtsi ale ràdù ìmbà tsibhále na ndi ndádi dhu tó perè nábà.

⁸Ndirò kàkà ìmbà r̄r̄i vèbhále nà ale mà, abvo-ayí mànà tò, ma mí dhu òvo matí, dhu ràmbènà àkà mbèyi nyú abádhí tò abádhí rònò òko yà ma marádi dhu bhèyi, ìnzí 'òhò ùmbátá-atdyú. ⁹Pbétù dhu apé ìr̄ ìnzí abádhí ràdù affya òtò ìtrò dhu tí, ní abádhí ràdù àkà 'ùmbà ì. Obhó tí, dhu ràdù àkà mbèyi nyú, ndi ale r̄r̄i p̄bìndà tsibhále nyú nà, ròsè ndi ndarana àdi ndàmbe tsibhále-atdyú òhò dō dhu dōnà.

¹⁰Kàkà iwà ì nùmbà ale tò, ma màbhùna ní yàrì uyátá, yà inzà àhu fudú rò, pbétù k̄rà Ádrùngbàle Kàgàwà bhà rò: tsibhále àkà nzá ndùbhà p̄bìndà kpatsibhále. ¹¹Pbétù, tsibhále náapè p̄bìndà kpatsibhále ùbha, ní ndi tsibhále àkà nzá ndàrà amba-bvù tdítò. Ìmbà k̄r̄i ndi dhu bhèyi rò, dhu àkà abádhí rùngbò ì tdítò p̄bìndà kpatsibhále nà. Ndirò, kpatsibhále àkà nzá ndùbhà p̄bìndà tsibhále.

**Pòlò r̄i sedzà àbhù inzà Yèsù ná'ù ale mànà
ì nùmbà Yèsù ná'ù ale tò dhu**

¹²Ndirò ngùkpà ale tò, ima, ma mí yà dhu òvo, ndi dhu àhu nzá Ádrùngbàle Yèsù ò rò, pbétù kàhu ùdù rò. Ní ma mátina: iwà Yèsù ná'ù kpatsibhále náapè ìr̄ inzà Yèsù ná'ù tsibhále nà, ndi tsibhále ràdù ndà'ù 'òngò òko kà mànà, ní ndi kpatsibhále àkà nzá ndùbhà ndi tsibhále. ¹³Ndi dhu bhèyi tí, Yèsù ná'ù tsibhále náapè ìr̄ inzà Yèsù ná'ù kpatsibhále nà, ndi kpatsibhále ràdù ndà'ù 'òngò òko kà mànà, ní kàkà nzá ndùbhà p̄bìndà kpatsibhále. ¹⁴Obhó tí, inzà Yèsù ná'ù kpatsibhále r̄r̄i ìnè ábhò onzi nà ndùgèrè ndi ndòngò Kàgàwà bhà ale tí Yèsù ná'ù p̄bìndà tsibhále-otù ð. Ndi dhu bhèyi tí, inzà Yèsù ná'ù tsibhále r̄r̄i ìnè ábhò onzi nà ndùgèrè ndi ndòngò Kàgàwà bhà ale tí Yèsù ná'ù p̄bìndà kpatsibhále-otù ð. Ìmbà kà r̄r̄i ndi dhu bhèyi nání, abádhí tó nzónzo nózù ka kádù Kàgàwà-nyìkpó ð òtì ale tí. Pbétù obhónanga nyú ð, ì nzónzo ní Kàgàwà-nyìkpó ð ìlā ale. ¹⁵Pbétù dhu apé ìr̄ inzà Yèsù ná'ù ale nózè ndùbhà yà ì umbá ì nà Yèsù ná'ù ale dhu tí, ní ndi ale àkà wà ndùbhà ì umbá ì nà ale. Kòrì dhu-tidò nàndà dhu ní, Yèsù ná'ù ale nùtsì ì umbá ì mànà inzà Yèsù ná'ù ale nà dhu r̄i mbà. Pbétù dhu òfò nga nyòkò atdíkpá, Kàgàwà

núunzi nyí ndíní nyí nyoko tí màrùngà ǝ ngǝkpà ale mànà dhu-okú dǝ rǝ. ¹⁶Inyi Yèsù ná'ù tsibhálé, nyi nyùni tí obhó ìgǝ nyi nyádù pbàkù kpatsibhále nígu dhu ? Ndirǝ ngàtsi nǝ, inyi Yèsù ná'ù kpatsibhálé, nyi nyùni tí obhó ìgǝ nyi nyádù pbàkù tsibhále nígu dhu ?

**Pǝlǝ rǝ dhu àndí inzá dhu àkǝ kokò indrǝ
tǝ ɣyátá tǝ inc tǝ dhu dǝ dhu**

¹⁷Rǝsè yà angyi ma mùnǝ dhu dǝnǝ, ìngbàtí ìli ndì ale mà nǝkǝ ndǝngǝ àdì àdhàdhì yà Ádrùngbǝle Yèsù abhù fìndà ǝfǝ ǝ : ndi ǝfǝ ní, yà Kàgàwà rǝ ndànzi rǝ kíí ònǝ ǝfǝ^u. Wǝrǝ ní ndi àkǝkǝnà kifù dhu tí ma marúdhèna kǝrǝ *kànísá ǝ dhu. ¹⁸Kàgàwà rǝ nyanzi ònǝ kàsùmì ǝ, nyi nyíí tí iwà ka kǝbhǝlǝ ɔnzínúnga rǝ ? Ní nyi nyàkǝ nyadi ndi ǝfǝ ǝ. Kàgàwà rǝ nyanzi ònǝ kàsùmì ǝ, nyi nyíí tí inzá ka kǝbhǝlǝ ɔnzínúnga rǝ ? Ní nyi nyàkǝ nzá nyabhù ka kǝbhǝlǝ. ¹⁹Ale-ònzǝnga òbhǝlǝ ka kí dhu nǝnzǝ nzá atdí dhu mà. Ndirǝ, ìnzǝ ka kí kǝbhǝlǝ dhu nǝnzǝ nzá atdí dhu mà átǝ. Àkǝkǝ dhu ní kifù Kàgàwà àvi kǝnzǝ dhu. ²⁰Dhu àkǝ ìngbàtí ìli ndì ale mà ràdì yà Kàgàwà rǝ ndànzi rǝ ndì ndíí ònǝ ǝfǝ ǝ. ²¹Dhu apé ìí nyi nyíí inc tí Kàgàwà rǝ nyanzi rǝ dhu tí, ní nyi nyàkǝ nzá nyitù afínù. Pbétù dhu apé ìí inè nyi nyí nyadi dǝnú nyi-tírǝ dhu tí, ní nyi nyàkǝ nzá nyiwí ndi onzi. ²²Obhó tí, inc tí arǝí ale, yà Kàgàwà ànzǝ rùngbǝ ì Ádrùngbǝle Yèsù nǝ, ní nzǝ inc Yèsù-nyìkpǝ ǝ. Ndi dhu bhèyi tí, dǝnǝ arǝí nditírǝ ale, yà Kàgàwà ànzǝ, ní Krístǝ bhà inc. ²³Kàgàwà nǝadzǝ nyí ɔrǝ odzi nyú ǝ. Nírǝ, nyí nyàkǝ nzá nyíí tdítǝ indrǝ tǝ ɣyátá tǝ inc tí. ²⁴Àbanǝnzǝ, ìngbàtí ìli ndì ale mà nǝkǝ ndàdì Kàgàwà-ònzǝ yà kǝ rǝ ndànzi rǝ ndì ndíí ònǝ ǝfǝ ǝ.

**Inzá àpè 'ùmbǝ ale àkǝ 'òkò ònǝ ǝfǝ
(Èbr 13.4; 1Pé 4.7)**

²⁵Kǝkǝ inzá àpè vèbhále ùní kpabhínzo mà, inzá àpè kpabhále ùní vèbhínzo mànà tǝ, ma múyǝna Ádrùngbǝle Yèsù òvǝ idù dhu tí dhu nǝ ma mǝíí ìmbǝ. Pbétù, tidu ònǝ rǝ, ma mábhǝna abádhí tǝ dhu ní pbàkǝ irèta. Ndi irèta ní, yà Ádrùngbǝle Yèsù ònzǝ ìdzǝnga fìndà rǝí tsùnǝ dhu ìrǝ ka kádù dhu tí ale bhà. ²⁶Obhó tí, yà kǝmbí rǝí àpbè-okú dǝ rǝ, ma mìrè nga ìdzǝ dhu rǝrǝ indrǝ ròkò yà ì ìí ònǝ ǝfǝ ǝ. ²⁷Dhu apé ìí inè nyi nyarǝí tsibhále nǝ dhu tí, ní nyi nyàkǝ nzá nyǝnè ndi tsibhále ùbha nyi nyí dhu. Dhu apé ìí ìmbǝ nyi nyarǝí tsibhále nǝ dhu tí, ní nyi nyàkǝ nzá nyǝnè tsibhále. ²⁸Pbétù, dhu apé ìí nyùmbǝ nyí nyí dhu-atdyú nǝ nyi nyíí dhu tí, ní nyi nyǝnzǝ nzá

^u 7.17 Kàgàwà rǝ nyanzi rǝ nyí nyíí ònǝ ǝfǝ tí ka kátina dhu-tí ní: Ale-ònzǝnga òbhǝlǝ ka kí dhu mà, ìnzǝ ka kí kǝbhǝlǝ dhu mà, ndirǝ inc tí ka kíí dhu mà, ìmbǝ ka kíí inc tí dhu mànà. Kùtǝ nzá Kàgàwà àvi dhu ònzǝ ka kí dhu-tsù. Wǝrǝ ní nzǝ ìtǝ ka kátina, Kàgàwà rǝ ndànzi dhu atù nzèrenga ǝ ale rǝkǝnǝ ndǝngǝ àdì ndi nzèrenga ǝ tí.

nzérenga. Ndirò, inzà àpè kpatsìbhále ùní tsìbhíngba náapè àrà amba-bvù, ní íyàdhiyà nónzì nzá nzérenga átò. Pbétù kákà iwà ì nùmbà ale ní rôngo ì ìnè àpè nà fíyó ípìrònga ǝ. Ní ima, ma mòzè mǝdò nyí ì àpè rǝ rò.

Inzá yà adzi ǝ dhu àkǎ ndàtdù ìndrù-afí dhu

²⁹Àbanǝnzó, ma mòzè mati yà dhu bhèyi : kàsùmì ùbhà ndì ídǝ. Ní rǝpè ndì kòmbí, tsìbhále nà aríí kpatsìbhále, nákǎ ndàdì ìmbǎ aríí tsìbhále nà ale bhèyi. ³⁰Òdzi ródzi ale nákǎ 'òkò ìnzí ródzi ale bhèyi. Dhèdhe nà ríí ale nákǎ 'òkò ìmbǎ ríí dhèdhe nà ale bhèyi. Dhu òdzi rí ale nákǎ 'òkò ìmbǎ ríí dhu nà ale bhèyi. ³¹Yà adzi ǝ malì ní arí kasu ònzi ale, nákǎ 'òkò ìnzí arí kasu ònzi kà ní ale bhèyi. Obhó tí, yà ndì ndíí òná ǝfǝ ǝ, yà adzi rǎrà tsùna rí ndòdì dhu ò.

³²Ma mòzè dhu ní, nyòkò ìmbǎ afíku ìtù rí dhu ríí rǝrǝ. Ìmbǎ aríí tsìbhále nà ale náarí afína ìtù ní ní Ádrùngbále Yèsù bhà dhu kèlè, ndàdù ndòzè ndòné kà-nyìkpó nǝfǝ dhu ònzi ndì ndí dhu kèlè. ³³Pbétù tsìbhále nà ale náarí afína àtdù ní ní yà adzi ǝ dhu, ndàdù ndòzè ndòné pbìndà tsìbhále-nyìkpó nǝfǝ dhu ònzi ndì ndí dhu, ³⁴pbìndà irèta ràdù ndùndò ùndo tí. Ndi dhu bhèyi tí, ìmbǎ aríí kpatsìbhále nà tsìbhále mà, inzà àpè kpatsìbhále ùni tsìbhíngba mà nà náarí afíya ìtù ní ní Ádrùngbále Yèsù bhà dhu kèlè. Abádhi ózè dhu ní 'àbhù afíya mà ngbǝya mà nà Ádrùngbále Yèsù tǝ. Pbétù kpatsìbhále nà tsìbhále náarí afína ìtù ní ní yà adzi ǝ dhu, ndàdù ndòzè ndòné pbìndà ale-nyìkpó nǝfǝ dhu ònzi ndì ndí dhu. ³⁵Wǝ ma mǝndǝ fǝkù dhu ní ma mǝndǝ ndííí íí tí mǝgàsù tí fǝkù, ìnzí ní ndííí íí tí àdà ma mǝpe rùkù dhu tí. Ma mòzè mitè ìngbà dhu bhèyi màtí nyí nyádù òko ìnga nǝfǝ dhu bhèyi dhu fǝkù, nyádù nyǎpba Ádrùngbále Yèsù rǝ tí ìmbǎ fǝkù irèta-ǝnga ùndo rí atdí dhu mà ríí rǝrǝ.

Órì nàndà dhu

³⁶Ndi ale apé dhu àlà, inzà ndì rónzì yà ndì ndòrì tsìbhíngba-nyìkpó nǝfǝ dhu, yà inzà ì úmbǎ ì kà nà dhu-otù ǝ, íyàdhiyà mà nà ì í 'ùmbǎ dhu-atdyú ràdù ndàlù tdítǝ, ní abádhi àkǎ 'ùmbǎ ì, yà ndì kpatsìbhíngba òzè ka dhu bhèyi. Àbadhi ònzi nzá nzérenga. ³⁷Pbétù, ndi kpatsìbhíngba apé dhu ùdhè afína nyú ǝ inzà ka kùtù ndì ùtù tí rǝrǝ, ndà'ù dhu ìnzí ì rǝrǝ 'ùmbǎ, ndirò ìnzí ì rǝrǝ ngbǝya ùpǝ yà ndì ndòrì tsìbhíngba nà, ndàdù ndi dhu ònzi yà ndì nyú ndì ndòzè ka dhu bhèyi, ní ndi ale ònzi dhu mbèyi. ³⁸Ndi dhu bhèyi ní ndi, yà ndì ndòrì tsìbhíngba nà ì nùmbǎ ale nónzì dhu mbèyi, ndirò wǝ ndi tsìbhíngba nǝdhǝ ìnzí 'ùmbǎ ì nà ale, nónzì dhu mbèyi nyú rǝsè.

Abvo-ayí nàndà dhu

³⁹Iwà àrà amba-bvù tsìbhále náaradi Úyatá-tsinǎ yà ìnè pbìndà ale ríí nyìkpóna nà òná kàsùmì ǝ. Pbétù kàbhà kpatsìbhále náapè òvè, ní

íyàdhiyà ríí dóná ndítírò 'ùmbă ì ndì ndòzè ale nà. Pbétù, ndi kpatsìbhále àkă ndíí mùkrístò tí. ⁴⁰Pbétù pbàkà ǎ, kà rǎdù hirò ònzì, yà ndì ndíí òná ǎfò ǎ tí ndì ndàdi rò. Wòrí ní ndi pbàkà irèta, ndirò ima nyú ma mà'ù wà dhu átò, ma rǎrǎí inè Kàgàwà bhà Ìlílá-Alafí nà.

Perè tí ka kùbho *sànamù tò ìzǎ nàndà dhu

(Ròm 14.13-23; 1Kò 10.19-33)

8 ¹*Sànamù tò ka kùbho perè tí ìzǎ nàndà dhu nǎ, nyí nyándí dhu, nyǎti : «Mǎí kóró, mǎ múni wà dhu ndi dhu dǎ.» Pbétù ma mátina : inga ùní ka kí dhu náarí ale àbhù kambe ale idzi dǎ ale-tírò, pbétù ale òzè ka kí dhu náarí ale òsì òsì tí. ²Ndi ale apé ndòzè ndítírò inga ndì ndúni dhu tí, ní ndi ale ní inzà inga núni obhóná nyú yà ndì nyú ndì ndàkàna ndùni ka dhu bhèyi ale. ³Pbétù ndi ale apé Kàgàwà òzè, ní Kàgàwà ùni wà ndi ale.

⁴Nírò, ka tí àdù sànamù tò ka kùbho perè tí ìzǎ ná'a à'a ? Àlè'í nyú, àlè kúni wà dhu sànamù rǎrǎí mbă yà adzi ǎ, ndirò àlè kúni wà dhu Kàgàwà rǎrǎí atdí tí. ⁵Pbétù, ngùkpa ale arátina mǔngǔ-nzo rǎrǎí inè òrù-akpa ò ndirò yà adzi ǎ. Ní obhó tí, abádhí tò mǔngǔ-nzo rǎí ibí, ádròdrò ale rǎdù íí ibí. ⁶Pbétù àlè tò, Kàgàwà rǎí atdí tí. Ka ní àlè t'Ábanà yà kóró dhu nanzì, ndirò àlè karóko kà tò. Ndi dhu bhèyi tí, Ádrùngbále rǎí atdí tí. Ndi Ádrùngbále ní Yèsù Krístò, yà kóró dhu anzì ndì otùna ǎ. Ndirò ka ní ndi ípirònga ìbho arí àlè tò.

⁷Pbétù inzǎ ní kóró ale ì ndi dhu núni. Rìrà àhù kòmbí nga ò, nzínziku ǎ atdídhená ale kǎkà iwà avù 'òngò sànamù tò ka kùbho perè tí ìzǎ ná'a, náarǎí inè sànamù ì á'ù obhó dhu tí ró. Abádhí arí ndi ìzǎ ná'a, 'àdù àmbe dhu ìrè dǎ ndi ìzǎ ka rǎbhù perè tí yà inè rǎí ádrùngbǎnga tó obi nà dòyá sànamù tò. Ní olùnǎ rò, ndi dhu arádù abádhí àbhù ròzè ì iwà ndi ìzǎ àbhù ì 'òtì Kàgàwà-nyìkpó ǎ dhu tí. Wò dhu ìtè dhu abádhí tò irèta rǎrǎí iví. ⁸Obhó tí, inzǎ ní ònyè ndi àlè indri rǎdù àlè rǎí íkyèrò Kàgàwà tí. Àlè kapé ònyè ùbha inzǎ àlè rònyè, ní àlè ró ndì nòtdì dhu rǎí ìmbă. Ndirò àlè kapé ndi ònyè ònyè, ní àlè kábàna atdí dhu mà rǎí ìmbă. ⁹Pbétù, nyàndà nga mbèyi, akye yà nyí nyíí dèkú nyí-tírò, nyǎdù àmbe nyí nyòzè dhu ònzì dǎ dhu náarana kǎkà iví fíyó a'uta nà ale àbhù rǎwà ì nzérenga ò nǎ. ¹⁰Obhó tí, iví pbìndà a'uta nà ale náapé inyi, inga núni ale nyú nálǎ sànamù tò ka kùbho perè tí ìzǎ ná'a nyí nyí sànamù ùlè ka karí òná rò sòmǎ-dzà ǎ rò ró, ní kàbhà irèta tí nzí àdù kùtu rònyè sànamù tò ka kùbho perè tí ònyè ? ¹¹Ndi dhu bhèyi ní ndi, pbùkù inga t'ùnita-okú dò rò, wò ndi iví a'uta nà ale, ndirò yà Krístò nyú náavè okúna dò rò, ní rǎdù àwí atdí. ¹²Wò dhu bhèyi ní ndi, nyí nyí dhu ùfǎ adókù mà awéku màna ònzì, nyǎdù afíya ìnza dhu, rǎdù íí àdhàdhì iwà nyí nyǎfǎ dhu Krístò-ònzì nyú dhu bhèyi. ¹³Ní ndi dhu-okú dò rò, ònyè náapé Yèsù ná'ù adòdu mà ndirò ngǎtsi nǎ awèdu mà nábhù

rìtsi nzérénga ò, ní ma mádù àdi ìnzí mongò izà à' à kóró idho ð, akye ndi dhu arana abádhí àbhù rùwí nǎ.

Uvitatále àkǎ àbà fíyó ípírǒnga òdo rí dhu yà ì arónzina kasu-nyutsi dhu
(Luk 10.7; Kas 20.34-35; 2Kò 11.7-12; Gàl 6.6; 1Tì 5.17-18)

9 ¹Ima tí obhó uvitatále ngǔkpà uvitatále bhěyi? Ma mátfí obhó ìǐ dùdú matírò? Ima mála tí nzá Yēsù, àlě tó Ádrùngbǎle? Nyí nyú, nyí tí obhó yà Ádrùngbǎle Yēsù tò ma mónzì kasu-nyutsi rò úvò ale? ²Ngǔkpà ale tò ma mapé ìǐ ìnzí ní uvitatále tí, ní fúkù ima ní uvitatále nyú. Obhó tí, nyí ní yà ma mónzì uvitatále tó kasu ìtè rí ale Ádrùngbǎle-nyutsi.

³Yàrí ní ndi ìndrù rǐ mǎbhù rò, ma marí mugye dùdú tí dhu: ⁴mǎǐ uvitatále tírò, mǎ tí nzí àdù àkǎ mǎnyù dhu, mǎdù dhu òmvù fáká kasu-otù ð? ⁵Tsìbhále nà ma mìǐ rò, ma màkànà tí nzá ndi tsìbhále rùndà ma abhi ò ma mǎrà rò, àdhàdhì ngǔkpà uvitatále mà, Ádrùngbǎle Yēsù t'ádóna mà Péterù mà nà arónzina dhu bhěyi? ⁶Tí mǎǐ kèlě ndi Bàrnabà nà mǎ mádù àkǎ mǎnzì kasu òtsúka nyú nǎ ndíní mǎ mabá tí ònyù? ⁷Ádhi pbá mùnowì ndi kàsùna ùbhò arí ndítírò? Ádhi pbá ale ndi vínyò-kpa òzò arí ìnzí ndi ndí ndi vínyò-kpǎ òto rórò? Ndirò ádhi pbá ale ndi ìkyì ùnda arí ìnzí ndi ndí fìndá màkyì òmvù rórò?

⁸Yà ma mùnò dhu tí obhó ìndrù arónzina dhu? Músà bhà Úyátá náatí nzí àdhàdhì dhu kèlě núno átò? ⁹Obhó tí, ndi Úyátá ò ka kándí dhu kati: «Nyí nyàkǎ nzá nyutsi nganù-ǒnga òtsi rí, ndíní kpòna uvò tí kéléna ò rò ìkyì-akpà-tsù ìnzí ndi nganù nonyu tí». Kàgàwà náatí afína itù ìkyì-akpá tó dhu nǎ? ¹⁰Ròsè òtsí, kǎno tí ìnzá wò dhu àlě-okú dè rò? Obhó tí, wò dhu ka kándí àlě-okú dè rò. Ìnga òbhì rí ale nǎkǎ ndòbhì inga ndàdù dhu à'ù àbà ndi rǎrǐ ndi inga ð r'ò dhu-ròrò nábà fìndà átò. Ndirò inga ð rò rí dhu ògu ale nǎkǎ ndà'ù dhu, àbà ndi rǎrǐ ndi inga ð ka kògù dhu-ròrò nábà. ¹¹Dhu apé ìǐ ale-afí tó itse mǎ mòzò afíkù ò dhu tí, ní mǎ mí ale-ngbò dzùnà ònzi rí dhu nábà fúkù dhu tí nzére dhu? ¹²Dhu apé ìǐ ngǔkpà uvitatále náarí i dhu àbà fúkù dhu tí, ní ròsè òtsí, mǎ nyú, mǎ màkǎ tí nzá màbà ka átò? Pbétù mǎ mónzì nzá nyí nyǒnzì dzùnàka atdí dhu nǎ màtí. Mǎ móndu kóró dhu-dzi akye mǎ mowuna Krístò bhà Ídzi Màkǔrù-tsù ùtò nǎ. ¹³Nyí nyùnì tí obhó dhu Kàgàwà bhà-dzá arí kasu ònzi ale rǎrǐ fíyó ònyù nábà ànyì-dzá ì ònzina kasu ò rò? Ndirò, nyí nyùnì tí obhó dhu *màzàbahù dǎ arí kasu ònzi ale rǎrǐ fíyó ònyù àbà ndi màzàbahù dǎ ì úbǐna perè tí ìzà ò rò? ¹⁴Ní ndi dhu bhěyi tí, Ádrùngbǎle Yēsù núnyá dhu kǎkà Ídzi Màkǔrù ùno arí ìndrù tò ale tò ndàtì, abádhí rǎràdù fíyó ípírǒnga òdo rí dhu-tsí àbà ndi Ídzi Màkǔrù-otù ð.

¶ 9.9 Tǒr 25.4

15 Pbéùtù ima, ma mónzì nzá atdí dhu mà kònzì dzùnàdu nǐ. Ní ma mí milè ndi dhu-okú dò rò. Ndirò yà ma màndí dhu, ní ma màndí nzá, ndíní nyí nyibho tí dhu idù. Inga nòfò idù dhu nyú ní mɔvè òvè tí, dhu ùnzi dǒ ma mambèna ìndrù-fò rò. Atdí ale mà rǐ nzí wò ma mí milè okúna dò rò dhu àkǒ fudú rò. 16 Ídzì Mākūrù ùnɔ ma mí ìndrù tò dhu ní nzí mabhù rí midzǐ ma dhu. Ndi dhu ní iwà àkànà atdí dǒ nyú mɔnò ìndrù tò dhu. Ìnzǐ ma mí Ídzì Mākūrù núnɔ ìndrù tò dhu, ní rǎdù ìí àpè nyú tí idù. 17 Dhu fǐyàna gukyè ma nyú tírò ma mɔvò yàrí kasu mongò ònzìnà dhu tí, ní ma mākàna mabà pbàkà mùkimbà. Pbéùtù, ma mí kònzì Kàgàwà íbhò ndi ndi kasu mongò ònzìnà dhu-okú dò rò. 18 Nírò, pbàkà mùkimbà nyú ní àdhu? Pbakà mùkimbà ní mɔvò Ídzì Mākūrù ìndrù tò ìnzǐ ka kí mubhò rórò. Kà-tì ní mɔvò Ídzì Mākūrù ìndrù tò ìnzǐ ma mí kòtù ǒ àkànà mabà dhu ònzi rórò.

19 Ma mí dudu matírò kórò ale-ònzǐ. Pbéùtù, ma mónzì ma matírò míí kórò ale tó ìnɔ tí, ndíní ma mabá tí àbhò ale Yèsù Krístò tò. 20 Pbayàhúdì nzínzì ǒ, ma marádi Màyàhudì bhèyi, ndíní ma mabá tí Pbayàhúdì. Músà bhà Úyátá ìfù abádhí rǐ rò, mà maróko abádhí mànà ndi Úyátá ìfù ma mí dhu bhèyi, pbéùtù ima nyú, ìmbà ma míí ndi Úyátá-tsìnà rórò. Ma marí kònzì ndi dhu bhèyi, ndíní ma mabá tí ndi Úyátá ìfù arí ale. 21 Ndirò ìnzǐ arí Músà bhà Úyátá ìfù ale nzínzì ǒ, ma marádi ìnzǐ arí ndi Úyátá ìfù ale bhèyi, ndíní ma mabá tí abádhí Ádrùngbàle Yèsù tò. Wò dhu rǐ nzí atina ìnzá ma rífu Kàgàwà bhà Úyátá. Ma marí kífù ìfù, Krístò bhà Úyátá ìfù ma marí dhu-okú dò rò. 22 Ndirò kǎkà ìvíví fíyò a'uta aríí ale nzínzì ǒ, ma marí mɔnzì matírò ìvíví a'uta nà ale bhèyi, ndíní ma mabá tí ì ìvíví a'uta nà ale Ádrùngbàle Yèsù tò. Ní, kórò ale tò, ma marà mɔnzì rǒ abádhí rǐí òná kórò ǒfò ǒ, ndíní ma mara tí abádhí nzínzì ǒ atdí dhená ale ìgu rǒ dhèdhèrò otu ǒ. 23 Ma marí kórò dhu ònzi Ídzì Mākūrù-okú dò rò, ndíní ma mabá tí kà-nyutsì rǐí ìdzinga átò.

24 Nyí nyèni tí obhó dhu ikpa tó odhó dǒ, kórò ale rarí ɔngu tó kàsùsù ònzi, pbéùtù atdí ale kèlè rarí ndi àrà mùlè mà tó perè àbà? Nírò, nyí nyàkà nyàmbe òtse dǒ, ndíní nyí nyabá tí mùlè mà tó perè. 25 Kàsùsù tó ikpa nòzè ìkpà ale kórò náarí kórò ngùkpà dhu ùbha, 'àdù affya àpba ɔngu t'údheta rǒ. Abádhí arí dhu ònzi ndi dhu bhèyi, ndíní ì abá tí mùkàkú, àzèmbè pbání ndìnza rǎdù mùkàkú kèlè. Pbéùtù àlè'í, àlè ká rí kàsùsù ònzi ndi dhu bhèyi, ndíní àlè kabá tí yà ìnzǐ rǎdù ndìnza mùkàkú. 26 Ndi dhu-okú dò rò ní ndi ima, ma marí nzí àngìli, mambe mubi dǒ akye. Ma míí àdhàdhì ɔtsúna ndi ndàngùrù rórò rí anya ònzi, ìnzǐ ndòpbì mbàrátanga ale bhèyi. 27 Pbéùtù, ma marávu ngbòdu rǒ ma-tírò ìdzídzò ikpa-tidò nǐ, madù lè màna ònzì, akye Kàgàwà araya mɔdhò ìnzǐ mabà perè nǐ, ima yà ngùkpà ale tò ma marí Ídzì Mākūrù núnɔ rò.

*Sànamù àkǎ nzá kulě dhu

(Zàb 78. 13-33; 106.9-22; Êbr 3.7-19)

10 ¹Àbanĩnzó, ma mòzè nzá nyǎdzo yà Músà-owù nungu àlě t'ábhúna rǒ ndì nanzì dhu rǒ rò. Abádhí kóró núubhì yà 'ùnda rí àpbù tó sísí tsinǎ^w, ndirò abádhí kóró núudà pfǒya dǒ ádrùngbǎ rèrù ònǎ ònǎnga ùtù ndì ɔyɔ rórò^x. ²Àpbù-tsinǎ abádhí ubhì dhu mà ádrùngbǎ rèrù ònǎ abádhí udà dhu mànà, nííí àdhàdhì iwà Kàgàwà ùbho bàtizò abádhí tò kóró ndíní Músà-owù nungu tí dhu bhèyi. ³Abádhí kóró náanyù Kàgàwà àbhù fíyò atdí ònyù-tidò^y. ⁴Abádhí kóró náamvù Kàgàwà àbhù ràhù bhalabhala tó odu ò rò fíyò idha. Wò ndi bhalabhala tó odu níí Krístò yà abádhí nunda^z. ⁵Pbétù, ábhǒ ale nyú abádhí nzínzi ò náafò nzá Kàgàwà-nyìkpó. Ní ndi dhu-okú dò rò, abádhí núuvè, abvòya ròyì rùngù ò.

⁶Kǒkò dhu náanzì ì ndíní íí tí ídzi ɔfò tí àlě tò, ìnzì àlě kadù tí nzére dhu ònzi àlě kí dhu-atdyú nóhò, àdhàdhì abádhí náahò kǎtdyú dhu bhèyi^a. ⁷Nírò nyí nyàkǎ nzá nyíí sànamù ùlě arí ale tí, àdhàdhì abádhí nzínzi ò atdídhená ale núulénà sànamù dhu bhèyi^b. Àdhàdhì ìlǐlǎ Andítá náarúnɔna dhu bhèyi: « Ìndrù náakò obvò ònyù t'ònyuta tò ndirò dhu t'òmvàta tò. Wò dhu-dzidǒ, abádhí adù 'ìvǎ ɔrú, 'òbè sànamù-ònzì^c. » ⁸Àlě kǎkǎ nzá àlě rònzì mùnyòni, àdhàdhì atdídhená ale abádhí nzínzi ò náanzì dhu bhèyi. Ní abádhí nzínzi ò, ɔyɔ kumì dǒnǎ ìbhù nà lufù ale núuvè atdí idhò ò tí^d. ⁹Àlě kǎkǎ nzá àlě rùmvù Krístò-afí àdhàdhì abádhí nzínzi ò atdídhená ale náanzì dhu bhèyi. Ní, osu núubhì abádhí, rùve^e. ¹⁰Nyí nyàkǎ nzá nyònu, àdhàdhì atdídhená ale abádhí nzínzi ò náanzì dhu bhèyi. Ní ìndrù-tse òtdì arí màlàyikà náatdi abádhí-tse kóró^f.

¹¹Kǒkò dhu náanzì ì abádhí rǒ, ndíní íí tí atdí ɔfò tí ìndrù tò. Ndirò ka kandí ka ndíní àlě-nyìkpó nitdyu tí, yà ípiròrò àlě kíí yà adzi ò dhu-tsù rǎrà ndíní ndì ndara tí ndòdì ònǎ kàsùmì ò rò. ¹²Ní ndi dhu-okú dò rò, ndì nìrè iwà ndì ndídè pbìndà a'uta ò dhu tí ale, náakǎ ndòdò ndì ìnzì ndìtsì pbìndà a'uta ò rò. ¹³Wò pfòmvo Sitanì náarí afíkù ùmvù ní umvútá ní yà kóró ngǎkpa ale-afí ùmvù kǎrí ní. Kàgàwà ní yà ndì ndùnò dhu ìfù arí ale, ní kà rí nzì adù nyàbhù pfòmvo rùmvù afíkù ròsè ɔbìkù dǒnǎ. Pfòmvo náapè afíkù ùmvù, ní Kàgàwà ràdù ɔbì àbhù fùkù nyòndù ndi dhu-dzi, nyǎdù lèmàna ònzì. ¹⁴Ní ndi dhu-okú dò rò, yà atdídǒ ma mòzè nyí rò, nyí nyàkǎ nyíndà nyí itse sànamù t'ùlétá rǒ rò.

^w 10.1 Uvt 13.21-22 ^x 10.1 Uvt 14.21-22 ^y 10.3 Uvt 16.4-35 ^z 10.4 Uvt 17.5,6; ɔzt 20.7-11 ^a 10.6 ɔzt 11.4,34 ^b 10.7 Uvt 32.1-5 ^c 10.7 Uvt 32.6 ^d 10.8 ɔzt 14.37; 25.1-9 ^e 10.9 ɔzt 21.5-6 ^f 10.10 ɔzt 17.6-14

Inzá dhu àkǎ kungbò ale pfòmvo ná dhu

15 Ma mí dhu òvo fùkù àdhàdhì dhu-ǎnga t'òvòta núnì ale bhěyi. Ní nyirè pé yà ma móvona fùkù dhu-ǎnga nyí-tírò. 16 Yà Kàgàwà tò àlě kí òtsò àbhù nǐ kópà-tsù àlě kòmvo rò, ndi kópà-otù ò àlě kungbò tí nzá àlě Krístò-azù mànà ? Ndirò, yà àlě kí m̀gati-ǎnga ùkǒ àlě ràdù ònyùnà rò, ndi m̀gati-otù ò àlě kungbò tí nzá àlě Krístò-ngbò nà ? 17 Obhó tí, m̀gati rǐrǐ atdí tí. Ndirò, abho rò màtí àlě kí mbǎ ìrǐ, ní àlě'ì kóró ní atdí ale-ngbò, àlě'ì kóró àlě kí ndi atdí m̀gati kèlě nóny dhu-okú dò rò.

18 Nyàndà pé Pbàisràyélí tó ǒfò átò : perè tí ka kùbho màzàbahù dǒ Kàgàwà tò ìzǎ ná'a abádhí arí ndínǐ ì ungbò tí ì otùna ò Kàgàwà nà.

19 Nírò, ádhu ndi ma mòzè m̀nò wò ma m̀nò dhu ò ? Tí inè sànamù tò ka kùbho perè tí ìzǎ rǎrǐrǐ m̀gàsù nà ? Ndirò tí inè sànamù rǎrǐrǐ m̀gàsù nà ? 20 Ìnzǐ akekpa màtí ! Pbétù, ma màtina yà màzàbahù dǒ inzá Yèsù ná'ù ale arí ùbhòna perè tí dhu nùbhò abádhí rǎrǐ pfòmvo tò, ìnzǐ ní Kàgàwà tò. Ní, ima nyú ma mòzè nzá nyǔngbò nyí pfòmvo nà. 21 Nyí nyí nǐ àdù Ádr̀ngbǎle Yèsù Krístò bhà kópà-tsù òmvù, nyǎdù pfòmvo bhà kópà-tsù nómvo átò. Ndi dhu bhěyi tí, nyí nyí nǐ àdù Ádr̀ngbǎle bhà ònyù nónyù, nyǎdù pfòmvo bhà-tsí nónyù átò. 22 Ndirò àlě kòzè tí àlě r̀ngbe Ádr̀ngbǎle bhà nàwí ? Àlě tǐrǐ ǒbì nà ròsè kà dònǎ ?

Dhu àkǎ k̀nzì kóró dhu Kàgàwà-òvò nilè tí dhu

23 Atdídhena ale arátina : « Kóró dhu tó rusà ka kùfà wà. » Ndi dhu ní obhó dhu nyú, pbétù kóró dhu ní nǐ dhu-dzùnà ònzì rádù dhu. « Kóró dhu tó rusà ka kùfà wà », pbétù kóró dhu ní nǐ ìndrù òsì rádù dhu. 24 Atdí ale mà náká nzá ndònè f̀nda tí rí ìdzìnga àbhù dhu, pbétù kàkǎ ndònè ngǔkpa ale tò rí ìdzìnga àbhù dhu.

25 Nyí nyí inè nyónyù ìngbatí ìli ndì dhu mà yà kòbì ò ka kòdzì, inzá nyí nyòngù dhu dòná afíku ò rǐrǐ ìr̀eta-okú dò rò rórò. 26 Obhó tí, yà adzi ònǎ rǐrǐ kóró dhu mànà ní Ádr̀ngbǎle bhà malìè.

27 Dhu apé ìrǐ inzá Kàgàwà ná'ù ale nzínzì ò atdí ale nánzì nyí ònyù tò dhu tí, nyǎdù nyǎ'ù nyòwù ányì, ní nyí nyàkǎ nyónyù kóró dhu yà àbadhi àbhù fùkù inzá nyí nyòngù tǐna yà afíku ò rǐrǐ ìr̀eta-okú dò rò rórò. 28 Pbétù, ndi ale apé dhu òvo fùkù, ndàtì : « Yàrǐ ìzǎ ní perè tí ka kàbhù sànamù tò, » ní nyí nyàkǎ nzá nyǎ'à ndi ìzǎ, wò ndi dhu nòvò fùkù ale-okú dò rò, ndirò yà ale-afí ò rǐrǐ ìr̀eta-okú dò rò. 29 Ma mòtè nzá afíku ò rǐrǐ ìr̀eta dǒ, pbétù ma mòtè yà ndi dhu nòvòna fùkù ale-afí ò rǐrǐ ìr̀eta dǒ.

Tí ìdzì dhu ndi, inyì màkrístò tǐrò, nyí nyíde ìngbatí ìli ndì dhu mà ònyù nyí nyí dhu tó ìr̀eta dǒ tí, àzèmbè ǒdhìnu rǐ kòzè nzérega tí rórò ?

§ 10.26 Zàb 24.1

30Tí ídzi dhu ndi átò nyi nyíde pbàkù irèta dš tí, nyonyè yà iwà nyi nyàbhù òtsò Kàgàwà tò okúna dš rò dhu, àzèmbè òdhìnu rǒrù dùnú ndi dhu-okú dš rò rǒrò ?

31Nírò, dhu apé ìì nyí nyí dhu ònyu dhu tí, nyí nyí dhu òmvù dhu tí, ndirò nyí nyí kóró dhu-tsí ònzi dhu tí, ní nyí nyàkà nyònzì kóró i dhu Kàgàwà-òvò nilè tí. **32**Nyí nyàkà nzá nyàbhù Pbàyàhúdí mà, ìnzì ní Pbàyàhúdí mà, ndirò Kàgàwà bhà *Kànisa mà ròtsù nzérenga ò nyí nyóonzina dhu-otù ð. **33**Nyí nyàkà nyònzì dhu yà ima nyú ma marí dhu ònzi dhu bhèyi: ma marí òbì ònzi atdíð, ndíní ma mónzina kóró dhu nófó tí kóró ale-nyìkpó. Obhó tí, ma marí nzí idù rí ídzinga ìbho atdíró dhu òne, pbétù ma marí ábhò ale tò rí ídzinga àbhù dhu òne, ndíní Kàgàwà igú tí abádhí.

11 ¹Nyí nyàkà nyòdyì pbàkà òfò, àdhàdhì ima nyú ma mídyì Krístò bhà òfò dhu bhèyi.

Vèbhále mà kpabhále màna nákanà 'ìì nà sòmá-dzà ò òfò

(1Kò 14.40; Êfe 5.22-24; 1Tì 2.8-14)

2Ma mìfù nyí ìfù tí nyí nyáí mirè kóró dhu ð, nyádù yà fùkù ma múdhe dhu òdò àdhàdhì yà ma nyú ma múdhe ka fùkù dhu bhèyi dhu-okú dš rò. **3**Pbétù ma mòzè nyùni yàí dhu: Krístò ní ndi ìngbàtí ìli ndi kpatsìbhále-dò, kpatsìbhále ní pbìndà tsìbhále-dò, ndirò Kàgàwà ní Krístò-dò. **4**Nírò, ìngbàtí ìli ndi kpatsìbhále mà náapé dóna àtsi Kàgàwà rǒ ndi ndí ndìtsò òná kàsùmì ð, ndirò ngàtsi nì nabi bhèyi ndi ndí dhu òvo ìndrù tò òná kàsùmì ð, ní ndi ale ní Krístò yà dóna tí ríì gàyà nònzì ale. **5**Pbétù ìngbàtí ìli ndi tsìbhále mà náapé nzí dóna àtsi Kàgàwà rǒ ndi ndí ndìtsò òná kàsùmì ð, ndirò ngàtsi nì ìndrù tò ndi ndí dhu òvo nabi bhèyi òná kàsùmì ð, ní ndi tsìbhále ní pbìndà kpatsìbhále yà dóna tí ríì gàyà nònzì^h. Wò dhu rǎdù ndàla àdhàdhì kà-dòkà ka kàkpà dhu bhèyi!. **6**Dhu apé ìì inzà tsìbhále àtsi dóna dhu tí, ní kàkanà ndàbhù dóna-ká kazè! Pbétù, tsìbhále-dòkà ka kàzè dhu, ndirò ngàtsi nì kà-dòkà ka kàkpà dhu rí ale-nyì àbhù rìwè dhu-okú dš rò, dhu àkà kà ràtsi dóna.

7Kpatsìbhálé na náká nzá ndàtsi dóna. Ka ní Kàgàwà-wòyò, ndirò ka ní Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó awáwù. Ndirò tsìbhále ní pbìndà kpatsìbhále bhà ádrùngbànga tó awáwù. **8**Obhó tí, Kàgàwà náabhòlò nzá kpatsìbhále ràhu tsìbhále-òngò-kpa ò rò, pbétù tsìbhále ní ndi kàbhòlò ràhu kpatsìbhále-òngò-kpa ò rò. **9**Ndirò, Kàgàwà náabhòlò nzá kpatsìbhále tsìbhále-okú dš rò, pbétù tsìbhále ní ndi kàbhòlò kpatsìbhále-

^h **11.5** Pòlò bhà kàsùmì ð, tsìbhále rí dóna àtsi dhu níì ifuta itè íyàdhíyà rí nì ìndrù nzínzì ð, ndirò pbìndà kpatsìbhále-ònzì nì ize. ⁱ **11.5** Pbàgìríkí-bvù ka kàkpánà dóna-ká tsìbhále ní mànyòni ònzi rí ró ka kòtdì. Ka kàkpánà ka, ndíní kà-nyì nabhù tí rìwè.

okú dò rò. ¹⁰Ní, tsibhále ríí p̀b̀ìndà kpatsibhále bhà ádr̀ungbãnga tó awáwù tí dhu-okú dò rò, dhu àkã kà ràtsi d̀ona ríí p̀b̀ìndà kpatsibhále bhà ádr̀ungbãnga-tsinã ndì ndaríí dhu ìtè rí dhu tí, màlàyíká-okú dò rò. ¹¹Ádr̀ungbãle Kàgàwà udhé dhu-bv̀u rò, tsibhále rí nzi àd̀ù àtìnà ìmbã ndì r̀aríí kpatsibhále-atdyú nà, ndirò kpatsibhále rí nzi àd̀ù àtìnà ìmbã ndì r̀aríí tsibhále-atdyú nà. ¹²Obhó tí, àdhàdhì tsibhále Kàgàwà náabhòlò ràhu kpatsibhále-ongò-kpa ò rò dhu bhèyi tí, kpatsibhále aráhu tsibhále-nyutsi rò uguta-otù ð. Ndirò Kàgàwà ní ndi abádhí nanzì jýð rò kóró.

¹³Nyòtdì pé yà anya nyí nyú tírò: tsibhále rí nditsò Kàgàwà rò inzà ndì ndàtsi d̀ona rórò dhu tí idzi dhu? ¹⁴Yà Kàgàwà abhòlò ale-dòkà òná òfò nítè tí nzá dhu, kpatsibhále rí d̀ona-ká ìvì ádzàdzí dhu r̀arí kà-nyì àbhù rí r̀wù dhu? ¹⁵Pbétù tsibhále tò, d̀ona-ká r̀ovi ádzàdzí dhu ní ifuta. Obhó tí, ádzàdzí aróvi àyì Kàgàwà abhù tsibhále tò, ríí d̀ona àtsi kà ràd̀ù nì mberù bhèyi. ¹⁶Ndirò, ndi ale apé ndòzè ndàgò ndì wòrí ote d̀, náká nd̀uni dhu àlè'í mà, àlè r̀aríí mbã ngàtsi ndi màndu nà, ndirò Kàgàwà bhà *kànísá nyú mà r̀aríí mbã kà nà.

Ònzítale rí izu àbhù nàkùtále-afí ò àzè nítè rí ònyù-otù ð dhu

¹⁷Yà kòmbí ma m̀ovona f̀ukù ote ð, ma mí nzi nyíí f̀ù íf̀ù tí. Obhó tí, yà nyí nỳundu nyí nì f̀ukù unduta náaríbhona f̀ukù ní nzi idzi dhu, pbétù k̀aríbhona ní nzère dhu. ¹⁸Angyìnã rò ma mírì wà dhu yà nyí nỳundu nyí òná kàsùmì ð, ùkúnga rarí nd̀undò ùndò tí. Ní ma mà'ù wà ndi dhu gòna tí. ¹⁹Obhó tí, dhu àkànà wà ùkúnga r̀undò ndì, ndíí ka kuni tí atdí affya nyú nà arí Yèsù-owù ùngù ale. ²⁰Yà nyí nỳundu nyí rò, nyí nyárónyuna ní nzi Ádr̀ungbãle Yèsù bhà ònyù. ²¹Obhó tí, ònyù ònyu nyí nyí rò, ngàtsi ale arí ndàpà nd̀onyù p̀b̀ìndà ònyù nyú ndítirò angyi. Ní ndi dhu bhèyi, nzínziku ð atdídhená ale náaràd̀ù òko àwù nà, ngùkpà ale ràd̀ù dhu òmvù 'òri ní^k. ²²Nírò, nyí nyátí mbã íí idza nà, yà nyí nyád̀ù dhu ònyù, nyád̀ù dhu òmvù òyá rò? Ndirò, nyí nyòzè tí Kàgàwà bhà Kànísá àkyákyè dhu tí? Nyí nyòzè tí nyíwu kákà ìmbã dhu aríí f̀oyá ale-nyì? Ádhu nyú ndi nyí nyòzè m̀undò f̀ukù? Dhu àkã tí mífu nyí íf̀ù tí? Ma mí nzi nyíí f̀ù akekpa màtí wò dhu-okú dò rò!

Ádr̀ungbãle Yèsù nábhù rí kirè ònyù

(Màt 26.26-29; Mrk 14.22-25; Luk 22.15-20)

²³Obhó tí, yàrí ní ndi Ádr̀ungbãle Yèsù udhè idù dhu, yà ma madù àbhunà nỳuni átò. Yà ndì ka kipfona kabhu ndì òmvù-fó òná iku ð,

^j 11.10 Ìsa 6.2; Màt 18.10; Èfe 3.9-10 ^k 11.21 F̀yýò unduta ð, Yèsù ná'ù ale nóongóna ìwu ònyù nà f̀oyá, 'àndu tsùna, 'àd̀ù ònyùnà atdíkpá, tdù ì ònyu Ádr̀ungbãle Yèsù ìrè ka kí ní ònyù rò.

Ádrùngbàle Yèsù idyi mùgati ndàlù fóná. ²⁴Ní, òtsò ndi ndàbhù Kàgàwà tò dhu-dzidɔ, kùkò kà-ònga, ndàdù àtìnà : « Yàrí ní ngbɔdu, yà fùkù ma màbhù. Nyòngò dhu ònzì ndi dhu bhèyi, nyàmbe mirè dɔ róná. » ²⁵Ndi dhu bhèyi tí, ònyè ì ònyè dhu-dzidɔ, kídyi ònyè ríí ònà kópá ndàlù fóná, ndàdù àtìnà : « Yàrí kópá rítèna ní yà Kàgàwà mànà ìndrù ùngbò ì ní ungbòta-òwátá, yà azùdu-otù ɔ ndi nàvi kpangba. Bìlìnganà kòm̀vù nyí nyí rò, nyòngò kònzì wò dhu bhèyi, ima nyí nyirè tí róná. ²⁶Obhó tí, yà nyí nyí yàrí mùgati ònyè nyàdù yàrí ònyè ònà kóró kàsùmì ɔ, nyí nyí Ádrùngbàle Yèsù bhà ɔve-òyí nígá, ràrà àhù kàraya ìngo ònà idhò ò. »

²⁷Nírò, ìngbàtì ìlì ndi ale mà yà Ádrùngbàle Yèsù bhà mùgati ònyè rí, ndirò kàbhà kópá-tsù òmvù rí inzá ndi ndàkànà ndònyè ka ndirò inzá ndi ndàkànà ndòmvù ka rórò, ní ndi ale àfá wà dhu inzá ndi ndifù kà-ngbò mà ká-zù mànà dhu-otù ɔ. ²⁸Ní ìngbàtì ìlì ndi ale mà nàkànà ndàndà pé nyùnatsi nga ndítírò angyi, tdù ndi ndònyè yàrí mùgati ndàdù yàrí kópá-tsù òmvù rò. ²⁹Obhó tí, ndi ale apé mùgati ònyè ndàdù kópá-tsù òmvù inzá ndi ndàni Ádrùngbàle-ngbò-tì rórò, ní kòtdì wà anya ndítírò dóná wò mùgati ndi ndònyè, ndàdù ndi kópá-tsù òmvù dhu-otù ɔ. ³⁰Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, ábhɔ ale nzínziku ɔ náarfí andi nà 'àdù ìí ivíví. Ndirò, ábhɔ ale nyú núve wà. ³¹Àlè kándàna gukye àlè-nyutsi nga àlètírò angyangyi, ní Kàgàwà ìtdyana nzí anya àlè-dɔ. ³²Pbétù Ádrùngbàle Kàgàwà arí anya nítdì àlè-dɔ, ndíní ndutó tí àlè, akye ndi ndadèya àrà anya ìtdì àlè-dɔ atdíkpá yà adzi ɔ ale mànà ní.

³³Ní ndi dhu-okú dò rò, àbanínzò, yà nyí nyùndu nyí ònyè nyí nyònyè tí atdíkpá ònà kóró kàsùmì ɔ, dhu àkà wà nyòdò nyí nzínziku ɔ. ³⁴Dhu apé ìí ndi ale ríí àwù nà dhu tí, ní ndi ale àkànà ndònyè pé dhu angyi pbì idzá, akye nyí nyowuna nyùndu Kàgàwà ràdù anya ìtdì dùkú ní.

Nírò ngùkpá dhu yà òdòdì, nóbhòlò ma mítsi fùràbvù ma mára àhù rò.

Ìlìl-Àlafí rùndana ale ùni ka kádù róná dhu

(Èfe 4.6; Fil 2.1-4; 1Pé 4.10-11)

12 ¹Àbanínzò, Kàgàwà bhà Ìlìl-Àlafí arábhùna ìndrù tò perè nàndà dhu ní, ma mòzè nzá nyòkò ìnzí nyùni dhu i perè dɔ. ²Nyí nyùni wà dhu yà inzá nyí nyàpè Yèsù Krístò ná'u ònà kàsùmì ɔ, nyí rùbhà nyí dhu rùmbe nyíku nyòwù kàkà ìnzí túya arí 'rìri sànamè ì. ³Wò dhu-okú dò rò ní ndi, ma mòzè nyùni dhu : Kàgàwà bhà Ìlìl-Àlafí nyú rùndana ale ràrí nzí àdù àtìnà : « Yèsù àkà ofúngá nà ! » Ndirò inzá Ìlìl-Àlafí kèlè nùndà ndi rò, atdí ale mà rí nzí àdù àtìnà : « Yèsù ní Ádrùngbàle ! »

Kàgàwà bhà Ìlìl-Àlafí arábhùna ìndrù tò perè

⁴Ìlìl-Àlafí arábhùna ìndrù tò perè-tidò ríí dhèdhèrò, pbétù kùndò arí ní atdí Ìlìl-Àlafí kèlè. ⁵Kànisa ɔ ka kádù ònzìnà kasu-tidò ríí dhèdhèrò,

pbétù i kasu ònzi ka kí fíndà ní atdí Ádrùngbàle Yèsù kèlě. ⁶Kànisa ò kasu ònzi ka kí tí dhu ríí dhèdhèrò, pbétù i kasu àbhù arí rònzi ì kóró, ní atdí Kàgàwà kèlě. ⁷Ìngbàtí ìli ndì ale mà náarí ìlìlǎ-Alafí bhà ádrùngbànga tó òbi ìtè rí perè nábà, ndíní ndi perè íí tí mùgàsù tí kóró ale tó. ⁸Nírò, atdí ale tó ìlìlǎ-Alafí ábhù ní dhu-ònga t'òvòta tó òte tó perè, ndirò ngàtsi ale tó wò ndi atdí ìlìlǎ-Alafí kèlě ábhù ní, inga t'únita tó òte tó perè. ⁹Ngàtsi ale ábà wò ndi ìlìlǎ-Alafí-fò tí ní òbi nà a'uta tó perè, ndirò ngàtsi ale-tsí nábà ní andi nà ale t'ígútá tó perè. ¹⁰Ngàtsi ale ábà ní wiwì t'ònzita tó perè, ngàtsi ale ràdù *nabi bhèyi ka kí dhu òvo ìndrù tó ní perè nábà. Ndirò, ngàtsi ale ábà ní tìtò tó ale-afí mà ònga nábhù rí kundò mbèyi obhóngà tó Alafí mànà perè. Ngàtsi ale ábà ní inzà ka kúni aláva-tidò ò ka kóte dhu tó perè, ndirò ngàtsi ale tsí adù àbàna ní i aláva-tì nàwě ka kí dhu tó perè. ¹¹Wò ndi atdí ìlìlǎ-Alafí kèlě ní ndi kóró kǎkò dhu ònzi arí, ndàndò ìngbàtí ìli ndì ale mà dhèdhèrò perè-tidò ní àdhàdhì ndì ndòzè ka dhu bhèyi.

Yèsù ná'ù ale kóró ríí àdhàdhì atdí ale-ngbò-rǒngá-nzo bhèyi dhu

¹²Obhó tí, àlě kùni wà dhu ale-ngbò raríí atdí tí, róná-ngá-nzo ràdù íí ibí nyú. Ìmbà dhu ríí ibí ndi ale-ngbò-rǒngá-nzo ríí dhu màtí, ní ka ní atdí ale-ngbò kèlě. Ní ndi dhu bhèyi tí, Krístò mà yà ndì ná'ù ale mànà ní atdí ale-ngbò átò. ¹³Àlě'ì kóró, ìmbà ríí Pbàyàhúdí màtí, ìnzí ní Pbàyàhúdí màtí, ìno tí aríí ale màtí, ndirò dòyá aríí ìtírò ale màtí, àlě kalú bàtizò wò ndi atdí ìlìlǎ-Alafí-nyutsi tí, ndíní àlě kí'ì tí atdí ale-ngbò tí. Ndirò àlě-nyutsi ríí ní wò ndi atdí ìlìlǎ-Alafí kèlě.

¹⁴Ale-ngbò rǒngà ríí mbà atdí tí, pbétù kà ríí ibí nyú. ¹⁵Ale-pfò náapé àdù àtìna: « Ìnzí ní ma ale-òtsú dhu-okú dò rò, ima ní nzí ale-ngbò-rǒngà, » ní wò dhu rí nzí àdù kàbhù ràdi ìnzí ní ale-ngbò-rǒngà tí. ¹⁶Ndirò, ale-bì apé àdù àtìna: « Ìnzí ní ima ale-nyìkpò dhu-okú dò rò, ima ní nzí ale-ngbò-rǒngà, » ní wò dhu rí nzí àdù kàbhù ràdi ìnzí ní ale-ngbò-rǒngà tí. ¹⁷Dhu apé íí ale-ngbò kóró ríí ale-nyìkpò tí dhu tí, ní ndi ale ràdù inga ìrì ìngbà dhu bhèyi? Ndirò dhu apé íí ale-ngbò kóró ríí ale-bì tí dhu tí, ní ndi ale ràdù dhu àni ìngbà dhu bhèyi? ¹⁸Obhó tí, Kàgàwà núuli ìngbàtí ìli ndì ale-ngbò-rǒngá-nzo àdhàdhì ndì nyú ndì ndazè ka dhu bhèyi. ¹⁹Ale-ngbò kóró náapé àdù íí atdí ale-ngbò-rǒngá-ngba kèlě tí, ní ale-ngbò ràdù íí ìmbà! ²⁰Nírò, ale-ngbò-rǒngá-nzo ríí ibí, pbétù ale-ngbò nyú ríí atdí tí.

²¹Ale-nyìkpò rí nzí àdù àtìna ale-òtsú ní: « Ma míí ìmbà atdyúna nà! » Ndirò ale-dò rí nzí àdù àtìna ale-pfò ní: « Ma míí ìmbà atdyúku nà! » ²²Pbétù, kàkà ìvíví dhu nyú tí ka karózùna ale-ngbò-rǒngá-nzo mà ní i atdíídò ka karíí atdyúya nà. ²³Ndirò, kàkà ìnzà àkà ìfuta nà dhu tí àlě karózùna ale-ngbò-rǒngá-nzo ní i atdíídò àlě karàdù òbhòlòna. Ndirò kàkà ìnzí ka kádù òvòya ùtì dhu tí àlě karózùna ale-ngbò-rǒngá-nzo, ní i yà

atdídǎ àlě karádù àndàna. ²⁴Kàkà akye ka karí òvòya ùti ale-ngbò-rǒngá-nzo, rǐrǐ mbǎ ngbǒya òbhòlò ka kí atdídǎ dhu-atdyú nà. Kàgàwà náanzì ale-ngbò, ndíní àlě kongó tí yà ìmbǎ rǐrǐ ifuta nà ale-ngbò-rǒngá-nzo nándà atdídǎ. ²⁵Kǎnzì ka ndi dhu bhěyi, ìnzǐ ale-ngbò-ǒnga núundò tí ndì, pbétù ndíní kà-rǒngá-nzo kóró nóowu tí dzùnyà ònzì rǒ àdhàdhì nzínziya ǎ. ²⁶Ale-ngbò-rǒ atdí ngarí-ngba mà náapé ìrǐ àpbè ǎ, ní ale-ngbò rǒ ngǔkpà ngari kóró rádù ìrǐ àpbè ǎ. Ale-ngbò rǒ atdí ngarí-ngba náapé ifuta nábà, ní ale-ngbò-rǒ kóró ngǔkpà ngari rádù ìrǐ dhèdhe ǎ átò.

²⁷Ní nyǐ, nyǐ ní Krístò-ngbò, ndirò ìngbàtí ìli ndì ale mà nzínziku ǎ ní ndi Krístò-ngbò-rǒngá-ngba. ²⁸Ndi dhu bhěyi ní ndi wemberè tí, Kàgàwà núuli *uvitatále *Kànisa ǎ. Oyo rí kisé nǐ, kǔli ní *pbànábí. Ndirò ìbhu rí kisé nǐ kǎdù ùlinà ní màlímó. Kòrì ale-dzidǎ rǐrǐ ní wiwì t'ónzita tó perè nà arǐrǐ ale mà, andi t'ígútá tó perè nà arǐrǐ ale màna. I dzidǎ rǐrǐ ní ngǔkpà ale dzùna t'ónzita tó perè nà arǐrǐ ale mà, ngǔkpà ale t'úndata tó perè nà arǐrǐ ale màna. Kà rǐku dóná rò nǐ, kǔli dhèdhèrò aláva-tidò t'óteta tó perè nà arǐrǐ ale. ²⁹Abádhí kóró tí uvitatále? Abádhí kóró tí pbànábí? Abádhí kóró tí màlímó? Ndirò abádhí kóró tí wiwì t'ónzita tó ádrùngbǎnga tó ǒbi nà ale? ³⁰Abádhí kóró tí andi t'ígútá tó perè nà ale? Ndirò abádhí kóró tí dhèdhèrò aláva-tidò t'óteta tó perè nà ale? Abádhí kóró tí dhèdhèrò aláva-tidò t'úgérétá tó perè nà ale? Ìnzǐ ní ndi dhu bhěyi akekpa màtí. ³¹Nírò, nyǐ nyàkǎ nyòhò atdyúya atdídǎ perè ní, kàkà ídzi dhu nyú tí rǐrǐ ròsè.

Pbétù kòmbí, ma mí kóró ngǔkpà otu dónǎ òsè otu nítè fǔkù.

Ale òzè ka kí dhu nósè kóró dhu dónǎ dhu

(Màt 22.36-40; Ròm 13.8-10; 1Yù 3.16-19; 4.7-21)

13 ¹Ma mí mbǎ àdù ìrǐ ìndrù arótèna kóró aláva-tidò t'óteta tó perè nà ma marǐrǐ dhu tí, ngǎtsi nǐ màlàyíká t'ávana t'óteta tó perè nà ma marǐrǐ dhu tí, pbétù ìnzǐ madù ǒdhídu nózè, ní òtèdu rǐrǐ kòkóró dhu tí àdhàdhì òngò róngò ndùrǐ ale-bì kòkóró idzi-tù mà, ngèlèngelè-tù màna bhěyi. ²Ma mírǐ ìnè mírǐ *nabi bhěyi ma mí dhu òvo ìndrù tò nǐ perè nà. Ma mírǐ ìnè muni kóró dhu-tsí mà. Ma mírǐ ìnè muni Kàgàwà udhé kóró dhu-tsí yà órù ò ongónà òko. Ndirò ma mírǐ ìnè mírǐ ádrùngbǎ a'uta, yà pbìrì àbhu rádù rìngbè ndì fìndá ngari ǎ rò, ràrà ndòdì vurò ngari ǎ nà màtí. Pbétù ìnzǐ ma mapé ǒdhídu nózè, ní ìma ní kòkóró dhu nyú. ³Ma mí mbǎ àdù kóró pbàkǎ ongyéngá núndò nǎkùtále tó, madù ngbòdu nádzi ndíní ogbeya tí kàzu ò^l, pbétù ìnzǐ madù ǒdhídu nózè, ní ma mábàna mùgàsù tí dhu rǐrǐ mbǎ.

^l 13.3 Ngǎtsi ǒfò ǎ, ka kàmbènà « ndíní ogbeya tí kàzu ò » nùgèrè kati : « ndíní ma mambè tí milè dǎ okúna dò rò. »

⁴ Àzè arí affina òtù, ndirò àzè arí indrù dzùnà ònzi. Àzè arí nzì adha ònzi, àzè arí nzì ndòyò, ndirò àzè arí nzì ndìdžì. ⁵ Àzè arí nzì ale-nyì rìwà nì dhu ònzi, ndirò kàrí nzì gàsàna ònzi rí atdíró dhu ònè. Àzè arí nzì àkò akye, ndirò kàrí nzì indrù ònzì ròná nzére dhu òdo affina ò. ⁶ Àzè idhè arí nzì ndìkà nzére dhu-okú dè rò, pbétù kà-dhè náarí ndìkà obhóngà-okú dè rò. ⁷ Àzè arí kóró dhu ùba, ndirò kàrí a'uta òdo kóró kàsùmì ò. Àzè arí òdona ka kí kabà kóró dhu à'u, ndàdù kóró dhu-dzi òndù.

⁸ Àzè arí nzì ìku akekpa màtí. Pbétù, indrù tò ka kí dhu òvo nabi bhèyi dhu rādù ùda ùda. Dhèdhèrò aláva-tidò ò ka kóte dhu tó perè rādù ìku ìkù, ndirò inga t'únita rādù ìku ìkù. ⁹ Obhó tí, àlè karí dhu ùnì gòna kèlè tí, ndirò àlè karí dhu òvo indrù tò nabi bhèyi gòna kèlè tí. ¹⁰ Pbétù, Kàgàwà rì kóró dhu òbhòlò rìrì mbèyi nyú rò, yà gòya kèlè tí arí dhu-tsí níkùya ìkù.

¹¹ Ngbángba tí ma mífì òná kàsùmì ò, ma mongónà òte ngbángba bhèyi, ma mongónà inga ìrè ngbángba bhèyi, ndirò ma mongónà dhu-ònga òvo ngbángba bhèyi. Pbétù ma mitdègu òngo ádrùngbàle tí, ní ma mubhà wà ngbángba tó òfò ò ma mí dhu ònzi dhu. ¹² Obhó tí, yà kòmbí rìrì kàsùmì ò, àlè tò kà rìrì ndi dhu bhèyi tí. Àlè kí nzì dhu àlà mbèyi, pbétù àlè kí dhu àndà ònzì rí dhu-wòyò nyú nítè kiyó ò. Olù rírà kàsùmì ò, àlè kalaya dhu kprangba. Kòmbí ma mùnì Kàgàwà gòna kèlè tí, pbétù olù rírà kàsùmì ò, ma muniya ka àkàkà dhu bhèyi, àdhàdhì kùni ma dhu bhèyi.

¹³ Nírò kòmbí màtí, kàkà ìbhù dhu rìrì ònè atdíkpá tí. I dhu ní: a'uta, òdona ka kí ndínì ka kabá tí dhu, àzè mànà. Pbétù ádrùngbà dhu nyú ròsè kòkò ìbhù dhu nzínzi ò ní àzè.

***Nabi bhèyi ka kí dhu òvo indrù tò dhu tó perè mà
inzá ka kùni aláva ò ka kóte dhu tó perè mànà
(Ròm 14.19; 1Kò 12.4-7,27-31; 1Pé 4.10-11)**

14 ¹ Nyì nyàkà nyònè òdhíku òzè nyì nyí dhu. Ndirò nyì nyàkà nyòhò ìlìlã-Alafí bhà perè àbà nyì nyí dhu-atdyú atdídò, ròsè dòtsí ní nyí yà indrù tò ka kí dhu òvo *nabi bhèyi nì perè nà. ² Obhó tí, ndi ale apé àmbe òte dò ìlìlã-Alafí ìbhò fìndà inzá ka kùni aláva-tidò ò, ní ndi ale rì nzì òte indrù tò, pbétù kà ròte Kàgàwà tò. Kà rùnona ìlìlã-Alafí bhà ádrùngbànga tó òbi nì, yà Kàgàwà uli órù ò dhu rì dóna àlù ale rìrì ìmbà. ³ Pbétù, nabi bhèyi rí dhu òvo indrù tò ale rùnona indrù tò dhu ní, abádhí òsì rí fìyò a'uta ò dhu, abádhí-afí òpè rí dhu, ndirò abádhí-afí rì òbi òtsi nì dhu. ⁴ Yà ìlìlã-Alafí ìbhò inzá ka kùni aláva-tidò ò róte ale, ní rì ndòsì ndítírò. Pbétù, nabi bhèyi rí dhu òvo indrù tò ale ròsina ní *Kànisa ò kóró ale nyú. ⁵ Ma mòzè nyì kóró nyòngò òte ìlìlã-Alafí ìbhò inzá ka kùni aláva-tidò ò, pbétù ròsè dòtsí ma mòzè ní, nyòngò dhu òvo indrù tò pbànábí bhèyi. Obhó tí, nabi bhèyi rí dhu òvo indrù tò ale nùdá

wà yà Ìlílǎ-Alafí ìbhò inzá ka kúni aláwà-tidò òte rí ale, ìmbǎ dhu apé ìí ka kádù wò kùnò dhu-tì àwe ndíní Kànìsà ǝ kóró ale nǝsí tí dhu tí.

⁶Nírò àbanínzò, dhu apé ìí ma mǎrà àhu fǘrǎbvù, madù òte nyí mànà Ìlílǎ-Alafí ìbhò yà inzá nyí nyúni aláwà-tidò ǝ dhu tí, ní ma mádu dzùnàku ònzì ìngbà dhu bhèyi ? Ma mí nzí àdù dzùnàku ònzì, inzá ní Kàgàwà ítè idù dhu ma mǎvò fǘkù rò, inzá ní ma múni dhu ma mǎvò fǘkù rò, inzá ní nabi bhèyi ma mǎvò dhu fǘkù rò, ndirò inzá ní dhu kèlè mà mùdhe fǘkù rò.

⁷Kàndà pé adyi ùyà ka karí òyá dhu tó ǝfò, àdhàdhì rùgè mà ndirò ngǎtsi ní dùmù mà bhèyi. Ìnzí kǝkò dhu tó òngò apé àdù ìí dhèdhèrò ǝfò ǝ, ní ka kádù rùgè tí dhu rǘí dhu mà ndirò ngǎtsi ní dùmù tí dhu rǘí dhu mà múni ìngbà dhu bhèyi ? ⁸Ìnzí ka kapé leku òmi ila tó dhu bhèyi, ní ádhi pbá ale ndi ndòbhòlò rádù ila t'úgyeta tò ? ⁹Ní, ndi dhu rǘí ndi dhu bhèyi tí fǘkù átò. Dhu apé ìí wò nyí nyáwèna Ìlílǎ-Alafí ìbhò fǘkù inzá ka kúni aláwà-tidò ǝ dhu-tì rǘí ìmbǎ kpangba dhu tí, ní nyí nyúnona dhu rádù ale-dò àlu ìngbà dhu bhèyi ? Obhó tí, nyí nyádù ìí àdhàdhì awe ǝ róte ìnzí òtèna rǘ ndirò rórò ale bhèyi. ¹⁰Yà adzi ǝ, aláwà-tidò rǘí ibí nyú. Pbétù yà ìmbǎ tǘna rádù ìí atdí aláwà-tidò mà rǘí mbǎ. ¹¹Nírò dhu apé ìí inzá ma múni aláwà-tidò òte rí ale nà mǎ móte dhu tí, ní ma mádu ìí ile tí ndi ale tò, ndi ale rádù ìí átò ile tí idù. ¹²Ní ndi dhu bhèyi tí, nyí nyú mà átò, yà nyí nyí Ìlílǎ-Alafí bhà perè-atdyú òho atdí ǝ nyàbà dhu bhèyi, nyí nyàkǎ nyònzì obi nyàbà dòtsí perè ní kǎkǎ Kànìsà àbhù rádù rò'ò a'uta ǝ.

¹³Ní ndi dhu-okú dò rò, dhu àkǎ wò ndi Ìlílǎ-Alafí ìbhò inzá ka kúni aláwà-tidò ǝ róte ale rònzi Kàgàwà ràbhù kà-tì t'áweta tó perè fǘndà. ¹⁴Obhó tí, dhu apé ìí ma mí mitsò Ìlílǎ-Alafí ìbhò idù inzá ka kúni aláwà-tidò ǝ dhu tí, ní ma mí mitsò afídu ǝ, pbétù ìnzí pbàkà ìrèta rádù kasu ònzì. ¹⁵Nírò, ádhu ndi ma màkǎ mǎnzì ? Ma màkǎ mitsò ma yà Ìlílǎ-Alafí àbhù mitsò ma òná inzá ma múni aláwà-tidò ǝ, madù mitsò átò yà ùní ma múni aláwà-tidò ǝ. Ma màkǎ muyù adyi yà Ìlílǎ-Alafí àbhù muyù adyi òná inzá ma múni aláwà-tidò ǝ, madù kùyù átò yà ùní ma múni aláwà-tidò ǝ. ¹⁶Obhó tí, dhu apé ìí nyi nyí nyitsò nyambe òtsò àbhù dǝ Kàgàwà tò yà Ìlílǎ-Alafí àbhù ìndù inzá ka kúni aláwà-tidò ǝ dhu tí, ní inzá ndi aláwà nùni ale, yà tinú ndi nòtù unduta ǝ, rádù dhu à'ù ìngbǎ dhu bhèyi ndàti « Àmìnà » ndi òtsò nyi nyàbhù dhu dǝ ? Kà rǘ nzí àdù kà'ù ndi dhu bhèyi, inzá ndi ndirò nyi nyúnona dhu dhu-okú dò rò. ¹⁷Obhó tí ìnyi, nyi nyí òtsò àdù Kàgàwà tò dhu rǘí ìnè mbèyi, pbétù kà rǘ nzí ngǎtsi ale nǝsí. ¹⁸Ma màbhù òtsò Kàgàwà tò, ma mǎrí Ìlílǎ-Alafí ìbhò idù inzá ka kúni aláwà-tidò òte ròsè dükunǎ kóró nídhuní. ¹⁹Pbétù, unduta ǝ ma mózè dhu ní, morì ndirò rí òte ake tí, ndíní ma mudhè tí dhu òná ngǘkpà ale tò, ròsè Ìlílǎ-Alafí ìbhò idù inzá ka kúni aláwà ǝ ma màmbènà òte abho nyú dhu dònǎ.

²⁰Àbanĩnzó, nyĩ nyàkǎ nzá nyĩrè nga nzónzo bhěyi, pbétù nyĩ nyàkǎ nyĩrè nga iwà ǝ'ǝ ale bhěyi. Nzére dhu t'ónzita ǝ, nyĩ nyàkǎ obhó tí nyĩrè iré-nzo bhěyi, yà inzá nzére dhu t'ónzita núnì ale. ²¹Īlǎ Andítá ǝ ka kándĩ dhu kati :

« Ádrùngbǎle rǎtina :

ǝ Ma mǎngó ǝte kǎrí ale, Pbàisràyélí tò vurò alává ǝte arí ale-otù ǝ, yà olo tí rǎí ale-otù ǝ.

Ní, ndi dhu bhěyi màtí, abádhí rǎngó 'ùvo ìnzí 'ĩrì ma múnɔna dhu^m. »

²²Nírò, yà Īlǎ-Alafí ìbhò inzá ka kúnì alává-tidò ǝte ka kí dhu tò perè ní Kàgàwà itd̄iya ìndrù-ànyǎ dhu ìtè rí ize kǎkǎ 'ùvǝ arí ìnzí a'ù tí Kàgàwà ale tò, pbétù ìnzí ní kǎkǎ iwà ka ná'ù ale tò. Ndirò yà ìndrù tò ka kí dhu ǝvɔ nabì bhěyi nĩ perè ní Kàgàwà bhà ìdzinga ìtè rí ize kǎkǎ iwà Kàgàwà ná'ù ale tò, pbétù ìnzí ní kǎkǎ ì núnvǝ ìnzí 'à'ù ka ale tò. ²³Dhu apé 'ĩ kànìsǎ ǝ nyĩ nyàndu nyĩ kóró dhu tí, nyǎdù nyǝpè nyǝtè kóró Īlǎ-Alafí ìbhò fùkù inzá ka kúnì alává-tidò ǝ, ndi kàsùmì ǝ, inzá ì alává núnì ale, ndirò ngǎtsi nĩ inzá Yèsù ná'ù ale ràdù ìtsù fùkù unduta ǝ, ní ì ale tí nzi àdù àtìnà nyĩ rǎrì àrítále ? ²⁴Pbétù dhu apé 'ĩ kóró ale rǎ dhu ǝvɔ ìndrù tò nabì bhěyi dhu tí, atdí ale yà inzá Kàgàwà ná'ù ndirò ngǎtsi nĩ, ìtsù tí ìtsù atdí ale ràdù ndòtù ndi unduta ǝ, ní ndi dhu ndi ndirò dhu ràdù kǎbhù rùnì pbìndà nzérénga, kà ràdù ndìnè kóró ale ǝtd̄i ànyǎna yà ì ǝtena dhu-otù ǝ ale tí. ²⁵Kà-nyutsì ì nuru kóró dhu ràdù 'ìtè kpanya kà tò. Ndi dhu bhěyi ní ndi, kà ràdù ndàgu ndàpbǎ nyina adzi nyú rǝ, ndàdù Kàgàwà ìfu, ndàti : « Obhó tí, Kàgàwà rǎí ìnè nzínzikù ǝ ! »

*Kàgàwà bhà idza ǝ ìndrù àkǎ 'ĩrì nà màtsɔ

²⁶Àbanĩnzó, ádhu ndi àkǎkǎ nyǝnzi ? Yà nyĩ nyùndu nyĩ sɔmà tò ǝnà kàsùmì ǝ, atdí ale ràdù 'ĩrì ìnè ndùyù adyi, ngǎtsi ale ràdù dhu ùdhe ìndrù tò. Ngǎtsi ale rǎí ìnè ndòvɔ Kàgàwà ìtè fìndà dhu ìndrù tò nabì bhěyi, ngǎtsi ale ràdù ǝte Īlǎ-Alafí ìbhò inzá ka kúnì alává-tidò ǝ, vurò ale ràdù ndi ǝte ùgere. Nírò kǎrí dhu kóró àkǎ rǝnzì ì ndíní Kànìsǎ ǝ kóró ale nɔsí tí. ²⁷Dhu apé 'ĩ Īlǎ-Alafí ìbhò inzá ka kúnì alává-tidò ǝte rí ale rǎí dhu tí, ní dhu àkǎ ǝyǝ ale kèlè, ndirò òsòsè nĩ, ìbhù ale rǝtè. Abádhí àkǎ 'ǝtè, atdátdírà ǝ, ndirò dhu àkǎ wǝ ka kúnɔna ǝte ùgèrè rí atdí ale ràdù 'ĩ. ²⁸Dhu apé 'ĩ ìmbǎ ndi ǝte ùgèrè rí ale rǎí unduta ǝ dhu tí, ní ìngbátí ìlì ndi ale mà abádhí nzínzì ǝ nákǎ ndìnè ìnè tí, ndàmbe ǝte dǝ afina ǝ tí pbìndà Kàgàwà nà. ²⁹Ndirò, nabì bhěyi rí dhu ǝvɔ ìndrù tò ale 'ĩ rò, dhu àkǎ ǝyǝ ale ndirò ngǎtsi nĩ ìbhù ale kèlè rǝtè, ngǎkpà ale ràdù wǝ abádhí ùnò dhu-ǝnga nóvò. ³⁰Pbétù atdí ale apé 'ĩ ǝte ndi

^m 14.21 Ìsa 28.11-12

ndóte ró, kà-tí àdi ngàtsi ale ràdù ìí Kàgàwà itè fíndà, ndíní ndì ndòvo tí ìndrù tò dhu nà, ní dhu àkǎ wò ndì òte rúbhi òte rǒ ale rìnè. ³¹Nyí nyí ìnè kóró nyòvò dhu ìndrù tò pbànábí bhèyi. Ní dhu ràdù àkǎ, atdí ale ròvò ka ngàtsi ale dzidǒ, ndíní kóró ale ùni tí fíyò ka kùdhe dhu, afíya ràdù òbi òtsi. ³²Nabì bhèyi ka kí dhu òvo ìndrù tò ní perè nà aríí ale ríí ìnè ndòdò ndì ndàmbènà òvona ìndrù tò dhu afína ò, ìnzí ndòvò. ³³Obhó tí, Kàgàwà ní nzí pbàdzangà tí arí dhu ònzi ale. Pbétù, Àbadhi ní màrùngà t'ále.

Àdhàdhì yà Kàgàwà bhà ale tó kóró Kànísà ò arí ndònzi dhu bhèyi tí, ³⁴vèbhále àkǎ ìnè ìnè tí Kànísà tó unduta òⁿ. Abádhí tò ka kúfà nzá rusà ròngò òte Kànísà ò, pbétù abádhí àkǎ ìfu ì, àdhàdhì Úyátá núnò ka dhu bhèyi. ³⁵Dhu apé ìí abádhí ríí ì ívùna dhu nà dhu tí, ní abádhí àkǎ 'òngù ì dhu fíyò kpabhále-tsù fí-dzá rò. Tsìbhále rǒte ìndrù ùndu ì Kànísà ò ró dhu ní inzá nga nòfò dhu.

³⁶Nyí nyìrè tí dhu Kàgàwà bhà Òte ráhù fùrǎbvù rò? Ndirò nyí nyìrè tí dhu kà rírà àhù fùkù víkù dǒ rò tí? ³⁷Ndì ale apé dhu ìrè ndì rǎrì nabì, ndirò ngàtsi ní, ìlìlǎ-Alafí rǎrì ndùnda, ní ndì ale àkǎ ndùni dhu, yà ma mándí fùkù dhu rǎrì Ádrùngbǎle Yèsù bhà Úyátá. ³⁸Pbétù ìnzí kǎpé ndì dhu ùnì, ní Kàgàwà rí nzí àdù ndì ale ùni. ³⁹Nírò àbanínzó, nyí nyàkǎ nyòhò nabì tí nyí nyíí dhu-atdyú, ndirò nyí nyàkǎ nzá nyùtò ìndrù-tsù, ìnzí ròtè ìlìlǎ-Alafí ìbhò fíyò inzá ka kúni aláva-tidò. ⁴⁰Pbétù kóró dhu nákǎ ndònzì ndì yà ndì dhu nyú àkǎnà ndònzì ndì dhu bhèyi, ndirò nyìnati ròhù ndì mbèyi.

Krístò ingbè ndì òve-bvù rò dhu tó Ídzi Màkürù

15 ¹Àbanínzó, ma mòzè misè yà fùkù ma móvò Ídzi Màkürù, yà nyí nyákò, nyádù afíku àpba ròná. ²Kòtù-ònga ní ndì Kàgàwà rí nyígù ní, yà fùkù ma móvò ka dhu bhèyi nyí nyòdò ka rò. Ìmbà kìí ndì dhu bhèyi nání, fùkù a'uta nàmbènà ìí kòkórò dhu.

³Ádrùngbǎ dhu nyú tí ma múdà fùkù dhu ní yà idù ka kùdhe átò dhu. Ndì dhu ní: Krístò avè àlè tó nzérenga-okú dǒ rò, àdhàdhì yà ìlìlǎ Andítá núnò ka dhu bhèyi^o. ⁴Ka katdù ka, ràdù ndìngbè òve-bvù rò ìbhù ráhù idhò ò, àdhàdhì yà ìlìlǎ Andítá núnò ka dhu bhèyi^o. ⁵Kítè ndì Péterù tò, ndì dhu-dzidǒ ndàdù ndìtè atdí kumì dóná óyò nà pbìndà uvitatále tò. ⁶Tdítdǒ, kǎdù ndìtè ìmbò miyà dónǎ róse ndì ná'ù ale tò atdíkpá. Ábhǒ ale nyú ì ale nzínzi ò, ríí ìnè nyìkpóya nà kòmbí màtí, ndirò atdídhená ale núve wà. ⁷Wò dhu-dzidǒ, kítè ndì Yàkòbhò tò^q, ndàdù ndìtè kóró uvitatále tò.

ⁿ 14.34 « Vèbhále àkǎ ìnè ìnè tí Kànísà tó unduta ò » ríí ìnè átò kugèrè kati : « Vèbhále àkǎ nzá 'àbèlè nabì bhèyi ka kòvona Kànísà tó unduta ò dhu-ònga » ^o 15.3 Ìsa 52.13–53.12. ^p 15.4 Zàb 16.9-11; Óse 6.2 ^q 15.7 Kas 12.17

⁸Kùtsa ndì ndí dòná rò nǐ, kǎdù àrà nditè idù átò, ima kàtorogǔ-ngba tíró. ⁹Obhó tí, ima ní ìmbà tǐna nà ale nyú ròsè kóró uvitatále nzínzi ǔ. Ndirò, ma màkànà nzá kanzi ma uvitatále mà tí, Kàgàwà bhà *Kànìsà rǒ ma mavù dhu-okú dǒ rò. ¹⁰Pbétù, Kàgàwà bhà ídzinga-okú dǒ rò nga ní ndi ma mǐi yà nyí nyí malǎ kòmbí òná ǒfǒ ǔ. Ndirò kàbhà ídzinga idù nǐi nǐi kòkórò nga tó. Ma mónzi kasu ròsè kóró ngǔkpà uvitatále dònǎ. Obhó tí, ìnzǐ ní ima ndi ma mónzi ndi kasu, pbétù ka nónzi ní yà nyudutsi rí kasu ònzi Kàgàwà bhà ídzinga. ¹¹Nírò, dhu rǐ mbǎ ìi ima màtí, ngàtsi ní abádhí màtí, ní kòní mài kóró mà marúnona Ídzi Màkǔrù, ndirò kòní ndi Ídzi Màkǔrù ní ndi nyí nyá'ù.

Kàgàwà náabhàya ùvǔve ale rǎngbe ì ǒve-bvù rò dhu

¹²Dhu apé ìi àlě karí dhu òvo ìndrù tò àlě ràti Krístò rǐngbè wà ndi dhu tí, ní ìngbà dhu bhěyi dhu nzínziku ǔ ngǔkpà ale náaràdù àtina ìnzǐ ùvǔvè ale rǎngbeya ì ǒve-bvù rò nǐ? ¹³Ní, dhu apé ìi obhó tí ìnzǐ ùvǔvè ale rǎdù 'ùngbe dhu tí, ní Krístò nǐngbè nzá ndi átò ǒve-bvù rò. ¹⁴Ndirò dhu apé ìi ìnzá Krístò ìngbè ndi dhu tí, ní yà mà marúnona ìndrù tò Ídzi Màkǔrù ní kòkórò dhu, ndirò fùkú a'uta ní kòkórò dhu átò. ¹⁵Ndirò ròsè dòtsí, ka kòzù wà mà Kàgàwà-òvò rǒ arí títò ùno ale tí, yà mà mǒvò dhu ìndrù tò mà ràti kà rǎbhu Krístò rǐngbè ndi ǒve-bvù rò dhu-okú dǒ rò. Ní dhu apé ìi ìnzǐ ùvǔvè ale rǎdù 'ùngbe ǒve-bvù rò dhu tí, ní ndi dhu rǐtèna dhu ní Kàgàwà rǎbhù nzá Krístò rǐngbè ndi ǒve-bvù rò. ¹⁶Ma mí dhu òvo tdítǔ mati : dhu apé ìi ìnzǐ ùvǔvè ale rǎdù 'ùngbè ǒve-bvù rò dhu tí, ní Krístò nditírò nǐngbè nzá ndi. ¹⁷Ndirò, dhu apé ìi ìnzá Krístò ìngbè ndi dhu tí, ní fùkú a'uta ní kòkórò dhu, ndirò nyí nyòko òko fùkú nzérenǎ ǔ. ¹⁸Ndirò ròsè wòrǐ dònǎ, kǎkà ùvǔvè Krístò ì á'ù rórò ale núwǐ wà atdíǔ. ¹⁹Dhu apé ìi àlě kúli àlě tó a'uta Krístò ò yà àlě kíi nà yà adzi dǔ ìpìrǒnga-okú dǒ rò tí dhu tí, ní àlě'i ní ndi izu rǎdù ùkanà ròsè kóró ale dònǎ ale.

²⁰Pbétù obhó nyú, Krístò nǐngbè wà ndi ǒve-bvù rò, ndi ùvǔvè ale tó ngàngayi^r tí. ²¹Obhó tí, àdhàdhì ìndrù rǎve dhu níibho ndi atdí ale-otù ǔ dhu bhěyi, ní ndi dhu bhěyi tí ùvǔvè ale rǐ 'ùngbè dhu níbhò ndi atdí ale-otù ǔ. ²²Àdhàdhì kóró ale náarúve Àdamù mànà ì ungbò ì dhu-okú dǒ rò dhu bhěyi tí, kóró ale náabáya ìpìrǒnga Krístò mànà ì ungbò ì dhu-okú dǒ rò. ²³Pbétù, ìngbàtǐ ìli ndi ale mà nǐngbèya ndi fǐndà ka kudhé kàsuni ǔ : Krístò nǐngbè wà ndi ndi ngàngayi tí. Ndirò kà rǐngo nínganǐ,

^r 15.8 Kàtorogò ní ìnzá fǐndá àbǐ ìku rórò ka kùgù ngbàngba. Pòlò òzù ndi kàtorogò tí uvitatále nzínzi ǔ, iwà Yèsù ǒvè ndàdù ndìngbè dhu-dzidǔ ndi ndarà uvitatále-kàsù òpè dhu-okú dǒ rò. ^s 15.20 Ngàngayi ní wemberè tí ǔò inga ǔ ònyù-dòkpa. Yèsù ní ndi wemberè tí ndi ìngbè ǒve-bvù rò.

kàbhà ale tí ì nòtù ale nùngbeya ì átò. ²⁴Wò dhu-dzidǎ, Krístò níitòya yà ìndrǔ dǎ arǎí ádrùngbǎnga tó ǔbì nà kóró nzére-alafí mà òyá ádrǔdrǔ ale màná. ²⁵Obhó tí, Krístò náká wà ndònyè idzi, ràrà àhu Kàgàwà rí kóró pbìndà òmvǔ àbhǔ ndòbè dòya dhu[†]. Nírò ní ndí yà adzi dǎ kóró dhu-tsù náadùya ndòdì, Krístò ràdù Idzi àdu Àbanà Kàgàwà-fò ò. ²⁶Kà rǐku dòná rò òmvǔ, yà Kàgàwà itòya ní ǔve. ²⁷Obhó tí, Ìlǐlǎ Andítá rǎtina : « Kàgàwà ábhu wà kóró dhu kà ròbè dòya^u. » Pbétù, Krístò rǎtina : « Ìwà ma móbè kóró dhu dǎ » rò, ní ní'íya ka kátina : Kà ròbè kóró dhu-dǎ, Kàgàwà yà kóró dhu nábhu kà ròbè dòya kèlè ròdì. ²⁸Ndirò, Kàgàwà rí kóró dhu nábhu kà ròbè dòya rò ní ndí, ndí kà t'ídhùnà nyú ndítírò, yà Kàgàwà ábhu ròbè kóró dhu dǎ, náadùya àdì Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga-tsinǎ, ndíní Kàgàwà nònyu tí idzi dòtsí kóró dhu dǎ.

²⁹Dhu apé ìí ìnzí ìndrǔ ràdù 'ùngbe ǔve-bvù rò dhu tí, ní nzínzìku ð ale kǎkà bàtizò àlǔ arí ùvǔvè ale-okú dǎ rò nàarónzina dhu-tì nádù ìí àdhu[?] ? Dhu apé ìí ìnzí ùvǔvè ale nàarí 'ùngbè dòtsí dhu tí, ní ádhu-okú dǎ rò nga ndí ìndrǔ arádù bàtizò àlǔ abádhí-okú dǎ rò ní ? ³⁰Ndirò ádhu-okú dǎ rò nga ndí àlǔ'í nyú àlǔ kádù àlǔ tó ípìrǒnga ìlì àpbè ð kóró kàsùmì ð ní ? ³¹Àbanǎnzó, bílǐnganà ma mǎrì motù ǔve-ànzǐ. Ndi dhu ní obhó dhu. Ndirò, obhó dhu tí rǐí ngǎtsi dhu ní, ma mǎrì moyò okúku dǎ rò àlǔ tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò màná àlǔ kúngbò àlǔ nídhuní. ³²Ma mábà àpbè abhu nyú yàrí Èfèsò tó kigò ð, tsùdú dhu àgò rí írì ð ìzǎ bhèyi órù ale-okú dǎ rò. Ní ádhu-okú dǎ rò nga ndí ma mádù àpbè àbà ndí dhu bhèyi, ìnzá ka kǎ'ù dhu 'ùngbè ùvǔvè ale rungbeya ì ǔve-bvù rò ní ? Dhu apé ìí ìnzí ùvǔvè ale nàarí 'ùngbè dhu tí, nírò : kònyu àlǔ wúgúwúgú, ndirò kòmvù àlǔ bhélébhélé tsútsǎ tí àlǔ kúve nídhuní^w. ³³Ìnzí nyàbhu nyí kutrǎ nyí wò dhu nàndà dhu ní : nzére ale t'òdhína nàarí ìndrǔ tó ídzi mùtsò nínzǎ. ³⁴Ní, nyí nyáká nyùgèrè fùkú irèta, nyádu nyí ídzi ófò ð, nyádù nzérenga t'ónzita ùbhà. Obhó tí, atdídhená ale nzínzìku ð núnì nzá Kàgàwà. Ma mí kùnò ndíní nyìku nabhù tí rìwà.

Dve-bvù rò rí 'ùngbè ale ní'íya nà ale-ngbò-tidò

³⁵Pbétù, atdí ale rǐí ìnè ndivǔ dhu ndàti : « Ùvǔvè ale nùngbeya ì ìngbà dhu bhèyi ? Ndirò, abádhí ní'íya ìngbà dhu bhèyi ale-ngbò-tidò nà ì í 'ùngbè rò ? » ³⁶Ní ndí dhu nivǔ ale ní mùdhòmà nyú ! Itse nyí nyòzò rò, ndí itse rǐ nzí àdù ìnga ìnzá ndí ndòvè pé angyi rórò. ³⁷Wò nyí nyòzòna dhu ní nzí ìnga ràdù ìnga itsu nyú, pbétù nyí nyòzòna ní ákè itsé-ngba kèlè. Kà ràdù ìí nganù tó itse màtí, ngǎtsi ní vurò itse-tidò màtí. ³⁸Tdítdǎ,

[†] 15.25 Zàb 110.1   ^u 15.27 Zàb 8.7   ^v 15.29 Kǎkò ì ùvǔvè ale tí kátina iró ale ní ngǎtsi ní atdídhená ale yà Yèsù ná'ù, 'àdù ève ìnzá ì àpè bàtizò àlǔ rórò, ndirò ní kǎkà ìnzá ì á'ù Yèsù rórò èvè atdídhená ale.   ^w 15.32 Ìsa 22.13

Kàgàwà ràdù àbhunà ndi itse ò rò ráhù itsu tò ngbõna ní yà ndi ndòzè. Ìngbàtí ìlì ndi itse ò rò rádù àhù itsu-ngbò ní ndi itse nà àkǎ tinàdò kèlè.

³⁹Kàgàwà anzì dhu-tsí náarfí ìmbǎ kóró àdhàdhì ale-ngbò tó ǒfò nà : ìndrù-ngbò tó ǒfò ríí atdíró, ìzǎ-ngbò ríí atdíró, àrè-ngbò ríí atdíró, ndirò ìbhè-ngbò ríí atdíró.

⁴⁰Òrù-akpà ǒ ale-ngbò mà, yà adzi ǒ ale-ngbò mà nà ríí inè átò. Òrù-akpà ǒ ale-ngbò tó aya mà ríí dhèdhèrò yà adzi ǒ ale-ngbò tó aya nà. ⁴¹Adyifò bhà inga t'áwùta ríí atdíró, àbí bhà tsí ríí atdíró, ndirò alali tó ríí òyá tí. I alali nzínzì ǒ màtí, inga t'áwùta núdǎ wà ì.

⁴²Ní, dhu íiyya yà dhu bhèyi yà ùvùvè ale rí ùngbè rò : yà adzi ǒ àlè kǐí nà ale-ngbò ní ndìnzǎ arí ale-ngbò. Pbétù, àlè ùngbè àlè kí ɔve-bvù rò rò, àlè kíiyya nà ale-ngbò ní ìnzí rádù ndìnza ale-ngbò. ⁴³Ka kí kòtdù itsìna ònzi ka kí òná ǒfò ǒ kà ríí rórò, kà rádù ndìngbè ádrùngbǎnga tó awáwù ǒ. Ka kí kòtdù ivívinga ǒ kà ríí rórò, kà rádù ndìngbè ádrùngbǎnga tó ɔbi nà. ⁴⁴Ka kí kòtdù rò, kà ríí nà ní yà adzi ǒ ale-ngbò. Pbétù kà rí ndìngbè rò, kà rádù ìí nà ní òrù-akpà ǒ ale-ngbò. Dhu apé ìí inè yà adzi ǒ ale-ngbò náarfí dhu tí, ní òrù-akpà ǒ ale-ngbò ríí inè átò. ⁴⁵Ndi dhu bhèyi ní ndi Andítá ràtina : « Wemberè t'ále, Àdamù, níí àbà tí ípìrǒnga nábà ale*. » Pbétù, olùnǎ rò ìí Àdamù, Krístò, níí ípìrǒnga àbhù rí ìndrù tò ìlìlǎ-Alafí-otù ǒ ale. ⁴⁶Wemberè tí àlè kabà ale-ngbò ní yà adzi ǒ ale-ngbò ìnzí ní òrù-akpà ǒ ale-ngbò. Ndi-tsí ríra olùnǎ rò. ⁴⁷Wemberè t'ále, Àdamù, níí yà adzi ǒ ale. Kàgàwà náabhòlò ka adzi ní. Pbétù, ɔyɔ rí kisé Àdamù níra òrù-akpà ò rò. ⁴⁸Yà adzi ǒ ale nófò ì yà adzi ní Kàgàwà abhòlò Àdamù nà. Ndirò òrù-akpà ò owuya ì nùngbe ale, nófòyá ì wò òrù-akpà ò rò ira ale nà. ⁴⁹Àdhàdhì àlè kófò àlè wò adzi ní Kàgàwà abhòlò ale nà dhu bhèyi, ní àlè kófòyá àlè átò wò òrù-akpà ò rò ira ale nà.

⁵⁰Àbanínozò, kàní ma móvɔna fùkù dhu : ìzǎ mà azu mà nà nà ríí ale-ngbò rí mbǎ àdù ìí ngari nà òrù-akpà ǒ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi ǒ. Ndirò òmò rádù òmò dhu mà ní rí nzi àdù òko atdíkpá ìnzí rádù òmò dhu mà nà.

⁵¹Kàní ma mí òdhù ò okónà dhu òvɔ fùkù : àlè'i kóró àlè kùvèya nzi, pbétù àlè'i kóró àlè kùwèya àlè. ⁵²Ndi dhu ɔnziya ndi ákè kàsúmí-ngba ǒ, àdhàdhì yà ìndrù rí nyìkpóna àpbi, ndàdù àngbenà dhu bhèyi, yà adzi ǒ kóró dhu-tsù rí ndòdì ní wàndà rǒngò nínganí. Obhó tí, ndi wàndà rǒngò rò, ùvùvè ale nùngbeya ì yà ìnzí rádù òmò ale-ngbò tó ǒfò nà. Ndirò àlè'i, yà àlè-nyìkpó nà àlè kòtù àlè rò, àlè kadùya àlè nùwu átò. ⁵³Obhó tí, dhu àkǎ òmò rádù òmò ale-ngbò ràfò yà ìnzí rádù òmò ale-ngbò. Wò ndi òvè rádù òvè ale-ngbò nákǎ wà ndáfò yà ìnzí rádù òvè ale-ngbò. ⁵⁴Yà ndìnza rádù ale-ngbò náafòyá gukyè yà ìnzí rádù ndìnza ale-ngbò, wò ndi òvè rádù òvè ale-ngbò ràdù ìnzí

^x 15.45 ɔpt 2.7

rádù òvè ale-ngbò náfo, nírd ní ndi yà ìlílǎ Andítá ò ka kandí ɔte náakáya. Ndi ɔte rǎtina : « Ɖve dhu òtò wà. Ɖve lè mà dhu ònzì wà dòtsíʳ.

⁵⁵ Inyi òvè, pbùkù màlè mà rǐrǐ ngbòró ?

Inyi òvè, okpènu rǐrǐ ngbòróʳ ? »

⁵⁶ Ɖve-okpè ní nzérenga, ndirò nzérenga bhà ádrùngbǎnga tó ɔbi ní Úyátá^a. ⁵⁷ Ilèta àkǎ àlè ràbhù Kàgàwà tò. Ka ní ndi àlè àbhù arí àlè rònzì ɔve lè mà àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò-otù ò !

⁵⁸ Nírò àbanǎnzó, yà atdíǎ ma mózè nyí rò, nyí nyàkǎ nyíkò pòtsó wò fùkù ma mòvò obhóna ò, ìnzì nyǎbhù nyí kumbe nyíkù akye. Nyí nyàkǎ nyǎmbe òwu dǎ angyi tí àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù bhà kasu t'ònzìta nà, nyádù dhu ùni wò kà-nyutsi nyí nyí dhu-okú dò rò nyí nyóonzina kasu ràrǐ nzǐ àwǐ kòkòrò.

Pbàkrístò rǐ fùrangà àtsà Yèrùsàlemà tó kigò

ò Kànísà dzùnà ì ɔnzi tí nǐ dhu

16 ¹ Yèrùsàlemà tó kigò ò rǐrǐ Kàgàwà bhà ale dzùnà nɔnzi tí ka kátsàna fùrangà nàndà dhu nǐ, nyí nyàkǎ nyóonzì dhu átò àdhàdhì Gálàtiyà tó pbìrì ò *kànísà tò ma múyǎ dhu dhu bhèyi^b. ² Yà yengè idhò náaríku dhu bhèyi, ìngbàtí ìli ndì ale mà nzínzìku ò nákǎ ndàrà yà ndì ndòngyè fùrangà-go nǐli rò ndòdò pbìndà, tsángbàtí nyí nyowuna bvùkù ma mǎrà àhu dhu òdò ndíní nyí nyatsá tí fùrangà nǐ. ³ Ní bvùkù ma mǎrà àhu rò, ma mí nyí nyóvòna ale òvi bhàruwà nà, ròwù fùkú perè nà Yèrùsàlemà tó kigò ò. ⁴ Dhu apé ìrǐ iwà ma màkǎ marà átò ànyì dhu tí, ní mà màkǎ mòwù atdíkpá abádhí mànà.

Pòlò rǐ abhi ò ndì ndàrà dhu ùdhè angyangyi dhu

⁵ Ma mǎrà àhu bvùkù iwà ma mùdà Màkèdòniyà tó pbìrì ònǎ rórò. Obhó tí, ma múda ùda ànyì nanǎ. ⁶ Ngǎtsi nǐ ma mádi àdǐ fùrǎbvù ákè kàsùmì tí. Ndirò ngǎtsi nǐ, ma mádi àdǐ átò ádrùngbǎ gírì tó kàsùmì ò bvùkù, ndíní nyí nyibho tí dzùnàdu ònzi rǐ pbàkà abhi ò dhu-tsí idù. ⁷ Obhó tí, ma mòzè nzà àlè ràla àlè nyí mànà ùda ma múda ònǎ kàsùmì ò tí. Ma mòzè dhu ní àlè ròkò pé atdíkpá nyí mànà ngúfe idho tí, Ádrùngbǎle òzè ka nǐ.

⁸ Pbéttù, ma mòzè madi iró Èfesò tó kigò ò rǎrà àhu *Pèndèkòtè-idhò ò. ⁹ Obhó tí, ádrùngbǎ kasu ònzi ma mí iró nǐ dhu tó tsàtsù àpfò wà ndì idù, ndirò ima nà rǐ 'ùgye ale rǐrǐ ìnè abho nyú.

¹⁰ Tìmòtewù apé ìrà àhu, ní nyí nyàkǎ nyóddò ka mbèyi nzínzìku ò ìnzì rònzì ɔdò. Obhó tí, àbadhi arí Ádrùngbǎle Yèsù bhà kasu ònzi àdhàdhì

^y 15.54 Ìsa 25.8   ^z 15.55 Ìsa 25.8 ; Òse 13.14   ^a 15.56 Nzérenga bhà ádrùngbǎnga tó ɔbi ní Úyátá dhu-tì ní, Úyátá arí ndi nzérenga tí rǐrǐ dhu ìtè ìndrù tò.   ^b 16.1 Gál 2.10

ma marí kònzì dhu bhëyi. ¹¹Nírò, atdí ale mà àkǎ nzá ndònzì kà gàyà. Pbéttù nyí nyàkǎ nyònzì kà dzùnà ràdu ndì tidu ò màrùngà ò afína ríí rórò. Obhó tí, ma mí àbadhi mà nódò rìwù atdíkpá Yèsù ná'ù adódu màna.

¹²Àlě t'ádòna Apòlò nàndà dhu nǐ, ma mìtdè ka atdíídò ndíni owu tí fùrǎbvù atdíkpá ngǔkpá àlě t'ádóna màna, pbéttù kàdù nzá ndòzè ndàrà kòmbí ànyì. Ní kà rǎrà ànyì kàsùmì àbà ndì ndí rò.

Kà rǐku dóná rò sedzà mà, ovità màna

¹³Nyí nyàkǎ nyòkò ípírò rò nyìkpókù nà, nyǎdù ìko pòtsó fùkú a'uta ò. Nyí nyàkǎ nyíi mànzì tó ale-afí nà, nyǎdù ìi obi nà ale tí. ¹⁴Nyí nyàkǎ nyònzì kóró dhu àzè ò.

¹⁵Àbanǐnzó, nyí nyúni wà Stìfanà mà pbì idzá-bhà màna kóró. Abádhí nǐi ndi wemberè tí Yèsù na'u fùkú pbìri Àkayà ò ale nzínzi ò. Ndirò abádhí adzi ì Kàgàwà bhà ale-kàsù t'ònzita tò. Ní ma mìtdè nyí ìtdè tí, ¹⁶nyí nyàkǎ nyíri kòkò dhu bhëyi ale-tidò-tsù dhu. Ndirò, nyí nyàkǎ nyíri kǎkà atdyúya nyú nà arí kasu ònzì, ìvò adyo nyú atdíkpá abádhí màna ale-tsù dhu átò.

¹⁷Ìdhèdu ìka wà ndì Stìfanà mà, Fòrtùnato mà Àkàyikò màna níwù ùvò tidú dhu dǎ. Abádhí ìwù oko fùkú ngari ò tidú. ¹⁸Ndirò abádhí nábhu afídu ràyi àdhàdhì abádhí ábhu afíkù ràyi dhu bhëyi. Nírò, dhu àkǎna wà kuni kòkò dhu bhëyi ale tó ídzinga.

¹⁹Àziyà tó mùlengù ò Kànísà nóvi nyí. Ndirò Àkilà mà Pèrèsílà nà, atdíkpá kǎkà fí-dzá arí 'ùndù kànísà màna, nóvi nyí atdíídò Ádrùngbǎle Yèsù-nyutsì. ²⁰Kǎkà iró ríi àlě t'ádóna kóró nóvi nyí. Ndirò nyí mà átò nyí nyàkǎ nyòvi nyí nzínzikù ò mbëyi nyú.

²¹Ìma Pòlò, yàrì ní ndi ótsúdu nyú nǐ ma màndí fùkù dhu, movi nyí ònà.

²²Ndi ale apé nzí Ádrùngbǎle Yèsù nózè, ní ndi ale àkǎ ofúngá nà.

Màranatà! Kà-tì ní: Àlě tó Ádrùngbǎle Yèsù àkǎ ndìrà!

²³Àlě tó Ádrùngbǎle Yèsù nǎkǎ ndàso nyí!

²⁴Ma mózè nyí kóró Yèsù Krístò-nyutsì.

Kòritò

ǝ *Kànìsà tò Pòlò andí ɔyɔ rí kìsě nǝ bhàrɔwà

Yàrí bhàrɔwà ɔ ì nòtù ádrɔdrɔ dhu tí dhu

Yàrí bhàrɔwà nandí ní Pòlò, Yèsù Krístò bhà uvitatále. Kǎndí ka imbò kumi ato mà azà kumi ato mànà nzínzi ǝ Yèsù ka kùgù dhu-dzidǝ. Tìmòtewù tí ka kátina kà t'òdhìnà ìǝ kòmbíta tí árà Kòritò tó kigò ǝ pbàkrístò àndà ró (1.1).

Pòlò andí ndi bhàrɔwà Màkèdòniyà tó pbìrì ɔ ndi ndǝ rórò.

Kǎndí ka Kòritò tó kigò ǝ *Kànìsà tò. Ndi Kòritò nǝ Ìkayà tó pbìrì ǝ ádrɔngbǎ kigò. Kòmbí ka kárí ndi pbìrì ànzi Pòlògíríkí tó pbìrì tí. Pòlò rǝ ndi bhàrɔwà àndí òná kàsùmì ǝ, tìtò tó màlímó nǝǝ vurò dhu ùdhě ì ì pbàkrístò tò yà Pòlò ùdhě abádhí tò dhu rǝrò ró (11.3-4). Nǝ, ábhǝ pbàkrístò nǝǝ iwà kǝkǝ tìtò tó màlímó rǝdhěna dhu nátdù affiya ró, 'àdù yà Pòlò rǝdhěna fǝyò dhu násà àsa tí. Nǝ Pòlò adù abádhí-nyìkpó nítduyù ì tìtò tó màlímó rǝ rò.

Bhàrɔwà-nyìtì ka kóhù tí dhu

- Pòlò rǝtè fǝyò irita dǝ Kòritò tó kigò ǝ Kànìsà mànà dhu. Kà rǝ Yèsù Krístò bhà uvitatále rǝǝ nà kasu tó ádrɔngbǎnga ise. Kà rǝ yà atdíđò ndi ndóré òná bhàrɔwà nà ndi ndávi Tìtò ràrà okúna dǝ rò dhu-tì àwě. Ndirò, kà rǝ atdíđò idhěna ìka ndi yà pbàkrístò úgèrè fǝyò irèta mběyi tina òná rò dhu ǝvò (1-7).
- Pòlò rǝ dhu ɔvɔ yà Yèrùsàlemà tó kigò ǝ Kànìsà tò ka kí dhu àtsà tí dhu dǝ dhu (8-9).
- Pòlò rǝ ndùgye pbìndà uvitatále tó kasu tó ádrɔngbǎnga dǝ dhu. Kà rǝtina Yèsù Krístò bhà obhóná uvitatále ràkǝ ndòzù ndi ndǝǝ ákě ale tí. Kàkǝ ndà'ù kòzù ndi ivíví ale tí, Kàgàwà ràdù ɔbi àbhù fìndà dhu-okú dǝ rò. Kàkǝ nzá ndònzì atdí dhu mà fìndà nditǝrò (10-13).

Pòlò rǝ Kòritò tó kigò ǝ Kànìsà nòvì dhu

(Gàl 1.1-5; Kòl 1.1-8)

1 ¹Yàrí bhàrɔwà nandí fǝkù ní ima Pòlò, yà Kàgàwà ànzì rǝǝ Yèsù Krístò bhà uvitatále tí, ndi ndòzè ka dhu bhěyi ale. Mǝ mǝ atdíkpá àlě t'ádòná Tìmòtewù mànà. Nǝ ma màndí ka fǝkù Kòritò tó kigò ǝ rǝǝ

Kàgàwà bhà kànìsà tírò, ndirò fùkú p̀birì Àkayà ǝ r̀f̀i Kàgàwà bhà kóró ngúkpa ale t̀. ²Àlè t̀Ábanà Kàgàwà mà, àlè t̀ Ádr̀ungbàle Yèsù Krístò mànà náká 'àso nyí, 'àdù nyàbhù nyòkò màr̀ungà ǝ.

Kàgàwà arí p̀b̀indà ale-afí òpè f̀iyó àp̀bè ǝ dhu

³Ilèta àkà kabhu Kàgàwà, àlè t̀ Ádr̀ungbàle Yèsù Krístò t̀Ábanà t̀. Ka ní ndi àlè t̀Ábanà yà izu t̀ ale-afí nà arí ndirò kóró dhu-t̀sì ǝ arí ale-afí òpè ale ! ⁴Kàrí àlè-afí òpè àlè t̀ kóró àp̀bè-tidò ǝ, ndíni àlè kowu tí kóró àp̀bè-tidò ǝ r̀f̀i ale-afí òpè r̀, yà Kàgàwà òpè àlè-afí ní ale-afí t̀òpèta-tidò ní. ⁵Obhó tí, àdhàdhì àlè kí Krístò abà ábhò àp̀bè-tidò abà dhu bhèyi tí, Krístò r̀ àlè-afí òpè átò abhò. ⁶Dhu apé f̀i mà mí àp̀bè abà mà m̀ónzina kasu ǝ dhu tí, ní mà mí kàbà ndíni ndi dhu-otù ǝ Kàgàwà opé tí affiku, ndàdù nyígu. Kàpé affika nyú nópè, ní ndi dhu r̀ affiku òpè átò, nyàdù òbi abà r̀nzì dzùnàku, nyòndù mà màbà àp̀bè-tidò-dzi. ⁷Ndirò, mà m̀f̀i a'uta nà atdíǝ nyukutsi. Obhó tí, mà màni wà dhu àdhàdhì nyí nyùngbò nyí atdíkpá mà mànà fàká àp̀bè ǝ dhu bhèyi, nyí r̀ungbò wà nyí átò mà mànà Krístò òpè affika dhu-nyutsi.

⁸Ábanĩnzó, mà mòzè nzá nyàdzo Àziyà t̀ p̀birì ǝ mà màbà àp̀bè r̀r̀ò. Ndi àp̀bè-òbì asè d̀kanà atdíǝ. Mà ma'u nzá dhu òko mà r̀àr̀òko nyìkpóka nà. ⁹Obhó tí, mà mambénà inga irè d̀, ka r̀òtdì wà anya d̀kà ndíni ka kòkye tí mà'i. Ndi dhu anzi ndi ndi dhu bhèyi, ìnzì mà mili tí nyìkpóka òbika r̀ tí, p̀bètù ndíni mà mili tí nyìkpóka yà ùv̀v̀v̀è ale ùngbè arí òve-bv̀ù r̀ò Kàgàwà-r̀ò tí. ¹⁰Àbadhi, yà mà nukòlò müvò wòrì òve-tidò ǝ r̀ò ale, r̀i màkòlò ùkòlò t̀dítdò kà-ǝ r̀ò. Obhó tí, mà mà'ù wà dhu atdíǝ, kà rukòlòya mà ùkòlò. ¹¹Nyí mà átò, nyí nyí dzùnàka ònzi d̀kà nyí nyí nyìtsò r̀ò. Ní, ábhò ale t̀ò itsòta-bv̀ù r̀, Kàgàwà r̀ ídzìnga àbhù màbà. Ndi dhu bhèyi ní ndi, ábhò ale r̀àdù òtsò nádu Kàgàwà ònzì r̀òká dhu-okú d̀ò r̀ò.

Pòlò r̀i ndùgye f̀iyó kasu d̀ò ndi nà r̀i 'àgò ale-ònzì dhu

¹²Idhèka ìka ndi okúna d̀ò r̀ò dhu ní yàrí: mà màni dhu affika ò mà r̀òkò yà adzi ǝ, ndirò ròsè d̀òtsì, mà r̀òkò nzìnzìku ǝ obhóngà t̀ò affika nà, ndirò ìl̀à mà mìl̀à Kàgàwà-nyìkpó ǝ r̀òr̀ò. Mà'i nùndà ní nzì yà adzi ǝ ale t̀ò dhu-ònga t̀òvòta t̀ò irèta, p̀bètù mà'i nùndà ní Kàgàwà bhà ídzìnga. ¹³Obhó tí, fàká bhàr̀uwà ǝ mà màndì nzá vurò dhu f̀ùkù, p̀bètù mà màndì dhu ní yà nyí nyàdù òzùnà r̀àdù d̀ùku àl̀ù dhu kèlè. Ndirò, mà mà'ù wà dhu ndi dhu r̀àr̀ì d̀ùku àl̀ù àl̀ù àkàkà dhu bhèyi, ¹⁴ìmbà dhu r̀f̀i kà r̀i d̀ùku àl̀ù gòna kèlè tí kòmbì dhu màtì. Yàrí ní ndi wò mà m̀tè d̀ónà dhu: àlè t̀ò Ádr̀ungbàle Yèsù r̀ìngò ònà idhò ǝ, idhèku níikaya ndi okúka d̀ò r̀ò àdhàdhì idhèka níikaya ndi okúku d̀ò r̀ò dhu bhèyi.

¹⁵Ndi a'uta-bv̀ù r̀, mà mazè marà bv̀ùkù wemberè tí, ndíni nyí nyabá tí ídzìnga nyàla ngbòdu òyo-g̀ùna. ¹⁶Obhó tí, mà mùdhe dhu, mùdà

fūrābvànā Mākèdōniyā tó pbìrì ò ma mārā rò, ndi dhu-dzidš, madu madu Mākèdōniyā rò, mirā àhū fūrābvū tdítđš. Ndi dhu bhēyi ní ndi, nyí nyónziyana dzānādu fukú dhu-tsí nī, Yūdeyā tó pbìrì ò ma mārā nī pbākā abhi š. ¹⁷Ní, wò dhu bhēyi ma mùdhē dhu ma rārī dhu ònzi rò, ma móngò tí nzá ìmbā tīna nà dhu ònzi rí ale tí? Ndirò ngātsi nī, ma mí ma mónzina atdí dhu ùdhē rò, ma matí kònze yà adzi š ale arí dhu ònzi dhu bhēyi, mati atdí nyìnā tí: «Obhó» ndirò «Inzi» atdí dhu đš tí? ¹⁸Kàgàwà ní yà ma múnōna dhu tó ngāmbì: yà fūkù mā múnò dhu nī nī atdí nyìnā tí mā mātina: «Obhó» ndirò «Inzi». ¹⁹Obhó tí, Kàgàwà t'Ídhùnā, Yēsù Krístò, yà ima Pòlò, Silīvanù^a, Tīmòtewē mánā mā mójò fíndá dhu fūkù, nī nī nī pbìndā irēta ùwū arí ale, ndāti atdí nyìnā tí: «Obhó» ndirò «Inzi». Pbétù, kà-nyutsi rī dhu ní «Obhó» dhu kèlě. ²⁰Obhó tí, ka ní ndi yà nyūnatsi Kàgàwà ati «Obhó», yà ndi ndakò fíndá làkà kóró dhu tò. Ndi dhu bhēyi tí átò, Yēsù Krístò-otù š nga ní ndi àlě kátina «Àmìnā», àlě rìlě Kàgàwà nī. ²¹Kàgàwà nyú nditírò ní ndi mǎbhū rí mā ròtsi òbi atdíkpá nyí mánā Krístò mánā àlě kúngbò àlě dhu-nyutsi, ndirò ka ní ndi nditírò àlě nútri pbìndā kasu tò. ²²Kīli pbìndā ale tí rí àlě ite ize àlě rò, ndàdù pbìndā ĩlĭlā-Alafī ĩli àlě-afī ò, rī ĩlĭlā tò ndi nduli kóró dhu tó *tsēnzerù tí.

²³Kàgàwà ní yà ma múnōna dhu tó ngāmbì. Ma mà'ù wà mōvè, tìtò tí ma múnōna dhu apé ĩ ĩ rò. Ma múdhē dhu ĩnzi madu ma tdítđš Kòritò tó kigò ò, akye ma mabhūna izu afīku ò òtēdu š nī. ²⁴Mā mòzè nzá akekpá matí mūtu nyí ùtù tí fūkù a'uta nàndā dhu nī. Mā mūni wà dhu nyí rīkò wà pòtsó fūkù a'uta š. Pbétù, àlě kí kasu ònzi atdíkpá nyí mánā, ndīnī idhēku adù tí ndīka.

2 ¹Nírò, ma múdhē dhu ĩnzi madu ma tdítđš bvàkù, akye ma mabhūna izu rùka nyí tdítđš nī. ²Obhó tí, ma mapé nyǎbhū izu rùka nyí, ní ádhi ndi idhèdu àbhū rádù rīka ndi tdítđš? Tí nī yà ma mǎbhū izu rùka ale kèlě? ³Ndi dhu-okú ò rò ní ndi ma mándi dhu fūkù wò ma mójzi ka dhu bhēyi: bvàkù ma mārā àhū rò, ma mòzè nzá yà idhèdu àbhū àmbènā rīka ndi ale rī izu àbhū rùka ma dhu. Obhó tí, ma mūni wà dhu, idhèdu ĩka ndi rò, nyí kóró idhèku rārādù ndīka átò. ⁴Ma mándi dhu fūkù atdíđš ma mī ĩ izu nà ndirò atdíđš afīdu rī inga irè rórò. Ma mándi ka ábhš nyīdu-dha nyú nà, ĩnzi ní izu nabhū tí fūkù, pbétù ndīnī nyí nyūni tí ma mòzè nyí atdíđš tí dhu.

Dhu àkà kubà dhu Pòlò nī dhu nàfā ale tò dhu

(Luk 17.3; 2Kò 7.5-16)

⁵Atdí ale apé ĩ ĩ ndrū nábhu izu rùka dhu tí, ní kǎbhū nzá ka rùka ima kèlě, pbétù ròsè dùdunā, kǎbhū izu rùka nyí mbèmbè kóró. Pbétù, dhu

^a 1.19 Silīvanù ní yà Sílā tí ka kátina Uvitatále-kāsū tó bhūkù ò ale (Kas 15.22-40; 16.19-29).

àkǎ nzá kizì ndi dhu ìzi tí. ⁶Ndi dhu bhèyi dhu nónzì ale tò, nzínzikú ð ábhǎ ale ábhú màlípò dhu nákǎ wà. ⁷Nírò kòmbí, dhu ðfò nga nyǔbà dhu kà tò, nyǎdù kà-afí àbhú ròtsi obi, akye ádrùngbǎ izu ukana ka afína ràdù ndòbè nǎ. ⁸Ní ndi dhu-okú dò rò, ma mìtdè nyí itdè tí nyítè fùkú àzè tò obhónánga ndi ale tò. ⁹Obhó tí, ma mándí ngǎtsi bhàruwà fùkú okúna dò rò dhu ní, ma mózè mudhe nyí, ndíní ma muni tí dhu, nyí ràtíí ìnè nyírì tsùdú dhu kóró dhu ð. ¹⁰Nyí nyùbà dhu fíndà ale tò, ma mádù dhu ùbà átò. Obhó tí, ma múbà wà dhu ndi ale tò, yà ní ndi ale tò ma múbana dhu ìí nǎ. Ndi dhu ma mónzì okúku dò rò Krístò-ònzí. ¹¹Ndi dhu bhèyi ní ndi, p̄f̄m̄v̄o Sitanì rǎ nzí àdù àlè lèma ònzì ndi ndí òná otu nábà. Obhó tí, àlè kàdzo nzá kàbhà nzère irèta rǎ rò.

Pòlò rǎ Titò rǎrà nà Kòritò rò màkùrù òdo izu nyú nà Tròwà rò dhu

¹²Ma mívà ma marà Tròwà tò kigò ð Yèsù Krístò bhà Ídzi Màkùrù ma m̄n̄o tí. Ní ànyì ma màrà àhu rò, ma mòtù dhu ní Ádrùngbǎle Yèsù ròbhòlò wà otu idù ka ma m̄n̄o tí. ¹³Ìnè màtí kà rǎí ndi dhu bhèyi ròrò, afídu írè nga atdíð inzá ma mòtù adòdu Titò ànyì dhu-okú dò rò. Ní ma mádù ndi kigò ð ale òvì, madù àrà Màkèdònyà tò p̄bìrì ð.

¹⁴Kàgàwà àkǎ kabhu òtsò fíndà ! Krístò-otù ð, kǎrúbhi mà mànà ndi Krístò ònzì dhu lèma nǎ gǎràsisi tò obé ð. Kǎrì kasu ònzì nyukatsi, ndàbhú Krístò kuni kóró ngari ònǎ àdhàdhì kóró ngari ònǎ dzina òtò ndi ndrùù ròngù akye bhèyi. ¹⁵Obhó tí, mà mfí àdhàdhì Kàgàwà tò Krístò àbhú ndrùù dzina ròngù akye bhèyi. Ndi akye-dzi rǎrà òtsi yà Kàgàwà òzè ndìgù ale-òndì ð, ndirò ùwí rúwí itse Kàgàwà rǎ rò ale-òndì ð átò. ¹⁶Úwí rúwí ale tò, ka ní òve-dzi, yà òve ìbhò ràdù ìndrù tò. Ndirò yà Kàgàwà òzè ndìgù ale tò, ka ní ípìrònga-dzi, yà ípìrònga ìbhò ràdù ìndrù tò. Ní, ádhi pbá ale ndi obi nà rǎí ndònzì wò dhu bhèyi kasu-tidò rǎkǎ ? ¹⁷Nírò, mà mfí mbǎ àdhàdhì ábhǎ ngǔkpà ale, yà Kàgàwà bhà Òte ùn̄o arí ndíní ì onzí tí otùna ð bhèyi. P̄bétù Kàgàwà ívì ndi mà dhu-okú dò rò, mà marí obhó dhu ùn̄o Kàgàwà-ònzí Krístò-nyutsi.

Pòlò mà ní Ungbòta-òwútá tò kasutále dhu

(1Kò 9.1-3; 2Kò 5.18-21)

3 ¹Wò dhu bhèyi ma mándí dhu àti tí iwà mà'í ròpè màmbè mìtè dǎ mà-tírò ? Atdídhena màlímó arí ìtè rí bhàruwà-atdyú òho ìtè fùkú, ndirò ngǎtsi nǎ, 'ònzì ndi bhàruwà fukú. Ní, mà'í tí ì bhàruwà-atdyú òho átò ? ²Nyí nyú kèlè ní ndi fàkǎ bhàruwà, yà Krístò ándí afíka ð. Ndi bhàruwà rǎí ìnè kóró ale rùnì 'àdù òzèna. ³Dhu àla ndi kpangba Krístò rándí ndi ndi bhàruwà, ndirò kà ríbhò ka fòkǎ mòwù nà. Ndi bhàruwà kǎndí nzá wìnò nǎ, p̄bétù kǎndí ka yà Ípìròrò aríí Kàgàwà bhà Hìlǎ-Alafí nǎ. Ndi bhàruwà kǎndí nzá odu-afà-nzo dǎ, p̄bétù kǎndí ka afíku ð.

⁴Wòrí ní ndi Krístò-otù ǝ mà mfì nà Kàgàwà-ònzì a'uta. ⁵Mă mùni wà dhu mběyi nyú, mà'í rākă nzá mà-tírò mǝnzì wò kasu ɔbika nyú nǝ. Kàgàwà ní ndi ɔbi ìbho arí fākà mǝnzì ka nǝ. ⁶Ka ní ndi ɔbi níbhò fākà mǝ'í pbindà kasutále tí, ndíní mà muno tí ndi ndónzì ungbòta-ɔwútá tó màkǝrù ìndrù tò. Ndi ungbòta-ɔwútá rǝ'í mbă àdhàdhì yà angyi Músà andí Ƴyátá bhěyi, pbétù kídè dóná ní Kàgàwà bhà ǝlǝlǝ-Alafí rǝnzina kasu. Yà angyi Músà andí Ƴyátá arí ìndrù ùnda ɔve ò, pbétù Kàgàwà bhà ǝlǝlǝ-Alafí arí obhóná ìpírǝnga ìbho ìndrù tò.

⁷Músà andí wò ndi ìndrù àbhù rí rǝvè Ƴyátá odu-afă-nzo dǝ. Ndirò, ndi dhu ònzì kà rǝ rò, Kàgàwà adè pbindà ádrùngbǝnga tó awáwù àbhù rǝmbe ùmbili dǝ. Ndi kǝbhà ádrùngbǝnga tó awáwù abhù Músà-nyì rǝmbe ùmbili dǝ átò. Ní atdíǝ kà rǝmbili nídhuní, Pbàìsràyélí nóowúnà nǝ'òmvù rǝ 'àndà Músà-nyì-kpa tǝmbà tí. Pbétù, ndi ùmbilita ní'í nǝ'í ní ádzì kàsùmì mà tí rádù àdi. Ní dhu rǝ'í wò dhu bhěyi ìndrù ùnda rí ɔve ò Ƴyátá níitè wà Kàgàwà bhà ádrùngbǝnga tó awáwù ìndrù tó dhu tí, ⁸ní Kàgàwà bhà ádrùngbǝnga tó awáwù rádù nditè ìngbà dhu bvù tí rǝsè àlè tó kǝbhà ǝlǝlǝ-Alafí nyú rǝ kasu ònzì rò? ⁹Ma màtina tdítǝ, yà ìndrù-dǝ rí anya àbhù Kàgàwà rǝtdì ɔve tó Ƴyátá kàsù ònzì ka kí dhu ní'í ádrùngbǝnga tó awáwù nà. Ní Kàgàwà àbhù rí rǝzù ìndrù obhónángatále tí ɔnzìná ungbòta-ɔwútá tí nǝ'í àdù Kàgàwà bhà ádrùngbǝnga tó awáwù itè àlè tó abho nyú rǝsè? ¹⁰Àlè kí'í inè àlè ràti, yà Kàgàwà bhà ádrùngbǝnga tó awáwù níitè ongónà ìndrù tó Músà bhà Ƴyátá rarí nǝ'í kítè kòmbí, yà atdíǝ pbindà ádrùngbǝnga tó awáwù nǝsè ungbòta-ɔwútá níitè ndi dhu-okú dò rò. ¹¹Dhu apé ì'í yà ídò kàsùmì kèlè tí adí tí Kàgàwà ìbho ungbòta-ayí ní'í ádrùngbǝnga tó awáwù nà dhu tí, ní yà dhòdhódhóna nà rádi ungbòta-ɔwútá tó ádrùngbǝnga tó awáwù ní'íya abho nyú rǝsè. ¹²Ní wò dhu bhěyi àlè kí dhu òdo àlè ràbà rò, àlè kí'í mbă ɔdo nà ìndrù tó àlè kí dhu òvo kpangba rò. ¹³Àlè kí nǝ'í dhu ònzì àdhàdhì Músà aránà dhu ònzì rǝ dhu bhěyi. Kǝránà nyìna àtsì rǝ bǝrèse ní, ìnzì Pbàìsràyélí nabhù tí rǝla yà ídò kàsùmì kèlè tí rádi ádrùngbǝnga tó awáwù rǝku nyìna-ndri rǝ rò tí dhu. ¹⁴Pbàìsràyélí tó irèta ní'í itù dhu t'únita tò. Obhó tí, rǝrà àhu indo màtí, ndi dhu rǝ'í ndi bhěyi tí abádhí tò. Abádhí apé Ungbòta-Ayí tó bhùkù òzù, ní abádhí-dò arí nǝ'í òzù dhu àlù, àdhàdhì Músà atsi nyìna ní bǝrèse ní òtsì fiyó irèta dhu bhěyi. Ndi bǝrèse arí àhu ale tó irèta ò rò Yèsù Krístò nà ka kùngbò ale rò tí. ¹⁵Obhó tí, rǝrà àhu indo nga ò màtí, Músà andí bhùkù òzù abádhí rǝ rò, abádhí rǝ'í àdhàdhì bǝrèse ní fiyó irèta nàtsì ale bhěyi. ¹⁶Pbétù, ndi ale apé ndùgèrè Ádrùngbǝle tò, ní ndi bǝrèse arí àhù tí àhu. ¹⁷Ádrùngbǝle tí kátina iró ní ǝlǝlǝ-Alafí. ǝlǝlǝ-Alafí rǝ'í nyuyatsì ale rǝ'í mbă Músà bhà Ƴyátá-tsìnà. ¹⁸Àlè'í kóró, àlè kùtsì nzá àlè-nyì bǝrèse ní. Ní àlè-nyì rǝmbili, ndàmbe Ádrùngbǝle Yèsù bhà ádrùngbǝnga tó awáwù itè dǝ àdhàdhì kiyó arí awáwù itè dhu

bhëyi. Ndi Ádrùngbàle ní Ìlílà-Alafí. Ní kà ràmbe àlě ùwù dǎ, ndàbhù àlě rùli àlě ndì bhëyi, ndíní p̀b̀ìndà ádrùngbànga tó awáwù ambè tí ndìtè dǎ d̀ǹaràdǎ àlě-nyutsì.

**Kàgàwà bhà ádrùngbànga tó awáwù
náarí ndìtè kàbhà kasutále tó ivívinga ǎ dhu**
(2Kò 2.14-17; 1Tè 2.1-6)

4 ¹P̀b̀ìndà ábhǎ ìdzinga-okú d̀ò r̀ò, Kàgàwà íbhò wò Ungbòta-ǎwátá tó màkùrù òvò mà mí ìndrù t̀ò dhu tó kasu fóká. Ní afíka rí nzí ndìngyè ndi kasu t'ónzita rǎ r̀ò. ²Mǎ màsà wà òdhù ò ka kónzina ale-nyì ríwù ní dhu. Mǎ mfí mbǎ utrátá tó mùtsò nà, ndirò mà mùgèrè nzá Kàgàwà bhà Ɔte-ngbò. P̀b̀étù, mà mí obhó dhu òvò kpangba ìndrù t̀ò. Ní ndi dhu bhëyi, mà mòzè kóró ale r̀ùnì dhu mà r̀arí obhóngatále Kàgàwà-ònzí. ³P̀b̀étù, dhu apé ìí ngùkpà ale arátina, yà mà múncna Ídzi Màkùrù-dǎngà rófù ndì ìnzí ràmbe d̀òya àlu dǎ dhu tí, ní kǎfù ndì fíyò ale ní uwítá tó otu núngù Kàgàwà rǎ r̀ò ale kèlè. ⁴Í ale ná'ù nzá Ídzi Màkùrù, P̀f̀òmvo, yà adzi ǎ mǎngù, nútì fíyò irèta dhu-okú d̀ò r̀ò. Kíti abádhí-nyíngà ìnzí ala tí d̀òyá nga àtdyí rí Ídzi Màkùrù ríbhona Krístò bhà ádrùngbànga tó awáwù. Ndi Krístò ní ndi Kàgàwà-wòyǎ nyú. ⁵Ídzi Màkùrù òvò mà mí r̀ò, mà marí nzí òte d̀òkà mà-tírò, p̀b̀étù mà marí òte d̀óná ní Ádrùngbàle Yèsù Krístò. Mǎ'í na, mà'í ní f̀ùkù ìnc Yèsù Krístò-okú d̀ò r̀ò. ⁶Yà adzi òbhòlò ndì ndí r̀ò, Kàgàwà náavò dhu ndàti: «Awáwù àkǎ ndàtdyi nga ìnd ǎ^b.» Ní, àbadhi ní ndi afíka ò nga natdyi, ndàdù màbhù mũni yà Krístò-nyì rǎ r̀ò r̀umbìli p̀b̀ìndà ádrùngbànga tó awáwù.

⁷P̀b̀étù mà'í, yà ndi awáwù tó ongyéngá nà mà mfí nyukatsì r̀ò, mà'í ní ivívi ale àdhàdhì yà anzi ní ka kòbhòlò wìtù bhëyi. Kàgàwà ónzì dhu ndi dhu bhëyi, ndíní ìndrù ala tí dhu ádrùngbànga tó ɔbì yà kóró ɔbì d̀ónǎ ósè rírá p̀b̀ìndà r̀ò, ìnzí ní bvùkà r̀ò. ⁸Ìndrù áva tsika kóró ngari ònǎ r̀ò, p̀b̀étù abádhí ónzì nzá lèmbàka. Abádhí arí afíka àbhù ràmbe òri dǎ akye, p̀b̀étù ìnzí afíka ràdù ndìngye. ⁹Ìndrù arávu r̀òkǎ, p̀b̀étù ìnzí Kàgàwà ràdù màbhà. Abádhí arí òkànga òvò obvò, p̀b̀étù ìnzí màdù ève. ¹⁰Kóró kàsùmì ǎ, ka kárí m̀one ka kòkye tí mà àdhàdhì ka kanè Yèsù ndíní ka koho tí dhu bhëyi, ndíní Yèsù bhà ípìr̀ngà ala tí ndì átò nyukatsì. ¹¹Obhó tí, f̀aká ípìr̀ngà ǎ kóró, mà marí ɔve tó àp̀bè ǎ Yèsù-okú d̀ò r̀ò, ndíní kàbhà ípìr̀ngà itè tí ndì átò ngbǎka ò. ¹²Ní ndi dhu bhëyi tí, mà marí mòtù òve-ònzí kàsùka ǎ, p̀b̀étù ndi dhu ràdù nyàbhù nyàbà dhòdhóhóngà tó ípìr̀ngà.

¹³Kàgàwà bhà Bhùkù ò ka kándì dhu kati: «Ma mà'ù wà Kàgàwà, ní ndi dhu-okú d̀ò r̀ò ní ndi ma m̀òtè^c.» Ní, wò Kàgàwà ná'ù ale bhëyi tí, mà

^b 4.6 Ɔpt 1.3   ^c 4.13 Zàb 116.10

mà átò, mà má'ù wà Kàgàwà. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, mà mà átò mà môte. ¹⁴Mã màni wà dhu, Kàgàwà, yà Ádrùngbàle Yèsù nabhù rìngbè ndi òve-bvù rò, rari àlè àbhù àbhù àlè rùngbe àlè átò, Yèsù màna àlè kùngbò àlè dhu-okú dò rò, ndàdè màbhè mowù ùvò atdíkpá nyí màna Yèsù-ònzí. ¹⁵Obhó tí, yà ròká rí ndònzí kóró dhu rí ndònzí okúku dò rò, ndíní Kàgàwà bhà ídzìnga níisè tí ndi atdíđ àbhù ale tò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, òtsò àbhù rí Kàgàwà tò kàbhà ádrùngbànga tó awáwù-okú dò rò ale-bvù ràdù ndìse.

¹⁶Wò dhu-okú dò rò, afíka rí nzí ndìngyè akekpá màtí. Ndirò àzèmbè irinà ngbòka ràrà ndàmbe ndìngye dō rórò, Kàgàwà arí òbi ìbho bìlìnganà fàkà afíka ònà rò. ¹⁷Obhó tí, yà mà màbàna kòmbí àpbè ríí isó tí, ndirò ka ríí ngúfe idho kèlè tí. Pbéù ndi àpbè rìbhona màbà ní itù r'ó', ndirò dhòdhòdhóngà nà rádi ádrùngbànga tó awáwù. ¹⁸Mã míli nyìkpòka ròyá dhu ní yà ìnzí arí 'alà dhu, pbétù mà míli nzá ka yà 'alà arí dhu rō. Obhó tí, yà kpangba rí 'alà dhu náaróko ngúfe idho kèlè tí, pbétù ìnzí rí 'alà dhu náaróko dhòdhòdhónganà.

Yà adzi ǝ ale-ngbò mà òrù-akpà ǝ ale-ngbò màna

5 ¹Obhó tí, àlè-ngbò, yà adzi ǝ àlè karóko òná hemě-dzà náapé ndùgòlò, ní àlè kùni wà dhu, àlè rari rí inè Kàgàwà òsì àlè tò idza nà òrù-akpà ò. Ndi idza ní dhòdhòdhóngà nà rádi idza, yà ìnzí ní ìndrù-òtsú òsì. ²Kòmbí àlè karí àlè ùhù ndi hemě-dzà tó ale-ngbò ǝ, Kàgàwà rìbhona ndi òrù-akpà ǝ ale-ngbò òdo àlè kí àlè-atdyú nyú nà àlè rùfō àlè rō dhu-okú dò rò. ³Ndi ale-ngbò àlè kùfō rò, Kàgàwà adéya nzí àlè òtù nzìnzí rò, ìmbà àlè-ngbò na. ⁴Obhó tí, yà òko àlè kòko yà adzi ǝ ale-ngbò tó hemě-dzà ǝ òná kàsùmì ǝ, àlè kí àlè ùhù tú r'ò' ànò nàno ale bhèyi. Ndi dhu ní nzí àlè kòzè àlè rùvò yà adzi ǝ àlè-ngbò ò rò dhu, pbétù ka ní àlè kòzè àlè rùfō òrù-akpà ǝ ale-ngbò dhu, ndíní dhòdhòdhóngà tó ípirònga tó ale-ngbò nòcto tí yà òvè ràdù òvè ale-ngbò. ⁵Kàgàwà nyú ndìtíró ní ndi àlè núli ndi ípirònga tò. Kàdù Ìlìlā-Alafí ìli àlè-nyutsi ríí àlè tò ndi nduli àlè kabáya tí kóró dhu tó *tsènzèrè tí.

⁶Nírò, àlè kfi inè a'uta nà atdíđ kóró kàsùmì ǝ, iwà màtí àlè kùni dhu, yà òko àlè kòko ale-ngbò ò tí òná kàsùmì ǝ, àlè ròko òko itse Ádrùngbàle Yèsù rō rò rórò. ⁷Àlè ùnda arí dhu ní a'uta, ìnzí ní yà ale-nyìkpó ǝ ka kálàna dhu. ⁸Obhó tí, àlè kfi inè a'uta nà tí atdíđ, ndirò àlè kòzè àlè rùvò yà ale-ngbò ò rò, àlè ràdù òwu òko Ádrùngbàle Yèsù-tí'ò. ⁹Nírò, ale-ngbò tó òfō ǝ àlè kòko dhu màtí dhu rí nì, ndirò ngàtsi nì ndi ale-ngbò tó òfō ò rò àlè kùvò dhu màtí dhu rí nì, atdíđ àlè kòzè dhu ní àlè rònzi Ádrùngbàle-nyìkpó òfō rí dhu. ¹⁰Obhó tí, àlè'ì kóró àlè kikòya Krístò bhà anya t'úncta tó tombi-ònzí. Anyirò rò, kóró ale abáya perè àdhàdhì yà òko ò òko yà adzi ǝ ngbòya ǝ rórò ò anzi ídzì dhu mà ndirò nzère dhu mà-bvù rō.

Kàgàwà ózè ndùngbò kóró ale ndì mànà Krístò-nyutsì dhu

(Ròm 5.1-11 ; 6.2-13; Èfe 4.20-24)

11 Ádrùngbǎle Kàgàwà-òdò àkǎ kǎnzì dhu mà múni dhu-okú dò rò, mà mǎrí dhu òne ìndrǔ rà'ù yà mà múnɔna dhu ràrǐ obhó dhu. Kàgàwà úni wà mà mběyi nyú, ndirò ma mà'ù dhu nyí nyú mà nyí rùni wà mà'ì átò mběyi nyú afíkù ò. 12 Mǎ'ì nyú, mà mòzè nzá màmbè mìtè dǔ mà-tírò ɔnzìkú, pbétù mà mòzè màbhù fúkù dhu ní ngǔkpà ale-ònzì nyí nyí nyílè okúka dò rò òná otu. Ndi dhu bhěyi ní ndi, nyí nyí yà ngbòka ùnɔ arí ale tò nyí nyádúna dhu nábà. † ale náarí 'òyò yà fiyó màndu arábhùna 'ònzì kpangba rí 'alǎ dhu-okú dò rò, ìnzì ní affiya nyú ò rǐ'ì dhu-okú dò rò^d. 13 Dhu apé ì'ì atdídhéná ale ála mà ìmbǎ irèta nà ale tí dhu tí, ní kà rǐ'ì ndi dhu bhěyi Kàgàwà bhà kasu ònzì mà mǎrí dhu-okú dò rò. Pbétù mà mapé ì'ì inè idzi irèta nà, ní kà rǐ'ì ndi dhu bhěyi nzínziku ò mà mǎrí Kàgàwà bhà kasu ònzì dhu-okú dò rò. 14 Obhó tí, Krístò ózè àlè nǐ àzè rǐ mìtù mǔnzì kasu, yà mà mà'ù dhu atdídǔ, atdí ale kèlè, Krístò, ràrǐ ndi kóró ale tó ngari ò avè rò. Nírò, kóró ale núve wà atdíkpá kà mànà^e. 15 Ábadhi avè kóró ale tó ngari ò, ndínǐ ípírɔnga-ɔwútá nábà ale nóoko tí ìnzì nyìkpóya nòfò ìtírò dhu bhěyi, pbétù ndínǐ abádhí oko tí yà fiyó ngari ò avè, ndàdù ndìngbè ɔve-bvè rò ale-nyìkpó nòfò dhu bhěyi.

16 Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, yà obhóna mà múniná rò, mà mǎrí nǐ atdí ale mà nózù yà adzi ò ndi ale rǐ'ì nà nyunatsi ófò ò. Dhu rǐ mbǎ ì'ì angyi mà mazù Krístò yà adzi ò kǐ'ì nà ófò ò dhu màtí, ní kòmbí mà mòzù nzá ka ndi ófò ò. 17 Nírò, ìngbàtí ìli ndi ale mà náape ndùngbò Yèsù Krístò nà, ní ndi ale òngò wà ìndrǔ-ɔwútá tí. Angyi kǐ'ì nà nyunatsi ófò núdà wà, pbétù kòmbí kà rǐ'ì nà nyunatsi ófò ní ɔwútána tó. 18 Kǔkò dhu kóró nanzì ní Kàgàwà. Kùngbò àlè ndi mànà Krístò-otù ò, ndàdù ngǔkpà ale àbhù àlè kí rùngbò ì ndi mànà dhu tó kasu ìbhò fóká. 19 Kàgàwà nívi Krístò yà adzi ò ndínǐ kóró ale nabhù tí rùngbò ì ndi mànà. Krístò-okú dò rò, kǎrǐ nǐ i ale tó afátá nózù. Ndirò, kíbhò ndi ɔte t'òvɔta tó kasu fóká.

20 Nírò, mà'ì ní Krístò ívi ɔvòna rǔ ongó tí òte ale. Ndi dhu rǐ'ì àdhàdhì Kàgàwà nyú ndìtírò rǐ ìndrǔ ùnzi otúka ò dhu bhěyi. Ní ndi dhu-okú dò rò, mà mí ìndrǔ ìtdè ìtdè tí Krístò-ɔvò rǔ, rùngbò ì Kàgàwà nà. 21 Krístò nyú ndìtírò ní'ì mbǎ nzérenga nà. Pbétù, Kàgàwà abhù ka rànò àlè tó nzérenga tó tútanga, ndínǐ kà-nyutsi Kàgàwà ɔzú tí àlè obhónángatále tí.

^d 5.12 † màndu ní'ì: Pbàìsràyélí nyú tí ka kí ale òzù dhu mà, ale-ònzìnga òbhòlo ka kí dhu mà, ɔmà tó màndu ìfù ka kí dhu mànà. ^e 5.14 Kóró ale núve wà atdíkpá Krístò mànà dhu-tì ní: Kàbhà ɔve-nyutsi, kóró ale rǐ'ì àdhàdhì iwà úve ale bhěyi Kàgàwà-nyìkpó ò.

**Pòlò mà rǎbàna àpè rǐ abádhí ìtè
Kàgàwà bhà obhóná kasutále tí dhu**

6 ¹Nírò, mà'i, yà atdíkpá mà marí kasu ònzi Kàgàwà mànà rò, mà mìtdè nyí ìtdè tí, màti : àpè nyí rǎbhù Kàgàwà áso nyí nǐ asota rǐrǐ kòkórònga tó asota tí. ²Obhó tí, Kàgàwà rǐ dhu òvo yà dhu bhèyi ìlǎlǎ Andítá ò, ndàti :

«Ídzinga àkǎ mǎnzi ìndrǔ tò òná kàsùmì àkǎ rò, ma miri tsùnù dhu. Abádhí àkǎ mìgù òná idhò àkǎ rò, ma manzi dzùnànǎf. »

Nírò àbanǐnzó, kǎnǐ kòmbí rǐrǐ kàsùmì ní ndi Kàgàwà òzè ndònzì ídzinga ìndrǔ tò òná. Ndirò kǎnǐ indo rǐrǐ idhò ní ndi kǎ rǐ i ale igù òná idhò. ³Mǎ marí nǐ atdí dhu mà ònzi, yà ìndrǔ-tsù ùtò ràdù ìnzǐ rǎngu Kàgàwà bhà otu, ìnzǐ atdí ale mà náadù tí òte nzére kàsùka nǐ. ⁴Pbétù, mà marí mìtè kóró kàsùka ò mà rǎrǐ Kàgàwà bhà obhóná kasutále. Ní, mà marí kóró dhu-dzi òndù atdí ò : mǎndù àpè-dzi mà, ìmbǎ mà mǐrǐ dhu nà fóká dhu-dzi mà, ndirò odo àbhù rǐ rǐsǐ ìndrǔ ò dhu-dzi mànà. ⁵Ka kóvì mà, kúsò mà imbi ò, kadù màbhù ìndrǔ rǐvǎ dhu ròkǎ. Mà mǎnzi màbhù rǐ mǎngyè mà atdí ò kasu, idhò mà ràdù mǐpe, ndirò màdù òko átò ìnzǐ mǎnyè ònyè mà. ⁶Mǎ mìtè mà Kàgàwà bhà obhóná kasutále tí, Kàgàwà-nyìkpó ò ìlǎ òfò ò mà móko dhu-otù ò, Kàgàwà ò mà múni dhu dhu-otù ò, dhu-dzi t'òndùta-otù ò, ídzinga ònzi mà mí dhu-otù ò, ìlǎlǎ-Alafí írǎ mà dhu-otù ò, ngùkpà ale mà mózè obhóná àzè nǐ dhu-otù ò, ⁷obhóná ote òvo mà mí ìndrǔ tò dhu-otù ò, ndirò Kàgàwà ìbhò pbìndà ádrùngbǎnga tó ovi fákà dhu-otù ò. Mà mídyì obhónánga t'ònzita rǐrǐ àdhàdhì fangà ònǎ òtsúka nǐ mà mí ròkǎ òmvù ùgye nǐ màtsùmù bhèyi, ndirò igù ònǎ òtsúka nǐ mà mí ròkǎ òmvù-tsù ùtò nǐ màtsùmù bhèyi. ⁸Atdídhéná ale náarí mǐfù, ngùkpà ale ràdù ìtsìka ònzi. Atdídhéná ale arí nzére dhu àwè òkǎ, ngùkpà ale ràdù ídzi dhu àwè òkǎ. Ka karí mǎzè títòtále tí, àzèmbè mà mí obhó dhu ùvo rórò. ⁹Atdídhéná ale úni nzá mà marǐrǐ nà ádròdrònga, àzèmbè iwà ngùkpà ale núni ka mbèyi nyú rórò. Mà marí mòtù bìlǐnganà ove-kù-bhu ò, pbétù màdù ìrǐ nyìkpóka nà tí. Ka karávu ròkǎ, pbétù ìnzǐ kadù mǎkyè. ¹⁰Ka karí izu àbhù rùka mà, pbétù màdù ìrǐ atdí ò idhèka ìka ndi ró. Ka karí mǎzè nǎkùtále tí, pbétù mà marí ábhò ale ìnzǐ Kàgàwà bhà otu ò. Ka karí mǎzè ìmbǎ mà mǐrǐ dhu-tsí nà ale tí, pbétù mà mǐrǐ kóró dhu-tsí nà.

¹¹Nyí Kòritò tó kigò ò bhǎ, mà móvò dhu kpangba fùkù, ndirò mà mǎpfo afíka rǐrǐ kpangba fùkù. ¹²Mǎ'i, mà mútsì nzá afíka ìnzǐ mòzè nyí, pbétù nyí ní ndi nyí nyútsì afíku ròkǎ ìnzǐ nyòzè mà. ¹³Kòmbí mà

---

^f 6.2 Yàrì Andítá rǐte ònǎ ní Kàgàwà bhà Kasutále (Ìsa 49.8). Ní író, Pòlò ìli ndi ndi kasutále bhà ngari ò.

mí dhu òvo fùkù àdhàdhì pbàkà inzo bhëyi : nyí nyàkă nyǒnzì dhu mà bhëyi, nyǎpfò afíkù nyòzè mà àdhàdhì mà mózè nyí dhu bhëyi.

Nzére dhu rǒ rò dhu àkă kindà ale dhu

14 Nyí nyàkă nzá nyùsò idàkù atdíkpá inzá Yèsù ná'ù ale mànà. Obhó tí, íngbà irita ndi rádù ìí obhónánga mà nzínzì ð nzérenge mànà ? Íngbà irita ndi rádù ìí awáwù mà nzínzì ð ínò mànà ? 15 Íngbà irita ndi rádù ìí Krístò mà nzínzì ð Bèliyalì^g mànà ? Ndirò, íngbà irita Yèsù ná'ù ale mà nzínzì ð rádù ìí inzá Yèsù ná'ù ale mànà ? 16 Íngbà irita ndi rádù ìí Kàgàwà bhà idza^h mà nzínzì ð *sànamù mànà ? Obhó tí, àlě nyú, àlě ní yà Ípìrǒrò aríí Kàgàwà bhà idza, àdhàdhì àbadhi nyú ndítírò náavò dhu dhu bhëyi. Kǎti :

« Ma madiya abádhí nzínzì ð, màdù ùbhi atdíkpá abádhí mànà. Ima ní'ya abádhí tó Kàgàwà, abádhí rádù ìí pbàkà aleⁱ. »

17 Ndi dhu-okú dò rò, Ádrùngbàle Kàgàwà rí dhu òvo pbìndà ale tò, ndàti : « Nyùvò inzá dhu ná'ù ale nzínzì ð rò, nyíndà nyí abádhí rǒ rò. Àpé nyùpbàlǎ yà òtòtì dhu tí ríí nyìkpódu ð dhu-ngbò^j, nírdò ní ndi ma màdù nyàkò^k. »

18 Ndirò, wò kóró dhu dǒ aríí ádrùngbànga tó òbi nà Ádrùngbàle Kàgàwà rí dhu òvo tdítǒ ndàti :

« Ma mádi Àbakù tí, nyàdù òko idhúdu mà ivádu mànà tí^l. »

7 1 Ní yà atdíǒ ma mózè nyí rò, nyùni dhu, Kàgàwà rókò kóró kǒkò dhu tó làkà àlě tò. Dhu àkă àlě rù'ò àlě, àlě rìlǎ yà àlě-ngbò mà àlě-afí mànà nábhu ròtì kà-nyìkpò ð kóró dhu ð rò. Ndirò dhu àkă àlě rònzì òbi, àlě ríí kà-nyìkpò ð ílǎ atdíǒ ale tí, kǒdò ònzì àlě kí rórò.

Pòlò mà Kòritò tó kigò ð bhà mànà rí 'ùngò dhu

(Mbà 25.25 ; 1Tè 3.6-9 ; Èbr 13.17)

2 Nyùbhà mà màbà ngari afíkù ò, nyòzè mà ! Mà máfǎ nzá dhu atdí ale ní màtí, mà mábhu nzá atdí ale mà ràwí pbìndà a'uta ð, ndirò mà mútrǎ nzá atdí ale mà fóná ongyéngá mà mabá tí. 3 Ma mùnò nzá wò dhu ànyàkù ma mòtǎ tí. Obhó tí, àdhàdhì yà ma múnò fùkù dhu bhëyi tí, nyí ní atdíǒ mà mózè nyí ale, ìmbǎ ríí ípìrǒnga ð màtí ndirò òve ð màtí. 4 Ma mǎí a'uta nà atdíǒ nyùkùtsì, idhèdu rádù ndika atdíǒ okúkù dò rò. Kóró fàkà àpbè ð, ma marádi iwà afídu òpè ndi rórò, ndirò iwà idhèdu ìka ndi atdíǒ rórò.

^g 6.15 Pbàgìrìkí t'ávàna ð ka kí pfòmvo Sitanì àti Bèliyalì tí. ^h 6.16 Kàgàwà bhà idza tí ka kátina iró ní, ndi idza ð atdíǒ ílǎ Kàgàwà-nyìkpò ð kàluga. ⁱ 6.16 Law 26.11-12 ; Zèk 37.27 ^j 6.17 Ísa 52.11 ^k 6.17 Zèk 20.34,41 ^l 6.18 2Sà 7.8,14

⁵Màkèdòniyà mǎ mítdègu òwu ùvò, ní mǎ máso nzá ngbǒka akekpá màtí. Mǎ mábà àpè kóró ngari ònǎ rò, ìndrù úgyè ì mǎ mànà, ndirò mǎ mǐfì ɔɔɔ nà affka ò. ⁶Ní, Kàgàwà yà afíya ìngyè ì ale-afí òpè arí, nópè ndi afíka Titò ìrà àhù tika ò dhu-otù ò. ⁷Kòpè nzá afíka ndi dhu-otù ò tí, pbétù kòpè ka Titò ìrà òvòná fǎkà dhu-otù ò. Titò áwe ìngbà dhu bhèyi màtí nyí nyópè afína dhu fǎkà. Ndirò kǎwe ìngbà dhu bhèyi màtí nyí nyífì dhu-atdyú nà atdíð nyála ngbǒdu dhu. Kǎwe ìngbà dhu bhèyi màtí nyí nyífì izu nà ndi nónzì dhu-okú dò rò dhu^m, ndirò ìngbà dhu bhèyi màtí nyí nyádzi nyí okúdu dò rò dhu. Ní ndi dhu ádu idhèdu àbhù rika ndi atdíð.

⁸Ma mǎni wà dhu yà angyi ma mándí fǔkù bhàrùwà rábhù wà izu rùka nyí, pbétù ma mòzù nzá ndi dhu. Ma mózúyana dhu izu ma màbhù rùka nyí ákè kàsùmì tí rò. ⁹Ní kòmbí idhèdu ìka wà ndi. Kika ndi ìnzì ní yà fǔkù ma mándí bhàrùwà ábhù izu rùka nyí dhu-okú dò rò, pbétù ndi izu ábhù nyí nyǔgèrè nyí, nyǔbhà fǔkù nzérénga dhu-okú dò rò. Obhó tí, izu úka nyí àdhàdhi Kàgàwà ózè ka dhu bhèyi. Nírò, mǎ mǎnzì nzá atdí nzére dhu mà rùkú wò fǔkù ma mándí bhàrùwà ní. ¹⁰Obhó tí, Kàgàwà-nyìkpó nǒfò dhu bhèyi rí ìndrù ùkǎ izu, rǎdù ìndrù àbhù rùgèrè ndi ndùbhà pbìndà nzérénga, ndi dhu rǎdù Kàgàwà àbhù rìgù ndi ale. Ní ndi dhu rí nzi àdù ìndrù àbhù ròzù dhu. Pbétù, yà adzi àbhù rùka ìndrù izu náari ìndrù ùnda ɔve ò Kàgàwà-nyìkpó ò. ¹¹Nyàndà pé, yà nyí núka izu-otù ò Kàgàwà ònzì ìdzinga : kòmbí, kǎbhù nyí nyòzè atdíð ìnzá nyí nyàfà dhu yà ndi nónzì dhu ò dhu ìtè rí ale tí. Kǎbhù nyí nyífì nzére ka kónzì dhu-okú dò rò òyánga rí ìwa ale tí, ndirò ndi dhu-okú dò rò rǎdù ndìpè dhu ɔɔɔ ònzì rí ale tí. Kǎbhù nyí nyífì abhò atdyúya rífì 'àla ngbǒdu ale tí, ma màbhù fíyò sedzà nífu ale tí, ndirò nzére ka kónzì dhu nísò *màlìpò ní ale tí. Nyí nyítè dhu kóró otu ò nyí rǎrì mbǎ afátà nà nzére ka kónzì dhu ò.

¹²Nírò, ma mándí nzá dhu fǔkù ndi dhu náfà ale-okú dò rò, ndirò ma mándí nzá ka ndi dhu ka káfà ní ale-okú dò rò. Pbétù, ma mándí ka ndíñ ìngbà dhu bhèyi màtí nyí nyòzè mǎ'ì atdíð dhu nitè tí kpanya Kàgàwà-ònzì. ¹³Wò dhu-okú dò rò nga ní ndi, afíka ótsi ɔbi ní.

Afíka ótsi ɔbi dhu-ògù dǎ, idhèka íka ndi atdíð Titò fína dhèdhe-okú dò rò. Obhó tí, nyí kóró, nyí nyábhù kà-afí ròtsi ɔbi. ¹⁴Angyinǎ rò ma mǎvò dhu kà tò matì, ma rǎrì dhèdhe nà okúkù dò rò. Ní ma mǎyò nzá ma kǎkórò. Mǎ mǎnò kóró dhu nífì obhó dhu. Ndirò, nyífì mǎ mílè ní Titò-ònzì ilèta nífì obhó ilèta átò. Ndi dhu ònzì ndi yà mǎ mǎnò ka dhu bhèyi. ¹⁵Kàbhà àzè arí ndisè atdíð okúkù dò rò, nyí nyífu ndi kóró kàsùmì ò tí dhu mà, nyí nyákò ndi ifuta nyú nà ìvì ngbǒku rívi rórò tí dhu màna dhu ndi ndirè rò. ¹⁶Ma mǎfì dhèdhe nà a'uta nà ma mǎfì ùkù kóró dhu-tsí ò dhu-okú dò rò.

^m 7.7 2Kò 2.5-11

Pbàkrístò àkǎ Ʒ ìndrǔ dzùná t'ónzita tó ale-afí nà dhu

(Mrk 12.41-44)

8 ¹Àbanɔ́nzó, má mòzè nyěni Màkèdòniyà tó pbìrì ǝ *kànísá tóⁿ Kàgàwà ónzì ídzinga. ²Abádhí ábà àpbè abhɔ, pbétù 'àdù òko dhèdhe ǝ tí atdíǝ. Ìnè màtí ì Ʒ ì nǎkù nyú tí atdíǝ rórò, abádhí ríƷ nà ìndrǔ dzùná t'ónzita tó ale-afí náadù òse tí òse. ³Abádhí úbho perè yà ì nyú ì Ʒ nà dhu-bvɔ rǝ, ndírò ròsè òse tí màtí yà ì nyú ì àmbènà ònzina dhu dònǎ. Ìma ní ndí dhu tó ngàmbì. Abádhí ónzì ka inzà atdí ale mà àvi 'ònzì rórò. ⁴Abádhí ìtdè má má'ù dhu Ʒyò 'ùngbò ì ngǔkpà ale màná 'ònzì Yèrùsàlemà tó kigò ǝ ríƷ Kàgàwà bhà ale dzùná. ⁵Abádhí ónzì dhu ósè òse tí yà Ʒyá má múbhi òdònǎ rǝ má mabá tí dhu dònǎ. Wemberè tí, abádhí ádzi ì ì nyú tírò Ádrùngbǎle Yèsù tò, ndi dhu-dzidǝ, 'àdù 'àdzi ì nyú tírò Ʒàkà átò àdhàdhì Kàgàwà ózè ka dhu bhèyi. ⁶Nyí nàndà dhu nǎ, Titò ǝpè wà ndòtè ìndrǔ nà ndíni mùdzùná ònzì ka kí nǎ dhu nitsà tí. Ní ndi dhu-okú dò rò, má mìtdè ka ìtdè tí átò ràdu ndi bvùkù, ndíni wò ùkù ríƷ ìndrǔ dzùná t'ónzita tó ale-afí tó kasu nunda tí ndàrà ùtsàná mbèyi. ⁷Obhó tí, nyí nyíƷ kóró dhu-tsí nà abhàbhó. I dhu ní: Yèsù Krístò nyí nyá'ù ɔbi nyú nà dhu, ale-dò àlǎ rí ɔte ùnɔ nyí nyárí dhu, Kàgàwà ábhɔ inga nyěni dhu, nyí nyábhɔ ɔbiku kóró Kàgàwà bhà kasu t'ónzita tó dhu, ndírò àzè má mángbe atdíǝ nyùkutsi dhu. Ní ndi dhu-okú dò rò, nyí nyàkǎ nyíƷ ìndrǔ dzùná ònzì nyí nyí dhu tó ale-afí nà atdíǝ nyú átò.

⁸Ma mùndò nzá wò dhu Ʒùkù uyátá tí. Pbétù ma màwe Ʒùkù dhu ní, ngǔkpà ale ábhɔ ɔbiya kóró Kàgàwà bhà kasu t'ónzita tó dhu kèlǎ, ndíni Ʒùkù àzè tó obhóngà nitè tí. ⁹Nyí nyúni wà àlǎ tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò bhà ídzinga. Àbadhi níƷ ònzitále, pbétù kǎdù ndònzì ndíƷ nǎkùtále tí okúku dò rò, ndíni nyí nyadù tíƷ ònzitále tí pbìndà nǎkù-otù ǝ.

¹⁰Wò nyí nyítsàna dhu nàndà dhu nǎ, yà ma móvɔna Ʒùkù dhu ní pbàkà irèta. Ndi irèta ní àkǎkǎ Ʒùkù irèta. Yà inzì Ʒíná atɔ ǝ, nyí níƷíná ndi wemberè t'ále yà ndi dhu nòzè 'ìtsà, ndírò nyí níƷíná ndi wemberè t'ále átò yà ndi dhu nòpèná 'ìtsà. ¹¹Ní kòmbí, nyí nyàkǎ nyòwù kà nà nyòwù ùtsàná. Àdhàdhì nyí nyíƷ ìdzì afíku nà nyúdhè ka nyònzì dhu bhèyi, nyí nyàkǎ nyíƷ ìdzì afíku nà, nyònzì ka àdhàdhì yà nyí nyíƷ nà ongyéngá-bvɔ rǝ. ¹²Obhó tí, ìndrǔ apé Ʒ ìdzì afína nà Kàgàwà tò ndi ndi dhu àbhǎ rò, ní Kàgàwà rí kàbhɔ dhu à'ù àdhàdhì yà kà ríƷ nà dhu-bvɔ rǝ, ìnzì ní yà ìmbǎ kà ríƷ nà dhu-bvɔ rǝ. ¹³Wò dhu rí nzi átina nyí rǎkǎ nyòkò àpbè ǝ ngǔkpà ale dzùná t'ónzita-okú dò rò, pbétù dhu àkǎ kóró ale ríƷ dhu-tsí nà àdhàdhì. ¹⁴Ndíró kòmbí, yà nyí nyíƷ nà abhɔ ròsè dhu-tsí nǎ, nyí nyíne

ⁿ 8.1 Màkèdòniyà tó pbìrì ǝ *kànísá níƷ: Filipi mà, Tèsàlònikà mà, Bèrɔyà mà ngǔkpà kigò màná ǝ *kànísá.

nyõnzì ìmbã rîî dhu nà ale dzùná. Ndirò atdíku, yà abádhí rîî dhu-tsí nà abho ròsè òná kàsùmì ð, abádhí îîya inè 'ònzì dzùnáku átò rùkú dhu òtdì ndì rò. Ndi dhu bhëyi ní ndi, kóró ale ràdù îî àdhàdhì. ¹⁵ Àdhàdhì yà ìlîlã Andítá rûnõna dhu bhëyi :

« Abho dhu nùwã ale níîî mbã dhu nà abho nyú ròsè, ndirò ake ka nùwã ale ní rõ dhu atdì nzá ndì°.»

Titò mà rõwu mùdzùná ònè Kòritò tó kigò ò Yèrùsàlemà ì owu tí nà dhu

(1Kò 16.1-4; 2Kò 9.1-5)

¹⁶ Titò ózè ndõnzì dzùnáku abho, àdhàdhì mã mózè mõnzì dzùnáku átò dhu bhëyi. Kàgàwà ní ndi kà-afí nábhu rîî ndi dhu bhëyi. Ní mã mí òtsò àbhù Kàgàwà tò ndi dhu-okú dò rò. ¹⁷ Kã'ù mã mànzì ndì ndínî ndara tí fùrábvù Kòritò tó kigò ò dhu. Ndirò ròsè dòtsí, kîî iwà ndì ndúdhe dhu ndítirò afína ò fùrábvù ndì ndara tí ró. ¹⁸ Mã mòvì atdíkpá kà màná ní, yà atdídõ kóró kànísá arífùna Ídzì Màkürù dzùná t'ònzita ð àlè t'ádõná. ¹⁹ Wò dhu-ògù dõ, kànísá óvò ka, ndínî mã nunda tí mòwù yà ùbhò ka kúbho mùdzùná ùndò màná. Wò ndi ídzì kasu rî Ádrùngbãle-òvò ìlè, ndàdù ngùkpà ale dzùná mã mózè mõnzì dhu ìtè átò.

²⁰ Mã mòzè mõdò mã róná rò dhu ní, ìndrú rî ngbõka ùnò wò ndi ábhò fùrangà-tsùkã òdò mã mí tí dhu-okú dò rò dhu. ²¹ Obhó tí, mã mòzè mõnzì ídzì dhu, ìnzî ní ròfò Ádrùngbãle-nyìkpó kèlè, pbétù ròfò ìndrú-nyìkpó átò.

²² Mã mòvì ngãtsi àlè t'ádõná atdíkpá abádhí màná. Mã múdhe wà kà kàsù ibí-gùna nyú, mãdù kòtù ngùkpà ale dzùná nózè ndõnzì kóró kàsùmì ð ale tí. Ní, kòmbí kàbhu ndì atdídõ ndi kasu tò, ndàdù îî a'uta nà atdídõ nyukutsi átò. ²³ Titò nàndà dhu nî, ma mátina kà ràrî òdhidu, ndirò mã marí kasu ònzì atdíkpá kà màná fùkú ídzìnga tò. Ndirò kòkò àbadhi nùndà ngùkpà àlè t'ádõná ní kànísá úvì ale. Abádhí rõnzina kasu arí Krístò-òvò àbhù ìndrú rilè. ²⁴ Nírò, nyî nyákã nyítè dhu, iwà nyî rózè abádhí obhó tí, ndínî yà abádhí núvì kànísá a'u tí dhu, 'àdù dhu ùni yà okúkù dò rò mã mí ídzì dhu àwè rò, mã ràwe wà obhó dhu.

Dhèdhe nà rí dhu àbhù ìndrú tò ale Kàgàwà ózè dhu

(Mbà 19.17; 1Tì 6.17-19; 1Yù 3.16-18)

9 ¹ Ma mùni wà dhu, Yèrùsàlemà tó kigò ò rîî Kàgàwà bhà ale tò ka kí tsùya ùndù mùdzùná-okú dò rò ma mí dhu àndí fùkù dhu ràrî kòkórò dhu. ² Obhó tí, ma mùni wà nyî nyîî ídzì afíkù nà abádhí dzùná nyî nyõnzì tí dhu. Ní ma mìlè ma ìlè tí okúkù dò rò Màkèdòniyà° tó pbìrì ð

° 8.15 Uvt 16.18 ^p 9.2 Màkèdòniyà tó pbìrì ð bhà nîî: Filipì mà, Tèsàlònikà mà, Bèryà màná ð bhà.

bhà ònzí, mati : nyí, Àkayà tó pbiri ð ríí pbàkrístò tírò, nyí ròbhòlò wà nyí Kàgàwà bhà ale dzùná nyí nyonzi tí Yèrùsàlemà tó kigò ò, ròpè ndí inzi údáná ató ò rò. Ní nyí nyíí nà dhu dzùná t'ónzita tó afíku tó dhu ì ìrì dhu, nádù abádhí nzínzi ð ábhò ale-atdyú nángbe rònzi dhu dzùná átò. ³Ní, yà angyi ma mènò fùkù dhu bhèyi tí, ma mòvì kàrí ìbhù àlè t'ádóna⁴ ròwù bvùkù, ndíní nyí nyundu tí mùdzùná ònzi ka kí nì dhu-tsù angyangyi, yà ma múnò nyí nyónzina dhu tí dhu bhèyi. Ní okúku dò rò ma mílè ma ní ilèta ní'ina nzí kòkórò dhu. ⁴Obhó tí, yà mǎ mówu mànà atdíkpá Màkèdòniyà ð bhà náape nyòtù inzà nyí nyundu ì dhu-tsù angyangyi rò, ní nyíka iwéna atdíð abádhí-ònzí, mǎ mówò wà dhu abádhí tò nyí rǎrǎ kònzonzi angyangyi nídhuní. Ndirò, ma muni dhu nyíku radéna iwé átò abádhí-ònzí. ⁵Ndi dhu bhèyi ní ndi, ma mála àkáká dhu tí dhu ní, movì kòkò ìbhù àlè t'ádóna ròwù angyi idù, 'òwù ùvò fùrábvù, ndíní undu tí wò nyí nyókò fíndá làká nyí nyúbhóna dhu tí dhu-tsí-tsù angyangyi. Ndi dhu bhèyi ní ndi, ma mǎrà àhu rò, ma mí kòtù iwà nyí nyundu tséya rò, ndi dhu rádù dhu itè, nyí rùbho ka ídzi afíku nà, ònzí ní ùtù tí ka kùtu nyí dhu-okú dò rò.

⁶Nyirè pé yàrí òtè : ake itse nòzò ale, náarí dhu ògu ake tí, ndirò abho itse nòzò ale náarí dhu ògu abho tí átò. ⁷Dhu àkà dhu àbhù rí ale ràbhù ka àdhàdhì ndí nyú ndí ndùdhèná ka afína ò dhu bhèyi. Káká nzá ndàbhù ka afína rùguru rórò, ndirò ùtù tí ka kùtu ndí rórò. Obhó tí, Kàgàwà ózè ale ní dhèdhe nà rí dhu àbhù ale. ⁸Ndirò, Kàgàwà ríí inè òbi nà ndònzí kórò ídzinga-tidò abho nyú fùkù, ndíní nyí nyongó tí nyí nyí atdyúna òho kórò dhu àbà kórò kàsùmì ð. Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyí nyádù ìí dhu-tsí nà abho nyú ròsè, nyádù àmbe kórò ídzi kasu ònzí dǎ ní. ⁹Ídzi ale-okú dò rò, Ìlílà Andítá rǎtina :

« Kǎrí dhu àbhù ídzi afíná na nǎkùtále tò,
kàbhà ídzinga náarádi dhòdhòdhóna nà' . »

¹⁰Kàgàwà ní ndi itse òzò arí ale tò arí itse àbhù, ndirò ònyè àbhù arí ìndrù tò. Ní kà rí itse àbhù fùkù átò, ndàdù kàbhù ròtrò atdíð, ndíní fùkù ídzinga òdhi tí itse abho. ¹¹Kà rí nyàbhù nyóngò ònzítale tí kórò dhu ð, ndíní nyí nyongó tí dhu àbhù ngùkpà ale tò ídzi afíku nà. Ndi dhu bhèyi ní ndi ábhò ale róngo àdù òtsò àbhù Kàgàwà tò fùrábvù rò mǎ mòwùnà fíyò mùdzùná-okú dò rò. ¹²Obhó tí, wò nyí nyónzina dhu t'átsàta tó kasu rí nzí Kàgàwà bhà ale rí atdyúna òho dhu dzùná kèlè ònzi, pbétù kà rí ábhò ale àbhù ràdu òtsò átò Kàgàwà tò. ¹³Nyí nyí Krístò bhà ídzi Màkùrù nyí nyífu dhu itè yà ìndrù dzùná t'ónzita tó ídzi afíku nyú nà nyí nyúbhò fùkù dhu-tsí Yèrùsàlemà tó kigò ð pbàkrístò mà, kórò ngùkpà òdhíku pbàkrístò mànà tò dhu-otù ð. Ní ndi dhu-okú dò rò, ì ale rí ndi kasu tò

⁴ 9.3 2Kò 8.17,18,22   ⁵ 9.9 Zàb 112.9

ídzinga ùní, 'àdù Kàgàwà-òvò ilè. ¹⁴Abádhí rí 'ítsò dùkú, ritè fíyó àzè fùkù, yà Kàgàwà ónzì fùkù atdíđ òvùna ósè pbìndà ídzinga-okú dò rò. ¹⁵Ní, Kàgàwà àkà àlè ràbhù òtsò fíndà, yà àlè tò kíbhò perè tí Idhùnà, yà ìnzì pbìndà dhu rí ndàwě kóró okú dò rò!

Pòlò rí ndúgye uvitatále tó pbìndà kasu dš dhu

(Róm 15.17-19; 1Kò 2.1-5; 2Kò 6.4-7; 13.2-4,10)

10 ¹Ima Pòlò, ma mí atdí dhu ònzì ima nyú tíró fukú. Ìndrù arátina ma rarí àdì ìyò nzínziku ó ma mí rò, pbétù itse ma mí rùkú rò rò, ma raràdù ngbòdu idzidzò tí! Ní, Krístò bhà ìyònga mà kàbhà ídzinga mànà-otù ó, ²ma mìtdè nyí ìtdè tí mati: nyí rākā nzá nyētù ma mìdzò ngbòdu idzò tí bvùkù ma mārà àhù rò. Obhó tí, ma mùdhe dhu mōnzì dhu ndi dhu bhēyi yà inga ìrè arí 'àti, mǎ rarí dhu ònzì ale-ngbò tó ófò ó atdíđhená ale tò. ³Mǎ'í ní yà adzi ó ale, pbétù mǎ mí nzí ila ùgye yà adzi ó ale tó ófò ó. ⁴Mǎ mí ila ùgye ní mǎtsùmù ní nzí yà adzi ó ale náarí ila ùgye ní mǎtsùmù-tidò, pbétù Kàgàwà arí ndi obi àbhù i mǎtsùmù tò rùgolo róná òmvù arí 'ùru óyà ngari. Ndirò, i mǎtsùmù ní mǎ mí ìnè mǔgolo abádhí rùdhèna títò tó dhu, ⁵ndirò mǔgolo abádhí rí'í nà idzítá tó ìrèta, yà ìndrù-tsù ùtò arí ìnzì rùni Kàgàwà. Mǎ mòzè mǔgèrè kóró ale tó ìrèta, ndíní Krístò-tsù dhu nifù tí. ⁶Àkākā dhu bhēyi nyí nyí kífù dhu mǎ màla rò, mǎ mùdhe wà dhu mǎ raràdù màlipò àbhù ìnzì rí kífù ale tò.

⁷Nyí nyarí atdí dhu àndà yà ndi dhu rí ndàlǎ òná ófò ó! Ìndrù apé dhu à'u ndi rārí Krístò bhà ale, ní ndi ale àkà ndùni dhu, mǎ mà átò, mǎ rārí Krístò bhà ale ndi bhēyi. ⁸Ádrùngbǎle Yèsù Krístò íbhò ádrùngbǎnga tó obi fākà, ndíní mǎ mìdì tí nyí ní, ìnzì ní ndíní mǎ mìnza tí nyí ìnzǎ tí ní. Ní, nyí nyí mbǎ mòzè atdíđ ma mìdzí ma ndi ádrùngbǎnga tó obi-okú dò rò dhu tí, ní nyídu rí nzí ìwù ndi kà ní ma mí kasu ònzì rò. ⁹Ma mòzè nzá nyí rè dhu ma ròzè mìdò ódò ùkù ma mùndína bhàrwà ní. ¹⁰Obhó tí, atdíđhená ale arátina: ima Pòlò, ma mùndí itse rò bhàrwà rarórè, 'àdù rí obi nà. Pbétù, nzínziya ó ma mí rò, ngbòdu rarí'í ivíví, ndirò òtèdu ó rò kadù gàyàdu ònzì ònzì tí. ¹¹Wò dhu bhēyi rǒte ale àkà 'ùni dhu: yà itse rò mǎ mùndí bhàrwà fùkù òná ófò mà rí'íya àdhàdhì nzínziku ó mǎ mówu ùvò rò mǎ mí dhu ònzì òná ófò mànà.

¹²Obhó tí, i ale arí 'ìtè ádròdrò ale tí ìtírò. Ní mǎ mí nzí mòmvù mǎkà àdhàdhì abádhí nà, ndirò mǎ mí nzí mùdhè abádhí rǒ. Abádhí arí 'òzè ìtírò 'ùdhe ì ádù ìtírò ní udheta tó dhu tí. Ndirò abádhí arí 'ùdhè nà ní ì kèlè. Ní, abádhí ní pbàdhómá. ¹³Mǎ'í na, mǎ mí nzí mìdzí ròsè atdíđ. Pbétù mǎ mí mìdzí okúna dò rò ní yà Kàgàwà íbhò fóká kasu kèlè. Yà Kàgàwà ábhù mǎ mówu ùvò wemberè tí fùrábvù rò, kǐli wà kàsùka nùtsà mǎ mówu rǒyá ifo. Ní, i ifo ní i mǎ mí fùna. ¹⁴Mǎ mǎdà nzá i ifo, mǎ nyú ní ndi wemberè tí mǎ mówu ùvò Yèsù Krístò bhà Ídzi Màkùrù nà fùrábvù

nídhuní. ¹⁵Nírò, mã mí nzi mĩdzi ròsè atdíđ ngũkpà ale ònzi kasu-okú dò rò. Pbéttù, mã mí mĩđdo fĩndà dhu ní, fùkú a'uta rĩ ndisè rò, nzĩnzikũ ð mã mĩnzina kasu-bvu rārĩ ndisè isè, rārà àhu yà fākà Kàgàwà ítè ifo ò. ¹⁶Wò dhu-dzidđ, mã mí'ya inè mōwù Ídzi Màkürù ùnò fùkú mùlengù-dòtsírò rĩ mùlengù ò. Mã mòzè nzá mĩnzì kasu yà iwà ngũkpà ale ònzi kasu òyá mùlengù ð, mãdù mĩdzi abádhí ònzi angyangyi kasu-okú dò rò.

¹⁷Ìlĩlǎ Andítá rǎtina : « Ndì nòzè ndĩdzĩ ndì ndìtírò ale náká ndĩdzĩ ndì Ádrùngbǎle Kàgàwà-okú dò rò tí. » ¹⁸Obhó tí, Ádrùngbǎle Kàgàwà rǎdù à'ùnà àkáká ale tí ale ní nzi yà ndìtírò rí ndìtè ale, pbétù yà ndìtírò Ádrùngbǎle Kàgàwà ítè ale.

Pòlò rĩ Kòrìtò tó kigò ð Kànìsà-nyìkpó itdyù tìtò tó uvitatále rǒ rò dhu

(Màt 7.15-20; Ròm 16.17-18; 2Kò 12.11-15; Gàl 1.6-9)

11 ¹Kòmbí ma mòzè mǎtè àrítále bhèyi ! Ní ma mònzi nyĩ nyá'ù ma mǎtè ! Dhu àká nyá'ù ma mǎtè ! ²Ma mǎzè nyĩ ní àzè ní yà Kàgàwà ózè nyĩ ní àzè-tidò. Ma móri nyĩ atdí kpatsibhále tò tí. Ndi kpatsibhále ní Yèsù Krístò. Ní ma mòzè nzá ngǎtsi kpatsibhále ròzè nyĩ. Ma mòzè mítè nyĩ Yèsù Krístò tò àdhàdhì yà inzà àpè kpatsibhále ùnĩ tsibhíngba bhèyi. ³Àdhàdhì osu utorá Èvà pbìndà màgèzi ní dhu bhèyi, ma mí òdòna ònzi dhu ní fùkú irèta rĩ ndìnzǎ, nyàdù nyìndà Krístò-owù ùngũ nyĩ nyĩ kà tò nyĩ nyĩ nyòdò ró rò dhu, ndirò ìlǎ nyĩ nyìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ð rórò dhu. ⁴Índrú apé iwu vurò Yèsù bhà màkürù ùnò fùkù, yà fùkù mã múndò pbìndà màkürù Yèsù rǒ rò, ní nyĩ nyaràdù i ale ná'ù isó tí ròtè. Abádhí arí òte dòná fùkù ale-afí ní nzi yà angyi nyĩ nyábà ìlĩlǎ-Alafí. Ndirò abádhí arúnona màkürù ní nzi yà fùkù mã múndò Ídzi Màkürù.

⁵Ma mà'ù dhu i ale, kǎkò ádròdrò uvitatále tí nyĩ nyarí àtina, rúdà nzá ma atdí dhu ní màtí. ⁶Dhu rĩrĩ inè mĩrĩ inzà òte nótsi abádhí bhèyi ale tí, pbétù inga t'únita ð kà rĩrĩ mbà ndi dhu bhèyi akekpa màtí. Mã mítè ndi dhu kpangba fùkù kórò kàsùmì ð, ndirò kórò òfò ð.

⁷Ma múndò Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù fùkù ònzì monzi mùkimbà. Ma mifo ma mĩrĩ áké ale tí ndínì nyĩ nyĩrĩ tí ádròdrò ale tí. Nírò, wò dhu bhèyi ma mifo ma dhu nírĩ tí nzérenga ma mònzi dhu ? ⁸Ma máko ngũkpà *kànìsà-fó dhu rònzì dzùnàdu mùkimbà tí yà fùkù ma múbhì kasu ònzi rǒ rò. ⁹Fùrábvù ma mĩrĩ ònà kàsùmì ð, dhu òtdì ndì rùdú rò, ma máko nzá dhu nzĩnzikũ ð atdí ale-fó màtí. Obhó tí, Màkèdòniyà tó pbìrì ò rò iwù àlè t'ádòna níbhò ndi ma mí atdyúya òho kórò dhu-tsí idù. Ma móddò ma mbèyi kórò dhu-tsí ð, ònzì mĩrĩ ànò tí dükú, ndirò ma mónico mòdò ndi dhu bhèyi tí. ¹⁰Yà nyudutsi rĩrĩ Krístò bhà obhóngà-otù ð, ma mí dhu òtsò kpangba mati : òmbà tsùdu ùtò rádù ònzì ma mĩdzí tí ma wò ma

^s 10.17 Yèr 9.23

mànò dhu-okú dò rò atdí ale mà rĩĩ Àkayà tó fùkú pbìrì ð kóró mùlengù ð. ¹¹Ádhu ma mànò wò dhu okúna dò rò? Tí inzà ma mòzè nyí dhu? Ìnzí akekpa màtí. Kàgàwà nyú núni wà ma mózè nyí dhu!

¹²Ní ma mónico dhu ònzì yà kòmbí ma mónico dhu bhèyi tí, ndíñí ma mtsi tí kóró otu kòkò 'àpà rí 'àmbe 'òyò dō 'àti, ì rārì kasu ònzì mǎ'ì bhèyi ale rō. ¹³Ì ale ní tìtò tó uvitatále. Abádhí arí ìndrù ètrǎ kàsūya nǐ, 'àdù àmbe 'ònzì dō Krístò bhà obhóná uvitatále bhèyi. ¹⁴Ndi dhu àkǎ nzá idho rùkò nyí nǐ. Obhó tí, pǎmvo Sitanì ndítírò náarí ndònzì awáwù tó *màlayikà bhèyi. ¹⁵Nírò, idho àkǎ nzá ndùkò nyí kòkò kàbhà kasutále rí 'ònzì 'èlì ì Kàgàwà bhà obhónánga tó kasutále bhèyi rò. Yà adzi ð dhu-tsù rí ndòdì rò, abádhí tó ìpìrònga níikùya àdhàdhì abádhí-kàsù-bvu rō.

Pòlò rí ndídzi ndì ndónù àpbè-dzi dhu-okú dò rò dhu

(Kas 20.18-27; 2Kòr 4.9-13; 6.3-10)

¹⁶Ma mí dhu àdù mòvò tdítò fùkù, mati: atdí ale mà rǎkǎ nzá ndirè nga ma rārì àritále. Ìmbǎ kí'ì ndi dhu bhèyi rò, nyí nyàkǎ nyǎ'ù dhu ma rārì àritále, ndíñí ma midzì tí ma ake átò kòkò tìtò tó kasutále bhèyi. ¹⁷Yà ma múno kòmbí dhu núno ma mí nǐ Ádrèngbǎle Kàgàwà òzè ka dhu bhèyi, pbétù ma mí kùnò àdhàdhì àritále bhèyi. Obhó tí, ma mà'ù dhu ìnè ma rārì ma mí midzì okúna dò rò dhu nà. ¹⁸Ábhò ale arí 'ìdzì ale-ngbò tó ófò ð. Ní ma mí midzì átò. ¹⁹Nyí, yà dhu-ònga t'òvòtatále tí nyí nyí'ì rò, nyí nyarí kòkò ì àritále rùnno dhu à'u à'u tí! ²⁰Nyí nyarí abádhí à'u ràvu rùkú ìno bhèyi, ràbhu nyí nyònzì kòkòrònga tó kasu, rùdhǎ fukú dhu mà, ròzù nyí àkyàkyè ale tí, ràdù nyíkpòku-mbì mà èwa. ²¹Nyidu ríwu tí iwu yà dhu èno ma mí rò: Nyí pbàla tí nzá wà mà ivívi ale tí inzà mà mònzi dhu wò dhu bhèyi dhu okú dò rò! Ní nyèbà dhu fǎkà!

Kòkò rùkú arávu ale apé 'òmvo 'ìdzì ì ìngbàtì ìlì ndi dhu-okú dò rò màtí, ní ima mà átò ma mí midzì ìdzì. Kòmbí ma móte àritále bhèyi. ²²Kòkò ì ale tí *Pbàèbrànyá? Ní ima mà átò, ima ní Mùèbrànyà. Abádhí tí *Pbàìsràyéli? Ní ima mà átò, ima ní Mùìsràyeli. Abádhí tí Àbràhamù bhà pbàdzukurù? Ìma mà átò, ma ní Àbràhamù bhà mùdzukurù. ²³Abádhí arátina ì rārì Krístò bhà kasutále. Ní, kòmbí ma móte àdhàdhì àritále bhèyi: ima ní Krístò bhà kasutále ròsè atdí dō abádhí dònǎ. Ma mónico kasu abho nyú ròsè abádhí dònǎ. Ka kúsò ma ibí-gùna imbi ð ròsè abádhí dònǎ. Ka kòvì ma asé nǐ ròsè abádhí dònǎ, ndirò ma máhu ibí-gùna nyú ove-kù-bhu ð rò. ²⁴Pbàyàhúdì tó ádròdrò ale úvi ma imbò-gùna, 'òwù matì rō ìbhu kumì dònǎ àrùgyètí nà asé nǐ'. ²⁵Pbàrómá tó ádròdrò ale úvi ma mùgò nǐ ìbhu-gùna, ndirò abádhí úbvù ma atdí-gùna odu nǐ ndíñí ma mòvé tí. Ìbhu-gùna, ma múbhi ònǎ *bàtó nábi idha ð ndìnza ndì,

^t 11.24 Tòr 25.3

ndirò atdí-gùna ma múdà atdí iku mà atdí adyifò màna àdrùngbã rèrù ð. 26 Pfõdu dõ ma múbhi nĩ ábhõ pbàkà abhi ð, ma mábà ibí-gùna nyú àpbè ní idha-akpá rütù nĩ rùdú. Ma mábà àpbè ní obi nĩ arí dhu ùdhã ìndrũ-fõ rò ale rìbhona idù àpbè. Ma mábà àpbè ní adódu Pbàyàhúdí nyú rìbhona idù, ndirò ní ìnzí ní Pbàyàhúdí mà rìbhona idù àpbè. Ma mfí àpbè ð kigò ð màtí, rùngù ð màtí, àdrùngbã rèrù ð màtí, ndirò tìtò tó pbàkrístò nzínzì ð màtí. 27 Ma mójnzì ale ìngyè rí ododu kasu, ndirò ma mára àdi rõ idho rògù ma ibí-gùna nyú. Ibí-gùna àwù ma, idha-atdyú màna nóhò ma. Ibí-gùna ma mára àdi rõ ìnzí mójnyè dhu, ìmbã ma mójnyèna dhu rĩ dhu-okú dõ rò. Gírì óhò ma, ìmbã ma máfõna rùdú mberù ràdè ìĩ. 28 Ndirò ìnzá ma mòvò kóró ngùkpà dhu rórò, ma marí ìrèna atdí dõ bìlìnganà ní kóró kànísá. 29 Atdí ale náapé ìĩ ivívínga nà Kàgàwà bhà otu t'únguta ð, ní ma marĩ ivívínga nà átò. Atdí ale náapé ìtsì nzérenge ò, ní afídu arándi atdí dõ ndi dhu-okú dõ rò.

30 Dhu apé ìĩ ale ìdzì ka kí dhu tí, ní dhu àkã midzì ma pbàkà ivívíng-okú dõ rò. 31 Kàgàwà, Àdrùngbãle Yèsù t'Ábanà, núni wà dhu ìnzá ma rùnò tìtò. Ní, Àbadhi àkã ìlèta nà dhòdhóhóngà nà. 32 Dàmàsikì tó kigò ò ma miñ òná kàsùmì ð, àdrùngbã kamà Àretà bhà *lìwalì núuli sàndìrì ndi kigò ò ka kòtsù òyá tsàtsù-lí ndínì ìma nalú tí. 33 Pbétù, ka kipfo ma póló ð, kadù mifo imbi rõ ka kòsò sèngè-yà-ba ð ìrinã, mawù ndi kigò-ngbò ka kákpòrò nĩ kàlì-kutì rõ, madù otu àbà mawí kà-rõ rò^u.

Krístò arí pbìndà obi àbhũ ivívínga nà rí ìĩ ale tò dhu

(1Kò 2.3-5; 2Kò 4.7-10)

12 1 Dhu òfò tí nga midzì ma? Ndi dhu rìbhona ìdzìnga rĩ ìmbã. Ìnè màtí kà rĩ ìndi dhu bhèyi rò, kòmbí ma móte yà Àdrùngbãle aràbhũna mala ònyè bhèyi ródzì dùdù dhu tó òfò ð dhu-tsí mà, kàritèna idù òrù ò aróko dhu màna dhu-tsí dõ. 2 Ma mùni wà Yèsù Krístò nà ì nùngbò atdí ale. Kàgàwà ábhũ ndi ale ròdzì òrù, ràrà àhũ ìbhũ rí kisè òrù-akpà ò^v. Ndi dhu ònzì ndi ró atò náhũ wà atdí kumì dòná ìfò nà atò tí. Ndi ale òdzì tí ale-ngbò tó òfò ð? Ndirò ngàtsi nĩ, kòdzì tí ìnzì ní ale-ngbò tó òfò ð? Ma mùni nzá ka, pbétù ka nùni ní Kàgàwà. 3 Ma mùni dhu Kàgàwà rábhũ ndi ale ròdzì ndàrà àhũ pàràdisò^w ò. Ndi dhu pbí òfò tí ale-ngbò tó òfò ð dhu, ndirò ngàtsi nĩ kà pbí òfò tí ìnzì ní ale-ngbò tó òfò ð dhu. Ma mùni nzá ka, pbétù ka nùni ní Kàgàwà. 4 Ányì ndi ndàrà àhũ rò,

^u 11.33 Ánda Kas 9.25 ^v 12.2 ìbhũ rí kisè òrù-akpà tí Bibiliyà ràtina dhu-tì ní: wemberè tí rĩ ní yà àpbù rĩ òná òrù-akpà. Dyo rí kisè òrù-akpà ní yà àbí mà, adyifò mà, alali màna rĩ òná òrù-akpà. Ndirò ìbhũ rí kisè ní ndi Kàgàwà nyú arádi òná òrù-akpà. ^w 12.3 Pàràdisò tí kátina ní Kàgàwà nózè ale náarówu òko kà màna òve dzidò òná ngari. Ka kí kàtì átò ìbhũ rí kisè òrù-akpà tí.

ndi ale írì ìnzí rí ndàwě ale-tsù ǎ dhu, ndirò inzà àkànà ìndrù ràwe akye dhu. ⁵Ní ma mí midzǐ ìdzǐ wò ndi ale rǎ ndì nónzì dhu-okú dò rò. Pbétù ima nyú nàndà dhu-tsí ní, ma mí midzǐ yà mitè rí ivíví ale tí dhu-okú dò rò tí. ⁶Ma mózèyana gukyè midzǐ ma, ní ma níyana nzí àrítále. Ma múnɔyana dhu níyana obhó dhu kèlě. Pbétù, ma mòdhò wà midzǐ ma mí dhu. Ma mòzè nzá ìndrù rǐ mɔzù ádrùngbàle tí, midzǐ ma mí okúya dò rò dhu-okú dò rò dhu. Ma mòzè abádhí rǐfɔ ma ma múnɔna ró ì írì dhu mà, ma múnzina ró ì ála dhu mànà okú dò rò.

⁷Kàgàwà arítèna idù órù ǎ aróko dhu-tsí ní idhɔ rǐ ìndrù ùkǒ ní dhu. Pbétù, kǎdù dhu-okpè bhèyi rí mətù dhu ùfɔ zǎdu ǎ, ìnzǐ ma midzǐ tí ma ròsè atdíǎ. Kǎnzì ndi dhu pǎmvo Sitanì bhà màlàyikà otù ǎ, ndàbhɔ rǎpbi ma ndi dhu bhèyi ìnzǐ ma midzǐ tí ma. ⁸Wò dhu-okú dò rò, ma mítsò ma ìbhɔ-gùna Ádrùngbàle Kàgàwà rǎ, ndíní ndi dhu nipfo tí zǎdu ǎ rò. ⁹Ní, kǎdù dhu àdu idù, ndàti: «Pbàkà ìdzìnga náká wà ìndù. Pbàkà ádrùngbǎnga tó ɔbi arí kasu ònzì atdíǎ ivívínga ǎ ìndrù rǐrǐ rò.» Nírò, ma mà'ù wà midzǐ ma atdíǎ pbàkà ivívínga ǎ, ndíní Krístò bhà ádrùngbǎnga tó ɔbi nónzì tí kasu atdíǎ nyudutsì. ¹⁰Ní idhèdu ìka wà ndi pbàkà ivívínga ǎ, ima ní ka kí dhu ùnɔ dhu ǎ, dhu-ɔbì ròsè dùdunǎ dhu ǎ, rùdú ka kávu dhu ǎ, ndirò odú rǎ'ɔ rùdú dhu ǎ. Ma mí kórɔ kòrǐ dhu-dzi òndù Krístò-okú dò rò. Obhó tí, ivívínga nà ma mǐrǐ rò nga ní ndi, kǎrǐ pbindà ɔbi ìbho idù ní.

Pòl-afí rǐ inga ìrè atdíǎ Kòritò ǎ pbàkrístò-okú dò rò dhu

¹¹Ma mòtè àrítále bhèyi, pbétù nyǐ nyùtu ndi ma múnzì dhu ndi dhu bhèyi. Nyǐ ní ndi nyǐ nyákàna nyǐdzǐ ma ngǔkpà ɔdhíkɔ-ònzǐ, ìnzǐ ní ima ma-tírò. Obhó tí, ìmbà ma mǐrǐ àkyǎkyè ale màtí, ní kǎkò fùkú ádròdrǎ uvitatále tí nyǐ nyózùna ale núdà nzá ma atdí dhu ní màtí. ¹²Obhó tí, fǔrǎbvù ma mǐrǐ òná kàsùmì ǎ, ma múnzì kasu dhu-dzi t'òndùta nyú nà. Ndirò Kàgàwà ìtè ábhǎ ize mà, wíwì mà, inzà apèna 'ònzì angyi ìndrù-nzínzì ǎ dhu mànà otùdu ǎ. Ní, ì dhu ní ì rí dhu ìtè ma rǎrǐ uvitatále nyú. ¹³Ádhu nyú ndi ma múnzì ngǔkpà kànísà tò, yà inzà ma mádù ònzìnà fùkù? Ìnzà ma múnzì fùkù ní atdí dhu kèlě: ma múnzì nzá nyǐ nyùbho kàsùdu. Ní, nyùbà ndi afátá idù!

¹⁴Yàrǐ ní ìbhɔ rí pbàkà abhi isè abhi yà ma mí mɔbhɔlɔ ní ndíní ma mara tí àhu fǔrǎbvù*. Ndirò ndi abhi ǎ màtí, ma mòzè nzá nyùbho kàsùdu. Obhó tí, ma mí nzǐ fùkú ongyéngá-atdyú òho, pbétù ma mí atdyúya òho ní nyǐ nyú. Ìnzǐ ní nzónzo-kàsù ndi, 'ùlì dhu ì nódhì ale nɔdɔ tí. Pbétù, inzo nódhì ale ní ndi arí dhu ùlǐ fɔyó inzo nɔdɔ tí. ¹⁵Imá na ní

^x 12.14 Pòlò bhà wemberè tó abhi Kòritò tó kigò ǎ ní'í *Kànísà ǎpè kǎrà ní abhi (Kas 18). Ɔyɔ rí kisè abhi ní'í ndi *Kànísà ǎ bhà àndà kǎrà ní abhi.

ndi, inè ma mǎi mubho ma mǎi nà kórɔ dhu fùkù, madù pbàkà ípirɔnga nyú nádzi okúkù dɔ rɔ. Ní dhu apé ɪi ma mózè nyí wò dhu bhèyi dhu tí, ní fùkú àzè àkànà tí ndùngù ùngu tí tidu-òná rò ?

16 Ma mìrè dhu, à'u nyí ràm̀bènà dhu à'u, ìmbà ma rǐi ànò tí d̀kù. Pbétù, ngǔkpà ale rǐ dhu ìrè ma r̀rǐ ìndrù ùtrà arí ale, nírò ma r̀òtsi wà nyí pbàkà màgèzi nǐ. 17 Ní, ma mákɔ tí àkɔ fùkú dhu t̀tò dɔ yà f̀r̀ábvù ma múvǐ ale nzínzi ɔ atdí ale-otù ɔ ? 18 Ma mítdè Titò ìtdè tí, movǐ r̀òwù f̀r̀ábvù atdíkpá ngàtsi àlè t'ádòná mànà. Ní, ndi Titò ákɔ tí ndi fùkú dhu t̀tò dɔ ? Nírò, mǎi atdíkpá àbadhi mànà, mǎ mǎi tí obhó atdí ìrèta nà tí mǎ m̀ónzina dhu ɔ ? Ndirò mǎ m̀ungu tí obhó atdí owu kèlè ?

19 Ròpè ndi angýita tí, nyí nyarí inga ìrè mǎ rarí m̀gye mǎ-tírò d̀kà onzikú. Ní kà rǐi mbà ndi dhu bhèyi. Kàgàwà-ònzǐ nga ní ndi mǎ móte Krístò-nyutsinǎ rò nǐ. Odhídù, yà atdídɔ ma mózè nyí rò, mǎ mí kórɔ k̀k̀k̀ dhu ùnɔ ndínǐ nyí nɔsǐ tí a'uta ɔ. 20 Obhó tí, ma mí odòna ònzi dhu ní, f̀r̀ábvù ma m̀ará àhu rò, ma mí nzǐ nyòtù àdhàdhǐ yà ma nyú ma mòzènà nyǐi òná ɔfɔ ɔ dhu, ndirò nyí nyí nzǐ motù àdhàdhǐ yà nyí nyú nyí nyòzènà mǐi òná ɔfɔ ɔ dhu. Ma mí odòna ònzi dhu ní, ma mí nyòtù ìnzǐ nyí nyarí nyǐri nzínzikù ɔ rò, adha ònzi nyí nyarí nzínzikù ɔ rò, nàwǐ nà nyí nyaróko nzínzikù ɔ rò, anya ònzi nyí nyarí nzínzikù ɔ rò, ìndrù-ngbò ùnɔ nyí nyarí rò, t̀tò ùnɔ nyí nyarí d̀kù rò, nyǐdzǐ nyí nyarí nyí-tírò rò, ndirò akýe nyí nyarí dhu ònzi rò dhu. 21 Obhó tí, ma mí odòna ònzi wò ndi ngàtsi pbàkà abhi ɔ dhu ní, pbàkà Kàgàwà rǐ nyidu àbhù r̀iwù onzikú dhu. Ndi dhu r̀ádù mabhù m̀dzǐ yà òko òko nzérenga ònzi ì arí yà angýi ì onzínà dhu bhèyi rò nzínzikù ɔ àbhɔ ale-okú dɔ rò. ǐ ale ní k̀k̀k̀ ìnzá apè 'ùgèrè 'ùbhà m̀nyòni mà, kórɔ ngǔkpà nzére dhu-tidò mànà ale.

Pòlò rǐ Kòritò ɔ pbàkrístò ònzi r̀andà nyuyatsǐ nga ìtírò dhu

(2Kò 10.1-11 ; 12.19-21)

13 1 Yàrǐ ní ìbhù rǐ pbàkà abhi ìsè f̀r̀ábvù abhi yà^ɥ. Ìlǐlǎ Andítá rǐ dhu òvɔ ndàti : « Ìngbàtǐ ìlǐ ndi ɔte mà náká ɔyɔ ale, ndirò ngàtsi nǐ ìbhù ale mà rǐi f̀indá ngàm̀bǐ tǐ^z. » 2 Yà ɔyɔ pbàkà abhi nísè bv̀k̀k̀ abhi ɔ, ma móvò dhu k̀k̀k̀ angýinǎ rò nzérenga nónzǐ ale t̀ò kórɔ ngǔkpà ale mànà. Ní kòmbǐ yà itse ma mǐi r̀ùkù rò òná kàsùmǐ ɔ, ma mí dhu òvɔ tdítɔ f̀k̀k̀ matǐ : f̀r̀ábvù ma m̀ará àhu tdítɔ rò, ma r̀arǐ nzǐ atdí ale mà ǹúbha ì nzérenga nónzǐ ale nzínzi ɔ ìnzǐ k̀òtdǐ anya d̀óná. 3 Ma mí dhu ònzi ndi dhu bhèyi, nyí nyòzè nyùnǐ dhu obhóná nyú Krístò r̀aròte nyudutsinǎ rò dhu-okú dɔ rò. Nzínzikù ɔ ndi ndí kasu ònzi otùdu ɔ rò, ka nǐina nzǐ ìvǐvǐ ale, pbétù kà rǐ pb̀indà àdr̀ungbǎnga t̀ò ɔbi ìtè nzínzikù

^ɥ 13.1 Ándà 2Kò 12.14 ò ka k̀andǐ dhu. ^z 13.1 Pòlò òzè ndòvò dhu, ìndrù-ànyǎ òtdǐ ndǐ ndǐ rò, ndi r̀ar̀ádù k̀òtdǐ àdhàdhǐ Ìlǐlǎ Andítá nánò dhu-bvù rǐ (Tòr 19.15).

5. 4Obhó tí, Krístò ka kutó mùsàlabhà dǎ rò, kíí ale-ngbò tó ivívinga nà. Pbéù kòmbí kà ríí ípírǒnga nà Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó obi ní. Mǎ nàndà dhu ní, mǎ múngbò wà mǎ kà mànà. Ní, atdídhéná rò, mǎ míí ivívinga nà átò, pbéù mǎ mí'íya ípírǒnga nà kà mànà Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó obi ní. Ndirò ndi obi ní ní ndi, mǎ mí kasu ònzi fùrǎbvù.

5Nyàndà pé nyukutsi nga nyí-tírò, ndíni nyí nyùni tí iwà nyí nyá'ù Yèsù dhu. Nyùdhe pé nyí nyí-tírò. Nyí nyùni tí obhó dhu Yèsù Krístò rǎrǎi inè nyukutsi, ìnzí dhu í'ina gukyè nyukutsi nga nyí nyàndà rò, nyí nyòtù nyí ìmbà nyí nyí'í a'uta ǎ dhu tí rò ! 6Pbéù, ma mà'ù dhu nyí rǎrǎi dhu ùnǎni, mǎ'í na, mǎ rǎrǎi inè obhóná nyú a'uta ǎ. 7Mǎ mí mǎtsò Kàgàwà rò, ndíni nyí nabhù tí ìnzí nyǒnzí ìngbàtí ìli ndi nzére dhu mà akekpá màtí. Mǎ mí nzí mǎtsò ndi dhu bhèyi, mǎ mòzè mǎtè dhu, mǎ rónzi uvitatále tó fàkà kasu mbèyi nyú nzínziku ǎ dhu-okú dò rò. Pbéù, mǎ mòzè dhu ní nyǒnzí ídzì dhu, ìmbà dhu rí ndàlǎ ìndrù tó ìnzá mǎ rónzi ndi kasu mbèyi dhu màtí. 8Obhó tí, mǎ mí nzí àdù obhó dhu nà rí ndùgye ìngbàtí ìli ndi dhu mà nónzi. Mǎ mǎdù ònzìnà dhu ní obhó dhu kèlè. 9Mǎ míí dhèdhe nà ivívinga nà mǎ míí nyǎdù í'í obi nà Kàgàwà bhà otu ǎ rò. Ní, mǎ mí mǎtsò Kàgàwà rò, ndíni nyí nabhù tí nyí'í àkǎkǎ atdíǎ ale tí nyíkpóna ǎ. 10Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, ma màndí yàrí bhàruwà fùkù àdì ma màdì itse rórò, ndíni bvùkù ma mǎrà àhu rò, ìnzí ma mǎrù tí òrù tí dükú. Obhó tí, Ádrùngbǎle Kàgàwà íbhò wà dükú ma mǎrù ní dhu tó ádrùngbǎnga tó obi idù. Ndi ádrùngbǎnga kíbhò nzá tsèku ma mǎtdí tí ní, pbéù kíbhò ka ndíni nyí nidì tí Kàgàwà bhà otu ǎ.

Pǎlò rí Kòritò ǎ pbàkrístò nóvi dhu

11Kà ríku dóná rò ní, àbanǎnzò, nyòko dhèdhe ǎ. Nyí nyàkǎ nyǒnzí obi nyí'í àkǎkǎ atdíǎ ale tí Kàgàwà-nyíkpó ǎ. Nyòwu afíku àbhù rǎ ròtsi obi nzínziku ǎ nyǎdù í'í atdí irèta nà. Nyí nyàkǎ nyòkò màrùngà ǎ. Ndi dhu bhèyi ní ndi Kàgàwà, yà ìndrù nózè, ndirò màrùngà ǎ arí ìndrù àbhù ròkò ale, rǎdù í'í atdíkpá nyí mànà.

12Òvi nyòvi nyí nzínziku ǎ pbàkrístò bhèyi. Kàgàwà bhà ale kóró nóvi nyí.

13Ádrùngbǎle Yèsù Krístò bhà ídzìngà mà, Kàgàwà bhà àzè mà, àlè núngbò ìlǎ-Alafí mànà náká í'í nyí mànà kóró.

Gàlàtiyà

ǎ pbàkrístò tò Pòlò andí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádròdrǎ dhu tí dhu

Yàrí bhàruwà nandí ní Pòlò, Yèsù Krístò bhà uvitatále. Kándí ka ìfò kumí dóná àrù nà atò mà imbò kumí dóná àrùbhù nà atò mà nà nzínzi ǎ, ndi Yèsù ka kúgè dhu-dzidǎ.

Kándí ka Gàlàtiyà tó pbìrì ǎ pbàkrístò tò, kà-tì ní kà randí ka Àtiyòkiyà mà, Dèrbè mà, Ìkòniyò mà, Lístrà mà nà tó kigò ǎ pbàkrístò tò (Kas 13.13–14.26).

Gàlàtiyà tó pbìrì ǎ *Kànísá ǎ, atdídhená Pbàyàhúdí nóowúnà dhu òvò rǎ 'àti, dhu ràkǎ kifù Músà bhà Úyátá, ròsè dòtsí ní, ale-ònzíngà òbhòlò ka kí dhu, ndíní Kàgàwà a'u tí ìndrù pbìndà ale nyú tí. Ní, Pòlò andí yàrí bhàruwà, ndòvò dhu ònà ìndrù tò ndàti ìnzí ràrì Músà bhà Úyátá mà, ale-ònzíngà òbhòlò ka kí dhu mà nà dhu ndi ìndrù àbhù rádù Kàgàwà rà'ù pbìndà ale nyú tí, pbétù Kàgàwà bhà ale tí ka kóko dhu ní dè dóná atdí dhu ràrì Yèsù Krístò ná'u ka kí dhu kèlè.

Bhàruwà-nyitì ka kòhù tí dhu

- Pòlò rí Gàlàtiyà ǎ pbàkrístò nóvì dhu (1.1-5).
- Krístò bhà Ídzi Màkürù arfí atdí tí dhu (1.6-10).
- Pòlò bhà ádrùngbǎngà uvitatále tírò (1.11–2.21).
- Dhu àkǎ tí kifù Úyátá, ndirò tí kí'ì a'uta nà dhu (3.1–4.31).
- MùKrístò rí'ì dóná ndítírò dhu (5.1-26).
- Ìndrù àkǎ 'ònzí dzùnàya nzínziya ǎ dhu (6.1-10).
- Bhàruwà ríku dóná rò dhu t'òvòta mà, ovità mà nà (6.11-18).

Pòlò rí Gàlàtiyà ǎ pbàkrístò nóvì dhu

(Ròm 1.1-2)

1 ¹Yàrí bhàruwà nandí ale ní ima Pòlò, Yèsù bhà uvitatále. Ìnzí ní ìndrù ndi mà nóvò mí'ì uvitatále tí, ndirò ìnzí ní atdí ale-otù ǎ nga mà ndi ka kòvò mà ní. Pbétù, ima nóvò ní Yèsù Krístò mà Àba Kàgàwà ya ka nabhù rìngbè ndi òve-bvù rò mà nà. ²Ndirò, ya atdíkpá mà mí'ì mà nà kórò àlè t'ádóna mà nà, mà màndí ndi bhàruwà fùkù Gàlàtiyà tó pbìrì ǎ kànísá tírò. ³Àlè t'Ábanà Kàgàwà mà, àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò mà nà nǎkǎ 'àso nyí, 'àdù nyàbhù nyòkò màrùngà ǎ afíku ò. ⁴Ndi Ádrùngbǎle Yèsù Krístò níipfo ndi ndítírò àlè tó nzérenge-okú dè rò, ndíní ndi nduwè

tí àlě yà kòmbí aríí nzére adzi tó obi ǝ rò, yà àlě t'Ábanà Kàgàwà nyú náazè ka dhu bhěyi. ⁵ Ilèta àkǎ àlě ràbhù Kàgàwà tò dhòdhòdhóngà nà ! Àmìnà.

Krístò bhà Ídzi Màkürù aríí atdí tí dhu

(Gál 3.1-5; 4.9-20; 5.1-12)

⁶ Idhò ùkò ma atdíǝ, nyí nyúgèrè nyí kòmbómbí tí nyǔbhà yà nyí nanzi Krístò bhà ídzìngà-otù ǝ Kàgàwà, nyádù Ídzi Màkürù tí nyí nyátina vurò ɔte-owù núngu dhu-okú dǝ rò. ⁷ Obhó tí, vurò Ídzi Màkürù rí mbǎ, pbétù dèku nínza atdíǝhénà ale ríí inè. I ale ní yà ì nózè 'ùgèrè Krístò bhà Ídzi Màkürù ale. ⁸ Pbéù, dhu apé íí mǎi mà, ndirò òrù-akpà ǝ màlàyikà mà rǔnɔna fùkù Ídzi Màkürù ríí inzà ndì nǝfǝ yà fùkù mǎ múnò Ídzi Màkürù nà dhu tí, ní ndi màkürù nùnò fùkù ale ní iwà ndì nǝfù ale ! ⁹ Mǎ mǝvò wà wò dhu fùkù angyi, ní ima, ma mí kàdù mǝvò tdítǝ fùkù, matí : ndi ale rapé inzà ndì nǝfǝ yà tsùkǎ nyí nyírì Ídzi Màkürù nà ɔte núno fùkù, ní ndi ale ní iwà ndì nǝfù ale !

¹⁰ Nírò kòmbí, wò dhu bhěyi ma mǝvò dhu dhu nítè tí dhu ma mónena dhu ràrì indrù rǝzè ma àkǎkǎ ale tí, ndirò ngǎtsi nǝ, Kàgàwà rǝzè ndi ma àkǎkǎ ale tí dhu ? Ndirò ngǎtsi nǝ, ma mónena dhu tí indrù-idhè àbhǔ ma mí rìka ndi dhu ? Ma mǝínà gukyè àdì ma màdì indrù-idhè àbhǔ ma mí rìka ndi dhu òne ma mí ró dhu tí, ní ma màmbènà mbǎ íí Krístò bhà ino-akpà tí.

Pòlò rí Kàgàwà avò ndì tí ndìí uvitatále tí dhu àwě dhu

¹¹ Ábanǝnzó, ma mòzè nyǔni dhu ní, yà ma mǝvò fùkù Ídzi Màkürù ríí nzí indrù ítsǝ màkürù. ¹² Ma mírì nzá ka indrù-tsǝ, ndirò ka núdhe idù ní nzí indrù, pbétù Yèsù Krístò ní ndi ka navò idù.

¹³ Obhó tí, nyí nyírì wà angyinǎ rò yà Pbàyàhúdí tó *dǝnì ò ma míí ònǎ kàsùmì ǝ, pbàkà mùtsò íí tí dhu. Nyí nyùnì wà Kàgàwà bhà Kànisa rǝ ma mavù atdíǝ tí dhu, ndirò ma manzi obi atdíǝ ndíí ma mugolo tí ka dhu. ¹⁴ Ima nyú, ma màmbènà àrà dǝ angyi tí mběyi màtí atdíǝ Pbàyàhúdí tó dǝnì ǝ, ròsè kóró àbhǝ ngǔkpà ale yà tikàdò nzínzi ǝ ríí mǝzǝdu tí dǝnǎ. Ma madzi ma atdíǝ mongò abhúdu tó màndù ífu.

¹⁵ Pbéù, pbìndà ídzìngà ǝ, Kàgàwà náapì ma fìndà inzà ka kàpè mugu rórò, ndàdù manzi kàsùna tò. ¹⁶ Ndirò, kítè Idhùnà idù, ndíí ma mǝvò tí dǝnǎ màkürù inzí ní Pbàyàhúdí tò. Ní ma manzi nzá sedzà tí ríí dhu atdí ale-fǝ màtí. ¹⁷ Ndirò, ma màrà nzá Yèrùsàlemà ndíí mǎ mala tí mǎ uvitatále tí íí angyinǎ rò idù ale nà màtí, pbétù ma madù àrà Pbààrabhù tó pbìrì ò. Wò dhu-dzidǝ ma madù madu tdítǝ Dàmàsiki tó kigò ò.

¹⁸ Ìbhù atò níitdègu ùda wò dhu-dzidǝ, ní ma madù àrà Yèrùsàlemà tó kigò ò, ndíí mǎ muni tí mǎ Péterù nà. Ní ima, ma madù àdì kà-tí atdí

kumi dóná imbò nà idho tí. ¹⁹Ma mala nzá vurò ale mà uvitatále nzínzi ð, pbétù ma mala ní Yàkòbhò, Ádrùngbàle Yèsù t'ádónà kèlě. ²⁰Kàgàwà-ònzí ma mátina, wò fùkù ma màndí dhu ð, ma múnò nzá títò.

²¹Wò dhu-dzidò, ma madù àrà Sìriyà mà Kilikiyà mànà tó pbìrì tó mùlengù ð. ²²I idho ð, Yùdeyà tó pbìrì ð Krístò bhà kànísá níí ìnzá ì 'àpè ima mà núní ró, ²³pbétù abádhí ìí yàrí oyi kèlě níri ì í ró: « Yà angyi úbhì àvu rò àlě-rò ale, ríí yà ndì ndúbhì ùgolonà rò a'uta tó màkürù ùno ndì ndí kòmbí ró. » ²⁴Ní abádhí adù òko 'àmbe Kàgàwà ilè dò okúdu dò rò.

Polò rí ngükpà uvitatále mànà ì iri ì tí dhu àwě dhu

(Kas 15.1-29)

2 ¹Wò dhu-dzidò, atdí kumi dóná ìfo nà ató níitdègu ùda, ní mà madù màdu tdítò Yèrùsàlemà tó kigò ð atdíkpá Bàrnabà mànà. Mà madù Titò nídyi átò mòwù mànà atdíkpá. ²Ma marà ányì yà Kàgàwà návi ka múnzi dhu bhèyi. Ní, ma mawe yà ìnzí ní Pbàyàhúdí tó ma múnò Ídzi Màkürù *pbàkrístò tò. Ndirò, *Kànísà ùnda arí ádròdrò ale mànà mà màndu mà ðká rò, ma madù kàwe átò abádhí tò, akye yà angyi ma múnzi pbàkà kasu mà, yà kòmbí ma múnzina mànà níí'ina kòkórò dhu tí ní. ³Ndirò, yà atdíkpá mà mòwù mànà Titò ka kutu nzá ràbhu ónzina nga kòbhòlò, àzèmbè ìnè kà ríí Mùgìrikì tí rórò. ⁴Pbétù, títò tó atdídhená ódhíka náaze 'òbhòlò kònzinga. I ale níí òdhù ð ì núngbò mà mànà ale. Abádhí níitsu abhábho bhèyi nzínzika ð, ndíní ì ùni tí mà maróko tí, m'í dòká mà-tírò Yèsù Krístò-nyutsi dhu. Abádhí aze 'ùli mà Músà bhà Úyátá tó ìno tí. ⁵Pbétù, mà ma'u nzá mífù abádhí rùnna dhu akekpá màtí, ndíní Ídzi Màkürù tó obhóna náadi tí fùkù.

⁶Pbétù, *Kànísà ùnda arí ale tí ka kózùna ale níí'ì ìnè átò. Abádhí ìí nà ádrùngbànga náandà nzá nga ma nà, Kàgàwà arí nzí ìndrù-ònga òvò nídhuní. Kòkò ì ale nùutu nzá ma múnzi dhu-òwútá. ⁷Pbétù, abádhí náala dhu, Kàgàwà ríbhò wà ìnzí ní Pbàyàhúdí tó ma mí Ídzi Màkürù núnno dhu tó kasu fudú, àdhàdhì yà ndì ndabhù Pbàyàhúdí tó ka kí ndì Ídzi Màkürù núnno dhu-kàsù Péterù-fó dhu bhèyi. ⁸Obhó tí, Péterù-nyutsi nà rò kasu nanzì ríí uvitatále tí Pbàyàhúdí tó Kàgàwà ní ndì nyudutsi nà rò kasu nanzì átò, míí uvitatále tí ìnzí ní Pbàyàhúdí tó. ⁹Nírò ní ndì Yàkòbhò, Péterù ndirò Yùwanì, yà kànísà ð ingu tí ka kazù mà, náala Kàgàwà nítè pbìndà ídzinga idù dhu, 'àdù ótsúka nùlu Bàrnabà mànà, ì mànà mà mùngbò mà dhu nitè tí, ndíní mà mowu tí Ídzi Màkürù ùno ìnzí ní Pbàyàhúdí tó, abádhí ràdù òwu kùnò Pbàyàhúdí tó. ¹⁰Pbétù, abádhí adù ònzina fòká atdí dhu ní, Yèrùsàlemà tó kigò ð aríí pbàkrístò nzínzi ð nàkùtále ìrè mà mí dhu kèlě. Ní ma madù ndì dhu ònzì atdí afídu nyú nà.

Pólò rí Péterù dǎ ndì ndórù tí Àtiyòkiyà tó kigò ǎ dhu nàwé dhu
(Kas 9.1-20,23-30; 22.3-16; 26.9-20)

11 Péterù itdègu àrà àhu Àtiyòkiyà tó kigò ǎ, ní ma marù àbadhi-dǎ ábhǎ ale-ǎnzǎ rǎ, kǎnzǎ dhu ní ǎ nzǎ ídzi dhu dhu-okú dǎ rǎ. 12 Obhó tí, Péterù mà náavù 'òngò dhu ònyù atdíkpá ìnzǎ ní Pbàyàhúdí mànà. Ní Yàkòbhò avì atdídhená ale rǎwù ùvò Àtiyòkiyà. Pbétù, i ale níitdègu òwu ùvò ányì, ní Péterù adù ndìndà, ndàdù atdíkpá ì óngo ònyù ònyù ìnzǎ ní Pbàyàhúdí mànà dhu ùbhà, ale-ǎnzǎngà òbhòlò ka kí dhu ùtù arí ale-ǎdǎ ònzǎ ndì ndí dhu-okú dǎ rǎ. 13 Ndirò, Yèsù ná'ù ngǔkpá Pbàyàhúdí náapè 'ònzǎ dhu ɔɔɔɔ idàya nà Péterù bhèyi. Ndirò, Bàrnabà mà náangbò ndì abádhí mànà ndì abádhí tó ɔɔɔɔ ale-idà tó ǎfò ǎ. 14 Pbétù, ma mala dhu abádhí rǎrǎ nzǎ ùbhi yà Ídzi Màkǔrù tó obhónga ózè kubhi dhu bhèyi. Ní ma madù dhu òvò Péterù tó kóró ale-ǎnzǎ rǎ, mati : « Dhu apé ǎ ǎnyì Mùyàhudì tírò, nyi nyarí nyonzi ìnzǎ ní Mùyàhudì bhèyi, ìnzǎ nyífu Pbàyàhúdí tó màndu dhu tí, ní íngbà dhu bhèyi dhu nyi nyádù ìnzǎ ní Pbàyàhúdí ùtù, rífu Pbàyàhúdí tó màndu ní ? »

Ìnzǎ ní Pbàyàhúdí rǔgu Yèsù ì à'ù dhu-otù ǎ dhu

15 Mǎ, mǎ'ì ní ùgu tí ka kùgù mǎ'ì Pbàyàhúdí tí ale. Mǎ'ì ní nzǎ ìnzǎ ní Pbàyàhúdí, kǎkǎ ìnzǎ Kàgàwà bhà Úyátá núni nzérenгатále. 16 Pbétù mǎ m̀ni dhu ní, ìndrù òzù ka kí nzǎ àdù obhónángatále tí Kàgàwà-ǎnzǎ Úyátá t'ífuta-otù ǎ, pbétù Yèsù Krístò ka kà'ù dhu-otù ǎ tí. Mǎ'ì átò mǎ má'ù Yèsù Krístò, ndíni ka kozú tí mǎ obhónángatále tí Àbadhi mǎ mà'ù dhu-otù ǎ, ìnzǎ ní Úyátá t'ífuta-otù ǎ. Obhó tí, obhónángatále tí ka kózùna Úyátá t'ífuta-otù ǎ atdí ale ma rǎrǎ mbǎ. 17 Pbétù, àlǎ kí dhu òne ndíni ka kozú tí àlǎ obhónángatále tí Krístò-nyutsi. Ní dhu apé ǎ ka kàla àlǎ'ì nzérenгатále tí dhu tí, ní wò dhu ìtè tí dhu Krístò rǎrǎ àlǎ núnda nzérenга t'ònzita ǎ ? Ìnzǎ, akekpá màtí ! 18 Obhó tí, dhu apé ǎ ma mósina tdítdǎ dhu rǎrǎ yà iwà ma múgolo dhu tí, ní ma mòngò wà ma-tírò Úyátá nùkò ale tí. 19 Obhó tí, Úyátá nàndà dhu ní, ima, ma m̀vè ní ɔve ní ndi Úyátá kèlǎ ìbhò idù, ndíni ma mi'ì tí ípìrǎnga nà Kàgàwà tò. Mǎ ka kutó wà mùsàlabhà dǎ atdíkpá Krístò mànà. 20 Ndirò kòmbí, ma mǎ'ì ípìrǎnga nà, pbétù ìnzǎ ní ima ndi ípìrǎnga nà ma mǎ'ì, Krístò ní ndi nyudutsi rǎrǎ ípìrǎnga nà. Obhó tí, yà kòmbí ma mǎ'ì nà ale-ngbò tó ípìrǎnga nà ma mǎ'ì Kàgàwà t'Ídhùnà ma má'ù dhu-otù ǎ. Kázè ma, ndàdù pb̀ndà ípìrǎnga àdzi okúdu dǎ rǎ. 21 Ima, ma màsà wà Kàgàwà bhà ídzinga òdho ma mí dhu. Pbétù, dhu apé ǎ ìnè abádhí rǎrǎ kozù ì obhónángatále tí Kàgàwà-ǎnzǎ Úyátá t'ífuta-otù ǎ dhu tí, ní rǎ Krístò avè kǎkǎrò nga dǎ.

Dhu àkǎ tí kifu Úyátá, ndirò tí kí'ì a'uta nà

(Éfe 1.9-10; Kòl 1.24-29; 1Pé 1.10-12)

3 ¹Ò nyí Gálàtiyà tó pbìrì ð bhǎ, nyí ní mbǎ dǒya-ònga nà ale ! Ádhi pbá ale ndi nyí nówè, ndàbhu nyí nyűwí, àzèmbè iwà ka kitè Yèsù Krístò ka kùtð mùsàlabhà dð dhu k pangba fùkù rórò ? ²Ní, ma mòzè nyádu atdí dhu kèlè idù : Nyí nyáko tí Kàgàwà bhà Ìlílǎ-Alafí, Úyátá nyí nyífù dhu-okú dð rò, ndirò ngàtsi nǐ, nyí nyáko tí ka Ídzì Mákùrù nyí nyíri, nyádù à'unà dhu-okú dð rò ? ³Íngbà dhu bhèyi dhu, nyí nyí'ì mbǎ dǒya-ònga nà ale tí wò dhu bhèyi nǐ ? Kàgàwà bhà Ìlílǎ-Alafí tó òbi nǐ nyí nyópè dhu, ní nyí nyòzè tí nyàbhu ràkǎ kòmbí òbìku nǐ ? ⁴Nyí nyúdà òyá dhu kórò ní'ì tí kòkórò nga tó ? Obhó nyú, ka ní'ì nzí kòkórò nga tó dhu. ⁵Kàgàwà nírá tí nyí pbìndà Ìlílǎ-Alafí nǐ, ndàdù wiwi ònzì nzínzìku ð Úyátá nyí nyífù dhu-okú dð rò, ndirò ngàtsi nǐ, kírá tí nyí Ídzì Mákùrù nyí nyíri, nyádù à'unà dhu-okú dð rò ?

⁶Ní ndi dhu bhèyi tí, Àbràhamù náa'u Kàgàwà, ndi dhu ràdù ndàbhu Kàgàwà ròzù ndì, obhónángatále tí^a. ⁷Nírò, nyí nyákǎ nyűni dhu ní : obhó nyú, Àbràhamù bhà pbàdzukuru tí rí'ì ale ràrì Kàgàwà nà'ù ale. ⁸Ìlílǎ Andítá náavò wà dhu angyangyi, ndàti : Kàgàwà rózúya ìnzì ní Pbàyàhúdí obhónángatále tí, fíyó a'uta-okú dð rò. Obhó tí, Kàgàwà náavò yàrí Ídzì Mákùrù wemberè tí Àbràhamù tò, ndàti : « Nyűnutsi nǎ rò Kàgàwà náasoya kórò pbìrì ð ale^b. » ⁹Ní, Kàgàwà náasoya ndì nà'ù ale kórò àdhàdhì ndì ndaso Àbràhamù, a'utatále dhu bhèyi.

¹⁰Pbétù, kòkò ì nípbì Úyátá t'ífuta rǒ ale, nófù wà ì kórò. Obhó tí, Ìlílǎ Andítá ràtina : « Ìnzì rǐ yàrí Úyátá tó bhùkù ð ka kándí kórò dhu ìfù ale nófù wà ndì^c. » ¹¹Ndirò, k pangba rí'ì dhu ní, Úyátá-otù ð, ka kózùna obhónángatále tí Kàgàwà-ònzì atdí ale mà rí'ì mbǎ. Obhó tí, obhónángatále náabáya ípìrònga pbìndà a'uta-otù ð^d. ¹²Ndirò, Úyátá náhu nzá a'uta-nyutsi rò, pbétù Úyátá ìfù rí ale bhà ípìrònga ní'íya ndi Úyátá-otù ð^e.

¹³Yà ndì ndùgèrè ndì, ndòngò ofúngá tí àlè tó ngari ð dhu-otù ð, Krístò núuwè àlè'ì Úyátá bhà ofúngá ð rò. Obhó tí, Ìlílǎ Andítá ràtina : indrù òho ka kapé, kadù abvòna ùtò mùsàlabhà dð, ní ndì ale rí'ì Kàgàwà bhà ofúngá ð. ¹⁴Ndi dhu anzì ndì wò dhu bhèyi, ndíní yà Kàgàwà akò fíndá làkǎ Àbràhamù tò asota nabhù tí ràrà àhu ìnzì ní Pbàyàhúdí dð Yèsù Krístò-otù ð. Ndirò, ndi dhu anzì ndì, ndíní àlè'ì kórò àlè kabá tí yà Kàgàwà akò fíndá làkǎ Ìlílǎ-Alafí a'uta-otù ð.

^a 3.6 Opt 15.6   ^b 3.8 Opt 12.3   ^c 3.10 Tòr 27.26   ^d 3.11 Hàb 2.4   ^e 3.12 Law 18.5
^f 3.13 Tòr 21.23

Uyátá rĩ nzi àdù Kàgàwà òkò làkà núkò dhu*(Mík 7.20; Róm 4.13-17; 10.4-13; Êfe 3.6)*

15 Àbanĩnzó, ma mí yà dhu-tì àwě fùkù indrũ tó 3fò 3 : indrũ apé afína ò dhu àndĩ angyangyi yà ka nyú àkǎ ndĩĩ dhu bhěyi, ní ndi andítá ùkò rĩ ale rĩĩ mbǎ, ndirò kà dǒ rĩ ngǎtsi dhu isě ale rĩĩ mbǎ. 16 Nírò, Kàgàwà náakò làkà Àbràhamù mà pbindà mùdzukuru màna tò. Ìlilǎ-Andítá àti nzá : « pbindà pbàdzukuru tò », àdhàdhì ábhǒ ale tò Kà rĩ kònzì dhu bhěyi. Pbétù, kàti : « pbùkù mùdzukuru tò ». Kà-tì ní : atdí ale tò tí, ndi ale ní Krístò. 17 Yàrí ní ndi ma mòzè munò dhu : Kàgàwà núunc wà afína ò dhu angyangyi Àbràhamù tò, yà ndi dhu àkǎnà ndĩĩ dhu bhěyi, Músà bhà Uyátá ràdù nditò ifò miyà dóná ìbhu kumì nà atò-dzidǒ olù nǎ rò. Ní ndi Uyátá rĩ nzi àdù Kàgàwà unc dhu ùkò, ndirò kà rĩ nzi àdù Kàgàwà bhà làkà núkò. 18 Obhó tí, dhu apé ìĩ Kàgàwà bhà dhu-tsi-kamǎ tí ka kóko dhu rǎhu Músà bhà Uyátá-nyutsinǎ rò dhu tí, ní kà rĩ nzi àdù àhu tdítǒ làkà-nyutsinǎ rò. Pbétù, làkà-otù 3, Kàgàwà itè wà pbindà ídzinga Àbràhamù tò.

19 Nírò, Uyátá-kàsù níĩ àdhu ? Ka kisé ka olù nǎ rò ndínĩ indrũ tó afátá nitè tí, rǎrà àhu yà Kàgàwà akò fíndá làkà Àbràhamù bhà mùdzukuru rǎrà àhu dhu ò. Màlàyíká náavò ndi Uyátá indrũ tò, yà indrũ nzínzì 3 idè ì màna Músà-otù 3. 20 Indrũ nzínzì 3 ríde ale-atdyú nà ka ka rĩĩ 3yǒ rò rĩĩ ale tò. Pbétù, Àbràhamù tò ndi ndí làkà òkò rò, Kàgàwà ìĩ atdíró tí.

Uyátá-kàsù tí ìĩ dhu

21 Nírò, wò dhu tí àtina, Músà bhà Uyátá ràkò nzá ndi Kàgàwà bhà làkà nǎ ? Ìnzì, akekpa màtì ! Ípìrǒnga ìbho rĩ indrũ tò Uyátá ka kíbhòyana gukyè, ní indrũ ka kózàyana òzù obhónángatále tí Kàgàwà-ònzì Uyátá-otù 3. 22 Pbétù, Ìlilǎ Andítá ràtina, kóró ale rǎrĩĩ nzérenga bhà òbi-tsi nǎ, ndínĩ yà Kàgàwà akò làkà náaká tí *pbàkrístò tò, Yèsù Krístò ì ale ná'ù dhu-okú dǒ rò.

23 Ìnzá Yèsù à'u ka kí dhu tó kàsùmì nǎpè àkǎ rò, mà'ì níĩ Uyátá útsì ale, màmbè inga òdò dǒ, rǎrà àhu Kàgàwà rĩ ndi a'uta àbhù mà rùnì dhu ò. 24 Ndi dhu bhěyi ní ndi, Uyátá ìĩ àdhàdhì dòkǎ-nga àndà rĩ ale bhěyi, rǎrà àhu Krístò rǎrà àhu dhu ò, ndínĩ Kàgàwà ózú tí mà obhónángatále tí a'uta-otù 3. 25 Pbétù, ròpè ndi a'uta írà àhu dhu ò rò, mà mǎ'ì mbǎ tdítǒ wò ndi àlě-dǒnga àndà rĩ ale bhà òbi-tsi nǎ.

26 Obhó tí, nyĩ kóró nyĩ ní Kàgàwà bhà inzo, Yèsù Krístò nyĩ nyà'ù dhu-otù 3. 27 Nyĩ kóró, yà nyĩ nyúngbò nyĩ Yèsù Krístò màna, bàtizò nyĩ nyálǎ dhu-otù 3 rò, nyĩ nyófò wà nyĩ Krístò nà. 28 Dhèdhèrò nga rĩ mbǎ ìĩ tdítǒ Pbàyàhúdì mà nzínzì 3 ìnzì ní Pbàyàhúdì màna, inc mà nzínzì 3 dòyá arĩĩ itírò ale màna, kpabhále mà nzínzì 3 vèbhále màna. Obhó

tí nyí kóró, nyí ní atdí ale Yèsù Krístò-nyutsi. ²⁹Nyí nyapé ìí Krístò bhà ale tí, ní nyí ní Àbràhamù bhà pbàdzukurù, ndirò nyí ní yà Kàgàwà akò fíndá làkà Àbràhamù tò ndì ndábhùna dhu tí kóró dhu-tsí-kàmă.

Kàgàwà bhà inzo ní nzí Úyátá tó ino

(Rom 8.14-17)

4 ¹Nírò, ma mátina yà dhu bhèyi : ingba, yà àbanà bhà dhu-tsí-kàmă tí àkànà ndàdi, náapé ìí àdi ndì ndàdi ngbàngba tí ró, ní bhà ́fò mà nùdà nzá ì ino bhà ́fò nà, àzèmbè inè ndì ndíí dhu-kàmă tí rórò. ²Ndi kàsùmì ́, àbadhi ríí yà kiví arí ndàdè kàbhà dhu-tsí ́dò ale bhà ádrùngbànga-tsină, ràrà àhù kà t'ábanà udhè kàsùmì araya àkă dhu ò. ³Ní àlě'í nyú mà átò, àlě kií nzónzo bhèyi angyi, àlě níí yà adzi dǒ obi nà dhu-tsí tó ino. ⁴Pbétù, Kàgàwà udhè kàsùmì níitdègu àkă, ní Kívi Idhùnà : tsìbhále ugù ka, ràdù àdi ndòngò òvi Músà bhà Úyátá-tsină, ⁵ndíí ndì nduwè tí ndi Úyátá-tsină aróko ale, ndirò ndíí mà mi'í tí Kàgàwà bhà inzo nyú tí.

⁶Nyí ní Kàgàwà bhà inzo nyú. Ndi dhu itè rí dhu ní, Kívi Idhùnà bhà Alafí rìrà àdi àlě-afí ò. Ndi Alafí ní ndi rí àlě àbhù àlě ràti : Àba ! Àbadu ! ⁷Nírò, ìngbàtí íli ndì ale mà nzínzikù ́ ní nzí ino tdítdǒ, pbétù ka ní Kàgàwà bhà ingba, ndirò Kàbhà ingba tí nyi nyíí dhu bhèyi, Kàbhàya pbìndà inzo tò ndì ndaródoona dhu-tsí átò indù.

Pòlò bhà irèta Gàlàtiyà ́ *Kànísá ́ bhà dǒ

(Gàl 3.1-4; 5.1-12)

⁸Angyină rò nyí nyuni nzá Kàgàwà, ní nyí níí tìtò tó mǔngǔ-nzo tó ino. ⁹Pbétù, kòmbí nyí nyuni wà Kàgàwà, ndirò ngàtsi ní, Kàgàwà ùni wà nyí. Nírò, ìngbà dhu bhèyi dhu, nyí nyádù nyádu tdítdǒ, kǒkò ìmbà aríí obi nà, ndirò àkyàkyè dhu-tsí-tí'ò ní ? Nyí nyòzè tí nyòkò ì dhu-tsí tó ino tí tdítdǒ ? ¹⁰Nyí nyòzè nyàbhù ifuta atdítdǒ atdídhená idhò mà, àbí mà, kàsùmì mà atò mànà tò. ¹¹Obhó tí, ma mí do ònzi, akye dhu arana ìí kǒkórò ma mí kasù ònzi okúkù dǒ rò dhu tí ní !

¹²Àbanínzó, ma mìtdè nyí itdè tí, dhu àkă nyòngò dhu ònzi yà ma marí dhu ònzi dhu bhèyi, àdhàdhì ma marí dhu ònzi wò nyí nyarí dhu ònzi dhu bhèyi ònà ́fò ́. Nyí, nyí nyónzi nzá atdí nzére dhu-tidò mà rùdú. ¹³Nyí nyuni wà yà wemberè tí ma muno Ídzì Màkùrù fùkù ònà kàsùmì ́, ma mi'í andi nà dhu. ¹⁴Nyí nyíyana inè nyónzi itsidu, ngàtsi ní minze rùkú, yà ma mi'í nà andi-okú dǒ rò. Pbétù, nyí nyónzi nzá itsidu, ndirò ma mínze nzá rùkú rò. Pbétù, nyí nyádù makò àdhàdhì nyí nyàmbènà Kàgàwà bhà màlàyikà mà nákǒ, ndirò ngàtsi ní, nyí nyàmbènà Yèsù Krístò nyú nditíró nákǒ dhu bhèyi ! ¹⁵Nírò, angyè fùkú dhèdhe nyú nàrà àdhà ? Obhó tí, ma mà'ù wà dhu : nyí rózèyana gukyè nyùwà nyíkpojú

mà, nyädù ùbhonà perè tí idù, ní nyí nyúwàyana ùwa ! ¹⁶Ní kòmbí ma m̀gèrè tí ima, mongò f̀k̀k̀ òmvù tí, yà obhó dhu ma m̀v̀v̀ f̀k̀k̀ dhu-okú d̀ r̀ ?

¹⁷K̀r̀í ale àp̀b̀à afiya r̀k̀k̀, pbétù abádhí tó irèta r̀íí mbà mbèyi. Abádhí ózè dhu ní, ìndà nyí r̀udú r̀, ndíní nyí nyongó tí àdù afiku àpba r̀yà tí. ¹⁸Ídzì dhu tí rádù ìí dhu ní, ale-afí àp̀b̀à ka kí ídzì dhu t'ònzita r̀ bilinganà dhu, ìnzí ní yà atdíkpá àlè kíí nyí mànà ònà kàsùmí ò tí. ¹⁹Pbànĩnzó, ma mí àp̀b̀è àbà okúkù d̀ r̀ t̀d̀t̀d̀, àdhàdhì ndùgu rí tsibhále náarí àp̀b̀è àbà dhu bhèyi, r̀àrà àhù Krístò r̀àrà ngari àbà afiku ò dhu ò. ²⁰Ma màmbènà òzèna dhu ní, míí atdíkpá nyí mànà kòmbí, madù òte nyí mànà vurò t̀d̀d̀ na. Obhó tí, ma m̀nì nzá àdhu mà ònzì ma màdù okúkù d̀ r̀ dhu.

Hàgarì mà Sàrà nà r̀itèna óyò ungbòta-tidò

(Opt 21.1-12; Èbr 12.18-24)

²¹Nyùnò pé dhu idù, nyí yà Músà bhà Úyátá-tsìnà nyí nyòzè nyòkò r̀, nyí nyíri tí inzà ndí Úyátá arúnona dhu ? ²²Ka kándí dhu, kati : Àbràhamù ìí kpabhínzo nà óyo. Atdí ingba nùgu kà t̀ t̀ ní kàbhà inc-ayi, Hàgarì, ndirò ngàtsi ingba nùgu kà t̀ t̀ ní Sàrà, yà ìnzí ní inc-ayi. ²³Wò ndí inc-ayi bhà ingba ka kugu àdhàdhì kóró ngùkpà ale nùgu ka karí dhu bhèyi, pbétù wò ìnzí ní inc-ayi bhà-tsi ka kugu àdhàdhì yà Kàgàwà anzì làkà-otù ò. ²⁴Wòr̀í dhu-tì r̀íí inè : kòkò óyò vèbhále nítè dhu ní óyò ungbòta-tidò. Wemberè tó ungbòta, yà Sìnayì tó pbirì d̀ r̀ ndí nanzì, nítè ní Hàgarì. Ndi ungbòta-nyutsi r̀ arúvò nzónzo ní inc. ²⁵Ndirò Hàgarì ní Sìnayì tí kátina Pbàarabhù-bvù pbirì. Ndirò, kòfò ndí yà kòmbí aríí Yèrùsàlemà tó kigò, yà inc tí aríí pbìndà inzo mànà nà. ²⁶Pbétù, yà òr̀-akpà ò aríí Yèrùsàlemà tó kigò r̀íí dònà nditirò, ndirò ka ní ndí àlè tsànà. ²⁷Obhó tí, Ìlìl̀ Andítá r̀atina :

« Àbhù idhènu rika ndí, inyi ìngò-ayí, ìnzí nyi nyarí nyugu r̀, óvì dhèdhe tó ìkù, inyi, inzà nyi nyapèna uguta tó àp̀b̀è inè r̀. Obhó tí, yà kpatsibhále ubhà tsibhále,

níí'ya inzo nà abho nyú, ròsè yà kpatsibhále nà aríí tsibhále dònà^s ! »

²⁸Nyí mà àbanĩnzó, nyí ní yà Kàgàwà bhà làkà-otù ò ka kugu inzo, àdhàdhì Ìsakà ka kugu dhu bhèyi. ²⁹Pbétù angyi, yà kóró ngùkpà ale nùgu ka karí dhu bhèyi ka kugu ngbàngba náavù yà Kàgàwà bhà Ìlìl̀-Àlafí bhà òbì ní ka kugu ngbàngba-r̀. Ndirò ndí dhu r̀íí inè ndí ndí ndònzì ndí dhu bhèyi tí kòmbí màtí r̀. ³⁰Ní, Ìlìl̀ Andítá r̀ àdhu ùnò ? Kà r̀atina : « Ódì wò inc-ayi mà idhùnà mànà. Obhó tí, inc-ayi t'ídhùnà mà r̀ ní nzí àdù òko àbayà bhà dhu-tsi-kàmà tí atdíkpá, yà ìnzí ní inc-ayi

^s 4.27 Ìsa 54.1

t'ídhùnà mànà^h. » ³¹Ní ndi dhu bhëyi tí àbanĩnzó, àlě ní nzí ino-ayi bhà inzo, pbétù àlě ní yà ìnzí ní ino-ayi bhà inzo.

Krístò-nyutsi ìndrù rĩĩ dòná ndìtírò dhu

(Gál 2.3-5; 3.1-7,12)

5 ¹Krístò núuwù àlě ino-kàsù ð rò, ndíní àlě kí'í tí àlě dš àlětírò dòtsí. Nírò, nyìkò dòtsí. Àpé nyàbhù nyí kitsu nyí tdítđđ ino-kàsù tó kòmà ò. ²Nyìri dhu ! Ima Pòlò ma mòzè múnò dhu fùkù mati, nyí nyapé nyòzè kòbhòlò onzikú nga, ndíní Kàgàwà a'u tí nyí, ní Krístò anzi fùkù dhu rĩĩ mbà atdí mùgàsù nà màtí. ³Ima, ma mí dhu èno tdítđđ kparngba : ìngbàtí ìli ndì ale mà náapé ndòzè ndàbhù onzíná nga kòbhòlò, náká ndífù Uyatá kóró. ⁴Nyí nyapé nyòzè kòzè nyí obhónángatále tí Kàgàwà-ònzí Uyatá t'ífuta-otù ð, ní nyí nyìndà wà nyí itse Krístò rš rò, nyàdù Kàgàwà àmbènà ònzina fùkù idzìnga ìwi. ⁵Pbétù mà'í na, mà módóna atdyúka nyú nà dhu ní, Kàgàwà nòzúyaya mà obhónángatále tí a'uta-otù ð dhu. Ndi dhu ní ndi mà módóna Hìlā-Alafí bhà ádrùngbànga tó obi ní. ⁶Obhó tí, Yèsù Krístò mànà ì núnghò ale tò, ale-ònzìnga òbhòlò ka kí dhu mà, ndìrò ìnzí ka kí kòbhòlò dhu mànà nónzì nzá atdí dhu mà. Àkàkà dhu ní, ka'ù Yèsù Krístò, kadù ndi a'uta nítè ale òzè ka kí dhu-otù ð.

⁷Nyí, nyí nyí'í mbëyi nyú nyí nyówu angyi fùkù a'uta ð ró ! Ní, ádhi ndi tsùku nútò ìnzí nyífù obhó dhu ? ⁸Wò tsùku ùtò rí dhu nìrà nzá yà nyúnzi rí Kàgàwà bhà rò. ⁹Ákě afí-ngba náarí ndi ábhš idyi nyú nábhù ràmš. ¹⁰Pbétù, Ádrùngbàle Yèsù àbhù ma mí'í a'uta nà ùkù : nyí nyí nzí vurò dhu ìrè yà ma mírèna dhu rš rò. Pbétù, wò nzínzìku ònga òngbò arí ale dš Kàgàwà rí pé anya òtdì, ìmbà i'ina ádhi pbá ale màtí.

¹¹Pbàkà ð àbanĩnzó, dhu apé ì'ì inè ma mar'í dhu òvo ma márí ìndrù tò, ale-ònzìnga òbhòlò ka kí dhu dš dhu tí, ní ádhu-okú dò rò nga ndi ka kádù òko kambe àvu dš rùdù ní ? Ndi dhu bhëyi kí'í rò, atdí ale mà rĩĩ mbà ì'ì, yà Yèsù Krístò ka kutó mùsàlabhà dš dhu ràdù àbhunà ròtsù nzérenga ò. ¹²Í kòkò nzínzìku ònga òngbò arí ale, nákanà 'ítò kpabhále-òbì' ròyá rò.

¹³Obhó tí àbanĩnzó, Kàgàwà núunzi nyí, ndíní nyí nyoko tí dükú nyí-tírò. Nírò, nyí nyàkà nzá nyídyi wò dükú nyí nyar'í nyí-tírò dhu, rĩĩ rusà ùfà rí fùkù, nyònzì yà ngbòku rí atdyúya òho dhu dhu tí. Pbétù nyí nyàkà nyòwù dzùnàku ònzì rò nzínzìku ð àzè ð. ¹⁴Obhó tí, Músà bhà kóró Uyatá ka kándu yàrí atdí Uyatá ò. Ndi Uyatá ràtina : « Nyi nyàkà nyoze òdhìnu yà nyi nyú nyi nyòzè nyi nyi-tírò dhu bhëyi. » ¹⁵Pbétù, dhu apé ì'ì nyí

^h 4.30 Opt 21.10 ⁱ 5.12 Kpabhále-òbì 'itò ka kí dhu-tì ní : ale-omù-kpš nútà ka kí dhu.

nyárí nyũkã, nyädù àmbè nyá'à dǎ irí ǎ ìzã bhëyi dhu tí, ní nyàndà nga mbëyi, ìnzǎ nyǒtdí tí tsékũ nzínzìkũ ǎ.

Ìlǎ-Àlafí náká ndi ndùndà ìndrù dhu

16 Nírò, ma mí dhu ùnɔ fùkù, mati : nyí nyákã nyũbhà Kàgàwà bhà Ìlǎ-Àlafí rùndà nyí. Ndi dhu bhëyi ní ndi, nyí nyí nzǎ àdù yà ngbǒkũ rǎ atdyúya òho dhu àbhũ rùndà nyí. 17 Obhó tí, ale-ngbò rǎ atdyúya òho dhu mà náarí 'àgò Ìlǎ-Àlafí rǎ atdyúya òho dhu nà. Ndirò, Ìlǎ-Àlafí rǎ atdyúya òho dhu mà náarí 'àgò ale-ngbò rǎ atdyúya òho dhu nà. Kǒkòrí ǎyǎ dhu náarí 'àgò, ndi dhu ràdù nyàbhũ ìnzǎ nyǒnzǎ yà nyí nyòzè nyǒnzǎ dhu. 18 Pbéù, dhu apé ì Ìlǎ-Àlafí arí nyũnda dhu tí, ní nyí nyí nzǎ àdù òko tdítǎ Ùyátá-tsìnã.

19 Ale-ngbò arábhũna kǒnzǎ dhu núni wà ì kpangba. I dhu ní : m̀nyònd̀ni, Kàgàwà-nyìkpò ǎ ka kótì dhu, ale-ngbò rǎ atdyúya òho dhu rǎ ale ùnda dhu, 20 *s̀anam̀-ònzǎ ka kí ale ùkǎ dhu, adhi òwè ka kí dhu, òmvù tí ka kóko dhu, anya t'ònzita, adha tó ale-afí, akótá, agòta, ìndrù-ònga rǎ ndùndò dhu, ale-tì t'áfata, 21 ngátsi ale-fó rǎ ì dhu-atdyú t'òhota, iwa òri ka kí dhu, ònyù ònyu ka kí ɔbìna ròsè dhu, ndirò ngũkpà dhu-tsí kòrí dhu nà ì nófó màná. Ní, ma mí dhu ònɔ fùkù tdítǎ òdhàdhì yà angyi ma m̀v̀d̀ ka dhu bhëyi mati, kòrí dhu ònzǎ arí ale, náabáya nzǎ ngari òr̀-akpà ǎ Ádr̀ngbã kamà Kàgàwà bhà Idzi ǎ.

22 Pbéù, Ìlǎ-Àlafí arí ì'òna itse ní : àzè, dhèdhe, màr̀ngà, dhu-dzi t'òndùta, ídzinga, ìndrù dz̀nà t'ònzita, ìndrù rǎ ì a'uta nà ale ò dhu, 23 ìỳngà, ìnzǎ ka kí ale ìtsù akye atdí dhu ò dhu. Músà bhà Ùyátá násà nzá kǒkò dhu ! 24 Ní, Krístò Yèsù bhà ale nútò wà f̀ỳỳ ale-ngbò tó ǎfó mà, yà ì natsi kóró nzère dhu-atdyú t'òhota tó imbi màná m̀s̀alabhà dǎ. 25 Ní, dhu apé ì Ìlǎ-Àlafí bhà ɔbi ní àlè karóko dhu tí, ní àlè kàkã àlè r̀bhì átò Ìlǎ-Àlafí rǎ àlè ùnda òná otu ǎ. 26 Àlè kàkã nzá àlè r̀ỳỳ àlè, àlè kàkã nzá àlè r̀nzǎ àlè r̀s̀, ndirò àlè kàkã nzá àlè r̀nzǎ àlè-adhà.

Ìndrù àkã 'ònzǎ dz̀nàya nzínziya ǎ dhu

(Ròm 12.1-11 ; 2Kò 9.6 ; Èbr 6.10-12)

6 1 Àbanĩnzó, dhu apé ì ì atdí ale nába ndi atdí afátá nà dhu tí, ní nyí, yà Kàgàwà bhà Ìlǎ-Àlafí arí nyũnda rò, nyí nyákã nyãdu ndi ale ídzi otu ǎ ỳr̀wà tó afíkũ nà. Ndirò, nyí nyákã nyǒdò nyí nyí-tírò, akye nyí nyadùna òtsù átò p̀m̀v̀ rǎ afíkũ ùmvù dhu ò ní. 2 Nyòngò dz̀nàkũ ònzǎ nzínzìkũ ǎ, nyãnd fùkù ànd. Ndi dhu bhëyi ní ndi, nyí nyádà Krístò bhà Ùyátá nífu. 3 Atdí ale mà náapé ndòzù ndítírò dhu tí, àzèmbè mbã ndi ndí dhu tí r̀r̀, ní ndi ale ní ndítírò rǎ ndùtrà ale. 4 Ìngbàtí ìli ndi ale mà náká ndàndà kàsũna ndítírò. Ndirò, kǎpé ì ì idhèna rǎ ndìkã okúna dò rò dhu nà, ní kã-dhè àkã ndìka ndi kàsũna-bvu nyú r̀, ìnzǎ ní ndùdhe ndi ngátsi ale r̀. 5 Obhó tí, ìngbàtí ìli ndi ale mà náanóya p̀b̀ndà ànd ndítírò.

⁶Ídzì Mākūrù ka kùdhe fìndà ale náká ndàrà ndì ndòngyè kóró pbìndà ongyéngá-ǵnga ùndò rǵ yà ndì dhu nùdhe fìndà ale mànà.

⁷Ìnzì nyùtrá nyí nyí-tírò: Ìnzì Kàgàwà arí ndùbha kìkpà ndì nà! Yà ndì ndózòna dhu-tidò ní ndì ndì ale adùya ògùnà inga ǵ rò. ⁸Ngbǒna ózè dhu tó ǵfò ǵ rí dhu òzò ale nóoguya ní ndì ale-ngbò tó ǵfò ǵ ndì ndfǵ itse: ndì itse ní ǵve. Pbétù, Ìlilá-Alafí ózè ka dhu bhèyi rí dhu òzò ale nóoguya ní ndì Ìlilá-Alafí rǵǵna itse: ndì itse ní dhòdhódhóngà tó ípìrǵnga. ⁹Àpé kìngyè àlè ídzìnga t'ǵnzita nǵ. Obhó tí, kàsùmì rāká nìnganí, àlè koguya àlè tó itse inzà àlǵfí ìngyè ndì kasu rǵrò ní. ¹⁰Nírò, òko àlè kòko kàsùmì nà ró, dhu àkǵ àlè rǵnzì ídzìnga kóró ale tò. Ròsè dòtsí, àlè kākǵ àlè rǵnzì ka a'uta ǵ aríǵ àlè t'ádóna tò.

Bhàrùwà ríku dòná rò dhu t'ǵvota mà, ovita mànà

(Fìl 3.2-11)

¹¹Nyàndà pé ìngbà dhu bhèyi màtí ma màndí bhàrùwà ǵtsúdu nyú nǵ fǵkù, ádròdrò nyìkpóya nà andítá nyú nǵ dhu! ¹²Kóró kòrì ale, kǵkǵ nyùtù arí kǵbhòlò ǵnzìkù nga ale, ní ì ì nózè ìtè ì ale-ngbò tó ǵfò ǵ rí ndònzì dhu ǵ ale. Pbétù, abádhí arí dhu ònzì ndì dhu bhèyi tí, ndíní ìnzì ka kavù tí rǵyá Krístò bhà mùsàlabhà-okú dò rò. ¹³ǵ ale, kǵkǵ ǵnzìyá nga ka kǵbhòlò ale, náarí nǵ Músà bhà ǵyátá nífù ì nyú tírò. Pbétù abádhí ózè dhu ní, kǵbhòlò ǵnzìkù nga ròngò áyá tí, ndíní ì ambè tí 'ǵyò dǵ, ì rǵrǵ ndì ì útu nyí nyíǵ wò ndì ize nà rùkù. ¹⁴Ní, imá na ní ndì, ma mòzè nzá mìdzí ma, inzà ní àlè tó Ádrùngbǵle Yèsù Krístò bhà mùsàlabhà-okú dò rò tí ma mìdzí ma rò. Obhó tí, wò ndì mùsàlabhà-otù ǵ ní ndì, ma mòzè yà adzì àdhàdhì iwà òvè dhu tí, ndirò yà adzì ràdè mòzè átò iwà ma mòvè dhu tí. ¹⁵Ìndrù-ònzìnga òbhòlò ka kí dhu mà, ìnzì ka kí kòbhòlò dhu mànà, nǵnzì nzá atdí dhu mà. Àkǵkǵ atdí dhu ní Kàgàwà rìbhò ípìrǵnga-ǵwútá àlè tò. ¹⁶Ndirò kóró ale, yà ma múdhèna dhu ìfù arí fìyó ípìrǵnga ǵ, ndirò Pbàìsràyélí Kàgàwà bhà ale mànà tò ma màtina, Kàgàwà bhà màrùngà mà, Kàbhà ídzìnga mànà rākǵ ìǵ abádhí dǵ kóró.

¹⁷Nírò kòmbí, atdí ale mà náká nzá ndàva tsìdu tdítǵ. Obhó tí, yà ma mìǵ nà rùdú otù-bhu ní, Yèsù-okú dò rò ma mábà.

¹⁸Àbanǵzó, àlè tó Ádrùngbǵle Yèsù Krístò bhà ídzìnga àkǵ ndìǵ nyí nà. Àmìnà.

Èfesò

ǝ pbàkrístò tò Pòlò andí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ǝ ì nòtù ádrùdrǝ dhu tí dhu

Kas 19.1-41 ; 20.17-38 ǝ ka kózàna dhu ní Pòlò adì Àziyã-Ngba tǝ pòlò ǝ ádrùngbã kigò Èfesò ǝ ìbhù atǝ tí dhu. Kòmbí ka karí ndi pòlò àti Tùrùkiyà tí. Kǝdì ndi kigò ǝ ndíní ndi ndunǝ tí Ídzi Màkǝrù. Ní olù nyú, mbembè iwà azà kumì atǝ údà Yèsù ka kùgù dhu-dzidǝ rǝrǝ, kǝndí yàrí bhàruwà imbi ǝ ndi ndí Ròmà tǝ kigò ǝ rǝrǝ (Èfe 3.1 ; 4.1 ; 6.20) Èfesò ǝ rí kànísà mà, kǝ-gì rǝ rí kǝrǝ kànísà mànà tò (Upf 1.11). Ì kànísà ǝ ábhǝ pbàkrístò ní ìnzí ní Pòlò.

Pòlò azè nditè Èfesò ǝ *pbàkrístò tò dhu ní iwà Kàgawà údhè ndi ndónzina dhu tí dhu. Wemberè tí ní, Kàgawà ózè ndili yà ndi ndanzì kǝrǝ dhu-tsí yà adzì ǝ arí mà, òrù-akpà ǝ arí mànà atdí ale kèlè, Krístò, rǝnyù idzi dǝyà.

Oyo rí kisè ní, Pòlò azè pbàkrístò ròkò atdínga ǝ, àdhàdhì yà fíyǝ ípìrǝngà-ǝwátá Yèsù Krístò bhà ale tírǝ nónzi ka dhu bhèyi.

Pòlò nídyi kǝrǝ ìbhù ǝfǝ, ndíní Yèsù ná'ù ale nùgèrè ì 'òngò atdí ale nyú tí Kàgawà tò dhu nitè tí: yà ní, *Kànísà arí àdhàdhì ale-ngbò bhèyi, Krístò ràdù ì ndi ale-dǝ dhu, Kànísà arí àdhàdhì idza bhèyi, Krístò ràdù ì ndi idza-pbidǝ ǝdǝ arí odu dhu, ndirǝ ní Kànísà ní Krístò bhà tsìbhále bhèyi dhu.

Ndi dhu bhèyi ní ndi, dhu àkànà pbàkrístò rùngbò ì, 'òkò atdíkpá fíyǝ Ádrùngbále Krístò mànà.

Bhàruwà-nyitì ka kòhù tí dhu

- Pòlò rí Èfesò tǝ kigò ǝ pbàkrístò nóvì dhu (1.1-2).
- Krístò-otù ǝ Kàgawà rǝnzina pòndà ale tò ídzìnga (1.3–3.21).
- Kàgawà únzi ale ní anzita nà àkǝ ǝfǝ ǝ dhu àkǝ kòkò dhu (4.1–6.20).
- Pòlò rí pbàkrístò òvì bhàruwà ríku dǝnà rò ovita ní dhu (6.21-24).

Pòlò rí Èfesò tǝ kigò ǝ pbàkrístò nóvì dhu

(Kas 18.19-21 ; 19.1-7 ; 20.17)

1 Yàrí bhàruwà nàndí ní ima Pòlò, yà Kàgawà nyú azè rí Yèsù Krístò bhà uvitatále tí ale. Ma màndí dhu yà Èfesò tǝ kigò ǝ aróko Kàgawà bhà ale, yà Yèsù Krístò mànà ì úngbò ì ní fíyǝ ungbòta ǝ ìkò pǝtsǝ ale tò. **2** Àlè t'Àbanà Kàgawà mà, àlè tǝ Ádrùngbále Yèsù Krístò mànà nàkǝ 'àsò nyí, 'àdù nyàbhù nyòkò màrùngà ǝ affku ǝ.

Krístò-otù ǎ Kàgàwà rǎnzina pbìndà ale tò ídzìnga

(Ròm 8.15-17,28-30; 2Tè 2.13-14; 2Tì 1.9-10)

³Dhu àkǎ àlě rìlè Kàgàwà, àlě tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò t'Ábanà ! Ka ní ndi àlě'i náso òrù-akpà ò rò ìrà ale-afí tó kóró asota-tidò nǎ, Krístò mànà àlě kúngbò àlě dhu-otù ǎ. ⁴Inzá ndi ndàpè yà adzi ònzi rórò, Kàgàwà náavò àlě, àlě rǐ'ì pbìndà ale tí Krístò-nyutsi. Kǎnzì ndi dhu ndíní àlě koko tí ìlǐlǎ ale tí ɔnzíná, ndirò ìmbǎ nzére dhu tí ka kózùna ɔnzíná dhu rǐ'ì nyuyatsi ale tí, ndi ndózè àlě dhu-okú dò rò. ⁵Kàgàwà náapì àlě mǎhàngú ò rò, àlě rǐ'ì pbìndà inzo tí Yèsù Krístò-otù ǎ. Kǎnzì dhu ndi dhu bhěyi àdhàdhì ndi nyú ndi ndózè ka dhu bhěyi. ⁶Nírò, àlě kǎkǎ àlě rìlè Kàgàwà yà àlě tò kǐbho pbìndà ídzìnga tó ádrùngbǎnga-okú dò rò. Kǐbho ka tíròrò, yà atdíǎ ndi ndazè Idhùna-otù ǎ.

⁷Krístò-azù-otù ǎ, Kàgàwà núukòlò àlě'i nzére dhu ǎ rò, ndàdù àlě tò nzérenga núbà àlě tò. Ndi dhu bhěyi ní ndi, Kàgàwà níitè pbìndà ídzìnga tó ábhǒnga àlě tò, ⁸ndìbhò dhu-ɔnga t'òvòta mà, àkǎkǎ inga t'únitá mànà àlě tò. ⁹Kǎbhù àlě rùni òdhù ò ndi ndudhé dhu. Ndi dhu kǔdhé angyangyi pbìndà ídzìnga ǎ ndi ndɔnzíya tí Krístò-otù ǎ. ¹⁰Ndi Kàgàwà udhé dhu ní, yà ndi ndakò kàsùmì ǎ, ndi rǎrǐ yà ndi ndabhòlò kóró dhu-tsí, kǎkǎ òrù-akpà ò arǐ'ì mà, yà adzi ǎ arǐ'ì mànà-tsù nùndù, Krístò rònyè idzi dòya.

¹¹Ndirò Krístò-nyutsi, Kàgàwà níibho wà yà ndi ndudhé mà moko tí kàmǎna tí dhu fǎkǎ, ndòvò mà angyangyi yà ndi nyú ndi ndudhé ka dhu bhěyi. Kǎnzì kóró ì dhu, àdhàdhì ndi ndudhé ka ndirò ndi ndazè ka dhu bhěyi. ¹²Nírò, yà wemberè t'ále tí mà mì'ì Krístò dǎ atdyúya níli ale tí rò, mà màkǎ mìlè Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó awáwè.

¹³Nyǐ mà átò, nyǐ nyitdègu obhóna tó màkǔrù ìri, ní nyǐ nyadù Krístò ná'ù. Ndi màkǔrù ní Kàgàwà bhà Ídzi Màkǔrù yà ògù nibho fǔkù. Ndirò, Kàgàwà adù Ìlǐlǎ-Alafí yà ndi ndakò fǐndá làkǎ níbhò fǔkù, rǐ'ì pbìndà ale tí nyǐ nyǐ'ì dòtsí dhu itè rí pbìndà ize tí. ¹⁴Wò ndi Ìlǐlǎ-Alafí ní ndi rí dhu itè àlě rabáya ongyéngá^a, yà pbìndà ale tò Kàgàwà akò fǐndá làkǎ ongyéngá nzínzì ǎ. Àlě kabáya ka Kàgàwà rǐ àlě'i núwù dòtsí nzérenga ǎ rò nínganí. Nírò, àlě kǎkǎ àlě rìlè Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó awáwè.

Pòlò rǐ ndítsò Èfesò tó kigò ǎ pbàkrístò dǎ dhu

(Fìl 2.9-11; Kòl 1.3-6,9-13,18-19; 1Pé 1.3-4)

¹⁵Kàgàwà ɔnzì dhu-okú dò rò ní ndi, yà ma mǐríná nyǐ nyá'ù Ádrùngbǎle Yèsù tí dhu mà, nyǐ nyòzè Kàgàwà bhà ale kóró tí dhu mànà rò, ¹⁶ma mǎrǐ nyǐrè pbàkǎ itsòta ǎ, ndirò ma mǎrǐ nzǐ míngyè ɔtsò àbhù ma mí Kàgàwà tò okúku dò rò rò. ¹⁷Ma mí mìtsò yà ádrùngbǎnga tó awáwè nà arǐ'ì àlě

^a 1.14 Ndi ongyéngá ní ògù mà, dhòdhòdhóna tó ípírɔnga mà, ngǔkpà dhu-tsí mànà.

t'Ábanà, àlě tó Ádrùngbǎle Yěsù Krístò bhà Kàgàwà rǒ, ndíní dhu-ǒnga t'òvòta tó pbìndà Alafí nabhù tí fùkù. Ndi Alafí rí Kàgàwà itè fùkù, ndàdù àbhunà nyǔni mbèyi nyú. ¹⁸Ma mí mitsò Kàgàwà rǒ, ndíní fùkù irèta-nyìkpó nungbe tí. Ndi dhu bhèyi ní ndi kúnzi nyí ndíní nyí nyuni tí yà nyí nyúli atdyúku dǒyá dhu, nyǎdù yà pbìndà ale tó kílì dhu-tsí tó ùyǎya ongyéngá núní. ¹⁹Ndirò, nyí nyí ìngbà dhu bhèyi mǎtí kàbhà ádrùngbǎnga tó òbi náarfí ádrùngbǎ nyú àlě tó dhu núní, yà ka àlě ká'ù rò. Ndi pbìndà ádrùngbǎnga tó òbi Kàgàwà itè òbi nyú nà, ²⁰yà Krístò ndi ndabhù rìngbè ndi òve-bvù rò, ndàdù àbhunà ràdi pbìndà fangà dǒnǎ rò òrù-akpà ò ònǎ kàsùmí ò. ²¹Ányì nga ní ndi, Kàgàwà ìli Krístò kóró màlàyíká mà fìyó kámá mànà dǒ, yà ádrùngbǎnga tó òbi nà arí kóró ale dǒ, ndirò kóró ádròdrò pbákámá dǒ. Ndirò Kàgàwà ìli ka kóró òvo, yà òvo ka kádù òvònà kòmbí mǎtí, ndirò olù mǎtí ka kòvoya dǒ. ²²Kàgàwà ábhù wà Krístò ròbè kóró dhu-tsí-dò, ndàdù kílì rí Kànìsà-dòtsirò tí. ²³Kànìsà ní Krístò-ngbò. Krístò arádi ngbùlùna nyú nà Kà-nyutsi, Kàgàwà ràdù àdi ngbùlùna nyú nà Krístò-nyutsi.

Kàgàwà bhà ídzìnga-okú dò rò àlě kugù dhu

(Kòl 2.12-13; 3.1-3; Tit 3.3-8)

2 ¹Angyi, nyí ní ìwà úve ale Kàgàwà-nyìkpó ò, fùkù afátá mà fùkù nzérenga mànà-okú dò rò. ²Nyí nyongónà òko ònǎ ófò náafò ndi yà adzi ò ale náaróko ònǎ ófò nà. Nyí nyifu awe ò aróko nzére-alafí ò ádrùngbǎle, yà kòmbí idzi nónyù kǎkà ìnzí arí Kàgàwà-tsí dhu ìri ale dǒ. ³Angyí, àlě'ì kóró, àlě kí'ì átò abádí bhèyi. Àlě kongónà òko àdhàdhì yà àlě kí'ì nà ìndrù tó ófò rí atdyúya òho dhu bhèyi, àlě ràdù àmbe dhu ònzì dǒ àdhàdhì àlě-afí mà àlě-ngbò mànà nózè ka dhu bhèyi. Ndi ófò ò àlě karóko dhu-okú dò rò, àlě'ì ní ìwà dhu ípfo ngǔkpà ale bhèyi tí, ndíní Kàgàwà itdì tí àlě-ànyá pbìndà nàwí ò ale.

⁴Pbétù, Kàgàwà bhà izu náarfí ádrùngbǎ nyú ìndrù tò. Kòzè àlě atdí dǒ. ⁵Yà àlě kí'ì ìwà àlě kúve Kàgàwà-nyìkpó ò àlě tó afátá-okú dò rò ale rórò, kǎbhù àlě, àlě rí'ì ípìrǒnga nà atdíkpá Krístò mànà. Ní Kàgàwà nígú nyí pbìndà ídzìnga ò. ⁶Yěsù Krístò mànà àlě kúngbò àlě dhu-otù ò, Kàgàwà ábhù àlě rùngbe àlě òve-bvù rò atdíkpá Krístò mànà, ndíní àlě kònyuya tí idzi atdíkpá kà mànà òrù-akpà ò. ⁷Ndi àlě tó ndi ndanzì Yěsù Krístò-nyutsi ídzìnga-otù ò, kǎzè nditè idho rí ìndrù ùkò ní pbìndà ídzìnga tó ádrùngbǎnga olùnǎ rò rírà kóró ato ò. ⁸Obhó tí, nyí nyúgu Kàgàwà bhà ídzìnga-okú dò rò a'uta-otù ò. Wò ndi ògù náhu nzá nyí nyónzì dhu-okú dò rò, pbétù ka ní Kàgàwà bhà perè. ⁹Ìnzí ní kàsùku-okú dò rò dhu ndi, akye atdí ale mà náarana àdi ndàmbe ndòyò dǒ ní. ¹⁰Obhó tí, àlě'ì ní Kàgàwà-òtsú-tsíró kasu, ndirò Yěsù Krístò mànà àlě kúngbò àlě dhu-otù ò, Kàgàwà anzì àlě ndíní àlě kongó tí ídzi dhu ònzì. Í ídzi dhu ní yà angyangyi Kǎhù nyíya-tì, ndíní àlě kongó tí ònzìnà dhu.

Krístò-nyutsi indrù rîî atdí ale tí dhu

(Kòl 1.20-22; Èbr 10.19-22; 1Pé 2.4-7)

11 Nírò, nyirè pé ingbà dhu bhëyi ale-tidò màtí nyí nyîî angýí dhu. Onziyángà ka kòbhlò dhu-okú dò rò, Pbayàhúdí arí nyàti inzà ka kòbhlò onziyángà ale tí. Pbétù, abádhí aróte yà irinà rò indrù arónzina ròyá ize dó tí. 12 Wò ndi kàsùmi ð, nyí nyuni nzà Krístò. Nyí nyîî olo tí Kàgàwà bhà ale, Pbaìsràyéí nzinzi ð. Kàgàwà mà núungbò ì pbìndà ale mànà, ndàdù ndi ndonziya dhu tó làkà nókò abádhí tò ndi ungbòta-nyutsi. Pbétù nyí nyîî olo tí ndi ungbòta ð. Nyí nyîî mbà yà adzi ð nyí nyádù ðdònà nyí nyabá tí dhu nà, ndirò nyí nyuni nzà Kàgàwà. 13 Pbétù kòmbí, yà Yèsù Krístò mànà nyí nyúngbò nyí dhu-otù ð, nyí, yà itse nyí nyîî angýi Kàgàwà rò rò rò, nyí nyîî ìkyèrò Kàgàwà-tí, yà ndi nufu okúku dò rò Krístò-azù-otù ð. 14 Obhó tí, Krístò nyú nditírò ní ndi màràngà nibho àlè tò. Kàbhù Pbayàhúdí mà inzí ní Pbayàhúdí mànà ròngò atdí pbìri ð ale tí. Yà ndi ndabhù ndi nditírò òve tò dhu-otù ð, kùgolo wà abádhí nzinzi-ònga nutu, ndàbhù rîî òmvú tí imvú. 15 Àbadhi núugolo Músà bhà Úyátá mà, i Úyátá arávina ka kónzi tí dhu mà, kàrózèna kifù dhu mànà, ndíní ndi ndabhù tí kòkò Pbayàhúdí mà inzí ní Pbayàhúdí mànà ròngò atdí pbìri ð ale-òwútá tí, ndi mànà abádhí ùngbò ì dhu-otù ð. Ndi dhu bhëyi ní ndi, Kìbho màràngà abádhí nzinzi ð. 16 Mùsàlabhà dó ndi ndòvè dhu-otù ð, Krístò náandu abádhí-tsù ròngò atdí ale-ngbò tí, ndàdù abádhí ùngbò Kàgàwà nà. Ndi mùsàlabhà-otù ð, Kítò abádhí nzinzi ð ì òmvú. 17 Krístò ira màràngà tó Ídzi Màkùrù núnò, nyí inzí ní Pbayàhúdí, yà itse nyí nyîî Kàgàwà rò rò tò, ndirò Pbayàhúdí, yà ìkyèrò ì Kà-tí tò. 18 Obhó tí, Krístò-otù ð nga ní ndi, àlè ì Pbayàhúdí mà inzí ní Pbayàhúdí mànà, àlè kádù òwu ùvò àlè t'Àbanà-ònzí yà atdí tí arí ìlìlā-Alafí-otù ð.

19 Nírò kòmbí, nyí, inzí ní Pbayàhúdí tírò, nyí ní nzí olo tdítò ndirò nyí ní nzí ìwú tí ìwú vurò ngari ð rò ale. Pbétù kòmbí, nyí nyóngò wà pbìri ð ale nyú tí, atdíkpá Kàgàwà bhà ale mànà, ndirò nyí nyóngò wà atdí idza ð bhà tí Kàgàwà bhà ale mànà. 20 Àdhàdhì odu nì ka kòsì idza bhëyi, nyí mà átò, nyí ní idza ka kórù nì odu. Uvitatále mà pbànábí mànà ní ndi idza-pfò ka kórù nì odu, ndirò Yèsù Krístò nyú nditírò ní ndi ndi idza-pbidò ðdò rí ádrùngbà odu. 21 Ndi Krístò ní ndi, idza ka kòsì nì odu nábhù arí rùpbà ì atdíkpá, ndi idza ràdù òtro, ràrà àhu Kàgàwà-nyìkpò ð ìlā Kàbhà idza, yà Kàrádi ònà tí. 22 Krístò mànà nyí nyúngbò nyí dhu-otù ð, nyí, nyí nyúngbò wà nyí átò atdíkpá kórò ngúkpa ale mànà, nyí Kàgàwà arádi ònà ngari tí, Kàbhà ìlìlā-Alafí-otù ð.

Polò anzi inzí ní Pbayàhúdí nzinzi ð kasu

(Èfè 1.9-10; Kòl 1.24-29; 1Pé 1.10-12)

3 1 Wò dhu-okú dò rò ní ndi, ima Polò, ma mári mitsò Kàgàwà rò dükú. Ma marí ìmbi ð Yèsù Krístò tò ma mári kasu ònzí, mambe Ídzi

Màkürù núnò dǎ fùkù nyí ìnzí ní P̀b̀ỳà̀h̀ú̀dí t̀ò dhu-okú d̀ò r̀ò. ²Obhó tí, nyí nyíri wà dhu mběyi nyú, p̀b̀ìndà ìdzìngà ǎ, Kàgàwà ríbhò wà fùkù ma mádù ònzìnà kasu fudú. ³Kàgàwà itè ndì idù, ndíní ma m̀nì tí yà òdhù ò arádi ndì ndudhé ndíní ndì ndònzìya tí dhu. Ní ma mándí wà dhu ake tí fùkù ndi dhu dǎ. ⁴Nyí nyapé i andítá nòzè, ní nyí nyádù ìngbà dhu bhěyi màtí ma m̀nì Krístò dǎ dhu yà òdhù ò arádi núnì ènì. ⁵Angyí, Kàgàwà nítè nzá wò ndi òdhù ò arádi dhu ìndrù t̀ò. P̀b̀étù kòmbí, kítè ka p̀b̀ìndà ìlìlǎ uvitatále mà, p̀b̀ìndà ìlìlǎ p̀b̀anábí mànà t̀ò, p̀b̀ìndà ìlìlǎ-Alaffi-otù ǎ. ⁶Ndirò, wò ndi òdhù ò arádi dhu-tì ní: Ídzì Màkürù-otù ǎ, ìnzí ní P̀b̀ỳà̀h̀ú̀dí mà rabáya Kàgàwà apì p̀b̀ìndà ale t̀ò asota atdíkpá P̀b̀ỳà̀h̀ú̀dí mànà. Abádhí nóngò wà atdí ale-ngbò-r̀ng̀a tí, ndirò abádhí nábà wà yà Kàgàwà akò fìndá làká Yèsù Krístò-otù ǎ dhu-tsí átò.

⁷Kàgàwà ìlì ma m̀í Ìdzì Màkürù-kàsù t'ále tí, yà p̀b̀ìndà ádrùngbànga t̀ò ǒbì ní ndì ndíbhò idù p̀b̀ìndà ìdzìngà t̀ò perè-otù ǎ. ⁸Ìma ní ìmbà t̀ina nà ale nyú Kàgàwà bhà ale nzínzì ǎ kóró. P̀b̀étù, Kàgàwà bhà ìdzìngà ní ndi ma nábhu mongò Krístò bhà asota nòvò ìnzí ní P̀b̀ỳà̀h̀ú̀dí t̀ò. Ndi asota ní yà ìnzí fìndá ádrùngbànga r̀í ndènì. ⁹Kíbhò ma mí ndì ndarí òdhù ò arádi dhu àbhù r̀àkà tí dhu òvò ma mí awáwù ǎ kóró ale t̀ò ní ìdzìngà átò idù. Ndi Kàgàwà, yà kóró dhu nanzì ale, náarù wò ndi ndì ndudhé dhu r̀òngò àdi òdhù ò nyunatsi dhòdhòdhonganà, ¹⁰ndíní kòmbí *Kànìsà-otù ǎ, kóró màlàyìká mà fìyò kámá mànà núnì tí dhu Kàgàwà rarí dhu-òngà òvò dhèdhèrò ǎfò ǎ. ¹¹Kàgàwà ábhu ndi dhu r̀àkà àlè t̀ò Ádrùngbàlè Yèsù Krístò-otù ǎ, yà r̀òpè ndi m̀h̀àngú ò r̀ò ndì ndudhé ka dhu bhěyi. ¹²Yà Yèsù Krístò mànà àlè kùngbò àlè dhu-otù ǎ, ndirò ka àlè ká'ù dhu-otù ǎ, àlè kábà wà ìmbà àlè-tsù ètò rí dhu r̀í r̀órò àlè kádù òwu òvò Kàgàwà-ònzí a'uta nyú nà ònà otu. ¹³Nírò, ma m̀itdè nyí itdè tí, àpé nyàbhu afíku r̀ìngyè ndì, yà okúku d̀ò r̀ò ma mábàna àpè ènì, ndi àpè ní ndi ádrùngbànga t̀ò awáwù nábhu rí fùkù nídhunì.

Pòlò rí ndìtsò Èfesò tó kigò ǎ *p̀b̀àk̀r̀ìst̀ò dǎ dhu

¹⁴Wò dhu-okú d̀ò r̀ò ní ndi, ma m̀òkò ma ɔdyèdu dǎ Àba Kàgàwà-ònzí. ¹⁵Àbadhi ní ndi kóró r̀ùgànda-tsù yà òr̀ù-akpà ò arí'ì mà, yà adzi dǎ arí'ì mànà t'Ábanà, yà abádhí dǎ arí ɔvò èvò ale. ¹⁶Ma mí m̀itsò Kàgàwà r̀ò, ndíní nyí nírà tí nyukutsì nǎ r̀ò p̀b̀ìndà ìlìlǎ-Alaffi t̀ò ádrùngbànga t̀ò ǒbì nì, p̀b̀ìndà ádrùngbànga t̀ò awáwù t̀ò ábhòngà-bvu r̀ò. ¹⁷Ma mí m̀itsò, ndíní Krístò ongó tí àdi afíku ò a'uta-otù ǎ. Ma mí m̀itsò átò, ndíní nyí nyí'ì tí ivéya ǎdí ì, 'àdù ìko àzè dǎ ale tí. ¹⁸Ndi dhu bhěyi ní ndi, nyí, yà atdíkpá nyí nyí'ì mànà Kàgàwà bhà ngùkpà ale mànà, nyí nyádù Krístò bhà àzè t̀ò íhùngà mà, kà t̀ò ádzìngà mà, kà t̀ò ádzìngà r̀àrà ɔr̀ù mà, kà t̀ò ádzìngà r̀òfò obvò mà núnì. ¹⁹Ma mí m̀itsò, ndíní nyùnì tí Krístò bhà àzè, yà kóró ale t̀ò ìngà t'únita d̀ònǎ òsè àzè. Ndirò ma mí m̀itsò ndíní Kàgàwà bhà dhu tí arí'ì kóró dhu ní'ì tí fùkù dhu tí átò.

²⁰Kàgàwà arí kasu ònzi àlě-nyuṣṣi p̀b̀indà ádr̀ungb̀ang̀a t́o ɔ̀bi n̄. Ndir̀ò Kà-f́ò àlě k̀onzi dhu r̀ò, Kà r̄r̄i inè nd̀onzi ka abh̀o nyú r̀osè. Obh́o t́í, Kàbhà ádr̀ungb̀ang̀a t́o ɔ̀bi ǹosè wà àlě kádù irènà ḱóró dhu d̀oná. ²¹Dhu àkà àlě rilè Kàgàwà *Kànisa ð, ndir̀ò Yěsù Kríst̀ò-nyuṣṣi, ḱóró r̀ugànda ð, ndir̀ò dhòdhòdhonganà. Àmìnà.

Atdí ale-ngb̀ò tí ka k̄f̄i Kríst̀ò-nyuṣṣi dhu

(R̀om 12.4-8; 1Kò 12.4-31; K̀l 3.12-14)

4 ¹Nír̀ò ima, yà imbitále tí ma m̄f̄i, Ádr̀ungb̀alè-kàsù ònzi ma m̀arí dhu-okú d̀ò r̀ò r̀ò, ma mìtdè nyí ìtdè tí, nyí, yà Kàgàwà únzi nyí r̀ò, nyí nyàkà nyòkò ndi anzita nà àkà ɔ̀f̀ò ð. ²Nyí nyàkà nyíi ỳwɔ̀wà t́ále tí atdíd̀ò, ìỳò aróko ale tí, ndir̀ò dhu-dzi òndù arí ale tí. Nyí nyàkà nyòndù dziku nzínziku ð àzè ð. ³Nyí nyàkà nyònzì ɔ̀bi atdíd̀ò, nyòd̀ò yà ìl̄l̄à-Alafí ábhù f̀ükù m̀ar̀ungà-otù ð atdínga. ⁴Obh́o t́í, ale-ngb̀ò r̄r̄i atdí tí, ndir̀ò ìl̄l̄à-Alafí r̄r̄i atdí tí. Ndi dhu bh̄eyi tí, Kàgàwà únzi nyí f̀indà ndíni nyí nyabá tí dhu r̄r̄i atdí tí. ⁵Ádr̀ungb̀alè r̄r̄i atdí tí, a'uta r̄r̄i atdí tí, bàtizò r̄r̄i atdí tí, ⁶Kàgàwà r̄r̄i atdí tí. Ka ní ḱóró ale t́Ábanà. K̀onyù idzi ḱóró ale d̀ò, K̀arí kasu ònzi ḱóró ale-otù ð, ndir̀ò K̀aradí ḱóró ale-nyuṣṣi.

⁷Pb̀étù ìngb̀atí ìli ndi ale mà àlě nzínzi ð náabà àkàkà perè, àdhàdhì yà Kríst̀ò náabhè ka f̀indà ònà m̀ugèrè ð. ⁸Ìl̄l̄à Andítá r̀ätina :

« Kít̀dègu ùpo ɔ̀r̀ù,
ní k̀ùgu imbi ð ka k̀úsò ale ndàrà nà f̀oná,
ndir̀ò k̀ùbhò perè ìndr̀ù t̀ò^b. »

⁹Nír̀ò, yàrí ɔ̀te : « k̀ùpò ɔ̀r̀ù-t̀i » ní àdhu ? Kà-t̀i ní, kà rifo pé angyi yà adzi d̀ò, ndàd̀ù ɔ̀tsù kà-t̀si nyú. ¹⁰Ẁò ndi ìfiffo ale ní ndi ẁò ùp̀ùp̀ò ɔ̀r̀ù nyú, r̀osè òr̀ù-akpà d̀oná, ndíni ndi nd̀onyu tí idzi yà adzi mà òr̀ù-akpà mànà d̀ò. ¹¹Àbadhi ní ndi àkàkà perè nubhò ìndr̀ù t̀ò. Atdídhena ale t̀ò kàbhù ní uvitatále tí i ale r̄r̄i n̄ perè, ng̀ùkpà ale t̀ò kàbhù ní p̀banábí tí i ale r̄r̄i n̄ perè. Ng̀ùkpà ale-t̀sì t̀ò kàbhù ní Ìdzi M̀ak̀ur̀ù t́únɔ̀tatále tí i ale r̄r̄i n̄ perè, ndir̀ò ng̀ùkpà ale t̀ò kàbhù ní Kàgàwà bhà ale t́úndatátale mà m̀alímó mànà tí abádhi r̄r̄i n̄ perè. ¹²Àbadhi náanzì dhu ndi dhu bh̄eyi, ndíni Kàgàwà bhà ale-nyitì nohú tí angyangyi Kàgàwà bhà kasu t̀ò. K̀anzì ndi dhu, ndíni Kríst̀ò-ngb̀ò n̄sì tí. ¹³Ndi dhu bh̄eyi ní ndi, àlě'i ḱóró àlě kádù àlě ɔ̀tù atdínga ð àlě t́ò a'uta-otù ð, àlě ràd̀ù Kàgàwà t́íd̀hùnà ùni atdíd̀ò. Ndir̀ò, àlě kádù ð'ò a'uta ð, àlě r̀òwù ùvò Kríst̀ò bhà àkàkà ɔ̀f̀ò t́ò m̀ugèrè nyú ð. ¹⁴Ní, àlě kí nzí òko tdít̀d̀ò nzónzo t́ò ɔ̀f̀ò ð, yà ìndr̀ù ùtrá rí f̀iyó ùtrátá t́ò m̀agèzì n̄ r̀ùwí atdídhena ale r̀ùdhèna dhu r̀àmbe àlě ùmbà d̀ò akye. ¹⁵Pb̀étù, àlě kapé àmbe obh́o dhu ǹǹò d̀ò ìndr̀ù t̀ò àzè ð, ní àlě kádù ð'ò ḱóró dhu ð, r̀àrà àhu yà àlě-d̀o tí ar̄f̄i Kríst̀ò bhà ɔ̀f̀ò ð àlě

^b 4.8 Zàb 68.19

kówu ùvò dhu ò. ¹⁶Kòtù ǒ nga ní ndi, ale-ngbò-rǒngá-nzo kóró núpá ì òkò atdíkpá ìdzò, yà ì únzì ì dhu bhèyi. Ní, ìngbàtí ìli ndì ale-ngbò-rǒngá-ngba mà náapè kàsúna ònzi àkáká dhu bhèyi, ní ale-ngbò kóró rádù òvi, ndàdù àmbe ndòsì dš ndìtírò àzè ǒ.

Ípìrǒnga-ǒwútá nà pbàkrístò rǐì Krístò-nyutsi dhu

(Gàl 5.16-25; Kòl 3.1-13; 1Yù 3.16-18; 4.7-11)

¹⁷Nírò, ma mí dhu òvò fùkù atdyúdu nyú nà àlè tó Ádrùngbàle-òvò rǒ: nyí nyàkà nzá nyòkò tdítǒ ìnzá Kàgàwà nàni ale bhèyi. I ale ní kákà kòkòrǒnga tó fiyò irèta dš tí aríko ale, ¹⁸ndirò, abádhí tó irèta náarí nzì dhu àlè. I ale rǐì mbá yà Kàgàwà arìbhona ípìrǒnga nà nyuyatsi, abádhí úni nzá atdí dhu mà, ndirò abádhí ní dya ídzò ale dhu-okú dš rò. ¹⁹Abádhí-nyì náarí nzì iwu akekpa màtí, ndirò abádhí ádzi wà ì 'àmbe nzére dhu ònzi dš, 'àdù àmbe Kàgàwà-nyìkpó ǒ òtì dhu ònzi dš, ìmbá tsùya ùtò rí atdí dhu mà rǐì rórò.

²⁰Pbétù, ìnzì ní wò dhu bhèyi nga ndi ka kúdhe dhu fùkù Krístò-okú dš rò ní! ²¹Obhó tí, nyí nyírì wà kà dš màkùrù. Ní ka kúdhe wà Yèsù-nyutsi arǐì obhónga fùkù. ²²Nírò, nyí nyàkà nyàwà wò angyi nyí nyíì nà fùkú ǒfò itse nyú, wò angyi nyí nyíì nà ǒfò-ayí, wò nyùnda arí nyòwù igi, ndàdù nyítsu ìndrù àbhù rí rìnza ì utrátá tó dhu-atdyú ò. ²³Dhu àkà nyùgèrè nyí dòtsì, nyòngò ìndrù-ǒwútá tí afíku ònà rò, ndirò fùkú irèta ònà rò. ²⁴Nyí nyàkà nyíì ǒwútána tó ǒfò nà. Ndi ǒfò ní yà Kàgàwà bhà woyò rǒ ka kanzi ǒfò. Obhónga ní ndi ǒfò-ǒwútá ùnda rí, rìtè obhónanga tó ípìrǒnga, ndirò Kàgàwà-nyìkpó ǒ ìlǎ ípìrǒnga.

²⁵Ní ndi dhu-okú dš rò, nyùbhà tìtò t'únòta! Ìngbàtí ìli ndì ale mà náká ndùnò obhó dhu ǒdhìnà tò, àlè'ì kóró, àlè ní atdí ale-ngbò-rǒnga dhu-okú dš rò. ²⁶Dhu apé ìì nyí nyàkò dhu tí, ní nyí nyàkà nzá nyòtsù nzérenga ò. Adyifò àkànà nzá ndàrà òtsù ngòmà ò, ìnzá afíku ò nàwí nàpè ìku rórò. ²⁷Nyí nyàkà nzá nyùbhà ngari Pfòmvo Sitanì tò. ²⁸Ogbo ònzi rǒ úbhì ale, náká nzá ndònzì ogbo tdítǒ, pbétù, kákà ndònzì kasu ǒtsúna nyú ní, ndínì ndì ndabá tí dhu òtdì ndì ròyá ale-dzùnà ònzi ndì ndàdù ní dhu. ²⁹Nzére ǒte àkà nzá ndàhu liku ò rò, pbétù, nyí nyàkà nyòwù ùnòna rǒ ní ídzi ǒte kèlè, yà ìndrù-dzùnà ònzi rádù ndòsì ngùkpà ale, ndàdù ídzìnga ìbhò yà ndi ǒte ìrì rí ale tò. ³⁰Nyí nyàkà nzá nyàbhu izu rùka Kàgàwà bhà ìlǎ-Alafí. Obhó tí, ìlǎ-Alafí ní ize, yà nyukutsi Kàgàwà ìli, ndínì ongó tí dhu ìtè kpanba nyí ràrì pbìndà ale, ràrà àhu Kàgàwà rǐ nyùwù dòtsì nzére dhu ǒ rò ònà idho ò. ³¹Nyí nyàkà nzá nyòdò rùkú ka kònzì nzére dhu afíku ò. Nyí nyàkà nzá ùkú nga rìwà ndì, ndirò nyí nyàkà nzá nyònzì nàwí. Nyí nyàkà nzá nyàngburu nzínziku ǒ, nyí nyàkà nzá nyùndò dhu ìndrù ní, ndirò nyí nyàkà nyòdò nyí kóró nzére dhu-tidò rǒ rò. ³²Nyí nyàkà nyònzì ídzìnga fùkù, nyàdù ìì àzè nà nzínziku ǒ. Nyí nyàkà nyùbà dhu fùkù, àdhàdhì Kàgàwà nàubà dhu fùkù Krístò-nyutsi dhu bhèyi.

Awáwù ǝ ka kóko dhu

5 ¹Nyí ní Kàgàwà bhà nzónzo, yà atdíǝ kǝzè ale. Ní, nyí nyàkǝ nyǝkò kàbhà ǝfǝ ǝ. ²Nyí nyàkǝ nyǝzè nyí nzínziku ǝ, àdhàdhì Krístò náazè àlè dhu bhèyi : Kǝzè àlè, ndàdè p̀b̀ìndà íp̀ìr̀ǝnga àdzi ǝve t̀ò àlè-okú d̀ò r̀ò, r̀ìr̀ì perè tí ndir̀ò r̀ìr̀ì k̀àzu ò ka k̀òb̀ì ìzǝ t̀ó perè yà mbèyi r̀ǝngu ndr̀uù, ràd̀ù Kàgàwà-nyìkp̀ó ǝf̀ò tí.

³Nyí ní Kàgàwà bhà ale. Ní m̀nỳǹǹì t̀'ǝnzita mà, Kàgàwà-nyìkp̀ó ǝ ǝt̀ì k̀ór̀ó dhu mà, ngǝtsi ale-f̀ǝ r̀ìr̀ì dhu-atdyú òho ka kí dhu mànà náká nzá ndr̀ì nd̀ì nzínziku ǝ. ⁴Ndir̀ò, nzére ǝte ǹóte ka kí ìndr̀ù ǹì dhu mà, ìmbǝ t̀íya nà ǝte ǹóte ka kí dhu mà, ndir̀ò nzére zèze mà, náká nzá ndr̀ì nd̀ì nzínziku ǝ. P̀b̀ét̀ù àk̀àk̀à dhu ní kadu òts̀ò Kàgàwà t̀ò. ⁵Obhó tí, nyí nyàkǝ nyǝni dhu ní : m̀nỳǹǹì ònzi arí ale mà, Kàgàwà-nyìkp̀ó ǝ r̀ì ìndr̀ù àbh̀ù r̀òt̀ì ng̀ǝkp̀à dhu ònzi arí ale mà, ndir̀ò k̀ór̀ó dhu-atdyú òho arí r̀ìr̀ì f̀ìndà tí ale mà ní rokoya nzí atdí dhu-kàmǝ màt̀ì Kàgàwà bhà, ndir̀ò Krístò bhà Idzi ǝ. Obhó tí, k̀ór̀ó dhu-atdyú òho arí r̀ìr̀ì f̀ìndà tí ale r̀ìr̀ì àdhàdhì *s̀ànàm̀ù-ònzì arí nd̀ùk̀ò ale bhèyi.

⁶Atdí ale mà náká nzá nd̀ùtr̀à nyí ìmbǝ t̀íya nà ǝte ǹì. K̀òr̀ì nzérengatid̀ò-okú d̀ò r̀ò ní ndi, Kàgàwà arí k̀àk̀à ìnzì arí ts̀ùnà dhu ìri ale-ànyǝ nít̀ì p̀b̀ìndà nàwí-lú ǹì. ⁷Nir̀ò, nyí nyàkǝ nzá nyǝwù nyíri r̀ò k̀òr̀ì dhu bhèyi ale mànà. ⁸Angyi, nyí nyongónà òko ìndò ǝ, p̀b̀ét̀ù k̀òmbì, yà Ádr̀ungbǝle mànà nyí nyúngbò nyí dhu-otù ǝ, nyí nyáròko awáwù ǝ. Ní nyí nyàkǝ nyǝkò àdhàdhì awáwù ǝ nzónzo bhèyi. ⁹Obhó tí, awáwù aròdhina itse ní dhèdhèr̀ò ìdzìnga-tid̀ò mà, obhónánga mà, obhónaga mànà. ¹⁰Nyí nyàkǝ nyǝwù ǝbi ònzi r̀ò nyǝni Ádr̀ungbǝle-nyìkp̀ó ǹf̀ò rád̀ù dhu. ¹¹Nyí nyàkǝ nzá nyítsu nyí yà ìnzá nga ǹf̀ò ìndò t̀ó m̀ts̀ǝ ò, p̀b̀ét̀ù nyí nyàkǝ nyǝp̀f̀ò k̀à-d̀ǝnga k̀pangba. ¹²Obhó tí, ẁò òdh̀ù ò ìndr̀ù r̀ǝnzina dhu d̀ǝ ka k̀ǝte dhu náarí ale-nyí àbh̀ù r̀ìẁù. ¹³P̀b̀ét̀ù, d̀yá nga ka k̀up̀f̀ò k̀pangba k̀ór̀ó dhu rád̀ù 'àla yà ì dhu nyú r̀ìr̀ì dhu bhèyi. ¹⁴Obhó tí, k̀ór̀ó dhu, yà awáwù ǝ r̀ìr̀ì ní rád̀ù òngo awáwù tí. Ndi dhu-okú d̀ò r̀ò ní ndi, ka kátina yà dhu bhèyi :

« f̀v̀à nyi idhò ò r̀ò, ẁò òdh̀ò nyi nyódh̀ò r̀ò !

íngbè nyi, nyahu ǝve-bv̀ù r̀ò,

ní, Krístò rád̀ù nyìnú nga àẁù. »

¹⁵Nyí nyàkǝ nyǝndà f̀ùk̀ú m̀ts̀ǝ mbèyi. Nyí nyàkǝ nzá nyǝkò p̀b̀àdhómá bhèyi, p̀b̀ét̀ù nyí nyàkǝ nyǝkò àdhàdhì dhu-ǝnga t̀'òvòta núnì ale bhèyi. ¹⁶Nyí nyàkǝ nyǝnzì kasu mbèyi yà nyí nyíri nà k̀òmbì k̀asum̀ì ǝ, k̀àr̀ì idhò ní nzére idhò nídhunì. ¹⁷Ndi dhu-okú d̀ò r̀ò, nyí nyàkǝ nzá nyíri p̀b̀àdhómá tí, p̀b̀ét̀ù nyí nyàkǝ nyǝni Ádr̀ungbǝle-afí òzè nyǝnzì dhu. ¹⁸Nyí nyàkǝ nzá nyǝr̀ì iwa ǹì, iwa òmv̀ù ka kí korì ǹì dhu náarí ìndr̀ù bhà íp̀ìr̀ǝnga ìnzà nídhunì. P̀b̀ét̀ù, nyí nyàkǝ nyǝbhù ìl̀ìl̀à-Alafí r̀ìrà nyí.

¹⁹Nzínziku ÿ nyí nyóte rò, nyí nyàkă nyŷnò dhu ní *Zàburì ò rò ráhu dhu, ndirò nyí nyàkă nyŷyù yà Ìlílà-Alafí àbhu nyámbe ÷yùnà dš adyi. Nyí nyàkă nyŷyù adyi mà Zàburì mànà nyámbe Ádrùngbále nílè dš ní atdí afíku nà. ²⁰Nyí nyàkă nyöngò òtsò àbhu bílìnganà Àba Kàgàwà tò kórò dhu-tsí dš, àlè tò Ádrùngbále Yèsù Krístò-òvò rš.

Vèbhále mà fíyò kpabhále mànà àkă 'òkò nzínziya ÿ tí dhu

(*Òpt 2.21-24; Kòl 3.18-19; 1Pé 3.1-7*)

²¹Nyí nyàkă nyöngò tsùkú dhu ìrì nzínziku ÿ, Krístò nyí nyífu dhu-okú dš rò.

²²Nyí vèbhálé, nyí nyàkă nyíri fùkú kpabhále-tsù dhu, Ádrùngbále Yèsù ózè dhu nyí nyònzì dhu tí. ²³Obhó tí, kpatsìbhále ní pòndà tsìbhále-do, àdhàdhì Krístò narí *Kànìsà-do dhu bhèyi. Ndirò Krístò nyú ndìtírò ní Kànìsà tò Ògùba, ndì Kànìsà ràdù ìrì kà-ngbò. ²⁴Vèbhále àkă ìrì fíyò kpabhále-tsù dhu kórò dhu ÿ màtí, àdhàdhì Kànìsà náarí Krístò-tsù dhu ìrì dhu bhèyi.

²⁵Ndirò nyí kpabhálé, nyí nyàkă nyòzè fùkú vèbhále àdhàdhì Krístò ózè Kànìsà, ndàdù pòndà ípìrònga nyú àbhu ndìtírò kà tò dhu bhèyi, ²⁶ndíní ndì ndu'ò tí ka idha^c ní ndirò òtèna ní rìlè Kàgàwà tò. ²⁷Kàzè ka ndíní *Kànìsà náara tí àhu Yèsù nyú ndìtírò-ònzí ádrùngbànga tò awáwù ÿ, ìmbà atdí andrita nà màtí, ìmbà nyìna rš mùsìngírí nà màtí, ndirò ìmbà atdí otsu nà màtí. Kàzè ka rìrì Kàgàwà-nyìkpò ÿ flà, ndirò ìmbà nzére dhu tí ka kòzàna dhu rìrì nyunatsì dhu tí. ²⁸Ndi dhu bhèyi tí, kpabhále àkă 'òzè fíyò vèbhále àdhàdhì ì ózè ngbòya nyú ìtírò dhu bhèyi. Pòndà tsìbhále nòzè ale nòzè wà ndì ndì nyú tírò. ²⁹Obhó tí, ngbòna nyú òndrò rí ndìtírò atdí ale mà rìrì mbà. Pbéù kà rì kòngù, ndàdù òdòna mbèyi, àdhàdhì Krístò náarònzina ngbòna, Kànìsà rš dhu bhèyi, ³⁰àlè'í ní kà-ngbò-ròngá-nzo nídhuní. ³¹Ìlílà Andítá^d ò ka kándí dhu kati: « Wò dhu-okú dš rò ní ndì, kpatsìbhále ròngo àbanà mà íyànà mànà núbhà, 'àdù 'ungbò pòndà tsìbhále nà, abádhí óyò rò kórò ràdù òngò atdí ale-ngbò tí^e. » ³²Wò ndì Andítá-nyutsì ndì nórù obhó dhu ní ádrùngbà dhu nyú. Pbéù ma mòtè dòná dhu ní Krístò mà Kànìsà nà nàndà dhu. ³³Ní ndì dhu bhèyi tí, tíku ònà rò átò, ìngbàtí fìlì ndì kpatsìbhále mà náká ndòzè pòndà tsìbhále àdhàdhì yà ndì nyú ndì ndòzè ndì ndìtírò dhu bhèyi. Ndirò, ìngbàtí fìlì ndì tsìbhále mà, náká ndìfu pòndà kpatsìbhále.

Nzónzo mà ì nòdhì ale mànà náká ìrì nà nzínziya ÿ írìta

(*Uvt 27.16; Mbà 6.20; Kòl 3.20-21*)

6 ¹Nyí nzónzò, nyí nyàkă nyíri nyí nòdhì ale-tsù dhu Ádrùngbále Yèsù nòzè ka dhu bhèyi. Obhó tí, wòrí ní ndì ìnga nòfò dhu. ²« Dhu àkă

^c 5.26 idha rítèna dhu ní mbèmbè bàtizò àlù ka kí dhu. ^d 5.31 Ìlílà Andítá tí kátina ní Ungbòta-ayí. ^e 5.31 Òpt 2.24

nyifu àbanu mà íyànu màna. » Wòrí ní ndi idrè Úyátá nzínzì ð wemberè tó uyátá, yà Kàgàwà ísè yàrí làkà dòná, ndàti : ³« ndíni nyi nyonziya tí hirò, nyadù ábhò idho nyú nódhò yà adzi dǎf. »

⁴Ndirò nyí nzónzo t'ábáná, nyí nyàkǎ nzá nyòwù fùkú nzónzo àbhu rǒ rǎkò. Pbétù, nyí nyàkǎ nyívi abádhí, nyámbe nzére dhu òsò dǎ fíyò, nyadù òwu Ádrùngbǎle Yèsù ózè dhu nóvò rǒ fíyò.

Ino tí arífi ale mà fíyò ádròdrò ale màna náká ìfi nà nzínziya ð irita

⁵Nyí ino tí arífi alé, nyí nyàkǎ nyíri yà adzi ð fùkú ádròdrò ale-tsù dhu ádrùngbǎ ífuta nyú nà, obhóna tó afíku nà, àdhàdhì Krístò tò nyí nyí ndi kasu ònzi dhu bhèyi. ⁶Nyí nyàkǎ nzá nyámbe kasu ònzi dǎ yà dèkú nga àndà fùkú ádròdrò ale rí ònà kàsùmi ð tí, ndíni abádhí-nyìkpó kèlè nǎfó tí. Àdhàdhì nyí ní Krístò bhà ino dhu bhèyi, nyí nyàkǎ nyònzì Kàgàwà-aff òzè dhu atdí afíku nyú nà. ⁷Nyí nyàkǎ nyònzì fùkú ino-kàsù ídzi afíku nà, àdhàdhì Ádrùngbǎle Yèsù tò nyí nyí kasu ònzi dhu bhèyi, ìnzì ní ìndrù tò nyí nyí kònzì dhu bhèyi. ⁸Nyí nyàkǎ nyùni dhu ní, Ádrùngbǎle rubhòya perè ìngbàtí íli ndí ale mà tò, àdhàdhì ndi ale bhà ídzi kasu-bvu rǒ, ìmbà rífi dòná arífi nditírò ale màtí, ndirò ngàtsi ní ino tí arífi ale màtí.

⁹Ndirò nyí ino nà arífi ádròdrò alé, nyí nyàkǎ nyònzì dhu ndi dhu bhèyi tí fùkú ino rǒ. Nyí nyàkǎ nzá nyámbe àvu dǎ abádhí-rǒ. Ndirò nyí nyàkǎ nyùni dhu, nyí nyú mà fùkú ino màna, nyí rarífi ìnè fùkú Ádrùngbǎle nà atdí tí òrù-akpà ð. Ndi Ádrùngbǎle ní ìnzì arí ìndrù-ònga òvò ale.

Kàgàwà bhà màtsùmù

(Ròm 13.12; 1Tè 5.8; 1Pé 5.8-9)

¹⁰Kà ríku dòná rò ní, nyí nyàkǎ nyàbà fùkú òbi Ádrùngbǎle Yèsù màna nyí nyúngbò nyí dhu-nyutsi. Nyí nyàkǎ nyífi òbi nà kàbhà ádrùngbǎnga tó òbi-nyutsi. ¹¹Nyí nyàkǎ nyǔfǒ yà Kàgàwà úbho fùkú màtsùmù kóró rùkú, ndíni nyí nyòdí tí pfǒku Pfòmvo bhà nzére màgèzi-ònzì. ¹²Obhó tí, àlè kárí nzi ila ùgye yà adzi ð ale màna. Pbétù, àlè kárí kùgye nà ní òrù-akpà-nyí rǒ aróko nzére-alafí mà, nzére-alafí tó ádròdrò ale mà, abádhí nzínzì ð ádròdrònga tó òbi nà arífi nzére-alafí mà, ndirò yà ìnò tó adzi ð arífi ádròdrò ale tí nzére-alafí màna. ¹³Ní ndi dhu-okú dè rò kòmbí, nyí nyàkǎ nyùgù Kàgàwà bhà kóró màtsùmù. Ndi otu ð ní ndi, nyí nyí pfǒku òdì fùkú òmvù-ònzì yà ríra nzére idho ð, nyadù ìko pòtsó, ila nyí nyùgyè nyòwù ùtsàna dhu-dzidǎ.

¹⁴Nírò, nyìkò dòtsí nyòdì pfǒku : nyìsò mvùkù'ò obhóna ní kùkyè tí, nyadù obhónánga ùfò odrùku dǎ làtú tí. ¹⁵Ndirò, nyí nyàkǎ nyǔfǒ màrùngà tó Ídzi Màkùrù t'únòta tó òbi, kàyitò tí pfǒku rǒ. ¹⁶Ndirò kóró

^f 6.3 Uvt 20.12; Tòr 5.16

kàsùmi ð, nyí nyàkǎ nyǎdò fùkú a'uta, rìí àdhàdhì iva nyí nyàlù fùkú dhu bhèyi, ndíní nyí nyívé tí wò p̄f̄m̄v̄o bhà kàzu tó mbàra nǐ kóró. ¹⁷Nyí nyàkǎ nyàkò fùkú Ògù rìí àdhàdhì tsumà tó kòpìlò nyí nyùf̄s̄ dùku r̄o dhu bhèyi. Ndirò nyí nyàkǎ nyàkò Kàgàwà bhà Òte rìí àdhàdhì yà Ìlìlǎ-Alafí àbhù fùkú pangà bhèyi. ¹⁸Nyí nyàkǎ nyítsò nyí Kàgàwà r̄o kóró kàsùmi ð, Ìlìlǎ-Alafí r̄i nyùnda r̄orò. Nyí nyàkǎ nyítsò nyí Kà-r̄ò, nyàdù kìtdè kóró òf̄ò ð. Ní ndi dhu-okú dè rò, nyí nyàkǎ nyàbhù nyìkpókù ròtdyù, nyàdù àmbe nyítsò d̄s̄ Kàgàwà bhà ale d̄s̄ kóró. ¹⁹Nyí nyàkǎ nyítsò nyí dùdú átò, ndíní Kàgàwà ili tí ùnò àkǎ munò òte lidú. Ndi dhu bhèyi ní ndi, ma màdù àrà Ídzì Mākūrù-nyutsi ndi narù dhu nòvò r̄o ìndrù tó ìmbǎ ùdú òdó na. ²⁰Ìma ní Yèsù Krístò ívì òvòna r̄o ale, ìmbǎ dhu r̄íí imbi-dzà ò ma m̄f̄í kòmbí dhu màtí. Nírò, nyítsò nyí dùdú, ndíní ma mabá tí òbi, mòtè ìmbǎ ùdú òdó na, àdhàdhì ma màkànà mòtè dhu bhèyi.

Bhàruwà r̄iku dóná rò ovita

(Kòl 4.7-9)

²¹Dòkíkò, yà atdídò ma mòzè adòdu, àkǎkǎ dhu bhèyi arí àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù bhà kasu ònzi kóró kàsùmi ð kasutále, ní r̄i ndi pbàkà màkūrù òvò fùkú, ndíní nyí nyuni tí ìngbà òf̄ò ð màtí ma m̄f̄í dhu mà, ìngbà dhu bhèyi màtí ma mí dhu ònzi dhu màna. ²²Ndi dhu-okú dè rò ní ndi, ma mòvì ka tikù ò, ndíní mà múda ònà dhu nòvò tí fùkú, ndàdù af̄íku àbhù ròtsi òbi.

²³Àlè t'Ábanà Kàgàwà mà àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò màna nákǎ 'àbhù nyí, kóró adódu tírò, nyòkò màrùngà ð, àzè ð, ndirò a'uta màna dhu ð. ²⁴Kàgàwà bhà ídzìnga nákǎ ndíí yà àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò nòzè ìnzí rádù iku àzè nǐ ale nà kóró.

Filipi

ǝ pbàkrístò tò Pòlò andí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ǝ ì nòtù ádròdrǝ dhu tí dhu

Yèsù bhà uvitatále Pòlò mà ǝdhìnà Sílà màna náapè ndi ùnò Ídzi Màkürù wemberè tí Filipi tó kigò ǝ bhà tò, abádhí ràdù kànisa àngbe i ale tò (Kas 16.12-40). Ndi kigò ìí Màkèdòniyà tó pbìri ǝ, ndi Màkèdòniyà ràdù ìí Pbàgìríkí tó pbìri-ròrò. Filipi tó kigò ǝ kànisa níí ndi wemberè tí ka kangbe Ùlayà tó pbìri ǝ kànisa.

Pòlò andí yàrí bhàruwà imbi ǝ ndi ndíí rórò, mbèmbè azà kumi dóná atdí ná ato údà ndi Yèsù ka kùgù dhu-dzidǝ rórò. Ka kirè nga ndi imbi ríí Ròmà tó kigò ǝ. Filipi tó kigò ǝ ábhǝ pbàkrístò níí ìnzí ní Pbàyàhúdí. Ní Pòlò andí bhàruwà abádhí tò, ndíí ndi ndabhè tí abádhí-afí ròtsi ǝbi ní, ndirò ndíí ndi ndonzi tí abádhí rìkò pòtsó fiyó a'uta ǝ, ndirò ròkò dhèdhe ǝ (Fil 1.25). Ròsè dòtsí, kádù ǝtsò àbhù abádhí tò, yà fíndà abádhí úbho perè-okú dò rò (1.5; 4.10-20).

Bhàruwà-nyìtì ka kóhù tí dhu

- Pòlò rí ǝtsò àdù Kàgàwà tò Filipi tó kigò ǝ *pbàkrístò-okú dò rò, ndàdù abádhí ndi ndózè tí dhu òvò abádhí tò dhu (1.1-11).
- Pòlò ríí imbi ǝ Ídzi Màkürù ùnò ndi ndarí dhu-okú dò rò, pbétù, ìnè kà ríí imbi ǝ rórò, ndi Ídzi Màkürù ràdù àmbe àrà dǝ angyi tí dhu (1.12-26).
- Pòlò rí Filipi ǝ pbàkrístò ònzi ròkò atdínga ǝ, ndirò ròkò yòròwà ǝ Yèsù bhà ǝfò ǝ dhu (1.27-2.18).
- Pòlò rí ǝdhína Tìmòtewù mà Èpàfròditò màna ònzi ndòvi Filipi, ndíí anyì pbàkrístò-afí nabhù tí ròtsi ǝbi dhu (2.19-30).
- Pòlò rí pbàkrístò ònzi ròdò ì tètò tó màlímó rǝ rò dhu mà, kà rí abádhí ònzi rìkò pòtsó fiyó a'uta ǝ dhu màna dhu (3.1-4.9).
- Pòlò rí ǝtsò àbhù Filipi ǝ pbàkrístò tò abádhí íbhò fíndà perè-okú dò rò dhu (4.10-20).
- Bhàruwà ríku dóná rò ovita ní Pòlò rí pbàkrístò òvi dhu (4.21-23).

Pòlò rí Filipi ǝ pbàkrístò nóvi dhu

1 ¹Íma Pòlò, Tìmòtewù màna, màí ní Yèsù Krístò bhà ìnò. Ma màndí yàrí bhàruwà fùkù, nyí kóró, yà Filipi tó kigò ǝ nyí nyáróko, ndirò yà Yèsù Krístò-nyutsi nyí nyaríí Kàgàwà bhà ale tí rò. Ndirò, ma màndí ka átò fùkù ádròdrǝ ale mà diyàkónó màna tò. ²Àlè t'Ábanà Kàgàwà mà,

àlě tó Ádrùngbàlẹ Yèsù Krístò mànà nàkà 'àso nyí, 'àdù nyàbhù nyòkò màrùngà ÿ.

Pòlò rí ndìtsò Filipì tó kigò ÿ pbàkrístò dǎ dhu

(Kòl 1.3-11)

³Ma marí òtsò àbhù bilínganà pbàkà Kàgàwà tò nyí ma mìrè rò. ⁴Kóró kàsùmì ÿ ma mí mitsò dùkú kóró rò, ma marí mitsò dhèdhe nà. ⁵Obhó tí, ròpè ndì yà nyí nyakò Ídzi Màkùrù ònà idhò ò rò, rìrà àhù kòmbí nga ò, àlě kúngbò àlě nyí mànà ndi Ídzi Màkùrù t'únòta-kàsú ÿ. ⁶Obhó dhu tí ma mà'ù dhu ní: Kàgàwà, a'uta tó yàrí ídzi kasu nǎpè nyukutsi ale, ràrì kònzì ònzì, ndàrà ìtònà Yèsù Krístò ríngò ònà idhò ÿ. ⁷Dhu àkà obhónánga dǎ mí'í wòrí irèta nà okúku dǎ rò nyí kóró, ma marí nyíre afidu ò bilínganà dhu-okú dǎ rò. Obhó tí, nyí nyúngbò nyí atdíkpá ima mànà yà Kàgàwà íbhò idù ídzìnga ÿ, yà inè ma mí'í kòmbí imbi-dzà ò ònà kàsùmì ÿ màtí, yà ma múbhì mugyè rǎ Ídzi Màkùrù-okú dǎ rò, mambe kùnò dǎ ìndrù tò òbì nyú nà ònà kàsùmì ÿ màtí. ⁸Obhó tí, Kàgàwà nyú mà núnì wà dhu ma rózè nyí atdíð, nyí kóró yà Yèsù Krístò ózè nyí nǎ ádrùngbà àzè-tidò nyí.

⁹Ndirò yàrí ní ndi Kàgàwà-fó ma mónzina pbàkà itsòta ÿ dhu: kà ràkà ndàbhù fùkú àzè risè ndì atdíð nízínzìku ÿ, inga t'únita ÿ ndirò dhu-ònga t'òvòta ÿ, ¹⁰ndíní nyí nyadù tí ídzi dhu tí nyí nyàkà nyònzì dhu nóvò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, Krístò ríngò yà adzi ÿ nínganí, nyí nyíláya kà-nyìkpó ÿ, nyí'í mbà nzére dhu tí ka kózàna dhu nà nyukutsi. ¹¹Fùkú ípirònga ÿ, nyí nyadù í'í obhónánga tó mùtsò nà abhàbhó nyú, Yèsù Krístò rí kasu ònzì nyukutsi nídhuní. Ndirò ndi dhu ì àla rò, ìndrù ràdù Kàgàwà ilè, 'àdù ífunà.

Ídzi Màkùrù rǎrà angyi tí àzèmbè Pòlò rí'í imbi ò rórò dhu

(Mrk 9.38-40; Róm 14.7-8; 2Kò 5.1-9)

¹²Àba Kàgàwà-nǎnzó, ma mòzè nyúni dhu ní, yà rùdú ndì nónzì dhu rónzì Ídzi Màkùrù dzùnà obhó nyú rǎrà angyi. ¹³Obhó tí, lìwalì bhà idzá ale kóró, kóró ngùkpà ale mànà, núnì wà dhu ma rǎrì'í imbi-dzà ò Krístò tò ma márì kasu ònzì dhu-okú dǎ rò. ¹⁴Íma ka kósò dhu-okú dǎ rò, ábhǎ pbàkrístò nyú nǎpbà affiya Ádrùngbàlẹ Yèsù rǎ, 'àdù í'í òbì nà atdíð, 'ùnò Kàgàwà bhà Dte ìmbà òyá òdóna. ¹⁵Obhó tí, abádhí nízínzì ÿ atdíðhená ale rí Krístò dǎ Ídzi Màkùrù ùnò adha tó affiya nà, ndirò agòta tó affiya nà. Pbétù, ngùkpà ale rí kùnò ídzi affiya nà. ¹⁶Í ale rí kùnò ì ózè ma nǎ àzè-okú dǎ rò, abádhí núnì wà dhu, ma rǎrì'í imbi ò ndíní ma mugyè tí ima Ídzi Màkùrù dǎ dhu-okú dǎ rò. ¹⁷Pbétù, kǎkò ngùkpà ale rí Krístò dǎ Ídzi Màkùrù ùnò agòta tó affiya nà, ndirò abádhí tó irèta rí'í nzére. Abádhí rí inga ìrè ì rǎrì àpè ìtrǎ dùdú imbi-dzà ÿ. ¹⁸Nírò, ndi dhu mà rǎnzina dhu rí'í mbà! Dhu apé í'í abádhí tó irèta rí'í nzére dhu tí, ndirò

ngätsi nĩ obhó dhu tí, ní Krístò dš màkürù ka kòvò wà. Ní ndi dhu-okú dš rò idhèdu ìka wà ndì. Ndirò idhèdu ràmbe ndìka dš ìkà tí tí.

**Pòlò òzè ndilè Krístò nyìkpóna nà ndì ndí'ì rò,
ndirò ɔve màtí dhu rĩ'ì rò dhu**

¹⁹Obhó tí, ma m̀ni wà dhu fùkú itsòta-okú dš rò, ndirò Yèsù Krístò bhà Alafí tó màdzùnà-okú dš rò, ma r̀rì ògù ògu. ²⁰Yà ma mí dhu òdò, ndirò yà ma mí dhu-atdyú òho atdíđ dhu bhèyi tí, nyìdu àbhù rí rìwà atdí dhu mà rĩ'ì mbà. Pbéù yà kóró idho ð ma marí Krístò ilè dhu bhèyi tí, ma m̀ngo kilè kóró pbàkà ɔbi nà, dhu apé ì'ì ma mádi nyìkpódu nà ndirò ngätsi nĩ ma m̀vè dhu màtí. ²¹Obhó tí, idù, pbàkà ìpìr̀nga ní Krístò, ndirò òvè ma m̀vè dhu ní ídzi dhu nyú ròsè. ²²Pbéù dhu apé ì'ì ìpìr̀nga nà ma m̀'ì dhu rĩ'ì atdíđ àkà pbàkà kasu-okú dš rò dhu tí, ní ma m̀ni nzà ma mádù òvònà dhu. ²³Obhó tí ma m̀'ì óyð dhu nzinzi ð : ma mí atdyúna òho dhu ní mahù yàri ìpìr̀nga ð rò, mòwù òko atdíkpá Krístò mànà. Ndi nàmbènà ndi ì'ì ídzi dhu nyú ròsè atdíđ. ²⁴Pbéù àkàkà dhu nyú ròsè atdíđ ní, mádi ìpìr̀rò okúku dš rò. ²⁵Ní'ò inè ma m̀'ì a'uta nà wò dhu dš nídhunì, ma m̀ni dhu àđì ma r̀rì àdi. M̀ móko atdíkpá nyì mànà dzùnàku t'ònzita tò, ndí'ì nyì nyabá tí otu nyòwù angyi, nyàdè ì'ì dhèdhe nà fùkú a'uta ð. ²⁶Ndi dhu bhèyi ní ndi, idhèku rì ndìkà atdíđ Yèsù Krístò-nyutsi, nyì nyí kàdu ma tdítdš tikù ò dhu àlà rò.

Pótsó ka kíkò a'uta ð dhu

²⁷Nyì nyàkà nyì'ì Krístò bhà ídzi Màkürù rùdhèna dhu nà ndi nàko màtsò nà. Ndi dhu bhèyi ní ndi, ìmbà ma mirà nyàndà ndirò ngätsi nĩ, ìmbà ma mádi ìnzì mirà nyàndà, ní ma mòzè dòtsì mirì dhu ní, nyì ríkò wà pótsó fùkú atdí ìrèta ð, ndirò nyì kóró atdíkpá, nyì r̀rì ìla ùgye atdyúku nyú nà, yà àlè ká'ù ídzi Màkürù-okú dš rò. ²⁸Àpé nyàbhù fùkú òmvù-òdò rìsì ùkù akekpá màtí. Ní fùkú mànzì ràdù dhu ìtè abádhí tò iwà abádhí rùwì, pbéù fùkù kà rìtèna dhu ní iwà nyì r̀gu. Ndirò ndi dhu náhu Kàgàwà bhà rò. ²⁹Obhó tí, Krístò nàndà dhu nĩ Kàgàwà ábhù ídzìnga fùkù. Ndi ídzìnga ní nzì kà'u nyì nyí dhu kèlè, pbéù kòkú dš rò nyì nyí àpbè àbà dhu mà átò. ³⁰Kòmbì nyì nyùngbò wà nyì atdíkpá ìma mànà ìla t'úgyeta-otù ð. Ndi ìla ní yà iwà nyì nyála ma múgyena ró, ndirò yà inè ma m̀'ì ma múgyena ró kòmbì màtí ìla.

Krístò bhà yòr̀wà mà, kàbhà ádr̀ngbànga mànà

(Ròm 15.1-7; 2Kò 8.9; Kòl 1.15-20; Èbr 1.1-4)

2 ¹Àbanínzó, nyì nyapé ì'ì Krístò-nyutsi nyì nyóko dhu nábhu nyì nyòtsi ɔbi dhu tí, nyì nyapé ì'ì kàbhà àzè nábhu afìku ròtsi ɔbi dhu tí, nyì nyapé ì'ì ìlìlã-Alafí mànà nyì nyùngbò nyì dhu tí, nyì nyapé ì'ì izu

àbà ka kí ìndrù dǎ dhu tó ale-afí nà nyí nyífi dhu tí, ²nírò, nyàbhu idhèdu rika ndì atdíídǎ, atdí irèta ǎ nyí nyóko dhu-otù ǎ. Nyòzè nyí nzínziku ǎ Krístò náazè nyí dhu bhèyi, atdyúku ràdù ifi atdí dhu dǎ tí. ³Àpé nyòngò atdí dhu mà nónzì agòta tó ale-afí nà, ndírò ìmbà tina nà ivita tó ale-afí nà. Nyòngò òko yorowà nà nzínziku ǎ, ìngbàtí ìli ndì ale mà nzínziku ǎ ròzè odhìnà ádrùngbàle tí ròsè dóna nǎ ndítírò. ⁴Ìngbàtí ìli ndì ale mà nzínziku ǎ náka nzá ndònè ídzinga fíndà tí ndítírò, pbétù kàkǎ ndònè ka ngǔkpa ale tò átò.

⁵Nyí nyàkǎ nyífi nà nzínziku ǎ ǎfò ní, Yèsù Krístò ifi nà nyunatsi ǎfò.

⁶Ròpè ndì dóna-kpa ò rò, Àbadhi nífi Kàgàwà nyú bhèyi, pbétù kǎzù nzá Kàgàwà bhèyi ndì ndífi dhu, rífi ndi ndì ndádù ndìpbì róná dhu tí.

⁷Kùbhà pbìndà ádrùngbànga kóró, kugù ndì ìndrù bhèyi, ndádù ndùgèrè ndòngò ino tí.

⁸Kífo ndì obvò ndítírò ndífu Kàgàwà, ràrà àhù ndì ndóvè dhu ò. Ndi kàbhà ɔve nífi mùsàlabhà dǎ ɔve^a.

⁹Ní ndì dhu-okú dò rò, Kàgàwà nyú ndítírò nídzí ka ɔrú nyú atdíídǎ, ndàbhu kóró ɔvo dónǎ òsè ɔvo kà tò.

¹⁰Kàgàwà avò ndi ɔvo kà-dǎ, ndíní ndi ɔvo rǎ, yà ndì ndabhòlò kóró dhu-tsí: yà òrù-akpa ò arífi ípìrɔnga nà ale mà, yà adzi dǎ arífi ale mà, kà-tsi arífi ale mà nà kóró núuko tí ɔtdyàya-dò kònzí.^b

¹¹Ndirò kǎnzì ka, ndíní kóró ale nóɔvo tí dhu, 'àti: Yèsù Krístò rǎrì ndi Ádrùngbàle. Ndi dhu bhèyi ní ndi, kóró ale ràdù Kàgàwà Àba nílè.

Krístò bhà yorowà tó ǎfò idyi ka kí dhu

¹²Nírò odhídù, yà atdíídǎ ma mózè nyí rò, nyí nyífi ifuta nà yà tikú ma mfi ònǎ kóró kàsùmi ǎ. Ní, nyí nyàkǎ nyònzì ka atdíídǎ ròsè kòmbi, yà ìmbà ma mfi atdíkpá nyí mànà rò. Nyí nyàkǎ nyòngò iwà nyí nyábà ògù dhu itè kàsùku tó ídzì itse-otù ǎ. Nyí nyàkǎ nyònzì kasu fùkú a'uta ní kóró ifuta nà Kàgàwà-ònzí. ¹³Obhó tí, Kàgàwà ní ndi rí kasu ònzi nyukutsi, ndàbhu nyí nyòzè dhu nyádù dhu ònzi àdhàdhì ndì nyú ndì ndùdhe ka dhu bhèyi.

¹⁴Nyí nyàkǎ nyònzì ìngbàtí ìli ndì dhu mà ìmbà onungonungǎ na, ndirò ìmbà agòtá na. ¹⁵Ndi dhu bhèyi ní ndi nyí nyádù ifi ìmbà nzére dhu tí ka kòzùna dhu rífi nyuyatsi ale tí, ndirò Kàgàwà-nyìkpó ǎ ìlǎ ale tí. Nyí nyádù ifi Kàgàwà bhà nzónzo nyú, yà ìmbà arífi otsu nà yà adzi ǎ nzéreatále, ndirò

^a 2.8 Mùsàlabhà dǎ Pbàróma núutónà ale ní, ádrùngbà afátá-okú dò rò ka kòtdì ànyàna ndíní ka koho tí ale. ^b 2.10 Ìsa 45.23-24. Adzi-tsi nga tí ka kátina ní ùvùve ale náarowu i nga.

iwà úwí Kàgàwà rǒ rò ale nzínzi ǒ ale tí. † ale nzínzi ǒ, nyí nyí ñ àdhàdhi awáwù bhèyi yà adzi ǒ, ¹⁶nyámbe ípírǒnga àbhù rí Ǫte nǒvò dǒ abádhí tǒ. Ndi dhu bhèyi ní ndi, Krístò rǐngo nínganí, ma madùya milè okúku dǒ rǒ, inzà nzínzikù ǒ ma mǒnzì kasu mà, ǒbìdu màna núwí kǒkǒrò nídhuní. ¹⁷Ka kí mbà ima mà òho, ní azùdu ní'ina àdhàdhi yà perè tí ka kúbina Kàgàwà tǒ ìzǎ dǒ ka karúdhǒna òvayì bhèyi. Ndi perè ní yà Kàgàwà nyí nyá'ù ní fùkú a'uta mà, Kà tǒ nyí nyarǒnzina kasu màna. Ní idhèdu níka wà ndi, ndirǒ àlè-idhè níka wà ndi atdíkpá nyí màna kǒrǒ. ¹⁸Nyí mà átò idhèku náka ndika ndi, ndirǒ ndi idhèku àkǎ ndika ndi atdíkpá ima màna.

Polò rǐ Tímòtewù mà Èpàfròditò màna-kàsù ifù dhu

(1Tè 3.1-11 ; 1Kò 16.15-18)

¹⁹Ádrùngbǎle Yèsù òzè ní, ma mòhò dhu-atdyú movi Tímòtewù ngúfe idho dzidǒ tikù ò, ndíní afídu abá tí ǒbì dùkú ma mábàna màkùrù ní. ²⁰Obhó tí, ma mí mbà fí ngàtsi ale yà fàkǎ ìrèta rǎdù ndàkò màna nà, ndirǒ yà nyí nàndà dhu dǒ rǎdù atdyúna ìli obhó nyú ale. ²¹Ngùkpà ale kǒrǒ náarónena dhu ní gàsàya ònzì rǎdù ìtírò dhu, pbétù abádhí arí nzì inga ìrè Yèsù Krístò bhà dhu dǒ. ²²Nyí nyú, nyí nyèni wà ìngbà dhu bhèyi màtí Tímòtewù nyú ndítírò níte ndi, iwà àkǎ ale tí dhu. Obhó tí, kǒnzì Ídzi Màkùrù t'únòta tó kasu atdíkpá ma màna, àdhàdhi ngbàngba arí kasu ònzì àbanà màna dhu bhèyi. ²³Nírò, ma mòzè dhu ní, movi ka tikù ò, rùdú rǐ ndònzì yà ima ka kósò rǒ dhu dǒ ma mí awáwù àbà rǒrò tí. ²⁴Ima, ma mà'ù wà dhu atdíǒ, Ádrùngbǎle Yèsù òzè ní, ima nyú màtírò ma rǎrǐ àrà àrà nyàndà átò ngúfe idho dzidǒ.

²⁵Pbétù, ma mála àkǎkǎ dhu tí dhu nífi madu àlè t'ádòna Èpàfròditò^c tikù ò. Ka ní ndi kasu tó ǒdhìdu, yà atdíkpá mà marí Ídzi Màkùrù tó ìla ùgye màna ale. Ka ní ndi nyí nyívi kàsùdu nǒnzì tí mùdzùna-atdyú nà ma mífi rǒ ale. ²⁶Kífi dhu-atdyú nà atdíǒ ndàla nyí kǒrǒ tǎtǎdǒ, ndirǒ kà-afí úbhì inga ìrè rǒ atdíǒ iwà nyí nyífi ndi ndífi andi nà dhu dhu-okú dǒ rǒ. ²⁷Obhó tí, kífi andi nà mbèmbè ndòvè, pbétù Kàgàwà nábà izu kà-dǒ, ndirǒ ìnzì ní kà-dǒ tí atdíǒ, pbétù, dùdú màtí átò, ndíní ìmbà ma mífi tí izu nà ngàtsi izu dǒ. ²⁸Nírò ma móvi ka tikù ò tsàkàtsàkà, ndíní idhèku ìka tí ndi kàlǎ nyí nyí tǎtǎdǒ rǒ, ndirǒ ndíní pbàkà izu adù tí òngo ake olù. ²⁹Nírò, dhu àkǎ nyàkò àbadhi ádrùngbǎ dhèdhe nà atdíǒ Ádrùngbǎle Yèsù-nyùtsi. Nyí nyàkǎ wà nyàbhù ifuta wò dhu bhèyi ale-tidǒ tǒ. ³⁰Obhó tí, Krístò bhà kasu-okú dǒ rǒ nga ní ndi kàtsù ndòvè ní. Kàtsù ndiwí pbìndà ípírǒnga yà ìnzì nyí nyàmbènà ìwu nà nyí-tírò idù mùdzùna tó dhu nà ndi ndàrà ìrà rǒ idù rǒ.

^c 2.25 Èpàfròditò ní ndi Filipi tó kigò ǒ *pbàkrístò náavi rǎrà fíyó perè nà Polò tǒ imbi ò. Ní ka ní ndi ubhína ndàdu rǒ Polò àndí bhàrùwà nà.

Kàgàwà arí ìndrù òzè obhónángatále tí nǐ ídzi ǒfè

3 ¹Ní kòmbí àbanǎnzó, idhèkù àkǎ ndìka ndì Ádrùngbàle Yèsù-nyutsì. Mabǎhù rí ìnzǐ mandí dhu fùkù tǎtǎdǎ, yà iwà ma mǎndí angyi fùkù dhu dǎ dhu rǐrǐ mbǎ. Ndirò fùkù, ndi dhu ní nyǒdò rádù dhu. ²Nyàndà nga mběyi nzére dhu ònzi arí ale nà, kǒkò ìtsě, yà ale-ònzǐnga òbhòlò ka kí dhu tó mǎndu dǎ tí ìkò ale. ³Àlě ní ndi obhóná ale-ònzǐnga t'òbhòlòta nǐ ka kòbhòlò ǎnzǐyángá ale. Obhó tí, àlě kǎrí Kàgàwà ùlě kǎbhà Alafí bhà undata nǐ, ndirò àlě-idhè náarí ndìkǎ Yèsù Krístò-nyutsì. Àlě nyú, àlě kíli nzá àlě-atdyú ale-ngbò tó dhu dǎ tí ndíní àlě kabá tí ògù otùna ǎ. ⁴Pbétù ima mà átò, ma mǐrǐ ìnè mili atdyúdu ale-ngbò tó dhu dǎ. Ní ngǎtsi ale mà náapé atdyúna ìlě ale-ngbò tó dhu dǎ, ní atdyúdu nòsè wà kǎbhà-tsí dǎnǎ. ⁵Ònzidú nga ka kabhòlò àrù rí idhòdu ìsě idhò ǎ. Ima ní Mùìsràyeli, Bènyàminì-dhù bvù ale. Ndirò ima ní Mùèbràniyà nyú, Pbàèbràníyá tó mǎdzakuru. Ndirò Pbàyàhúdí tó Úyátá nàndà dhu ǎ, ima ní Mùfàrisayò. ⁶Fàkǎ Úyátá *Pbàyàhúdí tǐrò ma mǐfù atdídǎ dhu-okú dò rò, ma mǐrǐ nà ǒbì ní *Kànìsà rǎ ma mávu atdídǎ nǐ. Ndi Úyátá ávi kongò ìfunà obhónánga tó dhu nàndà dhu nǐ, nzére dhu tí ka kádù òzèndà dhu nírǐ ìmbǎ nyudutsì.

⁷Pbétù kóró kòrǐ dhu nírǐ ídzi dhu idù. Ní kòmbí, Krístò-okú dò rò ma mòzè ì dhu rǐrǐ ìmbǎ tǐya nà dhu tí. ⁸Obhó tí, ìnzǐ afídu rǐguru rórò, ma mòzè kóró dhu rǐrǐ ìmbǎ tǐya nà dhu tí, yà Yèsù Krístò pbàkà Ádrùngbàle ma muni dhu tó ádrùngbànga-okú dò rò. Kòkú dò rò, ma ma'ù wà midzò mà kóró dhu rǎ rò, madù òzèndà rǐrǐ àdhàdhì izi bhěyi, ndíní ma mabá tí Krístò, ⁹madù motù nyunatsì. Kàgàwà arí mòzè obhónángatále tí, ìnzǐ ní Úyátá ìfù ma marí dhu-okú dò rò. Pbétù kǎrí mòzè obhónángatále tí Krístò-okú dò rò. Kàgàwà ní ndi obhónánga tó perè ùndò arí ìndrù tò ale. Ndirò, Kǎrí kùndò fíyò ale ní Krístò ná'ù ale. ¹⁰Ma mòzè dhu ní, muni Krístò, Kà rádù kasu ònzì nyudutsì ádrùngbànga tó ǒbì nà àdhàdhì Kàgàwà anzì kasu ádrùngbànga tó ǒbì nà, ndàbhù Krístò ringbè ndi ǒve-bvù rò dhu bhěyi. Ngǎtsi dhu ma mòzè ní, mabà àpbè Krístò-okú dò rò àdhàdhì Kábà àpbè okúdu dò rò dhu bhěyi, madù ma'ù mǎvè Kòkú dò rò àdhàdhì Kǎvè okúdu dò rò dhu bhěyi. ¹¹Ndi dhu bhěyi ní ndi, ma mǐrǐ a'uta nà ìngbè ma ringbèya ma átò ǒve-bvù rò.

Dhu àkǎ kadzi ale ǎngu nà tí, ràrà àhù kùtsà ka kówu dhu ò

¹²Ma mòzè nzá matì iwà ma ràrà àhù Krístò ùnǐ ma mí àkǎ àkǎ dhu bhěyi dhu ò, ndirò ngǎtsi nǐ, iwà ma ròngò àkǎkǎ ale tí. Pbétù ma mǎdzi wà ma ǎngu nà tí, ndíní ma mili tí ma Krístò bhěyi. Obhó tí, Yèsù Krístò nǒpì wà ma mǐrǐ pbìndà ale tí. ¹³Àbanǎnzó, ma mòzè nzá ma ma-tǐrò iwà ma màrà àhù ndi ǒfè ǎ dhu tí, pbétù ma mònzì atdí dhu kèlè : ma mǎdzo dzidu dò ma mùbhà dhu rǎ rò, madù àmbe ǒbì ònzì dǎ ndíní ma mabá tí

yà angyinã rò rĩĩ idù dhu. ¹⁴Ní, ma màdзи wà ma ɔngu nà tí, ndínĩ ma mabá tí idú perè ndi ɔngu ɛtsà ma mára i. Kàgàwà rĩ àlě ùnzi òrù-akpà ò rò ndínĩ àlě kabá tí ndi perè Yèsù Krístò-otù ð. ¹⁵Nírò àlě'í kóró, yà iwà àlě k'ó'ò àlě-afí ònã rò rò, àlě kàkã àlě rĩĩ wò atdí irèta nà tí. Ndirò dhu apé ìĩ inè nyĩ nyĩĩ vurò irèta nà dhu tí, ní Kàgàwà rĩ awáwù ìtè ìtè fùkù ndi dhu dǎ. ¹⁶Ìnè màtí i dhu rĩĩ rò, dhu àkã àlě ràmbe òtse dǎ angyi tí yà iwà àlě kópè ɔngu nà.

¹⁷Àbanĩnzó, nyàngu pbàkà ɔfò. Ndirò, nyùdĩ nyìkpókù yà mã mítè fùkù ɔfò ð arúbhi ale-rò. ¹⁸Obhó tí, ábhò ale nyú rĩ inè yà Krístò bhà mèsalabhà dǎ rôte Ídzi Màkürù nàsà. Ní, ma móvò wà dhu fùkù ibí-gèna, ndirò kànĩ ma mí kòvò kòmbí fùkù tdítǎ nyèdu-dha nyú nà, ¹⁹abádhí rĩ fiyò ípirònga iwĩ yà ìnzĩ aráve dhòdhódhóngà nà kàzu ò. Abádhí tó mǎngù ní ðya. Abádhí rĩ 'ìlè ní ilèta ní nyiyya àbhù rĩ rìwù. Ndirò, abádhí tó irèta rĩĩ yà adzi ð dhu dǎ tí. ²⁰Àlě'í na, àlě ní òrù-akpà ð bhà. Ndirò, yà àlě karóðna àlě tó Ògùba, Ádrùngbàle Yèsù Krístò níraya ányè rò. ²¹Kúwàya yà ivívinga tó àlě-ngbò, ndùgèrè ròfò ndi ádrùngbà awáwù tó ngbòna nà. Kònzìya ndi dhu nĩ ɔbi ní yà kóró dhu dǎ ndi ndaríĩ ádrùngbànga nà nĩ ɔbi.

Polò rĩ sedzà àbhù Filipi ð bhà tò dhu

(Fil 2.1-3; Kòl 4.2; 1Tè 5.16; Yàk 3.17-18; 1Pé 5.7)

4 ¹Ní wò dhu-okú dò rò, yà atdíð ma mózè nyĩ rò àbanĩnzó, ma mònzì nyĩ nyìkò pòtsò Ádrùngbàle Yèsù-nyutsi. Nyĩ ní ndi nyĩ nyĩĩ pbàkà dhèdhe tí, ndirò ma mabáya mùlèma tó perè tí. ²Ma mítdè nyi Èòdiyá, ndirò ma mítdè nyi Sènètùkã, nyĩ nyàkã nyòkò irita ð Ádrùngbàle-nyutsi. ³Ndirò inyi átò, yà atdíð ndi nífu kasu tó ɔdhìdú, ma mònzì nyi nyònzì kòkò vèbhále dzùnà, rùngbò ì fiyò irèta ð. Obhó tí, abádhí adzi ì atdíð atdíkpá ima mànà Ídzi Màkürù t'únɔta tò. Abádhí nzínzì ð rĩĩ átò ní Kèlèmetì mã, kasu tó ngùkpà ɔdhìdu mànà. Abádhí kóró nòvò rĩĩ inè ípirònga tó bhùkù^d ð.

⁴Idhèku àkã rìka ndi kóró idho ð Ádrùngbàle Yèsù-nyutsi. Tdíð ma mátina: Idhèku ràkã rìka ndi !

⁵Fùkù ìyònga nákã kóró ale rùni. Ádrùngbàle rìngo dhu rĩĩ ìkyèrò. ⁶Nyĩ nyàkã nzá nyítù afìku atdí dhu nĩ màtí. Pbétù kóró dhu ð, nyĩ nyàkã nyònzì nyĩ nyĩ atdyúna òho dhu Kàgàwà-fò itsòta ð ndirò kítè nyĩ nyĩ rò rò, nyàdè òwu ɔtsò àbhù rò kà tò. ⁷Nírò ní ndi Kàgàwà bhà màrùngà, yà kóró ale tó irèta dònã òsè, ní ràdè afìku mà fùkù irèta mànà nòdò Yèsù Krístò-nyutsi.

⁸Kà rìku dònã rò nĩ àbanĩnzó, nyòngò fùkù irèta ùli obhóná dhu tí rĩĩ kóró dhu dǎ, ifuta tó kóró dhu dǎ, obhónànga tó kóró dhu dǎ, Kàgàwà-

^d 4.3 Upf 3.5

nyìkpó ǔ ìlǎ kóró dhu dǔ, ale-nyìkpó nǔfò kóró dhu dǔ, àkǎkǎ kúnò ídzi kóró dhu dǔ, ndirò kóró dhu ilèta nà àkǎ mà, mùtsemerè nà àkǎ mà nà dǔ. ⁹Ní, nyí nyàkǎ nyǒngò ònzìnà dhu ní yà fùkù ma múdhe dhu, yà fudú rò nyí nyáko dhu, yà nyí nyírì tsùdú dhu, ndirò ma mǒnzina ró nyí nyála dhu. Ní màrùngà ìbho arí Kàgàwà rǎdù ìǐ atdíkpá nyí mà nà.

Pólò rǐ òtsò àbhù Filipì ǔ bhà tò dhu

(2Kò 9.6-15; Fìl 1.7; Êbr 13.5,16)

¹⁰Ma mábà dhèdhe abho Ádrùngbǎle Yèsù-nyutsi, ma màla nyí nyìrè ma, nyǒnzì dzùnàdu tdítǔ rò. Obhó tí, ma mòzè nzá mati, nyí rádzo rùdú rò, pbétù nyí nyábà nzá ndi fangà, nyìtè inè nyí nyí mirè nyí nyí ró dhu idù. ¹¹Ndirò, ma mà nò nzá dhu wò dhu bhèyi, dhu òtdì ndi rùdú dhu-okú dò rò. Obhó tí, ma múni wà ma ìnzí yà ma mǐ ònǎ ǔfǐ rǐ mǒnzi nzére dhu nà. ¹²Ma múni wà ma ìmbǎ dhu rǐ fudú rórò ma mádi dhu nà, ndirò ma múni wà ma ònzi ǔ ma mádi dhu nà. Kóró ngari ǔ, ndirò kóró ǔfǐ ǔ, ngbòdu ǔfǐ wà ndi àle ma mále, ndirò àwù nà ma mádi dhu nà, ònzi ǔ ma mádi, ndirò ngǎtsi ní dhu òtdì ndi rùdú dhu nà. ¹³Ádrùngbǎle arí ndi òbi ìbho idù mǒnzi kóró kǒkò dhu nǐ. ¹⁴Pbétù, nyí nyǒnzì dhu mbèyi nyǎpbò nyí atdíkpá ima mà nà pbàkà àpbè ǔ.

¹⁵Nyí, Filipì ǔ bhà, nyí nyùnì wà yà dhu mbèyi nyú: ma ráhu fùkú pbìrì Mǎkèdòniyà ǔ rò yà ma mǒpè múnò Ídzi Mǎkùrù fùkú dhu-dzidǔ. Ndi kàsùmì ǔ rò ndi nǒpè rò, nyí kèlè ní ndi kóró *kànísá nzínzi ǔ nyí nyǒnzì dzùnàdu nyí nyíbhona ndirò ma mábàna fukú rò dhu-otù ǔ. ¹⁶Tèsàlònikà tó kigò ǔ ma mǐ rò màtí, nyí nyívi mùdzùnà idù ìbì-gùna nyú, ma mí atdyúna òho dhu-okú dò rò. ¹⁷Ma mòzè nzá mati, ma mǒnena dhu rǎrǐ makò perè kèlè, pbétù ma mòzè dhu ní Kàgàwà rǎso nyí atdíǔ yà idù nyí nyǒnzì ídzinga-okú dò rò. ¹⁸Obhó tí, ma mǐ inè kóró dhu nà, ndirò ma mǐ kà nà atdíǔ ròsè. Kòmbí, iwà Èpǎfròditò níbhò fùkú perè kóró idù dhu-okú dò rò, ma màkǎ wà ma mí atdyúna òho dhu nǐ. I perè rǐ òdhàdhì yà mbèyi rǒngu akye bhèyi, ndirò yà iwà Kàgàwà à'ù, rǎdù nyìkpóna ǔfǐ kàzù ò ka kùbì izá tó perè bhèyi. ¹⁹Ní, pbàkà Kàgàwà rǐ nyí nyí atdyúna òho kóró dhu nítrǔ fùkù, Yèsù Krístò-otù ǔ, pbìndà ònzi tó ádrùngbǎnga tó awáwù ka kàndà rò. ²⁰Kàgàwà, àlè t'Ábanà nǎkǎ ilèta nà dhòdhòdhóngà nà. Àmìnà.

Bhàruwà rǐku dǒnǎ rò ovita

²¹Òvi nyòvi Kàgàwà bhà ale kóró, Yèsù Krístò-òvò rǔ. Mǎ mǐ mà nà atdíkpá adódu nóvi nyí. ²²Ndirò, Kàgàwà bhà ale kóró, ròsè dòtsí ní kǒkò kámá dǔ ádrùngbǎ kamà, *Kàyìsarà bhà idzá rǐ ale nóvi nyí átò.

²³Ádrùngbǎle Yèsù Krístò àkǎ ndàso nyí.

Kòlòsayì

ǝ pbàkrístò tò Pòlò andí bhàrùwà

Yàrí bhàrùwà ǝ ì nòtù ádròdrǝ dhu tí dhu

Yàrí bhàrùwà nandí ní Pòlò, Yèsù Krístò bhà uvitatále. Kándí ka mbèmbè azà kumì ato údà ndi Yèsù ka kúgù dhu-dzidǝ rǝrǝ. Ka kìrè nga kà randí bhàrùwà Ròmà tǝ kigǝ ò ndi ndǝ imbi ò rǝrǝ (4.3,10,18). Ányì kǝ dǝna ùbhǝ ka karí atdí idza ǝ (Kas 28.14-31). Ka niǝ inzà àpè àrà Kòlòsayì tǝ kigǝ ò atdíku màtí nditǝrǝ ale. Pbéttù, kasu tǝ atdí kà t'òdhinà, Èpafrà tí kátina ale (Kòl 1.7), nǝira ndi ndi kigǝ ǝ *kànisa ǝ bhà tǝ màkùrù òvǝ kà tò (Flm 23; Kòl 1.7-8).

Pòlò andí yàrí bhàrùwà Àziyǝ-Ngba tí kátina pbiri ǝ, Kòlòsayì tǝ kigǝ ǝ pbàkrístò tò (Kòmbí ka karí ndi pbiri ànzi Tùrùkiya tǝ). Ndi kigǝ ǝ ábhǝ pbàkrístò niǝ inzǝ ní Pbhàyahúdí (Kòl 1.27). Èpafrà mà Filèmonà màna ùno ndi Ídzi Màkùrù abádhí tò (1.7; Flm 19). Kòlòsayì tǝ kigǝ ǝ pbàkrístò nóongónà 'ùndu Filèmonà bh'ídzá (Flm 2).

Pòlò andí yàrí pbìndà bhàrùwà okúna dǝ rǝ dhu rǝ Kòl 2.1-3 ò. I dhu ní: Atdídhená ale náapè 'ùtrǝ Kòlòsayì tǝ kigǝ ǝ pbàkrístò 'àti, dhu ràkǝ abádhí rǝfu Pbhàyahúdí tǝ màndu, ndíní ì ùni tí Kàgàwà mbèyi nyú (2.16-23). Ndirǝ, abádhí ràkǝ nzǝ 'ùlǝ Krístò kèlǝ atdírǝ, pbétù abádhí ràkǝ 'ùlǝ màlàyíkǝ mà átò (1.16; 2.10,15). Ní Pòlò rǝ dhu àndí abádhí tò ndàti, Krístò rǝrǝ mbǝ atdí àlǝkyè dǝ kǝkǝ òbi nà ngùkpà dhu-tsí màna, pbétù kàbhà òbi ròsè kǝrǝ dhu-tsí-òbi dǝnǝ. Ndirǝ, Kàgàwà nyú nditǝrǝ rǝrǝ kà-nyutsi (Kòl 2.9). Ní Krístò nǝkǝ wà atdírǝ ìndrǝ t'ígútá tò.

Bhàrùwà-nyitì ka kòhù tí dhu

- Pòlò rǝ Kòlòsayì tǝ kigǝ ǝ pbàkrístò nóvi dhu (1.1-2).
- Pòlò rǝ òtsǝ ábhǝ Kàgàwà tò Ídzi Màkùrù rǝ abádhí ùwǝ dhu-okú dǝ rǝ dhu (1.3-14).
- Pòlò rǝ Krístò-òvǝ ilè ka kí yà adzi mà kànisa màna tǝ Ádrùngbǝle tí ònǝ atdí adyi nándí Kòlòsayì tǝ kigǝ ǝ pbàkrístò tò dhu (1.15-20).
- Pòlò rǝ pbàkrístò-okú dǝ rǝ ndi ndí ndùgye dhu ìse dhu (1.21-2.5).
- Pòlò rǝ Kòlòsayì tǝ kigǝ ǝ Kànisa ìsǝ inzǝ rǝrǝ tǝtǝ tǝ dhu ùdhǝ rǝ fiyǝ ale-tsǝ dhu, ndàdè àvinà átò rǝdǝ ì Krístò tò tí dhu (2.6-23).
- Pbhàkrístò àkǝ 'òkò tí ípirǝngǝ-òwútá ǝ Kànisa ǝ, fǝ-dzá, ndirǝ inzà àpè Yèsù à'u ale nzínzi ǝ dhu (3.1-4.6).
- Pòlò rǝ pbìndà bhàrùwà ètsa ìndrǝ t'òvita rǝrǝ dhu (4.7-18).

Pòlò rǝ Kòlòsayì tǝ kigǝ ǝ pbàkrístò nóvi dhu

1 Yàrí bhàrùwà nandí ní ima Pòlò, yà Kàgàwà náanzi ma ndi nyú ndi ndòzè ka dhu bhèyi miǝ Yèsù Krístò bhà uvitatále tí rǝ. Mǝ mǝrǝ

atdíkpá àlě t'ádònà Timòtewù mànà. ²Ní, ma màndí dhu fùkù Kàgàwà bhà ale tírò yà Kòlòsayì tó kigò ǝ nyí nyaróko rò. Nyí ní àbanĩnzo, yà Krístò mànà ì nún gbò 'àdù kòwù ùngu atdí affya nyú nà ale. Àlě t'Ábanà Kàgàwà àkà ndàsò nyí, ndàdù nyǎbhu nyòkò màrùngà ǝ.

Pòlò rí ǝtsò àdù Kàgàwà tò Kòlòsayì tó kigò ǝ pbàkrístò-okú dò rò dhu
(*Èfè 1.15-19; Fìl 1.3-6; 1Tè 1.2-4; 3.5-11*)

³Mǎ mǎrì ǝtsò àdù bìlìnganà Kàgàwà àlě tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò t'Ábanà tò dùkú mǎ mí mìtsò rò. ⁴Mǎ mǎrì ǝtsò àdù kà tò, mǎ mǎrì ìngbà dhu bhěyi màtí nyí nyá'ù Yèsù Krístò, ndirò ìngbà dhu bhěyi màtí nyí nyóze Kàgàwà bhà ale kóró dhu dhu-okú dò rò. ⁵Nyí nábhu nyá'ù ndi Yèsù Krístò, nyǎdù Kàgàwà bhà ale òze wò dhu bhěyi dhu ní, nyí nyíli atdyúku Kàgàwà ìli fùkù òrù-akpà ò dhu dǝ dhu. Ndi atdyúku rǝ ònà dhu ka kòvò fùkù yà obhóngà tó ǝte, Kàgàwà bhà Ídzi Mǎkùrù-otù ǝ. ⁶Ndi Ídzi Mǎkùrù ǝdhì itse, ndàdù àkà yà adzi ǝ kóró ngari ǝ. Fǎrǎbvù ndi dhu ǝnzì ndi ndi dhu bhěyi tí, ròpè ndi yà nyí nyíri Kàgàwà bhà ìdzìngà dǝ ka káwěna dhu, nyǎdù fìndá obhóngà nùni ǝnà idho ò rò. ⁷Èpafrà, kasu tó ǝdhìkà, yà atdí dǝ mǎ móze ale, ní ndi wò ndi mǎkùrù núdhe fùkù. Àbadhi ní Krístò bhà kasutále, atdí dǝ ndi nífu, yà fàkà ngari ǝ arí kasu ǝnzì nyí mànà ale. ⁸Àbadhi ní ndi yà ìlìlǎ-Alafí írǎ nyí nǝ fùkù àze tó mǎkùrù nòvò fàkà.

⁹Wò dhu-okú dò rò ní ndi, yà fùkù mǎkùrù mǎ mǎrìná rò, mǎ mà átò mǎ mǎrì nǝ mǎngyě mìtsò mǎ mí dùkú rò. Ní mǎ mí mìtsò Kàgàwà rǝ, ndiní nyí nabhù tí nyùni ndi nyú ndi ndòze kònzì dhu, ndàdù nyíra dhu-ǝnga t'òvòta mà, ìnga t'ùnita mànà nǝ, pbìndà ìlìlǎ-Alafí-otù ǝ. ¹⁰Ndi dhu bhěyi ní ndi, nyí nyǎdù òko àdhàdhì Ádrùngbǎle óze ka dhu bhěyi, nyǎdù kóró dhu ǝnzì kà-nyìkpó nòfò dhu bhěyi. Wòrì otu ǝ ní ndi, nyí nyǎdù kóró ìdzi dhu-tidò nònzì, nyǎdù àmbe Kàgàwà ùni dǝ mběyi nyú. ¹¹Kàgàwà rǎdù ǝbi àbhu fùkù pbìndà ádrùngbǎnga tó awáwù tó ǝbi nǝ, ndiní nyí nyongó tí kóró dhu-dzi òndù, ìnzì nyí nyí nyíngyě rórò. Nírò dhèdhe ǝ, ¹²nyí nyàkà nyǎbhu ǝtsò Àba Kàgàwà tò. Àbadhi ní ndi nyí nábhu nyíi iwà nyí nyàkà nyǎbà yà pbìndà ale tò kùli pbìndà awáwù tó idzi ǝ ongyéngá ale tí. ¹³Obhò tí kùkòlò àlě, àlě rùvò pfòmvo Sitanì aríi ádrùngbǎnga tó ǝbi nà ǝnà ìnò ǝ rò, ndàdù àlě ìtsu Idhùnà, yà atdí dǝ ndi ndazè ale bhà idzi ò. ¹⁴Ndi Idhùnà bhà ǝve-nyutsinǎ nga ní ndi, kùkòlò àlěi, ndàdù àlě tó nzérenga nùbà àlě tò nǝ.

Krístò ní kóró dhu-tsí dǝ Ádrùngbǎle dhu

¹⁵Krístò ní Kàgàwà, yà ìnzì arí ndalǎ ale bhà ǝfò nyú. Àbadhi ní ndi yà Kàgàwà anzì kóró dhu-tsí tó sengba^a. ¹⁶Obhò tí, kòtù ǝ, Kàgàwà anzì

^a 1.15 Sengba-tì ní kóró dhu tò ìi angyinǎ rò ale, ndirò kóró dhu dǝ aríi òsòsè ádrùngbǎnga nà ale (Zàb 89.28).

òrù-akpà ò ndirò yà adzi ò aríí kóró dhu, yà ì àlǎ rí dhu mà, ìnzí arí ì àlǎ dhu màna : ìmbǎ ríí ádròdrò kámá tó Tombi màtí, Ádròdrònga màtí, ndirò ìmbǎ ríí kóró màlàyíká mà òyá kámá màna màtí. Kàgàwà anzi kóró dhu kòtù ò, ndirò kòkú dò rò. ¹⁷Krístò níí ìnè angyi inzà kóró dhu àpè ìí rórò, ndirò yà ìí aríí kóró dhu-tsí náaríí kòtù ò. ¹⁸Ka ní *Kànisa-dò, ndi Kànisa ràdù ìí kà-ngbò. Ndirò ka ní ndi wò ndi ngbòna tò ípìrònga nabhù. Ndirò ka ní ndi wemberè tí ndi ningbè òve-bvù rò, ndíí ndi ndíí tí kóró dhu-tsí dò-tsírò wemberè t'ále tí. ¹⁹Obhó tí, Kàgàwà nyú nditírò náazè kóró pbìndà òfò ríí ndi Idhùna-nyutsi. ²⁰Idhùna-otù ò, Kàgàwà azè ndùngbò kóró dhu-tsí ndi màna. Ndi Idhùna azù yà mùsàlabhà dǒ ndi nufu-otù ò, Kàgàwà níibho màrùngà yà adzi ò ndirò òrù-akpà ò.

²¹Ndirò nyí mà átò, angyi nyí nyíí itse Kàgàwà rǒ rò, ndirò nyí níí kàbhà òmvù, fùkú nzére irèta yà nyǎbhù rí nyǎmbe nzére dhu ònzì dǒ nóokú dò rò. ²²Pbétù kòmbí, Kàgàwà nùngbò wà nyí ndi màna, Idhùna bhà òve-otù ò, ndíí nyí nabhù tí nyòtù nyí kònzí ìlǐlǎ ale tí, ìmbǎ nzére dhu tí ka kòzàna dhu ríí nyuyatsi, ndirò ìmbǎ ríí atdí afátá nà màtí ale tí. ²³Pbétù, nyí nyàkǎ nyòdǐ pfòku, nyǎdù ìko pòtsò fùkú a'uta ò. Ndirò, nyí nyàkǎ nzá nyíndà nyí ndi Ídzi Màkürù rǒ rò. Ka ní ndi àlǎ tó a'uta ídè dóná dhu. Ndi Ídzi Màkürù ka kùno yà òrù-akpà-tsinǎ aríí kóró ale tò. Ní ima Pòlò, Kàgàwà ìli ma míí kùno rí ìndrù tò ale tí.

Pòlò rí kasu ònzi, ndàmbe ndùgyè dǒ Kànisa tó ídzìnga-okú dò rò dhu
(1Kò 2.7-13; Èfe 3.1-13)

²⁴Kòmbí idhèdu ìka wà ndi yà fùkù ma mí Ídzi Màkürù ùno dhu ràbhùna mabà àpbè-okú dò rò. Ndi ngbòdu ònǎ rò ma mábàna àpbè-otù ò, ma mí Krístò abà àpbè-tsù ìndrì. Ma mí ndi àpbè àbà kà-ngbò tò ídzìnga nabhù tí. Ndi kà-ngbò ní Kànisa. ²⁵Ima, ma móngò wà Kànisa-kàsù t'ònzitatále tí, àdhàdhì yà Kàgàwà udhè ka mònzì ndíí ídzìnga nabhù tí fùkù dhu bhéyi. Kǐdì ma ndíí ma muno tí pbìndà òte kóró fùkù. ²⁶Ndi òte ní ndi yà ròpè ndi angyí mùhàngú ò rò kǎrù ràdì òrù ò kóró ale tó rùgànda rǒ òte. Pbétù kòmbí, kítè wà ka kpangba pbìndà ale tò. ²⁷Obhó tí, Kàgàwà náazè nditè yà ndi ndudhé òdhù ò ndíí ndi ndònzì tí dhu tó àbhònga mà, kà tó aya màna ìnzí ní Pbàyàhúdì tò. Yàrí ní ndi ndi òdhù ò kǎrù dhu : Krístò ríí afíku ò, ndirò ndi dhu àbhù nyí nyǎ'ù dhu ìnè nyí ràrǐí ngari nà Kàgàwà bhà Ádrùngbǎnga tó awáwù ò. ²⁸Ndi dhu-okú dò rò ní ndi mà mǎrí Krístò dǒ òte òvo kóró ale tò. Mǎ mǎrí dhu òvo ìngbàtí ìli ndi ale mà tò mítdyu nyíkpona, màdù dhu ùdhe fíndà dhu-ònga t'òvòta tó kóró òfò ò, ndíí mǎ mònzì tí kóró ale dzùna, rǒ'ò Krístò-nyutsi. ²⁹Ndi dhu-okú dò rò ní ndi ma mǎrí kasu ònzi, màdù àmbe mugyè dǒ Krístò íbhò idù òbì, yà nyudutsi rí kasu ònzi ádrùngbǎnga tó òbì nyú nà ní.

2 ¹Ma mòzè nyùni dhu ma rarí kasu ònzi òbì nyú nà okúku dò rò, nyí Kòlòsayì ò pbàkrístò mà, Làwòdikiyà ò Yèsù ná'ù ale mà, ndirò kóró

ngǔkpà ale kǎkà inzà apèna nyèdu-kpa mà nǎlǎ màna. ²Ma mòzè dhu ní afíku ròtsi obi, ndirò nyí rùngbò nyí atdíǎ àzè ÿ. Ma mòzè dhu ní nyùlè Kàgàwà bhà Ɔte t'únita ní abho nyú. Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyí nyádù Kàgàwà údhe ndònzì dhu yà órù ò ongónà àdi núnì^b. Ndi órù ò ongónà àdi dhu ní Krístò nyú ndìtírò. ³Kà-nyutsi tí ní ndi, àlě kádù àbàna dhu-ǎnga t'òvòta mà, inga t'únita màna tó kóró ongyéngá nùrù ì. ⁴Ma mí ndi dhu òvò fùkù, ìnzì atdí ale mà nùutrá tí nyí pbìndà òvòvù ɔte ní. ⁵Ìmbà dhu ríí itse ma mí rùkú rò ale-ngbò ònǎ rò dhu màtí, ní ma mí ìnè atdíkpá nyí màna ale-afí ònǎ rò. Ndirò idhèdu ìka ndì atdíǎ, nyí nyáróko mbèyi àkǎkǎ ǎfò ÿ, nyádù ìko pòtsó Krístò nyí nyá'ù ní a'uta ÿ dhu ma màla rò.

Krístò dǎ tí dhu àkǎ kòsì ale bhà ípirǎnga dhu

⁶Nírò, yà nyí nyá'ù Yèsù Krístò ríí fùkú Ádrùngbàle tí dhu bhèyi, nyí nyàkǎ nyǒngò òko àbadhi ózè nyǒngò òko dhu bhèyi. ⁷Nyí nyàkǎ nyǒdì ivékù kà-nyutsi, nyádù fùkú ípirǎnga òsì kà dǎ. Nyí nyàkǎ nyíko pòtsó a'uta ÿ, yà fùkù ka kúdhe ka dhu bhèyi. Ndirò nyí nyàkǎ nyíí òtsò àdù arí atdíǎ Kàgàwà tò ale tí.

⁸Nyí nyàkǎ nyándà nga mbèyi, akye atdí ale mà nùutrána nyí yà ìndrù aríí nà ìmbà tǐna nà dhu-ǎnga t'òvòta-tidò ní ní. Ndi dhu-ǎnga t'òvòta-tidò ní yà ìndrù tó màndu mà, yà adzi dǎ obi nà dhu-tsí màna rǎ ndì nípbì, pbétù ìnzì ndàdù ndìpbì Krístò rǎ. ⁹Obhó tí, Kàgàwà bhà ǎfò ríí kóró nyú Krístò-nyutsi, kà-tì ní, kà-ngbò ò. ¹⁰Ka ní ndi òrù-akpà ò aríí kóró màlàyíkà mà, òyá kámá màna dǎ aríí ádrùngbǎnga tó obi nà. Ndirò, kà màna nyí nyúngbò nyí dhu-otù ÿ, ka kózù wà nyí àkǎkǎ obhó nyú ale tí.

¹¹Krístò màna nyí nyúngbò dhu-otù ÿ, Kàgàwà fli wà pbìndà ale tí rí nyíte ìndrù tò ize afíku ò. Angyí kítè Pbàyàhúdì tò ize tí dhu níí ɔnzàyánga òbhòlò abádhí rǒngò dhu. Pbétù, rùkú kǐli ize ní nzí ìndrù-ɔtsú fli, ka níli ní Krístò. Ní ndi dhu-otù ÿ, kípfo wà yà angyi nyí nyíí nà nzère ǎfò nyukutsi rò. ¹²Obhó tí, bàtizò nyí nyálù dhu-otù ÿ, nyí nyúve, kadù nyútdu atdíkpá Krístò màna. Ndirò nyí nyádù nyǎngbe átò atdíkpá kà màna, yà ka nabhù rìngbè ndì ɔve-bvù rò Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó obi nyí nyá'ù dhu-okú dò rò. ¹³Angyi nyí, ìnzì ní Pbàyàhúdì tírò, nyí níí iwà nyí nyúve fùkú afátá-okú dò rò, ndirò ìmbà nyí nyíí Kàgàwà bhà ale tó ize nà rùkú dhu-okú dò rò ale. Pbétù kòmbì, Kàgàwà nábhu wà ípirǎnga fùkù atdíkpá Krístò màna, ndàdù fùkú nzérenga mà fàkà nzérenga màna núbà kóró. ¹⁴Àlě níí afátá nà ale, inzà àlě kifù kàbhà Ɔyátá dhu-okú dò rò. Pbétù, kǎkyè yà àlě òbhù ka karí okúya dò rò ì afátá ka kundí ònà bhàruwà. Kǎkyè ka dòtsí, Krístò ndì ndàbhù kutǎ mùsàlabhà dǎ dhu-otù ÿ. ¹⁵Ndi dhu-otù ÿ, Kàgàwà nùudhá òrù-akpà ÿ màlàyíkà mà òyá kámá

^b 2.2 Kòl 1.26

mànà tó ɔbì, ndàdù abádhí náte kpanjangba kóró ale-ònzí, àdrà-mbì-akpà dǎ ka kùsǒ rórò, ndíñí Idhùnà ònzí dhu-lèmà dhu nitè tí.

Inzá dhu àkǎ kifù ìndrù rùdhèna títò tó dhu dhu

¹⁶Nírò, dhu àkǎ nzá atdí ale mà ròtdì-ànyàku nyí nyónyuna dhu-okú dò rò, ndirò nyí nyómuvàna dhu-okú dò rò. Ndirò, atdí ale mà àkǎ nzá ndòtdì ànyàku inzá nyí nyífù Pbàyàhúdì tó atdí m̀hèndù-idhò mà, àbì-kudò tó m̀hèndù mà, ndirò sàbatù-idhò mà dhu-okú dò rò. ¹⁷Kòrí dhu kóró ní ìrà rírà dhu-sisì kèlè. Pbétù, kóró i dhu-tsí tó obhóna ní Krístò ndì nyú tíró. ¹⁸Àpé nyàbhu nyí ìngbatí fìlì ndì ale mà, yà irinǎ rò rí ndìtè yòròwà t'ále tí ràmbe ànyàku ìtdì dǎ. Ndirò, àpé nyàbhu nyí màlàyíkà ùlè arí ale mà ràmbe ànyàku ìtdì dǎ. Wò dhu bhèyi ale-tidò ní, yà ndì ndálàna ɔnyu òdzì dònà dhu bhèyi dhu rǎ tí arí afina àpbà ale, ndàdù àmbe ndòyò dǎ kòkòrò p̀bìndà ìndrù tó ɔfò ǎ ndì ndíñí nà irèta-okú dò rò. ¹⁹I ale nùpbà nzá i Krístò rǎ. Krístò ní ndì *Kànìsà-dò, ndirò kànìsà ní kà-ngbò. Ka ní ndì arí p̀bìndà ale nóngù, ndàdù abádhí-tsù àndu ròkò atdíkpá, àdhàdhì ale-ngbò-ròngá-nzo náarí 'ùnzi ngìngò ǎ rò, ndì ale-ngbò ràdù àmbe òvì dǎ Kàgàwà-afí ózè dhu bhèyi.

²⁰Nyí, nyí nyuvè wà atdíkpá Krístò mànà, nyàdù ùvò yà adzi dǎ ɔbì nà dhu-tsí tó àdr̀ngbànga tó ɔbì ǎ rò. Ní ádhu nyí nyaràdù nyònzì yà adzi ǎ ale bhèyi fùkú okota ǎ, nyàdù nyòzè nyífù kǎkà dhu bhèyi uyátá-tidò ní? ²¹I uyátá ràtina : « Àpé nyónyù yà dhu ! Àpé nyinè yà dhu ! Àpé nyalú yà dhu-ngbò ! » ²²Kòrí dhu kóró nípbì i ròyá dhu ní 'ìnza ràdù atdí-gùna tí ka kònzì kasu i ní rò dhu. Ndirò i dhu kóró ní ìndrù tó uyátá mà, ìndrù rùdhèna dhu mànà kèlè. ²³Obhó tí, kòkò i uyátá rǎ 'àlǎ dhu-ònga t'òvòta tó ɔfò bhèyi. I uyátá rǎ ìndrù àvì rùlè ndì ndòzè dhu-tsí kèlè, ràdì yòròwà tó ɔfò bhèyi rí ndálà ɔfò ǎ, ndirò ràbhu ngbòna ràbà àpbè Kàgàwà-okú dò rò. Pbétù, kòkò i uyátá rǎ mbà tǐya nà, abádhí ràbhùna ìndrù r̀nzì ní i í atdyúya òho dhu-tsí kèlè nídhuní.

Krístò, òr̀-akpà ò aríñí ale, náafí nózè dhu ònzì ka kí dhu

3 ¹Nyí nyapé ìñí iwà nyí nyungbe nyí atdíkpá Krístò mànà dhu tí, ní nyí nyàkǎ nyòmè òr̀-akpà ò aríñí dhu, yà Krístò arádi Kàgàwà bhà fangà dònǎ rò i. ²Nyí nyàkǎ nyíli afíku atdí dǎ òr̀-akpà ò dhu dǎ, ìnzí ní nyíli afíku yà adzi ǎ dhu dǎ. ³Obhó tí, nyí nyúve wà, Kàgàwà ràdù nyàbhu nyungbe nyí ɔve-bvè rò. Ní kòmbí, nyí nyórù wà fùkú ípìr̀nga atdíkpá Krístò mànà Kàgàwà-nyutsì. ⁴Krístò ní ndì fùkú obhóná ípìr̀nga. Ndirò kà rǎ ndàvì kpanjangba tǎfǎdǎ nínganí, nyí mà átò nyí nyavíya nyí atdíkpá kà mànà, kàbhà àdr̀ngbànga tó awáwù ǎ.

⁵Nírò, nyí nyàkǎ nyòkyè yà adzi ǎ kóró dhu-tsí kǎkà nyukutsì aríñí : m̀nyòndì t'ònzita mà, Kàgàwà-nyìkpò ǎ ka kòtì dhu mà, ale-nyí rǐwu ní nzère dhu-atdyú t'òhota mà, ndirò ongyéngá-atdyú t'òhota mànà. Ndi ongyéngá-atdyú t'òhota

rîî àdhàdhì yà *sànamù ùlě ka kí dhu bhěyi. ⁶Kòkò nzérenga-okú dò rò ní ndi Kàgàwà bhà nàwí nńsíya yà ìnzí arí tsuná dhu ìri ale dđ. ⁷Angyi, nyí nyongónà dhu ònzì ndi dhu bhěyi, yà i nzérenga-òbì náasè dùkunà nínganí.

⁸Pbétù kòmbí, nyí nyàkà nyípfo kàkà dhu-tsí kóró nyukutsi rò. I dhu ní: nàwí ònzì nyí nyí dhu, ùkúnga rí ndiwa dhu, nzére dhu ònzì nyí nyí dhu, ìndrù ùdhù nyí nyí dhu, ndirò ìndrù nń nyí nyí dhu ùncò nń òte-tidò rǎhu liku ò rò dhu. ⁹Nyí nyàkà nzá nyùnò títò fùkù nzínziku ð. Obhó tí, nyí nyípfo wà yà angyi nyí nyí nà fùkù ìndrù-ayí tó òfò nyukutsi rò, pbìndà mètso mànà, ¹⁰nyádù ìndrù-òwútá tó òfò núfò rùkú. Obhó tí, nyí ní ìndrù-òwútá. Kàgàwà, yà àlě nabhòlò ale, náarí nyàbhù nyòngò ìndrù-òwútá tí bìlìnganà. Ndi dhu bhěyi ní ndi, nyí nyádù àmbe nyǎli dđ kà bhěyi atdídđ, nyádù kùni mběyi nyú. ¹¹Ní wò dhu-okú dò rò, ìnzí ní Pbàyàhúdì mà, Pbàyàhúdì mànà ònga ùncò ka kí dhu-tì rîî ìmbà. Kà rîî ndi dhu bhěyi tí ònzìyànga ka kòbhòlò ale mà nzínzì ð, ìnzá ka kòbhòlò ònzìyànga ale mànà, iwà inga núni ake ale mà nzínzì ð, ìnzá inga núni akekpá màtí ale mànà, ndirò ìncò tí aríí ale mà nzínzì ð, ìtírò aríí dđyá ale mànà. Obhó tí, Krístò ní ndi kóró dhu dđ idzi nónyè ale, ndirò kà rîî ìngbàtì fli ndi ale mà yà ndi ná'ù nyutsi.

Kànisa ð pbàkrístò àkà 'òkò tí nzínziya ð dhu

¹²Nírò nyí yà Kàgàwà òvò fíndà ale tí rò, nyí ní kàbhà ale, yà atdídđ kòzè ale. Ní ndi dhu-okú dò rò, nyí nyàkà nyí nà ní ìzù àbà nyí nyí ìndrù dđ nń afíkù, ìdzinga ònzì nyí nyí ìndrù tò nń afíkù, yòcòwà nà nyí nyóko nń afíkù, ìyònga ð nyí nyóko nń afíkù, ndirò dhu-dzi òndù nyí nyí nń afíkù. ¹³Nyí nyàkà nyòndù dzikù nzínziku ð. Ndirò òdhìkù òbhù nyí nyí okúna dò rò dhu nà nyí nyí rò, nyí nyàkà nyòwù dhu ùbà rò fùkù nzínziku ð, àdhàdhì Ádrùngbàle Yèsù núubà dhu fùkù dhu bhěyi. ¹⁴Ròsè kóró kòrì dhu dònǎ, nyí nyàkà nyí àzè nà. Obhó tí, àzè náarí ndi kóró ale ùngbò rîî atdí ale nyú tí. ¹⁵Nyí nyàkà nyí Krístò bhà màrùngà nà afíkù ò. Obhó tí, Kàgàwà únzì nyí nyí ndi màrùngà nà, ndíni nyí nyí tí atdí ale-ngbò tí. Ndirò, nyí nyàkà nyí òtsò àdù arí Kàgàwà tò ale tí. ¹⁶Krístò bhà Òte àkà ndàdi abhò nyú nzínziku ð. Nyí nyàkà nyòwù dhu ùdhe rò fùkù, nyádù sedzà ùbhò fùkù nzínziku ð dhu-ònga t'òvòta tó irèta nyú nà. Nyí nyàkà nyòwù adyi ùyù rò Kàgàwà tò atdí afíkù nyú nà, nyádù òwu òtsò àdu rò kà tò *Zàburì mà, ilèta tó adyi mà, ìlìlǎ Alafí rí nyàbhù nyǎyù ngùkpà adyi mànà ð. ¹⁷Ìngbàtì fli ndi dhu mà nyí nyònzina, òtè-ku ð màtí, ndirò mùtsòkù ð màtí, nákà nyònzì kóró Ádrùngbàle Yèsù-òvò rò, nyádù òwu òtsò àdu rò Àba Kàgàwà tò kòtù ð.

Fí-dzá pbàkrístò àkà 'òkò tí dhu

(Èfe 5.22-33; 6.1-9; 1Tì 6.1-2; Tit 2.9-10; 1Pé 2.18-25; 3.1-7)

¹⁸Nyí vèbhálé, nyí nyàkà nyí rí fùkù kpabhále-tsù dhu àkàkà dhu bhěyi, Ádrùngbàle Yèsù-ònzì.

19Nyĩ kpbahále, nyĩ nyàkǎ nyòzè fùkú vèbhále, ìnzĩ nyǎdù òwu òko rǎ abádhí mànà ìdzò tí nyĩ nyǎdzò ngbòku rórò.

20Nyĩ nzónzò, nyĩ nyàkǎ nyǐfu nyĩ nódhì ale kóró dhu ǎ. Obhó tí, wòrì ní ndi Ádrùngbǎle-nyìkpó nǒfò dhu.

21Nyĩ nzónzo t'ábánǎ, nyĩ nyàkǎ nzá nyòwù fùkú nzónzo àbhu rǎ rǎkò, akye nyĩ nyabhùna abádhí-afí ringyè ì ní.

22Nyĩ ìno tí arǐfì alé, nyĩ nyàkǎ nyǐfu yà adzi ǎ fùkú ádròdrò ale kóró dhu ǎ. Nyĩ nyàkǎ nzá nyǐfu abádhí yà abádhí rǐ nyǎlǎ nyìkpóya ǎ òná kàsùmì ǎ tí, àdhàdhì abádhí-nyìkpó ǎ tí nyĩ nyǐ nyǐfù dhu bhèyi. Pbétù nyĩ nyàkǎ nyǐfu abádhí ìdzi afìku nyú nà, Ádrùngbǎle ifù nyĩ nyarí dhu-okú dò rò. 23Ndirò nyĩ nyònzina ìngbàtí ìli ndi dhu mà, nákǎ nyònzì atdí afìku nyú nà, àdhàdhì Ádrùngbǎle tò nyĩ nyǐ kasu ònzi dhu bhèyi, ìnzĩ ní ìndrù tò nyĩ nyǐ kasu ònzi dhu bhèyi. 24Nyĩ nyàkǎ nyǐrè dhu ní, Ádrùngbǎle rubhòya yà pbìndà ale tò ndi nduli perè tí dhu fùkù. Obhó tí Krístò, yà nyĩ nyarí kàsùna ònzi ale ní ndi obhónánga tó Ádrùngbǎle. 25Pbétù, nzére dhu ònzi arí ale bhà perè Kàgàwà ubhòya àdhàdhì yà kǎnzì nzére dhu-bvu rǎ, kǎrì nzì dhu òlè ìndrù tò nídhunì.

4 1Nyĩ ádròdrò alé, nyĩ nyàkǎ nyònzì dhu fùkú ìno tò obhónánga dǎ, ndirò àkǎkǎ mǔgèrè ǎ, nyǎdù dhu ùni nyĩ mà átò nyĩ rǎrǐfì ìnè dùkú Ádrùngbǎle nà òrù-akpà ò.

Pbàkrístò àkǎ 'òkò ìnzá àpè Yèsù à'u ale nzínzi ǎ tí dhu

(Éfe 5.14-17; 6.18-20)

2Nyĩ nyàkǎ nyòkò pòtsó itsòta ǎ. Ndirò nyǐtsò nyĩ nyǐ rò, nyĩ nyàkǎ nyòdò Kàgàwà rǎdùna fùkù dhu òtsò àdù nyĩ nyǐ kà tò rórò. 3Nyĩ nyàkǎ nyǐtsò nyĩ dǎkǎ átò, ndíni Kàgàwà angbe tí pbìndà Dte òwò mà mí ìndrù tò ní otu fǎkǎ. Ndi Dte ní Krístò nàndà Dte, yà òdhù ò ongónà àdi. Wò ndi Dte-okú dò rò ní ndi ma mǐfì kòmbí imbi ò. 4Nírò, nyǐtsò nyĩ dùdù, ndíni ma mara tí kòvò rǎ kpangba, àdhàdhì kàkǎnà mǔvò dhu bhèyi.

5Nyĩ nyàkǎ nyǐfì dhu-ònga t'òvòta tó mǔtsò nà ìnzá àpè Yèsù à'u ale-ònzì, nyòwù ìdzìnga ònzì rǎ abádhí tò nyĩ nyàbà kóró kàsùmì ǎ. 6Òtǎku àkǎnà ndíni ìnga nǒfò òte tí bìlìnganà, ndàdù òvù iko ní ka kòsì dhu bhèyi. Nyĩ nyàkǎ nyòwù òte àdu rǎ ìngbàtí ìli ndi ale mà tò àkǎkǎ dhu bhèyi.

Bhàruwà rǐku dóná rò ovita

(Éfe 6.21-22)

7Ìma nàndà kóró dhu nòwò rí fùkù ní àlè t'ádòná Dòkíkò. Àbadhi ní atdídǎ ma mòzè ale, atdídǎ pbìndà kasu nífu kasutále, ndirò atdíkpá mà márí Ádrùngbǎle Yèsù bhà kasu ònzi mànà ale. 8Ndi dhu-okú dò rò ní ndi ma mòvì ka tikù ò, ndíni mà múda òná dhu nòwò tí fùkù, ndàdù afìku àbhu ròtsi òbi. 9Ma mòvì abádhí atdíkpá atdídǎ ma mòzè, ndirò

atdídǎ ndì nífu àlě t'ádǎnà Ònèsímò mànà. Ndi Ònèsímò ní àwú fǔrǎbvǔ ale. Abádhí ní i rí iró ì nǒnzì kóró dhu àwě fǔkù.

¹⁰Ɔdhìdu Àsìtarikò, yà atdíkpá ka kúsò mǎ mànà ale, nóvi nyí. Ndirò Mǎrkò, Bàrnabà t'ádǎnà nóvi nyí átò. Nyí nyábà wà Mǎrkò-okú dò rò ma múnò fǔkù dhu. Ní fǔrǎbvù kà rǎrà àhù rò, nyàkò ka mběyi. ¹¹Ndirò Yèsù, yà Yèsitò tí kátina ale, nóvi nyí átò. Kǎkà Yèsù ná'ù Pbàyàhúdì nzínzì ǎ, kǎkà ìbhù ale kèlě ní i atdíkpá arí kasu ònzi ima mànà òrù-akpà ǎ Ádrùngbǎ kamà Kàgàwà bhà Idzi-okú dò rò. Ndirò abádhí ní i afídu nópè.

¹²Fǔrǎbvǔ ale Èpafrà nóvi nyí átò. Ka ní Yèsù Krístò bhà kasutále. Kǎrí nzí ndìngyě ndítsò ndì ndí dǎkù bìlìnganà rò, ndíni nyí nyikò tí pòtsó fǔkù a'uta ǎ, ndíni nyí nyó'ó tí afíku ònǎ rò, nyàdù àmbe Kàgàwà-afí òzè kóró dhu ònzi dǎ. ¹³Ma mí dhu òvò kpanya kòkú dò rò mati, kà rarí ndùgye atdídǎ okúkù dò rò. Ndirò kǎrí ndùgye Làwòdikiyà mà Hiyèròpolì mànà tó kigò ǎ aríi pbàkrístò-okú dò rò. ¹⁴Lukà, yà atdídǎ àlě kòzè àlě tó mǔngangà mà, Dēmà mànà nóvi nyí.

¹⁵Òvi nyòvi Làwòdikiyà tó kigò ǎ ríi àlě t'ádóna pbàkrístò, atdíkpá Nifà mà, yà pbì idzá arí 'ùndǔ pbàkrístò mànà. ¹⁶Yàrí bhàrùwà ka kòzúna gukyè nzínzìkù ǎ, ní nyònzì kóró ɔbi, kòzù ka átò Làwòdikiyà ǎ *kànìsà ǎ. Ndirò nyí, tikù ònǎ rò, nyí nyàkǎ nyòzù wò ndi kànìsà ǎ bhà tò ma màndí bhàrùwà átò. ¹⁷Ɔvò nyòvò dhu Àrkipò tò nyǎti: kà rǎkǎ ndàndà nga mběyi yà fóná Ádrùngbǎle Yèsù ábhù kasu nà, ndíni ndadù tí kònzì mběyi.

¹⁸Íma Pòlò, ma màndí dhu ɔtsúdu nyú nǎ, movì nyí nǎ. Àpé nyàdzo àdì ma màdì imbi ò dhu rǎ rò. Kàgàwà àkǎ ndàsò nyí!

Tèsàlònìkà

ǎ *Kànìsà tò Pòlò andí wemberè tí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí ní wemberè tí Pòlò andí Tèsàlònìkà tó kigò ǎ pbàkrístò tò bhàruwà. Kándí ka mbèmbè imbò kumì dóná atdí nà atò údà Yèsù ka kùgù dhu-dzidǎ rórò. Obhó tí, Pòlò mà, Sílà nà náawù ùvò ndí kigò ǎ, Pòlò ràdù Yèsù Krístò bhà Ídzi Màkúrù núnò abádhí tò (Kas 17.1-10). Tèsàlònìkà tó kigò ǎ kànìsà ǎ, ìnzí ní Pbàyàhúdí nífí abho nyú, pbétù Pbàyàhúdí nyú ràdù ìfí ngúfe. Ngúfe idho dzidǎ, Pbàyàhúdí nzínzi ǎ atdídhená ale náadù dhu ùya ìndrù tò, ìnzí Pòlò mà, Sílà nà rúnona dhu niri tí.

ǎyǎ atò dzidǎ, Pòlò avì Tìmòtewù ràrà Tèsàlònìkà arí Yèsù ná'ù ale arí òko tí dhu andà. Ní ányì Tìmòtewù àrà àhu, ndàdù ndàdu rò, kítsi àtìnà Pòlò ní ìnè abádhí ràrífí fíyó a'uta nòdò ì arí ró. Kàti átò abádhí nzínzi ǎ atdídhená ale tó ìrèta nínza dhu ràrì abáya mà, ayíya mà, ndirò odhíya mànà núve inzà Yèsù àpè ìngo rórò dhu. Ní abádhí ràròwu dhu òngù rǎ tsùya kǎkò ùvùve ale ralaya tí tdù Yèsù-ngbò. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, Pòlò náandí bhàruwà abádhí tò, ndíní abádhí-afí otsi tí obi ní, abádhí uni tí Yèsù Krístò ríngo dhu nífíya tí dhu, ndirò ndí ná'ù ale kónziya tí dhu. Ndi dhu bhèyi ní ndi, abádhí rí dhu à'ù ìnè ì rí'ya atdíkpá ndí Ádrùngbàle mànà dhòdhòhonganà.

Bhàruwà-nyìtì ka kòhù tí dhu

- Pòlò mà rí Tèsàlònìkà ǎ Kànìsà nóvì dhu mà abádhí rí òtsò àbhù Kàgàwà tò abádhí-okú dò rò dhu mànà dhu (1.1-10).
- Pòlò mà anzì kasu tí Tèsàlònìkà ǎ kànìsà ǎ dhu (2.1-16).
- Pòlò rí Tèsàlònìkà ǎ bhà nóze ndàla dhu mà kàvì Tìmòtewù ràrà abádhí-afí òpè dhu mànà dhu (2.17-3.13).
- Pòlò rí Yèsù ná'ù ale ònzi ròkò Kàgàwà-nyìkpó nǎfò dhu bhèyi dhu (4.1-12).
- Yèsù ì a'ù rórò uvè ale núungbeya ì dhu (4.13-18).
- Ádrùngbàle Yèsù ná'ù ale àkǎ 'òkò tí kà ríngo ònà idho òdò ì í ònanà dhu (5.1-22).
- Pòlò rí pbàkrístò òvì dhu (5.23-28).

Pòlò mà rí Tèsàlònìkà ǎ Kànìsà nóvì dhu

1 ¹Ima Pòlò, Sílivanù, Tìmòtewù mànà, mà màndí yàrí bhàruwà fùkù, Tèsàlònìkà tó kigò ǎ kànìsà tírò. Nyí ní Àba Kàgàwà bhà ale, ndirò

nyí ní Ádrùngbàlè Yèsù Krístò bhà ale. Ní, Kàgàwà àkà ndàsò nyí, ndàdù nyàbhù nyòkò màrùngà ǝ.

²Mǎ mǎrí ǝtsò nábhù bilínganà Kàgàwà tò okúku dò rò, mǎdù àmbe nyírè dǝ fàkǎ itsòta ǝ. ³Ndirò, mǐtsò mǎ mí àlè t'Ábanà Kàgàwà-ǝnzí rò, mǎ mǎróngo ìrènà ìnzí mǎ múbhana rórò dhu ní, fùkú a'uta-kàsù mà, fùkú àzè arí nyàbhù nyǝnzí kasu tí dhu mà, ndirò ní, nyí nyá'ù dhu ǝbi nyú nà ìngo àlè tò Ádrùngbàlè Yèsù Krístò ringoya dhu. ⁴Adódù, yà atdíǝ ma mǎzè nyí rò, mǎ mǎni dhu Kàgàwà rǎzè wà nyí, ndirò kà rǎvò wà nyí, nyí pǝbìndà ale tí. ⁵Obhó tí, yà fùkù mǎ mǎvò fàkǎ Ídzi Màkùrù ní mǎ mǎvò nzá ǝtè ǝ tí. Pbéù, mǎ mǎvò ka ìlǎlǎ-Alafí bhà ádrùngbǎnga tò ǝbi mà, kǎbhà mùdzùnà mànà nǐ, mǎdù dhu à'ù wò mǎ mǎvò fùkù dhu rǎrǐ obhó dhu nyú. Ndirò, nyí nyùnì wà ìngbà dhu bhèyi màtí nzínzìku ǝ mǎ mǎkò dhu nábhù ídzìnga fùkù dhu. ⁶Ndi dhu bhèyi ní ndi, fùkú okota nǎfò ndì fàkǎ okota nà, ndàdù ndǝfò Ádrùngbàlè Yèsù bhà adita nà. Ndirò, ábhǝ àpǝbè nyú ǝ rò, nyí nyádù Kàgàwà bhà ǝtè nǎkò, ìlǎlǎ-Alafí nírǎ nyí nǐ dhèdhe nyú nà. ⁷Ndi dhu bhèyi ní ndi, yà nyí nyǎnzina dhu nádi wà ídzi ǝfò tí Màkèdòniyà mà Àkayà mànà tò pǝbìrì ǝ Yèsù ná'ù ale tò. ⁸Obhó tí, fùrǎbvù rò nga ní ndi, Ádrùngbàlè Yèsù dǝ rǎtè Ídzi Màkùrù núnndò ndì nǐ. Kùndò nzá ndì Màkèdòniyà mà Àkayà mànà ǝ tí, pǝbéù, nyí nyá'ù Kàgàwà tí dhu-ǝyí nǎkǎ ábhǝ ngari nyú ǝ. Ní, wò dhu dǝ mǎ múnǎna tdítǝ dhu rǐrǐ mbǎ. ⁹Ndirò, ìndrù rǎwù àwenà rǝ dhu ní, fùrǎbvù mǎ mǎwù ùvò tí dhu. Ndirò, abádhí rǎwù àwenà rǝ dhu ní, nyí nyúgèrè nyí nyá'ù Kàgàwà, nyádù *sǎnamù núbhà dhu. Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyí nyá'í ìpìrǎnga mà obhǎnga mànà tò Kàgàwà-kàsù nǎnzì. ¹⁰Ndirò, nyí nyá'í Kàgàwà t'Ídhùnà, Yèsù rǐngo òrù-akpà ò rò dhu nǎdò. Ndi Yèsù ní ndi Kàgàwà ábhù rǐngbè ndì ìbhu ò rò, ndíñí àlè nùwè tí yà rǐrǎ ìndrù-ànyǎ t'ítǝtǝ tò pǝbìndà nǎwí ǝ rò.

Pǎlò rǐ Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù núnǎ Tèsàlònikà ǝ dhu

2 ¹Adódù, nyí nyú mà nyí nyùnì wà dhu ìnzá mǎ rǎwù ùvò kǎkórò fùrǎbvù. ²Nyí nyùnì wà dhu átò, tdù mǎ mowu ùvò fùrǎbvù rò, mǎ rǎbà àpǝbè, kadù dhu ùndò mǎ nǐ Filipì tò kigò ǝ. Pbéù, ábhǝ àpǝbè nzínzì ǝ rò tí, Kàgàwà ábhù afíka ròtsì ǝbi, múnò pǝbìndà Ídzi Màkùrù fùkù. ³Obhó tí, yà fùkù mǎ múyǎ dhu nǐrǐ nzí afátá, ka nǐrǐ nzí nzère ìrèta mà, ndirò ka nǐrǐ nzí utrátá mà. ⁴Pbéù, Kàgàwà ózù ndi mǎ iwà mǎ màkǎ múnò pǝbìndà Ídzi Màkùrù ìndrù tò ale tí. Ní mǎ mí nzí àdù kùnò ìndrù-nyìkpó nǎfó tí, pǝbéù mǎ mǎdù kùnò Kàgàwà-nyìkpó nǎfó tí. Ka ní ndi ale-afí-tsi dhu mà múnì arí ale. ⁵Obhó tí, nyí nyùnì wà dhu ìnzá mǎ rùhà ìndrù akekpá màtí ǝtèka ǝ. Ndirò ǝtèka ǝ, mǎ mǎnè nzá ìndrù-fó mǎ mí dhu òngyè dhu. Kàgàwà nyú ndítùrò ní ndi yà mǎ múnǎna dhu tò ngàmì. ⁶Ndirò mǎ manè nzá ìndrù rǐ mǐfù dhu, ìmbǎ rǐrǐ nyí nyú màtí, ìmbǎ rǐrǐ ngùkpà ale màtí. Mǎ mǐ'yana ìnè

măe mă ðukú àzèmbè Krístò bhà uvitatále nyú ní mă rò. 7Pbétù mă mádù òko nzínziku ð yorwà nyú nà. Àdhàdhì ndì ndaróngùna inzo nózè ingbatánà bhèyi, 8mă mózè nyí atdíð. Ní, mă mazè nzá múnò Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù kèlè fùkù, pbétù atdyúka nadù ìí átò mǎdzi fàkà ípírõnga nyú okúku ðò rò, fàkà àzè nítrò ndì abho nyú fùkù nídhuní. 9Adóðù, nyí nyìrè wà mă mónzì kasu tí dhu mà, yà mă mábà àpbè mànà. Mă mówù Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù núnò rò fùkù àzèmbè mă mí kasu ònzi adyíbhengá, ndirò kúbbingá màtí rórò, akye mă mowuna ìí ànò tí nzínziku ð atdí ale ðò màtí ní.

10Nyí, Yèsù ná'ù ale tírò, mă mókò nzínziku ð ilíà ðfò ð, àkáká ðfò ð ndirò ìmbà nzère dhu tí ka kózèna dhu ríí ònà ðfò ð. Nyí ní ndi dhu tó ngàmì, ndirò Kàgàwà ní átò ndi dhu tó ngàmì. 11Nyí nyùnì wà dhu átò mă rókò kórò nzínziku ð ale mànà àdhàdhì inzo t'ábanà mà náaróko pbì inzo mànà dhu bhèyi. 12Mă mówù dhu ùyá rò fùkù, mǎdù òwu afíku òpè rò. Ndirò, mă mówù nyònzì rò òbì nyú nà, ndíní nyí nyubhì tí Kàgàwà ózè dhu bhèyi. Ndi Kàgàwà ní ndi nyí núnzì ndíní nyí nyotsú tí pbìndà ádrùngbànga tó idzi ò, nyǎdù pbìndà ádrùngbànga tó awáwù nála.

13Ndirò, yàrí ní ndi yà ìnzì mă mí mǎngyè rórò mă mǎrí òtsò nábhù ní Kàgàwà tò okúna ðò rò dhu : Nyí nyíri yà fùkù mă múnò Kàgàwà bhà Ídzi Màkürù. Ní, nyí nyǎdù kàkò ìnzì ní ìndrù-li'ò rò àhu òte bhèyi, pbétù nyí nyákò ka Kàgàwà-li'ò rò àhu òte bhèyi. Ní, ndi òte ní Kàgàwà bhà Òte. Ndi òte ní ndi nyukutsì rí kasu ònzi nyí Yèsù ná'ù ale tírò. 14Adóðù, ndi dhu nìtè dhu ní, yà Yùdeyà tó pbìrì ð, Kàgàwà bhà kànìsà ð Yèsù Krístò ná'ù ale rò ndi nanzì dhu, nónzì wà ndi átò rùkú dhu. Nyí nyábà àpbè fùkú pbìrì ð bhà nyú fò, àdhàdhì abádhí náabà àpbè ìnzà Yèsù ná'ù Pbayàhúdífò dhu bhèyi tí. 15Pbayàhúdì ní ndi Ádrùngbàle Yèsù nabhù kohò, ì ràdù pbànábì nábhù kòkyè. Abádhí ní ndi ròkà ávu. Abádhí rǎnzina dhu arí nzì Kàgàwà-nyìpkò nófò, ndirò abádhí nóngò kórò ale tó òmvù tí. 16Abádhí arí tsùka àpà 'ùtò ìnzì mă mowò tí ògù tó òte ìnzì ní pbayàhúdì tò, akye abádhí adùna ùgu ní. Ndi dhu bhèyi ní ndi, abádhí nísè yà angyangyi ì arónzina fíyò nzérenga-bvu. Pbétù, Kàgàwà bhà nàwí rísi isì abádhí ðò.

Pòlò rí Tèsàlònikà ð bhà nózè ndàla dhu

17Adóðù, ka kàtu mă mǎbhà mă nyí mànà ale-ngbò ð rò idò kàsùmì kèlè tí. Pbétù ale-afí ònà rò, àlè kíí ìnè atdíkpá. Atdyúka nyú níí àlè ràla àlè nyí mànà. Ní mă mónzì kórò òbì ndíní ndi dhu náaká tí fàkà. 18Ndi dhu itè rí dhu ní, mă mómvù mă mówù fùrábvù. Ndirò ima nyú Pòlò, ma mómvù wà dhu ibí-gùna nyú, ndíní ma mara tí fùrábvù. Ní, pfòmvo Sitanì ádù ndi otu nùtò ròkà. 19Nírò, ádhi mà nyú ndi fàkà a'uta ríí ðyà? Ádhi mà nyú ndi idhèka rí ndìka okúya ðò rò? Ndirò, fàkà mùlè mà tó mùkìmbà ní ádhi mà? Ní'ya tí obhó nyí ndi, yà àlè tó Ádrùngbàle Yèsù rìngò nínganì? 20Obhó nyú, okúku ðò rò nga ní ndi mă mǎrí mìlè, idhèka ràdù ndìka ní.

Pòlò rí Tímòtewù òvì ràrà Tèsàlònikà 3 bhà-afí nópè dhu

3 ¹Ádzí mǎ mí inga òdò dhu níngyě mǎ rò, mǎ mála dhu mǎ rǎkǎ mǒkò víka dǎ rò Átenè tó kígò ò. ²Ní, mǎ mádù adòkà Tímòtewù nóvì ràrà fǔrǎbvù. Àbadhi ní ndi Kàgàwà bhà ino, yà atdíkpá mǎ mǎrí Krístò dǎ róte Ídzì Mǎkǔrù núnò mànà ìndrù tò ale. Ní mǎ móvì ka fǔrǎbvù, ndíní afíku nabhù tí ròtsì òbì ndàdù nyídi fùkú a'uta 3, ³ndirò, ìnzì yà kòmbí nyí nyàbàna àpè adù tí atdí ale mà nábhu rùbhà pòbìndà a'uta. Obhó tí, nyí nyùni wà dhu, àlě rǎrì ndi àpè-tidò nábà àbà. ⁴Ndirò, fǔrǎbvù mǎ mǎrí ònà kàsùmì 3, mǎ móvò wà dhu fùkù mǎti: àlě rǎrì àpè nábà. Ní, nyí nyùni wà dhu i dhu rǎrì kǎkò rí 'ònzì. ⁵Wò dhu-okú dǎ rò ní ndi, ima nyú mà átò ma mítdègu míngyě inga t'òdòta nǎ, ní ma móvì Tímòtewù ràrà fǔrǎbvù. Ma móvì ka ndíní adù tí ìngo nyí nyáróko tí fùkú a'uta 3 dhu tó mǎkǔrù nà idù. Obhó tí, ma móvì òdòna dhu ní, akye utrátàba Sitanì rǎdù àrà nyùtra, òbìka rǎdù àwì kǎkórò dhu.

Tímòtewù àdu ndì nà mǎkǔrù rí Pòlò-idhè nábhù rìka ndi dhu

⁶Pbètù, kòmbí Tímòtewù níra wà àhu fǔrǎbvù rò. Ní, kàwe wà ídzì dhu nyú fùkú a'uta mà, fùkú àzè mànà dǎ. Kàti, atdídǎ nyí rarì mǎrè bìlìngànà, ndirò atdyúku nyú rǎrì nyàla mǎ tdítǎ, àdhàdhì mǎ mòzè mǎ ràla nyí átò tdítǎ dhu bhèyi tí. ⁷Ní ndi dhu bhèyi tí adódu, yà mǎ mǎrí ònà àpè mà, avuta mànà nzínzì 3, fùkú a'uta 3 nyí nyíkò tí dhu níbhò ndi òbì afíka tò. ⁸Kòmbí, mǎ mí mǎnè mbèyi nyú, nyí nyíkò pòtsó Ádrùngbàle Yèsù ò nídhuní. ⁹Íngbà òtsò-tidò ndi mǎ mádù àdunà Kàgàwà tó okúku dǎ rò, yà nyí nyú nyí nyàbhu idhèka rìka ndi tí Kàgàwà-ònzì okúku dǎ rò dhu dǎ? ¹⁰Kúbhìngànà ndirò adyíbhengá mǎti, mǎ mǎrí mǎtsò atdyúka nyú nà Kàgàwà rǎ, ndíní mǎ nabhù tí màla ngbòku tdítǎ, mádù fùkú a'uta dǎ òdì dhu níse fùkù.

¹¹Kàgàwà àlě t'Ábanà nyú ndìtrò, àlě tó Ádrùngbàle Yèsù mànà, nǎkǎ ì rànge otu fǎkà ndíní mǎ mowu tí ùvò fǔrǎbvù. ¹²Ádrùngbàle Yèsù àkǎ ndìtrò nyí nyóze nyí nǎ nzínzìku 3 àzè, ndàdù kóró ngǔkpà ale nyí nyóze nǎ àzè nítrò átò, àdhàdhì mǎ mòzè nyí dhu bhèyi. ¹³Kàkǎ ndàbhu afíku ròtsì òbì, ndíní adùya tí yí ìlìlǎ ró, ndirò ìmbà afátá na àlě t'Ábanà Kàgàwà-ònzì, àlě tó Ádrùngbàle Yèsù rìngo, ì rìwù atdíkpá rónà ale mànà nínganí.

Pòlò rí Yèsù ná'ù ale ònzì ròkò Kàgàwà-nyìkpó nòfò dhu bhèyi dhu

4 ¹Adódu, ngǎtsì dhu ní, mǎ móvò wà nyí nyàkànà nyùbhi Kàgàwà-nyìkpó nòfò rǎdù dhu bhèyi dhu fùkù. Obhó tí, nyí nyárí ndi dhu ònzì ònzì. Ní, kòmbí mǎ mònzì fùkú, mádù ùyanà fùkù Ádrùngbàle Yèsù-òvò rǎ dhu ní yàrí: Nyí nyàkǎ nyònzì ka mbèyi nyú ròsè. ²Obhó tí, nyí nyùni wà yà fùkù mǎ múyǎ ìngbà dhu bhèyi dhu-tidò mà ríra Ádrùngbàle Yèsù bhà

rò. ³Kàgàwà ózè dhu ní, nyílǎ nyìkpóna ð, ndirò ní nyǎdò nyí m̀nyòni rǒ rò. ⁴Ndirò kòzè dhu ní, ngàtsi ale ròdò ngbòna ilátá ð Kàgàwà-nyìkpó ð, ndirò ifuta mànà dhu ð, ⁵inzí ndàbhù ndi m̀nyòni ràtdù affina yà inzà Kàgàwà ǹni ale náaróznina dhu bhèyi. ⁶Wò ndi mùtsò-tidò ð, dhu àkà nzá atdí ale mà r̀nzi nzénga òdhinà rǒ, ndùpò pb̀inda ara d̀. Obhó tí, Ádr̀ngbàle Yèsù níitdiya kóró i dhu bhèyi dhu-ànyà yà angyinà rò mà m̀nù ò f̀k̀k̀, màd̀ ùyanà mbèyi nyú f̀k̀k̀ dhu bhèyi. ⁷Obhó tí, Kàgàwà ǹnzi nzá àlè m̀nyòni t'ònzita t̀. Pb̀étù, k̀nzi àlè ndíni àlè koko tí ililá ale tí nyìkpóna ð. ⁸Ndi dhu bhèyi ní ndi, yàrí uyátá nòdhò ale, nódhò nzá indr̀-tsù dhu, pb̀étù kòdhò dhu ní Kàgàwà bhà uyátá. Ka ní ndi pb̀inda ililá-Alafí níbo arí f̀k̀k̀. ⁹Yèsù ná'ù ale rǒ 'òzè nzínziya ð dhu d̀, nyí nyí mbà f̀k̀k̀ ka kí dhu àndí dhu-atdyú nà. Obhó tí, nyí nyú nyí-tírò, nyí nỳni wà nyí nyádù nyòzè nzínziku ð tí dhu Kàgàwà-rǒ. ¹⁰K̀nì ndi dhu k̀lè ní ndi nyí nyaróznina M̀k̀d̀niya tó pb̀iri ð arí Yèsù ná'ù ale-rǒ kóró. Ní, mà m̀nzi nyí nyòngò k̀nzi mbèyi nyú t̀d̀t̀d̀. ¹¹Nyònzi òbi nyòkò màr̀ngà ð: nyàndà nyí nyòko tí dhu nyí-tírò, nyádù kasu ònzi òtsúku nyú ní dz̀nàku ǹnzi tí yà ma múyá f̀k̀k̀ dhu bhèyi. ¹²Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyí nyòznina dhu ràd̀ nyàbhù iri ale r̀fu nyí, ìmbà nyádù ìi indr̀ rǒ dz̀nàku ònzi dhu-atdyú nà.

Pòlò rǒ dhu àndí Yèsù ì a'u rórò uvè ale náungbeya ì dhu d̀ dhu

¹³Adódu, mà mòzè nzá nyòkò ònzi nỳni iwà ì a'u Yèsù rórò uvè ale d̀ dhu, akye nyí nyowuya òko izu ð, yà ìmbà arí a'uta nà ng̀kpà ale bhèyi ní. ¹⁴Obhó tí, àlè ká'ù wà dhu Yèsù ravè ndàd̀ ndìngbè. Ní ndi dhu bhèyi tí, Kàgàwà abh̀ya kàkà iwà ì a'u Yèsù rórò uvè ale, r̀ngbe ì átò, 'àd̀ '̀ngbò Yèsù mànà.

¹⁵K̀nì Ádr̀ngbàle Yèsù unò dhu-bvu rǒ mà móvona f̀k̀k̀ dhu. Yèsù r̀ngo dhu r̀t̀na nyìkpóya nà àlè nzínzi ð ale tírò, àlè kokoya nzí angyi ùv̀vè ale t̀ òr̀-akpà-otù ð. ¹⁶Obhó tí, màlàyíkà d̀ atdí ádr̀ngbàle-tù mà, Kàgàwà bhà wàndà-tù mànà rǒ iri r̀, Ádr̀ngbàle Yèsù nyú ndítírò nífoya òr̀-akpà ò rò. Ndirò kàkà Yèsù Krístò ì a'u rórò uvè ale náad̀ya '̀ngbe angyi. ¹⁷Ndi dhu-dzidò ní ndi, yà àlè-nyìkpó nà àlè kòtù àlè ndi kàsùmi ð r̀, àlè kad̀ya òdzì atdíkpà abádhí mànà àpb̀ ð, àlè ràd̀ àlè òtù Ádr̀ngbàle Yèsù mànà awe ð. Ndi dhu bhèyi ní ndi, àlè kóró àlè kad̀ya òko bil̀nganà Ádr̀ngbàle mànà òr̀-akpà ò. ¹⁸Ní, nyòngò afiku nópè nzínziku ð wòrí òte ní.

Ádr̀ngbàle Yèsù r̀ngo òná idho

5 ¹Adódu, Ádr̀ngbàle Yèsù níngoya òná idho mà, ndi kàsùmi mànà d̀, nyí nyí ìmbà dhu-atdyú nà màndí dhu f̀k̀k̀. ²Obhó tí, nyí nyú, nyí nỳni wà dhu mbèyi nyú, Ádr̀ngbàle Yèsù r̀ngo òná idho risiya inzà ka k̀ni angyangyi rórò, ogbotále náarótsù idza k̀bhingánà dhu bhèyi. ³Yà indr̀ ràtina màr̀ngà r̀r̀f̀ kòmbí, ndirò òd̀na ònzi ka kí dhu r̀r̀f̀

ìmbă rò ní ndi, dhu ìnză rí dhu adùya isí abádhí dš. Abádhí răbàna àpè năapíríya ndi ndisí àdhàdhì ari nà tsibhále-ò năari ndàpírí ụguta tò dhu bhëyi. Ní, atdí ale mà nógúya nzí abádhí nzínzi ð. ⁴Pbétù nyí adódù, nyí nyí ìmbă ìnd ð, ndíní wòrí idho adùya tí nyòtdi ogbotále bhëyi. ⁵Obhó tí, nyí kóró nyí ní awáwù ð ale, adyíbhengá nga ð ale. Àlě ní nzí kúbhingá nga ð ale, ìnd ð ale. ⁶Ní, dhu àkă nzá àlě ròdhò ngùkpà ale-tsí bhëyi. Pbétù dhu àkă àlě ròkò àlě-nyìkpó nà, àlě ràdù àmbe àlě òdò dš mbëyi. ⁷Obhó tí, òdhò aródhò ale năaródhò kúbhingá, ndirò, òri aróri ale năaróri kúbhingá. ⁸Pbétù àlě, adyíbhengá nga ð ale tírò, dhu àkă àlě ròdò àlě mbëyi. Dhu àkă àlě rùfš a'uta mà àzè mànà làtú tí àlě-odrù dš, àlě ràdù ògù àlě ká'ù dhu náfo sàbù tí àlě-dò rš. ⁹Obhó tí, Kàgàwà núutri nzá àlě ndíní ìndrù-ànyă nítđi ndi ndí nì pbindà năwí nísíya tí àlě-dš. Pbétù, kùtri àlě ndíní àlě kabáya tí ògù àlě tó Ádrùngbăle Yèsù Krístò-otù ð. ¹⁰Yèsù avè àlě-okú dò rò ndíní ndi ndíngò dhu nótu àlě àlě-nyìkpó nà màtí rò, ndirò kòtù àlě iwà àlě kùve ró màtí rò, àlě kadùya tí òko ípirònga ð atdíkpà ndi mànà. ¹¹Nírò, dhu àkă nyòwù afíkù òpè rš nzínziku ð, nyàdù òwu nyídi rš átò a'uta ð nzínziku ð ya nyí nyári kònzí dhu bhëyi tí.

*Ròmà tó pbìrì ð pbànowí
núufónà làtú (5.8)*

Yèsù ná'ù ale àkă 'òkò tí dhu

¹²Adódù, mà mònzi fukú ngàtsi dhu ní, nyòngò kòkò nzínziku ð arí kasu ònzi ale nífu. I ale ní kòkò nyùnda arí Ádrùngbăle Yèsù-òvò rš, 'àdù àmbe nyìkpókù itdyu dš nzérenga rš rò ale. ¹³Nyí nyàkă nyífu abádhí atdídš ròsè, nyàdù abádhí nózè ya abádhí aróznzina kasu-okú dò rò. Nyí nyàkă nyòkò màrùngà ð nzínziku ð.

¹⁴Ndirò adódù, mà mònzi nyí nyòvò dhu ìnzá inga nòfò dhu bhëyi aróko ale tò, nyàdù afíya níngyě ì ale-afí nópè. Mà mònzi nyí nyònzì ivivi ngbòya nà ale dzùnà, nyàdù kóró ale-dzi nóndù. ¹⁵Mà mònzi nyí átò nyòdò nyí, ìnzí atdí ale mà ràdu nzérenga nzérenga ní. Pbétù dhu àkă nyònè ìdzìnga ònzi nyí nyí bìlìnganà nzínziku ð màtí ndirò kóró ale nzínzi ð màtí dhu kèlě.

16 Nyòngò òko bìlìnganà dhèdhe ǎ tí. 17 Nyòngò nyǎtsò ìnzí nyí nyúbhana rórò. 18 Rùkú ndí nǎnzí kóró dhu ǎ, nyòngò òtsò kèlě nádu Kàgàwà tò. Obhó tí, kǎkǎrí ní ndí Kàgàwà ózè nyǎnzí Yěsù Krístò-ǎvò rǎ dhu.

19 Ìlǐlǎ-Alafí rǎnzina kasu àkǎ nzá nyǎtò tsùna.

20 Kàgàwà bhà pbànábí núunò dhu àkǎ nzá nyǎnzí gàyàna.

21 Pbéttù, kóró dhu-ǎnga àkǎ nyǎvò, nyǎdù ídzi dhu tí rǐí dhu ònzí.

22 Ndirò, nyòdo nyí kóró nzéere dhu-tidò rǎ rò.

Pòlò rǐ Kàgàwà ònzi ràso Tèsàlònikà ǎ *Kànìsà dhu

23 Mārùngà ìbho arí ìndrǐ tò Kàgàwà nyú nditírò nákǎ ndàbhù nyí nyòkò pbìndà ale nyú tí. Kàkǎ ndòdò fùkú ípìrǎnga, afíkù, atdyúkù, ndirò ngbǎkù mànà, ròkò ìmbǎ nzéere dhu tí ka kózùna dhu rǐí òyà, àlě tó Ádrùngbǎle Yěsù Krístò rǐngo ònà ídho tò. 24 Nyí nunzi Kàgàwà ní ìnzí arí pbìndà irèta núwǔ ale. Ní ka ní ndí rí i dhu nǎnzí.

25 Adódù, nyòngò nyǎtsò dòkǎ átò.

26 Nyòvì Yěsù ná'ù ale kóró atdyúkù nyú nà.

27 Ma mìtdè nyí ìtdè tí Ádrùngbǎle Yěsù-ǎvò rǎ ndíní nyí nyozú tí yàrí bhàrùwà Yěsù ná'ù ale tò kóró.

28 Àlě tó Ádrùngbǎle Yěsù Krístò àkǎ ndàso nyí.

Tèsàlònikà

ǎ *Kànìsà tò Pòlò andí ɔyɔ rí kìsě nǐ bhàrɔwà

Yàrí bhàrɔwà ò ì nòtù ádròdrǒ dhu tí dhu

Uvitatále Pòlò náandí ndi Tèsàlònikà tó kigò ǎ kànìsà tò ka kandí ɔyɔ bhàrɔwà. Kängbe ndi kànìsà ɔyɔ rí Ídzì Mākūrù t'únɔta tó pbìndà abhi isé abhi ǎ (Kas 17.1-9).

Tèsàlònikà tó kigò ǎ kànìsà ǎ ì nǐ ní Pbhàhúdí mà àbhǎ ìnzǐ ní Pbhàhúdí màná. Pòlò andí dhu abádhí tò mbèmbè imbò kumì atɔ údá Yèsù Krístò ka kùgù dhu-dzidǎ rǒrò.

Yàrí ɔyɔ rí kìsě bhàrɔwà ò Pòlò àdu ndàndí dhu ní iwà ndi ndóvò wemberè tò pbìndà bhàrɔwà ò dhu. Kàsùmì àdi ndàmbe ùda tí ùda dǎ rò, pbàkrístò-tsi náava ndi atdíǎ ìnzǐ Ádrùngbàle Yèsù ríngò dhu nǐ. Tèsàlònikà ǎ atdíǎ ale nòowúnà àtìná rǎ ndi Ádrùngbàle bhà idhò rákǎ iwà (2.2). Ngùkpà ale nòowúnà dhu ìrè rǎ 'àti ìnzǎ dhu rákǎ kɔnzǐ kasu ìnzǎ òtrò idhò ǎ kà ríngò nídhuní (3.6-12). Nírò, Pòlò rǐ ndi ndúdhèna dhu àngǎ atdíǎ. Kà rǐ dhu òvɔ Kàgàwà rǎ òmvù, Nzére ale nyú tí ka kátina ale nàndà dhu dǎ. Ndi ale rǐ nditò angyinǎ rò Krístò ríngò dhu tò (2.3-4). Ndirò, Pòlò rǐ pbàkrístò-afí àbhù ròtsi ɔbi ndàti Ádrùngbàle ràrǐ ìnzǐ arí ùnɔ ndi ndùnò dhu núbha ìnzǎ ndi ndònzǐ rǒrò ale. Ní kà ràrǐ abádhí àbhù ròtsi ɔbi, ndàdù abádhí òdò pǎmvo Sitani rǎ rò (3.3).

Bhàrɔwà-nyìtì ka kòhù tí dhu

- Pòlò rǐ Tèsàlònikà tó kigò ǎ pbàkrístò nóvi dhu (1.1-2).
- Ndi ndíngò rò Ádrùngbàle Yèsù nòotdíya ìngbàtí fli ndi ale-ànyǎ obhónángà dǎ dhu (1.3-12).
- Ìnzǎ Ádrùngbàle Yèsù àpè ndàdù dhu mà, Kà ríngò iwà Nzére ale nyú tí ka kátina ale ítò ndi dhu-dzidǎ dhu màná (2.1-12).
- Pbhàkrístò àkǎ ikò pòtsó fiyó a'uta ǎ dhu (2.13-17).
- Pbhàkrístò àkǎ 'àbhù ì atdíǎ ìtsòta tò dhu mà, abádhí àkǎ 'ònzǐ kasu fiyó ípìrǒngà nòdò tí dhu màná dhu (3.1-15).
- Pòlò rǐ ndìtsò Tèsàlònikà ǎ pbàkrístò dǎ ndàdù abádhí nóvi dhu (3.16-18).

Pòlò rǐ Tèsàlònikà tó kigò ǎ *Kànìsà nóvi dhu

1 ¹Ima Pòlò, atdíkpá Sílivanù mà Tìmòtewù màná, mà màndí yàrí bhàrɔwà fùkù Tèsàlònikà tó kigò ǎ Kànìsà tírò. Nyǐ ní àlě t'Ábanà Kàgàwà mà, àlě tó Ádrùngbàle Yèsù Krístò màná bhà ale. ²Ndi àlě

t'Ábanà Kàgàwà mà, àlě tó Ádrùngbàle Yèsù Krístò mànà nàkà 'àso nyí, 'àdù nyàbhù nyòkò màrùngà ÿ.

Pólò rí Tèsàlònikà ÿ kànisa nílè fiyó a'uta-okú dò rò dhu

(Màt 13.40-43; 25.31-45; Fìl 1.3-6, 27-30; 1Tè 1.3-7)

³Adóđú, mà màkă mǒngò òtsò àdu bìlínngà Kàgàwà tò okúku dò rò. Ní, dhu àkă àlě rònzi ka ndi dhu bhëyi tí, fùkú a'uta rí ndisě, nyí nyózè nyí nǐ nzínziku ÿ àzè ràdù àmbe ndise dǒ nídhuní. ⁴Ndi dhu-okú dò rò ní ndi mà mǎrí mǐlè okúku dò rò Kàgàwà bhà kànisa ÿ. Mà mǎrí mǐlè átò, nyí nyíkò pòtsó, nyámbe fùkú a'uta nódò dǒ, àpbe mà avuta màndi t'òndùta ÿ nídhuní.

⁵Wò dhu bhëyi nyí nyónzina dhu ní ndi rí dhu àví, Kàgàwà ritdìya kóró ale-ànyà obhónánga dǒ, ndàdù nyòzù iwà nyí nyàkàna nyòtsù yà nyí nyárí àpbe àbà okúna dò rò pbìndà ádrùngbànga tó idzi ò ale tí. ⁶Obhó tí, Kàgàwà ní obhónánga dǒ arí ìndrù-ànyà nítđì ale. Ní, kǎvùya átò yà rùkú arávu ale-rò. ⁷Ndirò nyí, yà rùkú ka karávu rò, àlě kadùya àbàna nyí mànà atdíkpà ní àpbe ÿ rò àlě kí àlě àsò dhu, yà Ádrùngbàle Yèsù rí nditè òrù-akpà ò rò ì iwu pbìndà ádrùngbànga tó obi tó màlàyíkà mànà nínganí. ⁸Kíraya ádrùngbà kàzu ÿ, ndàdù yà inzà Kàgàwà nùni ale-ànyà nítđì. Ndirò kítđiya yà inzà Ádrùngbàle Yèsù bhà Ídzì Mǎkürù nífu ale-ànyà átò. ⁹Fiyó nzérenga tó perè tí, abádhí núuwíya dhòdhòdhóngàna, ì ròkò itse nyú Ádrùngbàle Yèsù rǒ rò, ndirò kàbhà obi tó ádrùngbànga tó awáwù rǒ rò màtí. ¹⁰Ndi dhu onziya ndi Yèsù ríngo ndíní pbìndà ale-tsí nílè tí ndi, ndi ná'ù ale kóró ràdù ndifu nínganí. Nyí nyí'iya ì ale nzínzi ÿ átò, iwà nyí nya'u fùkù mà muno òte nídhuní.

¹¹Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, mà mǎrí mǐtsò bìlínngà okúku dò rò, ndíní àlě tó Kàgàwà nóozú tí nyí pbìndà anzita nà àkă ale tí. Ndirò mà mǎrí mǐtsò ndíní pbìndà ádrùngbànga tó obi nǐ kàbhù tí nyí nyárí atdyúna òho kóró ídzìnga mà, fùkú a'uta-kàsù mànà rākă. ¹²Ndi dhu bhëyi ní ndi, àlě tó Ádrùngbàle Yèsù-ovò rí ndilè okúku dò rò, ovòku ràdù ndilè átò kókú dò rò. Ndi dhu ràdù ndònzì àlě tó Kàgàwà bhà ídzìnga mà, Ádrùngbàle Yèsù Krístò bhà ídzìnga mànà nòókú dò rò.

Pfòmwò ivì nzére ale nóonziya tđú Ádrùngbàle Yèsù ingo rò dhu

(Màt 24.23-44; 1Yù 2.18; 4.1-3)

2 ¹Adóđú, àlě tó Ádrùngbàle Yèsù Krístò ríngo, ndàdù àlě-tsù nándu tina ò ònà idho dǒ, mà mǐtdè nyí itdè tí: ²àpé nyàbhù dùku rìnza ndi isó tí nyámbe odo ònzì dǒ yà ìndrù rätina iwà Ádrùngbàle Yèsù ríngo ònà idho rākă rò. Àpé nya'u ka, ìmbà ka kátina pbànábí núnò dhu ràrì ndi, ndirò mà múnò dhu ràrì ndi, ndirò ngàtsi nǐ, mà màndí bhàruwà ràrì ndi ka núnò rò. ³Àpé nyàbhù atdí ale mà rùtrǎ nyí ìngbà ófò ÿ màtí. Obhó

tí, dhu àkǎ pé indrũ rìvǎ dhu ì ròdhò Kàgàwà angyinǎ rò tdũ ndi idho náaká rò, p̄f̄m̄v̄o ìvì nzére ale nyú ràdù nditè. Ndi ale ní iwà Kàgàwà utri angyangyi dhòdhódhóngá tó ɔve tó ale. ⁴Ka ní òmvú, yà Kàgàwà tí ka karóẓùna, kadù ùlenà kóró dhu-tsí dǎ arí ndìdzí ɔrú ale. Kàraya àhũ ndì ndádi Kàgàwà bhà idza nyú ǎ, ndàdù ndàtì nditírò Kàgàwà nyú tí dhu ò.

⁵Nyí nyìrè tí obhó yà fùkù ma mongónà òvòná àdì ma màdì nzínzìkũ ǎ rórò dhu ? ⁶Ndirò kòmbí nyí nyùni wà kà-tsù nútò arí ìnzí rònzì ndì dhu. Ní kàraya nditè p̄b̄ìndà kàsùmì rǎkǎ rò tí. ⁷Obhó tí, nzére ale bhà ɔbi rǐrǐ ìnè kasu ònzì ndì ndí inzǎ ka kùni rórò ró. P̄b̄ètù dhu àkǎ yà kà-tsù nútò rí kòmbí ale rìndrǐ pé ndì ànyìrǎ rò. ⁸Nírò ní ndi ndi nzére ale nítèya ndì k̄p̄angba. Ndirò, Ádrùngbǎle Yèsù náadùya kòhò ihèna nǐ, nditò kàsùna p̄b̄ìndà ingota tó awáwù nǐ. ⁹Wò ndi nzére ale níraya p̄f̄m̄v̄o Sitanì bhà ádrùngbǎnga tó ɔbi nǐ. Kǒnzìya kóró wìwì-tidò, dhu ìtè rí ize mà, inzǎ apèna 'ònzì angyi indrũ-nzínzì ǎ dhu-tidò màna, ndùtrǎ indrũ nǐ. ¹⁰Ndirò kǒnzìya kóró nzérenga-tidò, ndùtrǎ ùwí rúwí ale nǐ. I ale núuwíya inzǎ i azè 'àkò, ndirò inzǎ ì òzè yà 'ìgu rádù obhóngá dhu-okú dò rò. ¹¹Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, Kàgàwà arí abádhí rúwí nǐ ádrùngbǎnga tó ɔbi níwì, ndíñí abádhí náa'u tí tìtò. ¹²Ndi dhu bhèyi ní ndi, Kàgàwà adùya anya nítìdì yà inzǎ obhóngá ná'ù, p̄b̄ètù 'àdù nzérenga kèlè nózè ale dǎ.

Pòlò rǐ *Kànìsà nónzì rìkò f̄ȳó a'uta ǎ dhu

(1Pé 1.3-9; 5.10-11)

¹³P̄b̄ètù mǎ'í na adóǎdù, mǎ màkǎ mǒngò òtsò nádu bilínganà Kàgàwà tò okúku dò rò, yà atdíǎ Ádrùngbǎle Yèsù òzè nyí rò. Obhó tí, màhàngú ò rò Kàgàwà náapì wà nyí ògù tò, yà nyù'ò rí nyí'ǎ nyìkpóna ǎ p̄b̄ìndà ìlǐlǎ-Alafí-otù ǎ. Ndirò kǎpì nyí ògù tò obhóngá nyí nyá'ù dhu-otù ǎ. ¹⁴Kòní i dhu tò nga ní ndi Kàgàwà únzì nyí yà fùkù mǎ múnò Ídzì Màkùrù-otù ǎ nǐ, ndíñí nyí nyí'ya tí ngari nà àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò bhà ádrùngbǎnga tó awáwù ò. ¹⁵Nírò adóǎdù, nyìkò pòtsó fùkú a'uta ǎ. Ndirò nyàlù yà fùkù mà múyǎ tsùka ǎ màtí, ndirò andítá ǎ màtí dhu mbèyi dèku ò.

¹⁶Àlè t'Ábanà Kàgàwà náazè àlè atdíǎ. Ndirò p̄b̄ìndà ídzìnga-otù ǎ, kǐbhò dhòdhódhóngá tó ale-afí t'ópèta mà, ídzì a'uta màna àlè tò. Ní, àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò nyú nditírò, àlè t'Ábanà Kàgàwà màna, ¹⁷nákǎ ì ròpè afíku, 'àdù nyí'ìdì kóró kàsùku mà ídzì òtèku màna ǎ.

Pòlò rǐ itsòta nónzì *Kànìsà-fó dhu

(Ròm 15.30-32; 1Tì 2.9-10; 4.11-12)

3 ¹Kùbha mǎ mí dòná rò nǐ adóǎdù, nyòngò nyítsò dòkǎ, ndíñí Ádrùngbǎle Yèsù bhà ɔte núundò tí ndì tsàkàtsàkǎ, kadù ìfuna kóró ngari ǎ yà fùrǎbvù kǎrì ndònzì dhu bhèyi. ²Ndirò dhu àkǎ nyítsò nyí dòkǎ, ndíñí Kàgàwà igú tí mǎ'í òròrè ndirò nzére-ale-fó rò. Obhó tí, ìnzì

ní kóró ale ndi Yèsù ná'ù. ³Pbétù, Ádrùngbàle Yèsù ní ìnzí arí ùnò ndi ndùnò dhu nábha inzà ndi ndònzì rórò ale. Ní kà rí nyídi, ndàdù nyòdò Nzére ale rò rò. ⁴Ádrùngbàle Yèsù-okú dò rò, mã mà'ù dhu nyí rarí fùkù mã mùyá dhu ònzi ònzi, ndirò nyí ràròngo kònzì ònzi. ⁵Ádrùngbàle Yèsù àkà ndàbhù nyí nyùni ìngbà dhu bvù mätí Kàgàwà ózè nyí dhu, ndàdù nyàbhù nyòndù àpbè-dzi àdhàdhì ndi ndandù ka dhu bhèyi.

Pòlò rí dhu ùyá Tèsàlònikà 3 Kànisa tò kasu dō dhu

⁶Adóddù, mã mí dhu ùyá fùkù àlè tó Ádrùngbàle Yèsù Krístò-òvò rò : nyìndà nyí yà ngbòya úyí, ìnzí 'adù yà fùkù mã múyá dhu nífu kórò òdhíku rò rò. ⁷Nyí nyùni wà dhu, nyí rākānà nyòkò mã mārì òko dhu bhèyi. Obhó tí, nzínzìku 3 mã mírì rò, mã mókò nzá itsi nà. ⁸Mã mónyè nzá atdí ale bhà ònyè mà tíròrò. Pbétù, mã mónzì kasu òbi nyú nà ndirò ingyétá mànà, kúbhingá màtí, ndirò adyíbhengá màtí, akye mã mowuna ìí ànò tí nzínzìku 3 atdí ale dō màtí ní. ⁹Mã mónzì wòrí dhu àzèmbè iwà nyí nyākānà nyònzì dzùnàka rórò tí. Pbétù, mã mazè dhu ní mítè nyí nyākā nyòngò ònzìnà dhu yà mã mónzina dhu-nyutsi. ¹⁰Obhó tí, fūrābvù mã mírì ònà kàsùmì 3, mã mùyá dhu fùkù màtí : « Ìnzí arí kasu ònzi ale ní rākānà nzá ndònyè dhu. »

¹¹Mã mírì dhu, nzínzìku 3 atdídhénà ale-ngbò rúyí, ìnzí 'àmbe kasu ònzì dō. Ndirò kasu ònzi ì àmbènà rò, abádhí rarádù 'itsu ngùkpà ale rōnzina kórò dhu ò. ¹²Ní, mã mònzì ì ale-tsí, mãdù dhu ùya fíyò Ádrùngbàle Yèsù Krístò-òvò rò, ròwù kasu ònzì rò ìyònga 3, 'adù fíyò ònyè nyú nónyè.

¹³Pbétù, nyí adóddù, nyí nyākā nzá nyíngyè nyí ídzìnga t'ònzita ní. ¹⁴Ìnzí rí yà mã mùnò yàri bhàrùwà 3 dhu nífu ale, nākā nyùwè dònānga, ìnzí nyádù nyíri mànà, ndíní nyìna adù tí iwu. ¹⁵Àpé nyádù nyòzè ka òmvù tí. Pbétù, nyí nyádù dhu òvò kà tò òdhíku bhèyi tí.

Pòlò rí ndìtsò Tèsàlònikà 3 bhà dō ndàdù abádhí nóvi dhu

¹⁶Màrùngà ìbho arí ìndrù tò Ádrùngbàle Yèsù nākā ndàbhù màrùngà ndìtírò fùkù kórò kàsùmì 3 ndirò kórò 3fò 3. Ádrùngbàle Yèsù àkà ndíí nyí mànà kórò.

¹⁷Ìma Pòlò, yàrí ní ndi òtsúdu nyú ní ma mándina fùkù dhu, movi nyí ònà. Ma marí òtsúdu ìlì ndi dhu bhèyi kórò bhàrùwà ò. Kàní òtsúdu-dò nyú.

¹⁸Àlè tó Ádrùngbàle Yèsù Krístò àkà ndàso nyí kórò.

Tìmòtewù

tò Pòlò andí wemberè tí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí ní wemberè tí Pòlò andí Tìmòtewù tí kátina kpatsìbhíngba tò bhàruwà. Ndi Tìmòtewù ní Ì Áziyá-Ngba tó p̀bìrì ÿ, Lístrà tí kátina kígò ÿ ale. Kòmbí ka karí ndi p̀bìrì ànzi Tùrùkìyà tí. Kà t'ábanà ní Ì Mùgìrìkì, kà-tsánà Èwùnìkè ràdù ì Ì Mùyàhudì-àyì (Kas 16.1). Íyàdhíyà mà íyànà mànà ní Ì p̀bàkrìstò (2Tì 1.5).

Pòlò arà Kàgàwà bhà Ídzì Màkùrù núnò Lístrà. Ní Tìmòtewù ìrì kà rãwèna Yèsù dš dhu, ndàdù ndi Yèsù à'ù (Kas 16.10). Ndi dhu-dzidš, Pòlò adù kòvò 'òngò kasu ònzì mànà atdíkpá.

Tìmòtewù unda Pòlò íbì-gùna nyú p̀bìndà abhi ÿ (Kas 16.1-5). Ndirò, Yèsù ná'ù ale tó a'uta nádù ndi olù, ngàtsì ní vurò dhu ùdhè ka kí ìndrù tò Yèsù bhà Ídzì Màkùrù rš rò òná atdí kígò mà ndi ndìrì rò, Pòlò ongónà ndi Tìmòtewù òvì ràrà ìndrù-afí nópè ányì. Ndi dhu bhèyi ní ndi kàvì ka atdíku ràdì Èfesò tó kígò ÿ, p̀bàkrìstò-afí nópè tí (1Tì 1.3). Ní yàrí bhàruwà náatù ka ányì. Ka kirè nga Pòlò randí ka azà kumì dòná ìbhù nà ató mà azà kumì dòná ìmbò nà ató mànà nzínzi ÿ Yèsù ka kùgù dhu-dzidš. Ndi kàsùmì ÿ Pòlò ì Ì iwà ndi ndóngò mùlà tí ró, Tìmòtewù ràdù ì Ì mbèmbè ìbhù kumì dòná ìmbò nà ató nà.

Bhàruwà-nyìtì ka kòhù tí dhu

- Bhàruwà-dòkpa (1.1-2).
- Pòlò rí Tìmòtewù àvì ròsò títò tó màlímó dhu (1.3-11).
- Pòlò rí òtsò àbhù Ádrùngbàle Kàgàwà tò kàbhà ìdzìng-a-okú dš rò dhu (1.12-20).
- P̀bàkrìstò ròngò 'ìtsò kóró ale dš dhu (2.1-15).
- Kànìsà ÿ ádròdrò ale àkã kòvò tí dhu (3.1-16).
- Tìmòtewù àkã ndòngò dhu ùdhe p̀bàkrìstò tò òná ÿfò (4.1-16).
- Tìmòtewù àkã ndònzì kasu kànìsà ÿ kóró ale-tidò mànà tí dhu (5.1-6.2).
- Pòlò rí Tìmòtewù-nyìkpó nítidyù títò tó màlímó rš rò dhu mà kàkã ndàbhù sedzà ònzítàle tò ìnzì rùlì fìyó a'uta fìyó ònzì ò dhu mànà dhu (6.3-21).

Pòlò rí Tìmòtewù nóvì dhu

1 ¹Ima Pòlò, ima ní Yèsù Krìstò bhà uvitatáale. Ima nóvò ní Kàgàwà àlè tó Ògùba mà, Yèsù Krìstò, yà àlè kílì àlè-nyìkpó ròná ale mànà.
²Tìmòtewù, ma mí yàrí bhàruwà àndì ìndù. Ìnyi ní ìdhùdu nyú a'uta-otù

Ǿ. Kàgàwà àlě t'Ábanà mà, Yèsù Krístò àlě tó Ádrùngbàle màna nàkà itè fìyó idzìnga indù, àbà izu dùnù, àdù nyabhù nyadi màrùngà Ǿ.

Pòlò rí Tímòtewè àvì ròsò tìtò tó màlímó dhu

³Yà Màkèdòniyà tó pbìrì ò ma mára rórò ma mávi nyonzi dhu bhèyi tí, ma mòzè nyadi Èfesò tó kigò ò, ndíní nyi nyosò tí atdídená ale, ìnzí ràmbe tìtò tó dhu núdhe dǿ ìndrù tò. ⁴Nyi nyàkà nyosò abádhí átò ìnzí rùmbè ì tìtò tó imbe t'áweta mà, fìyó rùgànda-tsù náalè ndì tí dhu màna dhu nàwé ì í ìnzí ríku rórò dhu rǿ. Í dhu àwé ka kí dhu náarí agòta ìbho ìndrù nzínzi Ǿ, àzèmbè a'uta-otù Ǿ ka kúni Kàgàwà ózè dhu nónzi ka kàmbènà rò. ⁵Ma mí wò dhu ùyà okúna dò rò dhu ní, ndíní ìndrù nóozé tí ì nzínziya Ǿ. Ndi àzè rǎhù ìlǐlǎ ale-afí mà, idzi irèta mà, obhónánga tó a'uta màna ò rò. ⁶Atdídená ale nínà ì kǿkò ì dhu rǿ rò, ndi dhu ràdù 'àbhù 'àmbe ìmbà tìya nà dhu núnò dǿ ìndrù tò. ⁷Abádhí ózè ìí Kàgàwà bhà Úyátá tó màlímó tí. Pbétù, abádhí úni nzá wò ì únɔna dhu-tì mà, ndirò abádhí úni nzá wò ì údhèna obi nyú nà dhu mà.

⁸Àlě kúni wà dhu Úyátá rǎrì idzi dhu, Kàgàwà ózè dhu bhèyi ka kùdhe ka ìndrù tò rò. ⁹Àlě kàkà àlě rùni dhu átò, Kàgàwà ranzi nzá pbìndà Úyátá obhónánga ònzi arí ale tò. Pbétù kǎnzi ka fìyò ale ní ìnzí arí Úyátá nífù ale, ìnzí arí Kàgàwà ùnò dhu ìfù ale, ìnzí arí Kàgàwà ná'u ale, ndirò nzéreatále. Kǎnzi ka átò ìnzí arí Kàgàwà ìfù ale tò, yà adzi Ǿ dhu nátdù afíya ale tò, abáya mà ayíya màna nókye arí ale mà ngǔkpà ale òkye arí ale màna tò. ¹⁰Kàgàwà anzi Úyátá átò okúya dò rò ale ní m̀nyònitále mà, kpabhále tírò arí m̀nyòni ònzi nzínziya Ǿ ale mà, ndirò vèbhále tírò arí m̀nyòni ònzi nzínziya Ǿ ale màna. Kǎnzi ka átò ìndrù údzí arí ìnɔ tí ale mà, tìtò ùnɔ arí ale mà, tìtò dǿ arí dhu nùtsǿ ale mà, ndirò Kàgàwà bhà obhónánga tó ɔte nà rí 'àgò ngǔkpà dhu-tsí nónzi arí ale màna-okú dò rò. ¹¹Ndi obhónánga tó ɔte nàkò ndi yà hirò nónzi Kàgàwà ìbhò fudù, ndíní ma mongó tí ùnòna ìndrù tó pbìndà ádrùngbànga tó awáwè tó Ìdzi Màkùrù nà.

Pòlò rí òtsò àbhù Yèsù Krístò tò, kàbhà idzìnga-okú dò rò dhu

¹²Ma màbhù òtsò yà obi níbhò idù àlě tó Ádrùngbàle Yèsù Krístò tò, kǿzè ma àkàkà ale tí, ndidì ma pbìndà kasù Ǿ dhu-okú dò rò. ¹³Angyi ima níí Yèsù ní arí dhu ùnɔ ale, Yèsù ná'ù ale rǿ arávu ale, ndirò àrì dò arí dhu ònzi ale. Pbétù Kàgàwà ábà izu dùdù, ìnzá ma má'ù Yèsù dhu nábhu ma mongò ìnzá ma m̀ni dhu ònzi dhu-okú dò rò. ¹⁴Ndi àlě tó Ádrùngbàle Kàgàwà nítè pbìndà idzìnga abho nyú idù. Ní, kǎdù dzùnàdu ònzi ma'ù ndi, madù ngǔkpà ale nózè, Yèsù Krístò màna mà múngbò mà dhu-okú dò rò.

¹⁵Yàrí ní ndi àkàkà ka'ù, ndirò kóró ale àkà ì rǎkò ɔte. Ndi ɔte ní: Yèsù Krístò ìrà yà adzi Ǿ ndíní ndi ndigú tí nzéreatále, yà ima nyú ma m̀íí

nzére ale nyú tí ròsè nzínziya ǎ ale. ¹⁶Pbétù, ndi dhu-okú dò rò ní ndi Kàgàwà ábà izu dùdú. Kǒnzì ka ndi dhu bhěyi, ndíní otùdu ǎ, ima, nzére ale nyú nzéreatále nzínzi ǎ tírò, Yèsù Krístò nítè tí kóró pbìndà dhu-dzi t'òndùta. Kǒnzì dhu ndi dhu bhěyi, ndíní ndi nditè tí dhu ngǔkpà ale tò abádhí ráríí inè 'à'ù ndi, 'àdù dhòdhóhóngà tó ípirǒnga nába. ¹⁷Kàgàwà dhòdhóhóngà tó Ádrùngbǎ Kamà, yà ìnzí aróvè, yà ìnzí atdí ale mà arálàna, ndirò yà atdíró tí aríí Kàgàwà náká ifuta nà ilèta màna dhòdhóhóngà nà. Àmìnà !

¹⁸Tìmòtewù pbàńngbá, ma mí yàrí dhu àví nyonzi, àdhàdhi yà angyangyi pbànábí avò okúnú dò rò dhu bhěyi, ndíní ndi ɔte-otù ǎ nyi nyugye tí ale-afí tó ídzi ila. ¹⁹Nyi nyáká nyòdò pbùkù a'uta mà pbùkù ídzi irèta màna mběyi. Atdídená ale nódhò fíyó ídzi irèta, ndi dhu ràdù 'àbhù 'ùwí fíyó a'uta ǎ rò. ²⁰Kò i ùwùwí ale nzínzi ǎ ní, Hìmèneyò mà Àlìsandurù màna. Ma mípfo wà abádhí mabhù pfòmvo Sitanì tò, ndíní fíyó mùtsò nùgèrè tí, ndirò ìnzí 'ongó tí dhu ùnò Kàgàwà ní tdítò.

Yèsù ná'ù ale àká òngò ìtsò kóró ale dǎ dhu

2 ¹Nírò, angyinǎ rò nyú ma mònzì fukú dhu ní, nyòngò nyítsò kóró ale dǎ. Nyítsò nyí nyí rò, nyòngò dhu ònzì Kàgàwà-fó, nyàdù nyítsò Kàgàwà rǎ abádhí-okú dò rò. Nyòngò Kàgàwà ònzì rònzi kóró ale rǎ mǎhetù dzùna, nyàdù ɔtsò àdu Kàgàwà tò abádhí-okú dò rò. ²Nyòngò nyítsò ndi dhu bhěyi átò ádròdrò kámá mà, ìndrù ùnda arí kóró ngǔkpà ale màna dǎ, ndíní àlě nabhù tí àlě ròkò iyǒnga ǎ, ndirò màrùngà ǎ, àzèmbè àlě kí Kàgàwà ózè dhu ònzì, àlě ràdù ifùna ka kí dhu ònzì ngǔkpà ale-rǎ rórò. ³Wò dhu bhěyi ní ndi, nyí nyí àyàya dhu, ndirò Kàgàwà àlě tó Ògùba-nyìkpó nǎfò dhu nónzi. ⁴Kòzè dhu ní kóró ale ràbà ògù, 'àdù obhóngà ùni. ⁵Obhó tí, Kàgàwà aríí atdí tí, ndirò kà màna rí ìndrù ùngbò ale ríí atdí tí. Ndi ale ní ìndrù, Yèsù Krístò. ⁶Kàbhù pbìndà ípirǒnga nditíró ɔve tò, kóró ale ndi ndawù tí ní. Wòrí ní ndi, Kàgàwà apì kàsùmì àká rò, Yèsù itè yà adzi ǎ ale tò dhu. ⁷Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, Kàgàwà íli ma uvitatále tí, ndirò ndi ídzi Màkùrù t'únɔtatále tí. Kíli ma átò ndíní ma mudhè tí dhu ìnzí ní Pbàyàhúdí tò, rà'ù Kàgàwà, 'àdù obhóngà ùni. Yà ma múncna dhu ní obhó dhu nyú, ìnzí ní títò.

Kpabhále mà vèbhále màna àká ìí nà Kànìsà ǎ ɔfò

⁸Nírò, ma mòzè kóró ngari ǎ kpabhále ròngò ìtsò Kàgàwà-nyìkpó ǎ ìlǎ affiya nà, ɔtsúya ì ùva ɔrù rórò, ìmbǎ nàwí na, ndirò ìmbǎ agotá na.

⁹Ndi dhu bhěyi tí, ma mòzè vèbhále ròngò 'ùfò inga nǎfò dhu bhěyi, ndirò isísò ɔfò ǎ. Abádhí àká nzá 'ìdhà ìndrù-afí dèyà, dèya-ká t'òkyèta mà, ɔrò ní ka kòbhòlò dhu t'úfótá mà, ɔrú odziya nà yòkpó mà, ɔrú odziya nà mberù màna t'úfótá-otù ǎ. ¹⁰Pbétù, abádhí àká 'itè fíyó aya ídzi kasu

ònze ì í dhu-otù ð, àdhàdhì Kàgàwà-òdò ònze ì arí dhu tí arí 'àti vèbhále náarònzina dhu bhëyi.

¹¹ Vèbhále àkà ìnè ìnè tí kpabhále rí dhu ùdhě fíyò rò, 'àdù fíyò rí dhu ùdhě ale rúnona dhu nífu. ¹² Ma màvi nzá vèbhále rùdhe dhu kpabhále tò, ndirò ngätsi nĩ rí'ì ádròdrò ale tí kpabhále dõ. Pbétù abádhí àkà 'ìnè ìnè tí. ¹³ Obhó tí, Àdamù ní ndi wemberè tí Kàgàwà abhòlò, ndàdù Èvà òbhòlò dzina dõ. ¹⁴ Ndirò, ìnzí ní Àdamù ndi pfòmvo Sitanì utrá, pbétù tsìbhále ní ndi kùtrá, ndirò tsìbhále ní ndi ndi ka kùtrá dhu abhù rùkò Kàgàwà bhà Uyátá. ¹⁵ Pbétù Kàgàwà igúya vèbhále uguta-otù ð, fíyò a'uta mà àzè mànà abádhí òdò, 'àdù ùbhi Kàgàwà-nyìkpò ð ìlã, ndirò inga nõfò dhu bhëyi rò.

*Kànisa ð ádròdrò ale àkà ì'ì nà ófò

3 ¹ Kànì obhó dhu ùnò rí òte: *Kànisa dõnga àndà arí ádrùngbàle tí ndi nõzè ndòngò ale nõzè ní ídzi kasu nyú. ² Ndi ádrùngbàle náká ìmbà nzére dhu tí ka kózàna dhu rí'ì nyunatsi. Kàkà ndi'ì atdí tsìbhále kèlè nà ale tí. Kàkà ndi'ì affna òtò rí ale tí, ìnzí arí dhu òmò òmò tí ale tí, ndirò ifuta nà àkà ale tí. Kàkà ndi'ì mbëyi arí olo àkò ale tí, ndirò mbëyi arí Kàgàwà bhà òte ùdhě ìndrù tò ale tí. ³ Kàkà nzá ndi'ì iwa óvò ale tí, ndirò ngätsi nĩ anya ònze arí ìndrù nà ale tí. Pbétù, kàkà ndi'ì ìyò arádi ale tí, màrùngà nõzè ale tí, ndirò ìnzá fùrangà átdù affna ale tí. ⁴ Kàkà ndi'ì mbëyi arí pbì idzá-bhà òdò, ndàdù pbì inzo àbhù rìrì tsùnà dhu ifuta nyú nà ale tí. ⁵ Obhó tí, ìnzí arí pbì idzá-bhà nyú nõdò mbëyi ale ràdù Kàgàwà bhà kànisa nõdò ingbà dhu bhëyi? ⁶ Kànisa dõ ádrùngbàle àkà nzá ndi'ì òwútána tí Yèsù ná'ù ale tí, akye kàrana ndìdzi, Kàgàwà ràdù anya òtdì dòná yà Pfòmvo dõ ndi ndatdì anya dhu bhëyi nĩ. ⁷ Kàkà ndi'ì ìnzá Yèsù ná'ù ale mà ràdù ídzi dhu ùnò dòná átò ale tí, akye ì ale owuna òko ìnzí ìfu ka nĩ, ndirò akye kàrana àtsi Pfòmvo bhà àdà ò nĩ.

*Diyàkónó àkà ì'ì nà ófò

⁸ Ndi dhu bhëyi tí, diyàkónó àkà ì'ì ifuta nà àkà ale tí, ndirò ìnzí ní òyòyò idàya nà ale tí. Abádhí àkà nzá ì'ì iwa óvò ale tí, ndirò títò tò otu ð ka kóngyèna malì átdù afíya ale tí. ⁹ Abádhí àkà 'òdò yà Kàgàwà ítè àlè tò a'uta tò obhónanga ìlìlã afíya nyú nà. ¹⁰ Abádhí àkà pé kandà mùtsòya angyi, ndi dhu-dzidò, ìnzá ka kàbà nzére dhu abádhí-nyutsi rò, kadù ndi kasu àbhù abádhí rònzi.

¹¹ Ndi dhu bhëyi tí, abádhí tò vèbhále^a náká ì'ì ifuta nà àkà ale tí, ndirò ìnzí arí ìndrù-ngbò ùnò ale tí. Abádhí àkà ì'ì affna òtò rí ale tí, ndirò fíyò ka kàvi kórò kasu ònze arí mbëyi ale tí.

^a 3.11 Pbàgìrìkí t'ávàna ð, vèbhále tí ka kátina dhu ràdù ì'ì diyàkónó tò vèbhále tí, ngätsi nĩ diyàkònísí tí.

12 Diyàkónó àkǎ ìí atdátdí tí aríí vèbhále nà ale tí, ndirò mběyi arí fíyó inzo mà, fí-dzá aríí ngǔkpà ale mànà dhu òdo ale tí. 13 Mběyi arí fíyó kasu ònzi diyàkónó, nífù kóró ale arí. Abádhí rǎdù òwu dhu àwe rǒ ìndrù tò ìmbǎ òyá òdóna, Yēsù Krístò ì á'ù dhu dǎ.

Àlě tó a'uta idè dóná ádrùngbǎ ɔte

14 Ma màndí yàrí bhàruwà indù iwà ma mà'ù dhu òto ma rǎrǐ moto tinu ò inzǎ òtrò idho ǒ rórò. 15 Pbétù, inzǎ ma màrà àhu sese rò, yàrí bhàruwà rǐ ndi ìngbà dhu bhěyi màtí dhu àkǎ kokò Kàgàwà bhà ale nzínzi ǒ dhu nítè indù. I ale ní Kàgàwà, yà ípírǒnga nà aríí dhòdhóhóngà nà ale bhà Kànìsà, yà obhóngà idè dóná átsùta. 16 Obhó dhu nyú ní yà. Kàgàwà itè àlě tò ní ádrùngbǎ ɔte nyú. Àlě tó a'uta idè ndi ɔte dǎ:

Yēsù Krístò itè ndi ìndrù tó ǒfò ǒ,
ndirò ka ní ndi Ìlǐlǎ-Alafí itè Kàgàwà ózù ìmbǎ afátá nà nyunatsi ale tí.
Kǎvì ndi màlàyíká-ònzǐ,
ndirò kǎbhà Ídzì Mǎkùrù ní ndi ka kuno ìnzǐ ní Pbàyàhúdí nzínzi ǒ.
Ka ní ndi yà adzi ǒ ale a'ù,
ndirò Kàgàwà adù àbhunà ròdzì òrù-akpà ò, ádrùngbǎnga tó awáwù ò.

Títò tó dhu ùdhě rí ale rǒ rò ka kí ale òdo dhu

4 1 Ìlǐlǎ-Alafí rǐ dhu òvo k pangba ndàti, yà adzi ǒ dhu-tsù rǐ ndòdì ònǎ kàsùmì ǒ, atdídhénà ale rubhàya fíyó a'uta. Abádhí apbáya ì ìndrù ùtrǎ rí ale-afí mà, pǎmvo údhe dhu fíyò ale rǔdhěna dhu mànà rǒ. 2 I ale núubhàya fíyó ídzì otu, 'adù títò tó ndirò ɔyɔyɔ idàya nà màlímó-owù núngu. I títò tó màlímó ní iwà fíyó irèta nínza ndi àdhàdhì kàzù ò ka kòbì rilù suma nǐ ka kòbì dhu bhěyi. 3 Abádhí nǐsòya ìndrù ìnzǐ ongó tí 'ùmba, ndirò ìnzǐ ongó tí atdídhénà ònyù-tidò nónyè. Pbétù Kàgàwà ónzì kóró ònyù-tidò. Ní a'uta nà ale, ndirò obhóngà nùni ale rǎdù kònyù òtsò nà. 4 Kóró dhu-tsí yà Kàgàwà ónzì ní ídzì dhu. Ní i dhu nzínzi ǒ, òdhona ka kí dhu rǐí ìmbǎ atdí màtí, Kàgàwà tò ka kí òtsò àbhù rórò ka kònzì ka rò. 5 Obhó tí Kàgàwà bhà ɔte mà, itsòta mànà nú'o wà yà kònzì kóró dhu-tsí rilǎ kà-nyìkpó ǒ.

Mběyi arí kasu ònzi Yēsù Krístò tò ale

6 Timòtewǔ, nyi nyapé wò ma mùnò indù dhu núdhě Yēsù ná'ù ale tò, ní nyi nǐ'ina mběyi arí kasu ònzi Yēsù Krístò tò ale. Ndi dhu itèna dhu, iwà nyi rǒ'ò a'uta tó ɔte ǒ, ndirò iwà nyi rífù indù ka kúdhe obhónánga. 7 Nyi nyàkǎ nzǎ nyirì ìmbǎ tǐya nà imbe, yà ìnzǐ rí 'àkǒ a'uta nà imbe. Pbétù, nyi nyàkǎ nyonzi ɔbi nyifù Kàgàwà ózè dhu. 8 Ale-ngbò àbhù rí rìdzò dhu ònzi ka kí dhu ní ídzì dhu ngúfe otu ǒ, pbétù Kàgàwà ózè dhu ònzi ka kí dhu ní ídzì dhu nyú ròsè kóró otu ǒ. Obhó tí, ndi dhu ònzì rí

ale tò Kàgàwà òkò wà ípírõnga tó làkà yà kòmbí ríí kàsùmí ð, ndirò olù iraya kàsùmí ð. ⁹Yà ma mòvò indù òte ní obhó òte nyú, ndirò kóró ale àkà 'à'ù òte. ¹⁰Àlě kárí adyo ìvò, ndirò àlě kárí àlě ùgye Kàgàwà, yà ípírõnga nà aríí dhòdhóhóngà nà ale ò àlě kíli àlě tó a'uta dhu-okú dò rò. Ndi Kàgàwà ní kóró ale tó Ògùba, ròsè ní Yèsù ná'ù ale tó Ògùba. ¹¹Kòkò dhu àkà nyuyà, nyadù ùdhenà indrù tò.

¹²Atdí ale mà nàkà nzá ndònzì gàyànu zàdhà tí nyi nyíí dhu-okú dò rò. Pbéttù, nyi nyàkà nyíí ídzi ófò tí Yèsù ná'ù ale tò, òtènu ð, mètsoñu ð, pbùkù àzè ð, Kàgàwà nyi nyá'ù ní pbùkù a'uta ð, ndirò kà-nyìkpó ð pbùkù ípírõnga ílã tí dhu ð. ¹³Nyi nyàkà nyadzi nyi nyongò Andítá òzù indrù tò, nyongò abádhí-afí àbhù ròtsi òbì, ndirò nyongò dhu ùdhe abádhí tò, ràrà àhù ma mára àhù dhu ð. ¹⁴Apé nyubhà nyunutsi ríí ìlìlã-Alafí àbhù indù perè ìnzì nyònzì kasu ní. Ndi perè nyi nyábà yà *pbànábí avò dhu okúnù dò rò, *Kànisa ð pbàkùrù tó mùtù ràdù òtsúya ùli dùnú rò. ¹⁵Nyi nyàkà nyapbà afínu kòkò dhu rð, nyadù nyadzi atdídð kasu tò, ndíí kóró ale ala tí angyi tí kàsùnu ràrà mbèyi dhu. ¹⁶Nyi nyàkà nyòdò nyi mbèyi nyi-tírò, nyandà inga mbèyi nyi nyúdhèna indrù tò dhu nà, nyadù nyapba atdídð i dhu t'ònzita rð. Wò dhu bhèyi nyi nyònzì dhu rò nyi nyí nyigù nyi-tírò, nyadù nyi nyúnòna dhu ìri rí ale ìgu átò.

Yèsù ná'ù ale àkà ndíí nà mètso

5 ¹Mùlà-akpà tò nyi nyí dhu òvo rò, nyi nyàkà nzá nyòrù òrù tí kà dð, pbétù nyi nyàkà nyòvò dhu kà tò àbanu bhèyi. Ndirò indrù-òwú tò nyi nyàkà nyarà dhu òvò rð adónu bhèyi. ²Kàkà iwà atòya ówù angyi vèbhále tò, nyi nyàkà nyarà dhu òvò rð ayínu bhèyi, vèbhále-òwú tò nyadù dhu òvò awénu bhèyi Kàgàwà-nyìkpó ð ìlã ófò ð.

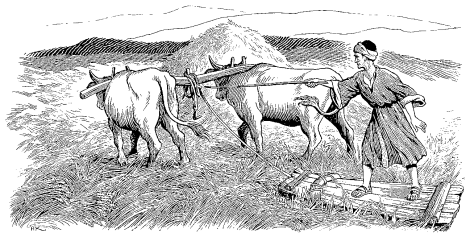
³Nyi nyàkà nyandà kàkà ìmbà aríí dzùnàya ònzì ràdù ale nà abvo-ayí mbèyi. ⁴Atdí abvo-ayi apé íí ìnè inzo nà, ndàdù íí pbì inzo tó inzo nà, ní i inzo àkà 'ònzì yà Kàgàwà ózè kònzì ídzinga angyi fí-dzá-bhà nyú rð. Abádhí àkà 'òdò fíyó ale mbèyi, yà ròyá i fíyó ale anzi ka dhu bhèyi. Obhó tí, wòrì ní ndi Kàgàwà-nyìkpó nófò dhu. ⁵Abvo-ayi nyú tí ríí ale ní, yà atdíré tí aríí, yà Kàgàwà ò arí pbìndà a'uta ìlì ale. Ndirò, ndi ale ní Kàgàwà-fó tí arí ndi ndí atdyúna òho dhu ònzi, ndàdù àrà ndìtsò rð adyíbhengá nga mà kúbhingá nga màna ð Kàgàwà rð. ⁶Pbéttù, ndàbhù rí yà adzi ð dhèdhe ràtdù afína abvo-ayi ní iwà óvè angyangyi àdì ndàdì nyìkpóna nà rórò abvo-ayi. ⁷Kòní nyi nyàkà nyuyà abvo-ayí tò dhu ní wò, ìnzì kambè tí nzére dhu àwe dð dýyá. ⁸Ìnzì ndi ale apé fíndá ale òdò mbèyi, ròsè ìnzì ndòdò pbì idzá-bhà nyú mbèyi, ní ndi ale ùbhà wà pbìndà a'uta, ndàdù íí nzére ale nyú tí ròsè ìnzà àpè Yèsù à'ù ale dònà màtí.

⁹Ndíí ka kandí tí atdí abvo-ayi-òvò *Kànisa arí dzùnàya ònzì abvo-ayí nzínzi ò, kàkà ndíí iwà pbìndà atò ísè azà kumì atò abvo-ayi tí. Kàkà

ndîî átò atdí tí íî kpatsibhále nà abvo-ayi tí. ¹⁰Kàkã ndîî iwà ka kúni mbëyi arí dhu ònzi ale tí: ndòdò pbì inzo mbëyi, ndàdù pbì idzá iwù olo àkš mbëyi. Kàkã ndîî átò idha ìsì arí ndù'o Yèsù ná'ù ale-pfò^b nî ale tí, àpbè ð rîî ale dzùnà ònzi arí ale tí, ndirò kórò ngũkpà ídzi dhu-tidò ònzi arí ale tí.

¹¹Pbétù, abvo-ayí-owú náká nzá nyandí owòya Kànisa arí dzùnàya ònzi abvo-ayí nzínzi ò. Obhó tí amba-bvù ì ówu dhu-atdyù àlù ì tdítò rò, abádhí ràdù ówu Yèsù bhà kasu ìvò foyá rò. ¹²Wò dhu bhëyi ì ònzi dhu rí abádhí àbhù Kàgawà ròtdì anya dòyá, inzà abádhí ifu Yèsù tò ì òkò wemberè tí làká dhu-okú dò rò. ¹³Ndirò ngätsi dhu ní, Kànisa náapé àmbe abádhí dzùnà nónzi dš, ní ìnzì ì í kasu ònzi rórò ì óko dhu rí abádhí àbhù ràmbe ùbhi dš idza-tsù rš. Ndirò, ròsè wò dhu dònã, abádhí ràmbe ìndrù-ngbò ùnò dš ìnzì ì í tsùya òdo rórò, 'adù àmbe inzà àkànà kùnò dhu mà nùnò dš. ¹⁴Nírò, mà mòzè abvo-ayí-owú ròwù amba-bvù tdítò. Dhu àkã abádhí ràbà nzónzo, 'adù fiyò idza òdò mbëyi, ìnzì 'ubhà tí otu àlè tó òmvù tò rùnò nzère dhu àlè dš. ¹⁵Obhó tí, atdídhená abvo-ayí úbhà wà ídzi otu, 'adù pfòmvo Sitanì-owù núngu. ¹⁶Yèsù ná'ù atdí tsibhále náapé ìî abvo-ayí nà fí-dzá-bhà nzínzi ð, náká ndònzì ì abvo-ayí dzùnà. Kàkã nzá ndùbhà abádhí *kànisa-fó, ndíî kànisa ara tí kàkà ìmbã rîî dzùnàya ònzi rí ale nà abvo-ayí-tsì kèlè nándà rò.

¹⁷Mbëyi arí kànisa òdo pbàkürù náká kabhu ifuta fiyò owò-rà dš^c. Ròsè dòtsì ní, kàkà ì nádzi 'òngò Kàgawà bhà Ote nùnò, 'adù ndí Ote núdhe ìndrù tò pbàkürù. ¹⁸Obhó tí, Andítá átí: « Nyi nyàká nzá nyutsì dzùnànu ònzi rí ndòtsì nganù-ònga kpõna rùvò kéléna ò rò ìkyi-akpà-tsù. Nyi nyàká nyubhà ka rònnyè nganù. » Ndirò kãti: « Kasu ònzi arí ale náká kubho pbìndà mùkimbà. »

Nganù-ònga òtsi rí ìkyi-akpà (5.18)

¹⁹Nyi nyàká nzá nya'ù Kànisa ð mùkürù nòbhù ale-tsù dhu, inzà óyò ale, ngätsi nî ìbhù ale mà níî ndí dhu tó ngàmbi tí rò. ²⁰Dhu nàfã ale dš, nyi nyàká nyowù kórò ale-ònzì rò, ndíî ngũkpà ale adù tí nzérenge-òdò nónzi átò. ²¹Ma mí dhu ùyã ìndù Kàgawà-ònzì rò, Yèsù Krístò-ònzì rò, ndirò Kàgawà avò màlàyíkã-ònzì rò, nyi nyàká nyifu kàkàrí uyátá ìmbã angyinã vurò irètá na, ndirò ìnzì nyi

^b 5.10 Pòlò bhà kàsùmì ð, ìno nóongónà idha nísi ndù'o olo tí iwù idzá ale-pfò nî. Pbìndà àbhàlì-pfò ndì ndù'o dhu-otù ð, Yèsù itè dhu ní ìndrù rí ndifò, ndàdù pbìndà àzè nitè òdhinà tò dhu. ^c 5.17 Ifuta àkã kabhu owò-rà dš pbàkürù tò dhu-tì ní: abádhí tò ka kábhùna ifuta náká ndîî owò-gùna òsè ngũkpà ale tò ka kábhùna ifuta dònã dhu tí. Ndirò perè tí dhu ìî rò, dhu àkã kabhu perè abádhí tò owò-gùna ròsè ngũkpà ale tò ka kábhùna perè dònã.

nyí dhu òlè atdí ale tò màtí rórò. ²²Nyi nyàkã nzá nyili otsúnũ kòmbómbí ìndrũ dǎ kasu nɔnzi tí Kànisa ǎ. Nyi nyàkã nzá nyotsù akye ngätsi ale bhà afátá ò. Ndirò, nyi nyàkã nyòdò nyi nyi-tírò nyilã Kàgàwà-nyìkpó ǎ.

²³Nyi nyàkã nzá nyarà idha-ví kèlè nómuvè rǎ, pbétù nyi nyàkã nyarà òvayi òmvè rǎ ake, yà kòmbómbí ivívinga aróngo àrà ìngo rǎ nyunutsi nǐ finu-tsù dzùnà nɔnzi tí.

²⁴Atdídhena ale tò nzérenga náarí ndàlã k pangba inzã ka kápè anya mà ìtdì dǎyã rórò. Pbetù, ngǔkpà ale-tsi tò nzérenga náaràrà ndàvi ànyãya ka kùnò dhu-dzidǎ tí. ²⁵Ndi dhu bhèyi tí, ídzi kasu náarí ìtè k pangba kóró ale tò, ndirò kãkã ìnzí rí 'àvì kóró ale tò tsí, ní rǐ nzi àdè òko òdhù ò bilínganà.

Inc àkã ifu fiyó ádròdrǎ ale

6 ¹Inc tí rǐ rí kóró ale, yà Yèsù ná'ù, nákã ifu fiyó ádròdrǎ ale atdí, ìnzí ìndrũ adè tí dhu ùnò nzére Kàgàwà nǐ, ndirò yà àlè karúdhena ìndrũ tò dhu nǐ. ²Ndirò, kãkã Yèsù ná'ù ale rǐ fiyó ádròdrǎ ale tí inc, nákã nzá 'ònzì abádhí gàyà, adóya tí abádhí rǐ a'uta-otù ǎ dhu-okú dò rò. Pbetù, abádhí àkã 'ònzì fiyó ádròdrǎ ale-kàsù mbèyi nyú ròsè, abádhí tò ídzi kasu tò ídzinga àbà rí ní iwà Yèsù ná'ù ale, ndirò atdí Kàgàwà ózè ale dhu-okú dò rò.

Tìtò tò màlímò náarúdhena dhu dǎ dhu mà ònzì dǎ dhu mànà dhu

Wòrí ní ndi nyi nyàkã nyudhe nyadè ùyanà ìndrũ tò dhu. ³Atdí ale náapé vurò dhu ùdhè ìndrũ tò, ìnzí ndàdè ndòzè ndùbhi yà àlè tò Ádrùngbãle Yèsù Krístò bhà obhónanga tò òte nózè dhu bhèyi, ndirò ìnzí ndàdè ndòzè ndùbhi Kàgàwà ózè àlè rònzi dhu nà rí ndàkǎ dhu t'údheta bhèyi, ⁴ní, ndi ale ní ndìdzí rí ndítírò, ndirò inzã atdí dhu mà nùni. Ndirò kà rǐ agòta mà, òte-tì dǎ ka kónzina anya mànà tò andi nà. Ndi dhu aríbhona dhu ní ale-afí ìlì ka kí atdí dhu dǎ dhu mà, agòta mà, ìndrũ nǐ ka kí dhu ùnò dhu mà, nzére dhu ìrè ka kí ìndrũ dǎ dhu mànà. ⁵Ndirò, kà ò rò aráhu átò dhu ní, yà fiyó irèta ínza ì, ndirò iwà ádzò obhónanga rò rò ale rǐ 'àgò ìnzí ríku rórò dhu. I ale ózè Kàgàwà ózè dhu ònzì ka kí dhu ònzì àbà ka kí ònà dhu tí.

⁶Obhó tí, Kàgàwà ózè dhu ònzì ka kí dhu ní ádrùngbã ongyéngá nyú, ale-fó rǐ dhu nǐ tí ale-idhè ìka ndi rò. ⁷Obhó tí, àlè kíwũ nzá atdí dhu nà màtí yà adzi ǎ, ndirò àlè kève rò, àlè kádù òwunà kà ǎ rò atdí dhu mà rǐ ìmbã. ⁸Nírò, àlè kapé ì ìlè kónyuna dhu mà, àlè rò àlè kúfóna dhu mànà, ní i dhu àkã wà àlè tò. ⁹Pbetù, ì nózè 'ònzì ale nùtrã pǎmvo arí, ràdè àtsi ibí ìmbã tǐya nà dhu mà, ndirò nzére dhu mànà-atdyú tò àdà ò. I dhu-atdyú arí àpbè ìbho ìndrũ tò, ndirò kǎrí ìndrũ àbhù rève. ¹⁰Obhó tí, fùrangà nózè ka kí dhu ní ndi kóró nzére dhu náaràhu ònà rò. Kà tò ì nábhu atdídhena ale nùbhà fiyó a'uta itse nyú, 'àdè àbhǎ àpbè àbhù fiyò.

Kàgàwà bhà ale àkǎ ndònzì dhu

11 Pbéttù inyi Tìmòtewũ, Kàgàwà bhà ale tírò, nyi nyàkǎ nyindrĩ nyi itse kòrĩ nzére dhu rǎ rò. Nyi nyàkǎ nyɔ̀nè obhónánga ònzì nyí dhu, nyɔ̀nzì Kàgàwà ózè dhu, ndirò pbùkù a'uta ǎ nyi nyádi dhu. Nyi nyàkǎ nyɔ̀nè indrũ òzè nyi nyí dhu, dhu-dzi òndù nyi nyí dhu, ndirò ìyònga ǎ nyi nyádi dhu. 12 Nyi nyàkǎ nyugyè a'uta tó ídzi ìla. Nyi nyàkǎ nyɔ̀dò dhòdhóhóngà tó ípìrònga yà Kàgàwà anzi nyi fíndà, ndirò yà nyi nyitè pbùkù ídzi a'uta kpanya ibí ngàmbì-ònzì okúna dò rò.

13 Ma mí yàrì dhu ùyǎ indù yà kóró dhu tò arí ípìrònga àbhù Kàgàwà-ònzì rò, ndirò yà Pòtiyò Pilatò-ònzì pbìndà a'uta nitè mbèyi kpanya Yèsù Krístò-ònzì rò: 14 nyi nyàkǎ nyifu Kàgàwà bhà Úyátá ìnzì ròtì, ndirò ìnzì kala nzére dhu nyunutsi, ràrà àhu àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò ríngo dhu ò. 15 Kàgàwà abhùya ka ritè ndì yà ndì ndakò kà tò kàsùmì ǎ. Ka ní kóró dhu dǎ arí Kàgàwà, yà atdí dǎ hirò nónzì, ndirò atdí rǎ tí arí ale. Ka ní kámá dǎ Ádrùngbǎ Kamà, ndirò kóró ádròdrò ale dǎ Ádrùngbǎle. 16 Ka ní atdí rǎ tí ìnzì ɔ̀véya ale, ndirò yà ìnzì atdí ale mà rǎdù àrà àhu ònà awáwù ǎ arádi ale. Ka ní ìnzà atdí ale mà àpè àlàna ale, ndirò yà ìnzì atdí ale mà rǎdù àlanà ale. Kàkǎ ifuta nà, ndirò dhòdhóhóngà tó ádrùngbǎnga tó ɔ̀bi nà ! Àmìnà !

Ònzitále àkǎ ìrì nà ɔ̀fò

17 Nyi nyàkǎ nyuyǎ dhu yà indo arí adzi ǎ ònzitále tò, ìnzà abádhí rǎkǎ àmbe ìdzi dǎ ì tírò, ndirò ìnzà abádhí rǎkǎ ìlì fíyó a'uta ònzì ò, ìkù ndì ònzì rǎdù ìku dhu-okú dò rò. Pbéttù abádhí àkǎ ìlì fíyó a'uta Kàgàwà ò. Kǎrì ndì kóró dhu ìbho abho nyú àlè tò, ndí nì àlè-idhè ìka tí ndì nì. 18 Abádhí àkǎ 'ònzì ídzi dhu, 'àdù ìrì ònzitále tí ídzi kasu ònzì ìrì dhu ǎ. Abádhí àkǎ 'ònzì mùhetù ǎ rí ale dzàna, 'àdù òwu ìrì rǎ isó 'ùndò foyá ndì nòtù dhu ngùkpà ale tò. 19 Ndi dhu bhèyi ní ndì, abádhí rǎdù ídzi, ndirò yà ìnzì ríku ongyéngá-tsù núndu fíyò olù iraya idho tò, ndí nì 'abáya tí obhóngà tó ípìrònga.

20 ǎ Tìmòtewũ, nyi nyàkǎ nyɔ̀dò yà fúnú Kàgàwà ábhu dhu mbèyi afínú ò. Nyi nyàkǎ nyindrĩ nyi itse yà ìmbǎ tíya nà ndirò ìnzì rí Kàgàwà-ɔ̀dò ìfù agòta rǎ rò. Nyi nyàkǎ nyindrĩ nyi itse tìtò tó inga t'únitatále rí 'àgò dhu rǎ rò. 21 Atdí dhená ale, yà ì dhu bhèyi inga t'únita-tidò tò ì nádzi, núbhà wà fíyó a'uta itse nyú.

Kàgàwà àkǎ nditè pbìndà ídzìnga fùkù.

Tìmòtewù

tò Pòlò andí ɔyo rí kisè nǐ bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádròdrǒ dhu tí dhu

Yàrí ní ɔyo rí kisè nǐ Pòlò andí Tìmòtewù tò bhàruwà. Kǎndí ka imbi ò ndì ndí Rómà tó kigò ò rórò (1.16-17), íkyèrǒ kàbhà ɔve-dhò ùbhà ndì rórò. Kǎni dhu ní inzà òtrò idho ɔ p̀bìrì ɔ ádròdrǒ ale rǎrǎ ndàbhǔ àbhǔ kohò ndì Krístò ndì ndá'ù dhu-okú dò rò (4.6-7). Obhó tí, kóró kà t'òdhína náatsè, 'ùbhà ka atdíró. P̀bétù Lukà, ádrùngbà m̀ngangà kèlè atdíró ní ndì inzà ka nùbhà. Ní Pòlò ala dhu yà adzi ɔ ndì ndònzina idho ríku wà, ní ndì nùbhà dhu rǎrǎ ndì ndòvè dhu kèlè. Ndi dhu-okú dò rò ní ndì kǎzè ndàndí bhàruwà tdítǔ Tìmòtewù tò kà-afí ndì ndopé tí nǐ, idhùna nyú tí kǎzè ka nídhuní. Yàrí bhàruwà-dzidǔ, Pòlò adù nzá ngǎtsi dhu àndi tdítǔ.

Ndi bhàruwà ɔ, Pòlò azè atdíǔ dhu ní Tìmòtewù rǎkǎ ndirà tina ò, kà rǎkǎ ndidè pòtsǒ p̀bìndà a'uta ɔ, yà ndì nyú ndì ndidè dhu bhèyi. Kǎvò dhu átò kà rǎkǎ ndàmbe àrà dǔ angyi tí Yèsù bhà Ídzì M̀kùrù t'únɔta nà, ìmbà kavu róná. Ndirò kǎtì kà rǎkǎ ndàndà nga mbèyi yà ìnzǎ rí ndàkǔ Ídzì M̀kùrù nà dhu nà. Pòlò isé átò dhu ní ndàtì ndì rúgyè ila, ndirò ì rǎrǎ 'òtù Ádrùngbàle Yèsù nà inzà òtrò idho ɔ. Ní, Yèsù ná'ù ale rǎkǎ ndònzì dhu ndì bhèyi.

Bhàruwà-nyitì ka kòhù tí dhu

- Bhàruwà-dòkpa (1.1-2).
- Pòlò rǎ Tìmòtewù àvǐ ìnzǎ nyina rìwù Ídzì M̀kùrù t'únɔta-okú dò rò dhu (1.3-18).
- Pòlò rǎ Tìmòtewù àvǐ rǎdì Yèsù Krístò bhà m̀nɔwì kèlè tí dhu (2.1-13).
- Pòlò rǎ Tìmòtewù àvǐ rǎrǎ Kàgàwà bhà obhóná ɔte ùnɔ rí otùna ɔ ìndrǔ tò ale tí dhu (2.14-26).
- Pòlò rǎ Tìmòtewù àvǐ ròdò ndì mbèyi yà adzi ɔ dhu-tsù rǎ ndìndù ndíndí ndòdí tí ndì òná idho ɔ atdíǔhená ale íiya nà nzére m̀tsò rǒ rò dhu (3.1-9).
- Pòlò rǎ Tìmòtewù àvǐ r̀ngungu p̀bìndà ɔfɔ-owù dhu ndirò rǎp̀bà afina f̀ndà ndì ndúdhe Ìlǎ Andítá mànà rǒ dhu (3.10-4.8).
- Pòlò rǎ àkǎkǎ Tìmòtewù r̀nzì dhu ríku dóná rò dhu ɔvo kà tò dhu (4.9-18).
- Pòlò rǎ ìndrǔ òvǐ bhàruwà ríku dóná rò ovita nǐ dhu (4.19-22).

Pòlò rǎ Tìmòtewù nóvì dhu

1 ¹Ima Pòlò, ima ní Yèsù Krístò bhà uvitatále, Kàgàwà óvò ima ndì kasu tò nídhuní. Kìvì ima ndíndí ma m̀ɔvo tí Yèsù Krístò ka kà'ù rò ka kábàna íp̀irònga tó làkǎ ìndrǔ tò.

²Timŏtewŭ, ma mí yàrí bhàrwà àndí indù. Inyi ní idhùdu a'uta-otù ǝ, atdíǝ ma mózè ale. Àlè t'Ábanà Kàgàwà mà, àlè t'Ádrùngbàle Yèsù Krístò màná náká ìtè fíyó ídzinga indù, 'àbà izu dùnú, 'àdù nyabhu nyadi màràngà ǝ.

Pɔlò rí Timŏtewà-afí àbhŭ ròtsi obi Kàgàwà bhà kasu tò dhu

(Kas 16.1-3; Èfe 1.3-7; 2Tè 2.13-15; 2Tì 2.1-12)

³Ma màbhù òtsò Kàgàwà tò okúnù dò rò. Ma marí kà-kàsŭ ònzi ìlílà afídu nà, abhúdu náanzì ka dhu bhèyi. Bilinganà, adyíbhengá màtí ndirò kúbhingá màtí ma mí mitsò rò, ma marí nzì àdi inzà ma màtì ɔvònu rórò. ⁴Àlè kí àlè ùbhà rò nyi nyadzì tí dhu ma mìrè rò, atdyúdu ríí atdíǝ, àlè rala àlè-ngbò tdítǝ, ndíní idhèdu ika tí ndì atdíǝ. ⁵Ma mìrè kóró afínu nyú nà nyi nyá'ù Ádrùngbàle Kàgàwà tí dhu. Ndi a'uta ní yà angyinà rò íyànù-tsànà Lòyisi mà, íyànù Èwùníkè màná níí nà a'uta-tidò. Ní, ma mà'ù dhu nyi nyú mà, nyi ráríí inè ndi a'uta nà átò.

Ídzi Màkürù-okú dò rò ka kí àpbè àbà dhu

⁶Wò dhu-okú dò rò ní ndi, ma mònzì nyi nyigbè nyùnùtsì aríí Kàgàwà bhà perè-ngbò. Ndi perè nyi nyabà yà ɔtsúdu ma mùli dùnú nínganí. Nyi nyàkà nyigbè kà-ngbò dhu ní, ⁷Kàgàwà íbhò àlè tò ìlílà-Alafí ní nzì indrù àbhŭ rí rònzì ɔɔ Alafí. Pbéù kíbho ní ádrùngbànga tò obi tò, àzè tò, ndirò inga nòfò dhu bhèyi àlè kóko ní Alafí.

⁸Nírò, nyi nyàkà nzà nyínu rìwù àlè tò Ádrùngbàle Yèsù dǝ nyi nyí dhu àwè indrù tò rò, ndirò nyínu àkà nzà ndìwù okúdu dò rò, yà kókú dò rò ka kòsò ma rò. Pbéù, nyi nyàkà nyabà àpbè Yèsù Krístò bhà Ídzi Màkürù-okú dò rò, àdhàdhì ma mí kàbà dhu bhèyi. Nyi nyí i àpbè-dzi òndù Kàgàwà ràbhùna indù ádrùngbànga tò obi ní. ⁹Ka ní ndi àlè nígŭ, ndàdù àlè ùnzì ndíní àlè koko tí pbìndà ìlílà ale tí. Kǝnzì ndi dhu, ìnzì ní ídzi dhu àlè kǝnzì dhu-okú dò rò. Pbéù kǝnzì ka angyangyi ndì ndudhé ka, ndirò yà inzà ndì ndàpè yà adzi ònzi rórò ndì ndazè ndìtè pbìndà ídzinga àlè tò Yèsù Krístò-otù ǝ dhu-okú dò rò. ¹⁰Ndi ídzinga Kàgàwà nítè wà àlè tò kòmbí, yà àlè tò Ìgùba Yèsù Krístò nírá àhu yà adzi ǝ rò. Kítò ɔve-ɔbì, ndàdù dhòdhòdhóngà tò ípìrònga tò otu nítè indrù tò, Ídzi Màkürù-otù ǝ.

¹¹Ní, Kàgàwà ìli ima ndi Ídzi Màkürù t'únòtatále tí, uvitatále tí, ndirò màlimò tí. ¹²Ndi dhu-okú dò rò ní ndi ma mí kàkàrí àpbè nábà. Pbéù nyèdu rí nzì ìwù ndi dhu-okú dò rò, iwà ma mùni ma mà'ù ale nídhuní. Ndirò, ma mà'ù wà dhu kà ráríí inè obi nà ndòdò yà fudú ndì ndíbhò Ídzi Màkürù tò kasu, ràrà àhu yà adzi ǝ ale-ànyà ndì ndítǝya òná idho ǝ.

¹³Nyi nyàkà nyalŭ yà indù ma múdhe obhónànga tò ɔte, ndíní íí tí ídzi ǝfò tí indù. Nyi nyàkà nyòdò ndi ɔte, yà Yèsù Krístò-nyùnùtsì àlè kǝí nà a'uta nà, ndirò àzè nà. ¹⁴Nyi nyàkà nyòdò yà indù ka kúdhe ídzi dhu, yà àlè-afí ǝ ríí ìlílà-Alafí bhà obi ní.

¹⁵Nyi nyùni wà dhu, Àziyà tó pbìri ð Yèsù ná'ù ale rúbhà wà ma kóró. F ale nzínzi ð ale ní Fìgelò mà Hèrmògenè mànà. ¹⁶Ádrùngbàle Yèsù àkà nditè pbìndà ídzìnga Ònèsforò bhà idzá-bhà tó, kàrà ndi afídu òpè rò, ndirò kà-nyì arà nzì iwu rò imbi ò ndi ndí malá rò nídhuní. ¹⁷Pbétù, Rómà tó kigò ò ndi ndirà àhu rò, kómè ima atdyúna nyú nà, ndàdè ma nála. ¹⁸Ní, Ádrùngbàle Yèsù àkà ndàbhù àbadhi ràbà Kàgàwà bhà ídzìnga, yà adzi ð ale-ànyà itdì ndi ndí òná idho ð. Ndirò inyi Tìmòtewù, nyi nyùni Èfesò tó kigò ð kónzì idù kóró dhu mbèyi nyú.

Yèsù Krístò bhà ídzì mùnowì bhà ófò

(Màt 10.32-33; 1Kò 9.24-25)

2 ¹Nírò inyi, idhùdu Tìmòtewù, nyi nyàkà nyí òbi nà afínu ò, yà Yèsù Krístò mànà nyí nyúngbò nyí rò Kàgàwà arítèna indù ídzìnga-otù ð. ²Ndirò, nyi nyíri wà ibí ngàmbi-ònzì rò ma múdhe dhu. Ní nyi nyàkà nyudhe ka átò kóró yà nyi nyà'ù kifù rí dhu tí, 'àdè inè 'údhe ka átò ngúkpa ale tó dhu tí ale tó.

³Yèsù Krístò bhà ídzì mùnowì bhèyi, nyi nyàkà nyondù àpbè-dzi átò, yà ma mí kòndù dhu bhèyi. ⁴Mùnowì-kàsù ònzi rí ale náká nzá ndàbhù yà ìnzì rí mùnowì-kàsù ònzi ale tó dhu ràtdù afína, ndi ndòzè kàsùna rìka pbìndà ádrùngbàle-idhè rò. ⁵Ndi dhu bhèyi tí, mùlèmà tó ikpa ikpa rí ale tó ka kí nzì àdè dhu lèmà kónzì ní perè nábhu, inzà kifù ndi ikpa-tidò tó uyátá rò. ⁶Ndirò, inga òbhì ndi ndí rò àpbè nàbà ale, náká ndi ndàbà ndi inga ð 'ò'ò dhu angyi. ⁷Tìmòtewù, nyi nyàkà nyirè nga mbèyi wò indù ma mùnò dhu dò, Ádrùngbàle Kàgàwà rí nyabhù nyuni i dhu kóró nídhuní.

⁸Nyi nyàkà nyirè yà ndi ningbè ibhu ð rò Yèsù Krístò, Dàwudì-dhú bvù ale, àdhàdhi yà ma marúnona ìndrù tó Kàgàwà bhà Ídzì Màkùrù aróvona dhu bhèyi. ⁹Ndi Ídzì Màkùrù-okú dò rò ní ndi ma mí àpbè àbà, ràrà àhu ka kí mosò nzére dhu ònzi arí ale bhèyi dhu ð. Pbétù, ka kí nzì àdè Kàgàwà bhà Òte nósò. ¹⁰Wò dhu-okú dò rò ní ndi ma mí kóró dhu-dzi òndù, Kàgàwà óvò fíndà ale-okú dò rò. Ndi dhu bhèyi ní ndi abádhí átò ràdè ògù nábà Yèsù Krístò-otù ð, 'àdè kàbhà dhòdhóhóngà tó ádrùngbànga tó awáwù nábà. ¹¹Yàrí ní ndi àkàkà ka'ù òte :

Àlè kapé ìí atdíkpá àlè káve kà mànà dhu tí, ní àlè kokoya átò atdíkpá ípirònga ð kà mànà.

¹²Àlè kapé àpbè-dzi òndù atdíkpá kà mànà, ní àlè konyuya idzi átò atdíkpá kà mànà.

Àlè kapé àtina inzà àlè rúni ka, ní kádèya àtina átò, inzà ndi rúni àlè.

¹³Ìnzì àlè kapé Kàgàwà ùnò àlè tó dhu ònzi, ní àbadhi ní yà ndi ndùnò dhu ìfù arí ale. Obhó tí, àbadhi ní ìnzì rádè vurò dhu ònzi ndi ndùnò dhu rò rò ale.

Kàgàwà-nyìkpó nǎfò dhu ònzi arí kasutále

(1Tì 1.3-7,18-20; Yàk 5.19-20)

14 Nyi nyàkǎ nyisè kǎkò indù ma mǎnò dhu ìndrù tò. Nyi nyàkǎ nyòvò dhu abádhí tò Kàgàwà-ònzì rò nyati, abádhí ràkǎ nzá 'ònzì anya òte-tì t'òngùta dǎ. Obhó tí, i agòta ò ka kábàna ídzìnga rǐrǐ ìmbǎ. Pbéttù, kǎrǐ i dhu níri rí ale tó a'uta àbhù rùgolo ndì. 15 Nyi nyàkǎ nyònzì òbi nyitè nyi Kàgàwà-ònzì iwà kùdhe, ndàdù à'ùnà àkǎkǎ dhu tí ale tí, ndirò ìnzì nyìna rǐwu kàbhà kasu-okú dò rò ale tí. Nyi nyàkǎ nyitè nyi átò Kàgàwà bhà obhóná òte ùnò rí otùna ò ìndrù tò ale tí. 16 Nyi nyàkǎ nyindrǐ nyi itse nyú ìmbǎ tǐya nà, ndirò ìnzì rí Kàgàwà-òvò ìfù agòta rǎ rò. Obhó tí, i dhu ònzi arí ale rǒngò òwu angyi tí ìnzá Kàgàwà ózè dhu t'ònzita ò. 17 Abádhí-òtè rǒngò ìndrù ìnza, àdhàdhì ìtritrè otú náarí ale-ngbò ìnzá dhu bhèyi. I ale nzínzì ò ale ní Hìmèneyò mà Filetò nà. 18 Abádhí ìndrǐ wà i itse obhóna rǎ rò, 'ámbe àtìna dǎ iwà Kàgàwà rúngbe àlè ibhu ò rò. Ndi dhu bhèyi ní ndi abádhí arí atdídhena ale tó a'uta ìnzá. 19 Pbéttù, Kàgàwà ódì tsùkpòna idza náaride pòtsò pfòna dǎ. Ndirò, yàrǐ ní ndi kà-rǎ ka kándì ize tí dhu : « Ádrùngbǎle Kàgàwà ùni wà pbìndà ale tí arǐrǐ ale. » Ndirò ngàtsi andítá ní : « Ádrùngbǎle Kàgàwà-òvò ìlè rí ale, nǎkǎ ndìndà ndì nzérénga rǎ rò. »

20 Ádrùngbǎ idza ò ka kí nzì àdù òrò mà, òrú odziya nà ngùkpà suma-tidò màna nǐ ka kóbhòlò wìtù kèlè nótù. Pbéttù, ka kádù òtùna átò ní, itsu nǐ màtǐ, ndirò anzi nǐ màtǐ ka kóbhòlò dhu. Angyinǎ rò rǐrǐ tsí nǐ ka karí kasu ònzi ifuta nà àkǎ idho ò, ndirò olùnǎ rò rǐrǐ tsí nǐ, ka karí kasu ònzi kóró ngùkpà idho ò.

21 Nírò, ndi ale apé ndù'ò ndìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ò kóró kǎkò ma mǎnò dhu ò rò, ní rǎdù ndìli ifuta nà àkǎ idho ò ka karí kasu ònzi nǐ wìtù bhèyi. Ndi wìtù ní yà idza-àbadhi ópì fìndà ndìli igi, kà dzèna ònzì rǎdù, ndirò kà rǎdù ìdyìnà ndònzì kóró ìdzi kasu nǐ wìtù.

22 Nyi nyàkǎ nyòkù yà zàdhà-atdyú arǐrǐ dǒyá nzére dhu-tsù rò, nyadù obhónánga ònzi nyi nyí dhu nónè. Nyi nyàkǎ nyírǐ a'uta nà, àzè nà, nyadù àdi màrùnga ò kǎkǎ ìlǐlǎ affya nà arí ìtsò Ádrùngbǎle Kàgàwà rǎ ale màna.

23 Nyi nyàkǎ nyòdhò ìmbǎ tǐya nà ndirò ìmbǎ ìdzi dhu mà arǐrǐ òyà agòta. Nyi nyùnì wà dhu, kà rarí anya ibho. 24 Obhó tí, Ádrùngbǎle Kàgàwà bhà ìnò rǐ nzì àdù anya ònzì. Pbéttù kǎkǎ ndìrǐ ìyò arádi kóró ale màna ale tí, ndirò dhu

Anzi mà, itsu mà, ndirò òrú odziya nà suma-tidò nǐ ka kóbhòlò idzá wìtù-tidò (2.20)

ùdhe rádù indrù tò, ndàdù indrù tò dhu-dzi òndù ale tí. ²⁵Kà rǎdù àrà dhu òvò rǎ ìyònga ð ndì ndánona dhu àgò rí ale tò. Obhó tí, ngǎtsi nǎ Kàgàwà rǎdù abádhí àbhù rùgèrè ì 'èbhà fíyó nzérenga, ndíní abádhí uní tí obhóngà. ²⁶Ndi dhu bhèyi ní ndi abádhí rǎ 'àdù fíyó ídzi irèta ò, 'àdù ùvò yà ì átsi ònà Pfòmvo bhà àdà ò rò. Kǒtsi abádhí ndíní ongó tí ndì ndòzè dhu ònzì.

Indrù rǎbàna tdǎ Yēsù ingo rò àpbè

(Tit 1.10-16; 2Pé 2.1-22; Yud 1-3)

3 ¹Timòtewǔ, nyi nyàkǎ nyuni dhu, tdǎ Yēsù ingo yà adzi ð rò, indrù rǔda òyá idho^a rǎrì àpbè tò. ²Obhó tí, ndi kàsami ð, indrù rǒngo a'itále tí, ndirò fùrangà nózè ale tí. Abádhí rǒngo ì tírò arí ìfǔ ale tí, ndirò ìdzí arí ale tí. Abádhí rǒngo átò Kàgàwà nǎ arí dhu ùno ale tí, ndirò ìnzí arí ì nódhì ale-tsǔ dhu ìri ale tí. Abádhí rǒngo ìnzí arí òtsò àbhù ale tí, ndirò ìnzí arí Kàgàwà ìfǔ ale tí. ³Abádhí rǒngo ìmbǎ arí àzè nà atdí ale nà màtí ale tí, ndirò ìnzí arí dhu ùba indrù tò ale tí. Abádhí rǒngo indrù ùdhù arí, ndirò ìmbǎ itsína arí nzére dhu ònzì ale tí. Abádhí rǒngo òròrè ale, ndirò ídzi dhu nóndrò ale tí. ⁴Abádhí rǒngo òdhíya ìpfò arí 'àbhù òmvù tò ale tí, ndirò ìnzá ìrè nga rórò arí dhu ònzì ale tí. Abádhí rǒngo ìdzí arí ale tí, ndirò yà adzi ð arí indrù-idhè ìkǎ nzére dhu-tidò nózè Kàgàwà òzè 'àmbènà rò ale tí. ⁵Abádhí rǎ 'ùlì Kàgàwà ózè dhu ònzì arí ale bhèyi, pbétù ìnzí 'àdù Kàgàwà ózè dhu tò ádrùngbǎnga tò òbi ná'ù. Ní nyi nyàkǎ nyindà nyi ì ale rǎ rò.

⁶Obhó tí, abádhí nzínzì ð atdídená ale rǒwu ùtsù rǎ indrù-idzà ð, 'àdù ivíví fíyó irèta nà vèbhále nǒtsi fíyó àdà ð. Ì vèbhále ní kǎkǎ atdíð fíyó nzérenga-òbì ósè, ndirò yà adzi dǎ kóró dhu-tidò-atdyú òho arí. ⁷Abádhí òzè kudhe dhu fíyò bìlìnganà, pbétù ìnzí 'àdù òwu ùvò obhóngà núnì ì ì akekpá màtí dhu ð. ⁸Kǒkò indrù-dzà ð rǒwu ùtsù rǎ màlímó rǒwu 'àgò rǎ obhóngà nà àdhàdhì Yǎnì mà Yàmburè mànà náagò ì Músà nà dhu bhèyi. Abádhí ní iwà fíyó irèta ínza ì, ndirò iwà fíyó a'uta óngò ivíví ale. ⁹Pbétù abádhí rǎ nzí òndri angyi tdítð, kóró ale rǎ abádhí rǒnzina àrì núnì, àdhàdhì ka kuni Yǎnì mà Yàmburè^b mànà rǒnzina àrì dhu bhèyi nídhunì.

Pòlò rǎ Timòtewù àvì rǎpbǎ afína fíndà ka kúdhe dhu rǎ dhu

¹⁰Pbétù ìnyi Timòtewǔ, nyi nyírì wà indrù tò ma múdhèna dhu, ndirò nyi nyála wà ma mǎfì nà mùtsò. Nyi nyúnì wà ma múdhe ndínì ma mǎnzi tí dhu, nyadù pbàkà a'uta àla. Nyi nyála wà ma mónù dhu-dzi tí dhu, ma

^a 3.1 Tdǎ Yēsù ingo yà adzi ð rò, indrù rǔda òyá idho tí Pòlò ràtina ní yà Yēsù írà wemberè tí yà adzi ð dhu-dzidð rò ndì nópè idho, rǎrà àhu kà rǒngo ònà idho ð.

^b 3.9 Yǎnì mà, Yàmburè mànà ní Mísri tò pbìrì ð ìfì màzì tò óyò ale-òvò. Abádhí anzi títò tò wíwì Músà mà, Fàrawè mànà ònzì. Ndi Fàrawè nífì Mísri tò pbìrì ð ádrùngbǎ kamà (Uvt 7.11-22; 8.7-19).

mfi àzè nà tí dhu, ndirò ma mápbà affidu pbàkà kasu t'ónzita rǒ tí dhu. ¹¹Nyi nyúni wà rùdú ka kávu tí, ndirò ma mábà àpbè tí Àtiyòkiya mà, Ìkòniyò mà, Lístrà mà nà tó kigò ð dhu. Ma mábà i àpbè, pbétù Ádrùngbàle Yèsù ràdù migu òyá rò kóró. ¹²Obhó tí, yà Kàgàwà ózè dhu bhèyi i nózè 'òkò Yèsù Krístò nà i úngbò i dhu-otù ð kóró ale-rǒ ka kávu àvù. ¹³Pbétù, nzére dhu ònzi arí ale mà, ìndrù ùtrà arí ale mà nà ròko 'àmbe òwu dǒ angyi tí i nzére dhu t'ónzita ð. Abádhí rí ìndrù ùtrà, ìndrù ràdù 'ùtra átò.

¹⁴Pbétù inyi, nyi nyàkà nyapbà nyi yà indù ka kúdhe, ndirò yà nyi nyá'ù obhó dhu tí dhu rǒ. Obhó tí, nyi nyúni wà i dhu núdhe indù ale. ¹⁵Ndirò, rǒpè ndi indú ngbángba ð rǒ, nyi nyúni wà Kàgàwà bhà ìlilá Andítá. I Andítá rí nyabhù nyuni dhu-ònga t'òvòta, ndíni nyadù tí ògù Yèsù Krístò nyi nyá'ù dhu-otù ð. ¹⁶Kàgàwà unda ndi kóró pbìndà Andítá nandí ale. Ndirò, ndi Andítá tó idzìnga ní : ndúdhe obhó dhu ìndrù tò, ndàdù ìndrù bhà afátá nítè ndi ale tò. Kà rí nzére dhu òsò ìndrù tò, ndàdù Kàgàwà ózè dhu bhèyi ka kóko dhu ùdhe ìndrù tò átò. ¹⁷Ndi dhu bhèyi ní ndi, Kàgàwà rí pbìndà dhu tí rí ale ònzi, rí ðòtsí ndi nòbhòlò kóró idzi kasu t'ónzita tò ale tí.

Kàgàwà bhà Dte t'úncta dǒ uyátá

4 ¹Ma mí dhu ùyá indù Kàgàwà-ònzí rò, ndirò Yèsù Krístò-ònzí rò. Ndi Yèsù Krístò ní ndi ípìrò rò rí 'òtù ale mà, ùvùvè ale mà nà ànyà nitdiya, yà adzi ð ndi ndíra, ndàdù pbìndà Ádrùngbànga tó idzi idì rò. ²Ma máyàna dhu ní : Nyi ràkà nyongò Kàgàwà bhà Dte ùnò ìndrù tò. Nyi nyàkà nyongò kùnò bilìnganà, àkàkà kàsùmì ð, ndirò inzà àkà kàsùmì ð màtí. Ìndrù tò nyi nyí dhu ùdhè rò, nyi nyàkà nyongò ìndrù bhà afátá nítè ndi ale tò, nyadù òrè nzére dhu nònzì ale dǒ. Nyi nyàkà nyongò dhu òvò ìndrù tò rònzì idzi dhu. Ndirò, nyi nyàkà nyongò i dhu ònzì ìndrù tó dhu-dzi òndù nyi nyí rórò. ³Obhó tí, kàsùmì í'íya inè yà ìndrù rí 'ùvò ìnzí 'ìrì fíyò ka kúdhèna obhónánga tó òte ònà. Pbétù abádhí owuya i 'í atdyúna òho dhu ònzi rǒ, 'àdù bíya nǒfò dhu ùdhè rí fíyò màlímó-tsù nándù. ⁴Abádhí owuya 'ùvo rǒ ìnzí 'ìrì obhóna tó òte, 'àdù 'òzè 'ìrì títò tó imbe kèlè. ⁵Pbétù inyi, nyi nyàkà nyotò afínu kóró dhu ð, nyadù àpbè-dzi nòndù. Nyi nyàkà nyunò Yèsù Krístò bhà Ídzi Màkürù, nyadù funú Kàgàwà ábhù ngùkpà kasu ònzì mbèyi kóró.

Pòlò rí ndi ndóvè dhu nóvò dhu

⁶Ma nàndà dhu ní, ma mà'ù wà mabhù pbàkà ípìrònga Kàgàwà tó kà-nyìkpò nǒfò perè tí. Ndirò, ma móvè ònà kàsùmì níndù wà ndi. ⁷Ma mùgyè idzi ila. Ma mùtsà wà pbàkà òngu. Ma móddò pbàkà a'uta. ⁸Ròpè ndi kòmbí, ka kili wà mùlè mà tó mùkàkú idù. Ndi mùkàkú ní obhónánga ònzi arí ale tó, yà obhónánga dǒ arí ìndrù-ànyà ìtdì Ádrùngbàle níibhoya idù, yà adzi ð ale-ànyà ìtdì ndi ndí nìnganí. Ndirò, kíbhoya nzí ka idù

Mùkàkú (4.8)

tí, pbétù kùbhòya ka átò kóró ale tò. I ale ní kákà kà ríngo dhu nózè 'àla ale.

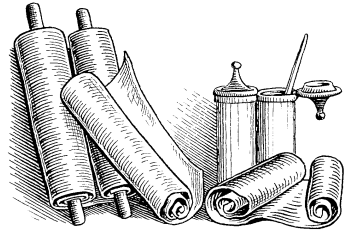
Pólò òzè Tìmòtewè rìrà tina ò dhu

⁹Tìmòtewè, ònzi òbi nyirà tsàkàtsàkà tidu ò. ¹⁰Obhó tí, Dèmə núbhà wà ima atdíró, yà kòmbí arí adzi ò dhu ndí ndózè dhu-okú dò rò. Ní, kàrà wà Tèsàlònìkà tó kìgò ò. Ndirò, Krèskè àrà wà Galàtiyà tó pbìrì ò, Titò ràdù àrà Dàlmàtiyà tó pbìrì ò. ¹¹Ní, Lukà ríí atdíró tí tidú. Nírò, ìdyì Mǎrkò nyíwù mànà àzú, kà

rí dzùnàdu ònzi ònzi abhò Kàgàwà bhà kasu ò nídhuní. ¹²Ma móvì Dòkíkò ràrà Èfèsò tó kìgò ò. ¹³Ní, àzú nyi nyirà rò, ìdyì nyídyì yà Kárpò bhà ma mùbhà Tròwà tó kìgò ò rùdú orú mùdzarù nyirà nà. Ìrà nyirà pbàkà bhùkù nà átò, ròsè dòtsí ní yà ìzà-ndì ní ka kòbhòlò, kadù òkpòròná bhùkù.

¹⁴Àlìsandurù, kyèkyè-àba, nónzì nzére dhu abhò nyú rùdú. Ní Ádrùngbàle Yèsù rí ndi àbadhi ùbhò rùdú kònzì dhu-bvu rò. ¹⁵Nyi nyàkà nyòdò nyi kà ròrò átò, kàgò àlè kúdhe dhu òbi nyú nà nídhuní.

¹⁶Wemberè tí ma mǎrà anya ùnò nínganí, atdí ale mà nídè nzá dzidu dš. Pbétù, kóró ale úbhà ma. Ní, Kàgàwà àkǎ nzá ndòzù ndi dhu afátá tí abádhí dš. ¹⁷Pbétù, Ádrùngbàle Yèsù ònzi ndi dzùnàdu ndìbhò òbi idù, ndíí ma múnò tí pbìndà Ídzi Mákùrù marà ùtsànà, kóró ìnzì ní Pbàyàhúdì mà ràdù ìrìnà. Ndirò, kípfo ima àrì-lí'ò rò. ¹⁸Ádrùngbàle Yèsù rí mipfò kóró nzére dhu ò rò, ndàdù mìgù ndàbhù ma motsù pbìndà Ádrùngbànga tó idzi ò òrù-akpà ò. Kákà ilèta nà dhòdhòdhóngà nà! Àmìnà.

Ìzà-ndì ní ka kòbhòlò kadù òkpòròná bhùkù (4.13)

Bhàruwà ríku dòná rò ovita

¹⁹Òvì nyòvì Pèrèsílà mà Àkilà nà, ndirò Ònèsfòrò bhà idzá-bhà mànà. ²⁰Rǎstò òdì wà Kòritò tó kìgò ò. Ndirò, ma mùbhà Tròfìmò Miletò tó kìgò ò, andi nà kà ríí dhu-okú dò rò. ²¹Nyi nyàkà nyònzì òbi, nyirà àhù àzú angyinǎ rò ádrùngbǎ girì tó kàsùmì tò.

Èyùbulò mà, Pudè mà, Lìnò mà, Klòdiyà mà, Yèsù ná'ù àlè t'ádóna mànà kóró, nóvì nyi atdídš.

²²Ádrùngbàle àkǎ ndíí nyi nà! Kákà ndìtè pbìndà ídzìngà fùkù!

Titò

tò Pólò andí bhàrɔwà

Yàrí bhàrɔwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí ní Pólò andí Titò tò bhàrɔwà, azà kumì dòná ìbhɔ nà atɔ mà azà kumì dòná imbò nà atɔ mà nà nzínzi ò Yèsù ka kúgù dhu-dzidò. Ndi Titò ní ìnzí ní Mùyàhudì, pbétù kǎ'ù Yèsù. Ndirò, kǒngónà Pólò ùndà ìbí-gùna nyú pbìndà abhi ò.

Ní yàrí bhàrɔwà Pólò andí Titò tò Krètè tó *sòngà dò kà rǎ rǎ. Pólò ɔbhà ka ányì, ndíní pbàkùrù novó tí Yèsù ná'ù ale nzínzi ò, ndùli ányì *kànísá dǎ.

Bhàrɔwà-nyìtì ka kóhù tí dhu :

- Bhàrɔwà-dòkpa (1.1-4).
- Kànísá ò àkǎ ndíí *mùkùrù tí ale-tidò (1.5-9).
- Pólò rǎ Titò-nyìkpó ìtɔyù tìtò tó dhu ùdhé arí màlímó rǎ rò dhu (1.10-16).
- Pólò rǎ dhu òvɔ Titò tò kàkǎ ndòngò dhu ùdhe kànísá ò dhèdhèrò ale-tidò mà nà tò tí dhu dǎ dhu (2.1-15).
- Yèsù ná'ù ale àkǎ 'òkò tí dhu (3.1-11).
- Bhàrɔwà rǐku dòná rò ɔyátá mà, ovíta mà nà (3.12-15).

Pólò rǎ Titò nóvì dhu

1 ¹Hma Pólò, Kàgàwà bhà ìnɔ, ndirò Yèsù Krístò bhà uvitatále, ma màndí ndi yàrí bhàrɔwà. Kàgàwà ìvì ma ndíní ma mɔnzi tí yà ndi ndòvò fìndà ale dzùnà rà'ù ndi, màdù abádhí àbhɔ rùni Kàgàwà-nyìkpó nǒfò okota-tidò dǎ obhóngà. ²Ndi dhu bhèyi ní ndi, abádhí rǎ dhu à'ù àbà ì rǎrǎ dhòdhódhóngà tó ìpìrǒngà àbà, àdhàdhì yà ìnzí arí tìtò ùnɔ Kàgàwà náakò ndi ìpìrǒngà tó làkà àlè tò mùhàngù ò rò dhu bhèyi. ³Ndi ndàla àkǎkǎ dhu tí kàsùmì ò, Kàgàwà ábhɔ ìndrù rùni pbìndà ɔte yà ma múnɔna ìndrù tò pbìndà màkùrù-otù ò. Ndi kasu ní yà Kàgàwà àlè tó Ògùba níbhò fudú ndíní ma mongó tí ònzìnà.

⁴Ní ma màndí yàrí bhàrɔwà ìndù Titò. Nyì ní idhùdu nyú, óyò rò kórò àlè kǎ'ù Yèsù Krístò dhu-okú dò rò. Àlè t'Ábanà Kàgàwà, àlè tó Ògùba Yèsù Krístò mà nà nákǎ 'àso nyi, 'àdù nyabhɔ nyadi màràngà ò.

Kànisa ð àkã ndî'î m̀k̀k̀r̀r̀ t́ ale-tidò

(Tit 3.7; 1Pé 5.1-5)

⁵Ma múbhà nyi Krètè tó sòngà dò, ndíní nyi nyohú t́ ányì Kànisa ðnã ì núbhã dhu-nyìtì, ndirò ndíní nyi nyovò t́ pbàk̀r̀r̀ nyuli Kànisa ð kórò kigò ðnã, àdhàdhì yà ima nyú ma móvò indù dhu bhèyi. ⁶M̀k̀k̀r̀r̀ t́ nyi nyóvona ale àkã ndî'î ìmbã nzére dhu t́ ka kózùna dhu r̀r̀ nyunatsi ale t́. Kàkã ndî'î atdí t́ ar̀f̀r̀ tsibhále nà ale t́. Kàbhà inzo àkã ì'î Yèsù ná'ù ale t́, ìnzì ì'î nzére mùtsò d̀, ndirò ngàtsi nì m̀g̀g̀ỳ d̀ ka karòbhuna ale t́. ⁷Kànisa d̀ngà àndà ar̀í àdr̀ngbãle nákã nzá nzére dhu t́ ka kózùna dhu r̀r̀ nyunatsi, ka ní Kàgàwà nyú ìli pb̀ndà kasu d̀ àdr̀ngbãle nídhunì. Kàkã nzá ndî'î òtèna kèlè nózè kirì ale t́, ndirò kàkã nzá ndî'î akye arákò ale t́. Kàkã nzá ndî'î iwa óvò ale t́, ndirò kàkã nzá ndî'î àr̀í d̀ ar̀í dhu ðnzi ale t́. Kàkã nzá ndî'î inzà àkã otu ð ka kóngyèna malì átdù afína ale t́. ⁸Pbètù kàkã ndî'î olo àkò ar̀í mbèyi ale t́, ndirò ìdzìnga nózè ndònzì ìndr̀ t̀ ale t́. Kàkã ndî'î mbèyi ar̀í inga ìrè ale t́, ndirò obhónánga d̀ ar̀í dhu ðnzi ale t́. Kàkã ndî'î Kàgàwà-nyìkpò ð ìlã ale t́, ndirò afína òtò rádù ale t́. ⁹Kànisa ùnda ar̀í àdr̀ngbãle nákã ndà'ù obhónánga tó òte atdyúna nyú nà yà f̀ndà ka kúdhe ka dhu bhèyi. Ndi dhu bhèyi ní ndi, kà rádù ìndr̀ dzùnà ðnzi mbèyi nyú, r̀f̀ obhónánga tó òte, ndàdù 'àgò r̀í ndi nà ale nábhu r̀uni ì ka kútrà ró nga.

Pòlò r̀í dhu ùdhè t̀tò tó malímó d̀ dhu

¹⁰Obhó t́, Yèsù ná'ù Pbàyàhúdì nzínzì ð, ìnzì ar̀í Kànisa tó àdr̀dr̀ ale r̀ùdhèna dhu ìf̀ ale r̀r̀ ìnè ibí nyú. Abádhí r̀í inzà àkã dhu ùdhè ìndr̀ t̀, 'àdù ìndr̀ àbhu rà'ù t̀tò tó òte. ¹¹Ní, dhu àkã nyabhu abádhí r̀inè, abádhí r̀owu idzá ale núgere r̀ kórò inzà àkã kudhe ìndr̀ t̀ dhu-otù ð, ndíní 'ongyé t́ malì inzà àkã otu ð nídhunì. ¹²Abádhí nzínzì ð atdí ale, abádhí tó atdí nabi nyú nóvò dhu ndàti: « Krètè ð bhà narì t̀tò ùno ar̀í ale. Abádhí ar̀í 'ònzi òr̀r̀r̀ ìzã bhèyi. Abádhí ózè nzá 'ònzi atdí kasu mà, pbètù abádhí ózè ní ònyè ònyu ì'í dhu kèlè. » ¹³Ní wò ale ùnò dhu ní obhó dhu nyú. Ndi dhu-okú d̀ r̀ò ní ndi, dhu àkã nyòr̀r̀ obi nyú nà ì ale d̀, ndíní f̀yò a'uta ì'í t́ otùna ð, ¹⁴ìnzì ì nùmbè t́ Pbàyàhúdì aráwèna angyinà r̀ò údà dhu t̀r̀rita r̀ò, ndirò ìnzì 'àdù t́ obhóna r̀òr̀ úwì ale tó uyátá nífu. ¹⁵Kàgàwà-nyìkpò ð ìlã ale t̀, kórò dhu ìlã wà. Pbètù Kàgàwà-nyìkpò ð òtì ale mà, yà inzà ka ná'ù ale mànà t̀, kórò dhu r̀r̀ ìndr̀ ìt̀ r̀í dhu t́, abádhí tó inga t̀'ùnita mà, abádhí tó inga t̀r̀r̀eta mànà nótì wà Kàgàwà-nyìkpò ð nídhunì. ¹⁶Abádhí ar̀í 'àti iwà ì ùni Kàgàwà dhu t́, pbètù abádhí-kàsù nítè wà dhu k pangba inzà abádhí r̀uni Kàgàwà. Abádhí ní kórò ale òndr̀ ale. Abádhí ar̀í nzì Kàgàwà ìf̀, ndirò abádhí r̀nzina atdí ìdzì dhu mà r̀r̀ mbã.

Yësù ná'ù ale àkǎ 'òkò tí dhu

(Èfɛ 6.5-8; 1Tì 2.9-15; 1Pé 2.18-20; 3.1-6)

2 ¹Pbétù inyi Titò, nyi nyàkǎ nyudhe obhónánga tó ɔte indrũ tò. ²Mùlà-akpá tò nyi nyúdhèna dhu ní, abádhí rǎkǎ ìfí afíya òtù rádù ale tí, ifuta nà àkǎ ale tí, ndirò ídzi irèta nà ale tí. Abádhí rǎkǎ ìfí iwa ǝ'ò a'uta ǝ, àzè ǝ, ndirò dhu-dzi t'òndùta ǝ ale tí. ³Iwà atòya ówù angyi vèbhále tò nyi nyúdhèna dhu ní, abádhí rǎkǎ átò ìfí Kàgàwà-nyìkpó nǝfò dhu bhèyi aróko ale tí. Abádhí rǎkǎ nzá ìfí ale-ngbò t'únɔtatále tí, abádhí rǎkǎ nzá ìfí iwa òmvè arí 'òrì nǝ ale tí, pbétù abádhí rǎkǎ ìfí ale-afí rǝ ɔbi òtsi nǝ ídzi ɔte òvɔ rǝ indrũ tò ale tí. ⁴Ndi dhu bhèyi ní ndi, abádhí rǝ dhu ùdhè vèbhále-ɔwú tò, ròzè fíyó kpabhále mà fíyó nzónzo màna. ⁵Abádhí rǝ dhu ùdhè vèbhále-ɔwú tò rǝfí ídzi irèta nà, ròdò ì fíyó kpabhále tò tí, ròdò fíyó idza mbèyi, rǝfí ídzi mùtsɔ nà, ngǎtsi ale rǝfú pbìndà kpatsìbhále. Wò dhu ní ndi rǝ dhu àbhù ìnzǝ kànò nzére dhu Kàgàwà bhà ɔte nǝ.

⁶Ndi dhu bhèyi tí, indrũ-ɔwú tò àkǎ nyudhe dhu ní: abádhí rǎkǎ ìfí ídzi irèta nà ⁷kóró dhu-tsí ǝ. Ndirò nyi nyú nyi-tírò, nyi nyàkǎ nyífí ídzi ǝfò tí, ngǝkpá ale tò ka kí ídzinga ònzǝ dhu ǝ. Ndirò abádhí tò nyi nyúdhèna dhu àkǎ rǝfí obhó dhu nyú tí, ndirò inga nǝfò dhu tí. ⁸Ndirò, nyi nyúnɔna dhu àkǎna rǝfí obhó dhu nyú, yà ìnzǝ ka kí ale àgò dóná tí, ndínǝ 'àgò rǝ inyi nà ale-nyí níiwu tí, ìmbà àdù ìfí nzére dhu tí ì únɔna àlè dǝ dhu nà.

⁹Dhu àkǎ ìncò rǝfú fíyó ádròdrǝ ale kóró dhu ǝ, 'àdù abádhí-nyìkpó ǝfò rǝ dhu nónzǝ. Abádhí àkǎ nzá 'àgò ì fíyó ádròdrǝ ale nà. ¹⁰Ndirò dhu àkǎ nzá abádhí rùwè fíyó ádròdrǝ ale tó dhu. Pbétù kóró kàsùmí ǝ, dhu àkǎ abádhí rìtè ì ídzi ale tí, 'àdù fíyó ádròdrǝ ale ùnò fíyó kóró dhu nónzǝ, ndínǝ kóró dhu ǝ abádhí rǝnzina dhu abhù tí kirì yà mà marúdhèna Kàgàwà àlè tó Ògùba dǝ dhu.

Kàgàwà arí indrũ ìgǝ nzérenga ǝ rò dhu

¹¹Obhó tí, Kàgàwà itè yà kóró ale ìgu rádù pbìndà ídzinga. ¹²Ndi ídzinga rǝ àlè àbhù, àlè rùbhà nzére mùtsɔ mà, ale-afí àtdu rádù yà adzi ǝ dhu màna, ndínǝ àlè kadù tí òko dhu-ǝnga t'óvòta nà, obhónánga ǝ, ndirò Kàgàwà t'ífuta ǝ, yà kòmbí rǝfí adzi ǝ. ¹³Ndi dhu bhèyi ní ndi, àlè kádù àmbe yà àlè ká'ù idhɔ, yà àlè tó Ádrùngbǎ Kàgàwà, Ògùba Yësù Krístò bhà ádrùngbǎnga tó awáwù rǝrà òná nòdò dǝ. ¹⁴Ndi Yësù Krístò ní ndi ndi nabhù ndítírò nyú, ndòvè àlè-okú dǝ rò, ndínǝ nduwù tí àlè kóró nzérenga ǝ rò, ndàdù àlè ùgèrè àlè ròngò pbìndà ale nyú tí, yà ndi ndú'ò rǝlǎ nyìkpóna ǝ, ndirò ídzi kasu ònzǝ rǝ ɔbi nyú nà ale tí.

¹⁵Wò dhu bhèyi ní ndi nyi nyàkǎ nyudhe yà indù ma mávi dhu Yësù ná'ù ale tò. Nyúyǎ dhu abádhí tò, nyadù dhu ǝsò ɔbi nyú nà abádhí tò. Atdí ale mà nákǎ nzá ìnzǝ ndífú nyi.

Yësù ná'ù ale àkǎ 'òkò tí dhu

(Ròm 16.17-18; Èfe 2.1-10; 1Pé 2.13-16)

3 ¹Titò, nyi nyàkǎ nyarà dhu isè rǎ bilínganà Yësù ná'ù ale tò, abádhí rǎkǎ ifu pbìrì ð ádròdrǒ ale mà, pbanga ð ádròdrǒ ale mànà. Abádhí àkǎ ifu ádròdrǒ ale rǎyàna fíyò dhu, 'àdù 'òzè 'ònzì ídzìngà ngǔkpà ale tò. ²Abádhí àkǎ nzá 'ùnò dhu atdí ale nǐ màtí. Abádhí àkǎ 'òkò màrùngà ð òdhiya mànà, 'àdù ídzìngà ònzì. Abádhí àkǎ 'òkò yorowà ð kóró ale mànà. ³Obhó tí, angyinǎ rò àlě nyú mà átò, àlě nǐfì ìmbǎ dǒya nà ale, inzǎ Kàgàwà nǐfu ale, ndirò nzéere otu ð arúbhi ale. Àlě nǐfì dhèdhèrò nzéere dhu-atdyú mà, ale-dhè ìkǎ arí dhu-atdyú mànà dhu tó ino. Àlě kongónà òko nzéere ófò ð, àlě ràmbe ngǔkpà ale-adhà ònzì dǒ. Àlě ongónà òko tí dhu náabhè ngǔkpà ale ròndrò àlě, àlě ràdù àlě òndrò àlě nzínzì ð màtí. ⁴Pbétù Kàgàwà, àlě tó Ògùba, nítdègu pbìndà ídzìngà mà, pbìndà àzè mànà nítè ìndrù tò, ⁵nǐ kǐgú àlě, ìnzì nǐ ídzìngà àlě kónzì dhu-okú dò rò, pbétù izu ndì ndàbà àlě dǒ dhu-okú dò rò. Kǐgú àlě, ndìbhò Ìlǎ-Alafí rù'ò àlě tó nzérenga, ndàdù ìpìrònga-owútá mà, owútána tó okota mànà nǐbhò àlě tò. ⁶Kàgàwà írǎ àlě atdíð nyú ndi Ìlǎ-Alafí nǐ, àlě tó Ògùba Yësù Krístò-otù ð. ⁷Kònzì ndi dhu ndíní pbìndà izu-okú dò rò ndì ndòzè àlě ìmbǎ nzéere dhu tí ka kòzàna dhu rǐfì nyuyatsì ale tí rò, àlě kadù tí yà àlě karòdona àlě ràbà dhòdhòdhóngà tó ìpìrònga nábà.

⁸Wòrí nǐ ndi obhónána tó ote nyú. Ndirò, ma mòzè nyarà kòvò rǒ òbì nyú nà ìndrù tò, ndíní Kàgàwà ná'ù ale náapbá tí ì ídzì kasu t'ònzita rǒ. Kòrí nǐ ì àkǎkǎ kudhe ìndrù tò dhu, ndirò kóró ale dzèna ònzì ràdù dhu. ⁹Pbétù, nyi nyàkǎ nzá nyitsu nyi ìmbǎ tǐna nà agòta ð, rùgànda-tsù dǒ agòta ð, anya ð, ndirò Músà bhà Úyátá dǒ ka kí ale àgò dhu ð. Obhó tí ì dhu nǐ ìnzì ka kí ídzìngà àbà òyà dhu, ndirò ìmbǎ tǐya nà dhu. ¹⁰Nyi nyàkǎ nyisǒ dhu atdí-gùna ìndrù-ònga àpà rí ndùndò ale tò. Ndirò oyo-gùna nyi nyisǒ ka ìnzì kà ràdù nyirì rò, nyadù kipfo nyodì Yësù ná'ù ale nzínzì ð rò. ¹¹Nyi nyùnì wà dhu, wò dhu bhèyi rí ndònzì ale rúbhà wà ídzì otu. Ndirò wò kǎrúfàna dhu-okú dò rò, kà ròtdì wà ànyàna ndìtírò.

Bhàrùwà rǐku dòná rò uyátá mà ovita mànà

(1Kò 16.20-24)

¹²Ma mí Àrtemà ndirò ngàtsi nǐ Dòkíkò nóvì tinu ð. Nǐ tinú kà rǎrà àhu rò, nyi nyàkǎ nyonzi kóró òbì, nyirà motù Nìkòpolì tí kátina kigò ð, ànyì ma mòzè mudà ádrùngbǎ gírì tó kàsùmì nídhuní. ¹³Úyátá tó atdí màlimò Zènà tí kátina mà, Apòlò mànà rǐ abhi òpè Krètè rò rò, nyi nyàkǎ nyonzi abádhí dzèna fíyò abhi tò abádhí rǐfì atdyúna nà dhu nǐ, akye atdí dhu mà arana ndòtdì abádhí rǒ nǐ. ¹⁴Àlě tó ale nyú átò nǎkǎ 'ùnì ídzì kasu t'ònzita atdíð, ndíní 'àdù tí òwu dhu òtdì ì ròyá ale dzèna

nónzì rǝ nǝ, akye ì okona ìnzǝ 'ònzì ìndrǝ dzànà, ìmbǎ itsu-kpǝ nà dǝyá itsu bhǝyi nǝ.

¹⁵Kǎkà atdíkpá mǎ mfǝ mànà Yǝsù ná'ù ale kóró nóvì nyì. Òvì nyóvì mǎ nózè a'uta ǝ arǝ ì ale. Kǎgàwà àkǎ ndàso nyǝ kóró.

Filimoni

tò Pòlò andí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádrùngbàle dhu tí dhu

Filimoni, Kòlòsayì tó kigò ò ale níí Pòlò t'òdhìnà. Ní Pòlò unò Ádrùngbàle Yèsù dǎ róte Ídzi Màkùrù kà tò, kà ràdù ndi Ádrùngbàle à'ù. Ndi Filimoni íí Ònèsímò tí kátina atdí pbìndà ino nà. Ní ndi Ònèsímò náakù pbìndà ádrùngbàle bhà idzá rò, ndàrà àhu Rómà tó kigò ò. Ní ányì, abádhí àdù òwu 'òtù Pòlò nà imbi ò, kàrádi ró. Ní, ndi ndúnò Ídzi Màkùrù Ònèsímò tò, rà'ù Yèsù dhu-dzidǎ, Pòlò adù kòzè ndàdu pbìndà ádrùngbàle Filimoni-f'ò. Wò dhu-okú dǎ rò ní ndi, Pòlò andí yàrí bhàruwà Filimoni tò, mbèmbè azà kumi dóná atdí nà ató údà Yèsù ka kùgù dhu-dzidǎ rórò. Kándí ka ndítde ka ìtde tí ònà, ndíni dhu nùbà tí Ònèsímò tò, ndàdù kàkò mbèyi, inzi ní pbìndà ino-akpà kèlè bhèyi, pbétù òdhìnà nyú bhèyi, ndirò adòná bhèyi Krístò-nyutsi.

Bhàruwà-nyitì ka kóhù tí dhu

- Pòlò mà Tímòtewù màná rí Filimoni òvì dhu (1-3).
- Pòlò rí òtsò àbhù Kàgàwà tò Filimoni bhà àzè mà, kàbhà a'uta màná-okú dǎ rò dhu (4-7).
- Pòlò rí ndìtsò Filimoni rǎ ndíni Ònèsímò nakò tí dhu (8-22).
- Bhàruwà ríku dóná rò ovità (23-25).

Pòlò mà rí Filimoni mà òvì dhu

(2Tì 1.3-5; 3 Yùw 1.2,6)

1 Yàrí bhàruwà nàndí ní ima Pòlò, yà òsò ka kòsò ma Yèsù Krístò-okú dǎ rò ale, ndirò ní àlè t'ádòná Tímòtewù. Mǎ màndí ka indù adòkà Filimoni, yà atdídǎ mǎ mózè nyì, ndirò kasu tó òdhìkà tíró. **2** Ndirò mǎ màndí ka àlè tó dadána Àpiyà mà, Àrkipò, yà ìla ùgye arí atdíkpà àlè màná ale mà, ndirò kǎkò pbùkù idzá ì nùndu *kànìsà ò bhà màná tò. **3** Àlè t'Ábanà Kàgàwà mà, àlè tó Ádrùngbàle Yèsù Krístò màná náká 'àsò nyì, 'adù nyàbhu nyòkò màrùngà ò.

Pòlò rí òtsò àbhù Kàgàwà tò Filimoni bhà àzè mà, kàbhà a'uta màná-okú dǎ rò dhu

4 Adǎ Filimoni, ma marí òtsò àbhù bilínganà pbàkà Kàgàwà tò, pbàkà ìtsòta ò ma mí nyirè rò. **5** Obhó tí, ma mìrì wà indrù rí dhu àwě Ádrùngbàle

Yèsù nyi nyá'ù ní a'uta dǎ dhu, ndirò nyi nyóze Kàgàwà bhà ale kóró dhu dǎ dhu. ⁶Ní, ma mí mitsò Kàgàwà rǎ, ndíní yà atdíkpá àlě kǎí nà a'uta nííí tí àkǎkǎ itse òdhì rádù a'uta tí, nyadù kóró ídzìnga, yà àlě karíí nà, Krístò mànà àlě tó ungbòta-otù ǎ núnì. ⁷Adòdú, pbùkù àzè níka idhèdu atdíǎ, ndàdù afídu òpè, nyi nyábhù Kàgàwà bhà ale-afí ròtsi òbi nídhuní.

Pòlò rǎ ndìtsò Filimoni rǎ ndíní Ònèsímò nakò tí dhu

(1Kò 13.4-7; Kòl 4.7-9)

⁸Nírò, Yèsù Krístò-nyutsi, ma míí ìmbǎ tsùdu ùtò rádù ìnzí mǎyǎ dhu indù nyi nyàkànà nyonzì dhu dǎ atdí dhu nà màtí. ⁹Pbétù, ma mòzè monzì atdí dhu funú àlě tó àzè-okú dò rò. Ima nyú Pòlò, ima ní mùlǎ-akpà, ndirò, kòmbí ma míí Yèsù Krístò-okú dò rò ka kósò ma ró. ¹⁰Ní, ma mìtdè nyi ìtdè tí pbàńgba Ònèsímò-okú dò rò, yà Yèsù Krístò ndì ndá'ù fudú dhu-otù ǎ óngò idhùdu tí, inè ma míí imbi-dzà ǎ rórò. ¹¹Angyi, àbadhi nyú nííí mbǎ indù ndì ndónzina atdí dhu nà màtí, pbétù kòmbí kà rǎ dhu ònzi ònzi indù, ndirò idù màtí átò.

¹²Kòmbí, ma màdu wà ka tìnu ò, ndirò àbadhi ní afídu-mbi nyú. ¹³Ma màmbènà òzèna dhu ní Ònèsímò ràdi tidú, ndíní ara tí dzùnàdu ònzì rǎ indú ngari ǎ, yà àdì ma màdì imbi-dzà ò ídzì Màkùrù-okú dò rò ònà kàsùmì ǎ. ¹⁴Pbétù, ma mòzèna nzá mǎnzì atdí dhu mà, inzà nyi nyà'ù rórò, akye dhu arana ìí ùtù tí ma mí nyutù nyonzì ídzìnga idù dhu tí nǎ. Ma màmbènà òzèna dhu ní, nyonzì ka afínu nyú ò rò àhù rórò.

¹⁵Ngàtsi ní, pbǎní nzí ndi dhu-okú dò rò nga ndi, Ònèsímò mà úbhǎ ì inyi mànà ákě kàsùmì tí nǎ, ndíní nyí nyongó tí òko tdítǎ atdíkpá ndì mànà bìlìnganà. ¹⁶Obhó tí, kòmbí ka ní nzí ìno kèlě, pbétù ròsè ìno dǎnǎ, kǒngò wà yà atdíǎ àlě kóze àlě t'ádònà tí. Ima, ma mòzè ka atdíǎ. Ní inyi, nyi nyí kòze atdíǎ ròsè, ka ní ìndrù nyú, ndirò ka ní Ádrùngbǎle Yèsù bhà ale átò àlě'ì bhèyi nídhuní.

¹⁷Nírò, àdhàdhì nyi nyarí mǎzù òdhìnu tí dhu bhèyi, nyi nyàkǎ nyako ka átò, àdhàdhì nyi nyàmbènà makǎ, ima nyú tíró dhu bhèyi. ¹⁸Dhu apé ìí kǎfǎ dhu ònzìnú dhu tí, ndirò ngàtsi ní, dhu apé ìí kǎríí pbùkù wànzà nà màtí dhu tí, ní àndí ndi pbùkù wànzà dùdú. ¹⁹Ima Pòlò, ma màndí yàrí dhu òtsúdu nyú ní: ma mí ndi kùbhò indù. Ma mòzè nzá misè dhu dùnú mati, nyi rǎrǎí átò pbàkà wànzà nà. Ndi wànzà ní pbùkù ípìrǒnga. ²⁰Obhó tí, adòdú, ònzi dzùnàdu wòrí otu ǎ Ádrùngbǎle-okú dò rò, nyabhù afídu ròtsi òbi.

²¹Indù ma mí dhu àndí rò, ma mà'ù wà dhu, ìri nyi rǎrǎ ma múnona dhu ìri, ndirò nyi rǎrǎ ndi dhu ònzonzì ròsè wò ma mùnò dhu dǎnǎ màtí. ²²Ndirò, atdíkpá wòrí dhu mànà, òbhòlo nyòbhòlo idhò tó ngari idù. Obhó tí, ma mà'ù wà dhu, ka rǎrǎ madù àdù tdítǎ fùrǎbvù, fùkù itsòta-okú dò rò.

Bhàrɔwà rĩku dóná rò ovita

²³ Èpafrà nóvì nyi. Ka ní ɔdhídu yà atdíkpá ka kúsò mǎ mànà, Yěsù Krístò-okú dò rò. ²⁴Ndirò ɔdhídu, yà atdíkpá mǎ marí kasu ònzi mànà Mǎrkò mà, Àsìtarikò mà, Děmà mà, Lukà mànà, nóvì nyi.

²⁵ Àlě tó Ádrùngbǎle Yěsù Krístò àkǎ ndàso nyí.

Pbàèbràniyà tò ka kandí bhàrɔwà

Yàrí bhàrɔwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí andítá àti ka karí bhàrɔwà tí atídí. Pbéù, ndi bhàrɔwà-dòkpa nítè nzá ka nandí ale mà, ndirò ka kandí ka fíyò ale mà. Kárí ndálá Kàgàwà bhà Òte núnò ka kí indrù tò dhu bhèyi.

Dhu arí ndálá ndi bhàrɔwà nandí ale ràrí Mùyàhudi tó atdí màkrístò, kà rí dhu àti «àlè t'ábhúna» tí nídhuní (1.1). Kùni Ungbòta-Ayí tó Andítá mbèyi nyú, pbéù kùni nzá Yèsù ndi nyú tírò. Ídzì Màkùrù navò kà tò ní kàkà wemberè tí ì ndi Yèsù Krístò bhà dhu tó ngàmí tí ale (2.3).

Yàrí bhàrɔwà ò kórò ngari ò rí ndálá ní ka nandí ale rùni wà ndi ndàndí dhu fíyò ale mbèyi nyú dhu. Ndi bhàrɔwà-òvò ní «Pbàèbràniyà», yà angyí nyú ka kongónà Pbàyàhúdì ànzì róná òvò (Uvt 2.11). Kà rí ndálá mbèmbè Yèsù ná'ù Pbàyàhúdì tó atdí mùtè tò ka kàndí dhu bhèyi. I pbàkrístò rò ka kavù atídí, ràdù àmbe dhu ònzì dò ndínì ì adù tí ì fíyò somà tó angyè màndù ò.

Bìbìliyà dò dhu nòzù ábhò ale nyú ná'ù dhu yàrí bhàrɔwà nandí ale randí ka angyinà rò àrùbhù kumí atò tò Yèsù Krístò ka kùgù dhu-dzidò.

Bhàrɔwà nandí ale azè ndòvò ní òyò òte-lùkpò. Kàzè nditè dhu, Kàgàwà rivi Idhùnà Yèsù Krístò yà adzi ò rí àkàkà Ádrùngbá Kùhanì tí, ndirò rí àlè tó nzérénga ùba Kàgàwà rí ní àkàkà perè tí. Yèsù-otù ò, Kàgàwà anzi Ungbòta-Òwútá àlè'ì mànà. Ndi Ungbòta-Òwútá nòsè wà yà ayína tó tsí dónà, ndirò kùwu wà wò ndi ayína tó tsí. Ndirò kàzè dhu ní ndàbhu ndi bhàrɔwà òzè rí ale-afí ròtsì òbí, ndínì ikò tí pòtsò fíyò a'uta ò, ndirò ndínì oko tí atdí irita ò tí nzínziyà ò.

Bhàrɔwà-nyitì ka kóhù tí dhu

- Yèsù Krístò-otù ò, yà adzi ò ale ràdù 'ùngbò Kàgàwà mànà dhu (1.1–2.18).
- Krístò-otù ò, Yèsù ná'ù ale rìnè 'indri Kàgàwà-tí'ò a'uta nà dhu (3.1–5.10).
- Yèsù ní àlè tó obhóná Ádrùngbá Kùhanì Ungbòta-Òwútá ò dhu (5.11–10.39).
- Yèsù ní Ádrùngbá Kùhanì dhòdhòdhóngà nà dhu (14.17–20).
- Yèsù ná'ù ale àkà 'òko tí Kàgàwà mànà, ngùkpà ale mànà, angyibhà tó òfò ò dhu (11.1–14).

Kàgàwà avò dhu indrù tò Idhùnà-otù ò dhu

(Yùw 1.1–14; Fil 2.6–11; Kòl 1.15–17; Èbr 10.12–14)

1 ¹Angyi, Kàgàwà nóngónà dhu òvò àlè t'ábhúna tò pbànábí-otù ò. Kòngónà ì dhu òvò ibí-gùna ndirò ibí òfò ò. ²Kòmbí, yà yà adzi ò

dhu-tsù rĩ ndòdì òná idhò ǎ, kǎvò dhu àlě tò Idhùnà-otù ǎ. Ndi Idhùnà-otù ǎ ní ndi kǎbhòlò yà adzi, ndirò ka ní ndi kǎdù idìnà rònyè idzi kóró dhu dǎ. ³Àbadhi ní ndi Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó awáwù arí nditè kparngba nyùnatsi ale. Ndirò, àbadhi ní ndi Kàgàwà nyú arí tì dhu nitè. Kǎrí yà adzi ǎ kóró dhu òdo Òtèna, yà ádrùngbǎnga tó obi nà arí ní. Ndirò, àbadhi níitdègu ìndrù nú'ò rìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ǎ fìyó nzérenga ǎ rò, ní kǎdù òdzì òrù-akpà ò, ndàdù àdi Kàgàwà yà kóró dhu dǎ arí ádrùngbǎnga nà ale bhà fangà dònǎ rò. ⁴Ndi dhu bhèyi ní ndi, Kàgàwà t'ídhùnà náangò Ádrùngbǎle tì ròsè màlàyíkà dònǎ. Obhó tì, Kàgàwà abhù kà tò ɔvɔ ní abádhi-ɔvɔ dònǎ fìndá ádrùngbǎnga ròse ɔvɔ.

Kàgàwà t'ídhùnà ní Ádrùngbǎle ròsè màlàyíkà dònǎ dhu
(Zàb 2.6-12; Ìsa 9.5)

⁵Obhó tì, Kàgàwà náavò nzá dhu atdíku màtì pbìndà màlàyíkà nzínzi ǎ atdí màlàyíkà tò, ndàtì :

« Ìnyi, ìnyi ní Idhùdu.

Ndirò indo ndì nòpè rò, ima ní Àbanu^a. »

Ndirò kǎvò nzá dhu atdí màlàyíkà mà nàndà dhu ní, ndàtì :

« Ìma, ima ní'ìya kà t'Ábanà,
ndirò àbadhi ní'ìya Idhùdu^b. »

⁶Ndirò, yà ndì ndivi Idhùnà pbìndà sengba yà adzi dǎ òná kàsùmì ǎ, kǎvò dhu tǎtǎdǎ ka nàndà dhu ní, ndàtì :

« Pbakà màlàyíkà kóró nǎkǎ wà 'ùlě ka^c. »

⁷Màlàyíkà nàndà dhu ní, kǎvò dhu ndàtì :

« Ma mónzi ì pbakà màlàyíkà, pbakà kasutále,
rìrì awe bhèyi ndirò, rìrì ùla rúla kàzu-idà-do bhèyi^d. »

⁸Pbétù, Idhùnà tò Kàgàwà náavò dhu ndàtì :

« Òo ìnyi Kàgàwǎ, Ádrùngbǎ kamà tó pbùkù tombi rǒngo àdi
dhòdhódhonganà.

Nyi nyarí pbùkù Ádrùngbǎ kamà tó idzi ùnda obhónánga tó mùgò ní.

⁹Nyi nyóze obhónánga tó dhu, nyadù nzére dhu nóndrò.

Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, òo Kàgàwǎ, ima pbùkù Kàgàwà,
ma mútri nyi nyìrì ádrùngbǎ kamà tì,
mòdhò dhèdhe àbhù rí indù akye dùnu-tsíró,
madù nyidzi ɔrú, nyosè kóró ɔdhínu dònǎ^e. »

¹⁰Kàgàwà náavò dhu átò, ndàtì :

« Ìnyi Ádrùngbǎlé, òpè tì kóró dhu rì 'òpè rò nyi nyabhòlò ndi yà adzi,
ndirò nyi nyabhòlò ndi òrù-akpà ɔtsúnu ní.

^a 1.5 Zàb 2.7   ^b 1.5 2Sà 7.14; 1 Ì nanzì 17.13   ^c 1.6 Tòr 32.43   ^d 1.7 Zàb 104.4

^e 1.9 Zàb 45.7-8

11 Kóró kǎkò dhu ríku ikú,
pbétù inyi, nyi nyádi sékú.

Ndirò abádhí rí ñngyě ñngyě àdhàdhì ale-rǒ mùdzarù arí ñngyě
dhu bhěyi.

12 Nyi nyí abádhí-ǎnga nákpɔɔ àdhàdhì ka karí òbvùna ka kí ndì
nìngyě mùdzarù àkpɔɔ dhu bhěyi.

Nyi nyí abádhí ùwǔ àdhàdhì ka karí ale-rǒ mùdzarù ùwǔ dhu
bhěyi.

Pbétù inyi, nyi nyádi inyi kèlě tí, ndirò pbùkù ípìrǎnga rí nzí ìku^f. »

13 Kàgàwà náavò nzá dhu atdíku màtí pbìndà màlàyíká nzínzì ð atdí
màlàyikà tò, ndàtì:

« Ádǐ idú fangà dǒnǎ rò,

ràrà àhɔ ma mí pbùkù òmvǔ nábhǔ nyɔbè dǒya dhu ð^g. »

14 Nírò, màlàyíká ní àdhi mà? Abádhí kóró ní Kàgàwà bhà mùkèngyè
kèlě, kàkà ñnzí ka karí àlǎna ale-nyìkpó nǐ ale. Kǎrí abádhí ùvǐ ròwù ndì
ndàkǎ ndìgù ale dzùnà nǒnzì.

Inzá dhu àkǎ kǒnzì Ádrùngbǎle Yèsù íbhò Ògù tó Òte gàyà dhu

(Èbr 4.1; 12.25)

2 ¹Ndi dhu-okú dò rò ní ndì^h, àlě kàkǎ àlě ràpbǎ àlě-afí atdíđǎ yà àlě
kírì màkǔrù rǎ, akye àlě kuwína nǐ. ²Yà Kàgàwà avò àlě t'ábhúna
tò màlàyíká-otù ð Òte náavì ndì àkǎkǎ kifɔ Òte tíⁱ. Ní, inzǎ ka niri, ñnzí
'àdù kùnò dhu ífɔ ale tò Kàgàwà abhù màlípò àkǎkǎnà abádhí ràbà
dhu bhěyi. ³Nírò àlě nyú, àlě kugùya ñgbà dhu bhěyi ndi màlípò ð rò,
wò dhu bhěyi ádrùngbǎ ògù nyú gàyà àlě kǒnzì rò? Ádrùngbǎle Yèsù
nyú ndítírò ní ndi wemberè tí ndi ògù tó màkǔrù napè ndòvò ñndrǔ tò.
Ndirò kǎvò dhu niri ale náavò dhu kpangba àlě tò 'àtì, ndi Òte rǎrì àkǎkǎ
kifɔ Òte. ⁴Kàgàwà nyú ndítírò nítè dhu kpangba átò abádhí ùnò dhu
rǎrì obhó dhu. Ndi dhu kítè ize-otù ð, yà inzǎ apèna 'ònzì angyi ñndrǔ-
nzínzì ð dhu-otù ð, ndirò dhèdhèrò wiwì-tidò-otù ð. Kítè ka átò yà ndì
ndòzè dhu bhěyi ndì ndí Ìlǐlǎ-Alafí bhà perè ùndò ñndrǔ tò dhu-otù ð.

Yèsù avè yà adzi ð ale ndì ndigú tí dhu

(Gàl 4.4-5; Fil 2.6-11; Èbr 4.15-16; 5.7-10)

⁵Obhó tí, ñnzí ní màlàyíká i Kàgàwà uli ndíní okoya tí kámá tí yà
àlě kóte dǒnǎ ñrǐraya dhu tí adzi ð. ⁶Ìlǐlǎ Andítá ð, atdí ale nǒvò wà dhu
kpangba atdí ngari ð, ndàtì:

^f 1.12 Zàb 102.26-28   ^g 1.13 Zàb 110.1   ^h 2.1 «Ndi dhu-okú dò rò ní ndì» rǐñ ñnè
kɔzù átò «Yèsù Krístò ní ádrùngbǎle ròsè màlàyíká dǒnǎ dhu-okú dò rò.»   ⁱ 2.2 Òte
tí ka kátina irò ní Kàgàwà bhà Úyátá (Tǒr 33.2).

«Kàgàwǎ, ìndrũ ní àdhu ndíní nyi nyirè tí?

Yà adzi ǎ ale ní àdhu ndíní p̀b̀ìndà dhu ava tí tsìnũ ?

7 Nyi nyábhu ka rĩĩ obvòbvonǎ rò ake màlàyíkǎ tò ákě kàsùmì tí, ndirò, nyi nyábhu ka rĩĩ ádr̀ungbǎnga mà ifuta mànà nà.

8 Nyi nyíli ka r̀ònyù idzi yà nyi nyabhòlò kóró dhu-tsí dǎ. »

Ní, Kàgàwǎ abhù ka r̀ònyù idzi yà ndi ndabhòlò kóró dhu-tsí dǎ dhu rǎtina, ìmbǎ inzǎ kǎbhũ kà r̀ònyù idzi d̀òná atdí dhu mà r̀àr̀ĩĩ. P̀b̀étù, kòmbí màtí àlè kàla nzǎ dhu iwǎ Kàgàwǎ rǎbhũ kóró dhu kà r̀ònyù idzi d̀oyá. 9 Àlè kàla dhu ní, Kàgàwǎ rabhù wà Yèsù rĩĩ obvòbvonǎ rò ake màlàyíkǎ tò ákě kàsùmì tí, ndíní p̀b̀ìndà ídzìnga-otù ǎ, ndi ndabhù tí ka r̀ìnè ɔve-dzi kóró ale-okú d̀ò rò. Wò ndi kǎbhà ɔve-otù ǎ, kǎbhũ wà ka rĩĩ ádr̀ungbǎnga mà ifuta mànà nà.

10 Kàgàwǎ abhòlò ndi kóró dhu-tsí, ndirò i kóró dhu-tsí náarĩĩ kà tò tí. Ní, dhu afò nga kà rǎbhũ Yèsù rĩĩ àkǎkǎ ale tí yà ndi Yèsù abà àp̀b̀è-otù ǎ, ndíní ábhǎ ale nabhù tí rĩĩ p̀b̀ìndà inzo tí, rǎdù òtsù p̀b̀ìndà ádr̀ungbǎnga tò awáwù ò. Obhó tí, Yèsù ní ndi ìndrũ ùnda arí ndíní Kàgàwǎ igú tí ale.

11 Kǎrĩ ìndrũ ù'ò r̀ilǎ Kàgàwǎ-nyìkpò ǎ f̀iyò nzérenga ǎ rò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, Yèsù, ìndrũ nù'o ale mà, kǎkà ù'ò ndi ndù'o r̀ilǎ ale mànà kóró ní atdí Àba bhà ale. Ní ndi dhu-okú d̀ò rò, Yèsù-nyì r̀ĩ nzi iwũ abádhí ànzi ndi ndi àbanà bhà inzo tí rò. 12 Obhó tí, kà rǎtina :

«Òò Àba Kàgàwǎ, ma mí ɔv̀ònyù nígǎ adódu nzínzi ǎ.

Ma mí nyi nífũ p̀b̀àkù ale nzínzi ǎ^k. »

13 Tdítdǎ Yèsù rǎtina :

«Ìma, ma mí atdyúdu ìlì d̀òná ní Kàgàwǎ. »

Ndirò kà rǎtina :

«Mǎ mí r̀ì irò atdíkpǎ yà idù Kàgàwǎ íbhò nzónzo mànà^l. »

14 I nzónzo ní ìndrũ nyú kǎkà ìnè r̀ĩĩ ngb̀ulũya nà ndirò azu mànà nyuyatsi ale. Ní Yèsù idyi ndi ìndrũ tò ǎf̀ò átò. Kǎnzì dhu ndi dhu bhèyi ndíní p̀b̀ìndà ɔve-otù ǎ, ndi nditò tí yà ɔve t'íbhòta tò ɔbi nà ìĩ P̀f̀òmvò-ɔbì atdí dǎ, 15 ndirò ndíní ndi ndukòlò tí yà ɔve-ɔdò ònzi ì i dhu náabhù r̀òngò òko inò bhèyi kóró f̀iyò íp̀ìr̀õnga ǎ ale. 16 Obhó tí, d̀òtsí nyú k̀ira nzǎ màlàyíkǎ-dz̀ùnà ndi ndònzì tí, p̀b̀étù k̀ira yà adzi ǎ ale, Àbràhamù bhà p̀b̀àdz̀ukurũ dz̀ùnà ndi ndònzì tí^m. 17 Ní ndi dhu-okú d̀ò rò, dhu aká àbadhi mà r̀òf̀ò ì àbanà bhà inzo mànà kóró dhu ǎ. Ndi dhu bhèyi ní ndi, kǎd̀una òngo Kàgàwǎ tò arí kasũ ònzi p̀b̀àk̀uhání tò ádr̀òdrò ale dǎ Kamà tí, ndíní ndi ndu'o tí ìndrũ tò nzérenga. Ndi ádr̀ungbǎ k̀uhanì ní yà p̀b̀ìndà kasũ ìf̀ũ arí, ndàd̀ù ìĩ ìndrũ dǎ ka kí izu àbà ñí ale-afí nà ale. 18 Ndirò, àp̀b̀è kǎbà ndàd̀ù ùda umvútá ònǎ dhu-okú d̀ò rò, kà r̀ĩĩ ìnè ndònzì umvútá ǎ ì nòtù ale dz̀ùnà.

^j 2.8 Zàb 8.5-7   ^k 2.12 Zàb 22.23   ^l 2.13 Ìsa 8.17-18   ^m 2.16 Ìsa 41.8-9

Yèsù ní àbanà Kàgàwà bhà idza-kàmă, ndirò ndi idza ní àlě'i dhu*(Ozt 12.7; Mât 21.33-38)*

3 ¹Àbanĩnzó, nyĩ ní yà nyĩ nunzi òrù-akpà ò rò Kàgàwà bhà ale. Ní, nyĩ nyàkă nyĩli fùkú irèta Yèsù dǎ tí. Kà ní ndi Kàgàwà bhà uvitatále, ndirò yà àlě karóvona ìndrù tò a'uta tó pbàkùhání tó ádròdrò ale dǎ kamà. ²Ka nidì ndi kasu t'ónzita tò ní Kàgàwà. Ní kífú ndi kasu ònzi ndì ndí òná ófò, àdhàdhì Músà níífu kóró ale tò ndi ndónzina Kàgàwà bhà idzá kasu dhu bhěyi". ³Ní, Yèsù àkă kifu atdíđ ròsè Músà dǎnă. Obhó tí, ka karí idza nòsì ale nífù atdíđ ròsè ndi idza nyú dǎnă. ⁴Ìngbàtí ìli ndi idza mà nòsì arí ní ìndrù, pbétù kóró dhu nanzi ale ní Kàgàwà. ⁵Músà níífu Kàgàwà bhà idzá ndi ndónzina kóró ale tò kasu, ndíni ndi kàsùna ní'íya tí Kàgàwà rùncna ìndrù tò olùnă rò dhu tó ngàmbi tí. Ka ni'ì kasutále kèlě. ⁶Pbétù, Krístò ífu ndi ndónzina kasu àdhàdhì àbanà Kàgàwà bhà idza-kàmă tí r'í ingba tírò. Ndirò àlě'i ní ndi ndi idza, àlě kapé ìko pòtsó mànzì tò ale-afí nà, àlě ràdù àmbe yà àlě kódcna ndíni àlě kabá tí dhu òdò dǎ dhèdhe nyú nà rò.

Ìnzá dhu àkă kabhu ale-afí rò'ò odú, ìnzí kifu Kàgàwà ùnò dhu dhu*(1Kò 10.1-12)*

⁷Ndi dhu-okú dǎ rò ní ndi, àdhàdhì Ìlǎ-Àlafí náavò angyí dhu bhěyi :

« Indo nyĩ nyapé Kàgàwà-tù ìri,

⁸ ní nyĩ nyàkă nzá nyàbhu afíkú rò'ò odú, àdhàdhì abhúku náamvù Kàgàwà-afí rùngù ò dhu bhěyi.

Abádhí náanzì kùnò dhu gàyà ìnzí 'ífu. »

⁹ Ndirò kǎvò dhu ndàti : « Rùngù ò abhúku náamvù afídu, àzèmbè iwà ì ala ífo kumì atò ò ma manzi fíyò dhu rórò tí.

¹⁰ Ndi dhu-okú dǎ rò ní ndi, ma mi'ì nàwí nà abádhí rǎ, matì :

« Kàrì ale-afí arúwí bilínganà.

Ndirò abádhí arí nzi pbàkà otu ùngǎ. »

¹¹ Ndirò, ma matsò dhu nàwí-okú dǎ rò, matì : abádhí rotsúya nzi fíyò ma mabhòlò asota tò ngari ò ! »

¹² Nírò àbanĩnzó, nyàndà nga mběyi ! Nzínzìku ò atdí ale mà náká nzá ndí'ì nzére afína nà, yà ndàbhu rádù ndùbhà pbìndà a'uta, ndàdù ndìndà itse Kàgàwà, yà ípìrǒnga nà arí'ì dhòdhòdhonganà ale rǎ rò.

¹³ Pbétù, nyĩ nyàkă nyòngò afíkú àbhu ròtsì cbi bilínganà nzínzìku ò, yà àdì « indonga » tí Ìlǎ Andítá rătina idho àdì àlě tò màtí átò rò. Ndi dhu bhěyi ní ndi, nyĩ nyí nzi àdù nyùbhà nzérenga rùtrǎ nyí, ndàbhu afíkú rò'ò odú, ìnzí nyí'ì Kàgàwà-tsù dhu. ¹⁴Obhó tí, dhu apé ì'ì ìnè àlě karí'ì yà dǎna-kpa ò rò àlě kí'ì nà a'uta òdò àlě karí pòtsó, ràrà àhu

ⁿ 3.2 Ozt 12.7   ° 3.11 Zàb 9.7-11

àlě tó ípìrǒnga-tsù rĩ ndòdì dhu ò dhu tí, ní àlě kádù òko atdíkpá arǐí Krístò mànà ale tí.

¹⁵ Ìlǐlǎ Andítá rĩ dhu òvò ndàti :

« Indo nyǐ nyapé Kàgàwà-tù ìri,

ní nyǐ nyàkǎ nzá nyǎbhù afíku rò'ò odú, àdhàdhì abhúku náanzì kùnò dhu gàyà ìnzǐ 'ìfu dhu bhěyi. ¹⁶ Ádhi mà i Kàgàwà ùnò dhu niri 'àdù gàyàna ònzì ìnzǐ ìfu ? Tí nzǐ yà Músà unda rùvò Mísri tó pbìri ò rò ale kóró ? ¹⁷ Ndirò, ádhi mà i Kàgàwà nabhù ràkò ìfo kumì atò ǒ ? Tí nzǐ yà nzérenga nanzì, ndi dhu ràdè 'àbhù 'ève rùngù ǒ ale kóró ? ¹⁸ Ádhi mà i Kàgàwà atsò dhu okúya dò rò ndàti, ìnzǐ abádhí rotsúya yà fíyò ndi ndabhòlò asota tò ngari ò ? Tí nzǐ yà ì nuvo ìnzǐ 'ìri kà-tsù dhu ale ? » ¹⁹ Nírò àbanǐnzó, mà màla dhu ní, abádhí ratsù nzá ndi asota tó ngari ò inzà ì à'ù Kàgàwà dhu-okú dǒrò.

Kàgàwà óbhòlò asota tó ngari pbìndà ale tò dhu

4 ¹ Kàgàwà akò wà ndi asota tó ngari ò àlě kótsù nǐ dhu tó làkà àlě tò. Ní dhu àkǎ nyàndà nga mběyi, ndíní ìmbà ìnzǐ ròtsù ányì atdí ale mà ní'ì tí nzínzìku ǒ. ² Obhó tí, ka kùnò Kàgàwà bhà Ɔte àlě tò àdhàdhì àlě t'ábhúna tò ka kùnò ka dhu bhěyi. Abádhí ìri ndi Ɔte, pbétù ìnzǐ ràdè atdí dhu mà nónzì fíyò. Obhó tí, ka ì ìrì rò, abádhí adù nzá kà'ù. ³ Pbétù kòmbí àlě, yà àlě kà'ù ka rò, àlě kótsù òtsù ndi asota tó ngari ò. Ndi asota tó ngari nàndà dhu nǐ, Kàgàwà avò dhu àlě t'ábhúna tò, ndàti : ndi ròtsò wà dhu nàwí-okú dò rò, ìnzǐ abádhí rotsúya akekpá màtí yà fíyò ndi ndabhòlò asota tò ngari ò^a.

Kǎvò dhu ndi dhu bhěyi, àzembè iwà ndi nditò yà adzi ndi ndabhòlò nǐ pbìndà kasu rórò. ⁴ Obhó tí, Ìlǐlǎ Andítá rĩ dhu òvò atdí ngari ǒ àrùbhù rĩ idhò isé idhò nàndà dhu nǐ, ndàti : « Àrùbhù rĩ idhò isé idhò ǒ, Kàgàwà náaso ndi, iwà ndi nditò pbìndà kasu kóró rórò' ». ⁵ Ndirò, Kàgàwà ràtina átò ndi Andítá ò : « Abádhí rĩ nzǐ òtsù akekpá màtí fíyò ma mabhòlò asota tò ngari ò. » ⁶ Angyinǎ rò ka kùnò Kàgàwà bhà Ɔte fíyò ale náatsù nzá ndi asota tó ngari ò, abádhí uvò ì ìnzǐ 'ìri Kàgàwà-tsù dhu dhu-okú dò rò. Ìnè màtí kà rǐí ndi dhu bhěyi rórò, ngǔkpà ale rǐí ìnè 'òtsù ndi asota tó ngari ò. ⁷ Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, Kàgàwà ìli « Indonga » tí kátina ngàtsi idhò tdítǒ. Àbadhi náavò dhu ndi idhò nàndà dhu nǐ angyinǎ rò, ádrùngbǎ kamà Dàwudì-otù ǒ, yà iwà ka kòvò angyinǎ rò dhu bhěyi. Kǎti :

Indo nyǐ nyapé Kàgàwà-tù ìri,

ní nyǐ nyàkǎ nzá nyǎbhù afíku rò'ò odú.

^P 3.18 Ɔzt 14.1-35 ; Zàb 95.11   ^q 4.3 Zàb 95.11   ^r 4.4 Ɔpt 2.2

⁸Obhó tí, dhu f̄iyana gukyè iwà Yèsuwà arà àhù indrù nà asota tó ngari ò dhu tí, ní Kàgàwà òv̄dyana nz̄i dhu td̄td̄ ndi dhu-dzid̄ asota tó ngātsi idh̄o d̄s̄. ⁹Nírò, Kàgàwà aròd̄ona pb̄indà ale tó sàbatù nyú r̄f̄i inè. Ndi idh̄o r̄f̄i àdhàdh̄i yà kaso ndi ònà àrùbh̄u rí idh̄o isè idh̄o bh̄eyi. ¹⁰Obhó tí, wò Kàgàwà òbh̄l̄l̄ asota tó ngari ò òtsù ale, náso wà ndi pb̄indà kasu ò r̄ò, àdhàdh̄i Kàgàwà náaso ndi pb̄indà kasu ndi ndit̄ò dhu-dzid̄ dhu bh̄eyi. ¹¹Nírò, dhu àkà àlè r̄onzi òbi, àlè ròtsù ndi asota tó ngari ò, ònz̄i àlè nz̄inzi ò atdí ale mà r̄onzi dhu àlè t'ábh̄úna náanz̄i dhu bh̄eyi.

¹²Obhó tí, Kàgàwà bhà Ɔte ní ip̄ir̄nga ìbho arí indrù tó Ɔte. Ndirò kà r̄f̄i òbi nà, ndàd̄ù ndàkà ròsè yà ƆƆƆƆ kunàd̄o n̄i rí dhu è'à ila tó obhi-akpà d̄n̄à. Kāròtsù bhélèbhélè ale-nyutsi, ndàrà òtsi ale-afí nyú r̄ò. Ndirò, kārí ale-kpa únz̄i ì r̄ò nga mà ònga n̄und̄o, ndàd̄ù àrà òtsi ale-kpa ò tètè mà r̄ò. Kārí indrù r̄r̄ena affina ò nd̄in̄i ndi ndonzi tí dhu nábh̄ù r̄uni ndi kpanjangba. ¹³Ìmbà Kàgàwà r̄ò r̄ò arí ndòru atdí dhu mà r̄f̄i. Kórò dhu ar̄f̄i kpanjangba kà t̄ò. Kà-nyìkp̄ò arí kórò dhu àl̄à. Ndirò Àbadhi ní ndi àlè k̄on̄ɔya àlè kanzi kórò dhu onz̄inà ale.

Yèsù ní pbàkùhání tó ádròdr̄ò ale d̄s̄ Kamà nyú ròsè dhu

¹⁴Àlè k̄f̄i inè atdíd̄ò òsè pbàkùhání tó ádròdr̄ò ale d̄s̄ kamà, yà òr̄ù-akpà ò atsù ndàrà àhù Kàgàwà-tí'ò nà. Ndi pbàkùhání tó ádròdr̄ò ale d̄s̄ Kamà ní Yèsù, Kàgàwà t'íd̄h̄unà. Ní, dhu àkà àlè rikò p̄óts̄ò yà ka àlè ká'ù n̄i àlè tó a'uta ò. ¹⁵Obhó tí, ndi àlè k̄f̄i nà pbàkùhání tó ádròdr̄ò ale d̄s̄ Kamà ní yà ànò rád̄ù àlè tó ivívinga nánò átò ale. P̄f̄om̄vo Sitanì umvú àbadhi-afí kórò otu ò, àdhàdh̄i ndi ndarí àlè-afí ùmv̄ù dhu bh̄eyi. Pbétù kanz̄i nzà nzérenga. ¹⁶Ní, dhu àkà àlè r̄ondri a'uta nyú nà Kàgàwà bhà Ádr̄ungbà kamà tó tombi-tí'ò. Ka ní ndi ídz̄inga ònz̄i arí indrù tó ale. Ndi dhu bh̄eyi ní ndi, kà rád̄ù ìf̄i izu tó affina nà àlè d̄s̄, ndàd̄ù àrà ídz̄inga ònz̄i r̄ò àlè tó àkàkà kàsuni ò.

Yèsù ní Ádr̄ungbà Kùhanì *Mèlkisèdeki bhà Ɔf̄ò ò dhu

5 ¹Ìngbàtí ìli ndi pbàkùhání tó ádròdr̄ò ale d̄s̄ kamà mà nóvò ka karí indrù nz̄inzi ò r̄ò, nd̄in̄i ongó tí kasu ònz̄i indrù-òv̄ò r̄ò Kàgàwà-ònz̄i. Ndi kùhanì bhà kasu ní ndùbho ònz̄i ka kùbina ùbi tí perè mà, ùbi tí ka kùbina ònz̄i tó perè mà nà Kàgàwà tó indrù ònz̄i nzérenga-okú d̄ò r̄ò. ²Ndi nyú tírò ka ní ivivi ale affina ònà r̄ò. Ní ndi dhu-okú d̄ò r̄ò, kà r̄f̄i inè yà ònz̄i òzè r̄órò úwí ídz̄i otu r̄ò r̄ò ale tó dhu ràl̄ù d̄ona. ³Ndirò wò ndi nyú tírò kà r̄f̄i ivívi dhu-okú d̄ò r̄ò, kàkà nzà ndùbho ònz̄i tó perè nḡùkpà ale tó nzérenga-okú d̄ò r̄ò r̄ò tí, pbétù kàkà ndùbho ka pb̄indà nzérenga-okú d̄ò

^s 4.8 Obhó tí, Yèsuwà nyú náara wà àhù indrù nà Kànanà tó pb̄irì ò. Pbétù, irò ka kòzè kitè dhu ní, ndi Kànanà r̄f̄i yà obhónà asota tó ngari nyú-sisì kèlè.

rò màtí átò. ⁴Ìmbă ndítírò arí ádrùngbă kùhanì tó ifuta àbhù findà atdí ale mà náarfí. Pbétù, Kàgàwà arí ndi ìndrù ànzi, ndìli ádrùngbă kùhanì tí, àdhàdhì kánzi Àrõni, ndìli ádrùngbă kùhanì tí dhu bhëyi.

⁵Ndi dhu bhëyi tí átò, Krístò náabhù nzá pbàkùhání tó ádròdrò ale dō Kamà tó ádrùngbānga tó awáwù ndítírò findà. Pbétù, Kàgàwà ní ndi ka nabhù kà tò. Kàti kà nǐ:

«Inyi, inyi ní Idhùdu.

Ndirò, indo ndi nòpè rò, ima ní Àbanu^t. »

⁶Ndi dhu bhëyi tí, kǎvò dhu átò Yësù nàndà dhu nǐ ngàtsi ngari ò ìlǐlǎ Andítá ò, ndàti:

«Inyi ní kùhanì dhòdhóhónganà

àdhàdhì Mèlkisèdekì ìñ òná òfò ò^u. »

⁷Yà adzi ò Yësù ìñ òná kàsùmi ò, kǐtsò ndi Kàgàwà, yà ìnè ìñ ndìgù ndi òve ò rò ale-rò, ndàdù kítè òrú-tùna nyú nà ndirò nyina-dha nà. Ní Kàgàwà ìri kàbhà itsòta, tsùnà dhu kǐfu dhu-okú dō rò. ⁸Ìnè màtí ndi ndí Kàgàwà t'ídùnà nyú tí rórò, kùdhè Kàgàwà-tsù dhu ìri arí ale tí ndi ndí dhu yà ndi ndabà àpbè-otù ò. ⁹Kàgàwà itdègu kà-nyutsi ndi ndudhé kórò dhu nábhù rākă, ní kǎdù òngo kórò ale yà tsùnà dhu ìri rí nígù rí, ndàbhù ràbà dhòdhóhóngà tó ípìrõnga ale tí. ¹⁰Ndi dhu bhëyi ní ndi, Kàgàwà idì ka ríñ pbàkùhání tó ádròdrò ale dō Kamà tí, Mèlkisèdekì bhà òfò ò.

Inzá dhu àkă kokò nzónzo tí a'uta ò dhu

(1Kò 3.1-3)

¹¹Mèlkisèdekì nàndà dhu nǐ, mà mǐñ àbhò dhu nà fùkù mà múncna. Pbétù, mà mí i dhu-tì àwè tí fùkù dhu rǐñ odù, ìnzì bǐku arí inga ìri dhu-okú dō rò. ¹²Obhó tí, yà nyí nyúdà kórò kàsùmi ò, nyí nyíñ ìnè nyòngò Kàgàwà bhà òte ùdhè arí ìndrù tò màlímó tí. Pbétù kòmbí, nyí nyòko òko yà dóna-kpa ò rò ka kapè kudhe fùkù dhu-atdyú òho nyí nyarí kudhe tdítò fùkù ró. Nyí nyùgèrè nyí nyòngò màkyí nózè òmvù ìré-nzo bhëyi ale tí, àzèmbè ododu ònyù ònyu nyí nyàmbènà rò. ¹³Obhó tí, ìngbàtí ìli ndi ale mà, yà màkyí kèlè nózè ndòmvù ní àdì àdì ìré-ngba tí obhónánga tó òte ò ale. Ka ní inzá ùni ìdzi dhu t'ònzita mà, nzére dhu t'ònzita mà nà ònga t'òvòta ale. ¹⁴Pbétù, ododu ònyù ònyu arí ale ní iwà ò'ò ale. I ale ní kākà ì ònzina kórò dhu ò, iwà ùni ìdzi dhu mà, nzére dhu mà nà ònga t'òvòta ale.

6 ¹Ní ndi dhu bhëyi kà rǐñ rò, dhu àkă àlè rùdà yà dóna-kpa ò rò ka kudhè àlè tò Krístò dō isísò dhu-dónă, àlè ràdù àmbe òwu dō angyi yà iwà ò'ò ale tò àkànà kudhe dhu-tidò ùnǐ àlè kí dhu ò. Dhu àkă nzá àlè ràpbă àlè tdítò yà dóna-kpa ò rò ka kudhè àlè tò dhu t'únita rǐ. I dhu ní: yà òve ò ràdù ìndrù ùndà mùtsò-tidò ò rò ka kí ale ùgèrè kùbhà dhu mà, Kàgàwà à'ù

^t 5.5 Zàb 2.7   ^u 5.6 òpt 14.17-20; Zàb 110.4; Èbr 7.1-17

ka kí dhu màna. ²Ndirò ní bàtizò dǔ ka kí dhu ùdhě indrũ tò dhu mà, ale-otsú ùlǐ ka kí indrũ dǔ dhu màna. Ngǔkpà dhu ní indrũ rǐ 'ùngbě ove-bvù rò dhu dǔ ka kí dhu ùdhě indrũ tò dhu mà, Kàgàwà itdiya indrũ-ànyà dhu dǔ ka kí dhu ùdhě dhu màna. ³Àlě kàkǎ àlě ràmbe òwu dǔ angyi tí yà iwà ǔ'ò ale tò àkàna kudhe dhu-tidò t'únita ǔ, Kàgàwà òzè ka nǐ.

A'uta ùbha ka kí dhu tó nzérenga

⁴Kídyi pé yà iwà ì á'ù Kàgàwà rórò ì nádu angyè fiyó mùtsò ò ale tó ǔfò. Abádhí ála wà Kàgàwà bhà awáwù, abádhí ábà wà yà pbìndà ale tò Kàgàwà arí àbhùna perè átò, ndirò Kàgàwà ábhu wà abádhí ràbà pbìndà ìlǐlá-Alafí. ⁵Abádhí nínè wà Kàgàwà bhà Òte tó ídzìnga, 'àdù yà ìrà rírà adzi tó ádrùngbǎnga tó òbi inè. ⁶Pbétù, abádhí ádù 'àdu fiyó angyè mùtsò ò. Ní ì dhu bhěyi ale-tidò àbhù ka kí rùgèrè ì tdítdǔ rùbhà fiyó nzérenga dhu rǐrǐ odú nyú. Obhó tí, abádhí rǐrǐ àdhàdhì Kàgàwà t'ídhùnà àbhù rí kutǔ tdítdǔ mùsàlabhà dǔ ale bhěyi, ndirò indrũ àbhù rí ràmbe dhu ùnò dǔ nzére nyú Yēsù ní ale bhěyi.

⁷Ínga tí ka kòbhì adzi náapè àmbe ònà rárà ìkò rǔ igye-dha òmvù dǔ, ndàdù ònà ka kòzò ònyù ì'ò ndì nabhì ale tò, ní ndi dhu ìtè dhu Kàgàwà ràso wà ndi adzi. ⁸Pbétù, kǎpé okpèna nà itsukpó-nzo mà nzére irí-tidò màna nǐ'ò, ní ndi dhu ìtè dhu ndi adzi rǎrǐ mbǎ tǐna nà, ndirò Kàgàwà rǐ kòfù ònà idhò rìndù wà ndì. Ndirò Kàgàwà rǎrà dhu ùtsà kùbi ndì ndí kàzù nǐ dhu rǔ.

⁹Òdhídù, yà atdítdǔ mǎ mózè nyí rò, mǎ mí mbǎ òte wò dhu bhěyi màtí, mǎ màni wà dhu mběyi nyú nyí rǎrǐrǐ inè ídzì otu ǔ. Ndi otu ní ògù tó otu. ¹⁰Kàgàwà ní obhónánga tó dhu ònzi arí indrũ tò ale. Ní kà rǐ nzí àdzo nyí nyònzì kasu rǔ rò. Obhó tí, nyí nyònzì kàbhà ale dzùnà, ndirò nyí nyòko òko abádhí dzùnà ònzi nyí nyarí ró tí. Ní ndi dhu ìtè dhu iwà nyí rózè Kàgàwà. ¹¹Ndirò, mǎ mí atdyúna òho dhu ní, ìngbàtí ìli ndì ale mà nzìnzìku ǔ rǎkǎ ndàmbe Kàgàwà bhà ale dzùnà ònzi dǔ wò dhu bhěyi tí, rǎrà àhu yà adzi ǔ dhu-tsù rǐ ndòdì dhu ò. Nírò ní ndi nyí nyádù yà nyí nyóòna Kàgàwà rònzi fǔkù dhu àbà nǐ. ¹²Nírò, nyí nyàkǎ nzá nyí'ì ngbǔya úyí ale tí, pbétù nyí nyàkǎ nyòkò Kàgàwà ná'ù ale bhěyi, ndirò dhu-dzi òndù arí ale bhěyi. Ndi dhu bhěyi aróko ale ní ndi Kàgàwà òkò fìndá làkǎ fiyó dhu àbà arí.

Kàgàwà arí nzi ndì ndòkò làkǎ ùwù dhu

(Èbr 10.23-24,32-36)

¹³Kàgàwà rǐ làkǎ òkò Àbràhamù tò rò, kǎtsò dhu òvòna rǔ nditírò. Kǎnzì dhu ndi dhu bhěyi ìmbǎ òvòna rǔ ndì ndádù dhu òtsò ngǎtsi òna nǎ ósè

---

^v 6.2 Iró, ale-otsú ùlǐ ka kí indrũ dǔ dhu-tì ní: Kàgàwà ònzi ka kí rǐrà ndi ale ìlǐlá Alafí ní dhu.

ádrùngbàle níí nídhuní. ¹⁴Kăti : «Ma mòtsò wà dhu obhó nyú, ma mí nyasò àšò atdíđ, madù pbàkù pbàdzukuru-bvù níse atdíđ átò^w. » ¹⁵Ní, ìnzí ndí ndìngyě rórò ndí ndòđò Kàgàwà ùnò fíndà dhu rò, Àbràhamù adù yà Kàgàwà akò fíndà làkà fíndà dhu àbà. ¹⁶Obhó tí, ìndrù apé dhu òtsò, ní abádhí arí ndí dhu òtsò yà ádrùngbàle tí ríí ròsè dòyanà ale-òvò rò. Ndirò, òtsò abádhí òtsò dhu náarí kóró agòta ìto abádhí nzínzì ò rò. ¹⁷Ndirò ndí òfò ò tí, Kàgàwà azè ndìtè dhu kpangba yà ndí ndòkò fíndà làkà dhu àbà rí ale tò, ìnzí ndí ràràdù pbìndà òtè ùwù akekpá màtí. Ní kítè ndí làkà tó obhóna dhu ndí ndòtsò ndisè ka ní dhu-otù ò. ¹⁸Nírò, ìnzí arí ùwù dhu yà ìnzí Kàgàwà ràdù títò ùnò òyá ríí òyò. † dhu ní làkà t'òkòta mà dhu t'òtsòta màna. Ní, yà kà-nyutsi àlè kúrú àlè rò, kòkò òyò dhu-okú dò rò, àlè-afí nòtsi wà òbì atdíđ, ndíí àlè kòdò tí àlè ràbà yà kòkò fíndà làkà àlè tò dhu àlè-atdyú nyú nà. ¹⁹Ndi àlè kòdòna àlè ràbà dhu rí àlè àbhù àlè rìkò pòtsò Kàgàwà-ònzí àlè-afí ònà rò, àdhàdhi nàngà náarí bàtò àbhù rìdè pòtsò atdí ngari ò idha dš dhu bhèyi. Kàbhù àlè àlè rùdà àlè-afí ònà rò *pàziyà ònà, àlè ròtsù atdíđ ílā ngari ò, yà Kàgàwà arádi òrù-akpà ò i. ²⁰Yèsù atsu ndí angyi ányì àlè tò, ndàdù òngo pbàkùhání tó ádròdrò ale dš Kamà tí dhòdhòdhónganà, Mèlkisèdekì bhà òfò ò.

Mèlkisèdekì ní ádrùngbà kamà ndirò ádrùngbà kùhanì dhu

7 ¹Mèlkisèdekì níí Sàlemù tó kigò ò ádrùngbà kamà. Ndirò ka níí Kàgàwà yà kóró dhu dš aríí orú ale bhà *kùhanì. Ní atdíku, Àbràhamù rí ndàdù ádròdrò kámá màna ndí ndúgyè ìla, ndàdù abádhí lèma ònzì dhu-dzidš rò, Mèlkisèdekì arà, 'òwù 'ùsò kà màna otu ò rò, ndàdù kàso. ²Ní Àbràhamù adù ndí ndàkò ìla ò dhu kóró tó atdínga idre dš nàbhù kà tò. Mèlkisèdekì tí kátina òvò-tì ní obhónànga tó ádrùngbà kamà. Ndirò ka ní Sàlemù tó kigò ò ádrùngbà kamà^x. Sàlemù-tì ní màrùngà. ³Ka kúni nzá Mèlkisèdekì t'ábanà mà, kà-tsánà mà ndirò atdí kà t'ábhunà mà. Ndirò, ka kúni nzá ìngbàngá ka kugù ka dhu mà, ndirò ìngbàngá kàdù òvè dhu mà. Kòfò ndí Kàgàwà t'ídhùnà nà ka ní kùhanì dhòdhòdhónganà nà nídhuní.

⁴Nírò, nyàndà pé wò ale íí ádrùngbàle nyú tí ònà òfò ! Àbràhamù, àlè t'ábhunà-nzínzì nyú mà, náabhù ìla ò ndí ndakò kóró dhu-tidò tó atdínga idre dš kà tò. ⁵Pbàyàhúdì-bvù pbàkùhání níí Lawì bhà pbàdzukuru, ndí Lawì ràdù íí Àbràhamù bhà mèdzukuru. Ní Músà bhà Úyátá núuyá dhu pbàkùhání tò ròngò adóya, Pbàisràyélí, nónzì rùbho ì àbà kóró dhu-tidò tó atdínga idre dš fíyò^y. ⁶Ndirò, Mèlkisèdekì níí nzí Lawì bhà pbàdzukuru nzínzì ò ale. Pbétù, Àbràhamù abhù ndí ndàbà kóró dhu-tidò tó atdínga idre dš kà tò. Ndirò kàdù ndí Àbràhamù, yà Kàgàwà akò làkà fíndà ale

^w 6.14 Opt 22.16-17   ^x 7.2 Opt 14.17-20   ^y 7.5 Ozt 18.21

náso. 7Inzá ka kàgò ale dòná rórò, ákě ale àsò arí narí ádrùngbàle. 8Lawi bhà pbàdzukurù nzínzi ð ìí pbàkùhání tí ale, yà kóró dhu-tidò tó atdínga idrè dǒ tó perè núbho ka kongónà fíyò ale, nií ùvè rádù ùve atdíku ale. Pbétù Mèlkisèdekì, yà Àbràhamù abhù ndì ndàbà kóró dhu tó atdínga idrè dǒ fíndà ale, ní dhòdhóhóngà nà aríí ípìrǒngà nà ale, àdhàdhì ìlìlì Andítá rǎnǎna dhu bhèyi. 9Nírò, àlě kìnè àlě ràti, Lawi, yà pbìndà pbàdzukurù tó adóya Pbàìsràyélí nóongónà kóró dhu-tidò tó atdínga idrè dǒ núbho perè tí fíyò ale, ní rabhù wà kóró dhu-tidò tó atdínga idrè dǒ átò perè tí Mèlkisèdekì tó Àbràhamù-nyutsì. 10Obhó tí, inzà màtí ka kàpè ndùgu rórò, Lawi ìí ìnè abhunà-nzínzi Àbràhamù-nyutsì, Mèlkisèdekì mànà ndì abhunà-nzínzi mà rí 'ùsò, ràdù perè àbhù fíndà ònà kàsùmì ð.

Kàgàwà rí Mèlkisèdekì bhèyi ngàtsi ádrùngbà kùhanì, Yèsù, ilì dhu

11Pbàìsràyélí tó Úyátá ò, ka kongónà pbàkùhání òvò Lawi bhà pbàdzukurù nzínzi ð. Abádhí nií pbàkùhání Àrǒnì bhà ðfò ð. Pbétù pbàkùhání tí abádhí ìí ònà ðfò nií inzà àkà ðfò. Àkà àkà dhu tí kíí nání, ka kahòna nzì Mèlkisèdekì bhà ðfò ð rí kasu ònzi kùhanì-atdyú tdítǒ. Ndi dhu ìina mbà tǐna nà. 12Obhó tí, kùhanì tó kasu ùwù ndì rò, Úyátá àkà wà ndùwù ndì átò. 13Ndirò, wò ka kòtè pbìndà dhu dǒ àlě tó Ádrùngbàle Yèsù nií vurò ale-dhú-tidò. Ndirò kà mà tó dhu-dhú nzínzi ð, *màzàbahù dǒ kùhanì tó kasu nanzì atdí ale mà níí ìmbà. 14Obhó tí, dhu ùni wà ndì kpangba àlě tó Ádrùngbàle rahù Yudhà-dhú nzínzi ð rò. Ndirò ndì ale-dhú nàndà dhu ní, Músà náavò nzà kùhanì tó kasu tó dhu nàndà atdí òte mà.

15Ndirò, yàrí ní ndì ndì dhu nìtè kpangba tdítǒ dhu : Mèlkisèdekì nà ndì nǒfò ngàtsi kùhanì nítò wà ndì. 16Ndi kùhanì-tsí ka kili nzà ríí kùhanì tí ìndrù tó màndù nónzi ka dhu-okú dò rò. Pbétù, ka kili ka ríí kùhanì tí dhòdhóhóngà arádi ípìrǒngà bhà ádrùngbànga tó òbi ní. 17Obhó tí, ìlìlì Andítá rí dhu ìtè kpangba, ndàti :

« Ìnyì ní dhòdhóhóngà arádi kùhanì

Mèlkisèdekì bhà ðfò ð^z ale. »

18Ndi dhu bhèyi ní ndì, Kàgàwà ahò angyè úyátá, ndì úyátá ìí ivívinga nà ndirò kǎnzi nzà ìndrù-dzùnà dhu dhu-okú dò rò. 19Obhó tí, wò ndì Músà bhà Úyátá náabhù nzà ìndrù Kàgàwà ròzù àkàkà ale tí nyìkpóna ð. Pbétù kòmbì, Kàgàwà íbhò wà àlě kádù òdòna àlě kabá tí atdíð òkà dhu. Ndi dhu-otù ð nga ní ndì àlě kíí ìnè àlě ròndrì Kàgàwà-tí ð ní.

20Ròsè wò dhu dòná, Yèsù ilì ndì ndì ràdi Ádrùngbà Kùhanì tí rò, Kàgàwà atsò pé dhu angyi. Pbétù, Lawi bhà pbàdzukurù nzínzi ð ale ùlì ka kí kùhanì tó kasu ð rò, ka katsò nzà dhu ndì dhu bhèyi. 21Pbétù, Kàgàwà ilì Yèsù ríí Kùhanì tí yà ndì ndòtsò dhu dhu-otù ð. Kǎti kà ní :

^z 7.17 Zàb 110.4

«Ima Ádrùngbǎle Kàgàwà, ma mòtsò wà dhu,
ndirò ma mí nzǐ madũ tdítdǔ ndi dhu dǔ :
nyi nyádi Kùhanì tí dhòdhódhónganà^a. »

²²Ndi dhu bhèyi Kàgàwà òtsò dhu dhu-otù ǔ, Yèsù ní ndi àlě àbhũ rí àlě rà'ù dhu inè àlě ràrǐ Kàgàwà mànà àlě núngbò atdíđǔ àkǎ ungbòta ɔwútá nà ale.

²³Ndirò ngǎtsi dhu rǐ inè átò : ngǔkpà pbàkùhání ní'ǐ abho rò. Ní abádhí owúnà ève rǔ, kadù 'èwu pbàkùhání-ɔwútá ní. Ní ndi dhu arána abádhí àbhũ rǔ ìnzǐ rǔnzǐ kùhanì tó fiyó kasu dhòdhódhónganà. ²⁴Pbétù, Yèsù tò ndi dhu rǐ ìmbǎ ndi dhu bhèyi : Kà rǐ ìpìrǔnga nà dhòdhódhónganà, ndirò kùwũ rí kùhanì tó kàbhà kasu ǔ rò atdí ale mà rǐ ìmbǎ. ²⁵Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, kà rǐ inè ndǐgũ Kàgàwà-tǐ'ù iwũ otùna ǔ ale atdíđǔ. Obhó tí, kà rǐ ìpìrǔnga nà dhòdhódhónganà, ndirò kǎrí ndìtsò Kàgàwà rǔ abádhí-okú dò rò. ²⁶Nírò, Yèsù ní ndi àkǎkǎ àlě tó pbàkùhání tó ádròdrǔ ale dǔ Kamà. Ka ní ìlǐlǎ ale Kàgàwà-nyǐkpó ǔ, ìmbǎ afátá nà ale, ndirò ìmbǎ nzére dhu tí ka kózùna atdí dhu mà rǐ nyunatsi ale. Kàgàwà ìndà ka nzéreatále rǔ rò, ndàdù kǐdzi, ndìli ɔrú ngari nyú ǔ òrù-akpà ò. ²⁷Kà rǐ nzǐ bilínganà ndi ndi perè ùbhò Kàgàwà tó dhu-atdyú òho, àdhàdhì pbàkùhání tó ádròdrǔ ale dǔ ngǔkpà kámá nǔɔnzínà ka bhèyi. Abádhí ubhónà pé perè fiyó nzérenga nyú-okú dò rò ìtǐrò, ndirò ndi dhu-dzidǔ 'àdù kùbho ngǔkpà ale tó nzérenga-okú dò rò. Obhó tí, Yèsù anzi dhu ndi dhu bhèyi atdí-gùna kèlě tí, yà ndi ndipfo ndi ndìtǐrò ɔve tó dhu-otù ǔ. ²⁸Músà bhà Ƴyátá náabhù kuli inè nzére dhu tí ka kózùna dhu rǐ nyuyatsi ale mà rǐ ádròdrǔ pbàkùhání tí. Pbétù, Kàgàwà atso dhu^b núuwù ndi músà bhà Ƴyátá. Wò ndi kǎtsò dhu ní, kǐdì Idhùnà ràdì pbàkùhání tó ádròdrǔ ale dǔ Kamà tí. Ndi kà t'ídhùnà ní ndi àkǎkǎ dhu bhèyi rí pbàkùhání tó ádròdrǔ ale dǔ Kamà tó pbìndà kasu ònzi dhòdhódhónganà ale.

Yèsù ní àlě tó obhóná pbàkùhání tó ádròdrǔ ale dǔ Kamà
Ungbòta-Ƴwútá ǔ dhu
(Ìsa 55.3 ; Èbr 9.6-12 ; 12.24)

8 ¹Yàrí ní ndi wò mà mòzè mǔnò fǔkù dhu nzínzi ǔ ádrùngbǎ dhu : àlě kǐrǐ nà pbàkùhání tó ádròdrǔ ale dǔ Kamà tí ní ndi Yèsù nyú. Òrù-akpà ò, kǎdì Kàgàwà bhà ifuta tó ádrùngbǎ kamà tó tombi tó fangà dǔnǎ rò. ²Kǎrí Ádrùngbǎ Kùhanì tó pbìndà kasu ònzi atdíđǔ ìlǎ ngari ò Kàgàwà arádi i, kà-tì ní, kà rarí ndi kasu ònzi obhóná *hemě-dzà ǔ. Ndi hemě-dzà ní wò ndi Ádrùngbǎle Kàgàwà úpe, ìnzǐ ní ìndrũ úpe.

³Ìngbàtǐ ìli ndi ádrùngbǎ kùhanì mà ka kilínà ndíní ongó tí yà èbi tí ka kùbina ìzǎ tó perè mà ngǔkpà perè-tidò mànà núbho Kàgàwà tò. Ní

^a 7.21 Zàb 110.4   ^b 7.28 Kàgàwà atso dhu rǐ 7.21 ò.

ndi perè nàndà dhu nĩ, dhu akána Yèsù, àlě tó pbàkùhání tó ádròdrò ale dš Kamà, rĩĩ perè tí ndi ndábhùna ìndrũ-ɔvò rò dhu nà. ⁴Yà adzi ð ndi ndiĩ nání, kĩĩyana mbà kùhani tí, ìnè Músà bhà Úyátá ávi dhu bhěyi rí perè ùbhò Kàgàwà tó ngũkpà *pbàkùhání rĩĩ nídhunĩ. ⁵I *pbàkùhání rōnzina ĩlĩlā ngari ò kasu nĩĩ yà òrũ-akpà ò arí 'ònzì obhóná dhu tó ɔfò kèlě. Obhó tí, yà ìkyèrò Músà rĩĩ ndíĩ ndi ndòsì tí hemě-dzà òná kàsùmì ð, Kàgàwà avò dhu kà tó ndàti: « Ándà yàrí dhu mběyi. Nyi nyi hemě-dzà ùpě yà pbìrì dš rò ma mitè indù idza tó ɔfò ɔ. » ⁶Ní kòmbí, Yèsù tó Kàgàwà ábhu kasu ní idzì kasu nyú ròsè ngũkpà *pbàkùhání tó kasu dōnā. Obhó tí, kídè ìndrũ nzínzì ð Kàgàwà mànà, ndíĩ ndi ndungbò tí ìndrũ fìndá idzìngà ósè angyè ungbòta tó idzìngà dōnā ungbòta nĩ. Ndi ungbòta ní yà Kàgàwà akò fìndá làkà ìndrũ tó àkà àkà ungbòta.

⁷Wemberè tó ungbòta^d níĩyana gukyè iwà ìndrũ nabhù rĩĩ àkà àkà ale tí Kàgàwà-nyìkpò ð dhu tí, ní Kàgàwà ahòna nzĩ ngātsi ungbòta-atdyú ndònzì pbìndà ale mànà. ⁸Pbétù, yàrí ní ndi Kàgàwà arè pbìndà ale dš tí dhu. Kāti :

« Kànĩ idhò ìrà wà.

Ndi idhò ní yà mǎ mí mǔngbò ɔwútána tí Ìsràyeli tó pbìrì ð bhà mà, Yùdeyà tó pbìrì ð bhà mànà òná idhò.

⁹ Ndi ungbòta rĩ mbà ìĩ àdhàdhì yà abádhí t'ábhúya mànà ma manzì ungbòta bhěyi, yà ma mǔlú abádhí ɔtsúya rò, mipfo Mísri tó pbìrì ò rò òná idhò ð dhu bhěyi.

Ìnzà abádhí akò 'òngò ndi ungbòta ìfũ bìlìnganà dhu-okú dò rò, ìma mà átò, ma madè abádhí ùbhà. »

¹⁰ Ndirò kāti :

« Ndi idhò dzidš, yàrí ní ndi Ìsràyeli tó pbìrì ð bhà mànà mǎ mungbòya mǎ nĩ ungbòta-tidò.

Ma mabhùya abádhí rùnì pbàkà Úyátá, madè àndinà átò abádhí-afí ò.

Ma ní'iyà abádhí tó Kàgàwà, ndirò abádhí ní'iyà pbàkà ale.

¹¹ Atdí ale mà nàaraya nzĩ dhu ùdhe rò atdí ɔdhìnà tó màtí, ndirò adònà tó màtí, ndàti :

« Nyi nyàkǎ nyuni Ádrùngbǎle Kàgàwà ! »

Obhó tí, kóró ale núuniya ma,

ròpè ndi àkěkpá ngbángba ò rò, ràrà àhũ abádhí nzínzì ð ádrùngbǎle ò.

^c 8.5 Uvt 25.40. ^d 8.7 Wemberè tó ungbòta ní yà Sìnayì tí kátina pbìrì-dš rò Kàgàwà anzì pbìndà ale mànà ungbòta (Uvt 24.3-8).

12 Ma mubàya abádhí tó afátá,

inzĩ madù abádhí tó nzérenga ìrè^e. »

13 Kàgàwà rǝte Ungbòta Ɔwútá dǝ dhu náadù wemberè tó Ungbòta àbhù rǝngò ayína tí. Ndirò ayína tí òngò dhu, yà iwà ndì níngyè dhu, ní íkyèrò òdì ndíní ndì ndawí tí dhu.

Ungbòta-Ɔwútá tó ídzìnga nùdà wà Ungbòta-ayí tó ídzìnga dhu

(Uvt 24.3-8; 25; 26; 40.17-33; Èbr 12.24)

9 ¹Wemberè tó ungbòta ǝ, Kàgàwà rǝ ìndrù arí 'ítsò yà adzi dǝ òná rò ngari mà, abádhí àkǎ 'ònzì sòmà tí dhu mànà dǝ uyátá ní'ì inè. ²Ndi dhu bhèyi ní ndì, abádhí upe hemè-dzà. Anyì-dzá, wemberè tó kàluga-Ɔvò ní'ì « Ìlǎ Ngari ». Ndi kàluga ǝ ka kuli dhu ní àrùbhè Ɔpbína nà ádrùngbǎ tarà-ba mà, Kàgàwà tò ka kùbhòna perè tí mùgati ka kulína dǝnà mizà mànà^f. ³Ndirò, ndi wemberè tó kàluga mà Ɔyo rí kisé kàluga mànà-ǝnga ka kundo ádrùngbǎ mberù-ba ní. Wò ndi Ɔyo rí kisé kàluga-Ɔvò ní'ì « Atdídǝ Ìlǎ Ngari. » ⁴Ndi kàluga ǝ í'ì dhu ní Ɔrò ní ka kǝbhòlò *màzàbahù-tidò, yà mbèyi arǝngu kàzu ò ka kǝbì ndì rò *alindra-tidò tó perè ka kǝbína dǝnà rò màzàbahù. Ngǎtsi dhu ní'ì Ɔrò ní ka kútri kǝrò ngbǝna sàndukù, yà « Ungbòta tó Sàndukù » tí ka kátina sàndukù. Ndi sàndukù ǝ í'ì dhu ní, Ɔrò ní ka kǝbhòlò kǝpà, yà *mànà tí kátina mùgati-tidò rǝ'ì ònà mà, Àrǝnì bhà mùgò, yà Ɔpbína atà, ndàdù ipfò mànà^g. Ndirò, kà'ò í'ì ngùkpà dhu ní Ɔyǝ odu-afǎnzo, yà ndì mànà ìndrù nùngbò Uyátá Kàgàwà andí dǝyá^h. ⁵Ndi sàndukù dǝ ka kuli dhu ní Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó awáwù ìtè rí àtsà ka kátsà *màkèrubi tí kátina màlàyíkà tó Ɔyǝ wǝyò. I màkèrubi nùngbe pékéléya, sisiya ràdù ndìbvù yà perè tí ka kùbho Kàgàwà tò, ndíní kùbà tí ìndrù tó nzérenga ìzǎ-azù nùfù ka kongónà òná ngari dǝ. Pbétù kòmbí rǝ'ì kàsùmì ní nzí yà kǝrò kǝkò dhu àwè ka kí òná atdátdírà ǝ kàsùmì.

⁶Wò dhu bhèyi ní ndì ka kahù kǝkò dhu-nyètì kǝrò. Ní, pbàkùhání nóongónà òtsù bìlìnganà wò wemberè tó kàluga ǝ, fǝyó kasu ònzi

© 1996 David C. Cook

Màzàbahù dǝ rǝ'ì màkèrubi tí kátina màlàyíkà tó Ɔyǝ wǝyò (9.5)

^e 8.12 Yèr 31.31-34   ^f 9.2 Law 24.5-9   ^g 9.4 Ɔzt 17.9-15   ^h 9.4 Tǝr 10.3-5

ì í rò. ⁷Pbétù, pbàkùhání tó ádròdrò ale dš Kamà kèlè atdíró ní ndi ongónà òtsù wò ɔɔ rí kisé kàluga ò atdí-gùna kèlè tí, yà atò náarí ìrà dhu bhèyi. Àbadhi ongónà òtsù nà fóná ànyì dhu ní, yà perè tí ndi ndípfo ndi nyú tíró pbìndà nzérenga-okú dš rò ìzà-azù mà, yà ngùkpà ale ipfo perè tí fíyó nzérenga-okú dš rò ìzà-azù mànàⁱ. ⁸Wò dhu-otù ɔ, ìlìlā-Alafí azè nditè dhu ní, «Atdídš ìlā Ngari» ò ìndrù ròtsù Kàgàwà-tí'ò ònà otu rí'ì inzà ndi ndàpè ndàngbè ró dhu. Ndi dhu ní'ì àdì yà adzi dš hemě-dzà àdì kasu ònzi ndi ndí ró ònà kàsùmì ɔ dhu. ⁹Wòrì ní ndi yà kòmbí arí 'ònzi dhu nitè ɔfò. Ndi dhu ní'ì, Kàgàwà tó ka kubhónà ngùkpà perè-tidò mà, ùbi tí ka kubínà ìzà tó perè mànà rongónà nzí àdù Kàgàwà ùlè arí ale àbhu rí'ì àkàkà atdíídš afína ònà rò kònzí ale tí. ¹⁰Kòkò ɔyátá ní í ìndrù ongónà ìfunà ì ɔnyuna dhu mà, ì ɔmvùna dhu mà, ndirò fíyó ɔmà tó màndu nózè dhu bhèyi ì í 'ù'ò ìlā Kàgàwà-nyìkpò ɔ dhu mànà nàndà dhu ní. I ɔyátá ì'ì ngari nà ràrà àhu Kàgàwà rí kóró dhu ùwù, ròngò ɔwútána tí ònà kàsùmì ò.

¹¹Pbétù, Krístò ìra pbàkùhání tó ádròdrò ale dš Kamà tí, ndíní ndi ndibho tí yà ìnè àlè kí'ì nà kòmbí màtí ídzinga àlè tò. Kàtsù ádrùngbà, ndirò atdíídš àkà hemě-dzà ò. Ndi hemě-dzà ní nzí yà ìndrù nyú nùpe. Kà-tì ní, ka ní nzí yà adzi dš hemě-dzà. ¹²Kàtsù atdí-gùna kèlè tí ndi idza ɔ Atdídš ìlā Ngari ò. Kàtsù nzà ànyì ùbi tí ka kùbina perè tí ìndri-akpá-azù nà ndirò ìkyi-akpá-nzo-azù nà, pbétù kàtsù ànyì azùna nyú otù ɔ nditírò. Ndirò, ndi otu ɔ ní ndi, kùwù àlè dhòdhòdhonganà àlè tó nzérenga ɔ rò. ¹³Angyi ka kongónà perè tí ka kùbho Kàgàwà tó ìndri-akpá-azù mà, ìkyi-akpá-nzo-azù mà, kàzu ò ka kùbì ìkyi-ivá-nzo-ohù mànà núvò Kàgàwà-nyìkpò ɔ òtì ale dš, ndíní abádhí nu'ò tí rìlā ngbòya ònà rò kà-nyìkpò ɔ. ¹⁴Ní, dhu apé ì'ì ndi dhu bhèyi kòkò ìzà-azù nóongónà dhu ònzi dhu tí, ní Krístò-azù nyú tí mbà àdù ì'ì ɔbi nà atdíídš ròsè, ndù'ò àlè, àlè rìlā Kàgàwà-nyìkpò ɔ? Obhó tí, Kàgàwà, yà dhòdhòdhonganà arí'ì ale bhà ìlìlā Alafí-otù ɔ, Krístò níipfo ndi nditírò perè tí Kàgàwà tò. Ndirò, kàzù nú'ò àlè tó ìrèta rìlā Kàgàwà-nyìkpò ɔ inzà àkà màtsò ɔ rò, ndíní àlè kònzí tí Kàgàwà, yà ìpìrònga nà arí'ì dhòdhòdhonganà ale bhà kasu.

¹⁵Ndi dhu-okú dš rò ní ndi, Krístò ní ìndrù nzínzi ɔ arí ìde Kàgàwà mànà ale, ndi Kàgàwà ɔnzi ìndrù mànà ɔwútána tó ungbòta ɔ. Ndi dhu otù ɔ ní ndi, kòkò Kàgàwà únzi ale rí'ì ìnè 'àbà dhòdhòdhonga nà rádi dhu, yà kàkò fìndá làkà fíyò dhu. Kóró í dhu ràdù àkà Krístò náavè ndíní ndi ndùwè tí kàkà wemberè tó ungbòta tó kàsùmì ɔ dhu nufá ale mà fíyó afátá ɔ rò dhu-okú dš rò. ¹⁶Òvè ndi ndóvè rórò ìndrù avò dhu náape ì'ì ìnè, ní dhu àkà wà kitè dhu wò ndi dhu navò ale róvè wà, tdù ka kònzí ndi ale unò dhu rò. ¹⁷Obhó tí, òvè ndi ndóvè rórò ìndrù òvò dhu rí'ì tina nà ndi ale òvè dhu-dzidš. Pbétù, kà rí mbà kà nà àdì ndi ale àdì ìpìrònga

ⁱ 9.7 Law 6.11,15

nà òná kàsùmì ǝ. ¹⁸Ní ndi dhu bhëyi tí, wemberè tó Ungbòta mà Kàgàwà ìli nzá inzá azu àpè ndùfu rórò. ¹⁹Obhó tí, wemberè tí Músà náavò yà Kàgàwà abhù fóná Uyatá kóró kóró ale tò. Wò dhu-dzidǝ, kǝdyi ikyi-akpá-nzo-azu mà ìndrì-akpá-azu mànà, ndàngbò atdíkpá idha nà. Ndirò, kǝdyi *hìsɔpò tí kátina itsu-dòkà, ndisò àlálà tà-mà-iká nǝ ka kòbhòlò imbi nǝ, ndàdè ndi azu èvɔ nǝ Uyatá tó bhùkù-dǝ ndirò kóró ale dò. ²⁰Ndirò kàdè àtina : « Yàrí ní ndi Kàgàwà uyá ndíní nyí nyongó tí ìfunà Ungbòta ìtè rí azu'. » ²¹Músà núuvɔ ndi azu átè Hemè-dzà dǝ ndirò kǝvɔ ka sɔmà tó dhu-tsí dǝ kóró. ²²Ndirò, Uyatá ka kàndà rò, mbèmbè kóró dhu ù'ò arí rìlǝ Kàgàwà-nyìkpó ǝ dhu ní perè tí ka kàbhù ìzǝ-azu èfù ndi dhu. Ndirò, inzá azu èfù ndi rò, Kàgàwà rǝ nzǝ àdè ìndrù tó nzérénga núbà.

²³Nírò, ndi nàla dhu ní yà òrù-akpà ǝ arǝ dhu tó ǝfò ìtè arí dhu nú'ò ka rarí azu nǝ rìlǝ Kàgàwà-nyìkpó ǝ. Pbétù, obhóna dǝ ka kí Kàgàwà èlè dhu rónzina ní yà atdídǝ findá idzìnga ósè ìzǝ-azu tó perè dònǝ perè. ²⁴Obhó tí, Krístò atsù ònà Atdídǝ ìlǝ Ngari ní nzǝ yà ìndrù-òtsú ǝsì ngari. Yà ìndrù-òtsú ǝsì ngari nǝ yà obhóna Atdídǝ ìlǝ Ngari nyú tó ǝfò kèlè nítè rí ngari. Pbétù, kǝtsù òrù-akpà ǝ yà Kàgàwà arádi i, ndòngò àmbe ndìtsò dǝ Kàgàwà-rǝ àlè-okú dò rò. ²⁵Yà atò náarírà dhu bhëyi, Pbàyàhúdì tó pbàkùhánì tó àdròdrǝ ale dǝ Kamà nóongónà òtsù atdí-gùna tí Atdídǝ ìlǝ Ngari ǝ. Kòngónà òtsù ànyì perè tí ndi ndàbhùna Kàgàwà tó ìzǝ-azu nà fóná. Pbétù, Krístò náatsù nzá Atdídǝ ìlǝ Ngari ǝ òrù-akpà ǝ, ndíní ndi ndongó tí ndàbhù ndítírò perè tí Kàgàwà tó ibí-gùna. ²⁶Kǝina gukyè ndi dhu bhëyi, ní kákána ndàbà àpbè ibí-gùna ròpè ndi yà adzi Kàgàwà anzina dhu ǝ rò. Pbétù, yà adzi ǝ dhu-tsù rǝ ndàpà ndòdì ndi òná kàsùmì ǝ, Krístò nítè ndi atdí-gùna kèlè tí, ndíní ndi ndubà tí ìndrù tó nzérénga, yà ndi nyú tírò ndi ndí ndìpfò, ndàbhù ndi perè tí Kàgàwà tó dhu-otù ǝ. ²⁷Ìngbàtì ìli ndi ale mà rǝdona dhu ní, ndi ndóvè atdí-gùna kèlè tí dhu, ndi ɔvè-dzidǝ, Kàgàwà ràdù ànyàna òtdì. ²⁸Ndi dhu bhëyi tí átò, Krístò nípfò ndi ndòvè atdí-gùna kèlè tí, ndíní ndi ndubà tí àbhò ale tó nzérénga. Ndirò kǝngoya ingo tdítǝ. Ní, kǝngoya nzǝ ndíní ndi ndubà tí ìndrù tó nzérénga, pbétù kǝngoya ndíní ndi ndigú tí ndòdò arí ale.

Krístò abhù ndi ndítírò perè tí Kàgàwà tó dhu

(Èbr 9.7-15,23-28)

10 ¹Músà bhà Uyatá ní'ì irà rírà idzì dhu tó ǝfò ìtè rí àlè tó dhu, pbétù ka ní'ì nzǝ i dhu nyú ìtírò. Ndi Uyatá náazè ní kongò atdí perè-tidò kèlè núbho Kàgàwà tó yà atò náarí irà dhu bhëyi. Ní ndi dhu-okú dò rò, kǝránà nzǝ Kàgàwà-tí'ò ríwu ale nàbhù rǝ rǝ'ì àkàkǝ ale tí. ²Dhu ìina gukyè wò dhu bhëyi rí Kàgàwà èlè ale ràdù 'ù'ò ìlǝ dòtsí Kàgàwà-nyìkpó ǝ atdí-gùna tí dhu tí, ní i ale náawùna nzǝ 'òzè rǝ tdítǝ

nzérenгатále tí. Ndirò abádhí ùbhàna ìzǎ tó perè ùbhǒ ì í Kàgàwà tò dhu atdíđ. ³Pbétù, ndi ìzǎ tó perè-otù ǒ, ìndrù owúnà fìyó nzérenга nísè rǒ yà ató náarírà rǒ. ⁴Obhó tí, ìkyì-akpá-azù mà ìndrì-akpá-azù mànà rǐ nzi àdù ìndrù tó nzérenга ìndò akekpá màtí.

⁵Ní ndi dhu-okú dǒ rò, Krístò ira yà adzi ǒ ònà kàsùmì ǒ, kǎvò dhu Kàgàwà tò, ndàti :

« Inyi, nyi nyazè nzá ùbi tí ka kúbina ìzǎ tó perè mà, ngǔkpà perè-tidò mànà kubho indù.

Pbétù, nyi nyabhòlò ní ngbòdu ndíní ma mabhù tí perè tí indù.

⁶Kàzu ò ka kúbina ìzǎ tó perè mà, nzérenга t'úbàta tó perè mànà náafò nzá nyìkpónu.

⁷Ní, ma madù àtìnà inyi nǐ :

« Kàgàwǎ, kàní ma mìrà ma-tírò, ndíní ma mǎnzi tí nyi nyòzè dhu,

àdhàdhì okúdu dǒ rò ka kandí pbùkù bhùkù ò dhu bhèyi^k. »

⁸Àlě kàla wà dhu, Krístò ravò dhu, ndàti : « Nyi nyazè nzá, ìzǎ tó perè mà, ngǔkpà perè-tidò mànà. Ndirò nyi nyazè nzá ùbi tí ka kúbina ìzǎ tó perè mà nzérenга t'úbàta tó perè mànà. Kóró kǒrì dhu náafò nzá nyìkpónu. » Kǎvò dhu ndi dhu bhèyi àzembè kóró kǒkò perè núbhǒ ka karí àdhàdhì Úyátá nónzi ka dhu bhèyi rórò tí. ⁹Wò dhu-dzidǒ kǎdù àtìnà : « Kàgàwǎ, kàní ma mìrà, ndíní ma mǎnzi tí nyi nyòzè dhu. » Ní ndi dhu-okú dǒ rò, Kàgàwà ìpfo kǒkò ìzǎ t'úbhota tó angyè perè kóró, ndàdù ùwunà Krístò nyú nǐ. ¹⁰Ndi Krístò anzi Kàgàwà òzè dhu dhu-okú dǒ rò, àlě'i, àlě kú'ò wà àlě, àlě rilǎ nzérenга ǒ rò, yà kípfo ngbòna ndàbhù perè tí Kàgàwà tò atdí-gùna kèlě tí dhu-otù ǒ.

¹¹Pbàyàhúdí-bvù, ìngbàtì ìli ndi *kùhanì mà nóongónà ide bìlìnganà Kàgàwà-ònzǐ pbìndà kasù ònzi ndi ndí rò. Kǒngónà atdí perè-tidò kèlě núbho ibi-gùna Kàgàwà tò, ìnzǐ í perè ràdù ìndrù tó nzérenга itò akekpá màtí.

¹²Pbétù, Krístò náabhù perè atdí tí Kàgàwà tò. Ndi perè nǐ yà ádrùngbǎnga tó ɔbi nà rǐí, nditò ìndrù tó nzérenга perè. Ndirò, kǎrádí pòtsó ifuta tó ngari ǒ Kàgàwà bhà fangà dònǎ rò. ¹³Ányì, kà rǒdona kòmbí dhu ní, Kàgàwà rǐ kóró kàbhà òmvù àbhù kà ròbè dǒya dhu. ¹⁴Obhó tí, yà ndi ndabhù Kàgàwà tò atdí tí perè-otù ǒ, kàbhù kǒkò ndi ndú'ò rilǎ fìyó nzérenга ǒ rò ale, rǐí àkǎkǎ atdíđ Kàgàwà-nyìkpó ǒ dhòdhòdhonganà ale tí.

¹⁵Ndirò, ìlǐlǎ-Alafí rǐ ndi dhu òvò àlě tò átò. Wemberè tí, kà rǐ dhu òvò ndàti :

¹⁶« Ádrùngbǎle Kàgàwà rǐ dhu òvò ndàti :

« Kǒkòrì idho dzidǒ, yàrí ní ndi mà mí mǔngbò abádhí mànà nǐ ungbòta.

Ma mí pbàkà Úyátá nándí abádhí-afí ò,

^k 10.7 Zàb 40.7-8

madù àbhunà abádhí rùni. »

17 Ima, ma mí nzí abádhí tó nzérenga mà, abádhí tó afátá mànà nírè tdítđđ akekpá màtí^l. »

18 Kàgàwà ùbà ìndrù tó nzérenga rò, ka kí mbă perè t'úbhota-atdyú nà ndíní kùbà tí nzérenga.

Àlě kàkă àlě ròwù Kàgàwà-tí'ò atdí àlě-afí nà dhu

(Ěfe 2.13,18; Ěbr 4.4-16; 6.4-20; 12.25-29)

19 Nírò àbanĩnzó, àlě kà'ù wà dhu, Yēsù-azù-otù ǔ, àlě rărĩ òtsù òtsù Atdídđ ìlă Ngari ò. 20 Àbadhi ángbe ípírǒnga-ǒwútá tó otu àlě tò, ndi ngari-tsù ka kútò nĩ mberù-ba-ǒnga ndi ndábhũ rùfà ndi dhu-otù ǔ. Kà-ti ní, ndi dhu rónzì ndi yà kăbhũ ngbǒna nyú ndítírò kutǔ mùsàlabhà dđ dhu-otù ǔ. 21 Obhó tí, àlě kífi Kàgàwà bhà idzá kóró dhu dđ rfi ádrùngbăle tí wò ndi Ádrùngbă Kùhanì nà. 22 Ní, dhu àkă àlě ròwù Kàgàwà-tí'ò atdí àlě-afí nà, ndirò àkăkă atdíđđ a'uta nà. Yēsù nú'ò àlě-afí azùna nĩ, rìlă atdíđđ nzére irèta ǔ rò, ndàdù àlě-ngbò ù'ò ìlìlă idha nĩ^m. 23 Kàgàwà akò àlě tò ndi ndónzina dhu tó làkă àlě tò. Ndirò ka ní ndi ndùnò dhu ifũ arí ale. Ní dhu àkă àlě rǒvò wò ndi àlě kóđona ndíní àlě kabá tí dhu kpangba ìnzì àlě kí àlě ìngyě rórò. 24 Ndirò, dhu àkă àlě ràndà àlě dò nga mběyi àlě nzínzì ǔ, ndíní ndi dhu abhù tí àlě àlě ròzè àlě àlě nzínzì ǔ, àlě ràdù àmbe ídzì dhu ònzì dđ. 25 Dhu àkă nzá àlě rùbhà atdíkpá àlě kí àlě-tsù ùndù dhu, àdhàdhì atdídhená ale arónzina dhu bhěyi. Ndirò, dhu àkă àlě ròngò àlě-afí àbhũ ròtsi ǒbi àlě nzínzì ǔ. Àlě kàkă àlě rǒnzì dhu ndi dhu bhěyi, nyí nyàla wà Ádrùngbăle Yēsù ríngò òná idhò rí ndìndù dhu dhu-okú dđ rò.

26 Obhó tí, àlě kapé àmbe nzérenga ònzì dđ kisi tí, iwà àlě kùni obhóna rórò, ní Kàgàwà tò àlě kádù ùbhonà àlě tó nzérenga kùbà tí ngătsi perè rí mbă tdítđđ. 27 Pbétù, ndùbhà rádù àlě tò dhu ní, àlě ǔ ǒđona, àlě kí Kàgàwà rí anya òtdì àlě dđ, ndòtdì àlě'i, róná òmvù-tsè atdíđđ ǒrù kàzũ nĩ dhu òđo dhu. 28 Angyi ka kongónà Músà bhà Úyátá nùkò ìngbàtí ìli ndi ale mà, nóhò ìmbă izũ tó ale-afí na, ǒyǒ ale mà, ndirò ngătsi nĩ ìbhũ ale mà níkò kǒnzì dhu tó ngàm̀bì tí ròⁿ. 29 Nírò, Kàgàwà t'ídhùnà gàyà nònzì ale tí nzí àdù ododu màlìpò nyú nábà ? Obhó tí, ndi ale nífũ nzá yà ndi nú'ò ndìlă nzérenga ǔ rò Kàgàwà t'ídhùnà-azù, yà ìndrù nábhũ rùngbò ì Kàgàwà mànà azu. Ndirò ndi ale ùnò dhu nzére yà ìndrù àbhũ arí rùni Kàgàwà bhà ídzinga kàbhà ìlìlă Alafí nĩ. 30 Obhó tí, àlě kùni wà yàrí dhu navò ìndrù tò ale. Kăti :

« Nzére dhu ùbhò ka kí nzére dhu nĩ dhu ní pbàkà kasũ.

Ndirò ima, ma mubhòya ìngbàtí ìli ndi ale mà ndi ale ǒnzì dhu-
bvũ rǔ.

^l 10.17 Yêr 31.33-34   ^m 10.22 Uvt 29.4; Zèk 36.25; Ěfe 5.26   ⁿ 10.28 Tòr 19.15

Ima Ádrùngbàle Kàgàwà, ma mitdiya ndi pbàkà ale-ànyã°.»

³¹ Kàgàwà, yà ípìrõnga nà aríí dhòdhòdhonganà ale-fó ìndrù rísi dhu ní ɔ̀d̀na àkã kɔ̀nzì atdíđ dhu !

³² Nyirè pé yà angyi ndi nanzi rùkú dhu, yà Kàgàwà awù nyikú nga òná kàsùmì ÿ. Nyí nyabà àpbè abhɔ nyú ìndrù-fó, pbétù nyí nyandù i àpbè-dzi kóró. ³³ Atdídhena kàsùmì ÿ, ka kowúnà dhu ùnò rõ nzere nyí ní, kadù àvu rùkú ábhõ ale-ònzí rò. Ndirò ngùkpà kàsùmì ÿ, nyí nyowúnà nyàpbò rõ atdíkpá kòkò ròyá ka kávu ale mànà. ³⁴ Nyí nyabà izu kòkò imbi-dzà ò íí ale dõ, nyàdù fukú dhu-tsí ùdhã ka kí dhu ná'ù dhèdhe nyú nà, nyí nyuni dhu ìnè nyí ràríí ídzì dhu-tsí, yà mbèyi nyú ríí ndirò dhòdhòdhonga nà rádi nà dhu-okú dò rò. ³⁵ Nírò, nyí nyàkã nzá nyùbhà fùkú a'uta, ndi a'uta rí ádrùngbã perè nyú nábhù nyàbà nídhuní. ³⁶ Nyí nyàkã nyíđò afíkù obvò, ndíń nyí nyɔ̀nzì tí Kàgàwà ózè dhu, kà ràdù yà ndi ndakò fíndá làkã fùkù dhu nábhù fùkù. ³⁷ Obhó tí, Ìlílà Andítá ò Kàgàwà ràtina :

« Kàsùmì ùbhà ndi akekpa nyú !

Ndi kàsùmì ní yà àkãkã ndìrà ale rírà òná.

Kà rí nzí àdi ádzí inzà ndi ndìrà rórò^p.

³⁸ Obhónángatále tí ríí nyìkpódu ÿ ale, rãdù íí ípìrõnga nà ima ndi ndà'ù dhu-otù ÿ. Pbétù, kápé ndàdù olù pbindà a'uta ÿ, ní afídu rí mbã àdù íí dhèdhe nà kà dõ^q .»

³⁹ Pbétù, àlě'í na, àlě ní nzí olù rádù 'àdu, 'adù ùwí ale. Àlě ní iwà Kàgàwà ná'ù ale, ndíń ndi a'uta nòɔ̀dò tí àlě tó ípìrõnga.

Pbàisràyélí t'ábhúya nzínzì ÿ Kàgàwà na'u ale

(Zàb 33.6,9; Yùw 8.56; 1Pé 1.8)

11 ¹ Kàgàwà à'u ìndrù rí dhu-tì ní, ndi ale rà'ù dhu, àbà ndi ràrí yà ndi ndó̀d̀na Kàgàwà abhù tí fíndà dhu nábà. Ndirò kà-tì ní, ìnè ríí dhu tí ka kí inzà ka kàpè àlána dhu à'u dhu. ² Ndi a'uta-tidò nà àlě t'ábhúna íí dhu-okú dò rò, Kàgàwà awe ídzì dhu abádhí dõ.

³ Kàgàwà àlě ká'ù dhu-otù ÿ, àlě kùni dhu, Kàgàwà ranzi òrù-akpa mà yà adzi mànà òtèna ní tí. Kà-tì ní, yà adzi ÿ àlě karálàna kóró dhu-tsí Kàgàwà rabhòlò i òtèna, yà ìnzí rí 'alã dhu ní.

⁴ Àbèlì náa'u Kàgàwà dhu-okú dò rò, kãbhù ídzì perè nyú Kàgàwà tò, ròsè Kàyinà àbhù perè dònã. Ní kãbhà a'uta-okú dò rò, Kàgàwà azù ka obhónángatále tí, ndi nyú tírò ndi nda'u kãbhà perè ídzì dhu

° 10.30 Tòr 32.35-36   ^p 10.37 Ìrà rírà dhu tí ka kátina író ale ní Masiyà.

^q 10.38 Hàb 2.3-4

tí nídhuní. Ndirò ndi a'uta-bvù rǎ, iwà màtí ndì ndavè rórò Àbèlì aríí inè àlě tò ndì ndarí dhu òvò indo màtí ró'.

⁵Ènòkà náa'u Kàgàwà dhu-okú dò rò, Kàgàwà adyi ka yà adzi ǎ rò, ròdzì òrù-akpà ò inzà òve-dzi ninè rórò. Ka kala nzá ka tdítǎ, Kàgàwà adyi ka, ròdzì òrù-akpà ò dhu-okú dò rò. Obhó tí, Hìlǎ Andítá rí dhu òvò ndàti, tdù Kàgàwà odyí ka, ròdzì òrù-akpà ò rò, Kàgàwà razù ka nyìkpóna nòfò dhu ònzi arí ale tí^s. ⁶Nírò, ìmbà a'utá na, ìndrù rí nzí àdù Kàgàwà-nyìkpó nòfò dhu ònzi. Obhó tí, Kàgàwà-tí'ò ndì nòzè ndòndrì ale náká ndà'ù dhu, inè kà raríí, ndirò kà rarí ídzi dhu ònzi ndòne rí ndíní ì ala tí ndì ale tò.

⁷Nuwà náa'u Kàgàwà dhu-okú dò rò, Kàgàwà avò dhu kà tò yà inzà ka kàpè àlǎna angyi dhu dǎ. Ní kǎ'u Kàgàwà òvò fíndà dhu obhó dhu tí, ndàdù ì úgu ònà atdíkpá pbì idzá-bhà mànà *sàfinà nòsì. Ndi dhu-otù ǎ, ndi Nuwà abhù Kàgàwà ròtdì anya yà adzi ǎ kórò ngùkpà ale dǎ, ndi Kàgàwà ràdù kòzù obhónángatále tí kàbhà a'uta-okú dò rò.

⁸Àbràhamù náa'u Kàgàwà dhu-okú dò rò, kífù Kàgàwà ànzì ndì dhu, ndìvà ndì ndàrà yà Kàgàwà òkò fíndá làkà fíndà, ndíní ndì ndadì tí kàmàna tí pbìrì ò. Kùbhà pbìndà pbìrì nyú, ndàdù àrà inzà ndì ndèni ndì ndàrà ì nga mà rórò. ⁹Pbìndà a'uta-okú dò rò, kǒngónà àdi wò fíndá làkà Kàgàwà akò fíndà pbìrì ǎ àdhàdhì olo bhèyi. Ányì kǒngónà àdi hemě-dzà ǎ, àdhàdhì Ìsakà mà Yàkòbhò mànà náadù òko átò hemě-dzà ǎ dhu bhèyi. Abádhí tò Kàgàwà akò ndi làkà átò. ¹⁰Obhó tí, Àbràhamù ambénà òdòndà dǎ ndàla dhu níí, Kàgàwà nyú ndítírò udhé, ndàdù òsinà pbanga, yà atdíǎ kǒrù pǎna rìdzò pbanga^t.

¹¹Sàrà nyú mà átò náa'u Kàgàwà. Ní, inè kà ríí ìngò-àyi tí, ndirò mùlàyí-ngba nyú tí rórò, Kàgàwà abhù ka ràbà pbàdzukurù àbà kà rí ní onzi. Kàbà ndi onzi, kǎ'u dhu àbhù Kàgàwà ràrì yà ndì ndakò làkà àbhù ràkà dhu-okú dò rò. ¹²Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, Àbràhamù, àzèmbè òve kèlě òdò rí ale bhà pbàdzukurù níí'ì abhò nyú àdhàdhì yà ìnzí rí 'òzù òrù-akpà-nyì rǎ alalì, ndirò àdrùngbǎ rèrù-bidò ǎǎkpò-bvù tí.

¹³Kǒkò ale kórò núuvè fíyò a'uta ǎ, inzà ì àbà yà Kàgàwà akò fíndá làkà fíyò dhu rórò. Pbéù, abádhí ala ka itse rò, idhèya ràdù ndìka ní. Abádhí avò dhu kpangba 'àti, yà adzi ǎ ì rǎrǎ'ì àdhàdhì olo bhèyi, ndirò abhi ǎ ríí ale bhèyi. ¹⁴Obhó tí, wò dhu bhèyi róte ale rítèna kpangba dhu ní, ì rǎrì fíyò pbìrì nyú nónè. ¹⁵Abádhí irèna gukyè angyíta tí ì uvò 'òwù fíyò pbìrì ǎ rò dhu, ní abádhí ábàyana àbà ányì ì í 'àdù òná kàsùmì. ¹⁶Pbéù, abádhí-atdyú nyú níí'ì yà mbèyi nyú ríí atdíǎ ròsè pbìrì dǎ. Ndi pbìrì ní òrù-akpà ò nga. Ní ndi dhu-okú dò rò, Kàgàwà-nyì rí nzí iwù abádhí tó Kàgàwà tí ka kí ndànzi rò, iwà ndì ndabhòlò pbanga abádhí tò nídhuní.

¹⁷Pbìndà a'uta-okú dò rò, Àbràhamù níipfo idhùnà Ìsakà, ndàbhù perè tí Kàgàwà tò yà Kàgàwà amvù kàbhà a'uta òná kàsùmì ǎ. Kǎ'u, ndípfo

^r 11.4 Òpt 4.4   ^s 11.5 Òpt 5.24   ^t 11.10 Èbr 12.22

ndi atdí tí rǐí idhùná, ndàbhu perè tí, àzembè iwà Kàgàwà akò làkà fǐndà rórò. ¹⁸ Kàgàwà avò dhu kà tò ndàti : « Ìsakà-otù ǝ nga ní ndi nyí nyí pbùkù dhu tí ka kátina pbàdzukurù àbà nǐ^u. » ¹⁹ Àbràhamù náa'u dhu Kàgàwà ràrǐí inè ndàbhu Ìsakà ringbè ndi ɔve-bvù rò. Ndi dhu bhèyi ní ndi Kàgàwà adù Ìsakà àdu tdítdǝ kà-fɔ ò, àdhàdhì ɔve-bvù rò ndi ningbè ale bhèyi.

²⁰ Ìsakà náa'u Kàgàwà dhu-okú dò rò, káso idhúna Yàkɔbhò mà Èsawù mànà, ndòvò olùnà rò ì nɔnziya abádhí rǝ dhu abádhí tò.

²¹ Yàkɔbhò náa'u Kàgàwà. Ní, íkyèrǝ ndi ndòdì ndíní ndi ndɔvé tí rórò, káso idhùná Yǝzefù bhà inzo atdátdíra ǝ, pbìndà mùgò-tsùdǝ ndi ndàgǔ ndi, ndàmbe Kàgàwà ùle dǝ rórò.

²² Yǝzefù náa'u Kàgàwà. Ní, íkyèrǝ ndi ndòdì ndíní ndi ndɔvé tí rórò, kǎvò dhu Mísri tǝ pbìri ò rò Pbàìsràyélí rǔvò òná kàsùmì dǝ. Ndirò, kǔyá dhu kpàna ka kɔnziya tí dhu dǝ.

²³ Músà t'ábanà mà kà-tsànà mànà náa'u Kàgàwà. Ní Músà tǝ ngbángba fýànà ùgù rò, abádhí anzi nzá Mísri tǝ pbìri ǝ ádrùngbá kamà bhà uyátá ùkò ì í dhu-ɔdò. Ní, abádhí arù ndi ngbángba ràrà àhu ìbhu àbǐ tí. Obhó tí, abádhí ala dhu ka ràrǐ atdídǝ áya ngbángba.

²⁴ Músà náa'u Kàgàwà. Ní kǐtdègu òvi ndàhu ádrùngbá, ní kǔvó ndi dòtsǐ ìnzǐ kanzi ndi Mísri tǝ pbìri ǝ ádrùngbá kamà t'ívanà bhà ingba tí. ²⁵ Kǎzè dhu ní 'òngò àpbè àbà atdíkpá Kàgàwà bhà ale mànà, ròsè Mísri tǝ pbìri ǝ bhà tǝ nzérénga ǝ idhèna rǐ ndiká idò kàsùmì ǝ tí dhu dòná. ²⁶ Ndirò, Músà tò, ndi nǐ ka kǐ dhu ùnɔ nzére àdhàdhì Màsiyà nǐ ka kùnɔya dhu nzére dhu bhèyi dhu nǐí idzi dhu, ròsè Mísri tǝ pbìri ǝ ònzi àbà ndi ndí dhu dòná. Obhó tí, kǎmbénà òdònà dǝ dhu ní, Kàgàwà ubhòya ndi nǐ perè. ²⁷ Pbìndà a'uta-okú dò rò, kǎhù Mísri tǝ pbìri ò rò, ìnzǐ ndònzǐ ádrùngbá kamà bhà nàwí-ɔdò. Ndirò kǎdù nzá ndi olù yà ndi ndùdhè ndi ndònzǐ tí dhu ǝ, àdhàdhì àlǎ rí Kàgàwà, yà ìnzǐ ka karí àlǎna ale àlǎ ale bhèyi. ²⁸ Ndi pbìndà a'uta-okú dò rò, kǎpè *Pásika tǝ mùhendù. Kǔyá dhu Pbàìsràyélí tǝ, rǔvò ìzǎ-azù fýɔ tsátsù rǝ, ndíní yà ìndrǔ-tsè òtdì rí màlàyiká nɔɔkye tí nzǐ abádhí tǝ senzo tǝ kpabhá nzónzo.

²⁹ Pbàìsràyélí náa'u Kàgàwà. Ní abádhí ɔdà Òlòlù ádrùngbá rèrù òná àdhàdhì adzi-kpa dǝ ì ɔda dhu bhèyi. Pbétù, Mísri ǝ bhà nǐitdègu dhu àpà 'ònzǐ ndi dhu bhèyi, ní idha agbú ndi abádhí dǝ, tsèya ròtdì ndi.

³⁰ Pbàìsràyélí tǝ a'uta-okú dò rò, Yèrikò tǝ kigò-ngbò ka kákpòrò nǐ odu tǝ kǎli núugòlò ndi, ndítsi obvò, àrùbhù idho tí abádhí àkpòrò ngbóna rò.

³¹ Mùnyòni tǝ atdí tsibhále, Ràhabà tí kátina náa'u Kàgàwà. Ní, fýàdhíyà mà ka kakyè nzá atdíkpá fýɔ kigò ǝ bhà kǎkà ì nuvó ìnzǐ 'òngò Kàgàwà-tsù dhu nífù ale mànà, fýàdhíyà akò abhábhò màrùngà ǝ dhu-okú dò rò.

^u 11.18 ɔpt 21.12; 22.1-14

³²Nírò, ma mí àdhu èno tdítdǎ? Obhó tí, kàsúmì àbhù nzá ma mawe dhu Gìdiyoni mà, Bàrakà mà, Sàmusonì mà, Yèfutà mà, Dàwudì mà, Sàmolè mà pbànábí mà nàndà dhu dǎ. ³³Kàgàwà ì a'ù dhu-okú dǎ rǎ, kǎkǎ ale nzínzi ǎ atdídhéná ale náanzì ádròdrǎ kámá tǎ pbìrì ǎ ale lè mà, ngǔkpà ale ràdù obhónánga tǎ dhu ònzì. Ngǔkpà ale abà Kàgàwà akò fíndá làká fíyò dhu, ngǔkpà ale utsi àrì-tsù, ³⁴ngǔkpà ale ivé atdítdǎ rǎrù kàzu, ngǔkpà ale ùgù ì àpà ka kí kǎkyè ìla tǎ ìla tǎ obhi-akpá nǎ dhu ǎ rǎ, ngǔkpà ale ìfí mbá ǎbì nà, pbétù Kàgàwà adù ì-tsí àbhù ròtsì ǎbì. Ìla t'úgyeta ǎ, ngǔkpà ale itè ì ǎbitále tí, 'adù ìnzì ní fíyó pbìrì ǎ pbànówí lè mà ònzì, 'òdì ròtsè. ³⁵Atdídhéná vèbhále náa'ù Kàgàwà. Ní abádhí ala ì tdítdǎ nzínziya ǎ rǎ èvè ale màná, iwà Kàgàwà àbhù rùngbe ì ǎve-bvù rǎ rǎrǎ.

Ngǔkpà ale-tsí rǎ ka kavù atdítdǎ ràla ǎve-ngbò nyú. Pbétù, abádhí uvó ì ìnzì kùkòlò ì àpbè ǎ rǎ, ndíní ì èvè dhu-dzidǎ Kàgàwà abhàya tí 'ùngbe ì ǎve-bvù rǎ, 'adù ìdzi ìpìrǎnga nyú nábà. ³⁶Ngǔkpà ale-tsí ka kingò, kadù èvinà asé nǎ. Ndirò ngǔkpà ale ka kusó àdrà-mbì dǎ, kadù èdónà imbi-dzà ò. ³⁷Ngǔkpà ale-tsí ka kakyè, kubvù odu nǎ, ngǔkpà ale-ǎnga àzè kadù isí nǎ. Ndirò ngǔkpà ale ka kakyè ìla tǎ obhi-akpá nǎ. Ngǔkpà ubhì 'àmbe òrì dǎ akye, tà mà-ndì mà, ndirò ìndrì-ndì mà ì èfǎ rǎyá rǎrǎ. Abádhí rǎ kǎrǎ dhu atdì ndì. Ndirò ka kavù abádhí rǎ, kǎnzì nzére dhu nyú rǎyá. ³⁸Kǎkǎ dhu bhèyi ale-tidò náaká nzá 'òkò yà nzére adzi ǎ. Abádhí arì akye rùngù ǎ ndirò pbìrì dǎnǎ. Ndirò abádhí ongónà òko odu ò rǎfí ìbhu ònǎ ndirò adzi ò rǎfí ìbhu ònǎ.

³⁹Kǎkǎ ale kǎrǎ náa'ù Kàgàwà. Ní ndi dhu-okú dǎ rǎ, kǎwe ìdzi dhu abádhí dǎ. Pbétù, ì ale náabà nzá yà kǎkǎ fíndá làká fíyò dhu. ⁴⁰Kàgàwà ìfí iwà ndì ndùdhe ìdzi dhu nyú àlè tǎ rǎ. Ndi dhu-okú dǎ rǎ ní ndi, kǎzè nzá ndi dhu ràkǎ abádhí tǎ víya dǎ rǎ ìmbǎ àlèfí na.

Kàgàwà arì nzére dhu isǎ àlè tǎ màlipò nǎ ndíní ìdzìnga nibho tí àlè tǎ dhu

(1Kò 9.24-27; Fìl 3.11-14; 1Pé 2.21-24)

12 ¹Àlè nàndà dhu nǎ, kǎkǎ fíyó a'uta nitè kpangba ale tǎ ádrùngbǎ ihé nyú nákpòrǎ àlè-ngbò átò. Nírò dhu àkǎ àlè ràwà yà àlè-tsù ètò ràdù ìnzì àlè ràmbè òwu dǎ angyi a'uta ǎ kǎrǎ dhu-tsí. Ndirò, dhu àkǎ àlè ràwà nzérenga yà isǎ tí arì ndàpbǎ àlè-rǎ dhu, àlè ràdù àmbè òtse dǎ yà Kàgàwà ávi àlè ròtsè ònǎ ǎngu ǎ, ìnzì àlè kí àlè ìngyè rǎrǎ. ²Dhu àkǎ àlè rùdì àlè-nyìkpó Yèsù-rǎ tí. Ka ní ndi àlè tǎ a'uta apè ndì dǎnǎ rǎ ale, ndirò kàbhù ràdù rǎfí àkǎkǎ a'uta tí ale. Obhó tí, kǎndù mùsàlabhà dǎ ka kí ndùtǎ ndòvè dhu-dzi, ìnzì ndàbhù nyìna rìwù ndi ǎve-tidò nǎ. Kǎnzì ndi dhu iwà ndì ndèni olùnǎ rǎ ndì ndábàna dhèdhe nídhuní. Ní kòmbí, kà rǎfí òrù-akpá ò ndì ndàdi Kàgàwà bhà Ádrùngbǎ kamà tǎ tombi tǎ fangà dǎnǎ rǎ rǎ. ³Dhu àkǎ nyìrè ka, yà nzérengatále náandrò ndì atdítdǎ dhu-dzi nandù ale. Ndi dhu bhèyi ní ndi afíkù rǎ nzí àdù ndìngye, ndi dhu ràdù nyàdu olù.

4 Obhó tí, wò nzérenga lè mà nyí nyonzi tí nyí nyúgyena ila ǎ, nyí nyàpè nzá nyúgye ràrà àhu nyí nyáve dhu ǎ. 5 Ndirò, nyí nyàdzo tí nzá wà yà p̀b̀ìndà inzo bhèyi Kàgàwà rí affiku àbhù ròtsi obi ní ǎte rǎ rò? Kà ràtina:

« P̀b̀ànǎngbá, àpé nyala Ádr̀ungbále Kàgàwà rí nyisǎ màlipò ní dhu nzére dhu tí.

Ndirò, àpé nyabhù afínu rìngyè ndi d̀ǹǹú kà r̀r̀r̀ú r̀ò.

6 Obhó tí, Ádr̀ungbále Kàgàwà arisóna màlipò ní ale ní òzè ndi ndòzè ale.

Ndirò, àbadhi arí ìtina ale ní p̀b̀ìndà inzo tí ndi nd̀ǹi kóró ale'.

7 Nyí nyàkà nyòndù Kàgàwà rí nyisǎ màlipò ní dhu-dzi òndù tí, ká rí dhu ònzi r̀uk̀ú p̀b̀ìndà inzo bhèyi nídhuní. Ádhi p̀b̀á ingba ndi ìnzí àbanà arí nzére dhu isǎ f̀ìndà màlipò ní? 8 Ìnzí Kàgàwà apé adù nzére dhu isǎ f̀ùk̀ù màlipò ní kóró p̀b̀ìndà inzo isǎ ndi ndarí dhu bhèyi, ní nyí ní nzí kàbhà obhóná nzónzo, p̀b̀étù nyí ní iri nzónzo. 9 Ndirò yà adzi dǎ àlè t'ábaya náarí nzére dhu isǎ àlè t̀ò màlipò ní àlè ràdù ìfu. Nírò dhu òfò tí nzá nga àlè rífu àlè t'Ábanà Kàgàwà, ndí nǎ àlè nabhù tí àlè ràbà dhòdhódhóngà tó ípírǎngà? 10 Obhó tí, àlè t'ábaya náarí nzére dhu isǎ àlè t̀ò màlipò ní àkè kàsùmì kèlè tí, nyìkpóya nòfò dhu bhèyi. P̀b̀étù Kàgàwà arí k̀is̀ǎ àlè t̀ò ndí nǎ ídzìngà nibho tí àlè t̀ò, ndàdù àlè àbhù àlè rí ìlìlǎ ale tí ndi bhèyi. 11 Àlè isǎ ka kí màlipò ní ònà kàsùmì ǎ, àlè karí nzí ndi dhu àlè dhèdhe tí àlè t̀ò, p̀b̀étù àlè karí kàlǎ izu ìbho rí àlè t̀ò dhu tí. P̀b̀étù olunǎ rò, ídzi dhu nàla ndi màlipò-nyutsi ale náarí àbana itse tí dhu ní màr̀ungà ǎ afiya ròko dhu mà, obhónánga tó dhu ònzi ì í Kàgàwà-ònzí dhu mànà.

12 Nírò, dhu àkà nyàbhù k̀k̀k̀ ì nìngyè okùku mà, k̀k̀k̀ ìvì rívi ǎtdỳuku mànà r̀ìdzò. 13 Dhu àkà nyòbhòlò t̀ur̀ut̀ur̀ú ikò otu p̀f̀òku t̀ò, ìnzí òtsòtsù ale-p̀f̀ò nabhù tí ràvo, p̀b̀étù ndí nǎ abádhí nabhù tí r̀ug̀u ùg̀ú tí.

Ìnzá dhu àkà ìndr̀ú ròkò ìnzí ìfu Kàgàwà-tsù dhu dhu

14 Dhu àkà nyònè màr̀ungà ǎ nyí nyóko kóró ale mànà dhu, ndirò Kàgàwà-nyìkpó ǎ nyí nyóko ìlǎ nyí nyílǎ r̀ór̀ò dhu. Ìmbà k̀í nǎ ndi dhu bhèyi r̀ò, Ádr̀ungbále Kàgàwà-nyìkpa àlǎ rí ale rí ìmbà atdí màtí nzínzìku ǎ. 15 Dhu àkà nyàndà nga mbèyi ìnzí nzínzìku ǎ atdí ale mà ràsà Kàgàwà rí ndàsò ní asota. Ndirò dhu àkà nyàndà nga mbèyi átò, ìnzí nzínzìku ǎ atdí ale mà nǎí tí ábhǎ ale ìnzá rí ale tí, àdhàdhì ògyògyè atdí dhená itsu-ve náarí dhu ìnzá dhu bhèyi. 16 Nzínzìku ǎ atdí ale mà nàkà nzá ndí nǎ m̀nỳònd̀ǹitále tí, ndirò ìnzí arí Kàgàwà bhà dhu-tsí ìfù ale tí. Nyí nyàkà nzá nyònzí dhu Èsawù náanzí dhu bhèyi: kàbhù sengba tí ndi ndí dhu tó p̀b̀ìndà obhónánga kodzi àkè ònyù-ngba rǎ dhu bhèyi. 17 Àdhàdhì nyí nyúni dhu bhèyi, olunǎ rò, kǎzè àbanà ràso ndi, p̀b̀étù ndi kà t'ábanà adù ndi dhu àsà àsa tí. Kám̀v̀ù mbà ndòdzì ndí nǎ àbanà ugèrè tí p̀b̀ìndà irèta, ní ndi dhu aká nzá kà t̀ò.

¶ 12.6 Mbà 3.11-12

¹⁸Obhó tí, nyí nyówù nzá ùvò yà ngbõna àpbala ka kádù yà adzi ǝ p̀b̀ir̀i-t̀í̀, àdhàdhì P̀b̀àis̀rà̀ỳé̀l̀í̀ náawù ùvò Sìnayì tí kátina p̀b̀ir̀i-p̀f̀ò r̄ò dhu bhëyi. Abádhí ala ndi p̀b̀ir̀i d̄ò r̄ór̄ù atdíđ kàz̄u, ndi p̀b̀ir̀i d̄ò ndi ñìvbũ mbìì ùtì ìnò-íyà, ndir̄ò kà d̄ò r̄ópili àp̀ùp̀ú. ¹⁹Abádhí iri wàndà-tù mà, Kàgàwà-tù màna. Ní k̄òk̄ò dhu ì ìr̀ì r̀ò, abádhí its̄ò ì Kàgàwà r̄ò ìnz̄ì ǝtè tí f̄iȳò t̀dítd̄ò. ²⁰Abádhí andù nzá f̄iȳò ka k̀ỳỳà dhu-dzi. Ndi Ƴyátá n̄í̄ : « Yàrì p̀b̀ir̀i-ngbò àpbàlã rí dhu kóró n̄í̄'ina mbã ìzã màtì, náká kubvũ odu n̄í̄ r̀òvè̄. » ²¹Ndir̄ò, abádhí ala ndònzì rí r̄ó dhu n̄í̄ ǝd̄ò àbh̄ũ rí risì atdíđ ìndrũ ò dhu. Ní Músà adũ àtina : « Ma m̄f̄ì ǝd̄ò nà^x ndir̄ò ma mívi ìvì tí. »

²²Pbétù, nyí nyówù ùvò ìkyèr̄ò tiná ní Sàyunì tí kátina p̀b̀ir̀i, yà Kàgàwà, dhòdhòdhonganà ar̄f̄ì ìp̀ir̄õnga nà ale bhà pbanga náar̄f̄ì dòná p̀b̀ir̀i. Ndi pbanga ní òr̄ù-akpà ǝ Yèr̀üsàlemà tó kigò, yà màlàyíká tó luf̄ù-tsù náar̄í 'ùndũ, 'ònyè màhendè ònà pbanga. ²³Nyí nyówù wà ùvò ìkyèr̄ò Kàgàwà bhà senzo, yà iwà k̀nd̄ì ǝv̄yà òr̄ù-akpà ò ale tó mùtù-tí. Nyí nyówù wà ùvò átò ìkyèr̄ò Kàgàwà, yà kóró ale-ànyã nitd̄iya ale-tí. Ndir̄ò nyí nyówù wà ùvò kàkà atdíđ àkã obhónángatále-tí. ²⁴Nyí nyówù wà ùvò ìkyèr̄ò Yèsù, yà àlè nungbò Kàgàwà màna ǝwútána tó ungbòta n̄í ale-tí. Ndir̄ò nyí nyówù wà ùvò ìkyèr̄ò yà ndi nufu kázù-tí. Ndi kázù r̄itèna àlè tò dhu ní atdíđ ósè Àbèlì-azù r̄itèna àlè tò dhu dòná dhu^y.

²⁵Nírò, nyàndà nga mbëyi. Dhu àkã nzá nyũvò nyí, ìnz̄ì nyìr̀ì wò f̄ükù rí dhu òvò Kàgàwà-tsũ dhu. Obhó tí, angyi ìndrũ núuvò ì, ìnz̄ì 'ìr̀ì f̄iȳò rí kàbhà ǝtè òvò yà adzi d̄ò ale-tsũ dhu. Ní ì ale núugù nzá Kàgàwà ràbh̄una f̄iȳò màlìpò ǝ r̀ò. Ní àlè'ì, yà àlè karì òr̄ù-akpà ò r̀ò rí dhu òvò àlè tò ndi Kàgàwà-tù ìr̀ì r̀ò, àlè kádù ùgu ìngbà dhu bhëyi ìnz̄ì àlè ràbà kàbhà màlìpò ? ²⁶Angyi kà-tù náabhè yà adzi rivi. Pbétù kòmbí, k̄òk̄ò làkà àlè tò ndàti : « Ma mabh̄uya yà adzi rivi atdí-g̀una tí t̀dítd̄ò, ndir̄ò ma mabh̄uya òr̄ù-akpà rivi átò^z. » ²⁷« Atdí-g̀una tí t̀dítd̄ò » tí kà ràtina dhu-tì ní, Kàgàwà abh̄òlò kóró dhu-tsí riviya, 'adũ ùwí, ndíní kàkà ìnz̄ì rádù ìvi dhu-tsí náadù tí ndi òko.

²⁸Nírò, àlè kàkà àlè ràbh̄u òtsò Kàgàwà tò, k̄ìbhò yà ìnz̄ì ònànga ràdù ìvi àdr̄ungbãnga tó idzi àlè tò dhu-okú dò r̀ò. Ní àlè kàkà àlè r̄ulè ka kà-nyìkpò n̄òf̄ò ulétá n̄í, ifuta nà, ndir̄ò k̄òdò ònzi àlè kí r̄ór̄ò. ²⁹Obhó tí, àlè tó Kàgàwà ní kàz̄u ar̄í dhu ùbì dhu bhëyi ar̄í dhu ùbì ale.

Dhu àkã k̀nz̄ì Kàgàwà-nyìkpò n̄òf̄ò dhu ìndrũ nzínzì ǝ

(Màt 19.4-6 ; Ròm 12.10,15 ; 1TÈ 4.3-7 ; 1Tì 6.6-10)

13 ¹Dhu àkã nyòzè nyí nzínzìkũ ǝ atdí àba bhà inzo bhëyi. ²Dhu àkã nzá nyádzo olo t'ákota r̄ò r̀ò. Ndi dhu bhëyi ì ì dhu ònzì dhu náabhè atdídhená ale ràkò màlàyíká ìnz̄ì ì ùni r̄ór̄ò. ³Dhu àkã nyìr̀è

^w 12.20 Uvt 19.12-13   ^x 12.21 Tòr 9.19   ^y 12.24 Ƴpt 4.10   ^z 12.26 Håg 2.6

imbi-dzà ò ka kúsò ale, àdhàdhì atdíkpá ka kúsò nyí mànà ale bhëyi. Ndirò, dhu àkǎ nyírè rýá ka kávu ale, inè nyí nyíí átò rýá ka kádù àvu ale-ngbò nà dhu-okú dò rò.

⁴Dhu àkǎ kóró ale rífu yà Kàgàwà 𐞃𐞆 𐞃𐞆 mbátá-okú dò rò dhu. Kpatsibhále mà pbìndà tsibhále mànà náká 'òdò ì fíyò tí. Obhó tí, Kàgàwà níitdiya mènýòni ònzi arí ale-ànyǎ, ìmbǎ ríí yà iwǎ ì númbǎ ale mà ndirò inzǎ ì númbǎ ale màtí.

⁵Dhu àkǎ nzá nyòzè fàrangà atdíǎ. Dhu àkǎ idhèku rìka ndi yà nyí nyíí nà fukú dhu ní tí. Obhó tí, Kàgàwà nyú ndítírò rí dhu 𐞃𐞆 ndàti : « Ma mí nzí àdzo rùnù rò, ndirò mà mí nzí nyubha akekpa màtí^a. » ⁶Ndi dhu-okú dò rò, àlě kíí inè àlě ràti ɔbi nyú nà :

« Àdrùngbǎle ní ndi pbàkà Mùdzùnàba,
ní mà mí nzí atdí dhu-ɔdò mà ònzi.
Yà adzi ǎ ale rádù àdhu ònzì rùdú^b ? »

Dhu àkǎ àlě rùbhà Pbàyàhúdí tó màndu-owù t'únguta dhu

⁷Dhu àkǎ nyírè yà angyi nyí nunda fukú ádròdrò ale, kǎkǎ Kàgàwà bhà ɔte navò fùkù ale. Dhu àkǎ nyǎndà ìngbà dhu bhëyi màtí abádhí awù fíyò ípírǒnga utionsà dhu, nyǎdù íí abádhí íí nà a'uta-tidò nà. ⁸Yèsù Krístò ní inzí arí ndùwù ale. Kà ríí indo àdhàdhì yà inzi ndi ndííiná dhu bhëyi, ndirò kííya ndi dhu bhëyi tí dhòdhóhonganà. ⁹Àpé nyàbhu nyí kutrá nyí yà olo tí ríí fùkù dhèdhèrò dhu t'údheta-tidò ní. Obhó tí, afíku àkǎ ròtsi ɔbi Kàgàwà bhà ídzinga-otù ǎ, inzí ní ònyù-okú dò rò ka kùyǎ dhu ífù ka kí dhu-otù ǎ. Í uyátá ífù arí ale dzùnà ònzì ndi dhu rí nzí àdù akekpa màtí. ¹⁰Hemě-dzà ǎ rí kasu ònzi Pbàyàhúdí tó pbàkùhání náká nzá 'ònyù àlě tó *màzàbahù dǎ ka kùbho perè tí Kàgàwà tò dhu^c. ¹¹Obhó tí, ndi hemě-dzà ò, pbàkùhání tó ádròdrò ale dǎ kamà ongónà òtsù izǎ-azù nà Atdíǎ fíá Ngari tí kátina ngari ò, ndíí ndi ndabhù tí Kàgàwà tò, ríí kà rí nzérénga ɔba ní perè tí. Pbétù, izǎ-ngbòna núbì ka kongónà àdù òwu kàzu ní kóró, igi pbanga rǎ rò. ¹²Ndi dhu-okú dò rò ní ndi ka kahò Yèsù átò igi kígò rǎ rò, ndíí pbìndà ale nu'ò tí azùna nyú ní, rilǎ Kàgàwà-nyìkpò ǎ.

¹³Nírò, dhu àkǎ nzá àlě rùngu Pbàyàhúdí tó màndu-owù. Dhu àkǎ àlě ròwù àlě usò Yèsù mànà, àzèmbè àlě kí àlě-itsi ònzi ka kí dhu-dzi òndù yà kǎndù itsina ònzi ka kí dhu-dzi dhu bhëyi rórò. ¹⁴Obhó tí, yà adzi ǎ àlě kíí mbǎ ádzí rádù àdi pbanga nà, pbétù àlě kí ònena pbanga ní yà irà rírǎ-tsí. ¹⁵Nírò, Yèsù-otù ǎ, dhu àkǎ àlě rùbho perè tí Kàgàwà tó

^a 13.5 Tǎr 31.6,8 ; Yès 1.5   ^b 13.6 Zàb 118.6   ^c 13.10 Kà-tì ní, Pbàyàhúdí tó somà tó màndu ífù arí ale ràrì nzí àdù àlě'í pbàkrístò tíró àlě kábàna Yèsù avè mùsàlabhà dǎ dhu-nyutsi asota nábà.

dhu ní, kǒvò ilè àlě kí bilínganà dhu. Kà-tì ní, dhu ràkǎ àlě rǒngò kǒvò ilè kprangba. ¹⁶Ndirò, dhu àkǎ nzá nyǎdzo ídzìngà t'ònzita mà dzùnàkù ònzi nyí nyí nzínzìkù ò dhu mànà rǒ rò. Obhó tí, wò dhu bhèyi perè-tidò núbhò nyí nyí dhu ní ndi rádù Kàgàwà-idhè àbhù rìka ndì.

¹⁷Dhu àkǎ nyǒngò nyǎnda arí ale-tsù dhu irì, nyǎdù abádhí ifu. Abádhí arí ndi nyǒdò, ì ùni dhu ì rǒvoya ndi okúku dò rò ì anzi kasu tó màkǔrù Kàgàwà-ònzí dhu-okú dò rò. Wò dhu bhèyi nyí nyònzì dhu dhu ní ndi rádù abádhí àbhù rònzì fiyó kasu dhèdhe nà, ìnzí ì í 'ùhù rórò. Obhó tí, 'ùhù ì í rórò abádhí rí fiyó kasu ònzi dhu-nyutsi nyí nyábàna ídzi dhu tí dhu rí mbá.

¹⁸Dhu àkǎ nyítsò nyí dòkǎ. Mǎ mà'ù wà dhu mǎ rǎrǐ ìnè ídzi irèta nà, mǎ mózè mǐrì ídzi mètso nà kóró dhu-tsí ò nídhuní. ¹⁹Ma mìtdè nyí atdíds, dhu ràkǎ nyítsò nyí Kàgàwà-rǒ, ndíní kǎbhù tí ima madu mà tikù ò tsàkàtsàkà.

Itsòta

(Ròm 15.30-32; Kòl 1.9-11; 1Pé 5.10-11)

²⁰Kàgàwà arí ndi màrùngà ìbho àlě tò. Kǎbhù àlě tó Ádrùngbǎle Yèsù rìngbè ndi òve-bvù rò. Ndi Yèsù ní ndi àlě tó ádrùngbǎ undataba, àlě'ì pbìndà tà mà tírò. Yà ndi nufu kǎzù-otù ò, Kàgàwà abhù àlě rùngbò àlě ndi mànà dhòdhódhóngà tó ungbòta ní. ²¹Kàgàwà àkǎ ndàbhù nyí nyǒngò ídzi dhu ònzi bilínganà, ndíní nyí nyònzì tí kòzè dhu. Kàkǎ ndàbhù nyíkpona nòfò dhu ràkǎ àlě-nyutsi Yèsù Krístò-otù ò. Ndi Yèsù àkǎ ilèta nà dhòdhódhónganà. Àmìnà.

Bhàruwà ríku dòná rò andítá mà ovita mànà

²²Àbanínzó, ma mìtdè nyí itdè tí, dhu àkǎ nyòndù kòkò fùkù mà màndí afíku otsi tí òbi ní òte-dzi òndù tí, ma màndí ka ídò tí fùkù nídhuní. ²³Ma mòzè mǒvò fùkù dhu ní, àlě t'ádònà Tìmòtewù ka kíkòlò wà imbi ò rò dhu. Ní kǎpé irà àhù tidu ò tsàkàtsàkà, ní mǎ mǎdè òwu atdíkpá àbadhi mànà, mǒwù ngbòku àla.

²⁴Òvì nyòvì nyǎnda arí ádròdrò ale kóró, Kàgàwà bhà kóró ngùkpá ale mànà. Itàliyà tó pbìrì ò àlě t'ádóna nóvì nyí átò.

²⁵Kàgàwà àkǎ ndàso nyí kóró!

Yàkòbhò andí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Dhu àla ndi k pangba yàrí bhàruwà nandí ale ràrí Yàkòbhò tí kátina ale. Ábhò ale arí dhu ìrè ndi Yàkòbhò ràrí Yèsù t'ádóna nzínzi ò atdí ale (Mrk 6.3). Ka ní Yèrùsàlemà tó kígò ò kànisa ò ádròdrò ale nzínzi ò atdí ale (Kas 1.14; 12.17; 15.13; 21.18; Gàl 2.9).

Ka kárí dhu ìrè, kà randí yàrí bhàruwà mbèmbè ìfò kumì atò údà Yèsù ka kùgù dhu-dzidò rórò. Ndi kàsuni ò, «ka kapè kavu atdíò Yèsù ná'ù ale rò Yèrùsàlemà tó kígò ò» (Kas 8.1).

Yàkòbhò andí dhu fíyò ní «atdí kumì dóná òyò nà rùgànda-tsù» (1.1). Ungbòta-Ayí ò, ì «atdí kumì dóná òyò nà rùgànda-tsù» tí ka kátina ale ní kórò Pbàìsràyéíí, yà Pàlèstìnà tó pbìrì ò aróko Pbhàhùdí mà, ngùkpa pbìrì ònà ì nífàlà-tsí mà. Pbhétù, Ungbòta-Òwútá ò, kà-tì ní kórò pbàkrístò, Pbhàhùdí mà, ìnzí ní Pbhàhùdí mà (Gàl 6.16).

Yàkòbhò andí dhu fíyò pbàkrístò nzínzi ò, ábhò ale nyú ní nàkùtále. Atdídhena-tsí nóongónà kasu ònzì ònzònzì Pbhàhùdí tó inga-abábá ò (5.1-6). I ale-rò ka kávu dhu náabhù abádhí rífàlà ì yà adzi ò. Ní Yàkòbhò andí dhu abádhí tò, ndíni abádhí-afí nabhù tí ròtsì òbí a'uta ò. Káti: ìnzí ka karí ídzì dhu ònzì ní ìndrù tó a'uta ràrí iwà òvè a'uta (2.26).

Bhàruwà-nyìtì ka kòhù tí dhu

- Bhàruwà-dòkpa (1.1).
- Umvútá-ònzí dhu àkà kíkò pòtsò a'uta ò dhu (1.2-12).
- Ìnzí Kàgàwà arí atdí ale mà nábhù rònzi nzére dhu dhu (1.13-18).
- Kàgàwà bhà Òte àkà kírì, kadù kùndò dhu ònzì dhu (1.19-27).
- Ìnzá dhu àkà kí'ì ìndrù-ònga t'òvòta tó ale-afí nà dhu (2.1-13).
- Ìnzí ka karí ídzì dhu ònzì ní a'uta ní iwà òvè a'uta dhu (2.14-26).
- Ale-idà-dò àkà kòdò mbèyi dhu (3.1-12).
- Dhu-ònga t'òvòta tó obhóná irèta (3.13-18).
- Yà adzi ò dhu-tsí nòzè ale ní Kàgàwà rò òmvù dhu (4.1-5.6).
- Dhu-dzi òndù ka kí dhu mà itsòta mà (5.7-20).

Yàkòbhò rí ìndrù nóvì dhu

1 ¹Yàrí bhàruwà nandí fùkù ní ima Yàkòbhò, Kàgàwà bhà, ndirò Ádrùngbàle Yèsù Krístò bhà inò-akpa. Ma mòvì nyí

kóró, yà atdí kumì dòná óyó nà rùgànda-tsù tírò nyí nyífàlà nyí yà adzi ó rò^a.

Umvútá-ònzí dhu àkǎ kíkò pòtsó a'uta ó dhu

(*Opt 3.6; 4.7; Zèk 7.19; Mát 7.7-11; Róm 5.35*)

²Àbanǎnzó, nyí nyàkǎ nyóžù yà nyí nyí dhèdhèrò umvútá-tidò nába dhu ríí dhèdhe tí atdíó fùkù. ³Obhó tí, nyí nyàkǎ nyǎni dhu nyí rapé ìkò pòtsó fùkù a'uta ó umvútá-ònzí, ní ndi dhu rǎrǎ dhu-dzi t'òndùta tó óbi nábhù fùkù. ⁴Dhu àkǎ wà fùkù dhu-dzi t'òndùta rìtè ndi kpangba, ndíni nyí nyíí tí àkǎkǎ ale nyú tí, ndirò ìmbǎ ròyá ndi nùbhà ndíni ì onzi tí atdí dhu mà ríí ale tí. ⁵Pbétù, dhu apé ìí nzinzikù ó atdí ale mà nótù ndi ìmbǎ ndíí dhu-ònga t'òvòta tó irèta nà dhu tí, ní ndi ale àkǎ ndònzì ka Kàgàwà-fó. Ní kà rǎdù kàbhù àbhù kà tò. Obhó tí, kǎrí dhu ùbhò kóró ale tò, ìnzí ndi ndi ìndrù-ònga òvò rórò, ndirò ìnzí ndi ndi ìndingyè rórò. ⁶Ndirò, kǎkǎ ndònzì ka a'uta nà, ìnzí afína rùguru rórò. Obhó tí, afína rùguru ale, nfi ndi yà rèrù dǎ rópili àpùpù rǎbhùna ràmbe ndàwà dǎ mùkurá tó idha bhèyi. ⁷Ndi dhu bhèyi ale-tidò nákǎ nzá ndirè nga ndi rǎrǎdù atdí dhu mà nába Ádrùngbále Kàgàwà-fó, ⁸ndi ale-tidò ní pbìndà irèta-ònga úndò ndi ale, ndirò ùgèrè tí arí ndùgèrè pbìndà mùtsò ó ale nídhuní.

Nǎkùtále mà ònzítále mà nà nàndà dhu

⁹Nǎkù tí ndi nótù àlè t'ádòná mùkrístò nákǎ ndíí dhèdhe nà, Kàgàwà ìdzí ndi órú nídhuní. ¹⁰Ndirò, ònzítále tí ndi nótù àlè t'ádòná mùkrístò nákǎ ndíí dhèdhe nà, Kàgàwà ìfo ndi obvò nídhuní. Obhó tí, ònzítále rǎdù ùda akye tí àdhàdhì irí ó itsu-opfò náarúda akye tí dhu bhèyi. ¹¹Adyifò náarí ndìto, ndàdù itsu itdyu, ndi itsu-opfò rǎdù 'àwà obvò, fiyó aya rǎdù ìku. Ndi dhu bhèyi tí ní ndi, ònzítále rǎdù àrà òvè yà bìlìnganà ndi ndaróonzina pbìndà kasu úmbè ndi rórò.

¹²Hirò nónzì ale ní, umvúta-dzi òndù arí pbìndà a'uta ó ale. Obhó tí, ndi umvútá lè mà ndi ndònzì dhu-dzidó, ndi ale abáya yà Kàgàwà akò fìndá làkǎ ndi nózè ale tò dhòdhódhóngà tó ìpìrònga tó mùkàkù.

Ìnzí Kàgàwà arí atdí ale mà nábhù rònzì nzére dhu dhu

(*Yòb 29.12-13; Mát 7.21-27; Gàl 6.7-10; 1Pé 2.1-2*)

¹³Nzére dhu-atdyú òho rí ndòzì ale nákǎ nzá ndàti: Kàgàwà rǎrǎ ndi ndi nàbhù ndònzì nzére dhu. Obhó tí, Kàgàwà arí nzí nzére dhu ònzì. Ndirò, kǎrí nzí atdí ale mà nábhù rònzì nzére dhu. ¹⁴Ìngbàtí ìli ndi ale mà

^a 1.1 Atdí kumì dòná óyó nà rùgànda-tsù tí ka kátina iró ní pbàkrístò, ìmbǎ ríí Pbàyàhúdí màtí ndirò ìnzí ní Pbàyàhúdí màtí.

nábhũ arí r̀nzì nzére dhu dhu ní, yà ndi ale nyú rí atdyúna òho nd̀nzì nzére dhu. Ndi nzére dhu náarí k̀dha, ndàdè òtsìnà. ¹⁵Ní, ndi nzére dhu-atdyú òho ka kí dhu náapè ndisè, náaródhina dhu ní nzérenga. Ndirò, nzérenga náapè òtro, náaródhina dhu ní ove.

¹⁶Yà atdíđ ma m̀zè nyí r̀ ò àbanĩnzó, nyí nyàkà nzá nyàbhu nyí kutrà nyí! ¹⁷Àlè r̀ arí nd̀nzì ídzi dhu k̀r̀, àlè arí àbàna àkàkà atdíđ k̀r̀ perè-tidò màna náaríwu òr̀-akpà ò r̀. I dhu náaríwu yà òr̀-akpà-nyí r̀ arí inga náwu k̀r̀ dhu nanzì Àba Kàgàwà bhà r̀. Ndi Kàgàwà ní inzi arí nd̀wũ, ndirò inzi arí nd̀gèrè nd̀bhà nyí ìnò ð i dhu-tsi bhèyi ale. ¹⁸Ndi nyú ndi ndòzè ka dhu bhèyi, k̀bho ípìr̀nga-òwátá àlè t̀, pb̀nda obhónga t̀ Òte-otù ð, ndíní àlè koko tí wemberè t̀ ngari ð yà ndi ndanzì k̀r̀ dhu-tsi nzínzi ð.

Kàgàwà bhà Òte àkà kirì, kadè k̀nò dhu ònzì dhu

(Yùw 3.27)

¹⁹Yà atdíđ ma m̀zè nyí r̀ ò àbanĩnzó, nyirè yàrí òte: ìngbàtì ìli ndi ale mà nàkà ndí isò rádù dhu ìri ale tí, inzi rádù òte òri isò tí ale tí, ndirò inzi arákò akye ale tí. ²⁰Obhó tí, akye arákò ale náarí nzi obhónánga t̀ dhu ònzì Kàgàwà-ònzì. ²¹Wò dhu-okú d̀ r̀ ní ndi, nyí nyàkà nyàwà òt̀t̀ dhu k̀r̀ itse nyukutsi r̀, f̀kú nzére m̀tsò, yà isè tí arí ndisè nyukutsi màna. Nyí nyàkà nyàkò yà nyukutsi ka kòzò Òte yòr̀wà ð. Ndi Òte ní yà nyígu rádù Òte. ²²Nyí nyàkà nzá nyí b̀ya ní tí arí Kàgàwà bhà Òte ìri ale tí, pb̀tè nyí nyàkà nyí ndi Òte ùnò dhu ònzì arí ale tí, inzi dhu ìri tí nyí nyí nyùtrà nyí-tír̀ dhu tí. ²³Obhó tí, f̀nda ka k̀nna Kàgàwà bhà Òte k̀lè ìri arí, inzi ndi ndi Òte ùnò dhu ònzì r̀r̀ ale, níli ndi yà ndi ka kadhina nyina-wòyò àndà rí nditír̀ k̀yò ð ale bhèyi. ²⁴Nyina-wòyò ndi ndàndà ndàdè àrà dhu-dzidò, kà rádù àdzo ànyir̀ r̀ tí nyina-wòyò ìnà tí dhu r̀ r̀. ²⁵Pb̀tè, atdyúna nyú nà arí Kàgàwà bhà uyátá-ònga àndà ndíní ndi nduni tí ale náso Kàgàwà rádù kà r̀nzina k̀r̀ dhu ð. Ndi uyátá ní àkàkà atdíđ uyátá, ndirò indrũ àbhu rí r̀fũ Kàgàwà inzá ka k̀tu ndi ùt̀ tí r̀r̀ uyátá. Kàkà ndàpbà ndi ndi uyátá t̀futa r̀, ndàrà k̀nò dhu ònzì r̀ mbèyi ndit̀. Kàkà nzá ndàrà k̀r̀ ìri tí, rádù àdzo òna nà r̀.

²⁶Ndi ale apè ndòzè àkàkà dhu bhèyi ndi ndarí Kàgàwà ùlè dhu tí, pb̀tè inzi ndàdè tsèna òdò, ní ndi ale ní nditír̀ rí ndùtrà, ndirò k̀r̀ Kàgàwà ùlè ní ulétá ní k̀kòr̀ dhu. ²⁷Àba Kàgàwà rádù òzùnà àkàkà dhu bhèyi ndirò ìmbà afátá na arí ndùlè dhu tí ale ní, yà ìzè-nzo mà abvo-ayí màna dzùnà ònzì arí f̀yò àpbè ð, ndàdè ndòdò kà-nyìkpò ð òt̀ yà adzi ð k̀r̀ dhu r̀ r̀ ale.

Inzá dhu àkà k̀r̀ indrũ-ònga t̀òvòta t̀ ale-afí nà dhu

(Law 19.15; Zàb 82.1-4)

2 ¹Àbanĩnzó, àdhàdhì yà nyí nyá'ù ilèta nà àkà àlè t̀ Ádr̀ngbàle Yèsù Krístò dhu bhèyi, nyí nyàkà nzá nyí indrũ-ònga t̀òvòta t̀ ale-afí nà. ²Atdí òfò ní yàrí: Nyirè pé dhu, ònzì t̀ atdí ale, yà r̀r̀ t̀ petè

mà ídzi mùdzarè màna nùfš róná rìtsù wà nyí nyùndu nyí òná idza ò, wò dhu-dzidš, ndì nùfa mberù-fí nùfš róná nākūtále ràdù itsù átò ànyì-dza. ³Ní, nyí nyárí ifuta àbhù atdíđ wò mbèyi ndì nùfš ale tò, nyítè àyàya ngari fìndà nyáti: « Ádì iró yà ídzi ngari š. » Pbéù, nyí nyarádù àtìna wò nākūtále ní: « Inyi! Ídè uró, ndirò ngàtsi nì, ádì iró obvò màtì, yà pfšdu ma mùli ró. » ⁴Ní, wò dhu itè tí nzá dhu nyí rarí ìndrù-šnga òvò, ndirò ndi dhu bhèyi nyí nyónzina dhu š, nyànda arí dhu ràrì fùkú nzére irèta?

⁵Yà atdíđ ma móze nyí rò àbanžzó, nyìri dhu! Kàgàwà náavò tí nzá nākūtále yà adzi š, ndínì okoya tí ònzítále tí a'uta š, 'àdù òko yà ndì nózè ale tò Kàgàwà akò findá làká Idzi-kàmá tí? ⁶Pbéù nyí, nyí nyárí nākūtále-itsi ònzi, nyàdù àmbe ònzítále ifu dš! Ní tí obhó i ònzítále i rùkú arávu, 'àdù àmbe nyšbhù dš dhùwani š? ⁷Ndirò, tí obhó abádhì i yà pbàkrìstò tí ka karí nyùnzi nì dükú arí ìdzi óvo nì arí dhu ùno nzére?

⁸Hìlā Andítá rì dhu óvo ndàti: « Nyi nyàkà nyoze ódhìnu àdhàdhì nyi nyú nyi nyóze nyi nyi-tírò dhu bhèyi^b. » Wòrì ní ndi òrù-akpà š Idzi tó Uyátá. Ní, nyí nyapé ndi Uyátá ifù, ní nyí nyònzì wà ídzi dhu. ⁹Pbéù, nyí nyapé dhu ònzi ìndrù-šnga t'òvòta nà, ní nyí nyònzì wà nzérenga Uyátá nyí nyèkò dhu-okú dò rò. Ní ndi Uyátá ràdù anya òtdì dükú. ¹⁰Obhó tí, ndi ale apé kóró Uyátá ifù, pbéù ndàdù atdí Uyátá kèlè nùkú i Uyátá nzínzi š, ní ndi ale èkò wà kóró Uyátá. ¹¹Obhó tí, Kàgàwà ràtina: « Dhu àkà nzá nyonzi mùnyòni. » Ní kàti wà átò: « Dhu àkà nzá nyohò abvo. » Nírò, dhu apé ifi inzà nyi nyònzì mùnyòni dhu tí, pbéù nyadù abvo òhò, ní nyi nyèkò wà Uyátá. ¹²Nírò, nyí nyàkà nyòwù òte rò, nyàdù dhu ònzi àdhàdhì ànyàya Kàgàwà unoya ale bhèyi. Ndi anya kùnuya ròfò ndi yà ìndrù àbhù rí rifu ndi inzà ka kètu ndi ètù tí rórò uyátá nónzi ka dhu bhèyi. ¹³Obhó tí, izu àbà arí ngùkpà ale dš ale rì nzì àdù ànyàna ùno Kàgàwà rì dhu-òdò ònzi. Pbéù, Kàgàwà náabáya nzì izu yà inzì arí izu àbà ngùkpà ale dš ale dš.

A'uta mà kàsuna màna

(Yòb 31.16-22; Gàl 5.6; Èbr 11.17,19,31)

¹⁴Àbanžzó, atdí ale rìfì inè ndàti: « Ma má'ù wà Kàgàwà, » pbéù, inzì ndàdù ndi a'uta itè pbìndà ídzi dhu ònzi ndi ndi ìndrù tò dhu-otù š. Ní ndi dhu tó mùgàsù ní àdhu? A'uta tí àdù ndi ale igu igù wòrì ófò š? ¹⁵Nyìrè pé dhu atdí adòku mà, ndirò ngàtsi nì, atdí awèku mà ràrìfì mbà mùdzarè nà, ndirò ngàtsi nì, kà ràrìfì mbà bìlìnganà ndi ndóngo ònyùnà ònyù nà. ¹⁶Ní, atdí nzínziku š ale apé àdù àtìna kà ní: « Àrà mbèyi, óvo kàzu, nyadù dhu ònyù nyalè nì, » pbéù inzì ndàdù ka dzùnà nónzi atdí dhu nì màtì, ní ndi dhu tó mùgàsù nàdù ifi àdhu? ¹⁷Ní a'uta tò, kà rìfì

^b 2.8 Law 19.18

ndi dhu bhëyi tí átò. A'uta kèlě nà ka kǐí vǐna dǔ rò, ìnzǐ kadù àmbe ídzì dhu ònzì dǔ ìndrǔ tò dhu ní iwà óvè atdíđ a'uta nà ka kǐí dhu.

18 Pbéttù, ìndrǔ rǐí ìnè ndàti: « Ìnyi, nyi nyǐí a'uta nà, ndírò ìma, ma mǎrí ídzì dhu ònzì ìndrǔ tò. » Ní, ma mǎdù dhu àdu kà tò, matì: « Ítè pé yà ìnzǐ nyi nyarí ídzì dhu ònzì nǐ ìndrǔ tò pbùkù a'uta idù. Ní ìma, ma mí dhu ìtè indù yà ma marónzina ìndrǔ tò ídzì dhu-otù ǔ, ìnè ma rǎrǐí a'uta nà. » 19 Nyi nyá'ù tí nzá dhu, Kàgàwà rarǐí atdí tí? Ní wòrí ní ídzì dhu ! Pbéttù, nyi nyàkǎ nyuni dhu pǎmvo nyú mà rá'ù wà ka átò, ngbǔya ràdù àmbe ìví nyú ìvi dǔ odo ní. 20 Ìnyi ní mùdhomà ! Nyi nyòzè tí wà nyuni dhu ìnzǐ ka kǐ Kàgàwà ózè ídzì dhu ònzì rórò ka kǐí a'uta nà dhu rǎrǐ kòkórò dhu ? 21 Kàgàwà azù tí nzá àlě t'ábhunà Àbràhamù obhónángatále tí, yà kǐdyi idhùnà Ìsakà ndàbhù ràyi màzàbahù dǔ, ndínǐ ndùbì tí perè tí Kàgàwà tò dhu-okú dǔ rò ? 22 Nírò, nyi nyàla wà dhu kàbhà a'uta mà ranzì kasu atdíkpá kǎnzì ídzì dhu mànà. Ndirò, ndi kǎnzì ídzì dhu abhù kàbhà a'uta rǐí àkǎkǎ a'uta tí. 23 Ndi dhu bhëyi ní ndi, yà Andítá rǔvona dhu náadù àkǎ. Ndi Andítá rǎtina: « Àbràhamù náa'u Kàgàwà, Kàgàwà ràdù ndòzù obhónángatále tí^c. » Ndirò, Kàgàwà adù kǎnzì pbìndà olo tí. 24 Nírò, nyǐ nyàla wà dhu Kàgàwà rarǐ ìndrǔ òzù obhónángatále tí ndi ndòzè ídzì dhu ònzì ndi ale rǐ dhu-otù ǔ, ìnzǐ ní ndi ale bhà a'uta-otù ǔ tí.

25 Ndi dhu ìí ndi dhu bhëyi tí átò Ràhabà tí kátina mùnyòni-àyi tò. Kàgàwà azù ka obhónángatále tí yà kǎnzì ídzì dhu ndàkò abhábho pbì idzá, ndàdù àbhùnà ròtsè vurò otu ònǎ dhu-okú dǔ rò^d. 26 Obhó tí, àdhàdhì yà ìmbà ale-ihè rǐí ònà ale-ngbò narí iwà óvè ale-ngbò dhu bhëyi, yà ìnzǐ ka karí ídzì dhu ònzì nǐ ìndrǔ tò a'uta ní iwà óvè a'uta.

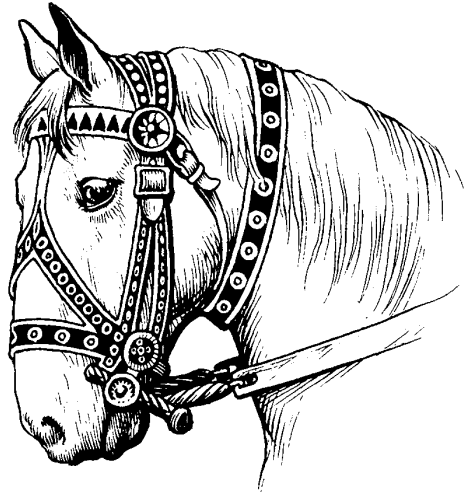
Ale-idà-dò àkǎ kòdò mbëyi dhu

(Mbà 10.10; Màt 12.33-37; 13.3; Ròm 3.13-14)

3 1 Àbanǐnzó, nyǐ nyàkǎ nzá nyǐí ibí rò *kànisa ǔ màlímó tí. Obhó tí, nyǐ nyuni wà dhu mbëyi nyú, mà màlímó tírò, Kàgàwà runoya ànyàka òrù nà atdíđ ròsè ngùkpà ale dònǎ òtèka-okú dǔ rò. 2 Àlě'í kóró, àlě karí dhu ùfǎ abho nyú àlě-òtè ǔ. Ìnzǐ arí dhu àfǎ òtèna ǔ ale ní ndi àkǎkǎ ale tí ka kádù òzùnà ale. Ndirò ndi ale ní ìnè rǐí ndòdò kóró ngbǔna ìnzǐ ròtsù nzérenga ò ale. 3 Kǐdyi pé *mùhàgù tó ófà. Àlě kapé suma-dyí-ngba ùsò imbi nǐ kà-tsù rǔ ndínǐ àlě kòzè dhu nǎnzì tí, ní ndi dhu arí kóró kà-ngbùlù nábhù àlě rùndà átò. 4 Nyàndà pé idha dǔ arúbhi *bàtò átò. Ndi bàtò rǐ ìmbà ìí ìnè ádrùngbà màtí, òpili rópili obi nyú nà awe ràdù àmbe ìdzinà dǔ, ní kà-rǔ ka kósò idhatsi àkě itsu-afǎ-ngba kèlě ràdù kàbhù ùndana rí ale ràrà dònà àtdya rǔ ràrà ndi ndòzè i. 5 Ní ndi dhu bhëyi tí, ale-idà ní ale-ngbò rǔ àkě dhú-ngba nyú, pbéttù, kǎràdù ndòyò ndi ndònzì ádròdrò dhu nyú-okú dǔ rò.

^c 2.23 Opt 15.6 ^d 2.25 Yès 2.1-24; 6.22-25

Nyàndà pé, ákě kàzú-ngba rǎdù ádrùngbǎ irí-yà-ba nyú nóbì ! ⁶Ndirò, dhu rǎi ndi dhu bhèyi tí yà àlě-idà-dò ròrina òtè tó. Ndi òtè rǎi inè ndùbì nga àdhàdhì kàzú arí nga ùbì dhu bhèyi. Obhó tí, àlě-idà-dò rǎi inè ndònzì kóró nzére dhu-tidò ròsè àlě-ngbò rò ngǔkpà ngarí-nzo dònǎ. Ní àlě-idà-dò ròrina nzére òtè náarírà pǎmvo Sitanì bhà rò, ndirò kǎrì àlě tó ipírònga ìnzá. ⁷Indrú rǎi inè ndivú kóró ìzǎ-tidò róngò dhu ònzì ndi ndòzè dhu bhèyi. Obhó tí kǎrì irí ð ìzǎ-tidò mà, àrè-tidò mà, òya dǎ arí 'àdha ìzǎ-tidò mà, ndirò idha ð aróko ìzǎ-tidò mà nà kóró níwú ìvú. ⁸Pbétù, idàna ìvu rádù atdí ale mà rǎi mbá. Obhó tí, ale-idà ní ìnzì arí ndìngyě

Mùhàgù-tsù rǒ suma-dyí (3.3)

nzére dhu t'únòta nǐ dhu, ndirò àlè tí àlè indrú òhò rádù itsu nǐ dhu. ⁹Àlě-idà nǐ àlě kǎrì Ádrùngbǎlè àlě t'Ábanà Kàgàwà nílè, ndirò àlě-idà nǐ tí, àlě karádù yà wòyòna nyú rǒ kǎbhòlò ale nófù. ¹⁰Asota tó òtè mà ofúngá tó òtè mà nà náarúvò atdí ale-lí'ò rò tí. Àbanǎnzó, wòrì dhu àkàna nzá ndí'í wò dhu bhèyi. ¹¹Òvòvù idha mà, ìnzá óvù idha mà nà tí àdù ùvò ùvò atdí idha-bhu ð rò tí? Ìnzì akekpá màtí! ¹²Àbanǎnzó, *mùtini-kpò ì'ò arí itsu tí àdù *mizèyituni-kpò ì'ò ì'ò? Ndirò ngàtsi nǐ *vǐnyò-kpa tí àdù mùtini-kpò ì'ò ì'ò? Ìnzì akekpá màtí! Ndi dhu bhèyi tí, ìnzá óvù idha náaràhu ònà rò idha-dòtì ní rǐ nzì àdù òvòvù idha nípfo.

Dhu àkǎ kí'í òrù-akpà ð rò ìrà dhu-ònga t'òvòta tó irèta nà dhu

(Ròm 14.19; 1Kò 3.3; Èfe 4.1-3; Fil 2.3; 1Pé 3.4)

¹³Dhu-ònga t'òvòta tó irèta mà, ìnga t'únita mà nà nà arǎi atdí ale mà tǎi inè nzínziku ð? Ndi ale-tidò nǎi rò, dhu àkǎ kà rìtè ndi dhu-ònga t'òvòta tó pbìndà irèta pbìndà ìdizì mǎtsò mà, pbìndà ìyònga mà nà-òtù ð. ¹⁴Pbétù, nyí nyapé ì'í atdí'ò ógyè adha tó afíkù nà, ndirò anya tó afíkù nà nzínziku ð, ní nyí nyàkǎ nzá nyídzì nyí, nyòzè nyí dhu-ònga t'òvòta núnì ale tí. Ndi dhu bhèyi nyí nyí dhu ònzì dhu rǎdù nyǎbhu nyí'í títòtále tí. ¹⁵Wòrì dhu-ònga t'òvòta tó irèta-tidò ní nzì òrù-akpà ð rò ìrà irèta-tidò, pbétù ka ní yà adzi ð irèta-tidò. Ka ní indrú tó òfì tó irèta, ndirò ka ní nzére-alafí bhà òfì tó irèta. ¹⁶Obhó tí, adha tó ale-afí mà anya tó ale-afí mà nà rǎi rò rádù ì'í dhu ní pbàdzangà tí ka kí dhu ònzì dhu mà, kóró nzére dhu-tidò mà nà. ¹⁷Pbétù, òrù-akpà ð rò ìrà dhu-ònga t'òvòta tó irèta-tidò nà arǎi ale ní dònà-kpa ð rò Kàgàwà-nyìkpò ð ìlǎ ale. Ndi ale ní màrùngà ìbho arí indrú nzínzì ð ale, ìyònga t'ále, ndirò, ngǔkpà ale rǎnòna dhu nózè ndífù ale. Ndi ale ní àlè tí àlè izu àbà ka kí indrú dǎ nǐ ale-afí

mà, ídži dhu ònzi ka kí abádhí tò ní ale-afí mànà ní ale. Ndirò ka ní ìnzí arí ìndrù-ǎnga òvò, ìnzí ndàdù ìndrù ùtra ale. ¹⁸Í aróko atdíkpá mànà ale àbhù arí ròkò màrùngà ǎ ale, náaròzòna dhu ní màrùngà. Ní itse tí abádhí arádù ògùnà dhu ní obhónánga tó dhu ònzi i ale rí dhu.

Inzá dhu àkǎ kozè yà adzi ǎ dhu-tsí dhu

(Law 19.16; Zàb 66.18; Luk 18.13-14; 1Tì 2.8; 1Yù 2.15-17)

4 ¹Yà nzínzìkù ǎ arí angburuta mà anya mànà náarúvò àdhà rò? Abádhí náatí nzí ùvò yà nyí atdyúya òho dhu-tsí, yà nyakutsinǎ rò arí anya ònzi nzínziya ǎ ò rò? ²Nyí nyarí dhu-atdyú òho nyàbà, pbétù ìnzí nyàdù i dhu nábà. Nyí nyarí adha tó ale-afí na nyàdù nyàpà nyòkyè abvo, pbétù ìnzí nyàdù atdí dhu mà nábà. Nyí nyarí anya ònzi nzínzìkù ǎ, nyàdù àmbe àngburu dǎ. Nyí nyarí nzí nyí atdyúna òho dhu àbà, ìnzí nyí nyarí ndi dhu ònzi Kàgàwà-fó dhu-okú dǎ rò. ³Dhu nyí nyònzì Kàgàwà-fó rò, nyí nyarí nzí àdù ndi dhu àbà, nzére nyí nyarí ndi dhu ònzi dhu-okú dǎ rò. Kà-tì ní, nyí nyarí dhu ònzi ndíni nyí nyabá tí idhèku ìkǎ rí nyí-tírò nzére dhu kèlè. ⁴Nyí, nyí ní ìnzí arí 'òdò Kàgàwà tò ale! Nyí nyúni tí nzá dhu, yà adzi ǎ dhu-tsí òzè ka kí dhu rari Kàgàwà òndrò ka kí dhu? Nírò, yà adzi ǎ dhu-tsí ná'u rí ndòzè ale ní iwà ndi nùgèrè ndítírò ndòngò Kàgàwà rǎ òmvù tí ale. ⁵Nyí nyirè tí nga kòkòrò ìlǎlǎ Andítá rarátina: Kàgàwà ózè dhu rari àlè rùbho àlè fíndà tí atdíró, yà àlè-nyutsi ongó tí àdi ndi ndili pbìndà ìlǎlǎ-Alafí-okú dǎ rò? ⁶Kàgàwà arí ìbhona àlè tò ní ádrùngbǎ ídzìnga nyú. Ndi dhu okú dǎ rò nga ní ndi ìlǎlǎ Andítá arátina: «Kàgàwà arí ndùgye yà ìdzí arí ìtírò ale nà, pbétù kǎràdù pbìndà ídzìnga itè yòròwà nà aróko ale tǎ.» ⁷Nírò, nyí nyàkǎ nyírì Kàgàwà-tsù dhu. Ndirò, nyí nyàkǎ nyòdì pfòku Pfòmvo-ònzí, ní kà rǎdù òku tí òku tsùkú rò. ⁸Nyí nyàkǎ nyíngò Kàgàwà-tí'ò, ní kà rǎdù ìngo tikù ò. Nyí nzérengatálè, yà fíyò irèta-ǎnga úndò ndi ale tíró, nyí nyàkǎ nyú'ò ɔtsúku mà afíku mànà rilá! ⁹Nyí nyàkǎ nyúni nyí nyírì òná fùkú nzérenga-okú dǎ rò àpbè! Nyí nyàkǎ nyòkò izùku ǎ, nyàdù òko nyíku-dha ǎ! Fùkú ugbótá náká ndùgèrè ndi ndòngò ɔdzi tí, fùkú dhèdhe rǎdù ndùgèrè ndòngò izu tí! ¹⁰Nyí nyàkǎ nyífo nyí nyí-tírò obvò Ádrùngbǎle Kàgàwà-ònzí, ní kà rǎdù nyídzi ɔrú.

Inzá dhu àkǎ katì ale t'òdhìnà nzére ale tí dhu

(Mbà 27.1; Luk 12.16-20)

¹¹Àbanǎnzó, nyí nyàkǎ nzá nyòtè nzére nyí ní nzínzìkù ǎ. Ɔdhìnà ní rǔte nzére ale, ndirò ngǎtsi ní ɔdhìnà àti rí nzére ale tí ale, nótè wà nzére yà àzè dǎ rǔte uyátá ní, ndirò katì wà ndi uyátá nzére uyátá tǎ. Ní ndi dhu bhèyi nyí nyònzì dhu rò, ìnyi ní nzí uyátá ìfù arí ale, pbétù ìnyi ní ndi uyátá àti arí nzére

^e 4.5 Író rí'í dhu ka kidyì òyà rò ní Tòr 4.24 mà Ɔpt 6.3 mànà. ^f 4.6 Mbà 3.34

^g 4.11 2.8

uyátá tí ale. ¹²Kàgàwà kèlě atdíró ní ndi Uyátá ìdì arí ale, ndirò ka atdíró ní ndi ìndrù àtì rádù ìdzì ale tí ndirò nzére ale tí. Ndirò ka kèlě atdíró ní ndi ìndrù ìgà rádù, ndirò ìndrù òhò rádù ale. Nírò ìnyi, yà òdhìnu àtì nyi nyarí nzére ale tí rò, nyi nyarí nyozù àdhi tí?

Ínzá dhu àkǎ kidzì ale ale-tírò ka kòzè kònzì dhu ùdhě ka kí rò dhu

¹³Nyìri yà ma múncna dhu kòmbí, nyí yà nyí nyarátina: «Indo, ndirò ngátsi nǐ tsútsǎ, mã mowuna atdí kígò ò. Ní mã móko ányì ràrà àhu atdí atò nyú tí. Mã mí mùtùruzì ònzì, mãdù màgòwè^h àbà ònà rò.» ¹⁴Nyí, nyí nyùni nzá ìngbà dhu bhěyi màtí fùkú ìpìrònga nííina tsútsǎ dhu! Obhó tí, nyí nyí ìdhàdhì òtò ròtò ìdha-ìhè bhěyi, yà ákě kàsùmì kèlě tí arí ndàlǎ, ndàdù àwì ale-nyìkpó ò rò. ¹⁵Nyí nyàkǎnà nyàti: «Ádrùngbǎle òzè ka nǐ, mã mííina ìnè ìpìròró nga nà. Ní mã mǎnzina yàrí dhu, mãdù ndàgà-tsí nónzì.» ¹⁶Pbétù, nyí nyáróko nyámbe nyídzì dǎ ìdzì tí, nyí nyòzè nyònzì dhu ùdhě nyí nyí rò. Ní kóró kòrì ìdzítá-tidò ní nzére. ¹⁷Nyí nyàkǎ nyùni dhu ní, ìdzìnga t'ònzìta nùni ale rapé nzì ndi ìdzìnga ònzì, ní ndi ale rònzì wà nzérenga.

Ònzitále-nyìkpó ìtdyù ka kí dhu

(Yòb 20.5; Àmò 5.11-12; Màl 3.5)

5 ¹Nyí ònzitálè, nyìri yà ma múncna kòmbí fùkú dhu! Nyí nyàkǎ nyòdzì, nyámbe nyùhu dǎ ìzù nǐ, dǎkù ríra àpbè-okú dǎ rò. ²Fùkú ongyéngá nómò wà, ndirò rùkú mùdzarù kereze nónyù wà. ³Fùkú orò mã fùkú fùrangà mànà kéngézè ònyù wà. Ndi kéngézè ní ndi nyí nòbhuya, wò nyí nyarí kóró dhu-tsí-tsù ùndù fùkú tí rò. Nyí nyúndu ì ongyéngá-tsù kòkórò. Ní ìdhàdhì kéngézè mã kàzù mànà náarí dhu ìnzá dhu bhěyi, Kàgàwà nítdià ànyàku òbì nyú nà yà adzì ò kóró dhu-tsù rǐ ndòdì nínganì. ⁴Kòní, nyí nyúvò nyí ìnzì nyùbho yà fùkú ònzì-bvù-abábá ò kasù nónzì kasutále tó mùkùmbà. Ní, abádhí rǐ ùhù dhu mã, abádhí rùkú dhu mànà nàrà wà òtsì yà kóró dhu dǎ arí ìdrùngbǎnga tó òbì nà Ádrùngbǎle Kàgàwà-bì ò! ⁵Yà adzì ò, nyí nyávu nyòngò òko ònzì ò, ndirò nyí nyábhu yà adzì ò dhèdhe ràtdù afíku. Nyí nyóngù nyí, nyùyo ìnzá nyí nyùni Kàgàwà ròtdià òtdì ànyàku atdíku dhu rórò, ìdhàdhì yà ìnzá ùni ì àze ka kí atdíku dhu rórò róko ìzà bhěyi. ⁶Nyí nyábhu obhónánga ònzì arí ale-ànyà kítà, nyàdù ìbhùnà kòkyè. I ale fí mbà nyí mànà ì ì àgò nǐ òbì nà.

Dhu àkǎ kondù dhu-dzì ràrà àhu Ádrùngbǎle Yèsù ríngò dhu ò dhu

(Màt 5.33-37; Èbr 6.12; 10.35-37; Yàk 1.12)

⁷Nírò àbanínozò, nyí nyàkǎ nyòndù dhu-dzì, ràrà àhu Ádrùngbǎle Yèsù ríngò dhu ò. Nyàndà pé ìngbà dhu bhěyi màtí ìnga òbhì rí ale náarí ìnga ò dhu náaraya ò'ò dhu òdò dhu. Ndi dhu ò'ò dhu ràdù ìí ìdrùngbǎ mùgàsù

^h 4.13 Màgòwè ní mùtùruzì ka kònzì rò arí ndisè dhu ka kòdzì ròná dhu-bvù dǎ dhu.

tí kà tò. Kà rĩ dhu-dzi òndù ràrà àhũ wemberè tó igye mà, kà rĩku dóná rò igye màná nóowuya ìkǒ dhu ò. ⁸Ní nyĩ mà átò, nyòndù dhu-dzi nyàbhu afíku rĩ òbì nà, Ádrùngbàle Yèsù ríngò dhu rĩ ìkyèrò dhu-okú dò rò.

⁹Àbanĩnzó, nyĩ nyàkǎ nzá nyàmbe nyũhu dǒ nyĩ nĩ nzínzìku ǒ, akye Ádrùngbàle Yèsù arana ànyàku ìtǒ nĩ. Nyàndà pé, kòní kidè wà tsátsùnǎ ànyàku ndì nditǒ tí! ¹⁰Àbanĩnzó, nyìrè pé kǎkǎ Ádrùngbàle Kàgàwà-òvò rǒ owúnà dhu òvò rǒ ìndrù tò pbànábì náanzì dhu. Abádhí andù dhu-dzi àpè ǒ. Ní, nyĩ nyàkǎ nyòdyì abádhí tó ǒfò. ¹¹Àlè kárì ì ale ànzì hirò nónzì ale tí, abádhí andù dhu-dzi dhu-okú dò rò. Nyĩ nyírì wà *Yòbù tí kátina ale andù àpè-dzi tí dhu tó màkùrù. Ndirò nyĩ nyírì wà ìngbà dhu bhèyi màtì Ádrùngbàle Kàgàwà adù àrà dhu ònzì kà tò olùnǎ rò dhu. Obhó tí, ndì Ádrùngbàle ní àlè tí àlè izu tó afína mà, ìdzìngà màná nĩ ale.

¹²Pbètù àbanĩnzó, ádrùngbà dhu tí nyĩ nyàkǎ nzá nyòtsò dhu òrù-akpà-òvò rǒ màtì, yà adzi-òvò rǒ màtì, ndirò ìngbàtì fìlì ndì dhu t'òtsòta tó ngàtsì ǒfò ǒ màtì. Obhó dhu tí rĩ dhu nǎkǎ nyàtì obhó dhu tí. Ndirò, ìnzì ní obhó dhu tí rĩ dhu nǎkǎ nyàtì ìnzì ní obhó dhu tí, akye Kàgàwà arana ànyàku ìtǒ nĩ.

Andi nà ale dǒ dhu àkǎ kitsò ale dhu

¹³Àpè ǒ rĩ atdì ale mà t'fì ìnè nzínzìku ǒ? Ndi ale àkǎ ndìtsò ndì Kàgàwà rǒ. Ndirò ngàtsì nĩ, dhèdhe ǒ rĩ atdì ale mà t'fì ìnè nzínzìku ǒ? Ndi ale àkǎ ndüyù ifuta tó adyi. ¹⁴Andi nà rĩ atdì ale mà tí ìnè nzínzìku ǒ? Ndi ale àkǎ ndùnzi *kànìsà ǒ pbàkùrù, ndínì adù tí ìtsò dóná, 'adù ndùtri akye nĩ Ádrùngbàle Yèsù-òvò rǒ. ¹⁵Abádhí ìtsò ì a'uta nyú nà dhu ràdù ndì ale nábhu rògù, ndì Ádrùngbàle ràdù kà dzànà ònzì rìvà ndì tdítǒ. Ndirò, dhu apé ì ndì ale ònzì nzérenga dhu tí, ní Ádrùngbàle ràdù ndì nzérenga nùbà ùbà kà tò. ¹⁶Nírò, nyĩ nyàkǎ nyòwù fùkù nzérenga òvò rǒ kpangba fùkù nzínzìku ǒ, nyàdù òwu nyòtsò rǒ dükù, ndínì nyĩ nyadù tí ùgu. Obhónángatále bhà ìtsòta náarì kasu ònzì ádrùngbà òbì nyú nà. ¹⁷Nabì Èliya nĩ àlè'ì bhèyi ale kèlè. Ní, kitsò ndì atdyúna nyú nà ìnzì igye níikó tí. Ní, igye agyè nzá yà adzi ǒ, ràrà àhũ ìbhu atò dóná azà àbì nà tí. ¹⁸Wò dhu-dzidǒ, kǎdù ndìtsò tdítǒ. Ní, igye adù ìkǒ òrù-akpà ò rò, yà adzi ràdù ònyù ìvò.

Àwǎwì ndàrà ìtse obhónga rǒ rò ale nádù ka kí obhónga tó otu ò dhu

¹⁹Àbanĩnzó, atdì nzínzìku ǒ ale rĩ ìnè ndàwì, ndàrà ìtse obhónga rǒ rò, ngàtsì ale ràdù kàbhu ràdu ndì obhónga tó otu ò. ²⁰Ní nyĩ nyàkǎ nyũni dhu, wò ndì nzérengatále dzànà nònzì ràdu ndì awítá tó otu ò rò ale, rìgù wà ndì ale bhà ìpìrònga òve ǒ rò, ndirò Kàgàwà rùbà wà ndì ale bhà àbhò nzérenga-íyà.

Péterù

andí wemberè tí bhàrùwà

Yàrí bhàrùwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí bhàrùwà nandí ale ní Péterù, Yèsù bhà uvitatále (1.1 ; 5.1), mbèmbè azà kumi dóná imbò nà atò údà Yèsù ka kùgù dhu-dzidò rórò. Uvitatále tírò, abádhí ongónà ùbhi atdíkpá Yèsù mànà yà adzi dš křì òná kàsùmì š. Yèsù ódzi ndàrà òrù-akpà ò dhu-dzidò, Péterù adù àrà Ídzi-Màkürù núnò ìndrù tò (Kas 1-6 ; 9.32-12.19).

Ka karí dhu ìrè Péterù randí yàrí wemberè tò pbìndà bhàrùwà Ròmà tò kigò ò ndì ndířì rórò, Nerò tí kátina Pbarómá tò pbìrì š kámá dš kamà náapè ndàvu pbàkrístò rš òná kàsùmì š.

Kándí ka fřyò ní Àziyà-Ngba tò pbìrì tò múlayì òná ì nífàlà ale. Kòmbí ka káří kànzi Tùrùkiyà tí. I pbàkrístò nířì Pbàyàhúdí mà ìnzì ní Pbàyàhúdí mànà. Péterù řì abádhí atì olo tí, pbàkrístò tí abádhí řìřì dhu-okú dš rš, ndìrò abádhí màtřàbvù nga nyú ní òrù-akpà ò nga nídhuní (1.1 ; 2.11). Ìnzì ní pbàkrístò tí ì nòtù ale nóongónà abádhí-itsì ònzì ònzì tí, 'àdù àmbe òbhùnà dš tìtò dš.

Péterù andí dhu kpàkrístò tò, ndířì abádhí tò a'uta nidì tí, ràdè òbì àbhu abádhí-afí tò ròkò Kàgàwà bhà ale bhèyi, ìnè màtì ka křì abádhí rš ka kávu òbì nyú nà ró rórò.

Bhàrùwà-nyitì ka kòhù tí dhu

- Bhàrùwà-dòkpa (1.1-2).
- Kàgàwà igú àlè dhu níse ka kí dhu (1.3-12).
- Ìndrù àkà 'òkò ìlā ì ìlā Kàgàwà-nyìkpó š rórò dhu (1.13-2.10).
- Mùkrístò àkànà ndònzì àpè š dhu (2.11-4.19).
- Yòròwà nà mùkrístò àkà ndàdì dhu mà, kà-kàsù mànà (5.1-11).
- Bhàrùwà rìku dóná rò ovità (5.12-14).

Péterù řì ìndrù nóvì dhu

(Ròm 8.17-18 ; 16.25-26 ; 2Kò 4.17-18 ; Èfe 2.4-8)

1 Yàrí bhàrùwà nandí ní ima Péterù, Yèsù Krístò bhà uvitatále. Ma màndí ndì bhàrùwà fùkù, nyí yà Kàgàwà óvò nyí nyířì pbìndà ale tí rò. Nyí nyířàlà nyí yà adzi š olo tírò, nyòngò òko Pòtò mà, Gàlätìyà mà, Kàpàdòkiyà mà, Àziyà mà, Bitìniyà mànà tò pbìrì ò. ² Àba Kàgàwà náavò nyí ròpè ndì angyiñà rò àdhàdhì ndì nyú ndì ndudhé ka dhu bhèyi. Kàbhu nyí nyířì pbìndà ale tí pbìndà řìlā-Alafí-otù š, ndířì nyí nyìrì tí

Yèsù Krístò-tsù dhu, ndirò ndíní Yèsù-azù yà ndì nufu náadù tí nyú'ò nyílà. Kàgàwà àkà ndàsò nyí, ndàdù nyàbhu nyòkò màrùngà ð atdíð.

Kàgàwà ungbeya àlě òve-bvù rò dhu náká àlě ròdò dhèdhe nà dhu

(1Kò 2.6,20; Èfè 5.1; 1Tè 5.8-9; Tit 2.11-14)

³Dhu àkà àlě rilè Kàgàwà, àlě tó Ádrùngbàle Yèsù Krístò t'Ábanà ! Pbìndà ádrùngbà izu tó ale-afí-okú dò rò, kíbhò ípírònga-òwútá àlě tò, yà ndì ndábhù ndí Yèsù Krístò rìngbè ndí òve-bvù rò dhu-otù ð. Ndi dhu-okú dò rò ní ndi, àlě kí dhu òdò a'uta nyú nà ungbé àlě rungbeya àlě átò òve-bvù rò, ⁴ndíní àlě kabá tí yà Kàgàwà uli angyangyi ndíní àlě kokoya tí kàmàna tí dhu^a. † dhu ní yà ìnzí rádù ìnza dhu, ìnzí rádù òtì dhu, ndirò ìnzí fíyó aya rádù ìku dhu. Ndirò, Kàgàwà arí i dhu òdò fùkù òrù-akpà ð. ⁵Nyí yà Kàgàwà nyí nyá'ù rò, kàrí ngbòku òdò pbìndà ádrùngbànga tó òbi ní, ndíní ndí nditèya tí ndí ndígù nyí dhu kpanya yà adzi ð dhu-tsù rí ndòdì òná idhò ð.

⁶Ndi dhu-okú dò rò ní ndi nyí nyí'í dhèdhe nà, ìmbà dhu rí'í kòmbí nyí nyóko izu ð yà ákè kàsùmì ð yà nyí nyábàna dhèdherò umvútá-tidò-okú dò rò dhu màtí. ⁷Wò i umvútá rí'í rùkú, ndíní fùkú a'uta-òbì nomvú tí. Òrò ní ndìnza rádù dhu, pbétù ka karí kèda kàzù òna nà, ndíní ka kuni tí òrò nyú tí kà rí'í dhu. Ní fùkú a'uta tò kà rí'í ndi dhu bhèyi tí. Ndi fùkú a'uta, yà atdíð findá ídzìnga ósè òrò bhà ídzìnga dònà màtí, ní rádù àkà komvù òbina, ndíní ka kuni tí obhóna tó a'uta tí kà rí'í dhu. Ndirò, fùkú a'uta ð nyí nyìkò pòtsó dhu-okú dò rò ní ndi, Kàgàwà ifuya nyí, kónziya siràku ndàdù nyílè Yèsù Krístò rítsi ìngo nínaganí. ⁸Nyí nyóze wà Yèsù, ìmbà dhu rí'í ìnzá nyí nyàpè kàlā dhu màtí. Ndirò, nyí nyá'ù wà ka, ìmbà dhu rí'í ìnzí nyí nyí kàlā kòmbí dhu màtí. Ní, nyí nyí'í dhèdhe nà atdíð. Ndi dhèdhe ní ìnzí rádù ndàwe ale-tsù ð dhèdhe-tidò. ⁹Nyí nyí'í ndi dhèdhe nà Kàgàwà ìgù nyí dhu-okú dò rò. Wòrì ní ndi Yèsù nyí nyá'ù dhu tó perè.

¹⁰Wò ndi Kàgàwà rí ìndrù ìgù dhu dò, pbànábí nàanè dhu abhò nyú 'ùni, 'àdù dhu òvò angyangyi nyí nyakána nyàbà ídzìnga dò. ¹¹Krístò bhà ìlìlā Alafí nfi'í abádhí-nyutsi. Ní ndi ìlìlā-Alafí náabhù abádhí ròvò dhu angyangyi Krístò náabáya àpbè mà, kàdùya àbàna olùnà rò ádrùngbànga tó awáwè màna dò. Ndirò i pbànábí náadzi ì, ndíní ì ùni tí ìngbà kàsùmì ð màtí ndirò ìngbà dhu bhèyi màtí kòrì dhu nònzìya ì dhu. ¹²Ní Kàgàwà nfitè dhu abádhí tò rùnì dhu, wò abádhí avò ìndrù tò Ídzì Màkùrù ní abádhí ravò nzá fíyò ìtírò, pbétù abádhí ravò ka fùkù. Ndirò, yà kòmbí arí kòvò fùkù ale náarí kòvò yà òrù-akpà ð rò Kàgàwà ìvì ìlìlā-Alafí bhà òbi nyú ní. Ní màlàyíkà nyú mà nòze 'ùni wò ndi dhu átò.

^a 1.4 † dhu tí ka kátina irò ní Kàgàwà rí ìndrù ìgù ndàdù dhòdhóhóna tó ípírònga àbhù fíyò dhu.

Dhu àkǎ kokò Kàgàwà-nyìkpó ð ìlǎ òfò ð dhu

(1Kò 6.20)

13 Wò Kàgàwà ònzì fùkù dhu kóró nóókú dò rò, nyí nyàkǎ nyíí ònzì nyí nyádù kasu ònzì fùkù irèta ní ale tí. Nyí nyàkǎ nyòkò ipírð rò nyìkpóku nà, nyádù kóró atdyúku ìli yà Yèsù ríngò nínganí nyí nyabáya ídzìngà dǎ. 14 Àdhàdhì àbayà ùnò dhu ìfù arí nzónzo bhèyi, nyí nyàkǎ nzá nyàbhu nyí yà inzà nyí nyàpè Kàgàwà bhà Ídzi Màkùrù núní rò nyí nyongónà atdyúya òhò nzére dhu ràmbe nyùndà dǎ. 15 Ndirò, àdhàdhì Kàgàwà yà nyí nunzi nyíí pbìndà ale tí ale ní ìlǎ ale dhu bhèyi, nyí mà átò nyí nyàkǎ nyíí ìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ð ale tí kóró fùkù mùtsò ð. 16 Obhó tí, ìlǎ Andítá ð Kàgàwà rí dhu òvo, ndàti : « Nyí nyàkǎ nyíí ìlǎ ale tí, ima ní ìlǎ ale nídhuní^b. »

17 Ndirò, nyítsò nyí nyí rò, nyí nyarí Kàgàwà ànzi Àbaku tí. Ní ndi dhu bhèyi kà ríí rò, nyí nyàkǎ nyòngò kífù atdíð yà òko nyí nyòko olo tí yà adzi ð òná kàsùmì ð. Obhó tí, kǎrí ìndrù-ànyá ìtdì ndi ale nyú ònzì dhu-bvu ró, ìnzí ndi ndí ìndrù-ònga òvò rórò. 18 Obhó tí, nyí nyúni wà ìngbà dhu bhèyi màtí Kàgàwà uwù nyí, nyüvò yà abhúku-nyùtsì rò nyí nyabà àkyàkyè mùtsò ð rò dhu. Kùwù nzá nyí kǎkà ìnza rádù fùrangà tí kátina sùma-tidò mà, òrò mànà dhu bhèyi dhu ní. 19 Pbétù, kùwù nyí ní ní Krístò-azù, yà atdíð findá ídzìngà ósè azu. Ndi Krístò nííí àdhàdhì Kàgàwà tò ka kàbhu perè tí tàrà-ngba bhèyi, yà ìmbà ríí atdí otsu nà màtí, ndirò ìmbà ríí ngàtsi nzére dhu nà màtí tàrà-ngba. 20 Kàgàwà náapì ka angyinà rò, inzà ndi ndàpè yà adzi ònzì rórò. Ndirò kòmbí kǎdù kítè kpanyà fùkù yà adzi ð dhu-tsù rí ndàpà ndíní ndi ndara tí ndòdì òyá idho ð. Kònzì ndi dhu ndíní ídzìngà nabhù tí fùkù. 21 Krístò-otù ð, nyí nyá'ù Kàgàwà yà ka nabhù rìngbè ndi òve-bvù rò, ndàdù ádrùngbànga tó awáwù àbhu kà tò ale. Ndirò, wò dhu-okú dò rò ní ndi, nyí nyá'ù Kàgàwà nyádù kóró atdyúku ìli kà-fó nyí nyòdòna nyàbà dhu dǎ.

22 Obhónga tó Dte nyí nyífu dhu-otù ð, nyí nyòngò wà Kàgàwà-nyìkpó ð ìlǎ ale tí, nyádù adóku òzè ìmbà òná utrátá nà àzè ní. Nírò nyí nyàkǎ nyòzè nyí atdí afíku nyú nà nzínziku ð. 23 Obhó tí, Kàgàwà àbhu ipírònga-òwútá fùkù pbìndà Dte-otù ð. Ndi Dte ríí mbà àdhàdhì òmò rádù òmò itse bhèyi, pbétù ka ní ìnzí arómò itse. Ndi Dte ní ipírònga àbhù arí ìndrù tò Dte, ndirò ka ní dhòdhòdhónga nà arádi Dte. 24 Obhó tí, ndi Dte ràtina :

« Kóró ale ríí àdhàdhì irí-bí bhèyi.

Ndirò abádhí tó aya ríí àdhàdhì itsu-opfò tó aya bhèyi.

Irí-bí rádù òtdyù, itsu-opfò rádù ndìpbà obvò.

25 Pbétù, Ádrùngbàle Kàgàwà bhà Dte arádi dhòdhòdhónga nà^c. »
Ndirò, ndi Dte ní Ídzi Màkùrù yà fùkù ka kùvo.

^b 1.16 Law 19.2   ^c 1.25 Ìsa 40.6-8

Dhu àkǎ kongù ale Kàgàwà bhà Ɖte nǐ dhu

(Màt 21.42-44; Kas 4.11-12; Ròm 9.24-26; Èfe 2.20-22)

2 ¹ Kàgàwà ábhù ípìrǒnga-ǎwátá fǔkù dhu-okú dǒ rǒ, nyǐ nyàkǎ nyǎwà kórǒ òrè-tidǒ mà, ìndrǔ t'útrátá mà, ɔɔɔɔ ale-idà-dǒ nà ka kíí dhu mà, ngǎtsi ale-fó dhu dǒ ka kí ale-afí ìli dhu mà, ìndrǔ t'údhútá tó irèta mànà. ² Àdhàdhì iré-nzo náarí màkyí-atdyú òho dhu bhèyi, nyǐ nyàkǎ nyòhò yà inzà ndì nàngbǒ ngǎtsi dhu nà màkyí-atdyú, kà-tì ní, nyǐ ràkǎ nyòhò Kàgàwà bhà Ɖte-atdyú. Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyǐ nyádù àmbe òvi dǒ nǐ fùkú a'uta ǒ, rǎrà àhù Kàgàwà ígǔ nyǐ dhu tó dhèdhe rǎkǎ dòtsí òná idhǒ ò. ³ Àdhàdhì ìlǐlǎ Andítá rǎnɔna dhu bhèyi: « Nyǐ nyínè wà Ádrùngbǎle bhà ídzìnga-dzi^d. »

Yèsù mà ndì ná'ù ale mànà narí ípìrǒnga nà aríí nyuyatsi odu bhèyi ale dhu

⁴ Ní nyǐ nyàkǎ nyǐndrì íkyèrǒ Ádrùngbǎle Yèsù-tí'ò. Àbadhi ní ípìrǒnga ìbho arí ìndrǔ tǒ odu, yà ìndrǔ adù òbvùnà igi odu. Pbétù Kàgàwà adù kòvò, ndàdù òzùnà atdíǒ fíndá ídzìnga ósè nyǐkpóna ǒ odu tí. ⁵ Ní nyǐ mà átò, àdhàdhì ípìrǒnga nà ríí nyuyatsi odu bhèyi, nyǐ nyàkǎ nyǎbà ngari Kàgàwà rí pbìndà ìlǐlǎ Alafí rǎdi òná idza òsì nyǐ nǐ odu nzínzi ǒ. Ní ányì-dzá, nyǐ nádù rí kàbhà pbàkùhání, ndíní nyǐ nyongó tí perè ùbho kà tǒ ìlǐlǎ Alafí òzè dhu bhèyi. Ní Kàgàwà rǎdù i perè à'ù Yèsù Krístò-otù ǒ. ⁶ Obhó tí, ìlǐlǎ Andítá ò Kàgàwà rǎtina:

« Kànǐ ma mǒpì atdíǒ fíndá ídzìnga ósè odu.

Ní ma mí kǐlǐ *Sàyunì tó pbìrì dǒ ríí idza-pbìdǒ òdǒ rí odu tí.

Ndirò, ndi odu dǒ rí pbìndà a'uta nòsì ale-nyǐ rí nzǐ iwu^e. »

⁷ Nírò, fǔkù Yèsù ná'ù ale tírò, ndi odu ní Kàgàwà àbhǔ rí rífù nyǐ odu.

Pbétù, kǎkǎ inzà ka ná'ù ale tǒ,

« yà idza òsì arí ale náabvù igi odu

nádù òngo kòmbí idza-pbìdǒ òdǒ rí ádrùngbǎ odu tíf. »

⁸ Ndirò, ka kándí dhu átò i ale-okú dǒ rǒ kati:

« Ndi odu ní ìndrǔ-pfǒ-dǒ núbě rí odu,

yà abádhí àbhǔ rí rǎwà ì bhalabhala tó odu^e. »

Dhu úbě abádhí-pfǒ-dǒ, inzà abádhí á'ù Kàgàwà bhà Ɖte dhu-okú dǒ rǒ. Wǒrì ní ndi Kàgàwà udhé abádhí tǒ mùhàngú ò rǒ dhu.

⁹ Pbétù nyǐ, nyǐ ní yà Kàgàwà apì fíndà rùgànda ǒ ale, ndirò nyǐ ní kamà-idza ǒ pbàkùhání tó mùtù. Nyǐ ní Kàgàwà ónyè idzi dǒyá ale, kà-nyǐkpó ǒ ìlǎ ale, ndirò kǔwù ríí pbìndà ale nyú tí ale. Kúnzi nyǐ nyǔvò atdíǒ ùtì mbìlì ínò ò rǒ, ndàdù nyǐtsu idhǒ rí ìndrǔ ùkǒ nǐ húwé ráwù

^d 2.3 Zàb 34.9   ^e 2.6 Ìsa 28.16   ^f 2.7 Zàb 118.22   ^g 2.8 Ìsa 8.14

awáwà ò, ndíní nyí nyɔwɔ tí yà ndì ndanzì idhɔ rĩ indrũ ùkɔ nĩ kasu indrũ tɔ^h. ¹⁰Angyi nyí nĩ ìnzì Kàgàwà bhà ale, pbétù kòmbí nyí nyóngò wà kàbhà ale tí. Angyi Kàgàwà ìĩ mbà izu tó affna nà dùkú, pbétù kòmbí kà rĩ ìnè izu tó afína nà dùkúⁱ.

Kàgàwà bhà ale àkàná `òkò yà inzà ka ná`ù ale nzínzì ò tí dhu

(Ròm 13.1-8; Èfe 6.5-8; Tit 2.9-10; 1Pé 3.14-18)

¹¹Ɔdhídhũ, yà atdíð ma mózè nyí rò, ma mìtè nyí itdè tí àdhàdhì olo tí arí, ndirò abhi ò arí yà adzi ò ale bhèyi. Nyí nyàkà nyíndà nyí itse yà ale-ngbò ózè kɔnzì nzére dhu rɔ rò. Ɔ dhu ní yà ale-afí ózè kɔnzì Kàgàwà-nyìkpó nófò dhu nà arí `ùgye dhu. <sup>12</sup>Nyí nyàkà nyí ìdzi mètso nà yà inzà Kàgàwà nùni ale-nzínzì ò, ndíní nyí mà abádhí ùdhũ nzére dhu ònzì nyí nyári dhu tí rò, abádhí adù tí nyí nyónzina ìdzi dhu nála, `àdù Kàgàwà nílè yà kà rĩrè òná idhɔ ò.

¹³Àlè tó Ádrùngbàlè Yèsù Krístò-okú dò rò, nyí nyàkà nyí ìrì ádrùdrònga ò arí kóró ale-tsù dhu: nyí nyàkà nyí ìrì ádrùngbà kamà-tsù dhu, kóró ale dɔ kà rĩrè kamà tí nídhuní. ¹⁴Ndirò, nyí nyàkà nyí ìrì pbàlìwálí-tsù dhu, ádrùngbà kamà ùli ndi abádhí, ndíní ongó tí anya òtdì nzére dhu nònzì ale dɔ, `àdù ìdzi dhu nònzì ale tsemerà nònzì nídhuní. ¹⁵Obhó tí, Kàgàwà ózè dhu ní: mbèyi nyí nyónzina dhu-otù ò nyòwù pbàdhómá, yà inzà nga nùni ale-tsù nùtsi rɔ ìnzì ròtè. ¹⁶Nyí nyàkà nyòkò àdhàdhì dýá arí ìtírò ale bhèyi. Pbétù, nyí nyàkà nzá nyídyì wò dùkú nyí nyarí nyí-tírò dhu rĩrè fùkú nzére dhu-dònga òfù rí dhu tí. Pbétù nyí nyàkà nyòkò àdhàdhì Kàgàwà bhà ìncó tí arí ale bhèyi. ¹⁷Nyí nyàkà nyífu kóró ale. Nyí nyàkà nyòzè a`uta nà ɔdhíkù. Nyí nyàkà nyònzì Kàgàwà-òdò. Ndirò nyí nyàkà nyífu ádrùngbà kamà.

Yèsù Krístò bhà àpbè tó òfò

¹⁸Nyí kasutále tírò, nyí nyàkà nyí ìrì fùkú kasu tó ádrùdrò ale-tsù dhu, nyádù kóró ifuta nábhu fíyò, ìnzì ní nyí òkà ìdzi ale tí ndirò yɔwɔwà t`ále tí arí-tsí-tsù dhu kèlè. Pbétù, nyí nyàkà nyí òkà òrù aròrù-tsí-tsù dhu mà átò. ¹⁹Obhó tí, nyí nyapé inzà nyí nyàkà nyàbà àpbè-dzi nòndù Kàgàwà nyí nyífu dhu-okú dò rò, ní nyí nyònzì wà kà-nyìkpó nòfò dhu. ²⁰Nzére dhu nyí nyónzì dhu-okú dò rò ka kí nyòvì dhu-dzi nyí nyòndù rò, ìngbà ifuta ndi nyí nyádù àbàná? Pbétù, nyí nyapé àpbè-dzi òndù ìdzinga nyí nyónzì dhu-okú dò rò, ní ndi dhu rādù Kàgàwà-nyìkpó nófò. ²¹Ndi dhu tò nga ní ndi Kàgàwà nùunzi nyí nĩ. Obhó tí, Krístò náabà àpbè átò okúkù dò rò, rĩrè ìdzi òfò tí fùkù, ndíní nyí nyùngu tí owùna. ²²Àbadhi náanzì nzá nzérenga, ndirò utrátá tó ɔte mà náahù nzá kà-lí`ò rò. ²³Indrũ ùnò

^h 2.9 Uvt 19.5-6; Tòr 4.20; 7.6; Ìsa 9.1; 43.20-21   ⁱ 2.10 Òse 1.6,9; 2.1,23,25

dhu ndi ní rò, kũnc nzá dhu i ale ní. Àpbè àbà ndi ndi indrũ-fó rò, kiva nzá dhu i ale rò. Pbéù, kũbhà ndi Kàgàwà, yà obhónánga dõ arí indrũ-ànyá itdì ale-fó. ²⁴Krístò nyú nditírò náanò àlě tó nzérenga tó tútánga ngbõna rò, àpbè ndi ndabà mùsàlabhà dõ rò, ndíni nzérenga tó àlě kíi tí iwà úve ale bhéyi, àlě ràdù òko àlě róngò obhónánga tó dhu nónzi àlě tó ípirõnga ð. Kábà otú dhu náabhè ndi nyí Kàgàwà rigù nyí. ²⁵Obhó tí, angyi nyí nyíi àdhàdhì úwúwí tàrà bhéyi, pbéù kòmbí nyí nyíngò wà nyòdò arí ndàdù dùkú-nga àndà ale-ti'ò'.

Vèbhále mà fiyó kpabhále màrà náká 'òkò tí dhu

(Èfe 5.22-23; Kòl 3.18-19; 1Tì 2.9-11)

3 ¹Nyí mà átò vèbhálé, nyí nyàkà nyíri fùkú kpabhále-tsù dhu. Ní, inzà màtí abádhí nzínzi ð atdíhena ale ná'ù Kàgàwà bhà Òte rò, fùkú idzi mùtso ní, nyí nyádù abádhí idhà, nyábhu rà'ù ndi Òte, inzà màtí nyí nyòdò dhu fiyò rórò. ²Abádhí idhà ràdù rà'ù ndi Òte dhu ní, fùkú idzi ndirò ifuta tó mùtso nálá ì í dhu. ³Fùkú izo náká nzá ndíi ale-ngbò rò tí ka kálàna dhu tí, àdhàdhì ale-dòká ðkyè ka kí dhu mà, orò tó lèngètù mà petè màrà ùfó ka kí dhu mà, ndirò ngàtsi ní, orú odzina nà mùdzarù ùfó ka kí dhu màrà bhéyi. ⁴Pbéù, fùkú izo náká ríi ale-afí-òná rò ka kí ale torò nónzi ní izo, yà inzi ràdù ndinza tí. Ndi izo àkà ríi màrùngà tó ndirò yorowà tó ale-afí òná rò àhu izo tí. Wò dhu bhéyi izo-tidò nòzà Kàgàwà arí orú odzina nà izo tí. ⁵Angyi, Kàgàwà nà'ù vèbhále, 'adù kóró atdyúya ìli dóná, nóongónà toròya ònzi, 'adù òko ifuta ð fiyó kpabhále-ònzí wò dhu bhéyi. ⁶Atdí ófò ní, Sàrà ongónà pbìndà kpatsibhále Àbràhamù-tsù dhu iri, ndòngò ànzina ádrùngbàle tí^k. Ní, nyí nyádù ìi àdhàdhì kabhà vèbhínzo bhéyi, nyí nyapé idzìnga ònzi inzi nyí nyí odo idò rí indrũ ò atdí dhu mà-òdò ònzi rórò.

⁷Ndirò nyí kpabhálé, nyí nyàkà nyòkò fùkú vèbhále màrà irita ð, nyádù dhu ùni abádhí ràrì ivivi ale, ròsè dùku ná. Nyí nyàkà átò nyábhu ifuta abádhí tò, abádhí nábà wà ípirõnga tó idzìnga atdíkpá nyí màrà nídhuní. Nyí nyàkà nyònzì dhu wò dhu bhéyi, akye dhu arana fùkú itsòta-tsù nútò ní.

Obhónánga ònzi ka kí dhu-okú dõ rò ka kí àpbè àbà dhu

(Màt 10.24-31; Ròm 6.3-4; 12.14-21; Èbr 11.7; 1Pé 2.12,19-20,21-24)

⁸Kùtsa ma mí dóná rò ní, nyí kóró nyí nyàkà nyíri nyí atdí dhu dõ, ndirò nyí nyàkà nyíi odhíya ríi òná izu ùndò arí atdíkpá abádhí màrà ale tí. Nyí nyàkà nyòzè nyí atdí àba bhà ale bhéyi, nyí nyàkà nyíi izu tó afíya nà ale tí, ndirò nyí nyàkà nyíi yorowà t'ále tí nzínzikù ð. ⁹Nyí

^j 2.25 Ìsa 53.4-9   ^k 3.6 Òpt 6.8-12

nyàkǎ nzá nyǔbho nzére dhu nzére dhu nǐ nzínzikũ ǔ, ndirò nyǐ nyàkǎ nzá nyǔnò dhu nyǐ nǐ dhu nùnò ale nǐ. Pbéttũ nyǐ nyàkǎ nyòwũ Kågàwà ònzì rǔ ràso i dhu ònzì rùkú ale. Obhó tí, yà ndì ndunzi nyǐ owùna nyǐ nyungu tí rò, Kågàwà náakò làkǎ fùkù ndàti, ndì rǎrǐ nyǎsò. ¹⁰Obhó tí, ìlǐlǎ Andítá ràtina :

« Ndi nózè ndǐ ìpìrǒnga nà ndàdù hirò ònzì kóró pbìndà idho ǔ ale, nákǎ ndòdò idàna nzére ɔte òte ndì ndí dhu rǔ rò, ndirò títò ùnɔ ndì ndí dhu rǔ rò.

¹¹ Kǎkǎ ndìndà ndì nzére dhu ònzì ndì ndí dhu rǔ rò, ndàdù ídzi dhu ònzì. Kǎkǎ ndòné màrùngà, ndàdù owùna ùngu atdíð.

¹² Obhó tí, Ádrùngbǎle-nyǐkpó rǐ ì obhónánga ònzì arí ale ð. Ndirò, kà-bì rǐ ì abádhí tó itsòta ìri ndì ndí ró.

Pbéttũ, kǎrǐ dzinà-dɔ núgèrè nzérenga ònzì arí ale tò^l. »

¹³ Ádhi pbá ale ndì nzére dhu ònzì rádù rùkú ídzi dhu ònzì arí atdyúya nyú nà ale tí nyǐ nyǐ ì rò ? ¹⁴ Nyǐ nyònzì wà hirò dhu apé ì ì obhónánga nyǐ nyònzì dhu-okú ðò rò nyǐ nyǐ àpbè àbà dhu tí. Nyǐ nyàkǎ nzá nyònzì ìndrù-òdò, ndirò nyǐ nyàkǎ nzá nyǎbhu dũku rìnza ndì. ¹⁵ Pbéttũ, nyǐ nyàkǎ nyǐfu Krístò afíku ò Ádrùngbǎle tí. Tsùkú ka kivù dhu kà-rǔ nyǐ nyápba afíku okúna ðò rò dhu ðò rò, nyǐ nyàkǎ nyǐ ì ndì ale tò nyǐ nyádùna ndì dhu ðò dhu nà. ¹⁶ Pbéttũ, nyǐ nyàkǎ nyònzì ndì dhu ìyònga ǔ, ndirò ìfuta ǔ, ídzi afíku nà nyǐ nyǐ ì rórò. Ndi dhu bhèyi ní ndì, kǎkǎ nyúdhǎ rǐ 'àdù àmbe dhu ùnò ðò nyǐ nǐ pbàkrístò tí nyǐ nyǐ ì nyádù ì ì ìdzi mùtsɔ nà dhu-okú ðò rò ale-nyǐ rádù ìwu. ¹⁷ Obhó tí, ídzi dhu ònzì ka kí dhu-okú ðò rò ka kí àpbè àbà, ndì dhu rádù ì ì, Kågàwà-nyǐkpó nòfò dhu tí dhu ní ídzi dhu nyú, ròsè nzére dhu ka kònzì dhu-okú ðò rò ka kí àpbè àbà dhu ðnǎ.

Krístò ónyù idzi òrù-akpà ǔ kóró dhu-tsí ðò dhu

¹⁸ Krístò nyú náabà àpbè atdí-gùna tí ìndrù anzì nzérenga-okú ðò rò. Ka nǐ ì obhónángatále. Ní kǎvè nzére ale-okú ðò rò, ndíní ndì ndabhù tí nyǐ nyòwù ùvò Kågàwà-tí^ò. Ka kahò ka, ròvè ngbòna ònǎ rò, pbéttũ Kågàwà bhà ìlǐlǎ-Alafí adù ìpìrǒnga àbhu kà tò tdíðð. ¹⁹ Nǐrò ní ndì kǎdù àrà dhu òvò ɔve-bvù ka kúsò ró ì nòtù ùvùvè ale tò^m. ²⁰ I ale nǐ ì kǎkǎ angyinǎ rò ì nuvo ìnzǐ ìrì Kågàwà-tsù dhu ale, yà Kågàwà andù fíyó dhu-dzi Nuwà rǐ ádrùngbǎ bàtò-íyà-ba nòbhòlò ònǎ kàsùmì ǔ. Ní, ngúfe ale kèlè, kà-tì ní àrù ale náatsù ndì *bàtò-íyà-ba ò, 'àdù ùgu idha rǐ tsèya òtdì dhu ǔ ròⁿ. ²¹ Wò ndì kàsùmì ǔ ndì nanzì dhu rǐtèna ní *bàtizò tó òfò, yà kòmbí arí

^l 3.12 Zàb 34.13-17   ^m 3.19 Atdíðhená ale arí ìrèna dhu ní Yèsù rarà Ídzi Màkürù núnò ɔve-bvù. Ndirò ngùkpàkà ale-tsí arírèna ní kà rarà pbìndà mùlèmà tó dhu òvò ànyì.   ⁿ 3.20 Opt 6.1-7.24

nyĩgũ fùkú nzérenga ǎ rò ǎfò. Ndi bàtizò-tì ní nzí ale-ngbò rǎ andrita nú'ò ka kí idha ní dhu, pbétù ka ní ale àbhũ ka kí Kàgàwà tò ídzi ale-afí na dhu. Ndirò, Kàgàwà ràdù nyĩgu ndi bàtizò-otù ǎ, Yèsù Krístò ingbè ndi ɔve-bvù rò dhu-okú dò rò. ²²Küpò wà òrù-akpà ò, ndirò kàrádi ádrùngbànga tó ngari ǎ Kàgàwà bhà fangà dònǎ rò. Ndirò kǒnyè idzi màlàyíkà mà, òrù-akpà ò aríi ádrùngbànga mà, ádrùngbànga tó ɔbi mànà nà dhu-tsí dǎ.

Krístò ná'ù ale náabáya dhòdhòdhóngà tó ípirǒnga fiyó àpbè dzidǎ dhu
(Ròm 6.6-13; Êfe 4.17-24)

4 ¹Krístò náabà àpbè ngbòna ònǎ rò. Nírò nyí mà átò nyí nyàkǎ nyũdhè nyí mbèyi nyí nyábàna àpbè-dzi t'òndùta tò. Obhó tí, ngbòna ònǎ rò rí àpbè-dzi nòndù ale rítèna dhu ní ndi ròzè ndùbhà nzérenga t'ònzita. ²Ní kòmbí, yà ɔnzikú ndi nùbhà ndíní nyí nyoko tí yà adzi dǎ ònǎ kàsùmì ǎ, nyí nyàkǎ nzá nyòkò tdítǎ yà nyí nyádù atdyúya òhò nzére dhu ràmbe nyùndà dǎ. Pbétù, nyí nyàkǎ nyòkò àdhàdhì Kàgàwà-afí ózè dhu bhèyi. ³Obhó tí, angyinǎ rò nyí nyúdà ábhǎ idho nyú nyòngò dhu ònzì àdhàdhì inzà Kàgàwà ná'ù ale náarònzina dhu bhèyi. Nyí nyávu nyòngò òko mànyòni tó ǎfò mà, nzére dhu-atdyú t'òhota mà, iwa t'òrita mà, ònyè ònyu nyí nyí wúgúwúgú dhu mà, iwa òmvù nyí nyí bhélébhélé dhu mà, sànamù ùlè nyí nyí dhu mà nà dhu tó ǎfò ǎ. ⁴Pbétù kòmbí, idho rǎrà kǒkò inzà Kàgàwà ná'ù ale ùkò rǎ ùkǎ tí, ònzí nyí nyí nyũngbò atdíkpà ì mànà tdítǎ ì nzére dhu t'ònzita ǎ rò. Ndirò, abádhí rǒwu dhu ùnò rǎ ùnò tí nyí ní. ⁵Kǒkò ì ale náaweya ì anzi dhu itírò Kàgàwà-ònzì. Ndi Kàgàwà rǒdona ní ùvǎvè ale mà ípirǎ rò ríi ale mànà-ànyǎ nítdì ndi ndí dhu. ⁶Wò dhu-okú dò rò ní ndí, ka kuno Ídzi Màkùrù ùvǎvè ale tò átò°. Ìmbǎ dhu ríi abádhí ùvè kóró ale-ànyǎ ka kitdì ròngò ùve dhu-okú dò rò dhu màtí, ní abádhí rí ípirǒnga àbà àbà dhòdhòdhóngà ìlǎ Alafí-otù ǎ Kàgàwà aríi nà dhu bhèyi.

Kàgàwà arí dhèdhèrò perè-tidò ùbhò òndrù tò
kóró ale tò ídzinga nabhù tí dhu
(Luk 21.34-36; Ròm 12.5-11; Gàl 6.10)

⁷Kóró dhu-tsù rí ndòdì ònǎ kàsùmì nínù wà ndi. Ní ndi dhu-okú dò rò nyí nyàkǎ nyíi dhu-ǒnga t'òvòta núni ale tí. Ndirò nyí nyàkǎ nyòkò nyíkǒkù nà, ndíní nyàmbè tí nyítsò dǎ. ⁸Ndirò ròzè kóró dhu dònǎ, nyí nyàkǎ nyòzè nyí atdíǎ nzínziku ǎ, àzè náarí ábhǎ nzérenga-dǒnga nófù nídhuní. ⁹Nyí nyàkǎ nyòwù nyàkò rǎ nzínziku ǎ, ònzí nyí nyónu nyí ní rórò. ¹⁰Nzínziku ǎ ingbatí ìli ndi ale mà nákǎ ndònzì kasu yà pbìndà ídzinga-otù ǎ Kàgàwà ábhu fónǎ perè ní, ndíní kóró ale tò ídzinga nabhù tí. Ndi dhu bhèyi ní ndi, nyí nádù ìi mbèyi arí kasu ònzì foyá Kàgàwà úbho

° 4.6 Ùvǎvè ale tí ka kírèna iró ní, kǎkà iwà ì iri Ídzi Màkùrù rórò ùvè ale.

ábhš dhèdhèrò perè-tidò nĩ kasutále. ¹¹Ɖte òvɔ ka kí ìndrũ tò nĩ perè nà rĩĩ ale, nákă ndòvò ìndrũ tò ní Kàgàwà bhà Ɖte. Ndirò ìndrũ tò ka kí kasu ònzi nĩ perè nà rĩĩ ale, nákă ndònzì ka yà Kàgàwà ábhũ fíndà ɔbì nĩ, ndínĩ ìndrũ ilè tí Kàgàwà-òvò kóró dhu š Yèsù Krístò-nyutsì. Ilèta nákă kabhũ kà tò tí, ndirò kărfĩ ádrùngbănga tó ɔbì nà dhòdhódhóngà nà. Àmìnà.

Àpè àbà arí Krístò-okú dò rò ale nònzìya hirò dhu

(Mât 5.10-12; Kas 5.41; 14.22; 2Tè 1.4-12)

¹² Adóđũ, yà atdíđš ma mózè nyĩ rò, nyĩ nyàkă nzá idhɔ rùkɔ nyĩ yà ododu àpè tó umvútá rĩ nyăbà rò. Nyĩ nyàkă nzá nyòžù ndi dhu rĩĩ olo tí fűkũ. ¹³ Pbéťù, idhèkũ àkă ndìka ndi Krístò mànà nyĩ nyúngbò nyĩ kabhà àpè-otù š dhu-okú dò rò. Ní, kabhà ádrùngbănga tó awáwù rĩ nditè kóró ale tò nínganí, idhèkũ níikaya ndi atdíđš nyú ròsè. ¹⁴ Nyĩ nyàkă nyòžù nyĩ hirò nònzì ale tí yà ìndrũ rĩ dhu ùnɔ nyĩ nĩ Krístò-okú dò rò rò. Obhó tí, ndi dhu rĩtèna dhu ní Kàgàwà bhà ĩĩlă-Alafí, yà ádrùngbănga tó awáwù nà arĩĩ ale rarí àdi nyukutsì. ¹⁵ Nzínzìkũ š atdí ale mà nákă nzá ndàbà àpè abvo òkye ndi ndarí dhu-okú dò rò, ogbo ònzi ndi ndarí dhu-okú dò rò, nzére dhu ònzi ndi ndarí dhu-okú dò rò, ndirò ngătsi nĩ, ngűkpà ale tó dhu ò ndi ndarí nditsũ dhu-okú dò rò. ¹⁶ Pbéťù, ndi ale apé àpè àbà mùkrístò tí ndi ndĩĩ dhu-okú dò rò, nákă nzá nyina rìwũ. Pbéťù kăkă ndilè Kàgàwà, Krístò-òvò rĩĩ dóná nídhunĩ.

¹⁷ Kàgàwà rĩ ìndrũ-ànyă itdì ònà kàsũmì níndù wà ndi. Ndirò kà rĩ ndi anya t'ítđita nópè àlě'ĩ pbindà ale nyú rš rò. Ní dhu apé ĩĩ àlě-rš rò ndi anya t'ítđita rĩ ndòpè dhu tí, ní yà ĩ núvò ìnzĩ 'à'ù Kàgàwà bhà Ídzì Măkũrũ ale-rš dhu ròlo ìngbă dhu bhěyi? ¹⁸ ĩĩlă Andítá rĩ dhu òvɔ ndàtì:

« Dhu apé ĩĩ obhónángatále nyú nárógũ ádrùngbă àpè š ndi ndùdà róró dhu tí,
ní nzéreatále, yà inzà Kàgàwà ná'ù ale-rš dhu nóoloya ìngbă dhu bhěyi? »

¹⁹ Nírò, yà àpè àbà arí Kàgàwà ózè dhu ònzi ĩ arí dhu-okú dò rò ale, nákă 'ùbho ĩ Kàgàwà yà ĩ nanzì ale tò ídzì dhu ònzi ĩ í rórò. Ndi Kàgàwà ní yà ndi ndùnò dhu ĩfũ arí ale.

**Kànìsà š pbăkũrũ mà kóró ngűkpà pbăkrístò mànà
tò Péterũ rĩ sedzà àbhũ dhu**

(Kas 20.28; Èfe 6.10,18; 1Tè 5.6-8; 1Tì 3.1-7; Yàk 4.6,10)

5 ¹ Ma mí dhu òvɔ kăkă nzínzìkũ š rĩĩ *kànìsà š pbăkũrũ tò mati: ima mà átò ma rarí mùkũrũ-akpà. Ima ní Krístò bhà àpè tó ngàmbì, ndirò ròsè wòrí dónă, ma mí'ya ìnè ngari nà átò wò rírá ádrùngbănga tó awáwù š. ² Ní nyĩ pbăkũrũ tírò, nyĩ nyàkă nyòđđò wò Kàgàwà ábhũ fukú pbindà ale mběyi, àdhădhì tàrà t'úndatatále nárí pbindà tàrà tó màhò đcò dhu

bhëyi. Nyí nyàkã nyõnzì ka ìnzì ní ùtù tí ka kí nyütù dhu-okú dò rò, pbétù nyí nyàkã nyõnzì ka ìdzì affkú na, Kàgàwà nòzè ka dhu bhëyi. Nyí nyàkã nzá nyõnzì ndi kasu ongyéngá nyí nyabá tí ònà, pbétù nyí nyàkã nyõnzì ka nyí nyúbho nyí ndi kasu t'õnzìtá tò dhu-okú dò rò. ³Nyí nyàkã nzá nyõnyù idzi obi nà kòkò i Kàgàwà ábhu fukú ale dõ, pbétù nyí nyàkã nyí ìdzi òfò tí abádhí tò. ⁴Nírò ní ndi nyí nyabáya ádrùngbãnga tó awáwù tó mùkákú, yà ìnzì findá aya ràdù iku, Ádrùngbã Ùndataba Yèsù Krístò rìrà nínnganí.

⁵Nyí mà átò ìndrù-õwú tírò, nyí nyàkã nyífu kòrí pbàkùrù. Nyí abádhí mànà kórò, nyí nyàkã nyòkò yòwà nà nzínziku ð. Obhó tí, Ìlìlã Andítá náarátina : « Kàgàwà arí ndùgye yà ìdzì arí ìtírò ale nà, pbétù kàràdù pbìndà ìdzìnga ìtè yòwà nà aróko ale tò^p. » ⁶Nírò, nyí nyàkã nyòkò yòwà nà Kàgàwà, yà ádrùngbãnga tó obi nà arí ale-ònzì, ndínì kádùya tí nyídzì òrú àkáká kàsùmì ð. ⁷Nyí nyàkã nyábhu kórò fùkú màhetù kà-fò, Àbadhi rí ìnè nyòdò ndi ndí ró nídhunì.

⁸Nyí nyàkã nyí afíya òtò ràdù ale tí, nyädù nga àndà mbëyi. Obhó tí, fùkú òmvù Pfdmvo rí ìnè ngbòku òrì ndi ndí ró, ndàmbe òndru dõ òhònà ndi ndarana ndà'á ale òme rí àrì bhëyi. ⁹Ní, nyí nyàkã nyòdì pfòku kònzì, nyíkò pòtsò fùkú a'uta ð. Nyí nyèni wà dhu kórò ngari ònà yà adzi ð, Yèsù ná'ù òdhíku rarí wòrì àpbè-tidò nábà átò. ¹⁰Nyí nyí àpbè àbà àbà àkè kàsùmì tí. Pbétù, Kàgàwà yà kórò ìdzìnga-tidò ìbho arí ìndrù tò ale, núnzì nyí ndínì nyí nyabá tí ngari pbìndà dhòdhòdhóngà nà arádi ádrùngbãnga tó awáwù ð, Krístò mànà nyí nyúngbò nyí dhu-otù ð. Ndi àpbè àbà nyí nyí ònà kàsùmì ð, kà rí nyábhu nyí àkáká ale tí, ndàdù fùkú a'uta nábhu ròtsì obi. Ndirò kà rí nyábhu nyòtsì obi, ndàdù nyábhu nyíkò pòtsò ìnzì ùkúnga rivi rórò. ¹¹Àbadhi ní ndi ádrùngbãnga tó obi nà àkà ndí dhòdhòdhóngà nà ale. Àminà.

Bhàruwà ríku ònà rò ovita

(1Tè 5.23-28)

¹²Ma màbhu ràndí yà ìdò bhàruwã-ngba fùkú ní Sílà^q. Ma márì àbadhi òzè adòdu yà ifuta nà àkà ale nyú tí. Ma màndí ka ndínì nyí nabhù tí nyòtsì obi afíku ònà rò, nyädù dhu ùni Kàgàwà bhà ìdzìnga nyú ràrì ndi wò nyí nyùpbã nyí rònà.

¹³Bàbelì^r tó kigò ð arí Kànìsà, yà Kàgàwà òpì fìndà àdhàdhì ndi ndapì nyí átò dhu bhëyi, nóvì nyí. Ndirò Màrkò, pbànìngba a'uta ð, nóvì nyí^s. ¹⁴Àtse nyàtse nyí nzínziku ð àzè tó dhèdhe nyú nà atdí àba bhà ale bhëyi. Ndirò nyí Krístò bhà ale tírò kórò, Kàgàwà àkà ndàbhu nyí nyòkò màrùngà ð.

^p 5.5 Mbà 3.34 ^q 5.12 Pbàrómá t'ávàna ð, ka kí Sílà nánzi átò Sílìvanù tí (Kas 15.22,27,40; 1Tè 1.1; 2Tè 1.1). ^r 5.13 Bàbelì tí Péterù ìpbè ìrò ní Ròmà tó kigò.

^s 5.13 Màrkò ní yà Kàgàwà bhà ìdzi Màkùrù nandí ifò ale nzínzì ð atdí ale.

Péterù

andí ɔɔ rí kisě nǐ bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí bhàruwà nandí ní Sìmonì Péterù, Yèsù Krístò bhà kasutále ndirò kàbhà uvitatále (1.1). Kǎndí ka azà kumì dòná imbò nà atɔ mà azà kumì dòná àrùgyètí nà atɔ mà nà nzínzì ð Yèsù ka kùgù dhu-dzidò.

Péterù andí ndi ɔɔ rí kisě pbìndà bhàruwà kórɔ pbàkrístò tò, ndíní abádhí irè tí yà fíyò ndì ndúdhe dhu (1.12).

Kázè dhu ní abádhí rùgyè ì tìtò tó màlímó mà nà abádhí tó nzére mùtsɔ mà nà (2.1-22).

Bhàruwà-nyitì ka kòhù tí dhu

- Bhàruwà-dòkpa (1.1-2).
- Kàgàwà rǐ ìndrǔ ùnzì dhu mà ì ale àkǎ ò'ò a'uta ð dhu mà nà dhu (1.3-15).
- Kàgàwà bhà ɔte rǔ dhu àkǎ kapbǎ ale-afí dhu (1.16-21).
- Ìnzá dhu àkǎ kirì tìtò tó màlímó rùdhena dhu dhu (2.1-22).
- Ìngo Ádrùngbǎle Yèsù níngoya dhu (3.1-18).

Péterù rǐ ìndrǔ nòvì dhu

1 ¹Yàrí bhàruwà nandí fùkù ní ima Sìmìyonì Péterù. Ima ní Yèsù Krístò bhà kasutále, ndirò ima ní kàbhà uvitatále. Nyǐ nyá'ù Yèsù Krístò àdhàdhì mà má'ù ka átò dhu bhèyi. Ndi a'uta rǐ'ì ábhǔ ìdzìnga nyú nà fùkù, àdhàdhì kà rǐ'ì ábhǔ ìdzìnga nà fàkà átò dhu bhèyi. Yèsù Krístò ábhù àlè rǐ'ì ndi a'uta nà, obhónángatále tí ndì ndí'ì dhu-okú dò rò. Àbadhi ní Kàgàwà ndirò ka ní àlè tó Ǫgùba. ²Ní, Kàgàwà àkǎ ndàso nyǐ ndàdè nyǎbhù nyòkò màrùngà ð atdíð, ndì mà, àlè tó Ádrùngbǎle Yèsù Krístò mà nà nyǐ nyúni atdíð dhu-otù ð.

Kàgàwà rǐ ìndrǔ ùnzì dhu mà a'uta ð dhu àkǎ kò'ò dhu mà nà dhu

(Yùw 17.2-3; 2Tì 3.16; Tìt 2.11-14; Fìl 1.9-11;
3.8-14; Èbr 6.11-12; 1Pé 1.10-12)

³Kàgàwà tó pbìndà ádrùngbǎnga tó ɔbi nǐ, Ádrùngbǎle Yèsù íbhò kórɔ dhu-tsí yà àlè kí atdyúya òho àlè tò, ndíní àlè koko tí Kàgàwà-rǔ àlè kapbǎ

àlě-afí rórò. Obhó tí, kǎbhà àlě'í àlě r̀̀ni ndi Kàgàwà, yà àlě nunzi ndíní àlě kabá tí pb̀̀ndà ádr̀̀ngbǎnga tó awáwù mà pb̀̀ndà ídzìnga mànà ale. ⁴Ndi dhu bhèyi ní ndi, Kàgàwà íbhò yà ndi ndakò fíndá làkà ɔrú odziya nà ádr̀̀ndr̀̀ dhu àlě t̀̀. Ndi làkà nyí nyábà nídhuní, nyí nyí'í inè nyòtsè yà adzi ɔ nzére dhu-atdyú òho nyí nyí dhu-tsù r̀̀, nyǎdù yà Kàgàwà bhà ale tí rí nyítè ɔf̀̀ nódýì. ⁵Ní ndi dhu-okú d̀̀ r̀̀, nyí nyàkǎ nyǒnzì ɔbi nyísè f̀̀kù á'uta d̀̀ dhu ní ídzìnga t'̀̀nzita. Ídzìnga t'̀̀nzita d̀̀, nyí nyàkǎ nyísè dhu ní Kàgàwà ùní nyí nyí mbèyi nyú dhu. ⁶Kàgàwà ùní nyí nyí mbèyi nyú dhu d̀̀, nyí nyàkǎ nyísè dhu ní ìnzí nyí nyí nyítsù akye atdí dhu ò dhu. Ìnzí nyí nyí nyítsù akye atdí dhu ò dhu d̀̀, nyí nyàkǎ nyísè dhu ní dhu-dzi t'̀̀ondùta. Dhu-dzi t'̀̀ondùta d̀̀ nyí nyàkǎ nyísè ní Kàgàwà ózè dhu ònzi nyí nyí dhu. ⁷Kàgàwà ózè dhu ònzi nyí nyí dhu d̀̀ nyí nyàkǎ nyísè dhu ní atdí àba bhà ale bhèyi nyí nyí nyòzè dhu. Ndirò, atdí àba bhà ale bhèyi nyí nyí nyòzè dhu d̀̀, nyí nyàkǎ nyísè dhu ní kóró ale òzè nyí nyí dhu. ⁸Obhó tí, nyí nyapé í'í k̀̀r̀í m̀̀tsɔ nà abho nyú, ní nyí nyóonzina kasu rádù ábh̀̀ itse nyú nódhì, nyǎdù àmbe àlě tó Ádr̀̀ngbǎle Yèsù Krístò núni d̀̀ mbèyi nyú. ⁹Pb̀̀tù, ìmbǎ arí'í k̀̀kò m̀̀tsɔ-tid̀̀ nà ale ní ndùmùndùmú, yà ìnzí rádù inga àla ale. Ndi ale ònǎ r̀̀, iwà ndi ndú'ò ndi ndilǎ yà angyi í'í pb̀̀ndà nzérenga ɔ r̀̀ dhu nádzo wà. ¹⁰Ní ndi dhu-okú d̀̀ r̀̀ àbanĩnzò, àdhàdhì yà Kàgàwà óvò nyí, ndàdù nyúnzi dhu bhèyi, nyí nyàkǎ nyǒnzì ɔbi atdí d̀̀ ndíní nyí nyoko tí àkǎkǎ ale tí wò ndi otu ɔ. Nyí nyapé k̀̀r̀í dhu ònzi, ní nyí nyí nzi àdù nyǎwà akekpá màtí nzére dhu ò. ¹¹Obhó tí, ndi dhu bhèyi nyí nyónzì dhu r̀̀ ní ndi nyí nyǎdù rusà àbà atdí d̀̀, nyòtsù nì àlě tó Ádr̀̀ngbǎle, Ɔgùba Yèsù Krístò bhà dhòdhòdhóngà tó Idzi ò.

¹²Wò dhu-okú d̀̀ r̀̀ ní ndi, ma mádi mongò àmbe i dhu isè d̀̀ f̀̀kù bilínganà, iwà màtí nyí nyúni i dhu, nyǎdù ìko p̀̀tsɔ yà nyí nyábà obhóngà ɔ rórò. ¹³Ní, ma màla dhu mbèyi nyú marà f̀̀kù irèta nángbe r̀̀, misè i dhu f̀̀kù yà àdì ma màdì nyìkpódu nà ònǎ kàsùmì ɔ. ¹⁴Obhó tí, ma m̀̀ni wà dhu, ma móvè ònǎ idho rindù wà ndi, àdhàdhì àlě tó Ádr̀̀ngbǎle Yèsù Krístò itè ka kpangba idù dhu bhèyi. ¹⁵Ní, ma mí ɔbi ònzi atdí d̀̀ mitè nyí nyóngo i dhu irè bilínganà iwà ma móvè rórò màtí ònǎ otu f̀̀kù.

Kàgàwà bhà Ɔte r̀̀ dhu àkǎ kapbǎ ale-afí dhu

¹⁶Obhó tí, yà mà móvè àlě tó Ádr̀̀ngbǎle Yèsù Krístò iraya ádr̀̀ngbǎnga tó ɔbi nà dhu tó màkùr̀̀ f̀̀kù r̀̀, mà móvè nzá ka yà ìndr̀̀ ítš̀̀ títò tó imbe ɔ. Pb̀̀tù, mà màla wà kǎbhà ádr̀̀ngbǎnga tó ɔbi nyìkpóka nyú nì. ¹⁷Obhó tí, kǎbà ifuta mà, ádr̀̀ngbǎnga tó awáwù mànà Àbanà Kàgàwà-fó, yà ndi ádr̀̀ngbǎnga tó ɔbi nà arí'í Kàgàwà-tù níiri ndi nínganí. Ndi ale-tù ati: « Yàrí ní Idhùdu, atdí d̀̀ ma mózè ale. Kǎrí

nyìkpòdu nòfò dhu ònzi^a. » 18 Mǎ'i nyú mǎ-tírò, mǎ miri wòrí ale-tù òrù-akpa ò rò rírá ró, yà atdíkpá mǎ mi'í kà mànà ìlílǎ p̀bìrì dǎ rò.

19 Ndirò, mǎ má'ù wà yà p̀bànábí núuno angyangyi ote atdíǎ. Ní nyí, nyí nyónzì dhu mbèyi nyǎpbǎ afíku ndi ote rǎ. Wò ndi abádhí avò dhu ríí àdhàdhì tarà bhèyi, yà ìnò ò rádù inga àwù, ràrà àhu inga rùbho dhu ò, rádù àrà àhu kútsingá nga tó *alali^b rí afíku-ònga àtdye òná kàsùmì ò. 20 Nyí nyàkǎ nyùni angyi kóró dhu tò dhu ní, p̀bànábí avò ìndrù tò angyangyi ìlílǎ Andítá ò ríí dhu, ní abádhí ravò nzá rǎhu d̀yà ò rò ìtírò. 21 Obhó tí, i p̀bànábí avò ìndrù tò dhu náahù nzá ìndrù ò rò. P̀bétù, Kàgàwà bhà ìlílǎ Alafí ní ndi abádhí àbhu ongónà ròvò Kàgàwà ìtè f̀yò dhu ìndrù tò.

Inzá dhu àkǎ kirì tìtò tó màlímó rùdhena dhu dhu

(Kas 20.29-30; 2Tì 3.1-9; Yud 3-16; Upf 2.14,15)

2 1 Angyí, tìtò tó p̀bànábí núunya ì P̀bàìsràyélí nzínzì ò. Ní ndi dhu bhèyi tí, tìtò tó màlímó núunya yà ì ùnyà nzínzìku ò átò. I ale nítsuya tìtò tó nzére dhu t'údheta-tidò nà nzínzìku ò inzà nyí nyùni rórò, 'àdù yà ì ǹwù Ádrùngbǎle Yèsù nyú mà nódhò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, abádhí nídhaya Kàgàwà rí tsèya òtdì kòmbómbí dhu ìtírò d̀yà. 2 Ábhò ale núunguya abádhí-owù f̀yó nzére mùtsò ò. Ndirò abádhí-okú d̀ò rò, ka kowuya dhu ùnò rǎ nzére Kàgàwà bhà obhóná otu nǐ. 3 Ndirò, atdíǎ ì í ongyéngá-atdyú nóho 'àbà dhu-okú d̀ò rò, abádhí nóowuya nyùtra rǎ ìtsò ì ìtsò tìtò tó ote nǐ. P̀bétù ròpè ndi mùhàngú ò rò, Kàgàwà rí abádhí-ànyǎ ìtdì, ndàdù abádhí-tse òtdì òná idho ríí f̀kyèrò.

4 Obhó tí, Kàgàwà náabà nzá izu kǎkǎ nzérenga nanzì màlàyíkǎ d̀ò màtí^c. P̀bétù, kǎwà abádhí ìnzì aráve dhòdhòdhóngà nà kàzù ò. Kǎrí abádhí òdò atdíǎ ùtì mbìi ìnò-yà-ba ò, iwà ka kusò àdrà-mbì d̀ò rórò, róngò àmbe ànyǎya ìtdì ndi ndaraya òná idho òdò d̀ò. 5 Kàgàwà náabà nzá izu yà angyinǎ rò nzérenga nanzì yà adzi ò ale d̀ò màtí átò. P̀bétù, yà ndi ndàbhu idha ròtù, ràwìlì nzére ale tó yàrí adzi òná kàsùmì ò, kǎdò Ǹwà mà ngbò àrùbhù ngùkpà ale mànà. Ndi Ǹwà nǐ yà obhónánga tó Ídzi Màkùrù nùnónà ale^d. 6 Ndirò Kàgàwà náatdì Sòdòmò mà Gòmòrà nà tó kigò ò ale-ànyǎ, ndòtdì tsèya kàzù nǐ^e. Kǎnzì ndi dhu ndíní i'í tí atdí òfò tí kóró ale yà adzi ò arí nzérenga ònzi tò. 7 P̀bétù kǐgú obhónángatále, Lotì, yà atdíǎ akó kǎkò nzére ale tó nzére mùtsò-okú d̀ò rò ale. 8 Obhó tí, wò ndi obhónángatále nóongónà àdì ì nzére ale nzínzì ò, ndàmbe abádhí rǎnzina nzére dhu àndà d̀ò, ndàdù àmbe abádhí rùnna nzére dhu ìrì d̀ò bìlìngànà. Ní ndi dhu ongónà àdù kà-afì ìnza atdíǎ. 9 Ní wò dhu rítèna

^a 1.17 Ìsa 42.1; Màt 17.5; Mrk 9.7; Luk 9.35 ^b 1.19 Ozt 24.17; Luk 1.78; Upf 2.18; 22.16 ^c 2.4 Ozt 6.1-2; Yud 6 ^d 2.5 Ozt 6.1-7.24 ^e 2.6 Ozt 19.24-29

dhu ní, Ádrùngbàle Kàgàwà ràrĩĩ ìnè ndìgù yà ndì ndózè dhu ònzi arí ale umvútá ǝ rò. Pbéù, kà rĩĩ ìnè ndòdò nzére dhu ònzi arí ale, ndíñí ndì ndabhùya tí ràbà àpè yà adzi ǝ ale-ànyá ìtdì ndì ndí òná idhò ǝ. ¹⁰Ndirò, kítǝya ànyàya atdíǝ ròsè ale ní kàkà ngbòya rĩ atdyúya òho nzére dhu ǝ tí aròko, 'àdù àmbe Kàgàwà bhà ádrùngbànga gàyà ònzi dǝ ale.

Kǝkǝ ì tìtò tǝ màlímó ní 'ìdzí arí ìtírò ale, 'òyò arí ale, ndirò ìnzí arí ǝdò ònzi ádrùngbànga tǝ awáwù nà arí òrù-akpà ǝ ípìrǝnga nà dhu-tsí nĩ ì í dhu ùnò nzére rò ale. ¹¹Yà abádhí nyú núdà ǝbì nĩ, 'àdù ì ì ádrùngbànga tǝ ǝbì nà màlàyíkà mà náarí nzi abádhí òbhù, 'àmbe dhu ùnò dǝ nĩ nzére Ádrùngbàle-ònzí. ¹²Ì tìtò tǝ màlímó arí dhu ònzi ádhàdhì irí ǝ ìzà arí dhu ònzi ìmbà irètá na dhu bhèyi, 'àmbe dhu ùnò dǝ ìnzà ì ùnì dhu nĩ màtí. Irí ǝ ìzà núpè ka karí ràtsi àzèmbè ì álána àdà ò, kadù òkyènà. Ní ndi dhu bhèyi tí, ì tìtò tǝ màlímó-tse nòtǝya ndì tsèkè fiyó nzérenge nyú-okú dò rò ì irí ǝ ìzà bhèyi. ¹³Kàgàwà abhùya abádhí ràbà àpè ádhàdhì abádhí arí ngùkpà ale àbhù ràbà àpè foyá dhu bhèyi. Abádhí-idhè náarí ndìkà ìkà tí yà ngbòya òná rò ì í atdyúna òho nzére dhu ònzi ì í adyi-panga rò. Mùhendù ǝ nyí nyí atdíkpà abádhí mànà rò, abádhí-idhè arí ndìkà ìkà tí nyùtrá ì í rò. Ní mùhendù ǝ abádhí rĩ dhu náaràdù ìnze ìnzè tí rùkú, ndi dhu ràdù nyìku àbhù rìwù. ¹⁴Abádhí-nyìkpò arónena ale ní mènynò ònzi ì í nà vèbhàle kèlè, ndirò abádhí náarí nzi 'ìngyè nzérenge t'ònzita nĩ. Abádhí náarí kàkà ivívì a'uta nà ale nídhà ròtsù nzérenge t'ònzita ò. Abádhí àbhù ongyéngá òne ì í dhu ràtdù afíya atdíǝ. Ì ale ní iwà Kàgàwà ófù ale! ¹⁵Abádhí úbhà obhónge tǝ otu, 'àdù òwu igi Bàlamà, Bèorí' t'ídhùnà núubhì òná otu ǝ. Ndi Bàlamà azè dhu ní ndòngyè màlì nzére dhu ònzi ndì ndí dhu-otù ǝ. ¹⁶Ní Kàgàwà arù kà dǝ ndi kàbhà nzérenge-okú dò rò: kàbhù kayinò, yà ìnzí aròte ìzà nyú ròtè ìndrù bhèyi kà tò, rìsǝ wò kà ràpàna ndònzì ìnzà nga nòfò dhu.

¹⁷Kǝkǝ ì tìtò tǝ màlímó rĩ ádhàdhì yà ìmbà idha arí òyà idha-bhu bhèyi. Abádhí rĩ ádhàdhì yà àpùpù ròpilina àpù bhèyi. Kàgàwà ǝbhòlò wà ngari abádhí tò atdíǝ ùtì mbìlì ìnò ò. ¹⁸Abádhí arí 'ìdzí 'àmbe ìmbà tǝya nà ǝtè òvò dǝ ìndrù tò ǝrú tǝya nyú nà. Ndi dhu bhèyi ní ndi, abádhí arí yà iwà ì nútù nzére dhu ònzi arí ale rǝ rò ale nídhà tǝya ò, ndíñí ì nadù tí tǝtǝdǝ 'àmbe yà ngbòya rĩ atdyúya òho nzére dhu ònzi dǝ. ¹⁹Abádhí arí làkà òkò ngùkpà ale tò 'àtì, ì ale ràròko dòyá ìtírò, tàmanà yà pbánì ì nyú ìtírò ní ìndrù àbhù arí rìnza ì dhu tǝ ìnò rórò. Obhó tí, atdí dhu náapè ìndrù àgye, ní ndi ale ní wò ndi ndì náyè dhu bhà ìnò. ²⁰Obhó tí, atdíhená ale nùbhà wà yà adzi ǝ nzére dhu t'ònzita, Yèsù Krístò ì ùnì fiyó Ádrùngbàle tí ndirò Ògùba tí dhu-otù ǝ. Pbéù, abádhí apé 'àdù ì nzére dhu ò tǝtǝdǝ, ì dhu ràdù 'àgyè, ní abádhí tǝ ǝfò ràdù ì ìnzére nyú

^f 2.15 ǝtè 22.4-35

ròsè angyi abádhí aríí nà ǒfò dǒnǎ. ²¹ Abádhí úni wà obhónánga tó otu, pbétù abádhí ádù yà fíyò ka kavò Kàgàwà bhà ìlílǎ Úyátá núbhà ìnzí ìfu. Ní ndi dhu bhèyi kíína rò, dhu akána ìnzí abádhí rùni ndi obhónánga tó otu. ²² Wò ndi abádhí tó ǒfò nákwò wà ndi kákà mbàyi ǒ ka kòvò dhu nà kprangba. I mbàyi ràtina: « Ìtsè nádu wà ndì, ndònyè yà ndì ndàdyò ònà rò dhu tdítǒǒ. » Ndirò: « Ìwà ndì nù'ò mbèyi àdù-íyà-ba nángbò wà ndì tdítǒǒ, ndàmbe ndàhà dǒ ǒtdò ǒ. »

Ìngo Ádrùngbǎle Yèsù níngoya dhu

(Ìsa 51.6; 65.17; Màt 24.37-38; Luk 21.34-36; 1Tè 5.1-10; 2Tè 1.7-10; Yud 17-19; Upf 20.11; 21.1)

3 ¹ Yà atdíǒ ma mǒzè nyí rò ǒdhídù, yàrí ní ǒyò rí kíse bhàrùwà yà ma màndí fùkù. Kǒkò ǒyò ma màndí fùkù bhàrùwà ǒ, ma mǒzè misè fùkù dhu ní iwà nyí nyúni dhu, ndíní nyí nabhù tí nyírè i dhu tdítǒǒ àkákà dhu bhèyi. ² Ma mǒzè nyírè yà angyangyi ìlílǎ pbànábí núunò ǒte mà, Ádrùngbǎle, Ògùba Yèsù Krístò bhà Úyátá, yà kàbhà uvitatále núudhè fùkù mànà. ³ Ròsè kóró dhu dǒnǎ, nyí nyàkà nyúni dhu ní, kàrí idhò, yà yà adzi ǒ dhu-tsù rí ndàpà ndòdì ndì òyá ǒ ríí ale ràrì affíya òzè dhu bhèyi tí ì nòzè 'òkò ale. Abádhí nóowuna nyùgbò rǒ, ⁴ 'àmbe àtìnà dǒ: « Yèsù akò làkà ndàtì, ìngo ndì ràrì ìngo ! Ní kòmbí kà ríí ngbòrò ? Obhó tí, rǒpè ndì yà àlè t'ábhúna núuvèna rò^h, kóró dhu náaríí inè àdhàdhì yà Kàgàwà abhòlòna yà adzi rò ì ríí dhu bhèyi tí ! » ⁵ Wò dhu ùnò ì í rò, abádhí ònǎ rò arana àdzo rǒ dhu ní: mùhàngú ò rò, Kàgàwà rabhòlò òrù-akpà mà yà adzi mànà òtèna nǐ, ndirò kà rabhòlò yà adzi ràhù idha ò rò, ndàdù adzi-kpa mà-ònga núndò idha mànà. ⁶ Ndirò ndi ǒte-òbì nǐ tí, yà angyi íí adzi ninza ní òtòtù, rùpílí ndì idhaⁱ. ⁷ Ní, wò ndi ǒte-òbì nǐ tí, Kàgàwà úlí wà yà kòmbí ríí òrù-akpà mà adzi mànà tsèna tí, ndíní ndì ndùbìya tí kàzù ò. Kàrí abádhí òdò wò ndi ìndrù-ànyà ndì ndúnnya, ndàdù nzérengatále-tsè òtdì ònǎ idhò tò.

⁸ Pbéttù, yà atdíǒ ma mǒzè nyí rò ǒdhídù, atdí dhu ríí inè yà inzà àkà ndàdzo ùkunǎ rò. Ndi dhu ní: Ádrùngbǎle Kàgàwà-nyìkpò ǒ, atdí idhò ríí àdhàdhì atdí lufù atò bhèyi, ndirò atdí lufù atò ríí àdhàdhì atdí idhò bhèyiⁱ. ⁹ Ádrùngbǎle nádzo nzá yà ndì ndakò pbìndà làkà nábhù ndì ndí rākà dhu rǒ rò, àdhàdhì yà atdíhena ale náarírena dhu bhèyi. Obhó tí, kàrí dzìkù òndù, inzà ndì ndózè atdí ale mà ràwí, pbétù ndì ndózè kóró ale rùgèrè ì 'ùbhà fíyò nzérenga nídhuní.

¹⁰ Ádrùngbǎle bhà idhò níisíya àdhàdhì ogbotále ríra ònǎ idhò náarí ìsì inzà ka kùni rórò dhu bhèyi. Ndi nínganí, òrù-akpà náawíya girítina

⁸ 2.22 Mbà 26.11 ^h 3.4 Ábhǒ ale rírena dhu ní, « Àlè t'ábhúna » tí ka kátina iró ale ràrì kákà wemberè tí Yèsù Krístò na'u ale. ⁱ 3.6 ǒpt 1.6-9; 7.11-23 ^j 3.8 Zàb 90.4

rūva rórò. Ndirò, yà Kàgàwà abhòlò kóró dhu-tsí, yà inga àwù arí òrù-akpà-nyì-rò dhu-tsí, níidhoya ì kóró kàzu-fò. Yà adzi, ònà arí kóró dhu-tsí mànà núuwíya kóró átò. ¹¹Nírò, wò dhu bhèyi kóró dhu níinzaya ì rò, nyí nyàkà nyòkò ìlílà òfò ò Kàgàwà-nyìkpó ò, nyàdù afíku àpba kòzè dhu ònzi nyí nyí dhu rò. ¹²Nyí nyàkà nyòkò ndi dhu bhèyi yà Kàgàwà bhà idho òdo nyí nyí atdyúku nyú nà ràkà tsàkàtsàkà ònà kàsùmì ò. Ndi idho ò, Kàgàwà ubìya òrù-akpà kàzu nì, yà òrù-akpà-nyì rò arí inga àwù dhu ràdù ìdhò ndi kàzu bhà igbétá nì. ¹³Àdhàdhì yà Kàgàwà akò làkà-bvù rò, àlè kòdona dhu ní òrù-akpà-òwútá mà, adzi-òwútá mànà rúvò dhu. Ndi òrù-akpà-òwútá mà adzi-òwútá mànà ò róko ale róngo ònzìnà dhu ní obhónànga tó dhu kèlè.

¹⁴Yà atdíð ma mózè nyí rò òdhídù, wò ndi idho òdo nyí nyí ònanà, nyí nyàkà nyòkò màrùngà ò Kàgàwà nà. Nyí nyàkà nyònzì òbi nyòkò ìlè nyí nyílà kà-nyìkpó ò rórò, ndirò ìmbà nzére dhu tí ka kádù òzùnà atdí dhu mà ríí nyukutsi rórò. ¹⁵Nyí nyàkà nyùni dhu ní, yà àlè tó Ádrùngbàle ràdi ìnzì ndàmbe ìngo dò dhu ràrì ndi otu nùbhà fùkú ndínì nyí nyugù tí. Ndi dhu ríí àdhàdhì yà àlè t'ádònà ndirò àlè t'òdhìnà Pòlò ándì fùkù yà Kàgàwà ábhù fìndà dhu-ònga t'òvòta tó irèta-bvù rò dhu bhèyi. ¹⁶Kóró pbìndà bhàruwà ùndì ndi ndí rò, kàrí òte ì dhu dò. Pbétù ì bhàruwà ò, ngùkpà dhu rí ale-do àlè dhu náaríí òbi tí. Ní kàkà ìnzà nga núni, ndirò ìnzì 'àdù ò'ò afíya ònà rò ale, náaràdù ì dhu-tì ùle ávaya dò, àdhàdhì ì arí ìlílà Andítá ò ngùkpà dhu-tì ùlè dhu bhèyi. Wò dhu bhèyi ì í dhu ònzi rò, abádhí arí ìnzà ìtírò.

¹⁷Nírò nyí, yà atdíð ma mózè nyí rò òdhídù, kòní ma mòvò wà dhu angyangyi fùkù. Ní nyí nyàkà nyòdò nyí mbèyi, akye nyí nyowuna kòkò nzére ale tó nzérenge àbhù rùwí nyí, ìnzì nyàdù ìko pòtsó fùkú a'uta ò nì. ¹⁸Pbétù nyí nyàkà nyàmbe ò'ò dò ìdzìnga ò, ndirò àlè tó Ádrùngbàle, Ògùba Yèsù Krístò ùnì nyí nyí mbèyi nyú dhu mànà dhu ò. Ilèta àkà àlè ràbhù kà tò ròpè ndi kòmbí, ndirò dhòdhódhónganà ! Àmìnà.

Yùwani

andí wemberè tí bhàrɔwà

Yàrí bhàrɔwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí ní wemberè tó bhàrɔwà yà Yèsù bhà uvitatále Yùwani núundí ìbhù bhàrɔwà nzínzi ð. Kúndí abádhí mbèmbè àrègyètdí kumì ato núdà Yèsù ka kúgè dhu-dzidð rórò. Kǎndí yà ɔvɔna arí ðóná Yèsù Krístò bhà Ídzì Mǎkürè mà átò. Ndirò ka kirè nga kà randí ndi Upfòta tó bhùkù.

Yà wemberè tó bhàrɔwà nófò ndì Kàgàwà bhà Ɔte ùnɔ ka kí ìndrù tó dhu nà. Yùwani náandí ka Àziyǎ-Ngba tó p̀biri, yà Tùrùkiyà tí ka karí àtina kòmbí ð pbàkrístò tó. Í pbàkrístò níri nzá ì nzínziya ð ndi mǎkürè àlù d̀ya tí dhu d̀. Ní atdídená ale núuvò f̀yò kànisa ð rò 'òwù. Ngùkpà ale náadù òngo títò tó mǎlímó tí, 'àmbe pbàkrístò àbhù d̀ tsiya ràva ì nzínziya ð. Í mǎlímó nóowúnà 'ùvo r̀ ìnzí 'à'ù Yèsù Krístò angò ìndrù tí dhu. Ndirò, abádhí nóowúnà 'ùvo r̀ ìnzí 'òzè ka Kàgàwà t'Ídhùnà tí (2.22; 4.2-3; 5.10). Abádhí náagò nzéreatále tí ì f̀í dhu (1.8; 3.7-10), ìnzí 'àdù àzè nítè f̀yò nzínziya ð (2.9-11; 3.14-15; 4.20-21).

Yùwani azè ndòvò ìbhù dhu p̀bindà bhàrɔwà ò: kǎzè ndàbhù pbàkrístò mà nzínzi ð r̀í Kàgàwà Àba mànà irita ràbà ɔbi. Ndirò kǎzè pbàkrístò nzínzi ð r̀í tsi ràbà ka átò. Kǎzè átò dhu ní, ndàbhù sedzà pbàkrístò tó ròkò yà Yèsù Krístò ndítirò nyú nala, 'àdù kà r̀nɔna dhu nyú níri ale r̀dhèna f̀yò dhu ìf̀ù ì í r̀ó tí.

Bhàrɔwà-nyìtì ka kòhù tí dhu

- Bhàrɔwà-d̀kpa (1.4).
- Awáwù mà ìnd mànà (1.5–2.29).
- Kàgàwà bhà inzo mà p̀f̀mvo Sitanì bhà-tsi mànà nzínzi-ðnga nútu dhu (3.1-24).
- Obhóná p̀banábí mà títò tó p̀banábí mànà (4.1-6).
- Ìndrù àkǎ 'òzè ì òzè tí nzínziya ð, Kàgàwà ózè ì atdíð nídhuní (4.7-21).
- M̀lè mà tó a'uta (5.1-21).

Ípirònga tó Ɔte

(Yùw 1.1-14; 1Yù 5.11-13)

1 ¹Ma mí yà dhu nándí f̀kù, Ípirònga tó Ɔte-okú d̀ò r̀ò. Ndi Ɔte níí ìnè kórò dhu-tsi r̀ 'òpè r̀ò. Ndi Ɔte mǎ miri ngùkpà ɔdhídu uvitatále mànà, mǎdù àlanà nyìkpóka nyú ní. Ndirò mǎ mandà ka,

mădù ngbõna ùlu ɔtsúka nyú nĩ. ²Obhó tí, ndi Ípírõnga náavi ndi ìndrù tò, mădù àlanà. Ní ndi dhu-okú dò rò, mă ní ndi dhu tó ngàm̀bì, ndirò mă mí dhòdhóhóngà tó Ípírõnga, yà Àba Kàgàwà-ti'ò i'ĩ òvo fùkù. Ndi Ípírõnga ní ndi yà ndi nitè fàkà. ³Ní wò mă mala, mădù irinà dhu òvo mă mí átò fùkù, ndíní àlě kungbò tí àlě atdíkpá nyĩ mànà. Wò ndi àlě tó ungbòta rĩ àlě àbhù àlě rĩ'ĩ atdíkpá Àba Kàgàwà mà Idhùnà Yèsù Krístò mànà. ⁴Ní, mă mí wò dhu àndĩ fùkù ndíní àlě tó dhèdhe náaká tí bhùna ð.

Kàgàwà ní Awáwù dhu

(Zàb 32.1-5; Mbà 28.13; Èfè 5.8-14; Tit 2.14)

⁵Kànĩ yà Yèsù Krístò-tsù mă miri dhu. Ndi dhu ní ndi yà mă móvona fùkù. Kàti: « Kàgàwà ní awáwù. Ní ìnò arĩ'ĩ mbà akekpa màti kà-nyutsi. » ⁶Àlě kapé àtina iwà àlě rùngbò àlě Kàgàwà mànà, àlě ràdù i'ĩ inè ìnò ð àlě kùbhi ró, ní àlě ní tìtòtále, ndirò àlě kónzina dhu ní nzĩ obhóngà. ⁷Pbétù, àlě kapé àmbe ùbhi dõ awáwù ð, àdhàdhì Kàgàwà narí awáwù ð arádi ale dhu bhèyi, ní àlě kùngbò wà àlě àlě nzínzi ð. Ndirò ndi Kàgàwà t'Ídhùnà, Yèsù-azù nú'o wà àlě kóró àlě tó nzérenga ð rò, àlě rilà Kàgàwà-nyìkpó ð.

⁸Àlě kapé àtina ìmbà àlě ràrĩ'ĩ nzérenga nà, ní àlě kàtrà wà àlě àlětírò, ndirò obhóngà rĩ'ĩ mbà àlě-nyutsi. ⁹Àlě kapé àlě tó nzérenga òvo k pangba Kàgàwà-ònzĩ, ní kà ràdù àlě tó nzérenga núbà, ndàdù àlě ù'o àlě rilà nyìkpóna ð. Obhó tí, àbadhi ní yà ndi ndànò dhu nífù arí ale, ndirò kà ní Obhónángatále. ¹⁰Àlě kapé àtina inzà àlě rònzi nzérenga, ní àlě kòzù wà Kàgàwà tìtò-ba tí, ndirò kàbhà ɔte rĩ'ĩ ìmbà àlě-afí ð.

Yèsù ní ndi àlě dõ arí ndùgye *àvùkà dhu

(Yùw 13.34-35; 14.21-24; 15.12-14)

2 ¹Pbànínzò, ma màndĩ yà dhu fùkù ìnzĩ nyĩ nyonzi tí nzérenga. Pbétù, atdí ale mà náapé nzérenga ònzi, ní àlě kí'ĩ inè àlě dõ rí ndùgye àvùkà nà, Àba Kàgàwà-ti'ò. Ndi ale ní Yèsù Krístò, Obhónángatále. ²Ndirò, àbadhi abhù ndi nditírò, ndòvè perè tí, ndíní Kàgàwà ubà tí àlě tó nzérenga. Kävè nzà àlě tó nzérenga-okú dò rò tí, pbétù kävè yà adzi ð kóró ale tó nzérenga-okú dò rò átò.

³Àlě kapé Kàgàwà bhà Úyatá nífù, ní àlě kùni wà Kàgàwà. ⁴Atdí ale náapé àtina: « Íwà ma múni Kàgàwà », pbétù ìnzĩ ndàdù kàbhà Úyatá nífù, ní ndi ale ní tìtò-ba. Ndirò obhóngà rĩ'ĩ mbà kà-nyutsi. ⁵Pbétù, Kàgàwà bhà ɔte nódo arí mbèyi affina ð ale ní ndi Kàgàwà nózè àkàkà dhu bhèyi ale. Wòrí ní ndi àlě kádù Kàgàwà mànà àlě kùngbò àlě dhu ùni rónà dhu. ⁶Ndi ale náapé àtina iwà ì rùngbò ì Kàgàwà nà, ní ndi ale àkà ndùbhi yà Yèsù ubhi dhu bhèyi.

Uyátá ɔwátá

(Màt 6.24; Ròm 12.2; Yàk 4.4)

7 Ɔdhídù, yà atdíð ò ma mózè nyí rò, yà ma mándina fùkù uyátá ní nzi uyátá-ɔwátá. Pbéù, ma mándina fùkù dhu ní uyátá-ayí. Ka ní yà dóna-kpa ò rò nyí nyabà, ndirò yà iwà nyí nyiri Kàgàwà bhà ɔte. 8 Ngàtsi otu ð, yà ma mándina uyátá ríí àdhàdhi uyátá-ɔwátá bhèyi. Ndi uyátá tó obhóna návi ndi Yèsù Krístò-nyutsi, ndirò nyukutsi màtí átò. Obhó tí, kòmbí ínò ríí ùda ndi ndúda ró, awáwù nyú ràdù ndòpè ndàwù nga. 9 Atdí ale náapè ndàti awáwù ð ndi ndíí dhu tí, pbéù ndàdù íí inè ɔdhìnà ndi ndónrò ró, ní ndi ale ríí inè ínò ð kòmbí màtí. 10 Ɔdhìnà nòzè ale ríí awáwù ð, ndirò indrù àbhù rí ròtsù nzérenga ð dhu ríí imbà kà-nyutsi. 11 Pbéù, ɔdhìnà nòndrò ale ríí ínò ð. Kärúbhi ínò ð, ndirò kùni nzá àdha màtí ndi ndàrà dhu, ínò iti kà-nyínga dhu-okú dò rò. 12 Pbanínzó, ma mí dhu àndí fùkù, Kàgàwà úbà wà fùkú nzérenga Yèsù-ɔvò-okú dò rò nídhuní. 13 Abádù, ma mí dhu àndí fùkù, iwà nyí nyúni yà inè íí dóna-kpa ò rò kóró dhu-tsí rí 'òpè rò ale dhu-okú dò rò. Zàdhà, ma mí dhu àndí fùkù, iwà nyí nyónzi wò Nzére-ale-akpa lèma nídhuní.

14 Pbanínzó, ma mí dhu àndí fùkù, iwà nyí nyúni Àba Kàgàwà dhu-okú dò rò. Abádù, ma mí dhu àndí fùkù, iwà nyí nyúni yà inè íí dóna-kpa ò rò kóró dhu rí 'òpè rò ale dhu-okú dò rò. Zàdhà, ma mí dhu àndí fùkù, ɔbi nà nyí nyíí dhu-okú dò rò: Kàgàwà bhà ɔte ríí afíkù ò, nyàdù Nzére-ale-akpa lèma nónzi. 15 Nírò, àpé nyòzè yà adzi, ndirò àpé nyòzè kà ð ríí dhu-tsí. Ndi ale náapè yà adzi òzè, ní ndi ale nòzè nzá Àba Kàgàwà. 16 Obhó tí, yà adzi ð ríí kóró dhu-tsí núvò nzá Àba Kàgàwà bhà rò, pbéù i dhu-tsí núvò yà adzi ð rò. I dhu-tsí ní, ale-ngbò òzè dhu-atdyú òho ka kí atdíð dhu, àlè ka kàla dhu-atdyú òho ka kí kabà dhu, ndirò ongyéngá-okú dò rò ka kí ale òyò dhu. 17 Yà adzi mà, òná kóró dhu-tsí yà indrù arí atdyúya òho màna rùda ùda. Pbéù, Kàgàwà ózè dhu ònzi arí ale náaradi dhòdhòdhoanganà.

Nyòdò nyí Krístò bhà òmvù rš rò

(Yùw 1.12-13; 16.13-15; Ròm 8.14-19; 1Yù 4.1-6; 5.18; 2Yù 7.11)

18 Pbanínzó, yà adzi ð dhu-tsù rí ndòdì òná idhò níndù wà ndi. Nyí nyiri wà dhu, Krístò bhà òmvù ràríí irà ndi ndíra ró. Ní kòní Krístò bhà òmvù núnyà wà ò abhò nyú kòmbí. Ní àlè kùni wà dhu, kàrí idhò ràrì yà adzi ð dhu-tsù nyú rí ndòdì òyá idhò. 19 Kòkò i ale núvò àlè nzínzi ð rò tí, pbéù abádhí níí nzi àlè t'òdhína nyú. Obhó tí, abádhí nííyana gukyè àlè t'òdhína nyú tí, ní abádhí ókòyana atdíkpá àlè màna. Abádhí úbhà àlè, ndíni dhu nitè tí kpangba inzi ràrì ò àlè nzínzi ð ale.

20 Pbéù nyí, nyí nyábà wà Krístò ábhù fùkù Kàgàwà bhà Ìlilä-Alafí. Ní nyí kóró, nyí nyèni wà obhóna. 21 Ma màndí nzá dhu fùkù inzà nyí

nyèni obhónɡa dhu-okú dò rò. Pbétù ma màndí dhu fùkù, iwà nyí nyúni obhónɡa dhu-okú dò rò. Ndirò nyí nyèni wà dhu, ìnzí títò tó atdí dhu mà ràràdù àhu obhónɡa ò rò.

22 Títò-ba ní àdhi ? Títò-ba ní yà Yèsù àgò arí ndàtí ìnzí ní Krístò tí ale. Kòní ndi ale ní ndi Krístò bhà òmvù. Kǎrí Àba Kàgàwà mà, Idhùnà Yèsù mànà nágò. 23 Obhó tí, Kàgàwà t'Ídhùnà nása rí ìngbàtí ìli ndì ale mà, nása wà Àba Kàgàwà átò. Ndirò, ndi Kàgàwà t'Ídhùnà nà'ù ale, ná'ù wà Àba Kàgàwà átò.

24 Nírò, yà dóna-kpa ò rò nyí nyiri ɔte náká ndàdì affiku ò. Wò ndi dóna-kpa ò rò nyí nyiri ɔte náapè àdì affiku ò, ní nyí átò nyí nyóko òko Àba Kàgàwà mà, Idhùnà Yèsù mànà ò. 25 Ndirò, kàní àlè tó Krístò akò làkà : ndi làkà ní dhòdhóhónɡa tó ípìrɔ́nɡa.

26 Ma màndí wò dhu fùkù kòkò nyí nózè 'ùtrǎ ale-okú dò rò. 27 Pbétù nyí, yà Krístò irá nyí nǐ ìlǐlǎ-Alafí rǐrǐ ìnè ùkù. Ní ndi dhu-okú dò rò, nyí nyí mbǎ ùdhè tí ka kí dhu ùdhè fùkù dhu-atdyú nà. Obhó tí, Kàgàwà bhà ìlǐlǎ-Alafí arí kóró dhu ùdhè fùkù. Ní wò kǎrúdhèna fùkù dhu ní obhó dhu, ìnzí ní títò. Ní, dhu àká nyòkò Krístò mànà nyí nyúngbò nyí rórò, àdhàdhì ìlǐlǎ-Alafí núdhe ka fùkù dhu bhèyi.

28 Ní kòmbí pbànǐnzó, dhu àká nyòkò Krístò mànà nyí nyúngbò nyí rórò, ndíni Kà rǐtsi ingo nínganí, àlè kí'ya tí mànzì nà, ndirò ìnzí àlè-nyí adùya tí iwu Kǒnzi-tsu ǒ. 29 Nyí nyapè dhu ùnǐ Krístò ràrǐ obhónángatále, ní nyí nyàká nyúni dhu ní, obhónánɡa ònzi arí ìngbàtí ìli ndì ale mà ní ràrǐ Kàgàwà bhà ingba.

Kàgàwà bhà inzo

3 1 Ìgyò ! Nyàndà pé ìngbà dhu bvùtí àzè nǐ màtí Àba Kàgàwà náazè àlè dhu. Kǎrí àlè ànzi pbìndà inzo tí. Ní àlè ní obhó tí, kà bhà inzo. Wò dhu-okú dò rò, yàrí adzi núnì nzá àlè, ìnzá kùni Kàgàwà nídhunǐ. 2 Odhídù, yà atdí dò ma mózè nyí rò, kòmbí àlè ní Kàgàwà bhà inzo. Ndirò olùnǎ rò àlè kí'ya tí dhu nǎpè nzá ndàvǐ kpanɡba. Pbétù, àlè kèni dhu ní, Krístò rǐtsi ingo nínganí, àlè kuliya àlè kà bhèyi, àlè kalaya ka yà ka nyú arǐ dhu bhèyi nídhunǐ. 3 Ní, Krístò ndì ndalaya dhu nà'ù ale, náká ndù'ò ndì ndítirò ndìlǎ Kàgàwà-nyìkpò ǒ, àdhàdhì Krístò ìlǎ kà-nyìkpò ǒ dhu bhèyi.

4 Ìndrù náapè nzérénga ònzi, ní ndì ale nífu nzá Kàgàwà bhà Úyátá. Obhó tí, nzérénga ní ìnzí ka kí Kàgàwà bhà Úyátá nífù dhu. 5 Ní nyí nyèni wà dhu, Yèsù Krístò rira ndíni ndì ndu'ò tí ìndrù tó nzérénga. Ndirò, kà-nyutsi nzérénga rǐrǐ mbǎ akekpá màtí. 6 Yèsù ò rádi ìngbàtí ìli ndì ale mà, náarí nzí nzérénga ònzi. Pbétù ìngbàtí ìli ndì ale mà náapè àmbe nzérénga ònzi dǒ, ní ndi dhu ìtè dhu ní, ndi ale rála nzá Yèsù, ndirò kà rúni nzá ka.

7 Pbànǐnzó, àpè nyàbhu atdí ale mà rùtrǎ nyí. Obhónánɡa ònzi arí ale ní ndì nyú tírò obhónángatále, àdhàdhì Yèsù Krístò ní obhónángatále

dhu bhëyi. ⁸Nzérenga ònzi arí ale ní Pfòmvo bhà ale, ndi Pfòmvo náapè ndònzì nzérenga dóna-kpa ò rò kórò dhu-tsí rí 'òpè òná kàsùmì ò dhu-okú dò rò. Ní Kàgàwà t'Ídhùnà níira ndíní ndì ndugolo tí pfòmvo bhà kasu.

⁹Ìngbàtí fli ndì ale mà Kàgàwà bhà ingba tí ríí, ní rí nzi nzérenga ònzi, Kàgàwà bhà òte ríí kà-afí ò itse bhëyi nídhuní. Ndirò, ndi ale rí nzi àdù àmbe nzérenga ònzi dǒ, Kàgàwà bhà ingba tí ndì ndíí nídhuní. ¹⁰Yà dhu bhëyi ní ndi ka kádù Kàgàwà bhà inzo mà Pfòmvo bhà inzo mà nà nùni: ìngbàtí fli ndì ale mà, ìnzí arí obhónánga ònzi, ndirò ngàtsi ní ìnzá òdhìná nózè, ní nzi Kàgàwà bhà ingba.

Dhu àkǎ ìndrǔ ròzè ì nzínzìya ò dhu

(Yùw 15.12-21; 1Yù 4.7-8,16-21)

¹¹Obhó tí, kòní yà dóna-kpa ò rò nyí nyírì òte: dhu àkǎ àlè ròzè àlè àlè nzínzì ò. ¹²Dhu àkǎ nzá àlè rònzì dhu Kàyinà bhëyi, ka níí Nzére-ale-akpa bhà ale, ndirò kǎhò adónà. Ádhu kǎhò ka okúna dò rò? Kǎhò ka okúna dò rò dhu ní, kǎbhà kasu nííí nzére, pbétù kà t'ádónà bhà tsí ràdù íí mbëyi.

¹³Adódù, àpé nyàbhu idho rùko nyí yà adzi ò ale rí nyòndrò rò. ¹⁴Àlè nyú àlè kùni wà dhu iwà àlè rùvò òve ò rò, àlè rùdà ípìrònga ò, àlè t'ádóna àlè kózè nídhuní. Obhó tí, ìnzá òdhìna nózè ale nàdì àdì òve ò. ¹⁵Adónà nòndrò ìngbàtí fli ndi ale mà ní abvo òkye arí ale. Ndirò nyí nyùni wà dhu, abvo òkye arí ìngbàtí fli ndì ale mà, ní rǎrǎí mbǎ dhòdhòdhóngà tó ípìrònga nà nyùnatsì. ¹⁶Yàrí ní ndi àlè kùni àzè róná otu: Yèsù Krístò adzi pbìndà ípìrònga àlè-okú dò rò. Ní àlè mà átò, àlè kàkǎ àlè ràdzi àlè tó ípìrònga àlè t'ádóna-okú dò rò. ¹⁷Ìngbàtí fli ndì ale mà náapè íí yà adzi ò ongyéngá nà, ndàdù adónà nála mùhetù ò ríí ró, pbétù ndàdù òtsúna òtsi ìnzí ndònzì ndi òdhìná dzùná, ní ndi ale ràdù àtìna ìngbà dhu bhëyi, iwà ndì ròzè Kàgàwà? ¹⁸Pbànìnzó, àpé kǎí àzè nà àlè-òtè ò tí, ndirò àlè-ìdà dǒ tí. Pbétù, àlè kàkǎ àlè rìtè àzè àlè kàsù ò, ndirò obhóngà dǒ.

Kàgàwà-nyutsì ka kóko dhu nùni ka kádù róná dhu

¹⁹Wò dhu-otù ò ní ndi, àlè kádù obhóngatále tí àlè kǎí dhu nùni, ndirò àlè-afí ràdù ndòpè Kàgàwà-ònzí. ²⁰Obhó tí, àlè-afí apé àlè òbhu, ní àlè kùni wà dhu Kàgàwà bhà Àdrùngbǎnga ròzè wà àlè-afí tó àdrùngbǎnga dónà, ndirò kà rùni wà kórò dhu. ²¹Òdhídù, yà atídí ma mózè nyí rò, ìnzí àlè-afí náapè àlè òbhu, ní àlè kí mbǎ àdù íí òdò nà Kàgàwà-ònzí. ²²Ndirò, ìngbàtí fli ndì dhu mà kà-fó àlè kònzì, nábà àlè kádù àbà, kǎbhà uyátá àlè kǎí, àlè ràdù kà-nyìkpó nòfò dhu ònzì dhu-okú dò rò. ²³Ndirò, kànì kǎbhà uyátá: Dhu àkǎ àlè rà'ù kà t'Ídhùnà Yèsù Krístò-òvò, àlè ràdù àlè òzè àlè nzínzì ò, àdhàdhì ndi Krístò nùuyá ka àlè tò dhu bhëyi. ²⁴Kàgàwà bhà Uyátá nífù rí ale ní ríí Kàgàwà-nyutsì, ndirò Kàgàwà ríí ndi ale-nyutsì átò. Ndirò, kànì àlè kádù Kàgàwà ríí àlè-nyutsì dhu òni róná dhu: kíbho pbìndà Ílìlǎ-Alafí àlè tò.

**Kàgàwà bhà Alafí mà Krístò bhà òmvù bhà ale-afí màna
núni ka kádù róná dhu**

(T̄r 13.1-4; Yùw 2.18-27; 2Yù 7-11)

4 ¹Ddhídù, yà atdíđ ma mózè nyí rò, nyí nyàkǎ nzá nyá'ù Kàgàwà bhà Alafí r̄r̄i nyunatsi dhu tí rí ndàtì ìngbàtí fli ndì ale mà r̄n̄ona dhu. Pbéù, dhu àkǎ pé nyǎndà ì ale r̄n̄ona dhu-ònga mbèyi, ndíní nyí nyuni tí inè Kàgàwà bhà Alafí r̄r̄i abádhí-nyutsi dhu. Obhó tí, títò tó pbànábí núnyà wà ì ibí nyú yà adzi ǎ. ²Ní, kàní nyí nyádù Kàgàwà bhà ìl̄l̄-Àlafí núni róná dhu : ìngbàtí fli ndì ale yà k pangba rí dhu òwò, ndàtì Yèsù Krístò rírà yà adzi ǎ ale-ngbò tó ǎfò ǎ, ní Kàgàwà bhà Alafí r̄r̄i nyunatsi ale. ³Ìngbàtí fli ndì ale mà yà inzà Yèsù núni, r̄r̄i mbǎ Kàgàwà bhà Alafí nà nyunatsi, pbéù kà-nyutsi r̄r̄i ní Krístò bhà òmvù bhà ale-afí. Nyí nyírì dhu Krístò bhà òmvù r̄r̄i ìrà. Ní kòní, kòmbí kìrà wà àhu yà adzi dǎ.

⁴Pbànǎnzó, nyí ní Kàgàwà bhà ale, ndirò nyí nyónzi wà títò tó pbànábí lèma. Obhó tí, nyukutsi r̄r̄i Kàgàwà bhà Alafí bhà ádr̄ungbǎnga tó òbi nòsè wà yà adzi ǎ r̄r̄i Krístò bhà òmvù bhà ádr̄ungbǎnga tó òbi dǎnǎ. ⁵Títò tó pbànábí ní yà adzi ǎ ale. Abádhí náróte yà adzi ǎ ale bhèyi, yà adzi ǎ ale ràdù tsùyá dhu ìrì. ⁶Pbéù àlè nyú, àlè ní Kàgàwà bhà ale. Ní, iwà Kàgàwà núni ale r̄r̄i àlè-tsù dhu ìrì ìrì. Ndirò, inzí ní Kàgàwà bhà ale r̄r̄i n̄z̄i àlè-tsù dhu ìrì. Wò dhu r̄r̄i ní ndi, àlè kádù obhóna tó Alafí mà, títò tó ale-afí màna núni n̄.

Kàgàwà itè pbìndà àzè ìndrù tò tí dhu

(Yùw 3.16-17; Ròm 5.5-8; 1Yù 3.11-24)

⁷Ddhídù, yà atdíđ ma mózè nyí rò, kòzè àlè àlè nzínzi ǎ, àzè ní Kàgàwà bhà dhu nídhuní. Ndirò, ìngbàtí fli ndì ale mà, yà ìndrù nózè ní Kàgàwà bhà ìngba, ndirò kùni wà Kàgàwà. ⁸Inzá ìndrù nózè ale núni nzá Kàgàwà, Kàgàwà ní àzètále nídhuní. ⁹Kàní Kàgàwà nítè pbìndà àzè àlè tò tí dhu : k̄ivi atdí tí ar̄r̄i Idhùnà r̄r̄i yà adzi ǎ, ndíní àlè kabá tí ìp̄ir̄nḡa otùna ǎ. ¹⁰Yàrí ní ndi àzè tí ka kátina dhu : ìnzí ní àlè'ì ndi àlè kazè Kàgàwà wemberè tí, pbéù, ka ní ndi àlè nazè. K̄ivi Idhùnà r̄r̄i òvè perè tí àlè-okú dò rò, ndíní ndì ndubà tí àlè tó nzérenga otùna ǎ.

¹¹Ddhídù yà atdíđ ma mózè nyí rò, dhu apé ìr̄i wò dhu bhèyi Kàgàwà náazè àlè dhu tí, ní dhu àkǎ àlè ròzè àlè átò àlè nzínzi ǎ. ¹²Atdí ale mà nàpè nzá Kàgàwà-nyikpa àlǎ. Pbéù, àlè kapé àlè òzè àlè nzínzi ǎ, ní Kàgàwà r̄r̄i inè àlè-nyutsi, ndirò àlè Kòzè n̄ àzè návi wà ndì àkǎkǎ dhu bhèyi àlè-nyutsi.

¹³Kàní àlè kádù Kàgàwà-nyutsi àlè kòkò dhu, ndirò Kàgàwà r̄r̄i àlè-nyutsi dhu núni róná dhu : Kìbhò pbìndà ìl̄l̄-Àlafí àlè tó. ¹⁴Ndirò àlè

nyú àlě kála wà dhu, àlě ràdù ìí findá ngàmbi tí : Àba Kàgàwà ìvì Idhùnà rìrà yà adzi ð ale tó Ògùba tí. ¹⁵Ndi ale apé Yèsù ùní Kàgàwà t'Ídhùnà tí, ní Kàgàwà rǐí inè ndi ale-nyutsi, ndirò ndi ale rǐí inè Kàgàwà-nyutsi. ¹⁶Ndirò, àlě nyú àlě kùni wà, ndirò àlě k'à'ù wà Kàgàwà ózè àlě dhu. Kàgàwà ní àzètále. Àzè nà arǐí ale rǐí Kàgàwà-nyutsi, ndirò Kàgàwà rǐí ndi ale-nyutsi. ¹⁷Kàgàwà àlě kózè atdíð dhu itè rí dhu ní, Kàgàwà rǐ ìndrù-ànyà itdi nínganí, àlě kí'ya ìmbă odo nà, àlě tó ípirònga yà adzi ð nófò ndi Yèsù ìí nà yà adzi dō ípirònga nà nídhuní. ¹⁸Àzè nà ale ò odo arǐí ìmbă. Ndirò, àkáká àzè náarí odo ito ale-affi ò rò. Obhó tí, anya òdo rí dóná ka kotdí tí ale, náarí odo ònzi. Ndirò, odo ònzi rí ale-affi ò àzè nápè nzá àkà bhùnà ð. ¹⁹Ní, àlě nyú àlě kíí àzè nà Kàgàwà náazè àlě'í wemberè tí dhu-okú dō rò. ²⁰Atdí ale mà náapè àtina : « Ma mózè Kàgàwà », ndàdù adòná nónrò, ní ndi ale ní títò-ba. Obhó tí, inzà yà nyìkpóna nyú ð ndi ndálàna adòná nózè ale rǐ nzǐ àdù yà inzǐ ndi ndálàna Kàgàwà nózè. ²¹Ndirò, yàrí ní ndi Krístò ubhà àlě tò uyátá : « Kàgàwà nòzè ale náká wà ndòzè adòná átò. »

A'uta ní ndi yà adzi lè mà ònzi ka kádù òná otu

(Yùw 1.29-34 ; 3.36 ; 20.31 ; 2Yù 5-6)

5 ¹Ìngbàtí fli ndi ale mà, Yèsù nà'ù Krístò tí, ní Kàgàwà bhà ingba. Ndirò, ìngbàtí fli ndi ale mà, inzo t'ábanà nózè, nózè wà kà bhà inzo átò. ²Kànǐ àlě kádù Kàgàwà bhà inzo àlě kózè dhu núni róná dhu. I dhu ní : Kàgàwà ózè àlě kí dhu mà, Kàbhà Uyátá nífù àlě kí dhu mà. ³Obhó tí, kànǐ Kàgàwà ka kózè dhu itè rí dhu. Ndi dhu ní : Kàbhà Uyátá ìfù ka kí dhu. Ndirò, i Kàbhà Uyátá rǐí mbă itù, ⁴Kàgàwà bhà inzo kóró nónzi wà yà adzi lè mà dhu-okú dō rò. Ndirò, kànǐ àlě kádù yà adzi lè mà nónzi òná otu. Ndi otu ní àlě tó a'uta. ⁵Ádhi pbá ale yà adzi lè mà nónzi ràdù? Ndi ale ní Yèsù ná'ù Kàgàwà t'Ídhùnà tí ale kèlě.

Yèsù Krístò itè rí Kàgàwà t'Ídhùnà tí dhu

⁶Yèsù Krístò ní ndi idha mà azu màná nà ira ale. Kíra nzá idha-ví kèlě nà, pbétù kíra idha nà azu màná. Kàgàwà bhà ìlǐlǎ-Alafí ní ndi dhu tó ngàmbi, ndi ìlǐlǎ-Alafí ní obhóna dhu-okú dō rò. ⁷Yèsù itè rí Kàgàwà t'Ídhùnà tí dhu rǐí ìbhù. I dhu ní : ⁸Kàgàwà bhà ìlǐlǎ-Alafí mà, idha mà, azu màná. Ní, kóró i dhu rǐ atdí dhu kèlě núno.

⁹Ìndrù òkò findá ngàmbi tí atdí dhu ná'u àlě karí à'u tí. Pbétù, Kàgàwà ràdi atdí dhu tó ngàmbi tí dhu rǐí obi nà atdíð. Obhó tí, kànǐ Kàgàwà núno dhu. Ndi dhu ní Idhùnà-okú dō rò kèno dhu. ¹⁰Ndi Kàgàwà t'Ídhùnà nà'ù ale, núni wà Kàgàwà no dhu obhó dhu tí afina ò. Pbétù, inzà ka ná'ù ale nábhù wà Kàgàwà róngò títò-ba tí, inzà k'à'ù Kàgàwà no Idhùnà-okú dō rò dhu nídhuní. ¹¹Ndirò, yàrí ní ndi Kàgàwà rǐí findá

ngàm̀bì tí dhu : kíbhò dhòdhóhóngà tó ípìrǒngà àlě tò, ndírò àlě kábà ndi ípìrǒngà kà t'Ídhùnà-otù ǎ. ¹²Kàgàwà t'Ídhùnà nà rǐrǐ afína ò ale, nábà wà ípìrǒngà. Ndirò, ìmbǎ rǐrǐ Kà nà afína ò ale, ní rǐrǐ mbǎ ípìrǒngà nà.

Dhòdhóhóngà tó ípìrǒngà

(Mrk 11.24; Yùw 15.7; 1Yù 3.6-9)

¹³Nyǐ, yà Kàgàwà t'Ídhùnà nyǐ nyá'ù rò, ma màndǐ yàrí bhàruwà fùkù ndínǐ nyǐ nyuni tí dhu inè nyǐ rǎrǐrǐ dhòdhóhóngà tó ípìrǒngà nà. ¹⁴Ndirò, kǎnǐ Kàgàwà-nyutsi àlě kǐrǐ nà a'uta : àlě kapé dhu ònzi kà-fó Àbadhi-afí nyú nózè dhu bhěyi, ní kà rǎdù àlě-tsǔ dhu níri ìri. ¹⁵Àlě kùni dhu kà rǎrǐ àlě-tsǔ dhu níri dhu-okú dò rò, àlě kùni wà dhu átò, kà-fó àlě kònzì dhu rò, àlě ràbà wà ndi dhu.

¹⁶Atdí ale náapé òdhìnà àlǎ nzérenga ònzi rǐrǐ ró, ndi nzérenga ràdù ìrǐ ìnzǐ rí ìndrǔ ùnda ɔve ò, ní ndi ale àkǎ ndítsò ndi ndi òdhìnà dǎ. Ní, Kàgàwà rǎdù ípìrǒngà nábhu wò ìnzǐ rí ìndrǔ ùnda ɔve ò nzérenga ònzi rí ale tò. Pbétù, ɔve ìbhò rí nzérenga-tidò rǐrǐ inè, ní ma màti nzá ka rítsò ale ndi tinàdò ònzi rí ale dǎ. ¹⁷Nzére ka kónzina kóró dhu ní nzérenga. Pbétù, ìnzǐ rí ìndrǔ ùnda ɔve ò nzérenga rǐrǐ inè.

¹⁸Àlě kùni wà dhu, Kàgàwà bhà inzo rarí nzǐ nzérenga ònzi. Pbétù, Kàgàwà t'Ídhùnà náarí ndi abádhí-ngbò òdò, ìnzǐ Nzére ale ràdù ngbǔya ùpbala. ¹⁹Àlě kùni wà dhu, àlě rǎrǐ Kàgàwà bhà ale, ndirò yà adzi ǎ kóró ngari ní rǐrǐ Nzére ale bhà ɔbi-tsinǎ. ²⁰Pbétù, àlě kùni wà dhu, iwà Kàgàwà t'Ídhùnà rírà, ndàdù inga t'únita níbhò àlě tò, ndínǐ àlě kùni tí Kàgàwà nyú. Ní, àlě kùngbò wà àlě ndi Kàgàwà nyú nà kà t'Ídhùnà Yèsù Krístò-otù ǎ. Ndi Yèsù ní Kàgàwà nyú, ndirò Ka ní dhòdhóhóngà tó ípìrǒngà. ²¹Nírò pbàninzó, nyòdò nyǐ mběyi nyǐ-tírò sànamù rǎ rò.

Yùwanì

andí ɔɔ rí kisě nǐ bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Ɖɔɔ rí kisě nǐ Yùwanì andí bhàruwà nandí ale nitè ndì «mùkùrù» tí. Dhu àla ndì kà rārī mbèmbè Yèsù Krístò bhà uvitatále Yùwanì. Pbéttù, kòrù ɔɔna òru tí. Ka kirè nga Yèsù Krístò bhà Ídzi Màkùrù rǒ òmvù-okú dò rò kà rarù ka.

Kándí ndì bhàruwà «Kàgàwà óvò tsìbhále» tí ka kátina tsìbhále tò. Obhó tí, wò dhu ní kànìsà-ɔɔvò t'óruta tó atdí ɔfò. Kà rǐ pbàkrístò àkà 'òzè 'òzè tí nzínziya ǒ dhu òvò abádhí tò. Kǒvò dhu átò abádhí tò, ndàti abádhí rākǎ 'òkò pòtsó fɔyó a'uta ǒ, 'àdù 'òdò mbéyi vurò dhu ùdhè rí Yèsù Krístò bhà Ídzi Màkùrù rǒ rò ale rǒ rò.

Bhàruwà-nyitì ka kòhù tí dhu

- Bhàruwà-dòkpa (1-3).
- Dhu àkǎ kokò obhóngà ǒ dhu, kozè ale òzè tí ale nzínzi ǒ dhu, kadù tìtò tó màlímó rùdhèna dhu àsà àsa tí dhu (4-11).
- Bhàruwà rǐku òdná rò ovità (12-13).

Yùwanì rǐ indrù nòvì dhu

1 ¹Ima, Mùkùrù-akpa tírò, ma màndí dhu fùkù Iyá, yà Kàgàwà óvò nyí rò, pbùkù inzo yà obhóngà dǒ ma mózè mànà. Ìnzí ní ima kèlè ndì nyí ma mózè, pbéttù, obhóngà nùni ale kóró nòzè nyí átò. ²Ma mózè nyí yà àlè-afí ò aríí obhóngà-okú dò rò. Ndirò, ndì obhóngà rǒngo àdì àlè-afí ò bilínganà. ³Àba Kàgàwà mà, Idhùnà Yèsù Krístò mànà, náká 'àso àlè'i, 'àbà izu àlè dǒ, 'àdù àlè àbhu àlè ròkò màrùngà ǒ, obhóngà mà àzè mànà ǒ.

Obhóngà mà àzè mànà

(Yùw 13.34-35; 1Yù 2.18-23; 4.1-16; 5.1-3)

⁴Idhèdu íka ndì atdí dǒ atdí dhená pbùkù inzo ma mótù obhóngà ǒ aróko, àdhàdhì yà àlè t'Àbanà Kàgàwà nùuyá ka àlè tò dhu bhèyi rò. ⁵Nírò íyàdú, kòmbí ma mònzi dhu ní àlè ròzè àlè àlè nzínzi ǒ. Yà ma màndí indù dhu ní nzí Uyátá-ɔwútá. Pbéttù, ndì Uyátá ní yà òdnà-kpa ò

rò àlě kabà. ⁶Ndirò, kàní àzè tí ka kátina dhu : ndi dhu ní, kubhi Kàgàwà bhà Ùyátá nónzi ka dhu bhěyi. Ndirò wò ndi dònna-kpa ò rò nyí nyabà Ùyátá ní, nyí rākă nyòkò àzè ð. ⁷Obhó tí, ùtrátá tó ábhò ale nyú nápfòlò wà ì yà adzi ð. Abádhí á'ù nzá dhu, Yèsù Krístò rírà yà adzi ð ale-ngbò tó ófò ð. Wò ndi dhu ònzi arí ale ní ùtrátába, ndirò ka ní « *Krístò bhà òmvù » tí kátina ale. ⁸Nírò, nyòdò nyí mběyi nyí nyú tírò, akye nyí nyowuna yà àlě kanzì kasu tó itse níwi nǎ. Pbétù, nyòdò nyí mběyi, ndíní nyí nyadùya tí àkăkă mùkimbà nábà. ⁹Ndi ale náapé dònna ò dhu nísě yà Krístò udhè dhu dǎ, ní Kàgàwà rǎí mbă ndi ale-afí ò. Pbétù, ndi ale apé Krístò udhè dhu ifǔ, ní Àba Kàgàwà mà, Idhùnà màrà rǎí inè ndi ale-afí ò. ¹⁰Atdí ale náapé ìrà àhu tiku ò, ndàdè ngătsi dhu yà ìnzǎ rí ndàkò Yèsù údhe fǔkù dhu nà núdhe fǔkù, ní nyí nyākă nzá nyākò ndi ale fǔ-dzá, ndirò, nyí nyākă nzá nyívù mùlèmbè mà kà-tsǔ. ¹¹Obhó tí, mùlèmbè nivú kà-tsǔ ale nádù ìí iwà kărónzina nzérenga nònzi átò.

Bhàruwà rǐku dòná rò ovita

¹²Ma mǎí fǔkù ma mándina ábhò dhu nyú nà. Pbétù, ma mòzè nzá mandí i dhu bhàruwà ð fǔkù. Nírò, ma mòzè dhu ní, marà àhu fǔrǎbvù, madù dhu òvò fǔkù tsùdu-kpò nyú nǎ, ndíní àlě-idhè náadè tí ndika atdíð. ¹³Yà Kàgàwà óvò awènu bhà inzo^a nóvi nyi átò.

---

^a 1.13 Awènu bhà inzo tí ka kátina ale ní mbèmbè yàrí bhàruwà nandí ale níí òná kànisa ð ale.

Yùwanì

andí ìbhu rí kìsě nǐ bhàrɔwà

Yàrí bhàrɔwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Ìbhu rí kìsě nǐ Yùwanì andí bhàrɔwà nandí ale nitè ndì « mùkùrù » tí, ɔɔɔ rí kìsě bhàrɔwà ò ka kòzù dhu bhěyi. Ndi ale ní kànìsà ùnda arí atdí ale. Dhu àla ndì ka rārì mbèmbè Yèsù Krístò bhà uvitatále Yùwanì. Pbetù, kòrù ɔvòna òru tí. Ka kirè nga kà rónzì ka Ídzi Màkùrù rǒ òmvù-okú dò rò.

Kándí yàrí bhàrɔwà Gǎyò tí kátina atdí mùkrístò tò. Ka nǐ kànìsà ùnda arí ale, ndàdù Ídzi Màkùrù t'únòta tò ì nípfo 'òngò ùbhi ùndà rǒ ale dzùna ònzì, fíyó kígò ò abádhí òwù ùvò rò.

Bhàrɔwà-nyìtì ka kòhù tí dhu

- Bhàrɔwà-dòkpa (1-2).
- Yùwanì rí Gǎyò ìfù ka kí kàsùna-okú dò rò dhu (3-8)
- Diyòtréfé mà Dèmètríyò màná tó mùtsò (9-12).
- Bhàrɔwà ríku dóná rò ovita (13-15).

Yùwanì rí Gǎyò nòvì dhu

(Màt 10.40-42)

1 ¹Ìma, Mùkùrù-akpa tírò, ma mí dhu àndí indù Gǎyò, inyi ɔdhìdu, yà atdí dǐ ma mózè, ndirò obhónga dǐ ma mózè. ²Ɔdhìdú, yà atdí dǐ ma mózè nyí rò, dhu àkà kóró pbùkù dhu-tsí rùbhi mběyi. Dhu àkà ngbònu rǐ rǐ mběyi àdhàdhì nyi nyí rǐ mběyi afínà ònǎ rò dhu bhěyi.

Yùwanì rí Gǎyò ìfù kàsùna-okú dò rò dhu

³Ìdhèdu ìka ndì atdí dǐ, àlě t'ádóna níwù ùvò iró, 'àdù dhu àwe nyunutsì rǐ rǐ obhónga dǐ, ndirò nyi nyarúbhi obhónga ǒ tí dhu dǐ rò. ⁴Ìdhèdu nìka ròsè dhu ní pbàkà inzo rùbhi obhónga ǒ dhu ma mìrì dhu. ⁵Yà atdí dǐ ma mózè nyi rò Gǎyò, nyi nyítè a'uta nà nyi nyí rǐ dhu kpangba yà àlě t'ódhína *pbàkrístò dzùna nyi nyónzì dhu-otù ǒ, ìmbǎ fǐ ìnzá nyi nyúni ale màtí. ⁶Abádhí íwù fíyò nyi nyítè àzè nówò *kànìsà-ònzì. Ní ma mònzì nyi, nyonzi abádhí dzùna fíyò abhi ǒ, àdhàdhì Kàgàwà-nyìkpò òfò rí dhu

bhëyi. ⁷Obhó tí, abádhí ǒpè abhi Yěsù Krístò-ǒvò-okú dò rò, ìnzí ì rònzì atdí dhu mà inzá Kàgàwà núnì ale-fó. ⁸Nírò àlě nyú, dhu àkǎ àlě rònzì kǎkò àlě t'ádóna-tidò dzùna, ndíní àlě kí'í tí iwà àlě kònzì obhóngà tó ǒtè t'úndòta tó kasu atdíkpá abádhí mànà dhu tí.

Diyòtrěfè mà Dèmètriyò mànà tó mùtsò

(Mbà 22.1 ; Luk 20.46-47 ; 1Kò 4.18-21 ; 1Pé 2.12)

⁹Ma mándí dhú-ngba kànìsà tò. Pbétù, Diyòtrěfè, yà ndi kànìsà ǒ kóró dhu dǒ ndì nózè ndí'í ádrungbǎle tí ale, nádù nzá fíyò ma mùyǎ dhu à'ù. ¹⁰Ní, ndi dhu-okú dò rò ní ndi, ma mǎrà àhù nínganí, ma mítsi yà kǎrónzina nzére dhu náte kóró. Kǎrí nzére dhu nǎwě dǎkǎ ìndrú-ònzí. Ròsè tdítǎ, kǎrí ndùvò ìnzí ndàkò abhi ǒ rí'í ngǎkpá pbàkrístò. Ndirò, i pbàkrístò nòzè 'àkò ale-tsù nútò kǎrí ìnzí ràkò abádhí, ndàdù àrà òdìna rǒ kànìsà ǒ rò. ¹¹Ɔdhìdú, yà atdíǎ ma mózè nyi rò, dhu àkǎ nzá nyungu nzére dhu ònzì arí ale-owù. Pbétù dhu àkǎ nyungu ídzi dhu ònzì arí ale-owù. Ídzi dhu ònzì arí ale ní Kàgàwà bhà ale. Pbétù, nzére dhu ònzì arí ale núnì nzá Kàgàwà.

¹²Dèmètriyò-okú dò rò, kóró ale rí ìdzi dhu àwě. Ndirò, kàbhà obhóngà rí kàbhà ìdzìnga nítè ndítírò. Ndirò mǎ'í mà, mǎ mí kàbhà ìdzìnga nítè átò. Ndirò nyi nyùnì wà dhu, yà ma maráwěna kà dǒ dhu rǎrì obhó dhu.

Bhàruwà ríku dóná rò ovita

¹³Ma mí'í indù ma mándina ábhǒ dhu nyú nà. Pbétù, ma mòzè nzá mandí i dhu bhàruwà ǒ indù. ¹⁴Nírò, atdyúdu ní mala nyi inzá òtrò idhò ǒ, àlě ràdù òtè àlě-tsù nyú ǒ. ¹⁵Dhu àkǎ nyadi màrùngà ǒ. Ɔdhínù òvì nyi mbëyi. Ndirò, òvì nyòvì ǒdhídu kóró, nyovì ngǎtsi ale ǒvòna nyú rǒ.

Yudhà andí bhàruwà

Yàrí bhàruwà ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Yàrí idò bhàruwà nandí ní «Yudhà, Yàkòbhò t'ádònà» tí kátina ale (1). Ndi Yudhà mà adònà Yàkòbhò mànà óyòrò kóró ní'ì Yèsù t'ádóná-nzo (Màt 13.55). Kándí ndi pbìndà bhàruwà mbèmbè azà kumì atò údà Yèsù Krístò ka kúgù dhu-dzidò rórò.

Ndi andítá rí dhu ìtè Yudhà rambénà dhu òvò dǎ atdí kànìsà tò, ndirò ngàtsi nǐ ibí kànìsá tò. Pbétù, ka kùni nzá atdí kànìsà mà abádhí nzínzì ð náarfí ònà kígò. Pbìndà bhàruwà ò, kítsu átò Ungbòta-Ayí ò bhùkù mà Pbàyàhúdí tó ngǔkpà andítá mànà ò arí'ì irèta. Ní ka kìrè dhu ní kándí dhu fíyò ábhò ale rí'ì pbàkrístò tí rí'ì Pbàyàhúdí.

Yudhà i'ì nà irèta ní pbàkrístò tò ndì ndí dhu àndí Yèsù arí ìndrù ìgǔ dhu dǎ nǐ irèta (3). Pbétù, kàla dhu ní dhu rākà nditdyu abádhí-nyìkpò tsàkàtsàkà nyú abádhí nzínzì ò ì nítsu pbàkrístò tí arí 'àti ale rǎ rò (4). Í ale owúnà 'àti rǎ pbàkrístò tí, pbétù ìnzí 'àdù Kàgàwà nyú ná'ù. Ndirò abádhí ní'ì m̀nyònìtále.

Bhàruwà-nyìtì ka kòhù tí dhu

- Bhàruwà-dòkpa (1-2).
- Yudhà rí pbàkrístò àvì rùgyè ì, 'òdò yà atdí-gùna tí Kàgàwà íbhò pbìndà dhu tí arí'ì ale tò a'uta mbèyi (3-4).
- Yudhà rí Ádrùngbàle Kàgàwà itdiya atdíidò pbàkrístò tí arí 'àti ale, pbétù ìmbà 'àdù ì'ì pbàkrístò tí ale-ànyá tí dhu tó atdídhená ófò nítè dhu (5-19).
- Yudhà rí pbàkrístò ònzi ròwù angyi tí fíyò a'uta ð, ndirò rònògò ídzìnga ònzi yà affiya arúguru Yèsù ì á'ù dhu dǎ ale tò dhu (20-23).
- Yudhà rí Kàgàwà ìfǔ pbìndà ádrùngbànga tó òbi-okú dǎ rò dhu. Ndi òbi ní, Kàgàwà arí pbìndà ale-ngbò òdò ndíní oko tí róná ì ápbà ì rórò tí (24-25).

Yudhà rí pbàkrístò nòvì dhu

1 ¹Íma Yudhà, Yèsù Krístò bhà ìnc-akpà, ndirò Yàkòbhò t'ádònà, mà màndí dhu fùkù yà Àba Kàgàwà únzì nyí, kòzè nyí, ndàdù àmbe nyòdò dǎ Yèsù Krístò tò rò. ²Dhu àkà Kàgàwà bhà ìzu mà, Kà bhà màrùngà mà, Kà bhà àzè mànà rí'ì abhò nyú fùkù.

Títò tó màlímó

(2Pé 2.1-17)

3^oDhídù, yà atdíđđ ma móze nyí rò, ma múbhì dhu-atdyú òhò rǒ atdíđđ, ndíní ma mandí tí dhu fùkù yà atdíkpá àlě kǐí nà nyí mànà ògù-okú dǒ rò. Ní, ma mála dhu kà rǎkǎ wà mandí, ndíní nyí nyabá tí ǒbi, nyámbe nyúgyè dǒ ní, nyǒdǒ yà atdí-gùna tí Kàgàwà íbhò pbìndà dhu tí aríí ale tǒ a'uta mběyi. 4^oObhó tí, atdíđhená nzére ale nítù wà nzínzìkù ò inzà nyí nyùni rǒrǒ. I ale ní iwà Kàgàwà náatdi ànyàya angyangyi nyú ale. Abádhí úgèrè Kàgàwà bhà izu tó ǒte rǐí yà ì ózè 'ònzì nzére dhu ònzì ì í òná otu tí. Ndirò, abádhí ǒdhò wà Yèsù Krístò, yà atdí tí aríí àlě tó Màlímò, ndirò àlě tó Ádrùngbǎle. 5^oÌmbǎ dhu ìí iwà nyí nyùni yà ma mǒvǒna fùkù dhu angyangyi dhu màtí, ní ma mòze misè fùkù dhu ní, Ádrùngbǎle Kàgàwà nígú pbìndà ale Mísí tó pbìrì ǒ rò dhu. Tdíđđ, kǎdù abádhí nzínzì ǒ ì nùvǒ, ìnzí 'à'ù ndì ale-tsè nábhu rǒtdì ndì. 6^oNdirò, nyí nyákǎ nyíre atdíđhená màlàyíká náanzì dhu: abádhí náadò nzá fiyó ádrùngbǎnga, pbétù abádhí núbhà yà ì aróko òná ngari nyú. Ní Kàgàwà arí abádhí òdò ìndò ǒ ùsò ndì ndúsò dhòdhóhóngà tó imbi ò rǒrǒ, rǒngò àmbe ìndrù-ànyǎ ìtdì ndì ndaraya òná ádrùngbǎ idho nódò dǒ. 7^oNdirò, dhu àkǎ nyíre átò ní Sòdòmò mà Gòmǒrà mànà tó kigò, tiyá aríí kyèrǒkyèrǒ kigò mànà. I kigò ǒ bhà náanzì nzérenga ndì dhu bhěyi tí. Abádhí nípfò ì mǔnyòni tò, 'àdù àmbe ìnzí ìndrù nyú àmbènà ònzina nzérenga-tidò ònè dǒ 'ònzì. Ní, ndì dhu-okú dǒ rò, Kàgàwà atdì wà abádhí-ànyǎ rǒngò àpbè àbà ìnzí aráve dhòdhóhóngà nà kǎzù ò, ndíní ìí tí ìndrù-nyìkpó itdyu rádù atdí ǒfò tí.

8^oNí ndì dhu bhěyi tí, kǒkò nzínzìkù ǒ rǐí nzére ale náarí dhu ònzì ì kigò ǒ bhà nóongónà dhu ònzì dhu bhěyi tí: abádhí rǐrèna nzére dhu náarí abádhí àbhù rǐtì ngbǒya, 'àdù àmbe Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga gàyà nǒnzì dǒ. Ndirò, abádhí arí dhu ùnǒ nzére nyú òrù-akpà ò aróko ádrùngbǎnga tó awáwù ǒ màlàyíká ní. 9^oPbétù, yà Músà-abvò dǒ ì í 'àtò, 'àmbe 'àgò dǒ Pfdmvo nà rò, Mùkǎli, Kàgàwà bhà màlàyíká ǒ ádrùngbǎle, náamvù nzá ndòtdì anya kà-dǒ, ndùndò dhu kà ní òná. Pbétù, kǎdù dhu òvò kà tò, ndàti: «Ádrùngbǎle Kàgàwà àkǎ ndàbhù nyí nyabà àpbè.» 10^oPbétù, kǒkò ì nzére ale náarí dhu ùnǒ inzà ì ùni dhu ní màtí. Ndirò ìzǎ, yà ìmbǎ aríí inga t'únita nà, ní bhà ìrèta tó ǒfò ǒ abádhí ùni dhu náarádù abádhí àbhù rùwí ùwí tí. 11^oNí, abádhí rǐí àpbè ǒ! Abádhí ótsù Kàyinà náatsù òná otu ǒ. Abádhí unǒ títò Bàlamà bhěyi fùrangà-okú dǒ rò. Ndirò, abádhí uvè, Korà bhěyi ì ívǎ dhu dhu-okú dǒ rò. 12^oNdirò, abádhí mànà nyí nyóko, nyámbe dhu ònyù dǒ atdíkpá atdí ǒdhi bhěyi dhu náarádù nyí ìtí ìtí tí. Obhó tí, abádhí arí dhu ònyu 'ùlè ní abho nyú ìnzí nyíya rǐwu rǒrǒ, 'àdù àmbe ì kèlě níre dǒ ìtǐrǒ. Abádhí úli ì awe rǐrà nà àpbù, yà ìnzí rí igye àbhù rǐkǒ bhěyi. Ndirò abádhí úli ì átò yà ìnzí arádù itsu-kpǒ ì'ò, yà ì àkǎnà 'ò'ò

òná kàsùmì ǔ itsu bhěyi. Tdítdǔ, abádhí úli ì yà ivéna ka kangbè, ràdù òtdyù òtǔsì itsu bhěyi. ¹³ Abádhí úli ì ádrùngbǎ rǎrǎ dǔ rí 'ùpbi ǔbi nyú nà mùkurà bhěyi, ale-nyì ríwù nǐ fíyó mùtsò ràdù 'ùli yà idha rǔdzilina idha-gì dǔ mùselele bhěyi. Abádhí úli ì átǔ, yà dhòdhódhóngà nà ì óngò òkò òná atdíđǔ úti ìnd-íyà tǔ ngari Kàgàwà ǔpì fíyò akye rúbhi alali bhěyi.

¹⁴ Ènòkà nàavò dhu angyangyi abádhí-okú dǔ rǔ. Ndi Ènòkà nǐ ì àrùbhù rí rùgànda isè Àdamù rǔ rǔ ndì nǔpè rùgànda ǔ atdí ale. Ní kǎti : « Kǎnǐ Ádrùngbǎle Kàgàwà rǐrǎ pǔbìndà pǔbǎfe lufù-tsù ìlǐlǎ màlàyíkà nà. ¹⁵ Kǎ rǐrǎ ndíní ndì ndunò tí yà adzi ǔ kǔrǔ ale-ànyǎ. Kǎ rǐ yà nzére dhu ònzi arí kǔrǔ ale-ànyǎ ìtdì, rǔnǎ abádhí anzì kǔrǔ nzére dhu-okú dǔ rǔ. Kǎ rǐ ì nzérengatǎle-ànyǎ nǐtdì yà abádhí ǔnò ndì nǐ ododu ǔe-abábá-okú dǔ rǔ. » ¹⁶ Ì ale-idhè nǎarí nǐ ndìkǎ akekpá màtí, 'àdù àmbe ònu dǔ kǔrǔ kàsùmì ǔ. Ndirò abádhí arúbhi yà afíya nyú nózè ìtírò dhu bhěyi, 'àdù àmbe idzítá tǔ ǔe-abábá òtè dǔ. Ndirò, abádhí arífùna ale ní dhu àbà ì ádù foyá ale.

Yèsù ná'ù ale tǔ ka kí sedzà àbhù dhu

(Kǎl 2.6-7; 2Tè 3.3-5; Yàk 5.19-20; 2Pè 3.17-18)

¹⁷ Nyíina òdhídù, yà atdíđǔ ma mózè nyì rǔ, nyì nyàkǎ nyìrè Ádrùngbǎle Yèsù Krístò bhà uvitatǎle núnunò angyí fùkù ǔe. ¹⁸ Abádhí ati nyì nǐ : « Yà adzi ǔ dhu-tsù rǐ 'òdì òná kàsùmì rǐ 'ìndù rǔ, nyǐngò rí atdíđhená ale nǐí'íya ìnè, 'àdù àmbe ùbhi dǔ afíya nyú ózè dhu bhěyi, itse nyú Kàgàwà rǔ rǔ. »

¹⁹ Abádhí ní ndi ìndrù-ònga àbhù arí rùndò ì ale. Abádhí arí yà adzi ǔ dhu kèlè nǐrè. Ndirò, Kàgàwà bhà ìlǐlǎ-Alafí rǐrǐ mbǎ abádhí-nyutsì. ²⁰ Pǔbétù nyì òdhídù, yà atdíđǔ ma mózè nyì rǔ, nyì nyàkǎ nyǔsì nyì nzínziku ǔ, wò nyì nyí nà atdíđǔ ìlǎ a'uta dǔ, nyǎdù nyítsò Kàgàwà bhà ìlǐlǎ-Alafí bhà ǔbi nǐ. ²¹ Dhu àkǎ nyòkò Kàgàwà ózè nyì nǐ àzè ǔ, nyámbe àlè tǔ Ádrùngbǎle Yèsù Krístò rǐbhona fùkù pǔbìndà ìdzìnga ǔ dhòdhódhóngà tǔ ìpírònga nóđdò dǔ.

²² Ndirò, nyì nyàkǎ nyǔnzì kǔkǔ afíya arúguru Yèsù ì á'ù dhu dǔ atdíđhená ale-izù. ²³ Nyì nyàkǎ nyǐgǔ ngǔkpà ale, nyǔdhǎ kǎzù ò rǔ. Nyì nyàkǎ nyǔnzì ìdzìnga ngǔkpà ale tǔ ǔdò ònzi nyì nyí rǔrò, nyǎdù abádhí rǔnzina nzére dhu ábhù rǔtì mberù mà nódhò.

Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga ìlè ka kí dhu

²⁴ Kàgàwà ní nyǔdò ràdù ìnzì nyǎwà nyì nzérenga ò, ndàdù nyǎbhù nyíkò ìmbǎ nzére dhú na nyukutsì, ndirò ábhò dhèdhe nyú nà pǔbìndà ádrùngbǎnga tǔ awáwù-ònzì ale. ²⁵ Ndi Kàgàwà, yà atdírdò tí arí ìlè tǔ Ògùba tí, Yèsù Krístò, àlè tǔ Ádrùngbǎle-otù ǔ ale, nǎkǎ ifuta nà, ádrùngbǎnga nà, ǔbi nà, ndirò dhu ùyǎ ka kí ìndrù tǔ nǐ ǔbi nà, rǔpè ndì mùhàngú ò rǔ, rǐrǎ àhù kòmbí nga ò màtí, ndirò dhòdhódhóngà nà ! Àmìnà.

Upfòta tò bhùkù

Yàrí bhùkù ò ì nòtù ádròdrò dhu tí dhu

Dhu àla ndi Upfòta tò yàrí bhùkù nandí ale ràrí Yùwanì, Yèsù Krístò bhà uvitatále. Kándí ka òná kàsùmì ò, Àziyá-Ngba tò pbìrì ní'ì Ròmà kámá dǒ ádrùngbà kamà bhà pbìrì nzínzì ò atdí pbìrì. Ní ndi kamà náazè kongò ndùle mǔngǔ-ngba bhèyi. Yà ì nùvò ìnzí 'ùlè ka pbàkrístò nùso ka kongónà, kadù àbhunà ràbà àpbè abho nyú. Ndi dhu bhèyi ní ndi, ka kasò Yùwanì, kowù ùbhànà Pàtemù tí kátina sòngà dǒ (1.9), Yèsù Krístò bhà Ídzì Mákürù ùno kàrí ìndrù tò dhu-okú dǒ rǒ.

Yùwanì andí yàrí bhùkù mbèmbè àrùgyètdí kumì dǒnà imbò nà ato ò Yèsù Krístò ka kùgù dhu-dzidǒ. Kándí ka ndíní ndi ndabhù tí pbàkrístò-afí ròtsi obi ní, ròkò Yèsù Krístò-rǒ tí ì àpbà affiya rǒ, àzèmbè ì í àpbè nábà rǒrǒ matí. Kàzè dhu ní abádhí rǒdǒ Yèsù Krístò ríngo ìnzá òtrǒ idho ò dhu atdyúya nyú nà (22.7).

Upfòta tò bhùkù ní pbànábí tò bhùkù bhèyi rí dhu òvo ìndrù tò bhùkù (22.7,10,18,19). Kà-ò ka kálàna dhu ní Ungbòta-Ayí ò ábhǒ bhùkù ò ka kándí dhu dǒyá dhu. Ngǔkpàkà dhu-tsí ní ùru tí tǔya úrù ì dhu. Í òfǒ ní: «Mùnyòni», «Bàbeli», ndirò «Òzú-bvu» (ífo, àrùbhù, atdí kumì dǒnà óyǒ nà).

Bhùkù-nyitì ka kòhù tí dhu

- Yùwanì rí ndàti Yèsù Krístò ívi ale tí dhu mà, Yèsù rí kàvì rùndí bhàruwà Àziyá-Ngba tò pbìrì ò àrùbhù kànísá tò dhu mànà dhu (1.1-3.22).
- Yùwanì rí òrù-akpà ò dhu àlà onyu bhèyi rǒdzì dǒnà dhu tò òfǒ ò, ndàdù àwenà kǒrǒ dhu (4-20).
- Kàgàwà rí òrù-akpà-òwútá mà adzi-òwútá mànà dhu nóbho dhu (21-22).

Bhùkù-dǒkpa

(Àmo 3.7; Upf 22.6-10)

1 ¹Yàrí bhùkù ò rǔí dhu ní Yèsù Krístò abhù kuni ìnzá òtrǒ idho ò rí 'ònzì dhu. Kàgàwà abhù Yèsù rùni ì dhu, ndíní kítè tí pbìndà ale tò. Ní Yèsù Krístò avì pbìndà màlàyikà rìrà ì dhu òvò idù, ima Yùwanì kàbhà ìno-akpà. ²Ní ma mavò ma mala dhu ìndrù tò kǒrǒ. Ma mati ì dhu ràrí Kàgàwà bhà Òte nyú ndirò Yèsù ràrí ì dhu tò ngàmbi. ³Hirò nǒnzi rí ale ní wò ndi pbànábí tò òfǒ ò ka kándí òte nǒzù rí ìndrù tò ale, ndirò ní ì òte ìri rí 'àdù òdǒnà affiya ò ale. Obhó tí, ì ì nandí òte rǔkǔ òná kàsùmì ìndù wà ndi.

Yùwanì rî Àziyà tó mùlengù ǔ àrùbhù kànísá ǔ bhà nóvì dhu
(Màt 24.30-31 ; Upf 5.8-13)

⁴Ima ní Yùwanì yà ma mí dhu àndí fùkù Àziyà tó mùlengù ǔ rîi àrùbhù kànísá ǔ bhà tírò rò. Kàgàwà, yà ìi ìi, yà ìi aríi, ndirò yà ìrà iraya ale náká ndàso nyí, ndàdù nyàbhù nyòkò màrùngà ǔ. Ndirò yà Ádrùngbǎ kamà tó kàbhà tombi-ònzí aríi kàbhà àrùbhù alafí^a náká 'àso nyí, 'adù nyàbhù nyòkò màrùngà ǔ. ⁵Ndirò, Yèsù Krístò náká ndàso nyí, ndàdù nyàbhù nyòkò màrùngà ǔ átò. Ka ní obhó dhu kèlè ùno arí ngàmbi, wemberè tí ndì ningbè òve-bvù rò ale, ndirò yà adzi dǔ ádròdrǔ kámá dǔ kamà^b. Kòzè àlè, ndàdù àlè ùwu azùna nǐ àlè tó nzérenga bhà òbi-tsinǎ rò. ⁶Kàbhù àlè àlè rîi òrù-akpà ǔ Ádrùngbǎ Kamà Kàgàwà bhà idzi ǔ bhà tí, ndirò ndi Àbanà tò arí kasu ònzi *pbàkùhání tí^c. Ní ilèta mà ádrùngbǎnga tó òbi màná náká kà nà tí dhòdhòdhónganà ! Àmìnà.

⁷Ándà, kònnǐ kà rǐrà àpù ǔ^d !

Ní kóró ale rǐ kàlǎ,

ìmbǎ rîi kǒngò-kpa mà nadù àlǐ nǐ ale màtì.

Ndirò yà adzi ǔ kóró ale-tidò rǐ 'ùhù izu nǐ kǒkú dò rò^e. Obhó tí, kà rǐi ndi dhu bhèyi ! Àmìnà.

⁸Yà kóró dhu dǔ aríi ádrùngbǎnga tó òbi nà Ádrùngbǎle Kàgàwà rǎtina : « Ima, Ima ní Álúfà ndirò Óméga^f. » Ka ní yà ìi ìi, yà ìi aríi, ndirò yà ìrà iraya ale.

Yùwanì rî Yèsù Krístò àlǎ ònyu bhèyi rǒdzì dònà dhu tó ǒfò ǔ dhu
(Dàn 10.5-12)

⁹Ima ní adòku Yùwanì. Yèsù nà àlè kúngbò àlè dhu-otù ǔ, àlè kíi atdíkpá kàbhà ádrùngbǎnga tó idzi ǔ, àlè kí àpè àbà atdíkpá, ndirò àlè kí dhu-dzi òndù atdíkpá. Ima, ma míi òsò ka kósò ma kowù mubhà Pàtemù tí kátina sòngà dò ró, Kàgàwà bhà Òte ùno ma mǎrí ìndrù tò dhu-okú dò rò, ndirò Yèsù bhà ngàmbi tí ma míi dhu-okú dò rò. ¹⁰Ádrùngbǎle Kàgàwà ùlè ka kí òná atdí yengè-idhò ǔ, kàbhà Ìlǎ-Alafí nírá ma, madù wàndà rǒngò dhu bhèyi rǐ ndiri òbi nyú nà ale-tù ìrì dzidu dònǎ rò rǐrà ró. ¹¹Ndi ale-tù ambénà àtina dǔ : « Nyi nyálǎna dhu àká nyandí bhùkù ò, nyadù òvina àrùbhù kígó ǔ rîi kànísá tò. I kígó ní : Èfesò, Sìmurunà, Pèrgamù, Tùwàterà, Sardì, Filadèlìfiyà, ndirò Làwòdikiyà. »

^a 1.4 Àrùbhù Alafí tí ka kátina iró dhu ní àrùbhù kànísá tò Ìlǎ Alafí rǐ dhu òvo dhu. Àrùbhù rítèna ní atdí dǔ àká bhùna ǔ dhu. ^b 1.5 Zàb 89.28 ^c 1.6 Uvt 19.6

^d 1.7 Dàn 7.13 ^e 1.7 Zàk 12.10,14 ^f 1.8 Pbàgìrìkí t'ávàna ǔ Álúfà ní wemberè tó bhàruwà-nyìkpó, ndirò Óméga ní kà rǐku dònà rò bhàruwà-nyìkpó. Kà-tì ní, Yèsù rǎrì kóró dhu apè ndi rónà rò ale, ndirò kóró dhu araya ìku dònà rò ale.

12 Ní ma magéré ma ndíní ma mala tí wò idù rí dhu òvò ale. Nírò ní ndi ma mala ɔrò ní ka kóbhòlò dhu, yà àrùbhù ɔpbína dǎ ka karí tarà ùlǐ dhu. 13 Ndirò, i àrùbhù dhu-ɔpbí nzínzi ð, ma mala Ìndrù t'Ídhùnà^g bhěyi rólo ale. Ndi ale náafó pǎfona ò nyú rárà àhu ádzí kanzù-akpà róná, ndàdù isonà ɔrò ní ka kóbhòlò kùkyě ní odrùna dǎ rò. 14 Kà-dòkà náawù tdyé òwòwù tà-mà-ká bhěyi, ndirò mbìlìkàkù bhěyi. Ndirò kà-nyìkpó náambénà ùmbìlì dǎ kàzù-idà-dò bhěyi. 15 Kà-pfò nùmbìlì álì tó kàzù ò ka kòbì rilǎ péé mùlingà tó suma bhěyi. Ndirò kà-tù ambénà ndìrì dǎ àdhàdhì ábhò idha ráwa dhu rí ndìrì dhu bhěyi. 16 Kǐrì àrùbhù alalí^h ndì ndùlǐ fangà tó ɔtsúna ní ró. Kà-li'ò rò ambénà àhu dǎ ní óyò kóró kunàdò rí ndàkà obhi-akpà. Ndirò, kà-nyì ambénà ùmbìlì dǎ atdíð, àdhàdhì atdíð nyú ríka ádrùngbǎnga tó ɔbì nyú nà adyifò bhěyi. 17 Ma mitdègu kàlǎ, ní ma mitsi obvò kònzì àdhàdhì iwà òvè ale bhěyi. Pbéù, kǎdù fanga tó ɔtsúna ìlì dùdú ndàdù àtìnà: « Nzònzì ɔdò ! Ìma, ìma ní kóró dhu apè ndì róná rò ale ndirò kóró dhu araya ìku dóná rò ale. 18 Ìma ní ípìrònga t'ále. Ma mavè wà, pbéù kòmbí, ma mírì ípìrò rò nyìkpódu nà dhòdhòhónganà. Ma mírì ádrùngbǎnga tó ɔbì nà ɔve dǎ ndirò *òyì ò nga dǎ. 19 Nírò, dhu àkǎ nyandí nyì nyálǎna dhu. I dhu ní ìrì rǐrì kòmbí dhu mà, olù rówu 'ùnyà dhu màna. 20 Yàrí ní ndi yà fanga tó ɔtsúdu-tsiró nyì nyala àrùbhù alalì mà, wò ɔrò ní ka kóbhòlò dhu, yà àrùbhù ɔpbína dǎ ka karí tarà ùlǐ màna-tì: kòkò àrùbhù alalì rítèna ní àrùbhù kànísá tó màlàyíká, ndirò tarà ùlǐ ka karí dǎyá àrùbhù dhu-ɔpbí rítèna ní i àrùbhù kànísá. »

Àrùbhù ɔpbína dǎ ka karí tarà ùlǐ dhu (1.12)

Yèsù rí Yùwanì àvì rándì bhàrùwà Èfesò tó kigò ð rǐrì kànìsà tò dhu
(Kas 20.17,28-31 ; Èfe 1.15-16 ; 5.2 ; Èbr 6.10-12)

2 1 Tdítdǎ, yà idù rúbhi dhu òvò rǎ ale náati: « Ándì dhu Èfesò tó kigò ð rǐrì kànìsà tó màlàyìkà tó, nyati yàrí màkùrù ràhu kòkò àrùbhù alalì nùlǐ fangà tó ɔtsúna ní ale, ndirò yà ɔrò ní ka kóbhòlò àrùbhù tarà nzínzi ð rúbhi ale-li'ò rò. 2 Kà rǎtina: « Ma mùni wà pbèkù mùtsò, nyì nyarí adyò ìvò owùdu ùngù nyì nyì rò tí dhu, ndirò nyì nyarí dhu-dzi

^g 1.13 2.18   ^h 1.16 1.20

òndù tí dhu mà. Ma m̀̀ni wà dhu nyi rarí nzi nzére dhu ònzi rí ale tó dhu-dzi òndù. Nyi nyóm̀vù wà uvitatále tí arí 'àti ale-afí, tàm̀anya pbání ònzi ní ì uvitatále rórò, nyadù dhu òsù abádhí rarí títò t'únòta t'ále. ³Inyi ní dhu-dzi t'òndùta t'ále, ndirò nyi nyábà àpbè òvòdu-okú dò rò, pbétù ònzi afínù ràdù ndìngye rùdú rò. ⁴Pbétù, ma míí ònè okúnù dò rò ma m̀̀nòna atdí dhu nà. Ndi dhu ní: inyi, nyi nyárá mbà àzè nà idù kòmbí àdhàdhì nyi nyíí kà nà angyi dhu bhèyi. ⁵Nírò, írè pé nyi nyitsi ró nga, nyadù nyugèrè nyubhà pbùkù nzérenga, nyadu nyi wemberè tó pbùkù m̀̀tsò ò. Ìnzi nyi nyapé nyugèrè nyubhà pbùkù nzérenga, ní ma mírà tìnù ò, madù pbùkù tarà ipfo fíndá ngari ò rò. ⁶Pbétù, nyi nyíí ònè yàrí ídzi dhu nà nyuǹtsi: nyi nyòndrò P̀̀bànikòláyíⁱ tó m̀̀tsò àdhàdhì ma m̀̀ndrò ka átò dhu bhèyi tí.

⁷Ìnga t'íríta tó b̀̀na nà aríí ale náká ndiri wò Ìlílà Alafí r̀̀vòna k̀̀nísà tó dhu mbèyi! Dhu lèma ònzi rí ale tó ma mabhùya yà Kàgàwà bhà inga ò ríí ípìrònga tó itsu-kpò', ndi ale ròtò. >>

Yèsù rí Yùwanì àvì r̀̀ndí bhàruwà Sìmurunà tó kigò ò ríí k̀̀nísà tó dhu

(M̀̀t 5.10-12; Yàk 1.12)

⁸Tdítdò ndi ale ati ma ní: «Ándí dhu Sìmurunà tó kigò ò ríí k̀̀nísà tó m̀̀làyikà tò, nyati yàrí m̀̀kürù ràhù yà kórò dhu apè ndi r̀̀nà rò ale, ndirò kórò dhu ikùya dònà rò ale-lí'ò rò. Ndi ale náavè wà, pbétù kòmbí kà ríí ípìrò rò nyìkpòna nà. ⁹Kà ràtina: <Ma m̀̀ni wà pbùkù àpbè mà pbùkù nákù màna. Pbétùngatí, inyi ní ònzítale! Ndirò ma m̀̀ni òngbà dhu bhèyi m̀̀tí P̀̀bàyàhúdí tí arí 'àti ale náará dhu ùnò nyi ní dhu átò, tàm̀anya pbání ònzi ní ì Kàgàwà bhà obhónà ale rórò. Abádhí ní p̀̀fòmvò Sìtanì ùlè arí ale tó m̀̀tù! ¹⁰Ní, nyi nyàká nzá nyònzì nyi nyábàna àpbè òdò. Nyi nyàká nyuni dhu ní, P̀̀fòmvò rarí afíku ùmvù ùmvù, imbi-dzà ò ndi ndí nzínzikù ò atdídhená ale àbhù kusò dhu-otù ò. Ní nyí nyí àpbè àbà ràrà àhù idrè idhò^k tí. Pbétù, nyi nyàká nyondù dhu-dzi, òmbà ríí nyi nyòvè dhu m̀̀tí. Ní ma madùya ípìrònga tó mùkàkù àbhù nyafò.

¹¹Ìnga t'íríta tó b̀̀na nà aríí ale náká ndiri wò Ìlílà Alafí r̀̀vòna k̀̀nísà tó dhu mbèyi! Dhu lèma ònzi rí ale nòvèya nzi òvò-gùna òve ní'. >>

Yèsù rí Yùwanì àvì r̀̀ndí bhàruwà P̀̀rgamù tó kigò ò ríí k̀̀nísà tó dhu

(Ìsa 11.4; Yud 3-4,11)

¹²Tdítdò ndi ale ati ma ní: «Ándí dhu P̀̀rgamù tó kigò ò ríí k̀̀nísà tó m̀̀làyikà tò, nyati yàrí m̀̀kürù ràhù yà òyò kórò kunàdò rí ndàkà obhi-

ⁱ 2.6 P̀̀bànikòláyí níí m̀̀ngü-nzo ùle arí, 'àdù àmbe m̀̀nyòni ònzi dò ale. Ndirò, abádhí ongónà àdù indrù ùdho ì dhu t'ònzita ró átò. ^j 2.7 Òpt 2.9 ^k 2.10 Ìdrè idhò tí ka kátina írò dhu-tì ní ngúfe idhò-nzo. ^l 2.11 Upf 20.6,14; 21.8

akpà nà rǿi ale-li'ò rò. ¹³Kà ràtina : <Ma mùni wà nyi nyarádi òná ngari. Ndi ngari ní pfòmvo Sitanì ònyè idzi òná ngari. Pbétungàtí, nyi nyínè òvòdu rǿ nyí nyápbá nyi rǿ tí. Ma mùni wà Àtìpasì yà pòtsó idè pbàkà ngàm̀bì tí ìndrũ-ònzì ale-rǿ ndì nónzì dhu átò. Ìmbá dhu rǿi ka kòhò ka fūràbvũ, yà pfòmvo Sitanì arádi òná pbanga ð dhu màtí, ní nyi nyúbhà nzá ima nyi nyá'ù nǿ pbùkù a'uta. ¹⁴Pbétù, ma mǿi ìnè okúnũ dò rò ma múnc̀ona dhu nà. Ndi dhu ní: nyi nyǿi nà ale nzínzì ð atdídhená ale rǿi ìnè, yà Bàlamà tí kátina ale udhè dhu nífũ arí. Ndi Bàlamà ní ndi dhu nudhè Bàlakà tò, ndíní Pbàìsràyélí nabhù tí ròtsù nzérenga ð, rà'à sànamù tò ka kùbì perè tí ìzà, 'àdè mùnyòni nónzì^m. ¹⁵Ndirò ròsè wò dhu òná, wò nyi nyǿina ale nzínzì ð, Pbànikòláyíⁿ rǿdhèna dhu nífũ arí ale rǿi ìnè átò. ¹⁶Nírò, nyi nyáká nyugèrè nyi nyubhà pbùkù nzérenga. Obhó tí, ìmbá kápè ìi ndi dhu bhèyi, ní ma mírà àhũ tinu ð inzà òtrò idhò ð, madù ìla úgyè kǿkò i ale nà lidu ð rò ráhũ obhi-akpà nǿ.

¹⁷Ìnga t'frita tó bǿna nà rǿi ale, náká ndirì yà Ìlílà Alafí rǿvona kànísá tò dhu mbèyi ! Dhu lèma ònzi rí ale tò ma mabhàya yà òru ka kórù *mànà^o. Ndirò, ma mabhàya òwòwù odú-ngba^p kà tò. Ndi odú-ngba ní, yà òvo-òwútá^q ka kándí òná odu. Ndirò, ndi òvo-òwútá ní yà inzà atdí ale mà núni òvo, inzà ní ndi odu ka kàbhũ fíndà ale kèlè núni ka rò. >>

Yèsù rǿ Yùwanì àvì ràndí bhàruwà Tùwàterà tó kigò ð rǿi kànísà tò dhu

(Kas 15.28-29; 1Kò 10.8,19-22; 1Tè 1.2-3)

¹⁸Tdítdǿ ndi ale ati ma ní: « Ándí dhu Tùwàterà tó kigò ð rǿi kànísà tó màlàyikà tò, nyati yàrí màkürù ràhũ Kàgàwà t'ídhùnà-li'ò rò. Ndi kà t'ídhùnà ní yà nyìkpóna arí ùmbìli kàzu-idà-dò bhèyi, pfóna ràdè ùmbìli átò áli tó kàzu ð ka kòbì rilá péé mùlingà tó suma bhèyi ale. ¹⁹Kà ràtina : <Ma mùni wà nyi nyarí ònzina kasu, nyi nyózé ngùkpà ale dhu, nyi nyá'ù ma dhu, nyi nyarí ngùkpà ale-dzùnà ònzi dhu, ndirò nyi nyarí dhu-dzi òndù dhu. Ndirò ma mùni wà dhu, nyi rarí kasu ònzi kòmbí ròsè yà angyi nyi nyongónà kònzì tí dhu òná. ²⁰Pbétù, ma mǿi ìnè okúnũ dò rò ma múnc̀ona dhu nà. Ndi dhu ní: nyi nyúbhà Yèzèbelì^r bhèyi rí dhu ònzi atdí tsìbhále, yà Kàgàwà bhà nabì tí arí ndàtì tsìbhále, ròngò àmbe pbàkà ale ùtra dǿ. Kàbhũ abádhí rùwí, ndàmbe mùnyòni t'ònzita mà sànamù tò ka kùbì perè tí ìzà màna dhu t'á'ata ùdhe dǿ fíyò. ²¹Ní, ma mùbhà wà kàsùmì kà tò ndíní ndì nùgèrè tí ndùbhà pbìndà nzérenga. Pbétù, kòzè nzá ndùbhà pbìndà mùnyòni t'ònzita. ²²Ní ándà nga mbèyi ! Ma mí kà-

^m 2.14 Òzt 25.1-2; 31.16. Mùnyòni rìné ndíi mùnyòni kèlè tí, ngàtsi ní inzà ka kòdò ale Kàgàwà tò tí dhu tí. ⁿ 2.15 Upf 2.6 ^o 2.17 Manà tí ka kátina iró dhu ní òrù-akpà ð ònyè (Yùw 6.31,49-50). ^p 2.17 Òwòwù odú-ngba ní Kàgàwà bhà Idzi ð ka kòtsù dhu tó rusà ùfà rí dhu. ^q 2.17 Upf 3.12; 14.1 ^r 2.20 1Ká 18.4; 2Ká 9.21

ǝnga ibvũ àpbè tó ara dǝ, madù ádrùngbǎ àpbè àbhũ átò kǝkǝ kà mànà arí mànyòni ònzi ale ràbà, yà ní inzà abádhí ùgèrè ì 'ùbhà ndi fiyó nzére mùtsɔ ní. ²³Ndi dhu-ǝgũ dǝ, ma mí kǝwù núngu ale òkye òkye tí. Ndi dhu bhèyi ní ndi kórɔ kànísá rǝ dhu ùnǝ ima rǝrǝ ndi ìndrũ-afí mà, ìndrũ tó irèta mànà ò rǝrǝ dhu àndà arí ale. Ndirò ma mí nzínziku ǝ ìngbàtí ìli ndi ale mà bhà perè núbhò ndi ale bhà kasu-bvu rǝ.

²⁴Pbétù nyǝ Tùwàterà tó kànísá ǝ ngũkpà pbàkrístò, nyǝ nyarí ìnzǝ Yèzèbeli rǝdhèna dhu-owù ùngũ, ndirò nyǝ nyùni nzá pfòmvo Sitanì bhà Órù ò dhu tí ka kátina dhu. Ní ma mátina nyǝ ní, ma rǝrǝ nzi ngátsi àndò à'è dũkú. ²⁵Pbétù, ma mònzì fukú dhu ní, nyǝ rǝkǝ nyòdò wò nyǝ nyǝrǝ nà idzi ǝfò mbèyi, rǝrà àhũ ma mingoya òná idhò ò. ²⁶Ndirò dhu lèmà ònzi rí ale, yà ma mózè dhu ònzi rí rǝrà àhũ ma mingoya òná idhò ò ale, ní tò ma mabhàya ádrùngbǎnga tó ɔbi, rònyè idzi kórɔ pbìrì ǝ ale dǝ. ²⁷Kũndaya i ale tsumà tó mùgò ní, ndirò kũkoya abádhí-ǝnga yà anzi ní ka kórù wìtù-ǝnga ùkǝ ka karí dhu bhèyi^s. ²⁸Kà-tì ní, ma rabhùya àbhũ Àbadu ibho idù ádrùngbǎnga tó ɔbi-tidò dhu lèmà ònzi rí ale tò. Ndirò ròsè wò dhu-dòná, ma rabhùya àbhũ kútsingá nga tó alalí^t ndi ale tò, kònzì mùlèmà dhu nitè tí.

²⁹Ìnga t'írìta tó bǝna nà rǝrǝ ale náká ndirò wò ìlǝlǝ Alafí rǝvɔna kànísá tó dhu mbèyi ! >>

Yèsù rǝ Yùwanì àvì rǝndí bhàruwà Sardì tó kigò ǝ rǝrǝ kànísá tó dhu

(Màt 7.21-23; 24.42-51; Yàk 2.14)

3 ¹Tdítdǝ ndi ale atí ma ní: «Ándí dhu Sardì tó kigò ǝ rǝrǝ kànísá tó màlàyikà tò, nyati yàrì màkùrù rǝhũ Kàgàwà-ònzǝ aróko àrùbhù alafí^u nà rǝrǝ, ndàdè ìrǝ àrùbhù alalí^v nà fóná átò ale-ìrǝ rò. Kà ràtina: <Ma mùni wà pbùkù mùtsɔ. Obhó tí, ìndrũ arí nyalà ìnè rǝrǝ ìpìrǝnga nà ale bhèyi, pbétù nyadù ìrǝ iwà ǝvè ale. ²Ní, ìkye ! Ábhũ ɔbi wò ìkyèrò òdì ndíni ndi ndòvé tí nyùnùtsi rò dhu tò, ma màla wà dhu pbùkù mùtsɔ rǝrǝrǝ mbà àkáká dhu tí pbàkà Kàgàwà-nyìkpó ǝ nídhuní. ³Nírò, ìrè indù ka kúdhe dhu mà, nyi nyírì ndi dhu tí dhu mànà. Nyi nyàkǝ nyífu ka, nyadù nyugèrè nyubhà pbùkù nzérenga. Ìnzǝ nyi nyapé ìnga àndà mbèyi, ní ma mírà àhũ tinú inzà nyi nyùni kàsùmì ǝ àdhàdhì ogbotále nàarírà dhu bhèyi. ⁴Pbétù, nyi nyàdì àdì ngúfe ale nà Sardì tó kigò ǝ, yà inzà àpè ròyá mberù ìtǝ ale. † ale ní ì atdíkpá mà mubhìya mànà òwòwù mberù nùfò ròyá rórò, abádhí ní ì àkáká ale nídhuní. ⁵Ndi dhu bhèyi ní ndi, dhu lèmà ònzi rí ale ka kufóya òwòwù mberù ní. Ndirò, ma mohoya nzi ndi ale-òvò ìpìrǝnga tó bhũkù ò rò. Ma mòvɔya dhu kpangba Àbadu mà pbìndà màlàyíkà mànà-ònzǝ, mati ndi ale rǝrǝrǝ pbàkà ale nyú.

^s 2.27 Zàb 2.8-9 ^t 2.28 Upf 22.16 ^u 3.1 Kàgàwà-ònzǝ aróko àrùbhù alafí rítèna dhu ní kàbhà ìlǝlǝ Alafí. ^v 3.1 1.20

6Inga t'íríta tó bína nà rí ale, náká ndírì ìlílà Alafí rǒvona kànisá tò dhu mběyi !»

Yèsù rí Yùwanì àvì rándì bhàruwà Filàdèlìfiyà tó kigò ǝ rí kànisà tò dhu
(2Pé 1.10-11 ; 2.9)

7Tdítdǝ ndi ale ati ma nǐ : « Ándí dhu Filàdèlìfiyà tó kigò ǝ kànisà tó màlàyikà tò, nyati yàrí màkǔrù ràhu ìlílà ale, ndàdù ì ǐ Obhóngatále tí ale-lí'ò rò. Ndi ale rí ǐ ádrùngbǎ kamà Dàwudì bhà idzi ò rí indrù àbhù ròtsù fùngulà nà fóná. Kǎpé tsátsù àpfo, ní kàpǐ rí ale arí mbǎ, ndirò kǎpé tsátsù àpǐ, ní kàpfo rí ale arí mbǎ. 8Kà rǎtina : <Ma mùni wà pbùkù mùtsò. Nírò kànǐ ma màpfo wà tsátsù indù, yà ìnzǐ atdí ale mà rǎdù àpbinà tsátsù. Ma mùni wà dhu, nyi rarí ǐ mbǎ ádrùngbǎnga tó ǔbi nà abho, pbétù nyi rífu wà pbàkà ǔte, ndirò nyi rásà nzá ǔvòdu. 9Ní, kànǐ ma mí pfòmvo Sìtanì ùlǎ arí ale tó mùtù ònzi tí dhu. I ale ní titò t'únota t'ále, ndirò abádhí arí 'àti Pbàyàhúdì tí, ìmbǎ ì ǐ Kàgàwà bhà ale nyú tí rórò. Ní ma mí abádhí ùtù ròwù 'ùkò ǔdɔyà dǝ ǔnzínú, rǎdù dhu ùni iwà ma ròzè nyi. 10 Àdhàdhì nyi nyódo nyi, nyongò dhu-dzi òndù yà indù ma múyǎ ka dhu bhěyi, ní ima mà átò, ma mí nyodo yà adzi ǝ kóró ngari ǝ rírà àpbè tó kàsùmì ǝ. Ndi àpbè rírà ndíñí ndì ndomvú tí yà adzi ǝ arí ale-afí. 11 Ma mǐrà ìnzá òtrò idho ǝ. Ní dhu àkǎ nyodo wò nyi nyí nà idzi ǝfò mběyi, ndíñí ìngbàtì ìli ndì ale mà nídhá tí nzǐ mùlè mà tó pbùkù mùkàkú. 12 Dhu lè mà ònzi rí ale ma mabhùya rí ǐ pbàkà Kàgàwà bhà-dzá átsùta tí. Ndi ale ahùya nzǐ ányì-dza rò akekpá màtí. Ndirò ròsè wò dhu-dǔnǎ, ma mandíya pbàkà Kàgàwà-ǔvò mà, ndi pbàkà Kàgàwà bhà kigò-ǔvò mà nà ndi ale-rò. Ndi kigò ní Yèrùsàlemà-ǔwátá, yà òrù-akpà ò rò rífo, pbàkà Kàgàwà-tí'ò rò kigò. Ma mandíya ǔvòdu-ǔwátá átò ndi ale-rò.

13Inga t'íríta tó bína nà rí ale, náká ndírì wò ìlílà Alafí rǒvona kànisá tò dhu mběyi !»

Yèsù rí Yùwanì àvì rándì bhàruwà Làwòdikiyà tó kigò ǝ rí kànisà tò dhu
(Luk 14.34-35)

14Kà rǐku dǔnǎ rò nǐ, ndi ale ati ma nǐ : « Ándí dhu Làwòdikiyà tó kigò ǝ kànisà tó màlàyikà tò, nyati yàrí màkǔrù ràhu Àmìnà tí kátina ale-lí'ò rò. Ndi ale ní ndì Kàgàwà ǔnzì dhu tó obhóná ngàmbì, obhó dhu kèlè úno arí ale, ndirò Kàgàwà abhòlò kóró dhu apè ì dǔnǎ rò ale. 15Kà rǎtina : <Ma mùni wà pbùkù mùtsò : nyi nyíre nzá ndirò nyi nyígbè nzá. Àkǎ àmbènà àkǎ dhu ní nyire ìrè tí, ndirò ngàtsi nǐ, nyígbè ìgbè tí'w. 16 Pbétù kòmbí, nyi

^w 3.15 Làwòdikiyà-tí ì ǐ kyèròkyèrò Kòlòsayì tó kigò ǝ idha nǐ atdí dǝ ìrè idha, ndàdù ì ǐ mběyi nyú ǔmvú tò. Ndirò Hiyèròpòlì tó kigò ì ǐ atò kyèròkyèrò ndi kigò-tí, ònǎ idha rǎdù ìgbè tí ìgbè. Pbétù, Làwòdikiyà ǝ idha-tsí nàadù ì ǐ lílílí, ìnzǐ rǎdù òvù.

ny'wó lílílí : nyi nyíre nzá irě tí, ndirò nyi nyígbe nzá igbe tí. Ní ndi dhu-okú dè rò, ma mí nyadyò àdyò tí. ¹⁷Nyi nyarí nyati ònzitále tí, kóró dhu nà aríí ale tí, ndirò ìmbà aríí atdí dhu-atdyú nà màtí ale tí. Pbéti, nyi nyèni nzá dhu, nyi rari ìmbà dhu aríí fóná ale, izèna ar'wó ale, nàkùtále, ndùmùndùmú, ndirò nzànzí rò aríí ale. ¹⁸Ní ndi dhu-okú dè rò, ma mònzì nyi nyodzi kàzè nì ka kú'o rìlā òrò fudú, ndíní nyi nyíí tí ònzitále tí. Ndi dhu bhèyi tí átò, nyi nyàkà nyodzi òwòwù mberù, ndíní nyi nyafó tí rùnù, akye ka kalana wò ale-nyì ríwù nì pbùkù nzànzíngà nì. Ndirò, nyi nyàkà nyodzi nyìkpònu ò nyi nyútdèna pbabí, ndíní nyi nyala tí nga tdítdò^x. ¹⁹Ima, ma marí kóró ale yà ma mózè tó afátá itè i ale tò, madù i dhu òsò fíyò. Nírò, nyi nyàkà nyònzì òbí, nyùgèrè nyi nyubhà pbùkù nzérenge. ²⁰Kàní, ma midè tsàtsùnà mambe hòdhi òpbì dò. Ní, ndi ale apé tūdu iri, ndàdù tsàtsù àpfò idù, ní ma mādù òtsù kàbhà idza, mādù dhu ònyè atdíkpá kà mànà. ²¹Dhu lèma ònzì rí ale ní ndi, ma míliya ràdi fkyèrò tidú àdrùngbà kamà tó pbàkà tombi dò, àdhàdhì ima, ma manzì dhu lèma madù àdi fkyèrò Àbadu-tí àdrùngbà kamà tó kàbhà tombi dò dhu bhèyi. ²²Inga t'írítà tó bína nà ríí ale, nàkà ndirò wò ìlìlā Alafí r'wóna kànísá tò dhu mbèyi. »

Kàgàwà ùlè ka kí adyi nì pbìndà tombi dò àdi rórò dhu

(Ìsa 6.1-4; Zèk 1)

4 ¹Wò dhu-dzidò, ima Yùwanì, ma mala ònyè bhèyi ródzi dùdù ngàtsi dhu. Ní ndi ònyè ò, ma mala atdí tsàtsù kpangba ndi nàpfò òrù-akpà ò ró. Ní yà iwà ma mírì angyi, ràmbe ò'ò dò wàndà róngò dhu bhèyi ale-tù, náavò dhu idù, ndàti : « Úpò àzú ! Ní, ma mí olùnà rò rí 'ònzì tdítdò dhu itè indù. »

²Ní ànyìrò rò tí, Kàgàwà bhà ìlìlā-Alafí irá ma. Ní ma mala àdrùngbà kamà tó tombi òrù-akpà ò ka kílì ràdi ró, atdí ale ràdù yì ndi tombi dò ndi ndàdi ró. ³Ndi ale ambénà ùmbìli dò atdítdò àdhàdhì òrú odziya nà odu, *yàsì mà *sardì mànà tí kátina náarùmbìli dhu bhèyi. Ndi tombi nííí *zùmàridì tí kátina odu bhèyi rùmbìli angò àkpòrò ngbòna ró^y. ⁴Ndirò, kíí àdròdrò kámá tó óyò kumì dòná ifò nà ngùkpà tombi àkpòrò ngbòna ró. Ndirò, i tombi dò ì òkò ró íí ale ní, óyò kumì dòná ifò nà pbàkùrù^z. Abádhí íí òwòwù mberù ì ùfò ròyá ró, ndirò abádhí-dò rò íí ní òrò nì ka kòbhòlò mùkàkù. ⁵Àdrùngbà kamà tó tombi dò rò, inga ùmbìli, wògò iri ndi, òvò ràdù ùtá. Ndi tombi-ònzì íí dhu ní kàzè ròrù ròyá àrùbhù mùle.

^x 3.18 Làwòdikiyà-òvò nabhè ròtò ndi atdítdò dhu níí furangà t'úlita tó bàkì nà kíí dhu, ndirò atdítdò úya mberù mà ale-nyìkpò tó pbabí mànà dhu òbhòlò ka kongónà kà-ò dhu. ^y 4.3 Zèk 1.26-28 ^z 4.4 Kòkò óyò kumì dòná ifò nà pbàkùrù níí Kàgàwà bhà ale itè arí kònzì òrù-akpà ò bhà.

I mùle ni'ì Kàgàwà-ònzí aróko àrùbhù alafí^a. ⁶Ndirò, ndi tombi-ònzí-tšù nga náala ndi ádrùngbǎ rèrù bhěyi. Kà-ò nga náambénà àwù dš atdíđđ àdhàdhì kìràwulì-š nga náarí àwù dhu bhěyi.

Ípirōnga nà ifo dhu-tší^b náakpōrō ndi ádrùngbǎ kamà tó tombi-ngbò, 'ìli átsí. Ndirò abádhí-nyìkpó í'ì angyinǎ rò mǎtí ndirò abádhí-dzidòná rò mǎtí. ⁷Wemberè tó dhu níli ndi àrì bhěyi, ɔɔ rí kisè dhu ràdù ndili ìkyi-akpǎ-ngba bhěyi. Ìbhu rí kisè-tší-nyì níli ndi ìndrù-nyì bhěyi, ifo rí kisè ràdù ndili yà ɔrú arángili sàmbà bhěyi. ⁸Ndirò, i ifo dhu ní'ì pékéléya nà azàzá, nyìkpóya ràdù ùle ngbǔya-rš mǎtí ndirò pékéléya-tsinǎ mǎtí. Abádhí owúnà adyi ùyù rš adyìbhengá ndirò kúbhingá mǎtí ìnzì ì í ìngyě rórò, 'àmbe àtìnà dš :

« Ìlǎ ale, Ìlǎ ale, Ìlǎ ale ní àlě tó Ádrùngbǎle, yà ádrùngbǎnga tó ɔbi nà ar'ì kóró dhu dš ale, Kàgàwà^c !

Ka ní ì'ì ì'ì, ì'ì ar'ì, ndirò ìrà iraya ale. » ⁹Ndirò, abádhí owúnà adyi ùyù rš, 'ìlè pòndà ádrùngbǎ kamà tó tombi dš àdi Kàgàwà, yà dhòdhódhonganà ar'ì ípirōnga nà ale ní. Abádhí owúnà kifú rš, 'àdù àmbe òtsò àbhù dš fìndà.

¹⁰Abádhí rì dhu ònzì wò dhu bhěyi òná kóró kàsùmì š, kǔkù šyš kumì dóná ifo nà pòkùrù nóowúnà 'ùkò rš ɔtdyèya dš wò pòndà tombi dš àdi Kàgàwà, yà dhòdhódhonganà ar'ì ípirōnga nà ale-ònzì. I ale owúnà kùle rš, 'ùwà dšya-rš mùkàkù, 'ùli obvò kàbhà tombi-ònzì, 'àdù àtìnà :

¹¹ « Fàkǎ Ádrùngbǎle, fàkǎ Kàgàwǎ, nyi nyàkǎ ilèta nà, ifuta nà, ndirò ádrùngbǎnga tó ɔbi nà.

Obhó tí, nyi nyabhòlò ndi kóró dhu.

Nyi nyabhòlò i dhu, nyi nyazè ndi abádhí rì'ì dhu-okú dè rò. »

Àkǎkǎ ndùngbe Kàgàwà bhà kàràtasi-yà-ba-tsù rš ando ale

(*Ròm 11.33-34 ; Fìl 2.5-11 ; Upf 1.5-6 ; 7.9-12*)

5 ¹Wò dhu-dzidš, ma mala dhu ní àkpōrō ka kákpōrò kàràtasi-yà-ba ádrùngbǎ kamà tó tombi dš àdi ale tó fanga tó kòtsú-tširó. Ndi kàràtasi ní'ì ɔɔɔ kóró ka kándì dóná nga kàràtasi, kadù tsùna nùpba àrùbhù ngari š rò ando ní *kàsè tí, ìnzì atdí ale mà náanga tí. ²Ní, ma mala ádrùngbǎnga tó ɔbi nà ar'ì màlàyikà, ràmbe dhu òvò dš ɔrú tùna nyú nà, ndàti : « Ádhi pǎ ale ndi àkǎkǎ ndùngbe wò kàràtasi-yà-ba-tsù rš ka kùpǎ ando, ndàdù ndi kàràtasi nánga ? » ³Pbétù, àkǎkǎ ndànga ndi kàràtasi, ndàdù òná nga àndà ale ní'ì mbǎ atdí mǎtí òrù-akpǎ ò, yà adzi dš, ndirò ùvùvè ale nzìnzì š mǎtí. ⁴Ní, ma madzì atdíđđ, àkǎkǎ ndàngbe ndi kàràtasi-

^a 4.5 Ózà wò dhu dš ka kándì dhu 3.1 ò. ^b 4.6 Zèk 1.4-24. ɔzú-bvu š, ifo rìtèna Upfòta tó bhùkù ò ní yà adzi š ar'ì kóró dhu-tší. ^c 4.8 Ìsa 6.2-3

yà-ba-tsù, ndàndà ònà dhu, ndàdù òzùnà ale rĩ mbă atdí màtí dhu-okú dō rō. ⁵Nírō ní ndi pbàkùrũ nzínzi ǒ atdí ale náavò dhu idù, ndàtí: « Nzǒdži! Àndà, kànĩ, Yudhà-dhú-bvũ àrì^d, ádrùngbă kamà Dàwudí bhà mùdzakuru, nónzi wà dhu lè mà. Kà ní ndi àkă àkă ndùngbe kǒkò àrùbhù ngari ǒ ka kùpbă kàràtasi-tsù rǒ andò, ndànga ka, ndàdù ònà dhu òzù ale. »

⁶Ní, ma mala Tàmă-ngba tí kátina ale ádrùngbă kamà tó tombi mà, ípirǒnga nà ìfò dhu-tsí mà kǒkò pbàkùrũ mànà nzínzi ǒ ìdè ró. Kĩli ndi òho ka kòhò dhu bhèyi. Kǒtdyù ìrì àrùbhù, kà-nyìkpó ràdù ìrì àrùbhù átò. I àrùbhù kà-nyìkpó rītèna ní Kàgàwà-ònzí aróko àrùbhù alaffí^e, yà adzi ǒ kóró ngari ònă kũví. ⁷Ní, ndi Tàmă-ngba indrí ndi ádrùngbă kamà tó tombi dǒ àdi ale tí-ò, ndàkò wò àkpòrò ka kàkpòrò kàràtasi-yà-ba fangà tó kǒtsú-tsírò rō. ⁸Kítdegù ndi kàràtasi àkǒ, ní kǒkò ípirǒnga nà ìfò dhu-tsí mà, kǒkò ǒyǒ kumì dóná ìfò nà pbàkùrũ mànà núuko ì ǒtdyùya dǒ kónzi. Ìngbàtí ìli ndi ale mà abádhí nzínzi ǒ nírì dùmù mà ndrùù róngu màrasì àlè ònà ǒrò tó kópà mànà fóná. I màrasì rītèna dhu ní Kàgàwà bhà ale tó itsòta. ⁹Abádhí ambénà yàrí adyi-ǒwútá núyù dǒ, 'àmbe àtìnà dǒ:

« Nyi nyàkă ndi nyako yàrí kàràtasi,
nyadù kà-tsù ka kùpbă nǐ andò ùngbe.

Obhó tí, ka kahò nyi. Ní wò azùnù ufù ndi dhu-otù ǒ,
nyi nyadzi kóró rùgànda-tidò nzínzi ǒ ale mà,

kóró aláwà-tidò nzínzi ǒ ale mà, kóró ale-tidò nzínzi ǒ ale mà, kóró
pbìrì ǒ ale nzínzi ǒ ale mànà Kàgàwà tò.

¹⁰ Nyi nyúli abádhí rìrì *pbàkùhání tí, ndíní kasu nónzi tí àlè tó
Kàgàwà tò. Ndirò, nyi nyábhù abádhí rìrì kàbhà idzi ǒ bhà
tí, ndíní abádhí ǒnyu tí idzi yà adzi ǒ ale dǒ.

Ndirò, abádhí ǒnyuya idzi ònyu yà adzi ǒ ale dǒ. »

¹¹ Wò dhu-dzidǒ, ma mandà nga tdítǒ, ní ma miri ádrùngbă kamà tó tombi-ngbò nàkpòrò ábhǒ màlàyíkà-tù mà, ípirǒnga nà dhu-tsí-tù mà, pbàkùrũ-tù mànà. Abádhí-bvũ nírì míliyoni-tsù, ndirò míliyoni-tsù, lufù-tsù, ndirò lufù-tsù. ¹²Abádhí ambénà ùkù dǒ ǒrú tǔya nyú nà, 'àmbe àtìnà dǒ:

« Àho ka kahò Tàmă-ngba nákă ndi
ndàbà ádrùngbănga tó ǒbì mà,
ònzì mà, dhu-ǒnga t'òvòta tó irèta mà, ǒbì mà,
ifuta mà, ádrùngbănga tó awáwù mà, ilèta mànà ! »

¹³ Ndirò ma miri Kàgàwà abhòlò òrù-akpà ǒ, yà adzi dǒ, yà adzi-tsì, ndirò ádrùngbă rèrù ǒ kóró dhu-tù. Abádhí kóró náambénà adyi ùyù dǒ, 'àmbe àtìnà dǒ:

« Ádrùngbănga tó awáwù, ifuta, ilèta, ǒbì mànà nákă
dhòdhóhónganà,

^d 5.5 Opt 49.9   ^e 5.6 Ózà wò dhu dǒ ka kàndí dhu 3.1 ò.   ^f 5.10 2.26-27; 20.4; 22.5

ádrùngbǎ kamà tó tombi dǎ àdi ale, Kàgàwà tò, ndirò Tàmǎ-ngba tò ! »
 14 Ní, kǒkò ípìrǒnga nà ìfò dhu-tsí náadúnà òwu dhu àdu rǒ, 'àti :
 « Àmìnà. » Ndirò ndi kàsùmì ǒ tí, kǒkò pbàkùrǔ adù 'ùkò ɔdyàya dǎ,
 'ùlě wò tombi dǎ àdi ale mà, Tàmǎ-ngba màna.

Tàmǎ-ngba tí kátina ale rǐ kàràtasí-yà-ba-tsù rǒ ando nángbě dhu
(Zèk 14.21 ; Zàk 1.8-10 ; 6.1-7 ; Mát 24.6-8 ; Luk 18.7-8 ; Upf 7.13-14)

6 ¹Wò dhu-dzidǎ, ma mala dhu ní : Tàmǎ-ngba angbe wemberè tó ando
 yà kàràtasí-yà-ba-tsù rǒ ka kùpbǎ àrùbhù ando nzínzi ǒ dhu. Ní, ma
 miri kǒkò ípìrǒnga nà ìfò dhu-tsí nzínzi ǒ atdí dhu, dhu òvo rí àdhàdhì
 ɔvo àtà dhu bhèyi rí ndìri túna nǐ, ndàti : « Áhǔ ! » ²Ní ma mandà nga,
 madù òwǒwù atdí *mùhàgù àla ndi nètò ró. Ndirò, ndi mùhàgù dǎ ùpò
 ndàdi ale⁸ ìfò ɔsu nà fóná, kadù mùkàkù àbhù fíndà. Kàdù àhu mùlèmátále
 tírò, ndíní ndi ndara tí dhu lèma ònzì tdítǎ.

³Wò dhu-dzidǎ, Tàmǎ-ngba angbe ɔvo rí kisé ando. Ní ma miri ípìrǒnga
 nà ɔvo rí kisé dhu, ràti : « Áhǔ ! » ⁴Ní kàzu bhèyi ngbǒna ilù ngàtsi
 mùhàgù nífò ndi. Ní kà-dǎ ndi ndùpò ndàdi ró ìfò ale-fó ka kabhù ádzí
 obhi-akpà. Ka kadù yà adzi ǒ rò kà rǐ màrùngà ìto nǐ ádrùngbǎnga tó ɔbi
 àbhù kà tò átò. Kà-tì ní, kà rabhùya ìndrǔ ròkyè ì nzínziya ǒ.

⁵Tàmǎ-ngba itdègu ìbhù rí kisé ando nángbě, ní ma miri ípìrǒnga nà
 ìbhù rí kisé dhu, ràti : « Áhǔ ! » Ní ma mùbè nga mandà rò, ma mala òtǒtǐ
 mùhàgù rítò ndi. Ndi mùhàgù dǎ ndi ndùpò ndàdi ró ìfò ale nífò kílò nà
 fóná. ⁶Ní ma miri ale-tù bhèyi rí ndìri dhu ípìrǒnga nà ìfò dhu-tsí nzínzi
 ǒ rò rí dhu òvo ró, ndàti : « Nganù-ra tó atdí kílò-odzi ní atdíku idhò tó
 kasu tó mùkimbà nyú, ndirò *sàyiri-ra tó ìbhù kílò-odzi ní atdíku idhò
 tó kasu tó mùkimbà nyú átò ! Pbétù, akye mà òvayì màna nàndà dhu
 nǐ, nyi nyàkǎ nzá nyidzǐ ì-tsí-odzi. »

⁷Tàmǎ-ngba níftègu ìfò rí kisé ando nángbě, ní ma miri ípìrǒnga nà ìfò
 rí kisé dhu, ràti : « Áhǔ ! » ⁸Ní, ma mandà nga, madù ìrfbìta tó ikána nà
 mùhàgù àla rítò ndi. Kà-dǎ ndi ndùpò ndàdi ró ìfò ale-ɔvo nífò ɔve. Ndirò,
 kǒwù ǒ ìfò ní *Òyì ò nga tí kátina ale. Abádhí tò ka kabhù ádrùngbǎnga
 tó ɔbi, ndíní yà adzi tó atdí nga ìfò dǎ ǒ ale nòkye tí obhi-akpà nǐ, àwù
 nǐ, kóró andi-tidò nǐ, ndirò ìrì ǒ ìzǎ nǐ.

⁹Tàmǎ-ngba itdègu imbo rí kisé ando nángbě, ní *màzàbahù-tsinǎ, ma
 mala Kàgàwà bhà ɔte t'únɔta-okú dò rò, ndirò ndi ɔte tó ídzì ngàmbi tí ì
 ìfò dhu-okú dò rò ka kókyè ale. ¹⁰Ní, ì ale ambénà ùkù dǎ ɔrú túya nyú nà,
 'àmbe àtìnà dǎ : « Ádrùngbǎle Kàgàwǎ, nyi ní ìlǐlǎ ale ndirò Obhóngatále.
 Nyi nyádi, nyambe inga òdò dǎ ràrà àhu ìngbà kàsùmì ò, ndíní nyi nyitdì

⁸ 6.2 Mùhàgù dǎ ùpò, 'òkò ìfò ale rǐtèna dhu ní Kàgàwà arí màlipò àbhù nzére ale tò
 dhu (Zàk 6.1-8).

tí anya yà adzi ǝ ale dǝ, nyutsè rǝká dhu, yà azùka núfù abádhí nzínzi ǝ ale-okú dǝ rǝ ? » ¹¹ Ìngbàtí ìlì ndì ale mà kǝkǝ ka kǝkyè ale nzínzi ǝ tǝ, ka kabhù ǝwǝwù kanzù. Ndirǝ ka kati abádhí ní : « Nyí nyàkǝ nyǝdǝ adǝkù, yà Kàgàwà-owù ùngǝ arí ale. Ka kí abádhí nzínzi ǝ atdídhená ale ǝkye yà nyí ka kǝkyè dhu bhèyi. Í ǝkye ka kǝkyena ale-bvu rǝkǝ rǝ nga ní ndì Kàgàwà adùya rùkù dhu ùtsè nǝ. »

¹² Wǝ dhu-dzidǝ ma mala dhu ní, Tàmǝ-ngba rǝ aza rí kǝsè andǝ nángbè dhu. Ní, yà adzi nívi atdídǝ, adyifǝ ùgèrè ndì ndǝtí inyí tǝ mberù bhèyi, àbí radù ndùgèrè ndǝlù azu bhèyi. ¹³ Òrù-akpà-nyí rǝ alalí náawà ì yà adzikpa dǝ, àdhàdhì itsu-kpǝ náarí 'àwà kázùrǝ rǝ, ǝbi nà rǝpili àpùpù rǝ kpàna-ǝnga ùyǝ ǝnǝ kàsùmì ǝ dhu bhèyi. ¹⁴ Òrù-akpà nídhá ndì, ndàmbe ndàduru dǝ, àkpǝrǝ ka kákǝrǝna kàràtasí-yà-ba náarí ndàdùrù dhu bhèyi. Kǝrǝ pbirì mà, kǝrǝ sǝngà mànà nùngbe ì fíyǝ ngarì ǝ rǝ, 'òwù. ¹⁵ Yà adzi ǝ ádrǝdrǝ kámá mà, ádrǝdrǝ ale mà, pbànowí tǝ ádrǝdrǝ ale mà, ǝnzítále mà, ǝbitále mà, ndirǝ kǝrǝ ngǝkpà ale mà, yà ìnǝ tí arǝí mà, dǝyá arǝí ìtírǝ ale mànà náatsè, 'òwù 'ùrù odu-tsi arǝí ibhu ǝnǝ màtí, ndirǝ pbirì-rǝ arǝí odu nzínzi ǝ màtí. ¹⁶ Abádhí ambénà dhu ǝvǝ dǝ pbirì mà odu mànà tǝ, 'àmbe àtìna dǝ : « Nyàwà nyí dǝkǝ, nyàdù mǝrù itse wǝ ádrǝngbǝ kamà tǝ tombi dǝ àdi ale-rǝ rǝ, ndirǝ Tàmǝ-ngba bhà nàwí rǝ rǝ. ¹⁷ Obhó tí, abádhí tǝ nàwí tǝ ádrǝngbǝ idho ìrà wà. Ní ádhi pbá ale ndì ìnè rǝí ndàdi pbìndà ìpìrǝnga nà tdítǝdǝ ? »

**Kàgàwà bhà ale-nyìndri rǝ ka kí *kàsè ùpbi
ndíní abádhí nǝdǝ tí kàbhà nàwí rǝrǝ dhu
(Yùw 10.16; Rǝm 11.25-26; Upf 14.1-5; 21.3-4)**

7 ¹ Wǝ dhu-dzidǝ, ma mala ìfǝ màlàyíká, ìkìkò ìfǝ yà adzi-pbidǝ ǝnǝ rǝ. Abádhí utǝ awe-tsù ì adzi pbidǝ ǝnǝ, ìnzí opilí tí yà adzi dǝ màtí, ádrǝngbǝ rèrù dǝ màtí, ndirǝ kǝrǝ itsu-tidǝ dǝ màtí. ² Ndirǝ, ka kabhù ádrǝngbǝnga tǝ ǝbi abádhí tǝ, ndíní abádhí ìnza tí yà adzi mà, ádrǝngbǝ rèrù mànà nǝ. Ní, ma mala ngǝtsi màlàyíkà adyifǝ arí ndìtǝ ìnǝ rǝ rúpo rǝ, ndàdù ìí Kàgàwà, yà ìpìrǝnga nà arǝí ale bhà *kàsè nà fǝnǝ. Kǝdù òkù ǝrú tǝna nyú nà kǝkǝ ìfǝ màlàyíká tǝ, ndàtí : ³ « Ìnzí nyìnza yà adzi mà, ádrǝngbǝ rèrù mà, itsu mànà, rǝrà àhù kàsè ùdu àlè kí àlè tǝ Kàgàwà bhà ale-nyìndri-rǝ dhu ò. » ⁴ Ní, ma miri Kàgàwà bhà kàsè ka kùdù nyíya-ndri rǝ ale-bvu. Abádhí-bvu níí, atdí miyà dǝnǝ ìfǝ kumì dǝnǝ ìfǝ nà lufù ale^h, yà kàsè ka kùdù rǝyá. Í ale níí yà Pbàìsràyélí tǝ atdí kumì dǝnǝ ǝyǝ nà rùgànda

^h 7.4 Atdídhéná ale arí ìrèna dhu ní, atdí miyà, ìfǝ kumì dǝnǝ ìfǝ nà lufù ale-bvu nìbhò dhu rǝrǝ Pbàìsràyélí tǝ atdí kumì dǝnǝ ǝyǝ nà rùgànda-bvu ka kìtrǝ atdí kumì dǝnǝ ǝyǝ nà Yèsù bhà uvitatále-bvu gùna, kǝdù ìtrǝnǝ tdítǝdǝ atdí lufù gùna dhu. Ndi atdí lufù rítèna dhu ní abho nyú ìndrù-bvu rǝí dhu kèlè ! Atdí kumì dǝnǝ ǝyǝ nà rítèna átǝ dhu ní Kàgàwà bhà ale.

kóró' nzínzi ǝ rò úvò ale. ⁵Yudhà bhà rùgànda ǝ ale, yà kàsé ka kudu nyiyan-dri rǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. Rùbenì bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. Gǎdi bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. ⁶Àserì bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. Nàfùtali bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. Mànasì bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. ⁷Simiyoni bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. Lawì bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. Isàkàrà bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. ⁸Zàbùlonà bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. Yòzefù bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale. Ndirò, Bènyàminì bhà rùgànda ǝ ní atdí kumì dòná ǝyǝ nà lufù ale.

Kóró pbìrì ǝ ale tó ádrùngbǎ anduta

⁹Wò dhu-dzidǝ, ma mandà nga, ní ma mala ìnzǝ ònà ale-bvu rǝ ndòzè ádrùngbǎ mùtù-ba. Ndi mùtù ǝ ìfǝ ale nífǝ : kóró pbìrì ǝ ale, kóró rùgànda-tidǝ, kóró ale-tidǝ, ndirò kóró aláva-tidǝ t'ále mànà. Abádhí ìfǝ ádrùngbǎ kamà tó tombi-ònzǝ ndirò Tàmǎ-ngba-ònzǝ ì ikò ró, 'àdè òwòwè kanzè ùfǝ ròyá, ndirò 'àdè ngazì-kpa-dòká ùlu fòyá. ¹⁰Ndirò, abádhí ambénà ùkù dǝ ɔrú tǝya nyú nà 'àmbe àtìna dǝ : « Àlè tó ògè ìrà wà àlè tó Kàgàwà, yà ádrùngbǎ kamà tó tombi dǝ àdi ale bhà rò, ndirò Tàmǎ-ngba bhà rò ! » ¹¹Ndirò, kóró màlàyíká nífǝ ádrùngbǎ kamà tó tombi mà, pbàkùrǝ mà, ìpìrònga nà ìfò dhu-tsí mànà-ngbò ì àkpòrò ró. Ní abádhí kóró núugùnyìya ràpbǎ adzikpa-ngbò nyú ádrùngbǎ kamà tó tombi-ònzǝ, 'àdè àmbe Kàgàwà ùle dǝ. ¹²Abádhí ambénà àtìna dǝ : « Àmìnà ! Ilèta mà, ádrùngbǎnga tó awáwè mà, dhu-ònga t'òvòta mà, òtsò t'ábhuta mà, ifuta mà, ádrùngbǎnga tó ɔbi mà, ɔbi mànà nákǎ kabhu àlè tó Kàgàwà tó dhòdhòdhónganà ! Àmìnà ! »

¹³Ní, pbàkùrǝ nzínzi ǝ atdí ale ivú dhu tsùdú, ndàti : « Kǝkò òwòwè kanzè nùfǝ ale ní àdhi mà ? Ndirò, abádhí ìwù àdhà rò ? » ¹⁴Ní ma madù dhu àdu kà tó, mati : « Pbàkà Ádrùngbǎlé, inyì ní ndi nyì nyèni ka. » Nírò ní ndi kǎdè dhu òvò idù, ndàti : « Kǝkò ale ní ábhǝ àpbè ǝ rò úvò ale. Abádhí ù'ò ròyá kanzè ròwè tdyé Tàmǎ-ngba-azù ní. ¹⁵Ndi dhu-okú dò rò nga ní ndi, abádhí ikò Kàgàwà bhà ádrùngbǎ kamà tó tombi-ònzǝ, ndirò abádhí rǝ kasu ònzǝ kà tó kàbhà idza ǝ adyíbhengá nga mà kúbhingá nga mànà ǝ. Ndirò wò ndi pbìndà ádrùngbǎ kamà tó tombi-dǝ àdi Kàgàwà rǝ pbìndà hemè-idza ùpè abádhí dǝ, ndínǝ ongó tí abádhí òdò. ¹⁶Àwù rǝ nzǝ abádhí òho tdítǝ, idha-atdyú mà rǝ nzǝ abádhí òho tdítǝ, adyifò mà rǝ nzǝ abádhí ɔbi tdítǝ, ndirò abádhí rǝ nzǝ igbétá ìnè tdítǝ. ¹⁷Obhó tí, Tàmǎ-ngba, yà ádrùngbǎ kamà tó

ⁱ 7.4 Pbàisràyélí tó atdí kumì dòná ǝyǝ nà rùgànda kóró tí ka kátina iró ní Kàgàwà bhà ale tí arǝ ale kóró, ìnzǝ ní Ungbòta-Ayí kèlè ǝ.

tombi nzínzi ǝ rǝí ale, rǝ abádhí ùnda pbìndà tààmà bhěyi, ndàdù àrà abádhí nà ípírǝnga tó idha-dòti ǝ. Ndirò, Kàgàwà rǝ abádhí-nyìdha ùndò kóró. »

**Tàmă-ngba tí kátina ale rǝ kàràtasǝ-yà-ba-tsù rǝ
àrùbhù rǝ kisé ando nángbě dhu**

(Upf 5.8)

8 ¹Tàmă-ngba níitdègu àrùbhù rǝ kisé ando nángbě, ní òrù-akpà ò nga níimbè bhìi ràrà àhu mbèmbè atdí adyifò-sisì-go tí.

²Wò dhu-dzidǝ, ma mala Kàgàwà-ònzǝ arí ikò àrùbhù màlàyíkà, kadù àrùbhù wàndà àbhù foyá.

³Ndirò, ngàtsi màlàyikà ira, ndidè íkyèrǝ *màzàbahù-tí. Kǝí ndrùù róngu alindra bhěyi sòbǝ ùbi ka karí dóná òrò ní ka kóbhòlò wìtù nà foná. Kà-fó ka kabhù ndí sòbǝ abho nyú, ndínǝ kàbhù tí perè tí atdíkpá Kàgàwà bhà ale kóró tó itsòta mànà òrò tó ndi màzàbahù dǝ. Ndi màzàbahù íǝ Kàgàwà bhà ádrùngbǝ kamà tó tombi-ònzǝ. ⁴Ndi sòbǝ-ikò núupò ndi màlàyikà-fó rò Kàgàwà-ònzǝ atdíkpá ndi Kàgàwà bhà ale tó itsòta mànà. ⁵Wò dhu-dzidǝ, ndi màlàyikà idyi wò ndrùù róngu sòbǝ ùbi ka karí dóná dhu, ndirǝ màzàbahù-dǝ rò ndi ndidyì kàzù ní, ndàdù ìbvùnà yà adzi dǝ. Nírò, ɔɔɔ utá, wògò iri ndi, inga umbìli, yà adzi ràdù ìvi.

Àrùbhù màlàyíkà rǝ yà adzi ǝ rírà àpbè itè rǝ wàndà ùmi dhu

(Uvt 7.19-21 ; 9.22-25 ; 10.21-23)

⁶Kǝkò àrùbhù màlàyíkà, foyá àrùbhù wàndà nà náabhòlò ì ndínǝ ì ùmi tí ì wàndà.

⁷Ní, wemberè tó màlàyikà náamì pbìndà wàndà, kadù azu nà ì nàngbò ifo mà kàzù mànà níbvù yà adzi dǝ. Yà adzi tó atdínga ìbhù dǝ náagbè, itsu tó atdí nga ìbhù dǝ ràdù ògbe átò. Ndirò irí agbè kóró.

⁸Wò dhu-dzidǝ, ɔɔɔ rǝ kisé màlàyikà náamì pbìndà wàndà. Ní, kàzù rǝgbe róná ádrùngbǝ pbìrì nà ndi nǝfò atdí dhu ka kibvu ádrùngbǝ rèrù ò, ndi rèrù tó atdí nga ìbhù dǝ ràdù ndùgèrè ndòngò azu tí. ⁹Ádrùngbǝ rèrù ò aróko Kàgàwà abhòlò dhu-tsí tó atdí nga ìbhù dǝ nùmvè, *bàtó tó atdí nga ìbhù dǝ ràdù ìnza.

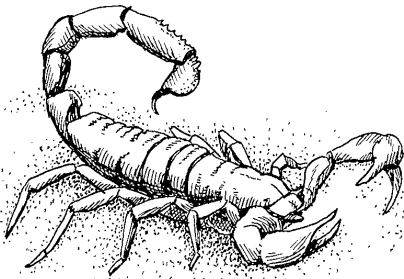
¹⁰Ìbhù rǝ kisé màlàyikà-tsí náamì pbìndà wàndà. Ní, mùle-rǝ kàzù bhěyi rórù ádrùngbǝ alali-ba níitsi òrù-akpà ò rò, idha-apká tó atdí nga ìbhù dǝ ní dǝ, ndirò idha-dòti dǝ. ¹¹Ndi alali-ɔɔɔ níǝ «Ogú». Ní wò dhu ìtsi dòyá idha-apká tó atdí nga ìbhù dǝ náadù ògyè tí ògyè. Ndirò ì idha nùmvè ábhǝ ale nyú náadù ùve, ògyè tí ì idha ògyè nídhuní.

¹²Wò dhu-dzidǝ, ifo rǝ kisé màlàyikà amì pbìndà wàndà. Ní adyifò mà, àbǝ mà, alali mànà tó awáwù-kudò tó atdí nga ìbhù dǝ náavè, ndòngò ínò tí. Ndi dhu bhěyi ní ndi, atdíku ùbho nga ǝ, awáwù-kudò tó atdí nga ìbhù dǝ náavè, kùbhingà nga tó ràdù àve ndi dhu bhěyi tí átò.

¹³Ndirò, ma mandà nga tdítđđ, ní ma mala atdí sàmbà ɔrú nyú ránkili awe ɔ ró. Ní kǎmbénà dhu òvò dđ ɔrú túna nyú nà, ndàti: «Nyí nyífi àpbe ɔ! Nyí nyífi àpbe ɔ! Nyí nyífi àpbe ɔ yà adzi óvò nyí rò, yà ìbhu ì nùbhà ngǔkpà màlàyíkà rǔmína tdítđđ wàndà-tù ìri nyí nyí rò!»

(Zèk 5.26-30; Yòw 2.1-11; Upf 16.10-16)

9 ¹Wò dhu-dzidđ, imbo rí kisè màlàyíkà náamì pbìndà wàndà. Ní ma mala òrù-akpà ò rò ìtsì atdí alali yà adzi dđ. Kà-fó ka kabhù *òyí tí kátina ádzí ìbhu-akpà-tsù t'ápfoa tó fùngulà. ²Ní, ndi alali náapfo ndi ìbhu-akpà-tsù, ádrùngbǎ furù ò rò ráhu ìko bhèyi ndi ìlì ìko ràdù ùpo ndi ìbhu ò rò. Ndi ìko náabhù adyifò-nyìkpó dđ nga mà òrù-akpà-nyì ró nga mànà rùtì. ³Ní ifè núuvò ndi ìko ò rò, 'àdù 'ifàlà yà adzi dđ. Ní ka kabhù

Áwina ní arí ìndrù ùbì àwù-tidò (9.3)

yà áwina ní arí ìndrù ùbì àwù-tidò bhà ɔbi-tidò abádhí tó. ⁴Ka kadù dhu òvò abádhí tó ìnzí abádhí rìnza ìngbatí ìlì ndi ìrì-bí-tidò mà, itsu-tidò mà, ndirò ìnga tí arí ìnga dhu-tidò mànà, pbétù abádhí ràvu ìmbà rí Kàgàwà bhà *kàsè nà nyàya-ndrìnǎ ale ró tí. ⁵I ifè tó ka kuyá dhu ní, àpé abádhí ròkye i ale òkye tí, pbétù abádhí ràkǎ 'àvu àvù tí i ale ró, rǎrà àhu ìmbò àbì tí. Ndirò, abádhí rǎbhǔna ìndrù rìnè ròyá rándi dhu, náaraya ìfi ró àdhàdhì

áwina ní arí ìndrù ùbì àwù-tidò nóbì ale arí ìnèna róná rándi ró dhu bhèyi. ⁶Ndirò ndi idho ɔ, ìndrù owuya ɔve ònè ró fíyò, pbétù ìnzí 'àdù àbànà. Abádhí owuya 'òzè ró 'ùve, pbétù ɔve ràdù òku tí òku tsùyá rò.

⁷I ifè tó ɔfò nífi 'àdhàdhì ìla t'úgyeta tó ka kònzì tóròna *mùhàgù bhèyi. Abádhí dò-tsírò ìfi dhu ní ɔrò tó mùkàkú nà ndi nòfò dhu, ndirò abádhí-nyì afò ndi ìndrù-nyì nà. ⁸Abádhí-dòkǎ ìfi vèbhále-dòkǎ bhèyi, kùya ràdù ìfi àrì-kù bhèyi. ⁹Ndirò, abádhí-odrùdò dđ ìfi làtú ní suma tó làtú. Ndirò, abádhí-pékélé rǔnzina wògò nífi 'àdhàdhì ìla ùgye ka kótse nà ábhò mùhàgù rǎdhana gèrègèrè-tidò tó wògò bhèyi. ¹⁰Abádhí-áwì nífi 'àdhàdhì yà áwina ní arí ìndrù ùbì àwù-tidò-áwì bhèyi. Abádhí tó ɔbi, yà abádhí ràvu ní ìndrù-ró ìmbò àbì tí, nífi i abádhí-áwì ò. ¹¹Ndirò, abádhí tó ádrùngbǎ kamà nífi òyì ɔ màlàyíkà. Pbàèbrànìyà t'ávàna ɔ, kòvò nífi Àbàdonì. Ndirò Pbàgìrìkí t'ávàna ɔ, ka nífi Àpòliyonì.

¹²Wò wemberè tó àpbe ùdà wà. Ndirò olù rí ìpe tdítđđ ní ɔyò ngǔkpà àpbe.

^J 9.11 Àpòliyonì-tì ní Dhu-tsè òtdì arí ale.

13 Ní, aza rí kisě málàyikà náamì p̀b̀indà wàndà, madù atdí ale-tù ìrì, rìtò ndì yà Kàgàwà-ònzí ríí ɔ̀r̀ò tó *màzàbahù tó ifo p̀binàdò ònǎ r̀ò. 14 Ndi ale-tù avò dhu wò aza rí kisě málàyikà, ndàdù ìí wàndà nà fóná t̀ò, ndàtì: « Ɛ̀k̀òl̀ò F̀uràtì tó idha-akpà-bid̄ʒ ka kúsò ifo málàyíká. » 15 Ní kǎdù ì málàyíká ̀̀k̀òl̀ò, ndíí yà adzi óvò ale tó atdí nga ìbhù d̄ʒ ǹokye tí. Kàgàwà uli abádhí angyangyi ndi okyeta tó adyifò-sisì t̀ò, idho t̀ò, àbì t̀ò ndirò ato t̀ò. 16 Ma miri m̀h̀àg̀ù d̄ʒ arúbhi abádhí tó p̀b̀anówí tó m̀t̀ùt̀ù-bvù. Abádhí-bvù níí ́ỳỳ m̀iyà mìliyoni ale. 17 Ndirò, wò ɔ̀nyu bhèyi r̀òdzì d̀ùd̀ù dhu ò, ma mala ì m̀h̀àg̀ù mà d̀ỳỳá ùpò 'òkò p̀b̀anówí mànà. Ɛ̀ p̀b̀anówí tó làtù níí kàzù bhèyi ìlù làtù. Ndirò, ngùkpà tó làtù níí kenekè tó ndirò áwùse tó. Ɛ̀ m̀h̀àg̀ù-dò ǹúulì ì àrì-dò bhèyi. Ndirò, abádhí-li'ò r̀ò ambénà àhu d̄ʒ dhu ní kàzù mà, ikò mà, atdí d̄ʒ arúla ògbe ndógbe r̀ò áwùse tó dhu-ra mànà. 18 Ndirò, k̀òk̀ò ìbhù àp̀b̀è, k̀òk̀ò m̀h̀àg̀ù-li'ò r̀ò rúvò kàzù mà, ikò mà, atdí d̄ʒ arúla ògbe ndógbe r̀ò áwùse tó dhu-ra mànà náakyè yà adzi óvò ale tó atdí nga ìbhù d̄ʒ. 19 Obhó tí, k̀òk̀ò ì m̀h̀àg̀ù tó ádr̀ungbànga tó ɔ̀bì nííí abádhí-li'ò ndirò abádhí-áwí ò. Abádhí-áwí nííí àdhàdhì osu-dò bhèyi, 'àdù òwu nzére dhu ònzí r̀ò ìndr̀ù r̀ò ì áwíya ní.

20 Ɛ̀ ǹub̀hà ìnzí 'ùve k̀òk̀ò àp̀b̀è ní ale ǹúg̀èr̀è nzá ì 'ùbhà yà ɔ̀súya nyú ní ì ɔ̀bh̀òl̀ò *s̀anamù t'úlétá. Abádhí akò 'òngò àmbe nzére-alafí mà ì s̀anamù mànà ùle d̄ʒ. Ɛ̀ s̀anamù abádhí abh̀òl̀ò ɔ̀r̀ò mà, f̀uràngà tí kátina s̀uma-tid̄ʒ mà, m̀ulingà mà, odu mà, ndirò itsu mà ní. Ɛ̀ dhu-tsí níí ìnzí rí inga mà àlà, ìnzí rí inga mà ìrì, ndirò ìnzí rí ùbhí tí màtí ùbhi dhu. 21 Ndirò, abádhí ugèrè nzá ì 'ùbhà ìndr̀ù t'òkyeta mà, òndr̀ù t'òndr̀ùta mà, m̀nỳỳònì t'ònzita mà, ogbo t'ònzita mànà tó f̀iỳỳ nzére m̀ts̀ò.

Yùwanì rí kàràtasí-ngba ákò málàyikà-fò r̀ò ndàdù ùkanà, ndòtò dhu
(Zèk 2.8–3.3)

10 1 Wò dhu-dzid̄ʒ, ma mala ádr̀ungbànga tó ɔ̀bì nà ngàtsi málàyikà òr̀ù-akpà ò r̀ò rífo r̀ò. Kíí àp̀b̀ù ìbvù ndì d̀òná, angò-sisì ràdù ndàkpòr̀ò d̀òna r̀ò r̀ò. Kà-nyì ambénà ùmbili d̄ʒ adyifò-nyìkpa náarùmbili dhu bhèyi. Ndirò, kà-pfò níli ndì kàzù tó átsùta bhèyi. 2 Kíí àngǎ ka kànga ònànga kàràtasí-ngba nà fóná. Ní, kíde ndìli fangà tó pf̀òna ádr̀ungbǎ r̀èr̀ù d̄ʒ, ndàdù ìgù tó pf̀òna ìli adzi-kpa d̄ʒ. 3 Kǎdù òkù ɔ̀r̀ù t̀ùna nyú nà àdhàdhì àrì rí t̀ùna-ònga idho dhu bhèyi. Ndirò, kòkù r̀ò, ma miri àr̀ùbhù ɔ̀vò àtà dhu nádu kà tò dhu. 4 Ndirò, ì àr̀ùbhù ɔ̀vò àtà dhu nítdègu ndìri, ní ma madù m̀ob̀h̀òl̀ò abádhí ùnò dhu t'ándítá t̀ò. P̀b̀étù, ma miri atdí ale-tù òr̀ù-akpà ò r̀ò rí dhu ɔ̀vò idù r̀ò, ndàtì: « Ɔ̀dò k̀òk̀ò àr̀ùbhù ɔ̀vò ǹánò ìndù dhu òdhù ò. Àpé nyandí ka. »

5 Ní, wò ma màlanà ádr̀ungbǎ r̀èr̀ù mà, adzi-kpa mànà d̄ʒ ìdè r̀ò málàyikà náava fangà tó ɔ̀súna òr̀ù-akpà ò. 6 Kǎdù dhu òtsò Kàgàwà, yà dhòdhòdhónganà aríí ale, yà òr̀ù-akpà mà, adzi mà, ádr̀ungbǎ r̀èr̀ù

mà, òyá arí kóró dhu-tsí mànà nanzì ale-òvò rǎ, ndàti: « Ìmbǎ ndì nùbhà kàsùmì rǎ tǎtdǎ! ⁷ Àrùbhù rí kisé màlàyikà rí wàndà òmì ònǎ kàsùmì ò, Kàgàwà rí yà ndì ndarù ròngò òko òrù ò dhu àbhù rǎkǎ, àdhàdhì p̀bìndà ìnc-akpá, *pb̀anábì-otù ò ndì ndavò Ídzi Màkùrù-bvu rǎ. »

⁸ Wò dhu-dzidǎ, ma miri yà òrù-akpà ò rò dhu ǹòvòndà idù ale-tù, r̀òvò dhu tǎtdǎ idù, ndàti: « Àrà nyakò wò àngbè ka kàngbe r̀òrò rǎ kàràtasì-ngba yà ka nàlù f̀onǎ màlàyikà-fó rò. Ka ní yà ididè ndìli atdí pf̀ona ádr̀ungbǎ r̀èrù dǎ, ndàdù ngàtsi pf̀ona ìli adzi-kpa dǎ màlàyikà. »

⁹ Ní, ma madù àrà ndi màlàyikà-tí'ò, madù k̀onzi r̀ìbhò ndi kàràtasì-ngba fudu ò. Ní, kǎdù dhu òvò idù, ndàti: « Àkò ka, nyadù ùkanà, nyotò. Kà r̀ogyè ògyè f̀inù-tsù ò, pb̀étù linú kà r̀okye iti-dha bhèyi. »

¹⁰ Ní, ma makò wòrì kàràtasì-ngba ndi màlàyikà-fó rò, madù ùka nà. Ní, kǎkyè lidú, r̀ò'ò iti-dha bhèyi. Pb̀étù, ma mitdègu k̀òtò, ní kǎdù ògyè tí ògyè fidu-tsù ò.

¹¹ Ní, ka kavò dhu idù, kati: « Dhu àkǎ nyovò dhu tǎtdǎ nabì bhèyi ábhǎ ale-tidò mà, ábhǎ p̀bìrì ò ale mà, dhèdhèrò alávà-tidò tó ábhǎ ale mà, ndirò ábhǎ ádr̀òdrò kámá mànà-okú dò rò. »

Kàgàwà arí pb̀ikì ngàm̀bì àbhǎ r̀uvò àp̀bè ò rò tí dhu

(Uvt 7–10; 1Ká 17.1; Luk 21.24)

11 ¹ Wò dhu-dzidǎ, ka kibho dhu ùdhè ka karí nǎ itsukpò bhèyi ndì nìli ízò fudú, kadù àtìnà ima nǎ: « Ívǎ nyi, nyudhe^k Kàgàwà bhà idza mà màzàbahù mànà, nyadù ànyì-dzá rò arí Kàgàwà ùlè ale-bvu nòzè. ² Pb̀étù, wò irinǎ rò rǎ rǎ kà tò odhó nǎkǎ nyubhà ìnzì nyudhe. Obhó tí, wò ndi-tsí ka kàbhù wà yà ìnzá àp̀e Kàgàwà ùnǎ ale, kǎkǎ ìfò kumì d̀onǎ òyò nà àbì' tí rí ìlǎ kigò-tsìdò^m òbè ale tò. ³ Ndirò, ma mí òyò pb̀akà ngàm̀bìⁿ òvì r̀òwù dhu òvò ìndrù tò, g̀oniyà ò ùfò r̀òyá inyì tó mberù tí r̀òrò. Ní, abádhí rǎ dhu òvò ìndrù tò pb̀anábì bhèyi r̀àrà àhù atdí lufù, d̀onǎ òyò miyà, d̀onǎ azà kumì nà idhò^o tí. » ⁴ Kòkò ò òyò ngàm̀bì ní ò kòkò òyò mìzèyituni-tsù-kpa^p, ndirò abádhí ní ò tarà ùlǎ ka karí d̀oyá mùnarà^q, kǎkǎ yà adzi ò Ádr̀ungbǎle-ònzì aríko ale. ⁵ Ndirò, ndi ale apé ndòzè ndònzì abádhí nzére, ní kàzù r̀àdù àhù abádhí-li'ò rò, r̀àdù ò abádhí tó òmvù nùbì^r. Ndi dhu bhèyi tí ní ndi, ìngbàtí ìli ndì ale mà yà abádhí nòzè ndònzì nzére ní r̀àdù òvè. ⁶ Ndirò,

^k 11.1 Udhetà-tì ní Kàgàwà r̀àrì p̀bìndà ale-ngbò òdò (Zàk 2.5-9; 4). ^l 11.2 ìfò kumì d̀onǎ òyò nà àbì ní atdí dhu kèlè ìbhù atò d̀onǎ g̀ona nà nà. Atdídhèna ale arí ìrèna dhu ní, ìfò kumì d̀onǎ òyò nà àbì tí ka kátina dhu-tì r̀àrì Kàgàwà r̀òtdì wà p̀bìndà ale abáyà àp̀bè ònǎ idhò-bvu ídò. ^m 11.2 ìlǎ kigò tí ka kátina ìrò ní Yèrùsàlemà tó kigò. Ndirò ndi kigò itè ní Kàgàwà bhà ale. ⁿ 11.3 òyò ngàm̀bì tí ka kátina ìrò ní Yèsù ná'ù ale tó mùtè, àdhàdhì Músà mà Èliyà mànà tó òfò ò. ^o 11.3 Atdí lufù, d̀onǎ òyò miyà, d̀onǎ azà kumì nà idhò ní atdí dhu kèlè wò 11.2 ò rǎ ìfò kumì d̀onǎ òyò nà àbì nà. ^p 11.4 Zàk 4.3, 11-14 ^q 11.4 Zàk 4.2; Upf 1.12,20 ^r 11.5 2Ká 1.9-10

abádhí rĩĩ inè ádrùngbānga tó obi nà, 'ùtsi òrù-akpà-tsù*, inzi igye níikó tí yà indrũ tò abádhí rĩ dhu òvo pbànábí bhèyi òná kàsùmì ð. Abádhí rĩĩ inè ádrùngbānga tó obi nà átò, 'ùgèrè idha ròngò azu tí, 'àdù ingbatí ìli ndì àpè-tidò mà nábhu yà adzi ð ale ràbà, ì òzè ka dhu bhèyi.

⁷Abádhí rĩ wò indrũ tò ì aróvona pbànábí bhèyi dhu t'òvota ito rò, *òyi ð rò ráhu izà" núugyeya ìla abádhí nà. Kònzíya abádhí-lèma, ndàdè abádhí ðkyè. ⁸Ní, abádhí-abvò nóokoya ádrùngbā kigò, yà abádhí tó Ádrùngbāle ka kutó mùsàlabhà dð òná kigò tó ngudhà ð. Ndi kigò ní ndi ka karí ìpèna kanzi Sòdòmò" tí, ndirò ngàtsi ní Mísrì" tí. ⁹Ní, ingbatí ìli ndì ale-tidò nzínzi ð ale mà, ingbatí ìli ndì rùgànda-tidò nzínzi ð ale mà, ingbatí ìli ndì aláva-tidò t'ále nzínzi ð ale mà, ingbatí ìli ndì pbìrì ð ale nzínzi ð ale mà nà náandáya kòrí abvo ìbhu idho dóná gòna nà tí*, ndirò abádhí a'uya nzí kutdù ì abvo. ¹⁰Kòkò ì yà adzi óvò ale-idhè níikaya ndì ìkà tí abádhí ève dhu-okú dò rò. Ì ale-idhè níikaya ndì, 'àdù àmbe perè mà núbho dð fíyò nzínziya ð, atdíð nýú kòrí óyð pbànábí náabhù ì 'àbà àpè nídhuní. ¹¹Kòrí ìbhu idho dóná gòna nà dzidò, Kàgàwà bhà rò ìrà ípìrònga tó ale-ihè náatsù abádhí-abvò ð, abádhí ràdù 'ìvà, 'ìkò pfóya dð. Nírdò ní ndi ádrùngbā odo níisí abádhí àndà rð rúbhi ale ð. ¹²Ndirò, kòkò ì óyð pbànábí níiri orú-tùna nà rí dhu òvo fíyò òrù-akpà ð rò ale-tù, ndàti : « Nyùpò àzú ! » Ní abádhí upò òrù-akpà ð àpè ð, àzèmbè kòkò ì abádhí tó òmvù rāndàna rórò. ¹³Wò ndi kàsùmì ð tí, ádrùngbā mùtiti níisí, kigò tó atdínga idrè dð ràdù ndùgòlò. Àrùbhù lufù ale náadù ève wò ndi mùtiti ð. Ní ádrùngbā odo nýú níisí òdòdì ale-go ð, ràdù Kàgàwà, yà òrù-akpà ð arĩĩ ale nílè.

¹⁴Dhu ìnzà rí oyo rí kisè dhu nùdà wà, ndirò ìbhu rí kisè rí nzí àperè, ìnzà ndì ndìtò ndì rórò !

Àrùbhù rí kisè wàndà rōngò dhu

(Zàb 98 ; Upf 12.10 ; 19.6)

¹⁵Wò dhu-dzidò, àrùbhù rí kisè màlàyikà náamì pbìndà wàndà. Ní àbhò ale náavò dhu orú tuya nýú nà òrù-akpà ð rò, 'àti :

« Kòmbí yà adzi ð idzi nùdà wà atdíð àlè tó Ádrùngbāle Kàgàwà mà-fò ð, yà kùtri fìndà ale, Krístò màna.

Ní, ndi idzi ràdì dhòdhóhónganà ! » ¹⁶Ndirò óyð kumì dóná ìfò nà pbàkùrù, yà fíyó kámá tó tombi dð aróko Kàgàwà-ònzí,

^s 11.6 1Ká 17.1 ^t 11.6 Uvt 7.17-21 ^u 11.7 Òyi ð rò ráhu izà àti atdídhená ale arí Krístò bhà òmvù tí: 1Yù 2.18. Ngùkpà ale arí kàti Dànyelè tó bhùkù ð ka kítè izà tí: Dàn 7.7,23-27. Ngùkpà ale-tsí arí kàti yà adzi ð ale nùnda arí Kàgàwà nà arí ndùgye fíyó nzére ìrèta ní ale tí. ^v 11.8 Opt 18.20-19.29 ^w 11.8 Uvt 1.8-14 ^x 11.9 Atdídhená ale arí ìrèna dhu ní, ìbhu idho dóná gòna nà tí ka kátina dhu-tì ràrì Kàgàwà ródì wà pbìndà ale-abvò onziya ngudhà ð idho-bvù ídò, ìnzí tsànza nonzi tí dhu.

núugú ì, nyiya ràpǎ adzikpa-ngbò nyú, 'ùlě Kàgàwà.

17 Abádhí ambénà àtìnà dǎ:

« Mǎ màbhū òtsò indù, fàkà Ádrùngbǎle Kàgàwà, yà ádrùngbǎnga tó ɔbi nà aríí kóró dhu dǎ alé!

Nyi nyaríí ìnè, ndirò nyi nyíí ìnè.

Obhó tí, nyi nyónzì kasu pbùkù ádrùngbǎnga tó ɔbi nǐ, nyidi pbùkù Idzi.

18 Ìnzǐ arí nyifù ale nííí nàwí nà rùnù,

pbétù kòmbí, pbùkù nàwí nítè ndi ndi abádhí-rǎ.

Ndi kàsùmì ní, yà ùvùvè ale-ànyǎ ìtdì nyi nyí ònǎ kàsùmì.

Ndirò ka ní, yà indù kasu nanzì ale, pbùkù pbànábí mà, kóró ngǔkpà ale

kǎkà ɔvònu ìfù arí mànà tò nyi nyí mùkìmbà ùbhò ònǎ kàsùmì,

ìmbǎ ríí ìndrù arí ìfùna ale màtí, ndirò ìnzǐ ìndrù arí ìfùna ale màtí.

Ndi kàsùmì ní kǎkà yà adzi ìnzǎ arí ale-tse òtdì nyi nyí ònǎ kàsùmì! »

19 Wò dhu-dzidǎ, yà òrù-akpà ò aríí Kàgàwà bhà idza-li'ò náapfo ndi, Kàgàwà mànà ìndrù ùngbò ì dhu ìtè rí Sàndukù ràdù ndàla ònà. Ní inga núumbìlì, ale-tù mà, ɔvò rǔtǎ dhu mànà ràdù 'irì. Ndirò, yà adzi níivì, ifo ràdù ìkǎ atdíidǎ.

Kàgàwà rí ònǎ nà tsìbhále^y òdo ádrùngbǎ osu-akpà-ba rǎ rò dhu

(*Opt 3.15; Dàn 12.1; Luk 10.18; 1Pé 5.8; Upf 2.26-27*)

12 1 Wò dhu-dzidǎ, ádrùngbǎ ize náavì ndi òrù-akpà ò. Ndi ize nííí adyifò nǎfò rònǎ mberù bhéyi atdí tsìbhále, àbí ràdù ìí pǎna-tsinǎ. Ndirò kà-dò rǎ ìí mùkàkù ní atdí kumì dònǎ ɔyǎ nà alali ríí rònǎ mùkàkù^z. 2 Wò ndi tsìbhále nííí ari nà. Ní, kǎmbénà ùkù dǎ, ndùgu ndi ndí rò, ndi ndí àpbè àbà dhu-okù dò rò.

3 Wò dhu-dzidǎ, ngǎtsi ize náavì ndi òrù-akpà ò. Ndi dhu nííí kàzu bhéyi ìlù ádrùngbǎ osu-akpà-ba. Ndi osu-akpà-ba-dò ìí àrùbhù, ɔtdyúna ràdù ìí idre. I àrùbhù kà-dò rǎ, mùkàkù nííí atdátí. 4 Ní, kǐdhá òrù-akpà rǎ alali tó atdínga ìbhū dǎ áwina nǐ, ndìvò yà adzi dǎ. Ní wò osu níidè, wò ìkyèrǎ òdì ndíní ndi ndùgu tí ndi tsìbhále-ònzǐ, ndíní ndi ndòtɔna tí kà rǔguna ngbángba ányirǎ rò tí. 5 Ní wò ndi tsìbhále núugu kpatsìbhá ngbángba, yà kóró pbirì ɔ ale ùndà^a róngo tsumà tó mùgǎ^b nǐ ngbángba. Pbétù, ka kadù ndi kàbhà ingba òdyì, kowù nà Kàgàwà-tí'ò, yà ndi Kàgàwà bhà ádrùngbǎ kamà tó tombi-tí'ò. 6 Ndirò, wò ndi tsìbhále adù òku rùngù^c ò,

^y 12.0 Tsìbhále tí ka kátina iró ale ní nǐ Màriyà, Yèsù tsánà, pbétù kà rítèna ní Pbàisràyélí, Kàgàwà bhà ale, yà Yèsù Màsiyà ahù nyuyatsi rò ale (Opt 3.14-16; Ísa 54.1-8; 66.7-8). ^z 12.1 Opt 37.9 ^a 12.5 Zàb 2.9 ^b 12.5 Suma tó mùgǎ ní ní ndi tàrà ùndà arí ale nóongónà fíyǎ tàrà-ngbò òdò. ^c 12.6 Rùngù ní òmvù-tsù rò ka karí òtse, kowù ale ùrù ònǎ ngari (Uvt 2.15; 16). Ndirò ka ní átò nzère dhu aríí ònǎ ngari (Màt 4.23).

yà Kàgàwà òbhòlò angyangyi fíndà ngari ò, ndíní ka kòdò tí ndí mběyi ányì, ràrà àhù atdí lufù, óyó miyà dòná azà kumì nà idhò tí^d.

⁷Ní, ilara níitsi òrù-akpà ò, ádrùngbà màlàyíkà Mùkàlì mà pbìndà màlàyíkà màrà rùgyè ì wò ndi osu-akpà-ba mà pbìndà màlàyíkà^e màrà nà. Ní wò ndi osu mà pbìndà màlàyíkà màrà núugye ì átò abádhí màrà. ⁸Pbétù kǎnzì nzá dhu lèrà, ndirò ngari adù ì ì mbá abádhí tò tditdò òrù-akpà ò, pbìndà màlàyíkà màrà. ⁹Ní, ka kibvu wò ndi ádrùngbà osu-akpà-ba obvò. Abadhi ní ndi yà màhàngú ò rò ì ì osuf, yà Nzére Ale tí, ndirò ngátsi ní Pfòmvo tí ka karánzina, yà adzi ò kóró ale ùtrá arí Ale. Ní ka kibvu ka yà adzi ò pbìndà màlàyíkà màrà.

¹⁰Wò dhu-dzidò, ma miri órú túna nyú nà rí dhu òvò òrù-akpà ò rò ale-tù, ràmbe àtina dǒ: « Kòmbí ògù mà, ádrùngbànga tó òbi mà, àlè tó ádrùngbà kamà Kàgàwà bhà idzi mà, yà kùtri fíndà ale, Krístò bhà ádrùngbànga màrà níwú wà ùvò! Obhó tí, wò àlè t'ádóna òbhù rǒ arúbhi kúbhingá màtí ndirò adyíbhengá màtí àlè tó Kàgàwà-ònzí ale, ka kibvù wà òrù-akpà ò rò. ¹¹È àlè t'ádóna ónzì kà lèrà Tàmá-ngba-azù-òbì ní, ndirò, abádhí ónzì kà lèrà, yà ì aróvona indrù tó Kàgàwà bhà Òte ní. Abádhí náadzi fíyó ípírònga, ràrà àhù ì úve dhu ò màtí. ¹²Wò dhu-okú dò rò ní ndi inyi òrù-akpà, yà ùnú aróko ale màrà kóró, nyí nyàkà nyílè nyí! Pbétù nyí yà adzi ò ndirò rèrù ò nyí nyáróko rò, nyí nyí òpè ò, wò ndi Pfòmvo nófò wà dèkù nídhuní. Ndirò, kàlè àlè tí nàwí ní, kàni dhu yà fíndà ndi nùbhà kàsúmí-ngba rǎrǎi akekpá nídhuní. »

¹³Wò ndi osu-akpà-ba níitdègu ndi ka kibvù yà adzi ò dhu àlǎ, ní kǎdù ndòpè, ndòné yà kpatsibhá ngbàngba nugu tsibhále, ndíní ndi ndónzi tí nzére. ¹⁴Pbétù, ka kadù sàmbà-pékélé nà ndi nòfò óyó pékéléna àbhù wò ndi tsibhále tò, ndíní kǎdù tí ndòbè ní, ndàrà rùngù ò yà fíndà ka kabhòlò itse wò ndi osu-akpà-ba rǒ rò ngari ò. Ányì ka kadò ka mběyi nyú, ràrà àhù ìbhù atò dòná gòna nà^e nà tí. ¹⁵Ní, wò ndi osu-akpà-ba náadyò idha abhò nyú lina ò rò, rìli ndi bhùna ò rǒku idha-akpà bhěyi ndi tsibhále-owù ò, ndíní íyadhíyà natdú tí ndàrà nà. ¹⁶Pbétù, adzi-kpa adù ndi wò tsibhále dzùnà ònzì: kǎngbe lina^ò, ndòtò wò ndi osu-akpà-ba àdyò lina ò rò idha-akpà. ¹⁷Ní, wò osu-akpà-ba náakó atdí dǒ wò tsibhále rǒ, ndàdù àrà ìla ònzì kàbhà ngùkpà inzo màrà. È ale ní kǎkà Kàgàwà bhà Úyátá ìfù arí ale, 'adù yà Yèsù ùnò fíyò dhu nífu ale. ¹⁸Níró ní ndi wò ndi osu-akpà-ba naadù àrà ìde ádrùngbà rèrù-bidò ósokpó dǒ.

Osu-akpà-ba tò rí kasu ònzì nzére óyó ìzǎ

(Dàn 7.19-25; Upf 14.9-11; 17.3,7-17; 19.20)

13 ¹Wò dhu-dzidò ma mala atdí ìzǎ, ádrùngbà rèrù ò rò ráhu ró. Kà-dò ì ì àrùbhù, ótdyúna ràdù ì ì idre. Ndirò kóró ì kòtdyú rǒ

^d 12.6 11.2,3 ^e 12.7 Osu-akpà-ba bhà màlàyíkà ní nzére màlàyíkà. Ndirò nzére-alaffí tí ka karí àtina ní abádhí kèlè átò. ^f 12.9 Ópt 3.1 ^g 12.14 ìbhù atò dòná gòna nà ní atdí dhu kèlè atdí lufù, óyó miyà dòná azà kumì idhò nà nà (12.6).

mùkàkú níí ìnè, ndirò i àrùbhù kà-dò rǎ, ka kundí ɔvɔ níí Kàgàwà ní ka kí dhu ùnɔ nzére òná ɔvɔ. ²Wò ndi ma mala ìzǎ nííli ndi atdáta bhéyi. Kà-pfò mà, kà-pfò-ɔdzèkélé màná nííí tsamangèrè bhà bhéyi. Ndirò kà-tsù náadù ndìli àrì-tsù bhéyi. Ní osu-akpà-ba náabhù pbìndà ádrùngbǎnga tó ɔbi mà, pbìndà ádrùngbǎ kamà tó tombi mà, pbìndà ádrùngbǎnga màná-rɔrò kà tǎ. ³Wò ndi ìzǎ-dò nzínzi ǎ, atdí ale-dò náambénà òlo dǎ ɔve-ngbò rǎ otú nàbà dhu bhéyi, pbétù ndi otú náadù ɔgù ògù tí. Ní idho núuko yà adzi óvò ale atdí dǎ kóró ndi ìzǎ-okú dǎ rò, 'àdù kòwù núngu. ⁴Ní abádhí ɔkò ì ɔtdyàya dǎ, 'ùlè wò osu-akpà-ba, pbìndà ádrùngbǎnga tó ɔbi-rɔrò kàbhù wò ndi ìzǎ tǎ dhu-okú dǎ rò. Abádhí núuko ì 'ùlè ka, 'àmbe àtìná dǎ: « Ádhi pbá ale ndi yàrì ìzǎ bhéyi pbìndà ɔbi rǎí? Ádhi pbá ale ndi ndùgyè rádù kà nà, ndàdù kà lè mà ònzì? »

⁵Ní, wò ìzǎ tǎ ka kabhù ale-tsù ní ale ìdzí ka kí ní ɔte t'óteta mà, Kàgàwà ní ka kí dhu ùnɔ ní màná tǎ ale-tsù. Ndirò kǎdù ìfɔ kumì dòná ɔyǎ nà àbì^h tí ndi ndí wò kasu ònzì ní ádrùngbǎnga tó ɔbi nábà. ⁶Ní wòrì ìzǎ náapè ndùnò dhu Kàgàwà ní: ndùnò dhu kǔvò ní, ndùnò dhu kǎrádi róngà ní, ndàdù dhu ùnɔ òrù-akpà ò aróko ngùkpà ale ní átò. ⁷Ka kufà rusà kà tǎ ndíni ìla nugye tí Kàgàwà bhà ale màná, ndònzì lè màya. Ndirò, ka kabhù ka rǎí ádrùngbǎnga tó ɔbi nà ìngbàtí ìli ndi rùgànda-tidò dǎ, ìngbàtí ìli ndi ale-tidò dǎ, ìngbàtí ìli ndi aláva-tidò dǎ, ndirò ìngbàtí ìli ndi pbìri dǎ. ⁸Yà adzi óvò ale kóró núuléya ka. Í ale ní, kóró ale kàkà, yà adzi ka kanzìna rò, inzà ka kandí ɔvòya yà àho ka kahò Tàmá-ngba tí kátina ale bhà ípiróngà tó bhùkù ò ale.

⁹Ínga t'írìta tó bǎna nà arǎí ale, náká ndirò nga mbéyi! ¹⁰Nyí Kàgàwà bhà alé, nyí nyáká nyíí dhu-dzi òndù arí ale tí, ndirò fíyó a'uta òdò arí ale tí. Kàgàwà ííya gukyè imbi ò ka kosóya tí atdí ale nudhé dhu tí, ní ka kosóya ndi ale imbi ò. Ndirò, kííya gukyè ìla t'úgyeta tó obhi-akpà ní ka kohoya tí atdí ale nudhé dhu tí, ní ka kohoya ndi ale obhi-akpà ní.

¹¹Wò dhu-dzidǎ, ma mala ɔvɔ rí kisé ìzǎ, adzi ò rò ráhu ró. Kǔtdyú íí ɔvɔ, ì ɔtdyúna rádù 'ùli tàmá-ngba-ɔtdyú bhéyi. Ndirò kǎránà òte rǎ osu-akpà-ba bhéyi. ¹²Kǎránà kasu ònzì rǎ yà angyinǎ rò íí fíndà ìzǎ-fó ndi ndábà ádrùngbǎnga tó ɔbi ní kóró ndi ìzǎ-ònzí. Kǎránà yà adzi mà òná aróko ndi ndóvò ale màná nábhu rǎ rùlè wò ndi wemberè tó ìzǎ, yà ndi natsú ndòhò otù-bhu rǎí dònà rǎ ìzǎ. ¹³Wò ndi ɔvɔ rí kisé ìzǎ, náanzì ádròdrǎ wiwì. Obhó tí, kǎránà kàzù mà nábhu rǎ rífò òrù-akpà ò rò, rìrà àhu yà adzi dǎ kóró ale-nyìkpó ǎ rò. ¹⁴Kǎbà wò wemberè tó ìzǎ-ònzí ndi ndí wiwì ònzì ní ádrùngbǎnga tó ɔbi. Ní, kǎránà yà adzi óvò ale àbhù rǎ rùwí ndi wiwì-otù ǎ, ndòvò dhu abádhí tǎ, ndàti abádhí ràkǎ 'òbhòlò

^h 13.5 Atdí dhená ale arí ìrèna dhu ní, ìfɔ kumì dòná ɔyǎ nà àbì tí ka kátina dhu-tì rǎrì Kàgàwà rǔtdì wà wò ìzǎ rǎ kǔkò dhu ònzì òná idho-bvù ídò.

ndi ìzǎ-wòyǎ. Ndi ìzǎ ní ndi ìla t'úgyeta tó obhi-akpà nǐ ka kalú ngbǎna ɔve-ngbò rǎ, pbétù ràdù ìkye. ¹⁵Ndi ɔɔ rí kisè ìzǎ náabà ádrùngbǎnga tó ɔbi ní, wò wemberè tó ìzǎ-wòyǎ tó ndi ndí ípírǒnga àbhǔ nǐ, ndíní ɔpé tí ndòtè, ndàdù kǎkǎ 'ùvò rí ìnzǐ 'ùkò ì, 'ùlè ndi ale nókýè. ¹⁶Ndirò wò ndi ìzǎ náadù kóró ale ètù, ìndrǔ arí ìfǔna ale mà, ìnzǐ ìndrǔ arí ìfǔna ale mànà, ònzítàle mà nǎkùtǎle mànà, dòyá arí ìtírò ale mà ìno tí arí ale mànà, ndíní ka kulí tí ize fangà tó ɔtsúya rǎ màtí, ndirò ngàtsi nǐ nyiyan-dri rǎ màtí. ¹⁷Dhu òdzi ka kí, ndirò dhu ùdzí ka kí dhu tó otu níí nǐ mbǎ atdí ale tó màtí, ìmbǎ ndi ale ìí ndi ize nà rò. Ndi ize níí wò ndi ìzǎ-ɔvò, ndirò ndi ɔvò nà ndi nàkò ɔzú-bvùⁱ.

¹⁸Írò dhu àkǎnà kíí dhu-ǎnga t'òvòta tó irèta nà. Ní, inga t'únita tó irèta nà aríí ale, nǎkǎ ndùpí wò ndi ìzǎ bhà ìmòrò. Obhó tí, ndi ìmòrò ní atdí ale-ɔvò nà ndi nàkò ìmòrò. Ndirò ka ní azà miyà, azà kumì, dòná azà nàⁱ.

Tàmǎ-ngba úwu ale rí adyi-ɔwútá núyu dhu

(Èbr 12.22-24; Upf 7.3)

14 ¹Wò dhu-dzidǎ ma mandà nga, ní ma mala Tàmǎ-ngba tí kátina ale *Sáyuni tó pbìrì dǎ idè ró. Kíí atdíkpá atdí miyà, ìfo kumì, dòná ìfo nà lufù ale mànà, ndirò, ì ale-nyìndri rǎ ka kundí ɔvò níí kǔvò mà kà t'Ábanà-ɔvò mànà. ²Ní, ma miri atdí ale-tù òrù-akpà ò rò rírà, ràmbè àwa dǎ àdhàdhì ábhǎ idhá-yà-ba rí ndisòlo dhu bhèyi, ndirò, atdí dǎ rúta ɔvò-tù bhèyi. Ndi ale-tù níí ndi átò ràmbè ò'ò dǎ dùmù òti rí ale rí fíyó dùmù òti dhu bhèyi. ³Ní kǔkò atdí miyà, ìfo kumì, dòná ìfo nà lufù ale náambénà adyi-ɔwútá úyu dǎ Kàgàwà bhà ádrùngbǎ kamà tó tombi mà, ípírǒnga nà ìfo dhu-tsí mà, pbàkùrǔ mànà-ònzǐ. Atdí ale mà wò ndi adyi ùdhe rádù ndùni níí ìmbǎ, ìnzá ní kǔkò atdí miyà, ìfo kumì dòná ìfo nà lufù ale, kǎkǎ yà adzi ò rò Tàmǎ-ngba úwu kèlè núdhe ka 'ùni rò. ⁴Í ale ní ì nódò atdí dǎ, 'òkò ìlátá ò Kàgàwà-nyìkpó ò ale, yà ìnzá ì níti vèbhále nà ì úbhi dhu-otù ò ale. Ndirò abádhí arúbhi Tàmǎ-ngba-owù ò, yà kà rúbhi ònà kóró ngari ò. Obhó tí, abádhí ní ì ka kùwù ngǔkpà ale nzínzi ò rò, ríí àdhàdhì wemberè tí ka kúbhòna Kàgàwà tò, ndirò Tàmǎ-ngba tó perè bhèyi. ⁵Abádhí ní ìnzá àpè títò ùnò atdí-gùna màtí ale, ndirò ìmbǎ nzére dhu tí ka kózùna dhu ríí nyuyatsì ale.

ⁱ **13.17** Pbàgìríkí mà Pbàyàhúdí mànà t'ávàna ò, kóró andítá-nyìkpó níí ndi nà ndi nàkò ɔzú-bvù nà. Ní atdí ale-ɔvò nà ndi nàkò-tsí ka kuni tí, dhu akána kupí ndi ɔvò ò ríí andítá-nyìkpó-nzo nà ndi nàkò ɔzú-bvù kóró, kadù àngbònà atdíkpá. ^j **13.18** Azà dhu tí kátina andítá rítèna dhu ní ìnzá àkǎ bhùna ò dhu, ndirò àrùbhù dhu tí kátina-tsí ní atdí dǎ àkǎ bhùna ò dhu. ìzǎ-rǎ ríí azà miyà, azà kumì, dòná azà nà tó ìmòrò rítèna dhu ní, kà rǎrǎ ìnzá àkǎ bhùna ò irèta nà dhu, ndirò ìnzǐ kà rí dhu lè mà ònzí akekpá màtí dhu.

Ìbhũ màlàyíkà rĩ Kàgàwà rĩ anya ìtdì yà adzi óvò ale dǎ dhu òvɔ dhu
(*Kas 17.30-31; Upf 18; 19.19-20*)

⁶Wò dhu-dzidǎ, ma mala atdí màlàyíkà ɔrú nyú rókũ awe ǎ ró, ndàdè ìfĩ yà adzi óvò ale tò ndì ndóvɔna dhòdhódhóngà tó Ídzi Màkürũ nà. I ale ní ìngbàtí ìli ndì p̀bìrì ǎ ale mà, ìngbàtí ìli ndì rùgànda-tidò mà, ìngbàtí ìli ndì aláva-tidò t'ále mà, ndirò ìngbàtí ìli ndì ale-tidò màna. ⁷Ní kǎmbénà dhu òvɔ dǎ ɔrú tũna nyú nà, ndàmbe àtina dǎ: «Nyí nyàkǎ nyǒnzì Kàgàwà ɔdǎ, nyǎdè ìlènà! Obhó tí, kǎbhà kàsùmì yà ìndrũ-ànyǎ ìtdì kà rĩ ònà nákǎ wà. Nyí nyàkǎ nyǔlě wò ndi òrũ-akpà mà, adzi mà, ádrùngbǎ r̀èr̀è mà, idha-d̀tí-nzo màna nanzì ale!»

⁸Ɔvɔ rí kisé màlàyíkà náadè ìrà wò ndi wemberè tó-tsí dzidǎ, ndàdè òkù, ndàti: «Íyàdhíyà ìtsi wà! Bàbelì tó ádrùngbǎ kigò^k ìtsi wà! Kǎbhũ kóró p̀bìrì ǎ ale r̀òmvè Kàgàwà bhà ádrùngbǎ nàwí tó òvayì, yà abádhí ndì ndábhũ ròtsù p̀bìndà m̀nyòndì ò dhu-otù ǎ.»

⁹Ìbhũ rí kisé màlàyíkà níra kǒkò angyi ìwũ ǒyǒ màlàyíkà dzidǎ. Ní, kǎvò dhu ɔrú tũna nyú nà, ndàti: «Ìngbàtí ìli ndì ale yà wòyɔna ka kóbhòlò ìzǎ mà ndi kà-wòyǒ mà ùlě rí, kadè ndi ìzǎ bhà ize àpba nyina-ndri rǎ màtí ndirò ngǎtsi nǎ ɔtsúna rǎ màtí ale, ¹⁰ní rĩ Kàgàwà bhà ádrùngbǎ nàwí tó òvayì nómuvè átò. Obhó tí, ndi òvayì ka kabhòlò ìnzí kisi idha ònà, kadè òdhòna kǎbhà nàwí tó kópà ò! Kǒkò dhu bhèyi ale náabáya àp̀bè kàzũ ò, ndirò abádhí abáya ka yà atdídǎ arúla ògbe ndógbe r̀ò áwùse tó dhu-ra ò, ìlǐlǎ màlàyíkà mà, Tàmá-ngba màna-ònzí. ¹¹Ndirò, wò ndi abádhí tó àp̀bè tó kàzũ-ikò náarúpo ɔrũ dhòdhódhóngà nà. Kǒkò ndi ìzǎ mà, wòyɔna màna núle ongónà ale, yà kǒvò tó ize ka kupbá r̀òyá ale kóró, náarí nzí 'àsò atdíku màtí kúbhingá, ndirò adyíbhengá màtí àp̀bè ǎ r̀ò.»

¹²Wò dhu-okú d̀ò r̀ò ní ndi, Kàgàwà bhà ale, kǎkà Kàgàwà bhà Úyátá ìfũ arí, 'àdè Yèsù à'ù ale, nákǎ ìfĩ dhu-dzi òndù arí ale tí.

¹³Ndirò, ma miri ale-tù òrũ-akpà ò r̀ò rí dhu òvɔ ró, ndàti: «Ándí yàrí dhu: «Hirò ǹonzì ní yà kòmbí ndi ǹòpè r̀ò ráve Ádrùngbǎle Yèsù ì á'ù r̀òrò ale!» ìlǐlǎ-Alafí r̀átina: «Obhó dhu ní ndi! I ale rĩ 'àsò f̀iyó ododu kasu ǎ r̀ò, abádhí anzì ìdzi dhu nódhò wà ì, 'òwù abádhí-owù ǎ nídhuní.»»

Yà adzi ǎ ale-ànyǎ ìtdì ka kí dhu
(*Ìsa 63.1-8; Yòw 4.12-14; Màt 13.37*)

¹⁴Ma mandà nga tdítǎ, ní, ma mala òwòwù àp̀bù, ndirò ndi àp̀bù dǎ ndì ndàdi ró ìfĩ ale ní Ìndrũ t'Ídhùnà nà ndì ǹòfò ale^l. Kà-dò rǎ ìfĩ ní ɔrò tó

^k 14.8 Bàbelì tó kigò r̀itèna dhu ní Kàgàwà nà rí ndùgye ádrùngbǎnga-tidò kóró. Atdí ndi ǒfò nífĩ Ròmà tó kigò (Upf 17-18). ^l 14.14 Ìndrũ t'Ídhùnà ní Yèsù Krístò, Màsiyà (Upf 1.13; Dàn 7.13).

mùkàkù, ndirò kà-fó ìí dhu ní inga ǒ dhu òtse ka karí nǐ atdíǒ ndì náka obhi-tidò. ¹⁵Ní, atdí màlàyikà náahù òrù-akpà ò aríí Kàgàwà bhà idza ò rò, ndòkù orú tǔna nyú nà ndàti wò ndi àp̀b̀ù dǒ àdi ale nǐ: «Ídyì p̀b̀ùk̀ù obhi, nyɔ̀p̀è nyogù inga ǒ dhu nǐ. Obhó tí, yà adzi àdi wà tùm̀b̀à tí, ònà dhu ka kogu tí, ndirò ndi onzi-bvù dhu ògu ka kí ònà kàsùmì àkà wà!» ¹⁶Ní, wò ndi àp̀b̀ù dǒ àdi ale nùudà p̀b̀ìndà obhi yà adzi ǒ, ndòtsè kà ǒ dhu nǐ.

¹⁷Ngàtsi màlàyikà náadù àhu òrù-akpà ò aríí Kàgàwà bhà idza ò rò, ndì mà átò ndàdù ìí inga ǒ dhu ògu ka karí nǐ ndì nakàní obhi nà fóná. ¹⁸Ngàtsi màlàyikà níí ìí ádrùngbǎnga tó obi nà màzàbahù-dǒ aríí kàzù dǒ^m. Ní ndi-tsí náahù ndi màzàbahù dǒ rò, ndàdù òkù orú tǔna nyú nà wò atdíǒ ndì nàkà obhi ríí fóná màlàyikà tò. Kàti: «Ídyì wò atdíǒ ndì nàkà p̀b̀ùk̀ù obhi, nyazè yà adzi ǒ ríí vǐnyò-kpǒ nǐ, iwà ndi vǐnyò-kpǒ nǒ'ò nídhuní.» ¹⁹Ní, wò màlàyikà nùudà p̀b̀ìndà obhi yà adzi dǒ, ndàzè yà adzi ǒ vǐnyò-kpǒ nǐ, ndàdù ndi vǐnyò-kpǒ àwà kùzù ka karí ònà ádrùngbǎ ibhu-ba ò. Kǒkò dhu kóró rǐtèna dhu ní Kàgàwà bhà nàwí. ²⁰Ka kaha ndi vǐnyò-kpǒ bhùna ò, irinǎ rò kigò tò. Ní, azuⁿ isòlò ndi abho nyú ndi kà-bhu ò rò, gùgùna rùpò, ndàrà àhu m̀h̀h̀g̀ù-tsù rǒ nyú. Ndirò, ndi azu adù òkù, ndàrà àhu mbèm̀b̀è ìbhu miyà kilòm̀t̀t̀èrè tí^o.

Vǐnyò-kpǒ ùzù ka karí ònà ádrùngbǎ ibhu-ba (14.19)

Músà bhà adyi mà, Tàmǎ-ngba bhà adyi mànà náyù ka kí dhu
(Upf 11.19; 16.1; 19.1-4)

15 ¹Wò dhu-dzidǒ, ma mala ngàtsi ádrùngbǎ ndirò idho rǐ indrù mà ùkǒ atdíǒ nǐ ize òrù-akpà-nyì-rǒ. Ndi dhu níí àr̀ùb̀h̀ù màlàyíkà àr̀ùb̀h̀ù dhèdhèrò àp̀b̀è-tidò nùlù foyá. Kǒkò ì àp̀b̀è níí ndi kà rǐku d̀yá rò àp̀b̀è, abádhí rǒ rò Kàgàwà rǐ p̀b̀ìndà nàwí ìtò nídhuní.

²Tdítdǒ, ma mala kiràwulì bhèyi ònà nga rǎwù, ndàdù ìí kàzù nà ònà átò ádrùngbǎ r̀èr̀ù. Ndirò, ma mala ìzǎ lèmà nónzì ale, yà ìnzá kà-wòyǒ nùlè, ndirò ì nùvò ìnzǐ kùp̀b̀ì kǒvò nà ndì nàkò ɔzù-bvù nyìya-ndrìnǎ ale. Abádhí ikò ndi ádrùngbǎ r̀èr̀ù dǒ, 'àdù Kàgàwà bhà dùm̀ù

^m 14.18 8.5   ⁿ 14.20 Ìsa 63.1-6   ^o 14.20 Író, uvitatále Yùwanì azè nditè Kàgàwà ìtdìya kóró ale-ànyá dhu.

ùlu foyá. ³Ní, abádhí ambénà Músà, Kàgàwà bhà kasutále bhà adyi mà, Tàmă-ngba bhà adyi màná, náyù dǒ^p. Abádhí ambénà àtìnà dǒ : « Ádrùngbǎle Kàgàwà yà kóró dhu dǒ aríí ádrùngbǎnga tó obi nà alé, kàsũnũ ní ádrùngbǎ, ndirò idho rí ìndrũ ùkǒ nǐ kasu !

Ìnyi, kóró pbìrì ǒ ale tó Ádrùngbǎ kamă, pbùkù kasu ní obhónánga tó, ndirò ka ní obhóna tó kasu !

⁴Ìnyi Ádrùngbǎlé, ádhi pbá ale ndi ìnzí rádù ɔ̀dònu ònzì ?

Ndirò, ádhi pbá ale ndi ìnzí rádù ɔ̀dònu ilè ?

Obhó tí, ìnyi atdíró ní ndi ìlílá ale !

Ndirò, kóró pbìrì ǒ ale rǒngo ìwu 'ùkò ɔ̀nzínú, 'ùlě nyi,

pbùkù obhónánga tó kasu nála wà ndi kprangba abádhí tò nídhunǐ ! »

Kàgàwà bhà nàwí rǐí òyà àrùbhù kópà

⁵Ndirò wò dhu-dzidǒ, ma mala Kàgàwà bhà idza-li'ò ndàngbě rí òrù-akpà ò ró. Kà-ò ìí ní Kàgàwà bhà Úyátá rǐí ònà sàndukù rǐí ònà hemě-dza. Ányi ìí dhu ní, yà Kàgàwà arí nditè ìndrũ tó ònà rò hemě-dza. ⁶Ndirò àrùbhù dhèdhèrò àpbè-tidò nùlǐ foyá àrùbhù màlàyíká núuvò wò ndi Kàgàwà bhà idza ò rò. Abádhí ɔ̀fó mberù níí òwǒwù tdyé mberù, 'àdù odrùya-dò ìso ɔ̀rò tó kùkyě ní. ⁷Ndirò, ìpìrǒnga nà ìfo dhu-tsí nzínzì ǒ atdí dhu núubhò ɔ̀rò ní ka kóbhòlò àrùbhù kópà, kǒkò àrùbhù màlàyíká-fó. Í kópà núulè ùlè tí Kàgàwà, yà dhòdhódhóna nà arádi ale bhà nàwí ní. ⁸Ní, wò ndi Kàgàwà bhà idza náalè Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó awáwù mà, kàbhà ádrùngbǎnga tó obi màná ò rò ráhu ìkò ní. Ndirò, ányi rótsù atdí ale mà nííí ìmbǎ, rǎrà àhu kǒkò àrùbhù màlàyíká rǐbhona àrùbhù àpbè rǒwu ìku dhu ò.

Àrùbhù màlàyíká rǐ àrùbhù kópà ò rǐí

Kàgàwà bhà nàwí ùdhǒ yà adzi dǒ dhu

(Uvt 7-10; Upf 8.6-9.21)

16 ¹Wò dhu-dzidǒ, ma miri ɔ̀rú ale-tù nyú nà ka kí dhu òvo Kàgàwà bhà idzá rò àrùbhù màlàyíká^q tó dhu. Ka kati : « Nyòwu nyǔdhò kǒkò àrùbhù kópà ò rǐí Kàgàwà bhà nàwí yà adzi dǒ ! »

²Ní wemberè tó màlàyikà náadhò pbìndà kópà ò nàwí yà adzi dǒ. Ní nzére otú-tidò, yà atdídǒ rándi otú, náahù kǒkò ìzǎ tó *kàsè nà rǐí ròyá, 'àdù ambe kà-wòyǒ núle dǒ ale rǒ'.

³Ɔ̀yo rí kisè màlàyikà náadhò pbìndà kópà ò rǐí nàwí ádrùngbǎ rèrù ò. Ní idha ɔ̀gèrè ndi ndòngò òvè òvè ale ò rò ráhu azu bhèyi, ndi rèrù ò ì nòtù ìpìrǒnga nà aríí idha ǒ dhu-tsí rádù ùve kóró.

⁴Ìbhu rí kisè màlàyikà náadhò pbìndà kópà ò rǐí Kàgàwà bhà nàwí idha-akpá mà, idha-dǒtí-nzo màná ò, òyá idha rádù 'ùgèrè, 'òngò azu

^p 15.3 Uvt 15.1-18   ^q 16.1 15.1,6-7   ^r 16.2 14.9

tí átò. ⁵Ní ma miri yà idha dǒnga àndà arí màlàyikà rǐ dhu òvo dhu, ndàti: « Inyi ìlǐlǎ alé, nyi nyarǐ inè ndirò nyi nyǐ inè. Nyi nyótǐ kǒrǐ anya obhónánga dǎ. ⁶Obhó tí, ìndrǔ núufu pbùkù pbànábí mà ngǔkpà pbùkù ale màná-azù. Ní ndi dhu-okú dò rò, kòmbí nyi nyàbhu wà abádhí ròmuvè azu átò. Wǒrǐ ní ndi abádhí àkǎnà 'àbà dhu ! » ⁷Wò dhu-dzidǒ, ma miri ale-tù *màzàbahè dò rò rǐ dhu òvo ró, ndàti: « Obhóngàtǐ, inyi fàkà Ádrùngbǎle Kàgàwà, yà ádrùngbǎnga tó obi nà arǐ kóró dhu dǎ alé, nyi nyótǐ wò anya obhónánga dǎ ndirò obhónánga dǎ ! »

⁸Ífo rǐ kǐsè màlàyikà náadhò pbìndà kópà ò rǐ nàwǐ adyifò dǎ. Ní ndi adyifò náabà ìndrǔ èbi ndi ndí ònà rò ráhu kàzu nǐ nǐ ádrùngbǎnga tó obi. ⁹Ní, ìndrǔ náagbè wò ndi atídǎ igbè kàzu nǐ, ràrà àhu ì í dhu èno wò ndi àpbè t'íbhòta tó ádrùngbǎnga tó obi nà arǐ ale, Kàgàwà-òvò nǐ dhu ò. Abádhí uvò ì ìnzǐ 'ùgèrè ì 'ùbhà fiyó nzérenga, ndirò abádhí adè 'ùvo átò ìnzǐ 'ilè ka.

¹⁰Imbo rǐ kǐsè màlàyikà náadhò pbìndà kópà ò rǐ nàwǐ ìzǎ^s bhà ádrùngbǎ kamà tó tombi dǎ. Ní, ìndrǔ níibvú ndi kǒnyù idzi dóná pbìrǐ dǎ. Ní, ìndrǔ apè 'à' à idàya ì ábàna àpbè-okú dò rò. ¹¹Abádhí núuno dhu Kàgàwà, yà òrù-akpà ò arǐ ale nǐ, ròyá rǐ otu rǎndi dhu-okú dò rò. Pbéttè, abádhí ugèrè nzá ì, ùbhà fiyó nzére mètso.

¹²Aza rǐ kǐsè màlàyikà náadhò pbìndà kópà ò rǐ Kàgàwà bhà nàwǐ Fùratǐ tí kátina ádrùngbǎ idha-akpà ò. Ní ndi idha-bhè ò idha atdyù ndí nǐ otu nùbhà tí adyifò arǐ ndìto ìnǎ rò arǐ ìwu ádròdrǒ kámá tò. ¹³Nírò ní ndi ma mala àngbè bhèyi ì nùli ìbhu nzére-alafí: atdí náahù ádrùngbǎ osu-akpà-ba-li'ò rò, ngàtsi náahù ìzǎ-li'ò rò, ndirò ngàtsi ràdù àhu òyo rǐ kǐsè ìzǎ, yà títò tó nabì tí kátina-li'ò rò. ¹⁴Abádhí nǐ ìdhò rǐ ìndrǔ èkò nǐ dhu ònzi rǐ nzére-alafí. Ndirò, abádhí ní ì yà adzi ò kóró ádròdrǒ kámá dòyanǎ ubhìya, 'ùndu abádhí-tsù alafí, ndí nǐ Kàgàwà, yà kóró dhu dǎ arǐ ádrùngbǎnga tó obi nà ale, nugye tí kàbhà Ádrùngbǎ ìdhò ò.

¹⁵Ádrùngbǎle rǐ dhu òvo, ndàti: « Kànǐ ma mírà ogbotále náaríra dhu bhèyi, yà ìnzá nyǐ nyùnǐ kàsùmǐ ò. Hirò ònzi rǐ ale ní nyǐkpóna nà rádi ndàdè pbìndà mberè òdò mbèyi rónà ìnzǐ ndèwà ale, akye ndi ndarana ìla ò nzìnzǐ rò, nyìna ràdù àmbe ìwu dǎ ìndrǔ nzìnzǐ ò nǐ. »

¹⁶Nírò ní ndi kǒkò ìbhu nzére-alafí núundu kǒkò ádròdrǒ kámá-tsù yà Hàrmàgèdoni^t tí ka kátina Pbaèbràniyà t'ávàna ò atdí ngari ò.

¹⁷Àrùbhù rǐ kǐsè màlàyikà náadhò pbìndà kópà ò rǐ Kàgàwà bhà nàwǐ awe ò. Nírò ní ndi atdí órú ale-tù nyú níri ndi Kàgàwà bhà idza,

^s 16.10 13.1-2; 15.2 ^t 16.16 Hàrmàgèdoni-tì ní Mègidò tí ka kátina kigò ò pbìrǐ. Ndi ngari ní Kàgàwà mà pbìndà ale màná nugyeya òmvù núunduya ì tdè Yèsù Krístò ìra rò ònà ngari (Zòz 5.19; 2Ká 23.29).

yà ádrùngbǎ kamà tó tombi rǐí i rò, ndàti: « Kòmbí kóró dhu ònzì wà ndì! »¹⁸ Ní, inga umbìlì, ɔɔ utá, wògò iri ndì, yà inzà apèna isí angyi yà indrù apèna 'òngò òko yà adzi dǎ rò ádrùngbǎ mùtiti ràdù isí. Obhó tí, ndi mùtiti níí ádrùngbǎ mùtiti nyú! ¹⁹Ní, kǔgolo ádrùngbǎ kigò Bàbelì^u, ndàbhu ònánga rùndò ndì ìbhu, kóró ngǔkpà p̀bìrì ǎ kigò ràdù 'ùgolo átò. Ndi dhu bhèyi ní ndi ndi ádrùngbǎ kigò náadzò nzà Kàgàwà ònǎ rò, kǎbhù ka ròm̀vù atdíǎ òrù p̀bìndà nàwí tó òvayi átò nídhunì. ²⁰Kóró sòngà núuwí, ìnzí p̀bìrì ràdù 'àla tdíǎ. ²¹Wò dhu-dzidǎ, ádròdrǎ kpǎna nà ifo nà igye níikò indrù dǎ. I ifokpǎ íí ádròdrǎ nyú, fíyó màgèrè ròsè ifo kumì kilo ònǎ. Ní indrù núunɔ dhu Kàgàwà ní wò ndi ifo nà igye ràbhàna fíyò àp̀bè-okú dǎ rò. Obhó tí, wò ndi ifo nà igye níinza dhu abho nyú atdíǎ.

Atdíǎ arí m̀nyòni ònzi atdí tsibhále tó mbóli

(Upf 16.19; 18)

17 ¹Nírò ní ndi yà Kàgàwà bhà nàwí tó kópà nà íinà foyá àrùbhù màlàyiká nzínzi ǎ atdí màlàyikà níira dhu ɔ̀vò idù. Kàti: « f̀rà ndíní ma mìtè tí ingbà dhu bhèyi màtí Kàgàwà rǐ anya ɔ̀tdì yà atdíǎ arí m̀nyòni ònzi tsibhále dǎ dhu indù. Ndi tsibhále ní yà ádròdrǎ idha-bidǎ^v ka kasì ádrùngbǎ kigò. ²Yà adzi ǎ ádròdrǎ kámá nóongónà m̀nyòni ònzi kà mànà, yà adzi ǎ ngǔkpà ale ràdù òri kàbhà m̀nyòni tó òvayi ní. »

³Ní, Kàgàwà bhà ìlìlǎ-Alafí níirá ma, màlàyikà ràdù modyì, ndàrà ma nà rùngù ò. Ní ànyì, ma mala atdí tsibhále òlòlù atdí ìzǎ^w dǎ àdi ró. Ndi ìzǎ rǎ ka kadù òndina ɔ̀vò ní Kàgàwà ní ka kí dhu ùnɔ ní ɔ̀vò. Ndirò, ndi ìzǎ-dò íí àrùbhù, ɔ̀tdyúna ràdù íí idre. ⁴Wò ndi tsibhále ufó níí ìtiti òlòlùnga mà ngbò òlù mberù mànà, ndàdù ngbǎna néyò ùmbìli rúmbìli ɔ̀rò tó dhu-tsí mà, ɔ̀rú odzina nà odu-tidò mà yòkpó mànà ní. Ndirò kǎlú fóná dhu níí ɔ̀rò ní ka kǒbhòlò yà àlè tí àlè íyàdhíyà bhà m̀nyòni tó òndrò ka kóndrò atdíǎ mùtsɔ, yà inzà ìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ǎ dhu ní kópà. ⁵Kà-nyì rǎ ka kandí ɔ̀vò níí, òru tí ka kórù tǐna ɔ̀vò. Ndi ɔ̀vò níí: Bàbelì^x, Ádrùngbǎ kigò, m̀nyòni ònzi arí vèbhále-tsánà ndirò yà adzi ǎ arí 'ònzi òndrò ka kóndrò atdíǎ dhu-tsánà. ⁶Ndirò, ma mala dhu ní wò ndi tsibhále òri Kàgàwà bhà ale, yà Yèsù bhà ngàm̀bì tí ì akò dhu-okú dǎ rò ka kakyè ale-azù ní dhu.

Ní, íyàdhíyà ma màla rò, idho núukò ma atdíǎ. ⁷Nírò ní ndi màlàyikà náavò dhu idù, ndàti: « Ádhu idho ùkò nyi ní? Ima, ma mí wò tsibhále-nyutsi ndi nòrù dhu-tì àwě indù. Ndirò, ma mí wò ka nàndò àrùbhù òna nà, ɔ̀tdyúna ràdù íí idre ìzǎ-nyutsi ndi nòrù dhu-tì àwě átò indù. ⁸Wò nyi nyàla ìzǎ níí ìnè angyi, p̀bètù kòmbí kà rǐ mbǎ íí. Ní, kà rùpo ùpo,

^u 16.19 14.8   ^v 17.1 17.15   ^w 17.3 Ndi òlòlù ìzǎ ní yà 13.1 ò ka kìtè ìzǎ.   ^x 17.5 14.8

òyí ò rò, ndíní òtèna ikù tí atdíđ. Ndirò yà adzi ǒ aróko ale, kǎkà inzà ka kundí ɔ̀ɔ̀ya ípírɔ̀nga tó bhŭkù ò, ròpè ndí yà adzi Kàgàwà anzina rò ale, ní idho ukɔ̀ya wò ndi ìzǎ àlǎ ì í rò. Obhó tí, ndi ìzǎ níí'ì inè angyi, pbétù kǎrfí mbǎ kòmbí, ndirò kǎraya ndìtò ìto tdítdǒ!

⁹Írò dhu àkǎnà ki'ì dhu-ɔ̀nga t'òvòta tó irèta nà ndíní i dhu alú tí ale-do mbèyi! Kòrí àrùbhù ndi ìzǎ-do ní àrùbhù pbìrì-akpá, yà wò ndi tsìbhále náaradí dòya. Kòrí i kà-do ní átò àrùbhù ádròdrǒ kámá. ¹⁰Abádhí nzínzi ǒ imbò ale tó idzi-tsù òdì wà ì. Atdí-tsí nádi àdi idzi ndi ndónyè ró, yà inzà àrùbhù rí kisé-tsí nápè irà àhu ònaná. Ní, kà rǎrà àhu rò, kǎdiya ídǒ kàsùmi kèlè tí. ¹¹Wò ndi inè i'ì angyi ìzǎ, pbétù yà ìmbǎ arí'ì tdítdǒ kòmbí, nyú ndítírò ní àrù rí kisé ádrùngbǎ kamà. Ka ní atdí ale kǒkò àrùbhù ale nzínzi ǒ, ndirò kà rǎrà ndíní òtèna ikù tí atdíđ.

¹²Kǒkò nyi nyàla idrè ndi ìzǎ-ɔ̀tyú ní idrè ádròdrǒ kámá, yà inzà àpè idzi òpè 'ònyè. Pbétù, abádhí rí ádrùngbǎnga tó ɔ̀bi àbà, 'ònyè idzi atdíkpá wòrí ndi ìzǎ mànà ídǒ kàsùmi kèlè tí. ¹³Í idrè kámá kóró rǎí nà dhu ní atdí irèta kèlè, 'àngbò fíyó ádrùngbǎnga tó ɔ̀bi mà, fíyó ádrùngbǎnga mànà wò ndi ìzǎ dzùnà ì ɔ̀nzi tí nǎ. ¹⁴Abádhí rí Tàmǎ-ngba tí kátina ale ùgye atdíkpá, pbétù ndi Tàmǎ-ngba náadùya abádhí lèmà ònzi ònzi tí ádròdrǒ ale dǒ Ádrùngbǎle tí kà rǎí, ndirò ádròdrǒ kámá dǒ Ádrùngbǎ Kamà tí kà rǎí dhu-okú dò rò. Kàgàwà únzi ndàdù òvònà fìndà ale, kǎkà atdí affiya nà arí kòwù ùngǔ ale, náadùya dhu-lèmà ònzi atdíkpá ndi Tàmǎ-ngba mànà.»

¹⁵Wò ndi màlàyikà náadù àtìnà ima nǎ tdítdǒ: « Wò nyi nyàla yà m̀nyòni tó tsìbhále àdi biya dǒ idha ní dhèdhèrò ale-tidò mà, dhèdhèrò ihé yà mà, dhèdhèrò pbìrì ǒ ale mà, ndirò dhèdhèrò aláva-tidò t'ále mànà. ¹⁶Kǒkò nyi nyàla idrè ndi ìzǎ-ɔ̀tyú, ndi ìzǎ nyú mànà, rǎ wò m̀nyòni tó tsìbhále nòndrò òndrò tí. Abádhí rí kǎrfí nà dhu ùdhǎ kóró kà-fó rò, 'àdù kùbhà tíròrò. Ndirò abádhí rí kà-zǎ à'a, 'àdù ndi nùbhà ka-go ùbì kàzu ò. ¹⁷Obhó tí, Kàgàwà nǎli wà abádhí ìtù rí rònzì ndi ndùdhè dhu kèlè irèta abádhí-afí ò. Abádhí rí 'ìri atdí ɔ̀te dǒ, 'àdù fíyó ádròdrǒ kámá tó ádrùngbǎnga àngbò atdíkpá ndi ìzǎ dzùnà t'ònzita tò, rǎrà àhu Kàgàwà ɔ̀ɔ̀ ɔ̀te rǎkǎ dhu ò. ¹⁸Wò nyi nyàla ndi tsìbhále ní ádrùngbǎ kigò, yà yàri adzi ǒ ádròdrǒ kámá dǒ idzi nónyè ádrùngbǎ kigò.»

Màlàyikà rí Babeli tó kigò rí ndùkǒ dhu ɔ̀vo dhu

(Ìsa 13; 47; Yèr 50–51)

18 ¹Kòrí dhu-dzidǒ, ma mala ngǎtsi màlàyikà òrù-akpá ò rò rífo ró. Ábadhi i'ì ádrùngbǎ ádrùngbǎnga tó ɔ̀bi nà, ndirò yà adzi-ɔ̀nga kóró náawù kàbhà ádrùngbǎnga tó awáwù nǎ. ²Nírò ní ndi kǎkù ɔ̀rú tǔna nyú nà, ndàti: «Íyàdhíya ìtsì wà, Babeli tó ádrùngbǎ kigò ìtsì wà! Kòmbí kòngò wà pfòmvò aróko ró nga tí, ndirò kóró nzére-alafí-tidò aróko ró nga tí. Kòngò wà yà indrù òndrò Kàgàwà-nyìkpó ǒ òtì àrè-tidò mà ìzǎ-

tidò màna náaróko ró nga tí. ³Obhó tí, kóró p̀b̀ir̀i ÿ ale nóm̀v̀è Kàgàwà bhà ádr̀ung̀b̀á nàwí tó ðivayì, yà kàbh̀u abádhí r̀òtsù p̀b̀indà m̀nỳò̀nì ð dhu-otù ÿ. Yà adzi ÿ ádr̀òdr̀ó kámá nónzì m̀nỳò̀nì íyádhíyà nà, ndirò yà adzi ÿ mùt̀uruzitále nónzì kàbhà ábhò ònzì-okú d̀ò r̀ò. »

⁴Wò dhu-dzidò ma miri ngàtsi ale-tù òr̀u-akpà ð r̀ò rí dhu òv̀o ró, ndàti : « P̀b̀àkà alé, nyùv̀ò ẁòr̀í kigò ÿ r̀ò, akye nyí nyowuna òtsù kàbhà nzérenga ð, nyádù kà r̀ábàna àp̀b̀è àbà átò nĩ. ⁵Obhó tí, kàbhà nzérenga núpò wà atdíðò, r̀àrà àhu òr̀u-akpà nyú ð, ndirò ndi atdíðò k̀f̀á dhu tó dhu nàrà wà ìse Kàgàwà ÿ. ⁶Dhu àkà kónzì dhu kà-r̀ó àdhàdhì yà ngùkpà ale-r̀ó kánzì dhu dhu bhèyi. Dhu àkà kubho ngùkpà ale-r̀ó kánzì dhu ɔv̀o-g̀ùna ròsè. Ndirò yà ngùkpà ale tó k̀á rí ðivayì ùngbò ònà k̀p̀à ð, dhu àkà kungbò ðivayì kà tó f̀indá ògyè ròsè ɔv̀o-g̀ùna. ⁷Ndirò àdhàdhì k̀ng̀ónà ndòzè ndàdi ádr̀ung̀b̀á ilèta mà ònzì màna ÿ dhu bhèyi, ní dhu àkà kabhu ka ràdi àp̀b̀è mà ɔv̀e tó izu màna ÿ. Obhó tí, afina ð k̀á r̀átina : « Ima, ma marádi ádr̀ung̀b̀á kamà tó tombi d̀ó tsibhá ádr̀ung̀b̀á kamà bhèyi, ma ní nzí abvo-àyì, ndirò ma mí nzí adi ɔv̀e tó izu ÿ akekpá màtí ! » ⁸Wò dhu-okú d̀ò r̀ò ní ndi, atdí idho ÿ tí kà rí pé kóró andi-tidò mà, ɔv̀e tó izu mà àwù màna tó àp̀b̀è nábà. Ndirò, kàz̀u rí k̀ùbi rògbè atdíðò, kà-d̀ó anya nòtdì ale, Ádr̀ung̀b̀ále Kàgàwà ní ádr̀ung̀b̀anga tó ɔbi nà ale nídhuní. »

⁹Yà íyádhíyà màna m̀nỳò̀nì nanzì yà adzi ÿ ádr̀òdr̀ó kámá, 'àdù òko ònzì ÿ kà màna, náambèya òdzi d̀ó, 'àdù ɔtsúya ùlì ngàngàya-r̀ó, íyádhíyà rògbè ní kàz̀u-ikò àlã ì í r̀ò. ¹⁰Abádhí níikòya itse wò ndi àp̀b̀è-òdò ònzì ì í r̀ò, 'àdù àmbe àtina d̀ó : « Nyi nyífi àp̀b̀è ÿ ! Nyi nyífi àp̀b̀è ÿ, inyi Bàbelì tó ádr̀ung̀b̀á kigò, ndirò ádr̀ung̀b̀anga tó ɔbi nà arífi kigò ! Obhó tí, Kàgàwà òtdì wà anya dùnú atdí adyifò-sisì ÿ tí ! »

¹¹Yà adzi ÿ mùt̀uruzitále r̀òdzi, 'àdù òko izu ÿ íyádhíyà-okú d̀ò r̀ò, ìmbà odzi r̀ó ì iwù nà dhu òdzi rí atdí ale mà rífi nídhuní. ¹²I dhu-tsí ní : ɔr̀ò mà, f̀uràngà tó suma-tidò mà, ɔr̀ú odziya nà atdíðò úya odu-tidò mà, ỳòkpò màna. Ndirò ní ùyúya uzì ní ka kódyù mberù mà, ìt̀t̀ì òlòlùnga tó mberù mà, s̀uwá tó mberù mà, òlòlù ngbó mberù màna. Ngùkpà dhu ní mbèyi aróngu kóró itsukpò-tidò mà, ɔv̀u-kù ní ka k̀óbh̀òlò kóró dhu-tsí mà, àtsà tí ka k̀átsà ɔr̀ú odziya nà itsukpò ní ka k̀óbh̀òlò kóró dhu-tsí mà, ndirò mùlìngà tó suma-tidò ní màtí, tsumà ní màtí, àtsà ka k̀átsà odu ní màtí ka k̀óbh̀òlò dhu màna. ¹³Ngùkpà dhu ní ndrùù ikòya aróngu ùbi ka k̀ùb̀ì r̀ò itsu-ndi-tidò mà ɔb̀ì màna, màrasì mà, *mànèmanè mà alindra-tidò màna. Ndirò ní ðivayì mà, akye mà, awílí r̀ó'ò idyi-ra mà nganù-kpò màna, ìkyi-akpá mà tàrà màna, *m̀h̀àg̀ù mà abádhí arádhana gèrègèrè-tidò màna, ìnò tí arífi ale mà ndirò ùsò ka kúsò ale màna. ¹⁴Ndirò ka kátina ndi kigò ní : « Yà nyi nyazè atdíðò nyabà k̀òk̀ò ídzi dhu-tidò kóró núwí wà funú r̀ò ! Ndirò, ònzì tó kóró p̀b̀ùk̀ù dhu-tsí mà, nyabhu ongónà nyaya atdíðò p̀b̀ùk̀ù dhu-tsí màna kóró núwí wà ! Nyi nyí ìnzì ì dhu-tsí àlã t̀dítd̀ó akekpá

màtí! » ¹⁵Wò ndi kigò ínzí mùtùruzitále nífkòya itse wò ndi kigò rābàna àpè è dō ònzi ì í rò. Abádhí ambèya òdzi dǎ, 'àdù òko izu ǎ, ¹⁶'àmbe àtìna dǎ: « Íyàdhíyà rǎí àpè è ǎ! Kà rǎí àpè è ǎ, ka ádrùngbǎ kigò! Kǔfǎ ndi atdí dǎ úya mberù nǎ, fíndá òlù íti ìti tí mberù nǎ, ndirò òlòlù ngbó mberù nǎ. Kǔyò ngbóna ǎrò tó dhu-tsí mà, ǎrú odziya nà odu-tidò mà, yòkpó màna nǎ! ¹⁷Ní atdí adyifò-sisì ǎ tí wò dhu bhèyi ábhǎ ònzi-íyà nínza wà ì! »

Bàtò-dò ùtdyà arí ale mà, ì bátó ǎ arúbhi ale màna, bátó ǎ arí kasu ònzi ale mà, kóró ale kǎkà yà ádrùngbǎ rèrù ǎ ì arónzina kasu náarí fiyó ípirónza òdo màna níikò itse. ¹⁸Ní, wò kigò nùbì kàzu-ikò àlǎ ì í rò, abádhí ambénà ùkù dǎ, 'àti: « Íngbà kigò ndi yàrí ádrùngbǎ kigò nà ndi nòfò? » ¹⁹Ní abádhí ambénà àhù ètrò dǎ dǎya ò izu-okú dò rò, 'àdù àmbe òdzi dǎ atdí dǎ. Ndirò abádhí ambénà ùkù dǎ, 'àmbe àtìna dǎ: « Íyàdhíyà rǎí àpè è ǎ! Kà rǎí àpè è ǎ, ka ádrùngbǎ kigò! Yà bátó nà arǎí ádrùngbǎ rèrù dǎ ale kóró nínzi ní kà-ò rò aráhu ònzi. Pbéù, atdí adyifò-sisì ǎ tí, kòdì wà mùtáyángá. »

²⁰Ínyi òrù-akpá, ábhù idhènu ríka ndi ndi kigò nùgolo ndi dhu-okú dò rò! Ndirò nyí Kàgàwà bhà alé, nyí uvitatálé, ndirò nyí Kàgàwà bhà pbànábí, idhèku àkǎ ríka ndi átò! Obhó tí, Kàgàwà òtdì wà anya kà-dǎ rùkù kǎnzi dhu-okú dò rò.

²¹Wò dhu-dzidǎ, atdí dǎ rǎí ǎbi nà atdí màlàyikà níitdu dhu ò'ù ka karí dóná odu bhèyi rólo ádrùngbǎ odu-ba, ndidò ádrùngbǎ rèrù ò. Kǎdù àtìna: « Wò dhu bhèyi ní ndi ka kí Bàbelì, ádrùngbǎ kigò ní dǎ ǎbi nyú nà ádrùngbǎ rèrù ò, ìnzí ràdù ndàla akekpá màtí tdít dǎ. ²²Dùmù-tù mà, adyi ùyù rí ale-tù mà, rùgè-tù mà, wàndà-tù màna, rǎ ìnzí 'iri ùnú akekpá màtí tdít dǎ. Dhèdhèrò kasu-tidò ònzi arí ale rǎ ìnzí 'àlǎ ùnú tdít dǎ akekpá màtí. Ndirò dhu t'ó'ùta tó odu-girití mà rǎ ìnzí ndiri ùnú akekpá màtí tdít dǎ. ²³Tarà tó awáwù rǎ ìnzí inga àwù ùnú akekpá màtí tdít dǎ. Ndirò àdhìngbǎ-ǎwútá mà pbìndà kpatsìbhále màna-tù rǎ nǎ 'iri ùnú akekpá màtí tdít dǎ. Kóró kǎkò dhu rǎ 'ònzi ùnú mùtùruzitále náarí 'òzù yà adzi ǎ kóró ngǔkpà ale tó ònzi-dóná fiyó ònzi ósè ale tí dhu-okú dò rò. Ndirò, nyi nyarí kóró pbìrì ǎ ale ètrǎ pbùkù òndrù nǎ. ²⁴Ènú nga ní ndi ka kótù pbànábí-azù, Kàgàwà bhà ale-azù, yà adzi ǎ ka kakyè kóró ngǔkpà ale-azù màna nǎ. »

Kàgàwà ònzi mùlè mà dhu tó adyi ùyù ka kí dhu

19 ¹Tdí dǎ, ma miri ádrùngbǎ ihé-yà-tù bhèyi rǎ'ò ǎrú tǔna nyú ǎ rí dhu òvò òrù-akpá ò rò ale-tù, ndàti: « Kàgàwà àkǎ ilèta nà! Kǎrì ndi àlǎ ìgù! Ádrùngbǎnga tó awáwù mà, ádrùngbǎnga tó ǎbi màna ní kàbhà dhu! ²Obhó tí, kǎrì ìndrù-ànyǎ ìtdì obhónza dǎ ndirò obhónána dǎ. Kòtdì wà anya wò mùnyòndì tó ndirò ádrùngbǎnga tó ǎbi nà tsìbhále' »

dǎ, yà adzi ǎ ale níti ongonà pbìndà m̀nyòni tó nzére mùtsɔ ní tsibhále. Kàgàwà nùtsè wà yà kùfu pbìkì ale-azù íyádhíyá rǎ!»³ Ɔyɔ rí kisè ní ndi ale-tù náavò dhu ɔbi nyú nà, ndàti: «Kàgàwà àkǎ ilèta nà! Wǎrí ádrùngbǎ kigò ùbi rí kàzù-ikò rǒngo ambe ùpo dǎ wò dhu bhèyi tí dhòdhódhóngà nà!»⁴ Ɔyǎ kumì d̀nà ífo nà pbàkùrù-akpá mà, yà ípìr̀ngà nà ífo dhu-tsí mànà náadù 'ùkò ɔtdùya dǎ, ì rùlè findá ádrùngbǎ kamà tó tombi dǎ àdi ale Kàgàwà, 'ambe àtìna dǎ: «Àmìnà! Kàgàwà àkǎ ilèta nà!»⁵ Ndirò, ndi ádrùngbǎ kamà tó tombi dǎ rò atdí ale-tù náavò dhu, ndàti: «Dhu àkǎ nyífu àlè tó Kàgàwà, nyí kóró kàbhà alé, yà kǒdò ònzi nyí nyarí rò, ìndrù arí ífùna, ndirò ìnzì ìndrù arí ífùna alé!»

Tàmǎ-ngba tí kátina ale bhà nduwà tó dhu òvɔ ka kí dhu

⁶ Wò dhu-dzidǎ, ma miri ádrùngbǎ ihé-yà-tù bhèyi rǒvɔ atdí ale-tù. Kàmbénà ndiri dǎ átò ábhǎ idha rí ndòbvù dhu bhèyi ndirò atdí dǎ rúta ɔvɔ bhèyi. Ndi ale-tù ambénà àwa dǎ atdí dǎ, ndàti: «Kàgàwà àkǎ ilèta nà! Obhó tí, àlè tó Ádrùngbǎle Kàgàwà, yà kóró dhu dǎ arí ádrùngbǎnga tó ɔbi nà ale, nídi wà pbìndà idzi!»⁷ Ní, kàbhù àlè-idhè rika ndi, àlè ràmbe ùkù dǎ dhèdhe nà, ndirò àlè ràdù ambe kilè dǎ. Obhó tí, Tàmǎ-ngba bhà nduwà tó kàsùmì àkǎ wà, ndirò kàbhà tsibhále^z nóbhòlò wà ndi. ⁸ Ndi tsibhále tó ka kàbhù ùyùya uzì ní ka kódyù mberù ndíní kǎfó tí. Ndi mberù ní átò ùmbili rúmbili, ndàdù ìlǎ mberù. » Ndi ùyùya uzì ní ka kódyù mberù rítèna ní Kàgàwà bhà ale tó obhónánga tó mùtsɔ.

⁹ Nírò ní ndi màlàyikà náadù àtìna ima ní: «Ándí yàrí ɔte: Hirò ǹnzì ale ní yà Tàmǎ-ngba bhà nduwà tó mùhendù ò ka kùnzi rìwù ale!» Ndirò, kǎdù àtìna tdít dǎ: «Kǒkò fùkù ma m̀vò ɔte ní Kàgàwà bhà ɔte nyú.»¹⁰ Ní, ma mibvú ma k̀nzì ɔtdyèdu dǎ, ndíní ma mulé tí ka. Pbétù, kǎdù àtìna ima ní: «Ìnzè! Nz̀nzi dhu wò dhu bhèyi! Ima ní kasutále kèlè inyì bhèyi, ndirò adónu bhèyi. Kàgàwà ní ndi nyi nyàkǎ nyukò nyi ɔtdyènu dǎ ɔnzìná nyulè ale!» Àlè'í kóró àlè kábà yà Yèsù ira nà obhóngà tó ɔte. Obhó tí, atdí Hìlǎ Alafí kèlè rí ndɔte yà Yèsù unɔ ɔte-nyutsinǎrò ndirò wò pbànábí tó ɔfò ǎ rí yàrí bhùkù ò ɔte-nyutsinǎrò.

Ɔwǒwù *mùhàgù dǎ ùpò ndàdi ale, Yèsù rí mùlèmà ònzi dhu

(Zàb 45.4-8; Ìsa 11.4; 63.1-6; 2Tè 2.8; Yud 1-15)

¹¹ Wò dhu-dzidǎ, ma mala òrù-akpà-li'ò ndi nàngbe rǒ, òwǒwù mùhàgù ràdù nditò ònà rò. Wò ndi mùhàgù dǎ ùpò ndàdi rǒ í'í ale-ɔvò ní'í atdí dǎ ka kí'í a'uta nà ònà ale, ndirò obhó dhu kèlè unɔ arí ale. Obhó tí, kǎrì ìndrù-ànyǎ unɔ, ndàdù ìla ùgyè obhónánga dǎ. ¹² Kà-nyìkpó náambénà ùmbili

^z 19.7 Tàmǎ-ngba bhà tsibhále tí ka kátina ale ní kànisa, Yèsù ná'ù ale (Èfe 5.25-32; 2Kò 11.2).

dǎ àdhàdhì kàzù-idà-dò bhěyi, ndirò kà-dò rǎ mùkàkú níí abho nyú. Kǎí róná ka kándí atdí ɔvo, yà inzà atdí ale mà úni ɔvo nà, pbétù yà ka kèlè úni atdí rǎ ɔvo. ¹³Kǎí azu òwì ndì róná mùdzarè ndì ndàfǎ róná rǎ. Ndirò kǒvò níí « Kàgàwà bhà ɔte. » ¹⁴Ɔrù-akpà ǎ pbànowí tó pìkò náambénà òwu dǎ kǒwù ǎ òwǒwè *mùhàgù dǎ í 'òkò rǎ. Ndirò, abádhí ɔfǎ òwǒwè atdí dǎ úya 'àdù ilà mberù. ¹⁵Atdí dǎ ndì nàkà ila tó obhi-akpà náadù àhu kà-li'ò rǎ, ndíní kǒnzi tí kǒrǎ pǎbìrì ǎ ale lè mà ní. Ndirò, kà rǎ i ale-ǎnga òbè Kàgàwà, yà kǒrǎ dhu dǎ arǎí ádrùngbǎ tó ɔbi nà ale bhà ádrùngbǎ nàwí tó òvayì náha ka karí òná ibhu ò. ¹⁶Kà-dzo òná rǎ, ka kándí kàbhà mberù-rǎ ɔvo ní: « Ádròdrǎ kámá dǎ Ádrùngbǎ Kamà, ndirò, ádròdrǎ ale dǎ Ádrùngbǎle. »

¹⁷Wò dhu-dzidǎ, ma mala atdí màlàyikà adyifǎ ò idè rǎ. Kǎkù ɔrú tǔna nyú nà Ɔrù-akpà-nyì rǎ rǎngìli kǒrǎ àrè tǎ, ndàtì: « Nyìwù nyàndu nyì atdíkpá Kàgàwà bhà ádrùngbǎ mùhendù tǎ. ¹⁸Nyìwù ndíní nyì nya'a tí ádròdrǎ kámá-abvò mà, pbànowí tó ádròdrǎ ale-abvò mà, ɔbi nà arǎí ale-abvò mà, *mùhàgù-abvò mà, kǎkà abádhí-dǎ ùpò 'òkò ale-abvò mà. Nyìwù ndíní nyì nya'a tí kǒrǎ ale-abvò: kǎkà dǒyá arǎí ìtǎrǎ ale-abvò, inǎ tí arǎí ale-abvò, ìndrù arǎ ífǔna ale-abvò, ndirò ìnzì ìndrù arǎ ífǔna ale-abvò. »

¹⁹Tdí dǎ, ma mala ìzǎ^a mà atdíkpá yà adzi ò ádròdrǎ kámá mà, fǎyǎ pbànowí tó pìkò mà nà iwà ì nùndu atdíkpá, ndíní ì ugye tí ì mùhàgù dǎ àdì ale mà, pǎbìndà pbànowí tó pìkò mà nà. ²⁰Ní ka kulú ndì ìzǎ mà yà kǒnzì arúbhi wiwì ònzì rǎ títò tó nabì^b mà nà. Ndi wiwì-otù ǎ, ndì nabì aránà wò ndì ìzǎ bhà *kàsè ka kùpbì rǒyá ale, yà kà-wǒyǎ ìlè arǎí ale níwì rǎ. Wò ndì ìzǎ mà atdíkpá ndì títò tó nabì mà nà ka kawà ípǎrǎ òwùse tó dhu-ra tó ádrùngbǎ kàzù yà atdí dǎ arúla ògbe ndógbe rǎ ò. ²¹Ndirò, kǎkò òdòdì ale-go nakyè ní wò ndì mùhàgù dǎ àdì ale-li'ò rǎ ráhu ila tó obhi-akpà, kǒrǎ àrè ràdù abvòyá ná'á 'ulè ní.

Osu-akpà-ba nósò màlàyikà rǎ atdí lufù ató tí dhu

(Dàn 7.22,27; Upf 5.9-10)

20 ¹Wò dhu-dzidǎ, ma mala atdí màlàyikà Ɔrù-akpà ò rǎ rífo rǎ. Kǎí *òyì-tsù tó fùngulà mà, ádrùngbǎ àdrà-mbì-ba mà nà fóná. ²Ní, kǎlú wò ndì ádrùngbǎ osu-akpà-ba, yà mùhàngú ò rǎ ífǎ osu, Pǎmvo, ndàdù òsònà atdí lufù ató tí. ³Obhó tí, wò ndì màlàyikà náabvù ka ndì òyì ò, ndàdù ndì ibhu-akpà-li'ò nǎpbi. Wò dhu-dzidǎ, kǎdù *kàsè idù kà-tsù rǎ. Kǎnzì ka ndì dhu bhěyi tséngbá wò ndì osu-akpà-ba náàhùna, ndùtrǎ kǒrǎ pǎbìrì ǎ ale rùwì ní, ràrà àhu wò atdí lufù ató rǎku dhu ò. Wò dhu-dzidǎ, dhu akáyá kíkòlò ka ákè kàsùmì tí.

^a 19.19 13.1 ; 17.8   ^b 19.20 16.15

⁴Ndirò, ma mala pbàkámá tó tombi, i tombi dš òkò ale tò Kàgàwà ràdù ìndrù-ànyà ìtdì abádhí rôngo nř ádrùngbǎnga tó ɔbi àbhũ. Ma mala átò dhu niř yà Yēsù bhà ngàm̀bì tí ì fĩ dhu mà, Kàgàwà bhà ɔte ì unò ìndrũ tò dhu mà̀nà dhu-okú dš rò ka kakyè ale. I ale ní kǎkà inzà ì nũkò ìzǎ-ònzĩ mà̀tĩ, ndirò kà-wòyǎ-ònzĩ mà̀tĩ, 'ùlě ka ale. Ndirò, ka kũpbi nzà ndi ìzǎ bhà kàsé abádhí-nyìndri rš mà̀tĩ, ndirò abádhí-ɔtsú rš mà̀tĩ. Ní, abádhí núungbe ì ɔve-bvù rò, 'àdù idzi ònyù atdíkpá Krístò mà̀nà atdí lufù ato tí. ⁵Wòrí ní ndi wemberè tó ungbeta. Yà òdòdì ùvǔvè ngũkpà ale-go náadù nzà 'ungbe, rərə àhũ wò atdí lufù ato rákǎ dhu ò. ⁶Hirò ònzĩ rí ale ní kǎkà ndi wemberè tó ungbeta ò rí 'ungbè ale! Abádhí ní Kàgàwà bhà ale, ndirò ɔyɔ rí kīsè ɔve rĩ mbǎ ádrùngbǎnga tó ɔbi nà abádhí-dš. Abádhí niřiya Kàgàwà bhà ndirò Krístò bhà pbàkùhání. Ndirò abádhí nòɔnyuya idzi atdíkpá Krístò mà̀nà atdí lufù ato tí.

Pfòmvo òtě rĩku atdíđ dhu

(Zèk 38–39)

⁷Wò ndi atdí lufù ato rĩku rò, ka kikòlòya pfòmvo Sitanì rǎhũ pbìndà imbi-dzà ò rò. ⁸Ní kǎdùya àrà ìfò yà adzi-pbìdò ònǎ arĩ p̀bìrì ò kórɔ ale-tìdò ùtra rùwĩ. I p̀bìrì ní Gògì mà Mǎgògì mà̀nà^c. Kǎnduya abádhí-tsù, ndínĩ ñ nugye tí Kàgàwà bhà ale mà̀nà. Ndirò, abádhí nířiya abhɔ nyú àdhàdhì ádrùngbǎ rèrù-bìdš ɔɔkpɔ bvùtĩ. ⁹Abádhí náadùya ñfàlà yà adzi ò kórɔ ngari ònǎ, 'àdù Kàgàwà bhà ale tó pbanga, yà atdíđ kòzè kigò-ngbò nákpòrò. Pbétù, kàzu nířiya òrù-akpà ò rò, ndùbì abádhí. ¹⁰Ní Pfòmvo, yà abádhí nũtrá ale, ní ka kobvúya yà atdíđ rórù ádrùngbǎ kàzu ò, yà ìzǎ mà, tìtò tó nabì mà̀nà rřĩ i. Ní abádhí abáya àpbè adyíbhengá mà̀tĩ ndirò kùbhingá mà̀tĩ, dhòdhòdhóngà nà.

Kà rĩku dòná rò anya t'ítđita

(Yùw 5.26-29; Kas 17.30-31; 2Pé 3.7-12)

¹¹Wò dhu-dzìdš, ma mala ádrùngbǎ kamà tó òwòwù tombi-ba atdíkpá kà-dš àdi ale mà̀nà. Yà adzi mà òrù-akpà mà̀nà náatsè itse nyú àbadhi-ònzĩ rò, ìnzĩ 'àdù 'àla tđítđ. ¹²Ndirò, ma mala ùvǔvè ale, ìndrũ arí ìfũna ale mà ìnzĩ ìndrũ arí ìfũna ale mà̀nà wò ndi ádrùngbǎ kamà tó tombi-ònzĩ ìkò ró. Ní ka kungbe ibí bhũkù, ndirò ka kangbe ngǎtsi bhũkù átò. Wò ndi-tsí niř ìpìrɔnga tó bhũkù. Ní ka kitdì kòkò ùvǔvè ale-ànyà àdhàdhì i ibí bhũkù ò ka kundí yà abádhí anzì dhu-bvũ rš. ¹³Obhó tí, ádrùngbǎ rèrù nípfò yà ònǎ uvè ale. Ndirò ɔve mà ɔve-bvùnga mà̀nà nípfò òyà ìř ùvǔvè ale átò. Ìngbàtì ìlì ndi ale mà̀-ànyà ka kitdì àdhàdhì ndi ale anzì dhu-bvũ rš. ¹⁴Wò dhu-dzìdš, ka kawà ɔve mà ɔve-bvùnga mà̀nà yà ìnzĩ

^c 20.8 Zèk 38–39 rĩ Gògì mà Mǎgògì mà̀nà náti Kàgàwà bhà ale tó òmvù tí.

arave ádrungbã kàzũ ò. Wò ndi kàzũ ò ka kí ìndrũ òbvũ dhu ní ndi ɔyo rí kisé ɔve ní ka kóvè dhu. ¹⁵Ndirò, inzá ka kòtù iwà ka kándí ɔvòna ípirõnga tó bhũkù ò ró ale, ní ka kabvũ wò ndi kàzũ-yà-ba ò.

Ɔrũ-akpà-ɔwútá mà adzi-ɔwútá màna

(Ròm 8.17-18; 2Pé 3.13-14)

21 ¹Wò dhu-dzidõ, ma mala Ɔrũ-akpà-ɔwútá mà adzi ɔwútá màna. Obhó tí, wemberè tó Ɔrũ-akpà mà wemberè tó adzi màna nííwí iwà ì úwí ró, ndirò ádrungbã rèrũ náadũ íwí ìmbã tdítddõ. ²Ndirò, ma mala Kàgàwà bhà ìlílã kigò, Yèrùsàlemà-ɔwútá Ɔrũ-akpà ò rò rífo, ndi Kàgàwà bhà rò ró. Kíwí iwà ka kòbhòlò àdhàdhì tòròna ka kònzì ndíwí owu tí 'òtù pbìndà kpatsìbhále nà àdhìngbã bhèyi ró. ³Ní ma miri ɔrú tũna nyú nà rí dhu òvò ádrungbã kamà tó tombi-tí'ò rò atdí ale-tù, ràmbe àtìna dõ: « Kòmbí, Kàgàwà arádi ró nga ríwí ìndrũ nzínzì ð! Kà rõngo àdi atdíkpá abádhí màna, ndirò abádhí ní'íya kàbhà ale. Kàgàwà nyú ndítíró ní'íya atdíkpá abádhí màna, ndirò ka ní'íya abádhí tó Kàgàwà. ⁴Kündoya abádhí-nyìdha kóró. Ɔve ní'íya ìmbã tdítddõ, ndirò ɔve tó izu mà, uhútá mà, àpbè màna ní'íya ìmbã tdítddõ. Obhó tí, yà angyi íwí dhu-tsí ní'íya iwà ì úwí ró. »

⁵Ndirò, wò ndi ádrungbã kamà tó tombi dõ ndi ndàdi ró íwí ale náavò dhu átò ndàti: « Kàní ma mí kóró dhu-tsí ònzì ròngò ɔwútána tí. » Wò dhu-dzidõ, kàdũ àtìna ìma ní: « Ándí yàrí ɔte. Obhó tí, ndi ɔte ní obhóná ɔte, yà ìmbã títò ríwí ònà ɔte. » ⁶Kàdũ àtìna tdítddõ: « Kòmbí kóró dhu àkã wà! Ìma ní Álúfà ndirò Ɔmégà, kà-tì ní kóró dhu apè ndi róná rò ale ndirò kóró dhu ríku dòná rò ale. Ídha-atdyú nà ríwí ale tò, ìma, ma mí ípirõnga tó idha-dòti ò rò ráhu idha àbhũ kà ròmuvù tíròrò. ⁷Dhu lèma ònzì rí ale, náabáya fudú rò ní kòkò rí dhu. Ndirò, ìma ní'íya kàbhà Kàgàwà ndirò kà ní'íya pbàkà ingba. ⁸Pbétù ɔdòtále mà, inzá Kàgàwà ná'ù ale mà, nzére dhu ònzì arí ale mà, ìndrũ òkye arí ale mà, mànyòni ònzì arí ale mà, òndrù òndrù arí ale mà, sànamù ùlè arí ale mà, kóró ale, títò ùno arí màna, ní tó ngari ní'íya áwùse tó dhu-ra tó ádrungbã kàzũ yà atdíddõ arúla ògbe ndógbe rò ò. Wòrì ní ndi ɔyo rí kisé ɔve. »

Yèrùsàlemà-ɔwútá, Tàmã-ngba bhà tsìbhále

(Ìsa 60; Zèk 48.30-35; Êbr 11.10,16)

⁹Wò dhu-dzidõ, atdí màlàyikà níndri tidu ò. Ndi màlàyikà níwí yà Kàgàwà bhà nàwí ríku dòyá rò àpbè nùlè òyá àrùbhù kópà nùlànà foyá àrùbhù màlàyíkà nzínzì ð atdí màlàyikà^d. Ní kàti ma ní: « fàrà kòwu atdíkpá, ndíwí ma mìtè tí àdhìngbã, Tàmã-ngba tí kátina ale bhà tsìbhále

^d 21.9 15.1; 16.1; 17.1

indù. » ¹⁰Ní, ìlílǎ-Alafí níírá ma, ndi màlàyikà ràdù modyi ndàrà ma nà ádrùngbǎ ndirò ádzí atdí pbirì-akpà dō. Ní kítè Kàgàwà bhà ìlílǎ kigò, Yèrùsàlemà idù. Ndi kigò ambénà ifo dō òrù-akpà ò rò, ndàmbe ìrà dō ndi Kàgàwà bhà rò. ¹¹Ndi kigò ambénà ùmbili dō Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó awáwù-okú dō rò. Kàbhà awáwù níí òdhàdhì yà kiyó bhèyi arúbili yǎspì tí kátina ɔrú odzina nà odu bhà awáwù bhèyi. ¹²Kà-ngbò ka kàkpòrò ní lubhà níí odu ní ka kórù, mbèmbèna nà ndirò ádzí kunatì nà lubhà. Ndi lubhà tó tsàtsù íí atdí kumì dòná ɔyɔ nà, atdí kumì dòná ɔyɔ nà màlàyíkà ràdù àmbe ngbòya òdò dō. Ndirò ì tsàtsù rǒ ka kundí ɔvɔ níí atdí kumì dòná ɔyɔ nà Pbàisràyéíí tó rùgànda-tsù-ɔvò. ¹³Adyifò arí ndìto inǎ rò, kà-rǒ tsàtsù íí ìbhù, adyifò arótsù inǎ rò, tsàtsù íí ìbhù. Múlayí dònǎ rò, tsàtsù íí ìbhù, ndirò mùsùngú-dò nǎ rò, tsàtsù íí ìbhù. ¹⁴Ndirò wò ndi kigò-ngbò nákpòrò lubhà níí atdí kumì dòná ɔyɔ nà ádròdrò odu ka kúli tsinà, ndíní ka nabhù tí rìdzò lubhà. Ndirò, kóró ì odu rǒ ka kundí ɔvɔ níí Tǎmǎ-ngba bhà atdí kumì dòná ɔyɔ nà uvitatále-ɔvò.

¹⁵Wò ndi idù ubhínà dhu àwè rǒ màlàyikà níí dhu ùdhè ka karí ní dhu nà fóná : ndi dhu níí ɔrò ní ka kóbhòlò-ngbòna ízò. Kǎlú ndi dhu ndíní ndi ndudhè tí ndi kigò ní kóró, kóró kà tó tsàtsù mà, kà-ngbò ka kákpòrò ní lubhà-ɔngò-kpa mànà. ¹⁶Wò ndi kigò ka kasi igìnadó ríí ifo òdhàdhì : kà tó ádzínga mà kà tó íhùnga mànà níí òdhàdhì. Ní, màlàyikà núudhè kóró ndi kigò-ɔngò-kpa wòrí ízò ní. Í kǔngò-kpa tó ádzínga, íhùnga, kívé mànà níí òdhàdhì^e mbèmbè ɔyɔ lufù kilòmètèrè tí^f. ¹⁷Màlàyikà núudhè lubhà átò indrú arí dhu ùdhè dhu bhèyi. Ní, kǔngò-kpa-ivè nóowúnà íí rǒ mbèmbè àrùbhù kumì kilòmètèrè tí^g. ¹⁸Kǔngò-kpa níí yǎspì tí kátina ɔrú odzina nà odu ní ka kòsì. Ndirò, ndi kigò níí vǐnà dō rò ríí ɔrò ní ka kòsì, kadù àmbe ale-sisì àla dō ònǎ kiyó ò dhu bhèyi kigò. ¹⁹Ndi kigò-ngbò nákpòrò lubhà-pfò-ngbò tǔrò ka kanzi ní níí ɔrú odziya nà dhèdhèrò odu-tidò. Kà-pfò ka karù ní wemberè tó odu níí yǎspì tí kátina odu, ɔvɔ rí kisé níí sàfilò, ìbhù rí kisé níí kàlèdonì, ifo rí kisé níí zùmàridì, ²⁰imbo rí kisé níí sàdòniki, azà rí kisé níí àkiki, àrùbhù rí kisé níí krìsòlitè, àrù rí kisé níí bèlulò, arùgyètdí rí kisé níí tǔpazò, idre rí kisé níí krìsòparazò, atdí kumì dòná atdí na rí kisé níí hàyikitò, ndirò atdí kumì dòná ɔyɔ nà rí kisé níí àmàzisitò^h. ²¹Ndirò, kǔkò ì atdí kumì dòná ɔyɔ nà tsàtsù níí atdí kumì dòná ɔyɔ nà yòkpó tó odu. Ìngbàtí ìli ndi tsàtsù mà ka kabhòlò ní níí atdí yòkpó. Ndi kigò ò

^e 21.16 Kàgàwà bhà idzá atdí dō ìlá ngari-ɔngò-kpa tó ádzínga, íhùnga, kívé mànà níí òdhàdhì Yèrùsàlemà-ɔwútá tó kigò-ɔngò-kpa tó ɔfò bhèyi (1Ká 6.19-20). ^f 21.16 Írú, uvitatále Yùwanì azè ndìtè dhu ní ndi kigò ràrì atdí dō àkǎ kigò. ^g 21.17 Írú, uvitatále Yùwanì azè ndìtè dhu ní ndi lubhà ràrì atdí dō àkǎ lubhà. ^h 21.20 Uvt 28.15-21

ádrùngbǎ ngudhà níí vǐnà dǎ rǒ rǐí ɔrǒ ní ka kóbhòlò, ràdù àmbe ale-sisì àbhù dǎ ràla ndí kiyó ǎ dhu bhěyi ngudhà.

²²Ma mala nzá Kàgàwà bhà idza wò ndi kigò ǎ. Obhó tí, àlě tó Ádrùngbǎle Kàgàwà, yà kóró dhu dǎ arǐí ádrùngbǎnga tó obi nà ale mà, Tàmǎ-ngba mànà ní ndi kàbhà idza. ²³Wò ndi kigò arǐí ìmbǎ adyifò mà àbí mànà atdyú nà ndíní ònánnga nawù tí. Obhó tí, Kàgàwà bhà ádrùngbǎnga tó awáwù náarí ndi kà-ǎnga àwù, ndirò Tàmǎ-ngba ní ndi kà-ǎ tarà. ²⁴Ndi dhu bhěyi ní ndi, kóró pǐirì ǎ ale nóokoya kàbhà awáwù ǎ, ndirò yà adzi ǎ ádròdrǒ kámá níiwúya fíyó ònzi nà kà ǎ. ²⁵Wò ndi kigò tó tsátsù ní ka kupbíya nzí atdí idho ǎ màtí, ìmbǎ kúbhingá nga nííya ányì nídhuní. ²⁶Kóró pǐirì ǎ ale nóowuya fíyó ifuta mà fíyó ònzi mànà nà ndi kigò ǎ. ²⁷Ányì, Kàgàwà-nyìkpó ǎ ǒtí atdí dhu mà nóotsúya nzí. Ndirò yà òndrò ka kóndrò atdí dǎ dhu ònzi arí ale mà, tìtò ùnɔ arí ale mànà nóotsúya nzí ányì átò. Pbéttù, kà-ǎ otsúya ale ní yà Tàmǎ-ngba bhà ípìrǎnga tó bhŭkù ǎ ka kándí ɔvɔya ale kèlě.

(Zèk 47.1-12)

22 ¹Wò dhu-dzidǎ, màlàyikà níitè ípìrǎnga tó idha-akpà idù. Ndi idha níí kǐràwulì ǎ nga bhěyi ale-nyìkpó rǐ ndòtò òna nǎ, ràdù àmbe àhù dǎ Kàgàwà bhà ndirò Tàmǎ-ngba tí kátina ale bhà ádrùngbǎ kamà tó tombi ǎ rò. ²Wò ndi idha náambénà òku dǎ átsì Kàgàwà bhà kigò ǎ ngudhà ǎ. Ndirò, ɔɔɔɔ ndi idha-bidǎ íí dhu ní ípìrǎnga àbhù rí ìndrù tò itsu. Ndi itsu aránà ǎ ǎ rǎ atdí kumì dǎnǎ ǎyǎnǎ-gùna, atdí atò rǎ, kà-tì ní, kà raránà ǎ ǎ rǎ atdí-gùna atdí àbí rǎ. Ndi itsu-bí nónzi rǎ ka kowúnà pǐabí tí, kigù kóró pǐirì ǎ ale ní. ³Kàgàwà ófù dhu tí ka kózùna atdí dhu mà nííya ìmbǎ tǎítǎ. Kàgàwà mà Tàmǎ-ngba mànà tó ádrùngbǎ kamà tó tombi nííya wò ndi kigò ǎ. Ndirò, Kàgàwà bhà ale núuléya ka. ⁴Abádhí náalaya Kàgàwà-nyìkpa, ndirò ka kandíya kǎvò abádhí-nyìndri rǎ. ⁵Kúbhingá nga nííya ìmbǎ tǎítǎ, ndirò ka kǐíya ìmbǎ tarà mà adyifò mànà tó awáwù-atdyú nà. Obhó tí, Ádrùngbǎle Kàgàwà náawùya ndi abádhí-dǎnga, ndirò abádhí ɔnyaya idzi dhòdhòdhóngà nà.

(Màt 16.27; Gàl 6.7-8; Upf 1.1-3,7-8)

⁶Wò dhu-dzidǎ, wòrí màlàyikà náadù àtìnà ima ní : « Yàrí bhŭkù ǎ rǐí ɔte ní obhóná ɔte, yà ìmbǎ tìtò rǐí ònà ɔte. Ndirò, Ádrùngbǎle Kàgàwà, yà *pǐanábí ùnda arí pǐìndà Hìlǎ-Alaffi-otù ǎ ale, níví ima, pǐìndà màlàyikà ndíní ìnzá òtrò kàsùmì ǎ rí ònzi dhu mitè tí pǐìndà kasutále tò. »

Yèsù rǐngo dhu

⁷Yèsù ràtina : « Kàní ma mǐrà ìnzá òtrò kàsùmì ǎ ! Hirò ònzi rí ale ní yà pǐanábí ùnɔ ɔte tó ǎfò ǎ rǐí yàrí bhŭkù ǎ ɔte nífù rí ale ! »

⁸Ima Yùwanì ní ndi ma miri ndi dhu, madù àlanà. Ní, i dhu ma mìrì, madù àlanà rò, ma mìtsi wò i dhu nìtè idù màlàyikà-ònzí, mùlě ka. ⁹Pbéttù kǎdù

àtìnà ma ní: « Ìnzè! Nzñzi dhu wò dhu bhèyi! Ìma ní kasutále kèlè inyi bhèyi, adónu pbànábí bhèyi, ndirò yàrí bhŭkù ò ríí ote nífũ arí ale bhèyi! Kàgàwà ní ndi nyi nyádù àkà nyukò nyi onzìná ale! » ¹⁰Tdítǎ, kǎdù àtìnà ima ní: « Àpé nyòdò yà pbànábí unò ote tó ǎfò ǎ ríí yàrí bhŭkù ò ote òdhwè ò, i dhu rākā òná kàsùmì nínǎdù wà ndì nídhumí. ¹¹Nzére dhu ònzi arí ale náká ndòngò nzére dhu kèlè ònzi. Ndirò, Kàgàwà-nyìkpó ǎ ǎtì ale náká ndòngò ndìti ndi dhu bhèyi tí. Ídzi dhu ònzi arí ale náká ndòngò ídzi dhu kèlè ònzi. Ndirò, Kàgàwà-nyìkpó ǎ ìlǎ ale náká ndòngò ndì kèlè ù'ò ndìlǎ Kàgàwà-nyìkpó ǎ. »

¹²Yèsù rǎtina: « Kàní ma mírà inzà òtrò kàsùmì ǎ! Ní, ma mírà mùkìmbà nà fudú, ndíní ma mubhò tí ìngbàtí ìlì ndì ale mà ndì ale anzi kasu-bvũ rǎ. ¹³Ìma ní Álífá ndirò Ómégà, kà-tì ní kóró dhu apè ndì ròná rò ale ndirò kóró dhu rǐku dòná rò ale. »

¹⁴Hirò nɔnziya ale ní kākà rǎyá mberù ù'ò rí rìlǎ ale. Abádhí ní ndi kigò ò otsúya ndi kigò tó tsǎtsù ǎ, 'àdù ípìrǒnga ìbho arí ìndrù tò itsu-kpǎ òtò. ¹⁵Pbétù, irinǎ rò okoya ale ní itsé, yà inzà nga nǎfò dhu ònzi arí ale mà, òndrù òndrù arí ale mà, mùnyòni ònzi arí ale mà, ìndrù òkye arí ale mà, sànamù èlè arí ale mà, tìtò nòzè 'àdù kùnò ale mànà.

¹⁶Yèsù rǎtina: « Ìma, ma mòvì pbàkà màlàyikà ndíní adì tí kóró kòrì dhu tó ngàmìbí tí *kànísá ǎ. Ìma ní Ádrùngbǎ kamà Dàwudì-dhú tó mùdzukuru, yà kútsingánǎ arùmbìlì alalì. »

¹⁷Ndirò Ìlìlǎ-Alafí mà Àdhìngbǎ mànà rǎtina: « Írà! »

Ndirò, yà dhu ìrì rí ale náká ndàtì átò: « Írà! »

Ídha-atdyú nà ríí ale náká ndìrà, ndirò ípìrǒnga tó idha nòzè ale àkà ndìrà kàkò tírǎrò.

Dhu rǐku dòná rò ote

¹⁸Ìma Yùwanì, ma mí yàrí dhu òvò kpangba yà pbànábí unò ote tó ǎfò ǎ ríí yàrí bhŭkù ò ote ìrì rí ale tó kóró: ndi ale apé dhu isé yàrí bhŭkù ò ka kándí dhu dǎ, ní ndi ale rǎbàna àpbè dǎ, Kàgàwà iséya yà yàrí bhŭkù ò ka kándí àpbè isé tí. ¹⁹Ndirò, ndi ale apé atdí dhu mà nípfò wò ndi pbànábí unò ote tó ǎfò ǎ ka kándí yàrí bhŭkù ò ote ò rò, ní Kàgàwà nípfòya ndi ale àmbènà àbàna yà ndi bhŭkù ò ndì ndókò fìndá làká ndi ale tó dhu-dǒngadhu-dǒnga. Ndi ale otsúya nzí Kàgàwà bhà ìlìlǎ kigò ò, ndirò kǒtɔya nzí yà ípìrǒnga àbhù arí ìndrù tò itsu-kpǎ.

²⁰Wòrì dhu tó obhónga ìtè rí ale rǎtina: « Kàní ma mírà inzà òtrò kàsùmì ǎ! »

Àmìnà! Írà, Ádrùngbǎle Yèsù!

²¹Ádrùngbǎle Yèsù àkà ndàsò nyí kóró!

Odú r'ó'ò dhu-tì

A

Ábhàlì: Ábhàlì ní atdí ale-owù ǝ arúbhi ale, ndi ale ràdù àrà dhu ùdhe rǝ fíndà. Bàtizò nubhónà Yùwanì ní'í inè pbìndà ábhàlì nà. Ndirò, Yèsù bhà ábhàlì ní'í inè átò. Uvitatále tó bhǔkù ò, ábhàlì ní Yèsù ná'ù ale.

Abhu-nzìnzì: Abhu-nzìnzì ní ale t'ábhunà t'ábhunà. Pbàisràyéí t'ábhúyanzìnzì ní'í Àbràhamù mà, Ìsakà mà, Yàkòbhò mà, fiyó inzo mànà. Atdídhená Andítá ò, ka kí ádrùngbǎ kamà Dàwudì nánzì átò ale t'ábhunà-nzìnzì tí (Kas 2.29).

Ádròdrǝ ale: Ádròdrǝ ale tí ka kátina ní ìndrǔ ùnda arí, ndirò ngǎtsi ní ìndrǔ òdò arí pbìrì ǝ, pbanga ǝ, ndirò kànìsà ǝ màtí ale.

Ádrùngbǎ kamà: Ádrùngbǎ kamà ní kámá dǝ ádrùngbǎle.

Ádrùngbǎ kamà bhà idzi ní kǝnyù idzi òná kàsùmì. Kàbhà pbìrì ní kà rǝ'í ádrùngbǎnga nà dǝyá ngari.

Afi: Afi ní dhu àbhǔ arí rìvù dhu, ndirò dhu ìnzǎ arí dhu. Andítá ò, kà-tì ní ìnzǎ ílǎ Kàgàwà-nyìkpó ǝ dhu (Màt 16.6,11-12; 1Kò 5.6-8; Gàl 5.9). Pbétù, Màt 13.33 mà Luk 13.21 mànà ò, kà rǝtèna ní Kàgàwà bhà Idzi.

Àgìripà: Ungbòta-Ɔwútá ò, Àgìripà ní'í ǝyǝ ádròdrǝ kámá dǝ ɔɔɔ :
1. Wemberè tó Àgìripà ní'í Pbàyàhúdì tó pbìrì dǝ ádrùngbǎ kamà, rǝpè ndì ìfɔ kumì dǝnà atdí nà atɔ dǝ rò, ràrà àhù ìfɔ kumì dǝnà ìfɔ nà atɔ ò Yèsù ka kùgù dhu-dzidǝ. (Kas 12.1-23). Ka ní'í Ádrùngbǎ Hèrɔdè tí ka kátinà ádrùngbǎ kamà Hèrɔdè bhà mùdzukuru. Ndirò, kǎbhù Yàkòbhò, Yùwanì t'ádòná kòkèrè dǝnà, rǝvè (Kas 12.1-2). Kǎbhù Péterù kosò imbi ò átò (Kas 12.3-19).
2. Ɔɔɔ rí kìsè Àgìripà ní'í yà Pbàyàhúdì tó pbìrì tó múlayí dǝnà rò ì nòtù mùlengù dǝ ì'í ádrùngbǎ kamà tí ale, rǝpè ndì ìfɔ kumì dǝnà àrù nà atɔ ǝ rò. Uvitatále tó bhǔkù 26 ò ka kándì dhu bhèyi, àbadhi-ònzì nga ní ndi Pòlò nánzì mùsambà nǝ.

Àlbatrò: Àlbatrò ní odu-tidò, yà tsúpà ka kɔbhólónà nǐ, kadù atdíð aróngu akye-tidò nùdho ònà odzi tò. Kà ǎ akye ní ndi Màriyà tí kátina tsìbhále nùdho Yèsù-pfò dǎ (Màt 26.7 ; Mrk 14.3 ; Luk 7.37).

Alindra: Alindra ní itdyũ ka kítdu itsu-dha, yà mběyi aróngu kàzɔ ò ka kòbì ndì rò itsu-dha.

Àmă: Àmă ní ɔnzínánga óvè ale, yà ìnzǐ aródhi ale. Ndirò ka ní yà ɔbi nǐ ka kóhò ɔnzínánga ale mà.

Andítá: Andítá ní yà dhèdhèrò ale núundí Bìbiliyà ò kóró bhúkù, ròpè ndì Ɔpèta ò rò, ràrà àhũ Upfòta ò. Ka kí kàtì átò Kàgàwà bhà Andítá tí.

Àvùkă: Àvùkă ní ìndrũ dǎ arí ndùgye anya núno ka kí rò ale. Yèsù ní yà ndì ná'ù ale tó Àvùkă Kàgàwà-ònzǐ (1Yù 2.10).

Àwě̀rù: Àwě̀rù ní ìbhè òkye arí ale. Péterù ní'ì àwě̀rù ìnzá Yèsù nápè ndànzi p̀b̀indà ábhàlǐ tí rórò.

A'uta: A'uta ní Kàgàwà bhà Ɔte nyú, Yèsù bhà Ɔte ná'ù ka kí dhu, ka nyú ná'ù ka kí dhu, kà-dǎ ka kí ale-atdyú nílǐ dhu, ndirò kà-rǎ ka kí ale nípbì dhu.

B

Bàtó: Bàtó ní ádrùngbă ìbhú-tidò. Awe nóodínà ka dòná ka kùsò ádrùngbă mberù nǐ, ndirò ka kodínà ka ngayì nǐ átò (Ándà Mrk 6.48 ; Kas 27.40). Kòmbí arí'ì bàtó ní mùterè nǐ arúbhi idha dǎ tiyàdò.

Bèlìzèbulì: Bèlìzèbulì ní nzére-alafí tó ádrùngbăle, yà Sìtani tí ka karátina pfòmvo (Màt 12.24). Ndi ɔvo-tì nyú ní « Mǎmò tó ádrùngbăle ». Ungbòta-Ayí ò ka ní'ì Èkròni ǎ mǎngǎ-ngba (2Ká 1.2-16).

D

Dèkàpolì: Dèkàpolì ní yà adyifò náarí nditò Yòrdani tó idha-akpà-bidǎ ìnǎ rò idrè kigò ní'ìnǎ ònà p̀b̀irì-ɔvò. P̀b̀àgìrìkí t'ávàna ǎ, kà-tì ní idrè kigò.

Dìni: Dìni ní ìndrũ bhà a'uta nídè dòná dhu nùlǐ ka karí tí dhu.

Dìnarì: Dìnarì ní'ì P̀b̀àrómá-bvũ fùrangà. Yèsù bhà kàsùmì ǎ, atdí ònarì ní'ì atdíku idho tó kasu tó mùkimbà.

Dìvayì: Dìvayì ní vǐnyò tí kátina itsu-tidò-kpǎ nǐ ka karóbhòlona iwa. P̀b̀àisràyélí nóongòná àdà òvayì nùdho átò rýyá otú dǎ, p̀b̀abǐ tí.

Diyàkónó : Diyàkónó ní Kàgàwà bhà-dzá arí kasu ònzi pbàkùrù mànà ale. Yà pbàkùrù rí alafí nàndà kasu ònzi rò, abádhí kàsù ní 'àndà alafí tó kasu ònzi rí ale mà abvo-ayí mànà rí atdyúya òho dhu, ndirò ní 'òdò kànìsà rí'ì nà malí tí dhu-tsí. Ngǔkpà Kànìsà ǒ, diyàkónò tí ka kánzina ale ní Padèrè tí ongo tí ka kí kàsùna àndà ale.

.....**E**.....

Èliyà : Èliyà ní Ungbòta-Ayí ǒ ì'ì Kàgàwà bhà nabì tí ale (1Ká 17-19). Atdí kàsùmì ǒ, Pbàyàhúdì irè nga ndì Èliyà radùya ndì ndìrà yà adzi dǒ tdǔ Màsiyà (ǒgùba) ira rò (Màl 3.22-23). Pbètù Kàgàwà adù ìvìnà ní Bàtizò nubhónà Yùwanì, rìrà Yèsù bhà otu nóbhòlò. Ndi dhu bhèyi ní ndi, kivi Èliyà yà ndì ndakò findá làká dhu bhèyi (Màt 11.11-14; 17.1-13; Luk 1.17).

.....**G**.....

Gòlògòtà : Gòlògòtà ní Yèsù ka kutó mùsàlabhà dǒ dóná pbìrì-ngba. Ndi ɔvɔ-tì ní ale-dɔ-kpa tó ngari. Kǐ'ì irinǎ rò Yèrùsàlemà tó kigò tò.

.....**H**.....

Hàràdalì : Hàràdalì ní itsu-tidò. Kà-kpǒ narí ànìní dhu-tútǔ-nzo nyú.

Hemě-dzà : Hemě-dzà ní pbàìsràyélí-nzìnzì náakò òná idza-tidò (ǒpt 18.1). Mísri rò ì ùvò rò, pbàìsràyélí náakò átò hemě-dzà ǒ rùngù ǒ (Uvt 33.8). Ndi rùngù ǒ, abádhí ongónà tsùya nándu, 'ùlě Kàgàwà átò hemě-dzà ǒ. Ndi idza-ǒnga ka kùndɔ ɔvɔ, mberù-íyà-ba ní : atdí ngari ní'ì Kàgàwà-nyìkpó ǒ ìlǎ ngari tí ka kátina ngari, ndirò ngàtsi ní'ì atdí dǒ ìlǎ kà-nyìkpó ǒ ngari-tsí. Ndi ngari ǒ ì'ì dhu ní Ungbòta tó Sàndukù tí ka kátina sàndukù (Uvt 25.10).

Hèròdè bhà ábhàlì : Hèròdè bhà ábhàlì ní'ì Pbàyàhúdì nzínzì ǒ atdí dhená ale. Ngàtsi ní ka kátinà abádhí Hèròdè bhà ale tí. Abádhí ì'ì ádròdrǒ ngari ǒ, fíyó irèta ràdù ndàkò Hèròdè mà Pbàrómá mànà tó irèta nà. Gálilayà tó pbìrì ò, Hèròdè bhà ì ábhàlì mà núungbò ì Pbàfàrisáyó nà ndín'ì ì iri tí ì, 'àbhù Yèsù kohò (Mrk 3.6; 8.15). Yèrùsàlemà tó kigò ò, kǒkǒ ǒyǒ ale-tidò núungbò ì átò atdíkpá, ndín'ì ì idyì tí Yèsù-idà-dɔ òtèna ǒ Kàyìsarà tò ka kùbhòna pàratà nàndà dhu ní (Màt 20.16; Mrk 12.13).

Hèròdè : Hèròdè ní'ì Pbàyàhúdì tó pbìrì ǒ ádròdrǒ kámá dǒ ɔvɔ. Yèsù núgù ka kí rò ì'ì ádrùngbǎ kamà tí Yùdeyà tó pbìrì ǒ ale ní'ì Ádrùngbǎ Hèròdè tí kátina Hèròdè (Luk 1.5). Ka ní ndi nìní nzónzo navì kòkyè Bètèlèhemù tó kigò ǒ (Màt 2.13,16). Ngǔkpà Hèròdè ní'ì kà t'ídhùnà

Hèrɔdè Àtipasì mà, kàbhà pbàdzukurù Wemberè tó Àgìripà (Uvt 12.1-23) mà, Ɔyo rí kisè Àgìripà mànà (Ɔzù Àgìripà dǔ ka kàwe dhu). Àtipasì ní Ɛ Gàlìlayà tó pbìrì ǔ ádrùngbǎ kamà. Kǎbhù ndi Bàtizò nubhónà Yùwanì-dò kòkèrè. Ndirò, Pilatò náavì Yèsù kowù nà kà-tí'ò ndíní kǎno tí ànyàna (Luk 23.7-12).

.....**I**.....

Ìmbǎ ònà afi nà mùgatì tó mùhendù : Ìmbǎ ònà afi nà mùgatì tó mùhendù ní Pásìka tó mùhendù-idhò-dzidǔ Pbàìsràyélí nóongónà ònzìnà atdí yengè tí mùhendù. Ndi kàsùmì ǔ, abádhí nóongónà Mísrì tó pbìrì ò rò Kàgàwà níipfo ì 'ùvò ìno kàsù ǔ rò tí dhu nírè, 'àdù àmbe ìmbǎ afi nà ònà mùgatì kèlè nónyè dǔ (Uvt 12.14-20).

Ìndrù t'ídhùnà : Ìndrù t'ídhùnà tó ɔvo ka kitè angyi Dànyelè tó bhùkù ò (7.13-14). Yèsù ati ndi nditírò Ìndrù t'ídhùnà tí, ndíní dhu nitè tí ndi rírá yà adzi ǔ kóró ale tó Kàgàwà bhà ngari ǔ, ìnzí ní Pbàyàhúdì tó tí víya dǔ rò. Ndi dhu nítè dhu átò kà rǎrǎ ìndrù tó ǔfò ǔ ale, ìnè ndi ndí Kàgàwà t'ídhùnà tí rórò.

.....**K**.....

Kàgàwà bhà Andítá : Kàgàwà bhà Andítá tí ka kátina dhu ní Bìbìliyà, yà àndí tí ka kándí Kàgàwà bhà Ɔte (Uvt 17.14; Yèr 36.2). Angyi kǔngónà ìtènà dhu ní Ungbòta-Ayí tó bhùkù (Yùw 5.39; 7.15; Kas 17.11). Tdítdǔ kǎdù Ungbòta-Ɔwútá tó bhùkù mà nítè átò (1Tì 5.18; 2Pé 3.15-16). Ɛ Andítá ǔzù pbàkrístò arí Kàgàwà nyú nítè ndi nditírò dhu tí (2Tì 3.16).

Kàgàwà bhà Idzi : Kàgàwà bhà Idzi tí ka kátina dhu ní Àbadhi mà nzínzì ǔ irita pbìndà ale mànà. Ndi Kàgàwà ní ndi ì pbìndà ale tó Ádrùngbǎ kamà. Kǎrí abádhí-ngbò nódò, ndàdù abádhí rǎ atdyúna òho kóró dhu nábhu abádhí tò. Kǎrí abádhí ùnda, ndàdù ì ǎdrùngbǎnga tó ɔbi nà dǔyá.

Kàgàwà bhà Idzi ǔ bhà ní yà Kàgàwà dǔ tí atdyúya núlì, 'àdù àmbe kùndò dhu kèlè nífu dǔ ale.

Yà adzi ǔ Yèsù Krístò ìrà rò, ndi Idzi níra àhu ndi adzi ǔ ɔwútána tó ǔfò ǔ. Kǎngbe ndi otu ìndrù tó ròngò òngo Kàgàwà bhà ale tí, ndirò ròngò ùbhi atdíkpá kà mànà ìrita-ɔwútá ǔ. Yèsù Krístò rǐngo yà adzi ǔ rò, Kàgàwà bhà Idzi náakáya atdítdǔ, ndàdù nditè kpanya kóró ale tó.

Kàgàwà bhà idza : Kàgàwà bhà idza ní yà atdí tí ongónà ì Ɛ Yèrùsàlemà tó kigò ǔ Pbàyàhúdì tó sòmǎ-dzà. Ndi idza-tsìdò-ǔnga ka kùndò ìfo.

Wemberè tó ngari niŋi vèbhále mà nzónzo màna kèlě nóongónà òtsù ònà víya dǎ rǎ ngari. Ɔyo rí kisě niŋi kpabhále tó ngari. Abádhí ongónà ùda vèbhále tó tsí ònaná ànyì ì òtsù rǎ. Ìbhu rí kisě niŋi pbàkùhání mà pbàláwí màna kèlě nóongónà òtsù ònà víya dǎ rǎ ngari. Ìzǎ tó perè nábhu rárà Kàgàwà tó kpatsìbhále nóongónà òtsù òtsù ìbhu rí kisě ngari ò. Ndirò sǎmǎ-dzà-tsidò isě rí ìfǒ kà-tsidò niŋi sǎmǎ-dzà nyú ndítírò mà ìbhu kà-tsidò màna kóró ngbò nàkpòrò, ndìli átsí ádrùngbǎ ngari-ba. Pbàyàhúdí mà ìnzí ní Pbàyàhúdí màna nóongónà ìnè 'òtsù kà-ò. Ànyì rǎ nga ní ndí Músà bhà Úyátá tó màlímó nóongónà dhu ùdhe ìndrú tǎ ní, ndirò 'àdè 'àgò nzínziya ǎ ní. Sǎmǎ-dzà nyú ǎ kàluga níŋi Ɔyo: wemberè tó niŋi «ìlǐlǎ ngari» tí ka kátina ngari, ndirò Ɔyo rí kisě niŋi «atdídǎ ìlǎ ngari» tí ka kátina ngari. Ndi-tsí mà-ǎnga ka kùndò wemberè tó màna ìhú mberù-yà-ba ní. Ndi mberù-ǎnga ní ndi ndi nufá átsí rǎ, rǎpè ndi Ɔrè rǎ, rǎrǎ àhu obvò, yà Yèsù avè mùsàlabhà dǎ rǎ nínganí, ndi dhu ràdè ka ná'ù ale àbhu rǎngò òte kà màna ìtírò (Màt 27.51 ; Mrk 15.38 ; Luk 23.45). Pbàkùhání nóongónà ìzǎ tó perè mà ngǔkpà perè-tidò màna núbho Kàgàwà tó ìndrú-òvò rǎ Kàgàwà bhà idzá rǎ. Obhó tí, kùhanì nóongónà òtsù ìlǐlǎ ngari ò kútsingá ndirò pbátsǎngǎ, ndàrà mběyi arǎngù kàzù ò ka kǒbì ndi rǎ alindra-tidò nóbì itsǎta tó kàsùmì ǎ. Ndirò, yà atò nárírà rǎ, pbàkùhání tó ádrùngbǎle nóongónà òtsù atdídǎ ìlǎ ngari ò atdí-gùna kèlě tí, perè tí ndi ndúbhòna Kàgàwà tó Ɔyǎ ìzǎ-azù nà fóná: atdí rǐŋi pbìndà nzérenge-okú dǎ rǎ, ndirò ngǎtsi rǐŋi ìndrú-okú dǎ rǎ. Bìbiliyà ò, Kàgàwà bhà idza tí ka kátina dhu ní ndi idza nyú ndítírò, ndirò ní ndi idza mà ìfǒ tsinàdò màna kóró atdíkpá. Yà atò nárírà rǎ, Pbàyàhúdí nóongónà òwu fíyǎ ádròdrǎ mùhendù ònzì átò fíyǎ sǎmǎ-dzà ò rǎ. Ngǎtsi kàsùmì ǎ, ka kí Kàgàwà bhà idza náti Yèsù-ngbò tí.

Kànisa : Kànisa ní atdí ngari ǎ arí 'ùndú 'òngò Kàgàwà ùle, 'àdè òtèna ìrì Yèsù ná'ù ale tó mùtù. Ka ní átò yà Yèsù ná'ù yà adzi dǎ ale kóró.

Kàsé : Kàsé-tì náríŋi ìbí nyú: Wemberè tí, ka ní dhu nódo rí dhu. Upf 5.2 ò, kàràtasí-yà-ba-tsù rǎ ka kàpbǎ kàsé rǐtèna dhu ní inzǎ ìndrú àkǎ ndèni dhu rǎrǐ kà'ò dhu, pbétù Kàgàwà rùni wà ka. Ní kàsé-tì ní ndi nòrù dhu, ndirò tsùna àpbí ndi dhu. Ɔyo rí kisě ní, kà-tì ní nditè ìndrú bhà dhu tí atdí dhu rǐŋi dhu. Ìlǐlǎ Alafí rǐŋi àlě-nyutsi dhu rǐtèna ní àlě rǎrǐ Kàgàwà bhà ale nyú dhu (Èfe 1.13 ; 4.30). Ìbhu rí kisě ní, kàsé-tì ní atdí dhu tó obhónge: bhàrùwà, dhu ka kòdzi dòná bhàrùwà... ìfǒ rí kisě ní, kà rǐtèna ní òbhòlò ka kǒbhòlò dhu-tidò.

Kàyafà : Kàyafà niŋi Pbàkùhání dǎ ádrùngbǎle. Abádhí Anà màna niŋi Pbàkùhání dǎ ádròdrǎ ale yà bàtizò nubhónà Yùwanì rǐ pbìndà kasu òpè rǎ (Luk 3.2). Ka ní ndi Yèsù òho ka kí dhu tó irèta ka kalú pbìndà

idzá rò ale. Ndirò kí'ì inè átò Péterù mà Yùwanì mànà-ànyă núnò ka kí rò.

Kayinò : Kayinò ní mùhàgù bhëyi arí indrũ-dzùnà ònzi ànò t'ánòta nǐ ìfò pfõna nà iză-tidò. Kà-bvu rǐ'ì ake mùhàgù-bvu dònă, ndirò ka ní yorowà tó iză. Yèrùsàlemà tó kigò ò ndì ndòtsù rò, Yèsù atsù kà-dǔ ndì ndàdi rórò (Màt 21.6), rìtè ndì màrùngà tó ádrùngbă kamà tí.

Kàyisarà : Kàyisarà nǐ'ì Pbàrómá tó pbìrì ǔ ádròdrǔ kámá dǔ kámá-òvò. Wemberè t'ále abádhí nzínzi ǔ nǐ'ì Kàyisarà Ògústò (Luk 2.1). Ngǔkpà-tsí nǐ'ì Tìbèriyò (Màt 22.17), Klòdiyò (Kas 18.2), Nerò (Kas 25.12,21), ndirò Titò.

Kìfukù : Kìfukù ní bàtò náaríde ró nga.

Kíkí : Kíkí ní ale-ndì nípà arí dhèdhèrò andi-tidò. Dòtsí ndì núnì ní yà ale-ngbò nábhǔ arí rùbă, ràdù ndítà-tinàdò. Pbàyàhúdì-bvǔ, ka kongónà kíkí nà ale nózù Kàgàwà-nyìkpó ǔ òtì ale tí, kadù ìpfonà ràrà àdi itse pbanga ǔ rò (Law 13-14). Ndi ale rǔgù dhu ní iwà kù'ò ndì ndìlă dhu.

Krístò : Krístò ní Kàgàwà útri fìndà ale. Pbàgìríkí t'ávàna ǔ, Krístò-tì ní « ùtrí ka kútri ale », ndirò Pbàyàhúdì t'ávàna ǔ, ka kí kànzi « Màsiyà » tí. Ka ní ndì yà Kàgàwà akò fìndá làkà ndì ndiviya indrũ tò dhu tí *Ògùba. Pbétù, Pòlò undì bhàrùwà ò Krístò rǐ'ì indrũ-òvò tí. Ka karí kònzì Yèsù-òvò rǔ, ròngò « Yèsù Krístò » tí.

Kùhanì : Kùhanì ní indrũ-òvò rǔ arí ide Kàgàwà-ònzǐ ale. Pbàkùhání ní ibí kùhanì. I pbàkùhání nǐ'ì dǔyá ádròdrǔ ale nà. I ádròdrǔ ale ràdù ì'ì atdí dǔyá kamà nà. Yèsù rǔvè òná atò ǔ, pbàkùhání tó ádròdrǔ ale dǔ kamà nǐ'ì Kàyafà.

.....**L**.....

Lìwalì : Lìwalì ní kámá dǔ ádrùngbă kamà-òvò rǔ arí kasu ònzi ádrùngbăle.

.....**M**.....

Mànà : Mànà nǐ'ì Kàgàwà ongónà àbhùnà ràwà ì òrù-akpà ò rò Pbàìsràyélí tò ònyè tí dhu, yà rùngù ǔ abádhí nǐ'ì ìfò kumì atò tí rò (Uvt 16.13-21). Ka kongónà kùwa bhòtsungá nyú, ìnzǐ kadù òdònà tsútsă nga tó. Pbétù, tsútsă nínganì sàbatù ní'ìna rórò, ka kongónà àdù kùwa ỳy idhò nónzi rí dhu-bvùtí. Ka nǐ'ì òwǔwù dhu, ndàdù ndànguru àngùrù tí. Ndirò ka nǐ'ì iti-dha bhëyi ókyè dhu. Yèsù náati ndì mànà rǐ'ì pbìndà

ǒfǒ, yà òrù-akpà ò rò írà ípírǒngà tó mùgati (Yùw 6.31-35). Upf 2.17 ò, mànà ka kítè Yèsù ná'ù ale tó ípírǒngà tó ònyù tí.

Mànèmanè : Mànèmanè ní itsu-dha nǐ ka kòbhólónà mběyi aróngu akye-tidò.

Màsiyà : Ándà Krístò dǒ ka kàndí dhu ró nga.

Màzàbahù : Màzàbahù ní yà perè tí ka kùbhóna Kàgàwà tò dhu núbì pbàkùhání nóongónà dóná rò mizà-tidò.

Mizèyìtunì : Mizèyìtunì ní Pbaìsràyéíí-bvǔ itsu-tidò. Kà-kpǒ ònyù ka karí ònyù, kadù akye mà ipfo ònà rò. Ndi akye rínè kònzì kasu nǐ ònyù t'óyèta-dzà ò, kòdhò tarà ò kà-ò idha tí, ndirò kutri ale ùtrí màtí nǐ. Ka kongónà kùdho ádròdrǒ kámá mà, ndirò kùhanì tí ka kííina ale-dò-tsírǒ, rítè dhu iwà ka ràbhù kasu kà-fǒ. Kà-kpa àtsà ka kongónà átò kòbhòlò dhu-wǒyǒ nǐ, kadù ngbóna mà àtíli mběyi nyú : (Tǒr 24.20 ; Zòz 9.8 ; 1Ká 17.12-16 ; 6.23 ; 1Sà 10.1).

Mizèyìtunì tó pbìrì : Mizèyìtunì tó pbìrì nííí kyèròkyèrò Yèrùsàlemà tó kigò tí, yà adyifǒ náarí ndító kà tò inǎ rò (Zàk 14.4 ; Màt 21.1 ; 24.3 ; 26.30). Kííí mizèyìtunì tí kátina itsu nà dóná, ndirò kà-dòtsirò nííí ífǒ. Gètèsèmanì tí kátina ngari nííí ndi pbìrì-pfǒ-rǒ. Ka karí irèna dhu ní, Yèsù radzì òrù-akpà ò ndi pbìrì dǒ rò. Pbétù, Lukà rǐ kàti Bètàniyà tó kigò-tí rò adzì dhu tí (Luk 24.50).

Músà bhà Úyátá tó màlímó : Músà bhà Úyátá tó màlímó nííí yà Músà-fǒ Kàgàwà abhù pbìndà Úyátá núdhe ongónà Pbaìyàhúdì tò ale. Ndirò, abádhí ongónà ùdhenà dhu nííí Músà bhà imbò bhùkù ò ndi Músà andí dhu.

Abádhí nzínzì ò atdídhená ale nííí inè átò yà Pbaìyàhúdì-bvǔ ádròdrǒ anya nitdína ale nzínzì ò. Ndirò abádhí nzínzì ò ngǔkpà ale nííí Pbaìfàrisáyó átò.

Músà bhà Úyátá : Ándà Úyátá dǒ ka kàndí dhu.

Mùtinì : Mùtinì ní Pbaìyàhúdì-bvǔ atdí itsu-tidò. Ka karí kòzò atdí dǒ atdíkpá vǐnyò-kpa mànà (1Ká 5.5 ; Luk 13.6). Kà-dòkà mà vǐnyò-bǐ mànà arí itèna ní mběyi ka kóko dhu mà ònzì mànà. Kàróví idǔ ndirò kà-bǐ nǐ ka karí kázù itsu-kpǒ-ngbò ùtsi (Ōpt 3.7). Kà-kpǒ ònyù ka karí ònyú màtí. Nzére-tinàdò, yà inzì ka karí ònyùna ní írì ò mùtinì-kpǒ (Yèr 24.2 ; 29.17). Yèsù afù mùtinì-kpa-dǒ íí dhu ní bína kèlè. Ndi kàsùmì nííí inzà kà-kpǒ nàpè ò'ò ònà kàsùmì (Màt 21.18-22).

Mùgati : Mùgati nííí ndi Pbaìyàhúdì tó ònyù-nzínzì nyú. Abádhí ongónà kòbhòlò afi nà ò àngbò nganù-ra nǐ, 'àdù òbìna furù ò. Kàbhà ǒfǒ

noóngónà ndànguru àngùrú tí, ndàdù ìí dhu-sàlà sàlà tí átò. Abho kònzì idhò rò, kóngónà ìdzò tí ìdzò, ndirò ndàdù ndìnza. Fiyó pásìka tó mùhendù tó kàsùmì ð, Pbàyahúdí noóngónà ònyùnà atdí yengè nyú tí ní ìmbà ònà afi nà mùgati (Uvt 12.15-20; 13.3-10). Afi-tì ní inzá ìlǎ Kàgàwà-nyìkpò ð dhu (Màt 16.6,11-12; 1Kò 5.6-8; Gàl 5.9). Pbétù Màt 13.33 mà Luk 13.21 mànà ò, kà rítèna ní Kàgàwà bhà Idzi.

Ngàtsi kàsùmì ð, mùgati tí ka kátina ìlǎ Andítá ò dhu ní ònyù kèlè (Ōpt 3.19; Mbà 6.8). Ndirò, mànà ka kati átò òrù-akpà ò rò ìrà ònyù tí (Zàb 105.40). Ungbòta-Ōwútá ò, Yèsù rí nditè « Kàgàwà bhà mùgati » mà « ìpìrònga tó mùgati » tí (Yùw 6.33,35). Kávò Pásìka tó mùhendù tó mùgati ndàti yà nzérénga t'ále-okú dò rò ndì ndábhùna ròvè ngbòna tó òfò tí.

Mùhàgù: Mùhàgù ní ìndrù arúbhi dóná ngàmiyà bhèyi ìzǎ-tidò. Bìbìliya ò pbànowí núugyèna ali mùhàgù dǎ ì àngìli rórò. Bvùna ò rò, mùhàgù nòsè òse tí kayinò dóná, ndirò kǎrǎ dóna-tì nǎ mùdzùkà nà. Ka ní nzí yòwà tó ìzǎ kayinò bhèyi.

Mùngù-nzo: Àndà sànamè dǎ ka kàndí dhu.

Mùsàlabhà: Mùsàlabhà ní yà atdí dǎ dhu nǎfǎ, kadù ànyàna nótù ndíní ka kohò tí ale nútò ka kongónà dóná itsu-afà. Yèsù mà, òyò ogbotále mànà ka kutó mùsàlabhà dǎ.

Mùtèndé: Mùtèndé ní Kàgàwà tò ka kábhùna perè tí ìzǎ nóbhòlò arí ale.

N

Nabì: Nabì ní Kàgàwà-òvò rǎ aróte ìndrù tò ale. Kǎrǎ Kàgàwà òzè ndùnò pbìndà ale tò dhu núda abádhí tò, ndàdù ndònzì rí dhu nòvò angyangyi ìndrù tò. Kàgàwà bhà pbànábí ùnò dhu nótù ka kǎrǎ Ungbòta-Ayí mà Ungbòta-Ōwútá mànà tó bhúkù ò. Kà-tì ní, yà Ungbòta-Ayí ò ìí pbànábí mà, Bàtizò nubhónà Yùwanì mà, kànísá ð arǎ pbànábí rìrà àhù indo nga ò màtí mànà rǎrǎ pbànábí kèlè átò.

Nàngà: Nàngà ní ndì ná'e sùma-dyí, yà idha ò ka kǎrǎ ìdóna ndíní bàtò nabhù tí ridè dhu.

Nardò: Nardò ní ìrǎ-tidò. Kà-ò rò ka kongónà ìpfonà dhu ní ndrùu aróngu akye-tidò.

Ngàmiyà: Ngàmiyà ní kayinò bhèyi arí ndì nà'e ànò nánò ìzǎ-tidò. Kǎrǎ ìbí idhò nyú nònzì ìnzí ndì ndí ònyù nònyu, ndirò ìnzí ndì ndí idha nómùvè rórò rùngù ð.

Nganù: Nganù ní m̀̀gati òbholò ka karí rana ní itse-tiddò.

.....**O**.....

Obhónángatále: Obhónángatále ní àkà àkà dhu bhèyi, ndirò t̃na d̃s ka kí dhu ònzi dhu. Ngàtsi kà-tì ní Kàgàwà ózè dhu ònzi ka kí dhu, ndirò ní uyátá ifũ ka kí dhu.

Òlòlù ádr̀̀ngbã r̀̀r̀̀: Òlòlù ádr̀̀ngbã r̀̀r̀̀ ní Mísri mà nzínzi ò arífi Àràbiyà tó r̀̀ngù nà ádr̀̀ngbã r̀̀r̀̀. Ndi r̀̀r̀̀ ní ndi yà Kàgàwà núúfà ònà nga r̀̀ndò ndi ɔyɔ, yà Mísri rò r̀̀wu Kànanà tó pb̀̀ri ò Pb̀̀srayéli r̀̀dà ònà r̀̀r̀̀.

Òyí: Òyí ní ònz̃ tsinàdò r̃ ndalà ibhu-akpà, yà Kàgàwà núúsó ndùdò òr̀̀-akpà ò rò ndi ndidi nzére màlàyíkà ònà ibhu. Ányì rò abádhí arí ànyàya itd̃i kà r̃ ònà idhò nódo (Upf 9.11 ; 11.7 ; 17.8).

.....**P**.....

Pàràdisò: Pàràdisò ní yà obhónángatále nóowuya òko ònà òr̀̀-akpà ò dhòdhòdhóngà nà dhèdhe tó ngari. Ányì nga ní ndi Kàgàwà adyi Pòlò r̀̀rà àhu tina ò ní, ìbhu rí kisé òr̀̀-akpà ò (2Kò 12.2,4 ; Upf 2.7 ; 22.2). Ányì nga ní ndi Yèsù itè yà mùsàlabhà d̃s ka kutó atd̃kpa ndi mànà ogbo-akpà tò (Luk 23.43).

Pàsika: Pàsika ní yà Mísri rò ì uvò tí dhu Pb̀̀srayéli nífirénà ònà mùhendù. Pàsika tó mùhendù nóongónà ìfi atd̃-g̀̀na tí atd̃i ato ò, ndirò ka kongónà ndi mùhendù ònzi Yèr̀̀sàlemà tó kigò ò tí. Ka kongónà àdù ùb̃i ka kùb̃i tà-mà-z̃à ná'à ìmbã ònà afi nà m̀̀gati ní ndi mùhendù tó ònyù tí. Pb̀̀krístò tó Pàsika tó mùhendù idhò ò, abádhí arí Yèsù ingbè ndi ɔve-bv̀̀ rò, ndònz̃i ɔve-l̀̀mà tí dhu nífè.

Pàziyà: Pàziyà ní Kàgàwà bhà idza-ònga ka kundò ní íhũ mberũ-yà-ba. Ndi mberũ ní ndi ònà nga núúfà ndi r̀̀pè ndi ɔr̀̀ rò, r̀̀s̃i obvò yà Yèsù avè mùsàlabhà d̃s nínganí (Màt 27.51a), ndi dhu ràdù Yèsù ná'ù ale àbhu r̀̀ngò òte Kàgàwà mànà ìt̃r̀̀ (Màt 27.51 ; Mrk 15.38 ; Luk 23.45).

Pb̀̀fàrisáyó: Pb̀̀fàrisáyó ní Pb̀̀yàhúdì nzínzi ò ale, yà atd̃id̃ Músà bhà Uyátá mà abhúya tó màndu mànà nazè ìfu ale. Abádhí ongónà kórò kòkò dhu nónz̃i ìmbã r̃fi affiya ò r̀̀r̀̀, ndíñi kórò ale náala tí ì. Ndi dhu-okú d̃s rò Yèsù ongónà abádhí ànz̃i ɔyɔyɔ idàya nà ale tí (Màt 23.13,29).

Pb̀̀krístò: Pb̀̀krístò tó ɔvɔ nabà wemberè tí ní Yèsù bhà uvitatále. Ndi dhu anz̃i ndi Àt̃iyòkiyà tí kátina kigò ò abádhí r̃fi r̀̀r̀̀ (Kas 11.26).

Pbàkùrű : Pbàkùrű ní pbanga ǎ rúda dhu dǎ aróte ádròdrǎ ale-akpá. Pbàisràyélí-bvű, abádhí-kàsű ní'anya t'únwota mà, pbanga ǎ rúda dhu dǎ màhanurà t'ónzita mànà.

Pbàsàdùkáyó : Pbàsàdùkáyó ní Pbàyàhúdí nzínzi ǎ ngűkpà ale, yà vurò ongónà àdù Músà bhà Úyátá-tì náwe ìndrű tò. Abádhí náa'u nzá dhu ùngbě ùvűvè ale rùngbeya ì ibhu ò rò.

Pbàyàhúdí-bvű ádròdrǎ anya nítđì arí ale : Pbàyàhúdí bvű ádròdrǎ anya nítđì arí ale ní' àrùbhù kumì dóná atđì nà ale. I ale ní' pbàkùhání tó ádròdrǎ ale mà, Músà bhà Úyátá tó màlímó mà, pbàkùrű mànà. Pbétù abádhí tó màtù ní' mbà wbi nà ndòtdì ìndrű-ànyà kohò inzà Rómà tó pbìrì ǎ lìwalì ná'ù ka rò (Yùw 18.31).

Pèndèkòtè : Pèndèkòtè ní Pbàyàhúdí-bvű ádrùngbà m̀hèndù-idhò nyú. Pèndèkòtè-tì ní « imbò kumì ». Pbàyàhúdí náarí ndi idhò ní'fű imbò kumì idhò nákă Pásìka-dzidǎ ònà idhò ǎ. Ndi Pèndèkòtè idhò ǎ, Pbàyàhúdí náarí nganù ka kòtsè inga ǎ rò ní m̀hèndù nónzi. Ndi idhò ǎ tí, abádhí náarí yà Kàgàwà abhù pbìndà Úyátá Músà-fǎ Sìnayì tó pbìrì dǎ rò dhu ní'rè átđ. Ungbòta-Dwútá ò, Pèndèkòtè-idhò ní Pbàkrístò náarí yà ìlìlǎ alafí ní'fò Yèsù ná'ù ale dǎ wemberè tí dhu ní'rè ònà idhò (Kas 2.1-4 ; 20.16 ; 1Kò 16.8).

Pìlatò : Pìlatò ní' Rómà tó pbìrì ǎ lìwalì, yà Yùdeyà tó pbìrì-dǒnga nandánà lìwalì, ròpè ndi 26 atò ò rò ràrà àhu 36 atò ò Yèsù ka kúgù dhu-dzidǎ (Luk 3.1 ; Kas 3.13). Ngătsi rò ka kanzínà ka átđ Pòtiyò Pìlatò tí.

S

Sàbatù/Asota-dhò : Sàbatù ní Kàgàwà ìlì asota-dhò tí kóró ale tò idhò. Opèta tó bhűkù ò, ka kándí dhu Kàgàwà ranzi kóró dhu-tsí azà idhò ǎ, àrùbhù rí kisé idhò ǎ ndàdù ndàso. Ní Músà-fǎ Kàgàwà abhù Úyátá ò, Kándí dhu ndisǎ kóró kasu ònzi ka kí àrùbhù rí kisé idhò ǎ dhu ní Pbàyàhúdí tó (Uvt 20.10). Sàbatù-idhò nóongónà ndòpè imbò kasu ǎ adyifò ròtsù ngòmà ò ònà kàsùmì ǎ rò, ràrà àhu azà kasu ǎ adyifò ròtsù ònà kàsùmì ò. Pbàkrístò arífűna asota-dhò tí idhò ní yà Yèsù ingbè ndi ònà idhò (Yengè-idhò).

Sàfinà : Sàfinà ní idza bhěyi ka kósi dóná nga ádrùngbà ibhú-yà-ba. Nuwà mà pbì idzá bhà mànà náatsù kà-ò, 'àdù ùgu ànyì, yà Kàgàwà náabhù igye rìkǎ ìfò kumì idhò tí, idha rùtù ní ràdù yà adzi dǎ kóró dhu-tse nòtdì nínganí.

Sànamù : Sànamù ní ale-ɔtsú nǐ ka kóbhòlò dhu-wòyɔ̃ : indrũ-wòyɔ̃, ngàtsi nǐ izǎ-wòyɔ̃, kadù ùlinà kongò ale-ùkɔ ɔnzìyá, kulě Kàgàwà tó ngari ǎ. Í dhu nóbhòlò ka karí ɔrò nǐ, ngàtsi nǐ itsu nǐ, fùrangà nǐ, ndirò ngǔkpà dhu-tidò nǐ màtí.

Sàndukù : Sàndukù ní itsu-afà nǐ màtí ndirò sùma nǐ màtí ka kóbhòlò ndínǐ ka kongó tí dhu ùlì ònà dhu, kadù òwu ndi dhu-tsù nǎpbi rǎ.

Sàyuni : Sàyuni ní Yèrùsàlemà tó kigò ǎ pbirì, yà mùsùngú ònǎ rò arí Kàgàwà bhà idza tò. Ndi ɔvɔ ní átò Kàgàwà bhà idza náarí ònà ngari-ɔvò, ndirò ngàtsi nǐ ndi kigò-ɔvò nyú.

Sifɔngò : Sifɔngò ní idha tó ngbòna nà dhu nándù arí àndù tí ònà bhùngùbhùngù aró'ɔ dhu. Mùsàlabhà dǎ Yèsù ríí rórò, ka kabhù ògyògyè dhu kà ròmvi sifɔngò ǎ ízò-tsù dǎ ka kòtù rórò (Mrk 15.36).

Sìtani : Sìtani (Pfòmvo). Sìtani ní nzére-alafí tó ádrùngbǎ kamà-ɔvò. Ngàtsi kǎvò ní Lúsèferè. Pbagìríkí t'ávàna ǎ ka ní «Satanas». Ka ní Kàgàwà rǎ wemberè tó òmvú, yà bilí arí Kàgàwà bhà Úyátá núkò, ndàdù ndàgò Kàgàwà òzè indrũ rònzì kóró dhu nà. Ngǔkpà kǎvò ní : Pfòmvo, ùtrátába, umvútá-ba, màgèzi-àba, nzére-ale, ɔbhuta-ba, ùdhútá-ba, títò-ba...

Sòngà : Sòngà ní idha-nzínzì ǎ ndì nákèrè adzi.

.....**T**.....

Tákìsì : Tákìsì ní àlitá bhà kasu ka kɔnzi tí nǐ ka karítàina dhèdhèrò dhu-tsí núdzí arí ale rìtsà fùrangà.

Tsènzèrè : Tsènzèrè ní ùnɔ ka kùnò dhu tó obhóngà nítè rí dhu.

.....**U**.....

Unduta-dzà : Unduta-dzà ní Pbayàhúdì nóongónà 'ùndu òyá fíyó pbirì ǎ kóró kigò ònǎ idza. Abádhí ongónà 'ùndu í idza ǎ 'ìrì Músà bhà Úyátá òzè màlímó rí dhu mà, indrũ-ànyǎ ùnɔ ka kí tí dhu mànà.

Uvitatále : Uvitatále ní yà Yèsù avò atdí kumì ònǎ óyɔ̃ nà ábhàlì kèlè (Màt 10.1-4, Mrk 3.13-19, Luk 6.12-16). Kǎdì ì ale mànà, ndàdù dhu ùdhe fíyò, pbindà ɔve dzidǎ ì ale ràdù ndàla nyìkpóya nyú nǐ. Kǎdù ì ale núvi ròwù yà ì àla dhu nóvò indrũ tò, 'àdù Ídzi Màkùrè nóvò indrũ tò. Wò dhu-dzidǎ, ì ale náadù òngo Yèsù ná'ù ale òdò róngo ale tí. Uvitatále tó bhùkù ò, Pòlò mà Bàrnabà mànà, ndirò ngǔkpà ale

màna, núnzi ka kí átò uvitatále tí. Yēsù unzi abádhí átò risě ya angyi ndì ndunzi pbìndà kasu nōnzi tí uvitatále-bvḡ.

.....**U**.....

Uyátá: Uyátá àti ka kí ngätsi nĭ « Músà bhà Uyátá » tí. Ndi Uyátá Kàgàwà abhà Músà-fṣ pbìndà ale Pbàìsràyélí tò. Bìbìliyà ò rĭi wemberè tí imbò bhŭkù nánzi ka kí Músà bhà Uyátá tí. I bhŭkù ní: Ɔpèta, Uvòta, Pbàláwí, Ɔzùta, ndirò Tòratì.

.....**V**.....

Vínyò-kpa: Vínyò-kpa ní ðivayì aráhu ònà rò itsu-kpṣ òdhi arí itsu-ṁvò. Pbàyàhúdí nóongónà kòzò abhṁ nyú fĭyṣ inga ṣ, 'àdù ngbṳya òbhòlò mběyi ndínĭ ṁdhi tí abhṁ, ràdù iwa níbhò fĭyṣ.

.....**Y**.....

Yäspì: Yäspì ní ṁrú odzina nà atdí odu-tidò. Ndi odu-tidò ní ndì ka kóbhòlò òrù-akpà ò rò ifoya Yèrùsàlemà-ṁwátá nĭ átò (Upf 21.11).

.....**Z**.....

Zàburì: Zàburì ní Pbàyàhúdí arúyḡna 'ilè Kàgàwà nĭ adyi. Ka ní átò i adyi ka kúndĭ ònà Bìbìliyà ò bhŭkù-ṁvò. Dàwudì mà ngŭkpà ale màna núundĭ i adyi ndínĭ ì ongó tí Kàgàwà ilè nĭ, 'àdù ka ì ózè dhu ìtè nĭ.

Zùmàridì: Zùmàridì ní ṁrú odzina nà atdí odu-tidò, ya òrù-akpà ò rò ifoya Yèrùsàlemà-ṁwátá ka kósi nĭ odu (Upf 21.19).

